BOON'S GEILLUSTREERD MAGAZIJN

.v.C.

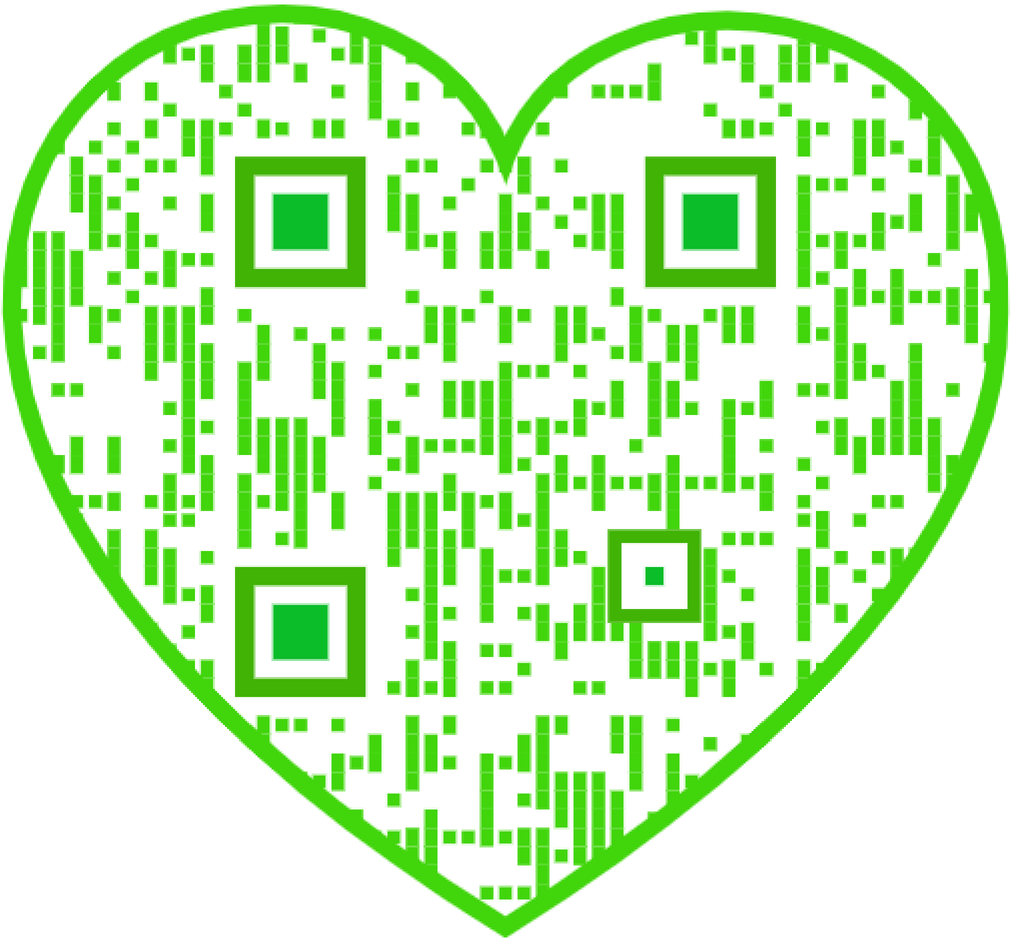

BOON'S

GEÏLLUSTREERD

MAGAZIJN

UITGAVE VAN
N. J. BOON TE AMSTERDAM
1902

BOEK-, COURANT- EN STEENDRUKKERIJ G. J. THIEME, NIJMEGEN.

INHOUD.

BLADZ.

Het trappenhuis in de Amsterdamsche Bank . . . . FRONTISPICE.
Wolfhezen door A. M. C. en H. TH. K. 11
Een tak onzer Nationale Nijverheid door FRANS NETSCHER 17
Spoken. Een interessant artikel waaruit blijkt, dat schimmen door de camera in het leven worden geroepen 33
Uit onze pluimveeteelt. Iets over hoenders door A. 38
Wonderen in de plantenwereld. Geïllustreerd naar foto's. 45
Verhalen van de „Gold Star" Stoomboot-Maatschappij door L. T. MEADE en ROBERT EUSTACE.
De cobra met de edelgesteenten 52
Het cijfer met den menschelijken sleutel 155
De kaart van rijst-papier. 241
In de kaken van den hond 353
De gele vlag 423
De heilige Chank 545
Duiken is een schoone kunst. 65
Een keizerlijke banneling door J. G. R. VOS 70, 145, 235, 329, 447, 532
Het beeld. 77
VOOR HET TOONEEL. (Verzen, Monologen, Dialogen en Stukken).
Mijn eerste krans. Monoloog door DOXA 81
De Pianostemmer. Blijspel in één bedrijf door JAN STORK. 266
Het Evangelie des Bloeds. Drama in één bedrijf door PAUL HYACINTHE LOYSON . . . 367, 462
De getruffeerde kip. Een bedrijf door JOZEF DE VREKER 562
Boek en Tijdschrift door L. SIMONS. 86, 185, 278, 376, 472, 568
Werkplaats, tevens vakteekenzaal der schilders van het derde leerjaar. . . . . FRONTISPICE.
Het vijf-en-twintig-jarig bestaan der Ambachtsschool te Utrecht door R. W. P. DE VRIES Jr. . 99
Ben Austrian 109
Bijen. Bewerkt door HOLDA 113
Drie opnamen van een zonsverduistering. In Indie, in Lapland, in N.-Carolina door J. M. BACON 122
De grootste Camera van de wereld 129
Merkwaardigheden uit het Rijk der levende Natuur door AGRESTIS 135, 419
Een bezoek aan het Klooster op den Mont Serrat in Spanje door W. O. J. N. 139
Het Secretaresje door ANNA DE SAVORNIN LOHMAN. 159

BLADZ.

Buste van President Kruger in het Zuid-Afrikaansch Museum . . . . FRONTISPICE.
Het Zuid-Afrikaansch Museum te Dordrecht door J. L. KOUWENAAR 195, 337, 438
Fotografie onder Water 209
Het Vaderland van de Afternoon-Tea 218
Het zonderlingste Diner, dat er ooit heeft plaats gehad. Bewerkt door HOLDA. 222
Twee honderd mijlen in een uur, met den Spoortrein 231
Hoog boven menschen. (Uit FRED. VAN EEDEN'S Ellen: Een Lied der Smart). 254
De Reukbrander door TOLA DORIAN. (Prinses Mestchersky) 257
De Aula . . . . FRONTISPICE.
De Amsterdamsche Universiteit door C. NANNES GORTER 291
Jos. M. Orelio door N. VAN HARPEN. 303
Het overbruggen van den Amer bij „Keizersveer" door het corps Pontonniers 311
Bedouinen. Moment-opnamen van A. J. W. DE VEER 320
DE HIPPISCHE SPORT IN WOORD EN BEELD door A. J. G. VAN MERKESTEYN.
Woestduin. Geïllustreerd naar foto's 326
Napoleon op St. Helena . . . . FRONTISPICE.
De voornaamste bibliotheken der wereld door D. SMIT. 387
Een en ander over Parijs door R. D. NAUTA 397
De invloed van muziek op de dieren. Geïllustreerd naar fotostudies van H. GAMBIER BALTON . . 413
Menschen en Sigaren. Amsterdamsche Schets van A. ILSEN 459
De bootjesman. Een sprookje van het strand door USER 469
Halfcirkelvormig steekt de Kjedelen zwart uit boven de sneeuwvelden . . . . FRONTISPICE.
De Galdhöpig (Noorwegen) beklommen door S. J. E. 483
De vrije Gemeente door C. NANNES GORTER 493
Het bouwen van een „Skyscraper" 499
Nog een tak van Nationale Industrie door FRANS NETSCHER 509
De geschiedenis van een Kerst-pakket. Het diner, dat aan 't verkeerde adres werd bezorgd . . . 525
Een Kerstvertelling door ADRIAAN ILSEN 542

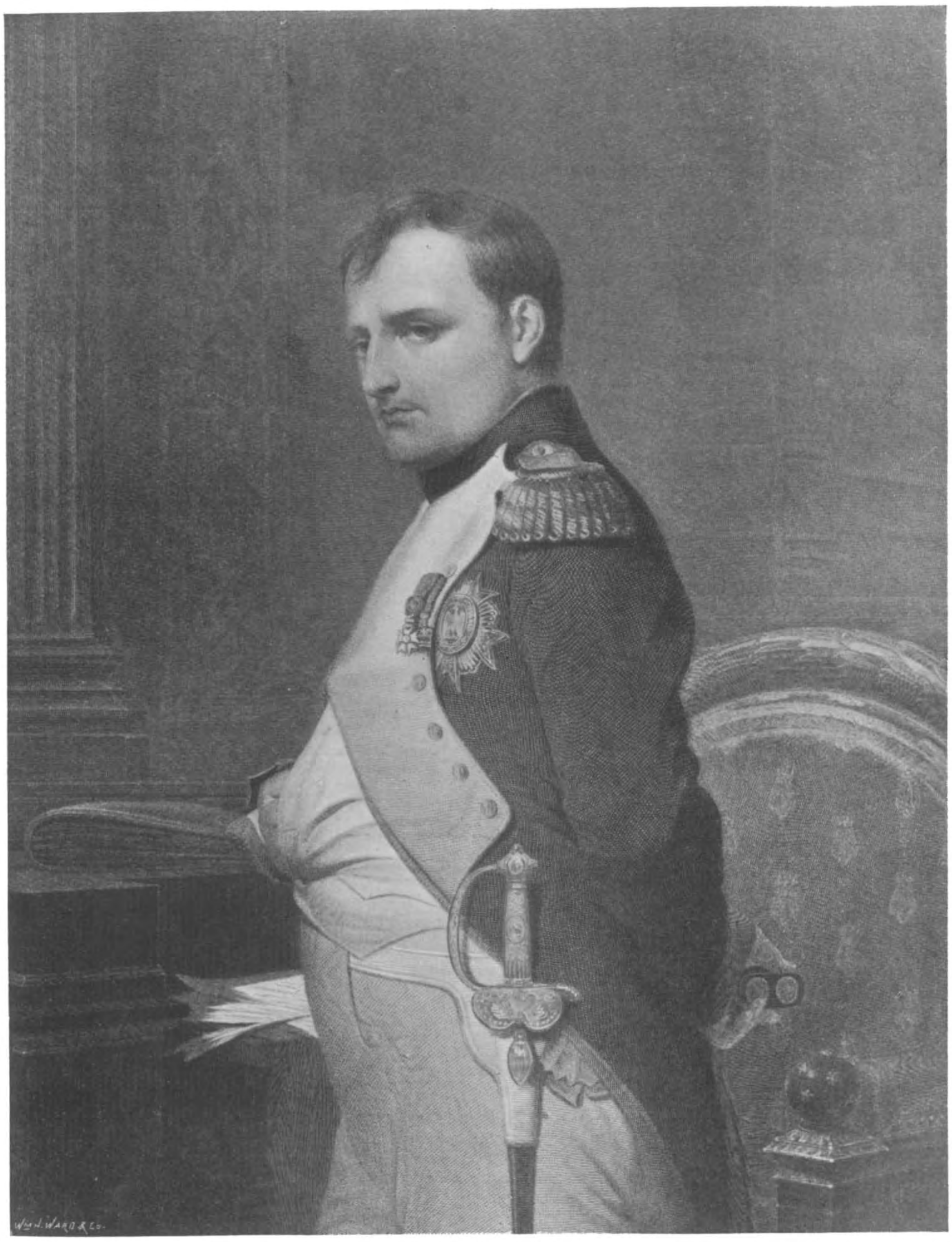

NAPOLEON BONAPARTE.

Zie: Een Keizerlijke Banneling, pag. 70.

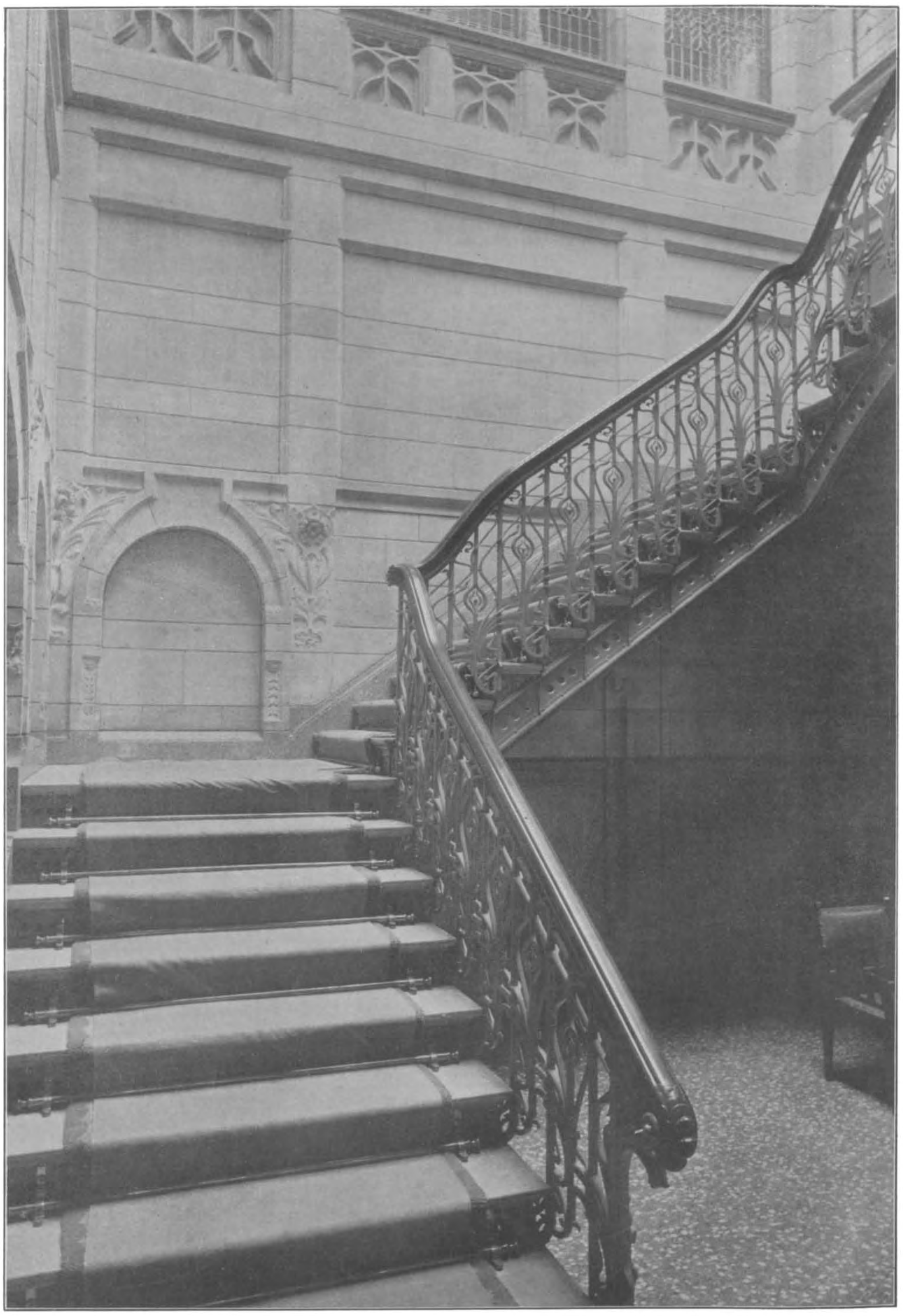

Het Trappenhuis in de Amsterdamsche Bank.

Amsterdamsche Bankinstellingen.

DE AMSTERDAMSCHE BANK.

Welke tak van handel of nijverheid in den loop der jaren te Amsterdam mocht zijn gaan kwijnen, de effectenhandel, de geldhandel is er steeds vooruit gegaan en zooal niet de belangrijkste tak van handel, dan toch zeker de meest welvarende.

Voorgevel Heerengracht.

De vernieuwing en verbouwing van de groote bankinstellingen, zelfs van zeer oude financieele inrichtingen, die de soliditeit tot dusver wel wat te ver dreven, door de gemakkelijkheid van bewegen en de behoefte aan ruimte en comfort prijs te geven voor den schijn, die er van „een sedert jaren op dezelfde plaats en in hetzelfde huis gevestigd kantoor" uitgaat, zijn uiterlijk wel het welsprekendste bewijs voor den bloei van den geldhandel.

Welke markt zich naar elders moge verplaatst hebben, sedert Amsterdam zich er niet meer mag op verheffen in alle deelen de eerste handelstad van het Rijk te zijn, voor den geldhandel is Amsterdam de hoofdmarkt gebleven.

De nieuwe Beurs waar een belangrijk deel van de ruimte voor den effectenhandel wordt ingeruimd, getuigt er evenzeer van als de beursnoteeringen in de dagbladen, die langzamerhand zoodanige uitgebreidheid hebben verkregen, dat, waar zij 50 jaar geleden nauwelijks een honderdtal regels in beslag namen, zij nu bijna niet meer op een geheele pagina van het grootste formaat van een dagblad te bergen zijn.

Onze Bankinstellingen, zoowel de Maatschappijen als de enkele groote firma's, zijn tegenwoordig gehuisvest in paleizen, waar men zich vroeger met enkele kamers tevreden stelde. De brandkast heeft plaats gemaakt voor brandvrije kelders, kortom het uiterlijk onzer bankinstellingen is de laatste jaren zoo veranderd en draagt zoozeer het kenmerk van vooruitgang en bloei, dat wij het voor onze lezers van genoegzaam belang geacht hebben, om hun ter afwisseling in „woord en beeld" daarvan een indruk te geven.

Beginnen we met een der voornaamste, de *Amsterdamsche Bank* op de Heerengracht, No. 597/601 bij de Utrechtsche straat, die een paar jaar geleden geheel vernieuwd is en waarbij de architect Eduard Cuypers het kranige stukje van bouwkunst geleverd heeft, om op dezelfde plaats, waar het oude gebouw stond, een geheel nieuw op te trekken, zonder dat het bedrijf ook maar één oogenblik gestoord werd of iemand verjaagd behoefde te worden.

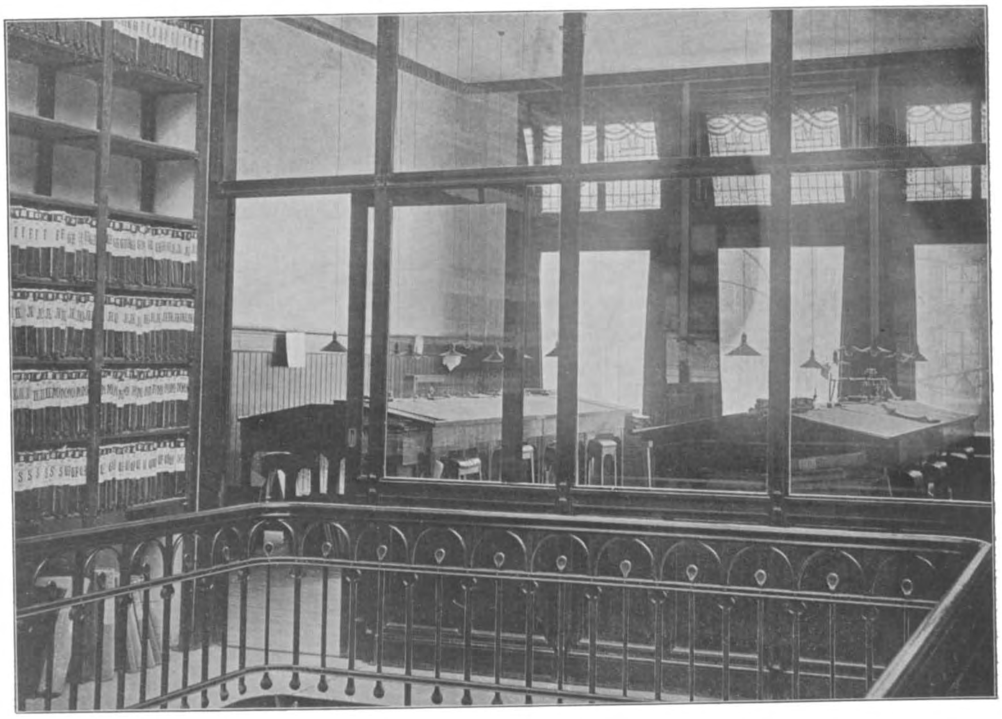

Afdeeling comptabiliteit met de galerij der ingekomen brieven.

In 1872 werd de Bank opgericht. Het denkbeeld, dat aan de oprichting ten grondslag lag, was eene groote bankinstelling te Amsterdam te vestigen, onder andere met het doel om een nauwere verbinding tot stand te brengen tusschen de Nederlandsche en Duitsche geldmarkten. Dit blijkt reeds uit de namen der oprichters die wij hier laten volgen:

Bank für Handel & Industrie, Darmstadt, A. Schaafhausen'scher Bankverein, Keulen;

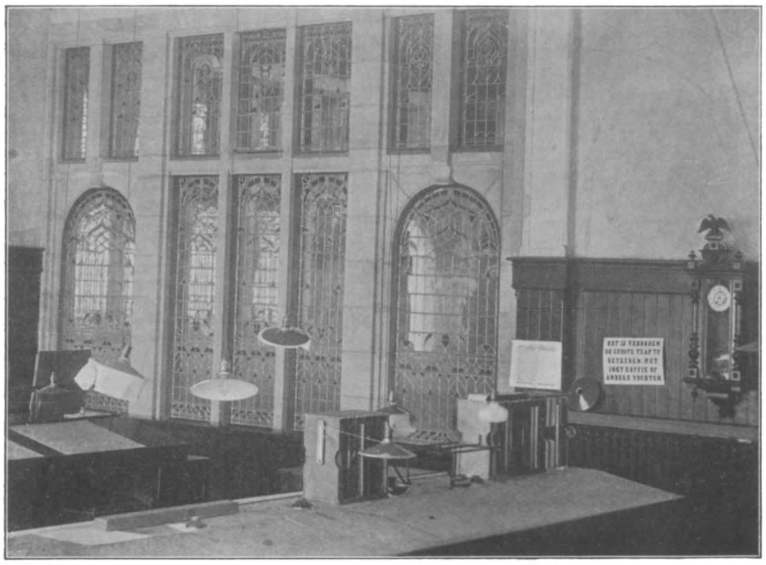

Afdeelıng journaal.

Deichmann & Co. id.; K.K. Priv. Oesterreichische Credit-Anstalt für Handel & Gewerbe, Weenen; Frankfürter Bankverein, Frankfurt a/M.; Wiener Bankverein, Weenen; Gebr. Sulzbach, Frankfurt a/M.; Theodor von Cramer Klett, Neurenberg; J. L. Eltzbacher & Co., Keulen; Eltzbacher & Cie., Amsterdam; Lippmann, Rosenthal & Co., Amsterdam; Wertheim & Gompertz, Amsterdam; Becker & Fuld, Amsterdam; C. A. von Schaezler, Amsterdam; C. Fellinger, Amsterdam; Deichmann & vom Rath, Amsterdam; F. A. Müller, Rotterdam; Rotterdamsche Bank, Rotterdam; R. Mees & Zoonen, Rotterdam; Mr. A. S. van Nierop, Amsterdam; H. Oyens & Zonen, Amsterdam; Mr. F. S. van Nierop, Amsterdam; en J. H. Spaink Jr., Amsterdam.

In art. 2 en 3 der statuten voor het

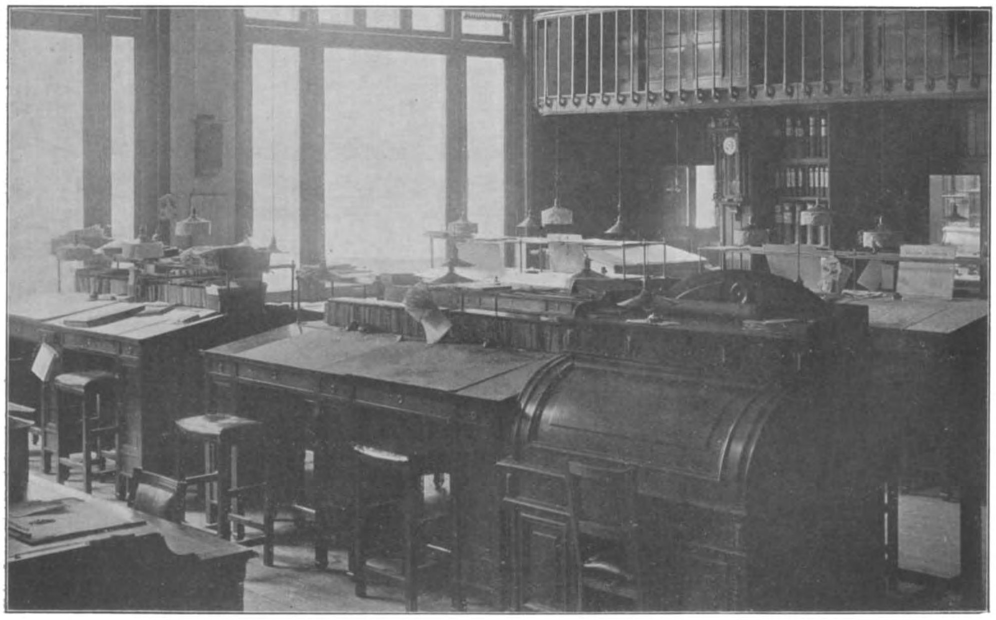

Nederlandsche correspondentie-afdeeling.

eerst goedgekeurd bij Kon. Besluit van 8 November 1871, No. 16, wordt het doel der Naamlooze Vennootschap omschreven.

Art. 2 luidt: „Zij is gevestigd te Amsterdam. Zij kan bijkantoren vestigen, deelnemen in vennootschappen, bij wijze van geldschieting en agenten benoemen, overal waar haar dit wenschelijk voorkomt."

Duitsche correspondentie-afdeeling.

Art. 3: „Het doel en de werkkring der vennootschap is de uitoefening van het bankiersbedrijf en den commissie-handel in den ruimsten zin.

Zij zal zich bij voorkeur onledig houden met het verrichten van operatiën, waaruit zij haar kapitaal na een bekwamen termijn of zoodra dit wenschelijk of noodzakelijk mocht voorkomen, gemakkelijk terugnemen kan.

Alle niet onder het bankiersbedrijf of den commissie-handel vallende verrichtingen, als de aankoop van vaste goederen, anders dan voor eigen gebruik en het geven van geld op hypotheek, zijn uitgesloten van den werkkring der vennootschap.

De aanneming van hypotheken tot dekking van vorderingen of tot zekerheid van een verleend of te verleenen crediet, alsmede de aankoop van vaste goederen, tot vereffening of geheele of gedeeltelijke voldoening van vorderingen is evenwel geoorloofd.

De Bank ontvangt gelden èn deposito op verschillende termijnen opzegbaar en geeft 4% deposito-obligatiën uit."

Gedurende haar bestaan had de Bank bij de meeste Nederlandsche financieele operatiën van beteekenis een werkdadig aandeel, als met de Nederlandsche Handel-Maatschappij en de Amsterdamsche Succursale der Banque de Paris et des Pays-Bas bij de Staatsleening van 1884, met de heeren Hope & Co. en de Nederlandsche Handel-Maatschappij bij de laatste conversie der Staatsschuld, en voorts met andere firma's of alleen bij de leeningen der provincie Groningen, bij de Premieleening van Amsterdam 1874, en de leeningen van verschillende andere gemeenten, Rotterdam, Groningen, Deventer, Nijmegen, Maastricht, Breda, enz., de voltooiïng van den Nederlandschen Zuid-Ooster Spoorweg, de Samarang-Joana Stoomtram-Maatschappij en de Nederlandsch-Indische Stoomtram-Maatschappij.

Ter bevordering van het landbouwcrediet werd in 1889 te Alkmaar door de Bank

het Noord-Hollandsch Landbouwcrediet opgericht.

In 1883 werd door de Bank in vereeniging met eenige Amsterdamsche firma's de Financieele Maatschappij voor Nijverheids-Ondernemingen gesticht, die de Oost-Java Stoomtram-Maatschappij, enz. tot stand bracht, de waterleiding te Delft aanlegde en de aandeelen en obligatiën der Maatschappij tot exploitatie van de Suikerondernemingen Sentanen-Lor, Brangkal & Dinoyo, van de Nederlandsch Amerikaansche Stoomvaart-Maatschappij en van de Zuid-Amerika lijn aan de markt bracht.

In 1883 verleende de Bank financieele hulp bij het opsporen van de „Varna". Zooals men zich zal herinneren, was men in Augustus 1883 ernstig bezorgd omtrent den toestand van dit Nederlandsche schip, hetwelk voor ontdekkingen naar de Noordpool was uitgezonden en waarvan sedert geruimen tijd geen tijding was ontvangen. Ten einde eene opsporing te kunnen doen moest een nieuw schip gecharterd worden. Een comité werd gevormd dat eene opwekking tot het Nederlandsche volk richtte ter verkrijging der noodige gelden. De tijd drong, daar het schip de „Ellida" dat men voor dit doel charteren wilde, begin Augustus diende uit te zeilen, indien men de Poolzee nog open wilde vinden.

De scheepseigenaar vroeg Kr. 105.000 borgtocht, welke de Amsterdamsche Bank stelde, nadat de bekende Utrechtsche hoogleeraar Prof. Buys Ballot, voorzitter van het Comité, haar hiervoor zekerheid had gegeven. Op het allerlaatste oogenblik, terwijl bovenbedoelde gelden traag vloeiden, eischte de eigenaar van de „Ellida" per telegram verhooging van vracht met een bedrag van Kr. 60.000, nadat het schip reeds naar Sandefjord was uitgezeild. Het antwoord op deze depêche moest telegrafisch geschieden daar het anders te laat voor de opsporing werd. De directie der bank stond voor de moeielijke vraag of zij de bank verder voor dit doel mocht engageeren. Zij klopte bij de Regeering aau, doch vond geen termen financieelen steun te verleenen. Toen verbond zich de toenmalige president van

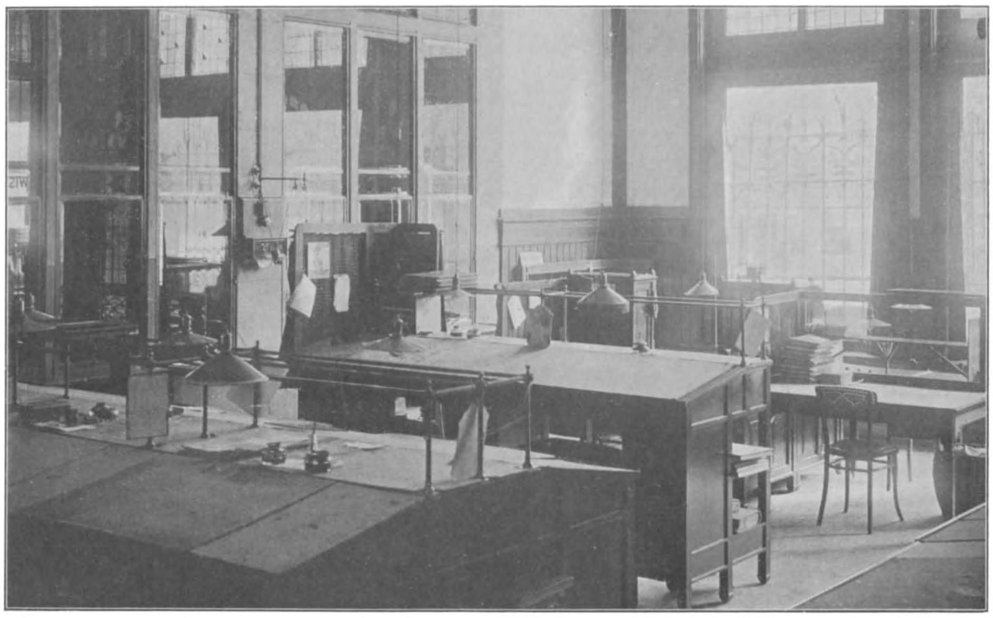

Afdeeling binnenlandsche wissels.

Commissarissen der Amsterdamsche Bank de Heer C. Fellinger, die van de oprichting der Bank als zoodanig in functie was (1872—98), uit eigen middelen hiervoor borg te staan. Eenige uren nadat het desbetreffend telegram naar Noorwegen was gezonden, kwam het telegrafisch bericht dat de Varna was gevonden.

Een der jongste stichtingen van de Bank is de Naamlooze Vennootschap het Amsterdamsch Wisselkantoor, aan het Damrak tegenover de oude Beurs gelegen, en gebouwd naar de plannen van den heer H. P. Berlage Nzn., den architect van de Nieuwe Beurs.

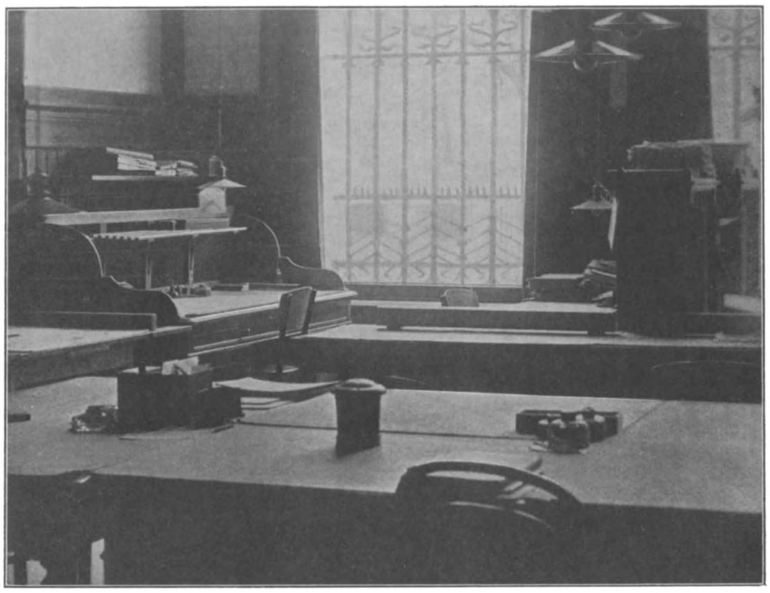

Prolongatie-afdeeling.

Het doel dezer Vennootschap is, te Amsterdam en elders in Nederland wisselkantoren te drijven. Zij koopt en verkoopt vreemde muntspeciën en bankpapier, fondsen, coupons, wissels en ander handelspapier en sluit prolongatiën, alles zoowel voor eigen rekening als in commissie. Zij verleent voorschot op fondsen, diamanten en andere goederen. Zij belast zich met het incasseeren van gelden. Zij verstrekt reiscredietbrieven. Zij ontvangt gelden ter leen, neemt fondsen en andere zaken in bewaring en opent rekening-couranten.

Het kapitaal dezer Vennootschap is een miljoen gulden.

De Directie der Bank wordt gevoerd oorspronkelijk door drie en sedert een tweetal jaren door vier Directeuren, waartoe in 1871 benoemd werden de heeren Mr. F. S. van Nierop, het bekende lid van de Eerste Kamer en van den Amsterdamschen Raad, J. H. Spaink Jr. en H. C. Christmann, waarvan de eerst- en laatstgenoemde nog in functie zijn.

Met het toezicht op het beheer werd belast een *Raad van toezicht*, bij de oprichting bestaande uit de heeren: C. Fellinger, voorzitter, M. Eltzbacher, vice-voorzitter, Jac. L. Eltzbacher, Adolph B. H. Goldschmidt, H. Marcuse, Mr. M. Mees, F. A. Müller, C. A. von Schaezler, H. Vaupel, Th. Wendelstadt, V. Wendelstadt en A. C. Wertheim.

De bruto winst bedroeg het eerste jaar (1872) *f* 636.107.23[5] waarvan *f* 11.25 per aandeel werd uitgekeerd.

Gedurende haar dertigjarig bestaan keerde de Bank gemiddeld 7,04 % 's jaars aan dividend uit.

Het kapitaal waarmee de Bank werkte bedroeg aanvankelijk *f* 10 miljoen, doch werd later op *f* 6 miljoen teruggebracht, waarop het is gebleven.

Daarnevens heeft de Bank op dit oogenblik een reservefonds van *f* 2.165.000.

Om een begrip te geven van den om-

vang van het bedrijf is toegenomen raden wij aan kennis te nemen van de balans per 31 December 1901 en van de winst- en verliesrekening over dit jaar.

De vermeerdering van personeel heeft met de uitbreiding natuurlijk gelijken tred gehouden.

De Directie bestaat thans uit de heeren: Mr. F. S. van Nierop, C. H. F. Christmann, X. Keller en Mr. G. Vissering; secretarissen zijn de heeren Mr. P. J. C. Tetrode en Mr. F. R. ter Horst, adjunct-secretaris Jan J. Fontijn; procuratie-houders de heeren: Joh. G. H. Schoolwerth, J. F. Goedhuijs, J. G. Siegers, V. Marcus, Mr. P. Hofstede de Groot.

De raad van toezicht der Bank bestaat thans uit de Heeren: J. G. Bunge, Voorzitter, Amsterdam; L. C. van Heukelom, Onder-Voorzitter, Amsterdam; Mr. M. Mees, Rotterdam; J. Kaempf, Berlijn; C. Parcus, Darmstadt; Mr. J. G. Gleichman, 's-Gravenhage; G. H. Hintzen, Rotterdam; J. Andreae, Frankfort a/M.; G. A. Baron Tindal, Amsterdam; S. P. van Eeghen, Amsterdam; S. Hepner, Amsterdam en J. H. Spaink Jr., Hilversum.

Het personeel, dat bij den aanvang uit niet meer dan een 10tal personen bestond, is thans tot circa 150 gestegen.

De Bank heeft een pensioenfonds voor de beambten, hunne weduwen en minderjarige kinderen, in welk fonds jaarlijks wordt gestort, een bedrag, gelijk staande aan 10 % van het gedurende het afgeloopen jaar aan beambten, onder den rang van Secretaris, aan salarissen uitgekeerde bedrag.

De ambtenaren werken van 's morgens half negen tot 's avonds 6 uur met een kleine pauze.

Iederen morgen vergadert de Directie en worden de werkzaamheden met de verschillende afdeelings-chefs geregeld. Aan elke afdeeling staat aan het hoofd een afdeelingschef, terwijl eenige afdeelingen te zamen

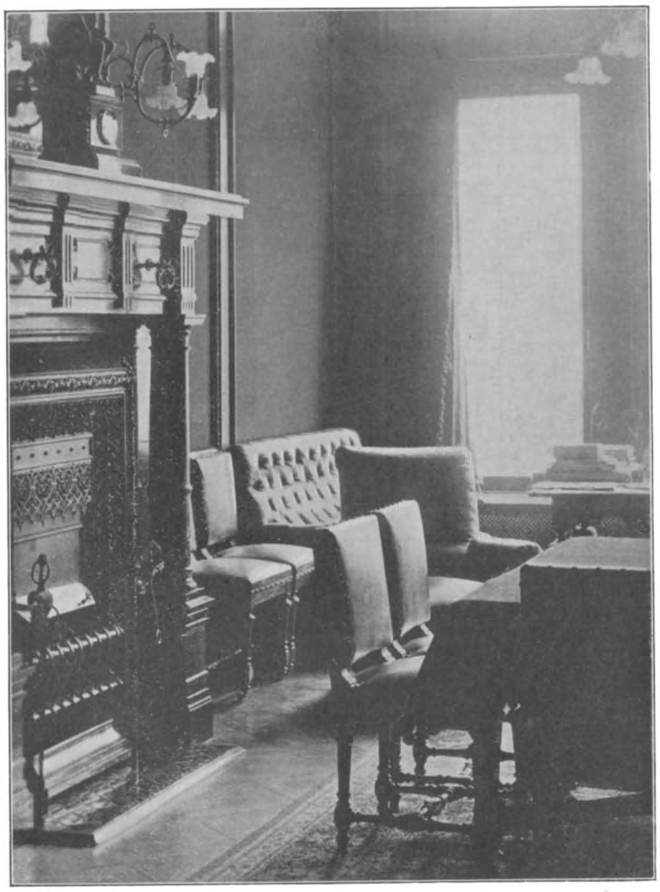

Hoekje van een Directiekamer

weder onder een speciaal daarvoor aangewezen procuratiehouder staan. Die afdeelingen zijn als volgt verdeeld: een correspondentie-afdeeling die in Hollandsche, Fransche, Duitsche en Engelsche afdeeling onderverdeeld is; een Rekenafdeeling, waar de coupons enz. uitgerekend worden; een Wisselafdeeling, die in een binnen- en buitenlandsche afdeeling onderverdeeld is; tot de Kassiersafdeeling behoort de kas en de

traite-afdeeling; de afdeeling Boekhouderij is in twee groote afdeelingen onderverdeeld, die voor de Rekeningcourant en die voor de Comptabiliteit, eerstgenoemde weder in binnen- en buitenlandsche; dan zijn er nog afdeelingen voor: Informatie, Expeditie (voor het gereedmaken en verzenden der brieven, postpakketten enz.;) een Fondsenafdeeling een Prolongatie-afdeeling, een Fondsencontrôle-afdeeling, Prolongatie contrôle-afdeeling en een afdeeling Binderij en drukkerij.

Om een indruk te krijgen van hetgeen er gewerkt wordt, zij vermeld dat er dagelijks circa 900 brieven worden geschreven en verzonden, behalve tal van circulaires.

Als men in den voormiddag in de vestibule staat, waar men links en rechts een kijkje heeft in de verschillende bureau, zit ieder kalm aan zijn lessenaar. Slechts enkele ambtenaren loopen heen en weer om het publiek te helpen, doch hoe later op den middag hoe grooter de bedrijvigheid, die na Beurs, wanneer de directie en procuratiehouders daarvan terugkomen, een koortsachtige gejaagdheid aanneemt.

Want dan komt het aan op vlugheid bij het gereed maken van de post, waarvoor rijtuigen op iederen trein rijden, om zoodoende nog eenige minuten uit te winnen.

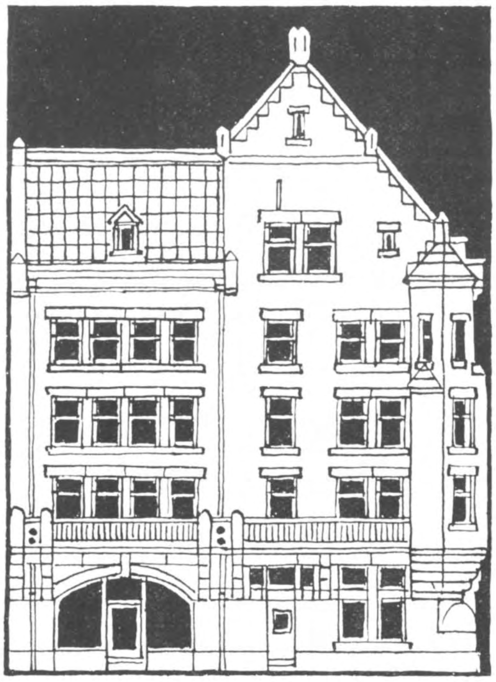

Het wisselkantoor aan het Damrak.

Is de post weg, dan treedt de gewone kalmte weder in.

Op de tijden dat de coupons geknipt moeten worden ontwikkelt zich een groote bedrijvigheid in het sousterrein, de kelders waar de brandvrije kluizen de „Aap" bevatten; zoowel de waarden van de bank als van klanten, die hier veilig bewaard worden en steeds onder contrôle te voorschijn worden gehaald en geknipt.

Ook hier is evenals overal in het gebouw electrisch licht, terwijl de bewaking aan een specialen keldermeester is toevertrouwd.

Wanneer tegen 6 uur de kantoren gesloten worden, marcheeren de kantoorloopers met de verschillende gesloten trommels en portefeuilles naar den kelder, waarin alle papieren van eenige waarde des nachts veilig zijn geborgen, om den volgenden dag weder daaruit naar de verschillende bureau te worden gebracht.

Men wordt bij een bezoek aan deze inderdaad grootsche instelling wel vervuld van het denkbeeld, hoe machtige hefboom deze Bank voor de ontwikkeling van handel en nijverheid reeds geweest is en wat zij in de toekomst nog zal kunnen zijn voor haar schoon doel: bevordering van den nationalen handel en der nijverheid.

WOLFHEZEN

DOOR A. M. C. EN H. TH. K.

Elk heeft een plekje op aarde,
Hem dierbaar bovenal;
Een landstreek of een gaarde,
Een dorpje of een dal.
Een plekje, waar hij blijven
En vrede zoeken wou,
Waarheen zijn droomen drijven
Met stille liefde en trouw.

Zoo zong eenmaal de dichter de Genestet. En we hebben het hem zoo dikwijls nagezegd: er is zoo menig plekje, mij dierbaar op deez' aard, maar onder al die plekjes is één mij alles waard. En ons liefste plekje was ongeveer $1\frac{1}{2}$ uur gaans (want den kortsten en gemakkelijksten weg namen we niet); 's zomers kwamen we er vermoeid en afgemat aan, maar het einde verzoette onze vermoeienissen.

We waren er.

We voelden er ons zoo van alles vrij, 't was of de natuur ons tot andere menschen maakte. Want de natuur was het. Machtig, grootsch, aangrijpend, schoon was ze, zooals zij zich dáár vertoonde. Onaangetast, door 's menschen hand niet „verfraaid", geraakten we aanstonds door de alom heerschende onbedwongenheid onder haar indruk.

En wanneer we ons dan tegen de zachtglooiende helling gelegd hadden, het hoofd rustend in de hooge heiplantjes; onder aan onze voeten voortvloeiend, zacht ruischend het beekje, waarvan we door breede struiken gescheiden waren, hoog boven ons de trotsche dennen van weerszijden der beek naar elkander toekruinend, zagen we tusschen de takken door de mooie blauwe lucht, en dan .... we droomden.

Wij zijn er zoo dikwijls heengegaan, om levenslust te bekomen, levenslust en levenskracht.

O, heerlijk Wolfhezen, we zullen steeds vol liefelijke herinneringen aan u terugdenken, ge hebt ons en onze vrienden, zooveel schoons en heerlijks doen genieten, ons zoo menigmaal verkwikt.

Want die trotsche boomen, die hunne takken als beschermende vleugelen uitbreiden, rust biedend aan zoo menig gevederden zanger, en den vermoeiden wandelaar in hunne schaduw tot verpoozen uitnoodigend, prediken standvastigheid en volharding in den strijd des levens.

Want ook zij hebben stand gehouden in hun' strijd en vielen er ouden van jaren, zie, de jongeren stonden gereed den kamp voort te zetten. En enkele boomen hielden den strijd reeds honderden jaren vol.

't Eerst wordt er van Wolfhezen (Wolfhees of Wulfhees) gewag gemaakt in eene rekening uit den jare 1333, waarin sprake is van: de tienden der nieuw aangemaakte landen te Wolfhees.

Vóór het landgoed in 1726 (volgens een kopie van den renversaalerfpachtbrief 6 July 1739) door koop van het geslacht van Aldenburg, aan dat van Bentinck overging, was het gedurende vele eeuwen een eigendom van de Balie der Duitsche Orde te Utrecht, die het terleen hield van den huize Montfoort en het misschien reeds lang in erfpacht had gegeven, toen de eigenaar der heerlijkheid Doorwerth het in den jare 1726 aankocht.

Aan het bezit van Wolfhezen was eertijds een zoogenaamd „Wildfurster Ambt" verbonden; deze instelling was door den Hertog van Gelre in het leven geroepen.

Het grootste gedeelte der Veluwe behoorde aan dezen Hertog, waarom hij aan verschillende personen het beheer zijner uitgestrekte goederen toevertrouwde. Zij waren belast met de zorg zijner goederen, inkomsten

en rechten. Degenen, die oorspronkelijk belast waren, met het opzicht over de bosschen en velden op de Veluwe werden „Wildfursters" genoemd; zij waren twaalf in getal en aan hunne bediening was een landgoed verbonden.

Het Schilderspaadje.

Deze „Wildfursters" waren vrije lieden en alleen onderworpen aan die lasten, waaraan ook de edelen en steden zich te houden hadden. Doch de bijzondere verplichting rustte op hen, om op bevel van den Hertog of van diens Jagermeester, den Vorst te volgen, ter vervoering van het vorstelijk jachtgereedschap, of van het gevangen grove wild.

Tot deze dienstbaarheid moesten zij aanstonds gereed staan en daartoe ploeg en akker, kar en paard, na ontvangst van het bevel verlaten.

Na afschaffing der vorige verplichting werden de bezitters der „Wildfurster-ambten" bevrijd van het huisvesten van krijgsvolk, het maken van wegen, en andere heerendiensten, maar bleven verplicht, tot het invorderen van het ruimgeld.

Deze schatting moesten de landbouwers op elken schrikkeldag betalen, voor het in gebruik hebben der heidevelden, broeklanden en venen. Ze was berekend naar de verhouding der meerdere of mindere uitgebreidheid van het bedrijf.

Doordat onder de in 1794 afgeschafte leenrechten, ook het invorderen van dit ruimgeld begrepen was, geraakte het in onbruik, werd later onder het Fransche bestuur geheel afgeschaft, waardoor vanzelf de „Wildfurstigheit" verviel.

Aan het einde van het „Schilderspaadje", even vóór de weg vrij sterk begint te hellen en waar twee hooge, wildgegroeide beuken staan, bevond zich vermoedelijk de woning van den meergenoemden Wildfurster.

In verschillende beschrijvingen is beurtelings sprake van „Kasteel" en „Huis" Wolfhezen, maar beide benamingen doelen op éénzelfde gebouw.

Later werd dit „Kasteel" ingericht tot landmanswoning tot op het jaar 1826, toen het door een ongelukkig toeval [1]) een prooi

[1]) Wandelingen in de omstreken der stad Arnhem, door Is. An. Nijhoff (1836).

der vlammen werd, voor dien tijd vertoonde het, in zijn breeden voorgevel en hoog opgetrokken muren, zijne vorige bestemming tot eene aanzienlijke heerenhuizing, niet onduidelijk.

Na 1826 werd het huis verder gesloopt, zoodat thans van de ruïnes, van dit huis, niets meer te vinden is; wel moeten er nog fundamenten, althans steenbrokken, in den grond zijn verborgen.

Bovengenoemd „Schilderspaadje" leidt over „het rustieke brugje", naar de uitspanning. In de onmiddellijke nabijheid hiervan, verheft zich de „Duizendjarige Den" te midden van een bosch, dat de grootste verscheidenheid vertoont van trotsch geboomte, uit eiken en berken bestaand en wiens hoogte en grootte van omtrek, in dit gewest door geen andere wordt overtroffen. Enkele schrijvers twijfelen aan den hoogen ouderdom van dezen Den, maar toch waren allen het hierover eens, dat hij zeker een zes maal honderd jaren, den strijd tegen storm en weder wel had volgehouden. Onder zijn dicht groen, biedt hij den wandelaar een heerlijke beschutting tegen de felle stralen der zon; ook de „zendingsfeesten" werden eertijds in zijne nabijheid gehouden.

Een kwartier uur gaans ten westen der uitspanning, midden in de heide, stonden tot voor enkele jaren een groep eiken. Van deze groep werd gezegd, dat ze stamde uit den tijd, toen het Christendom den Heidenen nog niet bekend was. „Het waren (volgens den gids voor Arnhem en omstreken) schilderachtige boomen, met verbazend dikke schors — het criterium der echtheid". Het was de plaats waar de Heidenen plachten te vergaderen, waarom deze eiken bekend stonden als „de Wodanseiken"; maar eenige jaren geleden, velde de bliksem ze terneêr.

De Duizendjarige Den.

Een weinig meer noordwaarts vertoont de grond grootere en kleinere hoogten. Op een dezer vindt men nog de sporen van het onderzoek, dat in 1894 onder leiding van den Heer H. J. H. Groneman te Velp, aldaar werd ingesteld [1]).

Een schaapherder uit dezen omtrek bracht ons op genoemde plaats en wees ons op enkele bijzonderheden, die hij indertijd gedurende het opgraven vernomen had.

[1]) In Eigen Haard 1894 geeft genoemde Heer een zeer uitvoerige beschrijving van zijn opgravingen.

De Heer Groneman werd op de zaak attent gemaakt door een scheper, die sprak van een klooster, dat daar heette gestaan te hebben.

De opgravingen brachten ten slotte aan het licht, dat het eene kerk geweest was,

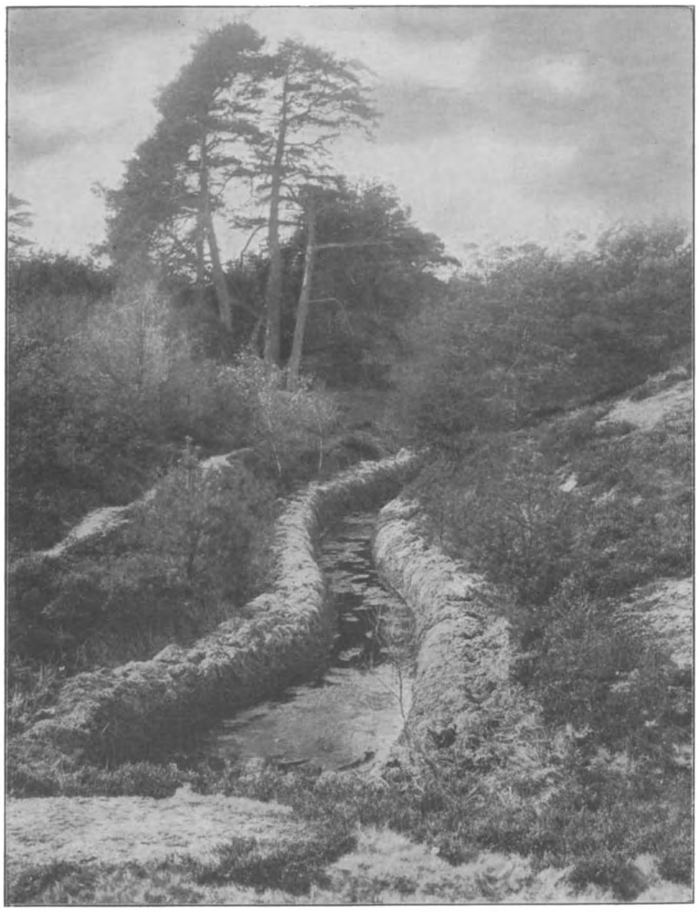

De oorsprong van de Beek.

welke vermoedelijk 28 × 13 Meter mat. De fundamenten bestonden uit in traskalk gegoten veldkeien, aan den westkant op de hoeken met groote steenen opgezet. In het versmalde gedeelte, waar een kei lag van 80 × 60 × 50 cM. bleek een toren te hebben gestaan.

De kerk was omgeven door een kerkhof; bij de opgravingen vond men een dertigtal lijken, meest van kinderen; en volgens onzen gids getuigden de verscheidene dalen van nog meerdere ingestortte grafkelders.

Ook werd bij de tufsteenen een behouwen stuk steen gevonden, waarop een kruis stond afgebeeld. De kerk was vermoedelijk opgetrokken geweest in Romaanschen stijl.

Uit het vinden der kinderlijken, meende de heer Groneman te mogen concludeeren, dat men hier te doen had met een geregeld burgerlijk en geen kloosterlijk kerkhof, terwijl hij in overeenstemming met eenige heeren van het Rijks-Museum van Oudheden te Leiden, de stichting der kerk terugbracht tot het jaar 1000, om verschillende redenen, waaronder deze: dat de handel in tufsteen voor kerkgebouwen dateert van af de 11e eeuw.

In de „Geschiedenis der Neder-Veluwe" door D. Verbeek Jr. en H. v. Gortel, wordt gesproken van een Spaansch leger, dat onder leiding van Graaf Van den Berg en vereenigd met Keizerlijke troepen, onder Montecuculi, in de Veluwe tusschen Arnhem en Ede, erg huis hield.

Zeer waarschijnlijk zal dus de kerk in dien tijd (1624—1629) verwoest of verbrand zijn, getuige de gevonden asch, houtskool, puin en ijzerstukken.

Eenige minuten ten zuiden van deze plaats zien we „den Oldenhof" nabij een schaapskooi. De hof, in het oud Geldersch zooveel beteekenend als moes- of bloemtuin, bestaan-

de uit een boschje vrij zware dennen, zou (ook alweer volgens overlevering, zooals onze schaapherder vermoedde) eertijds den weg aangewezen hebben naar de kerk.

Jammer is het, dat er over Wolfhezen aangaande zijne historie, niet meer met zekerheid valt te vermelden en dat er zooveel van medegedeeld moet worden, alleen maar op vermoedens berustende of wel door overlevering bekend. En aan de waarde dier overleveringen mogen wij niet te veel hechten. Moge dan de historie omtrent dit schoone oord, ook al in een kort bestek kunnen worden saamgevat, het neemt niet weg, dat Wolfhezen nog steeds eene prachtige landstreek blijft.

En de poëzie van Wolfhezen vormt voor het grootste gedeelte het schilderachtige watertje, dat onder den naam van „Heelsummerbeek" bekend is, en zich in tal van kronkelingen er dwars doorheen slingert, loozende zijn helder water ten slotte in den Rijn. De beek ontspringt bij den „Schuinen Boom", een plek, die een blijvenden indruk maakt en door een ieder bezocht wordt. (Ook deze boom is sedert eenige jaren niet meer aanwezig). Haar oorsprong vindt de beek aan den oostelijken zoom van het bosch, nu eens heenvlietend onder een schuin overhellenden berk, dan weer aan het oog onttrokken door het dichte loover van vlak aan den kant staand struikgewas, nu eens stroomend door een diep ravijn, dan ginds bijna gelijkgronds, waar de vogels al badend de kristallen waterparels met hunne vleugels opwerpen.

Ook het woud is om zijn aanlokkelijkheid niet minder een bezoek waard. Hier heerscht eene plechtige stilte; alleen de wind, die u een geur van den, heide en bosch toewaait, doet het gebladerte lispelen van een geheimzinnig geruisch; meer noordwaarts vormen de welige akkers achter het woud een tegenstelling met de bloeiende erica's.

Een zijtakje van de Beek.

Ja, wel zijt gij schoon, o Wolfhezen; geen wonder dan ook, dat de bekende novellist J. J. Cremer, die u meermalen

bezocht, ook u in een zijner schetsen [1]) herdacht.

Luister hoe hij verhaalt:

.... dat door het jonge beukenbosch heen, naar den prachtigen voorhof van het ongerept Wolfhezen voert.

Rechts tegen hen over, aan de overzij eener klare beek, die eenigszins in de diepte stroomt, daar ligt een boerenhoeve, met haar schuren en graanbergen, gedeeltelijk in het groen verborgen.

't Is een schilderachtig brugje, dat sterk doch kunsteloos van ruwe boomstammen, plaggen en takken gemaakt, de beide oevers der beek verbindt. En ter rechterzijde, daar ligt nu het kleine, doch — door al wat natuurschoon bemint — het, als eenig geroemde, Wolfhezische bosch.

Aan den tegenovergestelden Noord-Oostelijken zoom ontspringt een kleine beek; al spoedig zich splitsende in twee armen — die zich echter ook ras weer vereenen — vliet de beek zachtjes in Zuid-Westelijke richting voort.

Eerst zich kronkelend in de laagte, vliet zij door een sparrenbosch, om al spoedig haar schoonen loop te vervolgen, langs de prachtige heuvels over wier voeten ze murmelt. En die heuvels, hoe heerlijk zijn ze van vormen, hoe rijk aan tinten, welk een schat dragen zij van sierlijk rijzig geboomte, van fiere eiken en abeelen, van slanke berken en schoongevormde beuken, wier stammen en takken en blaren zich buigen en wiegen boven de heldere beek.

Bij elke kromming van het stroompje vertoont zich een nieuw en verrassend tafreel. Dáár met den voet verscholen in het struikgewas, omrankt met wilde kamperfoelie, ligt een door den storm ontwortelde, en naar de overzij der beek gevallen eik, met de kruin in de armen van een zilveren abeel te rusten....

En verder:

Verloren in de aanschouwing van een zoo schoon tafreel, was Oerder eensklaps opgeschrikt door eene stem aan zijn zijde:

— „Pardon mijnheer," zoo sprak een tamelijk dik heer, — „zou mijnheer zoo goed willen zijn, om mij te zeggen, waar men hier ergens naar Wolfhezen gaat."

— „„Wolfhezen, wel dat is hier, mijnheer.""

— „Ja, sjuust mijnheer," en de dikke heer wees naar iets kleiners met een bril op. „Jawel, dit is hier allemaal de heerlijkheid Wolfhezen, niet waar? Maar ziet u, het eigenlijke Wolfhezen — dat zoo mooi moet wezen — is dat — als het niet al te indiscreet is — niet ver van hier?"

— „„Maar dat is *hier* mijnheer, aan deze zijde is het bosch en ginder.... in één woord, 't is hier.""

„O, zoo.... thja. — Dank u, heel beleefd mijnheer. Zie je wel? dat is Wolfhezen. Ja allerliefst, nietwaar? Mooie boomen!"

— Nou Kees, bij ons op de werf hemme ze zwaarder hoor. Vooruit maar. We kunnen nou zegge da' me 't gezien hebbe. Atjuus mijnheer. Nogmaals dank voor uwe beleefdheid mijnheer, en rondziende: — Allerliefst, waarachtig —

en, vervolgt Cremer:

.... We hebben 't uitgeproest, dat er zulke wezens konden bestaan.... *maar een dankbaar gevoel, vervulde al spoedig het hart... immers wij mochten iets meer gevoelen en vatten van Gods schoone natuur, dan de heeren van „Bij ons op de werf" en zoo velen die hun gelijken....*

Ziehier een beknopte beschrijving van een dier landstreken in ons vaderland, die een bezoek zoo overwaard zijn. Maar hoe menigmaal gaat men ze voorbij om in verre landen grootsche wouden, machtige bergen en schoone boschpartijen te vinden, vergetende dat er in ons eigen land zoo veel schoons is.

Ook het door de natuur zoo eenvoudige, maar te gelijk zoo aangrijpend schoone Wolfhezen, zij een ieder tot een bezoek aanbevolen. Moge onze zwakke poging een weinig hebben meegewerkt tot vermeerdering uwer liefde en belangstelling voor dit heerlijke oord.

---

[1]) Frederik Hendrik Hendriks. „De schilder van Wolfhezen door zijn leerling geschetst."

Front-aanzicht der Fongers-rijwielenfabriek aan den Heerenweg te Groningen.

Een tak onzer Nationale Nijverheid [1])

DOOR

FRANS NETSCHER.

We willen iets vertellen van een eenvoudig hoefsmid, die thans aan het hoofd staat van een groote Hollandsche fabriek.

Een oud liedje in Holland, niet waar?

Hoe velen onzer tegenwoordige groote industriëelen zijn niet van zeer eenvoudige afkomst!

Ga maar eens naar de Zaan, en iedereen zal u kunnen vertellen hoe de oude heer Laan, de grootvader der tegenwoordige deelhebbers in de firma Wessanen en Laan, zijn loopbaan begonnen is als knecht op een graankantoor; ga maar eens naar Rotterdam, en iedereen zal u kunnen vertellen hoe de grootvader der heeren Hoboken, die tegenwoordig zoo'n sier maken op onze renbanen, een eenvoudig kaaskruier was; ga maar eens naar Sliedrecht, en iedereen zal u kunnen vertellen hoe de oude heer Volker, thans millionnair en ridder van den Nederlandschen Leeuw, in het begin van zijn loopbaan een eenvoudig arbeider was, die met een tjalkscheepje klei ging baggeren in den Biesbosch.

En is u dat nòg niet voldoende, ga dan ook maar eens naar de industrie-centra te Eindhoven, in Twenthe of naar Haarlem, en men zal u daar verscheiden Hollandsche industrie-koningen kunnen aanwijzen, wier stamboom afdaalt, of liever zijn wortels

[1]) Ofschoon de periode der sportjoernalistiek reeds eenige jaren achter ons ligt, nemen we nog voor een enkele maal onze oude sportveder op, om ons te kwijten van een belofte — nml. om het Nederlandsch publiek eens te wijzen op een ontkiemenden en in bloei komenden nieuwen tak onzer nationale industrie, — die tengevolge van ander werk nog niet in vervulling had kunnen komen. — De Schr.

heeft geschoten in de nederige en ijverige arbeidersklasse.

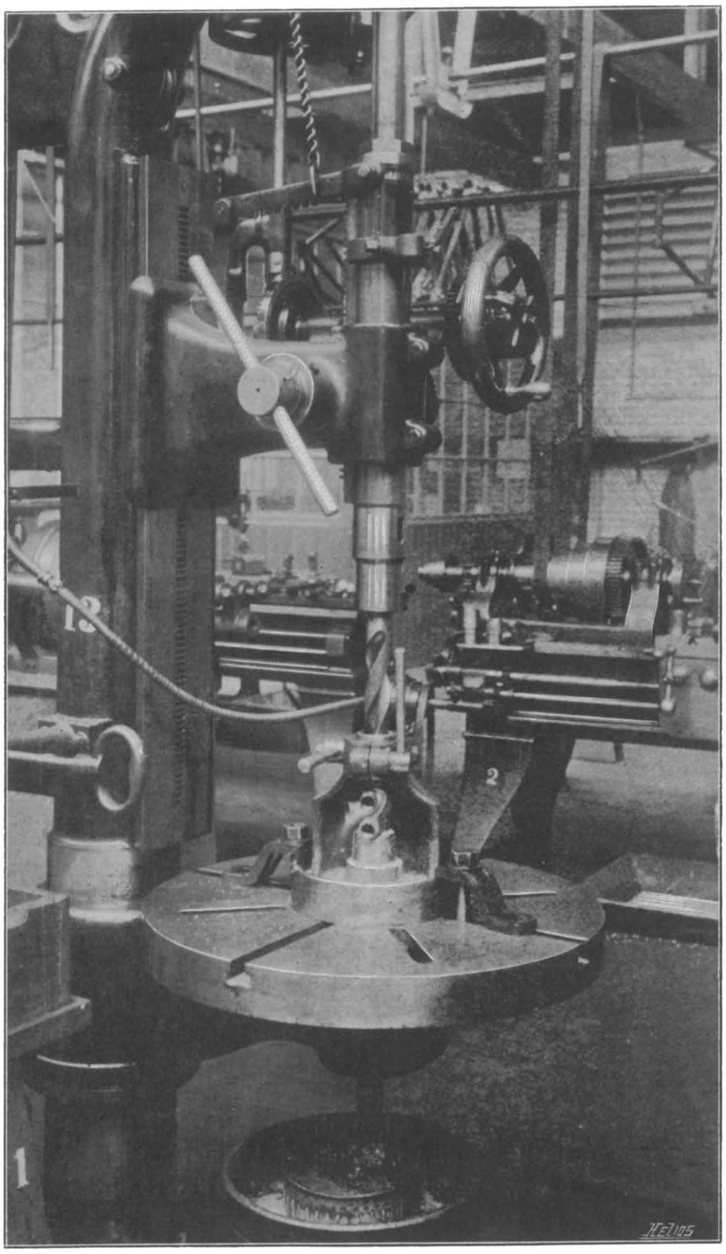

Een boormachine aan 't werk.

Maar er is nog iets ànders.

Al die menschen zijn groot geworden in industrieën en bedrijven, die klein waren toen zij er „in" gingen, maar later dóór en mét hen énorm in omvang zijn toegenomen.

Ze zijn opgegroeid in en mèt hun bedrijf of industrie; hun opkomst is parallel gegaan met die van hun nering.

En nu willen we op een verschil wijzen.

Maar daarvoor dient men het oog te slaan op Amerika en op Engeland.

Kan men spreken van een revolutie-bouw bij de uitbreiding onzer moderne steden, met evenveel recht kan men in bovengenoemde landen van modern bedrijf spreken van een revolutie-industrie.

Zie maar eens, hoe 't daar in vele gevallen toegaat.

De een of andere gelukkige doet door een toeval of als resultaat van langdurige studiën een uitvinding, die, wanneer ze in toepassing mocht worden gebracht, kans van groote winsten oplevert.

Maar in vele gevallen toch niet meer dan een „kans," ja zelfs niet eens meer dan een „kansje."

De uitvinder, die echter een arme drommel is, heeft wel, meestentijds nog met geleend geld, zijn uitvinding gepatenteerd, maar beschikt niet over de middelen om zijn patent te exploiteeren.

Wat nu te doen?

Na lang zoeken en aankloppen bij partikulieren, die geen verstand van en vertrouwen in zijn uitvinding hebben, doet men hem eindelijk een adres aan de hand, waar hij mogelijk wel slagen zal.

En dat is het adres van een zoogenaamden „company-promotor."

Wat een „company-promotor" is? We zullen het zeggen.

Een „company-promotor" is een man, die een geheel nieuw, volslagen modern beroep uitoefent, een beroep dat zeer nauw verband houdt met wat we de revolutie-industrie noemden. Hij maakt er nml. uitsluitend zijn werk van, om maatschappijen „in elkaar te zetten." Hij heeft vele konnekties, en vele relaties op de geldmarkt; hij kent allerlei menschen met geld, heeft zijn introdukties bij lieden van naam en aanzien, die tegen eenige vergoeding (gewoonlijk uitbetaald in aandeelen van de op te richten maatschappij) er zich toe leenen als kommissarissen op een prospektus te prijken. En, geholpen door zijn gladde tong, weet hij allerlei menschen te bepraten om deel te nemen aan de oprichting van een maatschappij, die het nieuwe patent in exploitatie zal brengen.

Natuurlijk verleent deze tusschenpersoon zijn bemiddeling niet gratis. Hij maakt aanspraak op een belooning, of, juister uitgedrukt, op een deel van den buit, die uit de zakken der aandeelhouders wordt geklopt. Om te toonen hoeveel vertrouwen hij zelf ook in de onderneming heeft, die hij tracht tot stand te brengen, stelt hij zich dan wel eens tevreden, met het zich laten uitbetalen in aandeelen (evenals de kommissarissen), die hij dan zoo spoedig mogelijk, zoolang deze in den beginne nog goed staan, „spuit". Hij realiseert zijn buit en trekt zich verder van de geheele onderneming niets meer aan. Onmiddellijk gaat hij op de jacht naar nieuwe uitvinders en nieuwe aandeelhouders, die ook menigmaal nieuwe „slachtoffers" worden.

Dàt is een „company-promotor": -- een der ultramoderne vormen der Beurshyëna's, die, zooals we zeiden, vooral in Amerika en Engeland in zwermen aangetroffen worden.

Weinu, aan zùlk een adres komt onze uitvinder dikwijls terecht.

En 't gaat dan gelijk we hierboven aangeduid hebben. De „company-promotor" neemt het zaakje in handen, tenminste als hij financieel er iets „in ziet", want of het gepatenteerde voorwerp of de gepatenteerde uitvinding op zich zelve goed is, laat hem koud, zoo lang er maar kans is, dat hij menschen vindt, die er geld voor geven willen.

Eindelijk is het noodige kapitaal bijeen, of eigenlijk méér dan het benoodigde kapitaal, want er dient rekening mee te worden gehouden, dat er heel wat af moet. Hebben de kommissarissen, voor hun mooie namen en titels, en de „company-promotor" hun deel van den buit te pakken, en heeft de uitvinder zijn deel opgestreken, — terwijl hij veelal ook nog direkteur wordt der op te richten fabriek — dan blijft de rest als bedrijfskapitaal over, waarvoor de gebouwen gezet, de machines gekocht moeten worden, enz.

Ten slotte verrijst dan de fabriek, die na eenigen tijd blijkt heelemaal niet te gaan, of „overkapitaliseerd" is, d. w. z. met een veel te gróót kapitaal werkt om uit de winsten den aandeelhouders een behoorlijk dividend te kunnen uitkeeren, en eerst een rendabele onderneming wordt wanneer zij, na likwidatie, in handen van een tweeden, en meestal deskundigen eigenaar overgaat, die de zaak met een kleiner kapitaal kan drijven.

Zoo zijn — om slechts een voorbeeld te noemen — omstreeks 1895, in den tijd van den grooten „boom" in de rijwielindustrie, vooral in Engeland, talrijke fabrieken opgericht, die zich gingen toeleggen op de fabricage van cycles en cycle-patents, en de markt overstroomden met voorwerpen die met het gebruik van ons moderne voertuig in verband stonden.

De industrie-centra van Engeland, zooals die van Coventry en Birmingham, zagen in weinig tijds vele reusachtige, en overkapi-

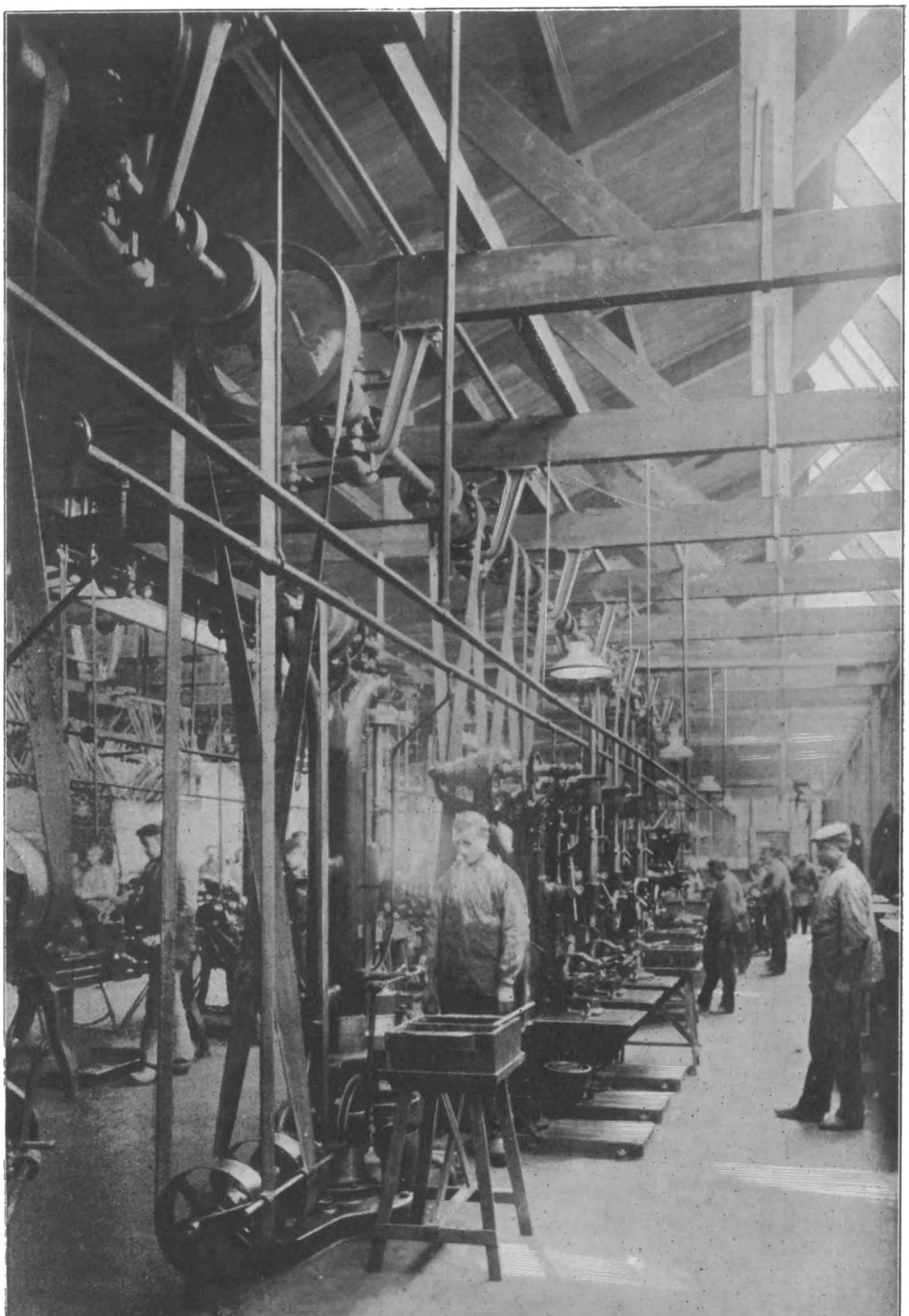

Een kijkje bij de freesbanken, boormachines en draaibanken.

taliseerde rijwielfabrieken verrijzen, welke toen de „boom" over was en door overproduktie de prijzen der wielen aanzienlijk gedaald waren, als kaartenhuizen in elkander stortten, een leger van verarmde aandeelhouders achterlatend.

Want dit is ook een der eigenaardige en noodwendige eigenschappen der „revolutie-industrie", dat zij haar produktie niet regelt naar de behoefte, maar dat ze in 't wilde blijft doorfabriceeren; door de moderne, verbeterde machines, die op massaproduktie berekend zijn, is zij genoodzaakt in groote hoeveelheden te fabriceeren. De goederen stapelen zich op, en om dan weer geld los te maken, ziet zij zich somtijds verplicht de markt op te zoeken tegen prijzen, welke niet meer loonend zijn, ja, die zelfs wel eens de produktiekosten niet eens meer dekken.

En het gevolg? Men weet het!

Maar welk een verschil tusschen deze revolutie-industrie en eenige der oud-vaderlandsche bedrijven, waarop we in den aanvang wezen.

Daar, in die spekulatieve ondernemingen, de uitvinder, de ontwerper van het bedrijf geheel los van de fabricage, schuil gaande achter eenige geldmannen, slechts het idee aangevend en niet, of zelden, meewerkend aan het sukces, de uitbreiding van het bedrijf. En hier, in onze Hollandsche fabrieken, de stichter en zijn zonen vastgeklampt aan hun onderneming, er mee levend, ze uitbreidend als tengevolge hunner ijverige pogingen de vraag naar hun artikel begint toe te nemen, met het fabrikaat stap voor stap voortgaande: om een beeld te gebruiken — als een oester groeiend op de

Het soldeeren van een frame.

pan of de zandbank, waarop ze vast zit.

We noemden hierboven de firma Wessanen en Laan aan de Zaan. Welnu, deze is een teekenend voorbeeld van de wijze waarop in Holland uit een klein, nietig begin een zaak van énorme importantie kan opgroeien.

De grootvader toch der tegenwoordige Zaansche industrie-koningen is begonnen

Tot dit ras van Hollandsche fabrikanten behoort ook de heer Fongers.

Tot dit type van door eigen, innerlijke kracht uitgegroeide bedrijven behoort zijn Groningsche rijwielenfabriek.

Hiermee is hem en zijn industrie een plaats aangewezen en geklassificeerd.

Want de heer Fongers is iemand van zeer eenvoudige afkomst. Zijn loopbaan als

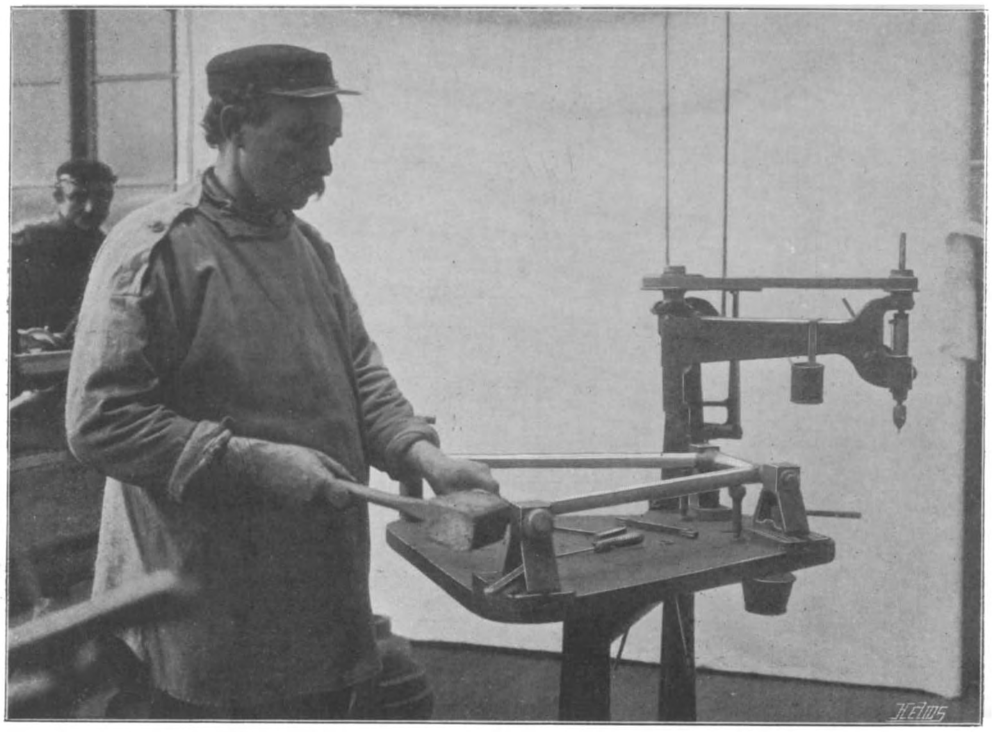

Het in elkander zetten van een frame.

als een klerkje op een graankantoor, werd later in de zaak opgenomen, gaf de onderneming door taai geduld, groote werkkracht en bizondere zakenkennis den eersten stoot; zijn werk werd overgenomen en voortgezet door zijn zonen en toen weer door zijn kleinzonen; deze geslachten hebben er hun leven aan besteed, zelf van den morgen tot den avond aan het bedrijf verbonden, totdat nu eindelijk de reusachtige fabrieksrompen den Zaanschen horizont verstoppen en de rookpluimen hun slagschaduwen over de Zaanstreek neerwerpen.

fabrikant doet denken aan een dier industriesprookjes uit oude dagen. En evenals er sprookjes zijn, die beginnen met „er was eens" een arme jongen, en die eindigen met „toen werd hij gekroond tot koning," zoo zou men in dien trant ook kunnen schrijven: „er was eens een arme smidsknecht", om dan te eindigen met de verklaring: „en zoo kwam hij aan het hoofd te staan van een van Neerland's grootste rijwielfabrieken".

Maar we willen hier den sprookjesvorm niet aannemen, omdat ons verhaal dan

mogelijk den schijn van onwaarheid zou krijgen, en wat we te zeggen hebben berust op werkelijke feiten. We zullen dus liever den meer prozaïschen relaasvorm maar kiezen.

Welnu dan, de heer Fongers is zijn loopbaan begonnen in het smidsvak.

Een dertigtal jaren geleden ongeveer, was hij knecht op een huis- en hoefsmederij in de stad Groningen.

Maar 't zat niet in hem, om knecht, om ondergeschikte te blijven; hij wilde vooruit en naar boven, zélf baas worden, zijn eigen zaak hebben.

Toen er dan ook te Groningen een smederij te koop kwam en hij over de middelen beschikte ze te koopen, bedacht hij zich niet lang, en werd hij zelf patroon.

't Ware juister hier te spreken van een „patroontje", want daar zijn middelen zeer bescheiden waren, was de zaak, die hij overnam, ook niet een der eersten van de stad. In het begin kon hij dan ook gemakkelijk zijn werk af; hij was in den aanvang zijn eigen patroon en tevens zijn eigen knecht.

Nú nog kan hij met zijn gemoedelijken lach — en volstrekt niet met den schijnbaar nederigen lach der hoovaardij — vertellen van zijn ervaringen uit dien eersten tijd.

— „Weet-u hoeveel klanten er aan de zaak waren toen ik ze overnam?" zoo vraagt hij dan. „Niet? Nu, zooveel!" En dan steekt hij één vinger op.

Met één klant dus is hij zijn fortuin begonnen. Maar hij was een man, die zijn vak grondig verstond en die vertrouwen inboezemde door zijn manier van optreden. Vooral in het hoefbeslag scheen hij een specialiteit te zijn. En de tegenwoordige Groningers van middelbaren leeftijd kunnen zich nu nog heel goed de smederij op den hoek der Kerkstraat herinneren, waar het getrappel van paarden en het ijzergeklik der kleine hamers op de hoefijzers klonk. Want de ééne klant werd weldra door meerderen gevolgd. Men moest spoedig zijn beurt afwachten. En de patroon werd nu ook baas over knechts.

Maar Fongers was tevens een ondernemend en handig man in zijn vak, een van die lieden, welke, zooals men wel eens zegt, kunnen wat ze willen. Al lag een werk of een bestelling ook niet dadelijk op zijn weg, hij zou 't toch niet afslaan; hij zou 't probeeren en bracht 't dan ook altijd tot een goed einde.

Zoo weet hij nog te vertellen, dat er eens een voornaam Groningsch ingezetene bij hem kwam, met de bestelling voor een zeker soort van draaimolen, dien hij voor zijn kinderen in zijn tuin wilde doen maken. En ofschoon zulk soort werk niet in zijn lijn als smid lag, en hij ook niet eens juist wist hoe zulk een ding gekonstrueerd moest worden, nam hij toch zonder bedenking de bestelling aan. Hij ging eens kijken ter plaatse waar zulke dingen gebruikt worden, en thuis gekomen maakte hij onmiddellijk een draaimolen, die zoowel de bewondering als de tevredenheid van zijn lastgever opwekte.

Die ondernemingsgeest van den heer Fongers, dat aanpakken van wat nieuws, die „flair" en handigheid om dat nieuwe ook dadelijk te kunnen uitvoeren, hebben hem tot de hooge positie in onze industrie gebracht, die hij nu bekleedt.

Want zij brachten hem ook tot rijwielfabrikage.

Het was juist in de dagen, dat de liefhebberij voor het wielrijden haar eerste vlucht nam. Men leefde in den tijd van de „oude Hooge", die nog al eens behoefte had aan reparatie. De Wielrijdersbond met zijn korps van Bondsrijwielherstellers, die met allerlei bizondere werktuigen op het verrichten van reparaties aan rijwielen speciaal zijn ingericht en uitgerust, bestond nog niet. Had men iets aan zijn „Hooge" te herstellen, dan peuterde men zelf zoo wat of liep naar den... smid.

En zoo gebeurde 't, dat er in die dagen ook wel eens Groningsche berijders der „Bicycle" naar den heer Fongers gingen, om te profiteeren van zijn handigheid in allerlei soort van werk.

Om zich beter op de hoogte te stellen van de samenstelling van het toenmalige rijwiel, liet hij toen zelf een Bicycle komen,

De zandblaasmachine.
(Deze machine vervangt de vijl, door middel van zand, dat er met enorme kracht tegen aan geblazen wordt, maakt men, na het soldeeren, de buizen en de verbindingsstukken schoon. De man, die de machine bedient, wordt door een ijzeren plaat, waarin een glazen raampje, beveiligd).

die hij geheel, tot in de kleinste détails uit elkaar nam en bestudeerde.

Wat vroeger met andere voorwerpen had plaats gevonden, gebeurde nu ook bij den heer Fongers met het rijwiel.

Als ànderen 't konden maken, dan zou 't hem ook wel gelukken, meende hij. En hij ging aan 't werk. Zijn vlug bevattingsvermogen, zijn handigheid, zijn kennis der bewerking van ijzer en staal, en de zaken-„flair", die hem altijd gekenmerkt hebben, kwamen hem nu ook weer goed te pas.

En het gelukte.

't Eerste rijwiel was er, nog wel geen kunststuk, maar toch zeer bruikbaar. Het leerde bovendien zijn meester de gebreken kennen, die zijn arbeid nog aankleefden, en die in de toekomst te vermijden waren.

En nu kwam het tweede, het derde; meerderen volgden.

Zóó werd Fongers rijwielfabrikant; dit was het eenvoudige begin der groote Groningsche rijwielenfabriek, die thans door het geheele land bekend is.

De zaak groeide, en Fongers maakte er zich, zelfs in beter tijden, toen men hem genoeg bood om rustig te kunnen gaan leven, niet van los. Het wàs zijn onderne-

ming, en op degelijke Hollandsche wijze blééf het zijn onderneming, die niet in handen van spekulanten werd overgeleverd.

Want de Fongers-machines kregen in de stad Groningen weldra een goeden naam, een reputatie die ze zelfs zeer goed konden ophouden tegenover de Engelsche rijwielen, welke toen ook reeds in ons land geïmporteerd werden.

Het rijwiel, in 't eerst als een bij-artikel in de smederij op den hoek der Kerkstraat gefabriceerd, begon meer en meer een produkt van belang te worden. Wel werd het smidswerk en het hoefbeslag nog niet geheel opgegeven, maar het nieuwe artikel bleek uit het oogpunt van winstopbrengst voor het oorspronkelijk bedrijf niet onder te doen.

Toen bleek de inrichting op den hoek der Kerkstraat spoedig te klein te worden. Er kwam behoefte aan meer plaatsruimte. De eerste verbouwing der zaak had plaats.

Nu kon men de rijwielen op ruimer schaal fabriceeren, en vrij van de inmenging van het andere bedrijf.

Maar in dezelfde mate als de produktiekracht der fabriek toenam, vermeerderde ook de vraag naar de machines. Inmiddels waren de lage tweewielers en de luchtbanden gekomen, die het gebruik der fiets hadden gepopulariseerd, en het aantal wielrijders nam ook in de Noordelijke provinciën in buitengewone mate toe.

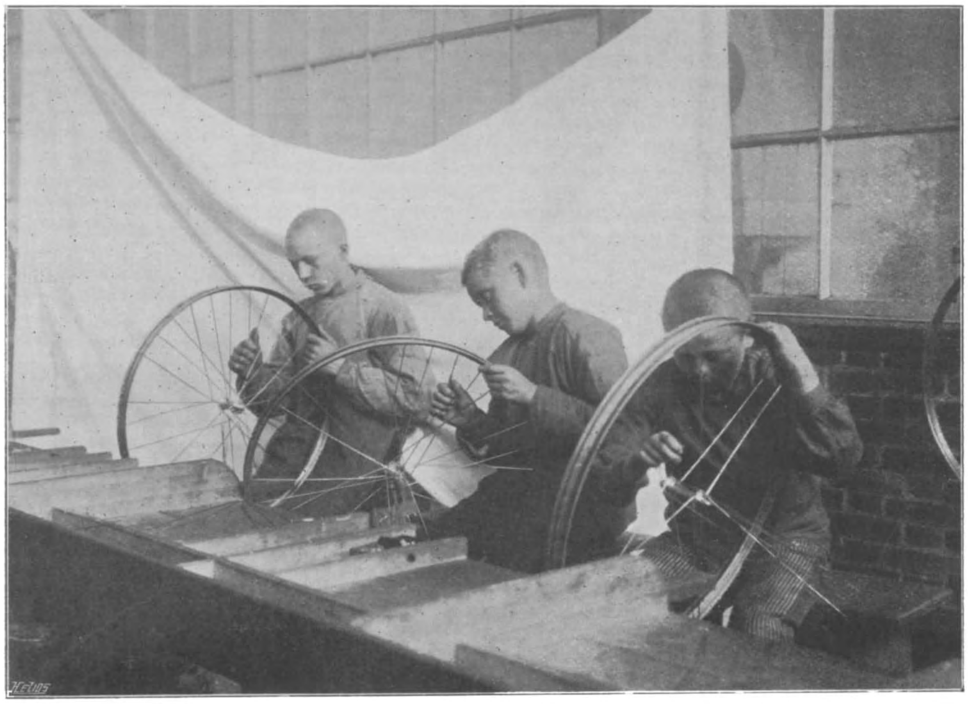

Het maken en stellen van wielen.

En wéér klonk het bericht: er is plaatsruimte te weinig. Wéér moest er bijgebouwd en vergroot worden! Naast het eenvoudige hoekhuisje werd nu een nieuw stuk fabrieksgebouw gezet, dat reeds een vrij important aanzien had.

Toen kwam de in de geschiedenis der Nederlandsche rijwiel-industrie bekend gebleven tentoonstelling van rijwielen, die door de Vereeniging „De Nederlandsche Rijwielindustrie" ten jare 1895 in het Paleis voor Volksvlijt in de Hoofdstad werd georganiseerd.

Was tot nu toe de reputatie van het

fabrikaat van den heer Fongers hoofdzakelijk beperkt gebleven tot Groningen en den naasten omtrek, thans waagde hij zich in het strijdperk tegen de andere Hollandsche merken en tegen de beroemdste Engelsche fabrieken, wier wereldberoemde namen toenmaals reeds een voldoende introduktie bij het kooplustig publiek waren.

De indruk, dien het Fongers-fabrikaat

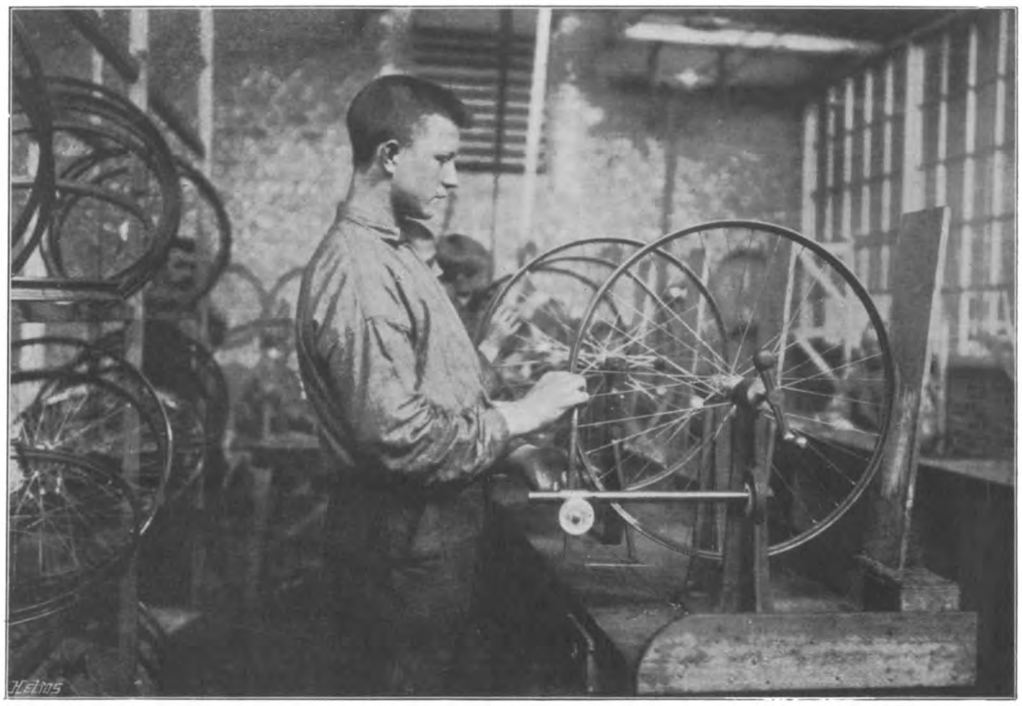

Het stellen van een wiel. (De wielmaker gebruikt hier een werktuig, dat hem in staat stelt te zien of het wiel in de lijn is en niet meer slingert).

daar, te midden zijner gevaarlijkste konkurrenten, maakte — de technische wielerpers uit die dagen bevatte er de echo van — was van dien aard, dat men gerust mag zeggen, dat van dat oogenblik af de naam der Fongers-rijwielen als gevestigd was te beschouwen.

De oude heer Fongers zag zijn moeite, vakkennis, volharding en handelsflair beloond.

Hij „was" er!

We hebben ons wel eens laten vertellen, dat in die dagen het zich aanschaffen van een Fongers-machine een „rage" was geworden. Men heeft wel eens gehoord, dat er te Weenen en te Parijs beroemde dames-kleedermakers zijn, bij wie de dames uit de eerste standen antichambreeren, en geduldig een beurt afwachten, totdat de man van de mode voor haar een kostuum zal ontwerpen. Welnu, zoo iets op die manier had ook in Groningen plaats. Wanneer men, bij wijze van spreken, geen „Fongers" had, was 't niet goed, en als de oude heer Fongers of diens zoon, die toen al mede aan 't hoofd der zaak was komen te staan, zeide dat men zúlk of een ánder machine moest hebben, dan boog de klant het hoofd en liet alles aan hem over.

En hieruit blijkt ook alweer het groote vertrouwen, dat de fabriek zich in weinig jaren verworven had, dat zij nu nóg bezit en zich niet onwaardig heeft gemaakt.

Dat moeilijk te definieeren iets, dat men gemakshalve in zaken „vertrouwen" noemt en dat magisch op het publiek werkt, is, afgescheiden van en behalve de deugde-

lijkheid van het fabrikaat natuurlijk, het geheim van het sukces der Fongers-rijwielen geweest.

Het Fongers-fabrikaat is een vertrouwensmerk geworden.

Maar nu klonk ook weldra ten derde male de kreet: er is plaatsruimte te weinig! Wéér moest er vergroot en bijgebouwd worden!

En toen besloot Fongers de stoute schoenen aan te trekken, en ditmaal geen half werk te doen, zoodat over een paar jaar opnieuw bijgebouwd en vergroot zou moeten worden.

De knoop werd doorgehakt: de smederij werd aan kant gedaan. Geld was er voor hem in voldoende mate op de markt te krijgen, ja, hij behoefde niet eens naar de markt te gaan om het te zoeken; men kwam 't hem aanbieden.

Weldra verrees nu op een der beroemdste wandelwegen van Groningen, op den Heereweg bij het Sterrebosch, een nieuw fabrieksgebouw, dat niet alleen tot de eerste-rangsfabrieken van het land, maar tot de grootste in de rijwiel-branche behoort.

Het smederijtje was uitgegroeid tot een rijwielenpaleis!

En altijd ook bleef de oude heer Fongers aan de zaak verbonden. Dikwijls toch gebeurt het, dat als een kleine onderneming zich ontwikkelt en voor de uitbreiding van het bedrijf op de geldmarkt terecht moet komen, de geldmannen eenig overwicht op de direktie krijgen en de oorspronkelijke leiders der zaak door lieden van hun maaksel en grillen vervangen.

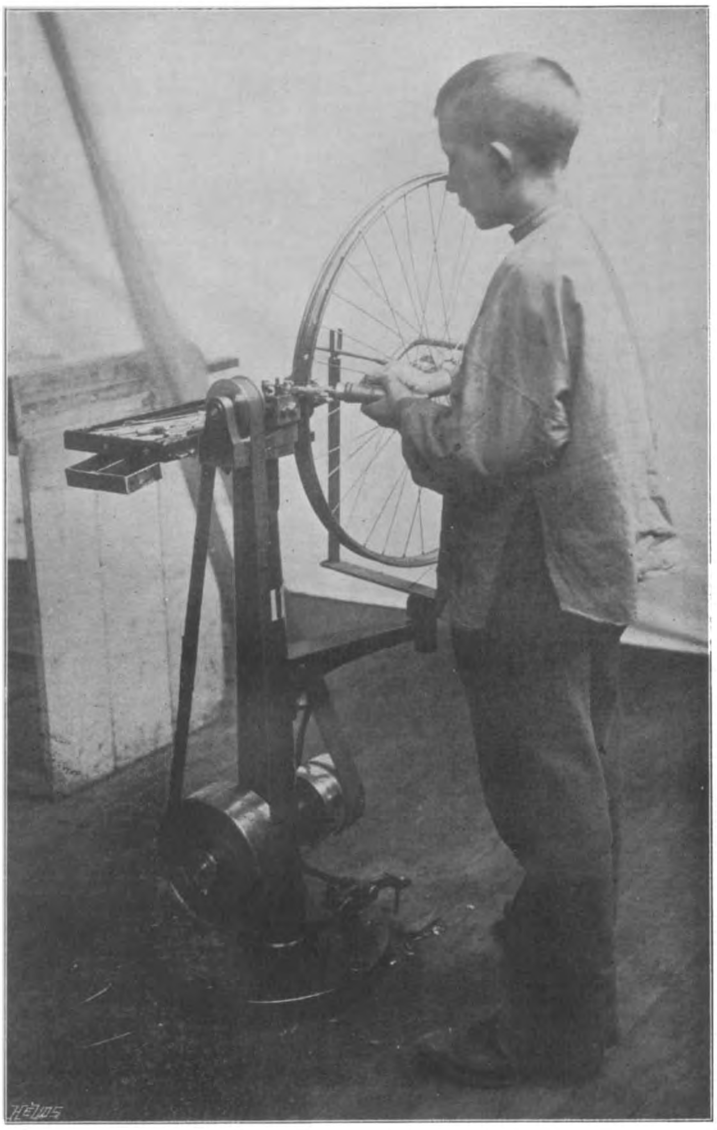

Een jeugdige wielmaker aan het werk.

Maar hier niets van dit alles. De heer Fongers heeft de zaak in handen gehouden; hij is de „man van het fabrikaat" gebleven;

een Fongers-rijwiel is een rijwiel gebleven, dat onder toezicht van den heer Fongers wordt gemaakt, door werklieden, die hij uitkiest en onder zijn leiding staan.

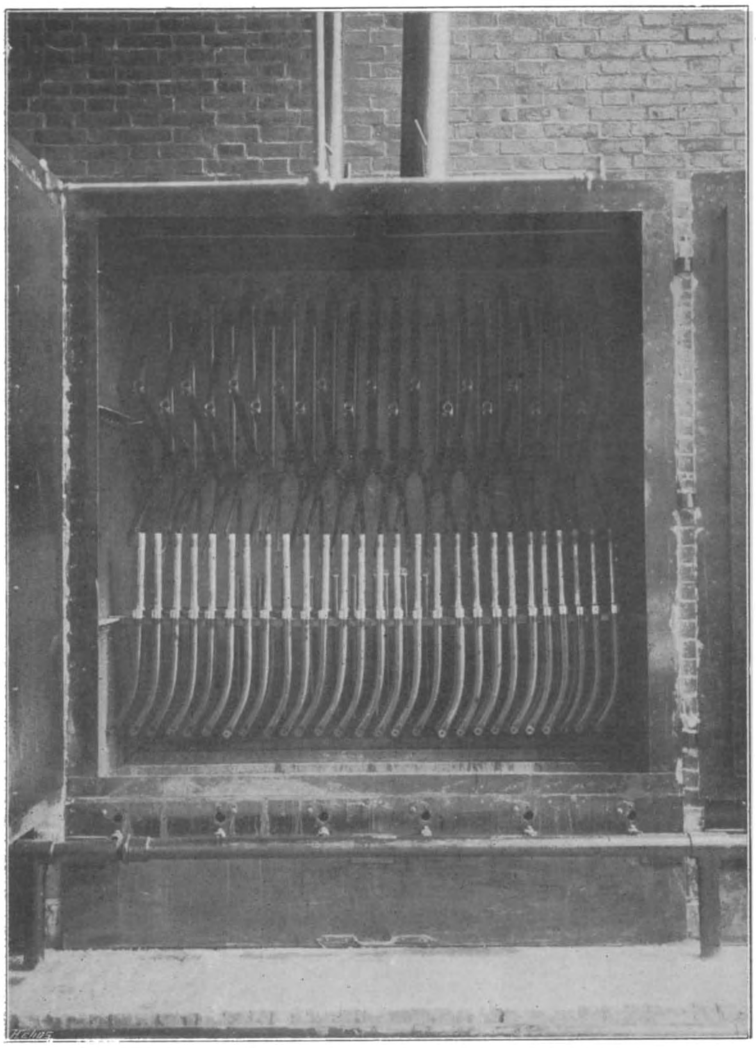

Frames en vorken in den moffel. (De moffel is een oven, waar de geëmailleerde deelen, na onderdompeling in het émailleerbad of behandeling met de kwast, in gebracht en aan een zeer hooge temperatuur blootgesteld worden).

„Fongers" is geen *naam* geworden, gelijk zooveel produkten alleen den naam nog gemeen hebben met een uitvinder of den stichter van een fabriek, terwijl vreemdelingen de zaak leiden en kontinueeren, neen, „Fongers" is een *fabrikaat* gebleven, dat, bij wijze van spreken, nog uit de handen van den oorspronkelijken fabrikant komt.

Wel is de oude heer Fongers thans door een staf van medewerkers omringd, wel staat nu zijn zoon mede aan 't hoofd der fabriek, wel heeft de enorme uitbreiding der onderneming 't noodig gemaakt verschillende branches in onderafdeelingen om te zetten, aan wier hoofd verantwoordelijke chefs staan — maar men mag gerust zeggen, dat er niets op de fabriek gebeurt, waarin de heer Fongers Senior zijn stem niet laat hooren, en dat er geen machine, geen rijwiel de werkplaatsen verlaat, dat niet door zijn handen is gegaan.

En in die fabriek is heel wat na te loopen en te kontroleeren. Men brenge er maar eens een bezoek.

Door het midden der werkplaatsen loopt een gang van ruim honderd meter lengte.

Die gang heeft aan beide zijden glazen wanden, achter welken de verschillende afdeelingen zijn geïnstalleerd en die gelegenheid geven het oog te houden op hetgeen er in de onderscheiden werkplaatsen gebeurt.

Aan weerskanten kan men dan uit die

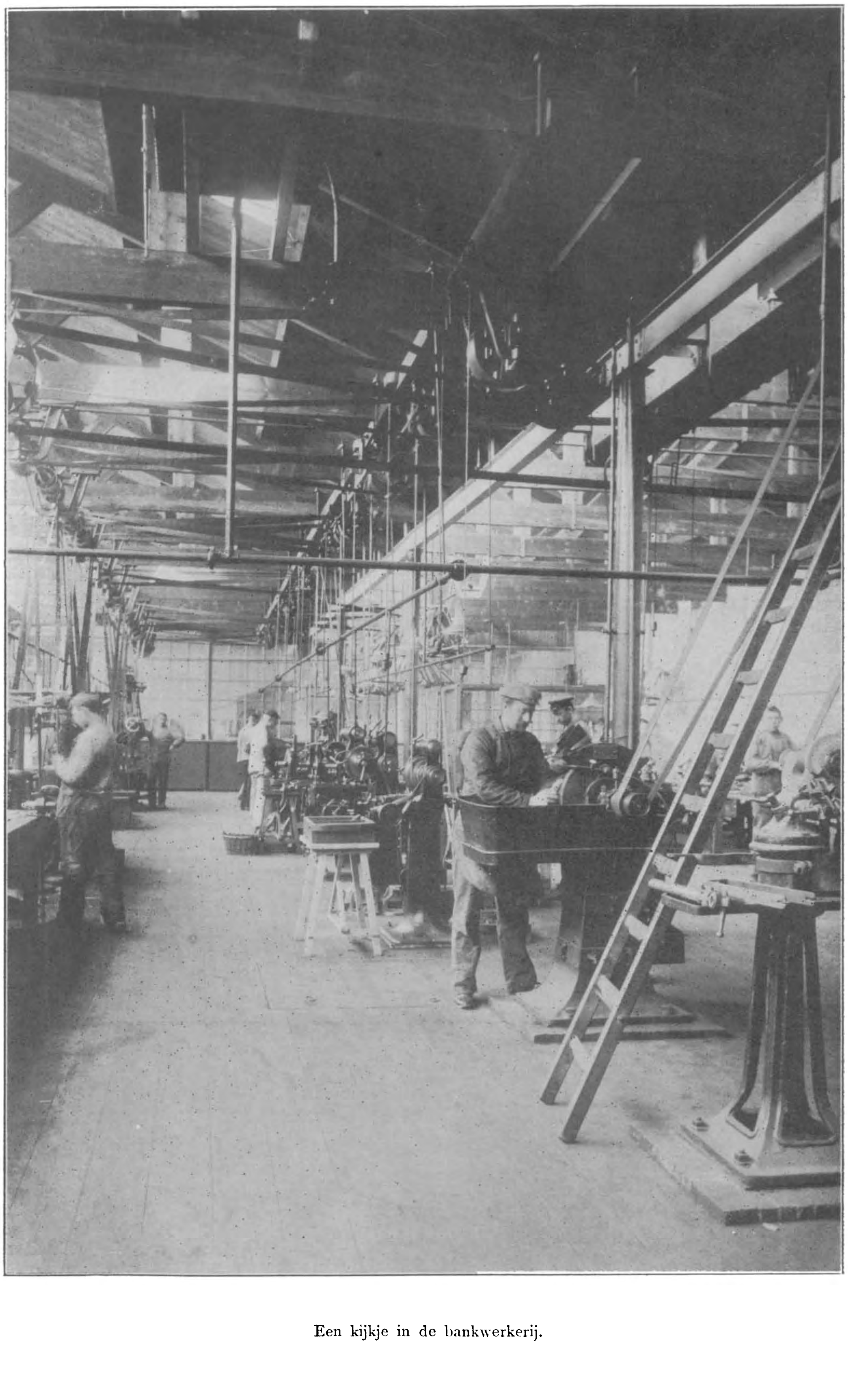

Een kijkje in de bankwerkerij.

gang de meer dan honderd werklieden aan den arbeid zien. Hier snorren de draaibanken, daar knagen de freesbanken het staal af, eenigszins verder brommen de boormachines, weer op een andere plaats gloeien de soldeervuren, enkele stappen verder staan de framemakers over hun werk gebogen, en is de zandblaasmachine aan den gang om het vuil van de soldeernaden te verwijderen, terwijl men in een andere ruimte de stuurstangen ziet buigen, de wielen stellen, de machines in de expeditiekamer ziet inpakken, enz.

En de machines, die men hier bewonderen kan, zijn van de laatste vinding; Amerika heeft zijn deel geleverd, in den vorm der zoogenaamde automatische banken: — die wonderen der moderne werktuigkunde, welke, bediend slechts door één man of jongen, als door eigen wil gedreven, met onnavolgbare zuiverheid de afgewerkte voorwerpen op gezette tijden in een bak laten vallen.

Het geheele rijwiel kan men hier zien bouwen en opbouwen. Wandelend door de werkplaatsen kan men de stroppen, de naven en de trapasstukken zien uitboren, de tandwielen zien afwreesen, de verbindingen zien samenvoegen en soldeeren, het frame buis voor buis zien opgroeien, de wielen zien bouwen, de banden zien omleggen, de rijwielen zien afstellen.

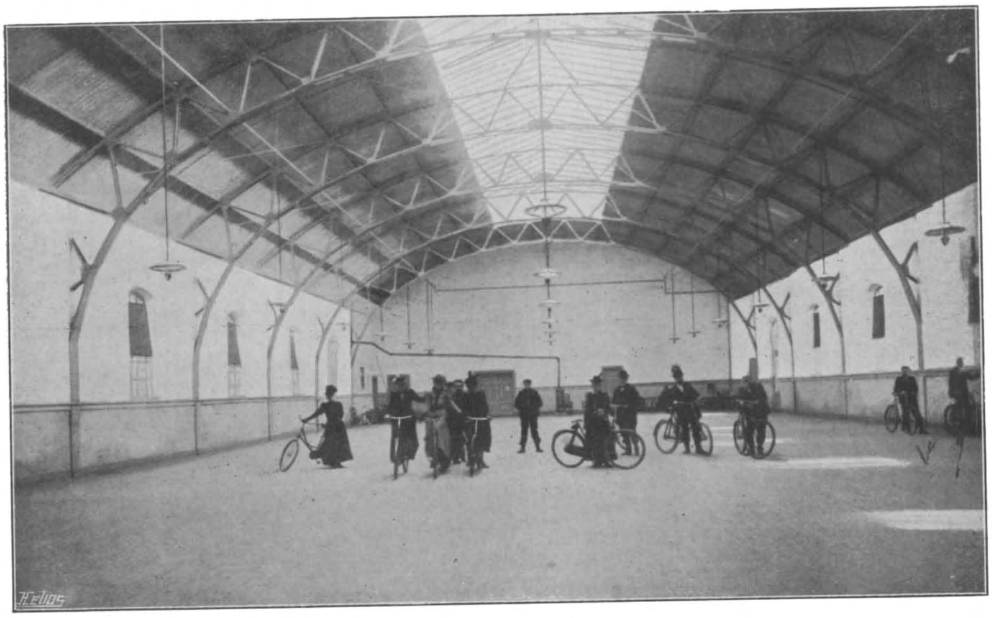

Een kijkje in de Fongers-wielrijschool te Groningen. (De grootste van Nederland).

Juist doordat de Fongers-fabriek voor zoover mogelijk zelf al de onderdeelen maakt, weet zij wat zij levert, kan zij de volle verantwoordelijkheid voor haar fabrikaat aanvaarden, wat niet zoozeer het geval zou zijn wanneer zij in het binnen- of buitenland haar deelen kocht, in België dit en in Engeland dat, en daaruit de machines opbouwde. Ze zou dan wel eens, wat men noemt, een kat in den zak kunnen koopen.

Maar daar is nu geen sprake van.

De grondstoffen, die zij koopt, na keuring, kennende, in staat de kapaciteit der machines en de kennis en bekwaamheid der werklieden te beoordeelen, kent zij de waarde van elk stukje dat bij haar gemaakt wordt en weet zij nauwkeurig de kwaliteiten van elk rijwiel dat de werkplaatsen verlaat. En dàt is alleen mogelijk wanneer de fabri-

kant *eigen* werk levert, en zoo min mogelijk van andere producenten afhankelijk is.

Zoo heeft de heer Fongers nu ook weer een nieuwe afdeeling aan de fabriek toegevoegd, nml. een voor de vervaardiging van luchtbanden. Hij is daardoor in staat, in te staan voor elk onderdeel, weet wat hij zijn afnemers levert, is vrij op de rubbermarkt te koopen wat hij wil en wat voor zijn doel het beste is, en is ook niet meer afhankelijk van de wisselvalligheden en de grillen van een fabrikaat van derden, waarop hij geen invloed kan uitoefenen.

En op die manier, langs dezen weg, blijft de heer Fongers niet op zijn eenmaal behaalde lauweren rusten, maar van den ochtend tot den avond in de weer om zijn fabrikaat nog steeds te perfektioneeren.

Toch, al zijn ook alle maatregelen en voorbehoedmiddelen genomen, om een zoo goed mogelijke machine samen te stellen, geen rijwiel verlaat zonder inspektie de fabriek.

Eerst wordt iedere fiets, aleer ze ter aflevering wordt verzonden, bereden en beproefd.

Een wielrijschool — misschien wel de grootste van ons land — aan de fabriek verbonden, geeft daartoe de gelegenheid, en een deskundige, daarmee speciaal belast, gaat dan na of de machine geheel in orde is en of er misschien nog 't een of ander aan versteld of veranderd moet worden. Eerst dáárna wordt ze als „marktfähig" beschouwd.

Een werktafel met twee rijen werklieden.

Deze wielrijschool aan de fabriek te Groningen is niet de eenige die zij bezit. Van alle Hollandsche rijwielfabrieken is de Fongers zeker degene, die er de meesten heeft. Ook in den Haag, Amsterdam en Arnhem bezit ze er.

En deze zijn ook meestal aan eigen dépots verbonden, want de „Fongers" is de fabriek geweest, die het systeem van zoogenaamde agenten zooveel mogelijk ver-

vangen heeft door eigen dépots: magazijnen in verschillende steden door haar zelf gehuurd, waarin door haar aangestelde personen worden geplaatst.

Dit systeem, ofschoon wel kostbaarder dan dat der „agenten", leverde voor haar en haar klanten groote voordeelen op.

Want dit dienen we nog wel op den voorgrond te plaatsen, dat de „Fongers" een revolutie op het gebied der prijzen voor rijwielen heeft tot stand gebracht.

Vóór den tijd nog, dat Amerika met zijn overproduktie van rijwielen ook ons land kwam overstroomen en de prijzen hier naar beneden joeg, was Fongers reeds begonnen met voor zijn fabrikaat „reëele" prijzen te noteeren.

Terwijl toch de agenten van buitenlandsche fabrieken prijzen van 250 à 350 gulden adverteerden, op welke noteeringen zij soms 50 en meer percenten korting genoten, en bij den verkoop der machines dan ook gewoonlijk tientallen van guldens lieten vallen, zoodat men zelden of nooit den katalogus-prijs betaalde en zijn rijwiel met loven en bieden kocht, ja, twee verschillende personen voor een zelfde soort machine menigmaal twee verschillende prijzen betaalden — een toestand van verwarring en anarchie op de rijwielmarkt dus — maakte Fongers aan dat soort van handel met één slag een einde.

Hij berekende nauwkeurig voor welken prijs hij zijn machines verkoopen kon en zei dan: „Zooveel kosten ze, en daarmee „uit! De prijzen zijn zoo laag mogelijk ge„steld en er gaat dan ook niets af. Iedereen „betaalt bij mij hetzélfde. Fiktieve prijzen „houd ik er niet op na. Als er in mijn „katalogus staat, dat een machine zoo- of „zooveel kost, dan kóst ze ook zooveel, „geen cent meer, maar ook geen cent minder."

Door middel van zijn systeem van eigen dépots was hij bovendien in staat deze noteeringen te handhaven, en zijn agenten moesten zich kontraktueel verbinden tegen den katalogus-prijs te zullen verkoopen. Deden zij 't niet, dan vervielen zij in boeten en konden worden ontslagen.

Deze noviteit, deze eerlijke poging om „reëelen" handel te drijven, verwekte in den beginne in de kringen der vakgenooten een storm van verontwaardiging.

Aangezien hij in zijn prijscourant de *werkelijke* verkoopprijzen opgaf en zijn cijfers dus niet de fabelachtige hoogten der fiktieve noteeringen bereikten, werd het publiek er door getroffen en gingen de oogen open. Men schrok nu van de Engelsche en Fransche prijzen, en de agenten der buitenlandsche fabrieken schreeuwden moord en brand, omdat zij hun bedrijf in gevaar zagen.

Men belasterde Fongers, zeide dat hij zooveel goedkooper verkocht, omdat zijn fabrikaat ook van inférieure kwaliteit was, en dat hij 't nooit zou kunnen „houden"!

En het resultaat?

De heer Fongers is door de gebeurtenissen van later jaren volkomen in het gelijk gesteld, want de normale prijzen der rijwielen van heden zijn thans gelijk aan die, welke hij zooveel vroeger reeds noteerde. Bovendien is zijn fabriek steeds in bloei toegenomen, terwijl vele der schreeuwers uit die dagen, welke hem en zijn fabrikaat beproefden verdacht te maken, nu reeds op de markt geduikeld zijn.

En *dit* is hetgeen we van den heer Fongers in verband met een tak onzer nationale industrie wilden vertellen.

Lieden als hij, die kalm hun gang gaan, hun werkkracht, hun bekwaamheid en energie besteden aan den opbouw van nieuwe industriën in ons land, zijn, ofschoon zij niet zoo in 't oog loopen, mannen waarop we trots moeten zijn en die we in eere moeten houden.

Want uit de gezamenlijke som van al dergelijke pogingen en industriën wordt toch de industrieele grootheid van Holland als nijverheidsland opgebouwd.

SPOKEN.

Een interessant artikel, waaruit blijkt, dat schimmen door de camera in het leven worden geroepen.

Er is een tijd geweest, waarin de oude en hoogst achtenswaardige vereeniging van schimmen een of meer harer leden uitzond om te „spoken" of schrik te brengen aan ieder ongelukkig sterveling, die haar ongeschreven wetten overtreden had of den voet gezet op haar particulier gebied. En zelfs nu nog vinden wij in bijna elke stad en elk dorp een woning of een abdij, waar de schimmen van vroegere, reeds sedert lang gestorven bewoners vrij rondwaren, naar het heet. Maar de man, die naar waarheid kan getuigen, dat hij een van die schimmen heeft gezien, is wel met een kaarsje te zoeken.

Indien dan ook iemand uit onzen tijd werkelijk een geest zag, zou hij zelf naar alle waarschijnlijkheid veeleer meenen, dat hij dronken was, dan dat hij met eigen oogen een spook had gezien; want elk verstandig mensch weet toch, dat spoken slechts mythische en denkbeeldige wezens zijn. 't Is dus niet te verwonderen, dat de schimmen afkeerig van ons zijn geworden, en er de voorkeur aan geven, om rond te waren in een wereld, waar hunne spookachtige gestalten niet worden toegeschreven aan het maanlicht, noch de geluiden, die zij maken, aan ratten of eenige andere prozaïsche oorzaak.

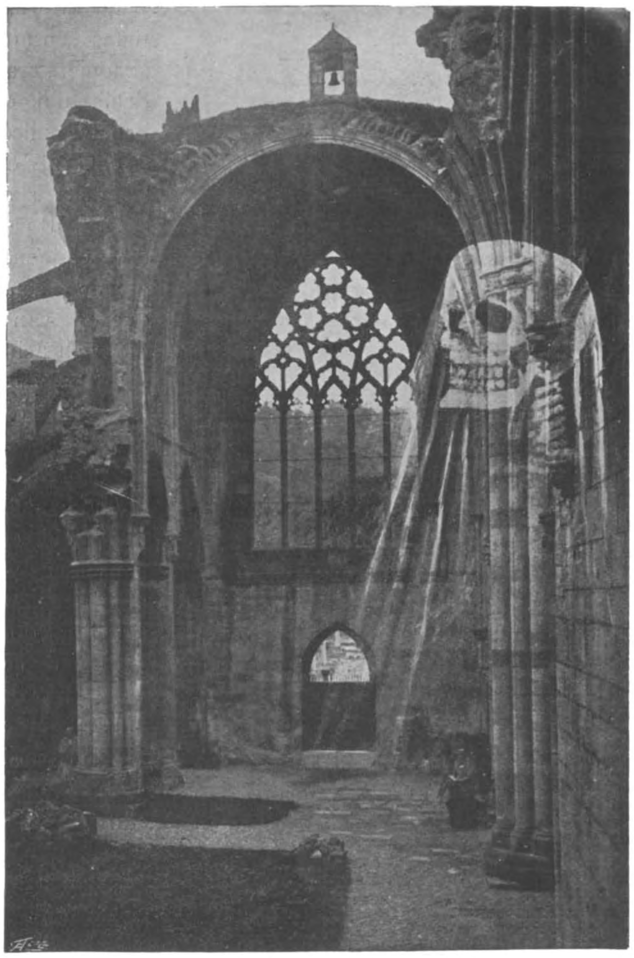

Het spook van een oud gebouw. Op deze fotografie werd eerst het beeld genomen van den geest en vulde men het overige later in. Teneinde den achtergrond, de ruïne van een abdij, te verkrijgen werd de plaat later op de gewone wijze geëxposeerd.

Niettemin hebben de meeste menschen te eeniger tijd een fotografie gezien waarop een

schim was afgebeeld, die een geest werd genoemd.

Ten behoeve van hen, die dat soort van fotografieën niet gezien hebben, hebben wij er eenige in dit artikel gereproduceerd, welke ontegenzeggelijk geheel en al het voorkomen hebben van geesten.

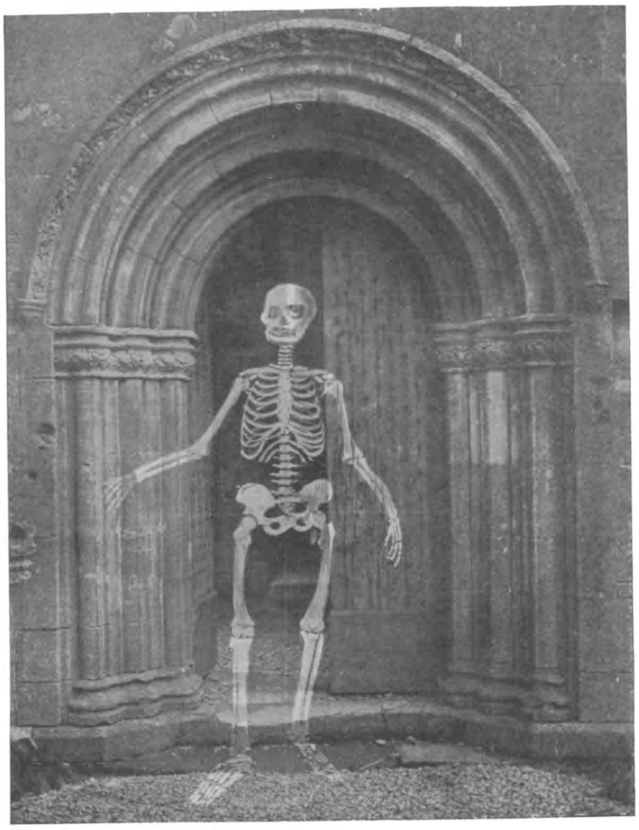

Het geraamte werd eerst met wit krijt geteekend op zwart papier en daarna gefotografeerd. De poort is het subject van een afzonderlijk negatief.

En toch heeft de fotograaf werkelijk geen geesten opgeroepen om voor hem te poseeren. Wanneer zijn methodes verklaard zijn, zal men daarentegen zien, dat zij zoo eenvoudig zijn, dat de eerste amateur de beste in staat zal zijn fotografieën van geesten te produceeren, indien hij dat verlangt.

Er zijn verschillende manieren waardoor men tot zulke resultaten kan geraken; de eenvoudigste is die waarbij een menschelijke gestalte als „geest" poseert. Zoodra alles gereed is, neemt de fotograaf een zeer kort moment voor de opname, veel te kort om iets meer op de plaat te brengen dan een algemeenen indruk van het beeld. De geest moet dan onmiddellijk van het tooneel verdwijnen, en daarna, terwijl al het overige van het beeld gelijk blijft, wordt een tweede — thans een normale — opname genomen, waardoor alles duidelijk uitkomt op de plaat, behalve alleen de geest, die slechts als een witte, onzelfstandige spookgestalte verschijnt. Bovendien is zij ook doorschijnend, daar de tweede opname een afbeelding produceert van de voorwerpen die zich achter den geest bevonden en die er op de fotografie ook achter schijnen te staan.

Zooals men ziet, kan deze methode aanmerkelijk worden uitgebreid en kan men volgens den wil van den fotograaf een willekeurig aantal geesten op de fotografie brengen. Het grootste bezwaar ligt daarin, dat op zijn minst twee personen ingewijd moeten worden met het plan, de een om de rol te spelen van de spookgestalte en de ander om den persoon voor te stellen die door de verschijning verrast wordt. Men kan natuurlijk een geest afzonderlijk fotografeeren, maar zulk een afbeelding maakt gewoonlijk niet zooveel indruk als die waarop ook een menschelijk wezen verschijnt.

De tweede methode is gebaseerd op het vermogen van de nieuwere droog-plaat, om een beeld langen tijd vast te kunnen houden. Men neemt een korte opname van een daartoe passende gestalte, en daarna

wordt de plaat weggelegd, ten einde de fotografie later verder aan te vullen.

Men hoort somtijds van bijgeloovige menschen, die verschrikt waren door de verschijning op een fotografie van den geest van een overleden bloedverwant of vriend. In dergelijke gevallen is de fotograaf natuurlijk de verantwoordelijke persoon — hij heeft óf een grap willen uithalen óf zich op die wijze willen wreken. De methode, die hierbij wordt toegepast, bestaat natuurlijk in het nemen van een plaat, waarop reeds een geest is afgebeeld.

De derde methode bestaat daarin, dat men het beeld direct op de plaat brengt, hetzij voor of na de fotografische opname. Die manier is hoogst eenvoudig, maar de resultaten zijn gewoonlijk minder afgewerkt dan van de andere methodes Men behoeft daartoe slechts een stuk bordpapier te knippen van de grootte en den vorm van de vereischte spookgestalte en het te beschilderen met een stof, die invloed uitoefent op de gevoelige plaat, daarna legt men het bordpapier direct op de plaat. Men gebruikt voor het beschilderen van het bordpapier bij voorkeur een zekere phosphorachtige zelfstandigheid.

De nadeelige zijde van deze methode bestaat voornamelijk daarin, dat de geest niet zeer duidelijk uitkomt, maar slechts den indruk maakt van een plakaat wit licht.

Een fotografie als die waarop een geraamte bij een poort schijnt te staan, wordt op een andere wijze genomen. Het geraamte wordt eerst met witte verf op zwart papier geschilderd en daarna gefotografeerd. Het overige gedeelte van de fotografie is het subject van een afzonderlijk negatief; van die twee opnamen wordt dan éene afbeelding gemaakt.

Er zijn nog meer eenvoudige middelen om een spookachtig effect op een fotografie te produceeren.

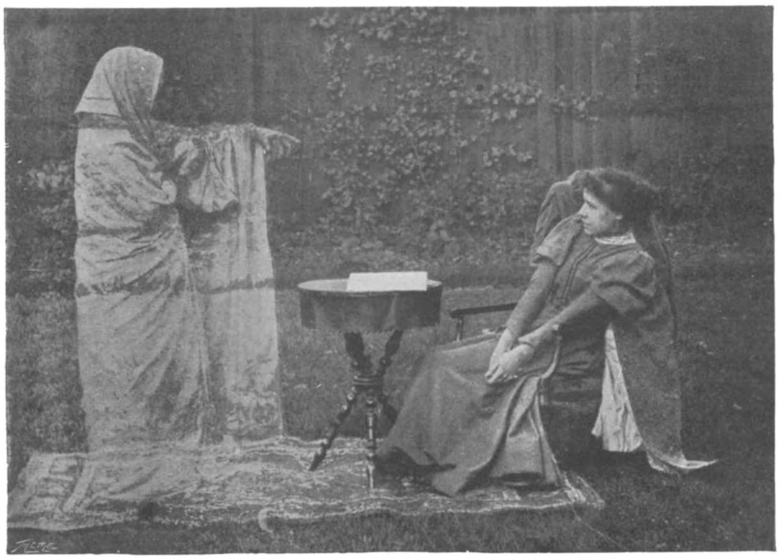

Voor deze fotografie werd de plaat tweemaal geëxposeerd. De „geest" is spoedig van het tooneel verdwenen, en daarna is een tweede opname gedaan.

Verreweg de eenvoudigste manier zou misschien daarin bestaan, dat men met een potlood onmiddellijk op het negatief teekende. Men moet dan de achterzijde van het negatief bedekken met een stuk mailpapier of *papier mineral* en daarop de gewenschte gestalte teekenen, tevens wel bedenkende, dat de donkere plekken wit afgedrukt worden, en omgekeerd. Wanneer het negatief is afgedrukt, zal de spookgestalte, die door de dikte van het glas niet onmiddellijk in contact komt met het papier, niet zoo scherp afgebeeld worden als het overige gedeelte van de fotografie en zal daarom iets „vaags" hebben, dat eeniger-

mate bij spookgestalten tehuis behoort.

Een meer wetenschappelijke methode om op een fotografische plaat beelden te produceeren, geschiedt door middel van de X-stralen' en het is een zekere waarheid, dat men op die wijze spookgestalten van uit een grooten afstand schijnbaar meer naar voren brengt. Zelfs zou men, daar de X-stralen door hout en bordpapier heendringen, zeer goed een afbeelding kunnen produceeren, al bevindt het toestel zich ook in een aangrenzend vertrek.

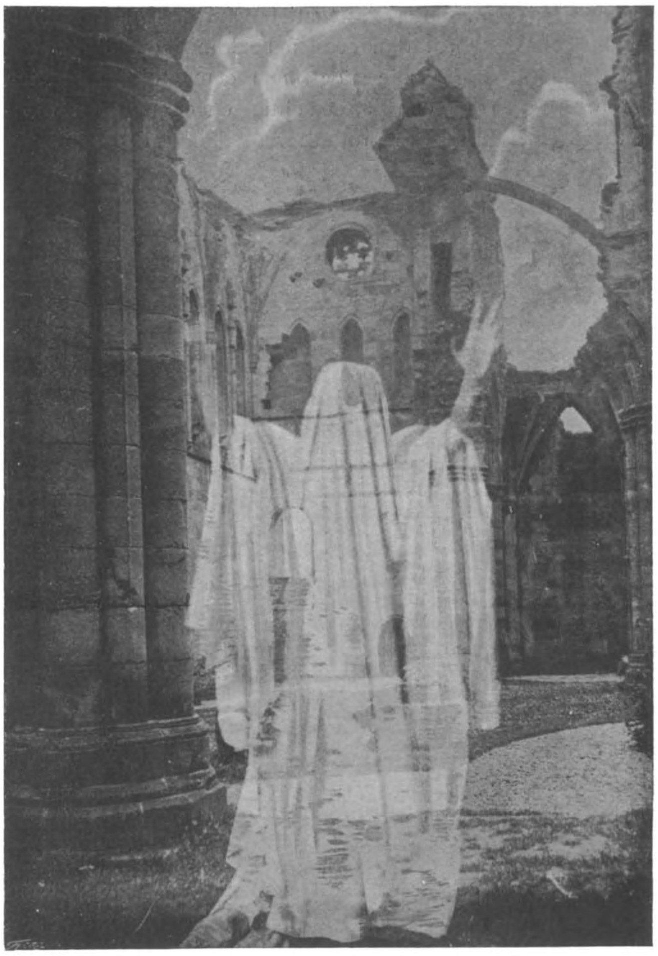

Deze fotografie werd evenals de twee volgende naar twee negatieven genomen, waarvan het eene de gewone détails, en het andere den „geest" bevatte.

Op die wijze zou men de X-stralen kunnen toepassen door een spookgestalte over te brengen op een fotografische plaat, al bevindt die plaat zich ook in een doos of in de gewone donkere binnenzijde van de camera. Een stuk papier in den vorm van een spook, geplaatst voor de schuif waar achter de fotografische plaat zich bevindt, zou door die stralen stellig evenzeer getroffen worden als door het licht. Alsdan zou bij de ontwikkeling van de plaat de spookgestalte evenzeer zichtbaar worden als het beeld van den persoon, dien men op deze plaat heeft willen fotografeeren.

De laatste manier alleen uitgezonderd, leveren deze methodes niet veel moeilijkheden op; de eerste de beste amateur is dan ook in staat om na eenige oefening dergelijke vooraf berekende resultaten te verkrijgen, en iemand die eenigszins bijgeloovig is doodelijk te doen ontstellen, wanneer hij of zij niet vooraf is ingewijd in het geheim.

Door deze methodes is inderdaad voor den grappenmaker een ontzaglijk groot arbeidsveld geopend. In onzen tijd kan hij natuurlijk ongestraft aan zijn neiging voldoen, want de gewoonten van den goeden ouden tijd bestaan niet meer, waarin ieder, die zich met bovennatuurlijke zaken bezig hield, zijn graf vond in den dorpsvijver.

In den goeden ouden tijd zag het er dan ook treurig uit voor die zoogenaamde toovenaars en tooverheksen. Ieder dien men van tooverij verdacht hield, werd naar den vijver gesleept en gedurende vijf minuten onder water gehouden. Indien hij dan ver-

Een „geest", die zich voegt naar de vele veranderingen in onzen tijd en het niet beneden zich acht om in een „boudoir" te verschijnen.

Maar al geven onze illustraties ook verschillende aanwijzingen, zoo zal toch elke fotograaf, die zich op dezen tak van fotografie toelegt, steeds nieuwe denkbeelden ontwikkelen, die stellig zeer interessant zullen zijn, al zijn ze dan ook niet precies, wat men artistiek noemt.

dronken was, had de vinger van het noodlot hem blijkbaar reeds voor zijn zonden gestraft. Maar wanneer hij dan nog leefde, was hij blijkbaar door de tooverkracht in leven gebleven, en hoe eerder hij dan gedood werd, hoe beter. Wanneer de schrijver van dit artikel drie of vier honderd jaar geleden had geleefd, zou ongetwijfeld een vreeselijke dood zijn lot zijn geweest.

De geesten op de fotografieën waarmede dit artikel geïllustreerd is, behooren tot verschillende typen, die evenwel alle bekend zijn.

Ieder heeft zeker wel eens gelezen van de geesten, die des nachts rondwaren om een klooster; terwijl de schimmen, die reeds eeuwen achtereen elken nacht een statige menuet dansen in de gangen van een oud kasteel het onderwerp uitmaken van menig oud verhaal.

De „geest" van een oud gebouw.

Uit onze Pluimveeteelt.

IETS OVER HOENDERS

DOOR A.

De avilcultuur of op z'n Oud-Hollandsch de pluimveeteelt mag zich tegenwoordig in een ongekende belangstelling verheugen! Vereenigingen en bladen worden opgericht, lezingen gehouden en hoenderparken aangelegd met een ijver, die werkelijk getuigt van een ernstig streven om deze in verval geraakte liefhebberij krachtig op te heffen. Tentoonstellingen lokken vele bezoekers, het publiek begint zich te interesseeren voor nieuwe- of uitheemsche vogelrassen. De hoenderfokkerij is oud, zeer oud; reeds de Romeinen, vonden bij hunne komst hier te lande (50 jaar v. Chr.) hoenders als huisgevogelte. Eigenaardig is de weg, dien het hoen op zijn wereldreis heeft afgelegd. De hoenders der oude Germanen waren hoogstwaarschijnlijk afkomstig van soorten, die hun weg van uit Indië over Rusland en Duitschland naar hier hadden gevonden, terwijl een andere tak over Griekenland naar het Oude Rome kwam. Het hoen, door de Romeinen hiergebracht, was dus van dezelfde stamouders als het Germaansche hoen, waarom de kruising met zooveel voordeel gelukte.

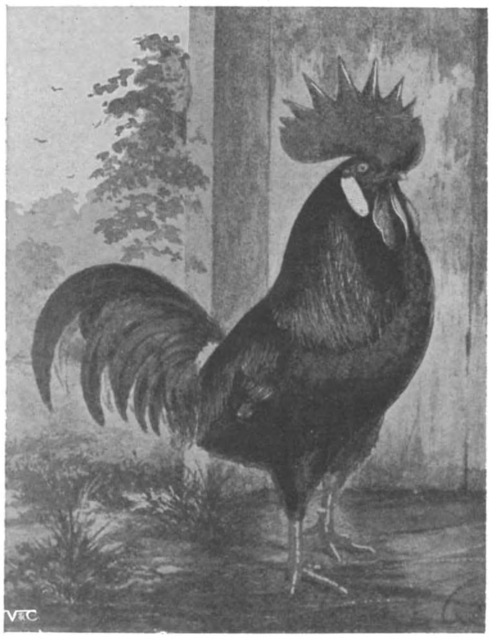

Fig. 1. Leghornhaan.

Wat de afstamming van ons huishoen betreft, behoeven we — volgens Darwin — niet lang in duister rond te tasten. Deze moet

Fig. 2. Cochin-China.

bepaald in het Bankivahoen gezocht worden, dat thans nog van den Hymalaja tot op de kleine Soenda-eilanden voorkomt. Op de Philippijnen houdt men zich thans nog bezig met het vangen en temmen van dit wilde hoen, waarmede tamme soorten in lichaamsbouw, kleur en geaardheid overeenkomen.

Door duizenden jaren van hoenderteelt zijn er tal van rassen ontstaan, waarvan wij er eenige wat nader wenschen te beschouwen.

In de hoenderparken en op de boerderijen onzer landbouwers treft men het meest het gewone landhoen aan, dat reeds sedert overoude tijden is getemd. Een bepaalde kleur hiervan op te geven is niet doenlijk: alle mogelijke schakeeringen treft men aan, terwijl ook de vorm van lellen en kam sterk uiteenloopt.

Wat de kleuren van sommige hanen betreft, deze kunnen soms met de prachtigste buitenlandsche soorten wedijveren, terwijl de eierproductie alleszins bevredigend kan worden genoemd. Als boerenkip is zij zeer geschikt, wijl ze haar voedsel al loopende door schuur en op mestvaalt zelf zoekt. Het vleesch is zeer malsch, terwijl de kruising met het Italiaansche hoen (ook Leghorn genoemd, zie fig. 1) deze voordeelen nog deed toenemen.

De kam is bij dit ras zeer groot, enkel, diep uitgetand en opstaande; bij de kip hangt hij doorgaans naar ééne zijde over en bedekt aan dien kant het gezicht. De gansche kop lijkt vuurrood door de naakte wangen; de zuiver witte oorlellen liggen plat tegen den kop aangedrukt. De tamelijk lange pooten zijn geel gekleurd en naakt. De hoofdkleur der veeren is donker, met lichtere halsveeren, kastanjekleurigen rug en schouders, terwijl de fraai gebogen staart een metaalglanzigen weerschijn heeft.

Bruin of patrijsveer zijn bij den haan de hoofdtinten; wit, zwart en koekoeksveer zijn de kleuren der kip. 't Is een best ras, dat gemakkelijk met onze kippen kruist.

De reuzen in de hoenderwereld zijn de kolossaal ontwikkelde Cochin-China (fig. 2) waarbij haan en kip wonderveel in gestalte overeenkomen. Een flinke haan bereikt ge-

Fig. 3. Brahma-Poetra.

Fig. 4. Kemphaan.

makkelijk een hoogte van 7 d.M. De geheele lichaamsbouw is zwaar en gedrongen en de romp ziet er als het ware uit, of hij met veeren is opgevuld. De staartveeren zijn weinig ontwikkeld, doch de dijen en pooten zijn ruig bewassen. Tal van rassen worden tot deze soort gebracht.

Zoo op het oog lijkt een Cochin-China een heele zwaarte, doch zelden wordt deze hooger dan 6 K.G.

Sterk aan deze soort herinnerend zijn de Brahma-Poetra rassen (fig. 3). Uiterlijk, bouw, hoogte en gewicht komen veel overeen, hoewel de vorm van rug weer verschilt. Bij de Cochin-China loopt deze naar den staart op, bij de Brahma-Poetra af. De buikveeren hangen ook lager en omhullen de dijbeenen. Hals en kop hebben ook een sierlijker vorm. Beide soorten zijn van uit Indië over Engeland tot ons gekomen, doch kunnen op den duur niet tegen de Nederlandsche lucht. Op vele buitenplaatsen houdt men ze om hunne eigenaardigheden; de reusachtige grootte, de gele pooten en hunne geelgetinte eieren hebben iets aantrekkelijks en 't is wel jammer, dat ze betrekkelijk spoedig ontaarden. Bij het tweede of derde geslacht, in deze streken gefokt, is de degeneratie al op te merken.

De enorme ontwikkeling vooral lijdt sterk door de cultivatie. Zoo moet men ook voortdurend nieuwe broedeieren van Italiaansche hoenders aanvoeren, wier kuikens dan weer voor de kruising worden gebezigd.

Een zeer vreemd slag van kip zijn de z.g. „kemphoenders". De naam kemphaan (fig. 4) is reeds zóó ingeburgerd in de Nederlandsche taal, dat eene nadere aanduiding van den aard dezer soort wel overbodig mag geacht worden. In België wordt het Maleische vechthoen in Engeland vooral het Oud-Engelsch-vechthoen (fig. 5) aangetroffen. Beide soorten worden hier te lande ingevoerd, hoewel hoofdzakelijk in eerstgenoemde landen tot den strijd afgericht. Hun rechtstandige houding, krachtig en strijdlustig uiterlijk teekenen den vechter. Kam en lellen, sieraden der hoenders, ontbreken bijna geheel, en zoo er al eens een enkele van

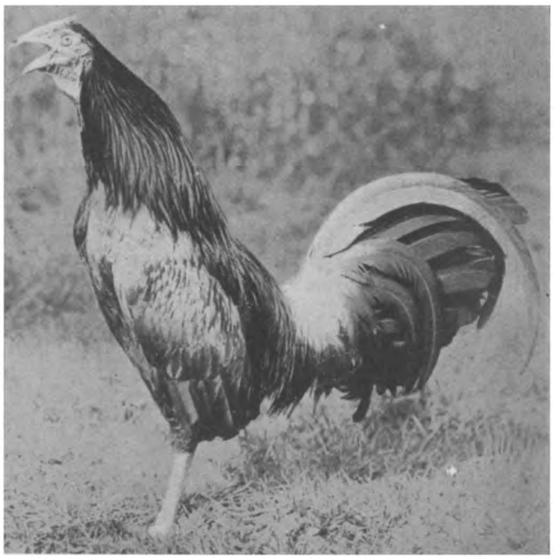

Fig. 5. Oud-Engelsch vechthoen.

voorzien is, worden zij afgesneden. Bij de hanengevechten, die zij leveren moeten voor een op bloed belust publiek, zouden deze aanhangsels ook maar last veroorzaken en den tegenstander de gelegenheid bieden juist op de gevoeligste plekken te treffen. Zoo hun sporen zich niet genoeg ontwikkeld hebben, worden er over de natuurlijke uitgroeisels nog metalen kokertjes met scherpe punten bevestigd, waarmee ze elkaar duchtig kunnen raken! Niet alleen in het „beschaafde" Europa verlustigt men zich in den strijd van kemphanen; ook de „onbeschaafde" Javanen, Argentiniërs en Philippo's scheppen groot behagen daarin!

Voor kruising goed geschikt zijn de sierlijke Langhanskippen, (fig. 6 en 7) wel wat hoog op de pooten soms, maar slank van bouw.

De grootste soorten (fig. 6) hebben, vooral het achtergedeelte, veel weg van de Cochin-

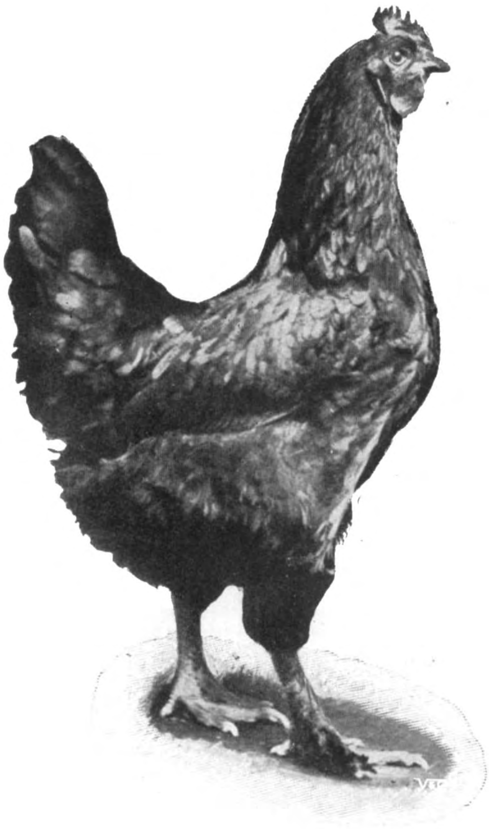

Fig. 6. Langhanskip.

Fig. 7. Langhanskip.

China's, maar de kleine, schrandere kop en weinig beveerde pooten wijken van dien vorm weer af. De meest bekende kruising is de gezochte blauwe Langhans.

Spaansche kippen zijn uitstekende leggers. Figuur 8 geeft een kijkje in een ren met Minorca's, die gemiddeld 130 eieren per jaar geven, waarvan er 16 in 1 K.G. gaan, dus niet bepaald klein ook. De roode wangen steken sierlijk af bij hun donker kleed. Veel worden ze in ons land aangewend tot kruising met de inlandsche kippensoorten.

Dat het vóórkomen nog al verschillend kan zijn, laat fig. 9 zien, welke haan een heel wat minder sierlijke houding heeft dan die op den voorgrond bij de andere Minorcahoenders in de ren.

Een flinke soort zijn de Dorkings. Hun sterk gedrongen lichaam met scherp afgeronde lijnen geeft kracht en flinkheid te kennen. Door hun naar voren staande borst en bepaald mooi gedragen hals hebben zij in hun houding iets trotsch. Kam en lellen zijn groot, sierlijk gepunt en een waar sieraad. De breede fladderende sikkelveeren van den staart met de vleeschkleurige pooten voltooien het sierlijk geheel. Afwijkend is de inrichting van den voet. Op zichzelf zijn de teenen reeds lang en wijd uit elkaar

staande, terwijl hun aantal vijf bedraagt. De 5e is een weinig hooger ingeplant. De hoenders komen in kleur en houding veel met de hanen overeen.

Onze figuren geven een paar der fraaiste vormen te zien. De zilvergrijze Dorking (fig. 10) is een licht soort; de donkere (fig. 11) is nog wel zoo sierlijk.

De halsveeren zijn stroogeel, met zwarte lengte-strepen; de rug min of meer oranjekleurig, terwijl schouders en vleugeldekveeren dezelfde tinten of een zwarte kleur met metaalglans vertoonen. De kleine slagpennen zijn wit, de groote zwart met een witten buitenrand. Glimmend zwart is verder de romp, terwijl de groote straatveeren weer den fraaien metaalglans bezitten.

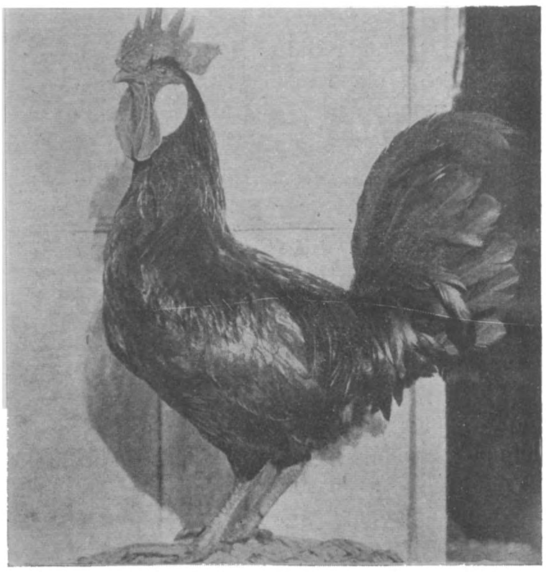

Fig. 9. Minorcahaan.

Bepaald sierlijk zijn de Houdanhoenders (fig. 12.) Hun sterk gebouwd lichaam en fiere houding, hun sierlijke kuif uit fraaie naar achteren gebogen veeren bestaande, hun helderroode driedubbele kam, alles werkt samen om deze hoendersoort een bevallig aanzien te geven. De hen, met haar wit-zwart gemengde kleur is veel lichter dan de haan, en ook kleiner. In rennen maken zij niet alleen een goed figuur, maar zelfs een aardigen indruk! 't Is anders geen Nederlandsch ras, maar 't behoort in Normandië thuis. Zij onderscheiden zich door hun bijzonder fijnen smaak, terwijl ze spoedig volwassen en ook gemakkelijk vet te mesten zijn. Toch moeten zij ook onder de beste leggers worden gerekend.

* * *

Een hen legt per jaar 70—150 eieren; zijn haar levensomstandigheden gunstig (goed voer, flinke ruimte in 't hok, dan wordt dit aantal heel wat meer. Gewoonlijk houdt zij na een twintigtal eenigen tijd rust en wordt dan dikwijls, niet altijd, broedsch. Van Maart tot Augustus worden de meeste eieren geraapt; tegen den Herfst, als de ruitijd begint, houdt het leggen op. Wil men het broedsch-zijn voorkomen, dan

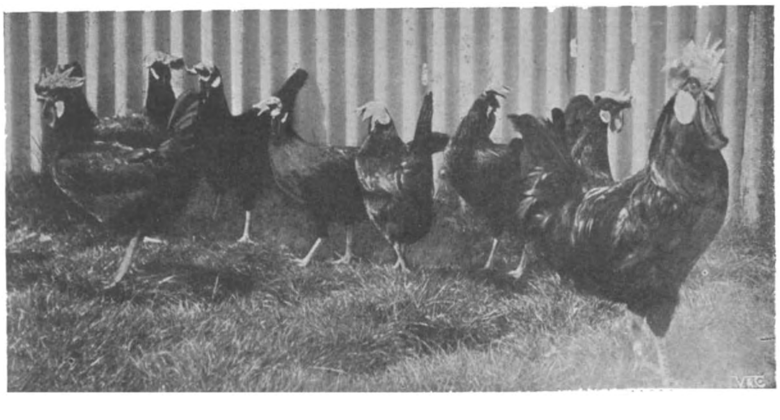

Fig. 8. Ren met Minorca's.

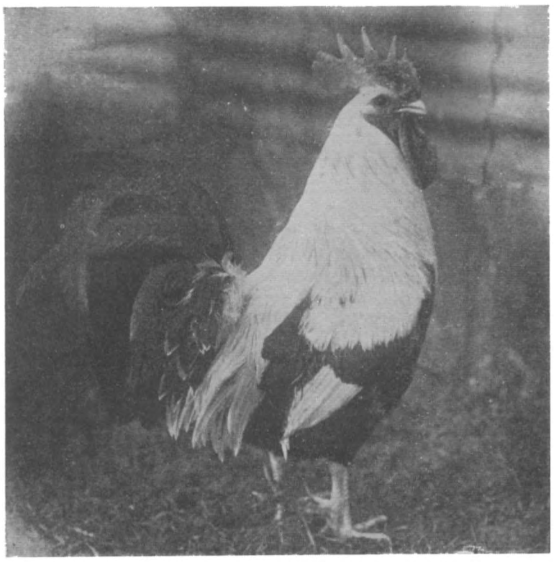

Fig. 10. Zilvergrijze Dorking.

te krijgen laat men niet meer dan 6 kippen bij één haan. Ook de haan moet lichamelijk goed ontwikkeld en vooral sterk zijn. Men kan aannemen, dat eieren, een week na de betreding gelegd, nog voldoende kiemkrachtig zijn. Neemt men oudere eieren of zwakke ouders, dan zijn de kuikens doorgaans ziekelijk, klein van stuk of gebrekkig. Bovendien mogen haan noch hen te oud zijn; liefst niet ouder dan 4 jaar.

De ziekten onder de hoenders komen voor een groot deel voort uit ongezonde hokken en slecht drinkwater. Dat hierop door hoenderfokkers dient gelet te worden is een zaak, die vanzelf spreekt.

* * *

neme men telkens de gelegde eieren weg en late een paar, liefst kunsteieren, in het nest achter. Dat de eierhandel voor een land wel iets kan beteekenen ziet men in den uitvoerhandel van Frankrijk, welk land jaarlijks voor ongeveer 20 millioen gulden aan eieren naar Engeland verzendt.

Versche eieren vertoonen, tegen het licht gehouden, steeds een heldere kleur en worden ze, bij het vuur gehouden, iets vochtig, dan is dat een bewijs voor den jeugdigen leeftijd. Wil men tamelijk nauwkeurig den ouderdom van eieren bepalen, dan dompele men ze in het water, waarin 1 1/4 H.G. zout per L. is opgelost. Zinken ze nu tot op den bodem, dan kan men er vast op aan, dat zij dienzelfden dag nog gelegd zijn; zinken ze niet heelemaal tot onder, dan zijn ze een dag of drie, zweven ze tot op de helft, dan zijn ze doorgaans een dag of vijf, en, wanneer ze in de vloeistof drijven, zeker een week oud. Broedeieren mogen niet ouder zijn dan drie weken en liefst afkomstig van gezonde, krachtige kippen. Om broedeieren

Een aardig schetsje van een hanengevecht vertelde me onlangs een ooggetuige: „Opgesloten in tamelijk nauwe manden zaten de kampioenen en kraaiden af en toe, zoo goed hun de beperkte ruimte het toeliet. Ze hoorden elkaar, en 't scheen ook, dat ze het oog op elkaar had-

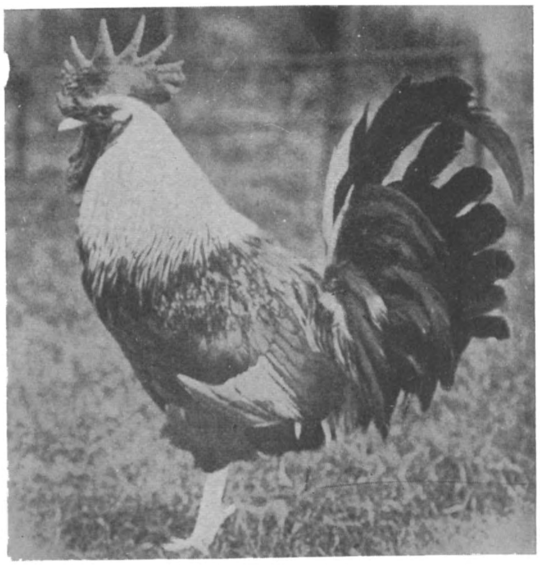

Fig. 11. Donkere Dorking.

den, althans het was of ze elkaar zochten.

Eindelijk worden de respectieve gevangenissen geopend en de beide vechtersbazen betreden het strijdperk. Tot op korten afstand naderen ze het midden, terwijl de een met vooruitgestoken en geopenden snavel de vleugels opricht en pal stand houdt. Zijn tegenpartij richt zich trotsch op, klapt met de vleugels, en daagt zijn vijand met gekraai tot den strijd uit. Met fonkelende oogen en opgezette halsveeren wil nummer een zijn uitdaging beantwoorden door met kracht op hem te springen. Maar onze kraaier slaapt of suft ook niet! Bijna op hetzelfde oogenblik wordt ook hij aanvaller en tracht nóg hooger te springen. De botsing is hevig; maar tijd om goed te zien wat er gebeurt, is er niet. 't Lijkt één hobbelende massa van verwarde veeren!

Fig. 12. Houdanhoenders.

Ieder wil hooger komen dan zijn tegenpartij om daardoor met meer kracht aan te vallen. Lang blijft de strijd onbeslist, doch eindelijk overwint de sterkere! 't Is duidelijk te zien, dat de krachten uitgeput raken en een kleine poos staan zij vermoeid, doch met woedende oogen tegenover elkaar. In hun blinde woede pikken ze in 't zand, dat de korrels in 't rond vliegen. De minst vermoeide wil reeds victorie kraaien, doch de ander herhaalt zijn aanval. Nu is het geen vechten meer: 't is een afmaken van den zwakkere. Als sabelhouwen beuken de snavelspitsen den bloedenden kop. De vleugels hangen machteloos terzijde van het lichaam; eindelijk ontzinken den een de krachten en hij stort neer. Maar neen, nog geeft hij den strijd niet op; hij trekt zich terug en tracht door een kakelend geluid het medelijden van zijn vijand op te wekken.

Doch deze weet van geen ophouden; 't schijnt, dat het wijken van den een, een aansporing is voor den ander om met nog meer kracht door te zetten. Maar.... de eigenaar treedt tusschenbeide en scheidt de twee kampioenen. Fier richt de overwinnaar zich op; hij heeft overwonnen en kraait luide victorie!"

Wonderen in de Plantenwereld

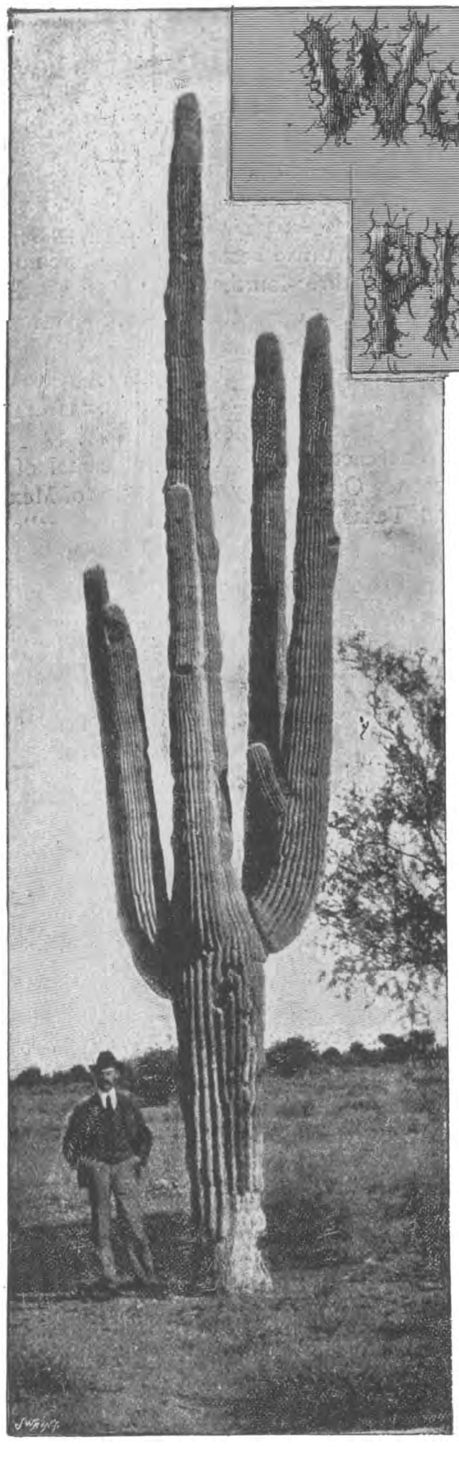

Geïllustreerd naar Foto's.

Een plant, die u een tandenstoker of een glas water bezorgt, die goed gedijt op een dieet van bedorven eieren, en die dien minder geurigen afval omzet in heerlijke geuren; die bladerloos is en somtijds een gewicht heeft van meer dan 2000 pond; die dikwijls bloeit in de donkere uren van den nacht, en die maanden achtereen in leven blijft zonder vocht te ontvangen; die zich kan verdedigen tegen de hoeven van wilde paarden, en sappen kan opzuigen uit harde rotsen; die nu eens eene hoogte bereikt van zeventig voet en dan weer met een vingerhoed bedekt kan worden; die u kan voorzien van een kookketel voor keukengebruik, of uw tuin kan omringen met een haag, die ondoordringbaar is voor menschen zoowel als voor dieren; die eeuwen blijft bestaan en toch bloesems draagt, die in een paar uren verwelken; die van een eerlijk man een dief kan maken reeds alleen door de bekoring, die van haar uitgaat.... zulk een plant mag zeker wel met grooten eerbied behandeld worden.

't Is bijna niet te gelooven, dat zulk een wonder in de plantenwereld meer aan-

leiding geeft tot gelach en spotternij, dan tot kalme beschouwing. En toch is dat het geval.

Gij ziet het bewijs van die bewering hier voor u. Kunt gij de fotografieën op deze bladzijden bekijken en weerstand bieden aan eene neiging tot lachen?

Onze wijsgeeren zeggen, dat de Natuur geen humor kent; de humor, dien wij meenen te zien, bestaat slechts in onze verbeelding; wij zelf brengen er dien humor in. Dat is alles goed en wel; en als de wijsbegeerte dat zegt, zal het zeker ook wel zoo zijn, doch niemand zal ons toch kunnen beletten te zeggen, dat, als de Natuur het voornemen had opgevat ons aan het lachen te maken, zij dat doel zeker niet beter had kunnen bereiken dan door die reusachtige kinderen uit haar plantenwereld.

De gewone taal is werkelijk ontoereikend om de gewaarwording uit te drukken, die het gezicht van zulke grillen in de plantenwereld bij ons opwekt. De lust bekruipt een mensch om al de zonderlingste woorden uit de dictionnaire te verzamelen, ze in een hoed te werpen en dan zinnen te maken van de woorden, die op goed geluk af getrokken worden. Dat is de fout van de Natuur. Zij heeft een groot aantal vormen in een kaleidoscoop geworpen, en daarna besloten om de zonderlingste combinaties te vereeuwigen. 't Is voor 's menschen gemoed slechts een matige verlichting, om aan die resultaten den naam te geven van „Aunt-Sallies" (een pop met een pijp in den mond) in de plantenwereld. De man van de wetenschap heeft zich uit die moeilijkheid gered door ze eenvoudig alle bij elkander te voegen en ze te doopen met den naam van cactus.

De Reuzen-Cactus.

De meeste menschen denken niet meer aan de cactus-manie van voor zestig of zeventig jaar, maar ze dient toch in herinnering gebracht te worden evenals de manie voor tulpen in de zeventiende eeuw en de manie voor orchideeën in onzen tijd. Er is misschien nooit weer zoo iets overdrevens geweest als de hartstocht voor tulpen in de zeventiende eeuw, toen enkele bollen tegen een prijs van 4600 gl. voorwerpen van speculatie werden, evenals de spoorweg-aandeelen in den tegenwoordigen tijd. Dat was de tijd van den Zuid-Zee-windhandel in de plantenwereld.

Niemand zal misschien de cactus-manie van 1830 vergelijken met de orchideeën-rage van den tegenwoordigen tijd, waarin

enkele planten verkocht worden voor 3000 à 4000 gl. en geheele verzamelingen getaxeerd worden op 300.000 of 400.000 gl. 't Is niet wegens de geldswaarde — hoewel enkele planten per stuk 250 gl. en 350 gl. hebben opgebracht — maar vooral wegens de groote belangstelling voor de verschillende soorten, dat de cactus-rage in herinnering gebracht moet worden. Wij kunnen de velerlei voordeelen het best doen uitkomen, wanneer wij den tekst, waarmede wij dit artikel begonnen, wat ruimer omschrijven.

Doch vooraf eenige woorden over het vaderland van de cactus. Op een of twee uitzonderingen na behooren zij alle tot de Nieuwe Wereld, en zij ontwikkelen het best in die streken, waar het grootste gedeelte van het jaar geen regen valt. Elke plant heeft haar eigen reservoir, waarin zij een voldoenden voorraad vocht kan bergen voor de lange maanden van verzengende hitte, en die reservoirs zijn er op ingericht, dat het water, dat ze bevatten, frisch blijft van het eene regen-seizoen tot het andere.

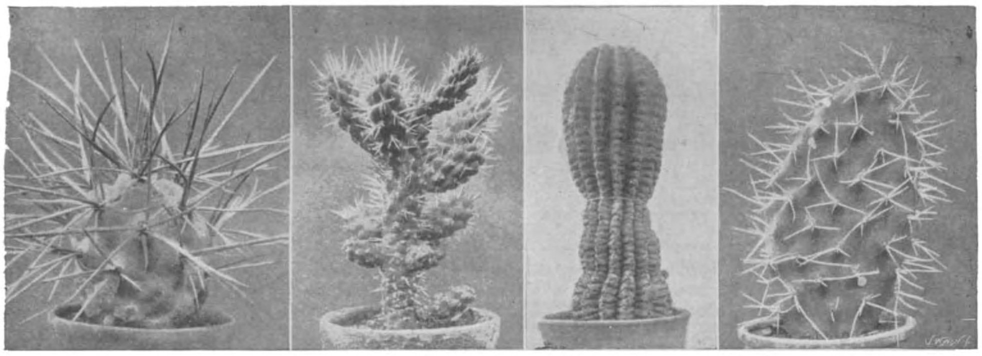

De Tandenstoker. De Doorn-Cactus. De Chili-Cactus. De Mendocine-Cactus.

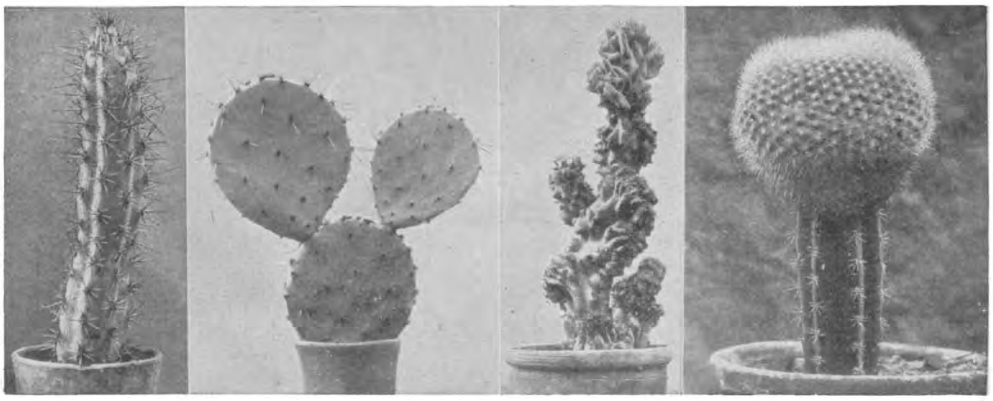

De Niger- Raket- Rots der Eeuwen- en een geënte Cactus.

De cactus is de plantaardige kameel van de woestijn. Op de steenachtige, zandige vlakten van Mexico, Texas en Californië ziet de reiziger met verbazing die grootsche planten, waarvan enkele „versteende reuzen schijnen te zijn, die hunne armen in sprakelooze smart uitstrekken, terwijl andere als eenzame wachters, op hun post staan bij den rand van de afgronden."

Zoo ver het oog reikt, is er geen ander

teeken van plantengroei; elke plant, elk groen blad is door de verschroeiende zonnestralen verdord. Maar deze vormlooze planten die even als het gemelijke stekelvarken hare scherpe punten overeind zetten, trotseeren den gloed van de zon, en behouden haar verbazingwekkend groen ondanks het gebrek aan regen. Zij hebben nu vooral behoefte aan hare geduchte wapenrusting. Hongerige en dorstige dieren zoeken deze onbehagelijke planten op om voedsel en drinken te krijgen, en met hunne sterke hoeven trachten zij de verleidelijke cactus te ontwortelen om het sappige weefsel van het benedengedeelte van de plant voor hun maaltijd te gebruiken; ook trachten zij wel eens, zonder op de dreigende punten te letten, de plant door midden te splijten, en dan vermeerderen zij hun ellende nog met vele gevaarlijke wonden.

Er is een bijzonder soort van cactus, die haar wetenschappelijken naam te danken heeft aan de ontdekking, dat hare scherpe punten zeer geschikt zijn voor tandenstokers; en het verhaal op welke wijze een exemplaar van die plant van San Louis naar Londen werd overgebracht voor den plantentuin in Kew, is eene herinnering aan de bekende reis van de Naald van Cleopatra van Alexandrië naar de oevers van de Theems. De brief, die daarover geschreven werd door den heer F. Staines, toont aan hoeveel bezwaren er aan het overbrengen waren verbonden.

„Ik hoop," zoo schreef hij, „een groot exemplaar van de Visnaga in een sterke kist te kunnen bergen; ik zend daarom de kist naar de bergen, waar die monsters groeien, en plaats haar dan op het voertuig dat ik met dat doel uitzend. Mijn monsterachtige vriend kan op geene andere wijze de reis ondernemen, omdat hij zoo buitengewoon groot is, dat hij onmogelijk op een gewonen wagen vervoerd kan worden. Er zullen op zijn minst twintig mannen behulpzaam moeten zijn om de plant op het voertuig te leggen met behulp van de hefboomen, die onze Indianen zoo goed weten te hanteeren.

„Die cactus groeit in de diepe ravijnen van onze hoogste bergen, tusschen groote rotsblokken in; de mooiste cactussen kan men niet bereiken met een voertuig op wielen, zelfs te paard is het nog moeilijk ze te naderen. Ik zal haar zorgvuldig in matten pakken, voordat wij gebruik maken van de breekijzers, waarmede de wortels losgemaakt moeten worden uit hunne eeuwenoude rustplaats. Zij moet 300 mijlen afleggen, voordat zij in Vera-Cruz aankomt."

Op den bepaalden tijd kwam het geschenk van den heer Staines veilig en wel in Kew aan en zag er even frisch uit, alsof het pas dienzelfden morgen uit zijn geboortegrond

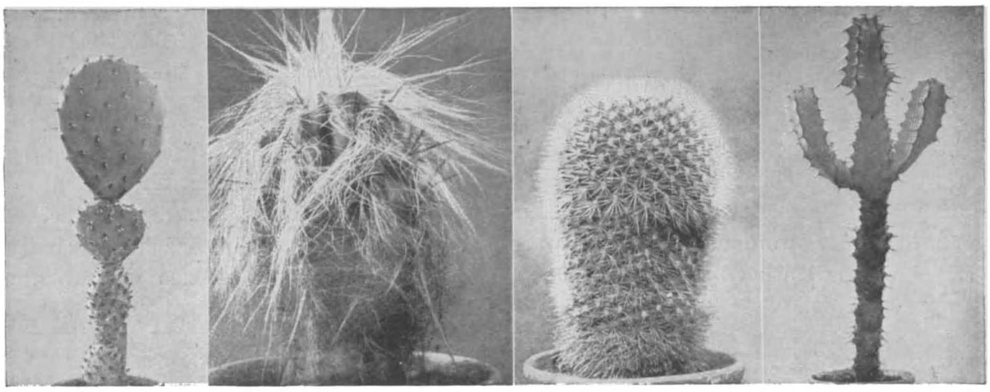

De Englemann- Oldman- Mamillaria- en Candelaber-Cactus.

was losgerukt. De omtrek bedroeg acht voet en 7 duim, de hoogte 40 voet en 6 duim en het gewicht 713 pond. Op elke rij — er waren er vier en veertig in het geheel — zaten vijftig bundels scherpe punten, en daar elke bundel er vier bevatte, waren er dus in het geheel 1800 tandenstokers. Een paar jaar later kwam er nog een tweede exemplaar van die tandenstoker-cactus in Kew; die woog 2440 pond.

Maar dat alles geschiedde meer dan vijftig jaar geleden; thans is geen van die monsters meer in leven om nog door het tegenwoordig geslacht bewonderd te kunnen worden. Hoewel zij zoo gaaf waren overgekomen, begon de binnenzijde toch spoedig de sappen van deze cactus het leven gered hebben van verscheidene menschen, die anders van dorst zouden omgekomen zijn.

De reusachtige exemplaren van de tandenstoker-cactus, die naar Engeland zijn gezonden, bleken evenwel niet bestand te zijn tegen het ongewone klimaat; een ander lid van die familie, die zoo bijzonder sterk heet te zijn, heeft dien naam evenwel meer eer aangedaan.

In den plantentuin in Kew was een cactus, die te groot was geworden voor de kas; men sneed haar toen bij den wortel af en bracht haar over naar het museum om daar hare opvoedkundige taak verder voort te zetten.

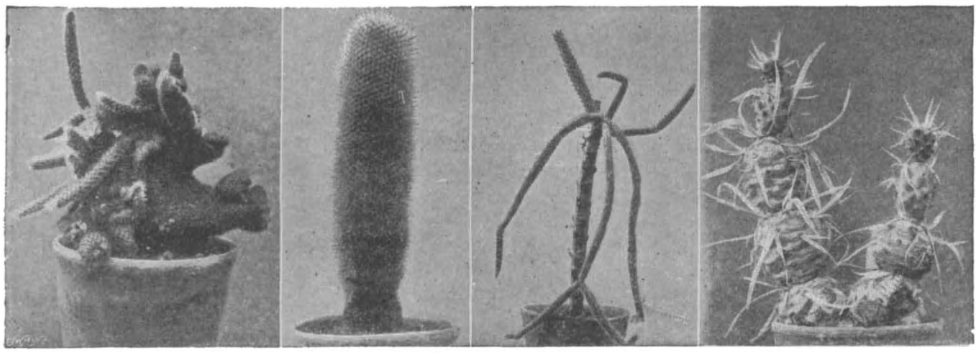

De zweepvormige- De borstelvormige- De rottestaart en de Papier-Cactus.

te rotten en de top van de plant stortte door zijn eigen gewicht in.

Een andere cactus, die tot dezelfde soort behoort, voorziet den inboorling van Mexico van een ketel, waarin hij zijn middageten kan koken. Zij heeft ongeveer den vorm van een korten cylinder, en daar zij een bijzonder taaie schil heeft, behoeft men er slechts het binnengedeelte uit te nemen en kan men haar daarna met groenten en water gevuld boven het vuur plaatsen. Daar die plant in die dorre streken veelvuldig voorkomt, behoeft een stam, die een tocht wil ondernemen, dien geïmproviseerden ketel niet mee te nemen; want ieder weet zoo goed als zeker, dat bij de volgende rustplaats wel weer een nieuwe ketel aanwezig zal zijn. Men heeft dikwijls beweerd, dat

Doch de cactus dacht er niet aan zich zoo goedig te onderwerpen aan die verhuizing uit het Rijk der Levenden naar het Rijk der Dooden. Men had op ongeveer twee voet van den top een insnijding gemaakt, en daar wist onze taaie cactus partij van te trekken.

't Geheele weefsel onder die breuk droogde langzamerhand op, maar het gedeelte, dat daarboven was, bleef zoo frisch mogelijk, en toen men het eenige maanden later onderzocht, zag men, dat het bovengedeelte nieuwe wortels had geschoten in het verdroogde benedengedeelte van die plant! Men zou hier wel eens willen vragen, of de dichter *die* geschiedenis heeft gekend, toen hij schreef, dat menschen steunende op hun eigen afgestorven „ik” iets hoogers kunnen bereiken?

Moet men het nu afkeuren of toejuichen, dat die vasthoudendheid aan het leven, die zoo duidelijk uitkomt in de zooeven meegedeelde gebeurtenis wordt toegeschreven aan de „Old Man Cactus"? Men moet het afkeuren, indien men het eens is met Plato's denkbeelden omtrent den ouderdom; maar men juicht het toe, indien wij de meening van Faust deelen. Doch onze „Old Man Cactus" bekommert zich niets om de verbazing van de menschen; zij houdt zich blijkbaar aan de wijsgeerige stelling, dat het leven een bezit is, dat

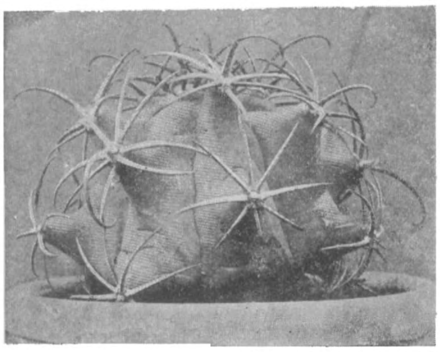

De vischhaak-Cactus.

theorie. Die harige lokken, waaraan zij dien naam te danken heeft, zijn veel voller en dikker gedurende de jeugd van de cactus dan op lateren leeftijd; als zij er dus oud uitziet, is zij nog jong, en als zij er jong uitziet, is zij reeds oud.

De mannen van de wetenschap zullen natuurlijk spotten met de

De Mares-Cactus.

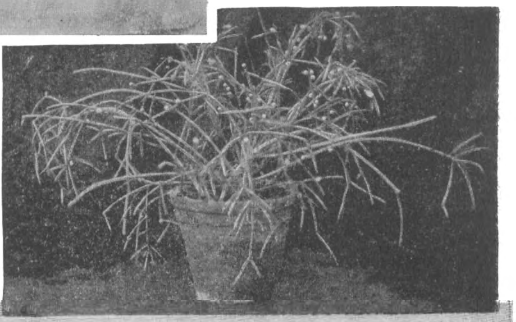

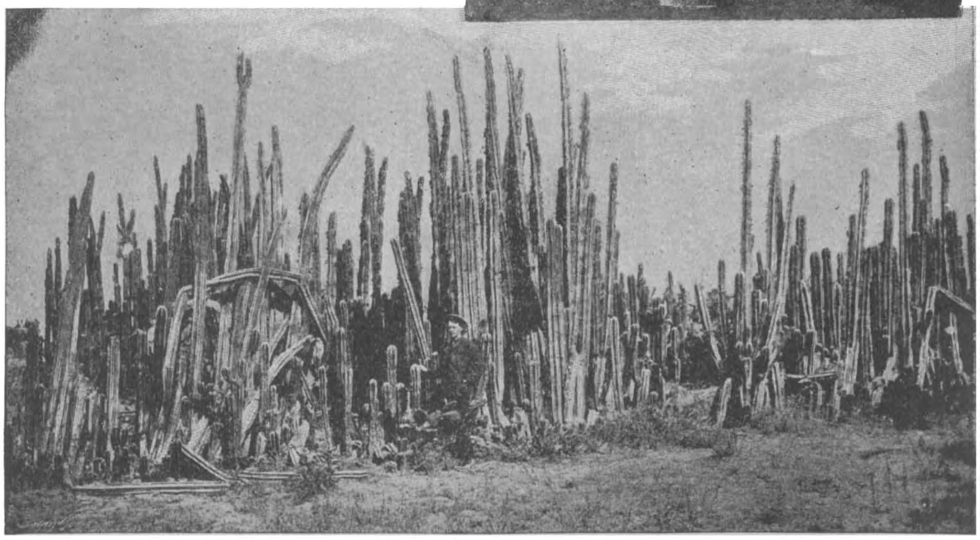

Een Cactus-haag, die ondoordringbaar is voor mensch en dier en tevens tegen het vuur bestand.

men tot den laatsten ademtocht moet waardeeren.

Van die plant wordt nog een ander belangwekkend feit meegedeeld, dat geheel in overeenstemming is met haar levenstheorie, dat cactussen het laatst geschapen werden van alle levende dingen, en dat zij toen vergunning kregen om zich te vormen tot parodieën van andere planten en van de menschen en hunne werken; doch een

bekwaam advocaat zou werkelijk eene goede pleitrede kunnen houden voor zulk een theorie. Er bestaat ook nog een „Maren-Cactus," die veel overeenkomst heeft, niet alleen met de marentak, doch ook met de bessen; deze plant heeft werkelijk veel van een geestige parodie op de voorstanders van de Kerstboomen.

En wat moeten wij wel zeggen van de „Meloen-Cactus", de „Vingerhoed-Cactus", de „Turksche-muts-Cactus", de „Rotte-staart-Cactus", de „Rots-der-Eeuwen-Cactus", die alle getrouwe parodieën zijn op voorwerpen, waar zij naar genoemd zijn? Niets is heilig voor dien volleerden parodieënmaker; hij spot met de candelabers van den rijksten magnaat en de raket van het armste kind.

Doch men kan veel over het hoofd ziën van een parodieënmaker, die even nuttig is als satyriek; daarom bespaart men de cactus het droevig lot, dat haar anders wellicht zou beschoren zijn. Wij hebben gezien, dat zij den mensch een pan schenkt, waarin hij zijn middageten kan koken en dat hij hem daarna een tandenstoker aanbiedt op zulk een beleefde wijze, dat de meest voorkomende kellner het niet zou kunnen verbeteren; maar ook op andere wijze weet de cactus zich verdienstelijk te maken.

Indien gij een haag moet maken om uw land of uw tuin — een goede, practische haag, die buurman Peters met zijn honden en katten binnen zijn eigen terrein weet te houden — dan kunt gij niet beter doen dan daarvoor de opuntia genus van de cactus-familie te nemen. De uitsteeksels van deze plant zijn voorzien van zeer fijne, scherpe weerhaken, en... wie daar eenmaal kennis mee gemaakt heeft, zal later altijd met den meesten eerbied op een afstand blijven.

De legende zegt, dat wanneer een eiland in West-Indië half Engelsch en half Fransch was, dat dan de demarcatie-lijn bestond uit drie rijen van die liefelijke opuntia's.

Behalve de eigenschap, dat deze hagen ondoordringbaar zijn voor mensch en dier, hebben zij nog eene tweede aanbeveling; deze namelijk, dat zij door haar weefsel, dat met water gedrenkt is, bestand zijn tegen vuur.

Bovendien zou de humoristische teekenaar niet gaarne de opuntia's willen missen, want zij verschaffen hem het model voor die aardige, stekelige groep planten, waarin de vertoornde olifant zijn slachtoffers werpt.

De cactus heeft wellicht haar grootste zegepraal behaald op het gebied der zedeleer. Er was eens een eenvoudig, eerlijk werkman, die het slachtoffer werd van de cactus-rage. Al wat hij overhield van zijn loon als schilder vond zijn weg — niet in de herberg de „Roode Leeuw", maar in de zakken van de tuiniers, die cactussen verkochten. Hij voegde de eene plant bij de andere en hoe meer hij er kocht, hoe meer hij er nog wenschte te koopen.

De cactus-kas in Kew had voor hem dezelfde aantrekkingskracht als de kustlichten voor den stranddief. Op een keer betrapte men hem, dat hij bij 't verlaten van de kas cactussen in zijn zak had gestoken, die niet zijn eigendom waren. „Ik kon er niets aan doen," zeide hij, nadat hij zijne straf had ondergaan wegens het wegnemen van planten, die aan de geheele natie en niet aan een enkel lid van die natie toebehoorden.

VERHALEN

VAN DE

„Gold Star" Stoomboot-Maatschappij

DOOR

L. T. MEADE EN ROBERT EUSTACE.

De cobra met de edelgesteenten.

Op den namiddag van den 3den April 1886 zat ik, George Conway, administrateur van de *Morning Star*, een van de stoombooten van de Gold Star Line, op de veranda van een groot hôtel te Colombo. Wij waren op de terugreis en de *Morning Star* lag ongeveer een halve mijl van het strand voor anker. 's Avonds om zes uur zou de reis verder voortgezet worden.

De thermometer op de veranda stond op 90°; onder den indruk van die hitte strekte ik me behagelijk uit op een rieten stoel. Dicht bij mij stond ook een Europeaan, een knappe, donkere man van middelbaren leeftijd, geheel in 't wit gekleed. Ik hield hem voor een ambtenaar, maar hij was zoo buitengewoon zenuwachtig en onrustig, dat ik mijn blik niet van hem af kon wenden; telkens ging hij op een anderen stoel zitten, dan weer stak hij zijn sigaar aan om haar opnieuw uit te laten gaan; kwam één van de bedienden toevallig uit de eetzaal, dan keek hij verschrikt op. Een paar maal keek hij naar mij, alsof hij op het punt was om mij aan te spreken, en eindelijk trad hij dan ook werkelijk op mij toe.

„Excuseer mij, mijnheer, maar ik veronderstel, dat gij een ambtenaar zijt van de *Morning Star*?"

„Om u te dienen," hernam ik, „ik ben de administrateur."

„Kunt gij mij ook zeggen hoe laat zij vertrekt?"

„Om zes uur; gaat gij mede met de boot?"

„Ja, en ik zou liefst dadelijk aan boord gaan; 't verveelt mij hier zoo lang te wachten."

Hij riep één der bedienden om zijn bagage te halen en daarna begaf hij zich aan boord. Een half uur later waren wij allen op de boot. Ik zag den nieuwen passagier, die ingeschreven stond als majoor Strangways, over de verschansing leunen. Op zijn gelaat was nog steeds diezelfde angstige uitdrukking, en hij keek met de meeste aandacht naar ieder die op de boot kwam. Vijf minuten over zes verkondigde een schel gefluit, dat de stoomboot op het punt was om te vertrekken, men begon juist de loopplank weg te nemen, toen plotseling een ander schel gefluit, tot driemaal toe herhaald, van den wal weerklonk en een klein stoombootje snel vooruitschoot en op ons toe stoomde. Ik bemerkte, dat majoor Strangways ontstelde, over de verschansing heen boog en met een zekere spanning naar de naderende boot keek. Ze kwam aan bakboordzijde en een jong meisje sprong vlug de loopplank op. Ik zag duidelijk, dat de majoor een zucht van verlichting slaakte; haar bagage werd overgebracht, zij wuifde

met haar hand iemand toe, die zich op het bootje bevond en toen liet de kapitein zijn „Alles in orde," hooren; de bel werd geluid, en de *Morning Star* aanvaardde haar zeereis.

Het jonge meisje bleef een oogenblik dicht bij den heer Strangways staan, met haar rug naar ons gekeerd en haar oogen groot op de kust gevestigd. Een der hofmeesters trad op haar toe en vroeg haar wat hij met haar bagage moest doen. Zij antwoordde dadelijk:

„Mijn hut is N°. 75; laat mijn koffers onmiddellijk daarheen brengen." Toen eerst zag ik haar gelaat. Zij was een bijzonder mooi meisje met een slanke gestalte en trotsche houding. Over haar blond haar lag een rossige gloed en de uitdrukking van haar levendig, jeugdig gezicht was schrander en innemend.

Zij volgde den hofmeester naar haar hut en ik verwijderde mij om mij van mijne drukke werkzaamheden te kwijten.

Ik zag majoor Strangways over de verschansing leunen.

Dien avond, toen ik mij kleedde voor het diner, kwam een der hofmeesters mijne hut binnen.

„Ik kom u mededeelen, mijnheer, dat daar de heer en mevrouw French vertrokken zijn, ik de twee onbezette plaatsen heb gegeven aan mejuffrouw Keele en majoor Strangways."

„Mejuffrouw Keele?" vroeg ik.

„Ja, mijnheer; de jonge dame, die het laatst op de boot is gekomen."

„'t Is zeer goed," hernam ik.

De man vertrok, en ik ging verder met mijn toilet. Er speelde een glimlach van voldoening om mijne lippen. Majoor Strangways had mijne belangstelling gewekt, en mejuffrouw Keele had een gelaat, dat de aandacht moest trekken van ieder, die eenig oog had voor schoonheid. Ik zie gaarne een mooi gezichtje en ik heb er verscheidene gezien op mijne vele reizen. Maar dit jonge meisje had in haar oogen en haar geheele voorkomen iets bijzonders, iets dat mij trouwens evenzeer hinderde als het mij aantrok. Had ik haar vroeger reeds gezien of niet? Of ik had haar reeds eerder ontmoet, óf zij geleek sprekend op iemand die ik kende.

Mejuffrouw Keele zat aan mijn rechterhand, en majoor Strangways was haar andere buurman. Ik keek haar onderzoekend aan en.... kon ternauwernood een uitroep weerhouden. De ontbrekende schakel in mijn geheugen was gevonden. Goede hemel! wat kan het toch zonderling toegaan in de wereld! Dat jonge meisje, dat daar naast mij zat in den bloei van jeugd en schoonheid, had drie jaar geleden in Londen voor de rechtbank op het bankje der beschuldigden gezeten. Daar was geen twijfel aan. Thans wist ik waarom de houding van haar

hoofd en die eigenaardige schittering in haar oogen zoozeer mijn aandacht hadden getrokken. 't Was werkelijk waar, dat ik dat gelaat vroeger reeds gezien had. Drie jaar geleden, op een warmen namiddag in Augustus was ik het gerechtshof toevallig binnen geloopen en had daar een verhoor bijgewoond. Een jong meisje had op de bank der beschuldigden gezeten — dit jonge meisje. Ik had nooit den afloop van dat verhoor vernomen en wist dus niet of het meisje schuldig was geweest of niet. Waarom zou dat jonge meisje nu aan boord van de *Morning Star* gekomen zijn?

„Neem mij niet kwalijk," zeide ik plotseling. Mejuffrouw Keele had mij tot tweemaal toe aangesproken, maar ik was zoozeer verdiept geweest in mijne overpeinzingen, dat ik haar niet had gehoord. Ik trachtte nu die onaangename herinneringen van mij af te schudden om mij verder aan mijne verplichtingen te wijden.

„Ik geloof, dat het u nog moeite heeft gekost om op de boot te komen," zeide ik·

„Ja," hernam zij met dien eigenaardigen glimlach; „ik was bijna te laat en het was alleen de schuld van die afschuwelijke koelies. Die wezens hebben niet het minste begrip van tijd. En het zou een groote teleurstelling voor mij geweest zijn, als ik de passage gemist had, omdat ik gaarne de eerste week van de „Season" in Londen wilde zijn."

„U woont dus in Engeland?"

„Ja," hernam zij. „Ik ben als kind altijd in Engeland geweest, doch de laatste vijf à zes jaar heb ik op Ceylon doorgebracht, op de plantages van mijn vader. Ik heb in Londen een tante, die mij beloofd heeft mij te zullen presenteeren in de Londensche kringen, maar ik ontving haar laatsten brief eerst ter elfder ure. Vandaar mijn groote haast," vervolgde zij.

Haar toon was zoo openhartig mogelijk en zij keek mij aan zonder in 't minst verlegen te zijn. Zou ik mij dan toch nog vergissen? Neen, ik was vast overtuigd dat ik dit jonge meisje reeds eerder had gezien; zij moest een volleerde actrice zijn, die hier haar rol kwam vervullen.

„U zegt, mejuffrouw Keele, dat u Ceylon goed kent," zeide majoor Strangways; „zijn de plantages van uw vader misschien dichtbij Candy?"

„Twee mijl daar vandaan," hernam zij.

„Dan kent u zeker wel de Morrissons uit Gelpoor?"

„O ja, zeer goed," hernam zij lachende. „Kent u hen ook?"

„Zij zijn familie van mij. Wat is dat alleraardigst." Weldra waren zij in een levendig gesprek gewikkeld, en zag ik in, dat zij zich verder wel niet om mij zouden bekommeren. Na tafel begaf ik mij naar mijn kajuit. Ik stak mijn pijp op en trachtte alles nog eens goed na te gaan. Het jonge meisje, dat nog op 't laatste oogenblik op de boot was gekomen, had stellig een verleden waarover zij liefst niet wilde spreken. Dat was zoo zeker als iets; maar dat ging mij dan toch ook niet aan. 't Kon ook zijn, dat haar onschuld was gebleken, en dat men haar eerder moest beklagen dan veroordeelen. Eén ding was in elk geval duidelijk. Welke verkeerdheid zij in haar prille jeugd ook mocht begaan hebben, zij had nu toch weer haar positie heroverd; hare vrienden waren deftige lieden en zij zelf was op-en-top een dame.

'k Had juist het besluit genomen verder niet over die zaak te denken, toen ik luid op mijn deur hoorde tikken en tot mijn groote verbazing majoor Strangways binnen kwam.

„Ik hoop, dat gij het mij niet kwalijk zult nemen dat ik u stoor, mijnheer," zeide hij; „maar ik zou u gaarne over een belangrijke zaak willen spreken."

„Met genoegen," hernam ik; „neem plaats." Hij ging op de sofa zitten en ik schoof hem mijne sigaren toe.

„Ik hoop, dat niemand ons hier kan hooren?" zeide hij om zich heen ziende.

„O, neen, niemand; wees daarvan verzekerd."

„Gij moet weten," zeide hij, „dat ik in een zeer bijzonder geval verkeer; daarom moet ik, vóórdat ik u iets mededeel, u vooraf verzoeken mij te willen beloven, dat

gij aan niemand zult vertellen, wat ik u thans ga toevertrouwen?"

„O, zeker," hernam ik, „wanneer het althans niets is, dat mij kan compromitteeren."

„In het minst niet. Gij belooft het mij dus?"

„Ja," hernam ik.

„Welnu, dan zal ik maar beginnen met u te zeggen, dat ik, zooals ik hier zit, ongeveer zes millioen gulden waard ben."

Ik keek hem vol verbazing aan.

„Ik bedoel niet, dat ik zelf zoo rijk ben," vervolgde hij, „maar dat ik die som bij mij draag."

Ik keek hem aan en wachtte rustig af, dat hij verder zou spreken.

„Ik zal u de geheele geschiedenis vertellen," zeide hij. „Het is volstrekt noodzakelijk, dat ik iemand heb in wien ik vertrouwen kan stellen, want men kan nooit weten wat er gebeuren zal, en mocht mij iets overkomen, voordat ik in Engeland kom, dan verzoek ik u in mijne plaats te handelen. Hebt gij er tegen, dat ik de deur afsluit?"

„Waarom?" vroeg ik.

„Uit vrees, dat iemand onverwachts binnen zal komen. Ik wil u iets toonen, dat niemand anders mag zien."

Ik schoof den grendel op de deur en ging weer op mijne plaats zitten.

„Wat doet gij nu?" riep ik uit, meenende dat hij krankzinnig was geworden. Hij had in een oogwenk zijn jas en zijn vest uitgetrokken en zijn overhemd losknoopende, deed hij het open.

„Ziet gij dit?" vroeg hij.

„Ja," hernam ik, toen hij zich naar het licht keerde; „wat is dat?"

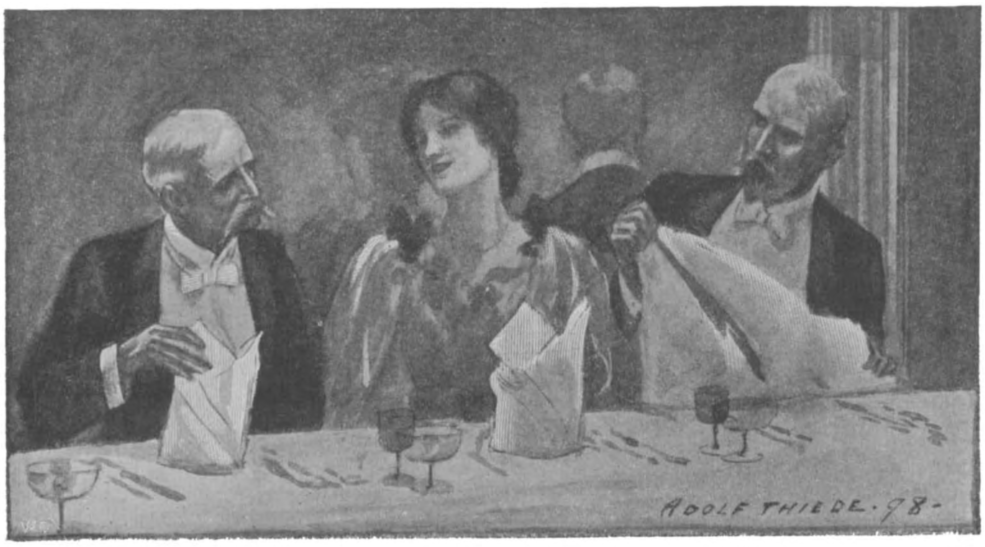

„Ik keek haar onderzoekend aan, en.... kon ternauwernood een uitroep weerhouden.

Hij droeg om zijn middel, op de bloote huid, een eenigszins breeden gordel omwonden met gewaste taf. Terwijl ik nog sprak, trok hij plotseling het wasdoek weg en zag ik een rol die sprekend geleek op een cobra.

„In dezen gordel," zeide hij, „zijn de juweelen die de waarde hebben, waarvan ik u zoo even sprak. Ik breng ze over naar Engeland."

„Dat is een gevaarlijke onderneming," riep ik onwillekeurig uit. „Zijn al die kostbaarheden uw eigendom?"

„Mijn eigendom!" riep hij lachend uit. „Zeker niet. Hebt gij ooit gehoord van Prins Sindhia?"

„Ik heb natuurlijk wel over hem hooren spreken," hernam ik.

„Welnu, deze juweelen behooren hem toe. Zijn vader is onlangs overleden. Hij is een mijner beste vrienden. Hij is nu de Maharajah van Besselmir. Hij is op 't oogenblik in Londen en vandaag over vijf weken moet hij in het Buckingham Paleis vóór den koning verschijnen om een bijzondere onderscheiding te ontvangen. Bij die gelegenheid moet hij deze juweelen dragen, de kroonjuweelen van zijn land, en hij heeft mij de opdracht gedaan ze aan hem te brengen, er tevens de bepaling aan verbindende, dat ik ze altijd bij mij moet dragen. Dat is natuurlijk een groote verantwoordelijkheid. Gij hebt misschien wel gezien hoe geagiteerd ik heden middag geweest ben. En waarlijk niet zonder reden. Veertien dagen geleden ontving ik de juweelen — zij werden mij overhandigd door den dignitaris die dezen gordel opzettelijk voor mij had gemaakt. Ik had op Ceylon eenige belangrijke zaken af te doen en hoopte nog met deze boot mede te kunnen gaan, teneinde bijtijds in Engeland aan te komen. Ik dacht niet, dat iemand ter wereld zou weten, dat ik zulk een grooten schat bij mij droeg, maar gisteren ontving ik een zonderlinge mededeeling. Een inboorling uit Besselmir was mij gevolgd van uit het paleis van den Maharajah. Gisteravond wierp hij een briefje in cijferschrift geschreven, in mijn hand. Daarin werd mij medegedeeld, dat een alom beruchte dievenbende wist, dat ik met de juweelen op reis was naar Engeland en besloten had ze mij te ontnemen. Men had reeds een samenzwering tegen mij gesmeed, daarom waarschuwde hij mij op mijne hoede te zijn. Ik ging zoo spoedig mogelijk aan boord en bleef dicht bij de loopplank staan, elken passagier met groote belangstelling gade slaande. Ik vernam van een der hofmeesters, dat er behalve mij zelf in Colombo geen nieuwe passagiers op de boot waren gekomen, en ik voelde mij reeds zeer gerustgesteld, toen dat kleine stoombootje nog op het laatste oogenblik door het water schoot. Nu gaf ik alle hoop op. Gij kunt u dus voorstellen, hoe verlicht ik mij gevoelde bij het zien, dat de nieuwe passagier een jong meisje was, en nog wel een jonge dame wier intiemste vrienden mijne bloedverwanten zijn."

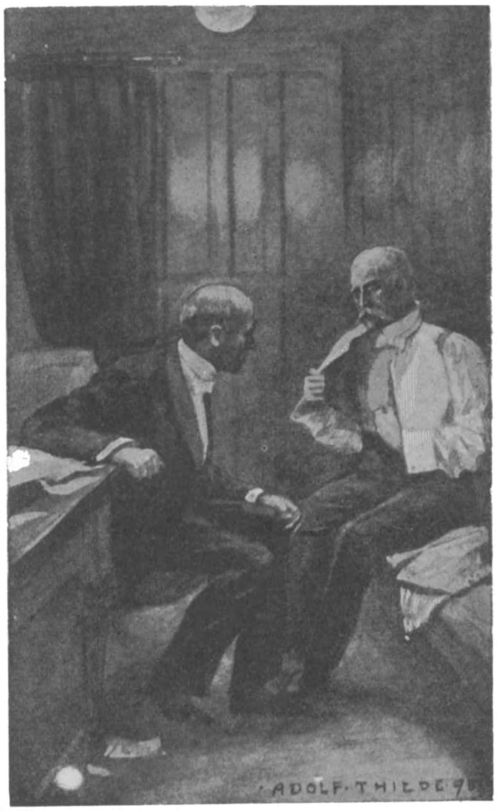

Zijn overhemd losknoopende, deed hij het open.

„Mag ik dien gordel nog eens wat meer van nabij zien?" vroeg ik. „Wel, wat is dat een prachtstuk!"

Dat was hij ontegenzeggelijk, want hij bestond uit ontelbaar vele kleine gouden schakeltjes, die hem bijzonder buigzaam maakten. Over de geheele lengte lag een verzameling van kostbare edelgesteenten; de gloed en het geschitter waren zoo oog-

verblindend, dat het mij bijna den adem benam. Amethysten, diamanten, saffieren en parelen lagen naast en door elkaar. De kop van de slang was van prachtig uitgesneden ivoor, met een uitgestoken tong van smaragden, en de oogen waren twee olijfkleurige goudsteenen, waarvan een wonderschoone opaalkleurige gloed scheen uit te gaan.

„Gij bevindt u in een zeer zonderlinge positie," zeide ik.

„Ja, dat is zeker."

„Maar is het wel verstandig die juweelen altijd bij u te dragen?" Was het niet beter als ik den kapitein in 't vertrouwen nam en hem verzocht ze in de brandkast te bewaren?"

„Neen, neen," riep hij heftig uit; „ik houd mijne belofte aan mijn vriend, en gij hebt mij beloofd de uwe te houden. Geloof maar vrij, dat de juweelen hier veilig genoeg zijn. Hoe meer menschen het geheim kennen, des te grooter wordt het gevaar. Van de geheele dievenbende die mij van mijn schat wil berooven, kan er niemand op de boot zijn; vóórdat ik in Engeland aankom, verkeer ik dus in geen geval in gevaar."

„Ik zou in uwe plaats toch bij geen enkele haven aan wal gaan," zeide ik.

„Natuurlijk niet. Ik blijf op de boot, totdat wij in Engeland zijn, en dan breng ik de juweelen onmiddellijk aan den maharajah."

„Maar gij moet toch zeer voorzichtig zijn en aan niemand uw vertrouwen schenken."

„Aan wien zou ik nog mijn vertrouwen schenken? Ik sluit mij niet licht bij iemand aan en behalve u en mejuffrouw Keele, die reeds min of meer een goede kennis van mij is, zal ik me weinig met mijne medepassagiers inlaten."

Ik had zoo gaarne gezegd, „wees toch vooral op uwe hoede met mejuffrouw Keele," maar daar kon ik niet toe kómen.

„Ik kan er dus vast op vertrouwen, mijnheer de administrateur, dat gij mijn vertrouwen zult eerbiedigen, niet waar?"

„Wees daarvan ten stelligste overtuigd, mijnheer Strangways." Hij stak zijn hand uit en drukte de mijne.

Ik ben vrij kalm van aard, maar ik moet eerlijk bekennen, dat ik dien nacht zeer onrustig was. Majoor Strangways verkeerde in een zonderlinge positie. Een alom beruchte dievenbende wist, dat hij in 't bezit was van een grooten schat. Op het laatste oogenblik was een jong meisje op de boot gekomen, wier gelaat ik drie jaar geleden voor de rechtbank had gezien. Was dat niet een zonderlinge samenloop van omstandigheden? Als mejuffrouw Keele maar niet was gekomen, zou ik niet ongerust zijn geweest, want ik kende alle andere passagiers. Wanneer ik aan iemand vertelde waarvan ik haar verdacht, zou ik haar goeden naam kunnen bezoedelen. En het kon toch ook zijn, dat zij onschuldig was. Maar... zij kon ook zijn wat ik haast niet durfde denken. Groote dievenbenden hebben dikwijls vrouwen in hun dienst genomen. Zij was een mooi en aantrekkelijk meisje, en — de prijs was verbazend groot.

Ik keerde mij telkens om, onrustig als ik was door een zonderlingen angst voor toekomstige ellende. Ik wenschte recht hartelijk, dat majoor Strangways mij niet in 't geheim had ingewijd. Eerst tegen den morgen sliep ik vast in.

De dagen vlogen om zonder dat er iets gebeurde, en langzamerhand verminderde mijn angstig voorgevoel.

Intusschen werden majoor Strangways en mejuffrouw Keele het middelpunt van de algemeene belangstelling aan boord van de *Morning Star*. Niets geeft op een zeereis zulk een levendigheid als een hofmakerij, en al zeer spoedig begrepen alle passagiers, dat majoor Strangways het mooie, levendige jonge meisje innig lief had. Hij volgde haar als een schaduw, was stil en afgetrokken als zij niet bij hem was en werd vroolijk en spraakzaam in hare tegenwoordigheid.

Mejuffrouw Keele daarentegen had zich altijd eenigszins onttrokken aan zijne attenties.

Bij Brindisi aangekomen gingen de meeste

passagiers aan wal, en onder hen ook mejuffrouw Keele. Majoor Strangways hield zich aan mijn raad en bleef op de boot. Hij had na den eersten avond weinig of niet meer met mij gesproken over den schat, dien hij bij zich droeg; blijkbaar was hij nu geheel vervuld van zijn eigen belangen. De heldere oogen van mejuffrouw Keele hadden thans voor hem meer waarde dan de schitterendste diamanten.

Er kwamen te Brindisi geen nieuwe passagiers aan boord, en nadat wij kolen hadden ingenomen, vervolgden wij onze reis.

Te Gibraltar evenwel kwamen verscheidene nieuwe passagiers en daaronder een jonge man van ongeveer drie en twintig jaar. Toen Strangways hem zag, uitte hij een kreet van verbazing, liep op hem toe en schudde hem de hand.

„Wel, Morrison," zeide hij, „dat is een verrassing! Wie zou nu gedacht hebben u hier aan te treffen? Ik dacht, dat gij goed en wel te Kandy waart."

„Geen wonder, Strangways," hernam hij levendig. „Toen ik u het laatst gezien heb, dacht geen haar op mijn hoofd er aan naar Engeland te gaan, maar ik ben langs den kortst mogelijken weg uitgezonden voor een belangrijke zaak; ongelukkig moest ik wegens zware koortsen achterblijven in Gibraltar, maar ik ben nu toch geheel hersteld en vervolg mijn reis zoo spoedig mogelijk."

„Hoe gelukkig, dat gij weer beter zijt," zeide majoor Strangways, „en hoe gezellig dat gij met ons mede reist. Wat kan het toch kluchtig loopen in de wereld; toen ik op deze boot kwam, dacht ik geheel onder vreemden te zullen zijn, en daar komt eerst mejuffrouw Keele, en thans gij nog."

„Mejuffrouw Keele? Welke mejuffrouw Keele?" vroeg de jonge man.

„Annie Keele. Die kent gij natuurlijk. Zij heeft dikwijls met mij over u gesproken."

„Maar dat is toch ongeloofelijk," zeide Morrison. „Ik heb er niets van gehoord dat een van de meisjes Keele naar Engeland dacht te gaan. En ik heb ze nog beiden gezien, voordat ik vertrok. Ik geloof dat gij schertst, Strangways."

„Zien is ook gelooven," zeide majoor Strangways zich omkeerende en mij opmerkende. Hij stelde mij daarop voor aan den heer Morrison.

„Ik zal even naar beneden gaan en mejuffrouw Keele roepen," zeide de majoor.

„Mag ik dat voor u doen," zeide ik hem in de rede vallende; „dan kunt gij zoo lang bij den heer Morrison blijven."

„Zeg haar vooral, dat Dick Morrison op de boot is," riep de jonge man mij nog na. „Dat is een buitenkansje," hoorde ik hem nog zeggen; „Annie Keele is zoo ontzettend vroolijk."

„'t Is het mooiste en bekoorlijkste meisje, dat ik nog ooit heb gezien," hernam de majoor; daarna begaven de beide heeren zich naar het andere einde van het dek.

Ik vond mejuffrouw Keele in het damessalon. Zij zat bij een klein tafeltje druk te schrijven. Zij keek op, toen ik haar naderde. Een van haar eigenaardigheden was altijd met roode inkt te schrijven. Zij schreef ontzaglijk veel en bij elke plaats waar wij aanlegden, had zij altijd een tal van brieven te verzenden.

„O, mijnheer de administrateur," riep zij uit, „hoe gelukkig, dat ik u zie! Ik zou dezen brief zoo gaarne op de post willen hebben, voordat wij verder gaan. Hij is voor Colombo; zou ik er nog den tijd toe hebben?"

Om haar mond was een angstige trek. Ik antwoordde kortaf: „Gij hebt nog een half uur den tijd; maar ik heb een goede tijding voor u, mejuffrouw Keele!"

„Inderdaad!"

„Ja, een goed vriend van u is zooeven op de boot gekomen."

„Een vriend?" hernam zij. Zij hield zich uitstekend. En toch zag ik duidelijk dat zij eenigszins verbleekte.

„Een vriend van mij?" herhaalde zij; „maar mijnheer Conway, u kent immers geen van mijne vrienden."

„Ik heb nu pas kennis met hem gemaakt, maar majoor Strangways kent hem zeer goed. Ik bedoel mijnheer Morrison — Dick Morrison noemt hij zich zelf."

„Dick Morrison?" riep zij verschrikt uit; „Dick?"

„Ja, hij is zoo juist op de boot gekomen en gaat met ons mede naar Engeland. Het deed hem ontzaglijk veel genoegen, dat gij tot de passagiers behoort en hij zal u dadelijk komen opzoeken."

„Dan zal ik hem maar tegemoet gaan," zeide zij opspringende. „Mijn beste, oude Dick, wie had dat gedacht, dat ik je hier zou zien!"

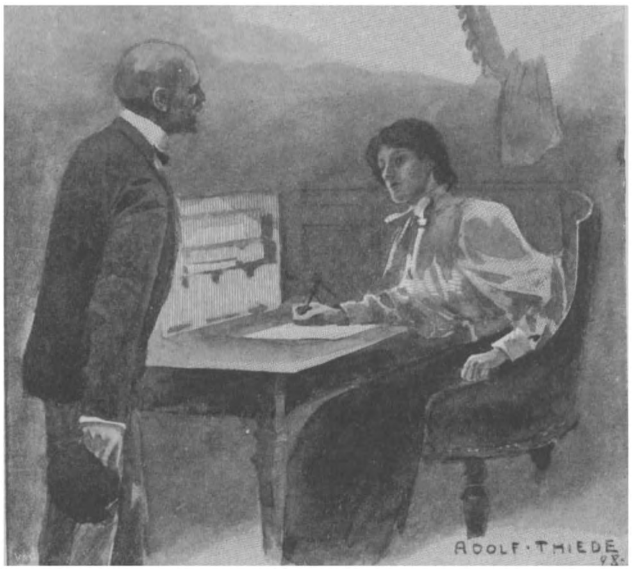

Zij zat bij een klein tafeltje druk te schrijven.

Onder het spreken stiet zij plotseling tegen de tafel, waardoor het fleschje met roode inkt omviel. Het viel over het vloeipapier, over den half geëindigden brief en rolde over den vloer.

„Wat heb ik nu gedaan? Och wilt gij zoo goed zijn een van de hofmeesters te verzoeken dit te komen opnemen?" riep zij mij toe; „ik moet weg, want ik verlang om Dick te zien."

Zij verliet haastig het salon; zij had een hoogroode kleur en haar oogen schitterden. Ik bleef een oogenblik achter om mijne bevelen te geven omtrent de gemorste inkt, toen ik opeens een luiden slag hoorde. Ik vloog het salon uit. Door een of ander onverklaarbaar ongeluk had mejuffrouw Keele niet ver van het salon haar voet verstuikt en was ze achterover gevallen, waardoor haar hoofd met een slag op den gepolijsten vloer terecht kwam. Zij scheen haar bewustzijn verloren te hebben, maar toen ik haar aanraakte, sloeg zij haar oogen op.

„Wees zoo goed mij dadelijk naar mijn hut te brengen," vroeg zij op zoo smeekenden toon, dat ik medelijden met haar kreeg. Ik was haar behulpzaam om op te staan — een hofmeester kwam mij te hulp en te zamen brachten wij het jonge meisje naar haar hut. Cairns, de scheepsdokter, werd onmiddellijk geroepen. Hij zeide, dat mejuffrouw Keele haar hoofd had bezeerd en haar enkel ernstig had verstuikt, en dat zij het verdere gedeelte van de reis rustig moest blijven liggen.

„Zij moet vandaag in haar hut blijven," zeide de dokter tot mij. „Maar morgen zal zij waarschijnlijk wél genoeg zijn om naar het dek gedragen te worden. 't Is onbegrijpelijk, dat zij uitglipte, want de boot was niet in beweging."

Ik antwoordde er niet op, maar begaf mij naar het dek, waar ik de beide heeren vertelde, wat er voorgevallen was.

Majoor Strangways was blijkbaar zeer teleurgesteld en de heer Morrison drukte zijn leedwezen uit en zeide, dat hij hoopte haar den volgenden dag een bezoek te mogen brengen.

„Wij treffen het, dat zij tegelijk met ons naar Engeland reist," hoorde ik hem tot den majoor zeggen.

Twee dagen later kwamen wij in de nabijheid van het eiland Wight. Onze reis was dus bijna ten einde.

Mejuffrouw Keele was die dagen in haar hut gebleven, den majoor en den heer Morrison hare excuses zendende, dat zij hen niet kon ontvangen. De majoor stelde telkens voor, dat zij naar het dek zou gedragen worden, maar het jonge meisje wilde er niets van weten, zeggende, dat zij nog pijn had en liever in haar hut bleef.

De laatste nacht naderde. Ik had veel te doen en begaf mij vroeg naar mijn hut. Ik wilde juist beginnen met het nazien van de rekeningen, toen er luid geklopt werd op mijn deur en Strangways binnen kwam.

„Ik wilde het u zelf komen vertellen, Conway," zeide hij. „Gij kunt mij feliciteeren, want mejuffrouw Keele heeft er zoo juist in toegestemd mijne vrouw te worden."

„Wel voor den duivel!" riep ik onwillekeurig uit. „Maar hoe hebt gij het aangelegd om een onderhoud met haar te hebben?"

„Gij weet toch wel, dat waar een wil is, dat daar ook wel een middel is te vinden," hernam hij lachende. „Ik schreef haar een briefje, en zij stemde er in toe mij in het dames-salon te ontvangen, wanneer alle passagiers aan tafel zaten. De hofmeesteres hielp haar om naar het salon te gaan. Hebt gij niet opgemerkt, dat mijne plaats niet bezet was?"

„Neen," hernam ik. „Wanneer een boot als de *Morning Star* op 't punt is om haar bestemming te bereiken, heeft een administrateur wel wat anders te doen."

„Natuurlijk, natuurlijk. Welnu, om kort te gaan, ik heb haar gesproken en zij heeft mij beloofd met mij te zullen trouwen. Gij weet niet half hoe gelukkig ik ben!"

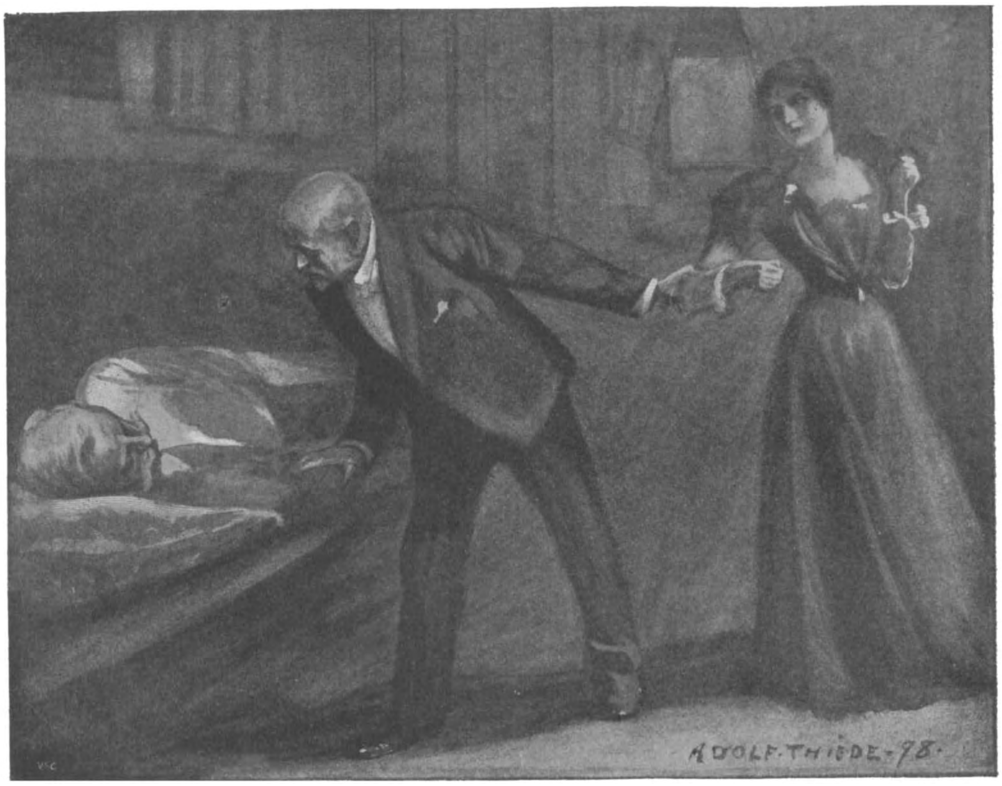

Haar nog steeds bij den arm vasthoudende, trad ik op den bewusteloozen Strangways toe.

„Maar hoe zit het met uw gordel?" zeide ik plotseling.

„O, dat is in orde. Om u de waarheid te zeggen, heb ik er den laatsten tijd bitter weinig aan gedacht. Maar ik heb hem altijd trouw gedragen, en morgen, of uiterlijk overmorgen breng ik hem naar den Maharajah. 't Zal een uitkomst voor mij zijn als ik hem kwijt ben."

„U hebt er mejuffrouw Keele toch niets van gezegd?" vroeg ik.

„Wel neen; hoe kunt gij zoo iets denken? Maar waarom ziet gij mij zoo zonderling aan, Conway?"

„Dat weet ik zelf niet! Ik feliciteer u natuurlijk."

„Dat is goed; gij weet niet, hoe gelukkig ik mij gevoel."

Hij drukte mij hartelijk de hand en verliet de hut.

Een uur ging voorbij, en ik moet ronduit zeggen, dat mijn gedachten niet bij de rekeningen waren. Het bericht van majoor Strangways had mij onaangenaam aangedaan, en plotseling ontwaakte weer mijn vroegere achterdocht. Wie was mejuffrouw Keele? Waarom was zij medegegaan met de *Morning Star*? Waarom was zij zoo geagiteerd geweest, toen ik haar vertelde, dat Morrison op de boot was gekomen? Zou de val, dien zij had gedaan, wel werkelijk aan toeval toe te schrijven zijn?

Bij die gedachte schrikte ik op, mijzelf verwijtend, dat ik zoo achterdochtig was, en dan dwong ik mijzelf niet meer te denken aan mejuffrouw Keele en hare aangelegenheden. Ik ging nu ijverig aan 't werk, maar ik was nog niet half gereed met de rekeningen, enz. toen er opnieuw op de deur getikt werd. Knorrig riep ik: „binnen."

Tot mijn groote verwondering kwam nu Morrison op het tooneel.

„Conway, ik moet u iets mededeelen; maar ik zal u niet lang ophouden."

„Kom binnen en wees zoo goed de deur te sluiten," hernam ik.

Zijn jeugdig gelaat was bleek en in zijn oogen lag een uitdrukking van schrik en angst.

„Gij behoort het te weten en Strangways evenzeer. Hij heeft mij zooeven verteld, dat hij verloofd is met Annie Keele; maar, bij den hemel, er is geen Annie Keele op de boot! Ik heb de jonge dame gezien, die voor Annie Keele poseert. Zij kwam uit haar hut en hinkte ongeveer tien minuten geleden naar de hut van Strangways. Ik verschool mij achter een gordijn met het voornemen plotseling voor den dag te komen en haar te begroeten, want Annie en ik — ik bedoel de werkelijke Annie — zijn altijd zeer intiem met elkander geweest. Maar, bij den hemel! dat was Annie niet; zij lijkt niet eens op haar. Wat moet dat nu beteekenen, Conway?"

„Dat mag de hemel weten," hernam ik. „Waar zeidet gij, dat gij mejuffrouw Keele gezien hebt?"

„Door de gang hinkende, niet ver van de hut van Strangways. Zij liep zeer zacht en ik verloor haar spoedig uit het oog. Ik was zoo verbaasd, dat ik aan niets anders kon denken dan om dadelijk naar u toe te gaan."

„Daar hebt gij wel aan gedaan; ik zal er dan ook onmiddellijk werk van maken."

„Maar wat wilt gij doen? Wat zou er achter zitten?"

„Dat weet ik niet," hernam ik; „maar ik verzoek u dringend nu niet langer hier te blijven — want ik geloof, dat hier geen oogenblik te verliezen is. Neen, gij kunt mij niet helpen Dank u."

Terwijl ik sprak, viel mijn oog op een pijp die Strangways in zijn opgewondenheid op mijn tafel had laten liggen. Ik besloot daar gebruik van te maken — het was een aanleiding om naar zijn hut te gaan. Morrison was reeds vertrokken. Ik opende zacht mijn eigen deur en sloop naar de hut van Strangways. Ik opende de deur zonder te kloppen.

Nooit zal ik het gezicht vergeten, dat ik daar vóór mij had. Het electrisch licht was uit, maar bij het schijnsel van een hanglamp zag ik Strangways half gekleed op het onderste bed liggen. Hij was doodsbleek, zijn mond een weinig open, zijn

oogen gesloten als in een diepen slaap. Was hij dood of bewusteloos? Wat kon hier voorgevallen zijn? Vóórdat ik den tijd had zijn naam uit te spreken, vernam ik eenig geritsel bij het venster. Mij omkeerende zag ik het jonge meisje, dat zich voor Annie Keele had uitgegeven, het hoofd uit het venster steken. Zonder een oogenblik te aarzelen, trad ik snel op haar toe, greep haar bij den arm en zeide: „Wat moet dat beteekenen? Wat doet gij hier? Spreek!"

„Laat mij los, mijnheer Conway; ik zal u later alles uitleggen," was haar antwoord.

„Wat hebt gij met Strangways gedaan, en waar is zijn gordel?"

Haar nog steeds bij den arm vasthoudende, trad ik op den bewusteloozen Strangways toe en boog over hem heen. De gordel, de prachtige gouden cobra met den schat van diamanten, was verdwenen. Waar was hij?

„Gij hebt dezen man bestolen en zult er voor boeten," zeide ik. „Ik weet welken schat hij bij zich droeg; uw misdrijf is uitgekomen, mejuffrouw Keele — 't is uit met uw rijk."

„Neen, het is niet uit," zeide zij, zich tot haar volle lengte opheffende en zich met een plotselinge snelle beweging losmakende uit mijn hand. „Het is niet uit, want het is mij gelukt. Gij kunt met mij doen wat gij wilt; ik bekommer mij nergens om. Ik had gezegd, dat ik het zou doen, en ik heb het gedaan."

„Maar gij hebt hem gedood," riep ik uit; „gij hebt hem vergif gegeven!"

„Neen, geen vergif; ik moest hem bewusteloos maken, maar over een paar uren komt hij weer bij. Ik hield te veel van hem om hem te vergiftigen. Gij kunt met mij doen wat gij wilt, maar de gordel is verdwenen en gij zult hem nooit weer zien."

Ik drukte onmiddellijk op de electrische bel. Eenige oogenblikken later hoorde ik voetstappen naderen en kwamen de dokter en de eerste hofmeester binnen. Ik deelde hun haastig een en ander mede; de dokter onderzocht Strangways en de hofmeester hield mejuffrouw Keele vast. Haar kleederen werden doorzocht, maar wij vonden geen spoor van de diamanten. Hare uitdagende oogen volgden mij overal; er was zelfs een glimlach om haar koude lippen.

„Het is mij gelukt," zeide zij kortaf; „verder komt het er niet op aan. Ik had gezegd, dat ik het zou doen, en ik heb het gedaan."

Plotseling kwam mij iets in de gedachte. Het schoot mij te binnen op welke wijze de smokkelaars in vroeger tijd de douanen ontweken. De goederen werden geborgen in kleine metalen cylinders, die hermetisch gesloten werden. Een touw, dat lang genoeg was om tot aan den bodem van de zee te reiken, werd er aan bevestigd; daarna werd het door het raampje neergelaten en in het water geworpen. Aan het andere einde van het touw werd dan een kurken boei bevestigd om de plek aan te wijzen. De cylinders werden later met kleine bootjes van af de kust opgehaald, en aan land gebracht — op die wijze werden de douanen ontdoken. Zou mejuffrouw Keele misschien ook aldus gehandeld hebben met de juweelen van den Maharajah? En als dat zoo was, zou ik dan nog bijtijds zijn?

Ik drong vlug door de passagiers heen en vloog letterlijk op den kapitein toe. „Man over boord!" gilde ik; „werp een reddingsgordel uit."

Dadelijk dwarrelde er iets boven mijn hoofd, en voordat het te water was, had de kapitein zijn orders toegeroepen aan den eersten stuurman, die een der reddingsbooten te water liet.

„Maar wie is het, Conway?" schreeuwde hij mij toe, toen ik de boot voelde schudden bij het omzetten van de machines.

„Een half millioen, en ik waag het er op; heb dank voor uw vlugheid," antwoordde ik, op de kipstut toeloopende en de boot instappende.

't Geheele schip was nu ontwaakt, en er heerschte een toestand van onbeschrijfelijke verwarring. Een oogenblik later waren wij afgedreven en roeide een zestal Indische matrozen met een ijver of hun leven er van

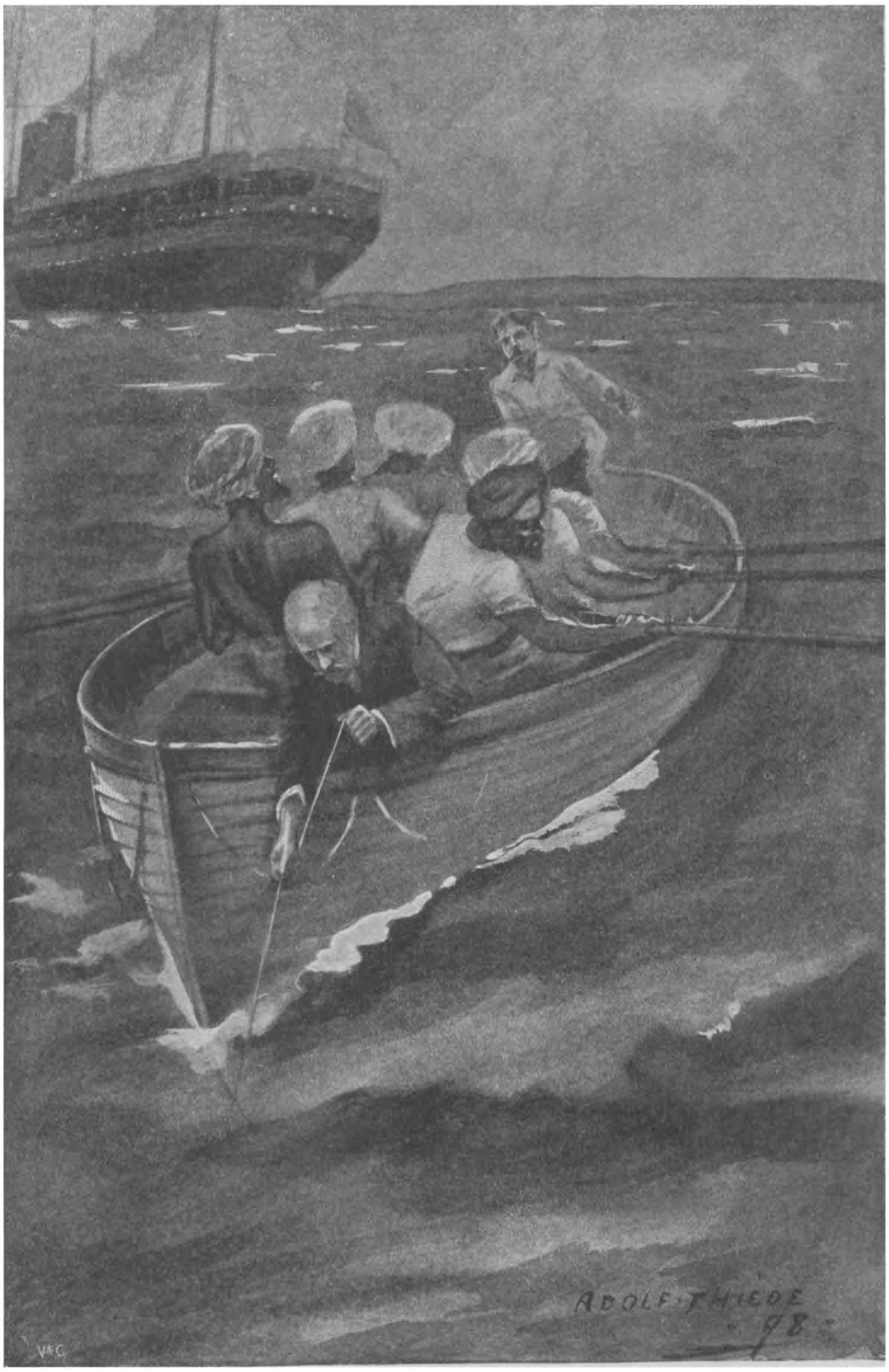

Ik begon het touw in te halen, dat aan de kurk was vastgemaakt.

af hing. Zij stuurden regelrecht af op den reddingsgordel, waarvan het automatisch licht op een halve mijl afstand op het water heen en weer dobberde.

„Het is geen een mensch," zeide ik tot den stuurman, die bij het roer zat te huiveren; „'t is een half millioen aan juweelen. Ik zal u later wel eens al de bijzonderheden mededeelen."

„Genadige hemel! wat een partij! Hoe is dat gekomen?" zeide hij.

„Dat zult gij zoo dadelijk zien. Roeit maar, jongens!"

In de duisternis zag ik een sloep naar ons toe komen. Plotseling hield ze stil, bleef een oogenblik liggen, keerde om en roeide haastig terug naar den oever. De komst van die sloep op het tooneel versterkte mij in mijn achterdocht. Wat was dat een schandelijk complot! Maar hoe nu de drijvende boei te vinden?

De stuurman bracht de boot in een rechte lijn, en eenige oogenblikken later liet hij een juichkreet hooren. Er was iets lichtgevends, dat op het water op en neer ging. Een seconde later waren wij er vlak bij. De matrozen hielden op met roeien, en ik boog voorover, greep het lichtgevend voorwerp en haalde het in. 't Was een spuitwaterflesch, blijkbaar aan de binnenzijde met lichtgevende verf gekleurd, die aan een kurk was bevestigd. Ik begon onmiddellijk het touw in te halen, dat aan de kurk was vast gemaakt. De eene vadem volgde op de andere, en eindelijk, geheel aan het einde, kwam te voorschijn wat ik wist dat daar moest zijn.... de gordel van gewaste taf, die de juweelen van den Maharajah bevatte. Met bevende vingers nam ik het omslag van den gordel af en zag, dat de gouden cobra met haar rijkdom aan juweelen er veilig in lag. Een menigte luidruchtige en opgewonden passagiers stonden ons op te wachten. De kapitein kwam het eerst naar mij toe.

„Hoe gaat het met Strangways?" was mijn eerste vraag.

„Hij komt gelukkig bij," hernam hij, „maar de dokter zegt, dat het niet veel had gescheeld of het was met hem gedaan geweest. Het jonge meisje is intusschen verdwenen. 't Is allervreeselijkst."

„Het jonge meisje? Mejuffrouw Keele? Wat bedoelt gij?"

„Wat ik zeg. Zij is overboord gesprongen. Zij heeft weten te ontvluchten, liep naar het dek en was reeds overboord, vóórdat iemand het haar kon beletten."

„Toen zij hoorde, dat gij met de reddingsboot waart uitgegaan, scheen zij half krankzinnig te worden," zeide de eerste hofmeester. „Dan gist hij 't," hoorde ik haar zeggen. „En als hij het vermoedt, zal hij het ook vinden, en dan is mijn werk mislukt." Daarop was zij eensklaps verdwenen. „Arme jonge dame," voegde hij er fluisterend bij.

Ook uit mijn mond steeg een verzuchting op. Maar ik moest nu allereerst majoor Strangways een bezoek brengen en hem de geheele geschiedenis vertellen. Hij was letterlijk wanhopig, want.... mejuffrouw Keele had hem heel wat meer ontstolen dan de cobra met de juweelen. Majoor Strangways is na dien tijd dan ook een geheel ander man geworden... stil en in zichzelf gekeerd.

Ik ging een paar dagen later met hem mede, toen hij den gordel, die hem bijna het leven had gekost, aan den rechtmatigen eigenaar ging brengen. Hij vertelde den Maharajah al wat er mede was voorgevallen en deelde hem ook mede welk aandeel ik in deze zaak had gehad. De voorname Oosterling bedankte mij kalm, zonder de minste beweging of vertoon. Maar bij 't heengaan vroeg hij naar mijn naam en adres.

En vóórdat ik weer op reis ging, ontving ik een klein net pakje. Er zat een ring in met één enkelen steen, een diamant van het zuiverste water. Ik durf den prijs niet te herhalen, waarop een deskundige hem taxeerde. Dat kleinood zal steeds een aangename herinnering voor mij blijven aan de wijze waarop ik de schatten van den Maharajah redde.

Duiken is een schoone en practische Kunst.

Bij de Zweden wordt meer aan duiken gedaan dan bij elk ander volk. De Zweedsche jongens en meisjes leeren reeds zeer jong, hoe ze hun vrees om in het water te springen moeten overwinnen, en op welke wijze zij allerlei moeilijke toeren moeten verrichten. 't Gevolg daarvan is dan ook, dat zij toeren doen, zoo kunstig en zoo buitengewoon, dat ieder die niet kan zwemmen in voortdurenden angst en verbazing verkeert.

De meeste menschen verstaan onder duiken niets anders dan een dompelen onder water met het hoofd vooruit. Slechts enkelen hebben eenig begrip van de vermetele evoluties onder het duiken.

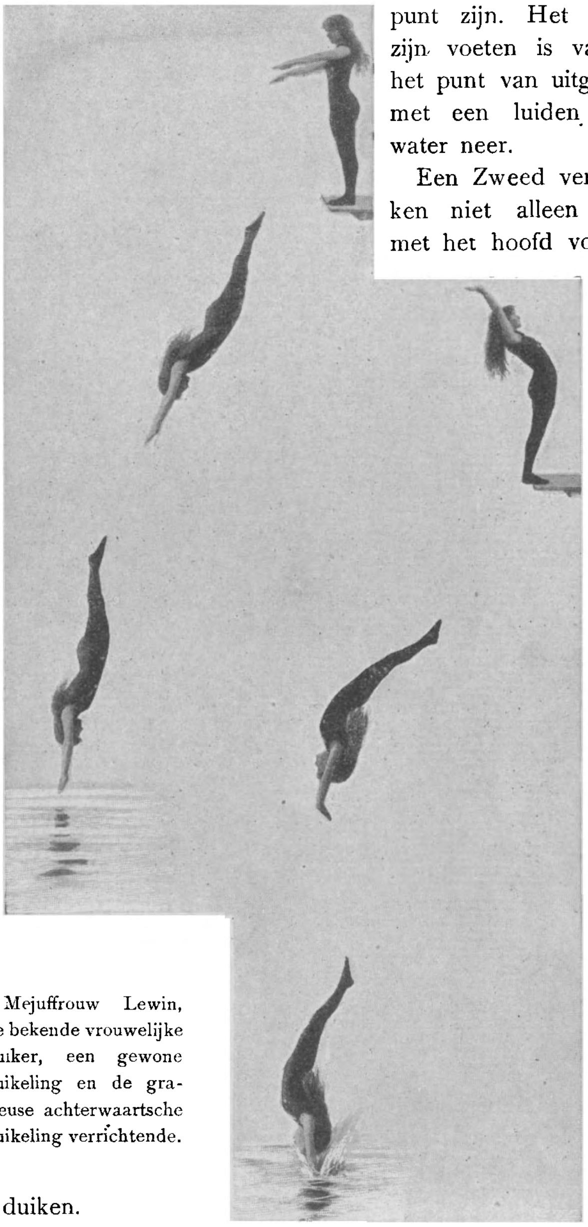

Mejuffrouw Lewin, de bekende vrouwelijke duiker, een gewone duikeling en de gracieuse achterwaartsche duikeling verrichtende.

Let maar eens op iemand dien gij ziet duiken. Hij staat aan den oever eener rivier, buigt zijn lichaam over het water heen en wanneer hij dan zijn sprong doet, beschrijft hij met zijn hoofd een kwart cirkel, waarvan het lichaam de radius en de voeten het middelpunt zijn. Het is alsof hij met zijn voeten is vastgeketend aan het punt van uitgang, en hij komt met een luiden plomp op het water neer.

Een Zweed verstaat onder duiken niet alleen onderdompelen met het hoofd vooruit, maar ook achteruit springen, het maken van salto mortales, en het „zwaan" duiken van af twintig, dertig of veertig voet hoogte. Het zwaan duiken is een eigenaardigheid van de Zweden. 't Is als het ware een poëtische beweging, de hoogste glorie van de kunst van duiken. Met een staanden sprong of met een korten aanloop, van een springplank, die op een aanmerkelijke hoogte b. v. 30 à 40 M. boven de oppervlakte van het water is geplaatst, wordt het lichaam in de lucht omhoog geworpen. Op hetzelfde oogenblik wordt het hoofd ver achterover geworpen, de rug

wordt tot een diepe holte gebogen, de beenen worden uitgestrekt en bij elkaar gebracht. De armen worden uitgeslagen in een rechte lijn met de schouders, evenals de vleugels van een vogel in de vlucht. In die houding zwalkt het lichaam door het luchtruim, tot op een paar voeten van het water, wanneer de armen naar elkaar toe worden gebracht, totdat de handen elkander raken, zoodat het lichaam als een vallende pijl onder een rechten hoek langs het water strijkt, zonder dat er een „plomp" wordt gehoord.

Geen enkele wijze van duiken is zoo mooi en aardig in 't oog van den toeschouwer als dit „zwaan-duiken" van de Zweden. Alle Zweden zonder uitzondering volgen dit voorschrift; ze begeven zich naar den rand van het water en werpen zichzelf omhoog in de lucht, waar het voortstuwend vermogen, door den staanden sprong veroorzaakt, het lichaam twintig of dertig voet naar voren brengt; het heeft er dan al den schijn van alsof het lichaam werkelijk vliegt. In Engeland heeft men het zwaan-duiken den naam gegeven van „zwaluw-duiken," want het heeft al het sierlijke en gracieuse van de vlucht van een zwaluw, wanneer hij met uitgestrekte vleugels naar beneden vliegt om een vlieg weg te pikken van de oppervlakte van het water.

De achterwaartsche salto-mortale.

De voorwaartsche spring-salto-mortale.

In Zweden is het niets ongewoons een partij jongens, het zwaluw-duiken nabootsende, gezamenlijk door de lucht te zien vliegen. Het is hun een genot om den ganschen langen dag zich te oefenen in nieuw uitgedachte methodes van duiken, daarbij toeren en salto-mortales verrichtende, waar de meest bedreven gymnasticus verbaasd van zou staan. De vrouwen worden even onverschrokken als de mannen in het achterover en voorover salto-mortale duiken van betrekkelijk groote hoogten, en zij zijn veel gracieuser in hare bewegingen.

Wie veel in open water zwemmen, zijn gewoonlijk de beste duikers, in 't bijzonder, wanneer zij zich geoefend hebben op rotsachtige kusten, waar men noodzakelijk moet duiken of springen voordat men in het water kan komen. In openbare badhuizen zijn de springstellingen altijd te laag om den duiker gelegenheid te geven, het ver te brengen in die kunst. In Amerika hebben flinke zwemmers dikwijls zonder voorafgaande oefening moeilijke duikerstoeren geprobeerd, doch helaas met geen ander gevolg dan

dat menig jong leven te pletter is gevallen bij gewaagde toeren van af bruggen en hooge klippen. In Zweden beginnen alle zwemmers zonder onderscheid met eenvoudige toeren, zich zorgvuldig oefenende op elke hoogte van de duikersstelling, en nooit een sprong wagende van de hoogere verdiepingen, voordat zij geheel thuis zijn in de sprongen van af de lagere verdiepingen.

Een langdurige ondervinding in de wetenschap en de praktijk van het duiken heeft mij geleerd, dat kinderen beneden de vijftien jaar de minste vrees toonen om voor de eerste maal te duiken. Oudere lieden scheppen er zelden genoegen in om het eerst met het hoofd in het water te komen, maar door een zorgvuldige oefening komen zij dat bezwaar toch gemakkelijk te boven. Kleine Zweedsche jongens en meisjes, die van jongs af hebben leeren zwemmen, zullen zonder de minste vrees van ontzaglijke hoogten in het water duiken.

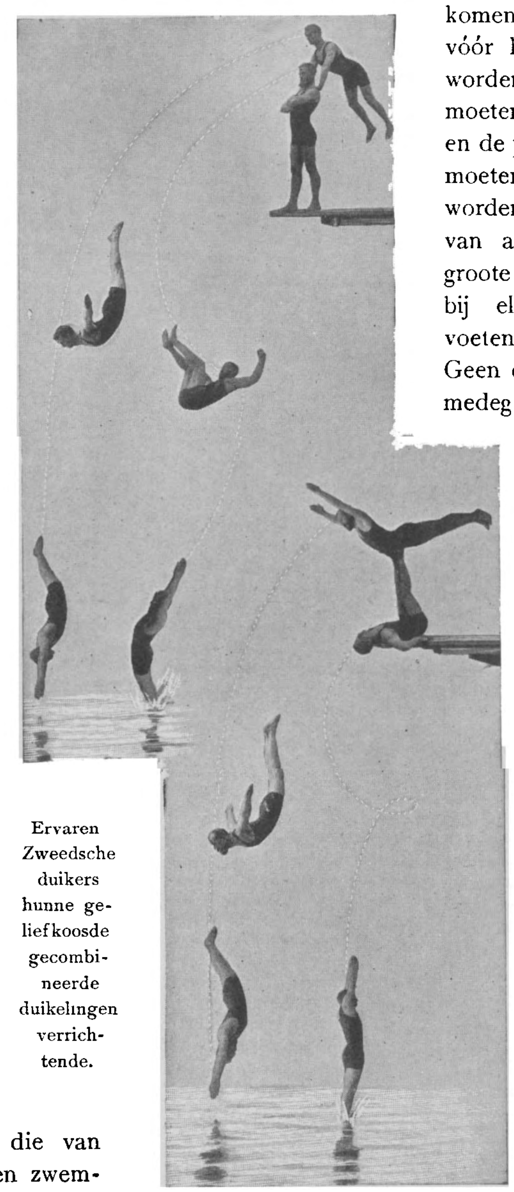

Ervaren Zweedsche duikers hunne geliefkoosde gecombineerde duikelingen verrichtende.

Volgens de voorschriften van de „Maatschappij tot Redding van Drenkelingen," heeft men de volgende definitie gegeven van het duiken: Eerst doet men een sprong in de lucht en daarbij is het lichaam bijna horizontaal uitgestrekt, de armen worden dadelijk naar het water gekeerd en de beenen worden opgeworpen voor den sprong naar beneden. In het water komende, moeten de armen vóór het hoofd uitgestrekt worden, de voorste vingers moeten elkander aanraken en de palmen van de handen moeten omlaag gehouden worden. De dijen en beenen, van af de heupen tot de groote teenen, moeten dicht bij elkaar blijven en de voeten achterwaarts gekeerd. Geen enkele duikeling wordt medegeteld, waarbij de mededinger als hij in het water komt, op zijn rug gaat liggen.

't Is een moeilijke duikeling, wil men ze gracieus doen, en men mag er zich eerst aan wagen nadat men zich achtereenvolgens op verschillende hoogten heeft geoefend, want zijn de beenen te ver opgetrokken, dan kan het lichaam licht overslaan en een leelijken val doen. Vele zwemmers hebben de gewoonte om zich als het ware dubbel gevouwen en voorover gebogen te laten vallen — een ondoelmatige methode, die gewoonlijk het bewijs is van zenuwachtigheid. De onverschrokken duiker doet zijn sprong zonder eenige vrees te toonen. Bij het beoordeelen van het duiken, wordt op vijf momenten gelet — de wijze

waarop de duiker zijn sprong begint, de houding van het lichaam in het luchtruim, de wijze waarop het daalt, de methode om te water te gaan en ten slotte de „plomp". Hoe kleiner de plomp des te grooter eer voor den duiker.

Voor het redden van drenkelingen is geen doeltreffender middel dan „het duiken van af de oppervlakte." Een man, die van af de oppervlakte kan duiken, kan dadelijk naar den bodem gaan, een toer, dien de meeste zwemmers zeer moeilijk vinden, maar die toch een onmisbare factor is bij het redden van een menschenleven. De juiste methode bestaat daarin, dat men eerst een paar voet zwemt met de borst vooruit, om adem te kunnen scheppen wanneer men de plek heeft bereikt, waar men moet duiken, en dan plotseling het hoofd naar beneden te wenden, krachtig met zijn beenen te slaan en met de armen een opwaartsche beweging te maken. Daardoor zal het lichaam onder de oppervlakte zinken. Is men eenmaal onder, dan gaat de zwemmer gebruik maken van zijn armen en beenen, evenals in 't begin met de borst vooruit.

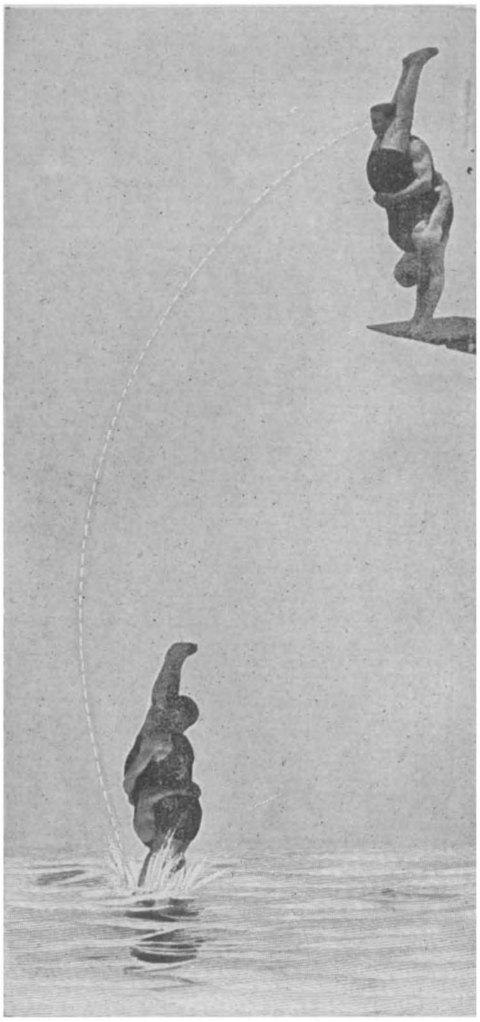

De gecombineerde duikeling.

Na een weinig oefening kan het duiken vanaf de oppervlakte gedaan worden zonder de handen of voeten daarbij te gebruiken; men behoeft dan slechts het hoofd en het lichaam naar beneden te wenden om zeer diep te kunnen duiken. Ten einde na een duikeling weer aan de oppervlakte te komen, worden de handen omhoog geheven, en hoe vlugger men dat doet, des te sneller zal men boven zijn.

Een van de meest algemeene methodes om diep te duiken heet „dompelen" en dient voornamelijk om den duiker te leeren hoe hij onder den gewenschten hoek te water moet gaan, zoodat hij onmiddellijk onder de oppervlakte kan voortglijden. Met een gewonen „plomp" zal hij dertig à veertig voet onder water komen, maar ervaren duikers, die hun adem geruimen tijd kunnen inhouden, zullen allicht meer dan tachtig voet afleggen.

De Zweden houden bijzonder veel van „gecombineerd duiken," en twee duikers kunnen te zamen menigen mooien toer verrichten. Een van de meest grootsche bestaat daarin, dat de eene man rechtop staat op de springplank en een anderen man stijf vasthoudt om zijn middel, hem met het hoofd naar beneden houdende en zijn eigen

hoofd tusschen de beenen van den anderen man stekende. Wanneer de rechtop staande man van de plank springt, werpt hij zijn beenen in de lucht, zoodat de twee mannen, die elkander stijf om het middel vasthouden, een salto mortale maken, en wanneer zij het water bereiken, komt de man die in 't eerst met het hoofd naar beneden was gekeerd, het eerst met zijn voeten in het water. Men ziet op deze bladzijden ook nog illustraties van andere gecombineerde duikelingen.

Een eigenaardigheid van de Zweedsche zwemmers is nog het „duiken door zich met de handen van de spring plank te werpen." In plaats van zich met de voeten op te werpen, doet de duiker dit met de handen; hij doet vervolgens een salto mortale, zoodat hij het eerst met de voeten in het water komt. Bijzonder gracieus is ook de achterwaartsche duikeling, waarbij men achterover springt, en het gezicht *naar* de spring-plank is gewend. Dubbele salto mortale duikelingen doet men vanaf stellingen, die dertig à vijftig voet hoog zijn; de duiker doet dan tot tweemaal toe een salto mortale in het luchtruim en komt het eerst met de voeten in het water.

Een groot gevaar dat aan het duiken vanaf een hooge stelling is verbonden, bestaat daarin, dat zeer dikwijls oor-kwalen er het gevolg van zijn; om dat te voorkomen is het zeer raadzaam onder het duiken in beide ooren een watje met slaolie te stoppen en het er uit te nemen, zoodra men gaat zwemmen. Al wie niet zeer bedreven is in het duiken, loopt altijd licht gevaar bij het springen van een groote hoogte plat neer te vallen op de borst of den buik.

Dat is voornamelijk daaraan toe te schrijven dat de meesten reeds vóór

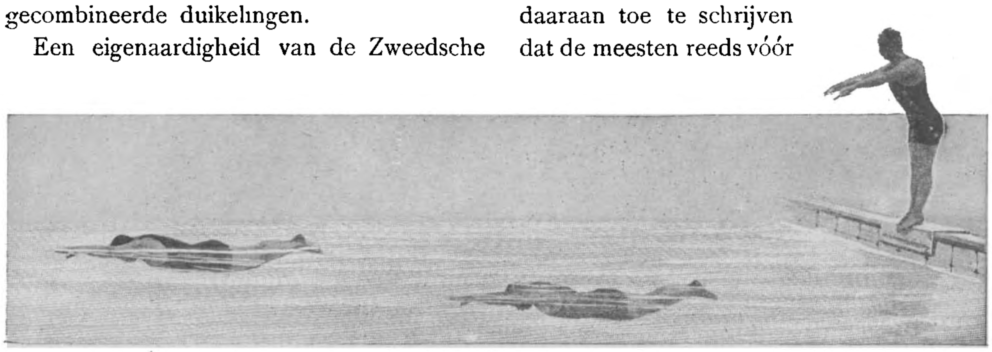

Een „dompeling" door den heer Henry, een van de meest ervaren duikers en zwemmers van de geheele wereld.

het duiken de armen uitstrekken. De meeste duikelingen, welke op deze bladzijden zijn afgebeeld, kunnen, behalve van al te groote hoogten, gemakkelijk en zonder gevaar worden verricht, wanneer men zich een weinig traint volgens de regelen van de kunst — maar als men niet den noodigen moed heeft, kan men niets beginnen, want moed is een eerste vereischte om het succes van een duiker te verzekeren. Al de toeren, die op deze bladzijden geïllustreerd zijn, werden door tien Zweedsche dames in gewoon wandeltoilet verricht, bij gelegenheid van een voorstelling, die te Stockholm werd gegeven ter eere van de vertegenwoordigers van de Maatschappij tot Redding van Drenkelingen!

Een Keizerlijke Banneling

DOOR J. G. R. VOS.

De slag bij Waterloo was verloren.

Napoleon snelde van het slagveld naar Parijs, waar hij den 21sten Juni 1815 te halfzeven in den morgen, op het Elysée-Bourbon aankwam. Maar hij bevond, dat de Kamers, op weinige uitzonderingen na, hem volkomen vijandig gezind waren. Hij zond eerst Regnault de St. Jean d'Angely naar de Kamer der Afgevaardigden, om pocherijen over den verloren slag voor te lezen, maar deze werd met luid gemor ontvangen en niet aangehoord. Vervolgens zond hij zijn broeder Jozef naar de Kamer der Pairs en zijn broeder Lucien naar de Kamer der Afgevaardigden, om te trachten de uitgedoofde sympathiën weder op te wekken, maar tevergeefs. Misschien zouden zij beter geslaagd zijn, wanneer hij, in plaats van naar Parijs terug te keeren, overwonnen, maar nog dreigend, aan het hoofd van het leger gebleven was.

Maar men wilde den val van Napoleon. In den avond van den 21sten benoemden de beide Kamers eene commissie, die de maatregelen, welke op dat oogenblik dringend noodzakelijk waren, moesten voorslaan. Dat Napoleon verwijderd moest worden, was eene uitgemaakte zaak; men raadpleegde slechts, of dit door vrijwilligen afstand of door afzetting moest geschieden. De Commissarissen betoogden dan ook aan den Ministerraad, dat de afstand van Napoleon van het keizerschap eene noodzakelijkheid was.

Op den 22sten Juni, vroeg in den morgen, werd de Ministerraad op het Elysée bijeengeroepen. Daar stemden allen, behalve Cambaceres, Carnot en Maret, voor de noodzakelijkheid van die groote daad van zelfopoffering en verzekerden hem, dat hij het sluiten van den vrede zou vergemakkelijken, waartegen hij de eenige hinderpaal was.

Na flauw tegenstreven en eenigszins vreezende, dat hij alleen daardoor den smaad der afzetting zou kunnen ontgaan, dicteerde hij een acte van afstand ten behoeve van zijn zoon Napoleon II onder een regentschap, en hij noodigde de Kamers uit, dat regentschap zonder uitstel door een wet te organiseeren.

Een uur na de onderteekening van deze acte werd zij aan de beide Kamers voorgelezen; eenige afgevaardigden bedankten den Keizer voor zijn afstand. Er werd nu een Voorloopig Bewind benoemd, bestaande uit Carnot, Quinette, Grenier, Caulaincourt en Fouché. De laatste werd de voorzitter er van; hij werd bekleed met volledige macht gedurende het interregnum. Het

woord „regentschap" was reeds ter zijde gezet.

Den 24sten werd de houding van de Parijsche bevolking zóó dreigend voor de leiders der Kamers, dat het Voorloopig Bewind alles in het werk stelde, om Napoleon te doen besluiten Parijs te verlaten en naar Malmaison te vertrekken, totdat de noodige schikkingen voor zijne inscheping en zijn vertrek naar de Vereenigde Staten van Noord-Amerika gemaakt zouden zijn. Dientengevolge verliet Napoleon den 25sten, bij het vallen van den avond, na officieel aan het Voorloopig Bewind twee fregatten gevraagd te hebben om zich naar Amerika in te schepen, het Elysée, in het rijtuig van den graaf van Las Cases, om zich naar Malmaison te begeven. Hij droeg zorg de jageruniform, die hij gewoonlijk droeg, te verwisselen tegen een bruine jas en een ronden hoed. Vóór zijn vertrek had hij den bankier Laffitte bij zich laten komen, om bij dezen ongeveer 6,000,000 francs te plaatsen.

Nauwelijks was Napoleon naar Malmaison vertrokken, of Fouché wierp het masker af. Als Hoofd van het Bewind liet hij door den Minister van Oorlog generaal Becker aanschrijven, dat deze benoemd was tot Bevelhebber van de Wacht des Keizers. Hij moest zich terstond naar het Ministerie begeven, om er zijne instructies te ontvangen. Van dat oogenblik dagteekent de gevangenschap van Napoleon, want van toen af hield hij op vrij te zijn in zijne handelingen.

Hoewel de leiders des volks niet konden gelooven aan dien terugtocht zonder strijd, had Napoleon slechts één verlangen, namelijk, naar de aankomst van de paspoorten, om zich op weg te kunnen begeven. Maarschalk Bertrand zou alles in orde brengen voor de reis met de twee fregatten, en zou in de Vereenigde Staten eene woning inrichten.

Napoleon naar een miniatuur van Aubrey.

Reeds den 22sten Juni, dus nauwelijks aan het hoofd van het voorloopig Bewind, had Fouché order gegeven, niets uit de Tuileriën te laten gaan, zonder een door hem geteekend bevelschrift. Eerst in den nacht van den 26sten op den 27sten Juni deed het Bewind, toegevende aan den aandrang van Bertrand, hem zijn besluit toekomen, waarbij twee fregatten uit de haven van Rochefort ter beschikking van Napoleon werden gesteld, om hem naar de Vereenigde Staten over te brengen, terwijl in den volgenden nacht Fouché aan Bertrand mondeling het besluit mededeelde, waarbij hem tegen reçu tafelzilver, porcelein, tafellinnen, twee reiswagens, drie zadels, vier honderd boekdeelen uit de bibliotheek van Rambouillet, verschillende kaarten en 100,000 francs voor de kosten van de reis afgegeven zouden worden.

Den 27sten Juni, des morgens, schreef de Minister van Oorlog aan generaal Becker, Napoleon aan te kondigen, zich naar het eiland Aix te begeven, en dat, zoo hij daartoe niet geneigd mocht zijn, generaal Becker de grootste waakzaamheid moest in acht nemen, opdat Napoleon Malmaison niet zou verlaten.

Napoleon verliet Malmaison evenwel niet. In den loop van dien dag ontving generaal Becker order zich naar Parijs te begeven, waar hem de mededeeling werd gedaan nog dien avond met Napoleon incognito naar Rochefort te vertrekken. Graaf Berlier stelde Becker een paspoort ter hand, krachtens hetwelk het Bewind hem machtigde naar die stad te gaan met zijn secretaris en zijn bediende.

Die secretaris zou Napoleon zijn.

Maar Napoleon scheen zich dien verderen dag niet om die order te bekommeren; hij maakte volstrekt geene aanstalten om te vertrekken. Den volgenden morgen evenwel liet hij Becker roepen, en verklaarde hij dezen, dat hij eerst zou vertrekken, wanneer hij de vrijgeleiden zou hebben verkregen, die hij voor zijne veiligheid noodig oordeelde. Hij dicteerde vervolgens den generaal Becker een brief aan den Minister van Oorlog, waarin hij dezen zijn besluit mededeelde.

Den 29sten Juni werden de bij Napoleon dienstdoende officieren gewekt door de kreten van: „Leve de Keizer! Weg met de Bourbons! Weg met de verraders!" Het was de divisie van den generaal Brayer, die uit de Vendée terugkwam, en vóór het hek van het kasteel was blijven staan, zonder een stap verder te willen gaan. Generaal Brayer gaf gehoor aan den wensch zijner soldaten en vroeg om den Keizer te spreken. Deze, die reeds voor het venster van de bibliotheek, met zijne voeten op het kozijn, Montagne zat te lezen, gaf bevel generaal Brayer tot hem toe te laten, die hem mededeelde, dat zijne divisie luide wenschte, dat Napoleon zich aan haar hoofd zoude plaatsen om naar Parijs te marcheeren. Na het vertrek van den Generaal kondigde Napoleon Becker aan, dat hij zijn vertrek eenige uren had uitgesteld en hem naar Parijs wenschte te zenden, ten einde aan het Gouvernement voor te stellen, dat hij, Napoleon, in naam van zijn zoon het bevel over het leger op zich zou nemen. Aanvankelijk trachtte Becker zich aan deze opdracht te onttrekken, doch op aandrang van Napoleon gaf hij toe, kwam met levensgevaar aan de Tuileriën, en werd toegelaten bij het Voorloopig Bewind, dat Napoleon reeds op weg naar Rochefort waande, en niet weinig verbaasd was over het voorstel, dat natuurlijk werd afgeslagen. Met veel moeite kwam Becker bij Napoleon terug, die reeds toebereidselen maakte om zich aan het hoofd van het leger te stellen, aangezien hij geen oogenblik aan de mogelijkheid had getwijfeld, dat zijn voorstel niet zou worden aangenomen. Becker stelde hem een brief ter hand van Fouché aan generaal Maret, Hertog van Bassano, dien hij niet tegenwoordig vond. Na dien gelezen te hebben, zeide Napoleon: „Die menschen kennen den toestand der gemoederen niet, daar zij mijn voorstel weigeren, het zal hun nog berouwen." Daarna hernam hij, zonder dat een enkele trek van zijn gelaat zijne ontroering verried: „Geef de noodige bevelen tot mijn vertrek, en kom mij waarschuwen, wanneer die uitgevoerd zijn." Een uur later trad Becker binnen, een rijtuig zonder wapen met vier paarden stond voor de deur. Napoleon, gekleed in eene groote, groene jas, lichtblauwe broek en ronden hoed, begaf zich, nadat hij van zijne stiefdochter en tevens schoonzuster Hortense afscheid had genomen, die hem al hare kostbaarheden wilde opdringen, naar den tuin, om afscheid te nemen van zijne bedienden, ging toen naar de deur van het park, waar het rijtuig wachtte, en sprong er in. Maarschalk Bertrand nam plaats aan zijne zijde, tegenover hem Savary, Hertog van Rovigo, en tegenover Bertrand de generaal Becker, terwijl generaal Gourgaud op den bok klom. Om 6 uren des avonds vertrok het rijtuig. Napoleon sloeg den weg naar Rambouillet in.

Gedurende het verblijf te Malmaison had generaal Maret, Hertog van Bassano, hem de brieven gebracht van de Keizers van Rusland en Oostenrijk, van den Koning van Pruisen, enz. waarin zij hem hunne onderworpenheid betuigden, alsmede het kopieboek van zijne eigenhandige correspondentie en de portefeuille, waarin hij de gewoonte had de papieren te bergen,

welke hij voor zich alleen bewaarde.

De bevelen van het Voorloopig Bewind schreven generaal Becker voor, Napoleon niet te veroorloven in de steden stil te houden. Tegen 10 uren des avonds evenwel betuigde Napoleon zijne begeerte, na het traject in de grootste stilte te hebben afgelegd, om te Rambouillet te overnachten. Dadelijk gaf generaal Becker aan de postillons bevel, het rijtuig naar het kasteel te voeren.

Het avondmaal was treurig. Bertrand had iedereen aanbevolen stil te zijn, en Napoleon verbrak die stilte niet.

Een kwartier, nadat men zich aan tafel had gezet, trok Napoleon zich in zijne kamer terug met Bertrand, die een uur later kwam mededeelen, dat Napoleon zich niet wel gevoelde, en naar bed was gegaan.

Den volgenden dag, 30 Juni, begaf men zich om elf uren weder op weg. Bij het aanbreken van den 1sten Juli kwam men te Tours, waar Napoleon slechts een oogenblik stil hield, en een onderhoud had met den heer De Miremont, zijn ouden kamerheer, thans prefect van Indre-et-Loire, dien hij door Savary had laten halen. Vervolgens zette hij zijn weg voort naar Poitiers, waar hij in het hôtel de la Poste, buiten de stad gelegen, eenige rust nam. Gedurende dit oponthoud schreef generaal Becker den maritiemen prefect van Rochefort, dat Napoleon op weg was naar die stad, en noodigde hem uit dezen tegemoet te gaan. Daarna werd de tocht naar Niort voortgezet. Te Saint-Maixent, dat op den weg daarheen ligt, nam het volk eene dreigende houding aan.

Te Niort wenschte Napoleon, die zeer vermoeid was, te overnachten, waarop de postillons bevel kregen den reiswagen naar eene herberg van weinig aanzien te geleiden. Het was laat, en men moest den volgenden morgen vroeg vertrekken, zoodat het niet de moeite waard was het rijtuig in den stal te brengen. Het avondmaal was slecht; Napoleon at weinig en ging naar zijne kamer. Daar het buitengewoon warm was, ging hij den volgenden morgen zeer vroeg in eene kamerjapon op het balkon staan, om de zuivere lucht des te beter in te ademen. De overste Voisin, die, op weg naar het exercitieveld, op zulk een ongewoon uur iemand in eene kamerjapon op het balkon zag heen en weer gaan, bleef staan en herkende Napoleon. Hij begaf zich onmiddellijk naar den Prefect, en haalde dezen over met hem naar de herberg te gaan, ten einde Napoleon gedurende diens verblijf te Niort, het hôtel van de prefectuur aan te bieden.

Nauwelijks had de mare zich verbreid, dat Napoleon zich te Niort bevond, of de twee regimenten cavalerie, die daar in garnizoen lagen, wilden met alle geweld den Keizer te midden van het leger van de Loire voeren. Napoleon schreef daarop aan de generaals Lamarque en Clausel, bevelhebbers van het leger van de Vendée en van de Gironde, om met hen naar Parijs op te rukken. Clausel aarzelde geen oogenblik met te verklaren, dat hij bereid was met de 10,000 man, die hij onder zich had, zich onder zijne bevelen te stellen, doch Lamarque onderhandelde. Dit nieuwe besluit van Napoleon leed daarop schipbreuk, doch in plaats van eenige oogenblikken had zijn verblijf te Niort twee dagen geduurd, en eerst den 3en Juli, te 5 uren in den morgen, verliet hij het gebouw van de prefectuur, terwijl hij het volk bedankte voor hunne edelmoedige ontvangst. Te acht uren kwam hij te Rochefort aan, en stapte af aan het hôtel van de zeeprefectuur. Op dienzelfden dag opende Fouché de poorten van Parijs voor de Bondgenooten.

Terwijl Becker van het Voorloopig Bewind brieven ontving, om Napoleon desnoods met geweld te dwingen zich zoo spoedig mogelijk in te schepen, voedde deze nog steeds de hoop, dat datzelfde Bewind hem zou terugroepen, gelijk de weinige woorden, die hem ontsnapten, deden vermoeden. Over zijne vrouw en zijn zoon sprak hij geen woord. Van tijd tot tijd nam hij een snuifje uit de doos van generaal Becker, waarop zich een portret van Maria-Louise

bevond. Eenmaal nam Napoleon deze snuifdoos in de hand, bekeek het portret een oogenblik, en gaf de doos vervolgens terug, zonder een woord te zeggen.

Te Rochefort bracht de komst van Napoleon eene ontzettende opwinding teweeg. De geheele bevolking liep dadelijk naar het hôtel van de prefectuur onder de kreten van: „Leve de Keizer!" Die kreten duurden den ganschen dag, totdat des avonds Napoleon op het terras verscheen, vergezeld van den Zeeprefect en van zijn gevolg. Hij troonde er met dezelfde eerbewijzen als te Parijs, gedurende vijf dagen. Hij, die in zijne veldtochten aan dagen zoo dikwijls de vleugelen des oogenbliks had gegeven, liet nu een kostbaren tijd verloren gaan. Maar hij geloofde nog altijd, dat hij teruggeroepen zou worden. Hadde hij die zinsbegoocheling niet gehad, hij zou nog naar Amerika hebben kunnen oversteken. Nu hadden de Engelschen den tijd hunne scheepsmacht te versterken.

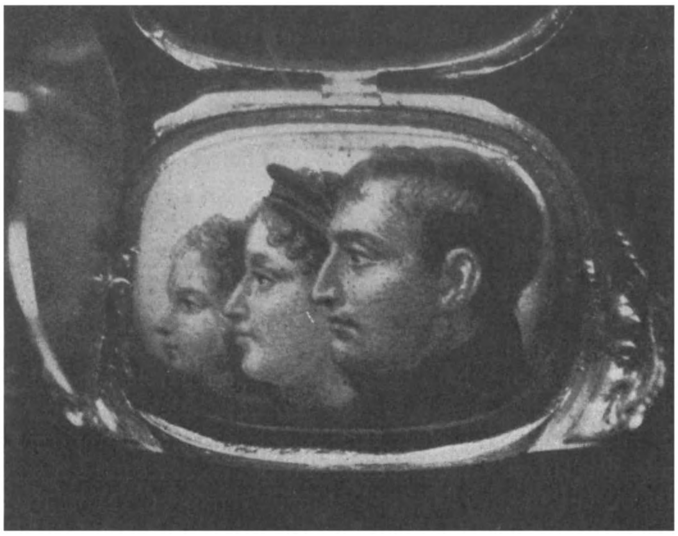

Napoleon, Maria Louisa en de Koning van Rome, gegraveerd in een steen in een ring dien Napoleon schonk aan Bernadotte.

De twee fregatten, die het Voorloopig Bewind ter beschikking van Napoleon stelde, waren de *Saale* en de *Meduza*, onder het opperbevel van den kapitein ter zee Philibert, die tevens kommandant was van de *Saale*. De kommandant van de *Meduza* heette Poné.

Den 8sten Juli begaf Napoleon zich met zijn gevolg, omringd van de geheele bevolking van Rochefort, in een rijtuig naar de voorhaven Fourras. Te acht uren des avonds kwam hij aan boord van de *Saale*, waar hij overnachtte.

Den 9en stond Napoleon met den dag op, om zich naar het eiland Aix te begeven. Twee sloepen van de *Saale* werden te zijner beschikking gesteld. Naarmate hij het eiland naderde, werd het bedekt met burgers, officieren en soldaten, die een „Leve de Keizer!" aanhieven. Napoleon stapte aan wal, inspecteerde het garnizoen, en keerde vervolgens naar boord terug.

Ondertusschen waren de Engelsche schepen in aantal toegenomen. Het uitrusten en de bestemming der Fransche schepen was aan de Engelschen bekend geworden, en den 10en vatte het linieschip *Bellerophon*, kommandant de kapitein ter zee Maitland, vóór het eiland Aix post. Napoleon had evenwel nog door de engte Maumusson, die voor een groot oorlogsschip ontoegankelijk was, buitengaats kunnen komen, terwijl ook een Deensch koopvaardijkapitein, Besson genaamd, Franschman van oorsprong, aanbood, hem aan boord van zijn schip te doen ontsnappen. Besson vroeg alleen, dat men zijnen reeders de schade vergoeden zou, die voor hen uit zulk een tocht zou kunnen voortvloeien. Napoleon, die zulk eene ontsnapping voor een keizer onwaardig oordeelde, weigerde evenwel.

In den nacht van den 10en op den 11en Juli werden Savary en Las Cases naar de *Bellerophon* gezonden, om den kommandant

te vragen, of hij instructies had ontvangen betreffende het vertrek van den Keizer naar Amerika, en, zoo hij er geene ontvangen had, of hij zich gerechtigd rekende, de fregatten of eenig ander Fransch of onzijdig schip, dat den Keizer naar de Vereenigde Staten overbracht, vrijelijk te laten passeeren.

Kolonel Maitland verklaarde, dat niets in zijne instructies zich van de gewone regels van den oorlogstoestand onderscheidde, en dat hij bijgevolg elk schip onder Fransche vlag zou bevechten, dat trachten zou de reede te verlaten; maar dat hij onmiddellijk zijn Admiraal, die voor La Rochelle kruiste, zou raadplegen.

De 11e Juli ging voorbij in nieuwe aarzelingen, maar den volgenden dag kwamen de Parijsche dagbladen van den 7en en den 8en Juli aan. Zij vermeldden den intocht der Bondgenooten in de hoofdstad en de proclamatiën van koning Lodewijk XVIII en diens vestiging in de Tuileriën. Deze tijdingen sloegen aan de hoop van Napoleon den bodem in.

Den 13en Juli kwam zijn broeder Jozef op het eiland Aix aan, om een laatst afscheid van hem te nemen. Hij had te Bordeaux plaats genomen op een vaartuig, dat hem naar Amerika zou overvoeren, en bood nu, wegens hunne bijzondere gelijkenis, Napoleon aan, diens plaats in te nemen, terwijl deze op het eiland Aix zou achterblijven. Napoleon weigerde echter van dit edelmoedig aanbod gebruik te maken, en dwong zijn broeder naar de *Gironde* terug te keeren, terwijl de wegen nog vrij waren, daar de Koningsgezinden reeds dreigend werden.

Den 14en Juli, tegen vier uren in den morgen, werden generaal Lallemand en Las Cases wederom nàar het Engelsche schip gezonden: schijnbaar om mededeeling te ontvangen van het antwoord van admiraal Hotham, maar inderdaad om te weten te komen, of kolonel Maitland oordeelde, dat Napoleon goed ontvangen zou worden, wanneer hij aan Engeland gastvrijheid vroeg.

Kolonel Maitland verklaarde, dat hij gerechtigd was den Keizer aan boord te nemen, om hem naar Engeland over te brengen, waar deze, naar zijne overtuiging, met dien eerbied zou worden ontvangen, waarop hij aanspraak kon maken. Hij voegde er evenwel bij, dat hij alleen zijne persoonlijke meening uitsprak, en noch van de Admiraliteit, noch van zijn Admiraal eenigerlei instructie had ontvangen.

Tegen twee uren riep Napoleon zijn gevolg bijeen en stelde de vraag, of het beter was zich in het geheim aan boord van de *Bayadère* te begeven, die kolonel Baudin in de Gironde te zijner beschikking hield, of te besluiten aan Engeland gastvrijheid te vragen.

De generaals Bertrand, Savary en Lallemand en de graaf van Las Cases waren van oordeel, dat Napoleon zich aan boord van de *Bellerophon* moest begeven, en zich moest doen voorafgaan van een adjudant, die een eigenhandigen brief van den Keizer aan den Prins-Regent van Engeland (zoon van den toen nog in krankzinnigheid voortlevenden Koning George III) zou overbrengen. De generaals Gourgaud en Montholon waren van meening, dat men moest trachten met de *Bayadère* te ontsnappen, en dat men in het ergste geval nog altijd naar Engeland kon gaan.

Na het eindigen der bijeenkomst begaven de graaf van Las Cases en generaal Gourgaud zich aan boord van de *Bellerophon*, om de aankomst van Napoleon voor den volgenden dag aan te kondigen, en voor den generaal Gourgaud overtocht te vragen, om een brief aan den Prins-Regent over te brengen. De korvet *Stang* werd onmiddellijk te zijner beschikking gesteld. De brief, in tragedie-stijl opgesteld, was als volgt:

„Rochefort, 13 Juli.

„Koninklijke Hoogheid, Aan de partijen, welke mijn vaderland verscheuren, en aan de vijandschap der grootste Mogendheden van Europa prijsgegeven, heb ik mijne staatkundige loopbaan geëindigd, en kom ik, als een andere Themistocles, mij aan den haard van het Britsche volk neder-

zetten. Ik stel mij onder de bescherming zijner wetten; eene bescherming, die ik van Uwe Hoogheid inroep, als die van den machtigsten, den standvastigsten en den edelmoedigsten mijner vijanden.

Napoleon."

Den 15en Juli bij het aanbreken van den dag verliet Napoleon in de uniform van kolonel der jagers van de Garde het eiland Aix, en begaf zich aan boord van de brik *Epervier*, die hem naar de *Bellerophon* moest brengen.

Generaal Becker, die Napoleon zoo min mogelijk had doen gevoelen, dat hij door het Voorloopig Bewind was gezonden om hem te bewaken, naderde hem, toen hij op het punt was zich aan boord te begeven, en vroeg: „Sire, is het de wensch van Uwe Majesteit, dat ik haar volge tot aan boord van de *Bellerophon*, volgens de bevelen van het Gouvernement?" Waarop Napoleon antwoordde: „Neen, neen, Generaal, ik wil niet, dat men zou kunnen gelooven, dat een Franschman mij aan de Engelschen heeft uitgeleverd. Uit eigen aandrift begeef ik mij naar het eskader. Ik wil zulk eene beschuldiging niet op Frankrijk laten drukken." En toen generaal Becker wel wilde, maar niet kon antwoorden, zeide Napoleon: „Omhels mij, ik dank u voor de zorgen, die gij voor mij gehad hebt, en het spijt mij, dat ik u niet persoonlijk gekend heb. Ik zou u aan mijn persoon verbonden hebben. Vaarwel, Generaal, vaarwel!"

Toen de *Epervier* de *Bellerophon* naderde, kwamen de sloepen van dit schip de brik tegemoet. Napoleon ging over in de sloep van kolonel Maitland, terwijl Bertrand en Savary hem daarin volgden.

Zoodra deze sloep de *Bellerophon* naderde, bemande de equipage de raas en traden de mariniers aan dek aan, ten teeken van eerbied, maar geene saluutschoten werden gelost.

De Kolonel en zijn état-major stonden aan de valreep.

„Kolonel Maitland," zeide Napoleon, zoodra hij aan boord van de *Bellerophon* was, „ik kom mij aan boord van uw schip onder de bescherming stellen van de wetten van Engeland," waarop de Kolonel slechts met eene diepe buiging antwoordde. Eenige oogenblikken later stelde hij hem zijne officieren voor.

Tegen zes uren in den avond ontmoette de *Bellerophon*, op weg naar Engeland, het admiraalschip, dat met volle zeilen kwam aanzetten. Het seinde aan de *Bellerophon* het anker uit te werpen, en ankerde er naast. De Admiraal kwam Napoleon een bezoek brengen en hem vragen, den volgenden dag aan boord van zijn schip, dat terecht de *Superb* heette, het middagmaal te gebruiken. Napoleon onderhield zich langen tijd met admiraal Hotham en nam diens uitnoodiging aan. Den volgenden dag was alles op de *Superb* als voor een feest gereedgemaakt, en de Keizer werd ontvangen met alle eerbewijzen, aan gekroonde hoofden verschuldigd. De Admiraal en zijne officieren deden al het mogelijke, om Napoleon zijn toestand te doen vergeten; de Admiraal zoude hem gaarne aan boord hebben willen houden, maar Napoleon vreesde kolonel Maitland te beleedigen, die zeer naijverig scheen hem bij zich te hebben. Hij keerde derhalve naar de *Bellerophon* terug, en des avonds werd de tocht naar Engeland voortgezet.

Die tocht duurde lang tengevolge van tegenwind. Napoleon, en vooral zijn gevolg, leden in het begin nog al van zeeziekte, maar hadden er geen last meer van, toen zij te Torbay aankwamen, behalve Las Cases. Daar deze, die in vroeger jaren zee-officier geweest was, de uniform van zee-officier had aangetrokken, verdroot dit Napoleon zeer. Den 24sten werd het anker op de reede van Torbay uitgeworpen, ten einde de bevelen van den admiraal Keith te ontvangen.

(Wordt vervolgd.)

HET BEELD.

'tWas een zachte, liefelijke zomeravond. Heel in de verte prijkte de hemel nog in een schitterenden kleurengloed, van het helderste geel tot het donkerste purperviolet. Maar de schemering hulde de boomen en struiken in den tuin toch reeds in een zachten sluier. En over alles waarde rust — diepe rust. Zelfs de natuur scheen haar adem in te houden, om de rust van den zieke niet te verstoren, van dat kleine, zieke jongetje, dat in die prachtige woning op het gloeiend heete kussen met den dood lag te worstelen.

En roerloos stil, met moegeschreide oogen zat Frida, het zusje van den kleinen jongen op het schemerig terras, wachtend, luisterend of iemand haar eenig bericht zou brengen. Men zag haar nauwelijks, zoo geheel verdween, bij de steeds toenemende schaduw van den nacht, de tengere gestalte van het kind in den grooten rieten stoel.

Roerloos zat zij daar, wachtende — luisterende. Zij wist, dat deze nacht beslissen moest over dood en leven. Zij had het wel gehoord, dat de dokter, dien men uit de stad had ontboden, gezegd had, dat dien nacht de beslissende krisis moest komen.

Daarom wachtte zij, huiverend, nu eens vol van verlangend hopen, dan weer ten prooi aan vreeselijken angst.

Als de kleine Erik stierf.... Wanneer zij het éenige wezen, dat haar lief had, zou moeten missen....

Een gevoel van onnoemelijken angst greep haar aan. De eenige, die haar lief had —! Papa — och, dien kende zij haast niet. Hij was zoo zelden thuis; pas was hij teruggekomen, of hij moest weer weg om verre reizen te doen. En mama — neen, dat kon haar mama niet zijn! Hoe dikwijls had zij niet aan Erik gezegd, dat zij zijn zusje niet was, maar een arm vreemd kind dat zijne ouders uit barmhartigheid hadden aangenomen. Dát moest het zijn, zij wist het zeker; zij las het in de oogen van die vrouw, die zij mama moest noemen. Wat keek zij Erik geheel anders aan, dan haar, Frida. En hoe geheel anders klonk haar stem! Maar Erik, ja, die hield van haar, al was hij ook niet haar broertje.

En als hij nu stierf....

Een licht geruisch van het knarsende kiezel wekte Frida uit haar droef gepeins. Zij stond op, en door de wilde wingerd glurende zag zij de gouvernante op de oude huishoudster toeloopen, die op de onderste trede van het terras zittende, scheen te sluimeren. Thans evenwel door de naderende schreden gewekt, hief zij haar hoofd op, en Frida hoorde haar vragen: „Komt gij uit de ziekenkamer?" en daarop het antwoord van de gouvernante: „Gij weet toch wel, dat mevrouw niemand binnen

laat. Sedert de dokter een pleegzuster heeft gezonden, laat zij niemand anders toe bij den zieke. De koorts wordt nog maar altijd hooger."

„Ja — ja. Als ook niemand wil helpen...."

„Maar vrouw Rossel — er wordt toch alles gedaan, wat maar eenigszins mogelijk is."

„Ja, wat die geleerde heeren voorschrijven. Maar dat helpt toch niets.... Hoewel de eerste de beste toch zoo maar niet zijn leven kan opofferen."

„Ik weet niet wat gij bedoelt."

„Dan hebt gij zeker nog niets vernomen van het wonderdadige beeldje in onzen tuin. Mevrouw wil niet hebben, dat men er over spreekt; zij zegt dat het een dom bijgeloof is."

„Is hier in den tuin een beeld dat wonderen verricht?" klonk het nu spottend.

„Ja, in de kleine kapel in het dennenboschje. Een beeld uit hout gesneden, niet grooter dan mijne hand. Men heeft het binnen in een boom gevonden, en toen heeft de vader van onzen mijnheer het naar de kapel laten brengen. En als dat reeds een wonder was, dat een beeld binnen in een boom groeide, kort daarna gebeurde er nog iets geheel anders."

De stem van de oude vrouw was overgegaan in een geheimzinnig fluisteren. Maar Frida luisterde zoo ingespannen, dat haar geen enkel woord ontging.

„Onze mijnheer had een nicht bij zich in huis, een weduwe met een kind. Het meisje had haar moeder afgodisch lief. Toen werd de moeder ziek. En terwijl zij op sterven ligt, ijlt het meisje in haar angst naar de kapel, knielt voor het beeld en stamelt: „Lieve Jezus, laat mijn moeder weer gezond worden, en neem mijn leven in plaats van het hare!" En terwijl het kind die woorden zegt, valt het dood neer op den grond. Maar de moeder is weer gezond geworden."

De oude vrouw zweeg. Geruimen tijd heerschte er stilte. Doch eindelijk hoorde Frida de stem van hare gouvernante.

„De moeder zou zeker toch wel hersteld zijn. En het meisje stierf misschien door haar vreeselijken angst."

„Zoo, zijt gij ook al even ongeloovig als onze mevrouw, die zegt, dat er geen wonderen zijn? Ook dat van het beeld is geen wonder, zegt zij. Zoo iets heeft zij wel meer gezien. Aan een boom waarvan een tak was afgezaagd, was eens een beeld blijven hangen, en toen is de bast over het beeld gegroeid, totdat zij het geheel voor het oog had verborgen."

„Ja, dat gebeurt wel meer. Dat is niet zoo vreemd."

Nu werd de oude vrouw boos.

„De jonge menschen hebben geen geloof meer," hernam zij scherp. „Zij willen alles op een natuurlijke manier verklaren. Maar ik laat mij niets uit het hoofd praten; ik weet, dat de kleine Erik weer gezond zou kunnen worden, als iemand er zijn leven voor in ruil wilde geven."

Met wijdgeopende oogen starende op de donkere plek in den tuin, zat Frida in gepeins verzonken, totdat haar gouvernante haar toeriep, dat zij naar bed moest gaan.

„Mag ik niet opblijven? Ik kan toch niet slapen," vroeg zij.

„Neen, kind, gij hebt behoefte aan rust en slaap."

Toen gehoorzaamde zij zwijgend. Maar de slaap ontvlood aan hare oogen. In haar bedje woelende en telkens zich omkeerende, keek zij naar hare gouvernante, die was opgebleven om telkens inlichtingen te vragen in de ziekenkamer.

„Hoe gaat het met Erik?" vroeg Frida ademloos, toen de gouvernante uit de ziekenkamer terugkwam.

„'t Is nog hetzelfde.... Maar ga nu toch slapen, kind."

Frida legde haar hoofd weer op het kussen neer; wat deed dat zachte warme bed haar goed!....

De gouvernante bleef bij de tafel zitten lezen, maar eindelijk vielen haar vermoeide oogen dicht en overmande haar de slaap.

Met het hoofd uit het bed gestoken, luisterde Frida naar de diepe, regelmatige

ademhaling van de gouvernante. Dan sprong zij vlug haar bedje uit.

„Nu — !"

— — — — — — — — — —

De rozen en viooltjes, de vlier en de nachtschade vervulden de lucht met hun liefelijke geuren, die zelfs doordrongen tot in de ziekenkamer.

De verpleegster legde nu eens een koele kompres op het gloeiend voorhoofd van den zieke, dan weer druppelde zij een verkoelend geneesmiddel tusschen de droge lippen. Zwijgend leunde de geneesheer in zijn fauteuil, af en toe opstaande om de temperatuur van den zieke op te nemen. Maar Erik's moeder lag geknield bij het bedje, wachtende — wachtende. Het bleeke gezicht in hare handen verbergend wachtte zij de naderende krisis af. Langzaam volgt de eene minuut de andere op en volgt het eene uur op het andere, terwijl de wetenschap strijd voert met de doodende ziekte, een bloeiend leven worstelt met de klauwen van den dood.

Plotseling voelt de moeder, dat iemand haar schouder aanraakt. De geneesheer stond voor haar.

„Mevrouw, de koorts neemt af — uw Erik is gered."

Als een donderslag klonken die woorden haar toe. Een kreet onderdrukkend, zonk haar hoofd op den rand van het bedje en in één diepen, heeten zucht uitte zij haar doorgestane angst en ellende.

Thans beval de dokter haar naar bed te gaan en de rust te nemen, die zij zoo hoog noodig had.

Zij durfde er zich niet tegen te verzetten. Na een langen, innig gelukkigen, dankbaren blik op haar kind verliet zij het vertrek.

Maar zij ging niet naar haar kamer; zij zou toch niet kunnen slapen. Naar buiten moest zij.

Vlug gaat zij het terras af, naar het park. Met brandende lippen dronk zij de geurige lucht in, voelde zij de zachte koelte, spelende met haar lokken. Als betooverd blikte zij om zich heen. De bloemengeur, het tooverachtig maanlicht, de donkerblauwe lucht, waar kleine schemerige wolkjes voorbij trokken — zou zij alles wel ooit zoo mooi hebben gezien? Als in een droom liep zij voort, rondblikkend, luisterend en onwillekeurig telkens herhalend: „Hij is gered — mijn kind, mijn jongen is mij weergegeven!"

Steeds verder, tot in het bosch, dicht bij de kleine kapel liep zij voort; luisterend naar het geheimzinnig suizen van den wind, ging zij op een bank zitten. Een weldadige moeheid overviel haar, 't was alsof er een nevel op haar oogen viel.

Slapen moest zij.... Slapen!

Plotseling schrikt zij op. Zij hoort een kinderstem, aarzelend, snikkend.... en eindelijk verstaat zij duidelijk:

„Lieve Jezus, laat Erik weer gezond worden, en neem mijn leven in plaats van het zijne! O, lieve Jezus verhoor toch mijne bede!"

Zij herkende Frida's stem. Zij ontstak in een hevigen toorn. Had dat bespottelijk bijgeloof zich ook reeds meester gemaakt van het kind? Toornig trad zij op de kapel toe.

Het volgend oogenblik evenwel ging ze doodelijk ontsteld achteruit.

Had zij in haar vreeselijken angst niet bij zich zelf gedacht: „Als mij een kind moet worden ontnomen, waarom moet het dan Erik zijn, en niet het andere!".... En daarbinnen smeekte, dat andere kind zelf ook te mogen sterven! Wat moest Frida zich ongelukkig voelen om dat te kunnen vragen.

Een plotselinge schrik greep de moeder aan.

Opnieuw hoorde zij de bede:

„Och laat mij sterven in plaats van Erik...."

Nu stond zij op en zacht de deur openduwende trad zij de kapel binnen.

Vóór haar lag Frida geknield, hare dunne armpjes omhoog geheven naar het beeld.

„Frida!"

Met zacht geweld greep zij de hand van het doodelijk ontstelde meisje en trok haar mede naar de bank buiten de kapel.

„Mijn kind, hoe kun je nu zóó doen! Waarom wilt gij...." kwam het aarzelend van haar lippen.

Verder sprak ze niet; tranen verstikten haar stem.

„U schreit.... u schreit om Erik.... hij is dood!" riep het kind thans luid.

De moeder schudde haar hoofd.

„Je broertje is gered. Hij zal weer gezond worden. Niet om hem.... maar om jou schrei ik. Omdat je wenscht te sterven."

Een lichte blos bedekte Frida's wangen.

„Zou het u dan spijten, als ik stierf?"

Zij ontving geen antwoord. Twee zachte armen werden om haar hoofd en hals gelegd, en fluisterend klonk het: „Kind, hoe kun je zoo iets vragen!"

En op haar lippen voelde zij een kus, zoo warm, zoo innig als zij nog nooit ontvangen had.

Nu vlijde Frida haar hoofd op haar moeders schouder en zich stijf tegen haar aan drukkende vond zij geen andere woorden dan „mama.... mama!"

Zoo bleven zij langen tijd zitten, in welsprekend zwijgen, tot zij eindelijk hand aan hand naar huis terugkeerden.

De deur van de kapel was opengebleven. Het maanlicht viel er in. Als een zilveren streep lag het op het oude houten beeld. Niet de wonderbaarlijke redding uit den dood in ruil voor een ander jeugdig leven — een grooter liefelijker wonder was hier geschied op de stille boschrijke plek, waar velerlei legenden aan verbonden waren.

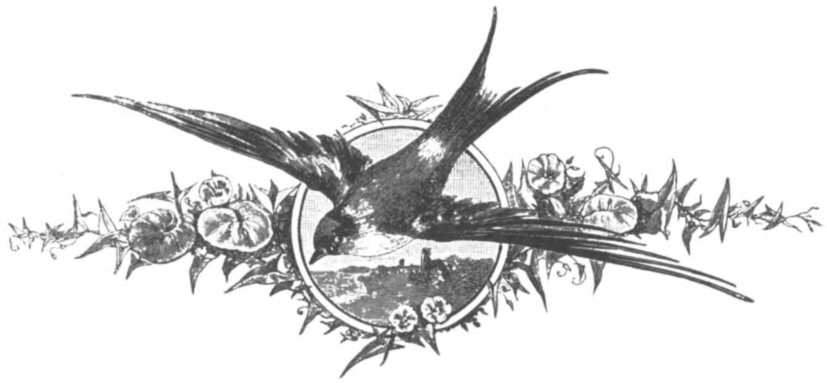

(Het vertooningsrecht van alle in dit tijdschrift voorkomende tooneelstukken wordt voorbehouden volgens de Wet van 28 Juni 1881 en kan worden verkregen door tusschenkomst van den heer J. A. Holtrop, Sarphatipark 32, Amsterdam, of rechtstreeks van de auteurs.)

Mijn eerste krans.

MONOLOOG

DOOR DOXA.

Dat 's me ook een geschiedenis! 'k Ben op 't oogenblik zonder engagement of om 't duidelijker uit te drukken, 'k loop schâloos.... en dat voor iemand, die jaren lang het tooneel heeft gediend.... Ja zeker, 'k ben aan het theater.... geweest. U zult m'n naam wel nooit onder de „dramatis personae" van 't een of ander gezelschap hebben gevonden. 't Was ook geen gewoon tooneelgezelschap, waarbij ik Thalia en Melpomene om beurten diende. De directeur is een zekere Kwast, mijnheer Kwast. U moet hem bepaald kennen. Winter en zomer loopt-ie met een groote pelsjas aan, heeft minstens de halve straat noodig, draagt altijd hoeden en dassen, „latest novelty", zet altijd een gezicht of hij 't buskruit heeft uitgevonden — (ik weet met zekerheid, dat dit niet het geval is) — heeft doorloopend een partijtje verwenschingen op zijn tong gereed liggen en... voert geen snars uit. Hij leeft van het bloed en zw... hm!... nu moet u niet denken, dat ik sociejaal ben, al is m'n stemming wat bitter... Maar wat doen theaterdirecteurs anders dan mooi weer spelen van de recettes, die wij bijmekaar schreeuwen en zingen...

Toch was die Kwast de ergste nog niet. Hij had ten minste een goed idee. Hij wou 't café-chantant beschaven. De tingeltangels wou-d-ie in 'n fatsoenlijk bed brengen... hij bedoelde bedding. Met z'n Hollandsch stond-ie niet op zoo'n bijzonder goeien voet. Onder ons gezegd en gezwegen, ik geloof, dat-ie als wijlen de Batavieren den Rijn is komen afzakken... Maar ik ben hier niet gekomen, om zijn doopceel te lichten...

'k Was dan geëngageerd bij zijn gezelschap „In den gekleeden Tingeltangel." 'k Zong daar verzen van eigen maaksel...

was zooveel als ethisch coupletzanger... en 'k geloof, dat ik met m'n zedelijken humor kolossaal heb meegewerkt aan de verheffing van het uitgaand publiek.

'k Had bijna altijd succes. Vooral in 't eerst deed dat handgeklap me goed. Dat is voor ons theatermenschen de schoonste muziek. Hoe harder en wilder, hoe mooier het ons in de ooren klinkt. Maar op den duur begin je daar ook al aan te wennen. 't Is zoo'n gewoonte van de menschen om voor elkeen, die op de planken komt, te kloppen en te trappen, dat de tooneelknecht al haalt voor er nog een paar handen op mekaar zijn gevallen. Als 't scherm omhoog gaat, beginnen ze toch van heb ik jou daar! (*bootst handgeklap na.*)

Een paar weken geleden liep ik bij een kunstbroeder op, die ik in geen jaren had gezien. „Zoo ouwe jongen," zei-d-ie, „hoe gaat 't met 't Heilsleger."

— „Heilsleger?" zei ik.

— Nou ja daar zing jij toch tegenwoordig.

— Ben je razend, kerel. „In den gekleeden Tingeltangel," bedoel je.

— Nou ja, dat 's tout-même 't zelfde. Je kon gerust associeeren. Maar je hebt gelijk hoor. 'k Neem 't je niets kwalijk. Ubi bene ibi patria. Ik laat de menschen tranen met tuiten huilen in melo's en ik meen er ook geen steek van. En succes... Ohhh!!... kijk eens daar... aan den wand...

Vol eerbied blikte ik tegen een collectie kransen op, heel en half verdorde, één nog frischgroen.

— Kijk 's, zei-d-ie, op den laatsten wijzend. Gisteravond pas verdiend. Reusachtig succes in „'t Geheim van den Idioot"... Ik was de Idioot.

— Ja, zei ik met een zucht, terwijl m'n tanden begonnen... pardon, terwijl ik begon te watertanden, dat 's nog heel wat anders dan mijn succes. Altijd maar handgeklap begint toch op den duur ook te vervelen, als er niets bijkomt. Hoe lever jij 'm dat toch om zoo gelauwerd te worden? Jij bent toch ook zoo'n artiest van den eersten rang niet.

Eerst keek d-ie me aan met een gezicht, waarop gekrenkte majesteit te lezen stond. Maar daar ie in 'n goed humeur was, hernam-ie spoedig zijn vriendschappelijken toon en zei: Kom, 'k wil eerlijk zijn. Jij schijnt me nog groener dan die idiotenkrans daar. Jij bent ook nog zoo lang niet in de beweging en kan van een ouwe tooneelrot nog wel wat leeren. Die kransen daar zijn voor den buitenman van „eenige vereerders", kijk maar op de linten, daar staat het op. De menschen, die in de komedie alles slikken, zijn natuurlijk ook te stom om te begrijpen dat die vereersters en vereerders zusjes en broertjes zijn van de „vele kiezers", die menschen met open oogen voor gemeenteraad of Tweede Kamer aanbevelen. Nu, onder ons gezegd,... de meeste van die kransen heb ik zelf gekocht...

— Geloof je 't niet? zei-ie, toen ik hem ongeloovig aankeek. Welnu hier dan, en als overtuigings-bewijs haalde hij uit een lade van zijn schrijfbureau een nota: „Geleverd aan UEd. van Sept., 1901 tot April 1902 12 kransen à *f* 10.

Ik stond te kijken als verdomde Louis.

Toen ik van mijn verbazing bekomen was, zei ik: Maar kan zoo iets van jou gage af?

— O, groen-gekleede-tingel-tangel-moralist, riep hij medelijdend uit. Begrijp je dan niet, dat dat geld me dubbel en dwars is terugbetaald. 'k Heb al verscheidene malen opslag gekregen om den roem, die 'k me zelf gekocht heb. 't Publiek is me ten slotte gaan beschouwen als de grootste acteur van 't gezelschap. Die den krans krijgt is natuurlijk *de* acteur. Langzamerhand heb ik bijna alle hoofdrollen gekregen en mijn naam wordt tegenwoordig met vette letters op het pogramma gedrukt... Ja jongen, zoo zie je, een brutaal mensch heeft op 't tooneel niet een derde, maar de heele wereld.

Had ik een oogenblik te voren met eerbied naar dat aantal kransen opgekeken, nu kwam er een onbegrensd ontzag over me. Ik zag tot hem op als 'n discipel tot zijn meester.

— Sta je daar nu zoo van te kijken, beste jongen, vervolgde hij: Ik sta heusch niet alleen met m'n frauduleuze roemverzameling. Heb je nooit gehoord dat de sterren en sterretjes ze in den waggon meebrengen en dat bij benefieten er altijd een tuiltje van den held of heldin van den avond bij is? Je begrijpt.... voorzorg.... Als er eens niets kwam, was er in ieder geval één bloemstuk. En komen er veel, dan schaadt het nog niet. Zooveel te meer blommetjes zooveel te beter!

— 'k Geloof dat je overdrijft, bracht ik schuchter in 't midden.

— Misschien een beetje, gaf hij lachend ten antwoord. Maar de uitzonderingen bevestigen den regel. En hij liet er meelijdend op volgen: Jij hebt zeker nog nooit een krans gehad, hé? Jij weet niet wat er in de beweging te koop is... 'k Ben nog eens aan 'n dubbeltjes-theater geweest, ging hij verder. Daar maakte onze souffleur altijd de kransen van iepeblaren. En dan deeën we allemaal van één krans. 't Zelfde ding kwam soms een keer of drie vier per avond op 't tooneel... En me op den schouder kloppend, besloot hij: Zie jij nu ook maar zoo gauw mogelijk te weten te komen, waar Abram de mosterd of liever de kransen haalt.

— Ja maar...

— O, vind-je het soms niet moreel... kun-je het niet overeen brengen met de principes van den gekleeden tingeltangel?

— Nee, zoo meen ik het niet, maar zou zoo'n bloemist niet...

— Babbelen? No sir, zwijgt als 't graf. Centen en een vrijkaartje en de man verkoopt z'n blaartjes aan den grootsten charlatan... Nou... hm... dan kan jij er gerust heen gaan. En nou wou ik dat je me kast afging. We spelen a.s. week „De Zevenzot van Zutphen", ik moet de hoofdrol nog instudeeren en jij bent me voor inspiratie te nuchter... Ga het kunstje nu maar eens probeeren... Succes!

Ik ging, vast besloten beroemd te worden, regelrecht naar den bloemist. Beleefd werd ik ontvangen. 'k Kreeg een boek voor me met modellen en teekeningen... Uitzoeken... Of 't voor 'n ander offe... voor mezelf was!... De kerel was „au courant" of hij las 't op me gezicht. Enfin, ik bekende maar dadelijk. Hij had al meer met dat bijltje gehakt, zei-d-ie. Mondje dicht! was z'n devies. Daar werd wat besteld in zoo'n blommenwinkel, wâ-blief! Daar wou die alles maar niet van vertellen.

De kerel werd me een beetje al te familiaar, maar ik moest me dat laten welgevallen voor m'n... roem.

Hooft zegt immers ergens in een rei:

De lofkrans groenens nimmer moe,
Die comt het hayr der sulcken toe,
Die 't àl voor 't alghemeene waeghen.

(*met een zucht:*) Nu, ik heb alles gewaagd! Hoor maar. De kerel vroeg me of ik soms een ijzeren krans prefereerde. Ben je heelemaal gek, zei ik, ik behoef toch niet begraven te worden. Ik bladerde even in het stalenboek, zag terloops teekeningen en prijsopgaaf van benefiet-, blijspel- en dramakransen, bloemtuilen voor matinées en soirées, corbeilles voor jonge en oude dames, bloemstukken voor liefdadigheidsvoorstellingen, enz...

Hoe cynisch ook, de ontembare roemzucht had m'n moraliteits-nervus ongevoelig gemaakt.

Terwijl ik een mooi model uitzocht en bezig was ook een keus uit de linten te doen, zei de bloemist stekelig: Ja, mijnheer, de kunst gaat ver tegenwoordig. 't Ontbreekt er nog maar aan dat fruitverkoopers, die met overrijp goed blijven zitten, er ook geen tarieven op nahouden voor 't publiek, om ze projectielen te verschaffen voor al de kwasie-artiesten, die het wagen de menschen te vervelen...

De prijs was bedongen en ik zou weg gaan. Hierheen mijnheer... achteruit... de artiestendeur... dan zien de menschen je niet bij me uitgaan. Je kan nooit te voorzichtig zijn... Dag mijnheer, van avond om 9 uur in het zijstraatje, rechts, no. 11 niet waar?... In orde... zal er voor zorgen.

— — — — — — — — — — — — — —

De avond kwam...

Het uur van mijn optreden met nieuwe coupletten naderde. Een ongekende emotie maakte zich van mij meester. Eindelijk zou ik dan gelauwerd worden. De lauwer zou me opslag brengen... van dat geld zou ik nieuwe lauweren koopen... die zouden m'n financiën weer vermeerderen...

Stijf in m'n zwarte rok en hooge boord stond ik zalig te fantaseeren tegen een coulisse. De laitière van Lafontaine heeft geen hooger luchtkasteelen gebouwd...

Daar was 't mijn beurt. 't Orchest speelde reeds de introductie... 't Scherm rees... Ik op... 't Licht in de zaal verblindde me... 't Was me of ik voor het eerst op de planken stond... 'k Zette 'n terts te hoog in... begon overnieuw... toen was 'k, 'n quint denk ik, te laag... Voor de derde maal deed ik 'n wanhopige poging om in den toon te komen... 'k Vibreede... stotterde... sloeg een paar regels over... begon zenuwachtig te gillen en kon ten slotte geen geluid meer geven...: 't Was een volslagen echec... 'k Wilde me reeds uit de voeten maken om aan het conspueeren van het publiek te ontkomen, toen dat uilskuiken van een bloemistenjongen opstormde en me m'n eigen, m'n eenige, m'n eerste en m'n laatste krans in de handen stopte...

't Scherm ging onder een oorverdoovend leven omlaag. De directeur, die in de directiekamer zijn zooveelste grog zat te slurpen, kwam op het tumult toeschieten. Hij had blijkbaar al een aardige snee in z'n oor, keek dubbel, dacht dus waarschijnlijk dat ik twee kransen had gekregen en feliciteerde me achter de schermen met m'n succes. „Halen, halen!" schreeuwde-n-ie en hij duwde me naar voren op het tooneel... Een helsch gefluit en gesis was het antwoord van de zaal... Ik mag de tooneelgodinnen danken dat er nog geen fruitverkoopers-tarieven in omloop zijn... Ik was van verbouwereerdheid als aan de planken genageld en hield m'n krans recht vooruit gestrekt, toen juist het zakkend scherm met een vaart op m'n arm neerkwam, zoodat ik m'n roembladeren liet vallen... Het scherm zette symbolisch vijandschap tusschen mij en mijn oneerlijk verkregen goed.

Daar klonk mij de stem van den orchestdirecteur in de ooren: „Water, water!" ... Weer ging 't scherm omhoog... Mijn krans was op een der lessenaarslampen van den kapelmeester terecht gekomen en de linten hadden vlam gevat... Ik ijlde op m'n krans toe om nog te redden, wat te redden was. 't Waren toch m'n eigen centen, nietwaar?... In de zaal was intusschen het lawaai tot een onweer overgeslagen... Er was een begin van paniek ontstaan voor en achter het voetlicht... Ik wilde de vlucht nemen, toen een half dozijn geiten het tooneel opstormde... Het waren de beestjes van m'n opvolger op het programma, een geitendresseur... Ze vlogen op m'n krans toe en stonden weldra heel genoegelijk aan m'n roem te knabbelen... Ik wendde nog een zwakke poging aan om m'n krans te verdedigen, maar werd daarbij leelijk toegetakeld... De komst van een politie-patrouille in de zaal bracht me tot bezinning... en ik wist in het gedrang te ontkomen door dezelfde deur, waar m'n noodlot was binnengekomen.

's Nachts had ik een akeligen droom. 'k Zag niets dan kransen met lange linten voor m'n oogen dansen en werd door een ontelbare kudde geiten achterna gezeten... Ik herinner me nog, dat ik met een gil wakker werd op het oogenblik, dat de duivel met een kwastentronie me aan de linten van een krans wou ophangen...

Den volgenden morgen kreeg ik een briefje van dien duivel... Wacht... ik geloof dat 'k het nog in mijn zak heb... (*haalt een stukje papier uit den zak, vouwt het open en leest:*)

„*Mijnheer,*

U hebt u congé mijnheer! Du bist ein rechte schafskopf. Kan noch niet eens einen kranz in u pooten halten..." neem me niet kwalijk dames en heeren, 't staat er... (*leest verder:*) „En solche leute kann ich nicht gebrauchen. Du hast meine

ganze gekleite Tingeltangel in opspraak gebracht. Für schade halt ich u 14 tage gage in.

DIRECTOR KWAST."

(*Steekt het briefje weer in den zak*). Je begrijpt dat ik niet meer naar het hol van den leeuw ben gegaan... De rekening van den bloemist heeft me ook nog een onaangenamen dag bezorgd. De vent heeft me vijfmaal zooveel gerekend voor den krans, dien ik nooit als een zegeteeken in mijn kamer heb mogen hangen. Toen ik weigerde te betalen, heeft-ie gedreigd de zaak ruchtbaar te maken... Ik moest me ook deze afzetterij laten welgevallen... Helaas, mijn reputatie als acteur is geheel verkeken...

O, die ellendige eerzucht... Was ik maar met handgeklap tevree geweest... Die kunstbroeder van me, die heeft me eigenlijk in piriculum gebracht... Maar laat ik geen kwaad van 'm spreken... Toen hij m'n avontuur gehoord had, heeft-ie eerst z'n kakement bijna uit mekaar gelachen, maar toen heeft-ie me toch voor onbepaalden tijd gastvrijheid verleend... hij voelde, dat-ie dat wel een beetje aan me verplicht was.

— Ik wou graag wat uitvoeren, zei ik hem.

— Word dan bloemist, kerel, of fruithandelaar, zei-d-ie spottend.

Nu vraag ik je... Weet u een van allen soms iets voor me?... Niet, nu dan kan je me misschien eerstdaags in een optocht van werkeloozen tegenkomen... Sic transit glo... (*wil heengaan, iemand komt van achter de schermen en biedt hem een krans aan... lachend:*) Kijk, kijk! (*aarzelt hem aan te nemen*)... Neen, maar!... Ernst?... Heusch voor mij!? (*hem aannemend en bekijkend:*) Dames en Heeren, op m'n waarachtig woord van waarheid, op m'n eer als gevallen coupletzanger... dat ding heb ik zelf niet gekocht... Wie van u mag ik er voor bedanken?... (*kijkt op de linten en leest:*) „Eenige vereerders"... Nu, houden de vereerders zich schuil... ook goed... intusschen mijn hartelijken dank... Dit bewijs van waardeering wischt heel m'n schande uit... En nu heb ik toch in werkelijkheid:

MIJN EERSTEN KRANS.

N.B. *Daar men niet altijd een krans bij de hand heeft en hij een te kostbaar rekwisiet is om hem voor één enkelen monoloog aan te schaffen, kan men gevoegelijk ook eindigen bij* „Sic transit gloria..." *en dan heengaan.*

BOEK EN TIJDSCHRIFT.

Verzen van Guïdo Gezelle, twee deelen. (*Uitgave L. J. Veen, Amsterdam.*)

Het beste bewijs, dat de N. Gidsrichting, de moderne poëzie- en prozakunst, niet leidt tot een exclusieve kunstbeoefening, wel daarentegen tot een beter waardeeren van al wat waardeerenswaard is, en dat zij zich vooral kenmerkt door het onderscheid te leeren tusschen eenvoud en banaliteit, dit bewijs wordt ons wel gegeven door de heusche ontvangst welke allerwegen deze verzen van den zeer eenvoudigen priester uit Vlaanderenland mochten ondervinden.

In deze twee bundels zal men tevergeefs zoeken naar een vers, dat ook maar eenigermate herinnert aan de voorbeelden van nieuwere poëziekunst, die sedert 1880, toen de N. Gids ontstond, werden geschreven. En toch waren het weer diezelfde N. Gidsmenschen, die in Guïdo Gezelle den waren dichter herkenden Terwijl hij nu nog in eigen land en streek vrijwel een onbekende is gebleven, wordt hij bij ons druk gelezen.

Dit verschijnsel ontzenuwt vrijwel de zoo graag geuite meening, dat onze nieuwere dichterschaar geen oog heeft voor 't waarlijk goede, alleen streeft naar buitenissigheid, naar eigen verheerlijking. Want, terwijl de jongere dichters — en ook de prozaschrijvers — zoeken naar nieuwen vorm van uiting, aldoor hoogerop willen stevenen, erkennen ze, als er werkelijk iets eenvoudigs komt, dit in niet mindere mate.

En deze erkenning kan men als 'n gelukkig teeken beschouwen; het is het onomstootelijk bewijs, dat onze kunst zich veelzijdig gaat ontwikkelen, alle bekrompenheid ter zijde stelt.

De drie kwaliteiten welke zich bovenal in 't werk van dezen dichter onderscheiden zijn: een goed menschenhart, een eenvoudig priester, een liefdevol natuurbekijker.

Mogelijk is de rangschikking wel andersom. Want bij alles wat in dichtvorm door hem werd neergezet, blijft het steeds de liefde tot de natuur, het heerlijke-harmonische, het wonderschoone bij al wat ons omringt in 't opene veld, wat dezen dichter aanleiding gaf zijn ontboezeming als mensch, als priester te vertolken. Zonder priester te zijn had deze zoet-gevooisde zanger even goed zijn opwellingen kunnen weergeven, als mensch het hoogste-uit kunnen kwinkeleeren. Maar zonder die heerlijke natuur om hem, zou zeker de dichter een ander wezen zijn geworden.

Het is die telkens en telkens opnieuwe aanraking met de natuur, die hem de woorden zoo eenvoudig en zoo zoet welluidend laat op-wellen zooals b.v. dit op den Pereboom, waarin naast de gewone verbeelding een diepere beteekenis steekt:

O Pereboom, belaên
met al goudgeelwe blaên,
Octoberziek en treurig,
de winter is 't, die naast,
dat groeizaam is en geurig.

Nog onlangs stondt gij daar,
o schoone perelaer,
één' witte wolke blommen,
die 't weerd was om te zien,
en die naar u om de biën
van verre en na deed komme.

De zomer ging voorbij,
en dan bekroondet gij
Uw edel hoofd met bruine,
zoetvleeschde peren, van
daar schier mijn hand aan kan
tot in uw hoogste kruine.

Nu staat gij daar en treurt,
ontkinderd en ontkleurd,
en schijnt alom te vragen:
zal niemand, die mij zag
in mijnen schoonen dag,
me een meêlijdend herte dragen?

Naast, boven, de liefde om de natuur gloeide bij Gezelle de liefde voor zijn land, dat zich onbevangen uitte in regels als deze:

Spellewerkend zie ik u geerne,
vingervaste, oud-Vlaamsche deerne;
die daar zit aan 't spinnen met
't vlugge allaam van kobbenet.

Meer, nog meer onomwonden, komt de Vlaming los in deze dichtuiting:

Mocht my dat nieuws gebeuren
dat ik zage, wel en wis,
Vlaanderen 't Waalsche wambuis scheuren,
daarin 't nu genepen is.

't Minst aandoenlijk lijkt mij de dichter als de priester alleen aan 't woord is, als hij z'n Heer en Heiland looft, niet uit de gaven der natuur, maar komende uit overpeinzingen en overwegingen.

Het groote gedeelte van dicht en on-dicht wat onder naam kerkhofblommen vermeld staat naar waarde te genieten, is voor den meer nuchter voelenden lezer wel eens wat zwaar — en zoo zijn er ook vaak verzen, die wel wat al te gemakkelijk zijn voortgekomen. Niet altijd is het banale bij 't gemakkelijk-vloeiende achterwege gebleven en 't is of de dichter, dit zelf wel voelde, heelgoed wist, want door den vorm zijner verzen trachtte hij dit, als het innerlijke ontbrak, er nog iets bijzonders aan te geven.

Wat Guido Gezelle altijd een hooge plaats zal verzekeren, dat is de harteslag van een eenvoudig goed mensch, die wars van al 't aangeleerde, van al 't muffe en duffe, de liefde tot de moedertaal aanwakkerde, niet uit verstandsbegrippen, maar die taal bezigde als gevoelsmiddel, waardoor de mensch goed, eerlijkeenvoudig blijft.

Guido Gezelle, in 1830 geboren, R. K. Priester, leeraar aan 't seminarie te Rousselaire, daarop onderpastoor te Brugge, vervolgens te Kortrijk, eindelijk in 1898 weer leeraar te Brugge, waar hij 't zelfde jaar nog stierf, werd in z'n eigen streken weinig bekend. Eerst na z'n dood gaat het beter. Geen literair effektbejag, geen ijdelheid heeft hem doen dichten, alléén de liefde tot de natuur, tot zijn God en zijn vaderland dreef hem er toe, die innerlijken drang in woorden te uiten.

OVERZICHT VAN TIJDSCHRIFTEN.

De lezers van dit tijdschrift, die den heer Van Hulzen deze rubriek hebben zien aanvangen, behoeven, op het bespeuren dat een ander zijn taak gaat voortzetten, niet te schrikken. Er is geen spraak van dat hij die zou neerleggen. Maar het was goed voor hèm, zich eenigen tijd van dit werk te spenen, en ik kon er juist nu de gelegenheid voor vinden, het eens van hem over te nemen. Met Augustus, als ik weg zal zijn, doet hij het zelf weer; daarna kom ik misschien weer een paar keer aan de beurt. Maar de rubriek blijft de zijne.

In dien zin ook, dat ik ze hem laat doen op zijn wijs, en ik de mijne volg, buiten zijn verantwoordelijkheid.

Amsterdam, Juni 1902. L. SIMONS.

Artikelen en Studies.

Wat hebben ons déze maand de schrijvers van artikelen te vertellen?

Antwoord vaststellend op die vraag, wil ik eerst de aandacht vestigen op een zeer principieele beschouwing van den bekenden muurschilder Antoon Derkinderen, over „Kunst- en Ambachtsonderwijs" in *De Gids*.

Eigenlijk is zijn aanloop een drang van onze architecten, om ook het onderwijs in hùn kunst (of vak) aan 's Rijks Akademie van Beeldende Kunsten te Amsterdam opgedragen te zien.

Derkinderen verheugt er zich om, dat de Architecten zich aan de vak-opleiding gelegen laten zijn, en hun adres de instelling onzer Akademie ter sprake brengt. Niet evenwel omdat hij meent dat zij begrijpen waar de schoen wringt. Maar omdat er aldus een aanleiding ontstaat om de beginselfout van heel het Akademisch onderwijs historisch aan te wijzen en op de noodige verbetering aan te dringen.

De opleiding ter Academie is die van de werkplaats komen vervangen. De studie van het kunstvak gescheiden van het ambacht en het werk. Gevolg is dit geweest van het verloop der gilden, van het zich vrijmaken der „Vrije en hooge Schilderkonst" van het lage ambacht. Daarmee is ook het verloop begonnen van de kunst, die tot zuivere uitdrukking werd van het streven van den enkeling. „Al wat de mensch in de samenleving verwacht en behoort mede te brengen, dat werd hem in het ambacht van jong-aan geleerd, het bewust-

zijn hem bijgebracht, dat het groote leven, waarvan hij deel zou uitmaken niet uit eenzamen, maar uit samenwerkenden slechts kon bestaan, de een den ander helpende en verheffende." — Dit alles ging verloren toen de aankomende kunstenaars studentjes op de Academie werden. Het scheidingsproces van het Handwerk in Kunst en Ambacht is nu voltooid, dus moet worden heengestuurd naar hun Hereeniging. En dan komt, voor wie den strijd over de Beurs-versiering juist tusschen den schrijver en den Beurs-bouwmeester gevolgd heeft deze even verrassende als opmerkelijke verklaring: „Moge men niet geheel onder- „schrijven wat de Amsterdamsche Beurs- „bouwmeester Berlage in een opstel over „onze moderne architectuur beweerde, dat „de Bouwkunst is de resultante der „andere kunsten, ongetwijfeld ligt in deze „uitspraak de noodwendige reactie tegen „de verwarrende aanmatigingen „(ik spatieer) der zoogenaamde Schoone „Kunsten."

Aldus omschrijft Derkinderen dan verder zijn wijdstrekkend hervormingsideaal, dat ook heel ons Ambachtsonderwijs omvatten gaat:

„Dan zal de afdeeling voor Graveeren tot eene voor Grafische Kunsten behooren te worden. Houtgravure en lithografie in dienst der Boekdrukkunst zullen eenige beweging moeten brengen in de stilte der Ets-klasse. De beeldhouwers zullen gesteld moeten worden aan het direct verwerken der materialen, steen, hout, ivoor, brons; en het waarlijk verderfelijk boetseeren (een even groot gevaar voor de Beeldhouwkunst als het intermediair teekenen en schilderen voor de andere kunsten geweest is) zal tot een minimum moeten worden teruggebracht. De Schilderkunst, thans alleen onderwezen met het oog op kabinet-schilderijen, zal haar gebied weer zien completeeren met al de vormen van Muurschilderkunst en het Glasschilderen. Dàn, wanneer deze beginselen zijn aanvaard, dan is de weg voor de Bouwkunst zelve op uitnemende wijze bereid, en het onderwijs hierin zou zich van zelf aan de nieuwe en betere regeling aanpassen. De jonge architect zou dus zooveel mogelijk aan het ziellooze Bouwkundige teekenen moeten worden onttrokken om hem aan een der Bouwende Ambachten terug te geven. En deze hervorming zou haar vruchtbaarheid verzekerd moeten zien door wederinvoering van het Ambachtsbeginsel van *dienstbaarheid* en *samenwerking*. Weg dus met de „klassen" waar de jonge lieden vrijelijk, ja, maar ook zonder eenig ernstig en sterkend verband studeeren, weg met het verzwakkend isolement der zoogenaamde professoren. Het Werk vereenige allen weer in de goede en schoone ambachts-verhouding van meester en leerling.

En dan moge — opdat de fictie geheelijk gebroken worde en een ernstige en deugdelijke grondslag in waarheid gesteld — 's Lands onderwijs weer verbonden worden aan 's Lands werk, zooals dit ook in grooter tijden het geval was. De Grafische Kunsten zouden dus bij Landsdrukkerij behooren, de meesters in het Bouwen, Schilderen, Beeldhouwen, dat zouden meesters moeten zijn, die 's Lands werken uitvoerende, dat moesten doen mèt behulp hunner leerlingen."

Een hervorming van de Academie, waarbij de Academie zelve — grootendeels verdwijnt.

Wat geen reden zou wezen om die hervorming tegen te gaan.

* * *

Een historisch-sociale studie van den schrijver van Het Socialisme volgt nu. 't Is een monografie over den Engelschen idealist John Gray, die van 1830—1850 ijverde voor zijn oplossing van de sociale kwestie, berustend op de leer dat niet de vraag het aanbod moest regelen, maar de vraag het gevolg van het aanbod worden. Dan wordt het even gemakkelijk te verkoopen als te koopen, kan het geld als ruilmiddel en waardetoets verdwijnen, en een centrale landsbank het gansche ruilproces beheerschen. Gray wilde niets weten van de Coöperatieve kolonies op kleine schaal, midden in de bestaande maatschappij geplaatst. Hij wilde heel de maatschappij transformeeren, van boven àf, doch met behoud van de vrije productie. Zijn systeem blijft een onbewust hangen tusschen kapitalisme en socialisme, met 't gevolg dat de burgerlijke economisten het zwijgen deden tot zijn werken en Marx hem in een hoek duwde. Zooals Prof. Quack het zacht-satyriek uitdrukt: „Arme John Gray! — De productie wilde maar niet de oorzaak worden van de vraag!"

Eén van die heldere en onpartijdige studie-schetsen, waarin de ongebroken kracht van den schrijver van het historisch-sociale standaardwerk weer spreekt.

* * *

Een derde Gids-artikel is de voortzetting der studie van Prof. Van Hamel over Fransche Symbolisten: Arthur Rimbaud, drie jaar dichter, later zwerver, kolo-

niaal, woestijnkoopman, sjouwer, ontembaar levensdorstige, die Verlaine nog be-invloed heeft; Moréas, den geheel verfranschten Griek, eerst hoofd der groep, later bekeerd tot wat hij een zuiverder Fransche kunst achtte vrij van alle Germaansch-Noorsche „Grübelereien", van navolger van Ronsard zich voortwerkend tot de vormvolmaaktheid van Malberbe; den zeer getrouwen Gustave Kahn, ernstig zoeker om de aandoeningen op te vangen in een groote samenvatting van beeldspraak, „die een wereld doet oprijzen voor gevoel en verbeelding" — en anderen. Zij allen hebben de rethorica van de romantische school en de precieusheid der Parnassiens verzaakt om te komen tot een verskunst van inniger echtheid, nauwe en fijne uitdrukking, muzikaal en rythmisch, van een stille droomerigheid, een onbewust leven, een gevoelige verbeelding, een stil-teer opgaan in de natuur.

„Het Symbolisme is, bij zijn eerste verschijnen, uitgekreten als de vernieling der Fransche poëzie, als een treurig symptoom van decadentie.

„Onveranderd heeft het zich niet kunnen handhaven, zelfs niet bij sommige zijner eerste en vurigste aanhangers.

„Toch kan reeds nu, na even vijftien jaren, gezegd worden, dat het Symbolisme een ontwikkelingsstadium van groote beteekenis vertegenwoordigt in de geschiedenis der Fransche poëzie, dat het voor die poëzie een kracht van verjonging en levensvernieuwing is geworden."

Dat wil zeggen:

Het heeft voor Frankrijk gedaan, wat de Nieuwe Gidsbeweging, op andere wijze, voor ons deed.

En dan zet de heer Van Nouhuijs zijn drie-maandelijksche literaire kroniek voort: plaatst dr. H. C. Muller wat in 't zonnetje om een ietwat loshoofdig studietje van vergelijkende Letterkunde; geeft zijn waardeering te kennen voor Brandt van Doorne, dezen plaatsend naast Emants; en ontleedt verder. „Droeve Uren" van Hora Adema, waarin hij een al te sterke neiging naar felle effecten en wat oppervlakkigheid van psychologie ontdekt, waardeerend evenwel zijn talent van beschrijving van het uitwendige, het milieu.

* * *

Met deze afdoening van den auteur Hora Adema, blijkt Willem Kloos in zijn Letterkundige Kroniek in de *N. Gids* het geenszins èens. Hij rekent hem tot de zeer echte kunstenaars van sterke begaafdheid.

Trouwens, Kloos is in dit nummer zèer bewonderend gestemd. Van den dichter Boutens profeteert hij, naar aanleiding van diens Praeludieën: „dat als hij blijft streven zooveel hij kan naar eenvoudige klaarheid van verwoording, naar, hoe ook subtiele, toch direct-naïeve expressie — onze 20ste eeuw hem zeker zal zien rijzen tot een zenith van ondoofbaren roem." En zegt hij niet, in zijn Honderd-en-vijf-en-zeventigste Liefdessonnet, tot zijn mederedactrice en echtgenoote:

„Vrouw van genie, die ik als mijn God erken!" — Toch wel jammer, zoo'n gemis aan *sense of humour* in den man, die nog altijd de mooiste dingen over onze woordkunst weet te zeggen. En dan zulk een lof in eenzelfde nummer, waarin juist J. Reijneke van Stuwe al heel zwakke proeven van dramatische jamben geeft, bitter weinig verschillend van de gladde regels van onze vroegere jambeerende vertalers!

In datzelfde nummer dan nog alleen als *artikel* het begin van een Aanteekening door Boeken over Houston Stewart Chamberlain's werk: „Die Grundlagen des Neunzehnten Jahrhunderts." Dr. Boeken stelt dit boven Pierson's: „Geestelijke Voorouders". Want Pierson zag niet hoe de kunst alles beheerschte en hoe de Germaansche beschaving in het Christendom wortelt. Chamberlain eerst overziet den echten groei van onze 19e Eeuwsche Beschaving, van de 12e Eeuw af zich ontwikkelend.

* * *

In de *XXe Eeuw* zet v. d. Goes zijn studie voort over: „Historisch Materialisme bij burgerlijke Geschiedschrijvers", en krijgen we de lezing van dr. A. Aletrino: „Hoe een roman wordt geschreven", wat haast juister zou heeten: „Hoe een roman of schets ontstaat". — Een in menig opzicht interessant brokje zelf-ontleding, waarin de schrijver begint met voorop te stellen, hoe een auteur meest zijn personen in zichzelf vindt en zichzelf te ontleden heeft — pijnlijke operatie vaak! — om uit de onderscheidene driften en neigingen-in-hem zijn roman-personen op te bouwen.

Ook Bilderdijk sprak er al van, dat 't was of hij twee wezens in zich had, en Ibsen heeft „dichten" immers: „gerichthouden over zich zelf" genoemd. Aletrino drukt het bovendien zóó uit: „Alleen echter door die zelfontleding is het mogelijk zich te verplaatsen, ik zou haast zeggen zich te vervoelen, in het gevoel van anderen, onder bepaalde

omstandigheden." — We krijgen nauwkeurige mededeelingen over de langdurige wordingsgeschiedenis van „Zuster Bertha" en „Martha" en verschillende van zijn schetsen. Over zijn werkmethoden, vroeger en nu; over de moeilijkheden van het schrijven: het zuiver verklanken der aandoeningen, over de ontdaanheid des auteurs als hij zijn werk in druk ziet, en de dikwijls zoo gansch verschillende indrukken, die hij zelf van zijn werk krijgt en zelfs zijn meest bevoegde beoordeelaars. En wel heel juist is wat hij zegt, hoe men ten slotte zelf de beste beoordeelaar van het eigen werk is, als men 't na jaren weer eens herleest. Zoodat niemand werk moest behoeven uit te geven, dan nadat hij 't eenige jaren lang kant en klaar had!

Waaraan wel geen denken is!

De heer F. Domela Nieuwenhuis gaat daarna een strijd aan met Mr. F. de Savornin Lohman, naar aanleiding van diens artikel in *Onze Eeuw* over „De beteekenis van Gezag", om dezen, na een onderzoek van wat Gezag eigenlijk is, en hoe het Protestantisme daartegenover staat, dezen het dubium voor te leggen: „Of Rome of Anarchie. Rome als vertegenwoordigster van het Gezag, Anarchie als vertegenwoordigster van de Vrijheid."

* * *

Om nu eens even de artikelen-reeks te onderbreken; een paar woorden over *Onze Kunst*, *Elzevier*, *Eigen Haard*.

In *Onze Kunst* als in *Elzevier* wordt een der jongeren behandeld; in 't eerste is 't de secretaresse van den Rotterd. Kunstkring, mej. B. P. v. IJsselstein ('t eerst bekend geworden als schrijfster door haar met P. onderteekende artikelen in *Hollandia*) die den teekenaar en etser Nieuwenkamp in woorden zoekt te kenschetsen, terwijl zeer goede reproducties helpen. In *Elzevier* krijgen we een praatje bij wat plaatjes over Edzard Koning door P. A. Haaxman. De laatste vertelt ons o. a., dat „in een artist, die goed heeft leeren teekenen, altijd een belofte schuilt" en dan mag men raden wat voor profetische wijsheid en kunstenaarsinzicht in zoo'n verzekering schuilt.

't Is jammer voor Koning, dat hij op zoo'n onbenullig artikeltje wordt onthaald. Maar al geeft *Onze Kunst* ook iets veel ernstigers over Nieuwenkamp, — 't beginsel is verkeerd om over zoo jonge werkers nu al studies te gaan publiceeren. Vooral wanneer Nieuwenkamp, gelijk P. van hem verzekert en ik geloof, zich niet bekommert om populariteit of goedkoop succes, en van Koning wordt verklaard, dat hij in de eerstvolgende jaren pas tot meerdere vastheid zal geraken, was er zoo geen haast bij monografieën over deze jonge werkers.

In *Onze Kunst* krijgen we dan voorts het belangwekkend vervolg van Max Rooses studie over de teekeningen der Vl. Meesters, en wel Pieter Breughel den Oude. Heel interessant de afbeeldingen, hoewel altijd vervelend dat plaatpapier. De *Kunstberichten* over allerlei tentoonstellingen nemen misschien wel wat al te ruime plaats in.

Elzevier geurt dan evenwel weer met het slot van het reisverhaal van dr. H. van Capellen: „Bij de Indianen en Boschnegers van Suriname," met een reeks uitnemende en voortreffelijk gereproduceerde en gedrukte kiekjes. Dan wordt — evenals in *Eigen Haard* — de Droogmaking van de Haarlemmermeer in woord en beeld gebracht. Max Rooses zet zijn serie Hollandsche Meesters in de Ermitage te Sint Petersburg voort — ditmaal om te spreken over Adriaan van Ostade. En namens de Redactie spreekt de heer Lapidoth over Schiller, zijn Maria Stuart en Nederlandsche tooneeltoestanden en geeft zich de moeite, van denzelfden zetel waar Schimmel eens gezeten heeft, nog adviezen neer te schrijven voor — den Raad van Beheer der Kon. Ver. Het Nederlandsch Tooneel. *Vieil histoire*, geachte heer!

In *Woord en Beeld* vinden we 't heel knap en stijlvast gedaan portret van den Delftschen hoogleeraar Pekelharing, met een nogal stijlloos bijschrift van den ingenieur v. Hennekeler. Toch niet ieders werk, dat teekenen van een persoon, al is die ons nog zoo sympathiek! Prof. Pekelharing is een onzer voorgangers geweest in de nieuwere sociale richting. Als schrijver en redenaar, als hoogleeraar drong hij nooit zijn opinies op; stelde zich er mee tevreden door geestige en onderhoudende voordracht zijn hoorders te boeien. Wat hem volkomen gelukt is.

Verdere Artikelen.

Onze Eeuw heeft er, al naar mate men tellen wil, drie of vijf — het laatste cijfer bereikt men, door ook de twee letterkundige bijdragen: over den Russischen romanschrijver Dimitri Merejkowsky van den secretaris der Redactie, den heer G. F. Haspels, mee te rekenen. En dan de voortzetting van het artikel des heeren Frans Bastiaanse over Hollandsche Poëzie in 1901. Die nu al heel en al bij de mindere goden gearriveerd is, en allerlei prulligs aanhaalt, maar

daarom toch niet er over uitgepraat is. Was 't niet Lessing die zei, dat men de minderen maar ongemoeid moest laten, omdat een kritiek al een erkenning van waarde in zich sloot?

Het voornaamste artikel — ook nog niet voltooid — is dat van Prof. v. d. Vlugt. Deze behandelt de nieuwe Italiaansche strafrechtschool en bizonderlijk Lombroso's leerling Ferri. Hij waardeert het in die school, dat zij de aandacht gevestigd heeft op de sociale oorzaken van het misdrijf, zoowel als op den persoonlijken aanleg der misdadigers, en aldus ook voor de bestrijding van het misdrijf nieuwe middelen heeft aangewezen.

De oude strafrechts-beoefenaars waren verstijfd in hun „abstraheerend individualisme"; en zij dachten zich den mensch als: „eene gestaltenis, leeg van inhoud, arm „aan verscheidenheid; in 't kort niet meer, „niet anders, dan „*het*" individualiteitloos, „karakterloos, voorouderloos, ziektekiemloos, „buren- en vriendenloos, alleen maar niet „verstandeloos, noch ook belangeloos *indi-„vidu.*" — Tegen deze opvatting moest een reactie komen, die evenwel, naar schrijver aantoont, de diepere beteekenis van haar eigen wezen miskent, als zij meent geheel physisch, en volkomen ònmetaphysisch te wezen. Die verkeert doet, door een zuiver natuurwetenschappelijke opvatting van de werking van oorzaken te willen brengen in den dampkring van het recht, en den geneesheer oppermachtig wil maken over het lot der misdadigers, zonder hem te binden aan de rechtsbepalingen, welke de waarborg moeten blijven tegen willekeur en verkeerd inzicht. En die naar schrijvers meening te veel bewijst als zij de afschrikwekkende macht van de straf ganschelijk loochent en meent dat de misdadiger mòet handelen, gelijk hij doet — onverschillig voor strafbedreiging.

Nogal opmerkelijk evenwel in dit stuk, hoe den scherpzinnigen auteur blijkbaar ontsnapt is dat hij eerst zelf op pag. 923 òntkent de toeneming der misdaden, òndanks de afschaffing van de doodstraf, en later met nadruk den invloed der zware strafbedreigingen weer tracht aan te toonen. Zooals minister Modderman bij de behandeling der doodstraf in de Tweede Kamer trouwens had opgemerkt, 't is meer de zekerheid van ontdekking en straf dan de aard der straf, die den afschrik wekt.

Een Duitsch Hoogleeraar te Jena, Prof. Anton, heeft een brochure uitgegeven om aan te toonen het groote voordeel voor — Duitschland van eene tol-unie met ons land. Waarbij hij dan ook voordeelen voor òns land aanwijst. De heer Mr. W. Suermondt wijdt nu eenige bladzijden aan dit vlugschriftje om aan te toonen, dat onze industrie veel meer beteekent dan onze exporthandel, en deze eerste bij een Unie met Duitschland spoedig haar voorsprong verliezen zou; dat alleen Rotterdam misschien voor zijn doorvoerhandel zou profiteeren, doch er ten slotte van onze economische èn staatkundige vrijheid niet veel overblijven zou. Het betoogje is niet heel veelzeggend; het vlugschrift zelf intusschen des te meer. Ook in Duitschland zijn er, ondanks den afkeer van Engeland en de vriendschap voor de Boeren, genoeg veroveringszuchtigen. Zelfs is er in de gansche beweging voor de Boeren veel All-Deutschthum, dat ook òns graag zou omarmen.

Men zou anders zeggen dat de Duitschers een koopje genoeg hebben aan hun Deensche en Poolsche geannexeerde Provincies. En dat het voorbeeld van Oostenrijk, 't welk verscheurd wordt onder de loswerking der onderscheidene nationaliteiten, waarschuwing genoeg geeft.

Een laatste artikel luidt: „Iets over het onderwijs in Engeland" door S. J. C. Buddingh, waarvan de titel zeker juist is omdat met enkele gegevens en waarnemingen gewerkt wordt en toch een tamelijk algemeene slotsom den lezer gesuggereerd wordt. De schrijver vindt het Eng. Onderwijs achterlijk. Maar dat is niets bepaald nieuws. Heel diep gaat de schrijver trouwens op de vraagstukken, die ook ons nù bezig houden, van meer lichaamsontwikkeling en wat minder ingestamptheid, niet in. Hij, op zijn beurt hecht wat te veel aan vreemde-talen-kennis, zooals de Engelschen te weinig. Het aardigste uit zijn stuk is wel het volgende:

„Een Hollandsche jongeman van mijne kennis, in 't bezit van het einddiploma eener Hoogere Burgerschool met 5-jarigen cursus, was volontair in een grooten theehandel in Londen. Op zekeren dag kwam de patroon 't kantoor binnen en vroeg, wie der heeren Fransch sprak. Geen der heeren (Engelsche) antwoordde, — pour cause! Onze jonge landgenoot stond op, bood zich aan en werd door den patroon meegenomen naar diens bureau, waar hij — geen Franschman, maar een Duitscher vond, bij wien hij, gelukkig, evengoed zijn patroon tot tolk kon dienen als bij 'n Franschman."

* * *

Vragen van den Dag begint met een artikel over de welbekende Amerikaansche Nieuwigheid: *Christian Science*, de toepassing van auto-suggestie door middel van het Gebed. Eigenlijk is dit een uit het Duitsch bewerkt stukje. De schrijver gedraagt zich ten aanzien van deze nieuwigheid heel verstandiglijk. Men kan er terecht van zeggen, dat ze niets met wetenschap te maken heeft, en eigenlijk niets met 't Christendom en dat in gevallen waarin een ingrijpen van den medicus de kwaal zou kunnen genezen en dit nu wordt nagelaten (want deze beoefenaars van de Christelijke wetenschap vinden de medische natuurlijk „kul"), zij bepaald kwaad sticht. Doch er zijn ook gevallen, waarin deze methode zoo goed zal blijken als elke andere die met suggestie werkt. Of zij met de wet bestreden moet worden? — De slotsom is, verstandiglijk: neen.

„Moet er van overheidswege een strijd tegen deze onbevoegde geneeskundige behandeling aangebonden worden? Waar er feitelijk geen geneesmiddelen toegediend worden is dat veelal niet mogelijk. Maar 't is ook niet wenschelijk, al ware het mogelijk. Het staatsgezag op dit gebied door de rechterlijke macht tusschen beiden tredend, kan veelal niets daartegen verrichten dan enkel reclame maken voor de zaak. Strafbedreigingen en boeten hebben de kwakzalverij in geen enkel opzicht verminderd, gelooven wij, en zij tiert welig, zoowel in staten met geneeskundige wetten als zonder deze. Maar wat de wetenschap verplicht is, de psychische zijde der geneeskunde niet te verwaarloozen en ook die aan te wenden, als daarmede baat kan verkregen worden. De mensch is niet enkel stof, het leven wordt niet enkel door stof beheerscht. De mensch is niet uit te drukken in een chemische formule evenmin als eenig leven. Daarmede moet ook de geneeskunde rekening houden, en wanneer zij de suggestie, zoo noodig, nuttig weet aan te wenden, zal het toepassen van dit middel door onbekwamen verdwijnen."

Het is eigenaardig hoe altijd in 't buitenland menschen ernstig worden opgenomen die door de ernstige lui in 't eigen land met een glimlachje worden afgedaan. Men heeft bij ons Ian Mac Laren, Hall Caine en Marie Corelli vertaald, en ik meen zelfs over een werk van de laatste gepreekt, terwijl men in Engeland den eerste al weer lang afgedaan rekent en de laatsten zelfs niet eenmaal meer wil becritiseeren. En nu blijkt een ernstig maandblad als Vr. v. d. Dag een „studie" van Ouida zelfs een vertaling waard te keuren! — Gek toch!

Over „*Ventilatie*" schrijft de heer J. v. d. Breggen — over Ventilatie en Gezondheid. Er staat daarin veel overbekends, maar ook enkele dingen, die men graag wel eens verneemt. Intusschen laat de schrijver ons wel wat erg in de kou als hij verklaart niet te zullen spreken over kunstmatige ventilatie, omdat het genoeg zal zijn er op te wijzen, dat de techniek het vraagstuk voldoende weet op te lossen. Hij moet dan echter alleen tot zijn spijt getuigen, dat de kunstmatige ventilatie nog zoo weinig wordt toegepast. Hij schrijft dit toe aan gemis aan inzicht in de noodzakelijkheid ervan. Ik vrees, dat de schuld vooral ligt aan de techniek, die wel beweert dàt zij ons aan eene goede luchtverversching zonder tocht weet te helpen. Maar wier meestal tamelijk kostbare inrichtingen voor groote lokalen helaas weinig baten!

De Redacteur dr. H. Blink geeft een zeer lezenswaardig artikel over Nieuw-Guinea, Uit zijn uitvoerige aanhaling uit 't verslag van den Assist. Res. J. A. Kroezen blijkt, dat de bevolking wat grondbebouwing, landbouwtechniek en kunstnijverheid betreft, hoog staat:

„Deze inboorlingen leggen veel kunstzin aan den dag; de stijlen der huizen, de prauwen, de wapenen, de gereedschappen, de sieraden, zijn nagenoeg alle van kunstig snijwerk voorzien; het touwen vlechtwerk is al mede keurig bewerkt, het aanbrengen van verschillende kleuren op een en ander hebben zij zich ook tot gewoonte gemaakt. Als landbouwers zijn deze inboorlingen evenens te roemen; hunne tuinen doen in geen opzicht onder voor die der Maleiers en Battaks; van crotons en bloemen zijn zij groote liefhebbers; tusschen de levende hagen om de tuinen staan netjes geschikt crotons in verschillende soorten en allerlei bloemen; zij versieren vaak zich zelven en hunne huizen met bouquetten van bloemen en bladeren. Dat deze lieden krachtige arbeiders zijn, toonen de flinke irrigatiewerken, de groote gegraven waterputten en het door middel van hoogst eenvoudige werktuigen voortbrengen van groote hoeveelheden sago uit de dat voedingsmiddel als grondstof bevattende boomstammen aan. Geen volksstam op Nieuw-Guinea bezit zooveel aanleg voor cultuur als de inboorlingen dezer Zuidkust, maar geen volk aldaar deinst minder terug voor gruweldaden dan dit, wijl het die tot op heden steeds ongestraft

kon bedrijven; vóór onze komst aldaar, is er nog nimmer een vreemdeling zóó diep in hun land doorgedrongen."

Als wij ze nu van die minder aangename eigenschappen konden genezen, zonder ze verder in hun eigen vrije ontwikkeling te belemmeren, zouden we een goed werk doen.

Verder nog een karakteristiek van President Loubet en de gewone rubrieken.

* * *

In het „*Landbouwkundig tijdschrift*" (Groningen, Wolters) het vervolg van een opstel van den heer A. J. Schermbeek over: „De Wetgeving en de Bodemcultuur in Nederland." Historisch wijst schr. aan, hoe onder Romeinschen invloed in deze lage landen het individueel bewerken van den grond is doorgedrongen in strijd met de Germaansche neiging tot samenwerken. Hij meent echter dat onze Boeren ook wel te overtuigen zouden zijn van het groote voordeel van eene samenwerking in „landverbanden" voor allerlei cultuurbelangen als: wegaanleg, waterregeling, omvattende bevloeiïng, draineering en afvoer, landverlegging enz. Hij zou dan door den Staat aan die Landverbanden financieelen steun in den vorm van voorschotten, en zedelijken, door ingenieurs hulp en later toezicht, willen verleend zien. Het onderwerp is hoogst belangrijk, en de schr. heeft er wat over te vertellen. Maar in wat een taaltje! — Hij laat een gebied: „in tegenspraak komen," en verzekert van zijn Landsverbanden, dat zij de „lichtzijden van de staatsbosschen hebben." — En elders zijn er zinnen die ik totaal niet heb kunnen ontcijferen, zoodat ik benieuwd ben wat landbouwlezers er van maken zullen.

De Brusselsche Suiker-Conventie wordt door den heer C. J. van Lookeren Campagne met ingenomenheid begroet, terwijl de heer v. d. Molen het tienjarig tijdvak 1892—1902 voor Frieslands landbouw hoogst belangrijk noemt: om den ingevoerden beetenbouw, de coöperatieve zuivelfabrieken, die tot meerdere ontwikkeling noopten en de toeneming van het landbouwonderwijs zelf.

Wonderlijk dat taaltje echter ook al weer van dezen heer die dit tiental jaren „een schoone kroon" laat zetten op de afgeloopen eeuw, tevens een „w a a r d i g e grondslag" laat zijn voor de toekomst, en zich dan verontschuldigt omdat hij op dien belangrijken tak van ons volksbestaan, zoo'n schoon *cachet* wil drukken(!) — 't Is of hij hem als „aangeteekend" per post verzenden moet!

* * *

Schetsen en Novellen.

Met uitzondering van *De Gids* en *Onze Eeuw*, die deze maand heel en al geen literatuur brengen, behalve enkele verzen, ontbreken ons de schetsen en verhalen natuurlijk allerminst deze maand.

Ziehier de oogst:

Nieuwe Gids: „Angst", Marie Marx-Koning. „Geertje" (vervolg), Joh. de Meester. „De Aardbeikoopers" (vervolg), J. Eigenhuis.

Twintigste Eeuw: „Vrede", Stijn Streuvels.

Van Nu en Straks; „Naar Buiten", Stijn Streuvels.

Nederland: „Fatum", Marie Marx-Koning. „Marie". Stil. Hen. „Een Plicht", W. F. Gouwe. „Vader Morre's Bezittingen," Dorothee A. van Walree.

Elzevier: „Eduard", Fenna.

Woord en Beeld: „De Poëet", J. Eigenhuis. „Van Walcheren", Jeanne Votel.

Europa. „Om der Liefde Wil," Marie Gerritsen. „Een Vlaamsche Vertelling", J. Steiner-Spartraay.

Eigen Haard. „Gelijkvloers", Louise B. B. (vervolg en slot), „Gandasoli" Fenna en nog eenige kleinere schetsjes.

Er is dus aan schrijflust geen gebrek. De behandelde „gevallen" zouden, als er maar ruimte was, gelijk op een vierjaarlijksche voor de doeken met verf, wel vertienvoudigd wezen.

Maar hoe staat 't met de waarde?

Dezer dagen zei me een der Vlamingen van „Van Nu en Straks" dat 't ergste voor onze Nederlandsche literatuur van het oogenblik is, dat het alles literatuur-m a k e n blijft. De frischheid van levensvoelen is er uit.

Van Stijn Streuvels is dit nu de groote bekoring, dat hij telkens minder den indruk geeft van literatuur te maken. En wèl van steeds meer in zijn menschen, met zijn menschen te leven.

Ook een zoo knap opmerker en gevoelig beschrijver als de Meester laat toch den indruk na dat de auteur zijn figuren heeft zitten nàteekenen, als een schilder die naar modellen gewerkt heeft. Menschen, die hij geobserveerd of bedacht heeft. Maar bij Streuvels voelen we dat hij met die Boeren, die „eenlijke venten" èen is; dat hun levensatmosfeer door hem meê ingeademd is, hun „leute" in hem meetrilt, dat hij ze in gulle vormenkracht uit zich geworpen heeft. Vandaar dat lekker-malsche, dat welig-

sappige van zijn toch ook wel teekenenden schrijftrant. En hij heeft Ostade's vat op die boeren en volkstypen; 't is of er geen tijd verloopen is tusschen diens schilderen en zijn schrijven. Heel het negentiende-eeuwsch gewurm, verfijning, aanstelleringheid is weg. Ook de decadence. Daarom doet zijn kunst ons zoo goed. Want 't is geen opzettelijk zoeken van iets anders, iets bizonders, iets humoristisch, zooals bij Eigenhuis, die, al kan hij teekenend en frisch de natuur schetsen, me wat te veel „typetjes" maakt. En 't is van zelf rijk en verscheiden, zooals die twee schetsen „Vrede" en „Naar Buiten" dat weer zijn, beide van den „echten grond".

„Echt": — Marie Marx-Koning is het 't meest in haar minst literair-geschreven schets, die ze aan *Nederland* afstond. Zij heeft zeker gevoel voor de levenstragiek. Maar haar menschen leven nog niet. In „Angst", 't meest geschreven stukje, treft men ook den meesten òpzet. — Daar is vooral de tegenstelling van den knappen, aan eigen hersengezondheid twijfelenden wereldling en het kind-vrouwtje, dat hij op straat ontmoet. Met haar sprekend voelt deze rijke Hagenaar zich, op zijn Borèlsch! ook „een jongetje" worden. — Dit menschtype uit deze onbeduidende, driekwart vermolmde kleine wereld is intusschen volkomen onmachtig ons belangstellend medelijden te wekken, en 't is zoo kwallig, dat aan 't schetsen ervan geen schrijverseer te behalen is. Algemeener, hoewel hier ook het kleine tot het inwendig groote, en het gevoel tot overgevoeligheid aangeblazen is, doet F a t u m aan! Maar wat een kriewelmenschjes zijn we geworden, als we voor de levenservaring van een alleronbeduidendst getrouwd paartje een titel òver hebben, die aan den Godentoorn en geweldige levensbitterheid herinnert! — Zelfs ons Hollandsche „Noodlot" klinkt hier als een bloed-schreeuw om een klein vingerwondje! Groote Goden, wat een dècadentheid!

En zoo is 't toch eigenlijk in die meeste andere schetsjes en ook in vele van de gedichten ook weer. De menschjes kunnen het leven heel en al niet meer aan. Ze snikken en huilen, alsof ze met Rhynvis Feith een laten wedstrijd willen aangaan; ze zijn zinnelijk-gepassioneerd, ook de jonge vrouwen — zelfs éene die ons, op z'n Couperus-Borel-nakomerswijs, beschreven wordt als een „mystieke bloem van zieleschoonheid" (Fenna: „Eduard", in *Elzevier*); ze verkoopen zich uit getrapte ijdelheid (Eduard) of praalzucht („Gelijkvloers", Louise B. B. — *Eigen Haard*), maar tot een gezond-sterke passie, tot eenig kloek worstelen met het leven komt 't bij al deze water-en-brei-wezens heel en al niet. Frisch doet dan wel even aan de van echte liefde voor schilderachtig stadje en mooi buiten glanzende schets van de nu al overleden Jeanne Votel (Voorbeytel) in *„Woord en Beeld"*. — En zoo voelt een gezond mensch, als na een lang verblijf in muffe, vochtige kamers zich heerlijk verkwikt, wanneer hij in *Onze Eeuw* de beschrijving der bergklauterijen van Isabella F. Muller in Zuid-West-Zwitserland (Wallis) te lezen krijgt.

't Gaat om de beklimming van den Aiguille de la Za:

„Na een kwartier stonden wij weer op, het touw werd . nog eens nagekeken en de klauterpartij nam een aanvang.

Bijna vijf uur lang klommen wij onafgebroken voort; nu eens langs smalle vooruitstekende randen, dan weer door nauwe spleten, soms van het eene punt op het andere klauterend, of wel, de vingertoppen in nauwe reten geklemd, ons ophijschend tegen een loodrechten rotswand.

Het eerste gedeelte was meer vermoeiend dan lastig. De helling der rotsen was niet zoo groot, dat ik mijn handen gebruiken moest, maar dat voortdurend klimmen over losliggende steenmassa's, die dwongen nu eens groote, dan weer kleine stappen te nemen, was vrij vervelend, en ik was blei toen de rotsen zoo steil werden, dat zij niet anders beklommen konden worden dan met behulp van alle ledematen. Want geen deel van het lichaam blijft ongebruikt bij het overwinnen van moeilijke passages: voeten, handen, ellebogen, schouders, knieën, alles is dan in beweging.

Sommige schoorsteenen 1) waren zoo glad, dat ik mij niet anders naar boven kon hijschen dan door mijn voeten tegen den eenen wand te zetten, terwijl ik mijn rug stijf tegen den anderen drukte en mij dan langzamerhand omhoog werkte met behulp van ellebogen, knieën en schouders. Vooral op de armen komt het dan aan; een beklimming als die der Aiguille de la Za maakt men meer met de handen dan met de voeten. Het is werkelijk verwonderlijk, hoe handig men in deze gymnastiek wordt en naar boven weet te klimmen door spleten, die bijna geheel glad zijn en waarvan ieder, die voor het eerst voor zulk een schoorsteen stond, zou zeggen. dat het een volmaakte onmogelijkheid was, daar tegen op te klauteren.

„De Aiguille de la Za heeft veel van die

1) Nauwe spleten in den rotswand.

spleten, maar deze maken nog niet de grootste moeielijkheid ervan uit; nog veel lastiger is het beklimmen van de platten of plaques, groote gladde rotsblokken, die bij de Aiguille dikwijls loodrecht als een muur op elkaar staan en zulk een effen oppervlakte hebben, alsof ze gepolijst waren. Geen ander houvast bieden ze aan dan nauwe reten, die groot te noemen zijn, wanneer een enkele spijker der schoenzolen er plaats in vindt. Met de vingertoppen, soms bijna alleen met de nagels, klemde ik mij daaraan vast; met mijn knieën hield ik mij stijf tegen den wand aangedrukt en met den eenen voet zocht ik nog zooveel mogelijk steun in de reet. Men moet ook niet vragen hoe iemands nagels er uitzien na zulk een klauterpartij, en dikwijls is in het begin het vel aan de vingertoppen geheel afgeschaafd; maar door het vele klimmen wordt de huid taai en hard en heeft deze er op den duur niets meer van te lijden."

Een vrouw, die zulk een klimpartij aandurft is geen „sujet" voor onze tranenbedauwde „literatuur". Maar ze is allerminst alleen mensch-van-doen. Zij weet ook te genieten van de natuur, en die zelfs heel frisch te teekenen, al wordt haar beschrijving dan ook geen zuivere letter*kunst:*

„Aan den Ferpècle-kant was het volkomen helder, en geen grooter tegenstelling is denkbaar, dan die grauwe sombere mist achter ons en voor ons de schitterende ijsvelden met heel diep daar beneden de groene weiden van het Ferpècle-dal, alles glanzend, lichtend en tintelend in den gouden zonneschijn. Wij daalden nu neer, en overal was ik omringd door grimmige rotsen en eindelooze sneeuwvelden, maar overgoten zooals nu alles was door het stralende zonnelicht en na al die uren van grauwe doffe eentonigheid, kreeg ik geen indruk van doodsche kilheid, en sombere, woeste eenzaamheid. Vóór mij lagen de breede Mont-Miné-gletscher en de Glacier de Ferpècle met hun luchtige, brooze séracs [1]) als de opgestuwde golven van een onstuimig schuimende zee; achter mij waren de blanke sneeuwvelden, in zachte golvingen oploopend naar den pas, reinwit afstekend tegen de barre rotsen van de Dents de Bertol en de Aiguille de la Za. Maar het heerlijkst was de Dent Blanche. Teere, doorzichtige nevelen omhulden haar voet, en als glanzend zilver rezen daaruit op de smettelooze wanden, waarvan het nieuwe sneeuwkleed glinsterde met flikkeringen als van millioenen diamanten. Het was alles een sprookjeswereld; die leliereine sneeuwvelden met hun kristal-geflonker en daarboven die ijle, teerblauwe lucht, met hier en daar een zilver waas van luchtige, zacht golvende nevelen, die doorschijnende séracs, in fantastische vormen zich daar verheffend waar de gletschers hun geweldige ijsmassa's in de diepte neerstorten, en bovenal tooverachtig die diepe spleten en peillooze bergschründe, als blauwe sprookjesgrotten met eindelooze gewelven van schitterend, licht weerkaatsend kristal: schijnbaar doorzichtig en toch ondoorgrondelijk, met hun brozen, glinsterenden rand van lang afhangende ijskegels, waarin duizenden gouden zonneflikkeringen spelen, en die raadselachtige, lokkende diepten, met hun geheimzinnig, schemerachtig licht en hun rein blauwe wanden, zilverglanzend alsof blanke maneschijn ze overstraalde."

[1]) Opstaande ijspilaren.

Ook *Nederland* heeft een reisbeschrijving: een aangenaam leesbare schets van Cyriel Buijsse, over Algerie en Tunis. Maar hij spoort en rijdt, en wordt duizelig bij een afgrond. En zoo is de indruk van zijn reisindrukken, ondanks zijn verzet tegen de 19e eeuwsche Christelijke „beschaving", die het Mohammedaansche Zuiden zoekt te vernietigen, meer gelijk van aard aan dien der novellen en schetjes — waarmee onze zenuwzieke Hollandschheid zeker Zuid-Afrika heroveren moet!!

Verzen.

Ze zijn wèl zangerig, gevoelig, knap, teer van stemming, verbeelding en klank de Ghazelen, die Hélène Lapidoth-Swarth ons in *De Gids* geeft. Er krijgt echte, felle zielepijn in regels als deze uit *Gekooide Vogel,* die de aan het lichaam gebonden ziel der schrijfster verbeeldt:

„En weder klopt ze aan al de wanden rond
En wanhoopt weer — en al de wanden zijn
Van levend bevend lijdend vleesch... Mijn mond
Heeft klacht noch zucht voor de al te wreede pijn."

Heel zuiver is haar: *Zonder lied:*

„Ik heb getracht mijn ziel van 't leed te spenen;
Daar viel mijn ziel zoo klaaglijk droeve aan 't weenen
Als 't kindje klein, ontscheurd de moederboezem."

Wat sterk overdrachtelijk en daardoor te kunstig haast haar *Tooverlamp* beginnend:

„Als Aladijn de zilveren Tooverlamp
Draag ik mijn ziel door grauwe prozadamp.
Ik waar verloren zoo 'k die lamp verloor!"

En ook haar *Heilige Stilte* is me wat te kunstig, juist voor een lied aan de Stilte. Maar dan neemt zij in een uitbarsting als: *Tusschen lachen en weenen* ons weer heel en al mee:

„O zie nu de zilveren lucht van April,
tusschen lachen en weenen,
Vol donzige wolken en glanzengetril,
tusschen lachen en weenen!"

Soms wil de weemoed van onze dichteres me wel wat al te wee-moedig maken. Maar haar levenssmart is fel en echt. En daarom luistert men eerbiedig.

Ook Jeannette Nijhuis is fel en echt in haar smart. Er barst uit haar verzen een sterke hartstochtsdrang. Zij en het leed worstelen. Zij en haar angstverbeeldingen worstelen. En zoo grijpt zij ons mee. 't Zijn geen louter weemoedstranenliedjes.

Rustiger, en vooral in hun symboliek nu juist niet zoo „eenvoudig klaar van verwoording" (gelijk Kloos de andere verzen prees) zijn de sonnetten van dr. Boutens in *De Gids*. Maar ze staan daar in mannelijk harnas, toch verloren in heel ijl droomgespin. En in marmer gebeiteld het aan den vermoorden Scheepers gewijde vers; den beitelhak zichtbaar gelaten.

Henriette Roland Holst—v. d. Schalck luidt: een „Nieuwe Geboort" in. Ook voor deze dichteres zelve, dunkt me, die nu levensvoeling in stee van hersengespin in haar verzen weergeeft. Haar sociaal meevoelen met de onterfden zegt zij in vaste ingehoudenheid uit. En haar „Nieuwe Geboort" klinkt als het luiden, nu zacht dán sterk, altijd doordringend, en met mystiek verklanken van onpeilbare dingen, als de Geboorteklok van een nieuwen tijd.

Ik citeer. Uit *„Oogst van 't Jaar"*:

Nu krijgt de vrucht haar ronde en gulle
schijnen,
de schalen barsten, druivensap vloeit mild:
elk land, elk huis verheugt zich in het zijne:
een diep hongren alleen blijft ongestild

van hen wier voeten voor hun werelsch deel
kozen de zware en sloopende gangen,
wier lippen plooiden tot den plooi, den bangen
die lach en liefs terugdrijft naar de keel.

Hún oogst rijpt langzaamst, en hun sikkel
heeft
d'aren weer niet geveld waarnaar zij hijgen;
hun hand blijft ledig en hun oogen krijgen
't hunkre'-in-den-blik van wie van hopen leeft."

En dit, een zelfstandig vers van de reeks:

„Nu is de winter met zijn stille luimen
zooals hij in het hollandsch laagland keert
als de herfstwinden het gebied ontruimen:
hij laat het groen der weiden ongedeerd

en stort uit vlakke heemle' als uit een zeef
daglang de helder-kleine ronde dropplen
wier zacht geruisch en regelmatig tokklen
al de stem is van het natuur-geleef.

Nu gaan de deuren dicht en wij vereenen
door onze zinnen ons niet meer met haar
en beseffen zuiver dit vreemde eene:
er is iets eeuwigs tusschen ons en haar."

't Is toch gelukkig niet àlles stof voor een nieuwe editie van Piet Paaltjes, wat zoo bij ons verschijnt.

Ten slotte, voor de Redacties die onverhoopt gebrek aan moderne-weemoedsverzenkopy mochten hebben, 't volgende gratis ter plaatsing:

„O opperste extase".

Voor Bianca della Rosa.

„O opperste extase
Van trancendent visioen"
„Mystieke bloem van schoonheid"
Die bleekt in 't pure groen.
Daar is een goude' oase
Ontbloeid in woestenij
Van mijn verdorde ziele
Door traan van medelij! —
En rillend voel ik wellen
Mysterie-blauwe pijn! —
O mocht zij mij verzellen
Naar weemoeds lauw festijn! —
Dan, lacy, mooie emotie
Brandt in dit Zijn niet door
Van eten en negotie! —
Zoo breek', mijn Zielegloor! [1])

[1]) Uit den bundel: „Weemoedskolken en Emotiezangen".

L. S.

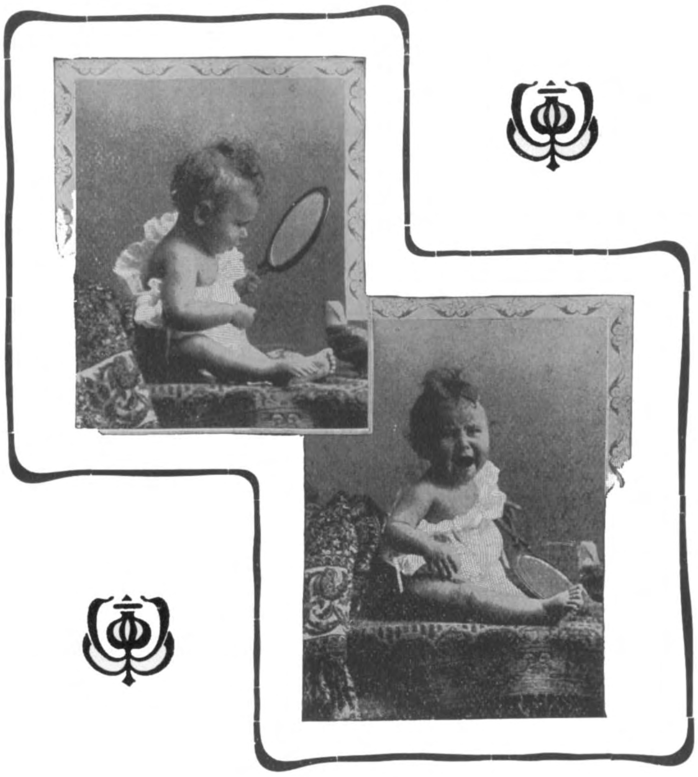

Werkplaats, tevens vakteekenzaal der schilders van het derde leerjaar.

Het Vijf-en-twintig-jarig bestaan der Ambachtsschool te Utrecht

DOOR

R. W. P. DE VRIES Jr.

Dat de tijd kome van herleving van het ambacht, van liefde voor den arbeid, een liefde die zich uit in een zucht naar schoonheid in allen eenvoud, zooals het werk van primitieve volken, zoo gaarne „onbeschaafde” volken genoemd, zich kenmerkt door een schoonheid van vorm en kleur, van materiaal en bewerking, van versiering en behandeling, waar wij met al onze beschaving versteld over staan, en ons in stilte afvragen of die beschaving, in ons soms het kunstgevoel gedood zou kunnen hebben. Merkwaardig is trouwens dat waar beschavende invloed, onder de natuurvolken doordrong, hun kunstuitingen, haar zelfstandig karakter verloren, om plaats te maken voor den smaak der voorlichters, maar meestal ten koste van het werk. Men denke hier slechts aan den Europeeschen invloed op het batiken en het snijwerk in onzen Archipel.

L. van Essen Rz.
Directeur der Ambachtsschool van af 1890.

En gaan we na, de wondervolle kunstuitingen der Balineezen, het zeldzaam kerfwerk der Longglat’s op Midden-Borneo, de versieringen der Papoea’s van Britsch-Guinea of der Maori’s van Nieuw-Zeeland, hun weefwerk of in de eenvoudigste uiting hiervan, hunne vlechtkunst, hun snijwerk in ivoor en been, dan vallen ons telkens en telkens weer in het oog de zoo groote tegenstellingen met onze hedendaagsche ambachtsvoortbrengselen; ginds bij die primitieve volken een zucht naar verfraaiïng,

een liefde voor het werk om zijn zelfs wille, en hier een alles beheerschende oppervlakkigheid, een volkomen gemis aan schoonheidsgevoel, slechts een zucht om in den kortst mogelijken tijd het werk te kunnen afleveren, en er zooveel mogelijk geldelijk voordeel aan te behalen.

Het laat zich licht begrijpen dat een veel goede voorbeelden uit vroeger tijd, toen het ambacht nog hoog stond en de ambachtsman zijn stand en werk niet minachtte, men trachten zou het weer op te voeren tot de hoogte die het eens bereikt had; toen, zooals Alberdingk Thijm in een zijner tijdschrift-artikelen over Kunst-Industrie zegt: „De behoeften aan evenredig-

Kamer van den Directeur.
Het timmer-, smeed- en schilderwerk is door de leerlingen vervaardigd.

dergelijk beginsel, al zal geen patroon of werkman het openlijk als het zijne erkennen, toch zeer zeker ten nadeele van het werk moet komen, en het ons dan ook gebracht heeft, als we alleen ons huisraad er maar eens op nazien, meubelen, zoo kenmerkend door onoprechtheid in constructie, in materiaal en bewerking, zoozeer berekend op uiterlijken schijn, op korten duur, dat het te voorzien was, dat men ten slotte hier tegen op zou komen, en, gesteund door nog zooheden, aan maat en harmonie in lijnen en kleuren, een hoedanigheid was voor het geheele volk, en bewust of onbewust, alle werklieden in hunne maaksels datgene uitdrukten, wat men voor welstandig hield."

Men trachtte belangstelling te wekken in het werk van vroegere vakgenooten, organiseerde tentoonstellingen, richtte musea op, waar men het schoonste smeedwerk, meubelmakerswerk, snijwerk, beeldhouwkunst en wat niet al bijeen bracht tot nut en leering

van den handwerksman. Maar ten slotte voelde men, dat men dieper moest ingrijpen en beginnen bij de jeugd, om die op te kweeken in datgene wat hunnen vaders noeg naar waarde geschat kan worden. Men moest ze leeren zooals Walter Crane zegt: „dat valsche, valsche begrip, dat de arbeid vernederend zou zijn, te overwinnen." Doen

Schoolgebouw en woning van den directeur van de oostzijde gezien.

ontbrak. Zij moesten krijgen, gevoel voor het schoone, zij moesten leeren, met de teekenpen hunne gedachten weer te geven, men moest ze toonen, waarin de tegenwoordige werkman te kort schoot, en dat de kennis van het ambacht niet gezien dat arbeid, wanneer hij niet louter uit geldelijk belang voortkomt, genot verschaft aan dengene die hem voortbrengt, en het verlangen in zich draagt naar steeds schoonere vormen, steeds zuiverder verhoudingen, steeds juister versieringen, kortom, dat de

arbeid voor den uitvoerder is, een bron van steeds wederkeerende vreugde.

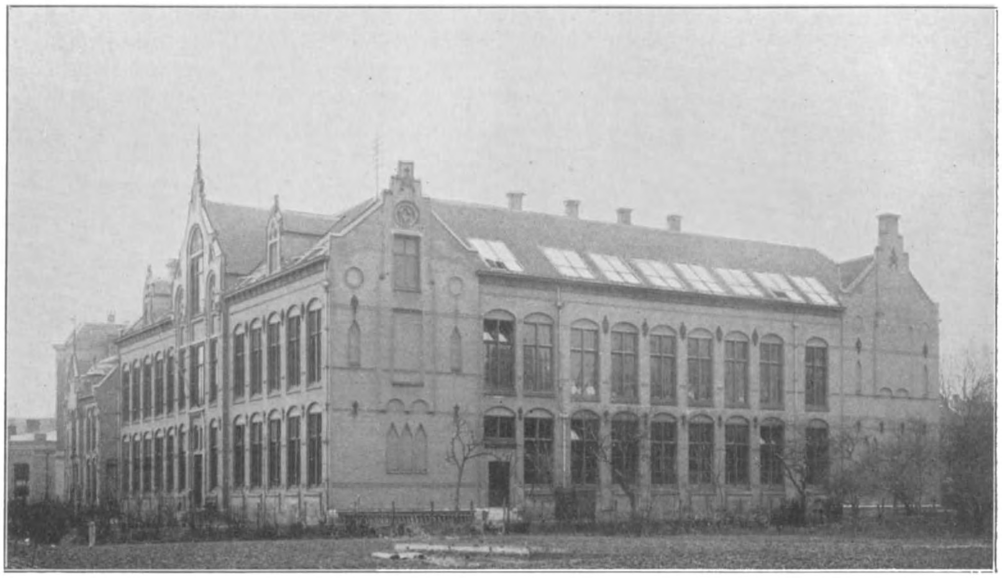

Schoolgebouw van de noordzijde gezien.

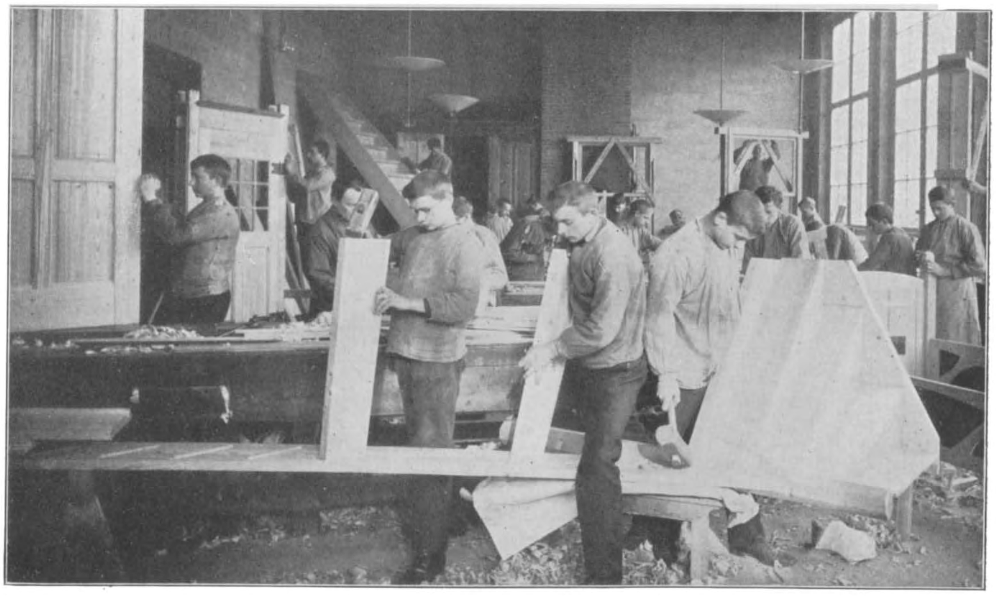

Werkplaats der timmerlieden 3e leerjaar.

Men richtte scholen op, voornamelijk bestemd voor den aanstaanden ambachtsman, en in tal van plaatsen verrezen Burger-avondscholen, maar zooals vele pogingen in den beginne nog onvolledig geschiedden, zoo ook beantwoordden deze niet geheel

aan de verwachtingen die men er van koesterde en in vele steden kwamen speciale teekenscholen naast de burgeravondscholen, om deze als het ware aan te vullen. Doch ten slotte voelde men ook hierin slechts half werk te doen en vereenigden zich industrieelen, mannen van de praktijk en mannen van gezag en gaven het ontstaan aan de hedendaagsche Ambachtsscholen. Hier werd voor de geheele ontwikkeling van den aanstaanden ambachtsman den grondslag gelegd; hier kreeg hij van doorkneede vakmannen wat hem in de praktijk noodig was, terwijl deze practische vorming gesteund werd door theoretische ontwikkeling, waarbij, naast het goede, ook gewezen werd op het ware en het schoone dat in de verschillende ambachten moet bestaan.

Tal van scholen zijn sinds in alle oorden van ons land in het leven geroepen en vele wachten nog tot hooger hand zich hare belangen mede zal aantrekken, en men ook ginds den komenden ambachtsman den weg zal wijzen, hem de noodige kracht mede zal geven om zijn ambacht hoog te houden, en te doen zien dat het eenvoudige werk evenzeer zijn schoonheid kan hebben, mits het geleid wordt door verstand en smaak.

Enkele dezer scholen vierden reeds hun zilveren jubileum en zoo ook mocht te Utrecht het bestuur der Vereeniging „De Ambachtsschool" nog kort geleden terugzien op een tijdperk van vijf en twintig jaren, sinds zij den grondslag legde voor een school die geworden is een der grootsten, zoo niet de grootste uit ons land.

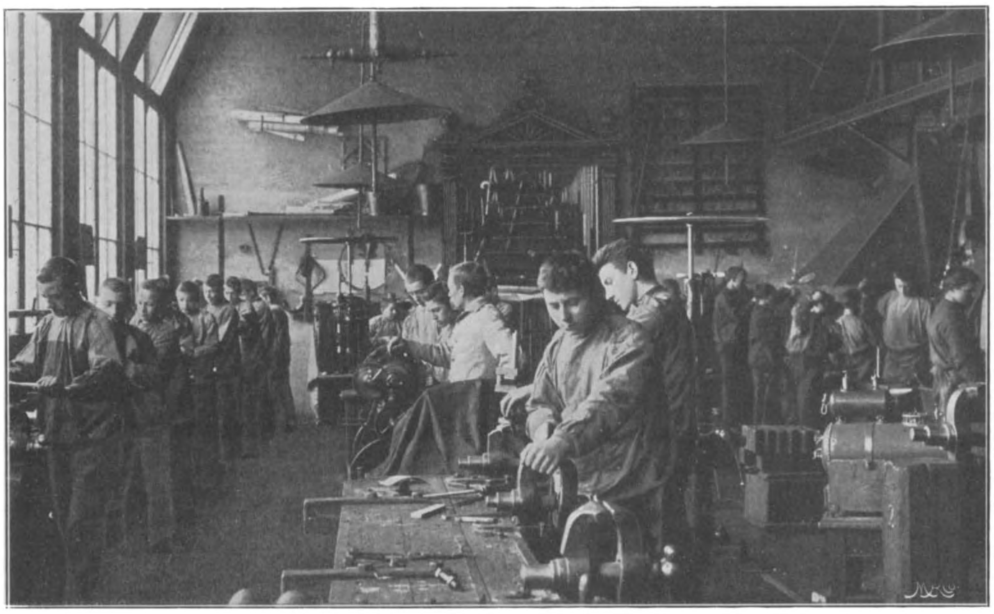

Werkplaats der machine-bankwerkers en smeden van het 3e leerjaar.

Uit het dezer dagen verschenen „Gedenkschrift van de Ambachtsschool te Utrecht," van de hand van den tegenwoordigen directeur, den heer L. van Essen Rz., ontleenen wij eenige bijzonderheden omtrent de stichting dier school, hoe zij later uitbreiding noodig maakte, een nieuw gebouw deed verrijzen, leerzalen bijbouwen, om ten slotte plaats te kunnen bieden aan een ruim vierhonderdtal leerlingen, die onze toekomstige ambachtsmannen zullen worden. En al mogen we van hen dan ook nog niet direct verbetering van onze ambachtskunst verwachten en al zou persoonlijke opleiding van een

klein getal leerlingen, bij een uitstekenden meester, wellicht nog meerder resultaten af-

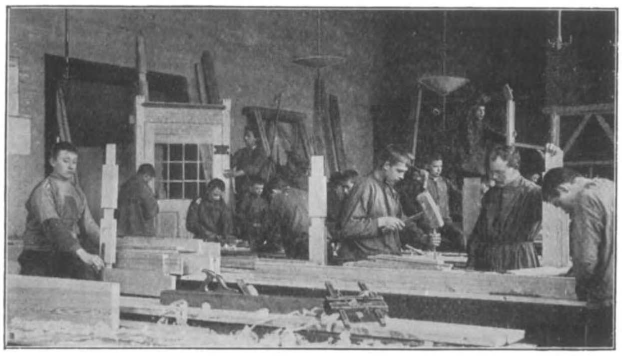

Timmerwinkel.

werpen, toch zullen zij, die na drie jaren de school verlaten, oneindig veel beter toegerust zijn voor hun werk en hun leven, dan dat zij dien tijd, bij de tegenwoordige maatschappelijke verhoudingen van patroon tot knecht, in een werkplaats hadden doorgebracht.

* * *

Reeds in den winter van 1872 dan werd het initiatief genomen tot oprichting eener ambachtsschool door de afdeeling Utrecht, der Vereeniging tot bevordering van Fabrieks- en Handswerksnijverheid in Nederland. Zij wendde zich tot soortgelijke vereenigingen, en een commissie van onderzoek werd samengesteld. Vele moeilijkheden volgden, tal van bezwaren moesten uit den weg geruimd worden, maar na vijf jaren van onvermoeide pogingen, werden de statuten der vereeniging „de Ambachtsschool" te Utrecht vastgesteld en in 1877 werd de school geopend in eenige zalen van het vroegere Roomsch-Katholieke oude mannen- en vrouwenhuis in de Donkerstraat, met een twee en twintigtal leerlingen. Reeds in 1879 bleek de ruimte te klein en werd er een lokaal aan toegevoegd voor timmerwinkel en meubelmakerij, terwijl men de reeds bestaande smederij moest vergrooten. In 1885 en later nog in 1887 moest weder door stijging van het aantal leerlingen tot uitbreiding worden overgegaan, totdat men ten slotte in 1891 voor het feit stond dat het gebouw van het R. K. Armbestuur, hoeveel lokalen men er ook reeds van in gebruik had, te klein werd voor de steeds toevloeiende leerlingen, en meerdere uitbreiding onmogelijk was.

Nu moest er een beslissing genomen worden: of leerlingen afwijzen, of naar ruimer lokaliteit uitzien, en op de meest afdoende wijze besloot men tot het laatste, door stichting van een eigen gebouw. Een geschikt terrein te vinden, dat zoo noodig ook hier uitbreiding mogelijk kon worden, was nog niet zoo gemakkelijk, maar ten slotte overwon men ook weder deze moeilijkheid, en werd eigenaar van een stuk

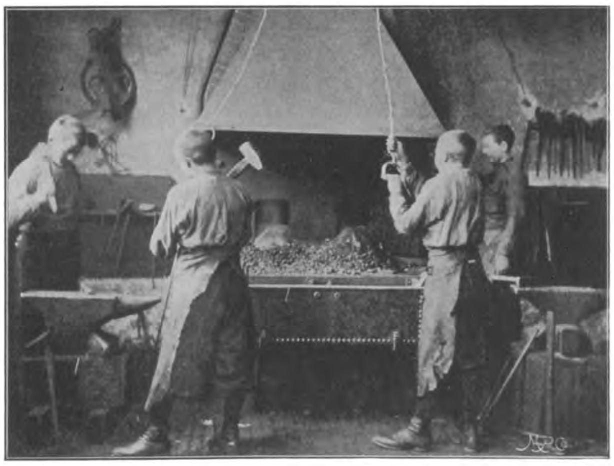

Jeugdige vuurwerkers.

grond gelegen nabij de Nachtegaalstraat; waar in 1899 de tegenwoordige ambachts-

school verrees, die thans ruimte biedt aan een drietal werkplaatsen voor de timmerlieden, drie voor smeden en machine-bankwerkers, twee voor schilders, een voor de meubelmakers, een zestal teekenzalen en eenige lokalen waar het lager onderwijs gegeven wordt, voor zoover dit den ambachtsman van direct praktisch nut kan zijn.

Eere aan de mannen die dit tot stand en verantwoordelijke taak op zich namen, mannen van hen te maken, die door hun ambacht zouden doen zien, dat de liefde in het werk weder begon te herleven, dat het peil van den ambachtsman herrees. Bestond het personeel bij de opening uit een directeur, bijgestaan door een tweetal mannen van de praktijk, — van wie de een thans nog, na al die jaren van lief en leed

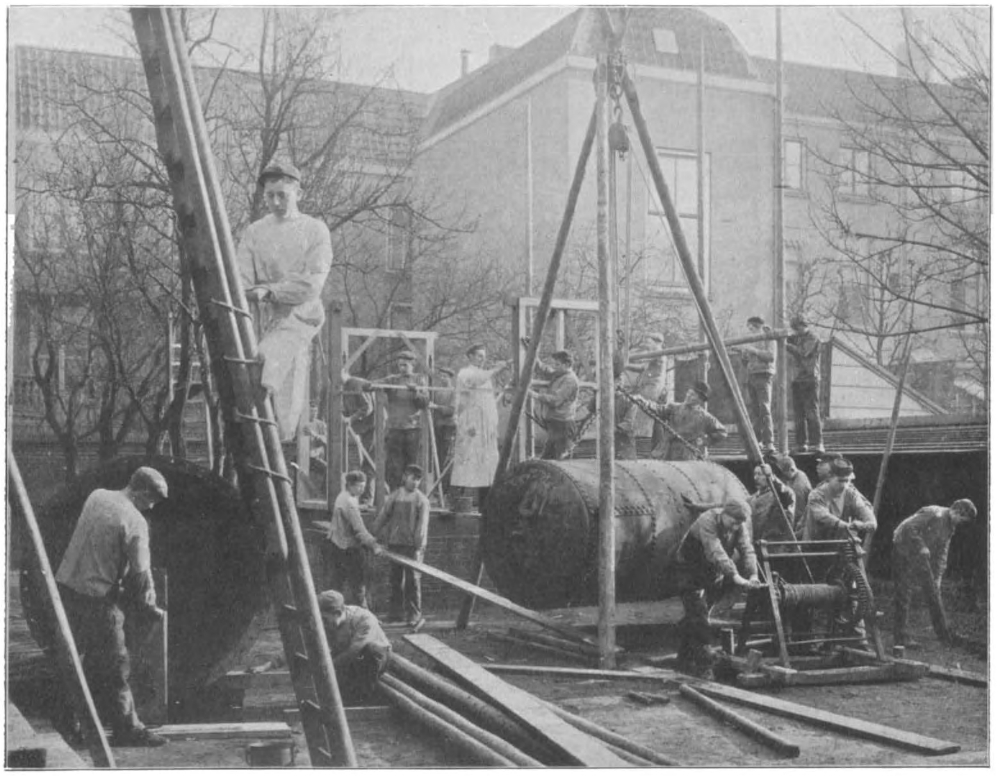

Open werkplaats.

brachten, aan de bestuurderen die zich op een dusdanige wijze van hunne taak kweten, waarvan naast den voorzitter, den heer A. C. Vink, de heeren J. C. van Eelde en H. A. van Beuningen als medeleden, gedurende al die vijf en twintig jaren trouw op hun post bleven, om de belangen van hun pleegkind te behartigen.

Bereidde het bestuur alzoo de werkzaamheden voor, thans moesten de krachten gevonden worden, in staat de jeugdige knapen voor te gaan in hun werk, die dus de moeilijke te hebben meegemaakt, lustig den smidshamer hanteert als de jongste der broederen, met een vaardigheid die men baas van Hulzen benijden zou, en met een juistheid die den meester in zijn vak kenmerkt, — het tegenwoordig onderwijzend personeel, telt niet minder dan twee en twintig arbeidskrachten, mannen doorkneed in hun vak en zij die in de artistieke of de wetenschappelijke zijde der leervakken hunne studie vonden, terwijl over het algeheel beheer de directeur de heer L. van Essen Rz. reeds sedert

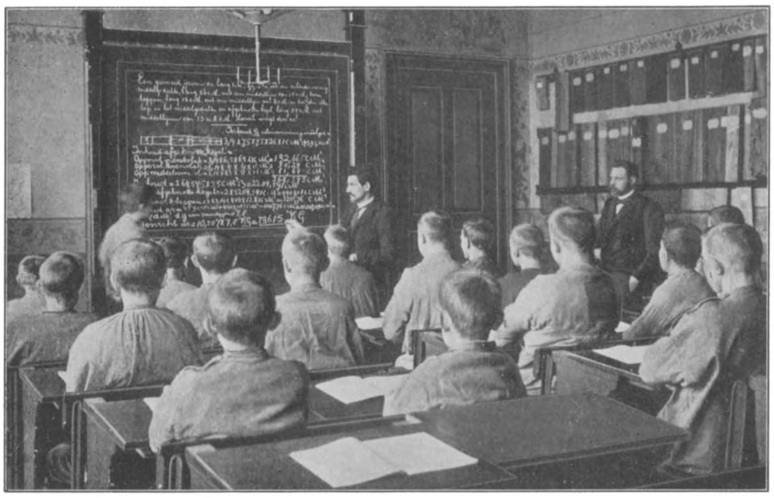

Zaal voor het voortgezet lager onderwijs.

een tiental jaren zijn kundig oog laat gaan, en met toewijding en volharding, de aan hem toevertrouwde inrichting een der eerste plaatsen in ons land doet innemen.

Keeren we thans nog even tot het onderwijs zelf terug.

Om zooveel mogelijk verband te houden met werktijd en werkplaats die den knapen wacht na afloop van de school, regelde men de lesuren van half acht tot kwart voor twaalf en van kwart voor twee tot zes, waar tusschen telkens circa vijftien minuten rust de jongens gelegenheid geeft op de binnenplaats de frissche lucht te genieten of wel met een smakelijk hapje hunne krachten weer te versterken. Het grootste gedeelte der uren, ruim een twintigtal, wordt zooals van zelf spreekt aan de practische vorming besteed, terwijl de overige tijd in beslag wordt genomen naar gelang der ambachten en leerjaren door uren,

Teekenzaal voor constructieleer en uitslaan der timmerlieden, 2e en 3e leerjaar.

bestemd voor constructieleer, uitslaan, vakteekenen, handteekenen, lijnteekenen, kennis der bouwstoffen, stoomwerktuigkunde, praktijk opgenomen, weldra werd hieraan het houtdraaien, schilderen en machinebankwerken toegevoegd, terwijl later nog de

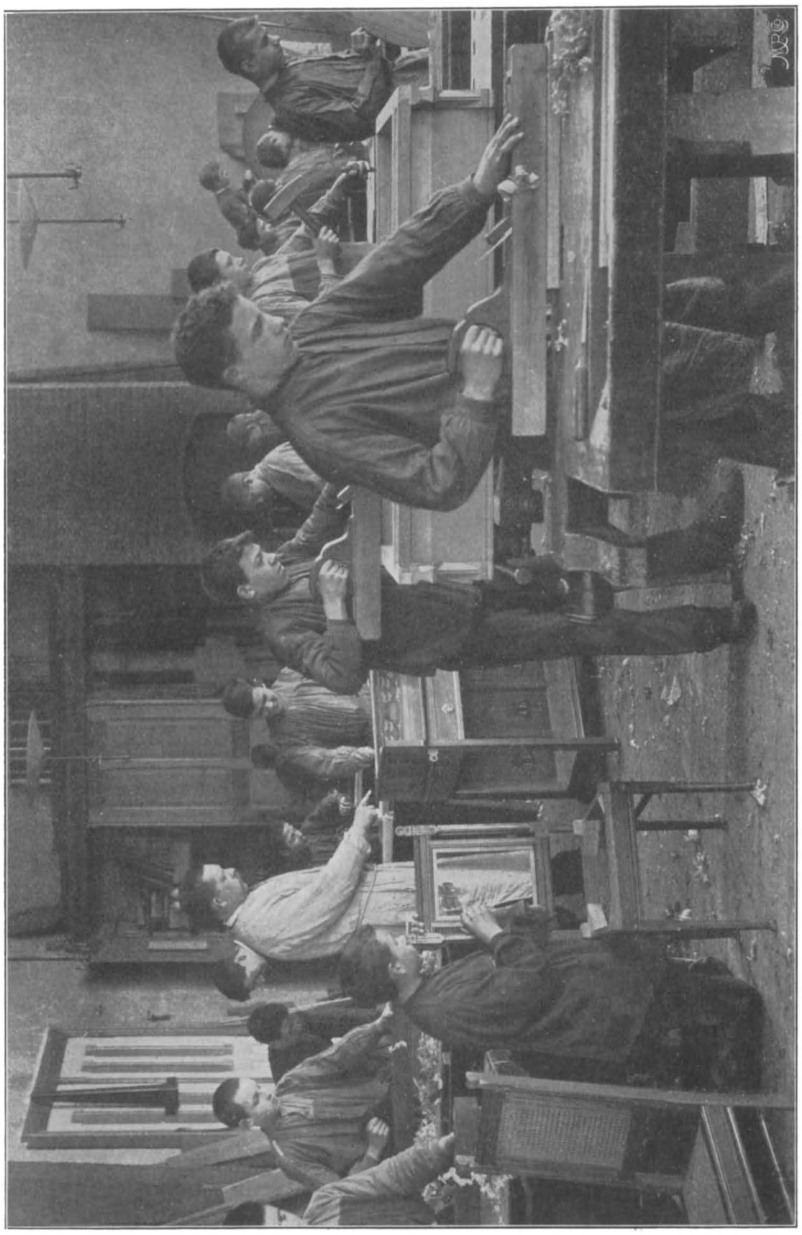

Werkplaats der meubelmakers.

materialenkennis, werktuigkunde, Nederlandsche taal, meetkunde en ambachtsrekenen.

Werd aanvankelijk slechts timmeren, smeden en meubelmaken onder de vakken der praktijk werd uitgebreid met wekelijksche oefeningen op de open werkplaats, voor de timmerlieden in het stellen van kozijnen op metselwerk, het slaan van palen, het

maken van steigers, voor de schilders in het knoopen en splitsen van touwen, het aanbinden van ladders enz., kortom in alles wat tot het buitenwerk der ambachten gerekend kan worden. Ten slotte werd het smidsambacht nog uitgebreid met opname van een cursus voor hoefsmeden, waarbij de theorie van het hoefbeslag in al hare finesses een niet geringe plaats inneemt.

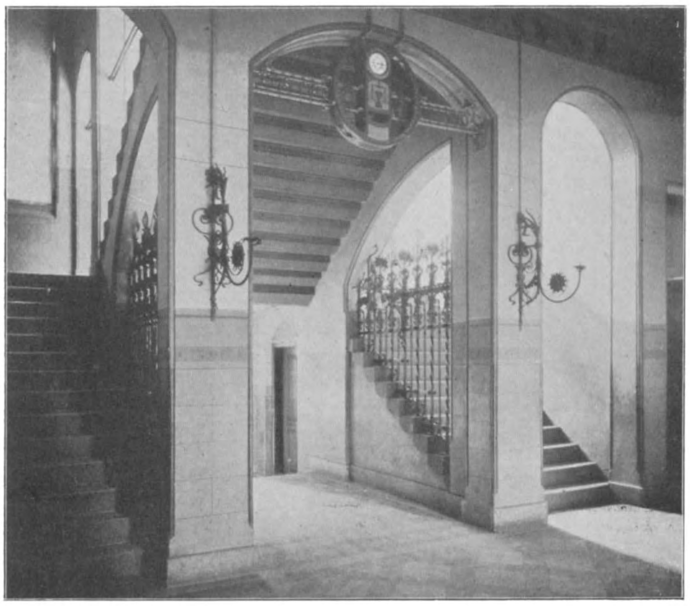

Vestibule.

Het ligt voor de hand dat waar alles berekend is op het meest mogelijke nut voor den aanstaanden werkman, het leerplan der verschillende vakken ook van dien aard is dat zij geheel in elkaar ingrijpen, voornamelijk in het tweede en derde leerjaar, waar dit door den reeds gelegden grondslag nog beter kan geschieden. Zoo zullen bijv. de lessen in de Nederlandsche taal zich bepalen tot het stellen en schrijven van brieven, briefkaarten, rekeningen, weekbriefjes, verzoekschriften, dankbetuigingen, het schrijven van de voornaamste titels, technische termen, enz. enz.; de rekenkunde, besprekingen van den hefboom, werking van krachten, vraagstukken ontleend aan verschillende ambachten enz. enz.; terwijl zoowel constructieleer als projectie, uitslaan of vakteekenen geheel met de praktische oefeningen samengaat. Hierdoor vullen de verschillende vakken elkaar aan tot een eenheid die beantwoordt aan het groote doel, dat men zich bij de oprichting gesteld heeft: den grondslag te leggen tot vorming van practische ambachtslieden, die naast hun praktijk geleerd hebben het schoone in hun vak te waardeeren, waardoor het ambacht weer zal bekleeden de plaats die het toekomt en zijn invloed weer merkbaar zal worden in onze samenleving, zooals die in vroeger tijden was, toen kunst en ambacht nauw aan elkaar verwant waren.

Langzaam komen wij reeds een schrede nader, het werk der leerlingen, waarvan ter viering van dit zilveren jubilee van 19 Juni tot 14 Juli een tentoonstelling in de lokalen der school georganiseerd was, deed het ons reeds zien; er komt weer liefde voor het werk, genot in den arbeid, en ongetwijfeld zullen we dit voetspoor volgende komen tot een verheffing van het ambacht, en zal het den ambachtsman brengen tot het besef zijner verantwoordelijkheid, dat op hem de plicht rust, in zijn werk weer te geven den glorie van voorheen.

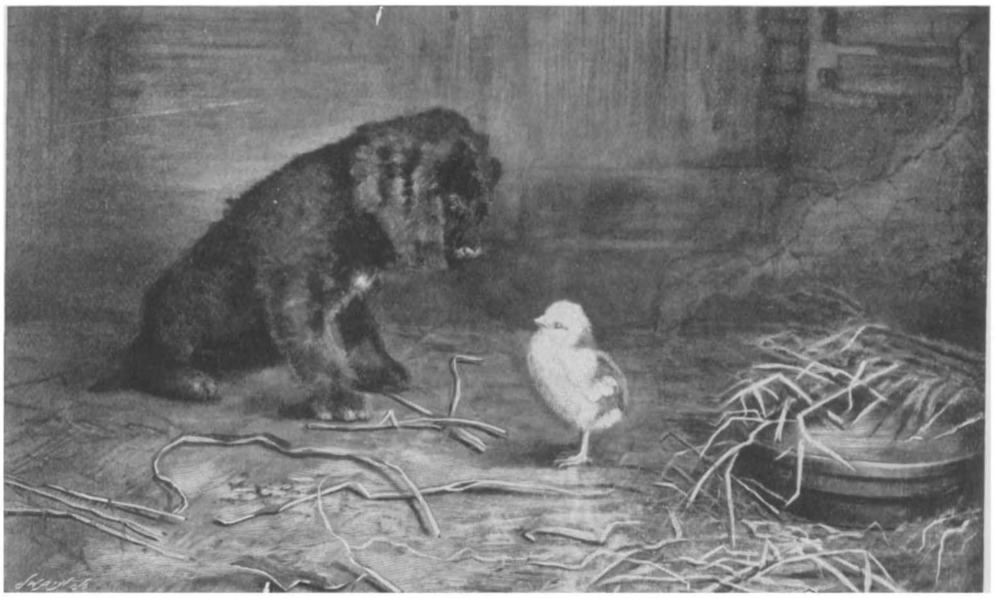

De Indringer.

BEN AUSTRIAN.

Een paar jaar geleden is er in de Amerikaansche kunstwereld een nieuwe ster verrezen, Ben Austrian namelijk, een schilder van het „erf" van de pachthoeven. De schilderij, waardoor hij plotseling naam maakte, was een stilleven „A Day's Hunt," genaamd.

Toen ze in Philadelphia werd tentoongesteld, stroomden meer dan dertig duizend menschen toe om haar te zien, en een koopman uit Reading in Pennsylvanië, de geboortestad van den schilder, gaf er 6000 gl. voor; dat was de hoogste prijs, die nog ooit voor dat soort van schilderijen was betaald. Wij geven hierbij een reproductie van die schilderij.

„A Day's Hunt" werd in twee weken geschilderd. Het is een stuk uit de nieuwere school — een combinatie van de werkelijkheid en de fantasie, maar zoo kunstig van uitvoering, dat het voor het oog van den criticus onmogelijk is om te ontdekken, waar de werkelijkheid begint en de imitatie ophoudt. De schilderij stelt een koppel wild voor — hazen, patrijzen en veldhoenders — met een touw bij de pooten vastgebonden, en hangende tegen een gesloten, oud, groen en bruin gekleurd blind van een raam in een boerenschuur. Een gedeelte van het blind, waarop de schilderij is gepenseeld, is werkelijkheid, want de schilder heeft inderdaad geschilderd op een blind in een oude schuur, die dicht bij zijn woning stond. Het overige evenwel heeft hij te danken aan zijn penseel en zijn genie, al kost het ook moeite ons los te maken van de zinsbegoocheling, dat de gesloten blinden, de spijkers, zelfs het touw, waaraan het wild hing, en ook een gedeelte van het wild werkelijke voorwerpen zijn.

Meesterlijk is ook de handteekening van den kunstenaar. Die is blijkbaar geschilderd over een reet in de blinden. Alle toeschouwers zijn er de dupe van en denken, dat het werkelijke blinden zijn, zoo natuurlijk zijn zij voorgesteld.

Drie tegen één.

Toen hij bezig was met „A Day's Hunt," zond de heer Austrian elken dag jagers uit om hem versch wild te bezorgen, uit vrees dat de pels en de veeren van zijn modellen slap zouden worden en hun frissche kleur zouden verliezen. De zachte huid van de hazen en de sobere teekening van veeren en vleugels van de vogels zijn trouw naar de natuur genomen.

Toen Austrian's gesternte zich in al zijn glans vertoonde, toen zijn schilderijen alom werden besproken, hoorde men telkens de vraag: „Wie is hij?" Zijn levensgeschiedenis is vrij romantisch. Met zijn zestiende jaar kwam hij als leerling en bediende tevens, in een winkel van uithangborden en schilden. Hij leerde daar het mengen van kleuren, maar van verdere opleiding kon hoegenaamd geen sprake zijn; daarvoor was de winkelzaak te klein en de winkelier te onontwikkeld. Twee jaar later moest hij wegens den dood van zijn vader terugkeeren naar de ouderlijke woning om daar het toezicht te houden op de — stoombleekerij. Dat deed hij even conscientieus als hij zich later met de grootste nauwgezetheid aan elk onderdeel van zijn schilderijen wijdde. Hij onderdrukte zijn aanleg voor de kunst, doch nu had het leven in zijn oog ook al wat liefelijk en aantrekkelijk was, verloren.

Eerst drie jaar geleden, toen Austrian reeds drie en dertig jaar was, brak er een betere tijd voor hem aan. Toevallig kreeg hij een boek in handen, dat „Succes Ondanks Vele Moeilijkheden," tot titel droeg. Dat was zijn behoud. Zijn voorliefde voor de schilderkunst ontwaakte opnieuw; hij verkocht de stoombleekerij en wijdde zich daarna geheel aan de kunst. Na een tal van landelijke schilderijen kwam „A Day's Hunt," waaraan hij zijn naam en roem als schilder te danken heeft.

Ben Austrian.

Ben Austrian heeft nooit een enkele les gehad in teekenen of schilderen. De Natuur is zijn eenige leermeesteres geweest. Op één of twee uitzonderingen na, heeft hij zich geheel gewijd aan de studie van het leven der dieren, en meer in 't bijzonder aan het leven op een boerenerf. Tusschen de honden en het gevogelte wordt hij geïnspireerd.

Vooral kuikens schijnen den heer Austrian bijzonder te boeien. Hij

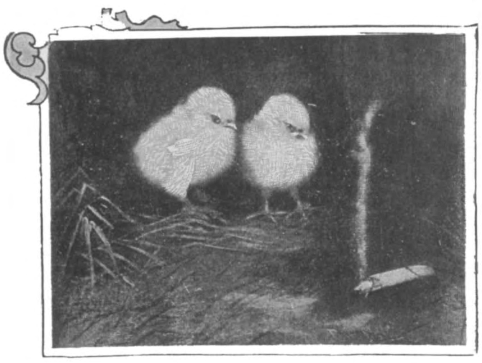

Waar rook is, is ook vuur.

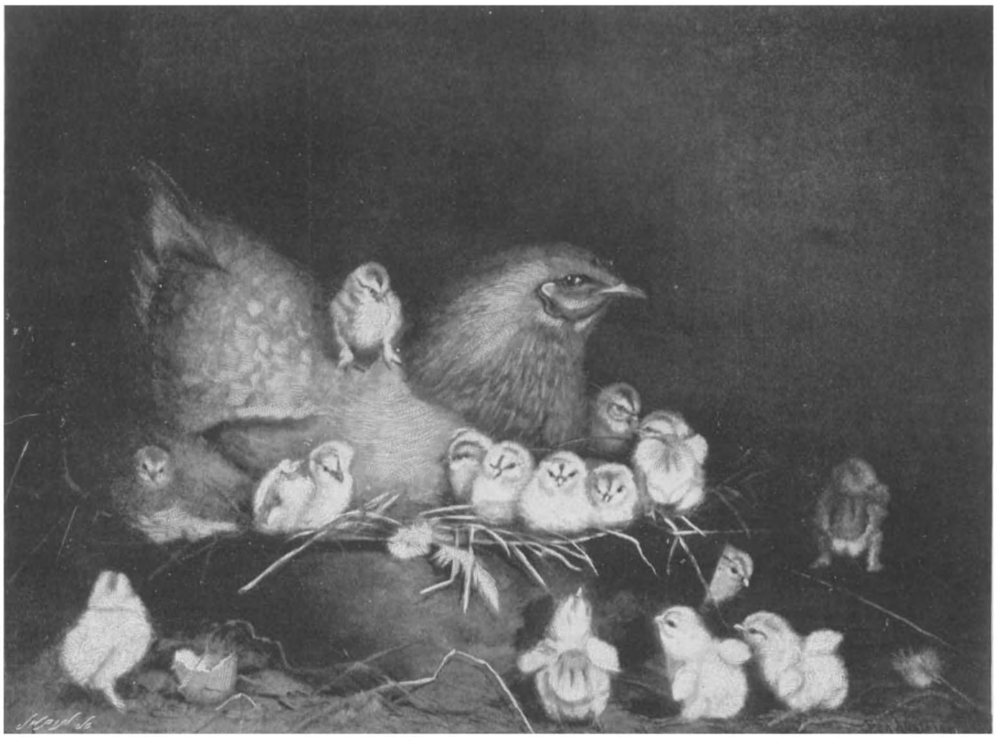

Een gelukkige moeder.

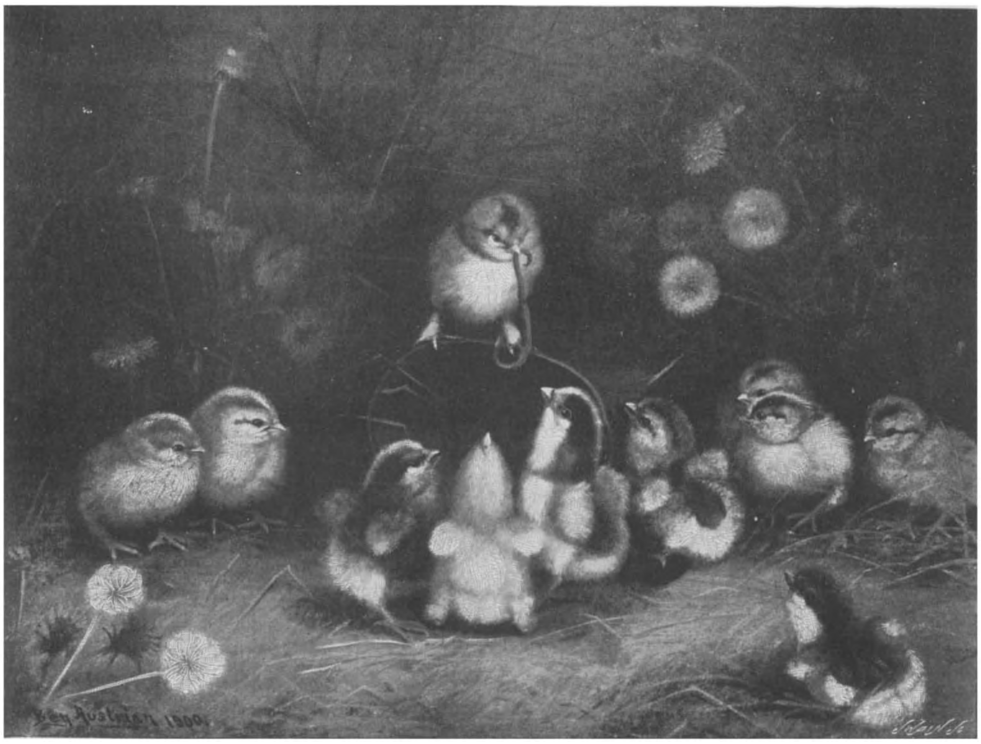

Het gulzige kuiken.

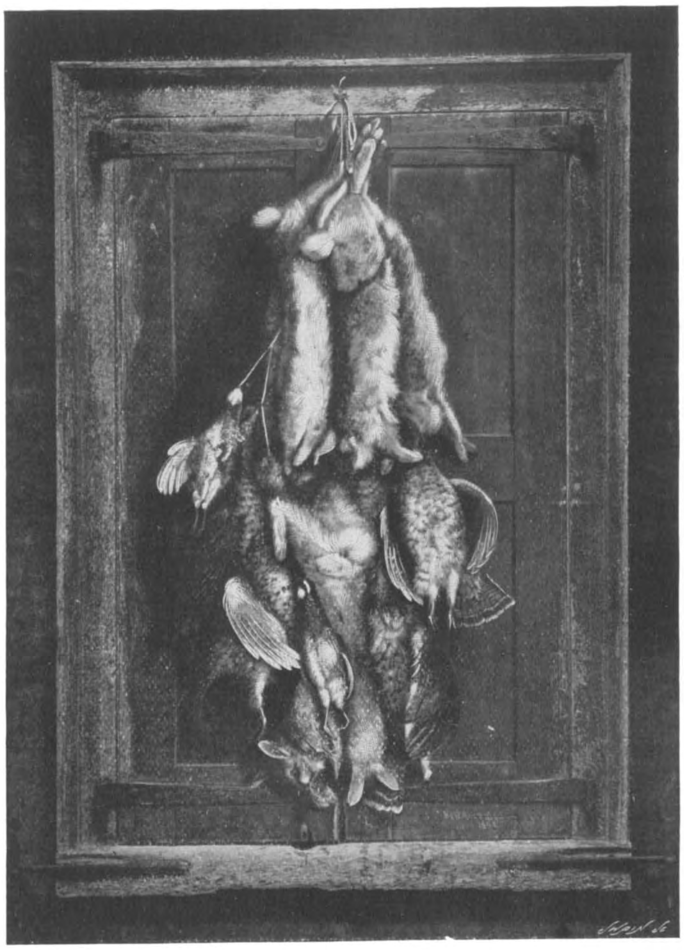

„A Day's Hunt".

heeft drie prachtige kippen als modellen gekweekt, en nog wel van af het oogenblik, dat zij in zijne studeerkamer in een broeitoestel werden uitgebroed. Daar werden zij geheel afgezonderd gehouden van alle andere kuikens, zoodat zij niemand leerden kennen dan hun meester, wien zij nu stipt gehoorzamen. Wanneer zij als model geplaatst zijn, blijven die geduldige kuikens onbeweeglijk zitten, totdat de schilder met zijn vingers knipt als een teeken, dat zij weer vrij zijn. Wanneer hij zijn studeervertrek binnentreedt, staan zij op van hun stok en begroeten zij hem met gekakel.

Zijn getrainde kippen en kuikens komen op vele van zijne alleraardigste en aantrekkelijke schilderijen voor, waarvan zeker in de eerste plaats genoemd moet worden „De Kool-Zwarte dame," een deftige zwarte kip, die een waakzaam ocg houdt over haar kuikens. Die schilderij werd gekocht voor de particuliere collectie van den amateur van schilderijen den heer John Wanamaker.

BIJEN.

Bewerkt door HOLDA.

De honigbij is de verpersoonlijking van onvermoeide werkzaamheid, en de bijenkorf is een werkelijke stad, waar over de geheele bevolking een geest van orde heerscht en van onderlinge dienstvaardigheid. In het oog van den nieuweling waart er om en in het leven in een bijenkorf zeer veel geheimzinnigs.

Overal heerscht volstrekte duisternis, want de insecten kunnen hun werk niet verrichten bij het licht, en de scherpe steken van de werkbijen maken het natuurlijk elken nieuwsgierige onmogelijk de inwendige huishouding van de stad van nabij op te nemen.

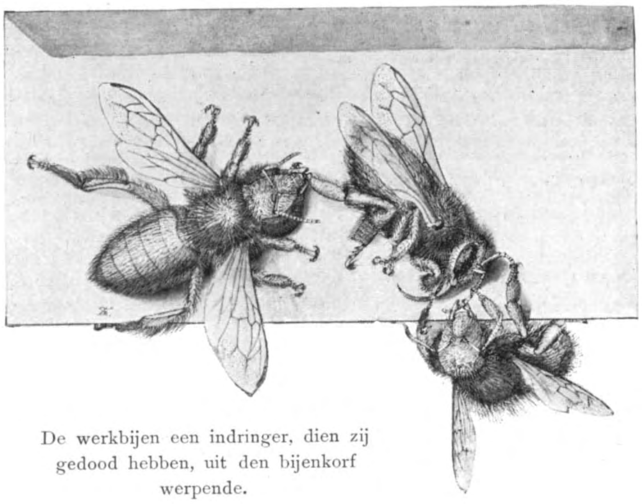

De werkbijen een indringer, dien zij gedood hebben, uit den bijenkorf werpende.

In vroeger tijd wist men dan ook zeer weinig van het leven en werken van de bijen. Thans evenwel heeft men glazen korven gemaakt, die met zware zwarte gordijnen of blinden bedekt worden, wanneer er geen waarnemingen worden gedaan, zoodat men nu in staat is de insecten in al hun doen en laten te beschouwen en te bestudeeren.

Op het eerste gezicht van het inwendige van een bijenkorf, zou men niet zeggen dat er zooveel orde heerscht of zooveel werkzaamheid. De meeste bijen ziet men, hangende in verwarde groepen en eenigszins gelijkende op druiventrossen.

Schijnbaar is de geheele verzameling aan het rillen en zijn ze bij en op elkaar gekropen om warmte te zoeken. 't Spreekt evenwel van zelf, dat zij alle „even vlijtig zijn als bijen", want dat spreekwoordelijk gezegde is al zeer gegrond.

De bijen, die zoo onbeweeglijk hangen bij de zijwanden van den bijenkorf, houden zich bezig met de belangrijke taak om de was af te scheiden — een van de meest vermoeiende werkzaamheden, die de insec-

ten moeten verrichten — en van de vele leden van de kolonie is er niet één enkele, die zit te luieren.

Ten einde een duidelijk inzicht te verkrijgen omtrent de werkzaamheden in een bijenkorf, moeten wij ons wenden tot het hoofd van de kolonie — de koningin of moeder-bij. Zij is gemakkelijk te herkennen, daar zij bijna twee maal zoo lang is als de bijen, die wij dikwijls bij de bloemen zien, en zij is wat lichter van kleur.

De uitdrukking „koningin" schijnt minder juist te zijn, want uit niets blijkt, dat de werkbijen aan hare bevelen gehoorzamen. Men zou integendeel veeleer denken, dat zij eenigermate onder hun controle staat; ook schijnt zij volstrekt niet altijd het initiatief te nemen, wanneer de zwerm den korf verlaat.

Zij is de eenige geheel ontwikkelde vrouwelijke bij uit den korf; zij is dus met recht de moeder van de geheele verzameling. Het is haar taak om eieren in de broedcellen te leggen, en in den eigenlijken broedtijd legt zij dagelijks 2000 à 3000 eieren.

't Is natuurlijk overbodig hier nog bij te voegen, dat daardoor hare krachten uitgeput raken, en zij dus is vrijgesteld van elke andere werkzaamheid. Een groot aantal werkbijen, die zich altijd in hare nabijheid bevinden, voeden en verzorgen haar en voorzien in al hare behoeften.

Wanneer de koningin uit den bijenkorf is verdwenen, schijnen de bijen eensklaps te begrijpen, dat de hoop van de kolonie hen verlaten heeft, en zoeken zij geruimen tijd naar de verloren moe-

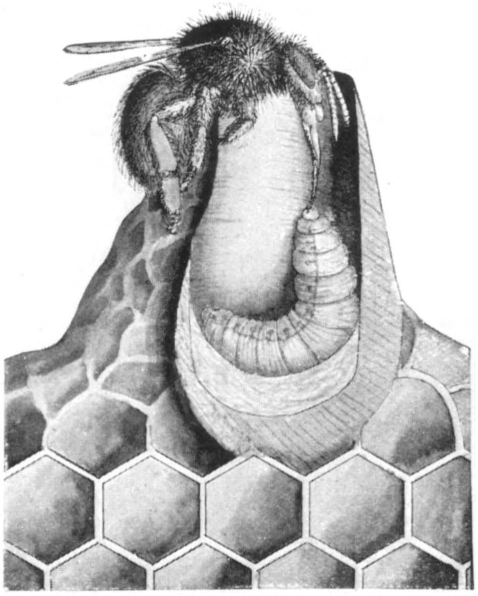

Een gedeelte van een koninklijke cel, de larve bevattende van een koningin-bij, en tevens een voedsterbij.

der. Vinden zij haar evenwel niet terug, dan beginnen zij een zeker aantal larven in de broedcellen te voeden met een voedsel dat zij opzettelijk daartoe bereid hebben. Op een geheimzinnige wijze, die wij niet geheel begrijpen, weten zij daardoor jonge koninginnen in het leven te roepen, in plaats van werkbijen.

Evenzoo wordt een oude koningin, wanneer het vermogen om eieren te leggen haar begint te begeven, onmiddellijk op zij gezet door haar hoogst ongevoelig kroost.

Afscheid nemende van de koningin, merken wij thans onder de bewoners van den korf een vrij groot aantal groote, zonderling-uitziende bijen op, niet zoolang als de koningin, maar toch veel grooter dan de werkbijen. Dat zijn de horzels of mannelijke honigbijen, die uitgebroed worden uit een afzonderlijk soort van eieren, die in Mei

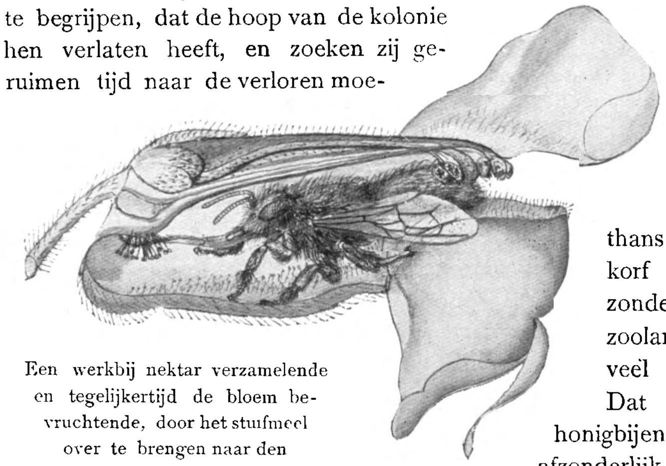

Een werkbij nektar verzamelende en tegelijkertijd de bloem bevruchtende, door het stuifmeel over te brengen naar den stamper.

en Juni door de koningin worden gelegd.

Voor zoover men heeft kunnen nagaan, werken de horzels niet in den korf, maar leven alleen voor hun pleizier, en slapen rustig in het hart van de bloemen, wanneer die gekoesterd worden door den zonneschijn. Zij nemen geheel en al het air aan de heeren der schepping te zijn, die hun deel van den honig nemen, de bezige werkbijen op zij duwen en vertrappen, en zich over 't geheel zeer onverdraaglijk aanstellen. Zij hebben geen anderen plicht dan in vriendschap te leven met de jonge koninginnen, die elken zomer door de kolonie worden opgekweekt.

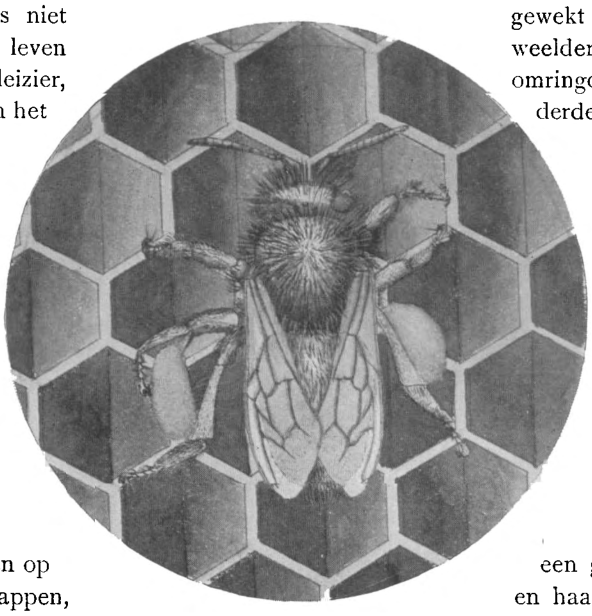

Een werkbij, die haar broodmand ledigt.

Er komt een morgen — meestal tegen 't laatst van Juli — waarop de horzels ruw gewekt worden uit hun weelderigen slaap en zich omringd zien door honderden onbedekte angels, elk een druppel glinsterend vergif vóórop de punt medevoerende. De geheele atmosfeer van den bijenkorf is vervuld met den onaangenamen, zuren reuk van het vergif, en alom heerscht een geest van woede en haat.

Elke horzel wordt aangevallen door drie of vier woedende werkbijen, die zijn vleugels afrukken en zijn voelhorens en pooten afbijten — daarbij voortdurend, zoodra zij er gelegenheid toe vinden, gebruik makend van hun

Twee werkbijen een indringer begravende.

Maar aan het geduld van de werkbijen komt toch ook eenmaal een einde. Nemesis is den luien, gulzigen horzel op het spoor.

angel. Daar de horzels geen angel hebben, kunnen zij zich niet verweren.

De meeste worden dan ook dadelijk ge-

dood, en hunne lijken onmiddellijk naar buiten gebracht. De andere weten dikwijls

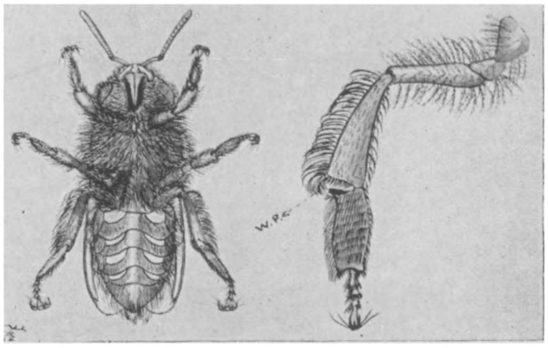

Onderzijde van een werkbij.

Achterpoot van den werkbij, waarop de zakjes voor het stuifmeel te zien zijn.

nog een schuilplaats te vinden in de hoeken van den bijenkorf, waar zij bij groepen gaan liggen, totdat zij eindelijk den hongerdood sterven.

Slechts enkelen gelukt het uit den korf te ontvluchten en weg te vliegen. Maar wanneer de avond invalt, drijven koude en honger hen weer terug naar den korf, waar zij den ingang evenwel sterk bewaakt vinden door een afdeeling werkbijen. De horzels worden teruggedreven en gedurende den nacht sterven zij van ellende.

Den volgenden morgen zoodra zij ontwaakt zijn, verwijderen de werkbijen alle doode horzels, en dan zonder de luie inwonenden gaat alles in den korf weer rustig zijn gang tot aan 't volgend voorjaar.

Verreweg de meeste bewoners van den bijenkorf zijn werkbijen. Dat zijn de bijen, die iedereen het best kent, daar zij van bloem tot bloem vliegen, den nektar verzamelend, waarvan zij door een geheimzinnig proces in hun lichaam den honig moeten maken, waarmede de raten later gevuld zullen worden.

De werkbij is de kleinste bij uit den korf, ongeveer een halve duim lang, maar zij doet het meeste werk. Zij is een onontwikkelde vrouwelijke bij en heeft een angel, die recht is in plaats van gebogen, zooals bij de koningin-bij. Ze is meestal dadelijk gereed om gebruik te maken van dat wapen, wanneer zij ruw bejegend wordt. Op haar achterpooten bevinden zich, wat men wel eens broodmanden heeft genoemd — kleine holten omgeven door borstelige haren, waarin zij stuifmeel naar den korf brengen.

Daar alleen de werkbij honig maakt, is haar tong veel langer dan die van de koningin der horzels en is geheel geschikt voor haar taak, om den nektar weg te nemen uit de binnenste hoekjes van de bloemen.

Aan de onderzijde van het lichaam van de werkbij zijn twee rijen vergaarbakjes, bekend onder den naam van zakken. Zoodra er nieuwe raten gemaakt zijn, wordt daarin de was afgescheiden in den vorm van kleine schilfertjes, welke er door de kaken van de bijen worden uitgenomen en gekneed tot linten, voordat

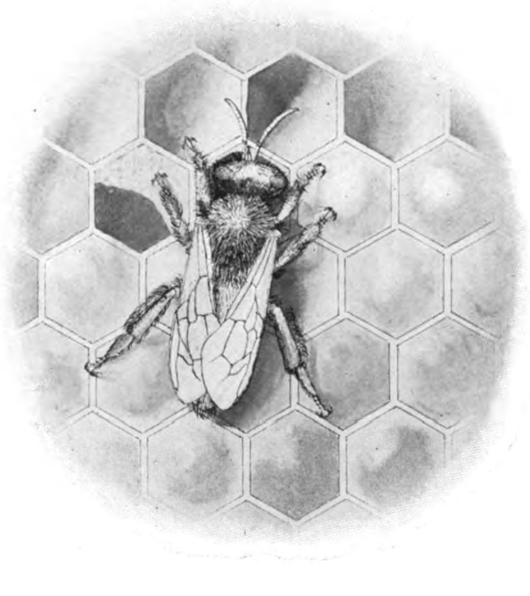

Een werkbij de cellen afsluitende.

zij bij de raat worden gevoegd.

De benaming van werkbijen, die men aan

deze diertjes heeft gegeven, is werkelijk al zeer goed gekozen. Hun geheele leven is een aaneenschakeling van werken.

De koningin, die zooals wij reeds gezien hebben, de moeder is van de kolonie, is altijd druk bezig met de vervulling van hare moederlijke plichten. De horzels leiden een leven van pleizier en voor zoover men weet, nemen zij nooit eenig deel aan den dagelijkschen arbeid. Al de duizend en één verplichtingen, waarvan het welzijn van de kolonie afhankelijk is, worden getrouwelijk vervuld door de werkbijen.

Voor hen bestaat er geen zondag. Of zij jong of oud zijn maakt niets geen verschil. Reeds een paar uur nadat zij in de cellen uit een pop te voorschijn zijn gekomen, beginnen zij te werken, en zij rusten niet vóórdat de ouderdom komt en hunne krachten uitgeput zijn. Dan worden zij eenvoudig uitgeworpen om te sterven, en moet het volgend geslacht hun arbeid vervolgen.

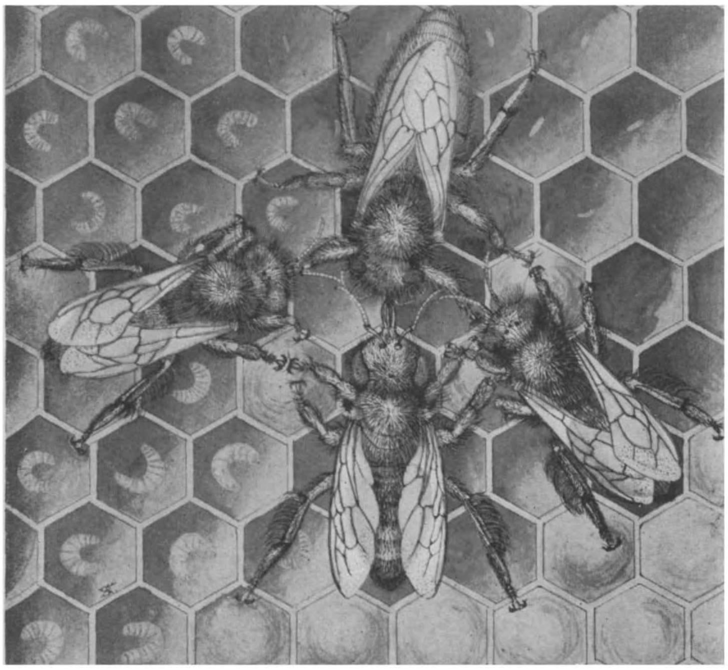

De koningin-bij (boven) met haar drie trouwe aanhangers. Cellen met eieren rechts van de koningin.

Wanneer de koningin-bij een ei heeft gelegd, waaruit een werkbij zal voortkomen, wordt het meestal in drie dagen uitgebroed. Als larve of made leeft zij slechts een week, en in dien tijd wordt het kleine schepseltje aanhoudend gevoed en groeit het tot zijn volle grootte. Dan overdekken de werkbijen de cel met een mengsel van was en stuifmeel, dat zij poreus maken, opdat de lucht er doorheen kan dringen.

Drie weken lang blijft het insect in rust, maar in dien tijd hebben er zonderlinge veranderingen plaats in zijn physiek. Na dat tijdstip komt het uit de cel te voorschijn, en dan is het een bleeke, onooglijke kleine bij geworden.

De eerste twaalf uren doet het niets dan zich uitrekken, en in die korte tijdruimte verkrijgt het lichaam zijn volle grootte; de slappe rimpelige vleugels worden krachtig uitgestrekt en de jonge werkbij gordt zich aan voor den levensstrijd.

Zij begint haar taak met het verzorgen van larven of maden, en ze voedt ze met zooveel energie en handigheid alsof ze geruimen tijd in de leer was geweest bij de oudere bijen.

Veertien dagen lang houdt de jonge volwassen bij zich daarmede bezig. Hoogstwaarschijnlijk geschiedt dat, omdat de „kinderkamer” zeer goed beschut is, en de werkzaamheden er niet zoo moeilijk noch gevaarlijk zijn, als die welke later komen.

Na de eerste veertien dagen begint de jonge bij meestal hulp te verleenen bij het

maken van de raat, indien men althans daarmede bezig is, en dan gaat ze met de groote kolonie uit om de bloemen een bezoek te brengen en nektar en stuifmeel te verzamelen, ten einde de bewoners van den bijenkorf te voeden.

Dag in dag uit bezoekt de bij die bloemen welke nektar bevatten, de zoete stroop met den bloesem, en aldus een belangrijke rol speelt in de bevruchting van de bloemen zelf. Maar terwijl de bij in de zomer-atmosfeer vroolijk rondvliegt en dartelt, verzamelt zij tegelijkertijd een groot gedeelte van het stuifmeel, waarvan ze balletjes maakt, die ze bergt in de aardige kleine zakjes op haar achterpooten.

De wacht houdende voor den bijenkorf.

haar langen snuit verzamelend, en ze opstapelend in haar lichaam, waar ze 't zonderling proces ondergaat, waardoor ze in honig wordt veranderd.

Tegelijkertijd verzamelt de bij stuifmeel van de zwaar beladen stampers in de bloemen. Dat zou men haast een onwillekeurige handeling kunnen noemen, daar de pooten en het harig lichaam van het insect met het gele poeder bedekt worden, wanneer het diertje zijn weg zoekt naar het hart van

Dan vliegt de bij weer naar den korf in een opvallend rechte lijn, hoe dikwijls ze op haar zwerftocht tusschen de bloemen ook van dien weg moge afgeweken zijn. In den korf teruggekomen brengt zij het stuifmeel in de cel, waar andere bijen reeds wachten óm het te ontvangen en op te stapelen, totdat het weldra dienst zal moeten doen om er de maden in de broedcellen mede te voeden.

Dan rust ook nog op de bij de verplich-

ting om het maagdewas te verzamelen, een dikke, kleverige zelfstandigheid, die men verkrijgt van de knoppen van boomen en die gebruikt wordt om scheuren in den korf dicht te maken, of om iets te bevestigen, dat losgegaan kan zijn. Elke indringer in den bijenkorf wordt, nadat hij gedood is door de werkbijen, die bij den ingang de wacht houden, als een mummie met maagdewas ingekerkerd, wanneer hij te zwaar is om naar buiten gedragen en weggeworpen te worden.

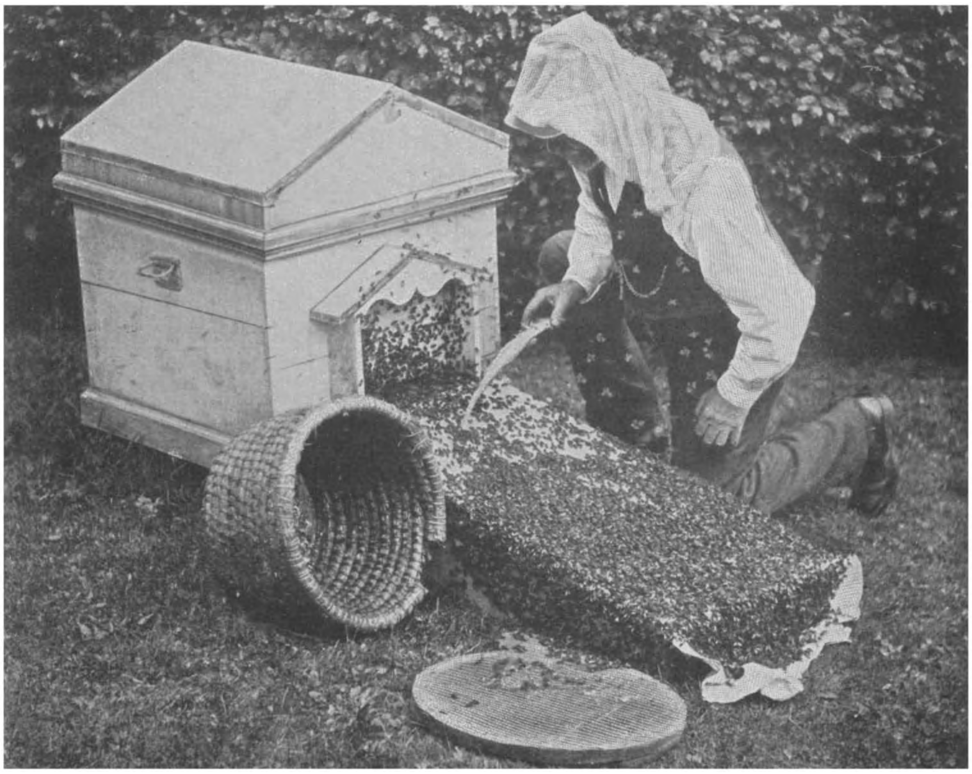

Op welke wijze de koningin gezocht wordt.

Indien gij een bijenkorf op een zomerdag in den middag bezoekt, en nauwkeurig op den ingang let zonder de bijen te verontrusten, zult gij een groot aantal werkbijen bij de deur zien, krachtig met hun vleugels kleppende. Dat zijn de ventilators van den bijenkorf, die veel overeenkomst hebben met den electrischen waaier, die nu zoo algemeen wordt in den menschelijken bijenkorf.

Meer binnen in zal men andere bijen zien, die evenzeer ijverig aan 't kleppen zijn; en uit een nauwkeurige waarneming is gebleken, dat die werkzaamheid zoo handig wordt uitgevoerd, dat daardoor in den geheelen bijenkorf een doorloopende luchtstrooming ontstaat.

Van hoeveel belang dat is, zal ieder duidelijk zijn, als men bedenkt hoe in den beknopten omvang van den bijenkorf duizenden bijen verblijf houden, die allen ademhalen en de zich daarin bevindende atmosfeer in zich opnemen. De versche lucht is ook een vereischte om den honig in de raten te laten uitwasemen en verdichten.

De werkbij is tevens een bekwaam architect en bouwmeester. Maar men moet aan de nijvere insecten niet de eer geven, dat

zij aan de honigcellen zoo meetkunstig juist een zeshoekigen vorm geven. Dat komt alleen door de drukking van de omliggende cellen. De bij maakt ze rond, zooals men kan zien bij een nauwkeurige beschouwing van de onvoltooide cellen, aan de buitenzijde van een raat. In die cellen verzamelen de

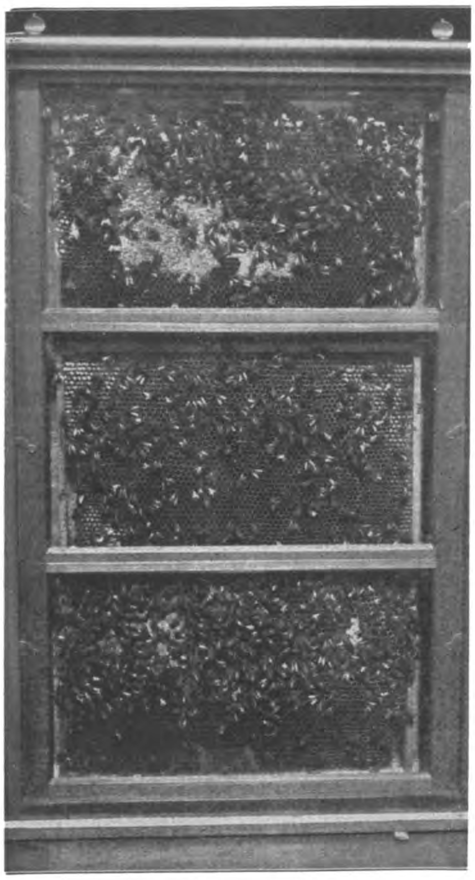

De broedcellen binnen in den bijenkorf.

bijen den honig. Eerst is hij dun en waterig, maar gaandeweg verdampt hij door de hitte in den korf. Wanneer hij de vereischte vastheid bereikt heeft, worden de cellen door de bijen afgesloten ten einde verdere verdamping te beletten. De larven worden gevoed met nieuwen honig in zijn vloeibaren vorm, vermengd met stuifmeel, dat somtijds „bijenbrood" wordt genoemd.

Een van de meest bekende en opmerkelijke verschijnselen bij het leven van de bijen is het periodieke vliegen in zwermen. Dat is de voorzorg van de natuur voor de vermeerdering van de kolonies.

Midden in den zomer, wanneer de bijenkorf al te vol is geworden, legt de moeder-bij een zeker aantal horzel-eieren en maken de werklieden verscheidene koninklijke cellen, waarin zij door een speciale voeding nieuwe koninginnen fokken.

Aldus den grondslag voor een nieuwe kolonie gelegd hebbende, vertrekken de oude koningin-bij en het grootste gedeelte van de bewoners uit den bijenkorf. Het aantal vertrekkende bijen bedraagt dan ongeveer 60.000, terwijl zij slechts zooveel werklieden achterlaten als er noodig zijn om de oude woning te bewaken en het volgend geslacht op te voeden.

De vertrekkende bijen nemen altijd den noodigen voorraad mede. Elke werkbij neemt voldoende honig mede voor vijf of zes dagen, benevens eenige andere benoodigdheden.

Dan vliegen ze uit in een dichten zwerm, en vestigen zich in een opeengedrongen massa op een nabijzijnd voorwerp, meestal op een tak van een boom. Somtijds evenwel kiezen zij minder gemakkelijke plaatsen, zooals de binnenzijde van een brievenbus, of een stuk huisraad in een vertrek. Men heeft zelfs wel eens beweerd, dat zij zich hebben neergezet op den arm van een mensch — een minder aangename ervaring, hoewel geheel zonder gevaar, daar de bijen, die in een zwerm vliegen, niet den minsten lust hebben om gebruik te maken van hun angel.

De bijenhouder is er altijd zeer vlug bij wanneer hij een zwerm ziet trekken, en weet dan die ophooping van bijen handig in een leege korf te schudden, waar zij zich gewoonlijk dadelijk thuis voelen en dan ook voor goed hun tenten opslaan.

Wordt de zwerm aan zijn lot overgelaten, dan zal hij gedurende een zeker tijdsverloop op dezelfde plaats blijven, waar hij zich heeft neergezet, en daarna zal hij verder gaan en een geschikte woning zoeken, zoo-

als een hollen boom, waar zij een begin kunnen maken met het bouwen van de raat en het stichten van een nieuwe gemeente.

Op die wijze worden de werkzaamheden in den korf voortgezet gedurende de lange, warme zomer- en herfstdagen, totdat het koudere weer komt en de bloemen ophouden te bloeien. Dan gaan de bijen een welverdiende rust nemen in hun met honig gevulden korf en slapen den geheelen stillen, kouden winter rustig door.

Wij hebben zeker genoeg gezegd om te doen zien, dat de bij een van de meest belangwekkende onderwerpen van studie is, niet alleen voor den insectenkenner, maar voor ieder, die oog heeft voor de wonderen in de natuur.

De vraag of de bij in schranderheid gelijk staat met de mier, is moeilijk te beantwoorden, maar zij staat er toch vrij wel mede gelijk, en al willen wij nu niet beweren, dat de kleine honigverzamelaarster het vermogen bezit om met verstand te handelen, wij moeten toch niettemin het wonderbaarlijk instinct bewonderen, waardoor de bij geleid wordt bij hare vele werkzaamheden.

De geheimzinnige „ziel van den bijenkorf", waarover Maeterlink zoo boeiend heeft geschreven, en die van de individueele werkzaamheid van de insecten een zoogenaamd republikeinschen regeeringsvorm maakt, wordt nu nog niet ten volle begrepen; er blijft nog steeds een groot veld over voor studie en waarneming van het leven in een bijenkorf, en het dagelijksch leven en de gewoonten van de ijverige bewoners.

Men kan dus het houden van bijen ten zeerste aanbevelen, als een gezonde bezigheid in de open lucht en men combineert daardoor een zeer interessant onderwerp van studie, met een aangename en uiterst voordeelige bezigheid.

Van één enkelen bijenkorf heeft men ongeveer twee honderd stukken raat verkregen, die ruim 130 gl. opbrachten. Maar dat was dan ook een exceptioneel geval, want gewoonlijk beschouwt men zestig pond honig als een goede opbrengst van een kolonie bijen. Niet alleen de honig, maar

Een zwerm bijen, die den ouden bijenkorf heeft verlaten.

ook de was waaruit de raat bestaat, vindt zeer veel aftrek; het houden van bijen kan dus iedereen ten zeerste worden aanbevolen.

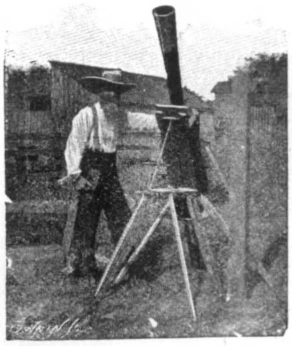

Drie opnamen van een Zonsverduistering

In Indië
In Lapland
In N. Carolina

DOOR

J. M. BACON.

De duur van de laatste totale zonsverduistering, gezien van uit het voornaamste observatorium in Amerika, was ongeveer anderhalve minuut; menigeen denkt wellicht dat zulk een voorbijgaand schouwspel ternauwernood de groote onkosten kan rechtvaardigen, welke men heeft moeten maken om die waarneming te doen.

De sterrenkundige evenwel denkt er geheel anders over. Wanneer het wetenschappelijk onderzoek eenige waarde heeft, zoo zegt hij, dan is een beschouwing van de zon, de bron van alle licht en leven op onze planeet, zeer zeker van het grootste belang. Het is belangwekkend de maan en de planeten te onderzoeken, ten einde eenige kennis te verkrijgen van het verleden en de toekomst van onze wereld.

't Is ook belangwekkend om gewapend met telescoop en spectroscoop sterren, nevelvlekken en kometen te onderzoeken, ten einde eenig denkbeeld te verkrijgen omtrent het schema van het heelal. Maar boven alles staat toch een onderzoek naar de zon, want daaruit leeren wij het meeste omtrent de eerste stadiums van de ontwikkeling van onze eigen planeet, en omtrent de vorming van het planeten-stelsel en het gansche Heelal. En omtrent die problemen kunnen we eerst dán een onderzoek instellen, wanneer de overgroote schittering van de zon wordt afgewend door de maan. Daarom hebben de weinige seconden, waarin er een eclips plaats vindt, zoo onschatbare waarde.

Belangrijke vraagstukken wachten hier op een oplossing.

Wij veronderstellen, dat de verblindende oppervlakte van de zon, zooals het menschelijk oog die aanschouwt, eenvoudig bestaat uit dichte gloeiende wolken, drijvende op een donkerder atmosfeer. Buiten den lichtgevenden cirkel, maar onzichtbaar in den gloed is, zooals bekend is, de stralenkrans, hoofdzakelijk bestaande uit een witgloeiend gas, dat in het laboratorium van den scheikundige niet te vinden is. Daar achter ziet men bij wijlen die materie van flauwe, parelachtige uitstraling, bekend als het zodiacaal licht, dat zich schijnbaar uitstrekt tot aan de grenzen van ons eigen gebied. Hier staan wij voor problemen, waarnaar wij het best een onderzoek kunnen instellen bij een zonsverduistering.

De schrijver van dit artikel heeft het geluk gehad de drie laatste volledige zonsverduisteringen waar te nemen. De eerste

van die drie, welke plaats vond in 1896, werd waargenomen op een observatorium in Noorweegsch Lapland, dat binnen de Poolstreek was gelegen. Dat observatorium was dicht bij de lijn, waar de schaduw van de maan de aarde kruiste. Een observatorium in Japan, dicht bij het einde van die lijn, was toen ook bezet met sterrenkundigen, maar het middengedeelte van die lijn, waar men alles beter had kunnen angstverwekkend effect, dat nog verhoogd werd door de bewolkte lucht.

In de baai sprongen de visschen in hun ontsteltenis hoog boven het water uit. Geiten vluchtten achter de rotsen, en een eenzaam rendier, dat gewoonlijk vrij over de rotsen ronddwaalde, was buiten zichzelf van angst. En wat de sterrenkundigen zelf betreft, die erkenden allen dat een vreemde, half angstige gewaarwording over hen was

Allen zijn aan het schetsen van den rand of stralenkrans. De koorden, die van de takken boven hen afhangen, wijzen den waarnemers het vertikaal aan.

waarnemen, lag boven het ontoegankelijk Siberië.

Hoewel de lucht bedekt was, was het verschijnsel van de verduistering, over dat woest en eenzaam strand neervallende — waar de waarnemers op een vroegen Augustus-morgen onder dikke winterjassen zaten te rillen — wel het meest indrukwekkend schouwspel, dat ik ooit heb aanschouwd.

De duisternis, die ons als in een lijkkleed hulde, slechts een flauwen, geheimzinnigen gelen gloed achterlatende, die den horizon op de afgelegen fjorden verhelderde, gaf een gekomen, die evenwel even snel plaats maakte voor een neiging om een dreigend gevaar af te wenden. De duisternis was ternauwernood verdwenen of de stilte werd verbroken door de luid uitgesproken vraag: „Wanneer komt de volgende verduistering?”

Achttien maanden later had de daaropvolgende totale verduistering plaats, een schaduwlijn gevendè, die begon in de woestijnen van Midden-Afrika en eindigde in het bijna even ongastvrije Westelijk deel van China. Het midden-gedeelte evenwel lag in een lange schuinsche lijn, midden door

Indië, waar de duur van de verduistering ongeveer 1 1/2 minuut bedroeg met een zon, die hoog aan den hemel stond.

Te Buxar ontving ik de opdracht een gezelschap van vijftien waarnemers te geleiden; gelukkig werden wij begunstigd met overheerlijk weer en verkregen wij bijzonder goede resultaten. De plaats vanwaar wij onze waarnemingen deden, was een open ruimte in een bosch van mango-boomen, die ons een heerlijke schaduw en een goede schuilplaats boden; hier brachten wij een genoegelijke, drukke week door, te midden van al de eigenaardigheden van het Indische leven in een kamp.

Onze talrijke Hindoe-bedienden waren in angstige verwachting van de dingen die komen zouden; in hun oog toch had die gebeurtenis een bijzondere beteekenis, wat hoofdzakelijk was toe te schrijven aan het feit, dat de groote jaarlijksche pelgrimstocht van hun geloofsgenooten in onze onmiddellijke nabijheid zou plaats vinden. Vandaar, dat ze in hun fanatisme alle mogelijke onheilen voorspelden. Er was zeker niets treurigers te bedenken, dan de bijgeloovige angst waarmede de millioenen geloovigen aan de oevers van de Ganges vervuld waren.

Het had gedurende eenige weken niet geregend; en de lucht was droog en stoffig geworden, bovendien zou de eclips eerst om twaalf uur beginnen, en wanneer de lucht dan onbewolkt was, zou de hitte van den Indischen namiddag zeker ondraaglijk groot zijn. Het luchtverschijnsel zou hier dus onder geheel andere omstandigheden plaats vinden dan in Noorwegen.

Geruimen tijd nadat de gedeeltelijke phase was begonnen, was er niet het minste voorteeken, dat er iets bijzonders zou plaats grijpen, behalve alleen het feit, dat de hitte eenigszins verminderde; dat scheen de vogels in de war te brengen, die hun uur van namiddagrust vergetende, buitengewoon rumoerig begonnen te worden.

Een oude kip schijnt zelfs op de gedachte te zijn gekomen, dat men haar voor het ontbijt zou willen toebereiden; want korten tijd vóór de algeheele zonsverduistering vond men haar, niet alleen in mijne tent, maar zelfs onder mijne beddelakens. Een logge olifant, en kort daarna een kameel, kwamen in onze nabijheid; hun gewone onverschilligheid scheen hen geheel begeven te hebben en de olifant gaf duidelijk blijk, dat hij angstig was. 't Was gelukkig dat alle waarnemers wisten, wanneer er een einde zou komen aan hun eigen angstige spanning, want zelfbeheersching was hier een eerste vereischte. Toen eindelijk de duisternis op ons neerviel, was het alsof alle leven plotseling stilstond en de natuur gestorven was.

Bij die eclips was mijne dochter zoo gelukkig, het eerst door een fotografisch bewijs te kunnen toonen, dat de terugkeer van het licht na een algeheele verduistering sneller is dan het voorafgegane afnemen. De verklaring van dit zeer eigenaardig verschijnsel is wellicht te vinden in de verdichting van vocht tijdens de afkoeling, van de volkomen verduistering.

In tegenstelling met de meeste gevallen en dus ook met de verduistering in Noorwegen, was het nu vrij licht gebleven — volgens de fotografie was het zelfs heel wat lichter dan met volle maan — en kon men met gemak op de horloges zien; en toch gaf de stralenkrans karakteristieke flikkeringen te aanschouwen van een zonderlinge definitie, en een groote zijdelingsche afwijking. 't Is opmerkelijk, dat eenige vroegere eclipsen bij een minimum zonnevlek ook bij uitzondering helder waren geweest en dat in 1898 een minimum zonne-vlekperiode nabij was. Ook meende men, dat drie belangrijke groepen vlekken, die in den laatsten tijd ontstaan waren, hun invloed hadden uitgeoefend op den vorm van den stralenkrans, zooals die hier is afgebeeld.

Hoogstwaarschijnlijk zal deze eclips als een hoogst merkwaardige beschouwd worden wegens de waarnemingen van het zoogenaamde *stralen* spectrum, waarvan wij hier nog met een enkel woord melding willen maken.

Voor den waarnemer van een zonsver-

duistering, die daartoe gebruik maakt van een zeer eenvoudigen kijker, zal het den schijn hebben alsof de laatst overblijvende strook van de verduisterde zon, zich oplost in kleine pareltjes (Bailey's parels) en op die wijze verdwijnt. Een oogenblik later is het schitterend hemellichaam van de zon weggedoken achter de naderbij komende maan; maar gedurende één of twee seconden blijft de onderste luchtlaag van de omgeving van de zon — een streek die rijk is aan metaaldampen, welke zich in dien korten tusschentijd in van spectroscoop, over de de volle lengte van het spectrum, kenbaar maken als een veelvoudige „uitstraling" van kleuren. Men veronderstelt, dat die merkwaardige „uitstraling" niet meer diepte heeft dan 800 mijlen; en juist het nauwkeurig onderzoek van die luchtlaag behoort almede tot de waarneming van den zon-eclips.

Daar de waarneming van de groote Indische zonsverduistering zoovele buitengewone resultaten opleverde, zagen de sterrenkundigen met belangstelling uit naar een even belangrijke eclips, dien zij twee jaren later verwachtten. Ik heb nu het geluk gehad deze laatste eclips bij te wonen niet alleen, maar ik werd bovendien nog op een waarnemingspunt geposteerd, waar een groot aantal sterrenkundigen waren bijeen gekomen, die gewapend waren met de meest uitgebreide en nieuwerwetsche toestellen, welke men nog ooit op één plaats bijeen had gezien, om een zonsverduistering waar te nemen.

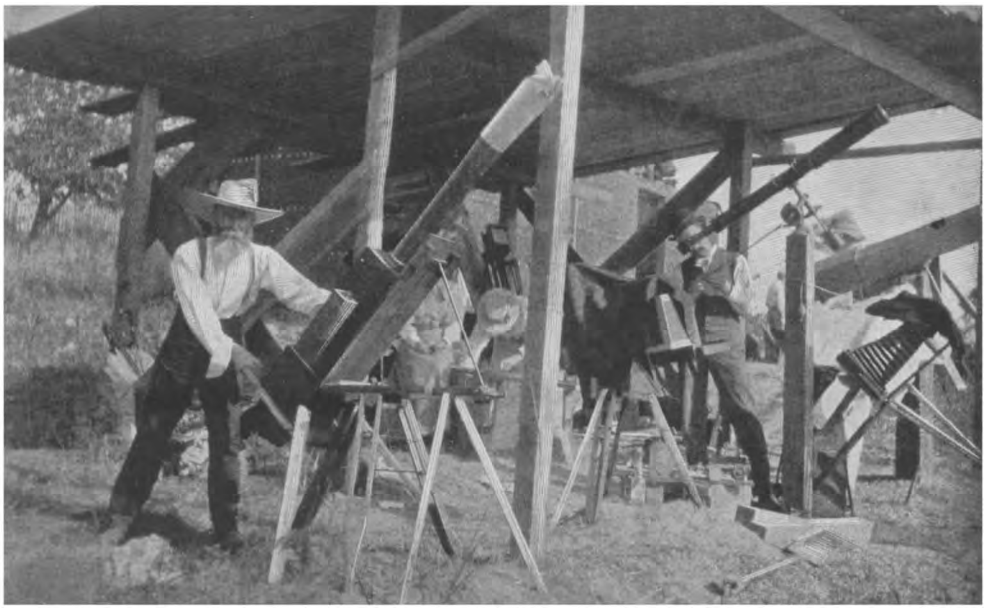

Alles in gereedheid brengende voor de zonsverduistering te Wadesborough, N. Carolina.

De plaats onzer bestemming was Wadesborough in Noord-Carolina, een romantisch maar afgelegen plaatsje, dat weinig bekend was en ongeveer duizend mijlen sporens van New-York is verwijderd. 't Is een typisch klein stadje in de Zuidelijke Staten. De trein stopt bij een kleine open vlakte in het bosch, en dan moet gij nog ongeveer een mijl per rijtuig afleggen, voordat gij stil houdt voor de voornaamste herberg, waar gij uw intrek moet nemen.

Een half uur na onze aankomst ontvingen wij een bezoek van den heer Young — een autoriteit op 't gebied van sterrenkundige waarnemingen en directeur van het obser-

vatorium te Princeton. Hij ontdekte bij een vroegere zonsverduistering het onbekende element in de omgeving van de zon, van toen af *Coronium* genaamd. En een jaar later ontdekte hij het luchtverschijnsel waarover wij reeds gesproken hebben en dat wij een „uitstraling" hebben genoemd.

Professor Young had op zijn eigen waarnemingsgebied een geschikt terrein voor ons laten inrichten, en daar hebben wij een drukke week doorgebracht; vroeg en laat, en somtijds midden op den dag in een verzengende hitte, waren wij druk bezig met het opzetten en oriënteeren van onze toestellen en alle verdere werkzaamheden voor den belangrijken dag, die zoo spoedig op handen was. Ons programma bestond uit vier belangrijke punten.

1°. Een onderzoek, terwijl het overstelpende licht van den lichtkring van de zon was afgesneden, naar den buitenrand of chromosfeer, de streek van de „uitstraling" en de oneffenheden daaronder begrepen.

2°. Een onderzoek van den etherischen en problematischen stralenkrans.

3°. Een onderzoek van de flauwe en vèrreikende uitbreidingen van dienzelfden stralenkrans — deze onderzoekingen worden met het oog, met het fotografeer-toestel en met den spectroscoop gedaan.

4°. Algemeene problemen, zooals de hitte en de dichtheid van het licht van den stralenkrans, het onderzoek naar intramercurische planeten, enz.

Op den 28sten Mei was 's morgens bij het aanbreken van den dag alles geheel in orde, en daar de zon aan een helder blauwen hemel in vollen glans opkwam, waren wij overtuigd, dat de eclips te Wadesborough onder bijzonder gunstige omstandigheden zou worden waargenomen.

De juiste tijd zou worden aangegeven door professor Young, en even voor 7.30 riep één zijner assistenten, met zijn oog op een grooten telescoop gevestigd, plotseling uit „eerste aanraking". Dat woord werd overgenomen en door het geheele gezelschap herhaald. Die aankondiging was wel vroeg gekomen, maar dat was nog volstrekt geen reden tot ongerustheid, want al kan het oogenblik van de totale verduistering ook op een seconde na voorspeld worden, dan zijn het begin en het einde van de verduistering toch altijd eenigszins onzeker.

Gedurende het volgende uur zou onder

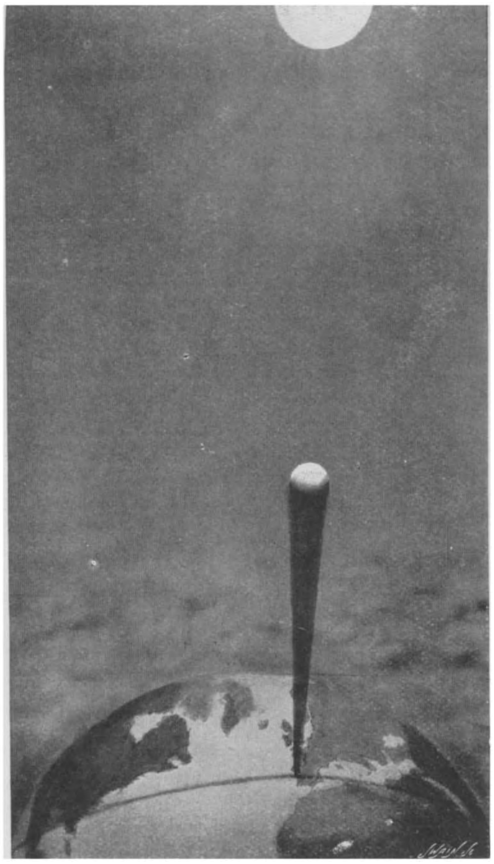

De baan van de volkomen zonsverduistering.

gewone omstandigheden de hitte van den dag aanmerkelijk toegenomen zijn, maar om acht uur was de lucht frisch en bepaald kouder dan ze geweest was. Om dien tijd waren de vroege en extra-treinen aangekomen en kwam een groote menigte menschen van alle zijden toegeloopen; ze werden echter door den sterken arm van de politie buiten het waarnemingsterrein gehouden.

En wat de waarnemers zelf aangaat, die waren van af dat oogenblik geheel verdiept in hun taak; zij wisten dan ook door vroegere ervaringen geleerd, maar al te goed dat zij bedaard moesten blijven en zich om niets anders mochten bekommeren. Want een zekere onrust, onweerstaanbaar en niet te omschrijven, begon zich meester te maken van al wat leefde. In een weide niet ver van ons af, begon een koe, die de vorige dagen al onze handelingen met belangstelling gevolgd had, onrustig heen en weer te loopen en telkens te loeien, alsof ze beangst was. En bij de boerderij kraaiden de hanen aanhoudend, alsof ze bezeten te hebben opgehouden, en waarde er een doodsche stilte door de geheele natuur. Velen haalden onwillekeurig diep adem. De inboorlingen sidderden van ingehouden opgewondenheid; of kwam het door een gewaarwording, die veel op koude geleek? Want er was iets kils in de lucht, een geheel andere kilte dan die welke door de thermometers wordt aangewezen; veeleer een gewaarwording van de ziel dan van het lichaam. Wij hadden nog twee minuten. De zonneschijf geleek op een zeer smalle afnemende maan. De denneboomen konden wij reeds niet meer zien en de schemering nam al meer en meer toe. Plotseling

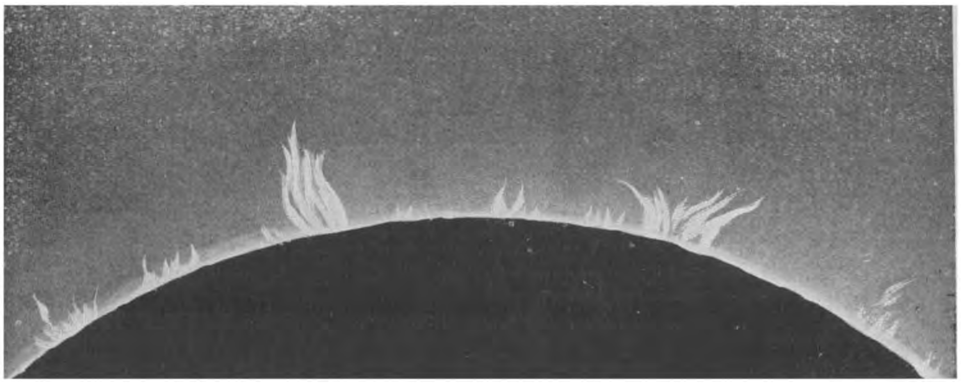

Het oogenblik van de „uitstraling", wanneer de zon juist achter de maan verborgen is.

waren, doch nog veel opmerkelijker was de onrust onder al wat leefde in de bosschen. In plaats van de stilte, die daar 's morgens altijd heerschte, hoorde men nu het gegons van de insecten, het gekwinkeleer van de vogelen, alsof de dag ten einde liep. Weldra kwamen de nachtvogels te voorschijn, blijkbaar in de war gebracht door de vallende duisternis — een vreemde en voelbare duisternis. Vele bloemen sloten hare kelken. Eenigen tijd later was het blauw van den hemel aschgrauw geworden en zagen de gezichten van onze vrienden er bleek en loodkleurig uit. Want het was een onnatuurlijke duisternis, die nu met horten en stooten over ons kwam.

Om 9.40, vijf minuten voor de algeheele verduistering, scheen elk teeken van leven kwamen uit het Zuid-Westen kleine golvende schaduwen, zich over den grond bewegende als strepen van licht en schaduw, die weerkaatst werden in stroomend water.

Dat treffend en eigenaardig luchtverschijnsel, dat wellicht het gevolg was van de wisselende stralenbreking in onze atmosfeer van de laatste zwakke zonnestralen, doet zich meestal voor, even vóór en na een totale zonsverduistering.

Het volgend oogenblik zagen degenen, die hun blik omhoog konden slaan, den omtrek van de maan tegen een etherischen achtergrond, die niet te beschrijven en ook slechts onduidelijk zichtbaar was. Dat was het eerste flauwe schijnsel van den stralenkrans van 1900, toen viel de groote schaduw neer op alle toeschouwers. Die plotselinge

overgang tot volslagen duisternis is wel het meest indrukwekkend. De duisternis overvalt ons met de snelheid van een kanonskogel.

Ongeveer duizend mijlen naar het Zuid-Westen glooide de breede vallei onder ons op naar de zwakke verwijderde lijn aan den hemel, maar de geweldig groote schaduw was in enkele seconden over dien afgrond heen gevaren, de geheele wereld als met een kleed bedekkend, overvleugelend en verbannend. Het was alsof er iets ontastbaars, maar werkelijks en vreesverwekkends om ons waarde. De hemel boven ons, die kort te voren donkerrood was geweest, was nu grauw en liep in olijf- en oranjekleurige tinten uit tot aan den verren horizon; en halverwege in de richting van het Zenith hing de donkere gestalte van de maan, terwijl daar rondom heen het zilveren schijnsel van den stralenkrans zich aan ons oog vertoonde. Het zachte en bovenaardsche licht met zijn geheimzinnig, gasachtig aanhangsel is wel eens vergeleken met de fletsblauwe vonken, die onder de stralen-bundels van een dynamo opschieten, en wordt gewoonlijk aan een magnetischen oorsprong toegeschreven.

Maar wanneer men eenmaal weet, waaruit dat spookachtig schijnsel van den staart van een komeet bestaat, is het nog tijds genoeg om te onderzoeken waaruit die even spookachtige stralenkrans bestaat.

Minder in het oogvallend dan de stralenkrans maar niet onderdoende in schoonheid, zijn de ruwe juweelen, die men thans om den rand van de zon ziet. Die verhevenheden om de zon, zooals zij genoemd worden, zijn, door den spectroscoop gezien, niets dan kleine afgestooten deeltjes gloeiende hydrogeen uit de atmosfeer van de zon, voortkomende uit zulke ontzaglijke uitbarstingen, dat zij wel eens een hoogte bereikt hebben van 200.000 mijlen in een tijdsbestek, dat slechts bij minuten kon worden aangewezen. Zeer waarschijnlijk wordt die materie met zooveel kracht uitgedreven, dat zij zoo ver buiten 't gebied van de zon neervallen, dat zij nooit kunnen terugkeeren en ze gedoemd zijn om voortaan als meteorische wonderen door het wereldruim rond te trekken.

Anderhalve minuut is ongetwijfeld een veel te kort tijdsbestek om al de bijzonderheden waar te nemen van zulk een verheven en beweeglijk schouwspel als de verduisterde zon. Maar met onverbiddelijke nauwgezetheid liet de waarschuwende stem van den assistent zich hooren om ons mede te deelen, dat wij nog slechts vijf seconden tijd hadden om de fotografische records te voltooien. De stralen van de zon begonnen reeds te verminderen, wegkrimpende van den Westelijken rand van de maan, waar kort daarna gedurende één enkel oogenblik een helder lichtende ster scheen te zijn — en dan opeens kwam het licht terug, het geheele landschap overstroomende met zijn gloed. De overgang was plotseling, als altijd, bijna electrisch, en onmiddellijk weerklonk van den naburigen heuvel, waar duizenden toeschouwers bijeen waren, een luide, korte en opgewonden juichkreet.

Met één laatsten blik zag ik de laatste schaduwen met ongeloofelijke snelheid over de heuveltoppen vluchten naar het Noord-Oosten. Het voorste deel was reeds bijna bij de zee, waarvan ze vier duizend mijlen in een paar uur zou afleggen, om vandaar haar tocht voort te zetten over Portugal, Spanje en Algiers — waar langs de geheele lijn een tal van waarnemers haar komst verbeidden — en verder naar de groote Afrikaansche woestijnen, en ten slotte de aarde verlatende in de nabijheid van Soudan.

De grootste Camera van de Wereld.

De grootste draagbare camera van de geheele wereld is waarschijnlijk het eigendom van de Chicago en Alton Railroad Co. te Chicago. Het toestel waarvan hierbij de fotografieën gevoegd zijn, is zoo groot dat men 15 à 20 man noodig heeft, om het te stellen voor het opnemen van een fotografie.

Op de Parijsche tentoonstelling was een fotografie, die op één enkel negatief was genomen en die een afmeting had van 8 voet lengte en 4½ voet breedte — de grootste afbeelding in haar soort, die ooit werd genomen. Dat was het werk van genoemde kolossale camera. Zij stelde een passagierstrein voor en de fotografie was een zuivere afdruk van het negatief, zonder in het minst geretoucheerd te zijn.

Dit toestel was ontworpen door den heer Lawrence, fotograaf te Chicago; het duurde 2½ maand voordat het geheel voltooid was. De hoofdinrichting is gelijk aan die van een gewone camera; maar verscheidene onderdeelen moesten, naar evenredigheid van de grootte en de zwaarte, zeer veel sterker gemaakt worden. Het toestel is gemaakt van kersenhout.

Het omkleedsel van de harmonica is van caoutchouc, en elke vouw is versterkt met een reep wit hout van ¼ duim dikte. Bovendien is het caoutchouc aan de binnenzijde gevoerd met stevig zwart gaas en dan nog met een dunne, zwarte, ondoorschijnende stof. Voor het vervaardigen van deze reusachtige harmonica gebruikte men meer dan veertig gallons cement, ruim veertig meter caoutchouc en vijf honderd voet wit hout. De harmonica is verdeeld in vier afdeelingen, en tusschen elke afdeeling is een raam dat op kleine raderen rust, die op een stalen spoor loopen. Het onderstel, waarop de harmonica korter of langer gemaakt wordt voor het nemen van het beeld, bestaat uit balken van kersenhout, die elk twee duim hoog en zes duim breed zijn. Wanneer de harmonica zoo ver mogelijk is uitgestrekt, is zij twintig voet lang.

Het moeilijkste van het geheele werk was het vervaardigen van de lenzen voor dezen fotografischen reus. Deze camera heeft de grootste fotografische lenzen die ooit gemaakt werden. De eene heeft een focus van vijf en een halve voet, terwijl de andere een zoogenaamde telescopische rechtlijnige lens is met een focus of brandpunt van tien voet. De eerste lens wordt gebruikt voor voorwerpen, die betrekkelijk dichtbij zijn, terwijl de telescopische lens natuurlijk dient voor verder verwijderde gezichtspunten.

De platen voor de camera werden naar

speciale modellen gemaakt en waren zeer kostbaar, omdat er veel zorg vereischt werd om ze te prepareeren en er de oplossing op te brengen. De camera is groot genoeg om twee platen te bevatten, die in den houder geplaatst worden; die houder is van hout gemaakt en bevestigd in een stalen raam. Men zal zich eenig denkbeeld kunnen vormen van de bezwaren, welke verbonden zijn aan het vervaardigen van deze platen, wanneer men weet, dat zij elk afzonderlijk meer dan honderd pond wegen. De heer Lawrence ontwierp een speciaal toestel om de lenzen ten opzichte van het brandpunt te kunnen regelen. Dat toestel bestaat uit twee schermen of zoekers van half-doorschijnende celluloïde, waarop het beeld van het object, dat gefotografeerd moet worden, verschijnt evenals op een gewoon glas! De afmetingen van den zoeker zijn in evenredigheid met de grootte van de camera. Die zoeker wordt voortbewogen langs een smal spoor, dat in duimen is ingedeeld. Wanneer het beeld op het scherm duidelijk te voorschijn komt, zoodra de zoeker b.v. op tien duim, het brandpunt gevonden heeft, wordt de harmonica tien voet uitgetrokken, waartoe de hulp vereischt wordt van twee of drie sterke mannen. Wanneer de camera in werking wordt gebracht, voorziet men haar van platen in de donkere kamer, die daartoe opzettelijk vervaardigd is. Wanneer de platen in den houder gebracht zijn, worden zij van het licht afgesloten door een soort van gordijnen, die van zwart laken gemaakt zijn. Door aan de buitenzijde van de reuzen-camera op een knop te drukken, kan een gordijn opzijde geschoven worden om de plaat te exposeeren, 'terwijl het gordijn dicht geschoven wordt en dus de plaat weer geheel zal bedekken wanneer men opnieuw op den knop drukt. Men heeft hierbij hetzelfde beginsel toegepast als bij een gewoon rol-

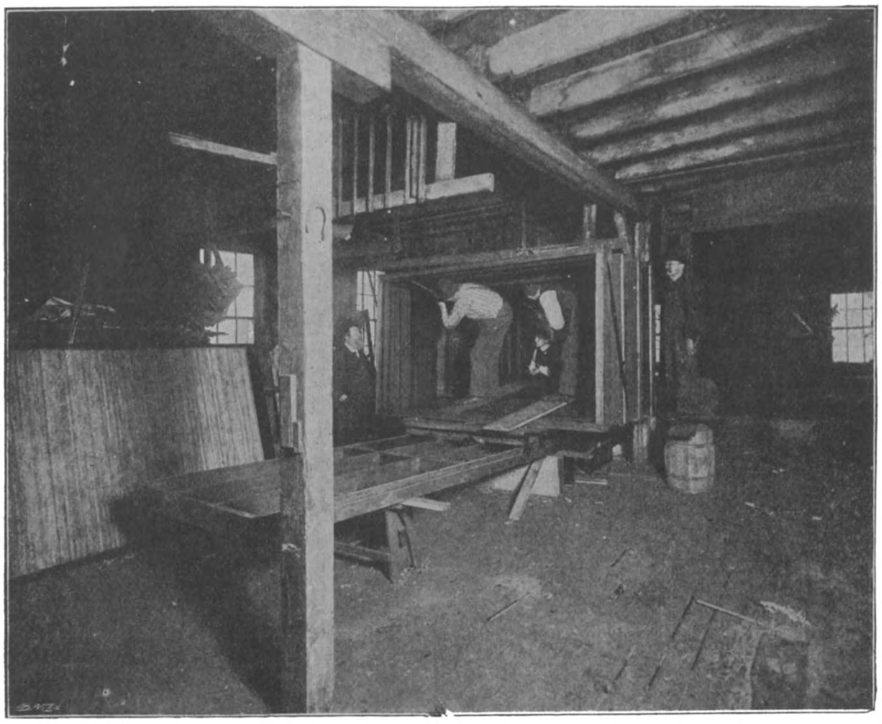

De inrichting van de reuzen-camera te Chicago.

gordijn. Daarna wordt de camera op den wagen geplaatst, die daarvoor opzettelijk vervaardigd is. Is men aangekomen op het terrein waar het beeld moet genomen worden, dan wordt de reuzen camera afgeladen — en hier begint het moeielijke werk eerst recht. De fotograaf maakt zijne berekeningen met den zoeker en dan wordt de camera gesteld. Doch men moet zeer voorzichtig zijn met het uittrekken van de harmonica en zorg dragen dat zij zich op den juisten afstand bevindt, zooals die door

Het overbrengen van de camera naar den trein.

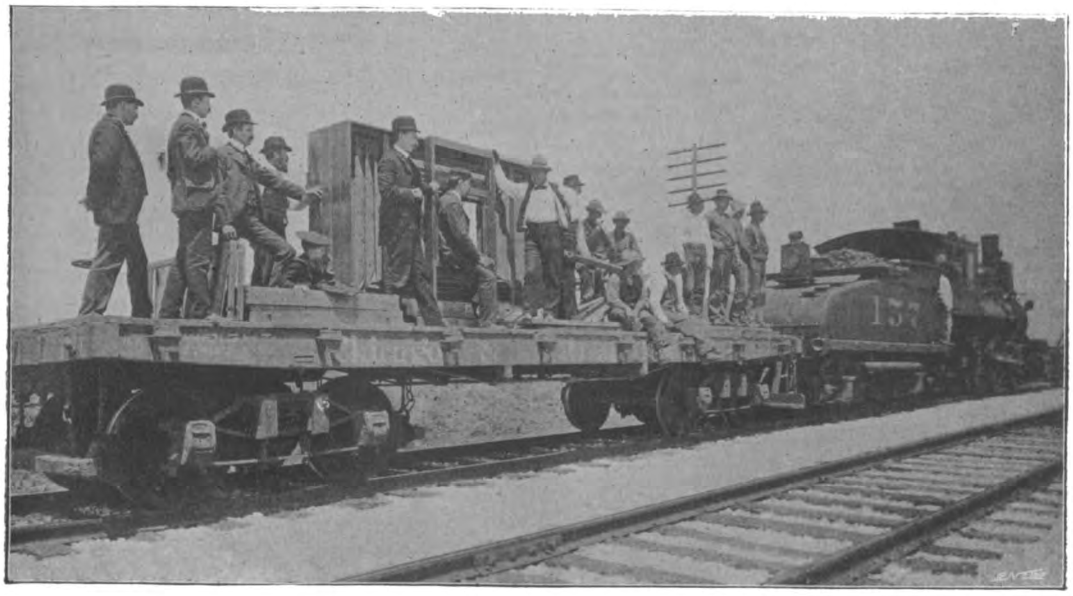

De groote camera onder weg met zijn eigen personeel.

den zoeker is aangewezen, en dat de lens hoog genoeg geplaatst is. Gedurende de geheele bewerking moet de camera dikwijls wel twintigmaal op nieuw gesteld worden, voordat de fotograaf het juiste punt heeft gevonden.

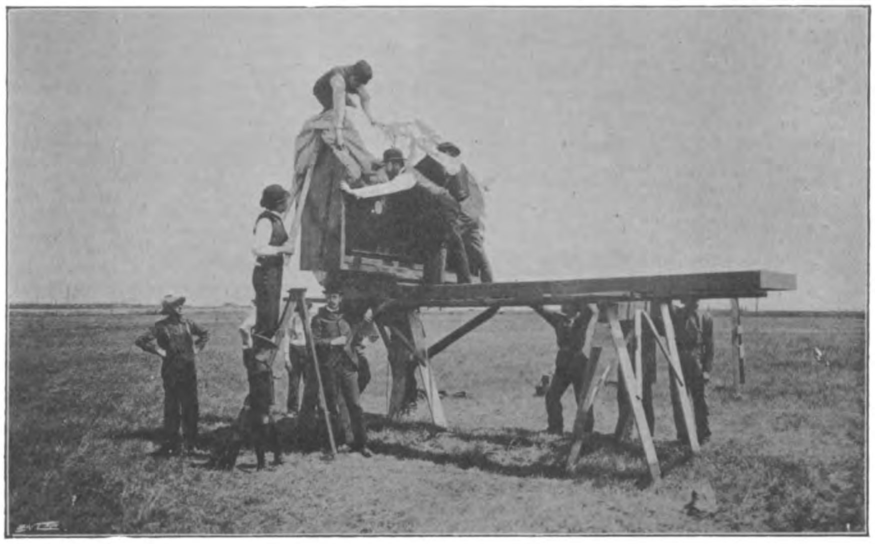

Het personeel begint de camera op het onderstel in elkaar te zetten.

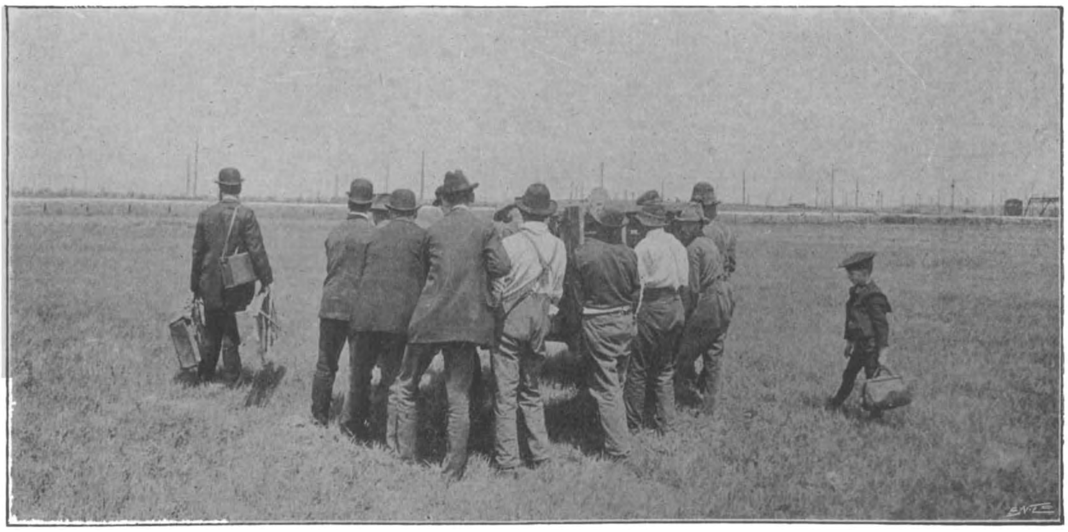

Het stellen van de groote camera om een fotografie te nemen.

De bewerking, die nu aan de beurt komt, is het schoonmaken van de plaat, want het is onmogelijk om met een onzuivere plaat een beeld op te nemen.

De achterzijde van de camera is zoo ruim, dat een man naar binnen kan gaan

en zich daar vrij kan bewegen. De camera wordt gesloten door een gewone deur, die

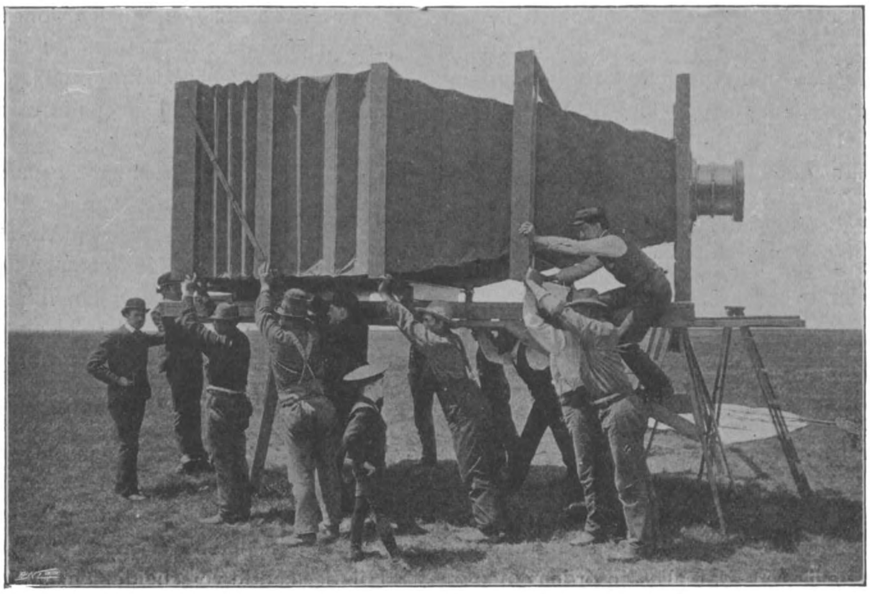

Op deze wijze wordt de monster-camera verschoven om den juisten stand te zoeken.

op hengsels draait. De deur wordt geopend en dan gaat de fotograaf naar binnen voor-

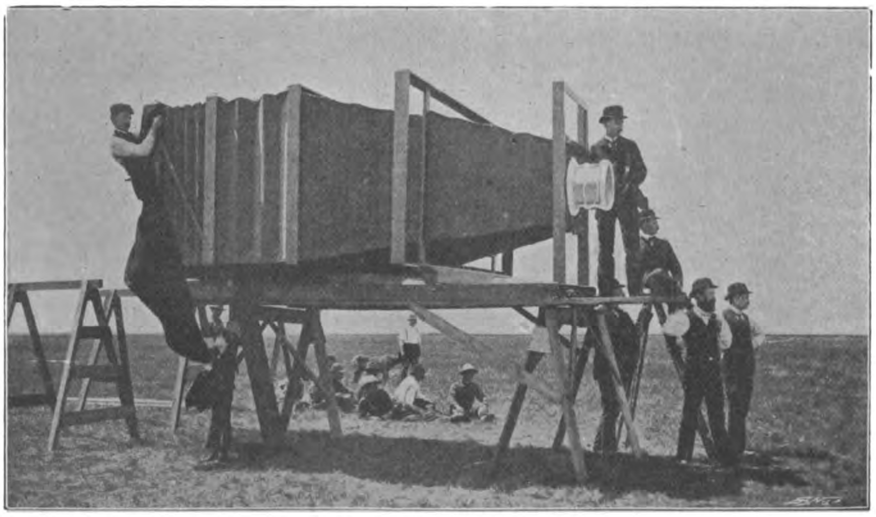

Het exposeeren van de plaat.

zien van een grooten stoffer van kameelhaar. Dan wordt de deur gesloten en staat de fotograaf geheel in 't donker. Natuurlijk is er licht noodig om de stofjes op de lens waar te nemen; daartoe wordt een rood glas bij de lens geplaatst. Een van de schuiven voor den plaathouder wordt uitgetrokken, en dan kan de fotograaf de lens

nauwkeurig reinigen. Wanneer hij de schuif weer heeft gesloten, tikt hij aan de achterdeur en wordt uitgelaten. Daar het toestel bijna luchtdicht is, is het stof afnemen geen aangename taak. Nu wordt de fotografie genomen. Vooraf wordt het roode glas vervangen door een bedekking van zwart leer, die het licht afsluit. Het gordijn wordt afgerold en de fotograaf berekent den tijd van het exposeeren (opnemen van de „kiek").

Daar de lenzen buitengewoon groot en dik zijn, moeten zij bij een sterk zonlicht ongeveer twee en halve minuut geëxposeerd worden, wanneer het een isochromatische (gelijkkleurige) plaat is, terwijl men ongeveer dertig seconden moet exposeeren met een gewone plaat. De fotograaf werpt een laatsten blik op den zoeker en den stand van de groote camera, kijkt naar de zon om te zien of er geen wolk in aantocht is, die schaduw kan veroorzaken, en wanneer hij eindelijk ziet dat alles in orde is, neemt hij op de gewone wijze de schuif weg. Op een teeken van hem wordt de schuif weer dicht geschoven. Wanneer men een tweede fotografie wil nemen, wordt de achterzijde van de camera geopend, de plaat plat gelegd en dan wordt de tweede fotografie opgenomen. Zooals licht te denken is, moeten minstens twee of drie fotografen te zamen de platen van zulk een buitengewone grootte ontwikkelen; daarom hebben de eigenaars van de camera een laboratorium laten bouwen voor het ontwikkelen en afdrukken van de plaat.

Het plan om zulk een groote camera te vervaardigen dagteekent van de Parijsche tentoonstelling. De Chicago en Alton Maatschappij wenschte eenige opnamen ten toon te stellen van speciale treinen, die kort te voren voltooid waren. Het bleek, dat in Chicago geen enkele camera groot genoeg was om duidelijke opnamen te geven van de decoraties en andere onderdeelen van de verschillende waggons, daarom gaf men aan den officieelen fotograaf van de Maatschappij *carte blanche*, om daartoe een reuzen-camera te laten vervaardigen.

Hij besteedde verscheidene maanden aan het ontwerpen van plannen, omdat men in de Vereenigde Staten nog nooit iets dergelijks op zulk een reusachtige schaal had gemaakt. De camera met de plaathouders weegt veertien honderd pond.

Merkwaardigheden uit het Rijk der Levende Natuur.

HOLLANDS GOUDMIJN.

Er is een tijd geweest, dat Hollands visscherij het onderwerp was van Europeesche fabels!

Meer te zeggen, om aan te toonen welk een belangrijke tak van bedrijf de vischvangst was, behoeft eigenlijk niet, doch we willen met enkele cijfers laten zien, hoe de toestand inderdaad was en hoe men zich die in het buitenland voorstelde.

In de 14e eeuw was de handel in zeevisch, vooral in gezouten haring, voor de Hollandsche koopsteden reeds van groote beteekenis, en deze handel nam voortdurend in omvang toe. Zoo rustten zich op het eind der 15e eeuw hier te lande 6 à 700 schepen ter haringvangst uit en een halve eeuw later zond Enkhuizen alléén 8 oorlogsschepen naar zee, om de haringvloot van die stad te begeleiden.

Ten tijde der regeering van koningin Elisabeth wist men in Engeland te verhalen, dat 3000 haringschepen met 50000 visschers uit Holland ter zee voeren, en dat niet minder dan 9000 schepen met 150000 zeelieden noodig waren om bescherming en transport te verleenen!

Dat is natuurlijk schromelijk overdreven, wijl het moeielijk aan te nemen is, dat de geheele mannelijke bevolking van Holland zich met de haringvangst zou hebben bezig gehouden.

Toch werd inderdaad de werkelijke opbrengst op 20 millioen gulden per jaar geschat, een voor dien tijd ongekend hooge som.

Wat die Engelsche berichten betreft, het ligt voor de hand, dat ze alleen dienden om de jaloezie aan te wakkeren, en den grondslag te leggen der oorzaken, die de bloedige Engelsche zeeoorlogen deden ontstaan.

De haring heeft een belangrijke rol gespeeld in onze geschiedenis.

Er zijn heel wat oorlogen gevoerd, verdragen geteekend en wetten afgekondigd, waarin de haring de „hoofdpersoon" was, waarin deze visch wederom voor de zooveelste maal een onmisbaar voedsel werd geacht voor iedereen.

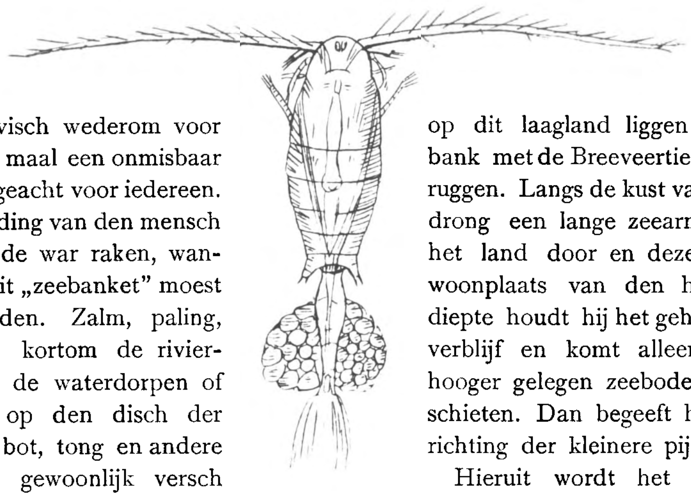

Roeipootkreeft.

De huishouding van den mensch zou danig in de war raken, wanneer daarin dit „zeebanket" moest ontbeerd worden. Zalm, paling, karper, baars, kortom de riviervisch blijft in de waterdorpen of komt alleen op den disch der rijken; schol, bot, tong en andere zeevisch, die gewoonlijk versch verhandeld wordt, gaat niet verder dan de kuststreken; stokvisch en versche kabeljauw kan men desnoods missen; maar wat zouden wij aanvangen zonder haring? Geen visch, die gemakkelijker te krijgen, die goedkooper en meer bekend is dan deze en dan ook op vele tafels de plaats van het vleesch vervult. Van de meest aanzienlijken tot de armste hutbewoners, ieder vindt het op zijn tijd een genot, zich te vergasten aan den haring, die onder zulke verschillende vormen op tafel verschijnt.

Om een goede voorstelling te hebben van de eigenlijke woonplaats der haringen raadplege men nevenstaand kaartje van de Noordzee met haar omgeving. De groote zwarte pijlen wijzen den weg, langs welke zich de scharen verplaatsen. Van uit de Noordelijke IJszee gaan deze naar de Zuidelijker zeeën, n.l. den Atlantischen Oceaan, de Noord- en de Oostzee. Op gezette tijden verschijnen in deze streken „haringbergen" om dikwijls weer op geheimzinnige wijze te verdwijnen.

Straks zullen wij zien, wat daarvan de oorzaak is, voorshands bepalen we ons bij de kaart.

Was de bodem der zee 200 Meter hooger, dan zou er alleen op de allerlichtste plaatsen water staan. Het grootste deel der Noordzee was droog, terwijl de Iersche zee met het Kanaal een deel van het vaste land zouden uitmaken. Engeland zou als een hoogvlakte op dit laagland liggen en Doggersbank met de Breeveertien waren landruggen. Langs de kust van Noorwegen drong een lange zeearm tot diep in het land door en deze is thans de woonplaats van den haring. In die diepte houdt hij het geheele jaar door verblijf en komt alleen boven den hooger gelegen zeebodem om kuit te schieten. Dan begeeft hij zich in de richting der kleinere pijltjes.

Hieruit wordt het nu duidelijk, waarom de haringvangst langs de Oostkust van Engeland, bij Doggersbank en langs onze kusten zoo belangrijk is.

't Eerst belandt de kuitschietende haring aan de Shetlandsche eilanden (zie de kaart!) en daar wierp men vroeger dan ook het eerst 't haringnet uit. Dat gebeurde in den nacht van Sint-Jan (25 Juni) en zoo spoedig mogelijk werden de jagers (snelzeilende schepen) naar 't vaderland gezonden om de eerste vangst aan den man te brengen. Naar die jagers heetten deze eerstelingen „jaagharing" of „jagersharing". Hadden ze nog geen kuit of kom, dan was het „maatjesharing", terwijl de „schootharing", de laatste, die aan den afslag komt, reeds kuit heeft geschoten. „Volle haring" is nog in 't bezit van hom of kuit. Aan onze kusten vangt men in den nazomer,

September, meest de z. g. „steurharing".

In de noordelijke zeeën treft men den haring zoowat het geheele jaar door aan, waar hij in scholen gezellig vereenigd op dezelfde plaatsen vertoeft. De levensomstandigheden, zooals de aard van het voedsel, de temperatuur van het water, het zoutgehalte der zee, de vijanden, enz. zijn voor deze gelijk en voor verschillende zeestreken ook verschillend. Vandaar dat én lichaamsbouw, én kleur, dezer bij elkaar levende haringen zoo goed als geen verschil oplevert en men naar den bodem waarboven zij leven, spreekt van haringrassen.

Zijn voedsel vindt de haring in de bovenste waterlagen, en daar houdt hij dus hoofdzakelijk verblijf gedurende den maaltijd. Die maaltijd bestaat in het verorberen van ongeveer 60000 diertjes!

Eén zoo'n diertje is hierneven afgebeeld op een 30-voudige vergrooting. 't Is een roeipootkreeft, een zeer klein schaaldiertje, dat zich slechts in een lengte van eenige m.M. verheugen mag. Oogenschijnlijk lijkt het dus een enorm werk voor den haring zijne maag gevuld te krijgen, maar als men bedenkt, dat er soms milliarden dezer wezens a. h. w. liggen opgehoopt, dan krijgt men een ander inzicht in de zaak. Er zijn er soms zóóveel bijeen, dat de zee tal van vierkante mijlen oppervlakte een roode brij gelijkt.

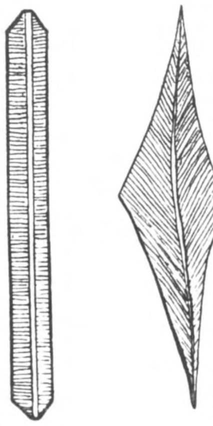
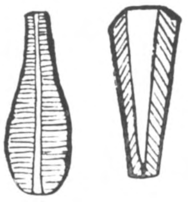

Diatomeeën.

Ja zelfs het opnemen van voedsel is den haring gemakkelijk gemaakt. Hij behoeft den mond slechts te openen en het voedsel vloeit hem toe. Elke ademtocht geeft hem verschen aanvoer, daar zijn kieuwen zóó zijn ingericht, dat ze het water doorlaten en het voedsel tegenhouden op dezelfde wijze ongeveer als de baarden' van den walvisch doen. Het is te begrijpen, dat de groote trek der haring afhangt van de aanwezigheid dezer diertjes en het verplaatsen van deze door storm, stroom enz. heeft het trekken van gene tot gevolg.

Evenals het bestaan der haringen geheel afhangt van het verschijnen der roeipootkreeften in een streek, zoo zijn deze zelf weer afhankelijk van het voorkomen eener plantensoort, die op bepaalde gedeelten der zee welig wast. Die planten zijn de diatomeeën of kristalwieren. Het zijn enkelvoudige plantjes, in wier buitenwand zich een laag kiezelzuur afgezet heeft, welke eigenaardige vormen vertoont. (zie de figuur!) Zij planten zich voort door deeling in tweeën; worden ze te klein, dan groeien ze eenigen tijd buiten het kiezelzuurpantser, of versmelten ook wel met elkaar tot grootere.

In de huishouding der natuur spelen zij een belangrijke rol. Van hun kleinheid krijgt men eerst een goede voorstelling, als men bedenkt, dat er enkele billioenen noodig zijn om een kubieken centimeter te vullen. De poolzeeën zijn vooral de plaatsen, waar de diatomeeën zich vermenigvuldigen op den tijd, dat de natuur milder wordt en het ijs smelt. Door de beweging der zee, zeestroomen, stormen, wordt de massa naar het zuiden verplaatst, tot zij ondiepten, zandbanken, of tegenstroomen ontmoeten. In deze gevallen hoopen zij zich op met milliarden en worden door de roeipootkreeften ijverig vervolgd en geconsumeerd. De laatsten worden op den voet gevolgd door de enorme massa haring en de aanwezigheid der „haringbergen" bij zandbanken, ondiepten, kusten, enz. is dus het indirect gevolg der kristalwieren.

Echter er is nog een oorzaak voor de opeenhooping, n.l. het schieten der kuit.

De kuit, zoo noemt men de gezamenlijke eieren, is soortelijk zwaarder, dan het zeewater, zoodat ze, direct na het verlaten van het lichaam naar den bodem zinkt.

In volle- of diepe zee gelegd, zouden de eieren terstond op den bodem belanden, waar zij én licht, én zuurstof, én warmte moeten ontberen.

Bovendien kleven de eieren vast aan zeeplanten, die natuurlijk in diepe zee evenmin aanwezig zijn. Al deze factoren bewerken, dat de haring, wil hij-zelf en zijn geslacht blijven bestaan, de ondiepten zoekt. In dichte drommen bewegen zich de massa's naar de kusten, zelfs zóó, dat de onderste lagen vaak de bovenste uit het water lichten; schuiten worden opgetild, en stokken in de massa gestoken blijven daarin rechtop staan.

Wie eenmaal in zijn leven zoo'n haringberg naderen zag, vergeet het grootsche schouwspel nimmer: het watervlak is kalm en effen, de zon weerkaatst in de zilveren schubben der visschen, die rijzende en dalende boven den waterspiegel vooruitschiet naar de vaste plaats om kuit te schieten. Eigenaardig is het, dat de plaats en de tijd voor elk ras verschillend is.

Van dit „paaien", zooals de visschers dezen trek noemen, wordt gebruik gemaakt om de groote vangst te doen plaats hebben. Van afstand tot afstand liggen de haringbuizen in zee, en hebben de bedriegelijke netten daartusschen ingespannen.

Rechtstandige wanden, die drijvende worden gehouden door vaatjes, groote kurken, enz. Loodrecht hangen de gazen, vallen omlaag en stuiten de massa in haren loop!

De mazen zijn juist zoo groot, dat de kop er door kan; wil de visch nu, voelende, dat hij stuit, terug, dan blijven de kieuwdeksels haken en alle visschen, die tegen 't net zwemmen zijn tevens gevangen ook.

Men schat het jaarlijks gevangen aantal haring op 10000 millioen (tienduizend millioen) terwijl dit maar $\frac{1}{100}$ deel uitmaakt der massa, welke naar raming in de zee leeft.

Ook de haringvangst op de Zuiderzee is van groot belang.

Vollenhove, Elburg, Harderwijk, Bunschoten en Huizen zijn wel de voornaamste plaatsen waar deze visscherij wordt uitgeoefend en de 15 millioen haringen, welke jaarlijks door de zuiderzeevisschers in hun netten worden opgehaald, zullen ongetwijfeld het droogleggen dezer binnenzee tegenhouden. Echter niet om de voor- of nadeelen op te sommen, die de droogmaking der Zuiderzee kan hebben, zijn wij bezig geweest de aandacht te vestigen op de haringvangst. Neen, wij wilden laten zien, hoe een tak van bedrijf afhankelijk is van een merkwaardigen keten, waarvan wij de verschillende schakels achtereenvolgens de revue lieten passeeren. Wat een gevolgen zou het voor het wezen der zee hebben, indien de natuur eens, grillig als zij kan wezen, een der schakels ontrukte aan den keten:

diatomeeën, roeipootkreeften, haringen, mensch?

AGRESTIS.

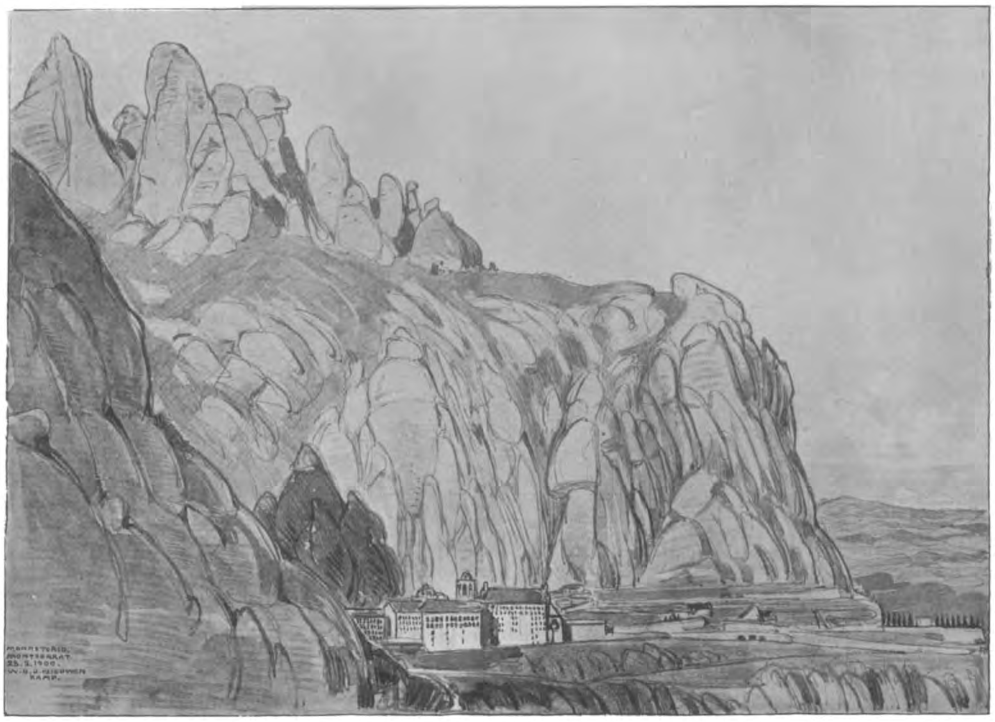

Het Klooster van den Mont Serrat.

Een bezoek aan het Klooster op den Mont Serrat in Spanje.

DOOR W. O. J. N.

Met een vaart als van een stoomtram bij ons in Holland, hadden we een paar uren voortgesukkeld in een viezen, stoffigen trein, langzamerhand Barcelona uit het oog verliezend. Ontelbare malen was er gestopt en hadden we verlangend uitgekeken naar den naam van 't station, tot we eindelijk en ten laatste stil hielden voor dat waar we moesten overstappen in den trein van een tandradbaan, die ons verder zou voeren naar het klooster van den Mont Serrat. Achter het station begon de tandradbaan, doch van den trein was niets te bespeuren. Het eenige wat wij zagen was een klein karretje op twee wielen, met gewelfd rieten dak en bespannen met een muilezel. De koetsier, een allervriendelijkst oud mannetje, kwam op ons af en noodigde ons uit in te stappen, doch daar we dachten met den trein verder te moeten en deze misschien nog komen moest, waren we daar niet toe te bewegen. Doch het mannetje noodigde ons hoe langer hoe vriendelijker en dringender uit en hield lange redevoeringen, waaruit we ten laatste opmaakten, dat op onzen trein geen aansluiting was met de tandradbaan, en dat zijn karretje daar nu de plaatsvervanger van was. We stapten dus maar in, en voort ging het in snellen draf langs een breeden, erg stoffigen weg onder het vroolijk gebabbel van 't oude mannetje, waar we nu, door 't hossen en stooten en 't geratel van de wielen, totaal niets meer van begrepen. Telkens hadden we een heerlijk uitzicht op den berg, die er op dezen afstand reeds heel wonderlijk uit-

zag en hoe meer we naderden, al vreemder en grilliger werd. Ten laatste bereikten we een dorpje (Monistrol) aan den voet van den berg en hield ons karretje stil. 't Koetsiertje stapte af en beduidde ons heel welwillend dat we uit moesten stappen, en met een enormen omhaal van woorden, dat die stoffige weg, die daar voor ons met groote bochten zich tegen den berg opwond, de weg was naar 't klooster en dat we dien nu maar op moesten wandelen, verdwalen was niet mogelijk. Zijn dienst was hier afgeloopen, maar voor zoo en zooveel, hij noemde een flinke som, zou hij ons tot boven brengen. 't Leek ons echter veel te duur en bovendien lokte de wandeling ons erg aan, na dien vervelenden rit in den morsigen trein en 't geschud in 't kleine wagentje. 't Was heerlijk weer, 't zonnetje scheen vroolijk, en de lucht was vervuld met voorjaarsgeuren. De vruchtboomen stonden in bloei en de vogels zongen.

Een oogenblik dachten we terug aan 't vaderland, waar, nog geen week geleden (het was in Februari), we in een doordringend kouden wind en motregen, door de kledderige vuile sneeuw gebaggerd hadden, op weg naar 't station, waar we onze reis naar 't Zuiden begonnen waren. Eerst voerde de weg over een steenen brug over een snel vlietend stroompje, (de Llobregat) en leidde daarna in groote kronkelingen al hooger en hooger, langs diepe afgronden, door en om zonderling gevormde rotsgevaarten in de gedaante van reusachtige kolommen, torens of vestingmuren, honderden meters hoog. Sommige geleken versteende schildwachten (de Moren noemden deze Gistans, d. i. steenen wachters) of vertoonden duidelijk dierenvormen. 't Klooster op de halve

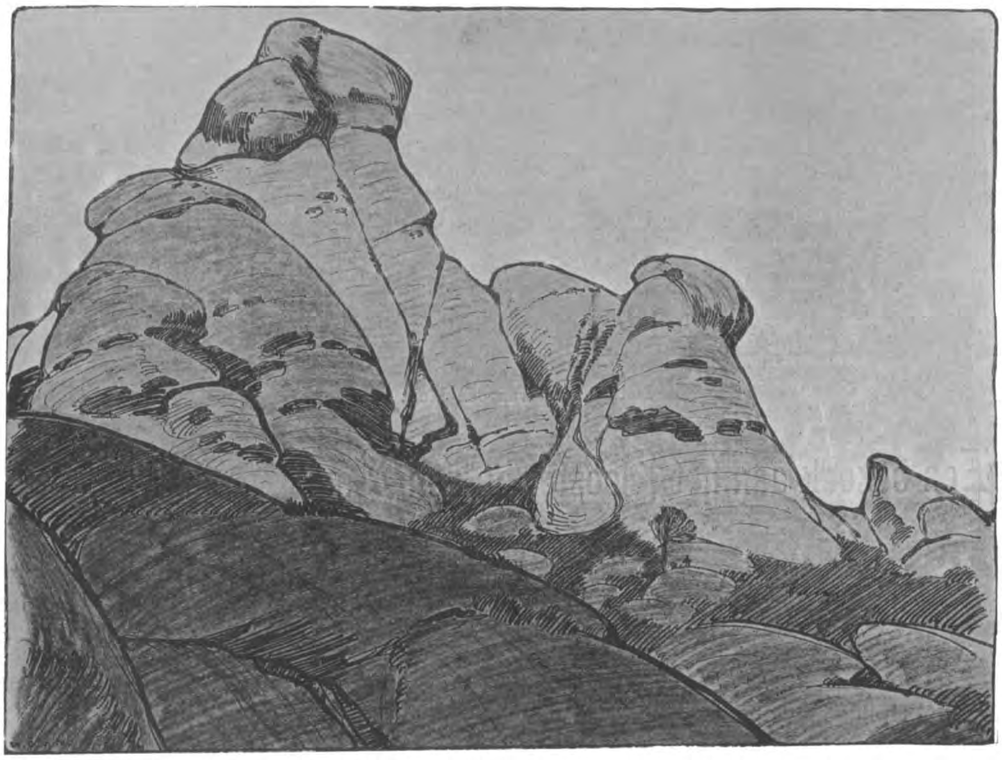

Grilliger bergtoppen kan men zich moeielijk voorstellen.

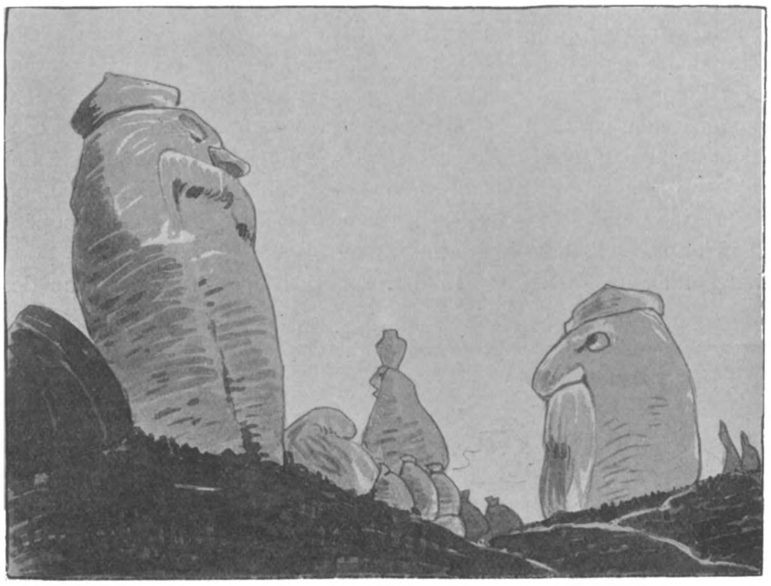

Zonderlinge rotsen op den Mont Serrat.

hoogte van den berg, 't doel van onzen tocht, bleef steeds voor ons oog verborgen, tot na een uur of vier klimmens, bij een scherpe bocht van den weg, we er plotseling voor stonden.

Door een poort met het jaartal 1555, bereikten we, na nog een weinig stijgen het met platanen beplante voorplein.

Dit plein is aan drie zijden bebouwd, en geeft aan den open kant een onvergetelijk vergezicht te genieten, tusschen twee loodrechte rotswanden door, op een oneindig ver verschietend heuvelland. Links liggen het oude klooster en de kerk, rechts de nieuwere gebouwen, ingericht tot het herbergen van bedevaartgangers, zes, zeven verdiepingen hoog, geheel vlak van muren en zonder eenige versiering. Achter deze gebouwen, en er overheen hangende, weer de honderden meters hooge steenen wachters.

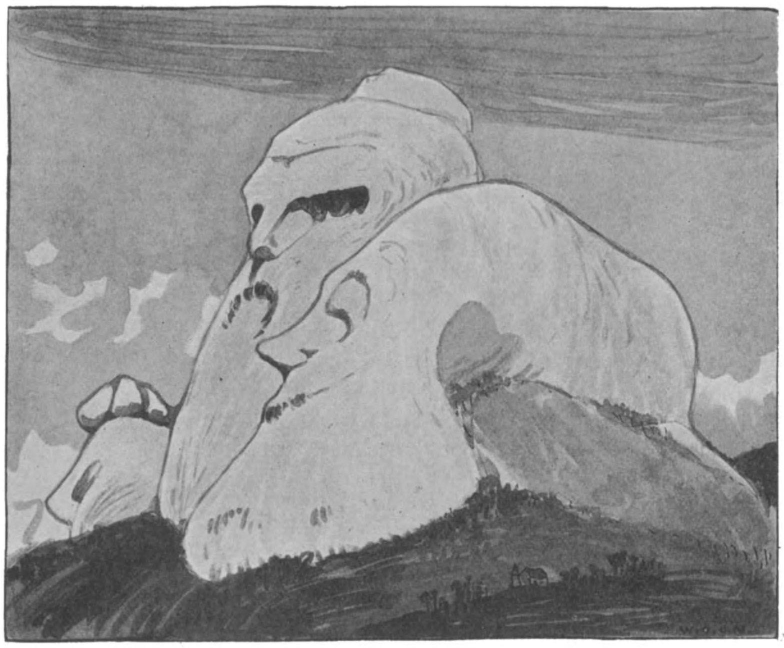

De geleerden.

Na lang zoeken, het plein was geheel verlaten, ontdekten we een deur, waarboven het opschrift „Des pacho de aposentos" en waar we wisten, door Baedeker onderricht, dat bedevaartgangers zich moesten aanmelden. Doch ook hier was niemand. Eindelijk, na geruimen tijd op de stoep te hebben gewacht en uitgerust, verscheen er een heer, die ons eerst in 't Spaansch, maar toen uit onze onzamenhangende antwoorden bleek, dat wij die taal niet bijster machtig waren, in erg geradbraakt Fransch aansprak. Zeker, we konden een kamer krijgen, alleen maar even onzen naam in een boek zetten (logeeren is hier kosteloos, alleen wordt verwacht dat men bij het vertrek een gift voor het klooster achterlaat) waarna hij ons de sleutels gaf. „Hier dat groote gebouw, het eerste poortje, de derde verdieping; hier op dit plaatje aan den sleutel staat het nummer van de kamer," zeide hij kortaf. En hij verdween weder. We stapten op het poortje aan en vonden weldra onze kamer! Het was een zindelijk vertrekje, met steenen vloer, wanden en gewelf en een groot openslaand raam met het uitzicht dat we reeds op het plein genoten hadden. De meubileering bestond uit twee eenvoudige ijzeren bedden, een ijzeren waschtafel, een houten tafel en een knopstoel, het oude bekende model. Eten kan men medebrengen uit Barcelona, of zelf klaarmaken en de eetwaren koopen in een winkel op het plein.

In dezen winkel zijn de koopers van de toonbanken en de koopwaren gescheiden door een ijzeren hek, dat tot den zolder reikt. Langs drie zijden zijn toonbanken en hekken, zoodat de kooper in een hok staat; 't gekochte wordt door de tralies toegestoken. Men krijgt er een gevoel van opgesloten te zijn in de apenkooi in Artis en door bezoekers gevoederd te worden. Op 't plein is ook een restauratie, niet slechter of viezer dan de meeste in Spanje.

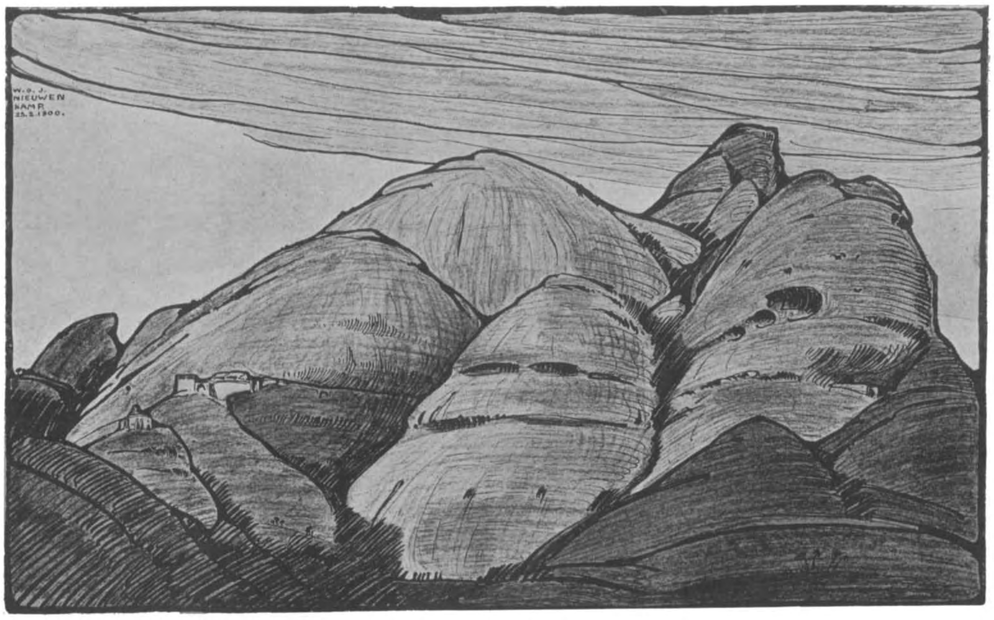

Een van de hoogste toppen.

Het klooster is een van de oudste en vermaardste van geheel Spanje en gesticht ter eere van een houten Mariabeeld, volgens overlevering het werk van den heiligen Lucas,

en door den heiligen Petrus naar Spanje gebracht. Deze overlevering meldt, dat in den tijd toen het land door de Moren werd overstroomd, 't beeld verborgen werd in een grot, waar het later, in 880, door herders gevonden werd. Men wilde het beeld toen naar Manresa brengen, een dorpje aan den voet van den berg, doch onderweg toen men nog maar weinig gevorderd was, weigerde het beeld verder te gaan, waarom meldt de overlevering niet. Toen werd besloten op die plek, tei herinnering, een klooster te stichten. Latere onderzoekingen hebben aangetoond dat al reeds voor den inval der Moren hier een Benedictijner nederzetting was. Paus Benedictus XIII verklaarde het klooster tot onafhankelijke abdij, tot het in 1874 weder onder beheer kwam van den bisschop van Barcelona.

In den loop der tijden had het ongehoorde rijkdommen verkregen, die echter tijdens den oorlog met Frankrijk zoo goed als geheel verloren gingen. Een gedeelte van het klooster wordt nog bewoond door een twintigtal monniken, een ander door enkele nonnen. Het oudste gedeelte is geheel tot puin vervallen, enkele overgebleven brokstukken van beeldhouwwerk worden nog bewaard in een klein museum. Het mooiste gedeelte is een goed bewaard gebleven Gothische kloostergang uit 1460 en een onvoltooid gebleven klokkentoren. De reusachtige nieuwere gebouwen zijn alleen ingericht tot het herbergen van de vele bedevaartgangers (ongeveer 60.000 per jaar) die den berg bezoeken om te bidden bij het wonderbaarlijke Mariabeeld, of om, zooals wij, enkele dagen te genieten van deze heerlijke natuur.

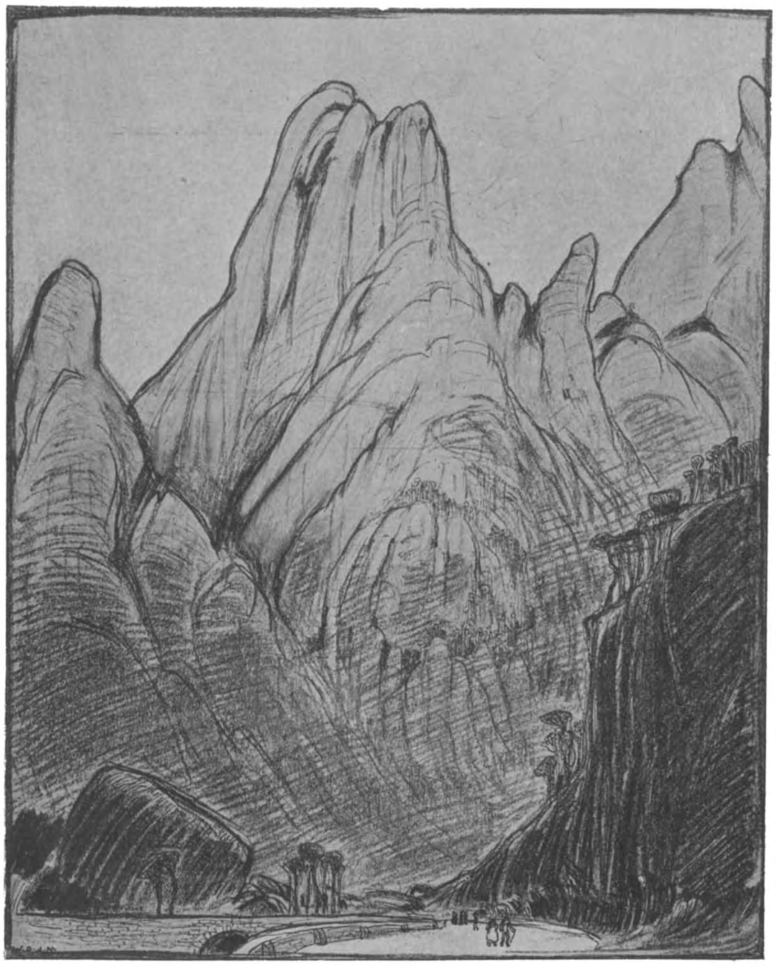

De weg naar het Klooster.

Wij troffen het dat 't karnavals tijd was en

een ieder naar Barcelona was teruggekeerd; 't was op den berg dus stil, we waren de eenige bezoekers en konden ongestoord overal ronddwalen zonder, zooals de paar laatste dagen van ons verblijf, overal troepjes luidruchtige Spanjaarden tegen te komen met koketteerende dames, die met gidsen, ezels, drijvers en dragers dezelfde tochten maakten, die wij te voet zelf gevonden hadden. De meeste van deze tochten leiden naar plaatsen waar eens kluizenaars in een hol of in een hutje woonden, en waar later ter hunner eere kapelletjes werden gebouwd. De meest gewilde wandeling langs een gemakkelijke trap van duizenden treden in de rots gehouwen, langs kruisen en heiligenbeelden, is die naar de grot, waar het houten Mariabeeld gevonden werd (La cueva de la Virgen) en waar nu een aardig kapelletje voor gebouwd is, geleund tegen een reusachtigen steilen rotswand. Achter het klooster is eveneens een weg met ontelbare treden in de rotsen uitgehouden, de Jacobsladder (Escalera de Jacob) geheeten. Die weg voert naar den top, door een geweldige spleet, die den geheelen berg in twee deelen snijdt. Langs verscheidene heilige plaatsen komt men na een uur of drie op den top bij het kapelletje ter eere van San Jeronimo (1241 meter boven zee,) waar deze heilige eertijds woonde in een hutje, dat met een grooten ijzeren ring aan de steile rots was bevestigd, om het tegen storm te beveiligen. De ijzeren ring is er nog, het hutje is verdwenen. Hier geniet men een onvergetelijk panorama. In het noorden de lange blauwende reeks van de Pyreneeën met de eeuwig met sneeuw bekroonde toppen; in 't oosten de donkerblauwe Middellandsche zee met de Balearen, in 't zuiden en westen een oneindig gezicht over golvende vlakten, heuvels en bergen. Aan de Zuidoostelijke zijde gaat de berg vlak voor uwe voeten loodrecht naar beneden en ziet gij in de duizelingwekkende diepte de vlakte onder u liggen, met dorpjes, rivieren en boomgaarden, die nauwelijks meer te onderscheiden zijn. Deze wandeling heeft op mij den meesten indruk gemaakt. Grilliger bergtoppen dan men hier ziet, kan men zich moeielijk voorstellen. Bij elken bocht van het smalle pad doemen er telkens weer nieuwe rotsgevaarten op; soms staat ge er plotseling voor en kunt ge niet nalaten een weinig angstig op te zien tegen die roerlooze reuzen, honderden meters hoog. Ze hebben bijna allen namen: het doodshoofd (El Cap de Mort); de vinger (Dedos); de monniken-processie; de oude vrouwen; de geleerden; de kampvechters; de bewakers van den heiligen graal, enz. enz.

De Mont Serrat, de gezaagde berg, is voorzeker een van de meest interessantste bergen van Europa; niet door zijn hoogte, maar door zijn zonderlinge grootsche vormen maakt hij een geweldigen indruk op den bezoeker, en zal door dezen niet licht meer vergeten worden.

Een Keizerlijke Banneling

DOOR J. G. R. VOS.

Die bevelen lieten zich niet wachten. De *Bellerophon* werd uitgenoodigd op de reede van Plymouth te ankeren, en nauwelijks was dit geschied, of twee zwaar gewapende fregatten vatten post aan hare boorden. Admiraal Keith kwam aan boord van de *Bellerophon* een kort beleefdheidsbezoek brengen; het was echter aan de onheilspellende blikken van allen, die Napoleon gewoon was aan boord te ontmoeten, te zien, dat eene groote teleurstelling voor hem was weggelegd. Op dat oogenblik kwam generaal Gourgaud mededeelen, dat hij Napoleons brief niet aan den Prins-Regent had kunnen ter hand stellen, en genoodzaakt was geweest, dien aan admiraal Keith over te geven.

Nauwelijks was tot in Londen de mare doorgedrongen, dat Napoleon op de reede van Plymouth was aangekomen, of iedereen wenschte het monster te zien, dat verscheidene jaren niets dan schrik en ontsteltenis had verspreid. Duizenden vaartuigen omringden aanhoudend de *Bellerophon* en stelden zich aan ernstige gevaren bloot. Iederen dag gebeurden er ongelukken, en de Engelsche ministers, bemerkende, dat medelijden met Napoleon den haat verdrong, gaven bevel de nieuwsgierigen met geweld te verwijderen. Gewapende sloepen dreven daarop de booten met geweerschoten terug.

Den 27sten des morgens kwam kolonel Maitland maarschalk Bertrand verwittigen, dat hij bevel had ontvangen, allen, die geen deel meer uitmaakten van den persoonlijken dienst van Napoleon, aan boord van een fregat over te brengen, en dat waarschijnlijk in den loop van dien dag admiraal Keith hem het besluit van het Ministerie zou mededeelen.

Den 30sten Juli kwam admiraal Keith met den onderstaatssecretaris Sir Henry Bunbury, wien het Ministerie had opgedragen, Napoleon zijn besluit mede te deelen. Dientengevolge las Lord Keith hem een ministerieel schrijven voor, waarin hij niet met den titel van „Keizer", maar slechts met dien van „Generaal Bonaparte" werd aangeduid, en hem werd medegedeeld, dat het eiland St. Helena voor zijn toekomstig verblijf werd aangewezen. Tevens werd hem toegestaan, dat hij uit de personen, die hem naar Engeland waren gevolgd, drie officieren, met uitzondering van de generaals Savary en Lallemand, kon kiezen, welke met zijn geneesheer en twaalf bedienden hem naar zijn toekomstig verblijf konden volgen, doch dat dezen het eiland niet mochten verlaten dan met toestemming

van het Britsche Gouvernement. Voorts behelsde het schrijven, dat de schout-bij-nacht Sir George Cockburn, benoemd tot stationscommandant van de Kaap de Goede Hoop en aangrenzende zeeën, generaal Bonaparte en diens gevolg naar St. Helena zou overbrengen, en binnen weinige dagen daartoe gereed zou zijn, weshalve het wenschelijk was, dat generaal Bonaparte zonder uitstel eene keuze zou doen van de personen, die hem zouden volgen.

Toen Lord Keith en Sir Henry Bunbury hadden uitgesproken, zeide Napoleon:

„Ik ben de gast van Engeland, en niet de gevangene. Ik heb mij vrijwillig geplaatst onder de bescherming van de Engelsche wet; het Gouvernement heeft te mijnen opzichte de wetten van zijn land, het volkenrecht en het geheiligde recht der gastvrijheid geschonden. Ik protesteer en doe een beroep op de Britsche eer."

Dit protest en nog twee schriftelijke baatten Napoleon echter niets. Het eerste werd beantwoord door den schout-bij-nacht en den onderstaatssecretaris, die verklaarden, dat zij zijne woorden onmiddellijk aan de ministers van Engeland zouden overbrengen; het tweede, insgelijks van den 30sten, zond kolonel Maitland des avonds aan admiraal Keith; en het derde, van 4 Augustus, zond hij eenvoudig naar Londen op.

Den 30sten Juli, ongeveer te middernacht, was de *Bellerophon* onder zeil gegaan naar Startbay, terwijl te Portsmouth de *Northumberland* in aller ijl in gereedheid werd gebracht, om Napoleon naar St. Helena over te brengen. Te Startbay ging Napoleon er toe over om diegenen aan te wijzen, die hem zouden volgen.

Het speet hem zeer, dat de generaals Lallemand en Savary uitgesloten waren, maar er was niets aan te doen. Hij koos nu den maarschalk Bertrand, den generaal de Montholon en den generaal Gourgaud, die hunne gezinnen met zich mochten nemen in hunne vrijwillige ballingschap. Generaal Gourgaud liet evenwel zijne vrouw en zijn zoon in Europa achter.

Maar er was nog iemand, dien Napoleon gaarne met zich zoude hebben genomen, en die daarom gevraagd had, namelijk de graaf van Las Cases. Het was een geleerd man, die de Engelsche taal zeer goed verstond. Daar de Britsche orders, die het aantal metgezellen van Napoleon bepaalden, slechts van de militairen spraken, verkreeg hij, dat Las Cases, begeleid door zijn zoon Emmanuel, hem als secretaris zou volgen. Aan het hoofd van het dienstpersoneel werd Marchand, kamerdienaar van Napoleon, geplaatst, die door zijne goede opvoeding en getrouwheid hem de grootste diensten zou bewijzen. De geneesheer Mengeaud, die aanvankelijk Napoleon zou vergezellen, weigerde, toen hij hoorde, aan welke bepalingen hij zich zou moeten onderwerpen. Savary stelde daarop aan den dokter van de *Bellerophon*, O'Meara, voor, Napoleon naar St. Helena te begeleiden. O'Meara stemde hierin toe.

Zoodra de *Northumberland* gereed was, werd zij, benevens twee fregatten vol troepen, naar Start-bay gedirigeerd. De admiraal Keith kwam daarop aan boord van de *Bellerophon*, en stelde in de kajuit aan Napoleon den schout-bij-nacht Sir George Cockburn voor, commandant van het eskader, dat hem naar St. Helena zou overbrengen, en die belast was met instructies van den Minister van Koloniën. Deze schreven o. a. voor, dat de bagage nauwkeurig moest worden onderzocht, dat alle waarden van eenig belang in goud of diamanten moesten worden afgegeven, en dat de wapenen moesten worden ingeleverd. Dientengevolge vermande zich eindelijk admiraal Keith, en zeide op den eerbiedigsten toon: „Generaal! Engeland beveelt mij uw degen op te eischen." Napoleon, die besloten was dengene, die hem zijn degen met geweld zou willen ontnemen, er mede te doorsteken, sloeg de hand aan het gevest, en wierp tot eenig antwoord zulk een verschrikkelijken blik op Lord Keith, dat deze er niet verder op aandrong. Ook werd aan de officieren, die Napoleon volgden, den degen gelaten; het was voldoende, dat zij hunne vuurwapenen afgaven. Napoleon had zich dus niet te beklagen.

Tegen twee uren in den namiddag van den 7en Augustus, ging Napoleon, vergezeld van de personen, die zijn gevolg zouden uitmaken, van de *Bellerophon* op de *Northumberland* over. Daarop volgde door den secretaris van schout-bij-nacht Cockburn de visitatie van de bagage, evenwel meer voor den vorm. Bertrand gaf, als grootmaarschalk van Napoleon, 4000 napoleons over, als de kas van Napoleon; maar ongeveer 400.000 francs in goud en 350.000 in diamanten, waaronder een collier, dat koningin Hortense Napoleon gedwongen had aan te nemen en aan Las Cases was toevertrouwd, waren over verschillende personen verdeeld, en daar dezen niet aan het lijf onderzocht werden, werden de verborgen voorwerpen niet ontdekt. Van het afgegevene werd een inventaris opgemaakt, en de gelden zouden aan de bannelingen teruggegeven worden, naarmate zij die noodig hadden. Kolonel Maitland kwam toen afscheid nemen van Napoleon, en verklaarde, dat hij de behandeling, die men dezen liet ondergaan oprecht betreurde. Napoleon deed hem geene verwijten en verzocht hem zijn dank aan de equipage van de *Bellerophon* over te brengen.

Den 9en Augustus gaf de schout-bij-nacht Cockburn bevel het anker te lichten, en eenige minuten daarna was het eskader onder zeil. De *Northumberland*, waarover de kolonel Roos het bevel voerde, werd gevolgd door de *Havana* en door verschillende korvetten en brikken vol troepen. Terwijl Napoleon aan dek wandelde, werd de kust van Bretagne zichtbaar, en over het geheele opperdek weerklonk weldra de kreet van: „Frankrijk! Frankrijk!" Napoleon hield stil, keek naar de kust, en het hoofd ontblootende, zeide hij met aandoening: „Vaarwel, land der dapperen, ik groet u! Vaarwel, Frankrijk, vaarwel!" Ook de Engelschen ontblootten onwillekeurig het hoofd.

Aan boord schikte Napoleon zich zooveel mogelijk naar de omstandigheden. Hij ontbeet in zijne hut, en vertoonde zich eerst tegen vier uren aan de Engelschen. Op dien tijd ging hij naar het salon en wachtte daar, terwijl hij een partijtje schaak of piquet speelde, totdat de schout-bij-nacht hem kwam begroeten, en hem halen om te dineeren. Het diner evenwel duurde hem te lang; reeds den eersten dag stond hij op, zoodra het was afgeloopen. Allen, Engelschen en Franschen, volgden zijn voorbeeld, maar hij noodigde hen uit om weder te gaan zitten, en nam alleen Bertrand mede. Die gewoonte bleef hij steeds volgen; wanneer het schip slingerde, bood de schout-bij-nacht hem de hand, om hem aan dek te geleiden, waarna deze in de kajuit terugkwam, om zich nog eenigen tijd met de dischgenooten te onderhouden.

Aan dek onderhield zich Napoleon, die steeds een van zijn gevolg medenam, met de officieren of de manschappen. Daar hij geen Engelsch verstond, koos hij, als het noodig was, steeds een tolk uit, want er waren er verscheidenen aan boord, die zoowel Engelsch als Fransch spraken. Wanneer hij niet geneigd was tot spreken, ging hij, na eenigen tijd op en neer geloopen te hebben, op den bak op een kanon zitten, dat de geheele equipage weldra „het kanon van den Keizer" noemde, en dat zij steeds zorgde goed schoon te houden.

Het eskader vorderde echter langzaam; de hitte was ontzettend. Den 23sten Augustus bereikte het Madeira, en de schout-bij-nacht wilde er ankeren, om versche levensmiddelen in te nemen. Maar een plotselinge storm noodzaakte hem weder onder zeil te gaan. Die storm was zóó hevig, dat het fregat *Havana* en de brik *Ferret* van de divisie werden gescheiden, en alleen de reis moesten voortzetten. Na acht en veertig uren ankerde de *Northumberland* wederom bij Madeira, nam er de noodige levensmiddelen in, en vertrok toen onmiddellijk. Den 29sten Augustus werd de Kreeftskeerkring gepasseerd, en den 23sten September de Linie, juist op nul graden lengte, nul graden breedte en bij nul graden zonsdeclinatie, hetgeen natuurlijk eene groote zeldzaamheid is.

Het is van algemeene bekendheid, dat

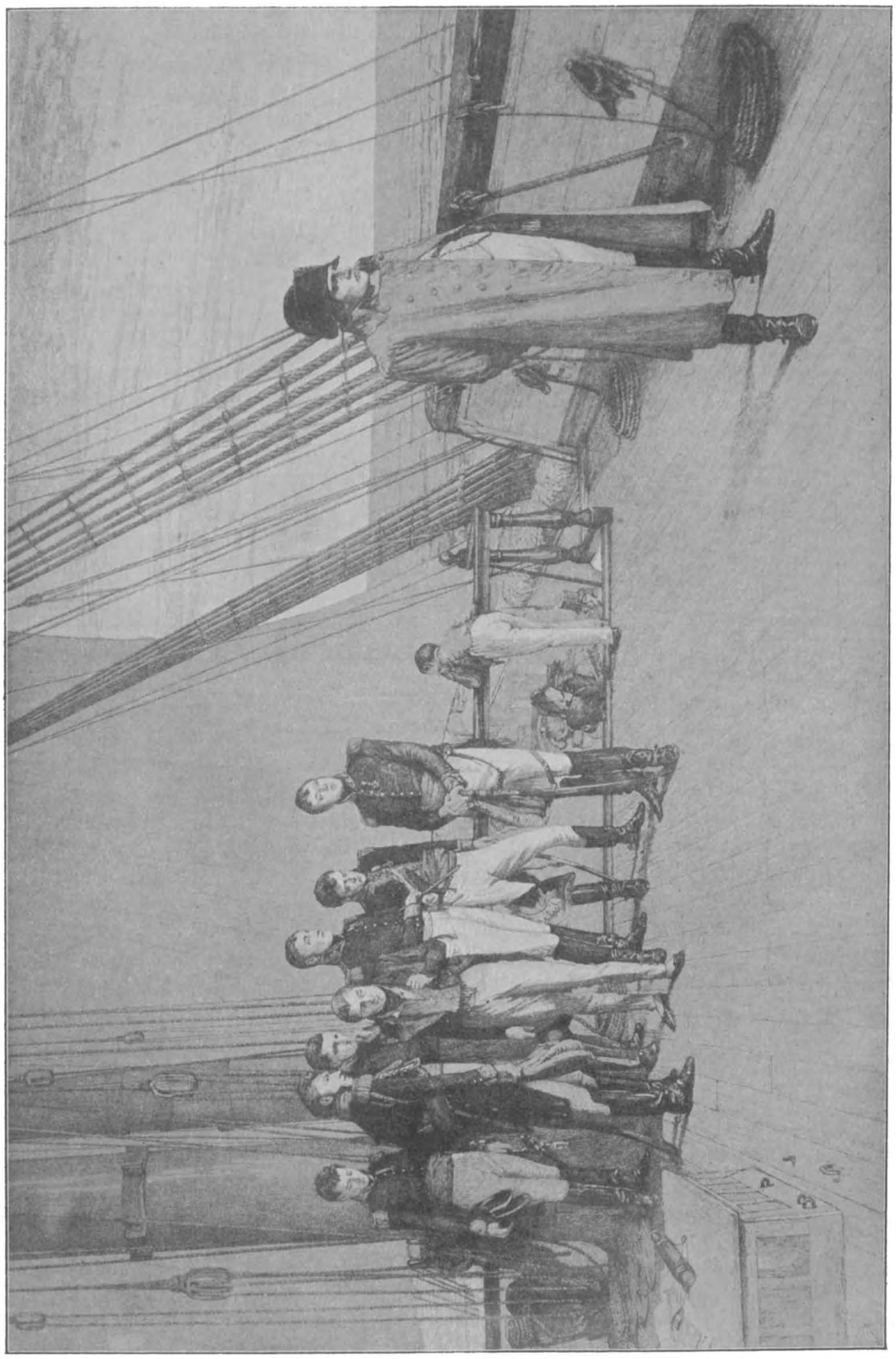

het passeeren van de Linie aan boord feestelijk wordt herdacht, en dat zij, die dit voor het eerst doen, zich aan zekere hardhandige plechtigheden moeten onderwerpen. Napoleon en zijne volgelingen werden echter daarvan vrijgesteld, maar woonden de plechtigheid van het scheren en doopen bij. Hij liet vervolgens door Bertrand 500 napoleons aan den oudsten matroos, die steeds voor Neptunus fungeert, overhandigen, opdat deze met zijn geheele hof op de gezondheid van Napoleon zou kunnen drinken. Neptunus stelde deze som ter bewaring in handen van den kolonel Roos, op voorwaarde dat een extra-oorlam aan de equipage zou worden gegeven.

Napoleon sprak gaarne met zijne volgelingen over zijne veldtochten, en dezen haalden hem over, zijne gedenkschriften op papier te stellen. Zelf hield hij niet van schrijven; het was hem te vermoeiend. Zijne hand kon de snelheid van zijne gedachten niet volgen. Hij nam slechts de pen op, wanneer hij bij toeval alleen was, en behoefte had eene gedachte aan het papier toe te vertrouwen; maar na eenige regels geschreven te hebben, hield hij op en wierp de pen op tafel. Hij wees daarom Las Cases aan, om onder zijn dictée den eersten veldtocht van Italië op schrift te stellen, terwijl Gourgaud den veldtocht van 1815 zou schrijven. Hij begon onmiddellijk aan dit gedeelte van zijn taak.

Wanneer Napoleon dicteerde, beschouwde hij dikwijls zijne handen, die stevig en mollig waren, met lange en dunne vingers; hij was er niet weinig trotsch op. Ook dicteerde hij steeds loopende. Somtijds begon hij zittende, maar reeds bij den eersten zin stond hij op en liep het vertrek in zijne geheele lengte op en neer. Hoe meer hij zich in zijn onderwerp verdiepte, hoe meer hij de hebbelijkheid had zijn rechterarm te wringen, en met de linkerhand aan den opslag van de rechtermouw van zijne jas te trekken. Zijn dicteeren werd door deze beweging evenwel niet haastiger; ook bleef zijn gang even langzaam en afgemeten.

Ondertusschen werd de tocht juist door de pogingen van den schout-bij-nacht Cockburn om dien te verkorten, verlengd. In dien tijd liet men zich, als de Linie gepasseerd was, door de passaatwinden tot in de nabijheid van de kust van Brazilië drijven; daarna trachtte men veranderlijke westenwinden te ontmoeten, om op St. Helena te komen. De schout-bij-nacht wilde, om spoediger te landen, meer ten behoeve van zijn gast dan van hem zelven, een anderen weg volgen. Als men langs de kust van Afrika houdt en vervolgens de Golf van Guinea binnenloopt, ontmoet men somtijds veranderlijke westenwinden, die naar Zuid-Afrika voeren, waarna men, oostenwinden vindende, door deze naar St. Helena wordt gedreven. Cockburn nam deze richting en slaagde aanvankelijk zeer goed; later vorderde hij echter volstrekt niets.

Bij het dicteeren aan Las Cases en aan Gourgaud, gevoelde Napoleon dikwijls het gebrek aan documenten, waaraan hij de data der gebeurtenissen kon ontleenen. Aangaande gebeurtenissen, plaatsen en menschen was zijn geheugen onfeilbaar, maar aangaande de data vergiste hij zich wel eens. Marchand had zorg gedragen zijne veldbibliotheek mede te nemen, die ongelukkig zeer beperkt was. Eens, terwijl hij zijne spijt uitdrukte geene betere bibliotheek te bezitten, bemerkte men een koopvaardijschip, dat de *Northumberland* naderde. Las Cases herinnerde zich toen, dat hij de voorzorg genomen had, eene kist boeken naar de Kaap te zenden. „Dat is misschien het schip, dat mijne boeken aan boord heeft," zeide hij tot Napoleon. En werkelijk werd eene kist met boeken aan boord van de *Northumberland* gebracht.

Na bijna zeventig dagen op zee gezworven te hebben, ontmoette de *Northumberland* eindelijk zuidoostenwinden, die van de Kaap kwamen, en stevende zij vóór den wind naar St. Helena. Den 15^en^ October, bij het aanbreken van den dag, bemerkte men de Piek van Diana, van welker top men het geheele eiland overziet, en tegen 12 uren wierp het eskader het anker

uit op de reede van James-Town. Napoleon kwam aan dek, en St. Helena van meer nabij beschouwen, konde hij zich niet weerhouden tot zijne omgeving te zeggen: „Dat is geen mooi verblijf!" De *Havana* en de *Ferret*, die te Madeira van de divisie waren gescheiden, lagen er reeds gedurende zeventien dagen.

Reeds op verren afstand wordt men St. Helena gewaar door de wolken, die zich daarboven samentrekken. Het vertoont zich eerst als eene naakte rots, die aan de noordzijde bijna loodrecht uit het water rijst, en aan de zuidzijde glooiend daarin afloopt. Maar van meer nabij aanschouwt men eene opeenhooping van rotsen, doorsneden van enge valleien of onregelmatige spleten. Eene bergketen doorsnijdt het eiland van het westen naar het oosten, waarvan de hoogste top, de Piek van Diana, zich 820 meter boven het oppervlak der zee verheft.

De rotsen, die den bodem van het eiland uitmaken, zijn van vulkanischen aard. Het voornaamste gedeelte er van is basaltachtig, afgewisseld door verschillend gekleurde kleibanken. Ook zijn er goud-, ijzer- en kopermijnen, maar die weinig opleveren; bij gebrek aan brandstof kunnen zij niet behoorlijk ontgonnen worden. Het eiland wordt door geen enkelen waterstroom van eenig belang doorsneden; wel vindt men er verscheidene beekjes en bronnen, die nooit opdrogen. In die gedeelten, welke voor bebouwing geschikt zijn, is de grond over het algemeen vet; men kweekt er met goed gevolg groenten. Boomen zijn er weinig, en dan nog slechts gomboomen in drie verschillende soorten. De bewoners leggen zich toe op het fokken van vee, geiten en paarden; de laatsten, afkomstig van de Kaap de Goede Hoop, zijn van een klein, maar schoon ras. Men vindt er ook veel varkens en konijnen en eenige wilde zwijnen; maar de ratten en de musschen zijn eene ware plaag voor den oogst. Het klimaat is gematigd en gezond; de zomer is er minder warm, en de winter minder koud, dan in vele landen van Europa.

St. Helena werd den 21sten Mei 1502 door Juan de Noya, een Portugeeschen zeevaarder, ontdekt. Hij gaf het eiland den naam van St. Helena, ter herinnering aan de keizerin Helena, wier feest de Grieksche kerk dien dag vierde. Aanvankelijk hielden de Portugeezen de ontdekking van het eiland voor de andere zeevarende natiën zorgvuldig geheim. De Engelschen landden er in 1588, en spoedig daarna werd het aan de Nederlanders bekend. Toen de Portugeezen het eiland verlieten, vestigden zich er de laatsten, die in 1651 op hunne beurt vertrokken. De Engelschen vervingen hen, en richtten er een fort op, dat zij St. James noemden, en dat zich uitgebreid heeft tot het stadje Jamestown, de eenige landingsplaats aan de Kapelle- of St. Jamesbaai. Een aantal Engelsche huisgezinnen, door den grooten brand van Londen in 1667 geruïneerd, vonden op het eiland een toevluchtsoord, zoodat de bevolking er aanzienlijk werd vermeerderd. In den oorlog van 1672 veroverden de Nederlanders het eiland, maar eenige dagen later namen de Engelschen, die versterking hadden gekregen, het weder in bezit. Sedert dien tijd is het steeds in hunne macht gebleven.

Nauwelijks had het eskader het anker uitgeworpen, of schout-bij-nacht Cockburn ging van boord, om een geschikt verblijf voor Napoleon te zoeken, totdat zijne toekomstige woning in orde zou zijn gebracht. Na twee dagen keerde hij terug en zeide, dat hij een klein, maar voldoend huis had gevonden, waarin Napoleon onmiddellijk zijn intrek kon nemen. Den 17en October zette daarop Napoleon voet aan wal, nadat hij de equipage bedankt had voor de zorgen, waarvan hij het voorwerp was geweest. Juist twee jaren geleden, en bijna op hetzelfde uur, had hij den slag bij Leipzig verloren.

Het huis, waarin Napoleon voorloopig zijn intrek nam, Porthouse geheeten, behoorde aan den heer Portevin, en was in haast door Cockburn en den grootmaar-

schalk Bertrand gereedgemaakt, om Napoleon en de leden van zijn gevolg te ontvangen, die slechts aan het genoegen dachten, om met hunne gezinnen aan den wal te zijn. Napoleon was er echter zoozeer blootgesteld aan de onbescheiden blikken der bewoners van het eiland, dat het hem onmogelijk scheen, er langer dan een paar dagen te blijven.

Nu bestond er op St. Helena een gepast verblijf, *Plantation House* geheeten, met een mooien tuin. Maar toen de Indische Compagnie, waaraan St. Helena behoorde, het eiland aan den Staat leende, maakte zij de bepaling, dat Plantation House, hoewel destijds onbewoond, voor den Gouverneur zou bestemd blijven. Nadat Napoleon met Sir George Cockburn en den grootmaarschalk Bertrand, ingevolge de belofte van Cockburn, den volgenden dag te paard op weg waren gegaan om een beter verblijf op te zoeken, droeg de schout-bij-nacht zorg te vermijden, dat Napoleon Plantation House met den mooien tuin zou zien.

Hij bracht hem naar *Longwood*, eene pachthoeve van de Compagnie, waarvan een gedeelte tot verblijf van den Ondergouverneur had gediend, dat, als er eenige bijbouw had plaats gevonden, tot woonplaats van een twintigtal heeren en bedienden zou kunnen dienen, en stelde het hem als toekomstig verblijf voor. Het was gelegen op een plateau, waarop zich eenige lage gomboomen verhieven, die met den weidschen naam van bosch werden bestempeld. Het plateau was uitgestrekt genoeg om er te voet, te paard of in een rijtuig te gaan, zonder gevaar te loopen bij den minsten mistred in een ravijn te storten. Bovendien bood het een gemakkelijk en gezond kampement aan voor de troepen, die bestemd waren om over de woning van Napoleon te waken, en was het van den zeekant bijna ongenaakbaar. Ongelukkig was het naar het zuidoosten gekeerd en blootgesteld aan den wind, die van de Kaap woei, en aan hevige regenbuien, die meer dan de helft van het jaar daar heerschen. Om die reden noemden de volgelingen van Napoleon het later spottenderwijze *Deadwood*. Napoleon, die weinig acht sloeg op hetgeen Cockburn zeide over de werken, die hij wilde doen uitvoeren om Longwood bewoonbaar te maken, keurde de woning goed, omdat hij er voor de onbescheiden blikken der eilandbewoners beschut zoude zijn.

Naar Jamestown terugkeerende, bemerkte Napoleon een aardig landhuis op ongeveer een uur van de kust, in eene vrij frissche vallei. Hij gaf den wensch te kennen er een oogenblik op te houden. Dit landhuis werd bewoond door de familie Balcombe en heette *The Briars*. De familie Balcombe bood aan alles, wat zij had, ter beschikking van Napoleon te stellen, wanneer hij op The Briars wilde verblijven, totdat Longwood gereed zou zijn om hem te ontvangen. Hij nam dat gastvrije aanbod aan, zeggende, dat hij met genoegen zijn intrek zou willen nemen in een paviljoen, afgescheiden van de hoofdwoning, op voorwaarde dat de Balcombe's niets in hunne gewoonten zouden veranderen. Cockburn gaf zijne toestemming, en nog dienzelfden avond sloeg Napoleon er zijne tenten op. Twee kamertjes onder het dak werden voor Las Cases en diens zoon, en voor de kamerdienaren Marchand en Saint Denis bestemd, terwijl alle andere volgelingen en bedienden zooveel mogelijk in den omtrek werden gelogeerd. Nog dienzelfden avond zette Napoleon zijn dictée aan Las Cases voort.

Cockburn evenwel, getrouw aan de bevelen, die hij ontvangen had, omringde The Briars met schildwachts, die de nieuwe bewoners geen oogenblik uit het oog mochten verliezen; maar het doordringende oog van Napoleon had hen weldra bemerkt, en hij werd door deze herinnering aan zijne gevangenschap pijnlijk aangedaan. Cockburn had wel voorzien, dat Napoleon, die een groot gedeelte van zijn leven te paard had doorgebracht, zich moeilijk van het paardrijden kon spenen, en dientengevolge had hij drie vrij goede paarden voor hem gekocht. Napoleon was geneigd zich daarvan te bedienen; maar nauwelijks had hij gezien, dat een Engelsch officier zich gereedmaakte

om hem te volgen, of hij gaf bevel de paarden terug te zenden. Toen bedenkende, dat Cockburn slecht beloond zou worden voor zijne moeite om hem aangenaam te zijn, kwam hij op zijn bevel terug, en behield de paarden zonder er gebruik van te maken. Hij was toen nog eenigszins meegaande.

Het diner van Napoleon werd steeds in het huis Posthouse gereedgemaakt, en slaven brachten het van daar naar The Briars. Het gevolg daarvan was, dat Napoleon steeds koud eten kreeg. Na verloop van eene week belastte hij den graaf De Montholon, in plaats van den grootmaarschalk Bertrand, met de zorg er voor, in de hoop dat deze het euvel zou trachten te verhelpen.

De eigenaar van The Briars, Balcombe, een niet zeer aanzienlijk koopman, deed, wat hij kon, om Napoleon van zijn tuin en zijn gezelschap te doen genieten. Hij had twee beminlijke en lieftallige dochters, Elise en Betty. Vooral de laatste was bekoorlijk en sprak het Fransch vrij goed; zij was toen twaalf of dertien jaar oud. Zij zongen Napoleon Italiaansche liederen voor, waarin hij vermaak schepte, en hij beantwoordde hare naïeve vragen met goedheid. Onder de slaven van Balcombe bevond zich een oude Maleier, door een Engelsch kapitein verscheidene jaren geleden uit een Maleisch visschersvaartuig geroofd, om een slaaf te hebben zonder betaling. Dien naar Engeland mede te nemen, zou gevaarlijk hebben kunnen zijn, en daarom verkocht hij hem, ondanks diens wettig verzet, toen hij bij St. Helena ankerde.

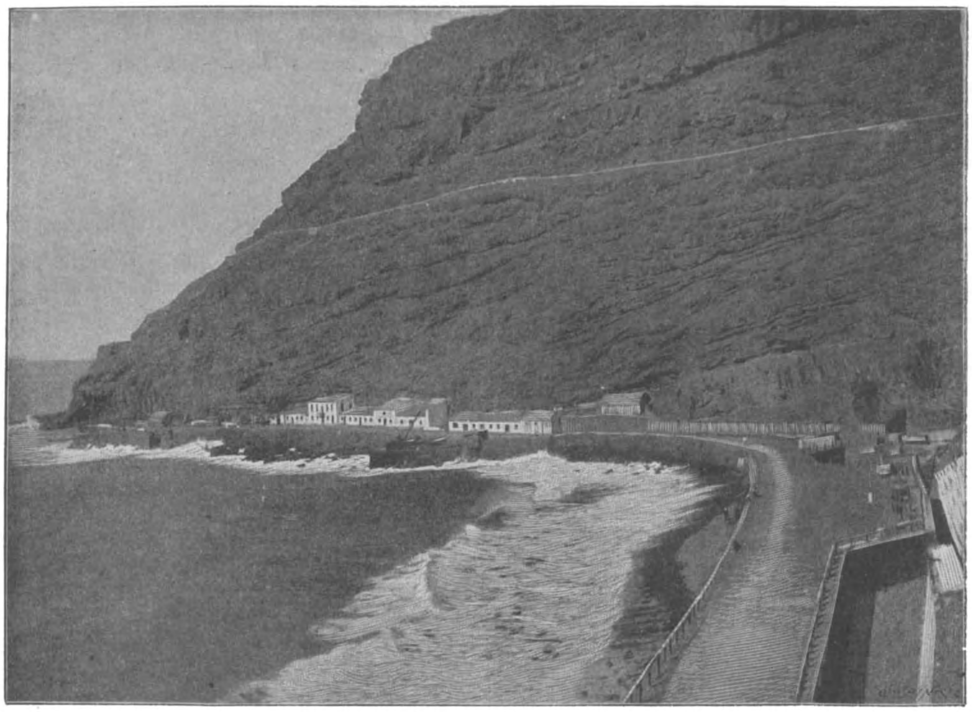

De landingsplaats te Jamestown, St. Helena.

De jongste dochter van den heer Balcombe, welke de geschiedenis van den slaaf vernomen had en wist, dat de scheiding van zijne kinderen hem het meeste verdriet veroorzaakte, had zich in het hoofd gezet, zijne vrijheid en terugzending naar zijn land

te verkrijgen, en dacht daartoe het volgende uit:

Napoleon bracht den avond vrij dikwijls door in het salon van den heer Balcombe, om een partijtje whist te spelen of naar de verhalen der beide zusters te luisteren, die alles deden om haar gast te behagen. Betty, de guitigste van de twee, meenende, dat zij alles kon zeggen en doen, maakte van zulk eene schoone gelegenheid gebruik om Napoleon te vragen, den Maleier te koopen. Eens op een avond zeide zij hem:

„Ik wil mijn vader niet meer liefhebben, omdat hij zijne belofte niet houdt; maar ik zal u zeer liefhebben, als gij Tobias aan zijne arme kinderen wedergeeft. Weet gij wel, dat hij een dochtertje heeft van mijn leeftijd, dat op mij gelijkt?"

Napoleon verzekerde toen aan Betty Balcombe, dat hij den volgenden dag bevel zou geven den slaaf te koopen, en den schout-bij-nacht zou laten verzoeken, hem met de eerste gelegenheid naar Indië te zenden. Maar om een slaaf vrij te koopen, moest men zich aan een lange reeks formaliteiten onderwerpen, en hij verliet The Briars, voordat deze doorloopen waren. Hij vergat echter zijne belofte niet, zooals wij later zullen zien.

Ook de schout-bij-nacht Sir George Cockburn deed alles, wat hij kon, om Napoleon aangenaam te zijn. Een gedeelte van diens metgezellen werd achtereenvolgens nabij The Briars gelogeerd, en de dienst werd daar gevestigd. Napoleon, nu niet meer genoodzaakt koud eten te gebruiken, hield meermalen sommige leden van zijn gevolg met hunne gezinnen ten eten. Over het algemeen ging er geen dag voorbij, zonder dat allen hem zagen.

Korten tijd nadat Cockburn, die de betrekking van Gouverneur *ad interim* waarnam, zich in het *Kasteel* had geïnstalleerd, — een vrij groot gebouw, dat tegen de wallen van het fort stond, en aan de eerste gouverneurs van het eiland tot woning had gediend, voordat Plantation House was gebouwd, — wilde hij de notabiliteiten van St. Helena, van het garnizoen en van het eskader, dat om het eiland lag om ontsnapping te voorkomen, aan Napoleon voorstellen. Hij meende zijn doel het best te kunnen be-

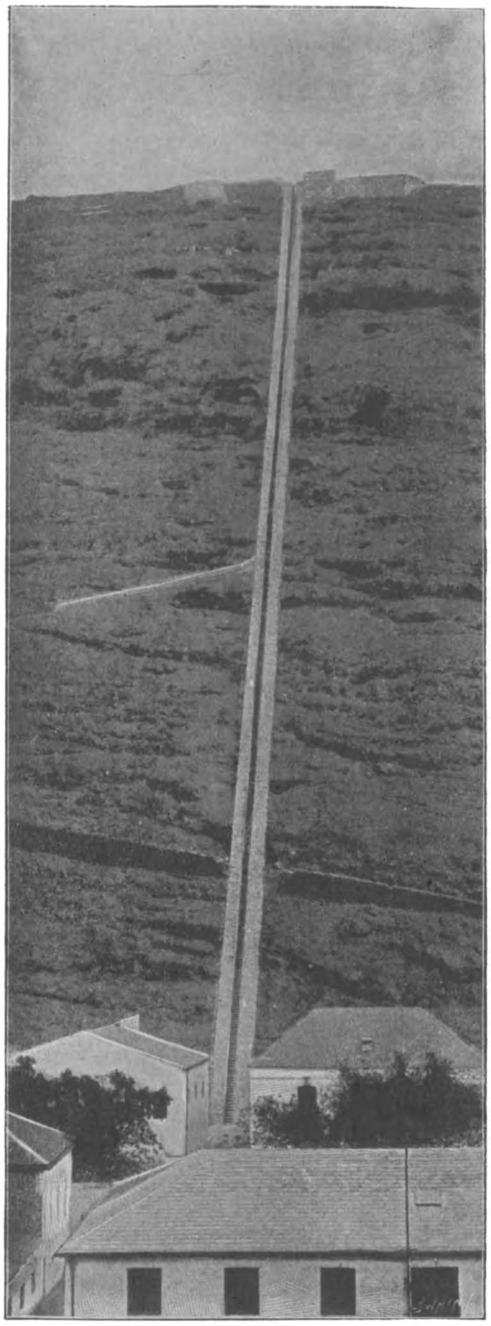

De „Jacob's ladder" te Jamestown bestaat uit 699 houten treden en één steenen trede.

reiken, door een groot diner te geven, en Napoleon daarbij uit te noodigen. Dienvolgens begaf hij zich naar The Briars op het uur, waarop hij wist, dat Napoleon zijne gewone avondwandeling deed, en verzocht dezen hem de eer te willen aandoen, op het Kasteel te komen dineeren. Napoleon weigerde, maar gaf tevens de verzekering, dat al zijne volgelingen zouden komen.

zich langen tijd met hen, maar sloeg hunne uitnoodiging af, behalve voor zijne metgezellen. Dit was de laatste poging van dezen aard.

Middelerwijl werd de waakzaamheid verdubbeld, en konden de Franschen geen stap doen, zonder van een zoogenaamden gids vergezeld te worden. Napoleon zette geen voet meer buiten zijne kamer, of de schout-

De „Briars", waar Napoleon eerst heeft gewoond op St. Helena.

Veertien dagen later gaf Sir George Cockburn een groot bal, waarop Napoleon evenmin verscheen, maar waarheen hij al zijne lotgenooten zond.

De officieren van het 55ste regiment hoopten gelukkiger te zijn. Zij vaardigden hun kolonel, Sir George Bingham, die met Napoleon den tocht met de *Northumberland* had medegemaakt, den majoor van het regiment en twee officieren, commissarissen van het bal, dat zij wenschten te geven, naar The Briars af. Napoleon onderhield

bij-nacht kende al zijne bewegingen. Hij liet toen door Las Cases een protest daartegen opmaken, hetwelk door Bertrand zou worden overhandigd aan den schout-bij-nacht Cockburn; maar Bertrand hield het achter, omdat hij de redactie en ook den stap zelven niet goedkeurde. Las Cases gaf het, acht dagen later, in het geheim aan een van de officieren van de brik *Redpol* mede, die de schout-bij-nacht naar Engeland zond; het bleef echter zonder gevolg.

(Wordt vervolgd.)

VERHALEN

VAN DE

„Gold Star" Stoomboot-Maatschappij

DOOR

L. T. MEADE EN ROBERT EUSTACE.

HET CIJFER MET DEN MENSCHELIJKEN SLEUTEL.

De détails van de volgende geschiedenis waren reeds sedert verscheidene maanden bekend aan elken ambtenaar op de Gold Star Line, en hoewel zij er onder elkaar gedurig over spraken, is die geschiedenis tot nu toe nog geen publiek eigendom geworden.

't Was een koude, triestige morgen in het begin van Mei 1897, toen de *Morning Star* met een ontzaglijk groot aantal reizigers de zeereis van uit Sydney Harbour aanvaardde. Die vele reizigers had de boot te danken aan het groote Jubileum-feest, dat in de volgende maand (Juni) in Londen gevierd zou worden. Uit alle Engelsche koloniën kwamen tal van bezoekers toegestroomd, en een blik op de passagiers slaande, meende ik nooit zulk een gemengde verzameling gezien te hebben. Er waren inlanders en Bosjesmannen, in bont geruite kleederdracht en met hoeden van palmbladeren; schitterende exemplaren van beursbezoekers en leden van wieler-bonden; eenige rijke particulieren met hunne families, en een heerlijk exemplaar van die buitengewone, niet-te-beschrijven wezens, die men alleen op groote stoombooten aantreft — de aardbol-reiziger bij professie. Maar van die gansche gemengde verzameling trokken twee mannen, die op 't laatste oogenblik aan boord kwamen, het meest mijn aandacht. Zij spraken zeer goed Engelsch, waren gekleed als heeren, noemden zich Engelschen, die verscheidene jaren door de binnenlanden hadden gezworven, en hadden niets onbeschaafds of ruws over zich, met deze uitzondering evenwel, dat zij de onaangenaamste gezichten hadden, die ik ooit had aanschouwd.

Zij geleken zonderling veel op elkaar — zoozeer zelfs, dat ik ze voor broeders zou gehouden hebben, wanneer ze niet op de scheepslijst ingeschreven waren als George Wilson en Henry Sebright. Zij waren eersteklas passagiers en begingen nooit de een of andere fout tegen de etiquette; toch merkte ik op, dat geen enkel jong meisje gaarne met hen sprak, en dat zelfs de heeren hen met een zekere minachting behandelden. 't Was, als stond er een geschiedenis van misdaad te lezen op hunne gezichten, op die dunne lippen en in die gluiperige oogen, en toch hadden zij goed gevormde gelaatstrekken en een aangename stem.

Het schip was zoo vol, dat het mij dikwijls zeer veel moeite kostte alles behoorlijk te regelen. Dat kwam voornamelijk daardoor, dat ik een groot salon met twee hutten moest reserveeren, voor een heer die ze telegrafisch had besteld aan onzen zaakwaarnemer in Sydney. Hoe lastig het ook was, aan zulk een verzoek moest toch

voldaan worden, en de passagier, die zooveel plaatsruimte verlangde, zou naar men verwachtte te Adelaïde aan boord komen. Ik stelde mij voor, dat het een hooggeplaatst persoon zou zijn, en weldra bleek dan ook, dat dit goed gezien was.

Toevallig stond ik dicht bij de loopplank, toen hij aan boord kwam, leunende op

Leunende op den arm van een mooi jong meisje.

den arm van een mooi jong meisje, voor wie men echter geen bijzondere toebereidselen had gemaakt. Zij zou een hut met vier bedden, deelen met eenige dames, die haar geheel onbekend waren. Een enkele blik op haar gelaat gaf mij evenwel de overtuiging, dat zij geen meisje was dat ooit om eigen gemak zou denken; 't was duidelijk te zien, dat zij om niemand anders dacht dan om den ouden heer met wien zij aan boord was gekomen. Men zag onmiddellijk, dat zij vader en dochter waren. Zijn gelaat was loodkleurig, de wangen waren hol, en in de oogen lag een koortsige gloed. Ik merkte op, dat veler oogen gevestigd waren op den nieuwen passagier en zijn bekoorlijke dochter, terwijl zij langzaam over het dek gingen, en op den achtergrond zag ik hoe de twee heeren, over wie ik reeds heb gesproken, met een geheel eigenaardige uitdrukking op hunne gezichten, naar hen keken.

De boot vervolgde weldra de reis, en door mijn vele werkzaamheden, die al mijn aandacht vereischten, vergat ik voorloopig de nieuwe passagiers.

Een paar dagen later sprak de heer Cairns, onze scheepsdokter, mij aan.

„Ik heb bepaald te doen met Rutherford," zeide hij; „ik vrees, dat hij Engeland nooit weer zal zien."

„Bedoelt gij onzen nieuwen passagier?" vroeg ik.

„Ja, ik heb hem zorgvuldig onderzocht. Hij heeft nog slechts één long, en die teert hard weg. 't Is een dwaasheid van hem geweest om deze reis nog te ondernemen. Dat heb ik hem ook gezegd, en toen gaf hij mij een allerzonderlingst antwoord."

„Wat dan?"

„Hij zeide. ‚Ik weet er alles van, en ik heb mijne redenen, maar ik geloof toch niet, dat ik zal sterven vóór het geschikte oogenblik komt.' Toen vertelde hij mij, dat hij eenige oxygeen-cylinders in zijn kajuit heeft en dat hij voornemens is zich daarmede in 't leven te behouden, totdat wij bij Suez zouden zijn. Wat ter wereld moet dat nu beteekenen? Het gebruik maken van zulke cylinders is natuurlijk tegen den regel, maar een goed kapitein moet altijd weten te laveeren. Terwijl Rutherford nog met mij sprak, kwam zijn dochter binnen. Nu eens noemt hij haar Elisabeth en dan weer Betsy. Zij is een mooi meisje, en men ziet dadelijk, dat zij bijzonder veel van haar vader houdt. Zij is geheel op de hoogte van zijn toestand — dat heb ik duidelijk opgemerkt — maar zij is even opgewekt, alsof hem niet het minste mankeerde."

„Hoe jammer, dat die man aan boord

is gekomen," zeide ik na een oogenblik van stilte.

„Ik begrijp er niets van," hernam Cairns in gedachten.

Ik keek hem onderzoekend aan.

„Ik begrijp u niet," zeide ik eindelijk; „meent gij, dat hier een of ander geheim onder schuilt?"

„Ik weet het niet! Ik verbeeld mij, dat mijn nieuwe patiënt iets op zijn geweten heeft. De manier, waarop hij zichzelf als het ware laat verbranden, heeft veel van krankzinnigheid. Op die manier kan hij natuurlijk niet lang meer leven. Uit zijn wijze van spreken maak ik bovendien nog op, dat hij geneeskundige is, en dus moet weten, wat hij thans doet."

Cairns verliet mij en ik begaf mij naar het dek. Er was een hooge zee, en daar ik mijn bezigheden had afgedaan, zette ik mij neer om een sigaar te gaan rooken. Vóór mij speelden de twee Engelschen Wilson en Sebright met ringen (een spel, dat aan boord wel meer wordt gedaan) om een halve kroon het punt. Weldra zag ik ook den ouden heer Rutherford, die langzaam op het dek kwam. Met onzekere en zwakke schreden trad hij op mij toe, en nam hij diep zuchtend plaats op een leegen stoel in mijne nabijheid. Tot mijn verwondering staakten de beide heeren thans hun spel, gingen naar hem toe en spraken hem aan. Hij antwoordde op vriendelijken toon, en ik zag dadelijk, dat zij oude kennissen waren.

„Ik wed twee tegen één op u, Wilson," zeide hij luid.

„Dat is afgesproken," lachte de ander — „in ponden?"

„Zeker," hernam de zieke.

De beide heeren zochten de ringen bij elkaar en begonnen te spelen, daarbij blijk gevende van groote vlugheid.

„Hebt u nooit hinder van zeeziekte, mijnheer Rutherford?" vroeg ik toen het schip geducht begon te slingeren.

„Neen, nooit," antwoordde hij langzaam; „teringlijders zijn nooit zeeziek. Ik vind het een genot om op zee te zijn."

„Dat doet mij genoegen; ik hoop maar dat de reis u goed zal doen."

Hij antwoordde niet, en op hetzelfde oogenblik zag ik mejuffrouw Rutherford op het dek komen. Zij glimlachte, toen zij haar vader zag, een prettigen, vriendelijken glimlach, en toen bleef zij tot mijn groote verbazing bij de twee Engelschen staan.

„Dat was een mooie slag, mijnheer Sebright," zeide zij. „Wat kent u dat spel goed!"

Zij staakten hun spel en knoopten een gesprek met haar aan.

Een tijdlang stond zij vroolijk te praten, telkens hartelijk lachende, daarna scheen zij hen te verzoeken hun spel weer op te vatten.

„Vader," riep zij plotseling uit. „De heer Wilson heeft verloren, dus moet gij betalen. Hij zegt, dat gij om ponden gewed hebt."

Glimlachend stak de heer Rutherford de hand in zijn zak, nam er een paar ponden uit en legde ze op Sebright's hand.

„'t Is hier nog al koud, kindlief," zeide hij, zich tot zijne dochter wendende; „wilt gij mij helpen om naar beneden te gaan?"

Zij gaf hem haar arm, en samen gingen zij het dek af. Een oogenblik later volgden Wilson en Sebright hen. Toen ik eenige oogenblikken later Rutherford's hut passeerde, stond de deur open en zag ik den heer Rutherford en zijn dochter, die hun onheilspellenden mede-reizigers een flesch wijn schonken.

„Wat kan dat nu beteekenen?" zeide ik tot mijzelf. „Een jonge dame als mejuffrouw Rutherford kan toch niet ingenomen zijn met menschen zooals Wilson en Sebright?" Toch zag ik spoedig in, dat ik mij daarin vergist had, want hoe voornaam hare manieren ook waren, mejuffrouw Betty — de mooie juffrouw Betty, zooals bijna ieder haar noemde — wijdde heel wat tijd aan de beide heeren; vooral den heer Wilson scheen zij zeer hoog te stellen. 's Avonds wandelde zij het dek met hem op en neer, en eens zag ik, dat hij haar hand nam en wel een minuut achtereen vasthield. Ik stond op dat oogenblik niet

ver van haar af, en ik bemerkte tegelijkertijd, dat het jonge meisje verbleekte, op haar lippen beet, en dat er zulk een pijnlijke trek op haar gelaat kwam, dat de tranen haar in de oogen sprongen.

Toch verzette zij er zich in het minst niet

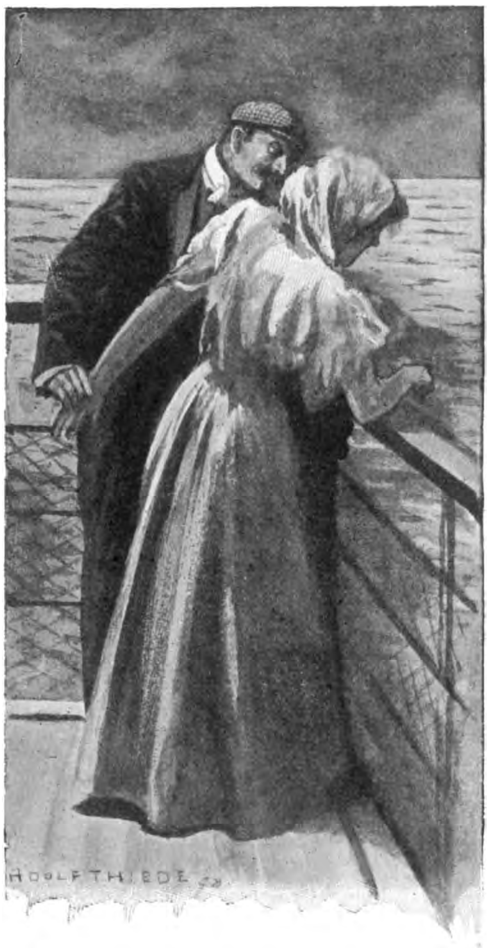

Ik zag, dat hij haar hand nam.

tegen, en Wilson kon de zonderlinge uitdrukking op haar gelaat ook niet zien.

Van af dat oogenblik begon ik mejuffrouw Betty met groote belangstelling gade te slaan. Ik was nu ten volle overtuigd, dat zij voor geen van de beide heeren liefde koesterde. Maar waarom zou zij hen dan, en Wilson nog wel in 't bijzonder, behandelen, alsof zij speciale vrienden waren?

De heer Rutherford ging hard achteruit. Dat hoorde ik van Cairns, die zeer veel tijd in zijn hut doorbracht en ook dikwijls des nachts werd opgeroepen om hem bij te staan.

„Hoe gaat het met uw patiënt?" zeide ik eenige dagen later tot hem.

„Wel, Conway," hernam hij, „gij zijt juist de man dien ik moet hebben. Mijn arme patiënt zal het wel niet lang meer maken. Ik zocht u juist om u te verzoeken met mij mede te gaan naar zijn hut. Hij wenscht, dat wij beiden zullen hooren, wat hij te zeggen heeft; wilt gij dus met mij medegaan?"

„Zeker," hernam ik; „maar waar is mejuffrouw Betty?"

„Ik geloof, dat zij op het dek is, en de oude heer Rutherford wenscht, dat zij er ook bij tegenwoordig zal zijn."

„Dan zal ik haar gaan halen," hernam ik. Ik ging naar het dek, en zag het jonge meisje bij de verschansing staan, er overheen leunende en op de voorbij snellende golven turende. Naast haar stond de onuitstaanbare Wilson. Sedert mejuffrouw Rutherford zooveel notitie van hem nam, scheen hij nog veel verwaander geworden te zijn. Zijn houding, die eerst niets te wenschen overliet, was in den laatsten tijd vrij nonchalant geworden. Sebright evenwel, was nog altijd beleefd en voorkomend. Hij bevond zich niet op het dek, en Wilson stond volgens mijne meening veel te dicht bij mejuffrouw Rutherford.

„Uw vader heeft mij verzocht u te roepen," zeide ik.

„Hij is toch niet erger?" vroeg zij. Zij keek haastig om zich heen. Ik zag, dat zij weer bleek was en dat hare oogen angst uitdrukten, maar het volgende oogenblik keek zij haar metgezel vroolijk lachend aan.

„Ik moet nu heengaan," zeide zij, „maar na de lunch kom ik weer terug. Adieu!"

Zij ging het dek af en ik volgde haar. Een oogenblik later bevonden wij ons in de hut van den zieke. Hij lag op een van de rustbedden, en toen wij binnenkwamen, stond hij langzaam op en verzocht ons plaats te nemen.

„Betty, mijn lieveling,” zei hij, zich tot zijn dochter wendende, „sluit de deur en doe haar op slot.”

Zij voldeed aan zijn verzoek, en daarna knielde zij naast hem neer. Nu eerst viel het mij op, hoe vastberaden de trekken om haar mond waren.

„Weet u zeker, dat u sterk genoeg is om vandaag over die zaak te spreken?” zeide zij. Zij fluisterde, maar toch verstonden Cairns en ik haar zeer goed.

„Zeker, mijn beste kind; ik zal blij zijn, als het geschied is. Dat zal een heele verlichting voor mij zijn.”

„Dan is het goed,” zeide zij. „Heeren, weest zoo vriendelijk om dicht bij mijn vader te komen; het luide spreken is nadeelig voor zijn borst. Ziezoo, vadertje, nu is alles in orde.”

De zieke keek eerst naar haar, en toen naar ons, en begon te spreken.

„Ik moet u iets mededeelen, heeren,” zeide hij, „en mijne dochter is er bij tegenwoordig om voor de waarheid in te kunnen staan.”

„Maar uw eigen woord is toch voldoende,” haastte ik mij te zeggen.

„Het zou ongetwijfeld voldoende zijn, als ik u alles kon vertellen, maar ik ben genoodzaakt het voornaamste te verzwijgen. Wanneer de rechte tijd gekomen is, zal u alles worden medegedeeld, maar dat kan nu nog niet. Dus zonder nog alles te weten, kom ik u vragen mij een gewichtige belofte te doen. God alleen weet, hoeveel er afhangt van uwe hulp.”

Noch Cairns, noch ik zeide een enkel woord, maar onze blikken hingen aan ’t gelaat van den zieke. Mejuffrouw Betty legde een hand op zijn arm.

„Wees kort, vader,” zeide zij; „ik ben overtuigd, dat de heeren alles spoedig zullen begrijpen. U moet maar zeer kort zijn.”

„Wat ik te zeggen heb, moet ik op mijn eigen manier zeggen,” was het antwoord. „Welnu, heeren, ik moet u mededeelen dat ik, zoo zwak en ziek als ik ben, ben uitgezonden op een geheime en belangrijke zending. Op mijn dochter en mij rust de taak een van de schandelijkste samenzweringen uit dezen tijd aan den dag te brengen. Verscheidene personen uit Engeland, en daaronder eenige van hooge geboorte, verkeeren in groot gevaar.”

Bij ’t uitspreken van de laatste woorden liet hij zijn stem zakken, en sprak hij zeer langzaam als om te kunnen waarnemen welken indruk die woorden op ons maakten. Na een oogenblik van stilte vervolgde hij:

„Alleen mijne dochter en ik kunnen een vreeselijke ramp voorkomen, maar zonder uwe hulp is het ons niet mogelijk.”

„Van mijne hulp kunt gij verzekerd zijn,” zeide ik.

Mejuffrouw Rutherford hief haar mooie oogen dankend tot mij op.

„Ik ben de gezant van een particuliere maatschappij in Sidney,” vervolgde de zieke, „en reeds zes maanden achtereen ben ik er werkzaam voor geweest. Zooals gij weet, Dr. Cairns, kan ik hoogstens nog slechts eenige weken leven. Engeland zal ik nooit weer zien, maar ik weet, dat ik door middel van het oxygeen, dat ik in deze cylinders bewaar, nog in leven kan blijven, totdat wij te Suez zijn. Tot zoo lang wensch ik nog te leven — maar dan wil ik ook sterven, want het is van groot belang, dat mijn lichaam daar zal rusten.”

Hier hield hij op, daar hij overvallen werd door een hevige hoestbui. Hij had kalm gesproken en scheen zeer goed bij zijn verstand te zijn, maar toen hij de laatste woorden uitsprak, kwam plotseling de gedachte bij mij op, dat hij krankzinnig moest zijn. Ik keek naar Cairns, doch kon niet bespeuren, dat hij er evenzoo over dacht; en bij mejuffrouw Rutherford kon ik ook geen bijzondere aandoening bemerken, of het moest misschien het vuurroode plekje zijn, dat op elke wang verscheen.

„Wanneer ik voorbij Suez kom, zal ik sterven,” vervolgde de zieke, thans bijna opgewekt sprekende; „en,” vervolgde hij, „mijn lijk zal daar natuurlijk begraven worden. Nu is het voor ’t welslagen van mijn plan volstrekt noodzakelijk, dat mijn lijk daar begraven wordt, en het is even

noodzakelijk, dat het in Engeland komt."

„Hoe nu!" riep ik uit.

Met schitterende oogen zeide Cairns, mij in de rede vallende....

„Ik verzeker u," mijnheer Rutherford, „dat wanneer het noodzakelijk mocht zijn, uw lijk zeer goed aan boord van de *Morning Star* overgebracht kan worden naar Engeland; wanneer wij uw lijk balsemden...."

„Gij moet eerst hooren, wat ik nog meer te zeggen heb," zeide hij op prikkelbaren toon. „Er zijn twee personen hier op de boot, op wie ik zooeven heb gezinspeeld."

„Bedoelt gij Wilson en Sebright?" zeide ik.

„Ik wilde liever geen namen noemen," hernam hij. „Zij zijn op de boot, en voor mijn plan is het noodzakelijk, volstrekt noodzakelijk, dat zij beiden zien, dat men mijn lijk in zee laat zinken. Wanneer dat geschied is, zullen zij gerust zijn, en" — vervolgde hij, naar zijn dochter ziende — „mejuffrouw Rutherford zal het overige doen."

„Daar kunt u zeker van zijn," zeide zij; „ik zal tot het laatst toe mijn plicht vervullen."

„Dat weet ik," hernam de oude heer. „Heeren," vervolgde hij ons beiden aanziende, „dit jonge meisje bezit de geestkracht van een man, zij zal nooit aarzelen noch wijken, voordat het geheele plan ten einde toe is uitgewerkt."

Mejuffrouw Betty richtte zich op, terwijl haar oogen vlammen schoten.

De heer Rutherford vervolgde....

„De personen, op wie ik heb gezinspeeld, moeten zien, dat mijn lijk, met een zwaren ijzeren kabel bezwaard, naar den bodem van de zee gaat. Heeren, wilt gij er voor zorgen, dat het aldus geschiedt?"

„Dat zou toch gebeuren, ook zonder uwe aanwijzingen," zeide Cairns langzaam; „maar, mijn beste mijnheer, het is zulk een pijnlijk onderwerp — waarom zouden wij daar nog langer over spreken?"

„Ik móet het doen, en ik móet uw beider belofte hebben, dat gij persoonlijk op alles zult toezien."

Ik boog. Cairns bleef onbeweeglijk zitten.

„Mijn lijk moet begraven worden," vervolgde de zieke, „maar het moet ook weer van den bodem der zee terugkomen op de aarde. Ik heb alle noodzakelijke schikkingen gemaakt om daar zeker van te zijn. Het zal door den Britschen agent te Suez opgehaald worden in een boot, die ons volgt. Ik heb reeds per kabel getelegrafeerd, dat ik met deze boot kom." Hij leunde achterover, en ik zag hoe zenuwachtig zijn neusvleugels trilden.

„En nu," zeide hij, „nog mijne laatste instructies." Hij stond langzaam op, liep de kajuit door, en voor een grooten koffer knielende, opende hij hem. Hij nam er een koker uit van een vreemde, olieachtige zijden stof.

„Hierin moet gij mijn lijk leggen," zeide hij; en dan moet gij hem zorgvuldig dicht rijgen. Daarna moet het lijk op de gewone wijze in zeildoek genaaid worden. Deze koker bestaat uit twee afdeelingen en bevat een luchtdichte kamer tusschen die twee afdeelingen in, die nu met elkaar verbonden zijn. Aan het eene uiteinde is een koker van aluminium, waarvan de eene zijde van vilt gemaakt is. Die koker bevat zeven pond acetylene; van uit den koker is een buis, waarin een klep is aangebracht, in gemeenschap met die luchtdichte kamer, en zoodra het water zich door zijn drukking een weg gebaand heeft door het vilt, en het acetylene heeft bereikt, zal er een enorme gasontploffing plaats hebben die den geheelen koker doet zwellen. De soortgelijke zwaarte zal daardoor onmiddellijk zoozeer verminderen, dat mijn lijk in minder dan twintig minuten weer de oppervlakte van het water zal bereiken. Ik heb dien koker reeds lang geleden zelf gemaakt en ik heb er herhaaldelijk proeven mede genomen in Sydney Harbour. Hebt u nu goed begrepen, mijnheer Cairns, wat er mede gebeuren moet?"

Cairns stond op en bekeek den koker.

„Van zulk een vernuftige vinding heb ik nu toch nog nooit in mijn leven gehoord,"

zeide hij. „En ik geef u de verzekering, dat Conway en ik uw geheim zullen eerbiedigen, en dat wij zorg zullen dragen, dat alles op de voorgeschreven wijze wordt behandeld."

„Dan ben ik gerust," zeide de zieke. „Thans heb ik alles gezegd en kan ik verder kalm den dood afwachten. Draagt zorg, dat ieder — dus ook de twee bedoelde personen — tegenwoordig zijn bij mijne begrafenis." Vermoeid en hijgende viel hij achterover in zijn stoel.

„Nu wilt gij zeker wel heengaan," zeide mejuffrouw Rutherford; „mijn vader is vermoeid van al het spreken."

„Wanneer de tijd komt," zeide ik tot haar, „kunt u op mij rekenen."

„Ik dank u," hernam zij.

Cairns en ik verlieten daarna de hut.

Gedurende de verdere reis viel er niets bijzonders voor, maar de heer Rutherford kwam niet weer op het dek, en zijn dochter was bijna altijd bij hem. Wanneer zij een oogenblik gelegenheid had om op het dek wat frissche lucht te genieten, zag men haar steeds in gezelschap van Wilson. Zij toonde altijd, dat het haar genoegen deed, wanneer hij haar naderde, en ik hoorde haar dikwijls met hem spreken over den toestand van haar vader. Uit Sebright's houding maakte ik op, dat hij die innige vriendschap tusschen mejuffrouw Rutherford en zijn reisgezel ongaarne zag, maar Wilson's gelaat straalde van intense zelfvoldoening. Hij begon met elken dag verwaander te loopen. Hij droeg altijd een gouden ketting, waaraan een groot medaillon hing, dat in 't midden versierd was met één enkelen briljant. Op een keer, dat ik dicht bij hem stond, hoorde ik Sebright tot hem zeggen:

„Ik begrijp niet waarom je altijd dat medaillon draagt."

„Mejuffrouw Rutherford bewondert het," was het zonderlinge antwoord. Ik kon ternauwernood mijn ooren gelooven.

Den 18den Juni voeren wij de Roode Zee uit, en ik zal nooit den dag vergeten, waarop wij 's morgens langzaam naar Suez stoomden. Ik keek op het dek naar het opgaan van de zon, toen Cairns haastig op mij toeliep.

„Ga dadelijk mede, Conway," zeide hij; „Rutherford is stervende. Hij wenscht u te zien; 't kan elk oogenblik met hem gedaan zijn."

Ik volgde hem onmiddellijk. De zieke

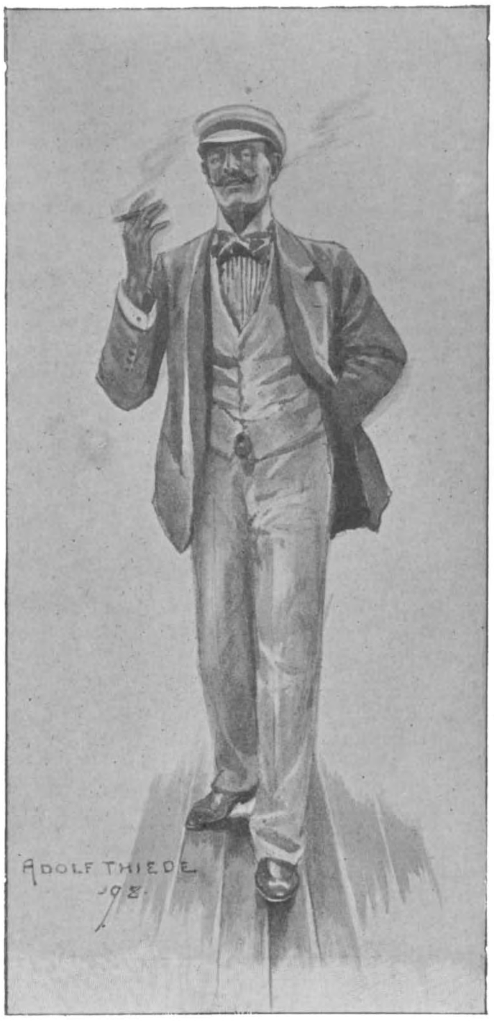

Zijn stap was verwaander dan ooit te voren.

lag op een rustbank in het salon, en bij elke ademhaling hoorde men een rochelend geluid. Zijn dochter stond naast hem. Toen hij mij zag, verzocht hij mij met een blik dicht bij hem te komen.

„Hier is een brief," zeide hij, toen ik over hem heen gebogen stond, „dien gij

aan den Britschen zaakgelastigde moetgeven, zoodra hij op de boot komt; en denk vooral aan alles wat ik u en Dr. Cairns hebt verzocht. Dank voor al uw goedheid. Vaarwel."

„Ga gerust heen in de vaste overtuiging, dat wij al het mogelijke zullen doen om uwe instructies op te volgen," hernam ik; en dan een blik op zijn dochter slaande, vervolgde ik, „ook zal ik zooveel in mijn vermogen is, doen om uwe dochter te troosten en te steunen."

Iets als een glimlach verhelderde zijn gelaat.

„Ik vertrouw, dat alles goed zal gaan," zeide hij, en daarop verliet ik hem.

Ik ging naar het dek, waar ik den Britschen zaakgelastigde vond, die juist op de boot was gekomen. Ik overhandigde hem onmiddellijk Rutherford's brief. Hij las hem zwijgend.

„Ik heb de noodige schikkingen gemaakt," zeide hij geruimen tijd later; „alles zal volgens afspraak geschieden. Leeft hij nog?"

„Ja, maar hij is stervende."

Terzelfdertijd kwamen de passagiers op het dek, en toen de mailbrieven aan boord werden gebracht, zag ik Dr. Cairns haastig naar mij toe komen.

„'t Is gedaan," zeide hij kalm. „Wij moeten nu zijn instructies zoo spoedig mogelijk uitvoeren."

Toevallig stond Wilson dicht bij ons. Hij sloeg een onrustigen blik op ons, naderde den dokter en fluisterde:

„Hoorde ik u zeggen, dat de heer Rutherford overleden is?"

„Ja," hernam Dr. Cairns; „en de begrafenis zal nog heden morgen plaats hebben, zoodra wij weer op weg zijn."

In de donkere oogen van dien man kwam een schittering, en ik voelde, dat ik hem toen wel een slag had kunnen geven.

Een uur later bevonden Cairns en ik ons in de hut van den armen Rutherford. Hij lag daar kalm; zijn handen over de borst gevouwen, en een glimlach op de lippen. Zijn dochter stond dicht bij hem; geen tranen waren er in haar oogen te ontdekken, maar op elke wang was een donkerroode plek.

„Ik weet, dat gij al het noodige zult doen," zeide zij haastig tot ons. „Ik ga naar mijn eigen hut — totdat gij mij roept."

Daarop verliet zij ons.

„Dat is wel het dapperste meisje, dat ik nog ooit heb ontmoet," zeide ik.

„Spreek er niet van," zeide Cairns met bewogen stem. „God alleen weet of wij goed handelen, maar wij moeten de voorschriften van dien armen lijder opvolgen."

Zonder bijna een woord te zeggen, deden wij alles wat ons was opgedragen. Het lijk werd in dien geheimzinnigen koker gelegd en daarna in zeildoek genaaid. Wij lieten eenige mannen roepen, die het lijk op een plank van de verschansing legden en er een lijkkleed over uitspreidden. Op het dek komende, zag ik, dat wij reeds een eind in zee waren.

Het bericht van Rutherford's dood had eenige sensatie verwekt, en verscheidene passagiers verzamelden zich om het lijk, terwijl de heer Hitchcock, een Engelsch geestelijke, die toevallig op de boot was, een lijkdienst hield.

Het dichtst bij het lijk stonden mejuffrouw Rutherford en Wilson. Zij stond met den rug naar Wilson gekeerd en met haar blik op het lijk gevestigd. Geen enkel oogenblik verloor zij hare kalmte. De dienst werd voortgezet, en bij de woorden: „Wij vertrouwen dit lichaam toe aan den schoot der aarde," werd de schroef van de stoomboot eenige oogenblikken vastgezet, de mannen lichtten de plank op, en het lijk gleed in het kalme water en verdween. Toen was alles geschied... Mij omkeerende viel mijn blik op Sebright's glimlachend gelaat.

'tWas mij onmogelijk dien man een enkel woord toe te voegen. Ik keek naar het achterschip. In de verte kon ik de boot van den Britschen zaakgelastigde, die klaar had gelegen, langzaam zien naderen.

Wij waren toen al weer goed onder weg, en Suez hadden wij weldra uit het oog verloren.

Dien avond aan tafel viel het mij op,

dat Wilson's gelaat er veel opgewekter en kalmer uitzag. Onwillekeurig bracht ik dat in verband met Rutherford's dood, te meer daar Sebright bijzonder levendig en rumoerig was.

Mejuffrouw Rutherford bleef de eerste dagen in haar vaders salon. Op den vierden dag evenwel kwam zij weer op het dek. Zij was in den rouw en haar gelaat was opvallend bleek. Ook merkte ik een harden trek op om haar mond, die vooral zeer sterk uitkwam als Wilson haar naderde. Waarom zou zij toch de attenties van dien schurk aanmoedigen? — want een schurk moest hij wel zijn. Ik dacht er over om eens met haar over dien man te spreken, want nu stond ze toch eenigermate onder mijne hoede.

Op een keer trad ik met dat doel op haar toe, doch zoodra ik Wilson's naam noemde, keerde zij zich zenuwachtig van mij af.

„Ik weet, dat mijne houding u zeer zonderling moet toeschijnen, mijnheer Conway," zeide zij, „maar gij moet geduld hebben. Weldra zult gij de oplossing zien van hetgeen u nu een raadsel toeschijnt. Maar laat ik u met een enkel woord zeggen, dat ik nooit zal vergeten, hoe goed gij en Dr. Cairns voor mij zijt geweest."

„Ik moet u vriendelijk verzoeken niet te veel op mijn gevoel te werken," vervolgde zij eenige oogenblikken later. „Ik heb nu geen tijd om te treuren, en ik mag er ook niet aan toegeven. Mijn vader heeft de verdere behandeling van deze zaak aan mij opgedragen; en ik geloof ook wel, dat ik er mij goed van zal kwijten, maar ik ben er toch niet zeker van. Vóórdat wij in Plymouth komen evenwel, moet alles afgedaan zijn."

Wilson naderde ons en fluisterde haar iets in; zij verwijderde zich onmiddellijk met hem, en een oogenblik later wandelden zij te zamen het dek op en neer. Zij bleven den geheelen morgen bij elkaar, en ik merkte op, dat Wilson telkens zeer ernstig sprak. Bij de lunch kwamen zij samen de eetzaal binnen. Kort daarna, toevallig in mijn hut zijnde, zag ik Wilson en Sebright langzaam passeeren. Zij zagen mij niet en ik hoorde Wilson tot Sebright zeggen: „Nu alles in orde is, wil ik dat jonge meisje ten huwelijk vragen."

„Dan moet ik u toch zeggen, Wilson," hernam Sebright, „dat uwe groote intimiteit met mejuffrouw Rutherford zeker niet bevorderlijk is voor het welslagen van ...." Verder kon ik niet verstaan wat zij zeiden.

Dienzelfden avond zag ik Sebright alleen op en neer wandelen, en nu en dan afkeurende blikken werpen op het jonge paar, dat dicht bij elkander stond, te zamen leunende over de verschansing. Eenmaal passeerde ik hen langzaam. Ik hoorde toen, dat mejuffrouw Rutherford zeide —

„Gij moogt zeggen wat ge wilt, maar ik ben er nu eenmaal op gesteld om het te hebben."

„Mijn hemel!" klonk het zacht gemompeld antwoord, „wilt gij u dan met niets anders laten tevreden stellen?"

„Neen."

„En als ik het doe, als ik het u geef, wilt gij ...."

Ik ging verder en vroeg mij zelf af, wat dat nu moest beteekenen.

Den volgenden morgen waren wij dicht bij Plymouth. Toen wij dicht bij de haven kwamen, trad mejuffrouw Rutherford op mij toe.

„Hoe lang duurt het nog, vóórdat wij aankomen?" vroeg zij.

„Ongeveer een uur."

„Dan is voor mij de tijd gekomen om u mijn volle vertrouwen te schenken. Zoudt gij en Dr. Cairns zoo goed willen zijn in mijn vaders salon te komen?"

„Zeker," hernam ik.

Ik haalde den dokter, en wij begaven ons onmiddellijk naar het salon. Zoodra wij binnen waren gekomen, plaatste mejuffrouw Rutherford zich tusschen ons en de deur.

„Ik wil de deur niet afsluiten," zeide zij; „maar ik moet toch zorg dragen, dat niemand haar opendoet. Als ik hier blijf staan, kan ik er het oog op houden. En nu zal

ik u de oplossing van het geheim mededeelen."

Ik zeide niets, doch Cairns keek haar in groote spanning aan.

„Ik zou wel eens willen weten," zeide zij ons aanziende, „wat gij wel van mij denkt. Ik heb weliswaar alles in het werk gesteld om den heer Wilson voor mij te winnen, en ik deed het met goedvinden van mijn vader. Ik moest een kostbaar voorwerp, dat hem toebehoorde, in mijn bezit zien te krijgen, en ik wist er geen ander middel op. Ik heb gekregen wat ik hebben moest," — hier stak zij haar hand in haar zak en haalde er het medaillon uit, dat Wilson aan zijn horlogeketting had gedragen.

„Heeft hij u dat gegeven?" riep ik uit. „Maar gij zijt toch niet met hem verloofd?"

Eerst antwoordde zij niet, toen zeide zij langzaam: „Ik heb er een grooten prijs voor betaald. Want ik heb verscheidene leugens gezegd; ik heb zelfs meer gedaan — ik heb er in toegestemd om met hem te trouwen. Ik heb het hem gisteren avond beloofd; maar" — zij huiverde onwillekeurig — „van ons huwelijk zal nooit iets komen. De omstandigheden verhinderen het."

„Spreek toch verder," drong Cairns.

„Dat zal ik doen. Maar volgt mijne woorden goed, want het is een ingewikkelde zaak." Zij zweeg een oogenblik. „De intrige, waarin mijn vader was gewikkeld, staat in verband met de ontmaskering van een van de grootste anarchistische complotten, die er ooit in Europa zijn gesmeed, en ons eenig doel was den sleutel te krijgen van hun cijfer, en hun tegelijkertijd te doen denken, dat wij het niet hadden verkregen, ten einde hun achterdocht niet op te wekken en hun een zekere communicatie van Plymouth naar Londen te laten zenden, die, wanneer wij ze kunnen onderscheppen, de geheele bende in onze handen zal leveren."

„Wat bedoelt gij, mejuffrouw Rutherford?" zeide ik.

„Dat zal ik u vertellen," hernam zij. „Ik zal u wel niet behoeven te zeggen, dat een cijfer, waarvan door zulk een bende gebruik wordt gemaakt, zeer vernuftig bedacht is, en van dien aard, dat het bijna niet te vinden is. Maar wij hebben het toch ontdekt. En in tegenstelling met alle andere cijfers is dit een menschelijke sleutel."

„Een wat?" riep ik uit.

„Ja, een menschelijke sleutel. U hebt misschien wel gehoord van het Bertillon-systeem om misdadigers te identifieeren, dat in Parijs zoo dikwijls wordt toegepast. Volgens dat systeem van meten kan men één enkel mensch onder vijftig duizend identifieeren, want het is bekend, dat zelfs geen twee menschen precies dezelfde afmetingen hebben van hoofd en ledematen. Nu is het cijfer waarvan die bende gebruik maakt, genomen naar verschillende afmetingen van het lichaam van het hoofd van de anarchisten, nl. de omtrek van den schedel en de lengte van eenige beenderen. In de opnamen die ik thans ken, geven zij het cijfer beter aan dan elk ander cijfer. Het zou mij te lang ophouden, wilde ik u vertellen, hoe mijn vader het ontdekt heeft, maar eenige jaren geleden kwam hij toevallig en door bijzondere omstandigheden in gezelschap met het hoofd van de bende, en ontdekte bij toeval dat de voornaamste afmetingen van zijn eigen lichaam en die van het hoofd van de anarchisten, overeen kwamen. Dat was een belangrijke ontdekking. Hij vertelde het aan dien man, die toen schijnbaar zijn vriend was; daardoor weten de anarchisten dus, dat het lichaam van mijn vader de sleutel is voor het cijfer. Vandaar hun vast besluit om hem te dooden en in zee te begraven. Die twee personen, Wilson en Sebright, zijn met geen ander doel op de boot gekomen dan om mijn vader te vermoorden, maar zij zagen spoedig in, dat men een stervende niet behoeft te dooden. De natuur heeft de taak van hen overgenomen. Hij is dan ook zooals gij weet in zee neergelaten, en Wilson en Sebright zijn er getuigen van geweest. Daarom meenen zij, dat zij nu geheel veilig zijn, maar zij

vermoeden hoegenaamd niet wat er nu zal geschieden, tengevolge van de vindingrijkheid van mijn vader."

„Eén enkele vraag nog," zeide ik haar in de rede vallende, „waarom had men niet de afmetingen van uw vaders lichaam kunnen nemen vóór de begrafenis?"

„Omdat alleen het hoofd van de geheime politie in Parijs precies weet welke afmetingen het zijn; daarom moet het lijk aan hem gezonden worden."

„Maar dan hadden wij het lijk wel mede naar Engeland kunnen nemen," riep Cairns uit.

„Als gij dat gedaan hadt, zou ons geheele plan in duigen gevallen zijn," hernam mejuffrouw Rutherford, „want dan zouden die twee personen op de boot niet zoo gerust geweest zijn; zij zouden dan niet gedacht hebben dat de sleutel van het cijfer voor altijd veilig is, en zij zouden het telegram niet naar Londen verzenden, dat de heer Wilson, naar ik meen, nu reeds geschreven heeft. Zoodra de boot bij Plymouth komt, wil hij zijn telegram verzenden. Als hij het doet, zijn al onze plannen verijdeld."

Zij zweeg, en langzaam het medaillon opnemende, hield zij het op de palm van haar hand. „Toevallig weet ik, en mijn vader wist het ook, dat zich in dit medaillon in een zeer gewoon en eenvoudig cijfer geschreven, de opgave bevindt van de afmetingen van mijn vaders lichaam, welke men moet kennen, wil men den sleutel kunnen lezen. Toen ik gisteren avond beloofde met hem te zullen trouwen, gaf de heer Wilson mij het medaillon. Dat was de prijs, dien ik moest hebben. Hij waande zich veilig, omdat hij meende, dat het lijk van mijn vader op den bodem van de zee rust. En nu zal ik u mededeelen, wat er verder moet geschieden. Zoodra wij in de haven van Plymouth zijn, en het dienstschip onze boot tegemoet komt, zullen twee detectives hier aan boord komen, voorzien van een volmacht voor de arrestatie van den heer Wilson en den heer Sebright. Zonder mijne aanwijzing zullen zij niets doen. De heer Wilson zal dan het telegram bij zich hebben, dat hij naar Londen wil verzenden. Hij zal onmiddellijk gearresteerd worden en het telegram wordt hem afgenomen. Nu ziet gij dus, wat mijne bedoeling is. Gij ziet, waarvoor ik heb gestreden — en dat het wel dubbel de moeite waard is."

Nu eens werd haar gelaat vuurrood, dan weer werd het overtogen met een doodelijke bleekheid. Ik wist waar zij aan dacht. Zij had Wilson in zijn eigen verderf gelokt. 't Was een vreeselijk spel geweest, maar zij had niet geaarzeld het te spelen. Een oogenblik stond ze voor ons, zonder een woord te zeggen, en met neergeslagen oogen. Toen sloeg zij ze op, en zeide.... „Beoordeel mij niet te haastig. Alle middelen zijn te rechtvaardigen, wanneer er zulk een doel mede bereikt kan worden. Wat beteekent de smet op 't karakter van een enkele vrouw, in vergelijking met de vreeselijke ellende die zou ontstaan zijn, als men zulke schurken vrij liet? Mijn vader en ik, wij hebben het geheele plan ontworpen en gezamenlijk uitgewerkt."

Voor de eerste maal na haar vaders dood kwamen er tranen in haar oogen, zij beefde en verborg haar gelaat in hare handen. Cairns had blijkbaar innig medelijden met haar, maar wij zwegen beiden.

Geruimen tijd daarna zeide ik:

„Mejuffrouw Rutherford, u is een dappere vrouw, slechts zeer weinigen zouden die rol zoo kordaat gespeeld hebben; maar is u wel heel zeker, dat het medaillon u de verdere aanwijzingen zal geven?"

„Ja, alles is nu in orde. Binnen een uur zult gij zien wat de arbeid van mijn vader en mij heeft bewerkt. Maar ik verzoek u dringend dicht bij mij te zijn, wanneer de detectives aan boord komen."

Wij beloofden het haar; toen opende zij de deur en verwijderden wij ons.

Wij stoomden nu langzaam op de haven toe, en weldra naderde ons het dienstschip.

Ik zag, dat Wilson er naar keek. Hij had een kleine rol papier in de hand. De valreep werd neergelaten, en Vernon, een van de haven-detectives, sprong in de boot. Vernon trad haastig op ons toe.

„Is de heer Rutherford hier op de boot?" vroeg hij.

Voordat ik iets had kunnen antwoorden, naderde mejuffrouw Rutherford reeds. Ik bemerkte, dat zij precies tusschen de valreep en Wilson in stond. Hij stond vlak bij haar met den blik strak op haar gevestigd. Zij keek hem even aan en zich daarna tot den detective wendende, zeide zij:

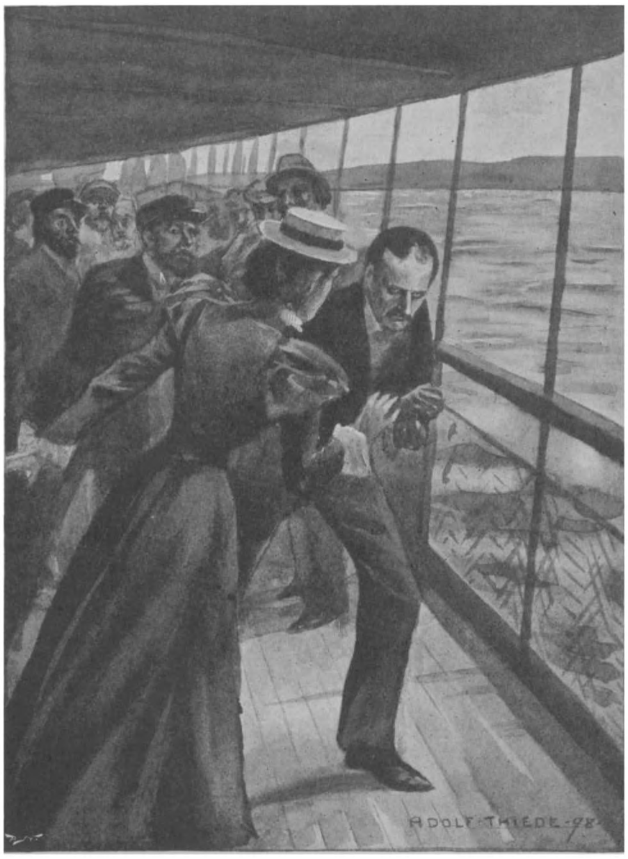

Sebright trachtte over boord te springen.

„Mijnheer Vernon, mijn vader is overleden, maar gij hebt uwe instructies. Dit zijn de heeren. Doe uw plicht."

Met een handgebaar wees zij op Wilson en Sebright. De detective wenkte zijn ambtgenoot, die onmiddellijk naderbij kwam. In een oogenblik had men Wilson en Sebright de handboeien aangedaan en werd het telegram van Wilson in Vernon's zak gestoken.

„Wat moet dat beteekenen?" zeide Wilson, toen hij van den eersten schrik was bekomen. „Mejuffrouw Rutherford, is u krankzinnig? Waarom wordt ons zulk een schande aangedaan? Laat mij dadelijk los, mijnheer; u vergist u stellig in den persoon."

„Uwe namen staan in deze dagvaarding," zeide Vernon koel. „Gij wordt gearresteerd onder verdenking van verraad tegen de Regeering. Hoe minder gij zegt, des te beter is het voor u."

„Gij weet niets van mij," zeide Wilson den detective flink aanziende.

De passagiers schaarden zich thans in de grootste verbazing om de kleine groep.

„Vraag het aan mejuffrouw Rutherford," zeide Vernon onverwachts.

Een oogenblik ging zij achteruit, toen trad ze vrijmoedig naar voren.

„Ik heb mijn spel gespeeld, en ik heb het gewonnen," zeide zij. „Toen gij mij dat medaillon gaaft, voegdet gij den laatsten schakel in een rij van bewijzen tegen u. Gij zijt een schrandere man, maar de slimheid van een vrouw en van een stervende hebben het u toch afgewonnen. Toen ik u veroorloofde mij het hof te maken, hebt gij zeker niet vermoed, dat ik een spel speelde, even stoutmoedig, even wanhopig als het uwe. Ik heb gewonnen en gij hebt verloren. De inhoud van dat telegram zal nooit zijn bestemming bereiken. Daar zal de heer Vernon wel zorg voor dragen."

Wilson barstte eensklaps uit in een luid, geaffecteerd gelach. Hij keek naar Sebright die iets mompelde. „Om den tuin geleid

door een vrouw — dat heb ik je wel gezegd," waren de woorden, die ik verstond.

„Ik weet niet, wat gij bedoelt, mejuffrouw Rutherford," zeide Wilson, „gij moet uw verstand verloren hebben. En wat u betreft," zeide hij, zich tot den detective wendende, „het telegram, dat gij uit mijn hand hebt gerukt, heeft niet de minste waarde."

„Dat denkt gij, omdat gij meent, dat de sleutel van het cijfer verloren is gegaan," vervolgde mejuffrouw Rutherford, „maar daarin vergist gij u; de sleutel is er wel degelijk. Gij weet zeer goed, dat het lijk van mijn vader den sleutel bevat. De afmetingen van het lichaam van mijn vader zijn geheel gelijk aan die van het hoofd van uw bende. Gij meent, dat mijn vader begraven ligt op den bodem van de zee."

„Wij hebben gezien, dat het werd neergelaten in de zee; daaraan is dus niet de minste twijfel," hernam Sebright.

„Dat is waar; maar gij hebt niet gezien, wat er later gebeurd is. De zee heeft haar doode teruggegeven; 't lijk van mijn vader zal over drie dagen in Engeland komen."

Sebright verbleekte.

„Dat is tooverij," riep hij uit. „Wilson, geloof toch geen enkel woord van al wat dat jonge meisje zegt."

„En," vervolgde mejuffrouw Rutherford, „de opgaven van de afmetingen zijn in dit medaillon te vinden. Ik weet alles. Gij hebt verloren, en wij hebben gewonnen."

„Gaat nu mede," zeide Vernon, „de tijd zal leeren of de jonge dame gelijk heeft gehad; maar ik heb geen tijd te verliezen, gij zijt beiden gearresteerd en gaat dus met mij mede."

Met een woesten kreet, alsof hij nu eerst recht 't gevaarlijke van zijn toestand begreep, nam Sebright een aanloop en trachtte over boord te springen, maar mejuffrouw Rutherford hield hem tegen.

„Het baat u niets," zeide zij, „mijn vader is niet te vergeefs gestorven; het dient nergens toe nog langer tegenstand te bieden."

„Gaat nu mede," zeide Vernon, „en verzet u niet langer."

Een oogenblik later bevond het tweetal zich op het dienstschip. Toen wij na eenige uren in Londen aankwamen, vonden wij de stad in groote agitatie en hoorden wij overal van de gevangenneming van de geheele bende anarchisten. Zeer weinigen evenwel wisten door welken samenloop van omstandigheden die gevangenneming had plaats gehad.

Het Secretaresje

DOOR

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

I.

„Dus, niets meer aan de orde zijnde," — de presidente zei het aangeleerde, deftig-mooi in haar ooren klinkende zinnetje, gewichtig-doenerig, toch een klein beetje verlegen om 't nog wat ongewone ervan, — „verklaar ik de vergadering hiermee voor gesloten". —

Toen, met haar gesoigneerd-blanke, beringde hand schoof ze gracieus-netjes den presidentshamer wat terzij, neven den inktkoker, de papieren . . . En, met een lief-moe glimlachje achteroverleunend in haar fauteuil, scheen die stille beweging de overige bestuurs-dames als het ware te nooden: Laten we nu maar wat kletsen en gewoon-zijn een beetje. Nu mag het wel . . .

Ze waren er ook allemaal dadelijk heelemaal in, genoeg vrouw toch bij alle gewichtigdoenerigheid van vergaderingtjespelen, om de praatlust niet te kunnen bedwingen maar zoo ineens. — Mevrouw Hethsma was, ze wist zelve niet hoe, dadelijk op die laatste liefdadigheids-soirée, en gichelde om die gekke toiletten die ze dáár gezien had. „Dat je nu aan de reformkleeding wou meedoen, enfin, dat was tot daaraantoe, al zou 't nooit háár smaak worden. Maar op zóó'n manier als die juffrouw van Moerle en haar onafscheidelijke vriendin, — hoe heette ze nu ook weer? — neen maar *te* erg dat je zóó op een soiree durft komen!"

„O die juffrouw van Moerle die schildert?" vroeg freule Herthwijk. — „Die moet immers zoo vrééselijk geëmancipeerd zijn?"

„En daarbij zoo in-burgelijk," viel juffrouw de Staade in.

— De secretaresse zei niets, zat met dunsaamgeknepen lippen haar notulen dóór te zien, toch niets missend van het voor háár gevoel ergerlijke gesprek.

Want zij, met haar verschoten zwarte japon, slordig-omgedaan kanten kraagje van grootmoeders-tijd, kortgeknipte, groezelige, zwart-grijze haren, en op het oude hoofd een scheef-zittend sequah-hoedje voor een jong-meisje, was wèl het type van burgerlijkheid en geëmancipeerdheid beide. — En de presidente, dat bemerkend, haastte zich met haar gewonen takt de dames te waarschuwen dat ze onbeleefd werden. Vlug haalde ze de secretaresse mee in het gesprek. Dat gaf afleiding, en vestigde meteen de aandacht op háár tegenwoordigheid, die ze vergeten hadden omdat ze niet tot hun kring en stand behoorde.

„Ik heb met zóóveel genoegen dat laatste artikel van u in „De nieuwe Vrouw" gelezen, juffrouw Ruis. Als men zelve moeder is, beseft men die groote verantwoordelijkheid zoo dubbel." . . . Conventioneel-lief gin-

gen hare oogen daarbij hemelsch naar de portretten harer kinderen op haar schrijfbureau... De andere dames, inderdaad gewaar wordend dat ze taktloos gedaan hadden, haastten zich het goed te maken:

„Wat hebt u geschreven, juffrouw Ruis?"

„Hoe heet het?"

„Waar staat het in?" — „Hebt u 't soms bij de hand mevrouw?"

„Over de plichten der nieuwe Moeder jegens den Staat," — zei juffrouw Ruis van tusschen uit haar saamgenepen dunne lippen.

„O er staat zóóveel moois, zooveel wáárs in," vleide de presidente lief voort... „Die bladzijde onder anderen over onze groote verantwoordelijkheid van ons zelve te ontwikkelen, van alle groote vraagstukken op de hoogte te wezen, opdat wij onze zonen daarover kunnen onderrichten... Wil u het van me leenen misschien;" vroeg ze aan mevrouw Hethsma, die, om hare onhandigheid weer goed te maken, met groot vertoon van belangstelling het nommer van „De nieuwe Vrouw", en den naam van het artikel zat te noteeren.

Mevrouw Hethsma wou dat natuurlijk „dolgraag", en mevrouw de Vrieze zei op haar gewonen poezeliglief. neerbuigenden toon tegen Gertrude... „Dan wil mijn secretaresje wel even naar boven gaan om het te halen, hè? 't Ligt in mijn boudoir, bij dat stapeltje tijdschriften en couranten op het hoektafeltje."

Want o het was een der tallooze deugden van de „lieve" mevrouw de Vrieze, dat zij nooit anders dan genadig-lief tegen hare ondergeschikten sprak.

Gertrude stond dadelijk op, gleed vlug de kamer uit. Ze had een beetje zijwaarts gezeten, niet in de plechtige vergadering mee, maar neven het bureau van mevrouw, om eventueele aanteekeningen te kunnen maken, bestemd voor 't particuliere gebruik van deze. Bescheiden gekleed, in donkerblauw cheviot, met een wit linnen halsboordje, en wit linnen omgeslagen manchetten, was er toch, in de wijze van haar kapsel, in de keuze van haar strik onder den kraag, in den zegelring aan haar vinger, in de Zeeuwsch-zilveren knoopen waarmee haar blouselijfje sloot, een neiging tot zich-mooi-maken, er-zoo-goed-mogelijk-uitzien.

En, toen zij de kamer uit was, juffrouw de Staade zich dadelijk nieuwsgierig naar mevrouw de Vrieze buigend:

„Bent u nog al tevreden over die juffrouw Weert? Toch een heele onderneming zoo'n vreemde in huis!"

„Och wat zal ik u zeggen;... 't is natuurlijk meer een weldaad, nietwaar?" zei mevrouw de Vrieze met liefdoenerig deugdzaamheidsbesef. — „Ik hoorde van haar door mijn schoonzuster. — Haar vader, 'n hoofdofficier, is betrekkelijk jong gestorven, zonder eenig fortuin natuurlijk, en mijn broer, die zooals u weet generaal is, interesseerde zich nog al voor 't gezin; niets dan een klein pensioen, en dan een paar jongens, en Gertrude, de jongste, allen nog thuis; alleen de oudste zuster, bezorgd, getrouwd. Enfin, de jongens zijn door zijn bemiddeling op de militaire academie gekomen, en zorgen nu voor zich zelf; en zoolang mevrouw Weert leefde konden zij en dat ééne meisje behoorlijk van 't pensioentje rondkomen. Maar nu is de moeder verleden jaar ook gestorven, en mijn schoonzuster vroeg mij toen het eens met Gertrude als secretaresje te probeeren. Ze heeft een heel gesoigneerde opvoeding gehad, spreekt en schrijft goed vreemde talen, en schijnt ook een helder en vlug bevattingsvermogen te hebben. En wat moet zoo'n meisje nu anders beginnen, zoolang er nog zooveel wegen voor de vrouw gesloten blijven!"

„Toch erg mooi van u, dat maar dadelijk te wagen," vleide juffrouw de Staade haar op. „Net iets voor uw nobele levensopvatting, zoo bereidwillig de helpende hand uit te steken naar een minder bevoorrechte zuster!"

Ze keek even rond naar de andere dames, met een blik van: „Heb ik dat daar niet mooi gezegd."

Maar mevrouw de Vrieze sloeg nederig de oogen neer naar hare blanke nietsdoende handen:

„Och lieve juffrouw, dat moet u me nu ook weer niet àl te hoog aanrekenen,"

weerde ze quasi-beschaamd den wierookgeur af. „Bij mijn veelvuldige bezigheden had ik wáárlijk wel een steun noodig. U moet rekenen, een moeder, — een getrouwde vrouw, — en dan al die gróóte, gróóte plichten jegens de maatschappij, en om den eigen geest frisch en levendig te houden! Och ik zeg zoo dikwijls, men moest niet één maar vele lichamen bezitten, om al het heerlijke dat er te verrichten valt, in onze tegenwoordige samenleving, te kunnen steunen en helpen!"

„Nu mevrouw, maar als iedereen zóó plichtsgetrouw was als u...!" kraaiden de dames in koor.

...„Ik doe mijn best... ik doe mijn best... ach ik zou nog zooveel meer willen doen..." weerde mevrouw de Vrieze opnieuw af, gemaakt-nederig...

— Gertrude Weert kwam weer binnen, met het nommer van „De nieuwe Vrouw". — Zij maakte er voor mevrouw Hethsma een keurig pakje van. En de dames begonnen ondertusschen afscheid te nemen, erf liefdoenerig, vleierig, tegen de rijke, invloedhebbende, tot de eerste kringen behoorende mevrouw de Vrieze, en genadig haar op een afstand van ondergeschikte-houdend tegen Gertrude Weert, met een buiging alleen, of een voornaam knikje: „Dag juffrouw..."

— De secretaresse alleen, juffrouw Ruis, stak de hand uit, manlijk joviaal knijpend. — 't Was háár veel te veel ernst met haar gelijkheid- en emancipatie-theorieën, om verschil te maken tusschen de rijke, aristocratische presidente en de betaalde ondergeschikte...

„Die juffrouw Ruis!" zei freule Herthwyk op straat tegen mevrouw Hethsma, met wie ze denzelfden kant uitging... „Wat een onmogelijk type toch! — Ik geneer me bepaald, met dat mensch in één bestuur te zitten..."

„Ja, maar ze brengt een heele boel leden aan van háár clubje, moet je denken," vond de practische mevrouw Hethsma.... „Al die ultra-geëmancipeerde, burgerlijke juffrouwen, die we nu toch eenmaal nóódig hebben om de contributie, doen alléén mee omdat *zij* lid is van 't bestuur. *Ons* wantrouwen ze, daar kan je op aan..."

Freule Herthwijk had maar half geluisterd. Ze loerde naar den overkant, naar een meneer die aanslenterde; een diner-kennis op wien ze vues had. — Als die haar „vroeg," en ze was bij leven en welzijn aanstaande jaar goed en wel getrouwde-vrouw, dan bedankte ze illico voor dit en alle overige lidmaatschappen van nuttige vereenigingen. — 't Was goed om zich mee bezig te houden nu ze thuis zat als overblijvend uitgaan-meisje, die al een jaartje ouder werd. — Dan gaf 't in de courant en tegenover je kennissen ook wel een aardig cachet: „freule zus of zoo, secretaresse, of penningmeesteresse, of zoo wat van „Het Hoofdbestuur van..." Maar in den grond verveelde het toch wel wat, al die vergaderingen, en die gemêleerde bijeenkomsten van de grootste burgerjuffrouwen samen met de high-life-côterie! Hoe was 't mogelijk dat die menschen, zoo'n juffrouw Ruis b.v., zelf niet merkten hoe ze door hen voor den gek gehouden en gebruikt werden, en niet thuis hoorden bij hen...!"

— — — — — — — — — —

...„Gertrude," zei mevrouw de Vrieze, toen juffrouw de Staade, 't laatst van allen, was weggetrippeld met een allerhartelijkst: „Nu dag, *lieve, lieve* mevrouw... ik kán nooit van u wegkomen...." „Je zult wel alles wegsluiten in mijn bureau nietwaar? — Ik ga nu een uurtje liggen, je weet, dat moet ik hebben voor mijn gezondheid. Zeg je met-een even in de keuken, dat ze erg precies op tijd klaar moeten zijn met het eten? Die lezing van avond begint zoo vroeg: half acht. — Hoe laat zou ik 't rijtuig bestellen? Kwart na zeven? — Neen, telephoneer maar liever, tien minuten vóór half acht. Dan kan ik nog eerst even een kopje thee nemen. Jij zorgt er wel voor dat het water tegen dien tijd kookt?"

Ze stond rechtop te commandeeren, op haar koelbeleefden, zakelijken meesterestoon; héél mooie vrouw, in den vollen bloeizomer van haar acht en dertig jaren, 't gelaat frisch-jong gebleven, kalmrustig,

omdat er in haar koude ziel nooit plaats geweest was voor diep gevoel, felle-smart, scheurend liefdeleed, voor één dier bitterzalige passies, waardoor de levensstrijd een onuitwischbaar spoor nalaat in de gelaatstrekken.

En bij de deur keerde ze zich nog even gebiedend om:

„O já, en denk er vóóral aan Gertrude, als de kinderen straks thuiskomen, dat je ze wat stilhoudt. — Ik wil niet gewekt worden; dat slaapje heb ik nóódig, vooral als ik 's avonds uitga. — Nan kan altijd zoo luidruchtig zijn, en met zoo'n lawaai de trap oploopen; houdt haar dus zoolang bij je. — Ik wordt er altijd wakker door..."

— Gertrude's strak-gehoorzaam gezichtje ontspande zich ineens, toen ze alleen was. — Ze smeet een stapeltje jaarverslagen van de „Vereeniging tot Beschaving der Dienstboden" — waarop ze de adressen ter verzending moest schrijven, — met een driftigen zwaai vóór zich op tafel.

Dat mensch, o dat akelige, bedaarde, egoïste, zelfverzekerde, zelfgevallige, ziellooze mensch, hoe háátte ze haar, háátte haar!...

En dat heette dan bij de menschen „een lieve vrouw," iemand die „zooveel deed voor anderen!" — Dacht ze ooit aan iets anders dan aan zichzelf, aan 't rolletje dat zij speelde in de wereld, aan haar mooi uiterlijk, en haar heerschzuchtigen invloed! — Was dat een vrouw voor haar man, een moeder voor haar kinderen? O ja, 't ging alles heel geregeld zijn gang, 't huishouden kostte wel schatten natuurlijk op zoo'n manier, maar de meiden deden hun werk, en de kinderen waren netjes aangekleed, en alles marcheerde regelmatig genoeg, en er vielen nooit booze woorden tusschen meneer en mevrouw. — Maar was dat een huwelijk, een echt huwelijk? Lééfde mevrouw voor haar man en kinderen, — of voor zichzelf? — Altijd vergaderingen en eerebaantjes najagen, en speeches houden, en daarbij bewierrookt worden, aangegaapt en bewonderd! Thuis moest zij dan of uitrusten van al die vermoeienissen, of mocht gedurig niet gestoord worden,omdat ze „werkte". — Haar man mocht er slecht uitzien, zorgen, drukten hebben, zij bemoeide er zich niet mee. En de kinderen! O ja, soms ging ze met hen wandelen, speelde de zorgvuldige mama tegenover visites, door ze te laten binnenkomen, over hun schoolwerk en opvoeding te praten! — Maar zich aan hen wijden, hun kinderleventjes meeleven, een genot vinden in hun bezit, 't mocht wat!....

Ze ging zitten schrijven, — „die malle adressen op die malle jaarverslagen, van die malle vereeniging," — dacht ze nijdig. Maar 't beeld van haar koele, mooie meesteres kwam telkens voor haar oogen dansen. — „Dat mensch had nu alles, een goeie, aardige man, die blijkbaar, ondanks alle onverschilligheid van háár kant, toch nog wèl van haar hield — en schatten van kinderen, — en geld, — en positie, — en haar mooie gezicht, — en gezonde lichaam! En in plaats van te genieten, heerlijk volop te genieten, zette ze al haar eer en heerschzucht op dat onbeduidende geëmancipeerde-vrouw spelen! Hoe was dat nu toch mogelijk, hoe kon je zoo zijn!" — En ze dacht aan 't interieur waarin ze was opgegroeid; eerst haar kinderjaren, zorgeloos, vroolijk, toen papa nog leefde. Toen zijn dood, waarover mama erg bedroefd was geweest, waar ze eigenlijk nooit overheen was gekomen, afhankelijke, aan steun behoefte-hebbende vrouw die ze was geweest. — 't Getob met geldzorgen ook, dat er een treurig materieel gevolg van was geworden, zijzelve en de jongens ineens vroeg-ingewijd in den ernst van 't leven! — Maar toch, ondanks dat alles, een gevoel van „home" altijd, van mama 't middelpunt van thuis weten, die er altijd wàs, die in ieders belangen méêleefde, die, met hoe bescheiden middelen ook, steeds voor gezelligheid, voor huiselijke vreugden had weten te zorgen. — O God wat was haar dat alles vreemd geweest toen ze eerst hier kwam, die koude leegheid overal van hotelleven! Meneer die altijd, heel-vroeg, alleen ontbeet, terwijl mevrouw nog op bed lag, die ook gewoonlijk à part koffiedronk, omdat mevrouw nooit op hem wachtte als het laat werd op 't kantoor, en uitging op ieder uur waarop

haar nuttigheden buitenshuis haar daartoe verplichtten. — En het eten weer op dezelfde onhuiselijke wijze, òf gasten aan tafel, òf een zich haasten, omdat mevrouw 's avonds het druk had met haar werk, of wel uitging naar 't een of 't ander. En dan die vaste tijden waarop de kinderen alleen bij mama mochten komen! 's Ochtends haar een kus brengen vóór ze, door de meid gekleed en gevoed, naar school gingen; 's Woensdags en Zaterdags-middags van 2 tot 4 — als er geen verhindering was ten minste, — met haar gaan wandelen; Zondags-ochtends óók! — En dat noemde dat mensch haar „plichten" waarnemen! — O ze haatte haar, — haatte haar!

II.

Nu zaten ze aan tafel, mevrouw, meneer, de beide kinderen, Nan en Willem, en Gertrude. De Vrieze zag er moe uit. Hij had een erg druk kantoorleven, een heel mooie, groote praktijk van advocaat. Maar men kon 't hem aanzien, dat hij te hard werkte; hij had dikwijls hoofdpijn, zag er dan slecht uit, met vermoeide oogen. Gertrude kon hem zulke dagen met een soort angst gedeslaan. Dan at hij bijna niet, en sprak weinig. Zij vond het akelig, maakte zich stilletjes ongerust, ergerde zich over mevrouw, die niets daarvan opmerkte, met zichzelve bezig, als altijd smakelijk at en dronk, en over haar eigen belangen en plannen sprak.

Ze had het van middag over een groot diner dat ze geven wou. Deze moest volstrekt eindelijk eens gevraagd worden, en die konden ze niet langer uitstellen. Zij regelde alles op haar afdoende bezadigde manier, zeker vóóraf van haar mans onverschillige instemming. Na haar slaapje prettig opgefrischt, al gekleed in het grijslaken tailor-made costume waarmee ze straks naar de lezing ging, zag ze er nog knapper, jonger, mooier uit dan gedurende de vergadering 's middags. Het viel Gertrude op, jaloersch, omdat ze zag hoe het ook de Vrieze opviel, hoe zijn oog met een soort bewondering langs zijn vrouw gleed, — een beetje melancholisch wel, maar toch bewonderend.

„Ga je uit van avond, of verwacht je visite?" vroeg hij, wel begrijpend dat er voor hèm alleen niet zooveel toilet zou worden gemaakt. Op die uitzonderingsdagen waarop mevrouw de Vrieze eens niets gewichtigers en aangenamers te doen had, dan bij haar man en kinderen te zijn, kleedde ze zich in een peignoir, en liep door huis zonder corset, met achteloos opgestoken haar, omdat ze zich dan grif „zoo doodelijk-moe," „zoo heelemaal op" voelde.

— Zij knikte toestemmend: „Ik ga uit" . . . .

— „Hè mama," kwam Nan er tusschen. „En u hadt mij zóó beloofd, dat u die zijden lappen voor me zoeken zoudt van uw oude japonnen. Ik heb van avond haast niets geen schoolwerk, en dan kon ik zoo heerlijk poppenkleertjes daarvan naaien."

. . . „Ja, dat treft dan ongelukkig! Dan moet je van avond maar iets anders doen, een spelletje met Willem of zoo wat," — zei mevrouw kalm-onverschillig.

Nan keek alsof ze ging huilen. — „Ik wil niet spelen met Willem," zei ze kribbig. „Ik had me hierop de heele week verheugd, en u hadt het me eerlijk beloofd voor van avond . . . En u zegt zelf, — beloften . . ."

„Nan," — viel mevrouw haar in de rede . . . „Geen scènes als je blieft. — Als ik van avond uitga, dan heb ik er mijn gegronde redenen voor, begrijp je. — Voor mijn plezier ga ik waarlijk niet."

„U bent altijd uit," spartelde Nan tegen.

— „Nan ga de kamer uit," gebood mevrouw."

Het kind worstelde met haar trots.

Zij zag het dessert op tafel staan, wist dat ze niets daarvan krijgen zou, tenzij ze excuus vroeg. Maar ze voelde dat ze dáárdoor zich vernederde. Zij hàd geen ongelijk; mama had het beloofd.

Zij stond op en ging.

De Vrieze zweeg, — om de tegenwoordigheid van Willem.

Om diezelfde tegenwoordigheid vond mevrouw het noodig nog nadrukkelijk te zeggen:

„Nannie is brutaal geweest. Ik kan geen brutaliteit in mijn kinderen dulden. Het is een zéér leelijk gebrek."

— Toen verbrak zij het eenigszins pijnlijke stilzwijgen dat volgde, door tot haar man te zeggen: — „Ik moet van avond naar een lezing, over het nut van de vegetarische levenswijze; het belooft héél interessant te zullen zijn..."

„Ben je óók al van plan vegetariër te worden?" — zei hij een beetje spottend naar 't stukje patrijs ziende dat ze van haar bord pikte.

Maar zij keek strak-ernstig, alsof ze hem het ongepaste van zijn luchten toon over zulk een ernstige quaestie stilzwijgend wou laten voelen. — „O ik ben heel dikwijls met me zelve in tweestrijd, of het niet véél, véél beter en gezonder ware, al deze luxe af te schaffen, en alleen van plantaardig voedsel te leven," leeraarde zij, met iets in haar blik en haar stem, waaruit hij moest voelen, dat hij de bruut was die haar eigenlijk van een zoo nobele levenswijze terughield. — „Maar ik ben niet alléén baas over mijn leven, nietwaar? — En ik acht het in èlk geval een grooten zegen, als wij de mindere klassen van het nut eener meer bescheiden voeding konden overtuigen. Vegetariërs zijn altijd matig; denk eens, hoe héérlijk als de jenever daardoor werd verbannen uit het volksleven!" — Zij schonk zich een glas Chateau-Yquiem in.

De Vrieze had ondertusschen een nieuwen patrijs aangesneden. Hij nam een vleugeltje, en lei hem op 't bord van Gertrude. „In afwachting dat mijn vrouw *u* ook bekeerd heeft, zal ik u nog maar eens bedienen, niet?" zei hij vriendelijk.

Zij nam het aan, omdat *hij* 't haar gaf, al was ze eigenlijk volstrekt niet van plan geweest nog te eten. Zij vond dat zoo heerlijk als hij zoo hartelijk, zoo zacht-goedig tegen haar was. Eigenlijk was hij nooit anders dan zoo; beleefd, vriendelijk, met iets in zijn doen van een vader, of een broer; die een beetje medelijden voor haar had, zonder het ooit met woorden uit te spreken.

III.

„Als je nu zoet bent, en je straks lief door den dokter laat helpen," zei mevrouw de Vrieze tegen Nan, die bleek in haar bedje lag, — „dan zal juffrouw Gertrude zoolang bij je blijven en wat met je spelen; ik heb van middag niets daar haast bij is voor haar te schrijven."

Het kind lag met groote, half treurige, half bewonderende blikken te staren naar de mooie en mooi-aangekleede mama, die in haar kinderleventje niet veel méér was dan een schitterende, steeds uitgaande, ongenaakbare prachtverschijning. Zij lag nu al meer dan veertien dagen met dien door touwtjespringen verstuikten voet, die telkens gemasseerd moest worden. — Een heel enkele maal, als een bijzonder groot feest, een zeldzame, te waardeeren gebeurtenis, hield mama haar wel eens een uurtje gezelschap, kwam haar een verhaaltje voorlezen, of een spelletje met haar spelen. Maar gewoonlijk had deze het voor zoo iets veel te druk, met haar vergaderingen, en afspraken, en tentoonstellingen, en heel haar ijdel-nuttig wereldleven. — Juffrouw Gertrude echter kwam zooveel ze kon met haar schrijfwerk bij haar zitten, en speelde met haar als ze vrijen tijd over had. Juffrouw Gertrude stond ook gewoonlijk den dokter te woord, en voerde zijn orders en aanwijzingen uit.

„Als het niet om Nan was, zou ik u hebben meegenomen naar de kunstbeschouwing van middag," — zei mevrouw de Vrieze genadig, terwijl ze haar handschoenen door Gertrude liet dichtknoopen. — „Want ik mag iemand meenemen op mijn kaart; en het zou wezenlijk héél interessant voor u zijn geweest, heel goed voor uw kunstontwikkeling... Maar natuurlijk; er moet iemand bij Nan blijven als de dokter komt. — Ik vind het uit principe niet beleefd, hem door de meid te laten ontvangen. Men moet tegenover zoo'n man óók égards weten te hebben, nietwaar?"....

Ze gaf Nan een koud, voorzichtig voorhoofd-kusje, een lichte lippenaanraking, om toch vooral haar wit voiletje niet te kreukelen... „Nu, dag kindje-lief — zoet-zijn hoor! — Niet schreeuwen als de dokter je straks pijn doet!" — Dan een genadig knikje naar Gertrude — „Tot straks, zorg vooral dat je de thee dadelijk kláár hebt als ik thuis kom; ik denk dat het zoowat 5 uur worden zal...."

Gertrude vond het heerlijk dat ze thuis blijven mocht van die kunstbeschouwing! — Ze hield wel van een mooie schilderij natuurlijk; maar ze haatte die aanstellerij van mevrouw de Vrieze en haar geleerde, kunstdoenerige vriendinnen, die naar elke tentoonstelling draafden, met een air van gewicht alsof hún oordeel onmisbaar was erbij, en ze 't gróótste verstand van de schilderkunst hadden. Zij was blij dat zij, in haar duivelstoejagers-positie, voor 't oogenblik voor kindermeid bij Nan moest spelen. Want ze deed, àlles liever dan het werk waarop ze in dienst genomen was, dat akelige, quasi-nuttige, gewild-verstandige gebeuzel, van ontwerp-statuten voor dit, en verslagen afschrijven voor dat, en uitnoodigingen rondzenden voor deze nieuwe vereeniging, en brieven ontwerpen om deelneming op te wekken voor dat moderne idee. — Zij, die met haar vlugge hoofd en gesoigneerde opvoeding, vroeger trotsch was geweest op haar intellectueele ontwikkeling, voelde zich nu misplaatst, ongelukkig, snakkend naar een ander, een vrouwlijker leven. Het walgde haar zoo, al die quasi-geleerdheid en verstandspraatjes van mevrouw de Vrieze. Ze voelde zich pas weer zichzelve, — jong, en vrouw voelde ze zich, — wanneer ze met de kinderen speelde, Nannie hielp haar poppenkleertjes naaien, het kleine meisje mocht naar bed brengen of aankleeden, moedertje, oudere zusje voor haar kon zijn...

Ze had het postzegelalbum genomen, om er met Nannie de nieuwe postzegels in te plakken, die de Vrieze voor zijn dochtertje had meegebracht gisteren van 't kantoor...

Hij vond, nu zijn kleine vroolijke meisje zoo'n geduldsleventje lijden moest van patiëntje, telkens een oogenblikje den tijd, tusschen zijn druk leven in, om even naar haar te komen kijken, haar 't een of ander mee te brengen, een uurtje aan haar bedje te zitten...

Nu ook was zijn eerste gang toen hij thuis kwam naar de kinderkamer. Hij had een doosje met flikjes in de hand, met op het deksel een mooi, kleurig plaatje.

Nannie gaf een schreeuw van blijdschap. „Die lieve beste vadertje toch! — Die nam altijd wàt voor haar mee..."

Ze zat rechtop in haar bedje, vóór zich 't opengeslagen album, een beetje aangeleund tegen Gertrude naast haar; het kleine, tengere kinderlichaampje in 't witte ponnetje met loshangend blond haar, met om haar heengeslagen Gertrudes arm, in 't simpel blauw huisjaponnetje, met een grooten babyschort vóór, bescheiden-eenvoudig huismoederfiguurtje met lief-zacht meisjesgezicht.

De Vrieze glimlachte even, omdat het een lief aanzien was zoo, die twee.

„U zoudt een goed moedertje wezen, geloof ik," — zei hij.

Zij kleurde van genoegen. Zij vond het zoo heerlijk als hij er was. Ze praatte altijd zoo prettig met hem — al was 't ook over de gewoonste dingen. Zijn tegenwoordigheid zelve was al zoo'n genot!

... „Ik houd van kinderen,"... antwoordde ze. „Ik was de jongste thuis — maar ik had altijd zoo dolgraag een kleiner zusje of broertje gehad."

„Nu, 't is voor Nan wat-gezellig dat u er zoo over denkt, hè kleine meid?" — Hij was gaan zitten, en keek goedig-belangstellend naar de postzegelplakkerij, die Nannie hem dwong te bewonderen...

Gertrude had een gevoel alsof het alles nu ineens volmaakt mooi en goed en gelukkig was, — zij, liefzijnde voor *zijn* kind, en *hij* bij haar, tegen haar over, met zijn lieve, wat-vermoeide gezicht van te hard werken, dat altijd zoo'n gevoel in haar wekte, van angst, van medelijden, van teerschuchter begeeren om voor hem te mogen zorgen, hem te kunnen vertroetelen....

...„Hoe afschuwelijk-vervelend, dat nu net die akelige dokter komen moest, en met zijn storende tegenwoordigheid een einde maken aan haar zaligheid!"

Haarzelve onbewust kreeg haar gelaat er ineens een strakke onwillige uitdrukking door, toen zij zijn schreden op de gang hoorde.... de Vrieze zag het, zag ook de verlegen warmte van blik, waarmee de dokter haar aanzag bij zijn begroeten.

Hij bleef erom in de kamer. Er ging hem opeens een licht op. 't Was niet de gewone, oudere-huisdokter, maar een pasbeginnend, ongetrouwde collega van dezen, die de praktijk waarnam terwijl hij uit de stad was; — al vanaf 't begin van Nannie's verstuiking. Hij kwam héél veel, de laatste week elken dag, onder 't motto: masseeren.

Gertrude sloeg de dekens terug, om den verstuikten voet zichtbaar te maken, hield Nan, die bang was voor de pijn, stevigteeder vast in haar jonge krachtige armen. Aldoor, terwijl ze voor 't kind lief bleef, met dezelfde stugge, teruggetrokken uitdrukking op haar gezicht, — in haar oogen. — De dokter loenschte ter sluiks naar De Vrieze. — „Waarom ging die nou niet weg? — Wat trof dat nou allerellendigst!..." Hij was klein, al een beetje kaal, een beetje burgerlijk, maar met een vriendelijk, goedig gezicht, iets zachts in zijn heele optreden... Gertrude, wreed voor hem, omdat ze alléén maar zag en dacht aan dien ander, aan de Vrieze, vond hem onuitstaanbaar, ergerde zich aan zijn bescheiden toewijding voor haar, die ze in deze weken heel goed had gevoeld. — Wat dàcht hij wel!

Hij bleef dralen toen hij klaar was, onnutte, overbodige vragen doende over de gezondheid van 't kind. — Eindelijk kwam 't er uit, — zonder dat hij 't zelf wist keek hij de Vrieze haast smeekend aan: — „'t Was vandaag zijn laatste bezoek geweest. Morgen hervatte de huisdokter zijn gewone praktijk..."

Toen kreeg de Vrieze medelijden met hem. — „Juffrouw Weert," zei hij, om hem de gewenschte gelegenheid tot het tête à tête toch nog te geven, „u laat den dokter zeker immers even uit? Zou u zoo goed willen zijn dan meteen voor mij 't Ochtendblad van de Rotterdammer mee te brengen? 't Ligt nog in de eetkamer."

Gertrude moest dus mee. — De dokter nam afscheid van de Vrieze met iets in zijn oogen, alsof hij hem wel om den hals had willen vallen...

Op de trap zei hij het dadelijk, stootte het er uit, nerveus: „Juffrouw Weert, — u zult toch wel gemerkt hebben. — Ik ben nog nooït zoo gelukkig geweest als in deze dagen. — Mag ik terugkomen?"

Zij kreeg de tranen in de oogen; 't flitste zoo akelig duidelijk door haar heen, hoe héérlijk dat geweest zou zijn, als ze maar van hem had kunnen houden. Ze bracht er niets anders uit, dan: „Als 't u blieft niet..."

Toen keek hij haar aan met zulke wanhopig-bedroefde, hongerige oogen: — „Ik heb wel begrepen dat u niet — u kent me nog maar zoo weinig. — O God, Gertrude," zei hij ineens, en greep haar afhangende hand. — „Ik houd zoo allemachtig véél van je, — ik zou alles doen om je gelukkig te maken..."

Maar zij, alsof die lichamelijke aanraking 't haar nog duidelijker maakte, dat ze niets voor hem voelde, rukte zich haastig los... „Ik kàn niet... Gaat u als je blieft weg, — er is toch niets aan te doen," — zei ze bijna schreiend...

En ze liep terug, zonder zich verder om hem te bekommeren, of aan het Ochtendblad te denken...

Maar de Vrieze, die juist den gang over kwam, zag haar zoo, zonder courant, met hoogroode kleur, en verschrikte, vochtige oogen...

En vóór hij 't eigenlijk zelf wist had hij 't al gevraagd: — „Juffrouw Weert u hebt toch niet...? Wat is er gebeurd...! — U hebt hem toch niet...?"

Tot alle antwoord barstte ze in tranen uit. God nu begreep ze zichzelve ineens, heelemaal, zoo verschrikkelijk duidelijk, nu ze *hem* daar vóór zich zag staan, met die sympathieke warme oogen, en dat lieve gezicht...

— „O hoe kunt u dat van me denken,

hoe kunt *u* dat van me denken," — riep ze hartstochtelijk. — „Dat ik dien man zou willen hebben, — nooit — nooit — ik *wil* niet..."

„Maar dat is toch geen beleediging voor u," — zei hij goedig. — „Waarom zou u niet willen trouwen; ik vind u nu niets geen meisje om uw heele leven lang secretaris te spelen... Of houdt u zóó van uw werk?"

„O mijn werk!" — Zij stampte met den voet op den grond, in een driftig uitbarsten van den wrok, den haat, dien ze aan haar betrekking voedde. — „Ik lach er wat om, om dat aanstellerige gedoe... Als ik mijn brood niet moest verdienen, — als ik niet blij moest zijn iets gevonden te hebben waarvoor ik geschikt ben..."

Er kwam een groot medelijden in zijn mooie oogen, en tegelijk iets héél treurigs, iets, alsof hij even dacht aan zichzelf, aan een eigen leed...

— „Arm kind" — zei hij zacht. „Ik wist niet dat het zóó erg voor u was." — Toen, na een zwijgen, waarin zij nog dóórsnikte, liet hij er op volgen...

— „Maar juist dáárom. Ik wil niet onbescheiden zijn, dat begrijpt u toch wel. — Het is omdat ik u graag helpen wil gelukkig te wezen. — Hebt u niet al te gauw: Neen, gezegd? — Weet u wel dat hij een beste en knappe man moet zijn, die, als hij u werkelijk liefheeft, uw leven heel anders zou kunnen doen worden?"

Zij sloeg haar betraande oogen naar hem op. Er was zoo'n onschuldige, haar zelve onbewuste uitdrukking in, van angst, verwijt, van smeeken: laat mij toch bij u blijven; zwijg dáár toch over, — dat hij ineens begreep hoe hij haar martelde.

...„Ja, dan is daar niets aan te doen, dat begrijp ik," voleindigde hij nu plotseling zonder haar antwoord af te wachten...

Zij nam zijn hand en drukte die even. „Ik dank u wel," zei ze haastig... „Dat u zoo goed voor me bent... ik weet wel dat u 't heel goed met me meent... maar *dat* doe ik nooit — nooit..."

Toen, in een nieuwen snikbui, vluchtte ze weg —, voor zichzelve.

IV.

Want nu wist ze het... O God nu wist ze het immers ineens, wáárom ze niet hield van dien anderen, wáárom ze hier in huis zich zoo gelukkig voelde, ondanks die kou en leegheid om haar heen, ondanks haar haat aan mevrouw de Vrieze. En nu wist ze óók wáárom ze die zoo haatte! — Omdat ze slecht was voor hèm, omdat ze zoo'n nameloos heerlijk bezitten niet waardeerde, niet voor hem zorgde, niet trotsch op hem was, op zijn knapheid! Als 't ànders geweest was, dan zou ze jaloersch geweest zijn, razend jaloersch, o natuurlijk! — Maar zóó ook vond ze het toch weer zoo vreeselijk om aan te zien, die koude egoïste onverschilligheid voor het geluk dat je hàdt, hàdt in je volle zekere bezit. o God! o God! Dat het leven zoo wreed was, zoo onrechtvaardig! Dat zij, die hem zoo liefhad, zich voor hem zou hebben willen kruisigen, dag aan dag, niets voor hem mocht zijn, niets was... terwijl die andere, die 't niets schelen kon, die alleen aan zichzelve dacht, zijn vrouw was, degene die rechten op hem bezat, aan wie hij toebehoorde. — En misschien hièld hij ook nog wel van haar, — met haar mooie lichaam, — en ze was toch immers ook de moeder van zijn kinderen!... Neen ze kon dat niet langer aanzien, nu ze eenmaal zichzelve begreep, kòn ze hier niet blijven, ze zou gek worden van haat en jaloezie... Maar ze hield van hem, hield van hem!... Dan kon ze niet heengaan toch. Dan kon ze hem niet missen immers. Hoe zou dat zijn, als hij weg was uit haar leven, als ze zijn lieve gezicht niet meer zag, zijn stem niet meer hoorde, hem niet meer bespieden kon of hij er ook slecht uitzag, gevaar liep ziek te worden... Al was het alleen maar om dien angst al, kòn ze immers niet weggaan. Wáár ze ook was, ze zou immers altijd zijn lieve gezicht voor oogen hebben, en zich kwellend vragen: hoe is hij nu; is hij gezond; is hij wel gelukkig? — Het zou haar eigen bestaan, haar werkkracht verlammen, als ze ver vàn hem gaan moest, onzeker of hij nog leefde, nog wel gezond

was!... Neen, neen, ze moèst wel blijven, wel leeren zich beheerschen. Ze léefde immers letterlijk van hem, van zijn wezen òm haar, van het bij hem mogen zijn; als een klein, ongezien plantje zich bergend in zijn schaduw, en zoo blij, van iedereen ongeweten, zoo héél blij, *dat* ze dat doen mocht, zoo in zijn schaduw leven, zijn zelfde lucht inademen, groeien in *zijn* grond. De volheid van liefde zou ze nooit deelachtig worden. — Wat die ander haar zooeven gevraagd had, dat zou *hij*, — van wiens lippen 't zoo zalig zou hebben aangehoord —, nooit tegen haar zeggen. — Maar nu had ze toch de overblijfselen van dien rijkdom, die zijn eigen vrouw achteloos versmaadde; ze had zijn stem, zijn oogen, heel zijn lieve gezicht, — en zijn goedzijn tegen haar, en zijn knapheid onder de menschen, waarop ze zoo fier was... Nu had ze toch iets van hem, al was het dan ook nog zoo'n klein, klein beetje! O, liever den heelen dag lijden, den heelen dag worstelen met haar zelfbeheersching, haar jaloezie, haar leed, liever den heelen dag de wonde laten schrijnen, dan genezing zoeken door heengaan van hem. Want dat *was* geen genezing. Dat was zichzelve den dood geven!... Neen bij hèm blijven, — tot èlken prijs. Liever lijden dóór, maar bij hem, — dan rust zònder hem....

V.

In een lichtblauw-laken peignoir, met een beetje crême kant en wijde mouwen, waaruit haar blanke armen weelderig mooi uitkeken, kwam mevrouw de Vrieze in de ontbijtkamer, wat vroeger dan gewoonlijk.

Gertrude zat al bij haar schrijfbureautje, bezig de billetten in te vullen tot oproeping van de gewone maandvergadering, van „De Roeping der Vrouw in onze dagen"; van welke Vereeniging mevrouw de Vrieze secretaresse was.

„Goeden-morgen Gertrude," zei mevrouw, met haar statig sleepende stem... „Ah ben je dáároan bezig! — Laat dat maar eerst even liggen. — Je moet dadelijk na het ontbijt een paar briefjes voor me schrijven, om dat dinertje van vanmiddag af te zeggen. — Mijn man is niet recht wel. Hij zal een paar dagen in bed moeten blijven, denk ik."

Ze was begonnen ondertusschen thee te zetten, met groote zorgvuldigheid, want ze was héél precies op haar thee. Geen trek op haar gelaat, geen intonatie in haar stem, drukte angst, zorg, nerveusheid, medelijden voor haar man uit. — Gertrude had haar kunnen slään, zooals ze daar stond, zoo mooi, zoo elegant, zoo koud, zoo egoïst. — 't Kropte op in haar keel, van een toesnoerend vreezen voor 't ergste, dadelijk. — O God, o God, daar hadt je 't nu al! — Daar hadt je 't nu al! — Ze had dan toch wèl goed gezien gisteren aan tafel, dat hij er zoo betrokken uitzag, wèl goed gehoord dat hij hoestte telkens... En ze had het zich met zoo'n geweld opgedrongen, dat het zijn gewone hoofdpijn zou zijn, niets anders; dat iedereen immers wel eens wat kou vatte in den winter... Van nacht, toen ze wakker werd, en het dadelijk weer door haar hersenen flitste van vagen angst, had ze zich 't nog gezegd: Wees nu toch verstandig, wéés nu toch verstandig... Maar haar voorgevoelens kwamen wel méér uit, — ze wist het wel. — Hij bleef niet op bed liggen als hij zich niet dóór en dóór ziek voelde! Daarvoor kende ze hem veel te goed, met zijn energie, zijn flinkheid...

„Wat kijk je bedrukt, Gertrude. — Je moet de dingen niet dadelijk zoo tragisch opnemen," zei mevrouw de Vrieze, terwijl ze een versch kadetje met veel attentie van kaas voorzag.

Toen, ineens, bliksemde het waarschuwend door haar heen: Goedhouden, goedhouden; niets laten merken... En, heel sterk in dat voor liefde tot zelfs het onmogelijkste kunnen volbrengen, antwoordde ze, zoo kalm dat ze zelve niet begreep hoe ze 't doen kon:

„Wel neen, — natuurlijk niet, mevrouw, — hoe kòmt u er bij.... Wat scheelt meneer eigenlijk?..."

„Och,... een beetje koortsachtig! Onlekker! Heeren zijn nog al gauw kleinzeerig..!" Mevrouw de Vrieze glimlachte nederbuigend-

meewarig, in het gevoel harer vrouwelijke meerderwaardigheid... „'t Zal wel influenza worden, denk ik. Iedereen heeft tegenwoordig een soort influenza-ziektetje; 't is bepaald een mode..."

Gertrude dronk haar thee uit, om niet te behoeven te antwoorden. Mevrouw de Vrieze, wier gewone koude gelijkmatigheid van humeur verstoord werd door een ietsje ergernis, omdat het nu zoo vervelend trof met dat dinertje, dat ze ineens moest afzeggen, vervolgde haar gedachtenloop:

„'t Is zoo'n last dat nu alles zoo op het lâátste oogenblik te moeten veranderen. — De bloemen — en 't ijs bij Monchen — en die schotels van Van Lommel,... Enfin, wat te lâát is moet ik natuurlijk maar accepteeren, dat *is* nu eenmaal niet anders. 't Onplezierigst vind ik zulke dingen altijd tegenover de gasten zelf. Niemand wordt graag op 't laatste moment gedupeerd; ik weet het uit eigen ondervinding hoe vervelend dat is, zoo'n afzegging ineens als je er misschien wat anders voor in den steek gelaten hebt óók nog... O ja, denk eraan, als je die briefjes geschreven hebt, zeg dan aan Keetje dat ze er dadelijk mee weggaat... en dat ze dan meteen even aanloopt bij den dokter..."

„Maar dan komt hij pas van middag, — dan is hij natuurlijk nu al uitgereden voor zijn ochtend-visites," — waagde Gertrude op te merken, moedig door haar nijpenden angst van onzekerheid, waaruit alleen de dokter haar vermocht te verlossen.

„Nu wat zou dat? — Ik kan Keetje daar toch niet àpart voor uitsturen. Die man woont zoo'n eind weg. — De meiden hebben het tòch al druk vandaag. — Bovendien, hij zal nu óók wel al uit zijn."

Gertrude had grooten lust te antwoorden: „Als u dadelijk toen u opstondt een boodschap om hem gestuurd hadt, was hij thuis geweest. Maar 't is u niet ingevallen allereerst aan uw mans gezondheid te denken in plaats van aan dat dinertje."

Maar ze moest wel zwijgen. Eén zoo'n ondoordacht woord was genoeg om haar uit dit huis te verjagen, uit *zijn* nabijheid. En ze wilde daarin blijven juist nù, bovenal nù, nu hij ziek was, nu de angst om hem haar de keel toeschroefde. Ze moest weten hoe 't hem ging, — wàt hem scheelde, — of hij leed, — of hij beter zou worden.

O de marteling van dien langen dag! 't Sluipen over de gang, omdat ze zóó bang was hem wakker te maken als hij sliep misschien, — 't verstolen blikken naar dat onbewogen mooie gelaat van zijn vrouw, of er dan niets op te raden, op te ontcijferen viel, — niets van vrees, of van blijdschap, — van hoop, of van angst...

De dokter was er geweest. — En ze had gevraagd, uiterlijk heel kalm, wàt hij gezegd had. En mevrouw de Vrieze had geantwoord, op haar zakelijken, bedaarden toon: „Och, hij kan er eigenlijk nog niets van zeggen. Mijn man heeft nogal koorts. We moeten afwachten..."

Als ze maar iets voor hem had kùnnen, had mògen doen... Maar ze kon immers niets, niets... Ze was bijna blij dat mevrouw de Vrieze haar zoo voortdurend in beslag nam, om déze vergadering af te schrijven, en diè dame hare functieën voor dit of voor dat òver te dragen. — Want mevrouw de Vrieze was weer heel deugdzaam-plichtgetrouw, in déze omstandigheden, zooals in àlle. Zoolang ze niet wist wàt het worden kon met haar man, begreep ze dat het niet „stond" uit te gaan, zich in 't publiek te vertoonen... Heel correct zat ze met een handwerk in het salon, ontving een visite die toevallig kwam, gaf orders aan Gertrude betreffende hare uitgebreide correspondenties, en ging af en toe eens „kijken hoe haar man 't maakte," en „of hij ook iets noodig had." — 's Middags at ze met veel smaak. En 's avonds ging ze erg vroeg naar bed. „Het was zoo'n vermoeiende, aangrijpende dag geweest" — zei ze.

Den volgenden dag kwam er een verpleegster. — 't Was longontsteking, consta teerde de dokter. En mevrouw de Vrieze kon natuurlijk „met den besten wil ter wereld, zoo'n inspannende en aanhoudende verpleging niet op zich nemen...."

„Och ik had het zoo graag gedaan. 't Kost

me zóóveel, mijn man aan vreemde zorg over te laten," — zei ze met een liefgemaakte droefheid in haar stem tegen Gertrude.... „Maar natuurlijk, ik zou niet verantwoord zijn aan de kinderen, als ik mezelve ziek maakte door de vermoeienis. Die hebben mij nu dubbel noodig. — En dan ook, 't zou voor mij wel heerlijk zijn hem zelve te mogen helpen en verzorgen. Maar toch eigenlijk zelfzuchtig tegenover hèm! Want een pleegzuster weet natuurlijk alles veel beter te doen..."

Met die laatste phrase van een ongewone nederigheid, die haar nu ineens zoo bijzonder in haar kraam te pas kwam, had ze bepaald succes bij de belangstellende vriendinnen, die kwamen hooren naar den zieke. — „Die *lieve* mevrouw de Vrieze. — Ze zag altijd zoo helder haar plicht vóór zich, vroeg nu nooit eens wat *zij* het prettigst vond, maar alleen maar wat het beste was voor anderen!"

„En u *moet* voor uzelve zorgen! — U *moet* me beloven dat u èlken dag een uurtje gaat wandelen; — belóóft u het?" — drong juffrouw de Staade met haar zoetige vleierij. — „Wij kùnnen u niet missen, lieve, lieve mevrouw; — u moet aan uzelve denken; u zijt het aan òns verplicht, — en aan uw vele nobele werk, nietwaar? —"

Mevrouw de Vrieze zette een zelfopofferend, berustend gezicht, en ging, uit louter plichtsbetrachting natuurlijk, 's ochtends een uurtje wandelen voor haar gezondheid, en 's middags een uurtje rusten om dezelfde reden. En, uit louter plichtsbetrachting ook, at en dronk ze heel goed en smakelijk, en ontving met een gelegenheidsgezicht den heelen dag visites, die belangstellend kwamen hooren naar den zieke, en meteen haar den tijd hielpen zoek brengen met hun conversatienieuwtjes.

Ondertusschen werd haar man verpleegd door de vreemde. — Gertrude had aldoor datzelfde gevoel alsof ze haar zou willen slaan daarom. Ze durfde niets zeggen, niets vragen, omdat ze voelde hoe ze dan ineens uitbarsten zou, en tot straf natuurlijk de deur worden uitgezet. — De vrees dáárvoor gaf haar de kracht tot zich inhouden. Zoolang er nog hoop was, zoolang hij nog leefde, hàd ze kracht. — O die vreeselijke onzekerheid! Als ze maar even bij hem had mogen zijn, maar even dat lieve gelaat had kunnen zien. — Als zij hem maar had mogen oppassen! O God, o God, te denken dat die vreemde, die betaalde ervoor, gehuurde vrouw dat nu deed! En zij, die den geringsten dienst, de vermoeiendste nachtwaak, een zaligheid zou hebben gevonden, zij mocht niet, — zij had er geen recht toe, — zij kon niets, niets voor hem doen! En die àlles had moeten, had behooren te doen, — zijn eigen vrouw, — die verzorgde zichzelve alléén! —

En te denken dat hij dat nu niet eens wist hóe gráág ze bij hem had willen zijn, hoe heerlijk zij 't zou hebben gevonden als ze hem iedere zorg, iedere hulp had kunnen geven, die hij nu aannemen moest, voor geld, van die vreemde.... O, heel haar jonge lichaam zou ze immers voor hem hebben willen offeren! Neen, een offer zou 't niet eens geweest zijn! Ze zou 't zoo heerlijk, zoo zalig hebben gevonden, hem haar liefde te bewijzen daarin, — in dat zich voor hèm vermoeien, voor hèm waken, om zijnentwil bleek en leelijk van oppassen worden... — — —

— — — „Heusch Gertrude," — zei mevrouw de Vrieze met een berispenden blik naar de behuilde oogen van het jonge meisje. „Je moet jezelve méér leeren beheerschen; niet dadelijk zoo bij de pakken neerzitten in tegenspoed; leer dat van mij! — Als jij er jezelve nu dadelijk zoo door laat neerslaan, hoe moet *ik* dan wel zijn!"

Ze zei het pathetisch. Haar heele doen was pathetisch vandaag. Ze had een heel stemmig huisgewaad aangetrokken van donker cheviot; haar kalm gelaat had een plechtige uitdrukking van-op-alles-voorbereid en tegen alle omstandigheden opgewassen zijn — De dokter had heden gezegd dat hij den toestand héél zorgelijk vond; de krachten werden minder; de koorts was van ochtend hóóger

Gertrude had zich niet meer kunnen goedhouden. Ze liep te snikken. —

„Je moest maar eens een beetje uitgaan. Ik heb daar toch een paar boeken liggen, die volstrekt terug moeten naar de Koninklijke Bibliotheek. — Ga die maar even wegbrengen, dat zal je goed-doen; — het is bepaald noodig voor je..."

„Mevrouw!" — smeekte Gertrude. — „Ik wil heusch liever niet." —

Maar Mevrouw de Vrieze vond dat *zij* altijd wist wat het beste was — voor iedereen, — en voor alles.

„Het is niet de vraag wat je wilt, maar wat goed voor je is," — onderwees ze... „Je maakt je zelve maar noodeloos overstuur met hier zoo rond te loopen nietsdoen. — En bovendien is dat voor mij ook een allesbehalve opwekkende aanblik! Gà nu maar gauw, anders sluit de Bibliotheek." —

Het was zoo verschrikkelijk op de straat, al die netjes-gekleedde, wandelende, boodschappen-doende, allen als voor hun genoegen uitzijnde menschen, die niet wisten van haar verdriet! En de zon zoo brutaalhelder, meedoogenloos-wreed over haar, in de koude, strakke lucht! Ze voelde zich zoo eenzaam, zoo vreeselijk eenzaam en verlaten, zonder iemand die kende haar scheurende smart, die helpen kon...

Toen plotseling dacht ze aan God. — Ze had nooit aan Hem gedacht als aan een reëel iets. Maar nu herinnerde ze zich dat er toch heel veel menschen waren, die in Zijn bestaan geloofden, — geloofden dat Hij wàs, — en je hoorde, en helpen kon. — —

Als 't eens wáár was! — Als Hij het eens kòn, wòu doen!... Het groote, overweldigende vrouw-verlangen, naar steun, sympathie, medelijden, deed haar zich ineens zoo zwak, zoo troostbehoevend voelen... 't lag *te* zwaar op haar — alléén... Ze bemerkte ineens dat ze in de Parkstraat was, dat er menschen kwamen uit een kerk. O ja, de Roomsche Kerk! — In de Kerk, dáár woonde God; dáár zocht je Hem. — Maar zij was niet Roomsch, was Protestantsch. — Ach wat dééd dat er nu toe! Als Hij er was, — en goed was, — en je helpen wou, dan zou Hij toch wel overal zijn, in àlle Kerken, — en hooren willen naar de smart van àlle menschen, of ze nu toevallig zus gedoopt waren, of zoo...

Ze liep 't hek in, 't voorpleintje op... In de stille, statige, koude schemer, waar alleen een paar menschen verspreid lagen te bidden, eerbiedig, aandachtig, deed het haar zoo wonderlijk-wèl aan, zoo alsof ze werkelijk begrijpen kon hoe hier woonde 't Onzienlijke.... 't Mystieke van 't altaar, de Beelden, omving haar weldadig... Zij knielde, bad... zonder zelf te weten wàt ze deed en hoè...; ze bad zooals een benauwde, ter dood toe gewonde ziel roept tot het Geheimzinnige dat heet God,... een zich uitklagen, smeekend vragen... „Neem hem mij niet af. — Neem me 't liefste niet af, Heer!... Zie ik wil alles voor u doen voortaan — goedzijn, — leven ter Uwer eer, — maar neem me dan ook niet af dien broodkruimel van geluk waarmee ik mijn honger stillen moet, waarvan ik zoo zalig-gelukkig ben in al mijn ellende,... dat hem mogen-zien, bij hem mogen-zijn, al is hij niet van mij maar van die gehate ándere.... Neem dan *mij* als 't niet anders kan. Ik wil gráág sterven voor hèm, om zijnentwil... ik wil hem àlles geven immers, — — mijn jonge lichaam — en mijn ziel ook — alles. — Heer, Heer — redt hem toch. — Ik heb hem zoo lief — zoo lief..."

VI.

Mevrouw de Vrieze ontving in de wijdgeopende salons den stroom van condoléantie-visites. — Af en toe liet ze de beide kinderen binnenkomen een oogenblikje, als er veel menschen waren. — Het stond aandoenlijk-interessant, die nog zoo jonge, zoo mooie weduwe, met die twee jonge, mooie kinderen neven zich, — een beeld van steunberoofde verlatenheid. — Ze droeg een effen zwart-laken japon met een wit-linnen kraag en manchetten, de rouw was natuurlijk nog niet klaar. Haar gezicht stond stemmig-bedroefd. Nu en dan huilde ze ook een beetje, niet zóó erg dat het haar teint bedierf met roode vlekken, maar met korte ingehouden snikjes, en een

enkel traantje dat ze stil wegveegde... En zij herhaalde het aan iedereen opnieuw, met dezelfde afgeronde, mooie zinnetjes: — „Ja 't was een onherstelbaar verlies! Ze waren zoo in-gelukkig samen geweest... Ze verloor zoo véél. — Och zoo onzegbaar véél! — Ja nu rustte de taak hare kinderen op te voeden heel alleen op háár — een zoo gróóte, gróóte verantwoording!... En toch, hoe heerlijk dat ze hen nog hàd..." — En dan drukte ze Willem met kwijnende teederheid tegen zich aan; en haar mooie blanke hand streek liefkoozend door het blonde haar van Nan... De visite ging naar huis met een roerenden indruk van aandoenlijke weduwsmart, vertroost door moedergeluk...

... „Mevrouw," — zei Gertrude, en vertoonde haar natbeschreide gezichtje in de deur... „Ik zou zoo graag..., zoo vreeselijk graag... meneer nog eens zien..."

Ze had den heelen morgen geaarzeld of ze 't zou dùrven vragen, of dat mensch haar niet begrijpen, 't niet weigeren, haar dan uitschelden zou erom... Maar wat kon 't háár ook schelen. Ze móest hem zien — ze kón zoo niet berusten in zijn heengaan voor goed. — Ze móest — móest — vragen, — zich eraan blootstellen. — En àls 't mensch weigerde ging ze tòch...

Maar mevrouw de Vrieze was heelemaal verdiept in een bespreking met de modiste over haar rouwhoed. Ja, natuurlijk *moest* ze wel een toque nemen met een weduwsluier. — Maar heusch dat ding dáár maakte haar wel tien jaar ouder! — Was daar nu niets aan te doen, een klein beetje jeugdiger?... En hóe lang moest ze het dragen vóór ze weer iets anders kon nemen, een vlugger hoedje; b.v. met een paar lussen van krip en een rouwvlerkje?...

... „Zeker, zeker, kind,"— zei ze zich even naar Gertrude omdraaiende. — „Waarom niet?" — En toen terwijl Gertrude zich weghaastte, gauw weer 't gelegenheidsgezicht voor den dag brengend tegen de modiste... „Ach ja, meneer was zóó bemind bij iedereen, zoo aangenaam in den omgang voor al zijn ondergeschikten. — Nu ziet u weer die juffrouw Weert, — mijn secretaresje is ze, weet u, — 't kind is er heelemaal kapot van — heelemaal..."

— — — — — — — — — —

Gertrude stond in de kamer van haar doode liefde...

God wás hij dat, — hij dien ze zoo had liefgehad, — dat koude, bleeke, strakke iets, dat daar roerloos neerlag, — uitgestreden, — uitgeleden...

En zijn mooie lieve oogen voor altijd dicht! — O dat ze die nu nóóit meer zien zou, nooit meer zou opvangen dien vriendelijken blik...

Ze lag naast het bed op de knieën, en kuste zijn kille hand... „Ik heb je zoo liefgehad. — O als je 't geweten hadt! — Als ik je 't maar ééns, ééns had mogen zeggen...."

En zij kuste zijn lieve gelaat, en zijn zijigen knevel, en zijn voorhoofd... Ja, nu eindelijk, in den dood, mocht ze hem kussen, op al die plekjes kussen, — hartstochtelijk, teer, — zooals ze 't zoo dikwijls gereikhalsd had te doen, in zijn leven... Kuste hem, zooals ze nooit een gekust had, en nooit weer een kussen zou, — op dien lieven mond met den zijigen knevel, op de gesloten oogen, wier licht háár licht was geweest,— heur heele blije levenslicht, — dat nu óók onderging. — Want ze weet het wel, heel zeker, heel, heel zeker weet ze het. Nu is haar jeugd en haar vrouw-zijn óók dood. Want liefhebben een man zal ze nooit meer kunnen. En dus zal ze nooit iets anders meer zijn dan die ze nu is: de haar broodverdienende eenzame.

En ze begon te schreien, haar zelve verlichtende tranen, om het troostelooze daarvan, zóó zichzelf dood te zien, te weten dat er nu niets meer was dan eenzaam-door-'t-leven-gaan. — Ze was toch nog zoo jong, — zoo jong, en nu had ze al uitgeleefd, zag niets meer vóór zich, dan werken, oud-worden, — alléén leven — alléén sterven...

Maar tegelijk toch begreep ze, dat ze de onwetendheid van vroeger niet zou willen ruilen voor de smart-zaligheid van thans. — Want al legden ze haar liefde straks ook

neer in dat wreede, koude graf, zij hàd ze toch voor altijd die liefde, diep in haar eigen ziel, als een kostelijk bezit, een heilige geluksherinnering, die niemand haar kon ontnemen, die haar troost blijven zou heel haar eenzaam leven door. — Ja, zij had haar liefde voor altijd. Zijn lichaam mochten ze vàn haar nemen, — met haar zielsoogen bleef ze hem toch zien, altijd, — en iedere goede daad die ze hem had zien doen, iedere handeling waarop ze trotsch was geweest, iedere zachtheid die hij voor haar had gehad, ieder lief woord dat hij tot haar had gesproken, lag bewaard diepinnerlijk in haar, — een kostbaren schat dien ze nooit moede zou worden te bekijken, voor den dag te brengen in gewijd-eenzame uren van smart-geluk — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

„Gertrude," zei mevrouw de Vrieze binnenkomend. — „Ben je nòg al hier? — Ik zocht je overal. — Je moet weten, kindlief, —" zij was, als altijd, te véél met zichzelve bezig om acht te slaan op Gertrude's verwarring en smart-vertrokken gezichtje, — „ik krijg daar juist stalen van de naaister, om de rouwjurk van Nannie te kiezen. — En nu zou ik meteéén wel willen, dat jij óók iets uitzocht, — voor jezelve, meen ik. — Het stáát niet dat jij zóó met òns uitgaat, en om ons heen bent, in je gekleurde japonnetjes. — Ik houd van vormen. — En, nietwaar, je hebt dat wel voor me over. — Je hield immers óók wel van mijn man, al zag je hem zooveel niet?" — Ze dacht dat ze de zaak nu heel kiesch had ingeleid, en ging voort, Gertrude's star-verschrikten blik totaal verkeerd begrijpend. — „Ja, ik kan wel raden wat je nu denkt, — dat het je heelemaal niet convenieert zoo maar ineens zoo'n dure rouw-uitgave! — En dat begrijp ik ook héél goed. — Daarom had ik gedacht... Zie je, we kunnen 't zoo goed samen vinden, — ik had je toch al lang eens een cadeautje willen geven, — 't spijt me wel dat de aanleiding zoo treurig is, — maar je wilt dit er dan wel voor accepteeren, nietwaar?..."

Al sprekend had ze een fonkelnieuw rouwportemonnaietje voor den dag gehaald, en drukte het Gertrude in de hand. — In een van de zijzakjes waren de Bank-papiertjes zichtbaar — Mevrouw de Vrieze deed alle dingen even gracieus, — vond ze zelve — zoo innig kiesch! —

Maar Gertrude, met haar opgezweepte nerveusheid van dagenlangen angst en smart, sloeg ineéns de banden stuk waaraan zij zichzelve had vastgelegd tot hiertoè. — Die zelfverzekerdheid van mevrouw de Vrieze, die geen oogenblik haar minachting voor haar vermoedde; die aangeboden aalmoes, inhoudend een bevel tegelijk, om uiterlijken rouw aan te nemen voor 't geld van háár, de gehate, over hèm over wiens dood haar heele ziele weende... het was te véél, — *te* veel smart...

En, in nerveuzen drift, wierp ze de gave, portemonnaietje en Bankpapiertjes, mevrouw de Vrieze in 't gezicht. — „Daar," riep ze. — „Dacht je dat ik iets aannemen zou van jou, — van jou die ik veracht. — Ja, ik veracht je; hoor je 't wel, gek, ingebeeld, pedant schepsel! — Ik veracht je, omdat je een slèchte vrouw bent, en een slèchte moeder! — En ik lach wat om je malle werk, en je nuttigheden, en je kunstpraatjes... Ik lach er om. — Je bent een malloot, — en je bent slecht, — slecht, — slecht — —"

Mevrouw de Vrieze, in 't eerste moment sprakeloos, greep haar nu ruw bij den arm. „De kamer uit, onmiddellijk de kamer uit," krijschte ze, al haar gedistingeerde bedaardheid verliezende. — „Hoe dùrf je, — hoe dùrf je, — slet! — brutale meid!"

Maar Gertrude, terwijl ze zich naar de deur voelde trekken, ging nog vóórt, haar uitgestrekte hand wijzend naar den doode: „Je hebt je aan hem bezondigd. — Je hebt geleefd van *zijn* geld, — je hebt hem voor je laten werken. — En je hebt hem niets teruggegeven, — niets! — Je hebt alleen maar aan jezelf gedacht, den heelen dag — nooit aan hèm. — En toen hij ziek was, heb je hem uit luiheid laten verplegen door een

vreemde. — Een huichelares ben je — je bent slècht —!"

...„Je gaat van avond nog 't huis uit — naar je zuster. — Hoor je 't — ? Van avond nog —," steunde mevrouw de Vrieze, terwijl ze, haar met een uiterste krachtsinspanning op de gang duwend, de deur driftig toegooide en afsloot.

VII.

„En juffrouw Weert is zoo ineens vertrokken," — informeerde juffrouw de Staade, achter gewild-onverschillig-conversatietoontje verbergend haar nieuwsgierigheid.

Zij maakte haar condoleantie-bezoek, want ze was de stad uit geweest, en had daardoor niet dadelijk kunnen komen. — Mevrouw de Vrieze was nu in volledig weduw-toilet, méér dan ooit charmant-mooie vrouw, in keurig-fijne modejapon, met zware krippen volants, heel chic, en tegelijk heel droevig-interessant; op 't licht-blonde zonnige haar een coquet Engelsch weduwmutsje, dat haar allerliefst stond, haar jong-uitzien nog accentueerde...

...„Ach, lieve juffrouw... Wat zal ik u zeggen!" — Zij sloeg haar oogen met een weemoedig-berustende uitdrukking naar 't plafond... „Ik wil het meisje niet te hard vallen... Ondank is 's werelds loon, nietwaar? — Ik had het dadelijk niet erg op haar manieren begrepen. — Maar, terwille van mijn schoonzuster... En dan, ik voelde me verplicht te beproeven, — of er misschien iets degelijks uit haar te maken viel..."

„Ach, ik dacht dadelijk wel dat ze 't achter de mouw had. — Mij bevielen die oogen niet," — insinueerde juffrouw de Staade... „Heusch, lieve mevrouw, u bent véél te goed van vertrouwen — véél te goed — dat zeg ik altijd..."

Toen boog mevrouw de Vrieze zich geheimzinnig-vertrouwelijk naar haar bezoekster over...

„Wil ik u eens wat zeggen... Ik praat er anders natuurlijk niet over, in 't belang van 't meisje... Maar weet u wàt haar hééle ongeluk geweest is; ach de rechte lust tot werken zat er natuurlijk toch al niet in, — heelemaal niet, — maar enfin, zonder dien verstuikten voet van Nan, en die toevallige samenloop van omstandigheden", — ze glimlachte spottend-veelzeggend, — „zou 't misschien nog met haar uit te houden zijn geweest... Maar toen..." Veelbeteekenend zweeg ze ineens.

„Wat bedoelt u —?" Juffrouw de Staade was ademloos van spanning. — „Ik weet van niets..."

„O, heb ik u dat nooit verteld! — Och neen, ik spreek uit principe nooit veel over mijn ondergeschikten. — Nu, u moet dan weten dat we, toen Nan haar voet verstuikt heeft, een anderen dokter gehad hebben dan den onze, die toen net op reis was. — Een ongetrouwde, — begrijpt u 't nu —? Gertrude *was* een flirt, dat kon je aan alles merken. — En dan zoo ondegelijk opgevoed! — Van den eersten dag af kreeg ik haar al in de gaten. Altijd om en bij Nannie, — en haar verplegen en oppasseresje spelen. —! Nu, 't heeft natuurlijk geen zier geholpen, vergeefsche hoop geweest." — Ze glimlachte boosaardig.

Juffrouw de Staade had een breeden grijns van schadenfreude. — „Zoo'n nest! Net goed!... Nu en toen —?"

„Toen was ze niet meer te gebruiken. — Je kon aan alles merken hoe vast ze erop gerekend had, bij mij een of andere partij op te scharrelen. Nu, en dáárvan was natuurlijk geen sprake. Andere jongelui ontmoette ze niet, want bij dinertjes liet ik ze nooit aan tafel; dat geeft maar een onnoodige familiariteit met ondergeschikten, nietwaar?.... 't Was eenvoudig schandelijk zooals ze niets uitvoerde, letterlijk niets meer. — Maar ik wou toch geduld met haar hebben, — mijn plicht weet-u?.... Ik voel nu eenmaal zoo sterk zelfs mijn kleinste plichten. — Maar toen zijn deze droeve dagen gekomen," — zij wischte zich even met haar breedgezoomd zakdoekje over de oogen.... „En zooals ze toen was —, zoo niets geen hartelijkheid, geen deelneming — vrééselijk! — Ziet u, ik voelde hoe dàt vooral me zoo tegenstond,

zoo'n koudheid, zoo'n egoïsme, juist in zùlke dagen! — Verbeeldt u, — 't is haast niet om te gelooven, maar 't is toch heusch zoo — ze wou niet eens in den rouw gaan! — En mijn man, die zóó goed voor haar geweest is.... Hoe vindt u nu zóó'n ondankbaarheid!.... Ik kon haar niet meer voor mijn oogen zien; — ik heb haar naar haar getrouwde zuster gezonden.... en een brief met haar geld en haar goed achterna gestuurd...."

Juffrouw de Staade sloeg de handen in elkaar.... „Neen maar.... neen maar....!" Toen stond ze op. Ze kon nu wel heengaan, want nu wist ze er heelemaal 't fijne van, kon alle kennissen en vriendinnen interesseeren ermee: — „Heusch, ik weet het precies — van mevrouw de Vrieze zelve...."

„Ik heb toch zóó met u te doen —, zóó te pas te komen, als je 't zoo nobel vóórhebt met iemand! — Weet u, wat u maar denken moet, lieve mevrouw, u hebt in èlk geval héél mooi gehandeld, héél mooi, door maar dadelijk zoo'n vreemde in huis te nemen. — Dat zei iedereen...."

Mevrouw de Vrieze sloeg zedig de oogen neer. — „Ik heb getracht mijn plicht te doen — mijn naaste plicht. — Ik hèb nu eenmaal zoo'n sterk plichtsgevoel...." zei ze lief-nederig....

BOEK EN TIJDSCHRIFT.

Tijdschriften.

Die voor Juli! Weer dezelfde stapel! Dezelfde omvang! En toch, de zomer is over ze. We zijn zoo leeslustig niet. En dat valt te merken aan den inhoud. — Welke uitgever heeft den moed, een ernstig tijdschrift twee maanden vacantie te geven, en de stof over *tien* nummers te verdeelen, in plaats van twaalf?

Artikelen.

De Gids en de *XXe Eeuw* hebben beide persoonlijke geschiedschriften. Voor *de Gids* put de oud-Kamervoorzitter mr. Gleichman uit de aanteekeningen van mr. F. A. van Hall, die in 1853 Thorbecke als leidend minister verdrong. En in de *XXe Eeuw* geeft Verweij wat Brieven van Huet aan zijn ouderen vriend van Vloten.

Zoo heel belangrijk zijn beide bijdragen tot onze *histoire intime* nu juist niet. Maar deze persoonlijke aanteekeningen en brieven, die niet bepaald voor de openbaarheid werden neergeschreven hebben toch altijd een eigenaardige geur van echtheid. De toon ervan teekent een tijdperk en een mensch zoo onmiddellijk, onverschillig haast van den inhoud. Daar is die eerste brief, van den 27-jarigen Huet aan den 34-jarigen Van Vloten. over zijn „Groen en Rijp" van „Thrasybulus." De Genestet, vriend van Huet, zou het beoordeelen, maar eerst stuurde hij 't naar Van Vloten, die er niet veel zaaks aan vond, en die nu door Huet gevraagd wordt wat hij eigenlijk wel denkt van zijn talent.

En 't is nauwelijks een halve eeuw geleden, dat die 27-jarige, die later zoo velen neer zou vellen, aldus schreef:

„Indien ik inderdaad, naar het oordeel „van bevoegde regters, niet anders als zulk „een alledaagsche veldvrucht in mijn boe- „zem koesterde, zou ik liever afscheid nemen „van de Vaderlandsche letterkunde enz." Aan dit veldvruchtbeeld komt hij door twee van de Musset aangehaalde regels die spreekt van:

„Et presser tendrement un navret sur son cœur."

Is 't dan niet infaam ouderwetsch, als Huet die vrucht in *zijn boezem* wil gaan *koesteren*, in plaats van haar eenvoudig „aan zijn hart te drukken?"

En dan zien we hem in '56 heel ernstig en met zekere angstvalligheid over zijn Almanak-bijdragen en een stukje in *Aurora* spreken! — Gaandeweg evenwel voelen we hem zelf èn losser èn vrijer worden in zijn uitdrukkingen; zijn brieven hebben nog wel iets deftigs, maar we bemerken er toch meer de ongedwongenheid van ons moderne leven in. En de geschiedenis van het befaamde *Gids*-incident leeren we er ook nog nader in kennen.

Huet had *De Gids* verlaten, omdat men invloed in 't politieke op hem oefenen wilde.

Potgieter steunde hem. „P. heelt zich gedragen als een vorst," verklaart Huet. En zoo'n enkele uitdrukking van den 38-jarigen vriend doet den stichter van den Gids voor ons leven als de hooge mensch die hij was; niet „tòch maar een burgerman" gelijk hij van zich zelf liefst wilde beweren.

Ook in de *Vragen des Tijds* komen brieven te pas van Huet en Multatuli. De heer J. B. Meerkerk analyseert de jongste verzamelingen, met het doel om de onderlinge verhoudingen van Potgieter, Huet en Dekker vast te stellen. Potgieter had noch met den

schrijver, noch met den mensch Dekker òp; Huet waardeerde den stylist Multatuli, maar begreep den mensch Dekker volstrekt niet. In zekeren zin waren beiden poseurs, maar Huet door altijd literatuur te maken en Multatuli door zich te laten gaan. De heer Meerkerk staat stil bij Huet's onoprechtheid en zijn zonderlinge handelwijze in het aanvaarden eener Regeeringsopdracht bij zijn gaan naar Indië, wat hij zelfs voor Potgieter verzweeg. En hij laat ons nog eens de jammerlijke Tine-historie doorleven; hoe men haar wilde helpen als Dekker maar geen geld in handen kreeg, en hoe hém het griefde, dat zij dit aannam. De man met edelmoedige impulsies en slecht financier in aanraking met nuchtere wereldmenschen, die wél begrepen dat er bij het helpen van zoo'n „zonderling" aan het helpen niet gauw een eind zou komen!

* * *

Die aanteekeningen van Van Hall toonen wel dat deze opvolger van Thorbecke zijn omgeving de baas was. Hij had een tamelijk allegaartje naast en achter zich, en hij lijkt de eenige staatsman onder hen. Nu in de laatste jaren ook onze Buitenl. Politiek ter sprake gekomen is, valt op, dat Van Hall tijdens den Krim-oorlog zich bij de handhaving onzer neutraliteit behoorlijk wist te doen gelden. Den Pruisischen gezant, Graaf van Königsmark, die al te ijverig intrigeerde, wist hij door zijn superieur een standje te bezorgen. En tegen België (we denken onwillekeurig weer aan 't geval met de verlofsverlenging van de Evertsen, om de onafhankelijkheidsfeesten te blijven bijwonen) wist hij duidelijk te maken, dat wij wèl, natuurlijk, heel vriendschappelijk wilden zijn, maar dan moest men daar ook geen feesten geven, die voor ons hinderlijk waren.

Grappigst in oude herinneringen doen echter altijd de waarschuwingen der pessimisten aan, omtrent de gevolgen van maatregelen welke hun niet naar den zin zijn. Van Hall's Regeering stelde vóor den accijns op het gemaal af te schaffen. En Mr. Gleichmann haalt aan hoe dit door zijn conservatieve vrienden werd opgenomen, w. o. een, Van Rappard, zich als een echte Cassandra deed kennen: „Gij Regeering zult een zegepraal behalen. Of het eene zegepraal zal zijn voor het lieve Vaderland, dat betwijfel ik. Neen, ik betwijfel het niet. Ik zal het woord niet uitspreken, dat mij op dezen oogenblik op de lippen zweeft. Ik stem tegen de wet."

Toch werd die aangenomen. En Nederland is niet vergaan!

* * *

Wat als „mosterd nà den maaltijd" — erkent de *Gids*-redactie zelf, komt het artikel van Mr. P. J. van Löben Sels, onzen oud-Consul te San Francisco, over de Boerenbeweging in Amerika. Hij meent dat men van boerenkant aanstonds Amerika had moeten trachten te bewerken en vooral van beneden naar boven. Om den grooten invloed van de openbare meening op de Regeering aldaar. Het artikel is blijkbaar geschreven om meer sprekers op te wekken naar Amerika te komen. Maar het feit geeft den indruk dat het toch nog een kwestie van heel wat tijd geweest zou zijn, eer men het door zijn politici en Engelsch-gezinde Upper-ten geregeerd Amerika zoo in beroering gekregen zou hebben, dat de Regeering had moeten tusschenbeiden komen. En we weten het — de Boeren konden de uitkomst van dit werken niet meer afwachten.

Nu ik 't toch over Amerika heb, even een woordje over 't geen J. K. in *Vragen v. d. Dag* schrijft, onder den titel: *Een blik naar het Westen*. Hij is zeer bevreesd er voor dat Amerika allen rijkdom en alle industrie tot zich trekken zal, en Europa daardoor verarmen, zoodat hij Europa zich tegen dezen aangroeienden reus wil zien vereenigen.

Of dit Amerikaansch gevaar niet denkbeeldig is? De mededinging van een land met hoogeren algemeenen levensstandaard beteekent heel iets anders dan die van een land met lagen, als China en Japan. Wij zullen alleen in Europa de betere methoden van Amerikaansche productie moeten leeren. En voor ons eigen volk, welks handel en voortbrenging ten slotte zulk een klein deel van die der wereld beteekenen, blijft er in langen tijd zeker nog speelruimte genoeg.

* * *

Het belangrijkste *Gids*-artikel is zeker het laatste. Dat van den Borneo-reiziger, Dr. Nieuwenhuis, over onzen invloed in dit eiland. Het artikel schetst den toestand der oorspronkelijke, gaandeweg door de Maleiers naar het binnenland verdrongen en uitgezogen bevolking der dusgenoemde Dajaks; een zwak maar zeer intelligent ras, met veel kunst-aanleg, en eigenlijk superieur aan hun onderdrukkers die graag aan spel en drank zich overgeven, doch brutaler en ondernemender zijn. De Dajaks zijn in de laatste jaren zeer overtuigd geworden van

het groot belang voor hen om zich onder de bescherming te stellen van ons gezag en daardoor bevrijd te worden van de invallen en knevelarijen der Maleiers zoowel als van hun onderling gekijf. Hiertoe was alleen noodig dat zij door de wetenschappelijke expedities, w. o. die van den schrijver zelf niet het minst, van hun verkeerde indrukken omtrent den blanken Nederlander, die tot nu alleen als hulp van hun eigen uitbuiters gefungeerd had, genezen werden. En de schrijver, hoewel niet ontkennend dat de Maleische Vorsten ons natuurlijk in deze nieuwe rol juist niet gaarne zullen zien, acht het, waar de ervaring bewijst hoe de invoering van ons Bestuur overal aan de ergerlijke toestanden voor de bevolking een einde maakt, onze taak daarmee voort te gaan. „Het Nederlandsche Volk kan de zware taak van het Bestuur over zooveel millioenen lager staande natuurgenooten blijven volvoeren onder de bemoedigende overtuiging, dat zijn tegenwoordigheid in den Indischen Archipel ongetwijfeld er toe heeft bijgedragen, om het levenslot van tallooze geslachten te verlichten en om hen verder te brengen op den weg van den vooruitgang dan wanneer zij aan zich zelf overgelaten waren."

Inderdaad, hoe oneindig veel over ons Indisch Bestuur geklaagd wordt,... wanneer eenmaal in onze ambtenaarswereld — en daarbuiten — deze opvatting van onze taak (Multatuli's „ouderen broeder") zal zijn doorgedrongen, zullen we ons goed recht om als Bestuurders (niet als overheerschers) op te treden niet meer behoeven te betwijfelen.

Gezagsuitbreiding behoeft niet van *Imperialistische* opvattingen alléen de verdediging. Zij kan ook *plicht* wezen.

* * *

En nu moet ik den *Gids*-lezers nog even aanraden vooral het onderhoudend artikel over „Reizen in de Oudheid" door Dr. Singels niet over te slaan. Zijn beschrijving van het reizen, te land en te water, in het Romeinsche rijk, is in vergelijking bij ònze toestanden, een voortdurende illustratie van „niets nieuws onder de zon," waarbij onze bewondering voor de Romeinen te hooger stijgt, omdat die met zooveel gebrekkiger hulpmiddelen werkten. Maar, wat voor ons de machines doen, deden voor hen de slaven. En al zijn nog te talloozen onzer arbeiders slaven-bij-hun-machines, zoo te geef houden wij het leven der werkers gelukkig niet meer als de Romeinen het deden. Dàt is wat in deze amusante pagina's van dezen lofredenaar op het verleden wel duidelijker had mogen uitkomen.

Als er één onderwerp is, waarbij aanstellerige en toch zoo heel burgerlijke quasi-vereenvoudigde nieuwe spelling te pas komt, dan is het Vader Cats, en het artikel van J. Koopmans over Cats' Sinne- en Minnebeelden in de *XXe Eeuw* is dan ook heel terecht in dezen Kollewijnse schrijftrant ons voorgezet. De schrijver beproeft ons Cats te doen kennen als iets beter dan een wauwelaar en louteraar, met pornografiese zin en misplaatste en kleinzielige femellust gelijk de liberalen van 1848: Jonckbloet en Busken Huet hem voor ons voorgeslacht te pronk gezet hadden. De heer Koopmans nu zoekt hem te doen kennen als de kristelijke humanist, de man die in het leven en de werkelijkheid toch allereerst de zinnebeelding van eene hoogere waarheid en een voorbereiding tot een hooger leven zag, in de liefde het groote middel tot het instandhouden van den mensch en in de hoogere liefde de oplossing van het leven, dat op aarde enkel voorbereiding was tot het oneindig bestaan. Cats poogde de nuchtere en zinnelijke menschen te lijmen door zijn voorstellingen uit hun eigen werkelijkheid voorop te zetten en dan die daarna te stellen in het licht van zijn hoogere kristelijke levensbetrachting, aldus ook zijn lezers brengend tot dit hoogere.

Hij schreef in verzen omdat het de tradisie der ouden was, in gebonden taal te schrijven en de gezegden in dien vorm te makkeliker in 't geheugen drongen: de ritme hielp het aan de onverstervelikhijd. — Soms wordt nu deze moralizerende verzesrijver, met zijn herhalingen en stoplappen inderdaad tot dichter „als in refleks worden de eigen zielestemmingen opgeroepen, waarin, naar de natuurlijke gang van zaken, de ritmiese klankbewegingen en klankspelingen ontstaan" — en enkele weinige voorbeelden daarvan aangehaald. Maar de srijver wil dezen dichter toch ook ijgelijk heel en al niet mete met onze maat van dichterlijkhijd. Hij heeft gezeid wat hij te zegge hat, en meer mogen wij niet vrage, meent hij. Hij heeft de hoogte ingevoert, altijt wijzent naar 't éne noodige.

Srijver hoewel ie aarzelt om in dit tijdsrift de letterkunde te veroordeele als ze iets aparts wil weze, wil toch wijze op de eenhijd van kunst en leve, en hoe de grote manne van onze 17e eeuw niet het gehijm van hun ijge groothijd gezocht hebbe in zich zelve maar buite zich zelve, in de macht bove hén.

En Cats drukte dit heel nadrukkelik uit in zijn: „Alles is ijdelhijd!"

Aldus de heer Koopmans, die hierdoor iets bijdraagt om onze inzichten omtrent Cats en zijn tijt verder te verduidelijke, maar die er toch niet in slaagt hem als dichter hoger te stellen dan Huet 'et deed, die immers van 'em gezijt hat, dat ie de melodieën der eeuwighijd op 'en draaiorgel gezet hat. [1])

* * *

Van dit alles moet D. met zijn Esthetische Boutaden over Jules Laforque, diens Salome en Pan en de Syrinx, niet veel hebben. Voor hem is Goethe eigenlijk een kleine bourgeois, onfrisch en onguur — en geeft eerste deze Latinist met zijn leven-in-de natuur en in-de-Godheid het hoogste — zoodat Vader Cats, nou ja!

* * *

We zakken dan ook weer, als we bij *Vragen van den Dag* belanden. — Met een schets over de ontwikkeling der IJzerindustrie en een portret van den ouden Krupp; we komen een beetje in de buurt van Vader Cats met een artikel van Dr. Blink over Joh. A. Leopolds': „Inleiding tot de studie der paedagogie," waarin, als in elk boek over dit onderwerp verstandige dingen blijken te staan; de kunst blijft evenwel de theorie in praktijk om te zetten. De heer Ouwerlinckx heeft opgediept wat in vorige eeuwen over Drankbestrijding te vinden is, en verhaalt uitvoerig van een tractaat van Pater Hellijnckx, te Mechelen, tegen den brandewijn. Hij wil een matig gebruik niet keeren, maar vecht tegen het onmatig gebruik van den drank. — Hij wil de drankwinkels verboden hebben, de dronkaards beboet en publiek bekend gemaakt. — Maar er zijn ook al eeuwenoude plakkaten tegen deze Volksondeugd. — En heel België is nòg éen en al *estaminet!*

De arbeiders zelven alleen kunnen dien strijd tegen dit misbruik aan; van plakkaten en tractaten, zou men besluiten, is hier niet veel te verwachten.

* * *

In de *Aarde en Haar Volken* een vertaald artikel over het „Schwarzwald" met een reeks houtgravuren ook van Duitsche herkomst, — waarvan de bron heel fatsoenlijk wordt aangewezen. In *Vragen v. d. Dag* een reisbeschrijving van den heer Gittee over het hooge Veen, aan de grens van de Ardennen. *Eigen Haard* brengt wat populaire plantkunde, in den nu welbekenden trant, van Frederika Uildriks: „Hoe verstandig de planten hun bladeren rangschikken" een niet erg gelukkige titel, omdat de stand der bladeren beantwoordt aan hun functies als organen en heel de natuur naar deze functioneele doelbestemming ingericht is — waartegen alleen de mensch in zijn laten overheerschen van zijn instincten door zijn neigingen, zondigt. Verder zet de heer Knaap zijn schets van Semarang voort met goeie foto's; een schets van het slot Schaumburg, waar onze koningin nu is; een artikel over de tentoonstelling te Dusseldorf en een verslag van de Coppename-expeditie in onze West staan verder op. Alles met goede en wel afgedrukte lichtbeeld-verluchtingen.

In *Onze Kunst* steekt George Eeckhoudt den lof van den Vlaamschen schilder Frans Courtens, den wereld-beroemde, gelijk hij zegt, en tegelijk zoo bescheidene en eenvoudige, den sterken colorist en syntheticus van de natuur, een man wiens hier goed gefotografeerde schilderijen ons doen denken aan werk tusschen dat van Jb. en Willem Maris in, sterker dan de laatste meestal, en als beiden krachtig bezield door ons welige, zonnige of ook grijstriestige Hollandsche landschap.

De Delftsche leeraar Karel Sluijterman schrijft vervolgens een wat al te weinig principieel en vast artikel over „Kunst in advertenties." De meeste Engelsche voorbeelden die hij aanhaalt zijn alle zwak in wat toch de hoofdkracht moest wezen: de letters, zonder dat hij zelf dit eenigermate doet uitkomen.

In *Elzevier* neemt de heer Haaxman ditmaal A. H. Koning, den broeder van den de vorige maand behandelden schilder te pakken, en geeft van dezen een verscheidenheid van boeiende landschappen te zien, die natuurlijk nog wel aan de groote meesters van het voorafgegane tijdperk en ook aan Breitner doen denken, maar toch wel een eigen natuurbeschouwing en een eigen kracht verraden. Verdienstelijk werk zijn de illustraties van Nettle bij een gedicht van Fiore della Neve, al is 't jammer dat hun factuur te zeer een nakijken van Engelsche voorbeelden verraadt en dat de gezichten der vrouwen vooral te onnoozel zijn. Maar er zit wel actie in de figuren, perspectief in de teekening en een goed gevoel voor licht en donker.

Over Japansche prentkunst schrijft dan — wat al te kort — Ph. Zilcken (met enkele

[1]) Mijn spelling hier is de allernieuwste, zuiverste fonétiese, wat de Kollewijnse geenszins is!

fraaie afbeeldingen), terwijl Max Rooses het artikel: Hollandsche Meesters in de Ermitage voortzet. Een fraaie fotografie naar Prof. Rosenstein met bijschrift van zijn leerling en vermoedelijken opvolger Dr. E. A. Keuchenius, dat hem als den grooten ziener teekent, volgt, terwijl de Redactie dan het werk van mrs. Swiney over de Vrouwenbeweging, vertaald door Martina G. Kramers onder handen neemt.

In de *Vragen des Tijds* tracht Jhr. Mr. v. Engelen nog eens heel onpartijdig de beteekenis der crimineele anthropologie voor het moderne strafrecht te schetsen, en dit naar aanleiding van het in 1901 te Amsterdam gehouden Congres. Hij stelt vooral met nadruk vast, dat de Lombrosianen sprekend van den „geboren misdadiger" geen absolute gedetermineerdheid bedoelen. Alleen een aanleg tot het misdadiger worden, die zich openbaren gaat zoodra de omstandigheden dien aanleg tot ontwikkeling brengen. Zijn algemeene indruk is dat de strafrechtspraktijk niet weinig van heel deze nieuwe richting zal kunnen profiteeren; dat zij van haar zal kunnen leeren hoe de neigingen te leiden en aldus het verval tot de misdaad te voorkomen; de straf te doen dienen tot werkelijke verbetering; welk voordeel van het hypnotisme en algemeen van medisch advies te trekken zal wezen.

Van sociaal belang is 'tgeen de heer Spiekman meedeelt over de te Gent beproefde verzekering tegen de werkeloosheid. Daar heeft de Raad een toelage gevoteerd, om uit te keeren aan de werklieden, die zich zelf door hun spaargeld hadden trachten te helpen; het eerst door een toeslag (hoogstens van 50 %) te geven op de uitkeeringen door de vakvereenigingen gedaan; ten tweede door dit te verstrekken op de Spaarbankboekjes van hen die niet tot een vakvereeniging behooren. Aldus versterkend het vereenigingsleven en eerbiedigend de zelfstandigheid van den werkman, die nu niet bij Liefdadigheidsvereenigingen of Armbestuur behoeft aan te kloppen.

Het Gentsche voorbeeld, dat de stadskas in 5 maanden 10.000 frcs. gekost had, heeft in Belgë al navolging gevonden en heeft zeer geleid tot de stichting van fondsen tegen werkeloosheid in de vakvereenigingen.

In ons land is door mij, buiten bekendheid met Gentsch voorbeeld, een gelijksoortig denkbeeld in het Handelsblad aangeprezen.

In *Onze Eeuw* behandelt de heer Kielstra de hoogere opleiding der Indische jongeren: Europeanen of niet. Hij gaat uit van de stelling dat het Regeeringsplicht is, allen gelijkelijk de gelegenheid te geven zich verder te bekwamen onverschillig van welke nationaliteit of van de bestemming, die zij zoeken, dus tot arts of ingenieur zoo goed als tot ambtenaar. In Indië zelf een Universiteit of Polytechnische School te stichten gaat nog niet: er zijn te weinig aspiranten er voor, en dan nog zou dit eigenlijk alleen voordeel geven aan de ouders, die ter plaatse wonen. Daarom wil hij van Regeeringswege liever subsidies doen geven tot voortzetting der studie in het moederland; en wel vrijen overtocht en *f* 1000 gedurende 5 jaren. Dit is zeker ruim als men in aanmerking neemt dat in ons land niet in eene Universiteitsplaats woonachtige ouders hun kinderen toch ook naar elders moeten zenden. En toch zou het den Staat in 't begin hoogstens 1 ½ ton kosten, wat zeker heel wat goedkooper is dan eigen Universiteit of Polyt. School in Indië te stichten. Het moet echter geen *gunst* zijn, maar een *recht* voor allen die het Staatsexamen hebben afgelegd dat toegang moet geven tot Universiteit of Polytechnische School.

De *Guldensporenslag* van 11 Juli 1302 wordt in haar geschiedenis en beteekenis door Prof. Blok geteekend. Men weet dat tegenover de Vlamingen die er een rassen- en taalstrijd in willen zien, door latere historici betoogd is dat het alleen een sociale worsteling was van de arbeiders tegen de alle gezag zich aanmatigende rijke burgers. Prof. Blok doet uitkomen hoe, bij alle erkenning van die laatste waarheid, de nationale beteekenis van dien slag blijft. Want Breydel, de Coinck met afstammelingen van den Vlaamschen Graaf versloegen den *Franschen* bondgenoot der patriciërs en edelen, en beletten aldus dat toen reeds Vlaanderenland tot een Fransch wingewest werd, wat stellig anders tot de onderwerping ook van Noordelijk Holland aan de Fransche Koningen zou hebben kunnen leiden.

Het in Augustus samenkomend Nederl. Congres kan dus gerust om de herinnering van den Sporenslag draaien.

Door Prof. Speyer te Groningen wordt vervolgens het werk van den heer Pleijte over den Boro-Bodoer behandeld. Hij wijst op diens gissing dat van het beeldhouwwerk de 120 op elkaar volgende tafereelen uit het leven van Budha, waarvan men tot nu de overgroote meerderheid niet had weten thuis te brengen, ontleend zijn aan eene bijzonder heilig werk van de secte der Mahâyânisten: de Lalitawistara, en doet uitkomen hoe hiermee de sleutel tot deze voorstellingen inderdaad gevonden blijkt. Opmerkelijk ook dat zeer duidelijk een

sterke invloed van het op Java bloeiende Hindoeïsme in dit werk en deze voorstellingen valt waar te nemen, zoodat nu door deze ontdekking van den heer Pleijte niet alleen een belangrijk beeldhouwwerk verklaard, maar ook een bijdrage van beteekenis voor de Indische Oudheidkunde geleverd is.

In elk geval aangenaam, dat een Nederlander deze ontdekking deed. Maar waarom moest zijn werk weer in eene vreemde taal — in het Duitsch — geschreven worden?

De heer Bastiaanse besluit zijn uitvoerige verhandeling over de Hollandsche Poëzie in 1901 met zeer uitvoerige bespiegelingen over de Sociaal-Democratie en haar invloed op de Poëzie, in hoofdzaak naar aanleiding der bundels van den jongen Adema van Scheltema. Tegen zijn conclusie dat het àl of niet-socialist-wezen op het dichter-zijn geen invloed hebben kan, zullen alleen enkelen willen protesteeren.

In *De Nieuwe Gids* wil Dr. Boeken de belangstelling wekken, als schrijver en zelfs als dichter, voor Karel van den Mandere en vindt Kloos, bij het bespreken van Van Oordt's Floris V gelegenheid een anderen vroegeren, hoewel lang niet zóó ouden Nederlander, Hofdijk nog eens naar waarde te schatten. „Hofdijk had meer waarachtig talent dan „de meesten zijner tijdgenooten — zijn stijl, „in zijn allerbesten momenten, zwaait in „zwierenden, stevig-gedragen rythmengang, „en als hij maar al het gemaakt-fantastische „en zoet-conventioneele van de Hollandsche „Tweede-hands romantiek geheel en al van „zich had kunnen afzetten — in het laatst „van zijn leven kwam hij meer en meer „ook wel daartoe — als hij immer had lee-„ren denken, soberder schrijven, dan zouden „wij een groot man méér gehad hebben —"

* * *

De Novellen en Schetsen

van deze maand zijn de volgende:

Gids. (1e stuk van): „De Godin die wacht", door Augusta de Wit.

XXe Eeuw: „Boeren-Gezin", door J. Everts Jr.

Elsevier: „Huwelijk", door Anna van Gogh—Kaulbach.

Nederland: „Ter Zonne", door Jan Feith. „Een bachelor", Kyr Pand. „Het haren popje", S. W. v. Noordaa. „Misdeeld", J. H. Altona.

Eigen Haard: „Gandasoli", Fenna. „Martha", Marie de Negri.

De Nieuwe Gids: „Uit Davos", G. van Hulzen. „Geertje", J. de Meester. „De Aardbeikoopers", J. Eigenhuis.

Onze Eeuw: „Frisch over die heiden", door Marie Ramondt.

Augusta de Wit laat niet alleen de Godin, maar ook den lezer wachten. Zij geeft wel een lang stuk van een breed opgezet Indisch verhaal, maar waar dat naar toe moet en of 't van beduidenis zal worden, blijkt nog niet. De menschtypen zijn noch origineel bekeken noch origineel beschreven; en de stijl van heel het werk is doodgewoon. Men mag benieuwd wezen of zij er nog verder een werk van eenige beduidenis van maken zal.

Everts, die sints maanden buiten woont, blijkt het werken, sloven en kleine leven der boeren goed te pakken te krijgen, en zonder een werk te geven waar je nu niet zónder zoudt kunnen, doet hij wat hij doen wil, goed en ernstig en met levensgevoel. Wat je niet kunt zeggen van Anna Kaulbach's „Huwelijk" of een der verdere goedige feuilletonverhaaltjes in *Nederland* of *Eigen Haard.*

Jan Feith beproeft in zijn „Ter Zonne" iets heel hoogs: een symbolische schets van diepe en groote levenswaarheid en machtig-opstijgende schrijfkunst: de tocht naar de zon van een Koniginne-Page, een kleine vlinder en een tor, de twee laatste opgewekt tot die vlucht door de Koniginne-Page, die zelf geïnspireerd is geworden door haar luisteren naar een dichter in zijn tuinprieel, dichtend over de Zon. Die uitgang is niet erg gelukkig en de voorstelling van den geïnspireerden muzenzoon doet nogal mal. Doch dan heeft de schrijver zijn aanloop en laat de drie wezens: den idealen hoogvlieger, de sentimenteel aangelegde zwakke vlinder en de practisch-nuchtere brommende tor hun tocht naar de Zon beginnen op een blaadje, dat hen over zee, door de stad, door het ruim naar boven scheept, tot tor en vlinder er genoeg van krijgen, maar de Koniginne-Page fladdert voort — tot zóó dicht bij de zon dat zij dood getroffen neervalt voor de voeten van den nog altijd vellen-vullenden dichter.

Een werk als dit, dat zoo hoog wìl vliegen, moèt het natuurlijk ook doen, of het ploft neer, en waar Jan Feith opstijgt tot de hoogste regionen bij het wonderbaarlijk Licht voelt men dat zijn taalkracht hem zóo hoog-op niet draagt. Maar er zijn toch heel verdienstelijke brokken in, en wie weet of de schrijver een aantal jaren verder dit werk niet zal kunnen geven wat het vergt.

Slaagt hij er in, het dieper èn steviger te maken, het te opzettelijke er in weg te werken en dien dichter minder mal-pöppig te toonen, dan zal hij onze literatuur verrijkt hebben met iets van wezenlijk hooge waarde, zooals hij poogde.

In de aflev. van de *N. Gids*, die mij opgezonden is, was Van Hulzen's „Uit Davos" weggescheurd. Daar kan ik dus niets van zeggen. „Geertje" van De Meester loopt op 't eind; „De Aardbeikoopers" gaat nog door.

De schets van Marie Ramondt zoekt het in diepzinnige gezegden. Op de hei ontmoet een zwijgzaam weduwnaar, die over Bonaventura praat, een jonge vrouw met een ongelukkige liefde in haar boezem. „De Nacht" — filosofeert de zwijgzame — „is niet altijd duisternis. De nacht is het meest juiste symbool voor de eeuwigheid: duister en toch hoog onafzienbaar. De dag laat de grenzen zoo scherp zien, daarom verlangen we naar den nacht, als het dag is."

En een pagina verder: „De dag is lang, de hei vèr. De inspanning groot, 't genot kort —"

Zoo heel groot is de inspanning om deze schets te lezen nu wel niet. Maar 't genot òok niet! —

* * *

Verzen.

Laat ik als overgang tot de verzen nu even toeven bij de Juni-aflev. van *Jong Holland.*

Ik kende dit tijdschrift niet, en ik weet heelenal niets van de aanspraken van Marie Loghman v. d. Wijck, W. Voogd en H. W. C. J. de Jong om als redactie van een letterkundig maandblad te mogen optreden. Maar ik heb deze eerste aflev. met plezier doorgekeken. Want in ieder geval, dit is werk van *Jong* Holland. Nu juist niet rijp, en niet voldragen, maar frisch, wat loshoofdig, spontaan. Er is een probeeren in om naar heel hooge problemen te springen, en dat te doen zonder er een vreeselijk gewichtig gezicht bij te zetten. En dan wordt 't daarna weer kinderlijk, naïef, warmbloedig. Vooral de verzen van Annie Salomons, „Lente-zangen", hebben mij getroffen.

Ik zoek in 't donker, ik weet niet wat,
Iets moois, iets heel moois, dat ik nooit heb gehad,

Het is zoo heel stil en ik ben zoo bang,
De maan staat heel hoog, de nacht is nog lang,

Ik ben zoo alleen en m'n hart zwelt zoo wijd
Maar om me is koude bewegingloosheid,

Ik weet toch moet het komen, ik wacht, en wacht
Op 't wonder van d'eerste lentenacht.

En ook in de fragmenten uit „Lentelinde" van Jan Eelen zit dat wèl frischgevoelige, 't makkelijk-uitloopende, dat we in Jeugd-verzen verlangen:

Ik heb in mijn droomen
vernomen
Uw naam,
Ik heb van de boomen
vernomen
Uw naam,
Uw naam — o zoo zacht.

En met verbeeldings-mooi er al in:

Uw oogen:
twee vreemde bloemen met leven hart
waar klein in rust mijn beeld.
Uw mond:
koralen schaal met purpren rand
waar fonkelt roode drank van zoenen,
Uw haar:
licht-blonde wolk vol zonnen-glans
voor vrome vingren vreugd.
Uw hand:
heel adellijk-fijn en blank;
een meesterwerk ontleend uit schoone dagen.
O gansch
Uw wezen: wonder als van oud ivoor,
waar stil in woont en zingt Uw lichte ziel.

Natuurlijk kan dat alles heel wat zuiverder en precieser gevoeld, verklankt en verbeeld worden. Vooral zoo'n regel als de cursief gedrukte is al héél slap van vinding en zegging. Maar wat prettig blijft aandoen is 't echt jonge in al die aanbiddende regels, zoo direct uit de aandoening weg, zonder eenig zoeken naar literatuurmakerij. Langs dien weg toonen de zwakken dadelijk hun zwakte en het werk der sterksten blijft zuiver ònschoolsch.

Zóó doet ook in de *XXe Eeuw* het vers „Aan Ali", door J. van de Water, aan. Duidelijk geschreven onder inspiratie van Gorter, heeft het de sterk sensitieve kracht van diens mooiste werk. Op een hooger plan dan de juist aangehaalde zangen der jongsten, van een blijvender jeugd, immers van een dieper-uitwoelende spontanieteit dan deze:

Enkele teere dingen blijve' altijd
bewaard in durend-teere herinnering:

Een melodie in lichte siddering
Voor 't eerst gehoord, de wimpers neergespreid,
de ooren drinken enkel klank.

Verweij, die zoo stug 17e eeuwsch kan schrijven, heeft in zijn hulde aan Steijn weten te vereenigen dat gevoelige meetrillen met de stemming, waardoor toch alleen een vers tot gedicht wordt, met de vaste gesloten zegging, die het aaneen smeedt: Het blijven verzen in taalharnas, maar er is geen taal-*knersing* in, als te vaak in zijn gedachtewerk:

Uw naam staat niet bij die vermaarde namen
Van hen die, wijs en lijdzaam voor een tijd
Zich en hun volk — Uw volk — de vrijheid namen,
Toen kinderloos het slonk door sterfte en strijd,
Zij hebben zich niet voor die daad te schamen —
Gij bleeft, een kranke, van dien hoon bevrijd.

Aldus het eerste van de 5 strophen, die ik hoop dat in onze letterkunde zullen blijven leven als van onze beste „gelegenheids"-verzen sints Vondel gemaakt. Dat nationale in Verweij, dat stevig kloeke in hem, dat hem met den Boerenstrijd heeft doen meeleven, geeft hem nu toch iets wèl-eigens. En er is juist in deze gelegenheidsverzen iets van een nieuwe gemoedswarmte in hem ontgloeid, dat verwachten doet een wedergeboorte van den wat te lang in stug intellectualisme verloren dichter. Terwijl Kloos uitgebrand lijkt, zou Verweij bij het rijpen van zijn jaren, nog een tweeden en sterker bloei tegemoet kunnen gaan.

Van Eeden's aanroep aan de Groote Dichters die ons uit de kleinheid van het aardsch leven naar de Eeuwige Waarheden omhoog moeten voeren, is heel-en-al in den bekenden gedachte-gang van dezen theïst met de versmelting van statigheid en weekgevoeligheid van zegging, de beeldkracht en taalkleur die zijn werk onderscheiden. — Rijp werk van dezen zelf meer en meer gerijpte, waarin beeld en gedachte, taal, rythme en gevoel tot een vaste eenheid gegroeid zijn:

Blijf ons nabij, hoogtronende getuigen
Eens Levens, waar ons machteloos geslacht
Geen zweem van kent, opdat ons niet te buigen
Vermoog hun laag gedacht.

* * *

O ja, in *Elzevier* geeft Fiore della Neve een dramatische idylle in 4 tafereelen: Karel en Elegast. Maar dat is nu heusch ongenietbaar voor wie ooit onze middel-Nederlandsche literatuur, en dezen naïef-brutalen ridderroman zelven las.

Aldus spreekt een der dochters van keizer Karel, die haar liefde-verdedigt tegen haar zusters:

„En gij, mijn Theodrade,
Als eenmaal voor Uw hart de ure slaat,
Dat U in alles, in den klank der snaren,
In 't ruischen van de blaadren in den nacht,
Eén naam weerklinkt, die 't hart u kloppen doet —"

Niewaar — dat is pas echt!
En dan zóó'n middeneeuwsch minneliedje:

„Keizersdochter en maagdelijn
Spinnen en spinnen het draadje fijn,
Tot keizersdochter of poorterskind
Fluistert het rad wat zij zelf verzint."

Wonderlijk! Zoo weinig geleerd te hebben van heel dien terugdrang naar spontane, gevoelige uiting der laatste 20 jaren en zóó vast te kunnen blijven aan de pastiches van 1840 tot 1880! — en in 1902 nog zulk een idylle te publiceeren! — En de redactie, die wonderlijk zoo iets ook nog maar opneemt. En eenige bladzijden verder heeft ze van Johanna Bakker deze regels, die het middeneeuwsch-onmiddellijk zelfs haast tot navolging toe uitdrukken.

Voor mijn lief kan ik staan:
Ziet mij verwonderd aan,
Schoon oogenpaar.
Word toch zoo vreemd te moe
Lach hem maar zachtjes toe —
In mij dat zacht geween —
Lieveken hoor 't niet — ik alleen. —

Helene Swarth's voorbeeld heeft tot nàdurven geleid.

't Zijn nu al onze jonge meisjes en vrouwen die hun liefdessmart in verzen uiten.

Maar toch niet éene die 't doet zooals Fiore 't zijn middeneeuwsche keizersdochter laat opdreunen!

In het 3e tableau van het 2e bedrijf van haar *Judith*, dat J. Reyneke van Stuwe nu in *De Nieuwe Gids* publiceert, vindt deze zoodra zij echte hevige passie moet gaan uiten ook veel echte uitdrukking en verklanking. Toch blijft haar werk erg ongelijk en lijdt het onder gemis aan strenge zelfbeheersching. Al te faciel schrijft zij er maar op los, laat zelfs eenmaal een „roos" uit *bloesem* rijpen. De inspiratie is er sterk genoeg maar zij kan ze niet altijd goed verwoorden en verklanken, en neemt haar toevlucht tot rethorische aanvulsels.

J. Hidde Nyland.

Buste van President Kruger in het Zuid-Afrikaansch Museum.

De opnemingsplechtigheid.

Het Zuid-Afrikaansch Museum te Dordrecht

DOOR

J. L. KOUWENAAR.

I.

Heeft Dordrecht als Oude Stad reeds veel aantrekkelijks, brengt haar pittoreske ligging haar tijdens het zomerseizoen tal van vreemdelingen, zij werd door de opening van het *Zuid-Afrikaansch Museum* op 1 Juli 1902, in deze Pro-Boerstad bij uitnemendheid, een bijna onvermijdelijke aantrekkelijkheid.

Is daar dan zooveel bizonders te zien vraagt men wellicht, en wij antwoorden volmondig ja, dit Museum is een Unicum. Wat men daar verzameld vindt, zoekt men elders te vergeefs, en dáárom durven wij beweren dat ieder, die waarlijk iets voelt voor de Boerenzaak — zouden er wel zijn die dit niet doen? — dit Museum moet bezoeken.

Neen, ge vindt er geen wonderen op een of ander gebied, want alles wat er staat en wat er met de grootste zorg werd ingedeeld in rubrieken, dankt zijn oorsprong voornamelijk aan den bodem van Zuid-Afrika, aan het „Leven en Werken der Boeren", aan de „Nijverheid der Kaffers" en vooral ook aan de groote sympathie welke in alle beschaafde landen den voor Vrijheid en Recht strijdende Boeren getoond werd in den vorm van kostbare geschenken.

Maar er is meer, en over een wandeling aan de hand van een niet al te onkundig leider, zal zeker niemand berouw hebben.

Wij begeven ons dus, als 't u niet te zeer vermoeit, naar de gedempte Lindengracht No. 10 te Dordrecht, waar zich een zeer groot gebouw bevindt, met droevige herinneringen voor vele families van hier en elders, want hier vonden vroeger de ongelukkigsten aller schepselen, de krankzinnigen, bewaking en verzorging. Nu wijst een houten bord boven de poort ons in sierlijk schrift, groen en geel, dat thans hier het *Zuid-Afrikaansch Museum* is gevestigd.

Wat de oorsprong is van dit Museum? Een koene daad uit het leven van den Dordt-

Ingang van het Zuid-Afrikaansch Museum te Dordrecht.

schen Boerenvriend, den heer Hidde Nyland, die in 1900 te Parijs vertoevende als zoovelen onzer, om de schatten der „Grande Exposition Universelle" te bewonderen, geheel het „Pavillon du Transvaal," dus geheel de verzameling kocht door de beide Z.-A. Republieken daar bijeen gebracht, onder vaak zeer moeitevolle omstandigheden.

Immers, de oorlog hing in de lucht, toen het kleine volk van Transvaal en Oranje-Vrijstaat zond wat het vond onder zijn bereik, en bekroond werden zeer ernstige inzendingen met het Diplôme d'Honneur, met den Grand-Prix, o. a. het Onderwijs door den Hoofd-Inspecteur, den Heer Mansfeldt, verzameld. Of wij nu al uitwijden over die dagen en over de inspanning, die het den „Mannen van Stavast van daar ginder" gekost heeft, zooveel mogelijk alles kenbaar te maken wat noeste vlijt en stalen wil scheppen konden, het dient hier ter plaatse tot niets, want wij staan voor feiten en die alleen bespreken wij. De verzameling te Parijs was zoo volledig mogelijk en wat er nu meer is, dankt de heer Hidde Nyland behalve aan eigen initiatief, ook veel aan hen die door schenking, of door het afstaan in bruikleen van voorwerpen, het Museum wilden maken tot hetgeen het nu is, tot een echt „Brok Geschiedenis uit het Leven dezer Dapperen." De catalogus, aan het Museum voorhanden, zal hierover zeker meer licht verspreiden, doch onze rol is in zooverre beperkt, dat wij slechts de beschrijving geven eener wandeling, waarbij wij wel eens bij de voornaamste nummers, doch lang niet bij alle stilstaan.

Dadelijk treft ons oog de recht voor ons staande Boerenwoning, de zoogenaamde „Voortrekkerswoning", welke wij echter later zullen bezoeken als we eerst de zalen, zoo boven als beneden, bezichtigd hebben. Dus de trap maar op, rechts in de gang gelegen, welke ons boven brengt, waar 6 zalen, zoo groot als klein, in elkander loopen. Bekijken wij dus aandachtig dit plan. De eerste kamer zullen wij de „*Wapenkamer*" noemen, waarin de firma Schneider & Co., eigenaars der bekende „Usines Creuzot", specimens of afbeeldingen tentoonstellen der kanonnen, wapenen en ammunitie aan het leger der strijdende Boeren verstrekt.

Het „Si vis pacem, para bellum", 't wie vrede wil, bereide zich ten strijde, zal hier zeker het meest geschikte woord zijn.... voor de toekomst!

Lang wenschen wij hier niet te vertoeven doch liever, hoe weemoedig het ons stemmen moge, wat langer in dit nevenzaaltje, voor de *Ambulance* bestemd, en hoofdzakelijk ingericht door de uitstekende zorgen van den menschlievenden kolonel Dr. De Mooy van 's-Gravenhage, wiens raderbaar, wiens rottingverbanden, wiens tenten, wiens geheele ambulance in één woord, uitstekende diensten bewezen op de slagvelden van Zuid-Afrika.

Hier is alles op kleine schaal tentoongesteld, eigenhandig vervaardigd door dien helper van lijdenden, die deed wat hij kon

Z-A MUSEUM (boven).

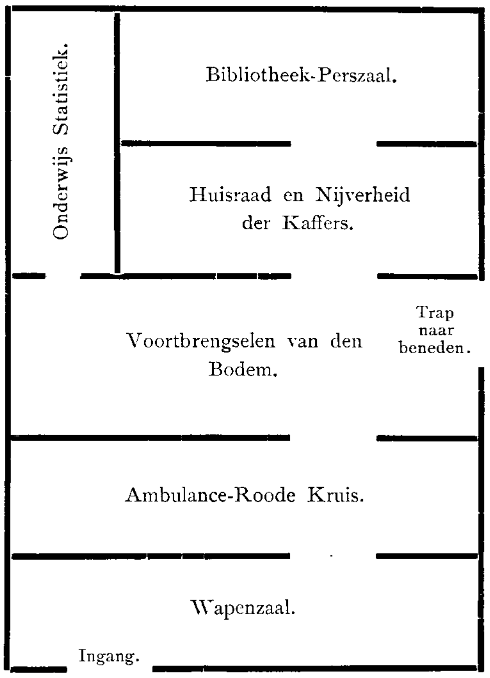

zoolang de oorlog, de geesel aller eeuwen, nog steeds een noodzakelijk kwaad blijkt te zijn.

Bekijken wij eens goed de praktische zijde van dit kamp der ambulance, van dit heilig, onschendbaar plekje gronds, toebehoorende aan het Roode Kruis, en dat helaas zoo menigmaal geschonden werd in dezen gruwzamen oorlog. Wat ons dadelijk treft, het is de eenvoudige, doelmatige wijze waarop de tenten op den grond rusten; geen andere verbinding met den bodem dan een paar stokken met ijzeren pennen in den grond gestoken, waarop geheel het doek rust, dus geen klossen en touwen buiten, waarover het struikelen al te gemakkelijk gaat. Dan de raderbaar: kolonel De Mooy vindt vooral zijn kracht in de vinding van krachtsbesparing, zegt hij, en ziet men de foto's die den wand sieren, dan moet men erkennen dat, wat men vroeger door zes man liet verrichten, men nu met het „De Mooy's-systeem" met twee afdoet.

Gaat de praktische uitvinder echter niet te ver, vraagt ge bij het zien van een teekening aan den wand; liet hij zich hier niet te veel meêsleepen door zijn ideaal: 's Menschen lijden te helpen verzachten, daar waar hij ons den Ballon Captif teekent? Wij zeggen met overtuiging neen. Zoò kan het, zoò zou het moeten zijn. Dr. De Mooy teekende een Ballon Captif, gevende zijn elektrischen lichtstraal, wijd uitspreidend van een hoogte van ± twintig M. op het slagveld, waaraan bevestigd wordt de onschendbare Roode Kruisvlag, en teekende er bij geheel de ambulance, druk in de weer gewonden te helpen en te redden, dooden te begraven.

Is het terrein „afgewerkt", men verplaatse, zegt de dokter, eenvoudig den ballon, die op andere plaatsen van nood en lijden weder zijn licht spreidt.

Nog een kleine opmerking uit den mond des uitvinders gehoord: alles wat ik maakte bestaat uit één stuk, tot mijn chloroformdoos toe, waarvan het deksel met een veer aan de doos is verbonden, zoodat geen voor-

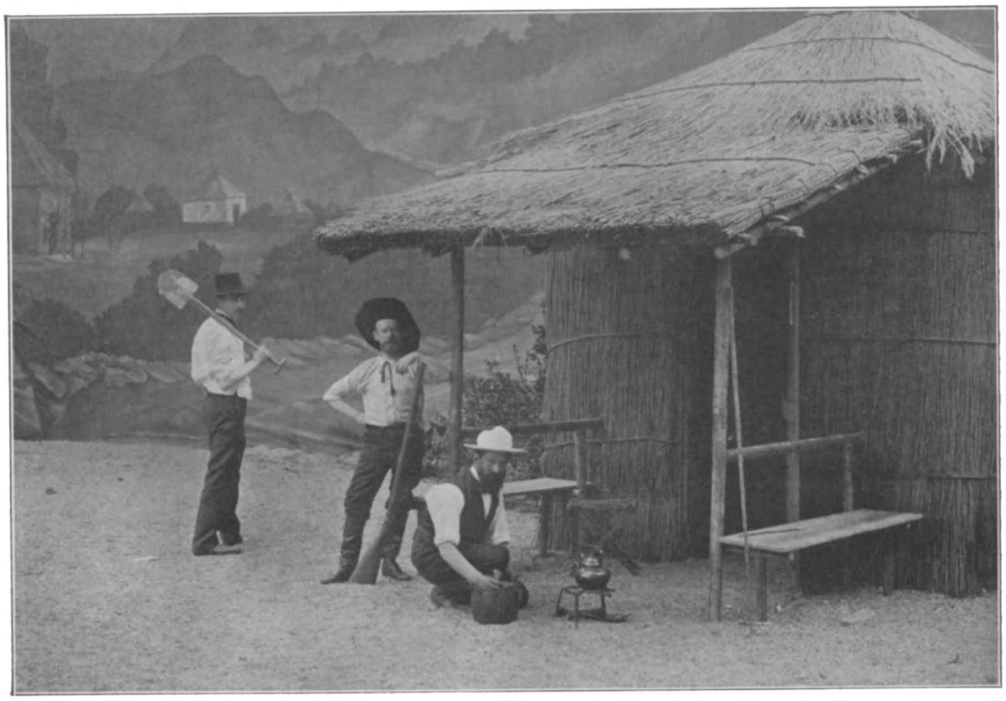

Een gezellig plekje der Afrikaansche Nederzetting.

werp, hoe gering ook, in de haast kan vergeten worden.

Zeker, kolonel, uw arbeid die reeds dateert van 1862, die dus op 40jarige ondervinding kan bogen, maakt u, trots oorlog, bloed en lijden, tot een Vredesapostel. In uw hart zijt ge 't immers! Wat de ambulance-kamer ons verder te zien geeft, danken wij aan de groote bereidwilligheid van Dr. Van Lier en den heer De Bosson van Dordrecht.

Toen de Boertjes dit kanon maakten, d. w. z. smeedden uit ijzeren wielbanden, toen moest het dienst doen als eenig groot vuurwapen, dat Pretoria verdedigde tegen Engelschen en Kaffers. Het is wel primitief, maar het heeft o, zoo vele herinneringen! Zoo ook de oude *geweren* die hier en daar langs den wand verspreid staan. Ze hadden er in dezen bitteren strijd al heel weinig meê uitgevoerd, en hun „Vertrouw op God

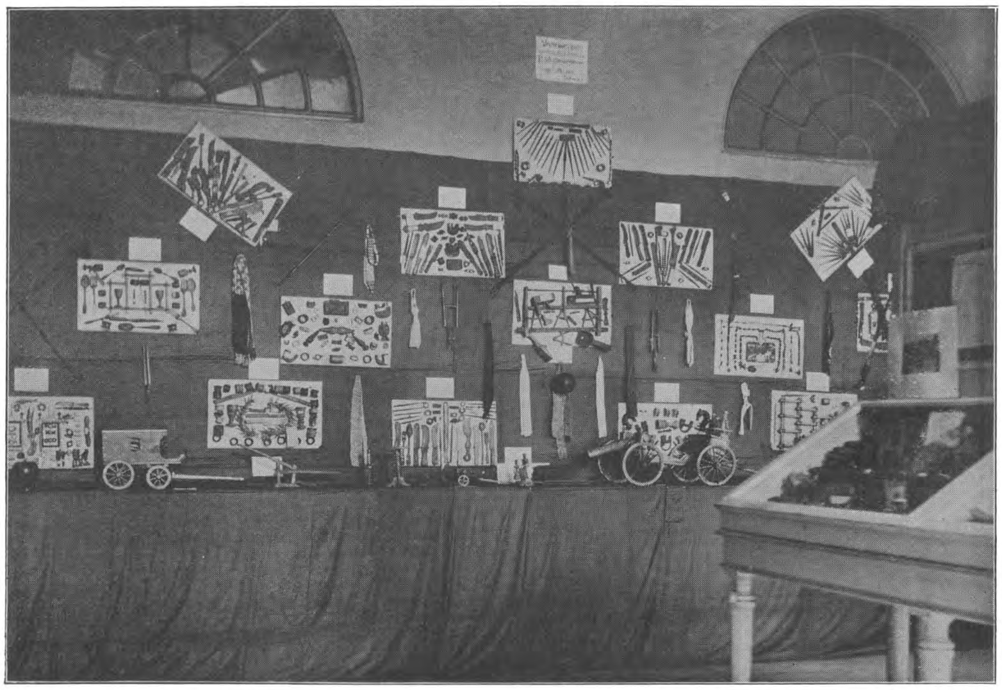

Voorwerpen door krijgsgevangen Boeren vervaardigd.

En nu treden we het eigenlijke Museum van Zuid-Afrika binnen en wel de zaal, waarin geheel het *Leven en Streven der Boeren* wordt gegeven. We hebben dus stof in overvloed voor ons, om onze oogen den kost te geven.

Alweêr wapenen! Nog al strijd! Dit *kanon* meent ge? Ja, maar veel kwaad zal dit nu niet meer stichten, want het is te zeer verouderd om nog dienst te kunnen doen, en enkel als groote curiositeit staat het hier tusschen andere voorwerpen als een stukje geschiedenis.

en op je Mauser" bewees dat zij andere wapenen hadden ingevoerd, die patriarchale vredemannen!

Ziet eens voor u, daar staat „hun tweede huis," de troost der Voortrekkers, hun *Ossenwagen*, keurig net in het klein gemodelleerd door den heer M. J. Pretorius te Welgegund.

Neen, wij kunnen ze ons niet voorstellen, die gehechtheid aan een wagen. Verbeeldt u dat wij, als bezitters van een voertuig, hetzij stedeling of buitenman, dit huisraad bezongen als het noodigste, het nuttigste

aller zaken. En dat deed de Voortrekker, de oude Boer, dat deed zelfs de grijze, eerwaardige Pres. Kruger, die als jongen van 11 jaar uit zoo'n wagen, met honderd andere tot kamp gevormd, de Kaffers beschoot.

Hoort eens hoe eigenaardig de lof van dit onmisbaar stuk klinkt in „di Afrikaanse taal," dan weet ge tevens wat een „Ossewa" is.

LITJI VAN 'N VOORTREKKER.

Mijn ossewa, mijn ossewa!
Ek wil jou deugde sing.
Skoon andre o'er jou traagheid kla,
Jij is mijn lieveling.
Gé mij maar net mijn ossewa
Dan sal ek na gen spoortrein vra.

Ek set mijn Bijbel in di kis;
Mijn roer hang an di tent;
En binne al wat noodig is, —
Ek is an min gewend; —
Mijn vrou en kinders in mijn wa,
En dan sal ek o'er niks meer kla.

Mijn land is groot, mijn land is goed,
Mijn land is rijk en vrij;
'k Het wild ver kos in owervloed;
Mijn osse ruime wei.
'k Sit soos 'n koning op mijn wa,
Wi sal mij in di ruimte pla?

So rij ek vort o'er berg en dal,
Gelukkig in mijn lot;
Mijn vaderland is oweral,
En oweral mijn God;
Reis ek dus op mijn ossewa,
Ek dank mijn God ver sijn gena.

Mijn perke is di hemeltrans
So vèr mijn oge gaan;
Bedags rij ek bij sonneglans,
Snags bij di heldre maan,
Of skijn die sterre op mijn wa,
Dan hoek ek na gen pad te vra.

Ek vrees gen Kaffer, Wolf of Leeu
Mar hou op God mijn oog;
Hoe hulle brul, of raas, of skreeu
Mijn kruit, di is mos droog.
Sit ek voor op mijn ossewa,
Ek laat mij deur 'n leeu ni pla.

Di grote boom di is mijn kerk,
Wanneer dit Sondag is;
Mijn ossiis wei; ek rus van werk;
Mijn Bijbel uit di kis;
Ons zing en bid daar bij mijn wa
Soos bij di kruis van Golgotha.

Mijn vooros is 'n trouwe diir,
Hij weet di pad te hou;
Mijn agteros is 'n pelsiir
Op hom kan ek vertrou;
Met sulke osse voor mijn wa,
Sal 'k na gen pêrd of muile vra.

Mijn osse vra gen voer of stal,
Hul soek mar self hul kos;
Hul dwaal vrij rond in berg en dal,
In ope veld of bos;
Met vrou en kinders bij di wa,
Kijk ek mijn ossiis lustig na.

Di Engelsman het ons verdruk
In fijne slavernij;
Mar afgegooi het ons sijn juk.
Ons is nou frank en vrij;
Vrij sit ek bij mijn ossewa.
En sal gen vreemde juk weer dra.

Mijn plaas en goed het ek laat blij
Ek soek 'n nuwe land;
Di mooiste plek wat ek nou krij
Sal ek mijn penne plant;
Dan bou ek langs mijn wa 'n huis,
En maak mij daar op niew weer tuis.

Nu zal 't u zeker duidelijk zijn, wat een Boer van den ouden stempel in zijn „ossewa" ziet. Bekijkt dus met aandacht dit specimen en schept in uw verbeelding dienzelfden wagen op natuurlijke grootte, dat u gemakkelijk zal zijn, door alles naar proportie te regelen op het groote zware *juk* dat daar ginds tegenover u boven de deur hangt. Zóó gebruiken onze Boertjes er 6, 8 of 10 voor één wagen, elk juk drukkende op de sterke schoft van „twee van die goeje dier," die evenals de buffels in ons rijk Insulinde voor allen arbeid geschikt zijn.

Daar hangen de zware *trossen*, vervaardigd van nijlpaardhuid, waarmede het geheel verbonden is, sterker dan leder, sterker dan

ijzer door de groote taaiheid van de huid en minder zwaar dan metaal.

Ziet ge die stokken tegen den zolder hangen? Ze lijken op onze vischhengels; dat zijn de *zweepen-stokken* waarmede de ossendrijver op het voorbankje gezeten, of naast den wagen loopende, zijn vóórossen aanwakkert bij het doortrekken van een spruit of bij het klimmen langs vaak onbegaanbare wegen.

doch bereidt de huid zelf, en verwerkt ze tot allerlei nuttige en noodige zaken, hem onmisbaar als ruiter, als landbouwer of als jager. Van daar de overvloedige voorraad voorwerpen van leder, die we aantreffen in een Boerenwoning, zooals wij er u straks een beneden op het terrein hopen te toonen. Ziet, daar hangen ze voor u. Hier een *zadel*, solied en sterk, daar de *hoofdstellen*, de *leidsels*, de *tuigen*, de *zadelzakken* en de *taschjes*.

De Kaffer in zijn kraal.

Hier hangen ook tegen den zijwand de *paardentuigen;* zwart zijn de pronktuigen, wit de gewone. Wat is dat alles solied gemaakt, vindt ge niet? Dat komt omdat de Boer veelal zelf dat materiaal vormt uit de grondstoffen, *geheel* verstaat ge, van den oorsprong af. Schiet de Boer van Zuid-Afrika b. v. een „Hartebeest" — zie de jachttafreeltjes in de verschillende zalen als wandversiering aangebracht — schiet hij een „Pensbok," een „Eland," een „Koedoe" of een „Wildebeest," dan wendt hij zich niet tot den eersten den besten leerlooier,

Nu zien we tegelijk de groote *huiden* der zooeven genoemde beesten en vele andere er bij, ja, schier overal zijn de wanden of kasten dezer zaal behangen met groote of kleine *vellen* van Panter, Boschkat, Rietbok, Antiloop, Gems of Steenbok, en vaak zijn de verschillende kleine vellen met kunst en smaak aan elkander genaaid tot een patroon, dat uw salon of slaapkamer eere zou aandoen.

Ook de *geweien* der fauna van Zuid-Afrika, die de wanden sieren, zijn prachtig en vaak bizonder groot en zwaar, zoodat

men bij het zien, van het gewei van een sessebekoe, of een ander rund, reeds vroeger genoemd, gemakkelijk begrijpen kan dat zulk een paar hoorns het tegen den leeuw, den tijger of den panter uithouden, tenzij deze laatsten bij verrassing en van achteren het vreedzame dier bespringen.

Hier staan wij voor de kast met opgezette *dieren*, een klein staaltje van de schatten welke het Staats-Museum te Pretoria op dit gebied huisde. Beneden staat de Hyena of Strandwolf; op en in de verschillende kasten staan: de Rivier-Otter, die trotsch mag zijn op zijn prachtig vel; de Boschkat, die veel gelijkt op den panter; het Schulpdier, geheel geschubd als een visch en met een snuit als een miereneter; de Springhaas of kleine kangourou; de Muskusrat, die nu gelukkig niet meer riekt; de Steenbok, het Nachtaapje, de Muishond met het lichaam van den hond en den kop der muis. Boven in de kast staan de talrijke vogels: de groote IJsvogel, de Roofarend, een prachtexemplaar, gevlekte Uilen, Patrijzen niet veel verschillende van de onzen, de witgekuifde Planteneter, het Roodborstje, een lief specimen, de Purperreiger, een zeer fraai exemplaar, de Lari, een soort papegaai, de Kroonkraan en de Gier, welke laatste een bizonder fraaie vogel. Nog vinden we in deze kast en bekijken ze met groote aandacht, de kunstig uit stof en watten vervaardigde *vogelnestjes*.

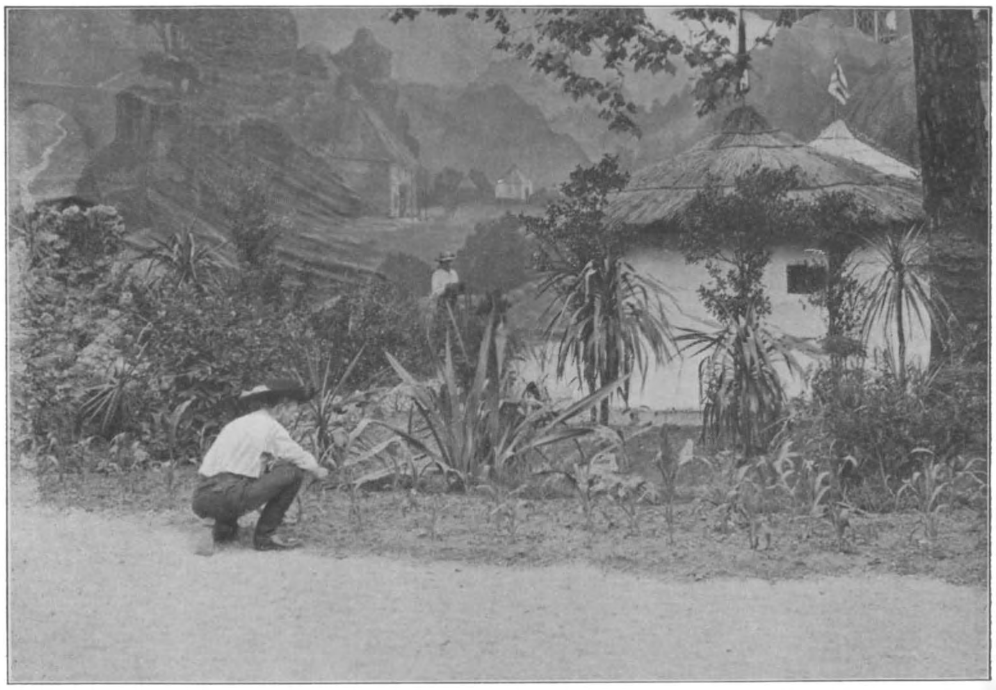

Het planten van Maïs in een Afrikaansche Nederzetting.

Ziet ge daar op den grond die beenderen? 't Lijken wel Enaksbeenderen, zoo grof en zwaar zijn ze! Dat zijn *giraffebeenderen*, uit welke de Kaffer en ook de Boer heel wat snuisterijen weten te snijden.

Zooals we bemerken zijn er ook nog al *schildpadden* in de rivieren van Zuid-Afrika, tenminste hier vindt men ze groot en klein.

Daar staat ook een kostbaar kastje, of beter gezegd de inhoud er van is veel waard, want honderde *struisvogelveeren*, witte en

zwarte liggen daar achter slot en grendel.

In het midden staat de groote kast met *voortbrengselen van den bodem*. Ge vindt er maïs, coriander, oliënootjes, haver, gerst, tarwe enz. alsook koffie, gom, olie, wijn en gedroogde vruchten, terwijl enkele flesschen wortels van planten bevatten of schors van boomen. De Kaffers houden deze wortels voor onmisbaar bij het genezen van ziekten, doch de schrandere Boer wijst ons enkel op bepaalde planten die te gebruiken zijn, meestal het aftreksel, tegen buikloop, verstopping enz.

Nog even de *tabak* bekeken, hier zoowel in bladeren als in rollen of reeds gesneden zelfs in den vorm van sigaren tentoongesteld.

En nu naar dien breeden wand waar, in sierlijke wit met goud afgezette lijsten, een prachtig *Herbarium*, het Herbarium van Pretoria's Staats-Museum, de geheele *flora van Zuid-Afrika* weêrgeeft. Uiterst zorgzaam werd dit exemplaar bestaande uit 96 specimens, takje voor takje en blaadje voor blaadje op wit papier gehecht en vormen deze nummers nu een geheel, waarop het Z.-A. Museum trotsch mag zijn.

Achter ons in die glazen vitrines bevinden zich 109 specimens der *houtsoorten* van Zuid-Afrika, van het lichte onwaardige vurenhout tot het zware mahoniehout toe; ook het ijzerhout, teakhout, amandel- en perenhout benevens het zeer gewaardeerde vaalboschhout; waarvan dan ook grootere stukken voorhanden dan van de overige soorten.

Boven het Herbarium prijken de vellen van een paar reuzenslangen.

Tegen denzelfden breeden wand staan de tafels met voorwerpen, vrij wat minder fijn en tenger dan de zooeven beschreven planten van het Herbarium, en toch ook grondstoffen vormend van den bodem.

Hier ligt hoog opgestapeld de vette, pittige *steenkool;* daar ziet men de verschillende soorten *steen*, als roode en witte zandsteen, graniet, enz., waarbij reeds de nijvere menschenhand aan het vormen, afbikken en polijsten was. Ginds de zware metselsteen en verder in den vorm van een waarlijk monumentale *fontein*, de blauwe leisteen. Eens zou die fontein met toren en klokken naar de vier windstreken een sieraad worden voor Pretoria of Bloemfontein, doch de verwikkelingen met Engeland zullen dit plan als zoovele andere wel den kop indrukken.

Op de tafel links staat een fraai model der u allen bekende *Bruggen*, door de Boeren zoo menigvuldig „opgeblazen". Elke spanning meet in natura 18.30. M.

Hoe vindt ge die omlijste *schilderijtjes*, bont van kleur en slechts op een afstand te genieten? Ze staan links van de deur waar wij binnen kwamen, en ge moet ze toch eens naderen om te zien wat dit nu wel voorstelt. Haast zou men zeggen, van verre komende, het keurig beklad paneel eens schilders, doch dichter bij en de kaart raadplegende die er aanhangt, ziet ge dat dit het werk is van een Boerenvrouw, die de door haar verzamelde veertjes van vogels uit het land, in bonte kleuren smaakvol heeft weten te schikken, zoodat u een kreet van bewondering ontsnapt.

Nu spoedig naar de vensters waarvoor tafels staan met kostbaren inhoud, doch eerst een blik geworpen op dien ouden versleten *stoel*, half vergaan, opgelapt en toch nog solied. Dat is „Oom Paul's stoel" dien hij gebruikte, toen hij pas huwde met die goeje „Tante Sannie", en ik verzeker u dat Z.H.Ed. als hij Dordrecht en het Z.-A. Museum bezoekt, stellig naar dit familiestuk zal vragen! Hij hecht er sterk aan. Eindelijk de bedoelde tafels eens bekeken. De eene bevat alle *zegels* van zeer vroegen datum tot voor enkele jaren, en het is wel de moeite waard een kleine wandeling door die wereld van den fiscus of „landsrechteischer" te maken. De eerste „landdrosten" — ge denkt onwillekeurig aan de eeuw van Hooft, den Drost van Muiden — teekenden op eenvoudige stukjes papier hun naam, en het zegel had een waarde van 1 penny af, tot 1 pond sterling toe.

Later, nà 1876, kwamen de gedrukte zegels in den handel, eerst in de taal van het

Zaal van het Onderwijs.

land, daarna dezelfde met overschrift in de Engelsche taal, toen John Bull er weêr de baas speelde. Nog later in het Engelsch met de beeltenis van Koningin Victoria, toen weder in zuiver Nederlandsch en loopende tot een waarde van 5 pond sterling.

De andere tafel is gewijd aan de *Munten, Penningen* en *Medailles*. Daar vindt men nagenoeg al het geld, zoo goud als zilver en koper, dat gangbaar was in de beide Republieken. Op de echte Boerenmunten, geslagen onder de Presidenten Burgers en Kruger vinden we alweêr den „ossewa," verder den vrijheidsboom en steeds de spreuk: „Eendragt maakt Magt." Onder de zilveren en bronzen medailles treft vooral ons oog die welke geslagen zijn bij de opening van den Delagoabaai-spoorweg en die van het Vrijwilligers-corps te Johannesburg.

Er naast liggen de *ertsen* waarbij stukken van groote waarde. Stoot uw voet niet tegen dat 70 K.G. zware stuk gouderts, dat op den grond ligt. Het werd gevonden in de „Zwartkopjes", district Lijdenburg en werd dank zij de goede zorgen van Prof. Molengraaf voor het Z.-A. Museum bewerkt en in bruikleen afgestaan. „Je ziet het goud er duidelijk in", hoorden wij een bewonderaar zeggen op den dag der opening. Zeker, de goudaderen zijn zichtbaar, doch eerst bij kloving zou de groote waarde van dit stuk voor een gewoon menschenoog duidelijk worden. Toch kunnen wij ons voorstellen dat 70 K.G., met zulk een betrekkelijk klein quantum stof in verband staande, deze laatste tot iets bizonders moet maken.

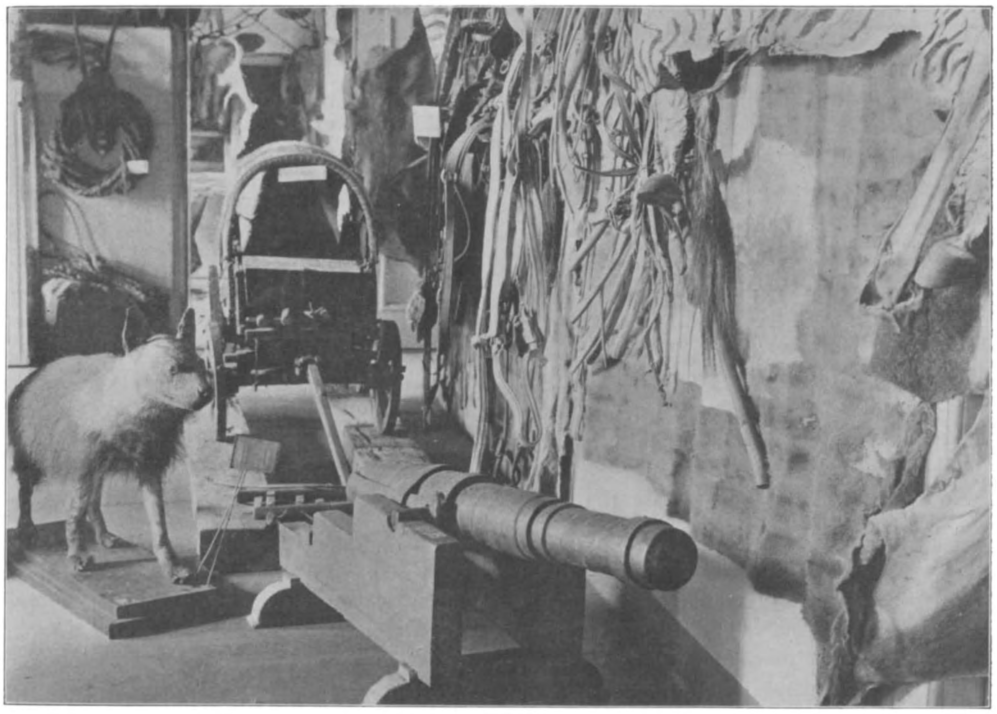

Een hoekje der groote Bovenzaal.

En wat zegt ge van deze kasten gevuld met *struisveeren?* Ge hebt ze reeds opgemerkt doch kunt ge u voorstellen dat er hier bij zijn die eenmaal bereid, 2 en 3 pond sterling opbrengen? Nog een paar kasten bekeken met „Curiosa" waarvan ik u de opsomming echter zal besparen, al zijn er

waarlijk alleraardigste voorwerpen bij, meestal op den oorlog doelende.

Een laatste hooge kast blijft ons nog te bezien over in deze zaal: de *Boekenkast* waarin zijn tentoongesteld de Officiëele Bescheiden, als Locale Wetten en Besluiten, Rapporten over het Mijnwezen, over de Verhouding tusschen het Blanke Ras en de Kleurlingen — zeer merkwaardig om in te zien — en een exemplaar der voornaamste boeken in gebruik op de scholen van Transvaal en Oranje-Vrijstaat.

Het zal u blijken dat het *onderwijs* in de Nederlandsche taal er al zeer uitgebreid mocht heeten en dat menig u bekend schoolboek, van uw jongen of uw meisje, daar evengoed in gebruik is als op onze scholen. Hierover meer, zoodra we een stap verder zijn gegaan.

Hier geldt het waarlijk: Eenvoud is het zegel van het ware, zooals een oud Hollandsch spreekwoord zegt, en zeker ontmoet ge in geheel het Museum geen zaaltje dat zoo klein en eenvoudig is doch tevens zoo machtig rijk aan bouwstoffen voor den roem der beide Republieken — onderstellen we even dat deze nog gevestigd behoefde te worden — dan het kleine kamerke naast de groote zaal waarin we zooveel mochten bewonderen. Neen niet daarheen door die groote deur, waar reeds van verre de Kaffernijverheid u aantrekt, maar vooraf hierin, in dit kleine vertrekje, dat heiligdom van ernstig pogen dier groote mannen die streden, „ver Ontwikkeling, ver Moedertaal en ver Vaderland in die vereenigde Zuid-Afrika" en onder wien de heer Mansfeldt de laatste doch stellig niet de minste plaats innam. Wij hebben het oog op het *onderwijs* waarvan deze werkzame Nederlander Super-Intendant was.

Och, als ge niet bepaald veel voelt voor de geestelijke ontwikkeling van het Boerenras, zoo het u niet volkomen begrijpelijk is dat het verwaarloozen van taal en zeden van een land, het niet aankweeken er van op de scholen, gelijk staat met ondergang en versmelting met het ras der overheerschers, betreed dan niet dit heiligdom, want dan zou uw komst een profanatie zijn!

Doch u, die waarlijk voelt, die diep medelijden hebt met dit zwaar beproefde volk, u wil ik gaarne hier binnenleiden en ik ben er zelfs trotsch op dit te mogen doen, want de bescheiden die ge er zult vinden, zijn te Parijs in 1900 met den Grand-Prix, met de hoogste onderscheiding bekroond, en een ieder die weet hoe gemakkelijk het vaak is op zulke Wereldtentoonstellingen eervolle vermeldingen, eere-diploma's enz. te verkrijgen, weet ook dat de Grand-Prix zeer moeielijk te verkrijgen is en dat hier geen persoonlijke invloed, protectie of wat dan ook in het spel kan zijn. Verdiend moet deze hoogste onderscheiding worden door het artikel zelf, als we het zoo eens noemen mogen, en het artikel bestond hier uit *Statistische tabellen*, uit *Proeven van Bekwaamheid*, uit *Bewijzen van Vordering en Vooruitgang*, zoowel op het gebied van *Onderwijs* als op dat van *Handel* en *Nijverheid*.

Ziet, daar hangen ze die tafels, ons nauwkeurig aangevende welk een verbazende vlucht het *Onderwijs*, dus de ontwikkeling van het volk, in de laatste jaren daarginds mocht nemen, dank zij de voorbeeldige organisatie van het Openbaar Onderwijs, door mannen als een Du Toit voorbereid en door een Mansfeldt zoo hoog opgevoerd.

Zullen de tabellen der toekomst bewijzen dat de invloed der Engelsche taal groot blijkt, dan kan men het Afrikaanderras als natie verloren beschouwen. Mocht het anders blijken te zijn, dan is er zeker nog hoop voor de toekomst dat de taal heel het Volk is en dat geen vreemdeling, trots macht van geld en wapenen, — beide uit „edel" metaal geslagen — meer kan doen dan de Vrijheid kortwieken!

Mag ik even afdwalen en u wijzen op een zeer belangrijk brokje geschiedenis uit vervlogen dagen, toen „*ons* dierbaar plekje gronds" door vreemde en wreede overheerschers werd geknecht? De bekende „Revue des Deux Mondes" geeft het in haar nummers van 1 en 15 April 1902,

waar Pierre de Ségur ons uit officieele bronnen „Luxembourg et le Prince d'Orange" beschrijft. Enkel wil ik hieruit aanstippen als een wegwijzer op den lijdensweg onzer ter neêrgeslagen bevolking uit die dagen, toen het heette: „'t Land is reddeloos, de Regeering radeloos, het Volk redeloos," wat de beruchte Luxembourg in zijn briefwisseling met Condé en Louvois, zijn verdat, voegt Luxembourg er bij — als ware 't een peulenschilletje! — enkel en alleen voor het behoud hunner onafhankelijkheid!

Toen ik u verlof vroeg even af te dwalen, wilde ik tot deze conclusie komen: Nog leven er ware vaderlanders in het verre Zuiden, die afstammen van hen van wien Luxembourg dit getuigde, en die stom en verslagen mogen zijn nà den druk der overmacht, maar

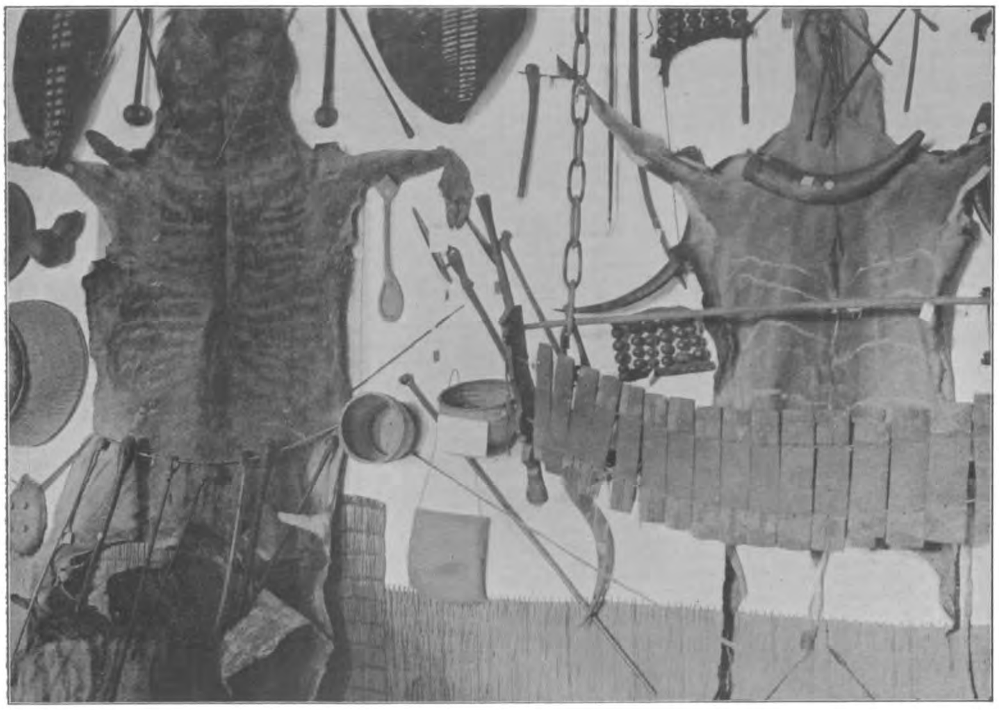

De zijwand der Kafferzaal.

trouwden, schreef over die hardnekkige, flegmatieke Hollanders, wier „hoeven hij deed verbranden," wier „vrouwen en kinderen hij te Bodegrave en Swammerdam deed vermoorden" en die hem waarlijk „exaspereerden," omdat zij „niettegenstaande deze afdoende bewijzen van superioriteit," met hun Hollandsch flegma, een schijnbare ongevoeligheid toonden bij stoffelijk verlies, een tegenweer-durf onder hun harde huid, een gemakkelijkheid te scheiden van wat hun lief en dierbaar is, die onze Fransche kitteloorigheid allervreemdst aandoet en die nooit, verstaat ge, nooit of te nimmer het recht onafhankelijk te zijn, voor goed zullen prijsgeven!

En nu keeren wij naar ons Museum terug, waar ik u wees op de *Tabellen van het Onderwijs*. Ze zijn bronnen van onkreukbare getrouwheid en leeren ons dat van 1888—1898, dus in een tijdperk van slechts tien jaren het aantal scholen gerezen is van 179 tot 509; dat het onderwijzend personeel in 1898 bestond uit 830 personen en het aantal leerlingen in die jaren was aangegroeid van 4016 tot 14702. Nu bedenke men dat er

behalve genoemde, zorg voor ontwikkeling, nog veel privaat onderwijs werd gegeven op de vaak ver van elkander gelegen hoeven, waar één onderwijzer aan geheel de familie, zoo jongeren als ouderen onderricht gaf in de eerste beginselen van lezen, schrijven en rekenen.

Dikwijls ook breidde hij zijn werkkring uit door andere omliggende hoeven te bezoeken, waar ook behoefte aan geestelijk voedsel bestond. Wel zijn de afstanden vaak groot, doch de Boer houdt steeds een paard tot „Neefs" vervoeging. Dat de scholen goed bezocht werden, blijkt wel uit de cijfers van schoolbezoek, welke aangeven voor de dorpsscholen $85^{9}/_{10}$ % en voor de stads- of wijkscholen $91^{2}/_{3}$ %.

Het is zeer merkwaardig voor hen die een speciale studie maken van dezen tak van ontwikkeling, te vragen naar de „*Proeven van Bekwaamheid*", een rijk dossier in den Catalogus aangegeven onder de Nos. 2023—2047.

Om begrijpelijke redenen voor ontwikkelden zijn deze officieele documenten niet open en bloot tentoongesteld, doch kan een ieder ze op aanvrage inzien.

Flora van Zuid-Afrika.

Zeker, ze hebben hun beste beentje voorgezet, zooals ik op den dag der opening een leider van onze jeugd hoorde zeggen, maar is dit niet overal het geval en zoudt gij, meester Vossius, dan iets anders toonen van uw leerlingen dan datgene wat u. i. gezien mag worden?

(Wordt vervolgd.)

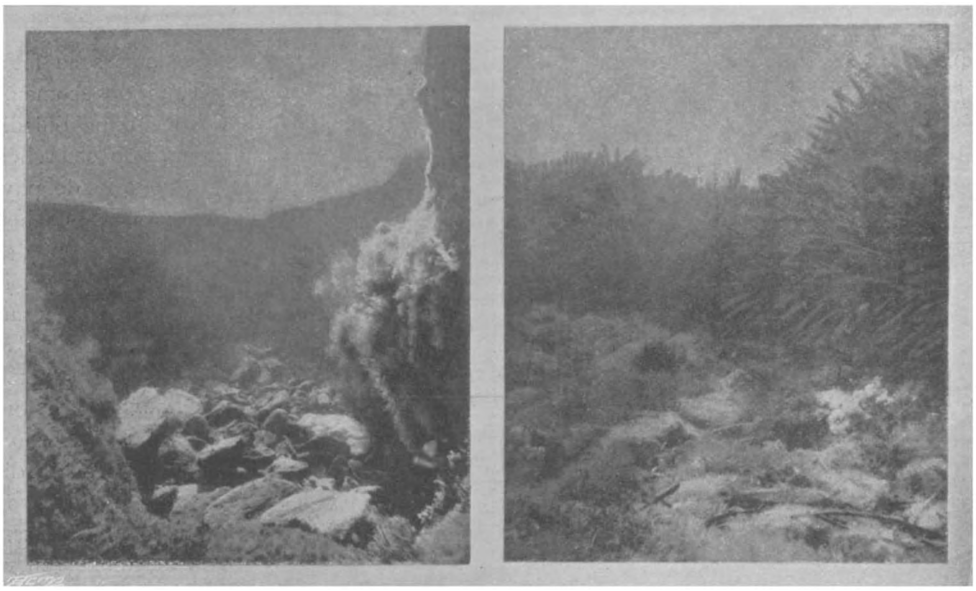

„Landschappen" op den bodem van de zee.

Fotografie onder Water.

Een belangwekkend verhaal van de proeven, die genomen werden door den heer Louis Boutan en Dr. Shufeldt, de twee bekende onderzoekers van het leven van de visschen. De heer Louis Boutan van de Zoölogische School te Parijs heeft in duikerkleeding onder water proeven genomen met een camera; terwijl de heer Shufeldt eenige hoogst merkwaardige fotografieën van visschen heeft genomen in de Gebouwen van de Vereeniging voor Visscherij te Washington in de Vereenigde Staten.

I. De proefneming van den heer Louis Boutan.

In Frankrijk zijn twee zee-laboratoriums, die in betrekking staan met de School voor Zoölogie aan de Universiteit te Parijs, onder de leiding van den heer Lacaze de Duthiers, het hoofd van die inrichting. Het eene laboratorium is te Roscoff in Bretagne, het andere te Banyuls aan de Middellandsche Zee, dicht bij de Spaansche grens. In die laboratoriums of aquariums, zooals zij eigenlijk moesten heeten, houdt men zich bezig met het waarnemen van de dierenwereld in de zee. Des zomers werken de studenten te Roscoff; des winters te Banyuls. De assistent en vertegenwoordiger van den heer Lacaze de Duthiers is de heer Louis Boutan, die terwijl hij het toezicht hield op de studiën in het laboratorium, tevens gelegenheid wist te vinden om verschillende belangwekkende proeven te nemen. Een van die proeven is het practisch bewijs, dat men onder de oppervlakte van de zee kan fotografeeren.

In 1893 zag de heer Boutan zijn pogingen voor het eerst met succes bekroond. Hoewel reeds andere geleerden vóór hem hadden ingezien, dat die gedachte wel degelijk verwezenlijkt kon worden, had men toch nog slechts eenmaal een poging gedaan om een toestel te maken voor het fotografeeren onder de oppervlakte van het water. De heer P. Reynard had een camera saamgesteld, waarmede hij echter niet veel succes had. De heer Boutan heeft dus alle recht

op de eer, dat hij de uitvinder is van een der meest belangwekkende ontwikkelingen van de wetenschap der fotografie, een ontwikkeling, die voor de praktijk zeer veel nut belooft.

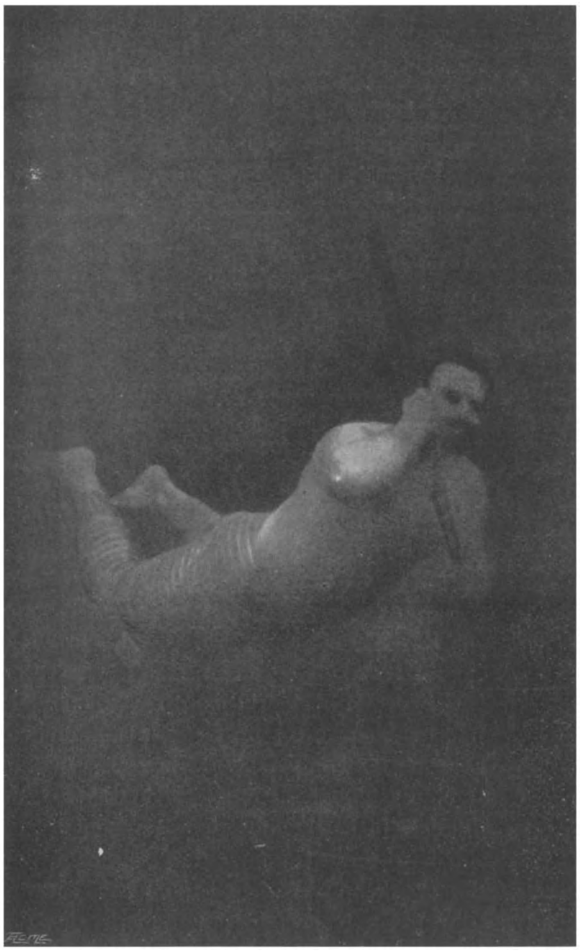

Fotografie instantanée van een duiker onder water, met de camera genomen.

Ik heb den heer Boutan te Roscoff in zijn studeervertrek gezien, dat aan het aquarium grenst. Hij was druk bezig met het nazien van de drukproeven van zijn nieuwe boek. Op de tafel lagen ontelbaar vele brieven uit alle oorden der wereld, om hem inlichtingen te vragen over zijn laatste ontdekkingen.

„Het denkbeeld van onderzeesche fotografie is voor het eerst bij mij opgekomen," zeide de heer Boutan, „toen ik mij onledig hield met proeven te nemen op een schelvisch. Er zijn enkele stadiums in de physieke ontwikkeling van den schelvisch, die men slechts op den bodem kan waarnemen en wel in zijn teeltijd. Ik kon die waarnemingen niet anders doen, dan in de uitrusting van een duiker. In de Baai van Banyuls, waar ons tweede laboratorium is, zijn groote bedden met schelvisch, en in die baai ben ik begonnen met ze in hun ontwikkeling te bestudeeren. In 1892 ben ik als duiker uitgerust, voor het eerst naar den bodem van de zee afgedaald. Ik bemerkte, dat men zeer spoedig gewoon raakt aan het gewicht van die kleeding en aan het geluid van de luchtpomp en andere ongeriefelijkheden, en het duurde niet lang of ik voelde mij op den bodem van de zee evenzeer te huis als op den vasten grond.

„Er zijn enkele dingen, die men moet weten voordat men den grooten onderzeeschen tocht onderneemt. Indien men bij voorbeeld een of ander voorwerp wil oprapen, moet men zich dicht bij dat voorwerp op den bodem der zee laten vallen. Om vlug voort te gaan, moet men zich zoodanig bukken, dat men een hoek vormt van zestig graden. En zoo meer. Nadat ik gewoon was geraakt om op den bodem van de zee te loopen, was ik verrast door de buitengewoon mooie onderzeesche landschappen. Op zandige bodems ziet men uitgestrekte weiden van hoog gras, waarvan de sprieten alle naar één zijde liggen; dat wil zeggen in de richting van den stroom. Hier en daar zijn ravijnen of valleien, begrensd door rotsen. In de rotsen zijn kloven en holten,

en in elke holte krioelt het van duizenden verschillende vormen van dierlijk leven.

„Alles was zoo mooi en zoo vreemd, dat dikwijls de wensch bij mij opkwam het tafereel te kunnen schetsen of schilderen, om op den vasten grond een duidelijk beeld te kunnen geven van hetgeen ik in de diepte had gezien. Maar daar kon natuurlijk geen sprake van zijn. Dan op een keer kwam de gedachte bij mij op, dat het misschien niet onmogelijk zou zijn om allen met mij eens, dat er geen onoverkomelijk bezwaar voor was. Vóór alles evenwel moest men een speciaal fotografisch toestel maken, dat ik mee kon nemen in het water.

„Tot nu toe had men met gewone fotografische toestellen voorwerpen onder water, dieren in de waterbakken in de aquariums van af de oppervlakte van het water gefotografeerd, of van terzijde van het glas, zonder evenwel ooit een goed resultaat te

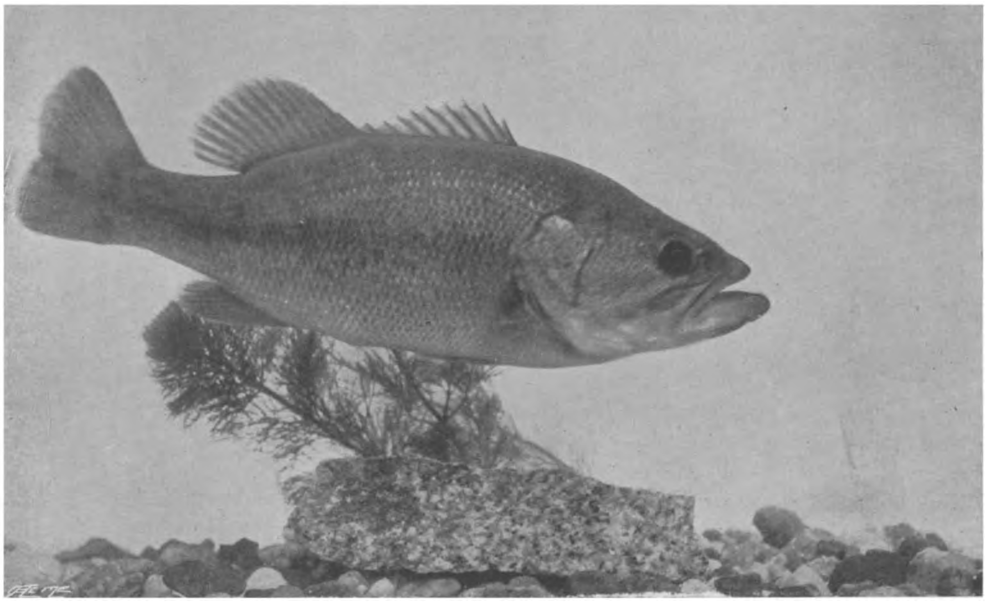

De zwarte baars.

door middel van de fotografie eenige zichtbare herinneringen te verkrijgen van mijne onderzeesche uitstapjes.

„Ik kon niet inzien, waarom men niet even gemakkelijk op den bodem van de zee zou kunnen fotografeeren als in de open lucht. Water is natuurlijk een veel dichter medium dan de lucht, maar daar het oog op den bodem van de zee voorwerpen kan onderscheiden, was er volgens mijne meening geen enkele reden, waarom een fotografische plaat daar niet evenzeer vatbaar zou zijn voor indrukken. Ik raadpleegde verscheidene deskundigen en zij waren het verkrijgen. Om onder het water te fotografeeren moest men onder water gaan en de camera medenemen. Dat was het beginsel, waarvan ik uitging, toen ik plannen ontwierp voor mijn fotografisch toestel. Ik moest een waterdichte kist hebben, waarin men een gewone camera kon gebruiken zonder gevaar te loopen, dat er water in kwam. Ik nam de camera, die bekend is onder den naam van de „detective camera." Deze werd in een kistje geplaatst, dat van koperen platen was vervaardigd. Het deksel van dat kistje, dat met sterke schroeven werd afgesloten, rustte op een bodem van

dikke caoutchouc. Toen de camera in het kistje geplaatst werd, kwam de lens uit op een raampje van spiegelglas van dezelfde grootte, dat men in den koperen wand had aangebracht. Met behulp van kleine knoppen aan de buitenzijde van het kistje bevestigd, kon dat spiegelglas geopend of gesloten worden en kon men de platen automatisch verwisselen.

„Bovendien moest men bij het samenstellen van dat toestel ook nog rekening houden met het feit, dat er op zekere diepten een geduchte persing wordt uitgeoefend. Op een diepte van tien meter b.v. is er een sterke atmosferische drukking, en bovendien is er dikwijls onvoldoende om fotografische platen te treffen, al stelt men de camera ook geruimen tijd achtereen. Het resultaat mijner proefnemingen heeft aangetoond, dat men beneden een diepte van zestien tot twintig voet, op welke diepte de plaat dertig à vijftig minuten moet worden blootgesteld, met het gewone zonlicht geen voldoend resultaat kan verkrijgen. Met kunstlicht evenwel kan men instantanées opnamen verkrijgen op elke diepte, waarheen de duiker kan afdalen. Dat afdalen heeft evenwel ook zijn grenzen. Voor zoover men weet, heeft een duiker nooit meer dan 200 voet kunnen dalen. Dat is gebleken bij de schipbreuk

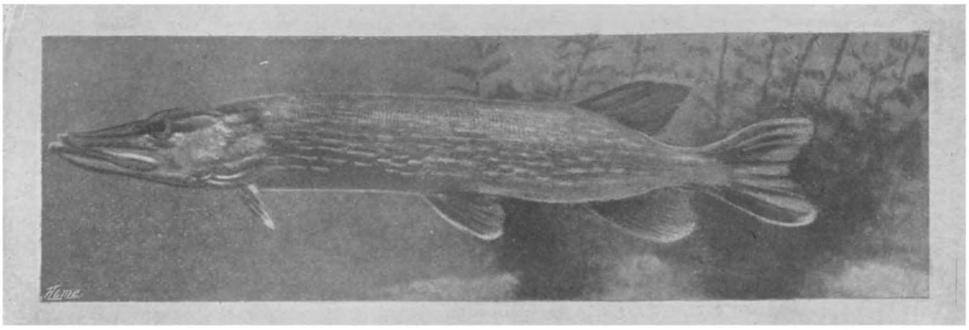

De snoek.

nog een tweede drukking van een kolom zeewater van ongeveer negen meter hoogte, voldoende om het deksel en de wanden van het kistje in te drukken en daardoor de symmetrie van het toestel te verstoren.

„Ten einde daarin te voorzien, bevestigde ik een gutta-percha bal, tot op ongeveer drie vierde deel met lucht gevuld, aan een buis, die in gemeenschap is met de binnenzijde van het kistje. De drukking van het water en de lucht op die gutta-percha bal drong een voldoende hoeveelheid lucht uit den bal in het kistje om aan de binnenzoowel als aan de buitenzijde een gelijke drukking te verkrijgen. Het voetstuk van mijn camera werd gemaakt van een plaat gegoten ijzer met drie omgebogen ijzeren voeten.

„Daarop volgde de quaestie van het licht. Beneden een zekere diepte is het licht van het Engelsche schip de „Columbian," bij de Ushant eilanden, op een diepte van 240 voet. Een duiker Deschamps genaamd trachtte het wrak te bereiken. Nadat hij 130 voet gedaald was, begon hij zich zeer onwel te gevoelen. Toch bleef hij nog dalen, maar toen hij een diepte van 200 voet had bereikt, verloor hij zijn bewustzijn en moest hij naar omhoog worden getrokken. Een tijdlang verkeerde hij in groot gevaar.

„Op 120 of 130 voet diepte, met een drukking van vier à vijf atmosferen, kan een duiker werken, en het is mijn vaste overtuiging, dat de duikers mettertijd zelfs nog dieper kunnen dalen, wanneer zij onder weg telkens rust nemen totdat hun lichaam gewend is aan de drukking van elke halte en daarna afdalen naar een lagere halte. Maar, zooals ik reeds heb gezegd, beneden

een diepte van 20 voet is het kunstlicht onmisbaar voor de onderzeesche fotografie. Voor een fotografie, die vier voet onder de oppervlakte van het water is genomen, moet de plaat vijf maal zoo lang geëxposeerd worden als in de open lucht, en hoe dieper men gaat, des te langer moet naar evenredigheid de plaat worden blootgesteld.

„Het electrisch licht is volgens mijne meening uitstekend geschikt voor de onderzeesche fotografie. Tot mijn spijt kon ik er geen gebruik van maken, omdat het te kostbaar was en het zoo moeilijk van uit een boot kon geregeld worden. Het beste licht dat ik tot nu toe gebruikt heb, is van een lamp, die in gemeenschap stond met een vat of reservoir met oxygeen gas, dat reeds was aangestoken toen het werd neergelaten. Door middel van een gomelastieken bal vol magnesiapoeder, door een blaaspijp in verbinding gebracht met den bal, waaronder de lamp brandde, kon ik telkens wanneer ik een plaat exposeerde, een helder licht verkrijgen.

„Mijne eerste proeven nam ik in de zee bij Banyuls. Tot mijn spijt bestaat de bodem van de zee hier uit modderig zand, en is de kleur van het water effen grijs, hetgeen nu juist niet zeer bevorderlijk is om de fotografieën die er genomen worden, bijzonder helder te maken. En wanneer de duiker daar rondloopt, maakt hij den modder los, waardoor het water nog troebeler wordt. De afbeeldingen, welke ik in die baai verkreeg, bevredigden mij niet bijzonder, hoewel ik mijn werk niet opgaf, voor dat ik veel beter resultaten had verkregen. Niet ver van Banyuls evenwel is de kleine baai van Troc. Deze baai is, wanneer de wind uit het Zuiden of Zuid-Oosten waait, even kalm als een meer. Daar is geen modder, daar de bodem bestaat uit hard wit zand. Hier is een zeer schilderachtig onderzeesch „landschap." Weiden van zeegras bedekken de glooiende hellingen, die ver naar beneden afloopen. Hier en daar tusschen de bosschen van zee-riet, dat soms zoo hoog is, dat het tot boven aan mijn helm reikte, zijn kleine paden, die gevormd worden door de stroomingen, en waar men zeer gemakkelijk langs kan loopen. Er zijn hooge rotsen en ook holen, waarin vele dieren een schuilplaats vinden. De diepte wisselt van zes tot zes en dertig voet.

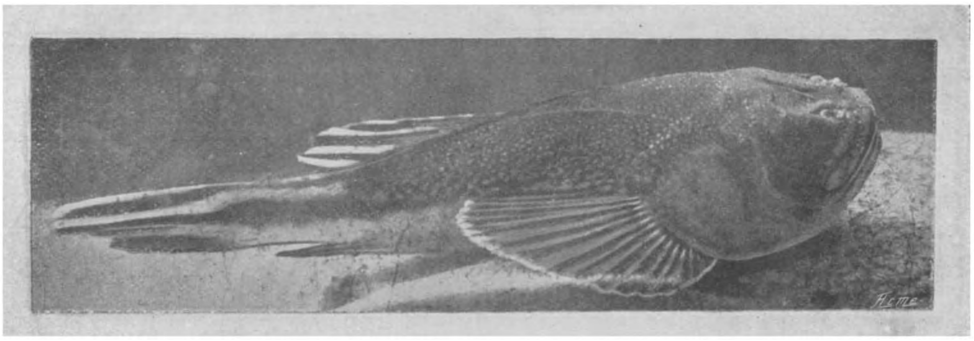

De sterrenkijker.

„En thans een enkel woord over de wijze waarop ik de zaak aanvatte. Ik roeide met een schipper naar de baai. De boot werd voor anker gelegd en zoo stevig aan de rotsen vastgesjord, dat ze onbeweeglijk moest blijven liggen. Daarop deed ik mijn duikerkleederen aan en liet ik mij in zee zakken. Dan seinde ik, dat mijn camera met het voetstuk mij nagezonden moest worden. Tegelijk daarmede kwam een zwaar gewicht van gegoten ijzer om het toestel wanneer het geplaatst was, in rust te houden. Dan ging ik er op uit om een punt te zoeken dat ik wilde fotografeeren. Zoodra ik het had ge-

vonden, plaatste ik mijn toestel en schikte ik alles zoodanig, dat ik slechts aan een knopje behoefde te draaien om de plaat te exposeeren.

„Waar ik de plaat langen tijd moest exposeeren — en dat was altijd het geval met mijn eerste camera — seinde ik den schipper, dat hij op zijn horloge moest zien en mij laten weten, wanneer de tijd voor het exposeeren van de plaat was verstreken. De kortere of langere duur van het exposeeren hangt veelal af, zooals ik zag toen ik de proeven nam met mijn oorspronkelijke camera, van de diepte waarop men de proeven doet en van de weersgesteldheid. Op een mooien dag was tien minuten voldoende op een diepte van zestien voet. Bij tweemaal diezelfde diepte duurde het exposeeren meer dan twee maal zoo lang.

„Ik heb heel wat teleurstellingen ondervonden, voordat ik goede resultaten kreeg. Ik ontdekte o. a., dat men geen goede afbeeldingen kon nemen, wanneer de oppervlakte van het water niet in volkomen rust verkeerde. De minste stoornis brengt de planten op den bodem van de zee in beweging.

„Kort geleden heb ik een toestel bedacht met een grootere lens om de gevoelige plaat aan een maximum van licht bloot te stellen, en daarna maakte ik geen gebruik meer van de waterdichte kamer. Ik bedacht, dat er bij het fotografeeren in de lucht voor en achter het object-glas lucht is, en dat er dus geen reden bestond, waarom dat bij het fotografeeren in water ook niet het geval zou zijn. Daarom kwamen in dit nieuwe toestel de platen onmiddellijk in aanraking met het zeewater. Wanneer het exposeeren niet te lang duurt, heeft het zeewater volstrekt geen schadelijken invloed. En door het gebruik van geverniste platen wordt in dat opzicht alle bezwaar opgeheven. Toch voldeden de proeven met die camera genomen, mij ook nog niet bijzonder goed.

„Bij mijn laatste proefnemingen ben ik weer terug gekomen tot de waterdichte kamer, waarin de camera werd geplaatst, en stelde ik het mij tot taak om een toestel te vervaardigen, waarmede ik instantanées-opnamen kon doen en op zulk een diepte, dat ik in plaats van het zonlicht een kunstlicht kon nemen, dat op gelijke hoogte was met het toestel. Met dat toestel nam ik de fotografie van den duiker. Dat geschiedde op een diepte van tien voet. David, de duiker, was ongeveer dertien voet van het fotografietoestel verwijderd. Die afbeelding was een instantanée-opname die den vorigen herfst 's morgens om elf uur werd genomen op een dag, dat de zon helder scheen. Het toestel werd van uit de boot gesteld door middel van een touw, dat tevens in communicatie was met de klep van dat fotografietoestel. Het succes van de fotografie was mij een bewijs, dat men fotografieën onder de oppervlakte van het water kan nemen, zonder dat men er zelf onder behoeft te gaan.

„Toen ik een begin maakte met die proefnemingen, bemerkte ik, dat men op een diepte van vier voet vrij voldoende afbeeldingen kon verkrijgen, en dat het op die hoogte voor den fotograaf onnoodig is, zelf onder water te gaan. Door een metalen buis, die in gemeenschap is met den spiegel kon ik vanaf de oppervlakte het voorwerp zien, dat ik wenschte te fotografeeren."

De heer Boutan zeide ons, dat het fotografeeren in zulke modderige diepten in vloed-zeeën, niet veel practisch nut oplevert, maar dat het in de Middellandsche Zee een geheel ander geval is.

Het resultaat dat men door de proeven van den heer Boutan heeft verkregen, bestaat hierin dat men met kunstlicht fotografeeren kan op elke diepte onder water, waarheen de fotograaf kan afdalen. Tot nu toe heeft men nog niet lager kunnen komen dan 140 voet. Men heeft ook gezien, dat het mogelijk is op niet al te groote diepten te fotografeeren door het fotografie-toestel naar beneden te laten zakken, zonder dat men zelf in het water behoeft te gaan, en door de camera van uit de boot te besturen.

Omtrent de toekomst van de onderzeesche fotografie wenschte de heer Boutan zich niet uit te laten. „Ik spreek niet gaarne over hetgeen in de toekomst wellicht zal geschieden," zeide hij. „Dat is de toekomst vooruitloopen, en het klinkt bovendien ook onaangenaam, wanneer men iemand hoort spreken over groote dingen die hij hoopt tot stand te brengen."

Hij liet zich evenwel ontvallen, dat hij, nu men hem het geld heeft toegezegd — door gebrek aan de noodige subsidie kon hij tot nu toe zijn ontdekking niet ten volle uitwerken — binnen kort in staat zal zijn een poging te doen om op een diepte van 300 voet en meer te fotografeeren, terwijl het toestel tot op die diepte wordt neergelaten en van af de oppervlakte bestuurd, en het licht wordt voortgebracht door een krachtige electrische batterij.

Wij mogen dus met recht verwachten, dat de diepe zeeën genoodzaakt zullen worden ons hare geheimen te openbaren — ende voortaan heeft de zee geen verborgenheden meer.

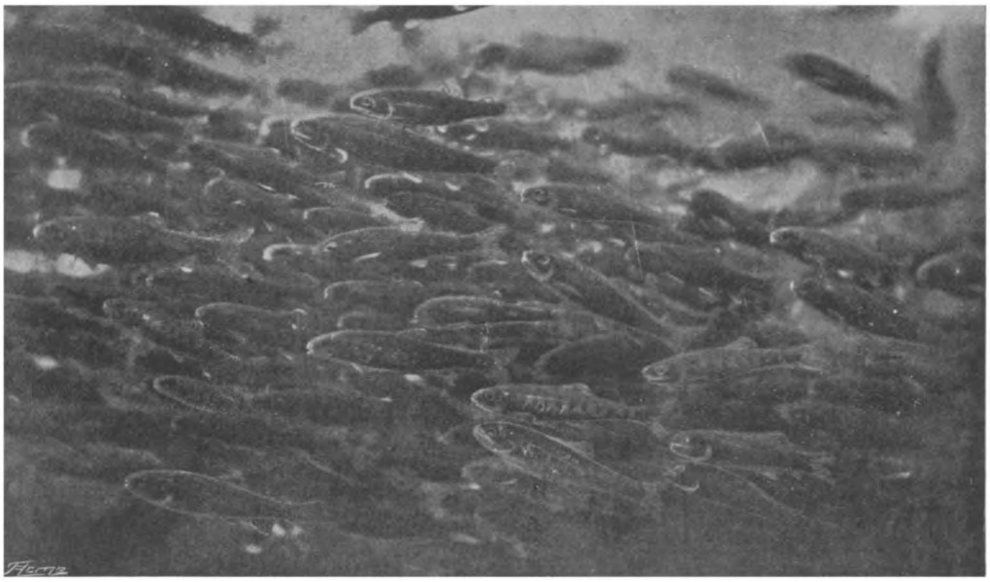

Forellen.

II. De proefnemingen van Dr. Shufeldt.

Wij overdrijven hoegenaamd niet, wanneer wij zeggen, dat geen enkele afdeeling van de fotografie zooveel moeilijkheden oplevert als die van het fotografeeren van levende visschen. In de eerste plaats, moet men rekening houden met de onophoudelijke, snelle en dikwijls onzekere bewegingen van de visschen zelf. Bovendien heeft men nog de moeilijkheid om het juiste brandpunt te vinden en ten derde de quaestie van de weerspiegeling, een zeer belangrijk vraagstuk, wanneer men gesteld is op goede resultaten.

Het is ons voornemen, in dit artikel nog met een enkel woord te spreken over de bijzonder interessante proefnemingen van Dr. Shufeldt uit Washington in Amerika, die veel tijd en studie heeft gewijd aan de kunst om visschen te fotografeeren. Dat de heer Shufeldt veel succes heeft gehad met zijn pogingen, zal ieder zeker gaarne toestemmen, die een blik werpt op de illustraties, die bij dit artikel behooren

en die hij ons goedgunstig heeft afgestaan.

Deze visschen werden gefotografeerd in de Gebouwen van de Vereeniging voor Visscherij te Washington, eerst door het glas van de aquariums, waarin de visschen bewaard worden, en later in een opzettelijk vervaardige glazen tank die op het binnenplein van het gebouw werd geplaatst.

Een enkel woord over dit geheel eenig aquarium is hier zeker niet ongepast. Het bestaat uit een rij van open tanken die om een corridor gerangschikt zijn en waar het zonlicht vrij in kan schijnen, wanneer men ten minste geen gebruik maakt van een schut of afdak. In die tanken bewaart men een groot aantal zee- en zoetwatervisschen, ook paling, krabben en kreeften. In de „grot” zooals men haar noemt, zijn de glazen voorzijden van de aquariums dicht bij den muur. Daardoor denkt men onwillekeurig aan muurschilderingen, waarop de geschubde bewoners leven en zich kunnen bewegen. Al het licht dat in en op dien corridor valt, komt door de glazen voorzijden van de aquariums en de smalle gang aan het einde van het vertrek.

In die prachtige grot heeft Dr. Shufeldt, een van de meest bekende natuurkundigen uit Amerika, eenige goed geslaagde fotografieën genomen van de gevinde bewoners. Zijne proefnemingen hebben vele jaren geduurd; vandaar dat de hierbijgaande fotografieën het resultaat zijn van een langdurigen, moeitevollen arbeid. Wanneer wij hier spreken van „jaren”, wil dat niet zeggen, dat er geruime tijd verliep, vóórdat men een fotografie had verkregen, maar veeleer, dat onze keur van illustraties de vrucht of het resultaat zijn van de proeven, die verscheidene jaren achtereen herhaalde malen werden genomen. In enkele gevallen verkreeg men deze fotografieën zonder veel tijdverlies, maar daarentegen moest men ook dikwijls het fotografietoestel opstellen, en daarna kalm wachten, totdat de visschen toevallig in het optisch veld kwamen. Er gingen dikwijls verscheidene dagen voorbij, voordat er een werkelijk goede fotografie was verkregen, en het was niets bijzonders als men op een drukkend heeten namiddag twee uur achtereen geduldig moest wachten.

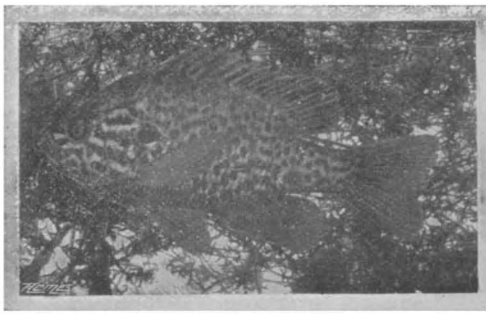

De maanvisch.

Een groep maanvisschen.

Dr. Shufeldt is het eerst met die proeven begonnen in het begin van Juli 1897, en de visch, dien hij voor dat doel uitkoos, was een groote snoek. In een zijner werken „Proefnemingen om Levende Visschen te fotografeeren” zegt hij op de fotografie van dien snoek doelende: „De fotografische plaat werd ongeveer twee seconden geëxposeerd, en op dat oogenblik was de oppervlakte van de linkerzijde van den visch bijna parallel met de oppervlakte van het glas en ongeveer drie duim beneden de oppervlakte van het water. Men maakte nu gebruik van een middenschot, waardoor het subject onder het fotografeeren doodstil bleef liggen. Boven de oppervlakte van het water waren de lichtstralen een weinig verstrooid, en een tweede nadeel bestond hierin, dat de kleur van den snoek geheel over-

eenkwam met de schaduw van het metaalzwart van het aquarium, waardoor de omtrek van het negatief niet zeer duidelijk uitkomt."

Maar al laat de heer Shufeldt zich ook uiterst bescheiden uit over deze afbeelding, ze is niettemin een bijzonder mooie fotografie; ook in een ander opzicht is zij hoogst merkwaardig. Toen men deze fotografie vergeleek met geteekende afbeeldingen van die vischsoort in vele algemeen bekende werken, zag men, dat terwijl bij den levenden visch de borstvinnen bijna geheel benedenwaarts zijn gericht, en de uiteinden van den staart bepaald rond zijn, de vinnen in de boeken opwaarts geteekend zijn en de uiteinden van de staartvinnen niet zijn afgerond. Het was dus bewezen, dat de staartvinnen op de afbeeldingen, die men tot nu toe als standaardteekeningen van den snoek had beschouwd, onjuist van omtrek waren.

Hieruit ziet men nu van hoeveel waarde de camera is. Daaromtrent zegt de heer Shufeldt: „Mettertijd zullen de dikwijls onnauwkeurige teekeningen, waarmee de wetenschappelijke werken geillustreerd zijn, ongetwijfeld vervangen worden door de meer juiste fotografieën, die men onder gunstige omstandigheden van visschen en andere dieren heeft genomen. Daarom vooral streven wij er naar om zeer nauwkeurige negatieven te verkrijgen van de visschen — den levenden visch in zijn natuurlijk element en in zijn normale omgeving."

Bovendien moet men niet vergeten, dat er wat vorm en verhouding betreft, een groote verandering plaats vindt bij den visch, wanneer hij uit het water is verwijderd. Vandaar de groote waarde, welke de fotografieën van Dr. Shufeldt voor ons hebben.

Nog een andere zeer belangwekkende fotografie, is die van een groep maanvisschen. Op een enkele uitzondering na is elke visch prachtig afgebeeld, en bij het zien van de fotografie kan men zich bijna voorstellen, dat men de werkelijke zee aanschouwt, zoo natuurlijk is de omgeving. De instantanée-opname van den sterrenkijker wordt als een zeer merkwaardige fotografie beschouwd. Zij stelt den visch voor op 't oogenblik dat hij zich in het zand gaat begraven. Wanneer men de illustratie zeer nauwkeurig bekijkt, ziet men als het ware de beweging van de vin, die op het punt is om het zand onder in de glazen tank weg te graven.

De fotografie die waarschijnlijk de grootste verbazing zal wekken, is die waarop ongeveer 500 jonge forellen zijn afgebeeld. Verscheidene forellen waren evenwel buiten het brandpunt. In de oorspronkelijke fotografie, die 5 duim bij 8 duim is, ziet men nog meer details dan op onze illustratie, die natuurlijk nog aanmerkelijk verkleind is.

Wij kunnen hier nog bijvoegen, dat Dr. Shufeldt voor zijne fotografische opnamen gebruik maakte van een Voigtlander lens N°. 1, en dat hij de camera dicht bij het aquarium plaatste, op ongeveer een of twee duim afstand van het glas.

GEEN ALLEDAAGSCH PRAATJE.

De thee wordt in kisten gepakt voor de export.

Het Vaderland van de Afternoon-Tea.

Van de millioenen menschen, die thee drinken, schijnen slechts zeer weinigen te weten, hoe ze verbouwd en verder bewerkt wordt.

Zij zouden het misschien haast niet kunnen gelooven, dat in Indië en Ceylon 800.000 bunders land met thee beplant worden en dat daardoor aan meer dan een millioen menschen werk wordt verschaft.

En als men dan bedenkt, hoevele duizenden in Europa een werkkring vinden bij den handel in thee! . . . winkeliers, handelslieden, makelaars . . . . die allen bestaan door den verkoop van dit consumptie-artikel, dat de meesten niet gaarne bij hun ontbijt zouden missen.

En toch weet ternauwernood een tiende gedeelte van die „theegebruikende menschheid" iets omtrent de bewerking welke de thee ondergaat, en zeker heeft nog nooit iemand gedacht aan dat millioen menschen, dat zijn diensten verleent bij 't verbouwen en verwerken van de thee.

De inkomende rechten, die gedurende de twaalf maanden van het vorige jaar in Indië en Ceylon aan de Douanen werden betaald, bedroegen *f* 36.000.000, om niet te spreken van de enorme sommen, die als belasting, enz. enz. aan het Gouvernement van Ceylon en Indië worden betaald om de schatkist te stijven en in 't onderhoud te voorzien van honderdduizenden menschen.

Het plukken van de thee-plant begint gewoonlijk ongeveer in het midden van Maart en duurt tot het laatst van November, behalve in Ceylon, waar de thee bijna het geheele jaar wordt geplukt, omdat het daar nooit koud is en de groei van de plant dus niet belemmerd kan worden.

Een theestruik moet ongeveer vijf jaar oud zijn voordat ze rijp genoeg is voor het plukken, hoewel er in de lage streken in het derde en vierde jaar reeds dikwijls de fijne toppen uit worden genomen. Dat plukken is meestal het werk van de vrouwen en de kinderen van de „koelies"; eerstgenoemde werken vlug en handig en worden betaald bij 't pond geplukte groene blaadjes.

Wanneer de blaadjes geplukt zijn, worden zij in manden geworpen, waarvan de inhoud tweemaal daags naar het magazijn wordt gebracht en gewogen.

Het plukken geschiedt volgens verschillende methodes; het meest gebruikelijk

systeem is evenwel twee blaadjes en een knop bij elkaar en niet elk afzonderlijk te plukken.

Eenige planters, bij wie kwantiteit vóór kwaliteit gaat, nemen er het derde blad ook bij.

Men ziet dus, dat niet alle bladeren worden weggenomen, maar alleen de jonge spruiten. 't Moet met zeer veel zorg en omzichtigheid gedaan worden; meestal geschiedt het dan ook onder het waakzaam oog van een opzichter.

Het „keeren" van de blaadjes die het „gist-proces" moeten doormaken.

Gewoonlijk gaat men in zes à acht dagen eenmaal de geheele plantage door. Wanneer het blad geplukt is, wordt het naar het magazijn gebracht, gewogen en op de volgende wijze behandeld. Het eerste proces noemt men „verdorren". Het blad wordt in een dunne laag uitgespreid op gevlochten ijzerdraad, dat op den zolder of in het „verwelkingslokaal" ligt; daar moet dan een gedeelte van het vocht uit het blad verdampen, ten einde het blad goed te kunnen oprollen zonder het te breken. Een goed verwelkt blad is even buigzaam als een zacht-glacé handschoen.

Dan komt het oprollen; daarbij moeten eenige cellen van het blad verbroken worden om het sap vrij te laten en moet het blad tevens worden opgerold. Men moet echter zorg

Pluksters, die de thee laten wegen.

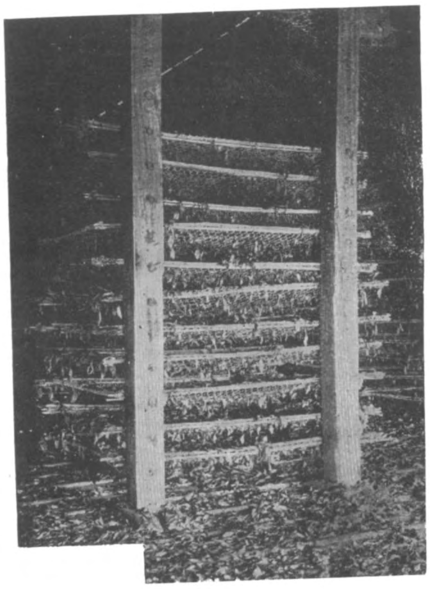

Hoe men de blaadjes laat verwelken.

dragen, dat er niet te veel sap verloren gaat, want dan zou ons kopje thee allicht minder geurig worden.

De oude en vieze gewoonte om met de hand te rollen, wat nog altijd gebruikelijk is bij de Chineezen, is geheel afgeschaft in Indië en Ceylon, waar men gebruik maakt van rolmachines.

De godsdienst van de Indiërs dwingt hen trouwens tot meerdere zindelijkheid dan bij de Chineezen, zoodat het er nog weinig toe zou doen al behandelden eerstgenoemden de thee met de handen.

Het daaropvolgend proces, dat het theeblad door moet maken, is het gisten, en dat wordt door vele planters als het voornaamste beschouwd van de geheele bewerking, daar een goed blad daarbij zoo licht bedorven kan worden.

Is het blad uit de rol-kamer verwijderd, dan gaat het naar een afzonderlijk lokaal, dat gewoonlijk buiten de eigenlijke fabriek is gebouwd, omdat het gistende blad behoefte heeft aan koelte en vochtigheid. Het wordt dan in kleine hoopjes op den vloer of in tobben uitgespreid en moet voortdurend omgelegd worden om koel te blijven Reeds zeer spoedig beginnen de jonge blaadjes als het ware te oxydeeren, en nemen zij in plaats van een helder groene, een heldere koperkleur aan, evenals van een nieuw 2½-centstuk.

Eenige planters schiften de jonge blaadjes van de grovere onmiddellijk na het rollen, en trachten zoodoende een meer gelijke kleur te verkrijgen, maar dat is altijd een moeilijk werk, omdat de blaadjes kleverig zijn en dus aan elkaar plakken. 't Is de gewoonte om zoodra men de gewenschte koperkleur heeft verkregen, de blaadjes nog eens te rollen voordat zij gedroogd worden.

Het plukken van de blaadjes.

Het doel, dat door het volgende proces — het schroeien — wordt beoogd, is het verwijderen

van alle vocht, zonder die bestanddeelen te verliezen, welke de handelswaarde van de thee verhoogen. De meeste plantages zijn tegenwoordig voorzien van nieuwerwetsche droogmachines. De temperatuur verschilt bijna op elke plantage, daar iedere planter daarover zijn eigen meening heeft. Eenigen drogen de blaadjes tweemaal. Eerst wordt het blad op een zekere temperatuur tot op 70% gedroogd en daarna hieruit, dat de bewerking van de thee een zekere kunst is, waarmede de planter goed op de hoogte moet zijn. Somtijds moet hij 's nachts eenige malen opstaan om zich te overtuigen, dat alles naar behooren wordt behandeld. De invloed van het klimaat speelt een belangrijke rol, èn voor de kwaliteit van het blad èn tijdens het plukken en de verdere bewerking. Somtijds wil het blad maar niet verwelken en gisten; en op

Het sorteeren van de blaadjes volgens de kwaliteit.

wordt het opnieuw op gloeiende platen gelegd, waar het geheel gedroogd wordt. Dan komt het sorteeren van het droge blad en krijgen de verschillende blaadjes al naar gelang ze mooi of minder mooi gedroogd zijn, de aan ieder zeer goed bekende namen, van Pekoe, Souchong, enz. enz. Dat geschiedt, zooals men op onze fotografie kan zien, door platte zeven van verschillende grootte; daarna worden de blaadjes nog eenige minuten gedroogd, dan gewogen, en ingepakt voor de verzending naar de markt. Men ziet andere tijden is de overgang soms zoo snel, dat er handen te kort komen om de blaadjes bijtijds weg te nemen. Er is niets dat zooveel teleurstelling baart als de bewerking van de thee, want het komt menigmaal voor, dat een planter, juist wanneer hij meent, dat door zijn groote zorg en nauwlettendheid de thee uitmuntend is uitgevallen, van zijn agent het bericht ontvangt, dat de makelaar de monsters onvoldoende heeft bevonden.

Onze illustraties zijn uit den omtrek van Calcutta.

Het zonderlingste Diner, dat er ooit heeft plaats gehad

BEWERKT DOOR HOLDA.

Geïllustreerd naar een serie merkwaardige instantanées.

Het is spreekwoordelijk bekend, dat kellners schrander zijn; zij zijn de gasten zelfs wel eens wat al te schrander. Menschen, die een kellner te slim af zijn, moeten er nog gevonden worden. Dat wil daarom niet zeggen, dat kellners geen menschen zijn, en wij zeggen het ook niet om ze in hun eer te tasten — maar ze hebben toch een eigenaardige manier om den baas over u te spelen en het geld uit uw zak te kloppen.

Er zijn echter twee kellners *par excellence*, die op dit oogenblik onze bijzondere aandacht vragen. Zij doen de dingen waarlijk niet ten halve; zij brengen de taart, de beschuiten, de flensjes, de pudding, enz. enz. alles te gelijk binnen. Zij hebben een eigenaardige handigheid, die allergrappigst is om te zien, maar.... altijd op een afstand. Zij vangen op en werpen terug, en goochelen en gooien, en vangen en werpen altijd maar door; somtijds missen zij, en dan is 't een gerinkel en een gebombardeer van belang, en vliegen de brokstukken van schalen en glazen als kaf in den wind.

Een oude heer en een bekoorlijke jonge dame traden de eetzaal binnen.

Zij zijn aan het tooneel verbonden en behooren tot een vereeniging van vier

Hij vangt den hoed met zijn achterhoofd op.

dat ooit door iemand is bijgewoond.

Een vrij bejaard heer en een jonge dame met een bijzonder aangenaam voorkomen, komen de eetzaal van een restauratie binnen. Zij worden ontvangen door twee uiterst beleefde en keurig net gekleede kellners; wij zullen hen in dit artikel N°. 1 en N°. 2 noemen. N°. 1 belast zich met de taak om mantels, stok en waaier van de gasten weg te brengen; met een handige zwaai werpt hij den hoed van den ouden heer (terwijl deze het niet ziet) in de hoogte en vangt hem op de grappigste wijze met zijn achterhoofd op. Die kunststukken, welke tot inleiding moeten dienen, zijn in de eerste illustraties afgebeeld.

handige goochelaars, die bekend zijn onder den naam van de familie Zwerver, en op hunne zwerftochten zijn ze tot genoegen van vele duizenden menschen bijna den geheelen aardbol omgereisd.

De hiernevensgaande illustraties zijn nauwkeurige voorstellingen van al wat die familie op het tooneel ten aanschouwe geeft; 't is wel jammer, dat de actueele bewegingen grootendeels verloren gaan, maar het is nu eenmaal onmogelijk cinematograaf-voorstellingen in Boon's Magazijn op te nemen. Niettemin zullen deze instantanées-opnamen toch wel eenig denkbeeld geven van de zeldzame goocheltoeren onder dit zonderlingste diner,

De oude heer legt zijn sigaar op de tafel.

Kellner N°. 1 werpt de sigaar in de hoogte en vangt haar in zijn mond op.

Thans evenwel beginnen zij de zaak ernstig op te vatten. Het spreekwoord zegt terecht, dat men geen twee dingen tegelijk kan doen; daarom legt onze geachte gast een half-opgerookte Havana op den rand van een klein tafeltje in zijn nabijheid. De kellners zien dat natuurlijk en nu volgt er een wedstrijd wie die sigaar buit zal maken.

Kellner N°. 2 springt er op toe, doch mist. Kellner N°. 1 neemt met een kunstige wending tafel en al op, werpt de sigaar in de hoogte en vangt haar in zijn geopenden mond op; dat alles gaat met de eigenaardige bedrevenheid van een ervaren goochelaar. Kellner N°. 2 staat er geheel verslagen naar te kijken.

Intusschen hebben onze gasten plaats genomen, maar om de eene of andere reden staan de mooie, maar wel wat omvangrijke lampen met hare groote kappen van gloeiend roode zijde, in den weg.

„Kellner, wees zoo goed, die lampen weg te zetten!"

„Jawel, mijnheer," zeggen beide kellners tegelijkertijd, en zoo gezegd, zoo gedaan: als de wind zoo vlug vliegen de lampen

De lampen,

omhoog naar de zoldering; ze worden weer

de messen, vorken en lepels,

opgevangen en op zij gezet, tot groote schrik en verbazing van de gasten!

Nu is het evenwel de beurt van de kellners om verbaasd te staan, want ternauwernood zijn ze in het vertrek teruggekeerd met verschillende benoodigdheden, of de jonge dame begint ook te goochelen.

De servetten gaan de hoogte in, tot groote ontsteltenis van de beide kellners, die hierdoor in hun zwak getast worden.

Het voorbeeld schijnt aanstekelijk te zijn; bovendien zijn heeren dikwijls geneigd om te denken, dat wanneer een dame zich in een of ander opzicht wil onderscheiden, zij spoedig op haar plaats gezet moet worden; de oude heer althans begint met messen, vorken en lepels naar omhoog te werpen. Hij denkt niet meer aan zijn diner, hij wil de jonge dame laten zien dat ook anderen zich in dat opzicht met haar kunnen meten. Maar, zie! *haar* messen en *haar* lepels en *haar* vorken volgen *zijn* messen, *zijn* lepels en *zijn* vorken in een ondenkbaar kort oogenblik. Het wordt waarlijk een mes om een mes, en een lepel om een lepel!

De kellners zien het met het meeste genoegen: hier hebben zij eindelijk kunstenaars en mededingers gevonden, hunner waardig! N°. 1 is opgetogen; N°. 2 neemt den schijn aan evenzeer opgetogen zijn.

„Nu is het genoeg, en zou ik gaarne zien, dat gij de soep bracht, kellner!"

„Zeer goed, mijnheer; vermicelli- of schildpadsoep?"

„Vermicelli-soep, maar vlug alsjeblieft,"

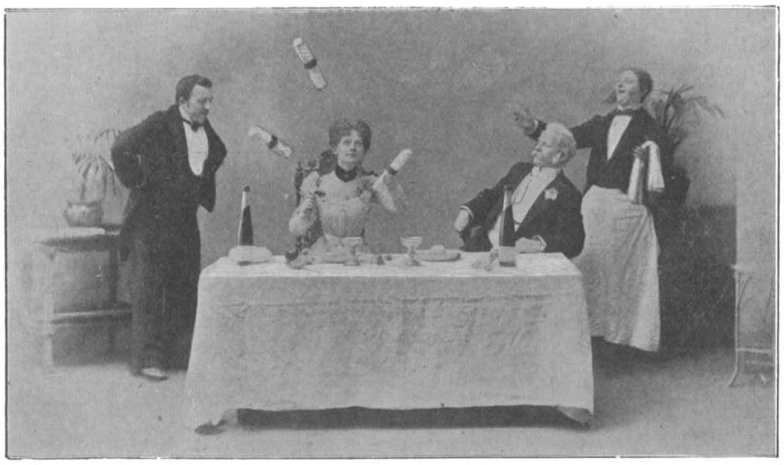

ook de servetten gaan de hoogte in.

is het scherpe antwoord.

Nu heerscht er een doodelijke stilte. De

gasten komen als het ware tot verademing

De soepterrine komt binnen,

na die groote drukte en inspanning.

Wat zou er nu volgen?

Hip ...... br ...... pang! De soep komt binnen! Ze vliegt van de eene zijde van het vertrek naar de andere, van het eene paar handen naar het andere. Flap! Heeft de kellner de soepterrine gemist? Neen, hij glimlacht, maakt een buiging, schraapt zijn keel en zegt „Vermicelli- of schildpadsoep, mejuffrouw?"

„Vermicellisoep," zegt de jonge dame.

Het deksel wordt van de terrine genomen en nu stijgt er een wolk van stoom naar het plafond op. 't Is soep, werkelijke soep, die daar opstijgt, terwijl de toeschouwers er in de grootste verbazing naar kijken. Eindelijk is de geheele vooraad soep naar het plafond gestoomd.

Hip ...... br...... pang! De soep komt terug langs denzelfden weg, dien ze gegaan is, over de hoofden heen van de gasten tot op den soeplepel, waar ze snel genoeg draait en nog eens draait om in ijsroom over te kunnen gaan, wanneer de draaiende beweging slechts lang genoeg duurde. Het eigenlijke diner is nu gedaan; thans is de tijd gekomen, dat de rekening moet gepresenteerd worden. Kellner N°. 2. nadert zeer verlegen en diep buigende, en het zilveren blad in zijn rechter hand snel ronddraaiende. Hij laat het blad bijna op het hoofd van den ouden heer vallen, maar herstelt zich nog bij tijds, glimlacht,

zij tolt op den steel van den soeplepel --

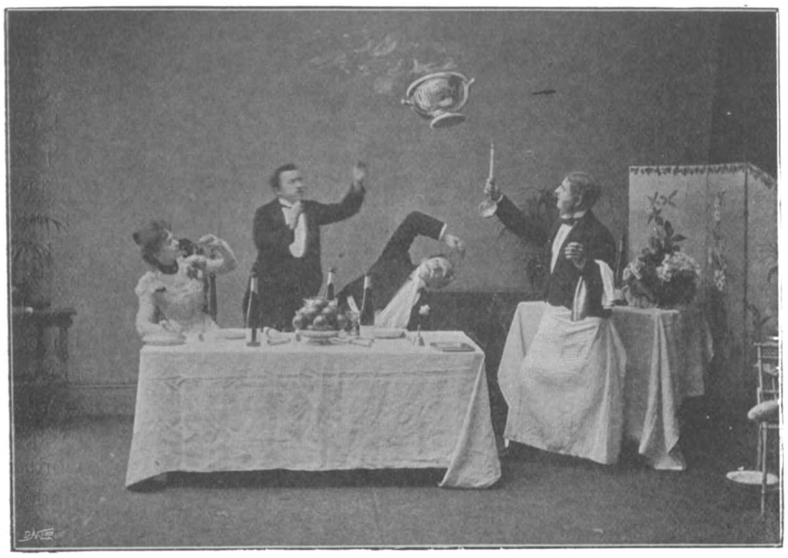

daarna verdwijnt ze.

en krijgt een prijsje omdat hij zich evenals zijn vriend zoo kalm van zijn taak heeft gekweten.

Kellner N°. 1 komt op eenigszins verdachte wijze naderbij en is op het punt om zich meester te maken van hetgeen hem een behoorlijk aandeel toeschijnt van de ontvangen fooi, als de geldstukken met een handigen zwaai omhoog gaan, om in een schitterende rij te verdwijnen in het vestjeszakje van kellner N°. 2.

Het geld verdwijnt in zijn vestjeszakje.

Het schijnt, dat goochelen evenals zoo vele ziekten, in hooge mate aanstekelijk is. Ik heb een jongen gekend, die geen rust had, voor dat hij mij met een overjas, een zijden hoed en een perambulator had getoond, op welke wijze hij een halven stuiver kon laten verdwijnen en weer te voorschijn liet komen. Hij was er zoozeer mede vervuld, dat hij mijne tegenwoordigheid geheel vergat, waardoor ik gelukkig gelegenheid vond een luchtje te scheppen in mijn ouderwetschen rozen-tuin. Ik vond, dat het goochelen wel zeer aardig is, als ik er maar niet altijd naar behoefde te kijken.

Zoo dachten onze vrienden er evenwel niet over, maar zij waren dan ook kunstenaars in het vak. Zie maar eens naar hun toeren met de flesschen en luister maar eens naar het tik-tak, pang-pang, tik-tak, pang-pang, wanneer de halzen van de flesschen

De flesschen doen een walsje met elkaar.

zich op den rand van de tafel bewegen op de maat van een populaire wals.

Nog niet tevreden, dat zij met alle aanwezige flesschen kunnen goochelen, beginnen zij ook met sinaas-appels te spelen! Twintig sinaas-appels bewegen zich in rhythmische volgorde, wat een alleraardigst gezicht is.

Daar komt evenwel spoedig een einde aan, en nu volgt een van de zeldzaamste toeren, welke wij dien avond te zien kregen.

Getrouw aan hun beroep, ruimen de kellners, door hunne gasten geholpen, vlug de overblijfselen van het feest op, en daarna komt kellner N°. 1 binnen met een stapel borden, een honderdtal ongeveer. Hij zet ze op een tafel neer en nu schijnt het de bedoeling te zijn, dat die borden op een geheel eigenaardige wijze moeten overgebracht worden naar de andere tafel in dat vertrek. S.... s.... klep.... klep.... S.... s.... klep.... klep.... hoort men gedurende ongeveer dertig seconden, terwijl de borden merkwaardig vlug van de eene tafel naar de andere vliegen.

Kellner N°. 1 vangt ze op in hun vlucht en zet ze vóór zich op de tafel, zonder een

Twintig sinaas-appels op de vlucht.

enkelen keer mis te grijpen. Men schrikt onwillekeurig bij de gedachte, wat er zou gebeuren, indien die kellner een paar of ook slechts één van die broze voorwerpen miste, die elkander zoo ontzaglijk snel volgen.

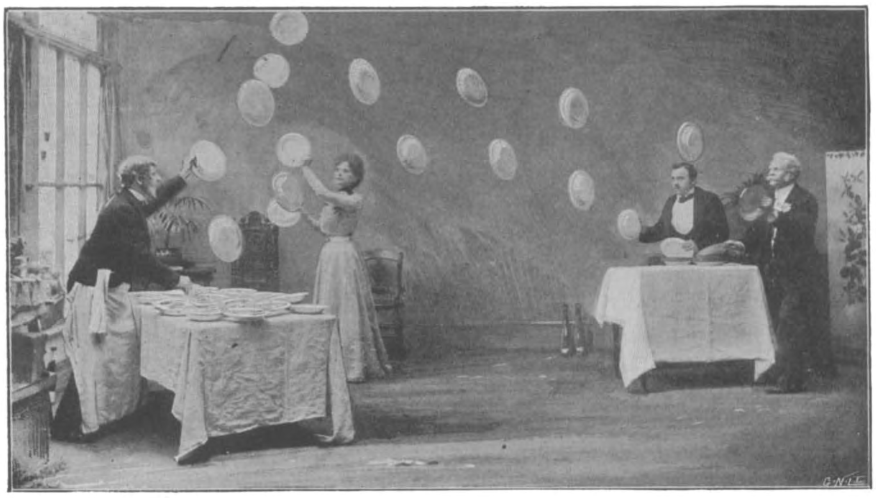

Het overbrengen van de borden.

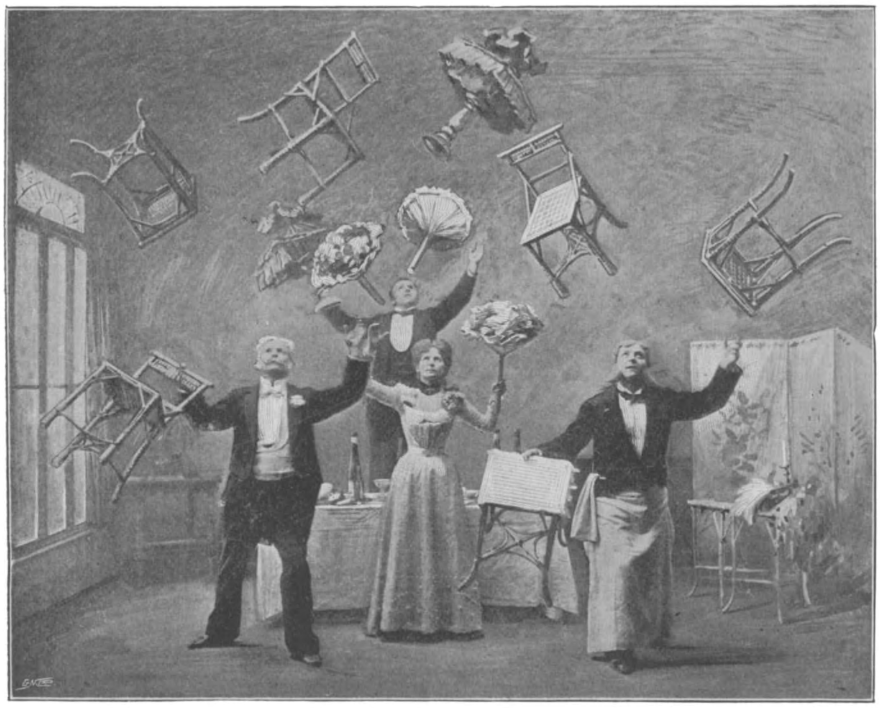

Alle meubels vliegen als het ware door het vertrek.

De flesschen zijn verdwenen, de vruchten zijn verdwenen en ook de borden zijn verdwenen; er is niets anders overgebleven dan de tafels, stoelen, lampen en bloemen. Hoera! Een stoel gaat de hoogte in; dan een tafel, dan een lamp en dan een bouquet. Daarna meer stoelen en meer tafels, meer lampen en meer bouquetten. Zij vliegen als het ware door het vertrek. De geheele ruimte is er mee vervuld. Toch komt alles goed terecht. Zij komen alle in geregelde volgorde weer in 't bezit van de eigenaars. De „Zwervers" zijn schrander — werkelijk zeer schrander, en bovendien zijn zij hoogst grappig en amusant.

Zij houden er ook een menu op na, maar dat is natuurlijk alleen geschikt voor deze goochelaars. Wij hebben er even een blik in geslagen en meer dan een enkele blik is redelijkerwijze ook al niet te verwachten, den prijs in aanmerking genomen, dien die menschen voor hun diner wenschen uit te geven.

Wij noemen hierbij eenige gerechten, voorkomende op het menu, dat voor deze gelegenheid werd opgemaakt: —

Hors d'oeuvre.
Vliegende sardines. Vèrvliegende olijven.
Zwemmende ansjovis.
Soep.
Vermicelli-soep... die opstijgt.
Visch.
April-visch à la vliegende zalm.
Entrées.
Geroosterd brood met springende pâté.
Rib.
Roast-beef met een saus van kruipende schildpadden.
Gebraden rundvleesch.
Vliegende kippen met champignons.
Kogelvormige Lyonsche pudding.
Sla.
Laten wij vertrekken! en meerdere soorten naar willekeur.
Bons-bons.
Blanc-mangé door 't geheele vertrek.
Kaas.
Emile-Zola. Kleine Zwitsers. Stelten à la vitesse.
IJs.
Bommen en Granaten en zeldzame kogels.
Kokend heete en vliegend vlugge koffie.
enz. enz.

'e Hellende Halford spoorweg met een trein van twee waggons.

Twee honderd mijlen in een uur, met den Spoortrein.

Een snelle verplaatsing heeft voor de meeste menschen altijd zeer veel aantrekkelijks, maar een snelheid van 200 mijlen per uur, en dan nog wel zonder de hulp van stoom, electriciteit of een andere zichtbare kracht, moet zelfs den kalmsten mensch opschrikken uit zijn phlegma. En toch verzekert de heer Halford, de uitvinder van den „Hellenden Halford Spoorweg," dat het met zijn systeem zeer wel mogelijk is.

Tot nu toe is er natuurlijk nog geen spoorweg aangelegd, waarop men die buitengewone snelheid heeft bereikt. De heer Halford heeft echter een groot model gemaakt van zijn hellenden spoorweg, en op speciaal verzoek van den schrijver van dit artikel, heeft hij, voor zoo ver dat met een model mogelijk is, aangetoond hoe groot het vermogen van dien spoorweg is; ook heeft hij mij tevens eenige bijzonderheden omtrent zijn systeem meegedeeld.

Zooals men uit de illustraties zal zien is de heer Halford uitgegaan van het beginsel om de machine, die de voorstuwende kracht moet aanbrengen, ter hoogte te stellen van de bovenkappen of plafonds van de wagens.

Reeds jaren geleden hebben de werktuigkundigen beweerd, dat wanneer men een groote snelheid wil bereiken, het een bepaald vereischte is een weg boven den grond aan te leggen, ten einde de kracht voort te brengen van uit het centrum van de machine.

Dit geheel eenig model is ongetwijfeld een vernuftig uitgedacht mechanisch gewrocht. Het is precies 30 Meter lang, en de weg is op dwarsleggers gelegd. Het model bestaat uit zes secties van dwarsleggers, die ieder 25 voet lang zijn. Die secties worden gedragen door stampers die als zuigers op en neer worden bewogen in de holte van de pijlers. Deze zuigerstangen of pistons zijn de uiteinden of eindpunten van de secties en werken naar boven; daardoor doen ze een helling ontstaan, waar de trein langs loopt. Men kan dus hieruit opmaken,

dat de trein in beweging wordt gebracht door de zwaartekracht, die men door hydraulische of eenige andere kracht heeft verkregen.

Onze eerste illustratie nauwlettend beschouwende, zal men zien, dat de waggons juist een van de zuigers gepasseerd zijn, die automatisch omhoog gaan, wanneer zij er over heen rijden, aldus een uitnemend goede helling gevende, waar langs die waggons hun weg kunnen vervolgen. Bij het model gaat de hefboom vier duim naar boven, daardoor een helling van 1 op 72 gevende op elke sectie van 25 voet. De automatische rijzing van de hefboomen ontstaat op de volgende wijze. Op een punt, ongeveer vijf voet van af 't begin van de eerste sectie, drukt een van de hefboomen in den rolwagen boven de rails vlug een anderen hefboom, „actuator" genaamd, naar beneden, daardoor op automatische wijze een drukking uitoefenend op het water onder den stamper in den naastbijzijnden pijler, die (de stamper namelijk) dan natuurlijk omhoog begint te gaan. De hefboom bereikt eerst de volle hoogte, wanneer de trein den omhoog gaanden stamper gepasseerd is. Diezelfde beweging wordt bij alle overige pijlers herhaald, waardoor de trein zijn vaart met steeds toenemende snelheid vervolgt.

Dat blijkt duidelijk bij een vergelijking van den tijd, die besteed wordt voor het afloopen van de respectieve secties. De tijd, dien men behoeft, om den geheelen afstand van 30 meter af te leggen, is $26^1/_2$ seconde; namelijk — eerste sectie 8 seconden, tweede sectie 6 seconden, derde sectie $4^1/_2$ seconde; vijfde sectie $2^3/_5$ seconde, en de laatste sectie 2 seconden, of een vierde van den tijd, dien men behoeft om de eerste sectie af te leggen. Zoodra de treinen de hefboomen gepasseerd zijn, beginnen zij weer langzaam naar omlaag te gaan: dat valt echter eerst in het oog, wanneer de trein reeds een eindweegs voorbij is.

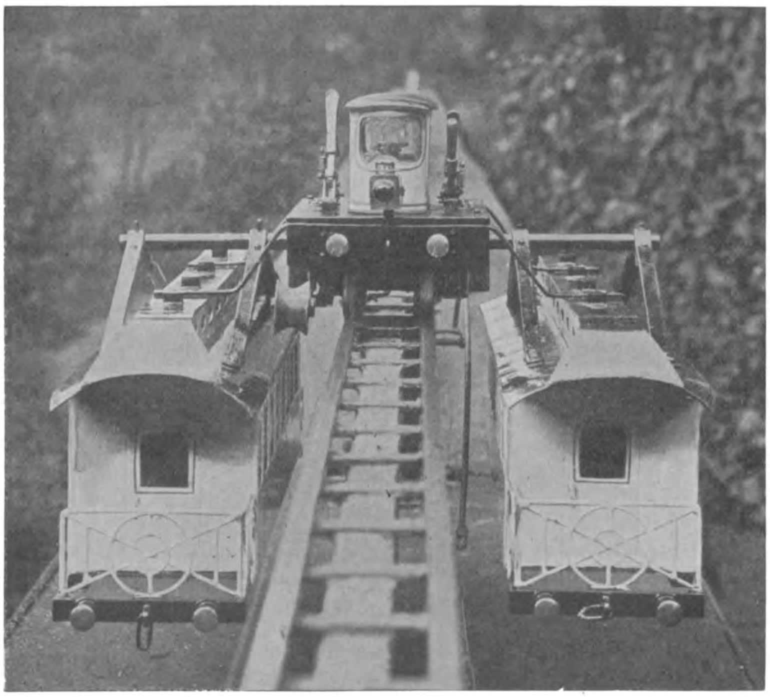

Men ziet hier op welke wijze de waggons verbonden zijn aan de machine.

Menigeen vraagt wellicht, hoe men den trein tot staan kan brengen, wanneer hij eenmaal in beweging is. Indien er ooit zulk een weg wordt aangelegd, zou men de helling moeten controleeren door een bijzondere inrichting van de machine. Men zou op vernuftige wijze waterdrukking moeten aanbrengen, hetzij achteraan of vóór aan den trein, om daardoor den trein achteruit

of vooruit te laten loopen. Bovendien zou men krachtige remmen te zijner beschikking moeten hebben, waardoor men een trein plotseling kan laten stilstaan.

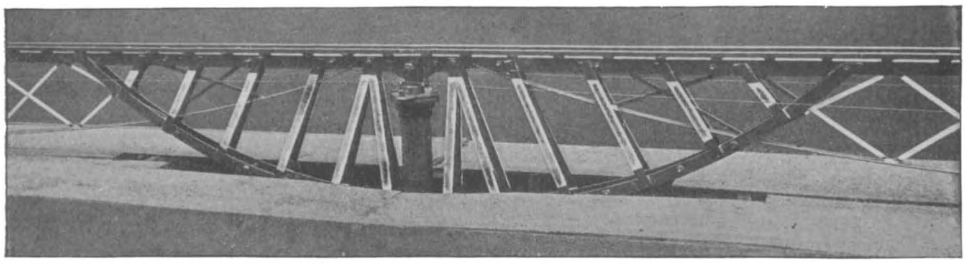

De pijler, waarin de zuigerstang zich bevindt. Door het op en neer gaan van dien zuigerstang ontstaat de helling, en wordt de trein in staat gesteld om 200 mijlen per uur af te leggen.

Het is zeker niet van belang ontbloot hier nog mee te deelen, dat de uitvinder heeft berekend, dat ingeval een dergelijke weg werd aangelegd, elke sectie op zijn minst een vierde mijl lang zou zijn.

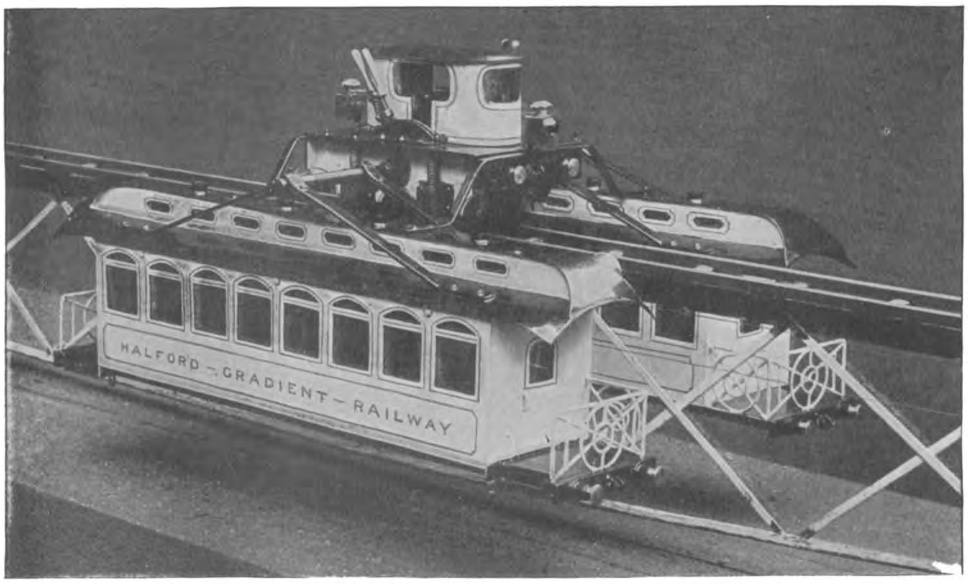

De Halford trein van terzijde gezien.

In het model heeft men voor elke sectie slechts van één zuigerstang gebruik gemaakt, doch bij secties van een vierde mijl in lengte zou men er zooveel kunnen nemen, als men noodzakelijk achtte. Men zou ze natuurlijk noodig hebben als tegenwicht voor de zwaarte van zulk een groote sectie.

De heer Halford wijst op de volgende voordeelen, die aan zijn systeem zijn verbonden: — 1e, dat het 't snelste stelsel van de geheele wereld is; 2e, dat er geen stoomketels zijn, die kunnen ontploffen, of rooken, of een onaangenamen reuk verspreiden; 3e, dat de wagens niet kunnen deraillleeren; 4e, dat er geen botsingen plaats kunnen hebben: 5e, dat er zeer weinig slijtage is.

De groote keerzijde aan zulk een onderneming verbonden, is de eerste uitgave voor het tot stand brengen van het geheel. Toch moet men erkennen, dat die onkosten onbeduidend zijn in vergelijking met het aanschaffen van locomotieven en de kosten aan het onderhoud en het steenkolenverbruik verbonden. Een gas- of stoommachine van gering vermogen, om het water voor een sectie van verscheidene mijlen op te pompen, zou voldoende zijn om in de noodige beweegkracht te voorzien.

De waggons, die op onze photographie zijn afgebeeld, loopen naast elkander, maar op een werkelijke lijn zouden zij achter elkander loopen, evenals bij een gewonen trein. De waggons zouden dan ook puntige uiteinden moeten hebben, ten einde onderweg minder atmospherischen tegenstand te ondervinden.

De zuigerstang, die zich nu precies onder den trein bevindt, is zoo juist omhoog gegaan.

Met zulk een spoorweg zou men betrekkelijk groote afstanden in een ondenkbaar korten tijd kunnen afleggen.

Een Keizerlijke Banneling

DOOR J. G. R. VOS.

Op het einde van November kwam de eerste post uit Europa. De lotgenooten van Napoleon ontvingen tijdingen van hunne familiën; alleen Napoleon kreeg er geene. Maria-Louise had er zelfs niet aan gedacht hem over zijn zoon te onderhouden. Alleen de dagbladen brachten hem belangwekkende tijdingen; zij kondigden talrijke verbanningen en inhechtenisnemingen aan. Ney, Labédoyère, Drouot, Lavalette werden met strenge vervolging of bloedige terechtstelling bedreigd. Napoleon was door die tijdingen zeer terneergeslagen.

Ondertusschen verlangde Napoleon zeer naar Longwood te worden overgebracht, omdat hij op The Briars te weinig ruimte had. De schout-bij-nacht Cockburn, dien hij zijn „haai" noemde, maar die, zijn instructies in aanmerking genomen, alles deed, wat Napoleon aangenaam kon zijn, en wiens hart hij dan ook roemde, had niets nagelaten om de werken van Napoleon's nieuw verblijf zoo spoedig mogelijk te doen uitvoeren. Hij had daartoe de werklieden van de stad en van de vloot gebruikt. Longwood was aanvankelijk een koestal, van steen gebouwd, en later in vijf kamers verdeeld door den ondergouverneur Kelton, in dienst van de Indische compagnie. Eene korenschuur, daaraan belendende, was veranderd in keuken, waschhuis en hoenderstal, en een stal voor eenige paarden voltooide het geheel. De muren evenwel stonden op een raam van zacht lava, hetgeen de vochtigheid in den regentijd ondragelijk maakte.

De schout-bij-nacht was er in geslaagd, om met dennenhout, geteerde zeilen en materialen van allerlei aard eene kamer te doen aanmaken van 24 voet lengte, 17 breedte en 11 hoogte, als verlenging van het salon, links van den ingang. Vijf vensters verlichtten dit vertrek, drie aan den kant van den tuin, en twee aan den tegenovergestelden kant, aan weerszijden van den schoorsteen. Vóór de vensters waren wit mousselienen gordijnen gehangen. Wat het groote vertrek, rechts van den ingang aangaat, het bleef, zooals het was.

Op uitnoodiging van Sir George Cockburn begaf Napoleon zich den 9en December naar Longwood, om de bevolen werken in oogenschouw te nemen. Hij werd daarbij alleen door den schout-bij-nacht en den grootmaarschalk Bertrand vergezeld, onderzocht met zorg de werken, die met buitengewonen spoed waren ten einde gebracht, bedankte Cockburn voor de zorg, die hij persoonlijk had gehad om hem te bewaren voor de aanraking met den slijkerigen bodem,

daar zijn bed zou staan, waar eens de koeien van een pachter der Indische Compagnie lagen, en wees nog eenige dingen aan, waaraan hij gewoon was. Onder anderen vroeg hij vier tafels, waarvan ééne groote, voor het nieuwe vertrek, dat hij tot topographisch kabinet bestemde. Hij wenschte op de groote tafel, die in het midden der kamer moest staan, zijne kaarten uit te leggen, wanneer hij de geschiedenis zijner oorlogen dicteerde. Zich daarna tot Bertrand wendende, zeide hij hem: „Gij zult bij mij logeeren en de kamer nemen rechts van de eetzaal; wij zullen beiden zeer slecht gehuisvest zijn, maar wij zullen te zamen zijn."

„Neen, Sire," antwoordde Bertrand zonder aarzelen, „ik zal verblijven in de woning, die ik te Hutt's Gate heb gezien. De schout-bij-nacht stemt er in toe, en mijne vrouw zal er zich vrij wel in bevinden, terwijl zij in deze kamer verschrikkelijk slecht zou gehuisvest zijn." Bertrand stond nog al onder de pantoffel.

„Doe, wat gij wilt," viel Napoleon hem in de rede, „Montholon zal bij mij logeeren."

Den 11en December 1815 was alles gereed. Napoleon nam afscheid van de familie Balcombe, die hem zoo goed had ontvangen, en liet er de bewijzen van zijne dankbaarheid achter. Op Longwood aangekomen, vond hij er het 53ste Engelsche regiment onder de wapens, dat in de nabijheid kampeerde. De schout-bij-nacht stelde hem de officieren van het regiment voor. Gourgaud en Las Cases vroegen dringend liever onder tenten te slapen, dan in de stad te blijven gedurende den tijd, die er noodig zou zijn, om voor hen eene woning te bouwen. Cockburn liet toen eene tent oprichten onder de vensters van Longwood, om Gourgaud te logeeren, en zoo goed en zoo kwaad als het ging, eene kamer in de keukengebouwen voor Las Cases en diens zoon gereedmaken. De Engelsche officier, die op Longwood commandeerde, en dokter O'Meara logeerden onder tenten achter het gebouw. Den volgenden dag betrokken Bertrand en diens vrouw Hutt's gate, aan het begin van het plateau van Longwood. Zij waren daar niet verre van Napoleon verwijderd.

Longwood had echter verscheidene inconveniënten. Het aantal ratten was er zóó groot, dat zij om de tafel kwamen zwerven, als Napoleon aan het diner zat; zij schenen zich om de nabijheid van menschen volstrekt niet te bekommeren. Ondanks den oorlog, die gedurende meer dan vijf jaren die walgelijke dieren werd aangedaan, heeft men ze nooit geheel kunnen verdrijven. En hunne tegenwoordigheid was niet altijd onschadelijk. Bertrand werd vrij ernstig door eene rat in de hand gebeten, terwijl hij sliep, eene dienstbode evenzeer, alsmede een der paarden van Napoleon in den poot.

Korten tijd nadat Napoleon zich op Longwood gevestigd had, zakte een gedeelte van de houten vloer zijner slaapkamer in, en een stinkend vocht noodzaakte hem naar een ander gedeelte te verhuizen. Bij het leggen van de vloer door negers of zeelieden op de plaats, waar de koestal gedurende vijftig jaar gestaan had, had Kelton alleen de mest doen verwijderen, zonder er anderen grond in te brengen. Men had eenvoudig de dennen planken op leggers gespijkerd op den slijkerigen bodem van de koestal. Alles was verrot.

Wat Napoleon vooral hinderde, was het toezicht, dat over zijn persoon werd uitgeoefend, en dat de voornaamste bron moest worden van moeilijkheden tusschen hem en de Engelsche autoriteiten. Het 53ste regiment, op ongeveer een uur van Longwood gekampeerd, was niet hinderlijk en overdag kon hij de schildwachts niet zien. Napoleon vond hen slechts, wanneer hij op een afstand kwam, dien het hem moeilijk was te voet te overschrijden. Als hij te paard reed, en zich op eenigen afstand van Longwood verwijderde, moest een officier hem vergezellen, evenwel op zulk een afstand, dat zijne gesprekken niet gehoord konden worden. Daar Napoleon een grooten afkeer had doen blijken om te paard te stijgen, wanneer hij gevolgd moest worden, liet Cockburn, welwillend als altijd, om het plateau grenzen afbakenen, die een

omtrek van ongeveer drie of vier uur omvatten, waarbinnen hij zich vrijelijk bewegen kon. Verder moest een officier te paard hem niet uit het oog verliezen.

Des avonds te negen uren naderden de schildwachts de woning en omgaven die zoodanig, dat niemand er in of uit kon gaan. Voorts ontving Cockburn nieuwe instructies van Lord Bathurst. Een officier van dienst moest tweemaal per dag Napoleon zien, opdat er zekerheid zou bestaan, dat hij op St. Helena was. Op de uitstekende trek mochten zij niemand aan boord nemen, zonder verlof van dienzelfden Gouverneur en zonder eene nauwkeurige visitatie. Gestrenge reglementen verboden aan de inwoners, met Longwood gemeenschap te hebben, tenzij met goedkeuring van de autoriteit, en waarschuwden hen, dat elke medewerking tot een plan van ontsnapping als hoogverraad beschouwd en als zoodanig gestraft zou worden.

Die reglementen brachten eene verkoeling tusschen Napoleon en Cockburn teweeg,

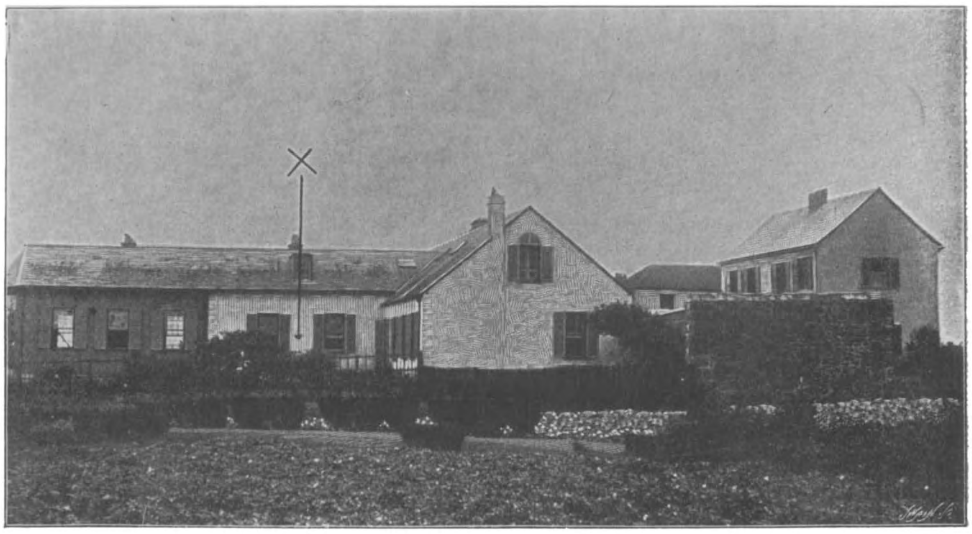

Longwood op St. Helena, waar Napoleon gewoond heeft en gestorven is — het vertrek, waarin hij stierf, is met een kruis aangeduid.

punten van het eiland werden telegrafen geplaatst, om alles te melden, wat er voor belangrijks op Longwood gebeurde. Een uitkijk op de Piek van Diana, waarvan het gezicht zich over twaalf mijlen in zee uitstrekte, moest aan Jamestown de nadering van elk vaartuig aankondigen, dat in het gezicht kwam, en eene oorlogsbrik moest uitvaren om het gesignaleerde schip te begeleiden, in de haven te brengen, en het te beletten, iemand of iets aan wal te zetten, zonder voorafgaand onderzoek. Alleen door tusschenkomst van den Gouverneur mochten brieven of pakjes voor de bewoners van Longwood worden afgegeven. Bij het verwelke reeds begonnen was door de voorzorg op The Briars genomen. Napoleon, die er niet zeker van was zich te kunnen bedwingen, wanneer hij er tegen protesteerde, belastte zijne lotgenooten daarmede. Cockburn was vóór alles militair, maar trachtte toch de gestrengheid der ontvangen bevelen zooveel mogelijk te matigen. Zoo bepaalde hij, dat, wanneer de officier van dienst Napoleon slechts éénmaal per dag zag, dit voldoende zou zijn.

Gedurende den eersten tijd werd het déjeuner te elf, het diner te zeven uren gehouden, maar weldra ontbeet Napoleon alleen op zijne kamer op ongeregelde tijden.

Het diner zou gemeenschappelijk plaats hebben, maar reeds den tweeden dag wachtte Napoleon tot bijna negen uren op de komst van Mevrouw Bertrand. Een ritje te paard en famille, onder leiding van kolonel Hamilton van het fregat *Havana*, had het etensuur doen vergeten. Nog geen acht dagen later, toen een vaartuig, van Canton komende, zijden stoffen en shawls uit China te Jamestown ten verkoop had uitgestald, vergat Mevrouw Bertrand, die ze was gaan bezichtigen, opnieuw het uur. Van dien dag af had het gemeenschappelijk diner nog slechts des Zondags plaats. Napoleon eindigde den avond aan tafel. Aan het dessert liet hij zich Corneille, Racine of Molière brengen, en las dan een hunner werken hardop voor. Gewoonlijk zeide hij dan: „Naar welken schouwburg zullen wij gaan? Zullen wij Talma of Fleury gaan hooren?" Dat lezen duurde tot 10 of 11 uren. Bijna altijd behield hij iemand bij zich, ontkleedde zich, en werkte of sprak, totdat de slaap hem beving.

Somtijds evenwel onderhield hij zich met zijne lotgenooten of speelde met de kinderen van Bertrand of van Montholon. Hij liet hen de fabels van Lafontaine opzeggen en verklaarde hun die. Toen een van de zoons van den graaf De Montholon zich eens beklaagde, omdat men hem verplichtte alle dagen te werken, zeide Napoleon hem: „Vriendje, eet gij alle dagen?" „Ja, Sire," antwoordde de knaap. „Welnu, omdat gij alle dagen eet, moet gij ook alle dagen werken," gaf Napoleon ten antwoord.

Deze staat van zaken duurde tot aan het vertrek van Las Cases.

Gedurende den eersten tijd kleedde Napoleon zich tegen 2 uren, en ging dan in wat hij zijn topografisch kabinet noemde, met een dergenen, die met hem werkten. Te 4 uren ging hij wandelen of rijden, ondervroeg dan de weinige bewoners, die hij ontmoette, voornamelijk een ouden neger en eene arme weduwe, moeder van twee meisjes, die hem bloemen kwamen aanbieden. Somtijds ook richtte hij zich naar het kamp van het 53ste regiment, waar hij goed ontvangen werd, of wel hij ging in de kalès, die Sir George Cockburn aan de Kaap de Goede Hoop had laten koopen, en die Napoleon met acht rijpaarden en vier trekpaarden op Longwood gevonden had. Hij nam dan Mevrouw De Montholon mede, om het plateau van Longwood rond te rijden, of met haar naar Hutt's gate te gaan, hetzij om daar eenigen tijd te blijven, of om Mevrouw Bertrand af te halen; generaal Gourgaud vergezelde hen dan te paard. Daarna kwam hij thuis om te eten, en ging vervolgens op werkdagen weder aan het dicteeren. Wanneer passagiers van Indië of van China komende, aan den Grootmaarschalk vroegen om aan Napoleon voorgesteld te worden, of bewoners van het eiland hunne opwachting op Longwood maakten, werden zij tusschen twee en vier uren ontvangen. Vrij dikwijls noodigde Napoleon dan iemand ten eten uit. Sir George Cockburn was meermalen zijn gast, alsmede Sir George Bingham, kolonel van het 53ste regiment, en de kapitein der grenadiers, wiens vrouw eene achterkleindochter was van Cromwell.

Dit leven werd echter eentonig, zoowel voor Napoleon als voor zijne volgelingen. Ook begon het klimaat van Longwood met zijne plotselinge overgangen van drukkende hitte tot scherpe koude, zijne onaangename vochtigheid, die door alle kleederen drong, zijn verkeerden invloed op hem en de zijnen uit te oefenen. Bovendien was er geen water. Chineezen moesten het gaan halen uit de dalen, van waar het noch zuiver noch frisch aankwam. Het moest steeds gekookt worden. Ook de levensmiddelen waren slecht en duur, hetgeen minder hinderde aan Napoleon, die aan matigheid gewoon was, maar hem speet voor zijne lotgenooten, vooral voor de dames en de kinderen. Het duurde dan ook niet lang, of er ontstonden twisten onder hen, zij werden naijverig op elkander, wanneer zij vermeenden, dat Napoleon den een boven den ander voortrok. Napoleon gaf zich moeite om die twisten bij te leggen, om die jaloerschheid weg te nemen, maar niet altijd met goed gevolg.

Den 14en April 1816 wierp het fregat *Phaeton* het anker uit op de reede van Jamestown, en bracht den nieuwen gouverneur, den luitenant generaal-generaal Sir Hudson Lowe, mede, die Cockburn zou vervangen, wijl deze, zooals wij gezien hebben, slechts ad interim die betrekking had vervuld. Sir Hudson Lowe was vergezeld van zijne vrouw en twee dochters uit haar eerste huwelijk, van welke de oudste twaalf of dertien jaar kon zijn.

Lowe kwam van Marseille, en had daar instructies van Lord Bathurst ontvangen. Deze hielden o. a. in, dat hij Napoleon slechts met den naam van „Generaal Bonaparte" of „Generaal Napoleon Bonaparte" zou betitelen, dewijl Engeland Napoleon nooit als keizer had erkend. Cockburn had hem steeds met „Sire" aangesproken, maar Lowe was op ende op soldaat, streng wat de discipline aangaat, en derhalve gehoorzaam aan zijne orders. Hij was volkomen bewust van den ernst der functiën, die men hem had toevertrouwd, en duldde geene afwijking daarvan.

Op dat tijdstip was hij zeven en veertig jaar oud. Hij had eene vrij groote gestalte, licht kastanjebruine haren, die begonnen te grijzen, lange rossige wenkbrauwen en een doordringenden blik. Alles te zamen genomen, nam zijn voorkomen niet voor hem in. Hij was een administrateur van talent, zeer eerlijk, had hoogst aangename vormen en kon, wanneer hij wilde, zich zeer beminlijk voordoen. Hij was niet in staat om willens en wetens zijn gevangene kwellingen aan te doen; maar hij was in de hoogste mate achterdochtig en wantrouwend, en dikwijls onhandig. Napoleon kon zich maar niet verzoenen met het denkbeeld, dat hij eene gevallen grootheid was; het „Generaal Bonaparte" kon hij niet verdragen. Hij was tot in het kinderachtige gehecht aan den keizerstitel, en zoo was hij zelf voor een groot deel oorzaak van de onaangenaamheden, die hij had te verduren, en die zekerlijk veel minder zouden geweest zijn, wanneer hij zich niet altijd zelfs tegen de goede bedoelingen van Lowe had verzet. Het werd langzamerhand bij hem en zijne lotgenooten als het ware eene manie, om alle Engelsche officieren, die toezicht moesten uitoefenen, in een hatelijk daglicht te stellen, zoodat Montholon later eens aan een Engelsch officier, dien hij kende, en die op het punt geweest was naar St. Helena te worden gezonden, zeide: „Gij moogt van geluk spreken, dat gij niet naar St. Helena gezonden zijt; gij zoudt er uw goeden naam bij ingeschoten hebben."

De eerste onhandigheid van Lowe en het eerste verzet van Napoleon volgde reeds terstond na zijne aankomst op St. Helena. Dienzelfden avond nog zond hij een boodschapper naar Longwood om aan te kondigen, dat hij den volgenden dag om negen uur zou komen om „Generaal Bonaparte" te bezoeken. De schout-bij-nacht Cockburn had hem dit afgeraden; hij had de gewoonte aangenomen de toestemming van Napoleon te vragen, alvorens hem te bezoeken, hetgeen door tusschenkomst van den grootmaarschalk Bertrand geschiedde. Den volgenden morgen, precies te negen uur meldde Sir Hudson Lowe zich met zijn geheelen staf aan, maar men antwoordde hem, dat de „Keizer" nog niet was opgestaan. Hij trok zich terug en wandelde een geruimen tijd met haastige schreden onder de vensters en om het huis, en deed eene tweede en eene derde poging om toegelaten te worden, maar met denzelfden ongelukkigen uitslag; hij kreeg geen ander antwoord. Toen begaf hij zich naar maarschalk Bertrand, om hem te verzoeken Napoleon zijne aankomst aan te kondigen, en dien te vragen, wanneer hij ontvangen kon worden. Napoleon bepaalde de ontvangst op den volgenden dag te twee uren.

Op het bepaalde uur begaf zich Sir Hudson Lowe, vergezeld van den schout-bij-nacht Cockburn, naar Longwood. Hij werd ontvangen door den grootmaarschalk Bertrand en den generaal Gourgaud en binnengeleid. Daarbij had een ongelukkig voorval plaats. Terwijl de nieuwe Gouverneur bin-

nengeleid werd, was de schout-bij-nacht in gesprek gewikkeld, en toen deze eveneens wilde binnengaan, bevond hij, dat de bedienden de deur reeds hadden gesloten. Meenende, dat zij alleen geopend mocht worden voor den Gouverneur, durfden zij ze niet weder openen voor den schout-bij-nacht. Deze, hevig verontwaardigd, steeg weder te paard en keerde met zijn adjudant naar Jamestown terug.

De samenkomst van Napoleon en Sir Hudson Lowe was van korten duur, plechtig en koel. Napoleon was ontstemd over de wijze, waarop Lowe zich den vorigen dag had aangemeld, en deze was toornig, omdat hij naar den volgenden dag was verwezen. Napoleon ontdekte met één oogopslag, met wien hij te doen had, en het voorkomen van Lowe bracht hem er toe dat oordeel te overdrijven. Zoodra deze dan ook vertrokken was, zeide Napoleon tot zijne omgeving: „Die man is slecht; zijn oog, toen hij mij aankeek, was dat van eene hyena, die in een strik is gevangen; wantrouwt hem, Mijne Heeren. Wij beklaagden ons over den schout-bij-nacht, wij zullen onzen „haai" misschien betreuren, want hij had werkelijk het hart van een soldaat, terwijl het mij toeschijnt, dat deze generaal er slechts het kleed van heeft. Zijn gelaat herinnert mij dat van een sbire van Venetië. Wie weet? Misschien zal hij mijn beul zijn. Evenwel, laten wij ons niet haasten met hem te beoordeelen; het innerlijke kan toch nog goedmaken, wat het gelaat voor terugstootends heeft." Men deelde toen aan Napoleon het ongelukkige voorval mede, dat den schout-bij-nacht Cockburn had doen vertrekken, en nadat hij er een oogenblik om gelachen had, maakte een gevoel van spijt zich van hem meester, daar hij het lichtgeraakte en trotsche karakter van Cockburn kende.

Den 10en Januari 1816 had Lord Bathurst aan Lowe geschreven, dat het het verlangen van Z. K. H. den Prins-Regent was, dat Lowe bij zijne aankomst op St. Helena allen personen van het gevolg van Napoleon Bonaparte, onder welke ook den bedienden, zou mededeelen, dat zij vrij waren het eiland onmiddellijk te verlaten om naar Europa terug te keeren, en er bij te voegen, dat het aan niemand veroorloofd zou zijn op St. Helena te blijven, behalve aan hen, die eene acte zouden teekenen, waarbij zij verklaarden, dat het hunne begeerte was op het eiland te blijven en zich te onderwerpen aan de beperkingen, die het noodig zou zijn Napoleon Bonaparte persoonlijk op te leggen. Zij, die deze acte niet wenschten te onderteekenen, moesten met de eerste gunstige gelegenheid naar de Kaap de Goede Hoop worden gezonden; de gouverneur van die kolonie zou hun dan de middelen verschaffen om naar Europa terug te keeren. Den 17en April, den dag derhalve na het bezoek aan Napoleon, diende Lowe deze mededeeling officieel in. Des avonds werd de acte door allen geteekend, behalve door Bertrand. Deze vertrok evenwel niet.

Ondertusschen had Napoleon de belofte niet vergeten, die hij aan Betty Balcombe had gedaan. Hij belastte O'Meara die zaak met Sir Hudson Lowe in orde te brengen; maar die onderhandeling kwam dezen voor als een der schakels van een drama van ontsnapping. Voor niets ter wereld, zooals hij zeide, wilde hij het toestaan.

(Wordt vervolgd.)

VERHALEN

VAN DE

„Gold Star" Stoomboot-Maatschappij

DOOR

L. T. MEADE EN ROBERT EUSTACE.

DE KAART VAN RIJST-PAPIER.

Den 30sten April 1889 kwam ik met een zeer bijzondere zending aan in Tilbury. Zes maanden te voren was ik overgeplaatst van de *Morning Star* naar de *North Star*, en in plaats van over Adelaïde en Albany huiswaarts te keeren, namen wij thans een Noordelijker weg langs Queensland, Nieuw-Guinea, door de Torresstraat naar Batavia, voorbij de overblijfselen van het vulkanisch eiland Krakatau.

Die overplaatsing beviel mij zeer goed, daar het mij gelegenheid gaf om nieuwe havens te bezoeken en andere streken te zien. Op Thursday Island, onze eerste landingsplaats, ging ik aan wal en begaf ik mij naar het kleine hôtel op den heuvel. Hier ontmoette ik onder eenige handelslieden, een oud vriend, Hans Nausheim uit Nederland. Het deed mij genoegen hem te zien; wij namen plaats aan een tafeltje, en weldra waren wij in een druk gesprek gewikkeld. Hij vertelde mij, dat hij thans eigenaar was van eenige booten voor de parelvisscherij, en dat het hem vrij goed ging. Eerst den vorigen dag was hij van een zijner expedities teruggekomen op Thursday Island.

„Ik ben ontzaglijk blij, dat ik u zie, mijnheer Conway," zeide hij, „want ik heb iets, dat ik u bijzonder gaarne wil laten zien. Ik ben overtuigd, dat gij mij daaromtrent wel een goeden raad zult willen geven." Onder het spreken opende hij een lederen tasch die aan zijn riem had gehangen, en nam er een vuil verschrompeld stuk Chineesch rijst-papier uit, dat hij zorgvuldig openvouwde en glad streek op de tafel.

„Wat is dat?" vroeg ik belangstellend.

„Ik denk, dat het een kaart moet voorstellen van een eiland uit de Banda-zee," hernam hij, „die blijkbaar uit het hoofd is geteekend. De lengte en breedte zijn in een geheel verkeerde verhouding, maar overigens is de kaart nog zoo slecht niet."

„Maar hoe zijt gij aan die kaart gekomen?"

„Dat is juist het zonderlinge van de zaak. Zij werd door een mijner Kanakas gevonden op een van de kleine onbewoonde eilanden, en hij heeft haar aan mij gegeven. Hij vond haar op het lijk van een Maleier, gewikkeld in een stuk waterproof van Europeesch maaksel."

„En denkt gij, dat die kaart eenige waarde heeft?"

„Dat wilde ik nu juist eens van u hooren," zeide hij. „'t Is bepaald het werk van een Engelschman, en ik heb zoo'n idee dat er meer achter schuilt dan men oogenschijnlijk wel zou zeggen. Zie eens naar dit kleine gaatje in den linker hoek van de kaart; dat is er zeker met opzet in gemaakt, en aan de achterzijde staan woorden in 't En-

gelsch. De meeste woorden zijn uitgewischt, maar enkele zijn nog duidelijk genoeg. Zij zijn blijkbaar geschreven met een puntig stokje, bestreken met het sap van den papalaboom. Hier staan ze, zie zelf maar. Ik weet niet, of gij er 't verband in zult kunnen vinden, maar op zich zelf zijn zij duidelijk genoeg."

Ik boog over de vuile en bijna half verteerde kaart, en zag op de achterzijde duidelijk de volgende letters staan:

HEOBALD
NGTON
LONDON

Die woorden waren alle met groote hoofdletters geschreven en daaronder waren nog onduidelijke sporen van een zin, die nu geheel onleesbaar was.

„Ik heb mij al twee dagen gek gedacht over dat ding," vervolgde mijn vriend, „en ik geloof zeker, dat er iets achter zit. Dat gaatje moet waarschijnlijk het eiland aanwijzen, want alle lijnen schijnen op die éene plek uit te komen. Gij weet zeker wel, mijnheer Conway, dat er in de Banda-zee duizenden eilanden verstrooid liggen. De kaart is het werk van een Engelschman, daar is geen twijfel aan, maar wie hij is en waar hij zich bevindt, is moeilijk te gissen. Behalve het woord London is alles onduidelijk. Wat denkt gij er van?"

„'t Is een zeer interessant stuk," hernam ik, „en de naam die gedeeltelijk uitgewischt is, moet zeker Theobald zijn. Geen andere letter dan „*T*" zou bij die „*H*" passen. Men zou misschien door een adresboek op het postkantoor te Londen den onbekenden persoon kunnen ontdekken, voor wien deze kaart bestemd is. Als gij ze aan mij wilt toevertrouwen, zal ik ze medenemen en er werk van maken, zoodra ik in Londen kom."

„Uitstekend," hernam hij; „dat vertrouw ik u gaarne toe; maar wilt gij er aan denden, mijnheer Conway, dat ik arm ben. Wanneer die kaart dus eenige waarde mocht hebben — zult gij mij niet vergeten, niet waar?"

„Daar geef ik u mijn woord op," hernam ik, „en ik beloof u er u onmiddellijk kennis van te geven, als ik er iets van hoor. Een brief aan uw adres alhier zal zeker wel terecht komen, nietwaar?"

„Zeker, want ik kom hier dikwijls," hernam hij. „Gij neemt dus de kaart mede, mijnheer Conway?"

Ik vouwde het kostbaar papier zorgvuldig op en stak het in mijn zak. Eenige oogenblikken later nam ik afscheid van Nausheim, en weer aan boord gaande van de North Star borg ik de kaart in mijn brandkast.

Wij volbrachten onze reis zonder den minsten tegenspoed, en kwamen juist bijtijds te Tilbury aan. Nog denzelfden dag, dat ik in Londen arriveerde, begaf ik mij naar het Hoofd-Postkantoor en vroeg om een adresboek. De eerste naam op de half uitgewischte kaart was ongetwijfeld Theobald, en de tweede zou kunnen zijn Islington, Kensington, Paddington, Newington of Kennington. Mijn eerste werk was te onderzoeken hoeveel Theobalds er in die districten waren. Ik vond er veertien in 't geheel, waarvan er drie woonden in Islington, drie in Kensington, vier in Paddington, twee in Newington en twee in Kennington. Ik schreef de verschillende adressen op en besloot onmiddellijk uit te gaan op mijn onderzoekingstocht.

Het geheimzinnige van de kaart begon mij te interesseeren, en daar ik niets bijzonders te doen had, nam ik mij voor niets onbeproefd te laten om achter deze zaak te komen.

Ik begon met mijn onderzoek in Kennington en bracht een bezoek aan alle families van dien naam, maar zonder eenig resultaat. Daarop bezocht ik Paddington, Islington en Newington, doch in die plaatsen was mijn onderzoek ook geheel te vergeefs. Niemand toonde de minste belangstelling voor mijn verhaal; allen schenen integendeel iets geraakt te zijn over mijne vragen en mij met een zekeren achterdocht te beschouwen. Nergens kon ik dus iets gewaar worden omtrent de identiteit van den ontwerper van die kaart. Op den morgen van den derden dag bevond ik mij in Kensington.

Ik had nog maar drie adressen; één was er in de High Street van een man die een tabakswinkel had. Het eerst ging ik naar hem toe, doch met het gewone resultaat. Nu had ik er nog twee, één in South Kensington en één in de richting van Hammersmith. Na een korte aarzeling besloot ik de voorkeur te geven aan de meest aristocratische wijk. Ik zal het adres, dat ik op het oog had, voor het gemak Rosemary Gardens noemen; en toen ik bij nommer vijftien was gekomen, gevoelde ik een zekere voldoening bij de gedachte, dat ik nu toch bijna aan het einde was van mijn taak. Als de twee laatste adressen ook zonder resultaat bleven, kon ik verder niets doen.

De stoep opgaande van een groot huis in Rosemary Gardens, schatte ik de huur op 3 à 4 duizend gl. 's jaars. De naam van den eigenaar was de heer Morris Theobald. Een deftige lakkei deed de deur open, en liet mij in een fraaie bibliotheek. Dan nam hij mijn kaartje en verliet het vertrek. Eenige oogenblikken later werd de deur geopend door een vrij bejaard heer. Ik maakte mijne excuses dat ik hem lastig kwam vallen en deelde hem onmiddellijk de reden mede van mijn bezoek.

„Ik zoek iemand van uw naam," zeide ik, „ten einde achter een geheimzinnige zaak te komen." Toen vertelde ik hem van de kaart en vroeg hem of hij mij behulpzaam kon zijn. Hij stond met zijn rug naar het licht, zoodat ik zijn gelaat niet zeer goed kon waarnemen.

Toen ik aan 't einde van mijn geschiedenis was gekomen, zeide hij bedaard:

„Hebt u er iets tegen mij dat stukje papier te laten zien?"

Ik nam dadelijk de kaart uit mijn zakportefeuille en overhandigde ze hem. Hij bekeek haar langen tijd zeer nauwkeurig en gaf haar toen aan mij terug.

„Neem plaats, mijnheer Conway," zeide hij. „Wat u mij hebt medegedeeld, klinkt zeer zonderling, maar ik moet erkennen, dat die zaak mij bijzonder interesseert. Heeft de persoon, die u dat stuk papier gaf, u misschien ook gezegd, wanneer hij het gevonden had?"

„In 't begin van Februari," hernam ik.

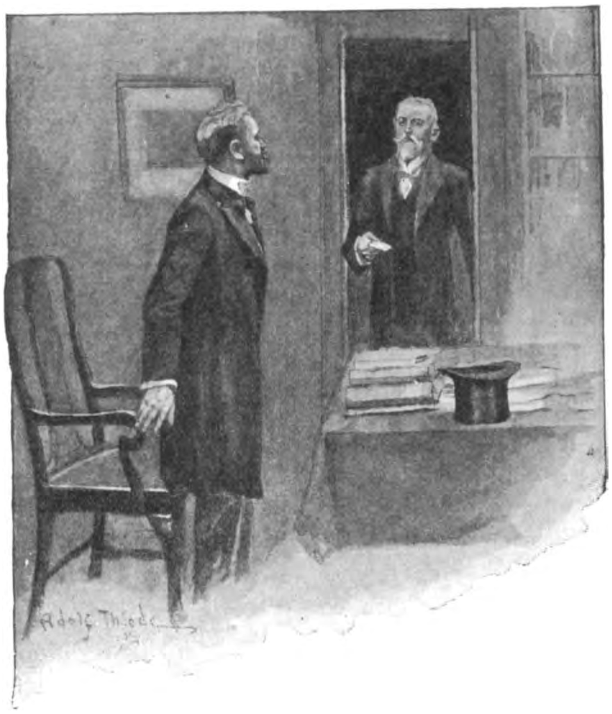

Ik maakte mijne excuses, dat ik hem lastig kwam vallen.

De heer Theobald liep de kamer door, opende een groote boekenkast en kreeg een atlas.

„En hoe lang," vervolgde hij, „veronderstelt u, dat die doode Maleier het in zijn bezit heeft gehad?"

„Niet lang, want de Kanaka, die deze kaart heeft gevonden, meende dat de Maleier eerst een paar dagen te voren was overleden."

„Ik zie, dat het veel van het weer heeft geleden," zeide de heer Theobald.

„Daar hebt u gelijk in," hernam ik, „en

het was nog wel bedekt met een stuk mackintosh."

„Dat is toch een zonderlinge zaak," mompelde hij, „zeer zonderling. Hoe langer ik er over denk, des te minder" — hier aarzelde hij even — „des te minder bevalt ze mij."

„Wat bedoelt u, mijnheer?" vroeg ik haastig. „Kan het mogelijk zijn, dat ik inderdaad aan het einde ben van mijn onderzoekingstocht? Kunt u werkelijk eenig licht werpen op deze vreemde zaak?"

„Misschien wel," zeide hij. „Zie" — hij wees met zijn vinger op de kaart — „deze plek op de kaart moet ergens ten Noorden van de twee kleine eilanden Teon en Nila zijn."

„Maar hoe weet u dat?"

„'t Is niet meer dan mijn plicht, mijnheer Conway, dat ik er u meer van vertel. Maar laat ik u vooraf zeggen, dat het even goed een zaak van groot belang kan zijn, als ook van luttel beteekenis. Ga zitten, dan zal ik u een en ander mededeelen."

De heer Theobald wees mij een stoel en nam tegenover mij plaats. Hij was bleek geworden en op zijn gelaat lag een angstige uitdrukking.

„Ziehier wat er gebeurd is. Verleden jaar Mei vertrok Jack Raynor van hier naar Australië. Wij hebben een groote cargadoorszaak in de city, mijnheer Conway, en Raynor was een klerk van onze firma. Hij ging naar Australië in 't belang van onze zaak. Juist vóór zijn vertrek beloofde mijne dochter Sibylla, mijn eenig kind, zijne vrouw te worden, en wij kwamen overeen, dat het huwelijk dadelijk na zijn terugkomst zou gesloten worden. Ik bezit een groot fortuin, en had dus het voornemen de jongelui comfortable in te richten. Nu en dan kregen wij bericht van Raynor. In zijn laatsten brief zeide hij, dat hij met het jacht van een vriend een tocht om de eilanden ging doen. En kort daarop ontvingen wij van dien vriend, den heer Bessemer, het bericht, dat de arme Raynor overleden was — hij was in een storm overboord geslagen en verdronken. Dadelijk na aankomst in Townsville had Bessemer bij de overheid aangifte gedaan van het overlijden. Ik zal niet licht de droefheid van mijn kind vergeten — en ook voor mij was het een geduchte slag. Raynor was een bijzonder lieve jonge man — knap, vroolijk, en altijd even goed gehumeurd."

„En wat weet u van den heer Bessemer, die hem mede nam op zijn pleiziertocht?" vroeg ik.

„Ik heb hem nooit ontmoet, maar hij is een groot vriend van mijn compagnon, den heer Cardew. Cardew is een oud vriend van mijne familie en heeft Raynor in kennis gebracht met Bessemer. De arme Cardew was zeer ontdaan, toen hij de tijding vernam, en wij durven bijna nooit met hem over die zaak te spreken, omdat hij zegt, dat hij het zichzelf nooit kan vergeven, dat hij Raynor dien introductiebrief voor Bessemer heeft medegegeven. 't Spijt hem vooral ook voor mijn dochter, die hij lief heeft alsof hij haar vader was. Maar wat mij nu vooral in deze zaak heeft getroffen, is het volgende. Zou Raynor misschien naar een van de eilanden gezwommen zijn, vanwaar hij nu niet weg kan komen? Zou hij misschien deze kaart gemaakt en er een teeken aan gegeven hebben; en daarna een Maleier verzocht hebben ze ergens heen te brengen, waar men ze zou kunnen vinden? Zooals gij wellicht weet, zijn Maleiers uitstekende zwemmers. Dit is natuurlijk maar een veronderstelling, maar ik wil u wel verzekeren, dat er in mijn oog altijd nog veel duisters is in die zaak."

„Als dat zoo is, doet het mij dubbel genoegen, dat ik bij u ben gekomen," was mijn antwoord.

„Ik geloof, dat de Voorzienigheid u gezonden heeft. Wij moeten er onmiddellijk werk van maken. Goede hemel! Wie weet, of Raynor toch nog niet in leven is!" Bij die woorden stond de heer Theobald op en begon hoogst opgewonden de kamer op en neer te loopen.

„Zou ik het Sibylla durven vertellen?" mompelde hij. Daarop wendde hij zich tot

mij. „Gelukkig is mijn vriend Cardew in de stad; ik zal hem een telegram zenden en hem verzoeken hier te komen. Hebt u geen afspraak voor heden avond?"

„Neen."

„Kom dan om acht uur hier, dan zal ik u in kennis brengen met Cardew en kunnen wij de geheele zaak nog eens van alle kanten bezien."

Dien dag voor de tweede maal in Rosemary Gardens komende, liet men mij dadelijk in het salon. Het was helder verlicht en zag er met de vele bloemen, die er stonden, recht gezellig uit. De heer Theobald kwam mij onmiddellijk tegemoet.

„Mag ik u voorstellen aan mijn dochter," zeide hij.

Hij geleidde mij naar het andere einde van het salon en vervolgde: —

„Sibylla, hier is de heer Conway, van wien ik u een en ander heb medegedeeld."

Een slank jong meisje kwam naar mij toe. Zij droeg een crême japon, had donkere oogen en iets bijzonder innemends over zich. Zij had tranen in de oogen en haar lippen trilden.

„U weet niet half hoe dankbaar ik u ben," zeide zij levendig; „u hebt mij weer hoop gegeven. Vader zegt, dat u een en ander weet omtrent Jack. Vertel me toch alles wat u van hem weet."

Zij geleidde mij naar een sofa, ging zitten en verzocht mij naast haar plaats te nemen.

„En vertel mij nu alles," riep zij uit.

„Maar, mijn lieve jonge dame, ik weet eigenlijk niets te vertellen. Ik weet niet eens of die kaart wel afkomstig is van den heer Raynor."

„O, daar ben ik zeker van," antwoordde zij. „Ik heb reeds zoo dikwijls gedroomd dat hij nog leefde, en deze kaart is nu het bewijs, dat mijn droom waarheid bevat. Maar daar is de heer Cardew; u moet aan hem voorgesteld worden." Zij stond op toen een forsche, donkere man van ongeveer vijf en dertig jaar op ons toe trad.

„Ik heb die heerlijke tijding reeds aan den heer Cardew medegedeeld," vervolgde zij, „en hij verheugt er zich bijna evenzeer over als ik."

„Als de tijding, die u gebracht hebt, eenige waarheid mocht bevatten, mijnheer Conway, dan zal dat mij hoogst aangenaam zijn," zeide Cardew met een slepende stem, terwijl hij mij van ter zijde aankeek. Daarop keek hij naar het jonge meisje, en kwam er een schittering in zijn oogen. En toen ik dat zag, begreep ik op eens het geheele geheim. Zou niemand anders daar eenig idee van gehad hebben? Was het mogelijk, dat noch de vader, noch het jonge meisje zelf ooit had begrepen dat hij een hartstochtelijke liefde voor haar had opgevat?

„Ja, mijnheer Conway," zeide onze gastheer, die nu ook bij ons plaats nam, „ik ben van opinie veranderd en heb van middag alles verteld aan mijn dochter en ook aan onzen besten vriend, den heer Cardew. De zaak is ook te ernstig om eenige geheimhouding in acht te kunnen nemen. U wilt nu misschien wel zoo goed zijn de kaart te laten zien aan den heer Cardew, en nog eens de geheele zaak voor ons uit-een te zetten?"

Ik haalde de kaart uit mijn zakportefeuille en vertelde nog eens wat ik dien morgen reeds aan den heer Theobald had medegedeeld. Onder het spreken merkte ik op, dat de heer Cardew nu en dan naar de kaart keek, alsof hij haar verslinden wilde. Toch heb ik zelden iemand gezien die meer slag had om zich goed te houden. Hij stond rechtop, met zijn handen achter zijn rug, zijn dunne lippen opeengeperst. Voor een oppervlakkig toeschouwer was hij een knappe man met een interessant voorkomen; maar ik hield mij overtuigd, dat hij van den geheimzinnigen dood van Raynor heel wat meer wist dan Sibylla of haar vader konden veronderstellen.

„En wat denkt gij er van, Cardew?" vroeg onze gastheer, toen ik mijn verhaal ten einde had gebracht.

Hij antwoordde niet dadelijk; toen haalde hij zijn schouders op.

„Ik denk niets," zeide hij langzaam. „Ik

heb immers den brief van Bessemer ontvangen, waarin hij duidelijk zegt: De ongelukkige Jack Raynor is in een storm over boord geslagen, op zijn minst tien mijlen van de kust verwijderd? Het spreekt dus, dunkt mij, van zelf, dat dit papier niets met hem kan te maken hebben."

„Hoe kunt u dat nu zeggen, mijnheer Cardew," riep het jonge meisje uit. „Hoe kunnen zij nu weten, dat zij tien mijlen

„Deze „N"," zeide zij, „is precies gelijk aan de „N" achter op de kaart."

van de kust verwijderd waren, met al die eilanden om hen heen? Zie maar eens naar de letters achter op de kaart. Het eerste woord kan niet anders beteekenen dan Theobald. De heer Conway heeft alle andere families Theobald in Londen, op één na geloof ik, bezocht, Jack is verongelukt in de Banda-zee, waar deze kaart werd gevonden. Bovendien," vervolgde zij blozende, „is er iets in het schrift, dat ik duidelijk herken."

„Maar, lieveling," zeide haar vader, „gij moogt het u ook niet al te rooskleurig voorstellen; het zijn slechts drukletters."

„Dat doet er niets toe, maar deze zijn door Jack geschreven," hernam zij, „dat weet ik zeker; hij schreef zijn N's altijd op die bijzondere manier, zoodat zij zelfs in het gewone schrift op drukletters geleken. Ik zal u laten zien wat ik bedoel, ik zal een paar brieven van hem halen."

Zij verliet het vertrek en kwam kort daarop terug met een klein pakje brieven die saamgebonden waren met een zwart lint. Hare vingers beefden zoozeer, dat zij de knoop haast niet los kon maken. Dan vouwde zij een brief open en wees in triomf op het zeer duidelijk uitkomend feit, dat Raynor zijn „N" altijd als drukletter schreef.

„Deze „N"," zeide zij, „is precies gelijk aan de „N" achter op de kaart. Ik ben overtuigd, dat elke deskundige zal zeggen, dat zij door denzelfden persoon geschreven zijn. Die kaart is stellig door hem gemaakt; dus moet hij nog in leven zijn. Wij moeten hem dadelijk zelf gaan zoeken; u neemt mij toch mede, niet waar, vader?"

Cardew keek eerst naar Theobald en dan naar Sybilla.

„Vraag of vader mij mede wil nemen," zeide zij tot hem, haar hand op zijn arm leggende; „u kunt het wel van hem gedaan krijgen — toe, doe het maar."

„Ik zou het gaarne voor u vragen, Sybilla, als ik er het nut van inzag," hernam Cardew; „maar zooals de zaken thans staan, en wetende wat er voorgevallen is, zou ik het slechts beschouwen als een verspillen van tijd en geld."

„Geld," hernam Sybilla, „wat doet dat er toe; en al duurde het ook tien jaar, dan zou het nog een welbesteedde tijd zijn. Toen ik dacht, dat er geen hoop meer was, heb ik het zoo goed mogelijk gedragen, maar nu zal ik niet rusten, voordat alles opgehelderd is."

„Wij zullen al het mogelijke doen, Sibylla," zeide haar vader; „maar het is haast niet noodig, dat we zelf gaan; wij kunnen mannen uitzenden, die de eilanden doorzoeken met behulp van deze kaart."

„O, neen,” riep zij uit; „wij moeten zelf gaan — u en ik, vader — en wel zoo spoedig mogelijk.”

Ik wendde mij tot den heer Theobald.

„Ik hoop, dat u mijne positie goed begrijpt, mijnheer,” zeide ik. „Ik sta hoegenaamd niet in voor de echtheid van die kaart; ik weet er niets meer van dan wat die Nederlander mij verteld heeft. Al wat gij doet, is geheel voor uwe verantwoordelijkheid.”

„Dat begrijp ik zeer goed, mijnheer Conway; maar, zooals het zich nu laat aanzien, zie ik geen enkele reden waarom ik niet met mijn dochter alle mogelijke moeite zou doen. Ik zal dus met haar de reis ondernemen.”

„Dan zou ik u raden,” hernam ik, „om met mij mede te gaan met de North Star — ten minste tot aan Batavia. Daarna kunt gij alle mogelijke maatregelen nemen voor uw onderzoek. Wij vertrekken den 17den uit Londen.”

„Laten wij dat doen,” riep Sibylla uit. „Dat zou heerlijk zijn!”

„Zeer goed, dat zullen wij dan maar afspreken,” zeide haar vader. „En mag ik u tevens mijn hartelijken dank betuigen, mijnheer Conway, voor al de moeite, die gij gedaan hebt.”

Kort daarna nam ik afscheid; Cardew vergezelde mij.

„Ik ga naar mijn club,” zeide hij opeens. „Als gij niets beters te doen hebt, ga dan met mij mede. Dit is een buitengewone zaak, waarover ik gaarne nog eens met u zou willen spreken.”

„Ik zal met genoegen met u mede gaan,” hernam ik; wij riepen een rijtuig aan, stapten er in en reden naar de societeit. Daar gekomen bestelde Cardew een souper en onder den maaltijd vervolgden wij ons gesprek.

„Ik zal eerlijk met u spreken, mijnheer Conway,” zeide hij. „Die wilde-eenden jacht bevalt mij volstrekt niet. En die kaart beteekent niets, voor zoover het Raynor betreft.”

„Maar één ding is toch zeker,” zeide ik hem in de rede vallende. „'t Is het werk van een Engelschman, en de woorden op de achterzijde zien natuurlijk op iemand die Theobald heet.”

„Dat is wel mogelijk; maar zij zien niet op den heer Theobald van Rosemary Gardens.”

„Zij zien op iemand van dien naam in Londen,” hernam ik; „en op één na heb ik alle families Theobald in Londen gesproken; en uw mijnheer Theobald is de eenige, die belang stelt in de zaak.”

Hij trommelde ongeduldig met zijn hand op de tafel.

„Laat mij die kaart nog eens zien,” zeide hij.

Ik vouwde de kaart open, en ze op de tafel leggende, liet ik er mijn hand op rusten, terwijl hij ze onderzocht. Dan schoof hij ze mij weer toe.

„Ik zou er heel wat voor over hebben, als zij niet gingen,” zeide hij.

„Waarom?”

Hij keek eerst om zich heen, dan niemand in zijn nabijheid ziende, zeide hij:

„Ik zal u een geheim vertellen, dat ik nog nooit aan iemand heb medegedeeld. Ik ben vast overtuigd, dat Raynor dood is; daar kan niet de minste twijfel aan zijn. Sibylla is bijzonder gevoelig; zij was ontzaglijk bedroefd toen hij overleden was. Die wond begon nu te heelen, en zij berustte reeds in haar verlies. Daar komt u op net tooneel, en opeens wordt hare oude liefde weer wakker geschud en geeft zij zich over aan valsche voorspiegelingen. Ja, bij den hemel,” vervolgde hij op bitteren toon, „er is niets van waar — niets van waar! en, mijnheer, het dwarsboomt mij in mijne plannen!”

„U?”

„Ja, mij; want ik heb haar lief. Ik heb haar al jaren achtereen lief gehad. En toen kwam die jongen, die nog niet eens zijn verstandskies heeft, tusschen ons. Ik had nog niet eens durven spreken, doch hij ging er maar op af en — hij kreeg haar. Och, wat heb ik geleden! Maar ik sprak er met niemand over. De heer Theobald weet er niets van en Sibylla evenmin. De jonge man vertrok en — stierf. Nu zou ik haar misschien

toch nog krijgen en — daar komt nu deze spaak in het wiel. Begrijpt gij mij?"

Ik boog zonder antwoord te geven. Hij keek mij strak aan, alsof hij in mijn binnenste wilde lezen; dan over de tafel buigende en zijn hand dicht bij de mijne brengende, vervolgde hij —

„Mijnheer Conway, ik zou er veel, zeer veel voor over hebben als Sibylla die reis niet ondernam. Als gij mij behulpzaam wilt zijn, zal ik het u ruim —"

Ik sprong op.

„Ik heb hier niets te zeggen," zeide ik. „Ik heb de zaak verteld voor zoover ik ze ken; ik heb de kaart aan de Theobalds laten zien; nu moeten zij het maar verder uitmaken."

„Houd u verder overal buiten. Gij hebt het in uw macht om veel te doen — en ik ben rijk en invloedrijk, en ik zou —" Plotseling brak hij af — zijn gelaat was aschkleurig. „Ik zie dat het nergens toe dient om nog langer met u te spreken," zeide hij ten slotte.

„Daar hebt gij gelijk in," hernam ik. „In een streek als de Banda-zee, die vol eilanden is, kan de heer Raynor zeer goed behouden zijn. Hoe meer de heer Theobald dat inziet, des te meer helt hij er toe over om Raynor te hulp te komen. Het spijt mij voor u, mijnheer Cardew, en ik eerbiedig uw vertrouwen; maar ik kan werkelijk in deze zaak niets meer doen dan neutraal te blijven."

„Ik begrijp u," zeide hij. Hij zweeg een oogenblik, blijkbaar diep in gedachten; dan bracht hij het gesprek op andere onderwerpen.

De volgende dagen was ik voortdurend in communicatie met de Theobalds. Op mijn advies raadpleegde Theobald een deskundige omtrent de kaart; die persoon zag er het nut niet van in, tenzij men reeds bekend was met de ligging van het eiland; maar als er zoo iemand gevonden werd, zou de kaart wellicht goede diensten kunnen bewijzen.

Zoodra ik dat hoorde, deed ik het voorstel om aan den Nederlander een kabeltelegram te zenden, omdat hij die wateren goed kende. De heer Theobald vond het een uitstekend plan; daarom telegrafeerde ik aan Nausheim, dat hij zich in Batavia bij ons moest vervoegen, en gaf ik hem tevens den dag op, waarop wij daar zouden komen. Mejuffrouw Theobald en haar vader maakten nu hunne toebereidselen voor de reis, en op den avond van den 16den kwamen zij aan boord van de *North Star.* Ik was toen juist in mijn hut, maar een oogenblik later kwam ik op het dek om hen te begroeten. Hoe groot was niet mijne verbazing, dat de heer Cardew hen vergezelde. Zoodra hij mij zag, trad hij op mij toe en zeide: —

„Het verwondert u zeker, dat gij mij hier ziet; maar ter elfder ure heb ik nog passage genomen. 't Was mij toch onmogelijk rustig thuis te blijven. En als Raynor werkelijk nog in leven is, zal niemand hem hartelijker welkom in de wereld heeten dan ik."

Terwijl Cardew dien schandelijken leugen uitsprak, keek hij naar Sibylla. In haar reistoilet, terwijl de wind heur haar uit het gezicht blies, met haar levenslustigen blik, haar frissche kleur, zag zij er zeer bekoorlijk uit. En toen hij die valsche woorden uitsprak, keek zij hem vriendelijk knikkend aan. Als tot antwoord bleef hij haar aanstaren. Hij keek haar recht in haar mooie donkere oogen, hij beet op zijn lippen, en hij verbleekte. Ik zag de zweetdroppels op zijn voorhoofd. 't Was mij een raadsel dat noch mejuffrouw Theobald, noch haar vader er nooit het ware van begrepen hadden. Wat mij betreft, ik betreurde het zeer dat hij met ons medeging; ik voelde als het ware, dat er onraad in het spel was.

De reis was zeer voorspoedig, totdat wij op een morgen in den Indischen Oceaan kwamen. — Theobald had met mij over de kaart gesproken, en hij verzocht mij ze nog eens te mogen zien om ze te vergelijken met een atlas. Terwijl wij er nog mede bezig waren, riep men mij plotseling op het dek. Dat was de eerste keer, dat ik de kaart uit mijn handen gaf. Een uur later kwam

ik terug, en gaf Theobald mij het kleine stukje rijstpapier, waar zooveel van afhing, in den gewonen vorm opgevouwen. Ik stak het in mijn portefeuille en legde het weer op zijn gewone plaats in mijn brandkast.

Den volgenden namiddag waren wij vier en twintig uur van Colombo verwijderd. Op den morgen van dien dag moest ik in mijn brandkast zijn, en de kaart ziende, vouwde ik ze open, keek er half werktui-

„Goede hemel! wat is er voorgevallen," riep ik uit. „Zie eens hier!"

gelijk naar, zag dat alles in orde was en legde ze weer op haar plaats. 's Namiddags gebruikten de kapitein, Theobald en ik te zamen de thee, toen het gesprek weer kwam op het doel van de reis en op de kaart. De kapitein en de heer Theobald waren het niet eens omtrent de juiste plaats waar men het eiland moest zoeken, en ten slotte stond ik op om de kaart te halen ten einde ze te vergelijken met de kaart op het schip. Wij begaven ons naar een der hutten op de brug, waar de kaarten bewaard werden, en daar vouwde ik de kaart open en legde ze op de tafel. De twee heeren bekeken ze nauwkeurig.

„Goede hemel! wat is er voorgevallen?" riep ik plotseling uit. „Zie eens hier!" Wij keken ten hoogste ontsteld naar de kaart. Droomden wij misschien? Neen; wat wij zagen, was maar al te waar. Dwars door het papier liep een leelijke, blauwachtige vlek, waardoor de lijnen onduidelijk werden en de verschillende punten en lijnen niet te onderscheiden waren.

„Wat moet dat nu beteekenen?" riep ik uit. „Ik heb de kaart van morgen nog bekeken, en toen was ze even duidelijk als altijd. En na dien tijd heeft niemand haar in handen gehad."

„Maar hoe kan dat dan gekomen zijn?" snikte Theobald in grooten angst.

Ik nam een stuk papier en trachtte in 't ruwe en vlug de kaart te reproduceeren, voordat zij uit mijn geheugen was gewischt.

Doch te vergeefs. Ik kon de lijnen niet reproduceeren en de kaart vóór ons was niets meer dan scheurpapier.

Theobald viel neer op den naastbijzijnden stoel; hij was doodsbleek en zijn lippen trilden; in één enkel oogenblik waren zijn verwachtingen en die van zijn dochter geheel vernietigd.

Wat beteekende dat? Wie had dat gedaan? Op welke wijze was die verandering ontstaan?

„'t Is tooverij — tooverij!" mompelde Theobald. Eensklaps sprong hij op.

„Waar is Cardew?" riep hij uit. „Dat moet ik hem vertellen. Mijn arm kind! Haar zoo ver te brengen en dan opeens haar hoop te vernietigen is meer dan vreeselijk."

Zonder verder een woord te zeggen, keerde hij zich om en liet ons alleen. Kapitein Meadows en ik, wij keken elkander aan.

„Wel Conway," riep hij uit. „Gij ziet er even verschrikt uit als Theobald zelf! Begrijpt gij er iets van?"

„Niets anders dan dat — iemand de kaart opzettelijk heeft verknoeid."

„Opzettelijk verknoeid? Maar eerst zaagt gij er toch niets van?"

„Dat is waar, maar toen was zij toch al verknoeid, dat kan niet anders. 't Is juist zooals de heer Theobald zegt; 't is of hier tooverij in 't spel is."

„Verdenkt gij iemand?"

„Ja, maar daar kan ik mij nog niet over uitlaten. Ik ga nu heen om nog eens goed over alles na te denken."

Ik liep dien dag aanhoudend heen en weer op het dek, terwijl de eene gedachte voor, de andere na door mijn brein ging; maar wat ik ook deed, ik kon maar geen oplossing vinden voor de verknoeide kaart. Wat zou men er mede gedaan hebben, en — hoe was zij in handen gekomen van den eenigen man, die er belang bij kon hebben om de kaart te verknoeien? Slechts eenmaal had ik de kaart achtergelaten in handen van den heer Theobald. Had Cardew haar toen misschien weggenomen? 't Kwam mij bijna onmogelijk voor, maar ik besloot er toch naar te vragen. Zoodra ik Theobald dien avond zag, deed ik hem de vraag.

„Iemand moet de kaart verknoeid hebben, dat kan niet anders," zeide ik, „maar hoe en wanneer, dat mag de hemel weten, ik ben geen scheikundige, en kan het raadsel dus niet oplossen; maar ik wilde u gaarne iets vragen, mijnheer. Gisteren liet ik de kaart eenige oogenblikken in uwe handen achter; hebt u ze misschien aan iemand anders gegeven?"

„Neen, zeker niet," zeide hij; „Cardew en ik hebben de kaart geen oogenblik uit het oog verloren."

„Cardew!" riep ik teleurgesteld uit; „wat had hij er mede te maken?"

„Hij kwam toevallig in mijn hut. Sibylla riep mij, en toen bleef hij er bij. Toen ik terugkwam, stond hij er overheen gebogen en bekeek haar nauwkeurig. Hij stelt evenveel belang in de zaak als ik zelf. Maar — wat is er Conway?"

„'t Spijt me, dat ik de kaart in uwe handen heb achtergelaten," antwoordde ik. Verder zeide ik niets meer. Nu was mijn argwaan nog versterkt. Cardew had de kaart eenige oogenblikken in zijn bezit gehad. Wat zou hij er toen mede gedaan hebben? Stellig iets verkeerds, daar was geen twijfel aan.

Den 14den Juni, 's avonds om zes uur, lieten wij het anker vallen in de haven van Batavia. Wij lieten ons dadelijk allen naar den vasten wal brengen. Mejuffrouw Theobald was bij ons. Haar vader had besloten haar nog niets te zeggen van de gevlekte kaart. Ik geloof, dat hij nog altijd dacht, dat de Nederlander Nausheim ons wel uit de verlegenheid zou redden. Het hinderde mij als ik haar vroolijk gelukkig gezicht zag, want ik wist maar al te goed, dat Hans Nausheim in de gegeven omstandigheden toch niets kon doen. Hij stond reeds op ons te wachten, toen wij aan wal kwamen. Hij had zich dus goed aan de afspraak gehouden. Cardew stond dicht bij mij; hij zeide niets, maar keek strak naar de kade, toen wij den vasten wal naderden. Een oogenblik later gingen wij aan land. Hans Nausheim trad op mij toe. In korte

woorden vertelde ik hem wat er gebeurd was.

„Dan kan ik ook niets doen, mijnheer Conway," zeide hij. „Ik vertrouwde de kaart aan u toe — dan hebt gij u niet aan uw woord gehouden."

„De kaart is gedurende tien minuten in handen geweest van den heer Theobald," hernam ik.

„Ook nog van iemand anders, mijnheer?"

„Een mijnheer Cardew; zij stellen beiden belang in het welslagen van deze reis."

„Ja zoo, ja zoo," zeide de oude man; „maar de kaart is verknoeid, en nu kunnen wij niet naar het eiland gaan. Ik zou niet weten hoe dat mogelijk was, óf ik moest den Kanaka weer kunnen vinden, die den dooden Maleier heeft ontdekt. Hij is eenigen tijd geleden weggegaan, en ik zou niet weten waar ik hem moest zoeken."

Intusschen waren de andere reizigers naar het Hôtel des Indes gegaan, waarheen ik ten spoedigste volgde. Nu moesten wij mejuffrouw Theobald vertellen, wat er gebeurd was.

Theobald kwam naar mij toe.

„Kan de Nederlander iets doen?" vroeg hij.

„Ik vrees, dat het al zeer weinig zal zijn," hernam ik; „'t is nu uw plicht, mijnheer Theobald, het aan uw dochter te zeggen. U mag het thans niet langer voor haar verbergen."

De heer Theobald keek mistroostig om zich heen, maar op eens wendde hij zich tot zijn dochter.

„Ga met mij mede, Sibylla, ik moet u iets vertellen," zeide hij.

Zij keek hem aan en verbleekte. Zij verdwenen in een zijvertrek en hij sloot de deur achter zich.

Ik ging intusschen naar de koffiekamer, en zag er Cardew, die een sigaar zat te rooken.

„Wat gebeurt er nu?" zeide hij; „zegt hij haar wat er is voorgevallen?"

„Ja," zeide ik kortaf. „De heer Theobald deelt haar nu mede, door welke gemeene streek haar geluk vernietigd is." Meer kon ik niet zeggen; 't was me onmogelijk beleefd te zijn tegen dien schavuit. Ik ging in de koffiekamer zitten, toen ik Cardew plotseling hoorde uitroepen: —

„Wel, Bessemer gij hier?"

Een slanke, donkere man kwam het vertrek binnen.

„Ik ben hier met mijn jacht," hernam hij. „Ik ben van morgen gekomen; ik heb hier een tijd lang heen en weer gekruist. Maar wat is er met u gebeurd? Waar komt gij vandaan?"

Cardew, die thans van zijn eerste verbazing bekomen was, keerde zich om en stelde Bessemer aan mij voor. Cardew bestelde den kellner eenige verfrisschingen en verzocht mij bij hen plaats te nemen. Ik kon dat moeilijk weigeren. Daarop vertelde Cardew aan Bessemer de geschiedenis van onze avonturen, en Bessemer betuigde ook zijn leedwezen wegens het gebeurde met de kaart. Daarop zeide hij, mij een oogenblik aanziende:

„Maar den armen Raynor kon het toch nooit ten goede gekomen zijn, want hij is stellig en zeker verdronken. Wij waren in een typhoon, en 't is een wonder, dat wij niet allen zijn omgekomen."

„En 't is ook wel een wonder, dat ik je hier juist ontmoet," zeide Cardew. „Ik heb in geen maanden iets van je gehoord." Ik zag, dat zij telkens blikken met elkander wisselden; daarom besloot ik hen in 't oog te houden.

Mijn kamer was op de eerste verdieping, en de deur kwam uit op de veranda. 't Was dien nacht buitengewoon warm en ik was veel te zenuwachtig om te kunnen slapen. Ik blies het licht uit en ging in een gemakkelijken leuningstoel bij de open deur zitten. De tijd kroop voort; 't was overal stil en donker. Eensklaps hoorde ik beweging in een der vertrekken onder de veranda, en een oogenblik later zag ik een lichtstraal uit de deur aan de overzijde van het binnenplein. Ik begreep dadelijk, dat het licht uit Cardew's kamer kwam. Thans was mijn argwaan gaande gemaakt, en trok ik mij snel terug in mijn kamer. Daarop ging het licht uit en hoorde ik den zachten tred van bloote voeten. Een gestalte, die ik dadelijk

als die van Bessemer herkende, passeerde mijn deur. Wat moest dat beteekenen? Ik had vlug een besluit genomen. Wanneer er booze plannen gesmeed werden, zou ik wel mijne maatregelen nemen. In een geval als dit, rechtvaardigde het doel de middelen. Ik kroop zacht naar buiten, stapte over de lage veranda, en verborg mij vlug in de schaduw van een groote cactus, die op het plein stond. Bessemer was blijkbaar naar Cardew's kamer gegaan. 't Was nu geheel donker. Toen hoorde ik plotseling Cardew's stem:

„Mijn hemel, Henri! Dat is me een ding geweest. En wat dunkt je, dat wij nu moeten doen?”

„Niets, volstrekt niets. Wij zijn veilig,” hernam hij. „Raynor zullen zij nooit weer zien. Maar, zeg mij toch eens wat je met de kaart hebt gedaan?”

„Ik heb de kaart vijf minuten in mijn handen gehad, en toen heb ik het gedaan. Zoodra ik inzag dat ik met dien administrateur niets kon beginnen, begreep ik dat alles afhing van de kaart; daarom ging ik vóór mijn vertrek uit Engeland naar een man, die goed thuis is in dat soort van spelletjes. Hij zeide mij precies wat ik doen moest. Ik bestreek het geheele papier met iodide van potassium. Eerst kon ik niets aan de kaart zien, maar later is ze geheel van kleur veranderd, juist zooals hij mij gezegd had.”

„Hoezoo? Wat bedoelt gij?”

„Wel, wanneer de ozone aan de zeelucht wordt blootgesteld, maakt de iodine zich los van de iodide, en door de stijfsel van het rijst-papier wordt dan alles blauw. Dat is de gewone proef voor ozone, geloof ik.”

„Och, kom! Dat is schitterend bedacht! En hebben zij het niet begrepen?”

„Neen, en daar zullen zij nu ook wel geen onderzoek meer naar doen.”

„Maar wat is er toch met Raynor gebeurd?” vervolgde Cardew daarna. „Ik heb er maar naar geraden, doch het rechte weet ik nog niet.”

„'k Heb hem op een eiland achtergelaten, waar nooit een schip voorbij komt. Hartelijk dank voor den wissel — die heeft mij een gemakkelijk leven bezorgd.”

„Weet gij misschien waar het eiland is?”

„Zeker; ik zou het niet kunnen vergeten; ik geloof, dat ik het geblinddoekt zou kunnen vinden. Maar dat zal wel niet noodig zijn. — Alles is nu in orde — wij zijn even veilig als —”

Maar nog vóór hij den volzin voltooid had, was ik over de veranda gesprongen, en stond ik tusschen de twee mannen en de geopende deur....

„Ja, schurken, gij zijt veilig!” riep ik uit.

Twee vloeken klonken uit hun mond, terwijl zij bij mijn plotselinge komst ontsteld achteruitsprongen. Ik hief mijn hand op.

„Zwijgt allebei; geen enkel woord meer,” zeide ik. „Bij 't minste geraas dat gij maakt, wek ik het geheele hotel.... Ik heb alles gehoord.”

„Ellendige luistervink!” siste Cardew.

„Gij kunt zeggen wat gij maar wilt,” hernam ik; „maar luistert nu eens. Mijnheer Bessemer, er is nog slechts één uitweg mogelijk voor u. Gij brengt ons morgen naar het eiland, of gij weet wel wat er gebeurt. Wat zegt gij: Ja of Neen?” Ik keek hem vlak in 't gezicht. Hij herstelde zich en nam een zeer uitdagende houding aan. Ik bleef volhouden. Ik wist, dat hij schrander genoeg was om in te zien, dat het uit was met zijn rijk.

„Ik zou u raden voorzichtig te zijn,” zeide Cardew eindelijk. „'t Is nooit goed als men wanhopige mannen sart. Bedenk, dat wij twee tegen één zijn.”

Ik haalde vlug een revolver uit mijn zak.

„Ik kwam niet onvoorbereid,” zeide ik. „Er is geen uitkomst voor u beiden, wanneer gij, Bessemer, weigert ons naar het eiland te brengen. 'k Heb alles gehoord; ik ken ook den gemeenen streek met de kaart. Gij wordt beiden beschuldigd van moord!”

„St!” zeide Bessemer opstaande. „Steek eerst dien revolver in uw zak; wij zullen u natuurlijk niet aanvallen. Wanneer ik doe wat gij vraagt, welken waarborg heb ik dan, dat gij mij later toch niet aanklaagt?”

„Mijn woord van eer, en ik geloof, dat

ik ook wel kan instaan voor Theobald. Als Raynor nog leeft, zult gij beiden uwe vrijheid behouden."

„Wat zegt gij Cardew?" mompelde Bessemer. Maar Cardew zeide niets. Hij keek mij voortdurend aan en nam niet de minste notitie van Bessemer.

„Wel, mijnheer Conway, gij laat mij geen keus," zeide Bessemer eindelijk; „maar ik zeg u, dat de zaak hiermede nog niet uit is. Ik zal voldoening van u eischen, omdat gij hier gespionneerd hebt. Dat zal ik u wel betaald zetten."

Ik lachte. Bessemer keek opnieuw naar Cardew, die nog altijd bleef zwijgen. Daarop verliet Bessemer het vertrek. Toen hij dat deed, schoot mij iets in de gedachte. Ik ging vlug naar mijn eigen kamer, nam er een stoel vandaan, en ging vóór zijn kamer in de open deur zitten.

„Wat moet dat beteekenen?" zeide hij.

„O, niets bijzonders," hernam ik. „'t Is een warme avond, dat is alles."

Hij wist zeer goed, waarom ik het had gedaan, en ik wist ook, dat hij te kostbaar was om hem te laten ontsnappen.

't Verdere gedeelte van den nacht bleef ik met mijn revolver in de hand in de open deur zitten. Ik was vast besloten Bessemer niet uit het oog te verliezen, voordat Theobald kwam. Tot mijn onuitsprekelijk genoegen hoorde ik hem reeds vroeg op de veranda. Ik verzocht hem toen bij mij te komen.

„Ik heb iets ontdekt," zeide ik. „Help mij om Bessemer te bewaken; hij mag niet ontsnappen. En nu zal ik u een en ander vertellen."

Ik vertelde hem in Bessemer's bijzijn, wat er was voorgevallen. De vreugde van dien goedhartigen man is niet te beschrijven. Cardew's verraad werd vergeten in zijn vreugde voor Sibylla.

„Wat zal zij gelukkig zijn," riep hij uit. „Ja," vervolgde hij, zich tot Bessemer wendende, „als gij ons het eiland wijst, zult gij vrij zijn."

„Verlies hem niet uit het oog, mijnheer Theobald. Ik ga Cardew roepen." Ik begaf mij naar Cardew's kamer en klopte, maar er kwam geen antwoord. Ik deed de deur open en ging naar binnen. Ik zag hem op zijn bed liggen, alsof hij in slaap was. Ik bespeurde, dat hij zich nog niet ontkleed had. Toen kwam ik wat dichter bij. Ik boog over hem heen. Ik raakte hem aan en sprong verschrikt achteruit. Hij was dood!

„Zelfmoord," mompelde ik. Ja, zijn spel was verloren; hij had niets meer van het leven te hopen. Hij had zeker vergif mede op reis genomen, voor het geval, dat het ergste mocht gebeuren. Naast hem lag een ledige flesch.

Dien dag gingen wij er vroegtijdig met Bessemer's jacht op uit om Jack Raynor te zoeken. Hoe wij hem gevonden hebben, wat hij te vertellen had van zijn wonderbaarlijke redding, dat alles behoort tot een volgend verhaal.

Hoog boven menschen.

(Uit FRED. VAN EDEN's Ellen: Een Lied der Smart).

Muziek van L. BLAAUW JR.

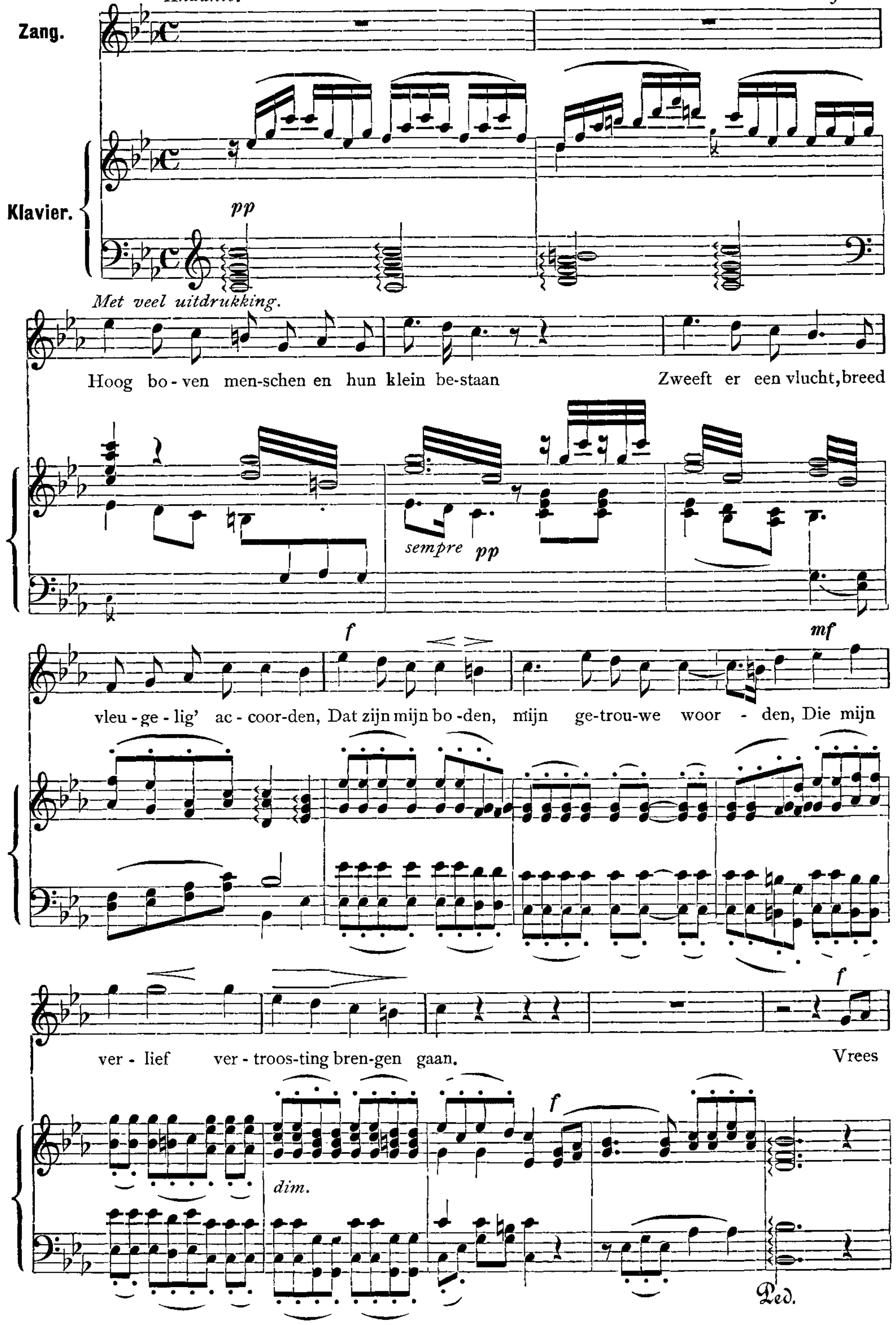

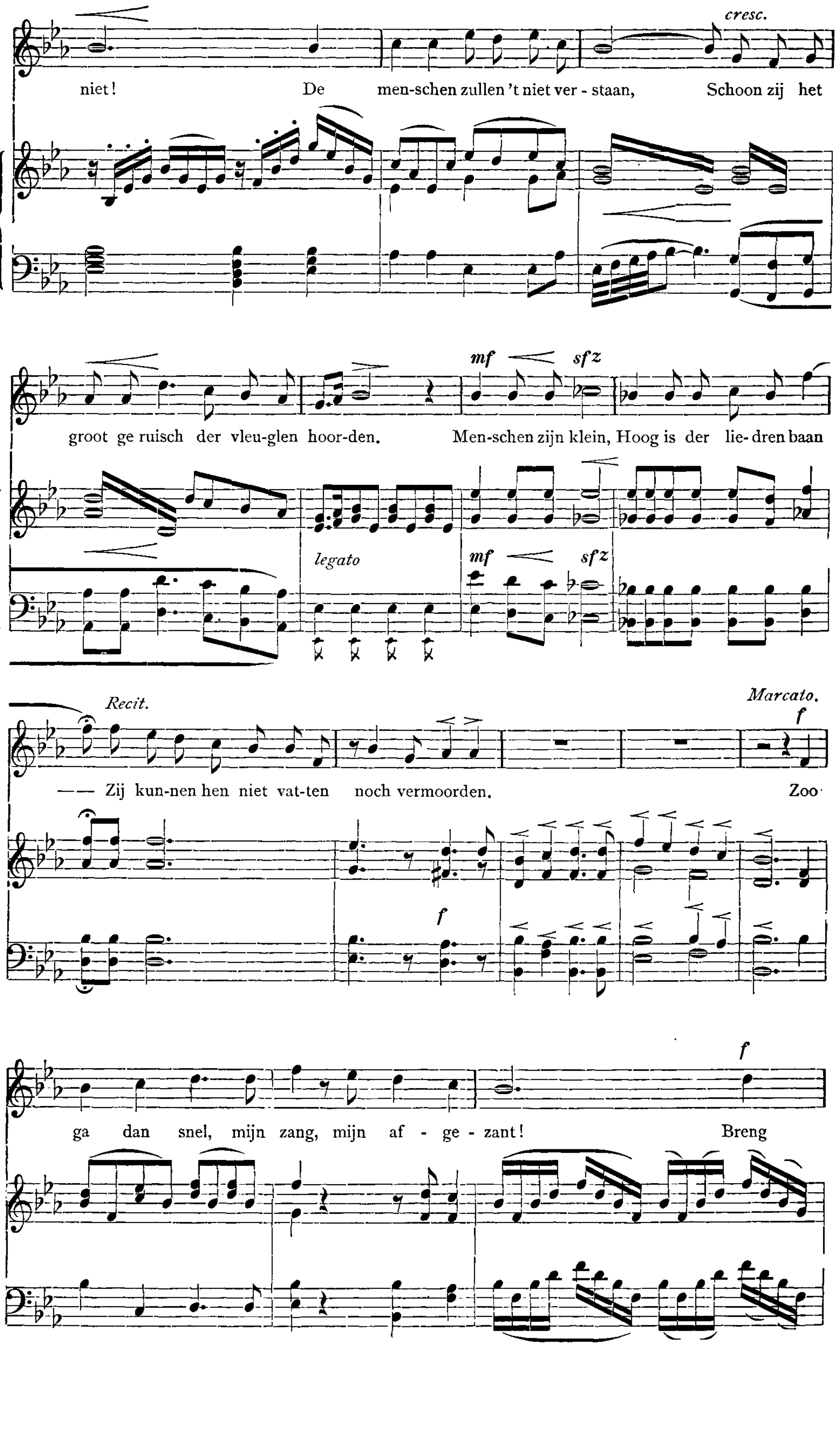
cresc.
niet! De men-schen zullen 't niet ver - staan, Schoon zij het
mf sfz
groot ge ruisch der vleu-glen hoor-den. Men-schen zijn klein, Hoog is der lie-dren baan
legato
Recit.
Marcato.
f
—— Zij kun-nen hen niet vat-ten noch vermoorden. Zoo
f
ga dan snel, mijn zang, mijn af - ge - zant! Breng

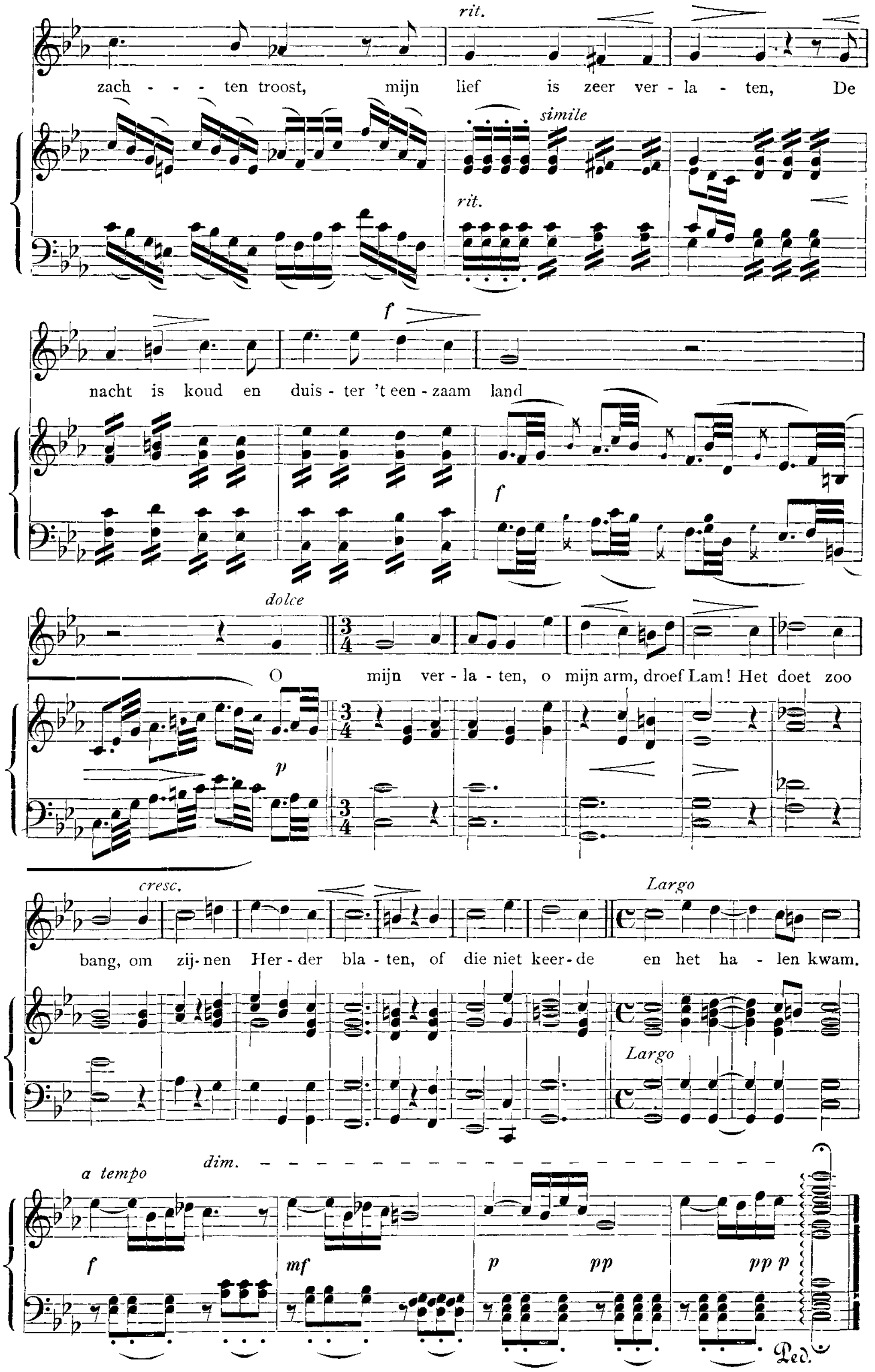
rit.
zach - - - ten troost, mijn lief is zeer ver - la - ten, De
simile
rit.
f
nacht is koud en duis - ter 't een - zaam land
f
dolce
O mijn ver - la - ten, o mijn arm, droef Lam! Het doet zoo
p
cresc.
Largo
bang, om zij- nen Her - der bla - ten, of die niet keer - de en het ha - len kwam.
Largo
a tempo
dim.
f
mf
p
pp
pp p
Ped.

De Reukbrander

DOOR

TOLA DORIAN

(Prinses Mestchersky.)

De oogst was binnen, de wijnranken waren van hunne vruchten beroofd. Een koude wind blies door de geplunderde boomgaarden over de naakte velden. Het glibberige, glinsterende slijk werd door diepe vorens doorploegd.

Aan den kleurloozen hemel rolden de wollige wolken, ondoordringbaar dicht, naar het Westen toe en de ontbladerde takken beschreven tegen den horizon fantastische teekenen, als de hieroglyphen van de een of andere vergeten taal.

Zwermen wilde ganzen stieten lange, snerpende kreten uit, die regen aankondigden, en vluchtten op zwaren wiek naar de loom vlietende rivier, welke zich door de gemaaide weiden heenkronkelde.

Hier en daar zochten dikke merries en haar magere veulens, op de lange, krukvormige beenen, eene wijkplaats onder de onttooide boomen, op gelijke afstanden van elkander over de vlakte verspreid.

De herfst was ingetreden. De van dag tot dag somberder natuur scheen reeds haar langen slaap onder het sneeuwdons te voorzien.

Te midden van het troostelooze landschap verrees eene eenzame houten woning, laaggebouwd en gebruind door de vele seizoenen, waaraan zij weerstand geboden had.

De smalle vensters vertoonden zich zonder eenige symmetrie aan den vervallen gevel. Op het rieten dak, bedekt met lange, puntige iris-bladeren, leunde tegen den schoorsteen aan een reusachtig, wankelend en ledig ooievaarsnest.

Binnen in het huis zag men uitgekalkte muren, ouderwetsche, gemakkelijke meubels, bijna zonder uitzondering vervaardigd door den dorpsschrijnwerker, turksche divans, enkele familieportretten, zwart geworden in hunne zware lijsten, waarvan het verguld was afgegaan; geweren en wapenen zonder orde aan de wanden opgehangen, terwijl vossenvellen en wolvenhuiden de ongeboende vloeren bedekten.

Door de openstaande ramen vertoonden zich de grauwe tinten van het park,. dat overgeleverd was aan het voortwoekeren van het donkere woud. Verwelkte grasperken, beukenboschjes, rosgekleurd door de eerste koude, kronkelpaden vol brandnetels en onkruid, bloemen verzengd door de ochtendvorsten, boomen, die de magere leden in het troebele water van een vijver vol groene schimmelplanten weerkaatsten, dit gansche alledaagsche schouwspel van het gedwongen verval der natuur, werd beschenen door de laatste stralen van den wegstervenden dag.

Men hoorde buiten het gepiep der lijsters en het rauw gekras der raven, die als een zwarte hagel voortfladderden onder de windvlagen, waardoor de oude linden op en neêr werden gezwiept. Uit de verder ledige stallen weerklonk het geloei van een stier.

Een omstreeks veertigjarige man liep met afgemeten tred op en neêr door het vertrek, waarvan de onoogelijke meubels en kale wanden door een rooden zonsondergang beschenen werden. Het was Conrad Melvine, eervol ontslagen kapitein, eigenaar der woning. Van eene hooge, een weinig gebogen gestalte, werd zijn gansche persoon gekenmerkt door iets voornaams, terwijl zijn trekken eene uitdrukking van somberheid, kracht, bedwongen hartstocht en lijdzaamheid vertoonden. Kortgeknipte, maar dicht geplante haren omlijstten een vierkant voorhoofd, waarover een lange blauwe ader neêrdaalde; zijn gebronsd gelaat verried eene verborgen smart, die haar wortels tot in de diepste schuilhoeken van zijn wezen moest hebben uitgespreid. Het droeg nog de sporen van een zeldzame, mannelijke schoonheid.

De donker-bruine, diep inliggende oogen brandden een weinig beneveld, als een vuur in de avondschemering; de blik, die steeds door gevestigd scheen op een voor anderen onzichtbaar visioen, sprak door zijne strakheid van de knagende pijn eener enkele voortdurende gedachte.

Hij was gekleed met een zorg, welke vreemd scheen voor een buitenman, die nooit eene andere levende ziel zag, het heele jaar door, dan zijn eigen boeren. Sedert uren liep hij reeds aldus op en neêr, daarbij uit eene kromme turksche pijp rookende. De witte rookwolkjes van den geurigen tabak ontsnapten regelmatig aan zijne lippen en stegen in kringen op naar de zoldering.

Van tijd tot tijd bleef hij eensklaps stilstaan. Dan richtten zijne oogen zich onbestemd op den horizon en schenen door te dringen tot heel verre, eenmaal aanschouwde oorden. Bij de tafel lag een groote jachthond, die de bewegingen zijns meesters met angstige oplettendheid volgde.

Onhoorbaar werd de deur geopend en leverde doortocht aan eene vrouw. Zij droeg een blad met een groot glas van fijn kristal, waarin amberkleurige, zoetriekende thee dampte. Een karaf met rhum en een citroen vergezelden den geliefkoosden Russischen drank.

Zij wierp een haastigen blik vol moederlijke teederheid op Conrad en zette het blad neder op een tafel, waarop, te midden van door elkander liggende boeken en papieren, een Chineesche reukbrander stond, van sierlijken, zeldzamen vorm. Het voorwerp schitterde van roode en gouden arabesken; een prachtige tak rozen stak boven zijne fraaie randen uit en hare levende schoonheid verhelderde de droeve, verwelkte tinten van dit nederig verblijf.

„Mijn zoon," sprak zij na verloop van een oogenblik, haar oogen — ware turkooizen, zoo doordringend en helder was hun blauw — richtend op den man, die werktuigelijk zijn tocht had hervat en voor haar op en neder ging: „Mijn zoon," herhaalde hare stem, die van eene teedere schroomvalligheid trilde, als had zij gevreesd zijne overpeinzingen te storen: „De avonden worden kil. Drink deze thee, die ik u gebracht heb."

„Ik dank u, beste Nastia," antwoordde hij, zonder zijne wandeling te staken, die meer en meer geleek op de beweging van een ijsbeer in zijn kooi.

De oude dienstbode bleef bij de tafel staan, de handen onder haar voorschoot gevouwen, een Perzische, vaalkleurige doek over de schouderen, en de kastanjebruine lokken, waarin nog geen enkel wit haar te voorschijn kwam, overdekt met een zwart kapje.

De uitdrukking harer fijne, zachte trekken was onschuldig als die van een kind; de lippen droegen een smartelijken glimlach, slechts weinig rimpels doorploegden haar gelaat, dat wonderlijk jong gebleven was. Hare oogen vertolkten dezelfde onvermoeide, geduldige waakzaamheid als die van den hond, die reeds sedert zoovele uren roerloos de bewegingen van zijn meester

gadesloeg; die beide wezens, wier onschuldige liefde hen op elkander deed gelijken, gaven in hun voorkomen dezelfde nadenkende bezorgdheid, vol bescherming en toewijding weêr.

Nastia was de weduwe van een koetsier, dien zij op last van Conrad's vader had moeten trouwen. Haar eigen kind weinige dagen na diens geboorte verloren hebbende, werd zij gekozen als min voor Conrad, wiens moeder gestorven was toen zij hem het leven schonk. Opdat zij zich meer geheel en al aan hem zou kunnen wijden, werd zij van haar huiselijken haard beroofd, die vrouw, die slechts zoo kort moeder had mogen zijn, die door den wil der menschen tot eene weduwe was gemaakt, kreeg den knaap lief met al de in haar sluimerende teederheid.

Haar man, tot wanhoop gedreven door die gedwongen scheiding, was begonnen te drinken, eerst slechts van tijd tot tijd, daarna hartstochtelijk, en sleepte zich van kroeg tot kroeg. Na verloop van eenige jaren vol ellende, stierf de ongelukkige aan delirium tremens.

Zij was sedert dien en voor altijd de moeder, de dienstmaagd, de slavin gebleven van den zoon, haar door het lot in de armen geworpen en kende op aarde slechts deze éène liefde, samengesteld uit al de liefde, welke aan haar hart was onthouden.

Conrad bezat slechts haar op de wereld. Zijn vader, een hartstochtelijk jager, die na als officier gediend te hebben, zich overgegeven had aan spel en een bandeloos bestaan, bemoeide zich niet met hem. Dikwijls, wanneer de dronkemanslachen en de kreten der feestmakkers zijns vaders door het huis weergalmden, was het ernstige, beschroomde kind gevlucht naar den zolder, bij wijze van kamer door Nastia bewoond. In dat armelijk vertrek wachtte hem eene veilige wijkplaats, eene goedheid vol geduld. Daar was hij buiten het bereik der slechte voorbeelden, der schandelijke genoegens, waaraan die mannen zich overgaven, te midden van de eenzame streek, ver van alle beschaving.

Daarna hadden zij van elkander moeten scheidden, was hij eerst naar de militaire academie, daarna naar een regiment gegaan.

Toen zij den knaap de bouwvallige stoep afgeleid had naar den ouden reiswagen, bespannen met drie paarden, had de arme vrouw haar hart voelen scheuren. Hare gebeden hadden den dierbaren reiziger gevolgd; maar gewoon zich voor het uiterlijk streng te bedwingen, begonnen hare tranen pas te stroomen, toen zij in hare kamer teruggekeerd, zich aan hare wanhoop mocht overgeven, tegenover de heilige iconen, de aangebeden huisgoden harer eenzaamheid.

Toch werd de last van den dagelijkschen arbeid in het verlaten huis, zonder klagen met stoïcijnsche kracht en volharding gedragen door dat hart, dat alle menschelijke smarten hadden vervuld.

Conrad was verdwenen, zooals de vogel die zijn nest ontvliedt: hij had zich gevoegd bij de groote menigte, in den strijd van het leven gewikkeld: de jaren waren verstreken, lang, droevig, eentonig voor die vrouw, die slechts voortleefde met de herinnering aan hem.

Zij wachtte onafgebroken. Dagelijks kwam zij staan leunen tegen het parkhek, de oogen gevestigd op den straatweg, omzoomd met twee rijen dunne populieren; dan volgde haar blik het lange stoffige, geelachtige lint, poogden hare ooren den klank op te vangen van troïka-bellen, van dat voertuig dat nooit kwam.

Conrad's vader was twee jaar na het vertrek van zijn zoon gestorven. Zij bleef de trouwe bewaakster van het eenzame huis, een levende schim te midden van zoovele verdwenen schimmen. Den moed verloor zij nooit.

En op zekeren dag was hij wedergekeerd, doodsbleek, verteerd door koorts, met ingezonken kaken, groote brandende oogen, vervuld van den raadselachtigen angst eener kwellende zinsbegoocheling. Hij klemde haar in zijne armen, terwijl hij haar toefluisterde:

„Moeder, bid voor mij, herneem wat van mij is overgebleven, bewaar het!"

Was het wel dezelfde, dien zij zoo vroolijk had zien vertrekken, vol hoop en kracht, de jongeling met zijne reeds mannelijke schoonheid, voor wien alle beloften schenen weggelegd, die zoon, dien zij gekoesterd had, wiens blijde stem zoo helder weêrklonk onder de echo-rijke balken der oude woning?

Bij het aanschouwen van dat gelaat, bij het vernemen van die gebroken, schorre stem, die mompelde: „Hier ben ik, voor altijd," voelde de arme vrouw plotseling nog wreeder smart dan die haar gepijnigd had bij hunne scheiding. Zij had zoo vaak gevreesd dat die scheiding voor eeuwig zou zijn, en nu haar droom vervuld was hem weêr te vinden, hem bij zich te houden, wierp de harde spotternij van tot vervulling gekomen wenschen, haar in nog dieper zielsangst!

Zij klemde hem sprakeloos aan het hart; haar moederlijk instinct zeide haar dat deze onverwachte terugkeer een ontknooping, een val beteekende; dat het niet het geluk was, dat hem wederbracht; dat zij zelfs uit medelijden moest veinzen er zich niet over te verheugen.

Van toen af begon voor beiden een leven van verdooving, dat uur op uur, dag op dag eender werd voortgezet, en steeds drukkender werd, naarmate de maanden en seizoenen elkander afwisselden.

Zwijgend, vermagerd, verdiept in gepeins, altijd door en zonder doel voortloopende, als wilde hij door lichamelijke uitputting de smart dooden, die aan zijn bestaan knaagde, vertoonde hij nooit eene opwelling, nooit een glimlach; heel Conrad's geestkracht en levenslust schenen ondergegaan in een onherstelbare schipbreuk.

Tien jaren kropen aldus voorbij. Hij had zijn helm, bekroond met een zilveren adelaar, zijn verguld harnas, zijn cavalleriesabel, heel de prachtige wapenrusting van een officier der Ridder-garde, aan den muur bij zijn bed gehangen, onder het portret eener vrouw, wier gelaat sprekend geleek op een daartegenover hangende Maagd van Andréa del Sarto.

Des morgens vroeg, nog vóór zonsopgang, stond hij op en verdween. Zonder ergens stil te houden, liep hij door velden, bosschen en dorpen, altijd te voet, zonder het wild te zien, dat zijn hond voor hem opjoeg; of wel hij bleef heele middagen uitgestrekt liggen op een Turkschen divan, een boek in handen houdende, en niet bemerkende, dat hij den vorigen dag dezelfde bladzijden gelezen had; maar nog vaker doodde hij den tijd met rookende door de ledige vertrekken op en neêr te loopen. Dan was het alsof zijne gedachten, in slaap gewiegd door de werktuigelijke, eentonige, afgemeten bewegingen van het lichaam, hem ontvluchtten. In zulke oogenblikken flikkerde er iets als een gelukkige lichtstraal in zijn oogen op, verloren zijn lippen hun harden trek, en Nastia eerbiedigde die tusschenpoozen van verademing zooals zij den slaap van een zieke zou geëerbiedigd hebben.

Zij was dus onhoorbaar binnengetreden en wachtte geduldig af, dat Conrad haar een blik zou gunnen.

Eindelijk bleef hij stilstaan, als door eene plotselinge koude gewekt; hij rilde, en op de tafel toetredende, zag hij het blad met het glas en begon langzaam de thee te roeren. Hij schonk er eenige druppels rhum in, ledigde het glas met een enkelen teug, schoof het toen van zich af, wierp zich in een leuningstoel, en het hoofd in de handen verborgen, bleef hij roerloos zitten.

Nastia stond vlak bij hem; hij bemerkte het niet eens. Een lichte zucht, weemoedig als een herfstbries, trof zijn ooren: zonder het hoofd op te heffen, zeide hij met inspanning:

„Zijt gij het, min?"

„Ja, mijn kind."

„Wat wenscht gij?"

„Ik treur om u. Spreek! Zeg mij wat u doet lijden? Sedert jaren durf ik u niet meer vragen wat u kwelt. Heb eindelijk medelijden met mij! Het gaat mijne krachten te boven. Ik kan u niet langer, ochtend, middag en avond als een doode voor mij zien! Zeg mij wat deert u? Stort uw hart uit bij uwe oude dienstbode; zij heeft nooit anders op aarde gehad dan u! Gij zult

zeggen dat ik te dom, te onwetend ben. Dat is waar! Maar het zijn niet de boeken, die ons leeren lijden. Dat leert iedereen, den eersten dag dien hij aanschouwt, den eersten nacht die over hem neerdaalt. Hoe onnoozel ik ook ben, kan ik u dus begrijpen, zoo gij mij over uwe droefheid spreekt. Wat pijnigt u, antwoord mij."

Zij bleef ademloos zwijgen, onthutst over den woordenstroom, die haar onweerstaanbaar naar de lippen was gedrongen.

Hij hief het hoofd op en zag haar aan. Zij ontstelde. In zijne oogen lag zulk een hel, dat zij de diepte zijner wanhoop peilde.

„Wat wilt gij dat ik u zeggen zal?" vroeg hij kortaf. „Waartoe zou het dienen?"

„Lieve hemel! Men zegt dat het spreken het hart verlicht!" mompelde de goede vrouw, bijna verschrikt door haar eigen vermetêlheid. „Het is al zoo lang, dat gij opstaat en weer gaat liggen, dat gij slaapt en eet op de gewone tijden, dat gij levend schijnt; maar, bij mijne ziel! toen ik mijn armen man in de doodkist uitstrekte, was zijn gelaat niet strakker, waren zijne lippen niet zwijgender dan de uwe."

Conrad Melvine rees haastig overeind liep eenige malen het vertrek op en neer, kwam daarna weder bij haar zitten en legde de hand op haar schouder.

Ten slotte zeide hij, heel zacht:

„Ik heb gezworen dat de dag, waarop ik eene levende ziel over het verleden zou spreken, de laatste van mijn leven zou zijn! Nastia," en hij zag haar met gefronsde wenkbrauwen in het gelaat. „Wilt gij mij thans nog aanhooren?"

„Jezus!" riep zij weeklagend uit: „wat zegt hij toch? Het zijn ijdele woorden, Heer, ijdel als de lucht!"

„Nastia, wilt gij waarlijk weten wat hier schuilt?" drong Conrad aan, op de borst slaande.

„Gij jaagt mij schrik aan, mijn zoon; men mag de Voorzienigheid niet vertoornen," prevelde zij, met oogen vol tranen: „Vergeef mij, behoor ik u niet toe?" voegde zij er smeekend bij.

Hij legde het hoofd aan de trouwe borst, die hem gevoed had, en een snik verscheurde zijne borst.

„Ja, dat is zoo, ja moeder. — Ik zal u alles zeggen, aan u, het eenige wezen, dat medelijden met mij heeft gehad sedert ik besta! Het is waar, gij zijt een deel van mijzelven!"

Verrukt en ternauwernood hare aandoening meester, boog Nastia zich over het bleeke voorhoofd, dat met zooveel afmatting tegen haar aanleunde. Haar eindelooze dankbaarheid voor dien moedernaam, die als een kus had weerklonken van die anders zoo gesloten lippen, deed haar de bedreiging vergeten door hem geuit; maar toen hij het woord vatte, liet zij zich aan zijne voeten nederzinken, den adem inhoudende om geen zijner woorden te missen.

Conrad's stem klonk zwak; vervolgd door onverbiddelijke herinneringen, begon hij:

„Herinnert gij u, Nastia, dat, toen ik tot officier benoemd was, ik hier drie dagen met verlof kwam? Ik was twee en twintig jaar, toen. Herinnert gij het u, min?"

„Ja, ja, Heer, ik zie u nog! Wat waart gij mooi!" riep zij in verrukking uit.

„Hoelang is dat geleden? Ik weet het niet meer. Het komt er ook niet op aan. Mijne toekomst beloofde gelukkig en schitterend te wezen. Mijn leven was heel eenvoudig en onbezorgd. Ik hield van mijn dienst. Mijn paarden, het leger, de wereld, de jacht, eenige vroolijke vrienden, ziedaar wat mijn tijd in beslag nam. Ik was weinig vertroeteld geworden in het ouderlijk huis. Zoo ik u niet gehad had, zou geen kind meer verlaten hebben kunnen zijn. Aan u alleen had ik het welzijn van ziel en lichaam te danken; zoo ik zonder struikelen door het slijk der wereld gegaan ben, ik ben het u alleen verschuldigd. Ja, uit uw kinderlijk gemoed, heb ik het eergevoel geput, dat voor al wat wanstaltig is terug doet deinzen. Aan u alleen kan ik dan ook de smart toevertrouwen, die mij doodt... te langzaam naar mijn wensch! — Ik had geen ander fortuin dan mijn traktement en de kleine jaarwedde, mij door mijn vader afgestaan; maar dat was mij genoeg. Ik was

reeds kapitein geworden; mijn eerzucht ging niet verder. Onze kolonel kwam te sterven, en graaf Soloviev trad in zijn plaats. Hij was rijk en vader van een gezin. Wij lagen te Petersburg in garnizoen; gedurende de weken, dat ik niet op wacht was, woonde ik bij eene ongetrouwde tante, Vera Smirnova, die eene nicht was van den nieuwen kolonel. De beide families zagen elkander veel. Mijne tante had een lief huis op een der eilandjes, die de Newa omgeeft. Die eilanden zijn, gedurende onze kortstondige warme zomers, paradijzen van groen. Het was daar, in den tuin, onder een in bloesem staanden lindeboom, dat ik haar voor het eerst zag. *Haar!* Gij begrijpt mij!"

Conrad bleef steken, zijne oogen schenen grooter te worden en een visioen te aanschouwen, dat bijna eene werkelijkheid geworden was, zoo dikwijls was het voor hem opgerezen.

„Het was Eva, de dochter van mijn kolonel! Hoe zal ik haar u beschrijven? Zij was schoon.... Dat is te weinig gezegd. Zij had een dier heerlijke gezichten, die uit droomen en gedachten schijnen gevormd. Haar gansche leven school, glansrijk, in haar oogen. Ik zie ze nog altijd, zij wonden, zij vervolgen mij en elken dag, in plaats van ze te vergeten, zie ik ze levendiger voor mij. Ik had haar lief! Ik waagde het, zeer zeker, niet haar dit te zeggen, en verborg, zoo zorgvuldig mogelijk, de steeds diepere ontroering, die elke nieuwe ontmoeting mij veroorzaakte. Mijn positie, mijn persoon, niets veroorloofde mij haar rust te verstoren, niets schonk mij de minste hoop. Mijn bestaan werd eene marteling, afgebroken door enkele oogenblikken van geluk. Verscheidene mijner kameraden, beter door het lot bedeeld dan ik, omringden haar. Mannen van naam, voorname lieden van het hof bewezen haar oplettendheden. Oordeel dus wat ik lijden moest. Ik zag haar dikwijls. Bijzonder koel en hooghartig tegenover anderen, behandelde zij mij, van onze eerste ontmoeting af, met een mengeling van welwillendheid en zoete vertrouwelijkheid, die mij vrees aanjoeg. Ik zeide tot mijzelven: „Gij beteekent niets in haar oog. Uwe onbeduidendheid is zoo groot, dat men niet eens de moeite neemt u op een afstand te houden!" O! hoe vaak in die dagen heb ik mijn leven verfoeid! Maar laat mij die bijzonderheden ter zijde laten, om u alleen de feiten mede te deelen in al hare wreedheid. Zij hebben geen toelichting noodig!

De kamers mijner tante waren vol sieraden. Deze reukbrander, bekijk hem goed, Nastia," zeide hij, het voorwerp liefkoozend aanrakend: „Ja, bekijk hem goed. Hij is de lijkkist mijner ziel; hij omsluit haar geheel, levend, afgemarteld, vastgeketend. Hij zal haar bevatten tot het oogenblik, waarop hetgeen nog van mij overblijft heen zal gaan tot wat?... tot een droom!

Het was bij het tafeltje, waarop dit prachtstuk geplaatst stond, dat zij het liefst neerzat, gedurende de lange avonden, die wij samen doorbrachten. Op een lagen armstoel, gehuld in zijdestoffen, de lokken beschenen door het gedempte licht der lampen, bevallig en rustig, sprak zij met een eigenaardigen zachten kadans, of wel las ons uit de Russische en uitheemsche dichters voor. Twee jaar lang had dit voortgeduurd; mijne liefde schoot steeds dieper wortel; zij nam mijn gansche wezen in beslag; ik leefde slechts voort met de gedachte aan haar, en aan hare evenzeer aanbiddelijke, als gevreesde tegenwoordigheid. Mijn dienst leed er niet onder; want ik werd verteerd door de behoefte aan onophoudelijke bezigheid, het eenige wat mij afleiding schonk.

Eindelijk, op een avond, waren wij wederom bijeen bij Vera Smirnova. Achterover geleund in haar fauteuil, was zij gehuld in een zilvergrijs kleed, dat hare gestalte nauw omsloot. De witte kanten om haar hals omgaven haar beeldschoon hoofd met een doorschijnende wolk; zij voegden bij dat zacht gelaat, met de ietwat ingezonken wangen en verhoogden de sombere pracht harer groote, raadselvolle oogen. Ik zat zwijgend aan hare zijde. Ik heb nooit kunnen praten in hare tegenwoordigheid. Verscheidene leden der familie bevonden

zich in het smaakvol gemeubeld vertrek. Hunne namen herinner ik mij niet eens meer. Zij alleen bestond voor mij. Plotseling meende ik op te merken dat hare oogen zich op de mijnen vestigden met een geheimzinnige uitdrukking, bijna eene belofte, eene bede, een glimlach vol zacht medelijden, en eene onbeschrijfelijke aandoening greep mij aan. Ja, indien hier voor uwe oogen een lange bliksemstraal u eensklaps den hemel, het paradijs, met God zelven, en zijne aartsengelen en heirscharen vertoonde, dan pas zoudt gij verstaan wat er omging in mij. Het was eene openbaring, eene zekerheid! Mijn bloed welde zoo hevig naar mijn hart terug, dat ik meende het bewustzijn te verliezen. Toen ik mijzelf weêr meester geworden was, sprak zij met eene dame, die op ons was toegetreden. Ik stond sidderend op en nam afscheid. Nog deze vreugde smaakte ik... te meenen dat hare hand de mijne een oogenblik bleef vasthouden. Ik vertrok half waanzinnig.

Helaas, Nastia, ik was nog heel jong en had geen ondervinding van geluk, ik had dit geluk nooit mogelijk geacht. De gedachte daaraan alleen deed mij duizelen. Dien nacht was ik op wacht. Ik vormde allerlei onmogelijke plannen en schreef haar onzinnige bladzijden, die ik vervolgens weder in koortsachtige wanhoop verbrandde. Eindelijk, tegen den morgen, slaagde ik er in eenige woorden op te stellen, waarin ik haar zoo goed ik kon, de onmogelijkheid verklaarde haar de vurige gehechtheid mijns harten te openbaren, indien zij mij niet vergunde het stilzwijgen te verbreken. Ik smeekte haar mij gerust te stellen, mij voor te lichten, mijn bekentenis te willen aanhooren, mij het enkel woord „*ja*" te schrijven en het neêr te leggen op het tafeltje, vlak bij den reukbrander, waar ik het woord vinden zou. Dat „*ja*" zou mij ontheffen van de ontzettende geheimhouding, die al sedert vier en twintig maanden mijne borst verteerde. — Ik zond mijn ordonnans met den brief heen.

Twee, vier, acht, veertien dagen verstreken. Met welk een verlangen wierp ik mij elken avond op het tafeltje! Hoe dikwijls dreigde ik het niet omver te werpen met den reukbrander en de daarin liggende rozen! Geen enkel teeken, geen antwoord, niets! En tot overmaat van wanhoop, was zij, die vroeger altijd zoo zacht en vriendelijk in den omgang met mij was geweest, niet meer dezelfde tegenover mij. Dag aan dag betoonde zij zich kouder en meer op een afstand; hare houding en minste woorden hadden iets zoo onverschilligs, dat zij bijna krenkend voor mij werden; ik kon mij deze verandering niet verklaren. Zij kwam er toe mij bijna minachtend te behandelen. Zij ontweek het mij toe te spreken, zij ontvluchtte mij. Somtijds liet zij een raadselachtigen blik op mij rusten, die mij vernietigde. Men zou gewaand hebben, dat zij er vermaak in vond mij te vernederen. Ik kon niet meer slapen, ik werd onverschillig voor alles om mij heen. Ik wees de verwijten, raadgevingen en vertroostingen mijner vrienden af en voelde mij krankzinnig worden.

Wat blijft mij thans nog te vertellen? Maar heel weinig. Geef mij te drinken, mijn keel brandt. O, waarom ben ik begonnen? Ik kan niet meer stilstaan. Nastia! Eene geheime macht dwingt mij voort te gaan. Wees niet zoo bedroefd, goede moeder... het is zoo lang geleden! Het is voorbij... Luister dus:

Zij was te paard een bezoek aan Vera Smirnova komen brengen. Nooit had ik haar zoo bleek gezien, in haar oogen flikkerden wreede lichtstralen. Achterover geleund in den armstoel, gehuld in het zwarte rijkleed, geleek zij een hooge donkere plant. Ik kon den blik niet van haar afwenden. Zij zeide geen twee woorden in dat heele uur. De lucht was drukkend. De hemel was donker en dreigend. In de verte rolde de donder en kwam steeds naderbij. Felle bliksemstralen doorkruisten de wolken. Plotseling stond zij op en begon hare lange handschoenen dicht te knoopen. Allen omringden haar, om haar te smeeken te blijven, te wachten tot het onweêr voorbij zou zijn. Zij glimlachte onbestemd, zonder te antwoorden, en afscheid van ons nemende,

daalde zij luchtig de stoep af, waar haar palfrenier haar met de paarden opwachtte.

Zij was in een oogenblik in den zadel, maar hoe snel zij ook te werk ging, ik was haar voor, aangespoord door den onweerstaanbaren angst dat zij zich bloot zou stellen aan den ijskillen regen van een herfstonweêr, en op het oogenblik dat zij op weg zou gaan, sprong ik toe, greep haar paard bij de teugels en hield het dier staande. Het steigerde.

„Durft gij het wagen!" riep zij uit op een toon, die mij door de ziel sneed.

„Ik smeek u te blijven," antwoordde ik: „Ik bezweer u te wachten! Ik beveel het u!"

„Gij *beveelt* het mij!" riep zij uit met een lach. O! die lach! Ik hoor hem als ik wakker ben, ik luister er naar in mijn slaap. Hij foltert mij, Nastia! Welk een lach! „Gij vergenoegt u niet mij te smeeken," ging zij voort: „Gij beveelt! Zeker om mij des te beter te hoonen, laaghartige!" en met een hevigen karwatsslag over mijne hand, ontrukte zij mij den teugel van haar paard, die als een wervelwind verdween, mij versuft, vernietigd, half dood van schaamte en woede, aan mijne plaats geketend achterlatend. Heete tranen verblindden mijne oogen, onderdrukte snikken verscheurden mijne borst. Men omringde mij. Met geweld voerde men mij weder de kamer binnen. De gewoonte mij te bedwingen schonk mij den moed mij niet van het leven te berooven, op hetzelfde oogenblik, in bijzijn der getuigen van mijn schande.... Maar laat mij verder gaan! Toen ik weêr mijzelven meester was, ging ik naar mijn vertrek, sloot mij op, en liet mij ziek melden, om niet uit te moeten gaan. Ik heb nooit geweten hoe ik die vier volgende dagen doorbracht. Ik had mij op mijn bed geworpen, en bleef daar machteloos, verdoofd neêrliggen, zonder eten of slaap. Van tijd tot tijd slaakte ik het gekreun van een gewond dier. Ik zelf was verwonderd over die klanken, die door een ander dan ik schenen uitgebracht.

Den vijfden dag, tegen den avond, stond ik eindelijk op; een mijner regimentskameraden trad onverwacht binnen, en het eerste wat hij mij mededeelde, was Eva's dood. Het onweder had haar overvallen en zij was doorweekt geworden door regenstroomen, als er tegen den naderenden winter alleen in ons land nedervallen. Vliegende tering had haar ten grave gevoerd. Zij was onmiddellijk bezweken, zonder strijd. Hare levenskrachten schenen uitgeput en geen weerstand te kunnen bieden. Ik heb later geweten waarom.... Ik antwoordde niets. Het bericht kon trouwens de wanhoop die mij vervulde niet vermeerderen. Den volgenden dag volgde ik den lijkstoet.

In mijne houding lag niets ongewoons, ik was zelfs kalm. Enkelen geloofden mij onverschillig. Vera Smirnova verweet mij dit vol bitterheid.

Ik hervatte het kazerne-leven en, evenals ik mijne liefde verborgen had, verborg ik ook mijn rouw. Eerst lang daarna keerde ik terug tot de woning, waar ik haar het laatst had gezien. Toen ik binnentrad was de kamer ledig. Ik naderde het tafeltje. Het oefende eene ziekelijke betoovering op mij uit. Met een soort mystische vrees beschouwde ik den reukbrander. Bevend raakte ik hem aan. Het deed mij goed hem weêr te zien, hem te betasten. Ik zag dat hij geen rozen meer bevatte en raadde, dat na den dood van haar, die hem telkens van nieuwe bloemen voorzag, men den moed gemist had zich nog daarmede bezig te houden. Dat onbezielde voorwerp droeg dus ook rouw over haar. Ik hief het op en bracht het aan het gelaat; een geur van verwelkte rozen steeg tot mij op, als de verwijderde echo eener onvergetelijke stem. Midden in de vaas lagen een hoop bloemen, dood helaas! zooals zij; ik dompelde er de hand in. Het was mij als zou ik bij het betasten dier overblijfselen nog iets aanraken dat van haar kwam. Plotseling voelde ik een papier onder mijne vingeren, verborgen door de verdroogde blaadjes.

Ik sidderde en haalde het papier te voorschijn; het was in vieren gevouwen. Nog voordat ik het opende, greep mij eene doodelijke koude aan. Ik ontvouwde het

en las het eene woord: „*Ja*" geschreven door hare hand! Ik viel als dood achterover.

Toen ik zes weken later weêr bijkwam, zeide men mij, dat ik zwaar ziek geweest was. Ik betreurde mijne genezing. De dood zou eene verlossing voor mij zijn geweest. Ik nam mijn ontslag en keerde hierheen terug, waar ik sedert tien jaren het leven voortsleep; welk een leven, groote Hemel! — Laat mij thans alleen, moeder; gij hebt alles willen hooren, gij weet het nu. Ik ben heel moê en zou alleen willen blijven."

Snikkend stond zij op. Hij hield haar terug.

„En te denken dat het had kunnen zijn! Dat zij *ja* had gezegd, *ja!* Dat zij het papier bij den reukbrander gelegd had, volgens mijn verlangen. O! van hoe weinig hangt het ongeluk of geluk van ons arme schepselen af! Mijn oude tante, met hare manie van alles te ordenen, te stoffen en op zijne plaats te zetten, had het papier op het tafeltje zien liggen en het enkele minuten voor mijne komst in den noodlottigen reukbrander geborgen. Zij bekende mij dit later. En het was aan zulk eene beuzeling te danken, dat twee zielen volslagen ten onder gingen, die zoo gelukkig hadden kunnen zijn gedurende hun leven! Hoe rampzalig was ik niet! Wat had zij, die mij dat *ja* geschreven had, wel moeten denken, toen ik het stilzwijgen bewaren bleef? Welk eene beleediging voor haar! Welk een pijniging voor dat fijngevoelige, fiere hart! Begrijpt gij, hoezeer zij mij heeft moeten haten en minachten! En zij was gestorven, zonder te hebben geweten; met die brandende schaamte in het hart!"

Conrad bewaarde het stilzwijgen. De nacht was aangebroken; een zware regenbui vergoot haar kille tranen, door een hevigen Noordwestenwind voortgezweept. De schrille kreet van een nachtvogel verbrak de stilte der velden. Melvine rees overeind, sidderde, en de handen op Nastia's schouders leggende, wierp hij haar een langen blik vol teederheid toe.

„Goeden nacht, moeder," sprak hij eenvoudig: „ik ga slapen," en eerbiedig kuste hij haar op het voorhoofd.

Zij greep zijne ijskoude hand en bracht die aan de lippen. Aan hare borst ontsnapte eene doffe klacht, als die van een geslagen hond; maar zij durfde niet spreken. De zielsangst, dien haar schuldeloos gemoed had leeren kennen, was niet voor troostwoorden geschikt.

Zij sloeg een kruisteeken, het werktuigelijk gebaar der eenvoudigen van hart, die geen ander geneesmiddel voor levenswonden kennen dan het Hiernamaals, en het hoofd buigende, verwijderde zij zich langzaam.

Toen zij den volgenden ochtend, bij zonsopgang, Conrad Melvine dood in zijn bed vond liggen, met een bijna onmerkbaar wondje aan den linkerslaap, als dat welk een zakpistool veroorzaakt, gaf zij geen droefheid te kennen. Het scheen haar zoo natuurlijk toe; zij glimlachte zelfs bedaard, bij den aanblik van den vreedzamen Uitgeruste (aldus noemen de Russen een doode). Onder de begrafenis en den lijkdienst verliet die raadselachtige glimlach haar niet. Hare halfgesloten oogen, die van eene verborgen gedachte vervuld schenen, vergoten geen traan. De boeren merkten deze kalmte en houding vol verontwaardiging op; ieder laakte de onverschilligheid, waarmede zij het heengaan droeg van hem, die haar eene groote geldsom vermaakt had, en wiens eenige vriendin zij hier beneden was geweest.

Door een zonderling toeval, vond men den reukbrander gebroken, den dag zelf waarop Conrad in de kist werd gelegd. Men vernam nooit hoe of door wien het was geschied. Nastia had liefst de stukken in de lijkkist haars meesters gelegd; maar de pope verbood haar dat. Den pope te gehoorzamen is gehoorzaam zijn aan God — Nastia wist dit — zij onderwierp zich dus.

(*Het vertooningsrecht van alle in dit tijdschrift voorkomende tooneelstukken wordt voorbehouden volgens de Wet van 28 Juni 1881 en kan worden verkregen door tusschenkomst van den heer J. A. Holtrop, Sarphatipark 32, Amsterdam, of rechtstreeks van de auteurs.*)

De Pianostemmer.

BLIJSPEL IN ÉÉN BEDRIJF

DOOR

JAN STORK.

PERSONEN:

MIJNHEER VAN EIKEN . . . . . rijke grondbezitter.
MEVROUW VAN EIKEN . . . . . zijne vrouw.
LOUISE. . . . . hunne dochter, 19 jaar.
JULIE RENSUM . . . . vriendin van Louise, 21 jaar.
HENRI SMIT.
JHR. ARNOLD VAN DEN HEUVEL.
KLAK. . . . . pianostemmer.
JOHAN . . . . huisknecht bij van Eiken.

(*Het stuk speelt op de villa „Erica" van den heer van Eiken, op een dorp in Gelderland. Het tooneel stelt voor: eene net gemeubelde tuinkamer, waarvan de achterdeuren toegang geven tot den tuin; in het midden van de kamer staan eene tafel en een paar stoelen; rechts op den voorgrond eene zuiver gestemde pianino, links op den voorgrond een werktafeltje en twee stoelen. Rechts en links op den achtergrond zijdeuren. Als het scherm opgaat, zit Louise aan haar werktafeltje bezig met eenig handwerk en komt Julie door de middendeur met hoed en in wandelkostuum*)

EERSTE TOONEEL.

Julie en Louise.

Julie.

Dag Lou!

Louise.

O, Juul! Hoe heerlijk dat je komt!

Julie.

Na ontvangst van je briefje, heb ik mij

gehaast bij je te komen. Laat nu eens hooren, welke belangrijke mededeelingen je mij te doen hebt.

Louise.

Ik ben blij, dat je gekomen bent. Ik kan het niet meer alleen dragen. Ik heb iemand noodig om mijn hart eens uit te storten en papa of mama kan ik het niet zeggen. Je moet dan weten, dat ik een week of wat geleden uit verveling of uit een gril heb geschreven op een huwelijksadvertentie.

Julie.

Maar Louise!

Louise.

Stil, hoor eerst verder. Ik kreeg antwoord, ik schreef weer terug en daaruit ontspon zich eene heel aangename correspondentie, waaruit ik mijn onbekenden ridder leerde kennen als een fijngevoelig, beschaafd en welopgevoed jongmensch met edele beginselen. Toch was ik tot nu toe zoo voorzichtig mijn naam geheim te houden. *Hij* schreef onder den naam van Filip en *ik* onder dien van Filipine en we zonden onze brieven poste restante.

Julie.

Tot nu toe, zeg je, — dus weet hij nu wie je bent?

Louise.

Dat is te zeggen, ik heb hem geschreven om op villa Erica te komen, als hij persoonlijk kennis met Filipine wilde maken.

Julie.

Dat is de grap toch wel wat ver gedreven.

Louise.

Maar het is geene grap meer. Het is ernst geworden. Niet iedereen is zoo gelukkig als jij, om nu en dan eens uit logeeren te gaan en kennis te maken met jongelui.

Julie.

't Is waar. Ik ben meer in de gelegenheid dan jij, om met heeren in aanraking te komen, maar...

Louise.

Zooals je dezen winter kennis maakte met dien Arnold van den Heuvel, die zoo vol attenties en zoo lief voor je was en op wien je tot over de ooren verliefd bent. Ja, beken het maar openhartig, want waar de mond vol van is...

Julie.

Nu ja, wat van den Heuvel betreft, ik vind hem verschrikkelijk aardig. Hij is van zeer goede familie, jonkheer, en eerlijk gezegd: ik houd van hem en als hij zich declareerde, dan...

Louise.

Dan zou je hem geen blauwtje laten loopen, dat heb ik al lang gemerkt. — Nu, zoo gelukkig was ik nog niet. Papa en mama houden mij hier opgesloten. Niet anders dan kennissen van papa komen hier aan huis en dat zijn allemaal oude heeren en dus trachtte ik langs een anderen, den meer en meer gebruikelijken weg mijn geluk te beproeven.

Julie.

Ik vind het toch eene vreemde manier, om door eene advertentie kennis aan te knoopen.

Louise.

In het begin was het van weêrszijden ook slechts een grap, maar allengs werd het ernst. Een middel om elkander te ontmoeten ontbrak echter nog. Ook dat vond ik. Ik vertelde mama, dat de piano erg ontstemd was en dat de stemmer, die gewoonlijk komt, een prul is, die er niets van kent, zoodat het noodig was een andere te laten komen, hetgeen mama toestond. Ik schreef toen mijn advertentieheld onder de vermomming van pianostemmer hier aan huis te komen, om kennis te maken en... gisteren ontving ik een brief van hem, waarin hij mij meldt, dat hij hedenmiddag tegen drie uur zal komen.

Julie.

Hoe durf je 't aan! Als dat maar goed

afloopt! En als je papa daar nu eens achter komt?

Louise.

Dat is niet waarschijnlijk. Ik heb hem geschreven, dat wanneer wij elkaar op het eerste gezicht niet mochten bevallen, een enkel woord, één blik voldoende zou zijn, om hem te doen vertrekken. En dat beloofde hij op zijn eerewoord. Dus kan niemand er iets van bemerken.

Julie (*opstaande om te vertrekken.*)

Nu, ik wensch je van harte succes, maar ik vrees...

Louise.

Hoe, ga je nu al heen? Kom, blijf nog wat. Houd mij nog een poosje gezelschap.

Julie.

Dat kan ik niet. Ik heb Lina Ritter beloofd om half drie bij haar te komen, om een paar quatre-mains met haar door te spelen en ben maar even hier gekomen, om te hooren, wat je mij te zeggen had. Ik kom vóór het eten echter nog even aanwippen om den uitslag te vernemen. Adieu!

Louise.

Tot straks dan!
(*Julie af door de middendeur.*)

TWEEDE TOONEEL.

Louise (*alleen, zenuwachtig werkend.*)

Louise.

Ik moet bekennen, dat ik toch wat zenuwachtig ben. Het werk vlot niets. Ik vergis mij telkens. (*Legt haar werk neer, staat op en kijkt op haar horloge.*) Hoe laat is het? Bij halfdrie. Dus nog een half uur. Ik ben nieuwsgierig of hij aan mijne verwachting zal beantwoorden. Net, knap, open-de-op een heer. Zou hij blond of zwart zijn? Zou hij een baard hebben, of eene snor of heelemaal niets, een glad, kaal gezicht? Neen, dat laatste denk ik van niet. Tenminste zoo stel ik mij hem niet voor. — Hé! ik heb koude handen en zeker een gloeiend hoofd? Ja, dacht ik het niet! 't Is toch misschien dwaas van mij geweest. Ik heb te veel gewaagd. Als alles maar goed afloopt.

DERDE TOONEEL.

Louise; van Eiken
(*die met hoed en stok door de zijdeur rechts opkomt.*)

Mr. van Eiken.

Is mama niet hier, Louise? Dat dacht ik. Ik hoorde je toch met iemand spreken.

Louise.

Dat was Julie, Papa, die hier even kwam aanloopen, maar ze had haast, ze moest om halfdrie bij de familie Ritter zijn.

v. Eiken.

Ik heb vergeten mama te zeggen, dat wij vanmiddag bezoek krijgen. Er komt een kooper voor de jonge merrie.

Louise.

Hè Papa! wilt u Prinses verkoopen?

v. Eiken.

Ja kind, het is nooit mijn plan geweest haar te houden. Aan twee paarden heb ik genoeg en daar de twee ruinen juist een span zijn, moet Prinses weg. Anders zou ik liever juist hààr willen houden, omdat ikzelf haar gedresseerd heb.

Louise.

En komt er nu vanmiddag een kooper voor?

v. Eiken.

Ja. Ik las eene advertentie in de Arnhemsche Courant, waarin een jong luxepaard à deux mains gevraagd werd. Ik schreef er op en nu komt vanmiddag een zekere Jonkheer van den Heuvel om Prinses te zien.

Louise.

Hoe zegt u?... van den Heuvel? Kent u dien mijnheer?

v. Eiken.

Van naam wèl. Het is eene oude wèlbekende familie in Arnhem, maar ik heb hem nooit persoonlijk ontmoet. Ik denk, dat hij een zoon is van Willem van den Heuvel. Hij teekent zich Arnold.

Louise.

En hoe laat komt die mijnheer?

v. Eiken.

Dat is juist waar ik over spreken wilde. Hij schrijft met den trein van kwart vóór drieën te zullen komen. Ik heb Johan met het rijtuig naar het station gezonden, om hem af te halen. Hij kan dus elk oogenblik hier zijn. Maar daar krijg ik zooeven eene boodschap, om direkt op de secretarie te komen; de Burgemeester moet mij dringend spreken. Vraag dus aan mama om mijnheer van den Heuvel te ontvangen en hem te zeggen, dat ik binnen een half uurtje terug hoop te zijn.

(*Van Eiken af door de middendeur.*)

VIERDE TOONEEL.

Louise (*alleen.*)

Nu, dat is grappig! Wat zal Julie opkijken, als zij hier van den Heuvel vindt. Het is te hopen, dat zij elkaar nog treffen en dat zij niet te laat komt. Dat is nog eens een middag vol variatie! Zoo meteen komt mijn onbekende ridder ook. Hoe meer het uur nadert, des te meer begin ik er tegen op te zien en mij beangst te gevoelen. In 's hemels naam! Er is niets meer aan te veranderen. Kom, laat ik mama de boodschap van papa overbrengen, anders vergeet ik het nog in mijn opgewondenheid. (*Zij staat op en doet een paar stappen naar de deur.*)

VIJFDE TOONEEL.

Louise, Mevr. v. Eiken en van den Heuvel.

(*Beide laatsten door de middendeur opkomend.*)

Louise.

Ah! daar is mama al... o hemel, met hèm!

v. d. Heuvel.

Daar ik wat vroeger ben, dan eerst mijn plan was, Mevrouw, hoop ik niet ongelegen te komen.

Mevr. v. Eiken.

In het minst niet. Dit is de piano. Mijne dochter zegt... Ah! ben je hier, Louise?

Louise (*buigt even voor v. d. Heuvel, welke groet door hem stilzwijgend beantwoord wordt, en gaat aan haar werktafeltje zitten.*)

Mevr. v. Eiken.

Mijne dochter beweert, dat de piano erg ontstemd is.

v. d. Heuvel.

Een heel mooi instrument.

Mevr. v. Eiken.

Mooi, ja het is een kostbaar stuk, maar naar het schijnt wil het niet in stemming blijven.

v. d. Heuvel.

Dat is jammer.

Louise (*ter zijde.*)

Hij is niet onknap en toch had ik mij iets anders van hem voorgesteld.

Mevr. v. Eiken.

Wilt u zoo goed zijn eens te probeeren?

v. d. Heuvel.

Probeeren? Maar ik ben geen pianist.

Mevr. v. Eiken.

Dat is ook niet bepaald noodig. Als u maar een goed gehoor hebt.

v. d. Heuvel.

O, wat dat betreft, mijn gehoor is vrij scherp.

Mevr. v. Eiken (*opent de piano.*)

Als ik u verzoeken mag...

v. d. Heuvel.

Als u het dan volstrekt van mij verlangt... (*Hij tikt met één vinger op de

toetsen) U kunt gelijk hebben, dat-ie niet volkomen zuiver gestemd is, maar er zit een mooie toon in, werkelijk mooi.

Louise (*ter zijde.*)

Wat speelt hij zijne rol slecht.
(*Er wordt geklopt.*)

Mevr. v. Eiken.

Binnen!

ZESDE TOONEEL.

De vorigen, Klak.
(*komt door de middendeur met een taschje in de hand.*)

Klak.

Met uw verlof, Mevrouw, ik ben de pianostemmer.

Mevr. v. Eiken.

U de pianostemmer!? (*tot v. d. Heuvel.*) Pardon, Mijnheer, maar wie bent u dan?

v. d. Heuvel.

Ik, Mevrouw? Ik ben Arnold van den Heuvel, die vandaag hier zou komen, om een paard van mijnheer van Eiken te koopen.

Mevr. v. Eiken.

Ik vraag u wel excuus, Mijnheer. Wat moet u wel van mij gedacht hebben, dat ik u met alle geweld aan het pianostemmen wilde hebben.

Louise.

Ja, Mama, ik wilde u juist de boodschap van papa overbrengen, die noodzakelijk even uit moest en verzocht of u mijnheer wilde ontvangen.

Klak.

Ah, daar gaat mij een licht op! Aan het station, vroeg uw bediende mij of ik de persoon was, die op Villa Erica verwacht werd en toen ik daarop bevestigend antwoordde, verzocht hij mij in het rijtuig plaats te nemen. Onderweg sprak hij voortdurend over de voortreffelijke eigenschappen van een paard. Hier gekomen bracht hij mij regelrecht naar den stal en wilde dat ik paard zou rijden. Maar ik heb nog nooit boven op een beest gezeten en had geen trek om mijn nek te breken. Ik zei hem dus, dat ik niet was gekomen om paarden te bewonderen, maar om de piano te stemmen en vroeg hem waar die stond, waarop hij mij hier bracht. (*Hij maakt aanstalten tot stemmen.*)

Mevr. v. Eiken.

Dat is eene grappige vergissing. Nogmaals: vergeef het mij, mijnheer van den Heuvel, maar ik was alleen den pianostemmer te wachten. Neemt u plaats, als 't u belieft. Mijn man zal wel dadelijk terug komen. Mag ik u even voorstellen, mijne dochter Louise, Mijnheer van den Heuvel.

v. d. Heuvel.

Mejuffrouw, het is mij aangenaam kennis te maken.

Louise (*buigt, ter zijde.*)

Hoe krijg ik ze nu weg? Ik moet toch noodzakelijk met mijn pianostemmer alleen zijn. Ah! Daar valt mij iets in. (*luid*) O, ja, mama, papa vroeg nog of u mijnheer alvast Prinses eens wou laten zien. Johan kon haar dan zadelen. Bovendien is het stemmen van eene piano niet zoo aangenaam.

Mevr. v. Eiken.

Je hebt gelijk, Louise. Mag ik u dan maar vóórgaan, Mijnheer en u den weg naar den stal wijzen?

v. d. Heuvel.

Met genoegen, Mevrouw. (*Mevr. v. Eiken en v. d. Heuvel af door de middendeur.*)

ZEVENDE TOONEEL.

Louise, Klak.

Louise (*ter zijde.*)

Goddank! Eindelijk zijn wij alleen. Maar wat een raar mannetje! Zoo burgerlijk! Niets comme il faut! Neen, mijn ideaal is het niet. Ik had hem mij anders gedroomd.

Klak (*ijverig stemmende, ter zijde.*)

Gek! Er mankeert niets aan den toon.

L o u i s e (*ter zijde.*)

Zal hij dan volstrekt niet spreken? — Ja toch. — Hij draait zich om.

K l a k.

Mejuffrouw!

L o u i s e.

Wat belieft u, Mijnheer?

K l a k.

Als u mij permitteert het te zeggen?

L o u i s e.

Welzeker, waarom niet?

K l a k.

Er is hier niets te stemmen.

L o u i s e.

Niets te stemmen, Mijnheer?

K l a k.

Neen, Juffrouw. Alles is glas-zuiver.

L o u i s e.

O! als u wist hoe ik gestemd ben!

K l a k.

U, Juffrouw?

L o u i s e.

Ja, mijne stemming. Zoo beklemd, zoo gejaagd heb ik mij, mijn levenlang nog niet gevoeld.

K l a k.

Misschien werkt het pianostemmen op uwe zenuwen. Daar het evenwel geheel overbodig is, zoo...

L o u i s e.

Neen! Stemt u maar door. Er zou wel eens iemand in de kamer hiernaast kunnen zijn.

K l a k.

Maar ik verzeker u, dat alle tonen, behalve misschien de hooge c klok-zuiver waren en die is nu ook goed; hoort u maar.

L o u i s e (*ter zijde.*)

O, wat eene ontgoocheling! Had ik dat geweten! Wat een verschrikkelijk mensch! (*Luid, zenuwachtig, gejaagd.*) Nu is het genoeg, houd nu maar op met dat getingel. Het is het beste, dat u zoo spoedig mogelijk vertrekt. — „Es hat nicht sollen sein!"

K l a k.

Ik begrijp u niet.

L o u i s e.

Sympathie, Mijnheer, laat zich niet dwingen. Eene nadere verklaring behoef ik u niet te geven.

K l a k.

Maar, Juffrouw...

L o u i s e.

Laat alles vergeten zijn!

K l a k.

U vergeet inderdaad alles. Moet ik dan heengaan zonder...

L o u i s e.

Zonder eenige hoop, ja.

K l a k.

Zonder vergoeding, bedoel ik. Er viel wel niet veel te stemmen; maar de reis, de verloren tijd. Ik heb toch aanspraak op hetgeen er voor staat: vijf gulden.

ACHTSTE TOONEEL.

D e v o r i g e n, J o h a n (*komt door de deur links.*)

J o h a n (*zacht sprekend tot Louise.*)

Juffrouw, daar is een mijnheer om u te spreken.

L o u i s e.

Een mijnheer, voor mij? Hoe heet hij?

J o h a n.

Dat weet ik niet. Ik moest maar zeggen, dat hij de pianostemmer is. Maar hij is een heel andere als die daar. Hij is een piekfijne mijnheer.

L o u i s e (*ter zijde.*)

Genadige Hemel! Hoeveel pianostemmers

zijn er dan wel. Dit is nu al de derde. (*tot Johan*) Verzoek mijnheer binnen te komen. (*Johan links af.*)

NEGENDE TOONEEL.

Louise, Klak.

Louise (*ter zijde.*)

Daar begrijp ik niets van.

Mejuffrouw, mag ik u beleefd om vijf gulden verzoeken?

Klak.

Mejuffrouw, mag ik u beleefd om vijf gulden verzoeken.

Louise (*betaalt hem.*)

Als 't u belieft, Mijnheer. Maar doe mij het genoegen en zeg mij eens, wie u hier ontboden heeft.

Klak.

Gisteren kreeg ik een briefje van mevrouw van Eiken om...

Louise.

Om de piano te stemmen? Ha! ha! Dat is vermakelijk en de piano was in orde.

Klak.

Zooals ik al reeds zei, de piano is volmaakt in orde. (*ter zijde*) Of het bij haar ook in orde is? Daar twijfel ik aan. (*luid*) Mejuffrouw, uw dienaar. (*Klak af door de middendeur.*)

TIENDE TOONEEL.

Louise (*alleen.*)

Dus heeft mama ook een pianostemmer besteld. Nu weet ik heelemaal niet meer wat ik doen moet! Hoe zal dat afloopen! Ik ben ten einde raad! (*Er wordt geklopt*) Binnen.

ELFDE TOONEEL.

Louise, Henri Smit (*komt van links op.*)

Smit.

Mejuffrouw! Heb ik het genoegen mijne Filipine te spreken?

Louise.

Om u te dienen, Mijnheer.

Smit.

Welnu, vergun mij dat ik mij persoonlijk aan u voorstel. Mijn naam, Henri Smit, is u al uit mijn laatsten brief bekend.

Louise.

En *mijn* naam is niet, zoo als u wel denken kunt, Filipine, maar Louise, Louise van Eiken.

Smit.

Dan mag ik zeker wel Louise zeggen, niet waar? Want wij kennen elkander reeds lang, al zien wij elkaar nu voor het eerst. Vergun mij dan, Louise, u te zeggen, dat u in werkelijkheid het liefelijke beeld, dat ik mij al in gedachten van u gevormd had, verre overtreft en dat ik den dag zegen, waarop ik de grap uithaalde, om die dwaze advertentie te plaatsen.

Louise.

Maar Mijnheer...

Smit.

Noem mij ook bij mijn naam.

Louise.

Nu, Henri dan. De reden of liever het voorwendsel, waaronder u hier gekomen is...

Smit.

Het pianostemmen? Maar mijn Hemel! dat kan ik niet. Ik kan geen a van een c onderscheiden.

Louise.

Het pianostemmen is ook geheel overbodig geworden. Door een noodlottig toeval heeft mama ook een pianostemmer laten komen. Nu dat voorwendsel vervalt, moet u dus iets anders bedenken, dat als reden van uwe komst kan dienen.

Smit.

Maar wat?

Louise.

Ik weet het niet. Stil! Ik hoor iemand door den tuin komen. Dat zal papa zijn. Ik durf hem in de gegeven omstandigheden niet onder de oogen komen. Ik maak dat ik weg kom. Bedenk maar iets. Tot ziens. (*Zij gaat naar de deur links.*)

Smit.

Tot weerziens? Dus, Louise, mag ik je vader ook de ware reden van mijne komst zeggen? Mag ik hem zeggen, dat ik hier eene levensgezellin kwam zoeken en ook gevonden heb. Mag ik je vader om je hand vragen?

Louise (*komt terug en reikt hem beide handen.*)

Ja!

Smit.

Heb dank, Louise. Je maakt mij tot den gelukkigsten mensch. (*Louise links af.*)

TWAALFDE TOONEEL.

Smit, Mijnheer v. Eiken (*die door de middendeur komt, met hoed en stok.*)

Smit (*ter zijde.*)

Hoe zal ik dat nu het best aanleggen? Het is toch een gek geval.

v. Eiken.

Ik hoop, Mijnheer, dat u het mij niet kwalijk hebt genomen, dat ik u een oogenblik heb moeten laten wachten. Dringende zaken riepen mij als wethouder onverwacht naar de secretarie.

Smit.

Volstrekt niet, Mijnheer... Integendeel... ik... (*ter zijde*) Ik weet waarachtig niet hoe te beginnen.

v. Eiken.

Om den verloren tijd in te halen, kunnen wij direkt over de zaak beginnen. Neemt u plaats, als-'t-u-belieft. Hebt u mijne Prinses reeds gezien?

Smit.

Noemt u haar Prinses? Nu, zij heeft wel iets vorstelijks.

v. Eiken.

Nietwaar? Hebt u wel opgemerkt hoe gezond en krachtig...

Smit.

Ik heb meer hare gratie bewonderd.

v. Eiken.

Ja, mooi gebouwd, hè?

Smit.

Zeker eene fraaie taille.

v. Eiken.

En wat een prachtig glanzend haar!

Smit.

Ook dat heb ik bewonderd.

v. Eiken.

Zonder bluffen kan ik u verzekeren, dat

hoewel het een dartel, vroolijk en geestig ding is, ze toch goed gedresseerd is. Dat heb ik zelf gedaan.

Smit.

Inderdaad? Daar hebt u alle eer van.

v. Eiken.

Ik hoor het al, u schijnt er uwe zinnen al op gezet te hebben.

Smit.

Ja, dat hebt u goed geraden.

v. Eiken.

Dan zullen wij het over de geldkwestie ook wel eens worden.

Smit.

O, wat dat betreft. Ik ben tamelijk gefortuneerd, dat zal dus geen punt van geschil uit maken.

DERTIENDE TOONEEL.

De vorigen, Mevr. v. Eiken (*door de middendeur.*)

Mevr. v. Eiken.

Maar manlief!... O excuseer, ik wist niet dat je iemand bij je had. (*zij buigt voor Smit*) Mijnheer. (*tot v. Eiken*) Ik wilde je maar zeggen, dat Jonkheer van den Heuvel al langer dan een half uur in den stal op je staat te wachten.

v. Eiken.

Hoe? Wat? van den Heuvel? In den stal? en... bent u dan niet Jonkheer van den Heuvel? Maar wie bent *u* dan, Mijnheer?

Smit.

Mijn naam is Henri Smit, Mijnheer.

v. Eiken.

Maar u sprak toch over het paard, over de merrie.

Smit.

Pardon, Mijnheer. Ik sprak over uwe dochter!

v. Eiken.

Over Louise?

Smit.

Vergun mij, Mijnheer en Mevrouw, dat ik mij aan u voorstel en u het doel van mijne komst mededeel. Ik ben de zoon van den bankier Smit in Arnhem en de deelgenoot in de firma Smit en Zoon. Eenigen tijd geleden had ik het onuitsprekelijk geluk uwe dochter, Mejuffrouw Louise, te leeren kennen en op het eerste gezicht reeds vatte ik zoo'n vurige genegenheid voor haar op, dat ik besloot de stoute schoenen aan te trekken en u om hare hand te vragen.

v. Eiken.

Uw aanzoek, Mijnheer, is voor ons, zoowel als voor onze dochter zeer vereerend. Van de soliditeit der firma Smit en Zoon ben ik zoo zeer overtuigd, dat ik haar reeds sinds vele jaren mijne finantieele aangelegenheden toevertrouw. Maar... tot heden waart u mij persoonlijk geheel onbekend en buitendien zal in deze alles afhangen van mijne dochter, daar ik haar geheel vrij wil laten in de keuze van een echtgenoot.

Smit.

O, wat uwe dochter betreft, Mijnheer, van haar gunstig antwoord ben ik zeker. Zij gaf mij volmacht met u te spreken.

Mevr. v. Eiken.

Maar, Mijnheer, hoe is dat mogelijk? Louise is vooral den laatsten tijd het huis niet uit geweest.

Smit.

Niettegenstaande dàt, Mevrouw, heb ik toch uwe dochter leeren kennen als een degelijk, veelzijdig ontwikkeld en geestig meisje, dat bij hare huishoudelijke plichten nog tijd vindt om veel aan literatuur, maar vooral veel aan muziek te doen. *Hoe* ik tot die kennis ben gekomen, moet ik u vriendelijk verzoeken, voorloopig te mogen verzwijgen.

Mevr. v. Eiken.

Daar begrijp ik niets van!

Smit.

Mejuffrouw Louise zou u alles kunnen ophelderen, als zij hier was.

Mevr. v. Eiken.

Ik heb haar in den tuin zien wandelen. Als u lust hebt met mij mede te gaan, zullen wij haar opzoeken, dan kunt u samen mij die raadselen oplossen. Mijn man kan in dien tijd met Jonkheer van den Heuvel spreken.

Smit.

Met genoegen, Mevrouw.

v. Eiken.

Dat is een goed idee van je, vrouw, Mijnheer van den Heuvel wacht al lang genoeg op mij. (*Mevrouw en Smit door de middendeur en v. Eiken rechts af.*)

Veertiende Tooneel.

Julie (*komt door de deur links.*)

Julie.

Is Louise ook hier niet? Ik zoek haar door het geheele huis. Ik moet haar noodzakelijk en oogenblikkelijk spreken, om haar te waarschuwen voor dien van den Heuvel. Wie had dàt kunnen denken! Hoe kan men nu nog aan mannentrouw gelooven. Terwijl hij vóór eenige dagen mij nog het hof maakt, bouquetten stuurt en zijne liefde betuigt, is hij in correspondentie met eene andere naar aanleiding van een huwelijksadvertentie. Bah! En nu is hij hier, om Louise misschien te vragen. Maar ik zal haar waarschuwen, ik zal haar zeggen hoe valsch hij is, ik zal... O, ik ben wel ongelukkig! (*zij valt weenend op een stoel bij het werktafeltje.*)

Vijftiende Tooneel.

Julie, v. d. Heuvel (*komt door de middendeur*)

v. d. Heuvel.

Die Mijnheer van Eiken schijnt nooit thuis te komen. Ik heb den heelen tuin al rond gewandeld en... Ah! Pardon, Mejuffrouw, ik wist niet... Maar wat zie ik! Julie! jij hier?

Julie.

Zooals u ziet, Mijnheer van den Heuvel.

v. d. Heuvel.

Mijnheer? Mijnheer? wat moet dat beteekenen?

Julie.

Dat moet beteekenen, dat ik u verbied, mij in 't vervolg bij mijn naam te noemen en zoo familiaar met mij om te gaan.

v. d. Heuvel.

En mag ik weten, *Mejuffrouw*, wat u tot dat besluit gebracht heeft?

Julie.

Wat? O, ik weet alles!

v. d. Heuvel.

En wat weet u dan? Als ik vragen mag.

Julie.

Ik weet onder anderen, dat u eene poos geleden eene advertentie in de Arnhemsche courant geplaatst hebt.

v. d. Heuvel.

Ja, dat is zoo.

Julie.

Dat u daarop een schrijven hebt ontvangen.

v. d. Heuvel.

Volkomen juist.

Julie.

Dat u ingevolge die correspondentie van middag hier zoudt komen.

v. d. Heuvel.

Ook dat is waar.

Julie.

Dat u de piano moest stemmen.

v. d. Heuvel.

Ha! ha! ha! Hoe weet u van die ver-

gissing. Ja het was grappig! De pianostemmer werd in den stal gebracht en ik bij de piano, terwijl ik kwam om een paard te koopen.

Julie.

Om een paard te koopen?

v. d. Heuvel.

Zeker. Nergens anders om. Ik had per advertentie een jong rijpaard gevraagd en daar Mijnheer van Eiken er een te koop heeft, ben ik hier om het te bezichtigen. Het is een prachtig dier en als de som niet al te hoog is koop ik het.

Julie.

Dus kwam je niet hier om Louise?

v. d. Heuvel.

Om de dochter? Wel neen.

Julie.

Dan heb ik je in gedachten valsch beschuldigd. Ik meende... maar dat is waar ook, dat mag ik je niet vertellen, dat is het geheim van mijne vriendin Louise. Arnold, schenk mij, voorloopig zonder opheldering, vergiffenis.

v. d. Heuvel.

Op éène voorwaarde.

Julie.

En die is?

v. d. Heuvel.

Dat je er in toestemt mijn aardig, lief, mooi, jong vrouwtje te worden.

Julie.

O, Arnold! Dus heb je heusch mij en mij alleen lief!

v. d. Heuvel.

Twijfel je daar nog aan? Had je dat niet al lang geraden?

Julie.

Maar mama, wat zal die zeggen?

v. d. Heuvel.

Je mama heeft mij hare toestemming al gegeven.

Julie.

Wat? Heb je mama al gesproken?

v. d. Heuvel.

Ik kom juist bij haar vandaan. O het speet mij zoo, dat je niet thuis was. Maar gelukkig vind ik je nu hier. En... dus... je stemt toe de mijne te worden?

Julie.

O! Arnold!

v. d. Heuvel.

Lieveling! (*zij omarmen elkaar.*)

ZESTIENDE TOONEEL.

De vorigen, Mijnheer van Eiken.

Wel nu nog fraaier! Dat is een dag vol verrassingen!

v. Eiken (*ter zijde.*)

Wel nu nog fraaier! Dat is een dag vol verrassingen! (*luid*) Ahèm! hèm! Heb ik eindelijk het genoegen Jonkheer van den Heuvel te spreken?

v. d. Heuvel.

Om u te dienen, Mijnheer. Maar vergun mij vóór alles, ter opheldering van het tooneeltje, waarvan u zoo even getuige was, u Mejuffrouw Rensum als mijne verloofde voor te stellen.

v. Eiken.

Welzoo! Van harte gelukgewenscht! (*Hij drukt beiden de hand.*)

v. d. Heuvel.

Nu, ik ben wel gelukkig vandaag. Niet alleen heb ik heden een lief vrouwtje gevonden, maar ook een uitstekend paard, dat zeer geschikt is voor damespaard. Je wilde immers zoo gaarne paard leeren rijden, Julie?

Julie.

O ja, dolgraag!

v. d. Heuvel.

Welnu, Mijnheer van Eiken, ik heb allen tijd gehad de goede hoedanigheden van Prinses te bewonderen. Wat vraagt u voor de merrie?

v. Eiken.

Zeshonderd gulden.

v. d. Heuvel.

Top! Uw paard is mijn!

ZEVENTIENDE TOONEEL.

De vorigen, Mevrouw v. Eiken, Louise, Smit.

Mevr. v. Eiken.

Nu, manlief, is mij het raadsel opgelost. Ik weet alles en zal het je straks vertellen. Dit kan ik je voorloopig wel zeggen, dat het gevaarlijk is, bij eene eenige dochter, die je met argus-oogen bewaakt, van pianostemmer te veranderen, want dan kunnen er wel eens komen, die bijzondere snaren doen trillen. Ik geloof echter wel, dat Louise tevreden is over het stemmen van hare piano. Nietwaar, Louise?

Louise.

Uitstekend, Mamatje! Zelfs de hooge c is nu zuiver.

Smit.

U ziet, Mijnheer van Eiken, dat ik de waarheid sprak toen ik u zeide: verzekerd te zijn van de genegenheid uwer dochter. Wilt u nu uwe toestemming geven tot ons engagement?

v. Eiken.

Ik blijf bij wat ik gezegd heb. Ik laat mijne dochter vrij in de keuze van een echtgenoot, tenminste wanneer die keuze valt op een fatsoenlijk man. En ik heb geene reden, in dit geval daaraan te twijfelen. (*Hij reikt Smit de hand en omhelst zijne dochter. Tot zijne vrouw*) Moeder, laat wat champagne brengen, wij moeten de gezondheid drinken voor de vier jongverloofden en vertel dan ook mij eens die geschiedenis van den pianostemmer.

(*Het scherm valt.*)

BOEK EN TIJDSCHRIFT.

„Nieuwe Wereld", door R. P. J. Tutein Nolthenius, uitgave H. D. Tjeenk Willink & Zoon, Haarlem.
„Door Amerika", door Dr. C. J. Wijnaendts Francken, uitgave H. D. Tjeenk Willink & Zoon, Haarlem.

Twee boeken over Amerika, beiden reis-indrukken, bij denzelfden uitgever verschenen, dezelfde onderwerpen behandelend, beiden getuigend van schrijverstalent, opmerkingsgave, ruimen blik en veel kennis, voor elkaar in deugdelijkheid van bewerking niet veel onderdoende — en toch hoe verschillend blijkt de ontvangst van deze twee boeken!

T. Nolthenius.

Het werk van Dr. C. J. Wijnaendts Francken in 1892 gepubliceerd, verkreeg niet meer dan een *succes d'estime*, terwijl voor het andere, dât van den ingenieur R. P. J. Tutein Nolthenius, verleden jaar verschenen, al dadelijk een tweede druk noodig werd.

Vanwaar dit verschil, zoo vragen we ons af, als we deze twee boeken vergelijkenderwijze lezen?

Zeker, op den eersten blik, dien we al snuffelenderwijze in deze werken doen, merken we, dat Nolthenius modern, hier en daar zelfs literair-modern schrijft, dus wat voor heeft bij Wijnaendts Francken, die meer lesgevend, onderwijzend-beschrijvend zijn indrukken weergeeft, maar ook Tutein Nolthenius is niet geheel vrij daarvan [1], zoodat het dit niet geheel kan zijn — en als wij de beide boeken ten einde hebben gelezen, dan merken we best, dat ook Wijnaendts Francken, al is hij niet zoo causerie-achtig, niet zoo modern in schrijfwijze als Tutein Nolthenius, toch alles behalve dor, saai of vervelend mag genoemd worden, over 't algemeen genomen zelfs onderhoudend, aangenaam-leesbaar weet te schrijven.

We zullen het onderscheid dus elders moeten zoeken, want het verschil in schrijfwijze kan ons wel gedeeltelijk, maar niet geheel verklaren het zoo groote onderscheid, van ontvangst wat beide boeken ten deel viel.

Het kenmerkend verschil, waardoor het eene boek ons pakt en medesleept, het an-

[1] Zie het eerste hoofdstuk.

dere slechts interesseert en belangstelling oproept, ligt ongetwijfeld in den persoon van den schrijver, die door de regels heen met zijn ziel medeleeft, waar de andere gewoon betoogt, maar ook gedeeltelijk ligt het aan den tijdgeest, die nu ontvankelijker dan tien jaar geleden, toen het woord *malaise* nog op ieders lippen lag, met enthousiast-in-zich-opnemen het nieuw boek over de nieuwe wereld inhaalde.

De tijden zijn veranderd, ziedaar de groote kentering. Voor tien jaar lag bij ons ieder nog te verzuchten en te lammenteeren zonder grooten moed of zonder flinken durf — en nu sedert eenige jaren is een herleving te konstateeren, allerwegen. Die herleving openbaarde zich krachtig ongeveer gelijk met het uitbreken van den Zuid-Afrikaanschen oorlog, zoodat sommigen meenen, dat deze oorlog ons volk zich aan zichzelf heeft terug geschonken, een meening waarvan wel iets waar kan zijn, in zooverre tenminste dat het bewustzijn ineens krachtiger, onweerhouden doorbrak, maar toch ... voor den waarnemer dreven de symptonen al vroeger aan de oppervlakte.

Het beste bewijs hiervan is de heer Tutein Nolthenius zelf. Zijn reis mag ondernomen zijn tijdens den Zuid-Afrikaanschen oorlog, het boek mag in dat tijdperk geschreven zijn, het voornemen tot die onderzoekingsreis en het plan hiervan een propaganda-werk, een boek ter opwekking van zijn landgenooten te maken, dateerde reeds van vroeger. Ging Dr. C. J. Wijnaendts Francken naar Amerika om daar land, volk en gewoonten naar streng onpartijdigen blik te bekijken en zijn indrukken daarvan in een boek neer te leggen, zijn opvolger was reeds een overtuigde. Voor hem bestond Amerika als het in bijna alle opzichten ver voortgeschreden werelddeel, de nieuwe wereld, die Europa ontwassen, ons over het hoofd vliegt, in landbouw, nijverheid, mijnwezen, in bijna alles ons vooruit snelt.

Tutein Nolthenius is niet de koele, de scherpe waarnemer en evenmin de twijfelaar die komt zien voor hij zichzelf overtuigd acht en dan gaat schrijven naar bevinding in kalm-gematigden stijl, zooals Dr. Francken het deed, neen, hij is de opgetogene, de enthousiaste, die henen snelt naar het land der wonderen om met eigen oogen te zien, met eigen handen aan te voelen, met eigen voeten te beloopen al dat vreemde, dat overweldigend groote, waarvan de faam hem al zoolang de ooren voltuitte.

Waartoe deze reis, zoo vraagt hij zichzelf in het eerste epistel? — en zijn antwoord is:

Ik wil ruimte, de ruimte der zee, de ruimte der wereldsteden, de ruimte van de eindelooze bosschen en prairieën, van de zongebrande steenwildernissen.

Ik wil kracht.... de kracht welke uitgaat van zóó jeugdig-overmoedige menschen-massa's, waarin ik herboren wil worden. En bovenal wil ik licht, licht om mij, licht in mij....

Dit begin is vooral kenmerkend, omdat het den propagandist verraadt, den vooraf overtuigde, die ook anderen wil overtuigen; het zijn de uitdrukkingen van iemand,

Dr. C. J. Wijnaendts Francken.

die zijn temperament wil laten meespreken om anderen naar zijn overtuiging heen te slepen.

Tutein Nolthenius is niet de man die reist voor zijn genot, om zijn kennis te vermeerderen, en dit aan anderen mede te deelen zooals Dr. Francken, die in zijn voorrede zegt, dat over de Far West nog geen boeken in 't Hollandsch zijn verschenen en hij zich voorstelt dit te doen; hij is een man, die precies andersom, niet gaarne reist, met moeite zich van zijn gezin losmaakt, bij voorbaat al met weemoed denkt aan het missen van het voorjaar, wat hij nu niet op eigen bodem zal medemaken. Voor hem was de reis naar de Vereenigde Staten een heilige plicht, die hij niet van zich kon

schuiven, een plicht, die hij mogelijk telkens uitstelde, maar die toch eens gedaan moest worden, niet om een wetenschappelijk boek erover te schrijven of een prettig reisverhaal zichzelf aan te bieden, maar om de indrukken zoo frisch voor het oog gekregen, bloedwarm in zich opgenomen, trillend op het papier te smijten, zijn landgenooten ze voor te houden en ermeê te zeggen: zie dat is Amerika en wat is nu Holland? Trek zelf de lijn maar.

Dit propagandistisch karakter van het boek, het in de hoogte heffen, tot aan de hemel tillen van Amerika en het in geheel niet zien van 't eigen Nederland, heeft men Tutein Nolthenius dan ook niet nagelaten te verwijten, zoo zelfs, dat hij in 't naschrift, al zij 't ook vluchtig, meende zich te moeten verdedigen, door te verklaren, dat hij daarginds Holland in 't hart en nu Amerika op de lippen heeft, maar dat zijn doel is zijn landgenooten weer te maken de mannen kloek en krachtig als van ons oud-gemeenebest.

En dit geeft aan Nolthenius' boek als 't ware een heilige sanktie, stempelt het tot een warm-levend, vruchtdragend werk, want niet, dat wij geheel naar 't voorbeeld van Amerika moeten gaan werken, ons veramerikaniseeren en precies doen zooals daar te lande, ligt in zijn opwekkend woord, maar wel spreekt er uit om met eigen oogen elders te gaan zien, aan te pakken met eigen handen, want indien we bij de pakken blijven zitten, dan zou 't kunnen gebeuren, dat de nieuwe wereld, ons oude Europa geheel overvleugelde.

Trekt erop uit, zegt het boek van Nolthenius, kijk overal rond en kom dan in je eigen land terug en pak flink aan.

Zoo het ons te doen is om een zuiver oordeel over Amerika te hebben, dan geloof ik — in aanmerking genomen de tien jaren die er tusschen het verschijnen van de twee boeken liggen — en in tien jaar verandert in een land als Amerika veel, dat ik de voorkeur zou geven aan 't boek van Dr. Wijnaendts Francken, boven dat van Tutein Nolthenius. Want de eerste speurde koel en klaar, terwijl de andere enthousiast de verschillende indrukken min of meer met de graagte van een artiesten-ziel in zich opnam en vergrootte om ze des te gereeder uit te storten, en Wijnaendts Francken blijkbaar meer wikte en weegde, voor- en nadeel naast elkaar zette. En, opmerkelijk verschijnsel! hoe in 't boek van Dr. Francken nog de Engelschgezindheid, het zelfs vooropstellen van de Canadian Pacific, als een Engelsche, een modelonderneming, voorkomt, terwijl in 't boek van Nolthenius de anti-Engelsche gezindheid om den hoek komt. Maar ook dit is een merkteeken van den tijd, waarin deze boeken verschenen. In die dagen waren wij wat erg er op uit al wat van Engeland kwam, door Engelschen werd uitgevoerd, in de hoogte te heffen — een beschamend voorbeeld zijn de vele maatschappijen van openbare exploitatie als van gas- en waterleiding, die door Engelschen hier te lande werden ondernomen — wat nu wel omgeslagen is, een reden te meer waarom wij het boek van Tutein Nolthenius nu meer naar den aard van ons zelf vinden.

En als Tutein Nolthenius op den dag van vandaag zijn boek moest schrijven zou het waarschijnlijk nog geheel anders klinken. Dan zou Amerika niet alleen ons getoond worden als een voorbeeld van verre, maar hoogst zeker zou dan in het boek onomwonden gelegen hebben de vingerwijzing van nu in Zuid-Afrika te gaan doen, wat we door laksheid, gemakkelijkheid in Amerika verzuimden.

Met Amerika voor oogen ligt nu voor ons open het rijk der Boeren, ons eigen oude erfdeel, al wat nu in Amerika is ontworpen en tot stand gebracht, al van daar verrezen, de wereld overweldigt, kan ook geschieden in Zuid-Afrika — en het ligt slechts aan ons zelf welk aandeel wij er in zullen nemen.

De oorlog met de wapenen in de hand is gedaan, de oorlog op nijverheidsgebied moet nog beginnen. Wat is het jammer, dat Tutein Nolthenius het schrijven van zijn boek niet een paar jaar uitstelde, want wat zou hij met zijn opwekkende gaven van eerlijk enthousiasme ons volk niet hebben kunnen wijzen naar de voorbeelden, die hij daar in Amerika in oogenschouw nam — en die wij met hetzelfde voordeel in Afrika kunnen uitvoeren. Want niet alleen is het onze plicht de Boeren, nu zij de wapenen hebben neergelegd, zedelijk te steunen, allerminst door oproerige gezindheid tegenover den overwinnaar, maar wel door moreele steun van krachten, die eenigszins zullen equivaleeren al wat Engeland in zijn nieuw rijk zal uitstorten, om daarmede te beletten dat zij in dien stroom geheel zullen ondergaan. En ook voor ons eigen bestaan gloort daar aan Afrika's Zuidkust een bijna onmetelijk en nieuw terrein, waar nieuwe bronnen kunnen gewonnen worden.

We kunnen, in dit verband ook, onze lezers aanraden het zoo opwekkende boek van den heer Tutein Nothenius te lezen — en zij die vergelijkende studiën willen maken mogen Dr. Wijnaendts Francken's boek er bij raadplegen. G. v. Hulzen.

OVERZICHT VAN TIJDSCHRIFTEN.

't Is zomer en men kan het aan de tijdschriften zien. 't Is of ze allen min of meer in den dommel liggen. Het meeste erin is gelijk en gelijkmatig — en verwonderlijk hoe weinig erin voorkomt wat buitengewoon opvalt. Opmerkelijk blijft dit verschijnsel zeker. Men kan het telkens waarnemen hoe de periodieken met de seizoenen meegaan, terwijl toch ieder, eenigszins met redaktiewerk bekend, weet dat de inhoud van een tijdschrift niet precies aan een maand onderhevig kan zijn, wijl het meeste reeds tevoren afgepast wordt, eerst al, omdat men in vette dagen te zorgen heeft voor de mageren die kunnen komen — en ook omdat in het andere geval de nummers niet zoo zeker op tijd zouden verschijnen. Slechts enkele vaste, telkens terugkeerende rubrieken zijn gewoonlijk in dezelfde maand geschreven, maar ook hier wordt vaak vooraf veel gereed gehouden, zelfs al schijnt het nog zoo aktueel geschreven. Alles gaat het geheele jaar regelmatig zijn gang, zoowel winter als zomer, herfst of voorjaar — en toch is het zienderoogen hoe iedere maand zoowat weerspiegelt in de uitvoering der tijdschriften. Nu voor Augustus, de loome zomermaand, als geen mensch van groote inspanning houdt, iedereen zich het eenigszins gemakkelijk maakt, vinden we dit in de tijdschriften terug, al is het maar door groote, veel plaats innemende opstellen, die over 't algemeen zeer goed, zeer deugdelijk zijn geschreven, maar niet excelleeren, ons niet inpalmen. Laten we evenwel ieder tijdschrift afzonderlijk bezien.

De Gids. (*P. N. van Kampen en Zn., Amst.*)

Een opstel in den trant, zooals boven aangegeven, is in zekere mate het overigens leerrijk epistel van mej. I. Kooistra over de fantasie in de opleiding van den onderwijzer. Niet dat dit onderwerp slecht behandeld werd of niet lezenswaard zou zijn, o nee, mej. Kooistra heeft een vlugge wijze van mededeelen en ze schrijft vlot en prompt, bezit zelfs, wat men zou kunnen noemen : de suggestieve kracht van het betoog. Maar eilieve, Augustus is de maand van de vakantie en dan wil men liefst zoo min mogelijk van onderwijs hooren, nu eens afgezien dat dit onderwerp uitmuntend op zijn plaats in een schoolblad zou zijn, waar het zaad dadelijk vruchten kon werpen. Want de gemiddelde lezer kan alles wat mej. Kooistra mededeelt beamen, van in toepassing brengen is al zeker geen sprake, terwijl wie geen vakman is het juiste of onjuiste moeielijker kan beoordeelen. Zoo zegt b. v. mej. Kooistra, dat menigeen zijn belangstelling voor de geschiedenis te danken heeft aan historische romans, dramatische poëzie of proza — en zegt dan dat de treurige vermaardheid van Maria Stuart minder groot zou zijn zonder het drama, waarin Schiller haar heeft vereeuwigd. Dit nu kan zeer wel mogelijk zijn voor mej. Kooistra, wat mij betreft, ik heb mij altijd geërgerd als ik in roman, poezie of drama de historische waarheid geweld zag aangedaan. De eenvoudige leering der feiten op school bleef mij sterker bij dan het romantisch kleed, op zichzelf hoe aanlokkelijk ook, wat door dichters de historische figuur werd omhangen. Intusschen het opstel zij belangstellenden ter kennisneming aanbevolen.

Voor dezelfde lezers kan dan van niet minder nut zijn het opstel van Dr. P. Leendertz Jr. over het eindexamen der gymnasiums, waarin hij een betere verhouding bepleit tusschen de examineerende leeraren en de regeeringsgecommiteerden, ten wiens overstaan het examen zoo genaamd plaats heeft.

Verder een epistel van Dr. W. G. C. Byvanck over Pistoja, een Italiaansch humorist uit de 15e eeuw; het Tooneeloverzicht, waarin Mr. J. N. van Hall de Floris V van Adriaan v. Oordt behandelt en ongeveer hetzelfde opmerkt over het minder verkieslijke, hierboven aangestipt om met historische gegevens op romantische wijze om te springen, verder de verwachting uitspreekt, dat v. Oordt in een volgend, rijper werk de beloften zal vervullen die in het eerste en tweede bedrijf van dit werk gingen ontbotten, maar niet in 't geheel verwezenlijkt zijn.

Een verheugenis in deze afl. is het mooie vervolggedeelte van Augusta de Wit's Indische roman „de Godin die wacht", (veel beter dan het gedeelte van de vorige maand) waarin, voor zooverre te oordeelen, zij zich kennen laat als een auteur van zuivere, diepe waarneming en goede konceptie. Jammer, dat ze geografische mededeelingen als over Soemberbaroe niet beter in 't kader zelf heeft weten in te werken. Nu hangt de

landschapbeschrijving wel een beetje erbij.

Van Gerrit P. Bakker is er een opstel over den Deenschen literator Sven Lange, en zijn boek Hjaertets Gaerninger (Daden des Harten), maar ook de geheele Deensche literatuur besprekend, waarin mogelijk wat veel ruimte aan den inhoud van 't boek is gegeven, te weinig aan de literaire situatie van Denemarken, om den niet geheel op de hoogte zijnden lezer te bevredigen. Toch op zichzelf een lezenswaardig opstel! Dan nog van Hélène Lapidoth Swarth een tiental verzen onder de benaming Ghazelen, wat is een Perzische dichtvorm, bestaande uit strofen van twee regels waarin het laatste woord telkens terugkeert.

In het muziek-overzicht bespreekt Mr. Henri Viotta de muziektoekomst van Duitschland, waar men zich ongerust maakt over het ontbreken van genieën. Mr. Viotta bespreekt de twee hoofdmannen Richard Straus sen Gustaf Mahler, gaat dan na al de evolutien die de muziek heeft doorgemaakt van de Grieksche periode, waarin de muziek, dans en dichtkunst één waren tot Wagner toe, die ze tot dit samengaan terugbracht — en meent dat wij kalm kunnen afwachten wat er op het gebied der muziek nu verder voor bijzonders zal gebeuren.

XX Eeuw. (*Scheltema en Holkema's Boekhandel, Amst.*)

Er is in dit nummer althans iets van den zomer geslagen. Dit frissche, tintelende is een schets van Cyriel Buijsse Paatros getiteld, van een godsvruchtig boerengezin waarvan de kinderen elkaar beloofd hadden om niet te trouwen, zoodoende grond en erf bij elkaar te houden, en waar nu de jongste (40 jaar oud) een schaduwvlek komt werpen over hun degelijk, godvruchtig leven. Deze Paatros (Petrus) gaat n.l. elken Zondagmiddag naar stad en niemand weet wat hij daar gaat doen. Als hij eens drie dagen en drie nachten wegblijft komt het uit. De onderpaster (kapelaan) neemt hem hierover onderhanden, zegt dat hij moet trouwen, tenzij de familie er een ander middel op weet te vinden. Voor Paatros opent zich een nieuw verschiet, maar de broers en zusters zijn er weinig meê gediend, dat juist hij, die zich zoo vergat nu zal trouwen, terwijl zij zelf er nuchter van kunnen blijven. Aan 't eind verzinnen ze een ander middel, n.l. veel boeten en veel giften aan kerken, en Paatros, die zich in gedachten al getrouwd zag, begrijpt dat het weer voorbij is.

Cyriel Buijsse schreef deze schets zeer raak en juist. Het verhoor van den kapelaan ligt op het kantje af, maar leuk werd het toch gedaan.

Dan een vervolg van de door Verwey gepubliceerde brieven van Huet aan van Vloten. Vervolgens van Mev. Roland Holst v. d. Schalk een serie verzen „De nieuwe geboort", waaruit nog de beklemming spreekt van haar dichterlijk zoeken en tasten in haar nieuwe levensleer.

Van Dr. R. A. Kollewijn is er een puntig, kritisch opstel over de spelling van de Vries en te Winkel, zooals die spelling in Onze Eeuw door Dr. Kluyver werd verdedigd. (Ook Dr. Schepers heeft in 't weekblad De Amsterdammer de pen daartoe genomen).

Verder van F. van der Goes een uitvoerig hoofdstuk uit een werk over Kleinhandel en Grootkapitaal, dat binnenkort bij Tierie en de Kruyt zal verschijnen. V. d. Goes zegt, dat men tegenwoordig voor het ekonomisch onderzoek meer naar Duitschland dan naar Engeland heeft te zien — en hij put dan ook merkwaardig veel wateren uit den Duitschen bron. We hebben evenwel het kompleete werk af te wachten om er eenig oordeel over te kunnen zeggen.

Eindelijk nog een opstel van J. C. Hol over het Oratorium Sanctus Franciscus van pater Hartmann.

De Nieuwe Gids. (*A. E. v. d. Heyde, Haarlem*).

De N. Gids sluit met dit nummer zijn 7en Jaargang (nieuwe reeks) af — en 't is mogelijk in verband hiermee, dat veel vervolgstukken nu tegelijk eindigen. Zoo worden Judith van Reineke van Stuwe, de roman De Aardbeikoopers van J. Eigenhuis en ook Geertje van Johan de Meester hier afgesloten. Van de Meesters roman zal later de volledige publikatie verschijnen.

Met den nieuwen jaargang zullen zich dus weer nieuwe aspekten openen; de nu afgeslotene was, tengevolge der twee gepubliceerde romans van de Meester en Eigenhuis niet de minste in de reeks der laatste jaren en geeft dus goede verwachting voor wat nu komt.

Uit deze afl. is nog te vermelden: Aanteekening over Kunst en Historie door Dr. H. J. Boeken over Vondel's Pascha. Dan een paar verzen van Willem Kloos, en zijn gewone literairen kroniek, die deze keer loopt over de Vlaamsche kunst, de poezie van Herman Teirlinck en proza van Stijn Streuvels.

Van de laatste zegt hij o. a. „Er mag, hier en daar, wat op hem aan zijn te merken, hij groeit maar rustigjes, zonder zich te storen, over al het gepraat der menschen heen, hen beschaduwend met zijn lommerrijke takken, hen uitlokkend tot een heerlijken zit. De natuur is óók niet vlekkeloos in 't oog der menschen, en als een sterveling haar eens had mogen maken, naar zijn inzicht van wat goed en mooi is, dan had die haar zeker, in zijn eigen oogen, veel voortreffelijker vervaardigd, dan zij thans uit zichzelve kan zijn. Maar wat raakt Streuvels dat. Laat hij in zijn welige scheppingskracht maar verder en verder, hooger en breeder groeien en zich uitbreiden, iemand van zijn spontanen rijk-zich-uitstortenden-zieledrang behoeft niet, noodzakelijk tevens een zelfbewust zichzelf-corrigeerend literator te wezen; want de eenmaal komende herfst der tijden, die zijn roem zekerlijk, zoowel als dien van ieder ander, eens naakt, zal vanzelf wel laten vallen al wat van hem vallen moet.

Van J. Reddingius, die eenige verzen en een paar bladzijden proza hier heeft, geven we dan nog dit dartelend liedje:

Meisje, zoo slankjes,
zoo rankjes zoo kleentjes,
sierlijk bewegend
de maat-vaste beentjes,
ik vind je zoo mooi in
je wiegende dansje —
je bent onder 't draaien
verlegen een beetje,
om 't vrindje heenzwevend
in 't rood-witte kleedje....
Ach, waren wij grooten
als jij en je Hansje.

De Gulden Winckel. (*Hollandia-drukkerij, Baarn*).

Maeterlinck beschreven door Cyriel Buijsse vormt het hoofdopstel van afl. 7.

Buijsse, die geen bespreking of kritiek wil geven, vertelt ons op welke wijze hij met zijn stadgenoot in kennis kwam (hij had n.l. een andere voor hem aangezien, wat een grappige vergissing teweeg bracht.) Hij vertelt ons dan verder, hoe Maeterlinck het minst in zijn eigen stad werd begrepen — en hoe de goede Gentenaren parodiën op hem maakten. Tusschen twee haakjes, Gent niet alleen, maar vrijwel de geheele wereld deed dit.

In Nederland is Maeterlinck nog wel zoowat het eerst en 't beste begrepen en gewaardeerd, getuige de herhaalde pogingen tot opvoering van zijn werken.

Ongestoord, zegt Buijsse, gaat nu Maeterlinck, als de eerlijke, rustige, ondanks al zijn triumfen zoo innig bescheiden en eenvoudig gebleven werker, zijn gang. Hij steunt alleen op eigen kracht en onbegrensde eruditie, vast als een boom in den grond, sterk als een rots op een berg, en lof noch

Maurice Maeterlinck.

hoon kunnen hem afleiden van wat hij zich in hoog en nobel zelfbewustzijn tot levenstaak heeft gesteld. Buijsse verwacht van Maeterlinck een geleidelijke evolutie, die hem allicht zal brengen tot een superieure opvatting van het modern realistisch drama. Een proeve van een Maeterlinck-bibliografie volgt nog op Buijsse's opstel.

Verder treffen we in de afl. een opstel,

waarin Prof. A. G. van Hamel wordt besproken door J. J. Salverda de Grave — en kan het bijna anders op zeer waardeerende wijze.

Dan is er nog een groote verzameling kritieken op Fransche boeken door Smit Kleine, Snabilié en Johan de Meester. Dr. le Roy beoordeelt ook nog „De Ontwikkelingsgeschiedenis der Liefde" door W. Bölsche, waarop volgt de gewone rubriek boekbeschrijving. Een zeer geslaagd nummer deze aflevering!

Elsevier. (*Maatschappij Elsevier, Amst.*)

Op de plaats, waar anders de schilders worden besproken, is nu ter afwisseling een levendig opstel van S. Kalff over Japan en zijn bevolking. Volgt een beschrijving over de bestijging van den Breithorn in Zwitserland door S. J. E., dit opstel met vele illustratien verlevendigd.

Max Rooses bespreekt Jan van Goyen in zijn serie de Hollandsche Meesters in de Ermitage te St. Petersburg — en zegt dan in een algemeene beschouwing:

Wanneer wij uit de verte en in den breede de Hollandsche Meesters der XVIIe eeuw ons voor den geest brengen en zelfs als wij ze naast elkander in een museum-zaal zien, dan vallen minder de eigenaardigheden van elk hunner dan wel hun gemeenschappelijk kenmerken op. De tijd heeft zijn wasem over hen laten gaan en hun een zeker gelijkmatige tint gegeven; de afstand tusschen hen en de schilders van andere scholen heeft ze dichter bijeen gebracht en laat ons minder zien wat ze van elkander dan van vreemden onderscheidt. Zij schijnen allen kweekelingen van een zelfde school, doordrongen van een zelfde geest, gehoorzamende aan een zelfde wet, een groot gezin werkende in een zelfde atelier om een zelfde volk van bestellers te voldoen.

Dit is de algemeene maar ook oppervlakkige indruk, die een zaal van oud Hollandsche Kunst op ons maakt. Van naderbij gezien en in wezelijkheid is alles heel anders. Er heerscht niet minder verschil in opvatting en uitvoering in die kleine wereld dan in de tegenwoordige Europeesche kunst. Van de breede borstelaars tot de gelikte fijnschilders, van de aanbidders van het licht tot de vereerders der schaduwen, van de uitbundige koloristen tot de grijs- en grauwschilders, van de ernstigen tot de boertigen, van de deftigen tot de gemeenen, van de zoetsappigste idealisten tot de onbeschroomste realisten, men vindt onder hen vertegenwoordigd van alle vakken, alle tranten, alle opvattingen van het leven en van de kunst.

De gewoonte van hen te zien in hun samenhang heeft ons doen gelooven, dat er onder hen niemand buiten het spoor liep, zijn eigen weg op, heel ver van de anderen, dat niemand stout buiten het gelid trad, opkomende tegen slenter en school, den oorlog verklarend aan gevierde meesters en gevolgde mode. Max Rooses toont ons dan Jan van Goyen als een der mannen, die stoutweg braken met de overlevering en die hun eigen standpunt kozen in de kunst, als een der oorspronkelijkste grauwschilders, die de wonderbare schoonheid en voornaamheid van hemel en aarde in Holland in zijn werk deed uitkomen.

In de rubriek Hollandsche Musici in den vreemde behandelt Dr. J. de Jong, Anton Sistermans, die als bekwaam en gevoelvol zanger in Duitschland onzen naam ophoudt.

Het belletristisch gedeelte in deze afl. wordt ingenomen door een schets over slepers door G. Simons en het slotgedeelte van Huwelijk, een novelle door Anna van Gogh—Kaulbach.

Frits Lapidoth bespreekt dan nog: het boekje van mej. Betsy Perk over haar neef Jacques Perk; Leliane van Henri Borel, wat hij niet zeer sterk acht — en Feest van Johan Broedelet wat hij evenmin hoogelijk kan prijzen.

De Arbeid. (*C. A. J. v. Dishoeck, Amst.*)

Behalve een schets van Lode Baekelmans over een straatoploopje en dito van Just Havelaar, weergevend het uur oponthoud van een schooljongetje tusschen twaalven en eenen, een jongetje in den trant van Borel's Jongetje, met toch weer iets Maeterlinckachtigs erin, is er in deze afl. niets anders dan gedichten.

Opstellen of kritieken ontbreken geheel, terwijl geen van de gedichten, hoewel de meesten niet kwaad zijn, ons bijzonder troffen, zoodat we met deze bloote vermelding kunnen volstaan.

Alleen is er nog een doodsbericht over Jan van Droogenbroeck, lid der Vlaamsche Academie en afdeelingsoverste bij het Ministerie van Schoone Kunsten, zijnde volgens Victor de Meijere niet meer was dan een middelmatig rederijker, berijmend de burgerwansmaak, renteniersfilosofie en onderwijzersgeest — en die, als de meeste van zijn geslacht, zich voortdurend vergiste in het wezen der poëzie, zoodat zijn werk en zijn naam zelfs ongekend bleven aan de jongste generatie, de laatste jaren aflevend

in volslagen vergetelheid. Toch was deze dichter een eerlijk arbeider, die streefde naar sterkte en macht in stijl, maar die alleen ontbrak... het talent.

Wel prettig zoo'n dichters loopbaan.

Europa. (*Blussé en Co., Dordrecht*).

De Augustus-afl. bestaat uit een schets van P. van Assche, Hoovaardige Levens getiteld. Dan Een Moderne Vrouw door Nora Vynne, Een Verongelukte door Gustaf af Geyerstam en Uit het Leven van een Kookvrouw door Sigurd.

In het boekenpraatje bespreekt de redacteur Adriaan v. Oordt's Floris V; Frans Hulleman's scheiding; Feest van J. W. Broedelet en het kindernummer van den Gulden Winckel.

Nederland. (*Loman en Funke, Amst.*)

Is. Quérido komt Nederland eens weer opfrisschen met een brok kritische essay. Ook al stellen we ons niet voor 't zelfde kijkgaatje van Quérido, die hoe universeel en ruim van blik hij ook wil zijn, volgens zijn eigen aspekten en zieningen van 't leven, niet of wel vermengd met maatschappelijke stellingen, zichzelf wel eens in een bepaald, afgebakend hoekje dringt, zoodat zijn blik daardoor eenigszins bestuurd wordt, zoo zijn deze essays van hem een lust tot lezen, al kan niet ontkend worden dat een poging om wat hij te zeggen heeft niet in een zoo groot mogelijke veelheid van woorden uit te storten, maar wat zuiniger ermeê om te gaan, nog grootere waardeering als nu reeds het geval, hem ten deel zou vallen.

Nu overbluft en wat erger is, verwart zijn weelderige stijl den argeloozen lezer wel eens, die het opstel afleest, half gesuggereerd half overtuigd, zonder dat het wezen der dingen, waar het om gaat, hem geheel klaar wordt.

Daar tegenover staat een frischheid en gemakkelijkheid van uitdrukking die meesleept, een scherpte van ontleding, waarbij men de diepte en ook de volharding van de kritikus zelf bewondert, en dan een fijnheid van zien, vooral in de details, zoodat een essay van Quérido, ook al zou men 't wat beknopter wenschen, altijd blijft een geestelijk genot, zoowel voor literator als voor leek.

Quérido is niet volkomen objektief. Zijn persoonlijke aanvoelingen van menschen, toestanden, hoewel niet willekeurig en grillig, maar geordend naar zijn eigen visie van maatschappij en leven, door veel studie gerugsteund, maar toch altijd persoonlijk blijvend, werkt bij zijn procedee van beoordeelen mede. En zoo begint hij nu dit essay (over Frans Coenen) als volgt.

Het grijpen naar en lezen van een onbekend boek brengt voor iemand die *niet* in „letteren studeert" en elke systematische opslikkerij in merg en been haat, van heel veel „toeval" af. Ik, ten minste, heb te worstelen met stemming, omgeving, geluiden, stilte-graad, dag-uur, licht, raam-waarvoor ik-moet-zitten, zonneschijn of regennevel, geboend of ongeboend zeil, met plaatsen wel of niet bezet, kortom met nog onnoembare, zoo-op-'t-oog kleingeestig schijnende nietigheidjes, die toch allemaal zekere invloeds-feer hebben, van 'n boek kunnen afhouden of er gretig naar doen grijpen.

„Een zwakke" van Coenen, zegt hij verder, kreeg ik in handen nagenoeg in dezelfde gevoels- en leefsleer waarin zijn boek zich beweegt. In een ander had hij, voor de juiste waardeering, er nauwelijk in kunnen komen; niet wijl dat boek één atoom onbekendheid voor hem bezat wat de levensfeiten betreft, maar omdat het geeft een leven van onzeggelijk gelijkvloersche onbelangrijke analyse van „passie"-uitingen, zich slechts één minuut opheft naar een hooger plan van willen en begeeren, hoe vaag en individualistisch-beperkt ook dàn nog — en zoo lukte hem het inleven in dit werk al heel spoedig, waarmeê het oordeel evenwel niet volkomen gunstig voor Coenen als auteur uitvalt.

Coenen, zegt hij, mist scherpte van analyse, vervalt telkens in stuitende herhalingen, is onmachtig, zeer slecht taalkunstenaar, heeft weinig objectiviteitszin. Hij geeft wel de individueele sentimenten van angst, gedruktheid, somberte, levensslapte als stemmingsvormen van het zieleleven, en draagt wel zekere kuriosa van abnormale levensverschijnselen naar het plan der kunstuitbeelding, maar hij mist zuivere en groote vizie, uitdrukkings- en beeldingsvermogen òm die gevallen te laten leven. Hij heeft veel overgenomen, wat het pervers-hallucinaire betreft, van Poë, De Maupassant, maar is in taal en plastiek, in ontwikkeling der psychologische motieven zeer nietig werker bij hen vergeleken. Er zijn menschen die nijdig op den heer Coenen zijn, wijl hij altijd zoo grauw, zoo ziekelijk zeurt. Deze nijdigheid heeft echter weinig grond, want de eigen inspiratie, sluit het gevoel voor anderen niet uit. Al kan men de verschijnselen veroordeelen, kastijden, zoo werkt daarnaast het medelijden voor de slachtoffers, de zenuwzwakken, de fijn-gevoeligen

en smartelijk-gerammeide wezens, waarvan de hypochondische kunstenaars en fijnbewerktuigden, diep gevoel hun eigen en het leven schouwend, indien ze sterk genoeg emotionneeren om naast de smart daarin duidelijk de grootste schoonheid te geven.

In plaats van er nijdig op te worden, zegt Quérido, gevoel ik meê met die naturen, die door geen schreeuw, geen trap, geen krijsch van woede direkt naar het groote leven kunnen worden getrokken, wijl zij 't ontzettend duister, martelend en gelukloos moeten hebben, zij, die met hun pijnlijke, schrijnende sensatiereeks van angsten, benauwingen, visioenen over dood en ontroeringsellende, die geen gezond-egoistisch, forsch-levend gestel kan meevoelen, en wat met geen therapie, eubiothiek of hygienische levensleer in één ruk valt te vernietigen. Ik heb martelingen van zenuwtobben gezien, die erger pijnden dan fysieke kruisigingen; denkbeeldige schrikaanjagingen, die door geen experiment, noch sensatie van z. g. werkelijke zichtbare ellende konden benaderd worden. En niet met de oorzaken nu, maar met de verschijnselen, zooals ze zijn, heb ik hier te maken. En als je die kent, echt in allerlei vormen, dan is er groot meelij, meelij voor de belaste slachtoffers, die uit nietige ik-angstjes, ik-smartjes niet kunnen leven voor anderen.

Het komt er slechts op aan of de uitbeelding van dat leven met talent is gedaan. Vooral, zooals Coenen het aanvoelt, kon 't met ontzetting slaan, moet men den man respekteeren, die zulke belangrijke psychologische bouwstoffen in een gevoelsreeks van psychosen weet te verzamelen, en 'n levensbeeld tracht uit te houwen, gunt hij een kijk op martelingen om een klasse menschen, die nooit bijna in hun ellende en fijngevoel begrepen worden. Maar tegenover De Meester en Emants, waarmeê hij verwantschap heeft, is Coenen in zijn uitingen slapper, vager, weeker, grieniger. Er zit in z'n woord geen verstandelijke ontsluiting van wijsgeerige emotie, noch van diepe, teedre smart, waarbij komt een houterige, harkerige onbuigzaamheid in taal en belachelijke, ongevoelde, met het verstand bijeengezochte beeldspraak, klanklooze rhetoriek, die je schrikken, taaldufheid die je stikken doet.

Aan 't eind van het epistel stelt zich Quérido tegenover de kritieken van Kloos, die wel eens al te gemakkelijk jonge werkers stempelt tot onsterfelijk, eersterangsch, klassiek, grandioos-geniaal, magistraat, magnifiek, wat menschen van verdienstelijk werk doet tuimelen, een klacht waarin zeker veel waarheid schuilt, maar waartegenover kan gezet worden, dat overmatigen lof wel den betrokken persoon een oogenblik kan verblinden, maar hem niet voorgoed blindmaken, terwijl als de kern deugt de kleine onvolkomenheden in een auteur zich vanzelf wel korrigeeren.

Volgens Querido evenwel is zelfs de lymphatische Coenen er door bedorven, want zijn waan, zoo verklaart hij, is gansch ongeproportionneerd aan zijn maar zeer betrekkelijke verdiensten van beginner, die nog niets heel goed gedaan heeft in onze literatuur, om van groot of grootsch heelemaal te zwijgen.

De verdere inhoud van het tijdschrift bestaat uit een schets van Herman Lysen, een schetsje „De Afvallige" van H. Walvisch ; van Joh. H. Been, een vervolgepisode, op zijn eenvoudig-komisch Zeewaldensch verhaal, al sluit het niet direkt aan — en dan nog van een onbekende, een vizioenaire ellendeuitbeelding van een hoedeverkoopstertje, met goede kwaliteiten, in den striemenden kant van De Maupassant, maar toch niet zoo scherp, zoo raak, nog te sentimenteel; te wawwelig hier en daar, om vlijm te treffen.

Onze Eeuw. (*Erven Bohn, Haarlem*).

In onze Eeuw eigenlijk drie bijdragen, een enkel vers (van G. G. Hoogewerff) en de boekbeoordeeling niet medegerekend.

De eerste bijdrage is een schetsachtige novelle van G. F. Haspels over een nakomeling van een oud geslacht verweekt, verflenst, die schipbreuk lijdend, wordt opgevischt en in die schipbreuk zichzelf vindt, m. a. w. op de logger, waar hij verplicht is een langen tijd meê te varen, leert werken.

Er is in deze schets ook veel aantrekkelijks, gelijk in Vreugden van Holland, het boek, waarmeê de heer Haspels literair bekend werd, zoo b. v. de beschrijving van de gelukkige vischvangst, die ons het bijbelsche verhaal voor de oogen brengt. Maar over 't algemeen moet de heer Haspels voorzichtig zijn met het blijde en opwekkende, waar hij toch tragiek wil geven, niet te veel op den voorgrond te brengen, want dan loopt hij gevaar zijn werk indrukloos te maken. Zoo erg is het hier nog wel niet, maar toch vaak slaat de eene sensatie door de andere heen. Ook drage hij vooral zorg den lezer niet over verschillende oorzaken in 't duister te laten, zooals over den zedelijken moord welke Frank op zijn blinde verloofde onbewust begaat. Als geheel genomen heeft deze schets naast veel mooie, veel vage gedeelten.

Als nummer twee heeft Onze Eeuw een opstel van Dr. J. R. Callenbach, waarin hij de verdienste van de Christelijke zending in ons Indië bepleit, neen, eigenlijk niet bepleit, want het is reeds, zegt ons den schrijver, als openbaar erkend, maar het nut dragende ervan nader aantoont. Dan een helder opstel van Prof. Mr. W. van der Vlugt over zieken en strafwaardigen, de crimineele enthropologie, of, zooals Prof. v. d. Vlugt het wel niet sympathiek, maar niettemin teekenend uitspreekt: de boevenwetenschap. Prof. v. d. Vlugt is, zooals men hier verwachten kan, niet ingenomen met de Italiaansche school van Lombroso en Ferri — en hij geeft zich en zijn lezers rekenschap van wat in de samenleving het begrip strafwaardigheid oproept en bepaalt, waar dus het onderscheid ligt tusschen zieken en schuldigen.

Onze Kunst. (*L. J. Veen, Amsterdam en J. E. Buschmann, Antwerpen.*)

Afl. 8 ziet er weer prachtig en verzorgd uit, een lust voor de oogen.

Hendrik de Marez begint hier een deugdelijke bespreking van de Vlaamsche tentoonstelling van primitieven te Brugge, beginnende met een verklaring over het ontstaan en verloop van deze eerste, groote kunst. Brugge, zegt hij, gedurende vier eeuwen middenpunt van maatschappelijk en handelsleven, zetel der regeering, brandpunt van alle twisten tusschen het volk en het vorstelijk huis, is zonder twijfel de eenige stad van Vlaanderen, waar een tentoonstelling van primitieven in een passend midden kon gehouden worden, waar de tafereelen het welsprekendst zouden zijn voor hare geschiedenis en voor hare beschaving. Want, al gingen schilders in andere steden kolonies stichten van Vlaamsche kunst, onbetwistbaar blijft het, dat gansch de primitieve kunst nauw verbonden is aan de geschiedenis van Brugge. Het intellektueel en kunstleven heeft die stad in zich samengevat. Na Brugge verplaatst zich het centrum naar Antwerpen (daarna naar de Noordelijke Nederlanden).

De Marez toont dan vervolgens aan den Germaanschen oorsprong, want het feit, dat er werken van Vlaamsche schilders in Frankrijk o. a. te Dyon zijn, bewijst niet dat deze kunst van Frankrijk kwam, maar wel dat zij haar invloed tot in Frankrijk deed gelden.

Aan de hand van James Weale toont hij dan aan, dat de kunst der Vlaamsche primitieven afstamt uit het bekken tusschen Maas en Rijn, waar trouwens ook de groote verkeerweg (van Keulen naar Brugge) over heen liep. Niet alleen de waren, maar ook de ideeën trokken over dezelfde wegen.

Over de betrekkingen der Italiaansche en Nederlandsche schilderkunst ten tijde der Renaissance, een studie van Jac. Mesnil, reeds vroeger in het tijdschrift aangevangen, vindt nu een vervolg. De schrijver gaat na de verschillende redenen, die ertoe geleid hebben, dat Vlamingen naar Italië kwamen, niet als leerlingen, maar als volleerden om daar de kunst te beoefenen. Dat kwam, omdat de Italianen zich toen in hoofdzaak bewogen in 't fresco-schilderen, waarvan de kunsteischen geheel verschillen. De fouten van proportie, die op de fresco's in 't oog komen, vallen veel minder op in de schilderijen, die daarentegen omdat men ze van dichterbij kan zien vordert een grootere getrouwheid tot in de minste onderdeelen bij het weergeven van de gezichten, een juistheid, die aan illuzie grenst in het afbeelden van stoffen en voorwerpen, een fijnheid en waarheid in de achtergrondlandschappen, in zichtbare atmosfeer gehuld, waarmeê zij den indruk geven der werkelijkheid, zoodat het gebrekkige of geheel ontbrekende van zekere realiteitselementen niet meer hinderlijk was.

Geen lessen in kompositie, anatomie of doorzichtkunde konden de Italianen van de Vlamingen en Nederlanders overnemen, maar wel hadden hun schilderijen een eigenschap, die hen treffen moest, omdat zij die niet in dezelfde mate bezaten: de kracht, den glans en den rijkdom van het koloriet.

En de liefhebbers zelf waren op Nederlandsche kunst gesteld, omdat het fresco, niet verkoopbaar, kon vervangen worden door kunst, die ze in hun eigen kamer konden ophangen, van nabij in alle onderdeelen bezien. De Vlamingen bereikten een fijnheid van uitvoering, een getrouwheid van détail, in de geborduurde stoffen, sieraden, bloemen tot de kleine accessoires toe, waarvan men in Italië geen denkbeeld had — en dan gaf de Nederlandsche school nog wat men bij de Italianen niet kon zoeken: het naakt.

Deze schilderijen zijn voor 't meerendeel verdwenen — en wat er van overbleef is niet bijzonder aantrekkelijk, maar verschillende getuigenissen spreken van groote meesterwerken in dit genre — en dan, in dit tijdperk, werd in Italië het naakt nog in 't geheel niet als zelfstandig onderwerp behandeld — en toen later de Italiaansche Renaissance zegevierde was de Nederlandsche kunst, nog niet uitgeput, en even machtig tot voortgaan op haar eigen weg, ten bewijze het bestaan van een schilder

als Lukas van Leyden, die in Italië als graveur hoog op prijs en in dezelfde lijn werd gesteld met Albrecht Dürer. Verder vinden we in de afl. besprekingen: over de Bosboomtentoonstelling te 's Gravenhage, de expositie van Dirk Nijland in 't Binnenhuis „die Haghe", en van de tentoonstelling ten bate der Boeren te Scheveningen. Van deze laatste wordt o. m. dit gezegd:

Daar deze expositie tot stand kwam uit bijzondere reden en dus geen tijdsbeeld geeft, en logische samenhang in de kunststroomingen hier ontbreekt, zoo is toch ook hier op te merken, dat die in Holland met zijn hechtste traditie het geleidelijkst verloopen, welk verschijnsel de deugdelijkheid der soort bewijzende, de meening helpt versterken, dat over 't geheel de Hollandsche moderne kunst als schilderkunst 't zuiverst en hoogste staat. In Holland vond de Idee weer de meest voldongen vorm in gestadige, hechte ontwikkeling.

Teekenen des Tijds. (*Meijer en Schaafsma, Leeuwarden*).

In dit tweemaandelijksch Tijdschrift in vrijzinnig godsdienstigen geest is een vervolgopstel (Hoofdstuk II) over de Christusbeschouwing door Dr. J. C. Niermeyer en van Dr. R. de Haas een verhandeling over den oorsprong der zondagsviering. Van C. G. Chavannes een epistel. „Bemoedigende teekenen des Tijds," wat zich minder leent om er iets uit weer te geven.

Dan nog boekaankondigingen en mededeelingen.

Album der Natuur. (*H. D. Tjeenk Willink & Zoon, Haarlem*).

De inhoud van Album der Natuur is:

De Utrechtsche Vacantie-cursus van 1902, hoofdstuk II door Dr. S. D. Le Roy, dan een bespreking van het nieuwe leerboek der rekenkunde van Dr. Böeseken, waarover de resensent niet al te best te spreken is. Vervolgens, een opstel over den reukzin der bijen door F. C. van Brussel, en een over de Egyptische woestijnmuis in huis en het wetenschappelijk bijblad.

De Aarde en hare Volken. (*H. D. Tjeenk Willink & Zoon, Haarlem.*)

Een groot gedeelte van dit tijdschrift wordt ook deze keer ingenomen door een reisbeschrijving van de Belgische Ardennen, die, zooals bekend, door Nederlanders sterk worden bezocht. Het opstel door vele illustratiën veraanschouwelijkt is nu ten einde.

Over Arcadie, een provincie van het vroegere Fransch gedeelte van Canada is een reisbeschrijving, naar 't Fransch van Gaston de Boscq de Beaumont afgedrukt. Hoewel het handelt over toestanden in hoofdzaak voor Franschen van belang, zullen ook anderen het mogelijk wel lezenswaard vinden. De Franschman, die er door zijn regeering werd heen gezonden, blijkt een aardig opnemer, waarnemer en verteller te zijn.

Eigen Haard. (*Maatsch. Eigen Haard, Amst.*)

In dit tijdschrift zijn opmerkenswaard:

Een beschrijving van J. Daalder Dz. over Grind, een onbewoond eiland, bij Vlieland, vroeger bekend door zijn uitstekende zuivelprodukten. Van denzelfden schrijver een beschrijving van een eendenkooi, wat op zichzelf al een belangrijk onderwerp uitmaakt. Dan historische herinneringen uit den tachtig-jarigen oorlog, n.l. over het beleg van Haarlem; een opstel over de elektrische trams te Amsterdam door Gos de Voogt, een beschrijving van 't kasteel Assumburg door Jac. de Vries, een opstel voor amateur-fotografen door dr. J. E Rombouts. Dan nog iets over Willem Rooijaards (we bekomen daar anders zoetjes-aan genoeg van) en een beschrijving van aardige plekjes rondom Amsterdam. Dan nog iets over Damme, het aardige Vlaamsche stadje bij Brugge, wat zoo'n karakteristiek raadhuis heeft. Ook is er een beschrijving over het raadhuis te Jisp.

Marie de Negri eindigde in dit nummer haar novelle Martha. G. v. HULZEN.

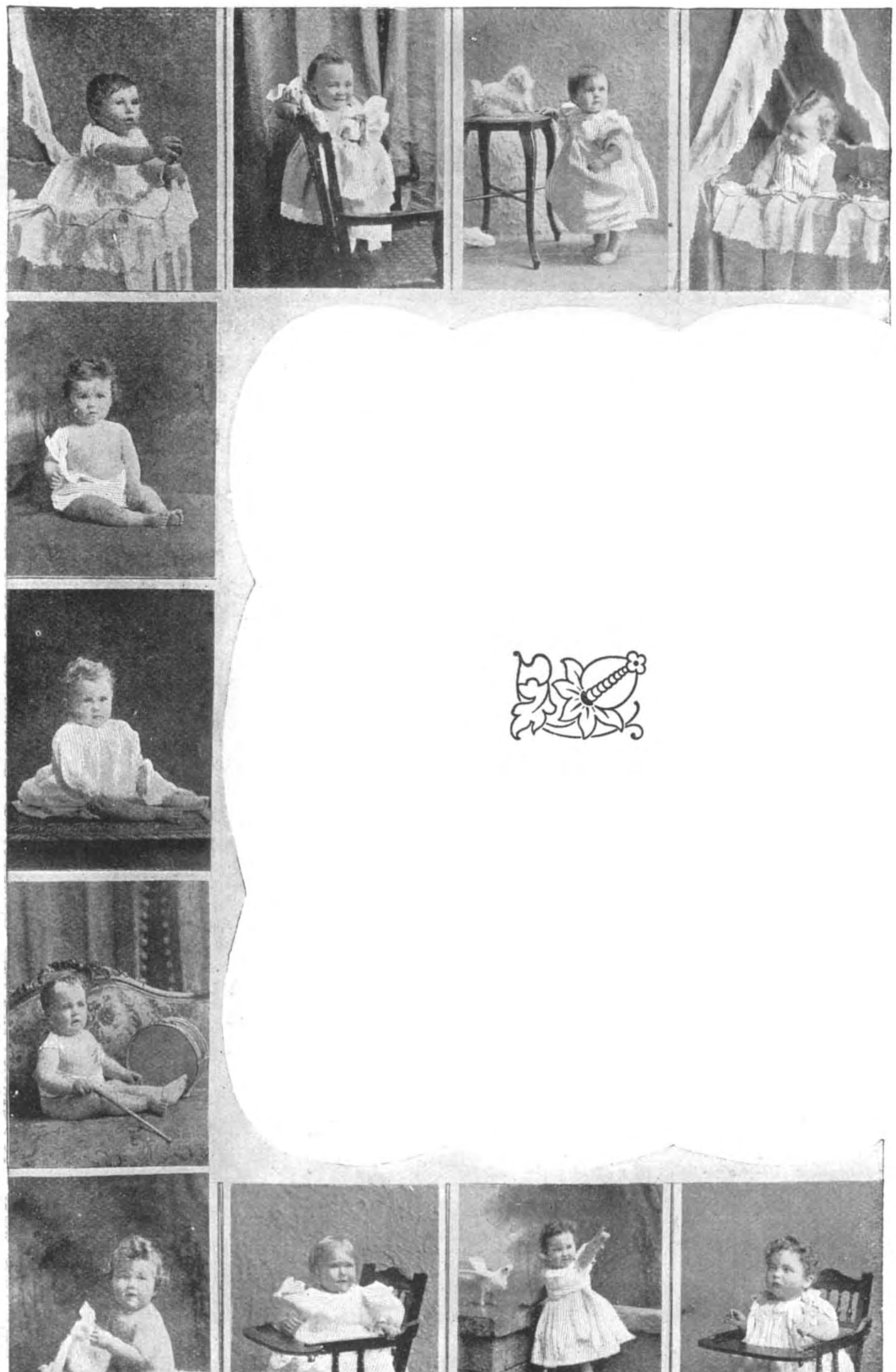

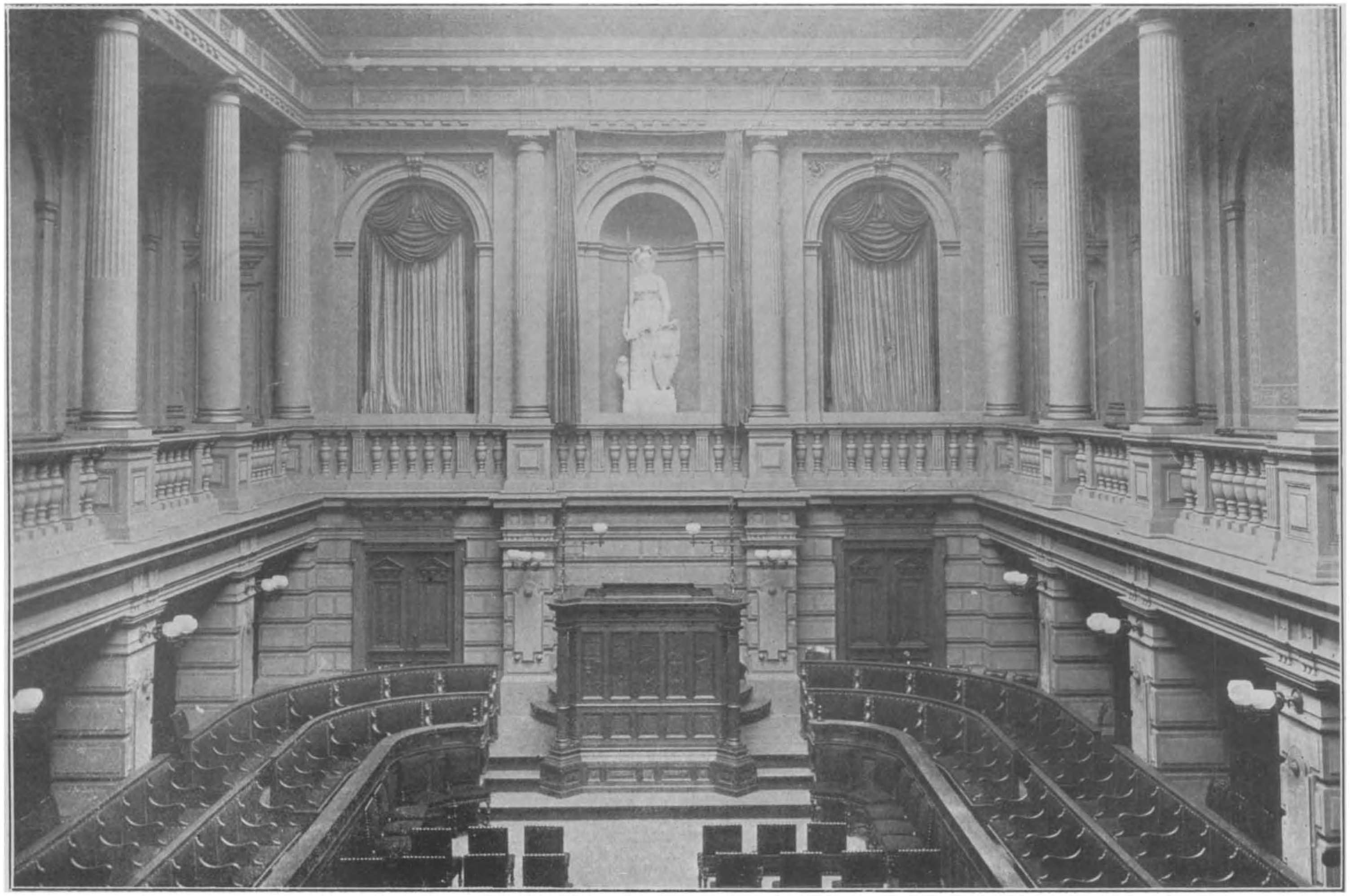

De Aula.

Senaatskamer.

De Amsterdamsche Universiteit

DOOR

C. NANNES GORTER.

Toen Professor W. Moll in 1874 eene openbare rede hield, ter opening van den destijds aanvangenden leercursus van het „Athenaeum illustre", sprak hij als zijne overtuiging uit, dat het Athenaeum „in eene niet zeer verwijderde toekomst" den naam van Universiteit zou dragen.

Dat woord werd door ieder met een glimlach van wantrouwen gehoord. Men noemde het minstens gewaagd, eene profetie, die als andere, nooit vervulde, door de toekomst licht zou gelogenstraft worden. De professor heeft echter gelijk gehad en het was hem op den 15[en] October 1877 een groot genoegen, hiervan te kunnen getuigen bij de inwijding der Amsterdamsche Universiteit, die in dat jaar als de evenknie der Rijks Universiteiten, het recht kreeg haren voedsterlingen de doctorale muts te mogen opzetten, nadat de „Doorluchte School" gedurende bijna twee en een halve eeuw volgens Vondel's voorspelling

„een waarden oogst van geesten, door haar lessen bekwaam en vroed gemaakt te dragen de bonnet,"

geteeld had.

Het is dus den vijftienden dezer maand 25 jaren geleden, dat onze Universiteit werd ingewijd en in verband met dezen herinneringsdag hebben wij in de oude papperassen gesnuffeld — ons welwillend verschaft door den heer A. Th. Hartkamp, conservator van het couranten-museum van het *Nieuwsblad voor Nederland* — om belangstellenden nog eens wat te kunnen vertellen van de geschiedenis van het Athenaeum en de aanneming van het amendement Kappeyne, bij de behandeling van het wetsontwerp tot regeling van het Hooger Onderwijs in de Tweede Kamer, waardoor aan Amsterdam het *jus promovendi* werd toegekend.

In bovenbedoelde redevoering van professor Moll wordt herinnerd, dat den 3en Januari 1632 het Athenaeum gesticht werd.

Toen de klokslag der bepaalde ure was gehoord, waren de zitplaatsen der zaal, die men „het groot auditorium" noemde, bezet door een talrijke schaar, mannen en jongelingen van alle standen der eenigszins beschaafde Maatschappij, leden van den Magistraat der Stad, kooplieden, geleerden en dichters, ja ook eenige predikanten, die men daar niet verwacht had, omdat de man, die het woord zou voeren, niet behaagde aan de volgers der toenmalige rechtzinnigheid. En toch, Gerardus Johannes Vossius was een eerbaar Christen, en daarbij een geleerde, zooals de wereld zelden zag, beroemd als historicus, filosoof, theoloog, filoloog, een universalist zijner eeuw. Toen de toejuiching na zijne redevoering eindelijk

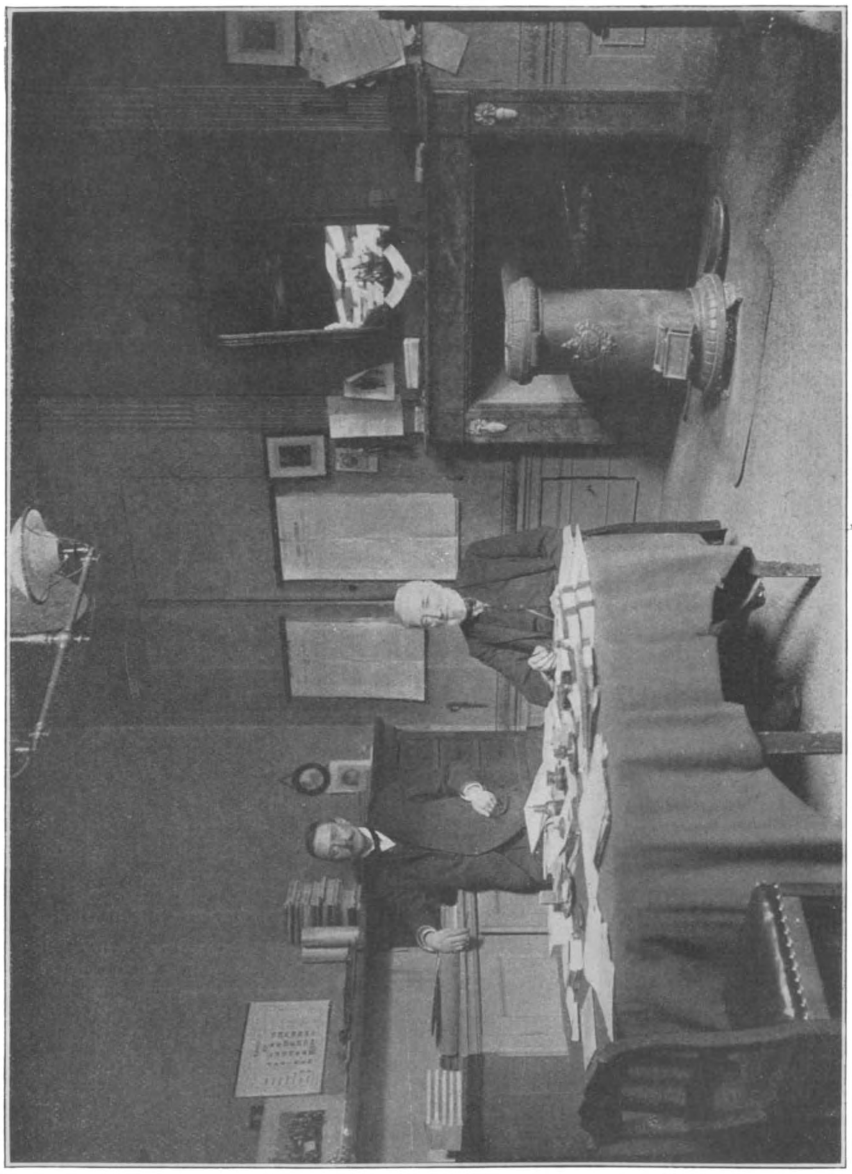

De Pedel H. J. van Pommeren en zijn zoon in hun kamer.

zweeg, was de plechtigheid der inwijding van de School voor dien dag geëindigd, om op den volgenden dag te worden voortgezet, toen de tweede der beroemde Professoren, de geestige Caspar Barlaeus, gevierd dichter en wijsgeer, een rede hield, waarin hij het beeld van een „Mercator Sapiens," een wijzen koopman, schetste.

Zóó vierde het Athenaeum zijn geboorte, door Hooft en Vondel met warme feestzangen begroet, door Huig de Groot en en andere voortreffelijke mannen als een gezegende gebeurtenis voor stad en land geroemd. Maar waartoe de stichting van het Athenaeum?

Wilde men gelegenheid geven aan zonen van onbemiddelde ouders, om hier te vinden, wat zij elders niet konden zoeken? Of poogde men den studietijd voor jongelingen, die naar de Universiteiten togen, te bekorten, door hen hier reeds tot zekere hoogte academische lessen te doen genieten, daar elders de immoraliteit der Studentenwereld een inderdaad ontzettend peil had bereikt? Zeker, dit alles bedoelde men, doch er was nog iets anders.

Amsterdam, reeds in het midden der vijftiende eeuw, volgens de verklaring van onzen toenmaligen Landvorst „de voornaamste koopstad van gansch Holland" was 150 jaar later, gelijk ieder weet, als handelsstad een wereldstad. Nergens was de merkantiele geest meer wakker; nergens maakte hij zich op tot grootscher ondernemingen, nergens droegen de ondernemingen rijker vruchten. Die merkantiele geest was een hoog ernstige, niet eenzijdig op stoffelijk voordeel als hoogste levensdoel gericht, maar gedachtig aan de bestemming, die de handel in de geschiedenis der menschheid heeft vervuld, om een der voornaamste middelen tot uitbreiding van de beschaving der volken te zijn. De mannen, met dien geest bezield, hadden de weten-

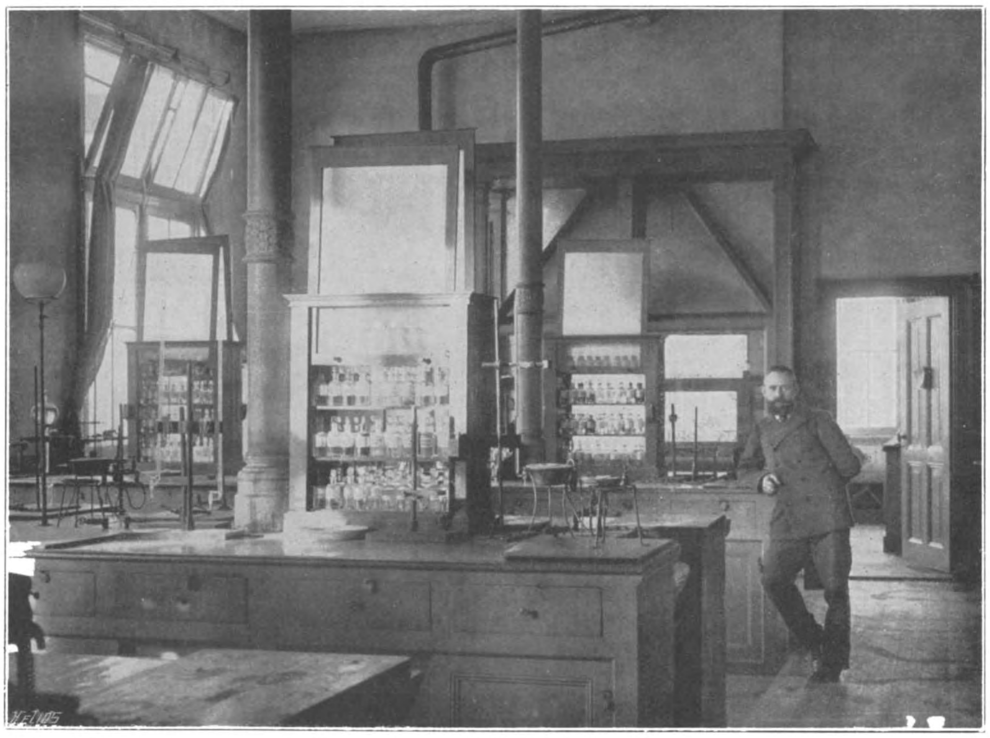

Pharmaceutisch Laboratorium.

schappen lief, velen beoefenden haar te midden van hun maatschappelijk bedrijf met het gelukkigste gevolg. Is het wonder, dat zij, die zoo bestonden, in hun midden eene school voor hooger onderwijs begeerden, waardoor hun zonen tot beschaafde menschen konden gevormd worden en ook zij zelve in de gelegenheid gesteld, om hunne reeds verworven wetenschap te onderhouden en uit te breiden? Nauwelijks hadden Vossius en Barlaeus hunne lessen eenigen tijd voortgezet, of het bleek, dat het jonge Athenaeum eene door de stadgenooten gevoelde behoefte vervulde en ook bij vreemden belangstelling wekte. De gehoorzaal van Vossius was steeds sterk bezet, het getal zijner hoorders van verschillende ouderdom en stand, groot; jongelingen uit verre landen, Polen en Zweden, namen plaats in hun midden. Door dat alles aangemoedigd, besloot onze Regeering reeds spoedig de leerkrachten der School te vermeerderen.

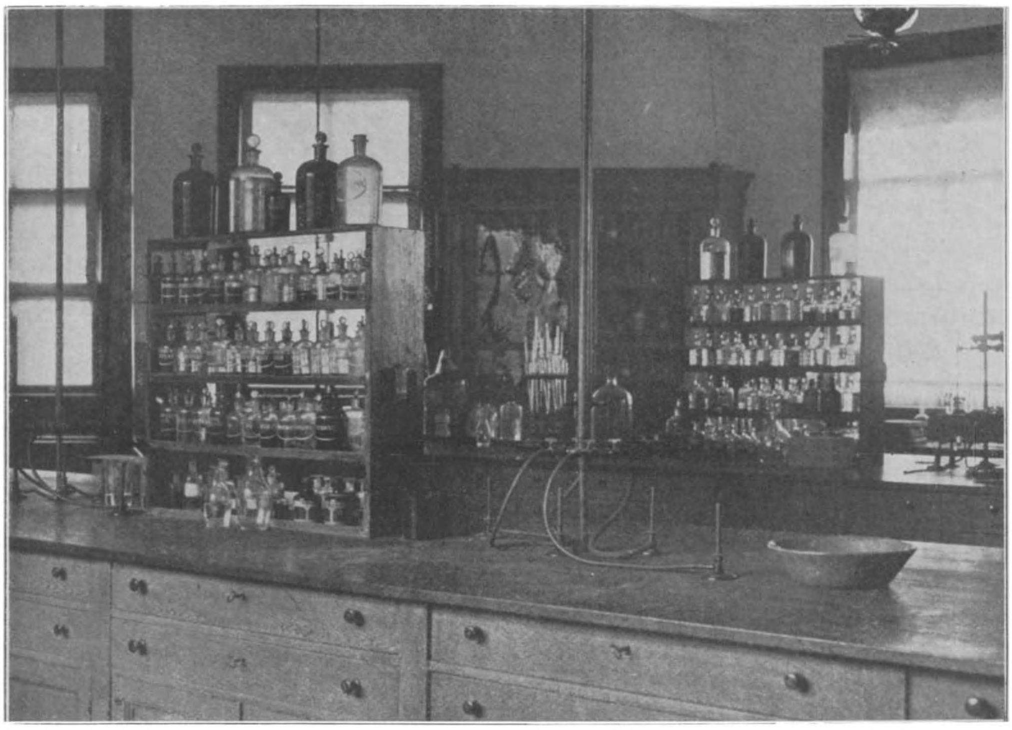

Physiologisch Laboratorium.

Droeg zij nu goede vrucht voor de algemeene beschaving, zij moest ook de speciale belangen van den wijzen koopman dienen. Men beriep Martinus Hortensius, een jongen man, die in vele landen van Europa een schat van kennis had vergaderd, inzonderheid van de exacte wetenschappen, Mathesis, Astronomie enz. Ja, men wilde meer! Ginds, op een afgelegen landgoed in Italië leefde Galileo Gallilei, een martelaar der wetenschap, pas ontkomen aan den kerker der Inquisitie. Door gansch ons werelddeel geroemd als de grootste astronoom zijner eeuw, ontdekker van de regelen eener juiste lengte-meting, voor zeevarenden onontbeerlijk, was hij ook in eere bij de meest verlichten onzer stad, die zijn leer: „de aarde beweegt zich" niet voor doemwaardige ketterij hielden. Men wenschte de glorie van zijn naam aan onze School te verbinden en deed ernstige pogingen om hem te winnen. Dit gelukte niet, maar de

poging dient herdacht te worden, want zij leert ons van hoedanigen geest, onze vaderen waren, die het Athenaeum stichtten en opbouwden. In 1690 mocht het Athenaeum zich reeds op 9 Professoren beroemen, die gezamenlijk, ondersteund door leeraren van andere openbare inrichtingen der stad, onderwijs gaven in bijna alle vakken, waarin destijds de hoofdsom der wetenschap bestond.

éene was een grijsaard van 80 jaren!

Maar toen het Athenaeum zijn ondergang nabij was, bleek het, dat de goede geest der Vaderen, die het stichtte, niet met die Vaderen was begraven. Er waren bij Regeering en Burgerij der stad nog edele mannen, die met smart getuigen waren van het verval der School. Zij beproefden een restauratie en het gelukte hun volkomen!

In 1732 waren er weer twee professoren

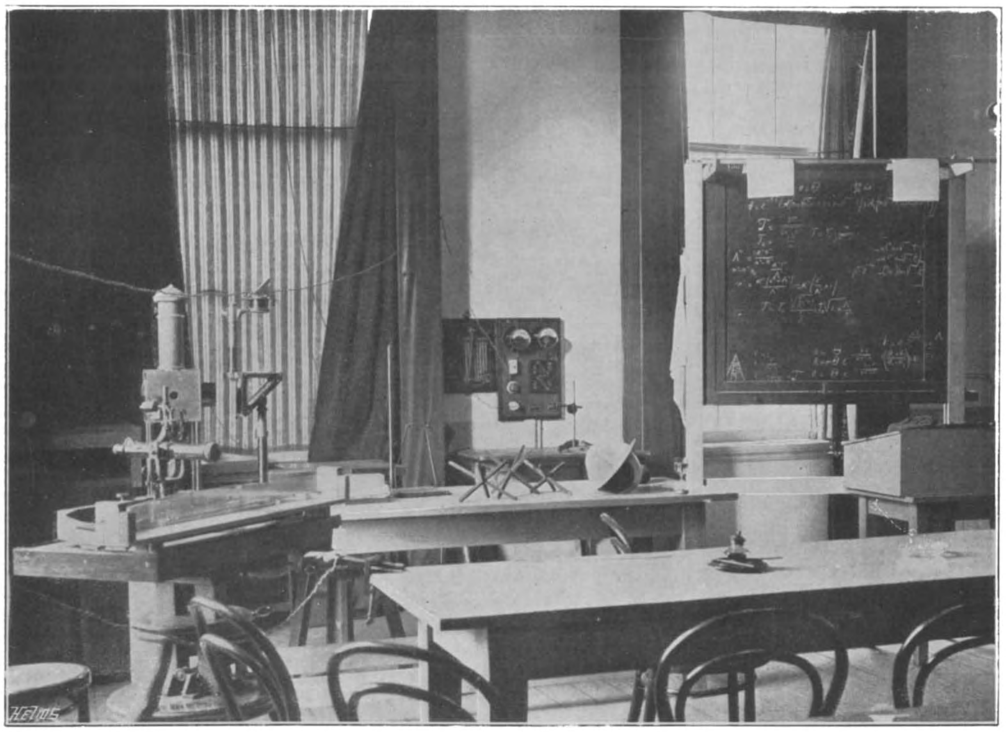

Natuurkundig Laboratorium.

De ernstige merkantiele zin, waarvan zooeven werd gesproken, was niet met den rijkdom der vaderen den zonen ten erfenis gekomen. Een booze zwendelgeest vertoonde zich bij hen en schatten te verwerven, om ze in enerveerende weelde te gebruiken, scheen het levensdoel voor al te velen. Wat de gevolgen hiervan waren voor het verstandelijk en zedelijk leven, is bekend en deze deden zich ook aan het Athenaeum gevoelen. Het getal Hoogleeraren werd kleiner en smolt tot op één en .... die

die de oude liefde voor de instelling wisten op te wekken en weldra hadden zij een ambtgenoot aan hunne zijde, die door vereeniging van zeldzame gaven bij machte was, die liefde over te storten in de harten van allen, die binnen het bereik zijner stem waren of zijne schriften lazen. Petrus Burman aanvaardde het Hoogleeraarsambt voor de geschiedenis in welsprekendheid in 1742, en weldra bleek, dat met zijn optreden een tijdperk van grooten bloei voor de School was geopend.

In later jaren bleef de Stadsregeering hare zorgen aan het Athenaeum wijden en de omvang van het onderwijs werd steeds uitgebreider en het getal Hoogleeraren vermeerderd.

In de laatste jaren der 18e, en in de eerste der 19e eeuw arbeidden in de rei der Professoren namen, die eerbied inboezemden aan allen, wier harten wetenschap en beschaving minden, in stad en land, ja ver buiten de grenzen, Cras, van Swinden, Wijtenbach!.... Wat namen van beteekenis! En deze mannen leerden gezamenlijk, en hoe zij leerden, bewezen zij, die uit hunne school voortkwamen, om door kennis en wijsheid de sieraden, de weldoeners van Amsterdam en gansch de natie te zijn: David Jacob van Lennep, Joan Melchior Kemper, Petrus Nieuwland, Jonas Daniel Meijer, Anton Reinhold Falck en anderen. In dezelfde jaren, waarin het Athenaeum die hooge mate van bloei genoot, bedreigde de Fransche overheersching de School met den ondergang.

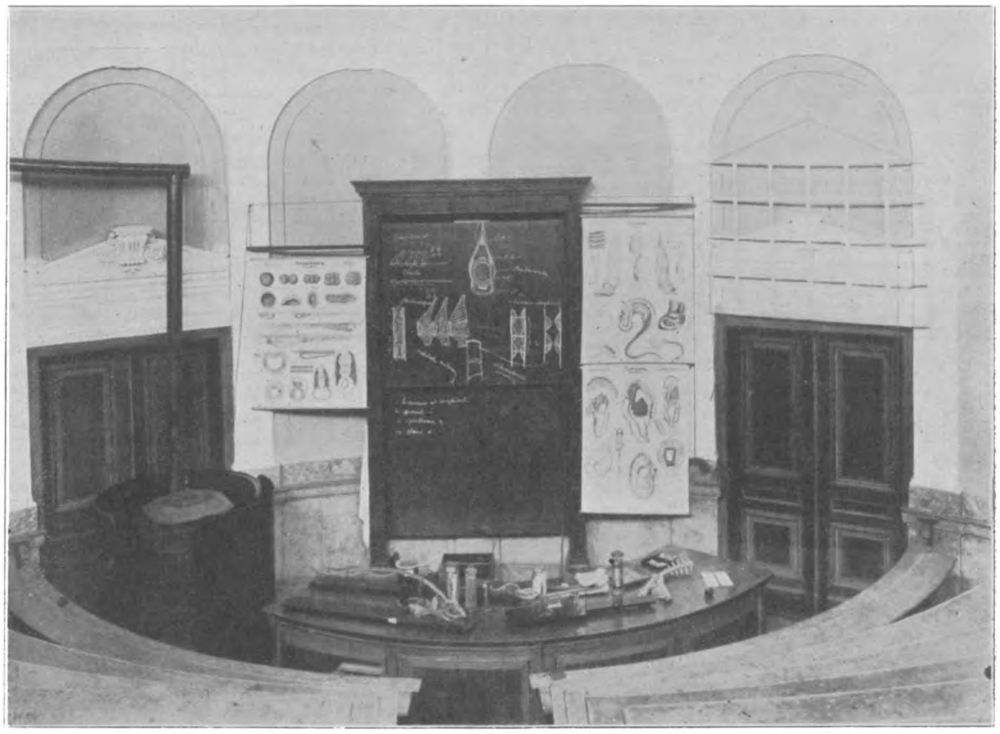

Collegezaal Aquariumgebouw.

Hoe het gevaar ontstond en door het beleid van professoren en curatoren afgewend werd, blijkt uitvoerig uit een werkje van Mr. C. M. J. Willeumier in 1875 uitgegeven, toen hij aftrad als voorzitter der orde van Hoogleeraren.

Het jaar van Neerland's verlossing uit den greep van Frankrijk's ijzeren vuist, het jaar der wederopstanding onzer natie, was voor ons vaderland de aanvang van een vernieuwd leven, dat ook invloed had op de waardeering onzer School.

Koning Willem I, die tot bevordering onzer nationale beschaving meer deed dan velen wisten, wenschte haar in eene Universiteit te herscheppen. Die wensch kon toen nog niet in vervulling komen, maar veel wat het Athenaeum ten bate kwam, geschiedde. Niet alleen werden nu en dan nieuwe leerstoelen opgericht en de hulp-

middelen voor het onderwijs verbeterd en vermeerderd, en werden ook vruchtbare betrekkingen aangeknoopt met andere instellingen, die vroeger en later in onze stad opkwamen, o. a. de Klinische School met hare door het Rijk aangestelde professoren.

Door den loop der tijden kwam bij de professoren der School en bij allen, die haar waardeerden, meer en meer de overtuiging op, dat zij door hare gestadige ontwikkeling tot een toestand was gekomen,

En de Raad van Amsterdam, èn de Orde van Hoogleeraren van het Athenaeum èn de leden van het Studentencorps, èn de oud-kweekelingen van de School èn ten slotte de Burgerij wilden aan het Athenaeum het recht toegekend zien, op dezelfde wijze en met dezelfde gevolgen als de Rijks Hoogescholen examina af te nemen en doctorale diplomata te verleenen.

De Minister Heemskerk bleef zich hardnekkig verzetten. Hij was en bleef steeds

Collegezaal Anatomisch Laboratorium.

die wijziging behoefde, zou zij verder aan hare bestemming kunnen beantwoorden.

Die wijziging is gekomen toen het Athenaeum tot Universiteit werd verheven, dank zij vooral den leider der liberale partij, den heer Kappeyne van de Capello. Maar voor het zoover was heeft het heel wat voeten in de aarde gehad!

Toen het wetsontwerp tot regeling van het Hooger Onderwijs in de Kamer in behandeling zou komen, regende het adressen met bezwaren tegen de voorgestelde bepalingen omtrent den wettelijken toestand der Athenea.

van meening, dat de Staat zijn recht om doctorale graden toe te kennen, niet uit handen mocht geven. De Minister heeft het pleit verloren, want met 41 tegen 32 stemmen werd besloten aan Amsterdam het *jus promovendi* toe te kennen.

Gejuich in de Hoofdstad des Rijks hetgeen nogal begrijpelijk is en onder den eersten en frisschen indruk van het heugelijk nieuws was, schrijft de „Amsterdamsche Courant" het avondfeest op de Studentensocieteit *Nia* de ongekunstelde, vurige afspiegeling van de blijde stemming der gemoederen. Reeds hadden eenige studenten zich in den loop

van den namiddag van den plicht der dankbaarheid gekweten, en daarmede in aller geest gehandeld door het onverwijld afzen-

C. H. Kühn.

den van een telegram aan den heer Kappeyne van de Capello om hem hulde en dank te betuigen voor de krachtige en afdoende wijze, waarop hij ter verwezenlijking van Amsterdam's wensch zich in het parlementaire strijdperk had gekweten:

Dit telegram luidde: Iö Vivat! Het Athenaeum is behouden. Hartelijk dank voor uw welgeslaagde pogingen.

Dat de opkomst talrijk was, behoeft nauwelijks vermeld te worden. Ook van de zijde der oud-hoogleeraren en hoogleeraren was de belangstelling in de feestviering der Studenten groot. Eén stemming, één geest bezielde allen en gaf zich weldra in een reeks toespraken en feestdronken lucht. De tegenwoordige wethouder van Publieke Werken te Amsterdam, dr. C. F. J. Blooker, was toen ter tijd rector van het corps en hield een vurige welsprekende rede op de nieuwe academie.

Een paar avonden later toog de Studeerende Jongelingschap onder fakkellicht met de muziek voorop, geëscorteerd door 60 gehelmde mannen naar het Raadhuis, waar zich de Raadsleden in zwarten rok en witte das vereenigd hadden, om het huldebewijs te ontvangen, hun door de Studenten in den vorm van een serenade aangeboden, voor de wijze waarop de Raad had medegewerkt ter verkrijging der Universiteitsrechten. De vroedschap werd toegesproken door den heer Blooker, die zeker toen niet zal gedacht hebben ook eenmaal zelf op een wethouderszetel ten Stadhuize te zullen plaats nemen.

Verschillende feesten werden gegeven ter herdenking van het heugelijke feit — o. a. een voorstelling in den Stadsschouwburg — toen opgevoerd werd een oorspronkelijk drama in zeven tafreelen aan de geschiedenis van Amsterdam ontleend door W. J. Hofdijk en tot titel dragende „De dochter uit den Kloveniersdoelen." De heer L. J. Veltman, die toen de rol van Maerten Fransen Perseyn, onderschout van Amsterdam, vervulde en de heer C. C. van Schoonhoven, thans nog lid der „Kon. Vereeniging het Nederlandsch Tooneel", die een stads-roe-

J. C. Matthes.

drager voorstelde, zullen zich gewis dezen feestavond nog wel herinneren.

Mevrouw Kleine—Gartman sprak toen

een gelegenheidsgedicht uit, welks tekst ik helaas niet meer hebben kunnen vinden.

En zoo al maar feestvierende, naderde de

M. den Hartog.

15e October, toen de Universiteit werd ingewijd. De officieele installatie der benoemde hoogleeraren geschiedde des morgens om elf uur ten Stadhuize, door den Burgemeester Jhr. Mr. C. J. A. den Tex, waarna door B. en W. als eerste rector-magnificus gekozen werd prof. C. A. J. A. Oudemans en tot secretaris der orde van Hoogleeraren prof. C. Pijnacker Hordijk. Des middags haalden de leden van het Studentencorps en het corps militaire Studenten, voorzien van hunne banieren, de vertegenwoordigers van de bevriende corpsen van het station van den Rijn-spoorweg. Met volle muziek en onder een grooten toeloop van menschen, werden zij de stad in en naar de Parkzaal geleid. Daar was een aanzienlijke schare bijeen om de verdere plechtigheid bij te wonen.

Het was een indrukwekkend gezicht, toen het corps professoren, voorafgegaan door B. en W. en door Curatoren der nieuwe Universiteit, de zaal binnentraden, zegt de *N. R. Ct.* van die dagen.

Een bijzonderen indruk maakten de volgende woorden, die de bekende Bosscher bariton-Deckers zong:

Ja, eeuwige eer aan de Amstelaren!
Nog rolde de oorlogs-donder rond,
En onze Vaderlandsche grond
Dronk bloed, ook van zijn burgerscharen;
Toch, in dien akker, somber rood,
Mocht de Amstelburger kiemen zaaien,
Wier oogst eens land en volk zou maaien —
Een vredevrucht uit 's oorlogs schoot!
Ginds won men lauwren in den krijg,
Hier plantte men d'Olijventwijg,
En zag, ondanks der stormen loeien,
De jonge kweekschool hoopvol bloeien.

De burgemeester hield een korten welkomstgroet en hoopte o. a. van de Studenten, dat zij den roem der Universiteit zouden bevestigen en uitbreiden.

Nadat opnieuw zangtonen der cantate waren gehoord (muziek van Daniel de Lange, woorden van J. P. Hazebroek), sprak prof. W. Moll een keurige rede uit, waarin hij krachtig weersprak de meening, dat Amsterdam den val zou beoogd hebben van minstens twee Rijksuniversiteiten. Volgens hem

C. M. Kan.

was er plaats voor vier Universiteiten. Amsterdam had de fakkel der Wetenschap elders niet willen zien uitblusschen, terwijl het dien

zelf verlangde te zien blijven lichten in zijn midden. Amsterdam wilde eene eerlijke concurrentie, een edelen wedstrijd. Daartoe riep spr. vooral de Studenten op. Zij zouden toonen welke voordeelen voor beschaving eene groote stad oplevert (men denke aan uitvoering van toonwerken van meesters der muziek, aan redenaars, dichters, aan het palet van schilders, enz.)!

„Onze Universiteit", zegt spr., „zij U, stadgenooten en U nageslacht een rijke zegen van den Eeuwigen Vader, die de wet van vooruitgang als voorwaarde stelt aan zijn menschenkinderen, om hen niet te doen ondergaan in het stoffelijke, maar hen te doen opgaan naar hooger". De nieuwe rector-magnificus werd hierna door de vertegenwoordigers der zusterhoogescholen geluk gewenscht en wel door prof. Fruin namens Utrecht, prof. van Bell namens Groningen en prof. Nicolaas Beets namens Utrecht. Deze laatste gaf in weinige doch bezielde woorden zijn deelneming te kennen. Hij herinnerde er aan hoe Vondel bij de stichting van het Athenaeum getuigde, dat zij was

> „toegejuicht met handgeklap
> van brave geesten"

en zag in die toejuichingen, die bij de geboorte der nieuwe Universiteit weerklonken, den schoonsten waarborg voor haren bloei!

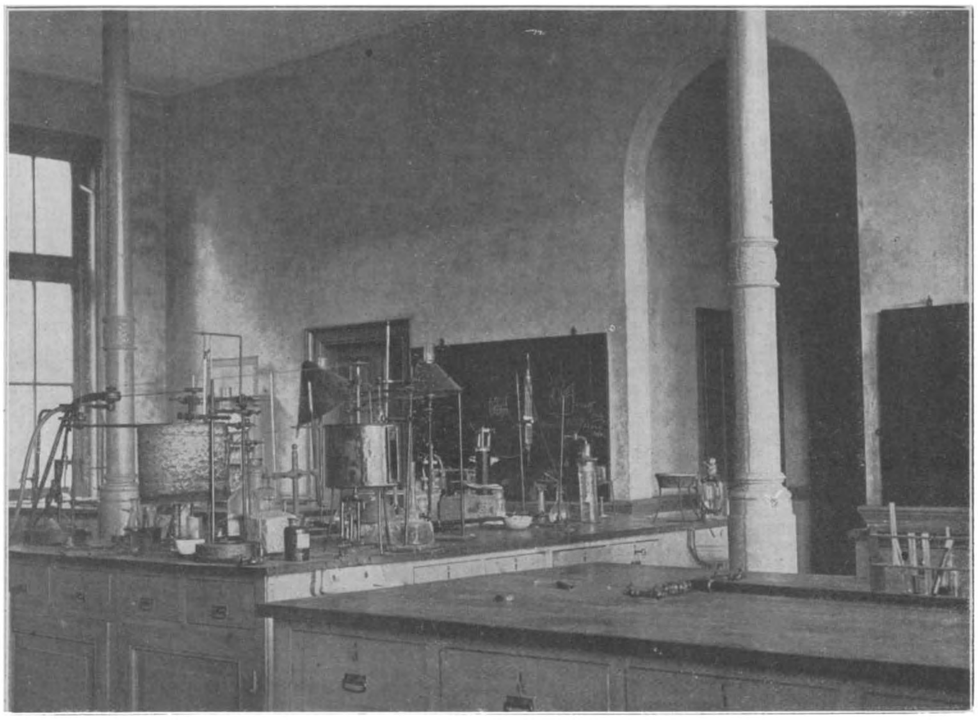

Scheikundig Laboratorium.

Na afloop der geheele plechtigheid werd eene receptie door de Senaten der Studenten-corpsen gehouden in *Felix Meritis*, op de Keizersgracht.

* * *

En wat nu te zeggen over het afgeloopen 25-jarig tijdvak? Ik heb gepoogd van een der vijf hoogleeraren, die den 15en October tevens hun zilveren ambtsfeest herdenken, gedaan te krijgen mij een klein overzicht van

deze zeer belangrijke kwart-eeuw te geven, doch de hooggeleerde heer was er niet toe in staat. Daarvoor moest hij over meer vrijen tijd beschikken dan hij had en toen ik vernam, dat de dit jaar aftredende rector-magnificus, prof. dr. C. K. Pell in zijn jaarverslag over het 25-jarig bestaan der Universiteit niet uitvoerig zal gewagen en, voor zoover bekend, de geschiedenis over dit tijdperk niet geschreven is, moest ik mijn toevlucht nemen tot den ouden, grijzen, door professoren zoowel als studenten geachten en gewaardeerden pedel, den heer H. J. van Pommeren.

Hij vertelde mij, dat de Senaat der Universiteit niet voornemens was het feit feestelijk te herdenken, daar een 25-jarig jubileum als zoodanig niet erkend wordt en ook van de zijde der Studenten bestaat hiervoor niet veel animo, omdat de feestelijkheden van het laatste lustrum nog iedereen versch in het geheugen liggen.

De heer Van Pommeren kon mij meedeelen, dat het eerste Universiteitsjaar begonnen was met 404 Studenten, onder wie een groot aantal militaire Studiosi en dit jaar er ongeveer 1100 waren ingeschreven. Dit is niet het hoogste getal, dat bereikt is, want er is één studiejaar geweest, waarin het aantal Studenten 1300 bedroeg. Het aantal professoren is geklommen van 30 tot 50, dat der privaat-docenten van 5 tot 31. In deze jaren kregen de gasthuizen eene groote uitbreiding en werden verschillende nieuwe laboratoria gesticht. Andere Universiteitssteden, zoowel hier te lande als in het buitenland, bleken het nog al eens op onze professoren begrepen te hebben. Men denke maar eens aan de heeren professoren van 't Hoff en Forster, die in het buitenland een wijd vermaarden naam verwierven!

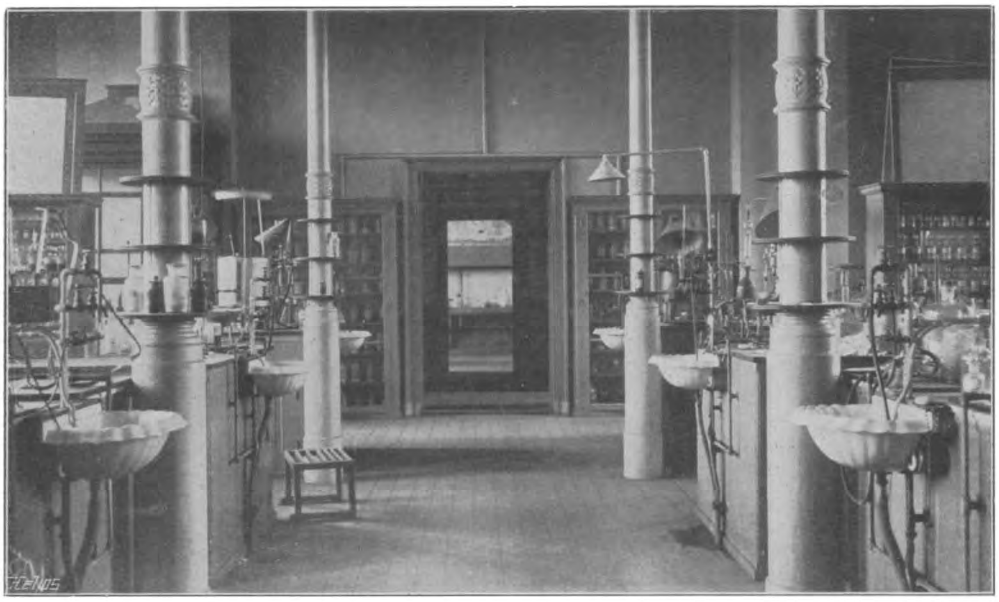

Scheikundig Laboratorium.

Keek men vroeger op alsof men het in Keulen hoorde donderen, als eene jonge dame ging studeeren, thans kan de Amsterdamsche Universiteit op niet minder dan 76 ingeschreven vrouwelijke Studenten bogen, onder wie er eene is, die studeert voor 't Notariaat. Of zij echter, na volbrachte examina, wel benoembaar zal zijn, is op het oogenblik nog een vraag. In den loop der tijden zijn dikwerf pogingen aangewend, vooral uit de burgerij, om het zoogenaamde

„groenen" afgeschaft te krijgen, doch tot heden is dit nog niet gelukt. De Studenten zijn en blijven altoos nog de meening toegedaan, dat een jonge man door het groenloopen eerst „mensch" wordt. De Societeit der Studenten werd van het aloude „Vosje" verplaatst naar den Heiligenweg, waar thans het café *Monopole* is en van daar werd zij gevestigd op de bovenzaal van „de Kroon" aan het Rembrandtplein.

De „Studentinnen", meegaande met de teekenen des tijds, hebben een aparte kroeg opgericht in het midden van de stad, die eerlang zal worden geopend.

In de Studenten-Maatschappij zelve ging het niet altoos even orde- en vredelievend toe. Vooral door de oprichting van den *Studentenbond* in 1888, ontstond er veel geschrijf tusschen voor- en tegenstanders van dien Bond, in couranten en Studentenpers. Brochures verschenen er zelfs over van den heer Ferdinand Wierdels, die het goed recht van het *Studentencorps* betoogde en van den heer G. Hofstede Gz., die den *Studentenbond* verdedigde. Laatstgenoemde leden heetten in de dagelijksche wandeling „varkens". De *Studentenbond* is thans opgeheven en nu bestaat alleen nog het corps.

Ten slotte vermeld ik, dat de vroegere rector van het Amsterdamsche Studentencorps, de heer W. F. van Leeuwen, thans president van Curatoren der Universiteit is en burgemeester van de Hoofdstad des Rijks.

De professoren, wier portretten wij geven (behalve van prof. v. d. Waals, die er geen had), omdat zij de inwijding hebben meegemaakt en thans nog aan de Universiteit verbonden, zijn: Prof. Mr. L. den Hartog, hoogleeraar in het Staats-, administratief- en volkenrecht en de encyclopaedie der Rechtswetenschap, prof. J. C. Matthes, hoogleeraar in de Hebreeuwsche taal en letterkunde, de taal en letterkunde der Semietische volken, de Israelietische oudheden en de uitlegging van het Oude Testament, prof. C. M. Kan, hoogleeraar in de politische physische aardrijkskunde en de land- en volkenkunde van den Indischen Archipel, prof. C. H. Kühn, professor in de ziektekundige en gerechtelijke geneeskunde en prof. J. D. van der Waals, hoogleeraar in de Wis- en Natuurkunde.

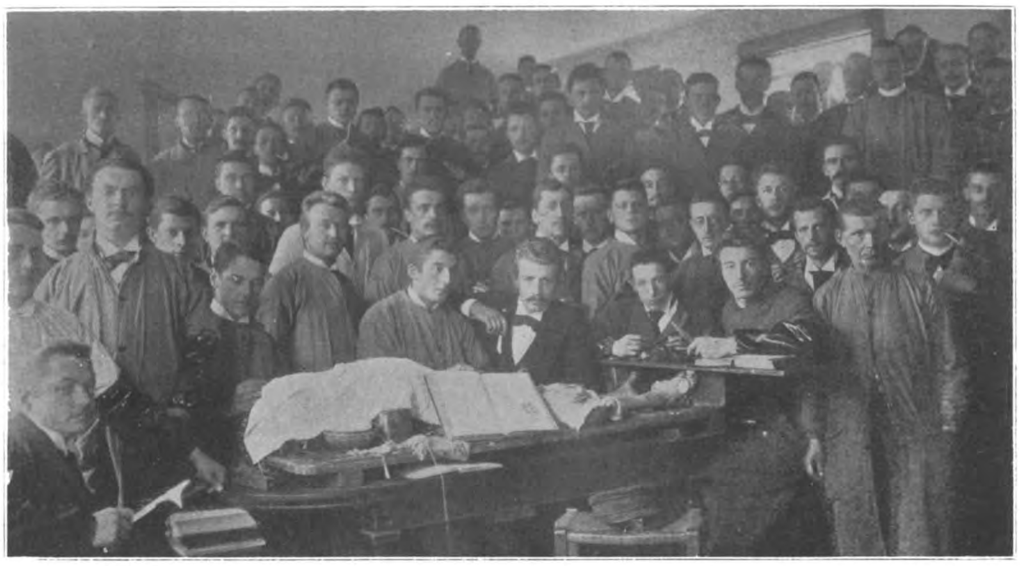

Snijkamer.

DOOR

N. VAN HARPEN.

Van de Nederlandsche zangers is Chef Orelio — zooals zijn vrienden hem noemen — zeker niet de minst populaire.

Toch dankt hij die bekendheid m. i. niet, zooals men allicht denken zou, in de eerste plaats aan de opera, al behoort hij tot de oudste en beste leden dezer nationale instelling.

Indien ik mij niet bedrieg, dankt hij zijn populariteit naast zijn machtige stemmiddelen, aan de wijze waarop hij deze in dienst der Nederlandsche Toonkunst stelde. Want dit is wel zijn grootste verdienste, dat hij heel zijn kunst en heel zijn kunnen ter beschikking heeft gesteld van onze vaderlandsche kunst, met name van het Nederlandsche lied en de Nederlandsche taal. Onze heerlijke taal — men moet hem maar eens een van die vele schoone Oud-Hollandsche liederen hooren zingen! — krijgt in den mond van dezen zanger dat ruige, dat smedige, dat goed-rond-Hollandsche, wat deze liederen zoozeer kenmerkt.

Orelio op 14-jarigen leeftijd.

Van die vele Oud-Hollandsche liederen, die Orelio door het gansche land en in België weer heeft doen leven, zijn het vooral de boertige, de meest nationale dus, die in zijn mond den schoon-

Orelio op 24-jarigen leeftijd.

sten klank krijgen. Trouwens ook van onze componisten van dezen tijd, die Orelio zoo gaarne hun liederen opdragen, zijn het

Orelio op 34-jarigen leeftijd.

ook weer de luimige, die in Orelio den besten vertolker vinden.

Dit kenmerkt den echten Hollander.

Het Hollandsch is trouwens zijn lievelingstaal, de eenige liefde, die hij misschien uit de onderwijs-carrière, waarmee hij zijn loopbaan aanving, heeft overgehouden. En gelukkig, want ware hij geen onderwijzer geworden, wie weet of zijn schoone stemmiddelen wel zouden zijn ontdekt; maar zeker zou hij niet die steunpilaar voor de verbreiding van het Hollandsche lied zijn geweest, die hij nu geworden is, dank zij

Mevr. Amélie Orelio—Van Zandt.

zijn goed begrip en daardoor zijn juiste uitspraak van het Nederlandsch, dat in zijn mond de leugen weerlegt als zou onze taal niet gezongen kunnen worden.

Hoewel uit 's Bosch, dus Brabander van geboorte, Brabander in hart en nieren, is hij tegelijk Hollander in merg en been.

Dat bleek telkens, wanneer hij na zijn optreden in het buitenland verlokkelijke aanbiedingen kreeg, aanvankelijk geneigd ze aan te nemen, toch telkens weer terugschrikte v or het denkbeeld zijn vaderland en Am-

sterdam te moeten verlaten. Amsterdam dat hem bij zijn eerste schrede op het tooneel heeft aangemoedigd en aangewakkerd, dat hem trouw gebleven is gedurende vele jaren, dat de vaak moeilijke tijden der Nederlandsche opera mede doorworsteld werden, met volle zalen hem kwam toejuichen als hij zijn Hollandsche liederen ten gehoore bracht; hem gehuldigd heeft bij elke nieuwe rol die hij, hetzij in den Parkschouwburg, hetzij in den Stadsschouwburg creëerde, hem met lauweren heeft overladen; kortom dat Amsterdam dat hem op de handen draagt en hem niet gaarne zou willen missen, gewoon als het is dat de Nederlandsche opera en Orelio nu eenmaal bij elkander hooren.

Jos. M. Orelio.

En hij heeft er wel aan gedaan dat hij hier, waar hij als kunstenaar gewonnen en geronnen is, bleef, want men kreeg hem er des te liever om.

Want men weet het toch wel, dat het Orelio voor jaren reeds niet moeilijk zou gevallen zijn om in Duitschland, evenals zoovele collega's van de laatste jaren, een meer lucrative positie te veroveren.

Mephsto, in Faust.

Hij heeft zich trouwens ook in pecunair opzicht niet te beklagen; dank zij zijn onvermoeide arbeidskracht, zijn stalen spieren en onvermoeibaar geluid, kon hij naast zijn werkzaamheden aan de opera, op talloos vele concerten en muziekfeesten, zoowel in den lande als daarbuiten optreden en op die wijze zich een onafhankelijk bestaan voor de toekomst verzekeren. Zoo kon hij zelfs zijn lievelingsdenkbeeld in vervulling zien gaan, om in de heerlijke omgeving van zijn geboortestad, in het schilderachtige Vught, een eigen *Heim* te doen bouwen, waar hij des zomers op oud-vaderlijke wijze van het buitenleven kan genieten, om des winters weder geheel op krachten aan den arbeid te tijgen, te kunnen reizen en trekken en als je reinste troubadour in artistieken zin den boer op te gaan.

Want het zijn vaak enorme afstanden, die onze in het buitenland in trek zijnde zangers hebben af te leggen.

Zelfs tot in Moscou heeft Orelio's stem weerklonken, en als hij het maar even kon, dan heeft hij, ver over de grenzen zijnde, elke gelegenheid te baat genomen om ons Hollandsch lied te doen hooren en te doen bewonderen.

Is het niet verkwikkelijk in een recensie van de *Kölnische Volkszeitung* te lezen:

„Bei seinem zweiten Vortrage riss er die Zuhörer durch eine Reihe von Niederländischen und Vlämischen Volksliedern zu lebhaften Beifallsäusserungen hin. Diese frischen und gesunden Gesänge, gefielen in der ungekünstelten, lebhaften Wiedergabe so sehr, das Orelio verschiedene wiederholen muszte."

Hoezeer Orelio de volkszanger bij uitnemendheid is, bleek wel op de matinée's, die hij enkele jaren geleden in den Werkenden Stand tegen lage entréeprijzen gaf en met het Hollandsche lied een volle zaal tot een waar enthousiasme wist op te voeren.

Dat blijkt ook uit het enorme succes, dat hij b. v. steeds met *Willem Tell* behaalt, waarin hij zijn toehoorders tot tranen weet te bewegen.

En toch welk een verschil deze rol in de opera, waarbij vooral zijn week medium hem te stade komt, of de Satanspartij in de

Damnation de Faust of het lied van de Avondster van Wolfram in *Tannhäuser*.

Wie Orelio in een bas-baritonpartij heeft gehoord, kan zich moeilijk voorstellen dat hij als knaap een hooge sopraan bezat, waardoor hij in den familiekring reeds de troubadour was.

Hij zong toen het „Ave Maria" van Cherubini in de kerk.

Maar hoewel wij aan de katholieke kerk tal van onze zangers te danken hebben, niemand vermoedde toen reeds dat „Jef" eenmaal een beroemde baryton zou worden, voor wien zelfs bas-barytonpartijen niet te hoog liggen.

Voor onderwijzer opgeleid kwam hij als zoodanig in Dordrecht, en daar ligt voor een groot deel de bakermat van zijn succes als zanger.

Het was daar, dat hij in Kunstmin zijn eerste baryton-solo van beteekenis zong, op 7 October 1877, in de Thorbecke-cantate van W. F. G. Nicolaï. Wilhelmina Gips, de beroemde Dordtsche sopraan, maakte daar met Orelio's stem kennis en bood hem aan die verder te ontwikkelen. Zoo kwam hij in aanraking met Kes en Van der Linden, eveneens Dordtenaren en vervolgens met Hol, van wien hij eveneens onderwijs ontving.

Toen reeds trok hem de opera zeer aan en menig snoepreisje werd van Dordrecht naar Rotterdam ondernomen, om de Hoogduitsche opera daar te hooren. Door tusschenkomst van Hol werd hij in Utrecht als leeraar aan de muziekschool geplaatst en van daar uit — want deze betrekking was weinig lucratief — trok hij als solist, aanvankelijk voor kleine partijtjes, door het land.

Dit was wel in vele opzichten zijn „Sturm- und Drang-periode" want veel werd er in die dagen nog niet voor solisten betaald.

Aan Utrecht, waar Hol toen den scepter zwaaide, dankt hij echter zijn meerdere bekendheid als zanger, die aanleiding werd dat hij bij de oprichting van de Nederlandsche opera, nu 15 jaar geleden, door den heer De Groot werd geëngageerd, en behoudens éen jaar, waarin hij bij professor

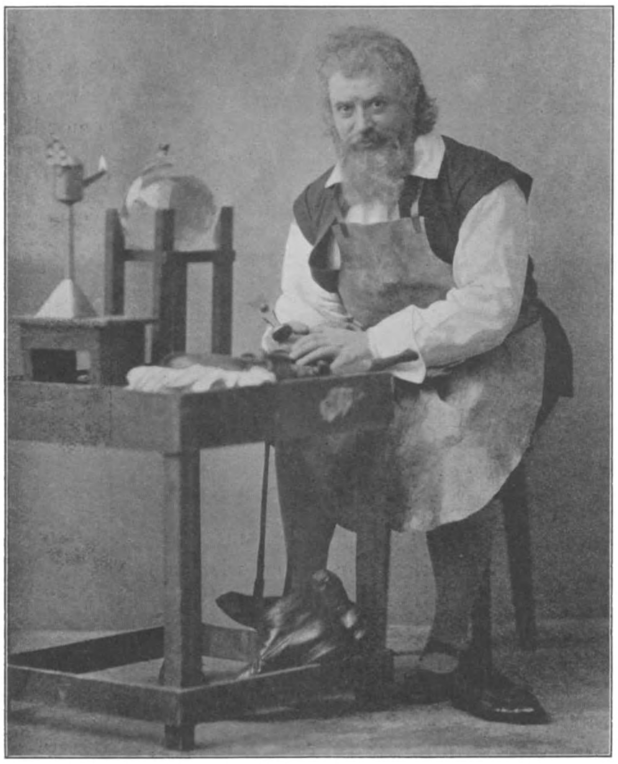

Hans Sachs, in Meesterzingers.

Wartel te Parijs les ging nemen, daaraan onafgebroken verbonden bleef, er thans nog een sieraad van uitmaakt.

Wat vooral ook als opera-zanger in Orelio gewaardeerd wordt, is zijn uitspraak van de Hollandsche taal, wat bij zoovelen van zijn collega's te wenschen laat, als gevolg van slechte stemvorming, die bij hem schijnbaar geheel van de natuur is.

Hij debuteerde meen ik in De Scheepskapitein, behaalde zijn eerste groote succes als Hamlet. Behalve deze rol behooren

Nevers, Tell, Mephisto, Vliegende Hollander, Wolfram, Telramund, Hans Sachs, tot zijn beste rollen.

Hamlet.

Intusschen werd hij meer en meer gevraagd als oratorium-zanger en wierp hij zich met hart en ziel op het Hollandsche lied.

Zoo schiep hij zich een even veelzijdigen als breeden werkkring, waarin hij met succes werkzaam was.

Toch stelde hij zich, nu hij op het toppunt van zijn succes gekomen is, daarmede niet tevreden.

Dit voorjaar, na afloop van het seizoen, begaf hij zich naar München, om van den bekenden Wagner- en liederenzanger Gura adviezen en aanwijzingen te ontvangen, omtrent opvattingen van de verschillende Wagnerpartijen, zoodat wij dezen winter mogen verwachten dat b.v. zijn Hans Sachs, in de Meistersinger, in Ausbildung gewonnen zal hebben.

Zoo werkt onze zanger rustig voort, daarbij gerugsteund door zijn vrouw Amélie 's-Jongers, die als mejuffrouw Van Zandt aanvankelijk bij de operette, later als mevrouw Orelio-Van Zandt bij de Nederlandsche opera verbonden, aangename herinneringen heeft achtergelaten en zich enkele jaren geleden uit de tooneelloopbaan terugtrok om zich aan haar huiselijke plichten en aan het geven van zangles te wijden, terwijl sedert van haar veelzijdige muzikale ontwikkeling een paar composities voor piano getuigen.

Orelio is voor zijn vrienden een eenvoudig hartelijk man, die wars is van alle tooneelmatigheid of artistiekerig doen; die zonder opzien te baren zijns weegs gaat, een gullen lach voor een geestig woord heeft, wiens gemoedelijk gezelschap op prijs wordt ge-

Alfio, in Cavalleria.

steld en als gastheer de beste Brabantsche eigenschappen bezit.

Behalve voor zijn eigen kunst stelt hij

Willem Tell.

gewone beteekenis der samenkoppeling dier beide woorden.

* * *

Den zevenden October zal het 25 jaar geleden zijn, dat Orelio zijn loopbaan als zanger begon en dien datum zal men in Nederland niet onopgemerkt willen zien voorbijgaan.

De Nederlandsche toonkunst is gedurende een kwarteeuw met groote schreden vooruit gegaan, en al kunnen we nog niet op een nationale opera bogen in dien zin, dat we een eigen répertoire bezitten, niet aan Orelio

het meeste belang in onze vaderlandsche schilderkunst, waarvan hij enkele goede staaltjes bezit in zijn gezellig huis te Vught, dat aan menig souvenir van zijn kunstenaarsloopbaan herinnert.

Als men hem vroeg, wat zoudt ge het liefste doen als ge niet meer kunt zingen, dan zou wellicht zijn antwoord luiden: tuinieren. Zijn moestuin in Vught getuigt in hooge mate van die voorkeur, die hij met menig beroemd Duitsch zanger deelt.

Natuur en kunst behooren onafscheidelijk bij elkaar, zoowel in artistieke als in de

Vliegende Hollander.

de schuld; over zijn aandeel in de opvoeringen van oorspronkelijke opera's zijn èn onze componisten èn onze operatekstdichters hem dankbaar; hij heeft steeds met groote voorliefde de verschillende hem toebedeelde rollen bestudeerd en gecreëerd.

Maar al bezitten we ook nog geen eigen répertoire, de Nederlandsche Opera heeft het zangdrama genietbaar gemaakt voor een zeer breede schare, voor wie het vroeger een gesloten boek was.

En voor het groote aandeel dat Orelio hierin gehad heeft, èn voor zijn aandeel in het ophouden van den Hollandschen naam op het gebied der toonkunst in het buitenland, maar vooral voor wat hij gedaan heeft om het Hollandsche lied weder te doen klinken en zingen van de Schelde tot aan den Dollard, is Nederland hem dank schuldig. De gelegenheid daarvan te getuigen breekt aan, en ik houd mij overtuigd, dat men er een druk gebruik van zal maken.

Amsterdam, 1 September.

Orelio's villa Amélie, te Vught.

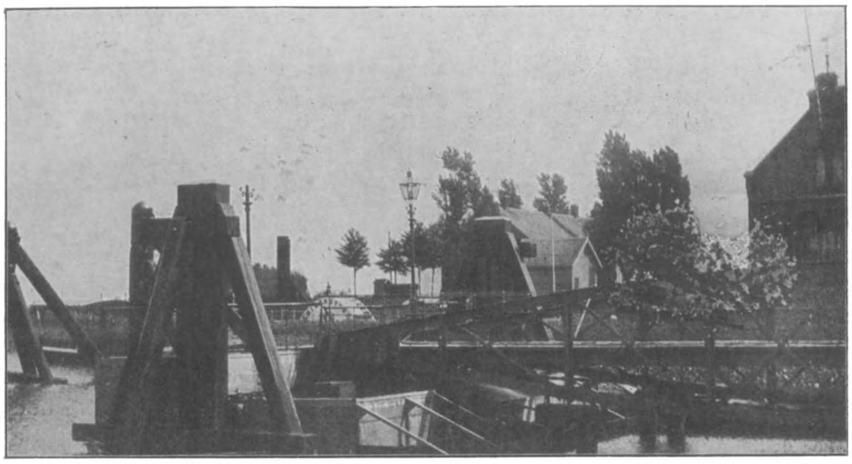

No. 1. Eén der landhootden voor de stoompont bij „Keizersveer"

Het overbruggen van den Amer bij „Keizersveer" door het corps Pontonniers.

De stille, schier droeve eenzaamheid van de drassige boorden van den Biesbosch, dat water-traliewerk van gaten, killen, slooten, klippen en sleuven, werd in de eerste dagen van de maand Augustus plotseling afgebroken door een hoogst belangwekkend, zeldzaam militair vertoon en schouwspel.

Eén der ontbrekende schakels van den grooten keizerlijken communicatieweg *Amsterdam — Gorinchem — Breda — Parijs*, beroemd in het Napoleontische tijdperk, zou opnieuw worden ingelascht en wel in den vorm van een pontonbrug over den *Amer*, ongeveer een half uur noordoostelijk van de oude vesting Geertruidenberg, nabij het Keizersveer, alwaar de oeververbinding plaats heeft door een geregelden stoompontdienst.

Wanneer men ter plaatse het breede, golvende wateroppervlak gadeslaat, onstuimig en heftig soms onder den invloed van de grillige Biesboschgetijden en de onregelmatige stroomingen, dan is men geneigd, eene overbrugging van vluchtigen aard schier voor onmogelijk te houden. — En toch geschiedde het; de werkkring van de pontonniers is voorwaar geen sinecure! Zoo mir nichts, dir nichts een soliede, absoluut veilige communicatie in een klein aantal uren daar te stellen, over een 300 Meter breed watervlak met een behendigheid en een gemakkelijkheid, waarmede een plank over een riool wordt gelegd, dat eischt hulde!

Géén wonder dan ook, dat de omgeving, waaronder de fine fleur rijk gesorteerd, op de blijde mare van de nadering der Dordtsche Keurbende, zich per voer- of vaartuig naar het schouwtooneel spoedde, om bij de schepping van het kunstgewrocht tegenwoordig te zijn.

Alvorens echter het gordijn op te trekken en de op „Keizersveer" aandrijvende kolonie in haar werkzaamheden te doen optreden voor de lezers, zij 't dan ook oppervlakkig en globaal, daar de details geheim blijven moeten, kan het van eenig belang zijn, de oorlogstaak van het corps pontonniers in algemeene trekken te doen kennen. — De pontonniers dienen om personeel,

paarden en geschut over te zetten met behulp van pontons of daaruit samengestelde vaarlichamen, zoomede tot het maken van de bruggen over terreinafscheidingen, waarbij wordt gebezigd houten of stalen materieel, in tijd van vrede in gereedheid gebracht en pasklaar gemaakt.

Aangezien hunne verrichtingen van technischen aard zijn, maken ze in bijna alle legers deel uit van de genietroepen; in Nederland worden ze tot de artillerie gerekend. Het corps, in Dordrecht in garnizoen, heeft tot taak bruggen te slaan en te leggen over die rivieren, welke *te* breed zijn om te worden overbrugd met het gereedgemaakte materieel als draaglichamen kan worden beschikt, is men in staat een brug te slaan van nagenoeg 80 Meter lengte; er zijn dus 3 Rijdende Treinen.

Vooral voor overbrugging van rivieren en kanalen in het polderland en de kleinere rivieren, van de buiten de liniën gelegen provinciën, hebben de Rijdende Treinen reeds uitmuntende diensten bewezen, en mag daarvan in de toekomst met recht *veel* verwacht worden; in het bijzonder mag het als een voordeel worden beschouwd, dat de treinen ook *gedeeltelijk* tot overzetten van personeel en materieel kunnen worden gebezigd.

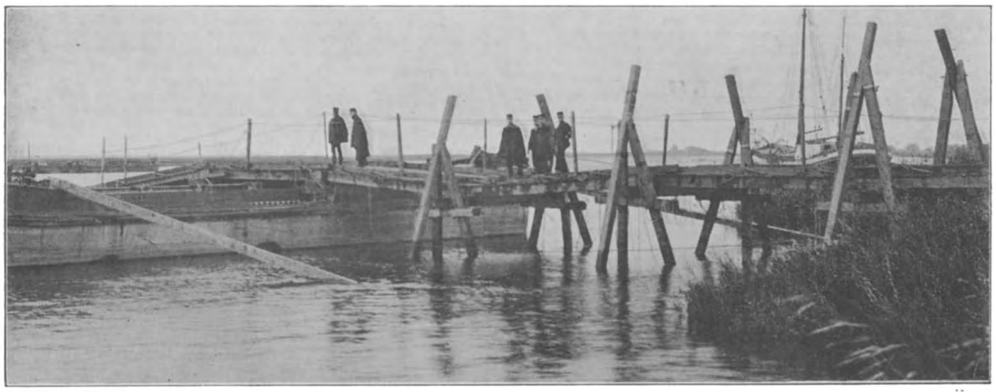

No. 2. Één der aanleghoofden van de pontonbrug der pontonniers.

materieel van de genietroepen en bij welker overbrugging uit een strategisch of tactisch oogpunt (snel overzetten van personeel, paarden, geschut enz.), *te véél* haast is, om ze door de genie te doen vervaardigen uit onbewerkt materieel, ter plaatse bijeengebracht of aangevoerd.

Het corps bestaat uit twee gedeelten:

Eéne compagnie *Varende Treinen*, schipbruggen en *éène* compagnie *Rijdende Treinen* en verder de staf van het corps.

Bij *elk* der 3 infanterie-divisiën, waaruit het veldleger in Nederland bestaat, is ingedeeld een rijdende of bereden trein, beschikkende o.a. over een tiental pontonwagens —; indien *niet alleen* over de pontons, maar ook over het meegevoerde schraag-

De compagnie *Varende Trein* bedient in de *eerste plaats* den *Varenden Pontontrein*, welke bestemd is tot het overbruggen van breedere rivieren en aan het veldleger wordt toegevoegd, *in de tweede plaats* tot het maken van schipbruggen op punten, waar ze in oorlogstijd zullen noodig blijken.

Met behulp van het groote aantal pontons, die van *grootere* afmetingen zijn dan die van de Rijdende Treinen en van het bijbehoorende schraagmaterieel, kan een brug van nagenoeg 400 M. lengte worden geslagen; 't ligt voor de hand, dat het water minstens 6 à 7 d.M. diep moet zijn, om de geheele draagkracht van de pontons tot haar recht te doen komen.

Van de kleinere bruggen, ons uit de

jongste krijgsgeschiedenis bekend, worden hier genoemd de beide bruggen in den nacht van den 1en September 1870 door de Duitschers geslagen over de Maas bij Donchéry, ter lengte van 45 en 60 M. in 1½ uur tijds.

Van de grootere mogen hier vermeld worden o.a. de bruggen, door de Duitschers in den oorlog 1870—1871 over de *Seine* geslagen, ter lengte van 130—212 Meter; verder de brug over de *Loire* bij *Beaugency* (December 1870 bij ijsgang); voorts de pontonbrug, in den oorlog van 1864 over de *Schlei* bij *Arnis* geslagen, die eene lengte van ongeveer 250 Meter had.

Het maken van overgangsmiddelen in tijd van oorlog, behoort tot de moeielijkste ondernemingen en eischt buitengewone en energieke maatregelen ter voorbereiding; dit springt voldoende in het oog, wanneer men nagaat, dat geruimen noodig is, om de pontons en het schraag- en ander hulpmaterieel aan te voeren, dat het overgangspunt omzichtig en met geheimhouding moet gekozen worden, dat dit punt aan bijzondere tactische en technische eischen moet voldoen, dat de overvaart slechts met betrekkelijk kleine afdeelingen tegelijk kan geschieden, indien het mocht gelukken geheele of gedeeltelijke gemeenschap daar te stellen, terwijl integendeel de verdediger van eene terreinafscheiding gewoonlijk geruimen tijd ter beschikking heeft, om zijn opmarsch naar het bedreigde punt te doen plaats hebben, alvorens de hoofdmacht des aanvallers den overtocht kan aanvangen, in de onderstelling, dat het maken van den overgang gelukt.

Geheimhouding van het werkelijke overgangspunt is *niet* zoo gemakkelijk, omdat de verdediger door een goed geregelden verkennings- en patrouilledienst zich tijdig kan doen inlichten omtrent de bedoelingen van den aanvaller.

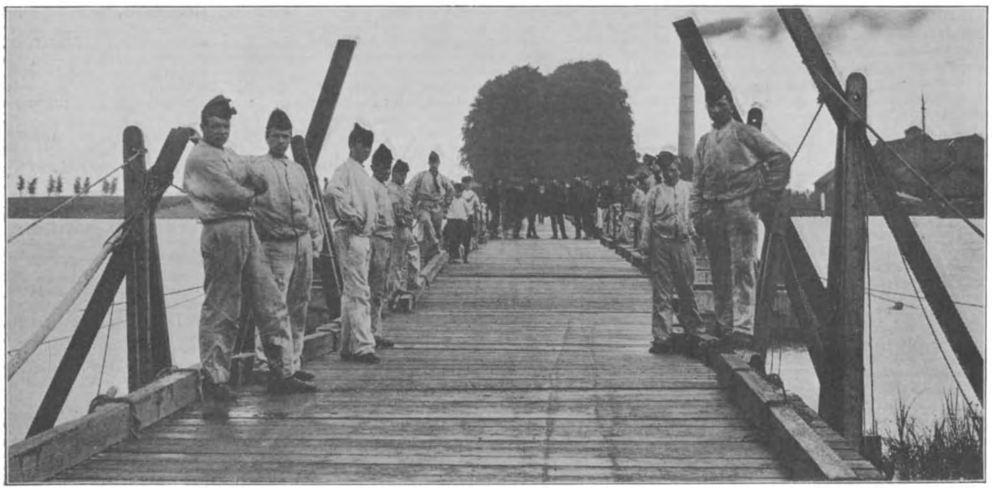

No. 3. Inspectie van het bruggedek door het officierscorps. (Genomen van den zuidelijken oever.)

Toch leert ons de krijgsgeschiedenis, dat rivierovergangen dikwijls gelukt zijn.

Heeft overbrugging plaats buiten het bereik des vijands, of in eigen land, zonder gevaar bemoeielijkt of belet te worden, dan is de arbeid tot een *zuiver* technische teruggebracht en is die in den regel verzekerd.

Breedte en diepte van het te overbruggen water, stroomsnelheid en gesteldheid van de oevers, oefenen natuurlijk een belangrijken invloed op den arbeid uit. — Het ligt geenszins in onze bedoeling het maken van overgangsmiddelen van tactische zijde te beschouwen, eensdeels omdat eene dergelijke

verhandeling te uitgebreid zou worden, anderdeels omdat zulks niet zou passen in het kader, van de zoo rijk afwisselende leesstof, waarop de Redactie gewoon is hare lezers te onthalen.

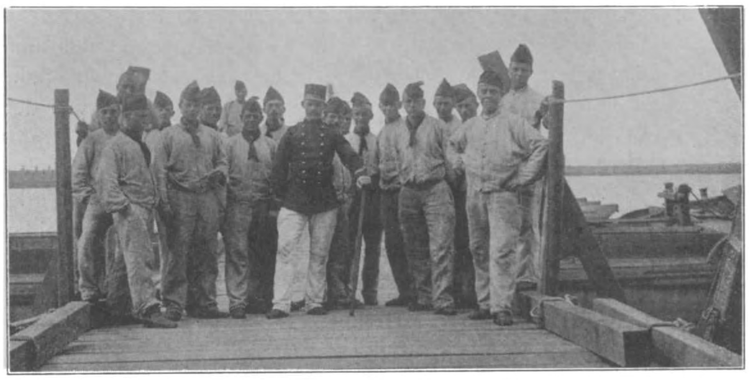

No. 4. Groep pontonniers aan één der landhoofden.

Alleen zij nog aangestipt, dat een overgangspunt als gunstig mag worden beschouwd, (indien men een vijand tegenover zich heeft), wanneer de overvaartsmiddelen *ongezien* te water kunnen worden gelaten stroomopwaarts natuurlijk, *of* wel nabij den oever *ongezien* kunnen worden aangevoerd o.a.

't Was op een dag van de maand Augustus, dat de nieuwsgierige menigte van de huilende oevers des Amers — want het dreigende wolkenfloers scheurde los en overgoot onbarmhartig de lachende en zonnige dreven van eenige uren te voren — het bruggenspecialiteitencorps zag naderen, — en wel het meest belangrijke gedeelte daarvan, n.l. de *Varende Pontontrein*. — Een verrassend en indrukwekkend schouwspel, schrikaanjagend, zou men geneigd zijn te zeggen, bood de aanblik aan den onafzienbaren gezichteinder van het Hollandsch diep, op het reusachtige zeegevaarte, dat naderbij komende *niet* bleek te zijn een verdelgend, alles verslindend ondier, uit de Grieksche sagen en mythen, maar een kolossaal samenstel van houten en ijzeren vaartuigen, met behulp van planken, koppel- en sluitribben, en onderliggers tot vlotten vereenigd.

Eene woelige menigte, witgekield en hooggelaarsd, hield zich op het vreedzame waterbouwwerk bezig den tijd te dooden in gezelligen kout, totdat het oogenblik was gekomen, de handen uit de mouw te slaan ter bereiking van het doel van den tocht.

Een oogenblik kon men zich in gedachten verplaatsen naar den Zond- of Elisabethsvloed — (van het eerste onheil wijzen de annalen geen *juist* jaartal aan, van het tweede wordt het jaar 1421 genoemd) — en kon men zich voorstellen den reddingstocht van Noach of het wonderstuk van de Kat bij de Kinderdijk, door een reuzenmicroskoop bekeken.

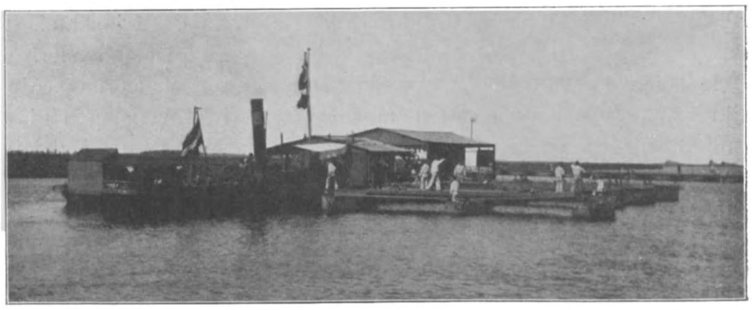

No. 5. Overkapt vlottenlogies van de pontonniers.

Binnen den radius van den helderen gezichtskring gekomen, ontlokte het varende gezelschap aan een Duitscher, die toevallig

ter plaatse zijnde op weg naar Gorinchem en vernam, dat het de Pontonniers uit Dordrecht waren, de ontboezeming: „*Sie sind „dort recht", da ist ja so viel wasser.*"

In de eerste plaats trekken onze aandacht de twee overkapte vlotten, uit welks eene dak — ijzeren schoorsteenen uitsteken, reusachtige grauwe pluimen van rook omhoog uitstootende; op het andere blijkt het gezelschap voor zijn materieel welzijn te zorgen, nu het physiek misschien op zware proef zal worden gesteld... Maar neen, de proef is niet zwaar voor mannen, zoo welgedaan in uiterlijk, voor het meerendeel opgeleid in het rumoerige en gevaarvolle zeebedrijf, zoo vertrouwd met de zwevende vervoermiddelen, zoo gewoon aan den golvenden, onvasten ondergrond, zoo weerstandsfähig tegen de vaak woedende uitbarstingen, van de onbetrouwbare elementen der natuur. De soldatenmaag is *niet* met fluweel gevoerd; 't is een soort vijzel: alles wat er in komt wordt verteerd; de kippen- en soldatenmaag schijnen in dat opzicht veel overeenkomst te hebben.

De tocht is volbracht, het Keizersveer bereikt. Daar liggen *achter* elkander in nagenoeg rechte linie eene reeks van constructies, bestaande uit een drietal ijzeren vaartuigjes, onderling verbonden door ribben en met planken gedekt; alles schijnt in gereedheid gebracht, ieder kent zijn taak; men denkt een oogenblik aan een feesttent, caroussel of ambulant theater, het eene moment in honderden deelen over den grond uitgespreid, ras daarna als vreugdehal verrezen.

Grootere en kleinere werkploegen begeven zich naar die brugvakken, dienende tot schakels van het enorme samenstel, dat straks de oeververbinding zal vormen, en bedienen zich daartoe van eene sleepboot, expresselijk tot dat doel aangevoerd; de sleepboot haakt aan, doorklieft de spiegelende vlakte in de richting van een der oevers en, eenmaal bij den wal, worden de ankers uitgeworpen, zij laat het brugvak aan zijn lot over, dat, als beseffende zijn gewichtige bestemming, plotseling schier roerloos voor den oever blijft liggen.

Fluks springen de rappe maats aan wal tot het ineenzetten van eene schraag, de „alpha" van de bruglegging, om zoo te zeggen, bestaande uit twee beenen en draagbalken.

No. 6. Perspectief. Genomen van den noordelijken oever.

Aan den anderen oever heerscht dezelfde bedrijvigheid; daar wordt een gelijksoortige arbeid verricht; men werkt tegen elkander in en knelt den breeden stroom gaandeweg tusschen nauwere banden; — beschouwt men een weinig van nabij de slibberige boorden van den *Amer*, dan staat men verbaasd, dat slechts eenige uren noodig zijn om de aanleghoofden te vervaardigen, terwijl *elke* invaart der brugvakken nog *geen* kwartier tijds vorderde. Bemoedigend en opwekkend scheen het grootsche werk in het bijzonder aan den trouwen postillon tusschen *Donge* en *Merwede* toe, die, denkende aan de mogelijkheid van een per-

manent overgangsmiddel, eenige oogenblikken de illusie schepte, zich los te kunnen rukken van de sleur om dag *in* dag *uit* aan een der oevers de volgens uurwerk geregelde af- of aanvaart van de stoompont te verbeiden, teneinde de hem toevertrouwde „mail" naar zijne bestemming te kunnen voeren! De blijde verwachting maakte echter plaats voor eene mismoedige stemming, toen hij *des anderen daags* ontwaarde, dat de weelde evenals zoovele aardsche geneugten slechts éphémère was geweest!

de nijvere schare nog meer aan; ieder werkt mede het beste te leveren, wat op waterbouwkundig gebied vertoond kan worden, vooral nu een der hoogste militaire autoriteiten, generaal-majoor Froger, commandant van de bereden artillerie, expres uit de Residentie gekomen is, om den arbeid in oogenschouw te nemen. Op photo no. 2 neemt men den Generaal waar, in mantel, aan het einde van een der aanleghoofden, omringd door eenige officieren van het corps; 't is een gure, vochtige voormiddag. Aan de voorzijde bevinden zich de Majoor *Schuurman*, commandant van het corps pontonniers en de eerste luitenant-adjudant van *Maanen*. — Een enkele blik is voldoende om de overtuiging te geven, dat met een vloek en een zucht de breede, dikwerf rumoerige stroom niet te bedwingen is; de bevestiging en plaatsing van dat schraagwerk met balken, touwen, ribben en planken eischt bedreven en rappe handen en voortreffelijke leiding... Over de leiding heeft men zich voorwaar *niet* te beklagen; zij is opgedragen aan den Kapitein *Roest van Limburg*, chef van den „*Varenden Trein.*" Men ziet op photo no. 3, het corps officieren op den achtergrond, als door een bladeren dak van het hoog geboomte beschut; in het midden van hen treedt de leider eenigszins naar voren, geflankeerd door een gedeelte van zijne mannen, die, het einde hunner taak nabij, met verklaarbare zelfvoldoening hunne blikken laten weiden over den breeden, nieuw gelegden communicatieweg, uitnoodigen-

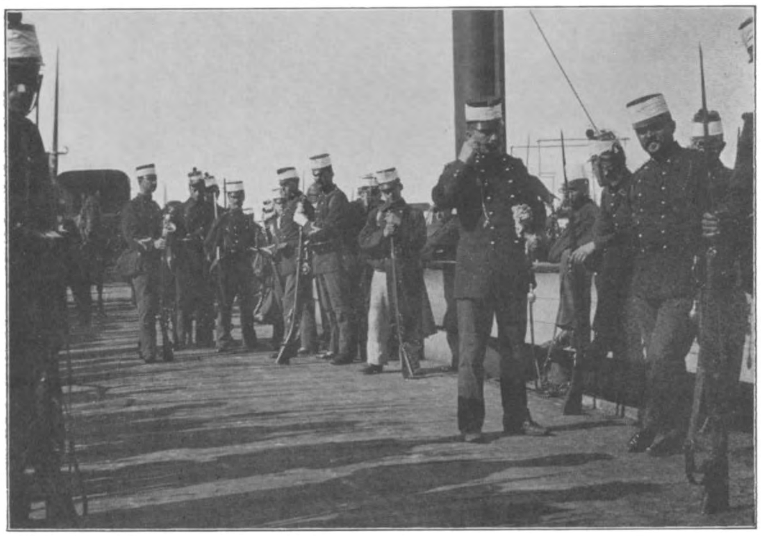

No. 7. Overtocht op de stoompont van de laatste afdeeling van het Geertruidenbergsche bataillon naar den noordelijken oever.

Met rusteloozen ijver arbeidt de kloeke bende voort; er schijnt haast bij; het aantal verzinkt ijzeren schuitjes, 9 à 10 Meter lang, liggende in linie, loodrecht op de oevers en lijdzaam het brugtapijt dragend, neemt steeds toe; de vaargeul wordt smaller en smaller; de stoompont, de machtige beheerscher van de beide boorden, wordt als een onttroond vorst de scepter ontnomen; zij ligt werkeloos en machteloos als 't ware voor anker, uit de reuzenstoompijp klagend, als laatste stuiptrekkingen, als laatste ademtochten grauwe panaches van rook omhoogstootend.

Het meesteroog van den leider wakkert

de *tot* en wachtende *op* eene beproeving.

Maar de rust daar ter plaatse duurt niet lang, want *„rust roest"* en .... (de leider vergeve mij de woordspeling.) .... *„Roest rust niet"*; de laatste handen nog aan het werk geslagen .... Het personeel voor de bezetting van de pontons moet nog ingedeeld worden, de toegang dient nog afgesloten voor de plechtigheid, die de bekroning zal zijn van het grootsche werk.

Men neemt op photo no. 4 de trouwe wachters waar, aan den ingang, met hun commandant in het midden, vormende als het ware een levende muur of barrière; verscheiden onder hen dragen de klassieke schippersdas, eene soort traditie, waarvan de oorsprong *niet* moeilijk is te verklaren.

Het werk nadert meer zijne voltooiing; het overkapte vlottenlogies, waarop het vroolijk krioelen van de aandrijvende scharen te voren *aller* aandacht trok, biedende een vaag beeld van een levendige markthal, gelijkt *thans* een verlaten tooneel, waarop na afloop van de voorstelling het werkpersoneel de laatste opruimingen verricht.

En toch, het ketenen der wateren is geen nieuwigheid; immers ongeveer 24 eeuwen geleden was het reeds de Heer Xerxes, vorst der Perzen, die als debuut van den 3en Perzischen oorlog op eene schipbrug den Hellespont overtrok met een ontzaglijke legermacht en bovendien het meesterstuk had bewerkstelligd voor de begeleidende zeemacht, de landengte van Athos te doen doorgraven.

Ook de groote Caesar vond het middel zijne sterke legioenen over den breeden Rubicon te voeren ongeveer 50 jaar v. Chr., om den burgeroorlog tegenover de Pompejuspartij te doen ontbranden. — Maar al geeft het niet *veel* nieuws onder de zon, het oude, zich telkens in ander schijnsel vertoonende, telkens in afwisselende nuances voor den dag komende, met verrassende variaties door het spectrum van de moderne inventies, het scheppend genie, verschijnende, blijft dan immer nieuw en biedt voortdurend nieuwe aantrekkelijkheid en nieuwe bekoring! De handige en active photograaf, die gedurende den loop van de werkzaamheden steeds de gunstigste punten wist te kiezen voor zijne opnamen, staat aan den noordelijken oever gereed, om de brug in perspectief te nemen, zoodra de *laatste* opening is afgesloten .... Es ist erreicht!

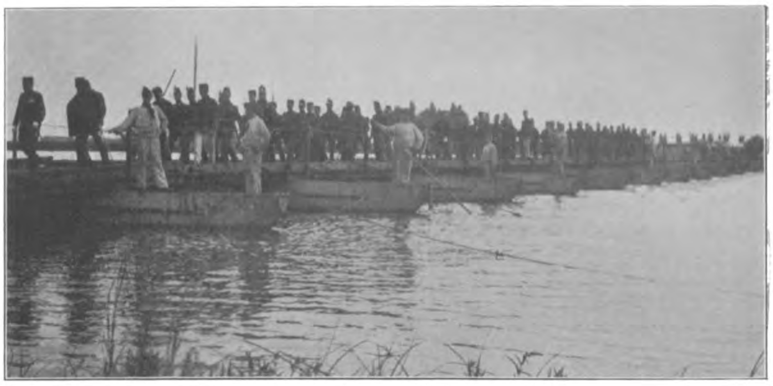

No. 8. De tocht over de brug van het bataillon uit Geertruidenberg,
(Genomen van den zuidelijken oever.)

Thans komt de bekroning van het werk! Het bataillon infanterie in garnizoen te *Geertruidenberg* verlaat de enge omwalling van de eeuwenoude veste, de oude sleutel van Holland (of die nóg past is ons onbekend) vóór de 10e eeuw *„Mons littoris"* (strand- of kustberg) genoemd en in de dertiende eeuw herdoopt in St.-Geerdenberghe of Geertruidenberg ter vereeuwiging van de nagedachtenis aan het verblijf, dat de Heilige Gertrudis (thans nog de schutspatrones van de plaats), gedurende eenigen tijd te Strand- of Kustberg hield.

Het doel van den uittocht is, om onder uitvoering van eene tactische opdracht, waarvan „*Keizersveer*" het object is, de „*nieuw geslagen pontonbrug*" te beproeven.

De „Bergenaars" stroomen naar buiten, overschrijden de *Dongebrug* en volgen de gewapende macht om getuige te zijn van het schouwspel, dat zich weldra aan hun oog zal voordoen.

Het bataillon in tweeën verdeeld, uitmakende twee tegenover elkander vijandelijke partijen, waarvan de eene, ter onderscheiding, met witte banden, heeft, partijsgewijze van de stoompont gebruik gemaakt om naar den noordelijken oever over te gaan; de witte-bandenpartij brengt haar *achterste* afdeeling met de pont over, die juist haar *laatste* overvaart doet, zooals hierboven werd gezegd, — éven vóór dat de laatste stoomgeul wordt afgesloten (photo no. 7).

Al spoedig wordt op den noordelijken oever een intermitteerend geknetter van geweervuur gehoord; de noordpartij, ondersteld van de Merwedezijde te komen, wil zich van het Keizersveer meester maken, maar wordt daarin door de zuidpartij bemoeielijkt; zij dringt langs alle accessen op, maar rekent buiten den waard, of liever buiten den beschermenden verdediger van het „Veer".

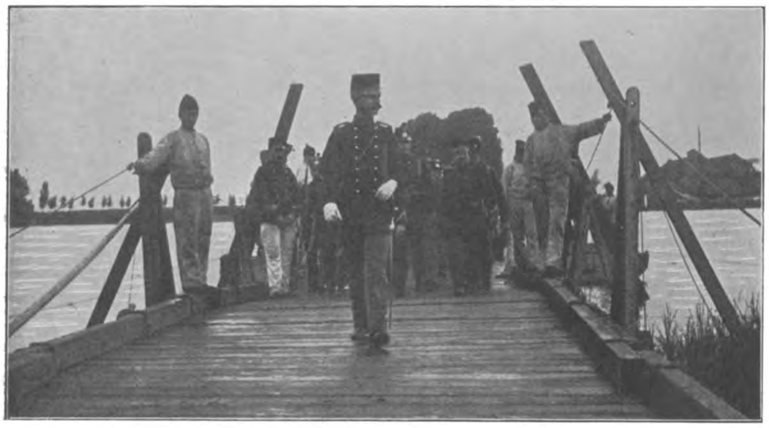

No. 9. Aanstalten voor den overtocht in den looppas, door de achterste afdeelmg.

Het vuur wordt meer intense, meer efficace; aan de oevers krijgt men den indruk, dat eene beslissing nabij is; het anders zoo rustig grazende weidevolk hoopt zich opeen, als bij een dreigend onweer en toont teekenen van onrust en angst; de bewoners van Dussen, Muilkerk en Hank spitsen de ooren en delibereeren, onzeker, wat hun te wachten staat bij dit verontrustend gepof.... Plotseling weerklinkt een schel hoornsignaal, dat, zich wijd uitbreidend door het luchtruim, tot de omgeving doordringt. — 't Beduidt: „*Eindigen van de manoeuvre*". — Geen schot wordt meer gelost; er treedt een oogenblik van stilte in. — Vriend en vijand naderen tot elkander en reiken elkander de vredeshand; de moordzucht van zooeven heeft plaats gemaakt voor zin en lust naar vriendschappelijke samenleving. — De troepen worden verzameld en maken zich op tot de gewichtige demonstratie: De beproeving van de brug: — „de *clou van den dag*". — Wederom jagen sombere wolken, loodzwaar en dreigend elkander op, en eensklaps vallen dikke bundels, als samengesteld uit oneindig lange watertubes, op de gewapende massa neer.... De groote schare toeschouwers kan zich *evenmin* beschutten, want aan gereserveerde tribunes viel *niet* te denken. — Hoewel huiverend en klam, bleef men aan de oevers van den „Amer" het schouwspel afwachten; men wilde het zien. — Een Fransch handelsreiziger, met de „Bergenaars" mede „aangespoeld", bij wijze van zeggen — want het water viel bij stralen langs de kleeren — riep eenigszins mismoedig: „*c'est amer sur l'Amer*" ! Het

bataillon is onderwijl in beweging gekomen en nadert het pas voleindigde kunstwerk, de barrière wordt vernietigd, het cordon verwijderd .... de beweging over de brug neemt een aanvang. De pontonniers zijn *zeker* van hunne zaak; geen schijn van spanning of onzekerheid teekent zich op hun gelaat. Muurvast, onwrikbaar draagt het „samenstel" de troepenmassa, die met even zekeren tred, met vol vertrouwen den overgang onderneemt en zonder de *minste* stoornis ten einde brengt.

Men ziet op photo no. 8 dien schier eindeloozen sleep over de brug trekken met een vastheid van pas, alsof de beweging door eene allée plaats vond.

Nog één scène — de laatste. — Een wakkere tweede luitenant, behoorende tot de zoogenaamde „Bergsche Garde" — en die mag er zijn! — zal den stempel drukken op het attest van absolute betrouwbaarheid van de brug; vóór de slotafdeeling zich opstellende, trekt hij *in den looppas*, gevolgd door zijne dapperen, over het kunstwerk, dat ook *die* proef glansrijk doorstaat!! (photo no. 9). Had koning Pharao de Dordtsche pontonniers ter beschikking gehad, de groote ramp in de Schelfzee zou hem voorwaar *niet* getroffen hebben!

Had Napoleon de Dordtsche pontonniers aan het werk kunnen zetten, de Berezinecatastrophe zou misschien voorkomen zijn!

Evenals Richard III in den slag bij Bosworth tegenover Richmond, alwaar hij het leven liet, uitriep: *„Mijn koninkrijk voor een paard,"* moet de Egyptische koning vertwijfelend hebben uitgeroepen: *„Mijn gansche Rijk voor een brug" !*

Het overgangsmiddel, beproefd en solied bevonden, werd gesloopt, het Dordtsche corps trok heen, voldaan over haar werk en het *„Keizersveer"*, de „Amerstroom" uit zijne knellende boeien bevrijd, werd opnieuw aan den stoompontkoning toevertrouwd.

Karavaan. De Sheik.

BEDOUINEN.

Moment-opnamen van A. J. W. de Veer.

De Bedouinen komen!! Ziedaar het bericht, dat reeds weken lang voor de komst der karavaan, het Amsterdamsche publiek van alle aanplakborden tegenblikte, en ongetwijfeld bestemd was om de verwachting van de menschen hoog te spannen. En de Bedouinen zijn gekomen. Maar zeer prozaisch, doodgewoon zooals de blanke menschen zouden komen. Zij kwamen per trein, en zooals zij daar bij hun aankomst aan het Weesperpoortstation zaten neergehurkt, boden zij een erbarmelijk schouwspel. Men moest eigenlijk een dergelijke karavaan niet zien komen. Het gaat er mee als met kermisreizigers. Wanneer de boel overeind staat, en hier en daar is wat verschoten fluweel en pronkerige schitterende koralen aangebracht, gaat het nog eenigszins.

Nog beter ware het misschien, als zij in het geheel niet kwamen, want waar dient het eigenlijk voor? Het publiek is er volstrekt niet mee gebaat, want het ziet niet zooals deze menschen werkelijk zijn. Het is alles gemaakt, niet echt. De ware zoon van de woestijn verlaat zijn vaderland niet. Hij heeft het gele, gloeiende zand, de koperkleurige lucht lief. Noode zal hij scheiden van de groene oase, de koele beken, en tot aan den dood blijft hij zijn kameel en zijn paard getrouw, die hem zoo dikwijls als op de vleugelen van den wind gedragen hebben bij een overval van een karavaan, bij een schermutseling met den vijandigen stam. Dat alles geeft de echte woestijnbewoner niet prijs, vooral niet waar het hier geldt zich te laten bekijken door den gehaten ongeloovige. Waar zijn zij veiliger dan in de woestijn; de eenige trouwe bondgenoot, die hare kinderen niet verlaat, tegen het alles overweldigende Westen, vijand van den koran. Zijn zij dan vergeten, hoe hunne vaderen eeuwen en eeuwen hebben gestreden tegen de giaurs, belagers van de leer van Allah en zijn profeet? Neen, de ware Bedouin, de echte zoon van de woestijn, blijft waar hij is, en wee den blanke, die zich niet voldoende beschermd in hun land waagt. Hij mag het als een bijzondere gunst van Allah beschouwen, wanneer hij het leven er afbrengt.

Hetgeen wij echter te zien krijgen is, als ik het zoo noemen mag, een saamgeraapt

zoodje, van het uitschot, dat zich door eenige zilverlingen laat verlokken, een tournee te maken door de voornaamste steden van Europa. Voor tien jaren is er in ons land ook een Bedouinen karavaan geweest, doch die was veel aanzienlijker en ook van beter gehalte, dan hetgeen men ons thans heeft opgedischt.

Karavaan. De onder-Sheik.

Zooals ik dan ook reeds zeide, heeft het publiek er niet veel aan, de arme menschen die zich laten kijken voor geld nog minder, en ten slotte is het de impressario, die de eenige is die er zijde bij spint. Het is tragisch, en toen ik ze daar zag neerzitten aan het station bij hun komst, toen voelde ik hoe in werkelijkheid deze vertooning allerjammerlijkst is. Maar de Bedouinen, Derwischen, Berbernegers, Fellahs, waaruit de stoet bestond, schenen zulks niet te beseffen. Luid kakelend, somtijds kibbelende, zaten zij daar te wachten op den goederentrein, die hunne kameelen, paarden, tenten en kisten zou aanbrengen, ongevoelig voor de nieuwsgierige blikken, waarmede zij werden aangegaapt, alsof zij wilde dieren waren. De ethnologische kennis van den Amsterdammer liet zich hierbij niet van de gunstigste zijde kennen, want evenals hij gewoon is ieder vogeltje voor een „vinkie" te laten doorgaan, stond het bij hem vast dat hij hier te doen had met blauwe Kaffers. En deze benaming was toch wel een weinig al te kras.

Huwelijksfeest bij de Bedouinen. De bruid gezeten op den eersten kameel.

Ziet daar den statig voortschrijdenden hoofdman, Sheik Maserih Issah, in zijn wijdplooiend gewaad met breeden doek,

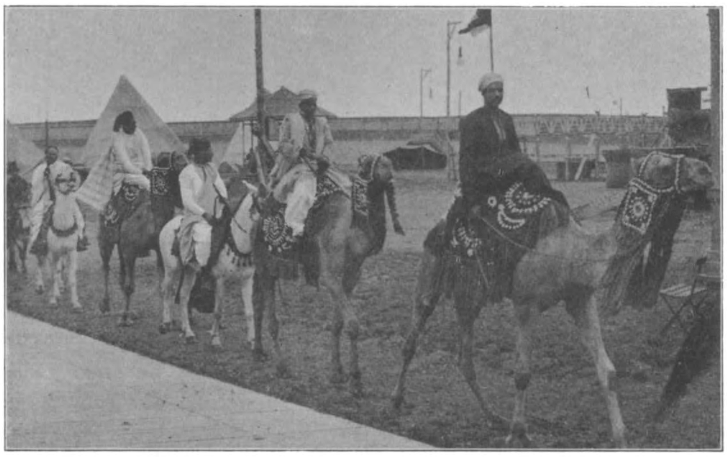

Huwelijksfeest bij de Bedouinen. De begeleidende Karavaan.

een toilet dat moet goed maken wat de jaren hadden misdreven. Daar waren de beide coquet trippelende Bedouinen-vrouwen, in hun Twentsche katoentjes met veelkleurige doeken, en zilveren ringen aan armen en beenen. Onder de mannen waren flink gebouwde, krachtige figuren, en hierbij dient de achttienjarige Mahomed speciaal vermeld te worden. Goed geproportionneerd, tamelijk goed Duitsch, een weinig Fransch en Engelsch sprekend, was hij „le bel" van de troep, en zijn aard kwam al dadelijk uit, toen hij zijn Hollandsch luchtte in deze twee alleen hem bekende woorden, „vrouw" en „zoen."

Toen alles uitgeladen en opgeladen was, trok de karavaan. Maar niet langs eindelooze woestijnen, onder de verzengende stralen van een hoog aan den helderen hemel staande zon, doch langs de hobbelige keien van Amstels straten. Niet de frissche woestijnwind bracht verkoeling, maar een echte snerpende noord-westen wind, blies de rillende kinderen van het zonnige zuiden door en door. En voor het oog doemde niet op de uitblinkende minarets van hunne schoone steden, de kleurige fata morgana van hunne eindelooze vlakten, de groene palmboomen van hun nooit volprezen oase, maar niets dan straten en een luid joelende menschenmassa. Zoo trok de karavaan naar den Zeeburgerdijk, waar het terrein van de wielerbaan hen vier, vijf weken zou herbergen.

Vijf weken hebben zij daar gehuisd in hunne witte tenten, die niet altijd beschut

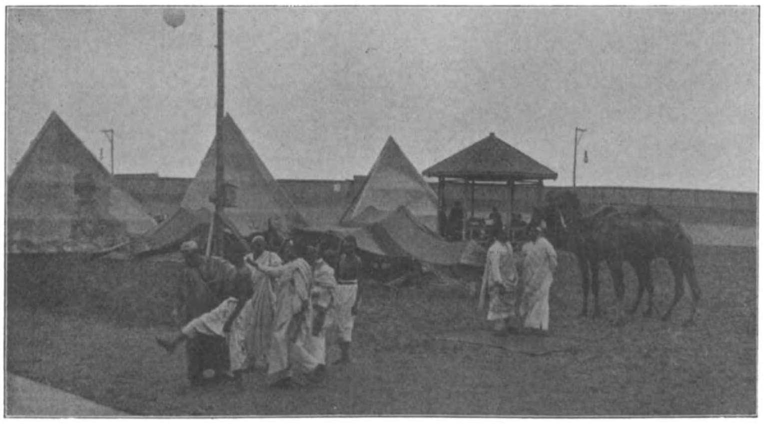

Slaven- en kameelenhandel. De keuring der slaven (Berbernegers.)

bleken tegen de slagregens, die zoo herhaaldelijk in dezen tijd het groene grasperk drenkten. En dag aan dag, avond aan avond

moesten zij zich vertoonen, zich laten zien. Daar oefenden de handwerkslieden hun

Bedouinen-ruiters.

ambacht uit. De pottebakker draait en kneedt onder zijn lange bruine magere vingers een klomp leem, die hij schijnbaar zonder eenige moeite verwerkt tot urnen, potten en vazen. Zoo maakte Allah de eerste mensch uit leem. Daar is de Derwisch die kameelen en slaven koopt.

„O, koopman, dat Allah u zegene, want mijne slaven zijn krachtig en mijne kameelen groot. Gij die kameelen koopt bij karavanen en slaven bij menigte, kom zet u neder in mijne tent."

„Ik wil mij wel nederzetten in uw tent, wijze handelaar in slaven en kameelen, doch uwe slaven zijn niet krachtig en uwe kameelen zijn zwak."

Zoo spraken de handelaars, naar ons gezegd werd, over en weer, en na lang loven en bieden, volgt na deze gebruikelijke inleiding de koop. En na het proefje van Oosterschen handel werden wij onthaald op een gevecht met een denkbeeldigen vijand. Vurig renden de hengsten met fladderende manen, als 't ware één met vurige in de burnoes gehulde sierlijke ruitergestalten. Gillend klinkt de oorlogskreet, dreigend verheffen zich de geweren. Zoo trekt de Bedouin ten strijde. En onderwijl

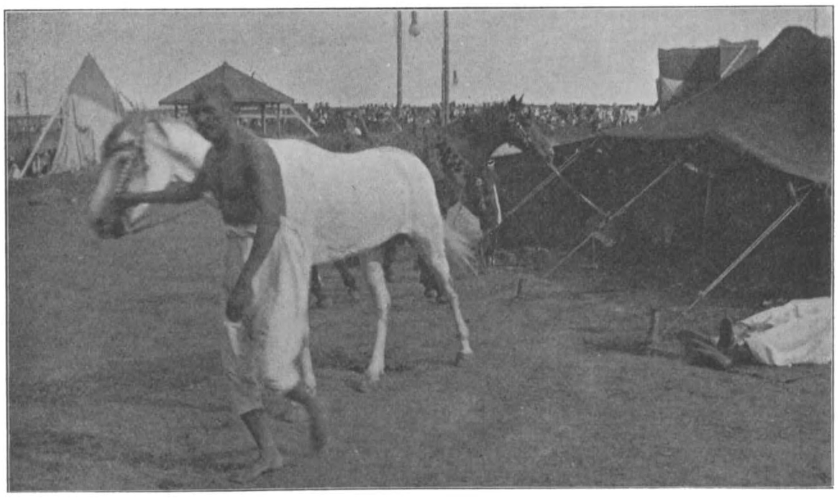

De paardendief, het wegvoeren van het paard.

prevelt de toovenaar zijn gebeden, en roept de hem alleen bekende, door zijn stamgenooten gevreesde machten op en

poogt hun gunstig te stemmen voor de strijders, opdat de buit aanzienlijk en zijn aandeel groot moge worden. Daar „werken” de vuurvreter en de niet brandbare man, de man die glas eet zooals een gewone sterveling een biefstukje met aardappelen naar binnen zou werken, daar is de man, die onder allerlei grimassen ijzeren pinnen steekt in zijn borst.

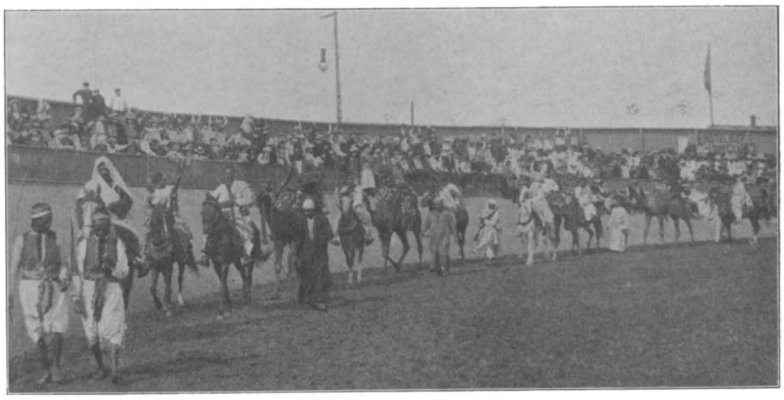

De kindervoorstelling. Karavaan-optocht.

De Sheik aan het hoofd der karavaan.

Egyptische kooplieden. Kindervoorstelling.

En tusschen dat alles door trippelt de glimlachende Mahomed, en zijn lippen prevelen van zoenen en vrouwen. In dat opzicht hebben zij niet te klagen gehad, de schoone jonge mannen van den stam. Want alle dagen werden zij bewonderd door dames uit zekere wereld, en de lachende Bedouinen lieten zich de sigaretten en geurige kopjes mokka in tegenwoordigheid van dergelijk doorluchtig gezelschap goed smaken. En de opgesmukte dametjes toonden zich wat gevleid

met deze nieuwe en interessante aanbidders.

Ziedaar het leven van de Bedouinen in hun kamp op den Zeeburgerdijk. Vijf weken lang vertoonden zij hun kunsten, en toen het op 't einde liep, werd een grootsche vertooning op touw gezet om nog eenmaal het publiek te lokken. Er zou een huwelijk gesloten worden, alles in den geest en volgens het gebruik des lands. Een der jonge vrouwen ging trouwen met een der jonge schoone mannen, en er was groote feestvreugde in het kamp der Bedouinen. Ontelbare gebeden werden gepreveld, het ceremonieel van het huwelijk streng gevolgd. En de toovenaar bezwoer de booze geesten. Zag men ooit een huwelijk onder dergelijk heil aanbrengende auspiciën gesloten worden? Doch ziet. 's Avonds, den avond van den trouwdag reeds, werd de jonge man geschaakt door een blanke schoone en verdween. En toen wij den volgenden dag kwamen om de diepbedroefde weduwe te troosten, toen lachte zij en vertelde van haar geliefde die woont in de eindelooze woestijn met den hemel als dak, het geel witte zand tot sponde. En weldra zal zij hem weerzien, zijn donkere lokken door haar vingers laten glijden en hem noemen bij de zoetste namen.

Karavaan in rust. (Rechts de Egyptische goochelaar.)

En de jeugdige arabier, die er met de Amsterdamsche juffer van door is, zal zich weldra weder voegen bij de karavaan, en men zal weder nieuwe huwelijken sluiten in andere steden. En zoo trekt de karavaan van stad tot stad. Dat Allah dit volk zegene!

De Rechterstoel.

De Hippische Sport in Woord en Beeld

DOOR

A. J. G. VAN MERKESTEYN.

WOESTDUIN

GEÏLLUSTREERD NAAR FOTO'S.

Laat vrij de hel dan zinloos woeden,
De Hemel met zijn pekelvloeden
Zich storten van der Alpenkruin.
Ons lacht de gouden zonneregen
En 't druivennat der perzik tegen
En voert, langs ongenaakbre wegen,
Ons naar 't gewest van smart en zegen,
Naar 't ontoegankelijk Woestduin.
DE SCHOOLMEESTER.

Wanneer men, van Haarlem komende, den straatweg naar Heemstede volgt, bereikt men, na het „Oude Posthuis", — waar de bekende pikeur Jan Koster woont, — gepasseerd te zijn, in korten tijd het Manpad, ter rechterzijde van den straatweg. Wij zijn hier op historischen grond, getuige de gedenknaald, die zich ter zijde verheft, omgeven door een ijzeren hek, met de navolgende inscriptie:

TER EERE VAN WITTE VAN HAEMSTEDE
GRAVE FLORISZOON VAN HOLLAND
EN VAN
DE BRAVE BURGERS VAN HAERLEM
DIE MET HEM
DE VREEMDE MANNEN LANGS DIT PAD
VERDREVEN,
XXVI APRIL MCCCIII
EN
TER EERE VAN HEN
DIE TOT ONTZET VAN HAERLEM
BIJ DIT MANNEPAD HUN LEVEN WAEGDEN,
DEN VIII JULIJ MDLXXIII.

Het Manpad volgende, gaat men den spoorweg over. Alvorens den rijweg links in te slaan, noodig ik u uit het Manpad nog even te volgen.

Ter linkerzijde ontwaart ge dan spoedig

Een heerlijk zitje.

verkrijgen van een halte „Woestduin", tegenover den ingang der baan gelegen. Deze halte is tot stand gekomen en de extra treinen van Amsterdam en Den Haag, brengen op de coursedagen de bezoekers aldus in de onmiddellijke nabijheid der baan, en, na afloop der courses, weder terug. Dit is een groote faciliteit, die zeer op prijs wordt gesteld.

een paar vierkante, steenen pilaren die een ijzeren hek dragen. Elke pilaar prijkt op de bovenzijde met een zittenden leeuw, den klauw geleund op een wapenschild. Op de eene pilaar leest men „Woest", op de andere „Duin". Dit is de toegang tot eene oude bezitting, zooals er in deze streek nog enkele gevonden worden; eene herinnering aan een ver verleden.

Tempi Passati!

Thans heeft „Woestduin" eene andere bestemming gekregen en wordt de Hippische sport er gediend.

Laat ons thans weder teruggaan en den zijweg inslaan die naar de baan voert.

De Directie van „Woestduin", die alles in het werk heeft gesteld om het den bezoekers der meetings gemakkelijk te maken, heeft bij de Hollandsche IJzeren Spoorweg Maatschappij de noodige stappen gedaan tot het

Vóór wij het ijzeren hek doorgaan, dat de baan van de overige omgeving afsluit, wordt onze aandacht allereerst getrokken door een vrij groot geelachtig gebouw, waarboven met groote letters prijkt: „Hôtel Woestduin".

In plaats van dadelijk naar de baan te gaan, slaan wij rechts af en nemen eerst in dit Hôtel, dat tevens Café en Restaurant is, een kijkje.

Ter linkerzijde is een flinke serre aan-

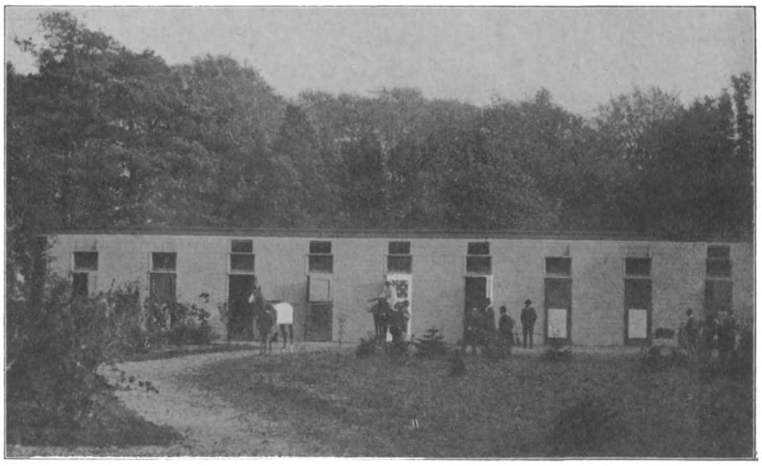

Eenige stallen.

gebouwd, waar gedejeuneerd en gedineerd wordt. Keuken en kelder zijn goed, ik kan dit uit ondervinding zeggen. Rechts is het Societeitslokaal der „Kamer van Woestduin", (niet voor het publiek toegankelijk). Boven zijn een aantal logeerkamers, eenvoudig en degelijk ingericht, waarvan ongetwijfeld veel gebruik zal worden gemaakt door hen, die eenige dagen in eene schoone omgeving rustig willen doorbrengen.

Voor en achter het huis zijn stoelen en tafels geplaatst en hoewel men er niet karig mede is geweest, komt er op de coursedagen nog plaats te kort.

Achter het Hôtel zijn ruime stallen gebouwd, alsmede een Hôtel voor Jockeys en Pikeurs, zoodat alles zooveel mogelijk geconcentreerd is.

Het Hôtel verlatende, steken wij het groote grasperk over, gaan door het ijzeren hek en zijn op het gebied van de renbaan.

Een kijkje bij de tribune.

Een schoone allée van hooge dennen brengt ons naar de tribune en het paddock, door prachtig geboomte omringd.

Allerwegen zijn stoelen en banken geplaatst. Men kan zich hier met genoegen eenige oogenblikken verpoozen.

Links bevinden zich de in halven cirkelvorm gebouwde stallen, die een aangenaam effect maken doordat de deuren geschilderd zijn in de kleuren der verschillende eigenaars. Zoo ziet men er het blauw-geel-rood van den heer Van Hoboken van Hoedekenskerke, het rood en geel van den heer Jochems, het blauw met gele stippen van Luitenant baron Van Heemstra, enz. enz.

De zeer ruime tribune geeft een uitnemend gezicht op de baan, die, ongeveer 1600 Meter lang en 20 Meter breed, zich onderscheidt door de groote rechte einden, van ongeveer 600 Meter ieder. Dit is voor de paarden een groot voordeel.

De tribune is in resedakleur geschilderd. De constructie is uitgevoerd volgens het systeem Mounier, nl. ijzer omkleed met cement, hetgeen een onbeperkt weërstandsvermogen heeft.

Beneden is links de weegkamer en rechts de kleedkamer voor heerrijders.

Rechts is ook het buffet, dat gehouden wordt door Restaurant Riche uit Amsterdam.

Overal comfort dus, een hoofdvereischte in onzen tijd.

De rechterstoel is eenvoudig en practisch. Beneden bevindt zich de Rechter met den officieelen tijdopnemer, terwijl boven het Comité zich vereenigt.

Meer naar achteren is het gebouwtje voor den totalisator.

Aan de overzijde is het guldensterrein, eveneens met een flinke tribune en een totalisatorgebouw.

„Woestduin" voldoet dan ook aan alle te stellen eischen en mag met recht worden genoemd, een parel aan de kroon der Hippische Sport in Nederland.

Een Keizerlijke Banneling

DOOR J. G. R. VOS.

Nauwelijks had Lowe in Plantation House zijn intrek genomen, of hij wilde alle reglementen van den Schout-bij-nacht Cockburn of van Lord Bathurst ten strengste toepassen. Napoleon had zich beklaagd, dat hij bij het vallen van den avond schildwachts onder zijne vensters had, en dat, wanneer hij te paard reed, hij verplicht was in een kring rond te rijden, of door een Engelsch officier gevolgd te worden. Lowe zeide, dat die bepalingen van Lord Bathurst letterlijk moesten worden opgevolgd. Tezelfdertijd hernieuwde hij het bevel aan den officier van dienst geen dag te laten voorbijgaan, zonder met eigen oogen den gevangene tweemaal te hebben gezien. Ook voorschriften, die de Schout-bij-nacht in onbruik had laten vervallen, werden vernieuwd. Niemand van Longwood mocht meer gemeenschap hebben met de bewoners van het eiland, zonder verlof van den Gouverneur. De dienstboden mochten onder het bestuur van Cockburn voor stoffelijke behoeften zonder belemmering heen en weder gaan. Eenige voorname Engelschen, die uit Indië kwamen, waren op Longwood door Napoleon ontvangen, nadat zij het slechts aan den Grootmaarschalk hadden gevraagd, en hadden hem eenige oogenblikken belang ingeboezemd. Niets was er, dat verhinderde dien staat van zaken te doen voortduren. Maar sir Hudson Lowe eischte, dat dit alleen mocht plaats hebben met zijn verlof, en dat elke brief van of naar Longwood door zijne handen zou gaan, en door hem moest worden gelezen.

Deze nieuwe gestrengheid, welke men niet verwacht had, verbitterde de bannelingen ten hoogste, en toen Lowe zijn tweede bezoek kwam afleggen, ontving Napoleon hem nog koeler dan den eersten keer, en verwees hem naar Bertrand om zich met dezen over de uitvoering der reglementen te verstaan. Bertrand liet zich met veel heftigheid uit over de oude en de nieuwe kwellingen en verklaarde, dat, wanneer Lowe bij zijn voornemen bleef volharden, Napoleon zijne vertrekken niet meer zou verlaten, en dat, wanneer door gebrek aan beweging zijne gezondheid mocht verminderen, de nieuwe Gouverneur zich daarover voor de openbare meening zou hebben te verantwoorden. Hudson Lowe liet zich door deze bedreigingen niet van zijn stuk brengen, maar beschouwde zijn gedrag als zeer natuurlijk, daar het voortsproot uit zijne instructies. Hij begreep niet, waarom hij niet een even vriendschappelijk onthaal op Longwood ontving als

de schout-bij-nacht Cockburn. Zoo werd van beide kanten de betreurenswaardige oneenigheid gevoed, die aan Napoleon zooveel onaangenaamheid, en aan Lowe zooveel verwijten moest bezorgen.

Eene nieuwe onhandigheid werd spoedig daarop door Lowe begaan. De Indische vloot was aangekomen en bracht Lord Moira, gouverneur van Indië, en diens echtgenoote, Lady Moira, mede, die beiden Napoleon zeer gaarne wenschten te ontmoeten. Maar wijl deze verklaard had, dat hij zich niet wilde laten gelijkstellen met een gevangene, wiens gevangenis men naar welgevallen opende of sloot, en niemand bij zich wilde toelaten, die niet door den grootmaarschalk Bertrand zijne toestemming had verzocht, durfden Lord en Lady Moira op dat oogenblik geen verzoek doen, waarvan de inwilliging aan zooveel moeilijkheden onderworpen was. Om evenwel hunne nieuwsgierigheid tevreden te stellen, zond Lowe aan Bertrand eene uitnoodiging om op Plantation House te komen dineeren, en hij voegde er eene voor Napoleon zelven bij, zeggende, dat, als „de Generaal Bonaparte" ze wilde aannemen, Lady Moira het als zeer veel eer zou beschouwen, aan hem te worden voorgesteld. Bertrand was zeer verontwaardigd over deze uitnoodiging voor hem en voor Napoleon, en de laatste niet minder, want hij wilde geen voorwerp van nieuwsgierigheid zijn, waarover de Gouverneur van St. Helena beschikken kon, ten genoegen van de gasten, wien hij eene goede ontvangst wilde bereiden. Sir Hudson Lowe liet zich door de weigering van den Grootmaarschalk niet afschrikken. Hij ging zelf naar Longwood, maar werd er allesbehalve vriendelijk ontvangen. „Het verbaast mij," zeide Napoleon, „dat gij mij de uitnoodiging hebt durven doen toekomen, die de Grootmaarschalk u heeft teruggezonden. Zijt gij vergeten, wie gij zijt, en wie ik ben? Het staat niet aan u, zelfs niet aan uw gouvernement mij een titel te ontnemen, dien Frankrijk mij gegeven heeft, dien geheel Europa heeft erkend, en waardoor de nakomelingschap mij zal aanduiden. Of gij en Engeland er in toestemt of niet, ik ben en zal voor de wereld altijd „Keizer Napoleon" zijn. Ik hecht derhalve weinig aan uwe benamingen. Ik ben evenwel beleedigd, omdat gij hebt kunnen hopen, mij bij u te lokken, om mij te vertoonen aan uwe gasten. De fortuin heeft mij verlaten, maar het is niet in de macht van iemand ter wereld, van den keizer Napoleon een voorwerp van bespotting te maken." Na deze woorden liet Napoleon Sir Hudson Lowe weggaan, nog meer verbolgen dan bij zijne twee eerste bezoeken.

De vergelijking tusschen Sir Hudson Lowe en den Schout-bij-nacht Cockburn was derhalve geheel in het voordeel van den laatste, die weldra naar Engeland vertrok. Alvorens zich in te schepen, begaf hij zich naar Longwood, om afscheid te nemen van Bertrand en zijn spijt uit te drukken over de vermeerderde gestrengheid, waaraan Napoleon was blootgesteld, alsmede over de slechte verhouding tusschen hem en den Gouverneur, wiens plannen, gelijk hij verzekerde, niet zoo slecht waren, als men veronderstelde. De Grootmaarschalk antwoordde welwillend op de betuigingen van den Schout-bij-nacht, smeekte hem aan de Britsche natie den toestand te doen weten, waartoe men den grooten man, die zich aan haar toevertrouwde, had gebracht, drong bij Cockburn aan afscheid van Napoleon te nemen, en maakte nieuwe verontschuldigingen over het onaangename voorval bij de voorstelling van Sir Hudson Lowe. Maar Cockburn wilde Napoleon niet weerzien. Hij belastte Bertrand, Napoleon vaarwel te zeggen en hem mede te deelen, dat hij, in Engeland teruggekeerd, er niet de vijand van zijn ongeluk zou zijn.

Ondertusschen had de keuze van het dorre plateau van Longwood en van de gebouwen om Napoleon te herbergen, het misnoegen van de Engelschen gaande gemaakt. Daarna lieten de Ministers in hunne dagbladen bekend maken, dat zij de materialen voor een groot houten huis en een compleet meubilair hadden afgezonden, hetwelk, zooals zij er bijvoegden, alle gemakken

en weelde van het kasteel van een groot Engelsch heer zou aanbieden.

Den 6en Mei 1816 wierp de *Adamante* het anker op de reede van Jamestown, en bracht timmerhout, steenen en meubelen aan.

Lowe werd steeds vervolgd door het denkbeeld, dat Napoleon zou trachten te ontsnappen, en misschien had hij wel eenige reden daarvoor. Napoleon had zijn woord niet gegeven, dat hij geenerlei poging daartoe zou aanwenden, en zeide, dat hij dat woord nooit geven zou. Daarom deed Lowe eene proclamatie op de muren van Jamestown aanplakken, waarbij verboden werd met de Franschen gemeenschap te onderhouden, op welke wijze en onder welken vorm ook, zonder goedkeuring van den Gouverneur, op straffe van verbanning van het eiland voor de vrije mannen, en van zweepslagen voor de slaven.

Tengevolge van dien maatregel werden schildwachts geplaatst op alle plekken, die begaanbaar gerekend werden voor negers of Chineezen, om ongeoorloofde mededeelingen te doen. De wachters op de wegen, die op Longwood uitliepen, ontvingen het consigne niemand te laten passeeren zonder permissiebiljet, geteekend door den Gouverneur of den chef van diens staf. Zij moesten aanteekening houden van de personen, die zich met of zonder permissiebiljet bij hen aanmeldden. Het uur van het komen en het gaan moesten zij insgelijks opteekenen. De eerepost aan het hek van Longwood moest er vooral zorg voor dragen te vermelden, wie bezoek had gehad, en hoe lang dat had geduurd.

Al die maatregelen waren echter nog niet voldoende voor het wantrouwen van Sir Hudson Lowe. Hij beweerde, dat hij des morgens en des avonds den „Generaal" persoonlijk moest zien. Hij had dienaangaande verscheidene samenkomsten met den Grootmaarschalk, die altijd van meer of mindere bitterheid vergezeld gingen. Steeds drukte hij daarbij de vurige begeerte uit, om de gestrengheid zijner instructies in overeenstemming te brengen met den eerbied, dien zij hem voorschreven „voor den Generaal, die gedurende vijftien jaren het hoofd van het Fransche bewind was geweest, maar dien het hem verboden was als een gekroond hoofd te beschouwen." Dit waren zijne eigen uitdrukkingen, en hij meende waarschijnlijk, wat hij zeide.

Eenige dagen later kwam Hudson Lowe onverwachts, volgens zijne gewoonte, op Longwood, en verraste Napoleon in zijn tuin. Het was toen onmogelijk te weigeren hem te ontvangen, maar reeds bij de eerste woorden nam het gesprek een bitteren toon aan. Deze ontmoeting had slechte gevolgen, want zij was de eerste oorzaak van het besluit van Napoleon om niet weder uit te gaan, welk besluit meer dan iets anders er toe heeft bijgedragen, om de ziekte te ontwikkelen, welke hem ten grave heeft gesleept.

Dokter O'Meara kreeg bevel dit besluit mondeling aan den Gouverneur mede te deelen. De boodschap, die hij hem gaf, was vrij lang en eindigde met: „Zeg ten slotte aan uw Gouverneur, dat ik deze plaats niet meer zal verlaten, wanneer hij blijft bij het stelsel, dat hij heeft aangenomen, en dat ik hem niet wil terugzien, indien hij niet verandert."

Den 2en Augustus 1815 hadden de Mogendheden een traktaat gesloten, waarbij zij alles goedkeurden, wat Engeland tot nog toe had gedaan, en aan dat Rijk de zorg overdroegen Napoleon gevangen te houden, op voorwaarde dat commissarissen, door haar benoemd, op St. Helena zouden kunnen wonen, om zich van de voortdurende tegenwoordigheid van den gevangene te overtuigen, en zoowel het toezicht te houden op zijne bewaking als op de behandeling, waaraan hij onderworpen was; de wet van 16 April 1816 bekrachtigde dat traktaat. Pruisen, dat zich op Engeland verliet, wat de zorg aanging om zijn ouden vijand te bewaken, zond niemand. Rusland zond den graaf De Balmain, een man die de gave bezat te behagen. Hij slaagde te St. Helena boven verwachting, want hij werd lid van de familie op Plantation House door zijn huwelijk met Char-

lotte Johnson, de oudste dochter van Lady Lowe uit haar eerste huwelijk.

Frankrijk zond den markies De Montchenu, een oud koningsgezinde. Napoleon had hem indertijd goed gekend te Valence, waar zijn regiment langen tijd in garnizoen was geweest, tegelijk met het cavaleriereregiment, waarvan de markies De Montchenu overste was. Zij waren beiden aanbidders geweest van mejuffrouw de Saint-Germain, die met den heer De Montalivet in het huwelijk trad op het oogenblik, waarop beiden dachten, dat zij de bevoorrechten waren.

De commissaris van Oostenrijk was de baron Von Sturmer, die uit de bureaux van Metternich kwam. Zijne vrouw was eene Française, dochter van een hoofdambtenaar aan het Ministerie van Oorlog. De heer Von Sturmer leerde haar kennen en huwde haar in 1814, toen hij eene zending te Parijs volbracht. Beiden trachtten op gezelligen voet te komen met Napoleon's lotgenooten. Mevrouw Von Sturmer was bevallig en mooi; haar echtgenoot had eene goede leerschool gehad, en zijne snelle bevordering in de loopbaan der diplomatie verwonderde niemand.

Den 17en Juni 1816 bracht het fregat *Newcastle* deze commissarissen op St. Helena, en tevens had het den nieuwen Schout-bij-nacht Sir Pulteney Malcolm aan boord, die Sir George Cockburn als stationschef in de wateren van St. Helena en van de Kaap de Goede Hoop moest vervangen. Lady Malcolm vergezelde hem. Op St. Helena aangekomen, liet hij zich aan Napoleon voorstellen, en het gelukte hem terstond dezen te behagen. Sir Pulteney Malcolm hernieuwde dikwijls zijn bezoek, en Napoleon wilde, dat hij zou worden toegelaten, zoodra hij verscheen, zonder de etiquette in acht te nemen. Malcolm, die bemerkt had, dat eene van de grootste grieven van Napoleon was, dat hij niet in de schaduw kon zitten, liet aan boord van zijne schepen eene groote en schoone tent maken, en door matrozen vlak bij de gebouwen van Longwood opzetten. Napoleon was zeer getroffen over deze kiesche attentie, en kwam dikwijls onder deze tent zijne maaltijden gebruiken, of zich aan den arbeid begeven.

Niet zoo gelukkig als Sir Pulteney Malcolm waren de commissarissen der Mogendheden; zij deden vruchteloos stappen om voorgesteld te worden. De Gouverneur wilde niet, dat zij ontvangen zouden worden als eenvoudige particulieren, en Napoleon wilde in hen niet het karakter erkennen van bewakers van zijne gevangenschap. Hij verklaarde, dat hij het traktaat van den 2en Augustus 1815 niet wilde erkennen. De Commissarissen wenschten, om het even onder welken titel, tot Napoleon te worden toegelaten, hetzij om zich te verzekeren van zijne tegenwoordigheid, of om in zijn gezelschap te zijn. Maar Sir Hudson Lowe wilde van geene schikking hooren, en zij bleven op St. Helena zonder tot Longwood te kunnen doordringen. Van tijd tot tijd stegen zij te paard, gingen rijden om de gebouwen door Napoleon bewoond, plaatsten zich aan den uitgang, waar zij hem hoopten te ontmoeten, en bemerkten hem somtijds van verre, of kregen eenige bijzonderheden van de heen- en weergaanden. Ook verschaften zij zich die van de metgezellen van Napoleon. De een had Bertrand gekend, de ander De Montholon en Gourgaud. Zij ontvingen hen bij zich, of gingen een bezoek brengen bij Mevrouw Bertrand op Hutt's Gate. Zij verzekerden zich aldus van de tegenwoordigheid van den gevangene op Longwood, en lieten zich tijdingen ontvallen, die, zeer onbeteekenend in hunne oogen, groote waarde hadden voor de bannelingen. De graaf De Montholon vooral, verstond de kunst om de Commissarissen te doen spreken, en hun somtijds belangwekkende bijzonderheden te ontlokken.

Hoewel de markies De Montchenu zich beroofd zag van het genoegen Napoleon te zien, vestigden toch de herinneringen uit hun jeugdiger leeftijd langzamerhand eene soort van galanterie onder hen. Nooit verzuimde de Markies Napoleon de Fransche dagbladen te zenden, zoodra hij die ontving, zelfs voordat hij ze zelf gelezen had, en altijd voegde hij er een woordje bij, een

overzicht van de tijdingen uit Parijs, getrokken uit de particuliere brieven, die hij ontvangen had. Van zijn kant leende Napoleon hem de boeken uit zijne bibliotheek, of de brochures van eenig belang, die Lady Holland hem bij elke gelegenheid toezond.

Die bibliotheek was in den laatsten tijd nog al vermeerderd. Het fregat *Newcastle* had ook een aantal groote kisten met boeken medegebracht. Gedurende verscheidene dagen was Napoleon bezig met de boeken op de dennenhouten planken van de geïmproviseerde bibliotheek te plaatsen, in het vertrek naast de eetzaal. Die boeken waren door het Engelsche gouvernement gezonden; maar daar zij op verzoek van den maarschalk Bertrand gekocht waren, eischte het Ministerie den prijs er van terug, die 36,000 francs beliep. Daar Bertrand, op bevel van Napoleon, steeds weigerde die 36,000 francs terug te betalen, wanneer hem niet de factuur getoond werd, werden de boeken bij het overlijden van Napoleon door Lowe teruggenomen, als zijnde het eigendom van het Gouvernement, en te Londen in het openbaar verkocht. Hoewel vele er van vol waren met aanteekeningen van Napoleon zelven, brachten zij toch niet meer dan vier tot vijf duizend francs op.

Het onderhoud van Napoleon en zijne lotgenooten kostte jaarlijks aan de Engelsche schatkist de niet onaanzienlijke som van 12,000 pond sterling. Lord Bathurst liet evenwel aan Sir Hudson Lowe weten, dat het 8,000 pond sterling per jaar niet mocht te boven gaan. Diensvolgens schreef deze aan De Montholon, wien hij vroeger reeds eene lijst had doen toekomen van hetgeen voortaan dagelijks voor den dienst van Longwood zou worden afgegeven, dat het noodig was de fondsen te zijner beschikking te stellen, om aan te vullen, wat boven de door Lord Bathurst bepaalde som zou worden verbruikt. Napoleon, tegenstrevend als altijd, gaf toen aan De Montholon bevel, Lowe tot antwoord al zijn zilverwerk te zenden, nadat het eerst door bijlslagen zou zijn gebroken. Hij wilde niet, dat men handel zou drijven in huisraad, dat hem had toebehoord. Zoodra Sir Hudson Lowe door de telegraaf van Longwood vernam, dat er prachtige tafelstukken met groote bijlslagen werden verbroken, en dat de hofmeester Cipriani zich gereedmaakte om de stukken naar de stad te brengen, om die te verkoopen en de opbrengst er van ter beschikking te stellen van de commissarissen voor de levensmiddelen van Longwood, kwam hij De Montholon aankondigen, dat hij zich verzetten zou tegen den verkoop er van aan de Joden van Jamestown, en dat, zoo deze den verkoop toch wilde doen doorgaan, hij het zilverwerk moest verkoopen aan de personen, die Lowe zou aanwijzen. Op het bevestigend antwoord van De Montholon zeide Lowe, dat, indien het waar was, dat de generaal Bonaparte geene andere hulpbronnen te zijner beschikking had dan de waarde van zijn zilverwerk, hij dit aan zijn Gouvernement zou mededeelen en middelerwijl in alle uitgaven zou voorzien. Hiertegen was waarlijk niets in te brengen. Toch hield De Montholon aan, en nu noemde Lowe den gouvernementsagent Ibbetson.

Den volgenden dag bracht Cipriani bij dezen agent ruim 65 pond gebroken zilverwerk, waarover Lowe in woede ontstak. De verplichting om in een gedeelte van de kosten van Longwood te voorzien, werd echter niet teruggenomen, en na eenigen tijd gaf Napoleon aan De Montholon bevel, om weder een gedeelte van zijn zilverwerk stuk te slaan en daarna aan den agent te zenden. Een deel van de opbrengst moest evenwel dienen, om een Engelsch of Chineesch porceleinen servies voor zijne tafel aan te koopen.

Den 5en November bracht de hofmeester Cipriani opnieuw ruim 82 pond bij den agent Ibbetson.

Toen de opbrengst van dezen verkoop verbruikt was, vroeg Sir Hudson Lowe nogmaals aan De Montholon om in de onkosten te voorzien, anders zou eene proportioneele vermindering van provisiën moeten volgen.

Voor de derde maal gaf Napoleon bevel om nu al het zilverwerk stuk te slaan en

te verkoopen, met uitzondering van twaalf couverts. Vier manden met stukken zilverwerk, samen ruim 290 pond wegende, verlieten nu Longwood.

Toen Sir Hudson Lowe deze derde en laatste zending en den aankoop van het porselein vernam, gaf hij zich gewonnen. Hij ging De Montholon opzoeken, liet zijne vrees blijken door zijn Gouvernement berispt te worden, en zeide, dat hij alleen gehandeld had in de overtuiging, dat de Franschen veel goud op Longwood hadden. Hij zou nooit een stuk zilverwerk hebben laten breken, wanneer hij had kunnen veronderstellen, dat de zaken eindelijk den generaal Bonaparte er toe zouden brengen, om uit dezelfde schotels te eten, als de minste kolonist van het eiland. Den volgenden dag reeds zou hij aan de Kaap de Goede Hoop een behoorlijk servies laten halen, in afwachting dat hij er een uit Engeland had ontvangen. Van inkorting van levensmiddelen werd niet meer gerept.

Den volgenden dag evenwel, toen Napoleon zich aan zijn diner had gezet, opgediend in het porcelein door Cipriani gebracht, kon hij niet eten. De Montholon had hem echter eene kleine verrassing bereid, daar hij had achtergehouden, wat voor het persoonlijk gebruik van Napoleon diende. Zijne vreugde was dan ook groot, toen op den daaraan volgenden dag zijn kamerdienaar Marchand hem, als naar gewoonte, in het bad de soep bracht in de verguld zilveren kom, die hij gedurende jaren had gebruikt. Die vreugde werd nog vermeerderd, toen hij zijn diner opgediend zag als naar gewoonte.

De Schout-bij-nacht Malcolm, die geen middel ongebruikt liet voorbijgaan om het lot van Napoleon te verzachten, meende, dat eene toenadering tusschen dezen en Lowe daartoe veel kon bijdragen. Hij sprak er met hem over, zeide, dat de instructies van Lord Bathurst werkelijk ongepast waren; dat Sir Hudson Lowe verplicht was zich daarnaar te regelen, en niet beletten kon, dat den bewoners van Longwood kwellingen werden aangedaan. Hij eindigde met Napoleon over te halen Lowe te ontvangen, maar alleen in tegenwoordigheid van Sir Pulteney Malcolm, opdat er van de bijeenkomst een getuige zou zijn. Sir Hudson Lowe kwam werkelijk op Longwood, vergezeld van den Schout-bij-nacht. Napoleon ontving hem beleefd, en liet hem uitweiden over de handelingen, waarover men zich op Longwood beklaagde. Eerst antwoordde hij hem zonder bitterheid, maar toen Lowe onhandig de quaestie der uitgaven, die nauwelijks uit den weg was geruimd, ter sprake bracht, barstte hij in woede uit, en stond hem nauwelijks toe eenige woorden meer te spreken. Daarna zich tot den Schout-bij-nacht alleen richtende, en van Sir Hudson Lowe slechts sprekende in den derden persoon, ging hij tot werkelijke beleedigingen over, met dit gevolg dat Sir Hudson Lowe, die de verdienste had van zich te bedwingen, Longwood verliet, verklarende, dat hij er nooit meer een voet zoude zetten.

Korten tijd hierna zond de Gouverneur den adjudant-generaal Sir Thomas Reade, een zeer hoffelijk man, naar Longwood om mede te deelen, dat hij orders van Lord Bathurst ontvangen had, om het dienstpersoneel van Napoleon met vier personen te verminderen. Napoleon was in den tuin, toen Sir Thomas Reade aankwam met het voorkomen van iemand, die de drager van goede tijdingen scheen te zijn. Na langen tijd op den eerbiedigsten toon gesproken te hebben, deelde hij het doel zijner zending mede, en liet aan Napoleon de keuze over. Deze viel op Rousseau, Archambault, Piontowski en Santini. De eerste was pikeur, de tweede bewaarder van het zilverwerk, en daar Napoleon niet meer uit rijden ging, en er geen zilver meer te bewaren viel, waren zij overbodig. Piontowski was later aangekomen; hij was een Poolsch officier, die ook op Elba was geweest. Santini was Corsikaan, neef van den bisschop van Ajaccio, en zijn landgenoot zeer toegedaan; maar hij ging om met het plan Lowe te vermoorden. Met moeite had Napoleon van hem verkregen, dat hij beloofde dat plan te laten varen. Maar hij wilde liever van

dien trouwen dienaar scheiden, dan blootgesteld te zijn aan de verschrikkelijke gevolgen van eene toewijding, die hij zoo moeilijk kon beteugelen. Zij verlieten den 18en October 1816 Longwood en gingen scheep. Piontowski en Santini gingen naar Engeland; Rousseau en Archambault begaven zich naar Amerika, waar zij door den graaf De Survilliers werden ontvangen. Napoleon had hen ruim beloond voor hunne diensten; hunne onafhankelijkheid was verzekerd.

Nog andere zorgen kwelden Napoleon. Hij moest ook trachten den vrede te bewaren onder zijne lotgenooten, die zeer naijverig op elkander waren. Hij hield zich bezig met het dicteeren van den veldtocht in Egypte aan Bertrand, van den veldtocht van 1815 aan Gourgaud; maar de veldtocht in Italië had de voorkeur, zoodat hij den meesten tijd aan Las Cases gaf. Het schrijven had het gezicht van den laatste verzwakt, daarom werd hij dikwijls door zijn zoon vervangen. Voorts gevoelde Napoleon het lastige er van, dat hij geen Engelsch verstond, en daar Las Cases de Engelsche taal zeer goed meester was, stelde hij dezen tot zijn onderwijzer in die taal aan. Maar Napoleon leerde talen met moeite; hij bracht het tot lezen, niet tot spreken van het Engelsch. Die verschillende bezigheden vereischten herhaalde samenkomsten met Las Cases, en wekten den naijver op dààr, waar het ongeluk de harten had moeten vereenigen. Gourgand had tegenover Napoleon het bewijs afgelegd van eene groote toewijding, maar bedierf zijne goede hoedanigheden door een buitengewonen hoogmoed en eene groote afgunst. Daar hij Napoleon in zijne laatste veldtochten niet verlaten had, beschouwde hij zich als diens uitsluitenden medewerker, en duldde nauwlijks, dat Las Cases op dat oogenblik de gewone vertrouweling van zijn meester was. Evenwel moest ieder zijne beurt hebben, en bij het dicteeren van de geschiedenis der laatste tijden van het Keizerrijk, die Gourgaud beter kende, zou het voorrecht der lange samenkomsten aan dezen komen. Maar in dien kleinen kring kon hij zich niet altijd inhouden; hij werd dikwijls twistziek en lastig. Napoleon had dan heel wat moeite, om de eensgezindheid te doen wederkeeren.

Las Cases zou evenwel niet lang een doorn in het oog van Gourgaud zijn. Napoleon's lotgenooten gingen somtijds naar Jamestown om, zoo mogelijk, eenig nieuws op te doen, en om, als het kon, in het geheim eenige gemeenschap met Europa te onderhouden. De eigenaar van The Briars, thans leverancier van Longwood, was dikwijls de tusschenpersoon van hunne correspondentiën. Maar nu koos Las Cases tot geheim agent een mulat uit, die naar Engeland zou worden gezonden met een brief aan Lady Clavering en een rapport over den toestand van Napoleon aan diens broeder Lucien, geschreven op een stuk zijde, om beter verborgen te kunnen worden. Deze toeleg werd echter ontdekt, en den 25sten November 1816 ging Sir Hudson Lowe met den adjudant-generaal Sir Thomas Reade, de adjudanten Gorriquer en Pritchard, twee dragonders en een commissaris van politie naar het verblijf van Las Cases. Lowe en de majoor Gorriquer hielden evenwel stil op eenigen afstand er van. Toen men vernam, dat Las Cases bij Napoleon was, kreeg de adjudant-generaal bevel hem te gaan verwittigen, dat hij hem van wege den Gouverneur onmiddellijk wenschte te spreken. Hoewel Napoleon hem op dat oogenblik dicteerde, veroorloofde hij hem weg te gaan. De commissaris van politie, die tot den drempel van de woning genaderd was, hield hem staande op het oogenblik, dat hij buiten de deur trad, en nam hem gevangen. Terwijl de commissaris wachtte, had Pritchard beslag gelegd op alle papieren, die hij in de woning van Las Cases vond. In eenige minuten was alles afgeloopen. Sir Hudson Lowe ontmoette onderweg dokter O'Meara en riep hem toe: „Uw vriend Las Cases is in veiligheid, gij zult hem weldra ontmoeten." Werkelijk ontmoette de dokter hem een oogenblik later tusschen de twee dragonders, onder geleide

van kapitein Pritchard, die hem als gevangene naar Hutt's Gate brachten.

Zoodra Napoleon van het geval kennis droeg, kreeg Bertrand bevel naar Plantation House te gaan, om zijne papieren, die gevonden konden zijn onder die, welke in beslag genomen waren, op te eischen, en om tegen die handeling te protesteeren. Sir Hudson Lowe hoorde Bertrand met meer eerbied aan, dan deze verwacht had. Van de in beslag genomen papieren werd een inventaris opgemaakt, en die, welke door Bertrand waren opgeëischt, werden hem teruggegeven.

Daar er op dat oogenblik geen vaartuig gereed lag om te vertrekken, werd Las Cases afgezonderd, zoodat hij met Longwood geene gemeenschap kon onderhouden. Bij meer nadenken vreesde Lowe echter, dat de tegenwoordigheid van Las Cases in Europa voor hem en de Engelsche ministers slechtere gevolgen kon hebben dan zijn verblijf op St. Helena, want eenmaal in vrijheid, zou hij bekend kunnen maken, hoe Napoleon behandeld werd. Hij bood derhalve Las Cases aan naar Longwood terug te keeren, onder belofte van niet meer te correspondeeren, en te denken aan de les, die hij door eene maand afzondering gehad had. Maar Las Cases had van zijn kant de overdracht, dat hij voor Napoleon in Europa nuttiger kon zijn dan op St. Helena. Hij was ook zeer ongerust over den gezondheidstoestand van zijn zoon, die van het klimaat te lijden had, en nam de genade van Lowe niet aan. Men stond hem niet toe Napoleon nog eenmaal te zien, tenzij onder getuigen, hetgeen hij weigerde; hij liet hem evenwel de beweegredenen van zijn besluit kenbaar maken, en zond hem tezelfder tijd verscheidene voorwerpen, waarvan hij de bewaarder was. Den 29sten December 1816 werd hij aan boord van de brik *Griffven* gebracht, om aan de Kaap het verlof af te wachten om naar Europa terug te keeren.

Sedert 20 October was Bertrand in de omgeving van Longwood gevestigd. Volgens zijne plannen had men hem een huis gebouwd, dat een onderdeel zou zijn van het nieuwe huis, dat voor Napoleon gebouwd zou worden; maar na 6 uren des avonds was hij evenver van dezen verwijderd als op Hutt's Gate. Na dat uur toch kon geene gemeenschap plaats hebben, zonder dat een Engelsch soldaat met uitgetrokken bajonet hem vergezelde, en hij verkoos niet altijd zich aan die formaliteit te onderwerpen.

Het vertrek van Las Cases bracht eene verandering in de gewoonten van Napoleon teweeg. Hij verdeelde nu zijn werk tusschen Gourgaud en Montholon. Gourgaud zou de geschiedenis van zijn veldtocht in Egypte schrijven. Aanvankelijk had hij, gelijk wij gezien hebben, Bertrand daarvoor bestemd. Daar dit moeilijke werk dezen evenwel mishaagde, had hij er zich van ontlast, zoodra hij daartoe gelegenheid vond. De Montholon werd met het werk van Las Cases belast, benevens met de zorg voor de archieven.

Ondertusschen ging de gezondheid van Napoleon, vooral door gebrek aan beweging, merkbaar achteruit. Een slechten invloed had ook de hoedanigheid van het water, dat bijna niet drinkbaar was, en niet altijd voldoende voor het bad van Napoleon, hetgeen minder te betreuren was, daar hij er veel te lang in zat. Sir Hudson Lowe beloofde maatregelen te nemen, om Longwood van water te voorzien. Hij liet dadelijk onderzoeken, welke werken daarvoor noodig waren en liet die uitvoeren; maar het duurde heel wat tijd, voordat er goed water in voldoende hoeveelheid was.

O'Meara maakte zich ongerust over den achteruitgang van de gezondheid van Napoleon, en zeide zulks in zijne rapporten. De Commissarissen spraken er over met den Gouverneur. Zij wilden, dat deze alle maatregelen zou nemen, opdat het gebrek aan beweging de gezondheid van den gevangene niet zou benadeelen.

(Wordt vervolgd.)

Het Zuid-Afrikaansch Museum te Dordrecht

Een kijkje in de Zuid-Afrikaansche Nederzetting.

DOOR

J. L. KOUWENAAR.

Voor onze bezoeksters verwijzen wij speciaal naar de Nos. 2035—2047, welke in een der vitrines van de zooeven verlaten groote zaal zijn uitgespreid. Ik heb, bekende een onderwijzer onlangs, niet veel verstand van naaldwerk, doch ik geloof dat er menig traantje zou vloeien bij mijn oudste, eischte men dat haar naaldarbeid zoo in de puntjes zou zijn als die der Transvaalsche zusjes van 9—15 jaar! Dit is geen brevet van onbekwaamheid geven aan onze kinderen, doch alleen van nut om te wijzen op den vooruitgang ook in deze afdeeling.

Photo's van scholen en hoofden van scholen of onderwijzers en onderwijzeressen met de kinderen sieren de wanden, terwijl de handteekeningen overal op de cartons geplaatst, bewijzen met welk een geestdrift de bezoekers der Wereldtentoonstelling van 1900 in het Paviljoen der Z.-Afr. Republiek „Onderwijs" bezochten.

En nu hebben wij slechts één wand van het kamerken bekeken.

Er tegenover bevinden zich de grafische tabellen van het *Spoorwegverkeer*, loopende van 1890—1898, en waaruit duidelijk blijkt dat ook hier de vooruitgang sterk gevoeld werd. Immers het reizigersvervoer steeg in die acht jaren van 66.176 tot 2.261.122 terwijl het goederenvervoer in 1890 bedroeg 61.348.493 ton en in 1898 1.754.903.880 ton.

Tabellen over het *post- en telegraafwezen*, *de postspaarbank* enz. alsmede die der *In- en Uitvoerrechten* sieren de overige wanden, doch u bezig te houden met een verdere opsomming van droge doch niettemin rake cijfers, staat niet in ons program.

Even nog een blik gegund aan de op hout gespannen teekeningen gevende van het *Staats-Gebouw* te *Pretoria* en van het *Paleis van Justitie* aldaar, het plan, de doorsnede en den gevel.

Hoe vindt ge die tien „*Tafreeltjes uit het Jachtleven*" die tot opluistering der wanden dienen? Zulk een jacht zouden we wel eens mee willen maken, wij die al heel trotsch zijn indien het ons gelukt — zonder zilveren hagel — met een paar hazen of patrijzen thuis te komen!

Boven de deur treft ons bij het verlaten een groote tabel, gevende een duidelijk overzicht van het werkzaam optreden der Société de Bienfaisance Française te Johannesburg. Alles dus *statistiek*, waarvan wij afscheid nemen om ons te begeven naar de *Kafferzaal*.

Wat hier te zien is overtreft onze verbeelding, want de vier wanden zijn als 't ware bedekt met allerlei voorwerpen, voor het grootste deel vervaardigd en gebruikt door de Kaffers of door de Boeren, maar in het laatste geval hoofdzakelijk in dat gedeelte hunner woning waarin de Kaffer huist. Later hierover meer bij ons bezoek aan de „Voortrekkerswoning."

We weten waarlijk niet waar te beginnen, en verwijzen u dan ook het liefst naar de Nos. 951—1538 van den Catalogus, doch willen voor hen die Dordrecht niet bezoeken, even enkele Nos. aanstippen, waarvan de meeste in den Catalogus met een sterretje (*) zijn aangegeven.

Om goed te begrijpen wat die groote *vijzel* beteekent onder No. 951 ingeschreven, moeten wij die reuzenfoto eens bekijken boven de vitrine in het midden der zaal geplaatst. Een kafferkraal of woning, waarvoor midden in de vrije boschrijke natuur de Kaffervrouw staat met „haar jong" bezig maïs te stampen in dien vijzel of houten mortier.

Blijkt de kracht van den houten stamper niet voldoende, zoo voegt de Kaffervrouw er No. 955 bij, een steen met gat, waardoor het wicht verzwaard wordt.

Lepels, schaaltjes, soms sierlijk op pootjes, alle van hout gesneden, dienen tot plaatsing der mondbehoeften, en de dubbele schaaltjes uit één stuk hout gesneden, worden enkel gebruikt door twee personen die elkander genegen zijn. Drinkglazen eveneens van hout, vullen het tafelservies aan. Potten en pannen staan er uit leem of ijzererts gebakken, terwijl verder een groote verscheidenheid gevonden wordt in stroowerk, waarin de Kaffer waarlijk handig is. Manden met en zonder deksels, tasschen, hoeden, vloermatten, alles weet hij te vervaardigen uit het stroo waarvan een specimen, als plant onder No. 718 ingeschreven, uw aandacht tegen den achterwand vraagt.

Wat denkt uw oningewijd oog van die vreemde stukken hout, die in menigte den wand sieren of op de vitrine zijn geplaatst. Kunt ge begrijpen dat dit „rustbanken" zijn? Men noemt ze „kopkussens" of slaapkussens, en de Kaffer zoowel als de Boer is hij op reis, bedienen zich ervan als waren ze donzen hoofdkussens. Er zijn er bij die met zorg en Kafferkunst gesneden zijn!

Stokken, knuppels en knodsen, voltooien de houtsnijkunst dier inlanders, die echter ook in beensnijden een groote vaardigheid aan den dag leggen, terwijl zij van brons, koper, touw en koralen allerlei voorwerpen, meest sieraden, weten te smeden, te vlechten of te rijgen.

Ook hunne fetichen of goden vergeten zij niet, getuige de boven op de kast geplaatste van hout gesneden poppen, deels aan de Goden, deels aan krijgshelden gewijd.

Hunne Muziek-instrumenten verdienen een bizondere vermelding. Vooreerst treft ons oog, dikwijls ook ons oor, een rij van plankjes, verticaal gesteld en aan elkaar verbonden met touwen, zonder elkaar te raken. Het geluid, dat een omwoelde stok hieruit haalt, komt eenigszins overeen met onze Javaansche gamelan. Letten wij. ook eens op de houten kettingen waaraan dit muziek-instrument hangt, omdat de talrijke ringen geen opening toonen, geen naad, niets, zoodat wij daaruit kunnen besluiten, dat deze kettingen, vaak twee à drie meter lang, geheel uit één stuk gesneden zijn. Verder zijn er hoorns of geweien van dieren, versneden tot blaasinstrumenten, trommels in den ronden vorm of als kruiken, en aan ijzeren staven geregen holle vruchten, gevuld

met pitten of steentjes, welke men voor een primitief telraam onzer scholen zou nemen.

Nog wijs ik u op de Nos. 1019 en 1020, op de zoogenaamde Tjobos of „kleedingstuk unicum" dezer volkeren, die zich verder enkel tooien met arm-, been- en halssieraden.

En nu onze aandacht bepaald bij de *Wapenen der Kaffers*. Vooreerst Bogen en Pijlen. Natuurlijk dienen deze tot schieten, doch de pijlen met houten kopstuk enkel als oefening in het schieten voor de jongeren, terwijl de ijzeren pijltjes fijn en reeds gevaarlijk door hun haakvorm, bovendien vergiftigd zijn. Men rake ze dus vooral niet aan, daar een wondje aan de hand zoo licht ontstoken kan worden door deze aanraking.

Zoo gaat het ook met de Speeren of Assegaaien, die werpspiezen, zoo handig door den Kaffer gebruikt, terwijl de Buffelhuid-schilden hen vooral beschutten in den strijd tegen andere stammen.

Nog zijn er strijdbijlen van velerlei grootte en zweepen, die niet veel verschillen van den Russischen knoet. Zoo vinden we onder No. 1529 de zweep van een Kaffer-opperhoofd, gemaakt van leder met ijzeren balletjes aan de leêren riempjes, waarbij ons een rilling over den rug loopt ook zonder dat wij de onze er voor leenen!

Dan is er nog, gesloten in de vitrine en gecatalogiseerd als No. 1538 het hout der plant, waaruit de Kaffers het vergif hunner pijlen halen.

Nemen wij afscheid van al die wreedheid, en stappen wij de volgende zaal binnen, waaruit ons vrede en rust tegenwaait. Wij zijn in de *Bibliotheek of Perszaal*, o. i. nog niet uitgebreid genoeg, al duizelen wij van de verscheidenheid hier gevonden. Dadelijk zullen wij u zeggen waarom ze nog uitgebreider hadde kunnen zijn, die liefste en rustigste aller zalen, maar vooraf een vluchtigen blik gegund aan alles om ons heen.

Reeds bij het binnentreden stemt ons het gewaad der wanden blij, en zien wij dat hier een methode is gevolgd die ons voor ronddwalen zonder doel behoedt.

De kasten, helaas, moesten hier afgesloten worden met ijzerdraad, omdat het bleek dat het achtste gebod niet stipt werd nageleefd, maar alles werd zóó geschikt en geplaatst dat het geen moeite is tenminste de titels te zien van den rijken voorraad Boeken en Tijdschriften hier verzameld en enkel sprekende over Zuid-Afrika. Toch, het moet ons van het hart, menig uitgever verzuimde een ex. van zijne uitgaven aan het Museum af te staan betrekking hebbende op den oorlog of het land, terwijl ook niet elke Courant zoo vorstelijk beloonde de pogingen van het Pers-Comité, dat onder leiding van Mr. Meyroos fungeert, als b.v. het Nieuws van den Dag dat de gebonden jaargangen afstond van dit blad van 1898—1901. Hadden alle bladen zoo den weinig kostbaren eisch van het Comité beantwoord, nog grooter ware de nu reeds dankbaar erkende uitslag geweest. Is het u nu duidelijk dat deze zaal nog voor veel uitbreiding vatbaar is? Komt Persmannen, komt Uitgevers, strijkt de hand eens over uw hart en gedenkt deze hoogst belangrijke zaal van het Zuid-Afrikaansch Museum.

Tegen den wand links bij het binnentreden, prijken de kopstukken van alle bladen, zoo binnen- als buitenlandsche, het Pers-Comité toegezonden; in behaaglijke wanorde zijn ze op en onder en over elkaâr gesmeten, maar toch een prettig geheel vormend. Hieronder bevinden zich in een kast de Hollandsche tijdschriften en boeken, in de andere de Fransche en Duitsche broederlijk bijeen.

Recht er tegenover zijn twee kasten gevuld met Engelsche Persproducten, terwijl als wandversiering allerlei platen, biljetten enz. zijn aangebracht waaronder een rood affiche „Entrée interdite aux anglais", volstrekt niet slaat op de plaats waar wij ons bevinden, doch enkel als Souvenir uit Parijs werd gezonden waar het in menig lokaal was aangeplakt.

Zou men de Engelschen hier willen weren, men zou er jingo's first class bij moeten voegen, want van niemand minder dan

van de Engelsche Vereenigingen „the League of Peace", van het „Stop the War Committee", van mannen als Stead, Arnold de Lisle, van Beek, Gray, Murrel en Parsons ontving het Z.-A. Museum materiëelen en zedelijken steun.

Eewonderen wij de groote en kleine biljetten en vooral de platen overal tegen den zolder en de muren gehangen, dan gevoelt men eerbied voor de hardnekkige pogingen van het goede deel der Engelsche natie, dat niet wilde dat de smet zou kleven op een groot volk, dat zoo klein handelde!

En wat zegt ge van die reuzentafel met glas bedekt, waaronder de voornaamste teekeningen uit of omslagen van tijdschriften den buitensten rand geven in den vorm van een hoefijzer? Een er van is typisch aardig, die der Vie illustrée recht over den ingang. Een handig photograaf wist Oom Paul met Joe Chamberlain zoo te nemen dat ze, arm in arm, been over been, in vergenoegde stemming zitten te wachten op de dingen die komen zullen, terwijl o, toppunt der spotternij „Deux Amis" als drooglakoniek onderschrift dienst doet.

Er liggen meer geestige schetsjes en woordjes, maar ze u alle aan te wijzen, dat verbiedt mij het geduld van mijn uitgever. Even wijs ik u echter nog op het kleine groene affiche midden in gelegen, waarop zoo maar in eens a. u. b. de groote Z.-Afr. kwestie wordt opgelost.

Immers het biljet, destijds overvloedig verspreid en aangeplakt te Parijs, zegt in de Fransche taal: „als wij koningin Victoria eens ten huwelijk gaven aan President Kruger, dan ware alles in orde".

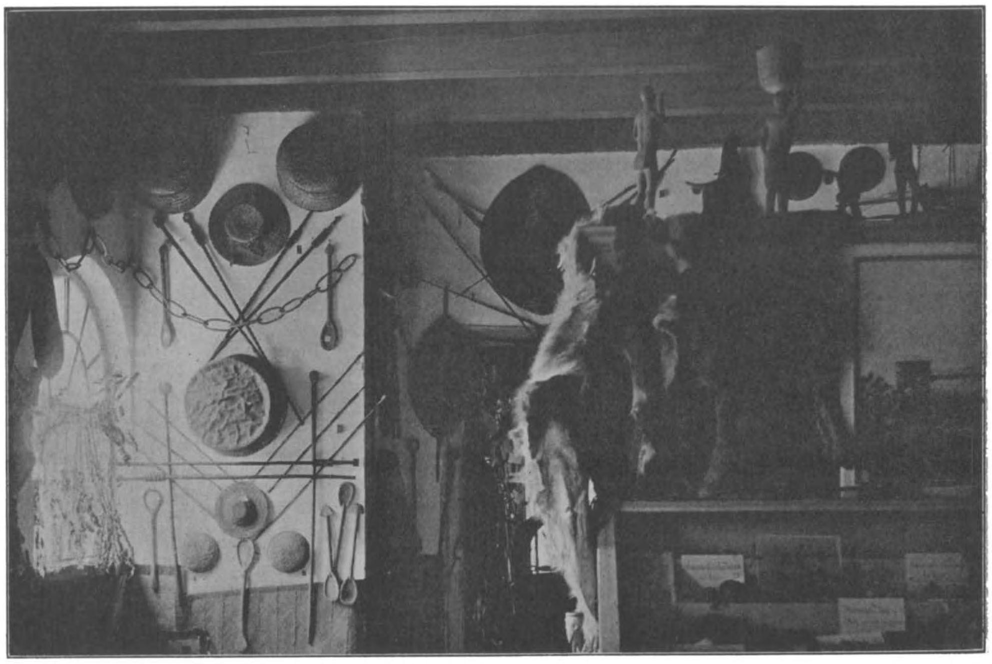

Een hoekje van de Kafferzaal.

Dan volgt een rand van portretten in kleurendruk der Engelsche Hoofdbevelhebbers in Zuid-Afrika; nog meer naar binnen de voornaamste muziekstukken den Boeren gewijd en in 't midden een groote varia van aardige glasbiljetten in verschillende talen.

Tegen de vensters staat in goed licht een flinke breede tafel, omringd van stoelen die ons uitnoodigen tot rusten. Dit is de

perstafel waaraan de lichamelijk vermoeide journalist de indrukken zijner wandeling door het Museum in alle kalmte kan neerschrijven, op zijn gemak, als ware hij thuis. Trouwens, wie zal het niet met ons eens zijn, dat zich hier, in deze gezellige zaal een ieder thuis gevoelt? Haast hadde ik er bijgevoegd, zelfs de ongeletterde, want die zich de moeite wil getroosten hier een uur, een morgen of middag, een geheelen dag te vertoeven, kan ongetwijfeld tevreden zijn met dien arbeid, alles te lezen wat tafels en wanden siert, terwijl de ongeletterde uren kan doorbrengen met het bekijken der platen tegen muur en zolder en op de reuzentafel uitgespreid. Voor een ieder zijn ook de albums ter inzage gelegd op de perstafel, en deze albums mag men veilig de „kaart van het land" noemen, niet in geographische teekeningen of kaarten aanschouwelijk voorgesteld, doch in photografische afbeeldingen van alles wat de weelderige natuur van Zuid-Afrika aanbiedt.

Nu eens is 't of men „onder Palmen wandelt," dan weder of u de gebraden duiven in den mond zullen vliegen, doch ook wel zoekt ge te vergeefs naar een oasis tusschen die kale rotsblokken. Mag ik u even een kijkje laten nemen in een der voornaamste albums, te Pretoria in 1888 verschenen en met recht „Pittoreske kiekjes op Transvaal" gedoopt? Er zullen zeker nog velen overblijven die in de noodzakelijkheid verkeeren, het Zuid-Afrikaansch Museum enkel door lectuur te bestudeeren, en die niet dadelijk een album met 100 groote foto's onder hun bereik hebben. Voor hen dus kan mijn beschrijving nuttig zijn.

De Leden v/d. Ed.Achtb. Volksraad der Z.-Afr. Republiek, zooals deze was saamgesteld in 1885 openen de rij, en sluiten zich om zoo te zeggen bij ons aan, op onze wandeling door hun geliefd Vaderland.

Wel zijn ze stoer, die Mannen van Stavast: „Oom Paul" in hun midden, en „Zijn Staf" er om heen. Die staf bestond toen uit de HH. C. J. Joubert en C. J. Bodenstein, Vice-Presid., Dr. W. J. Leyds, Staats-Procureur, P. J. Joubert, Commandant-Generaal, W. E. Bok, Staats-Secretaris, J. P. Marais, Lid v/d. Uitv. Raad, T. N. de Villiers en H. J. Schoeman, Plaatsverv. Leden v/d. Uitv. Raad. Verder vinden wij bovenaan het portret van J. J. Hoffman, den Voorzitter van genoemden Volksraad met de Leden van den Raad, waaronder ons nu zoo bekende en sympathieke namen als Botha, de Wet, de la Rey, Erasmus, Potgieter, Jorissen, Grobler, Wolmarans, Van Boeschoten en anderen, te veel om allen te noemen.

In zulk een uitgelezen gezelschap zal het u verkwikkelijk zijn den tocht te wagen. Stelt u voor, telkens een Panorama te ontmoeten, waarbij het mij vergund zij als uw cicerone, u zeer vluchtig te wijzen op het meest aantrekkelijke. Verplaatsen we ons dus snel als de wind naar *Roodrand Vallei*, naast dien man boven op het rotsblok, die een juweel van een plaatsje uitzocht om van dit heerlijk panorama te genieten.

Vóór ons liggen de goudvelden van Potchefstroom, er achter stroomt de Vaalrivier en daarachter ontdekt ons oog een keten van kopjes. Heerlijk land. Zoo rijk aan natuurschoon!

Van hier naar de Buffalo-kloof is maar een stapje, en de rustige rust van die streek treft ons nog meer dan het woelige van zooeven.

Nu naar *Wonderfontein*, waar de druipsteen ons herinnert aan de Grot van Han. De opname dezer foto geschiedde dan ook met elektrisch licht, want in de 100 × 60 voet metende oppervlakte, met een hoogte van 65 voet, is het natuurlijk pikdonker, en daarbij steeds druppelend, zoodat de duidelijke opname een ware kunst mag genoemd worden.

Klein-Marico, bij Zeerust, met een drift of doorwaadbare plaats. Ziet ge den boerenwagen met zijn 8 ossen. Eén kaffer geleidt ze. Ginds, waar de rivier dieper wordt, zien wij de watervallen zoo menigvuldig in deze streken aangetroffen. Zoudt ge niet zeggen dat deze lage breede cascade door menschenhand werd aangebracht, zoo regelmatig gelijk is de rand van het vlak, van waar het water valt.

Nu komen wij spoedig aan *Zeerust* de hoofdplaats van het Maricodistrict, gunstig gelegen in een vallei, beschut door de kopjes.

Groot Marico biedt een veel woester natuur aan dan het kleine van dien naam en de daar drenkende ossen zijn voor ons het eenige bewijs, dat wij niet in geheel onbewoonde wildernissen staan. Hier ligt Elandsrivier stroomende langs den Pilangsberg.

Verspitst u maar vast op iets heerlijks, want het ruischen van het water bewijst ons niet alleen dat wij weder een waterval ontdekt hebben, maar we bevinden ons voor den heerlijk gelegen Kruger'sval die van een hoogte van circa 150 voet te Baviaanskrans van den Magaliesberg tusschen rotsblokken en kloven naar beneden stort. Hier staat dichtbij de Boerenhoeve van President Kruger.

Nu naar het District Rustenburg en wel naar de fraaie Beaufortvallei bij Magaliesberg gelegen.

Rustenburg zelf ligt erg rustig en nog al in een breede vlakte, zoodat wij hier niet lang willen vertoeven maar ons spoeden op de vleugelen der verbeelding naar het heerlijke Witwaterrand, waar ook al weer een waterval ons verfrischt, de Sterkfonteincascade geheeten. Zoo ontmoeten wij er nog vele op onzen tocht, de middel cascade te Krugersdorp, die in het tranendal bij dit dorp gelegen is en eindelijk de beroemde opper-cascade een heerlijk schouwspel der natuur.

Broodkrans er dicht bij gelegen, is weêr verbazend dor en rotsig, maar de Witwaterrands-cascade te Roodkrans, komende van een hoogte van 220 voet, bekijken wij wat nader. Zij is een der bronnen van de Crocodilrivier of Limpopo. Hier zijn wij niet ver van de Goudvelden van Witwatersrand.

Hoe bevalt u die kolk of zoogenaamde „Pan", zijnde een natuurlijk waterreservoir liggende in de Transvaalsche hooglanden met Johannesburg in 't verschiet. Ge ziet dat we snel van richting veranderden, en dat zonder veel vermoeienis. Wij blijven nu een oogenblikje toeven in en om de Goudstad, de stad van den rooden Duivel zeggen de Boeren „Die Wiig van die slech Mensdom". Doornfontein ligt er dicht bij. Hier staan wij op den hoek van Jeppe- en Pritchardstraat. Groot zijn hier de gebouwen en echt modern ingericht, maar toch trekken zij ons niet zoo aan als de echte natuurtafreelen reeds bekeken en waarvan er nog vele voor ons te zien vallen. Evenwel dienen wij, voor een goed begrip van het geheel, ook in de steden een blik te werpen. Nu Johannisburg, straks Pretoria, maar daar komen wij eerst later.

Kijk daar staat de Mailkoets, bespannen met 8 paarden. Willen wij die nemen en ons naar Pretoria laten brengen? Een heel gevaarte is 't, die zware kast met banken bovenop, en verrukkelijk moet het zijn een reisje er meê te maken, b.v. van Kimberley Barberton via Pretoria en Johannesburg. Maar zwaar vermoeiend is de tocht ook, vergeten wij dit niet.

Willen wij, alvorens afscheid van deze streek te nemen, nog even in Witwatersrand een mijn, een goudmijn gaan bekijken. Dat verzuimden wij zooeven, toen we deze streek bezochten. Veelal zijn 't Kaffers die hier werken, doch de „ziel van de negotie" is toch de „Witmensch". Hier gaan de wagentjes naar de diepte, daar zien wij ze weder boven komen.

Nu dienen wij onze oogen den kost te geven en ons als oningewijden laten uitleggen, wat er hier te zien valt.

We zijn dan binnen in de gebouwen en staan voor de Quartzstampers.

Of wij nu uitlegging zullen krijgen van de groote industrie, voor een deel de oorzaak van Z.-Afrika's rampen, hangt veel af van de beleefdheid der autoriteiten. Wij laten dit echter over aan de nasporingen onzer vrienden die gaarne de technische zijde willen bestudeeren en die vooral in het werkje van onzen landgenoot den Hr. Begeer, „the Metallurgy of the Gold", in de bibliotheek aanwezig, veel merkwaardigs zullen vinden voor deze studie.

Nu naar Potchefstroom, waar we het Britsche fort bezoeken, dat haastig werd opgeworpen in 1880/81 bij het uitbreken van den Boerenoorlog en dat het graf werd van 250 Engelschen, die het 100 dagen heldhaftig verdedigden.

Heidelberg bezoeken wij hierna met zijn kloven; Klerksdorp en dan Moorddrift, waaraan droevige herinneringen zijn verbonden. In het district Waterberg gelegen, noemt men sedert 1854 het boschje aan de overzijde, „groot Moorddriftskerkhof", want hier werden in dat jaar de Boerentrekkers door het Kafferhoofd Makapan op een Olifantenjacht uitgenoodigd, en verraderlijk vermoord. Potgietersrust ligt hier dicht bij. Hierachter ligt de kraal, het Kafferdorp in de Nijlstroom vallei, destijds door Makapan en zijn mannen bewoond.

Iets verder vinden wij Zoutpansberg met de Makapan's kelders, eveneens rijk aan bloedige herinneringen, getuige de schedels en beenderen nu nog veelvuldig aangetroffen. De Boeren onder Potgieter namen hier wraak op het moorden der Kaffers, en niet minder dan 3000 dezer inboorlingen lieten hier het leven. Steeds de Mensch sterker in kracht en macht tegen den Mensch!

Elandskopjes, Duur en Duur in hetzelfde District doen ons waarlijk denken aan de groote steenen, aan die overoude Hunnebedden in ons Drente.

Nu zijn wij genaderd tot de „Zoutpan". Hier is weder de nijverheid aan het woord. Gedurende de wintermaanden als het water tot deze „pans" is doorgedrongen, wordt door verdamping zout verkregen. Het overvloedige water wordt er naar vierkante bakken geleid, zoodat het niet in den grond kan dringen en de natuur doet het overige. Na 5 of 6 weken, geholpen door de stralen van de zon, heeft zich op den bodem dezer reservoirs een korst gevormd, welke het zuiver kristal heldere zout oplevert.

Van deze zoutpan trekken wij naar Schoemansdal. Even nog het reuzenblok bekeken, een specimen der verdedigingswerken van het machtige Kafferhoofd Magato.

Hoog ligt het, dus klimmen, veel klimmen moeten wij, en slechts een smal voetpad brengt ons daar, waar eens het paleis van dien zwarten opperheer stond. Zoo verbazend vreesachtig was deze heer en meester der zwartjes, dat er drie dagen noodig waren den man te overtuigen, dat het enkel te doen was foto's te nemen van zijne koninklijke hut, en dat die toestellen waaronder Witmensch zich verborg, geen kanonnen of vuurspuwende verderfsartikelen waren.

Hoe bevalt u de regeling van den postdienst in dit district?

Loopers komen er op ongeregelde tijden aan met zware pakken op het hoofd; zij blazen op een trompet of hoorn, teneinde kond te doen van hun tegenwoordigheid. Wie dan op dit herhaald sein niet voor den dag komt, welnu die zoeke maar op een bepaald punt wat er voor hem werd neergelegd.

Bekwah's kopje bij Lovedaal Park in de Spelonken gaan wij voorbij, ook het Lwohla Park en merken op onzen tocht het dorpje Ndakendjaka, bekend als een „Christendorp" onder Magwamba, het hoofd der Induna's.

Die „Spelonken" geven ons heel wat te zien. Het hoogste punt van Zoutpansberg is „het Heilig woud," 8000 voet boven de vallei gelegen.

Ziet ge wel hoe die Kaffers er de zware houweelen hanteeren, die onze aandacht reeds trokken in de Kafferkamer van het Museum?

Alles is hier Kaffer en nogeens Kaffer. Opperhoofden ontmoeten wij er zooals Motshetwen, gezegend met een aantal vrouwen.

Zijn kraal ligt hier dicht bij, in Groot-Spelonken. Midden in het woud treffen wij een ijzer-smelterij aan, wel primitief maar toch productief.

Eigenaardig is het dat in het oosten der Spelonken een fontein ligt, bij Bvue of laagland, waarvan het water enkel stroomt van zonsondergang tot zonsopgang.

Men spreekt veel over de woudreuzen van Amerika, maar op onzen tocht treffen wij toch ook boomen aan, die reusachtig

groot zijn. Daar ligt er een geveld, en terecht maakt onze geleider de opmerking, het zeer te betreuren is, dat geen wet in deze streken tenminste het onnuttig vellen der boomen verbiedt.

Onze Jacob van Lennep laat in zijn Klaasje Zevenster door Ds. Bol een kleine berisping toedienen aan de schatrijke Mevr. van Doertoghe, die voorstelde een open plek te laten maken, omdat die zware boomen haar het uitzicht moeielijk maakten. En wij vinden dat Van Lennep gelijk had, en dat ook bij ons menig Gemeentebestuur wat meer moest nadenken, alvorens het vellen van boomen toe te staan.

Zeker, er zijn uitzonderingen, maar 't is als Ds. Bol zeide: Een menschenleeftijd en meer duurt het alvorens het boompje een boom is en alles, Mevrouw, kunt ge u voor uw geld aanschaffen, maar schaduwrijke boomen gaat moeielijk.

Hier naderen wij de zoogenaamde Prospector's kwartieren, die der goud- of diamantopspoorders. Wij bereiken nu de Olifantsrivier, de Hercules knods, een natuurlijk gevormde rots, Arkone's kraal in het Magalie gebergte; dan het ijzerhoudend Steelpoort met zijn „magneet hoogten", de 70 voet hooge Swisswaterval bij Potspruit. Daar is Lijdenburg met zijn goudvelden. De Tijgerskreek is heerlijk gelegen en de 309 voet hooge Macmacwatervallen hooren wij reeds van verre. Er zijn er zoo vele, doch wij kunnen ze niet alle bezoeken.

Bibliotheek en perszaal.

Wij naderen nu Barberton, waar Landdrost de Villiers regeerde. Dichterbij Eurêka stad. Nog verder de zandsteen rotsen, bij de Kaap goudvelden met Elandsrivier en eindelijk Middelburg.

Pretoria bewaarden wij voor het laatst, doch oordeelen het overbodig u van de hoofdstad der Zuid-Afrikaansche Republiek een beschrijving te geven, die evengoed, beter zelfs, te vinden is in boeken en bescheiden in de Bibliotheek van het Museum aanwezig; daarbij vindt een ieder die met

aandacht de wanden der zalen van het Z.-A. Museum bekijkt, er zooveel afbeeldingen van alles wat het moderne Pretoria te zien geeft, dat het waarlijk onnoodig is de beelden te beschrijven door het album weêrgegeven; alleen bij den Wonderboom in de omstreken zoo welig wassende, raden wij u aan stil te staan. Die boom, zoo breed en zoo wijd getakt, geeft ons het ware beeld der weelderige natuur van het meest beschaafde land van het zwarte werelddeel.

En hiermede is onze eerste wandeling door het Z.-A. Museum geëindigd.

Tweede wandeling door het Zuid-Afrikaansch Museum.

Beneden.

II.

Na genoten rust, in de Perszaal dalen wij langs de ijzeren trap voor den ingang der Kafferzaal, en bevinden ons voor een ruim en goed verlicht vertrek, waarin de voorwerpen zijn tentoongesteld door de krijgsgevangenen vervaardigd, tijdens hun ballingschap in Ceylon, St. Helena en Bermuda. (Zie nevensstaand plan).

Alvorens rond te kijken en deze waarlijk uiterst belangrijke verzameling nader te bespreken, moet het ons van het hart warme hulde te brengen aan mannen als de H.H. Funke van Ceylon, Verselewel de Witt Hamer van St. Helena en Hooreman van Bermuda, die met hunne vrienden als ware initiatief-mannen hunne medegevangenen wisten aan te zetten wat meer te doen dan „hun naastbijgelegen plichtje" in die tijden van ballingschap, waarin verslapping en onverschilligheid zoo gemakkelijk den mensch overheerschen.

Zeker, hun optreden onder die zeer verschillend begaafde mannen, was o zoo moeielijk, o zoo ondankbaar! Zij, die begrepen welk een edel doel de voorgangers zich voor oogen stelden, namelijk Oud-Holland hun dankbaarheid te toonen voor de vele lafenissen in elken vorm vandaar naar de kampen gezonden, juist, die mannen waren vaak het minst in staat een stukje redelijk afgewerkt „speelgoed" te maken, terwijl de handige werklui onder hen, gewoon met beitel of mes om te gaan, niet altijd dien lust toonden welke „Curiosa" schiep, zooals wij toch hier ontmoeten. En die stoere kerels, die praktisch ontwikkelden, werden dan somwijlen behandeld als groote kinderen door den intellectueel, die, bij aankomst eener nieuwe zending uit Oud-Holland, vooraf aanspraak maakte op voltooiing van den begonnen arbeid, om dan weer aan de verschillende Comités alhier nieuwe proeven van houtsnijkunst, van geduldoefening, van bedrevenheid in het breien, knoopen of haken, naar dat tweede vaderland van „Oom Paul" te zenden.

Zij die geen flauw begrip hadden van een beentje uit de soep, of van een stuk gevonden hout een voorwerp te vervaardigen, dat ten minste op iets geleek, zij teekenden een kaart van het eiland, zij bedachten een puzzle of zij wisten hoe onhandig ook, toch een broche of speld te maken met opschriften als „Denk aan mij," „Liefde," „Geloof, Hoop en Liefde," enz.

Z.-A. MUSEUM (beneden).

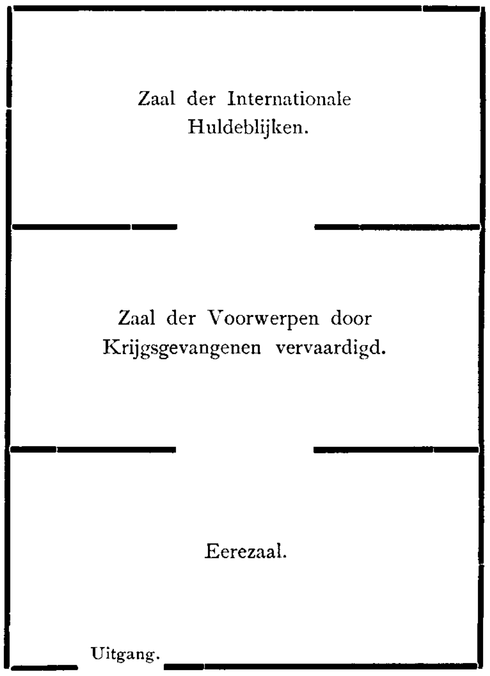

Wij begrijpen immers dat trots dien gebrekkigen arbeid, veel werd gevoeld, misschien veel werd geleden onder het werk? Nemen we ons dus voor deze zaal te betreden met grooten eerbied, met diep medelijden en met een open oog voor alles, zelfs voor het meest gebrekkige dier arme slachtoffers, in den kamp om Vrijheid en Recht.

Meer dan 40 kaarten, gevuld met een groot aantal kleine voorwerpen, sieren de drie wanden der zaal, terwijl de vierde wand helder licht van de binnenplaats werpt op tafels en kasten, rondom en in het midden geplaatst, en geheel gevuld met snuisterijen.

Nu, de Catalogus geeft dan ook niet minder dan 1850 nummers aan, enkel voor dit zaaltje (Nos. 4001—5850) en het zou ons té ver voeren, wilden we elk voorwerp in het bizonder bespreken. Toch wijzen wij gaarne op de namen, waaronder zeer bekende, in den Catalogus achter de nummers geplaatst, voor zoover dit op de voorwerpen bij aankomst mogelijk was te zien.

Als 't u goed is, beginnen wij met de tafel recht voor ons, waar we een tiental ossen voor den ons nu reeds bekenden „Ossewa" zien staan. Alles is van hout gesneden met een gewoon zakmes, vergeten wij dit niet, en toch zit er „in di goeje dier" die zachtheid, die den Boer zoo aantrekt tot zijn viervoetigen kameraad.

Op de tafel er naast staat ook een fraai knutselwerk, uitstekend geslaagd en al weêr van praktischen aard, al kan dit kleine specimen weinig dienst doen. Het is de bekende Dorschmachine met locomobiel.

Als wij zeggen bekend, bedoelen we in het land der Boeren, die overal heen, soms op mijlen afstand van hun woning, dit nuttig meubelstuk van hun bedrijf over de velden vervoeren, ten einde na het maaien, dadelijk gelegenheid te hebben het graan te dorschen, in zakken te doen en het zoo gemakkelijker naar de hoeven te vervoeren. Maar daarom wordt het stroo, worden de halmen niet als waardeloos achter gelaten, volstrekt niet, en als we straks de Boerenwoning bezoeken, kunnen we ons overtuigen dat dit laatste ook dienst doet.

We blijven echter veel te lang toeven bij één voorwerp, hoe belangrijk de beschrijving wezen moge, omdat er nog zooveel te zien valt en we niet te veel van het geduld onzer lezers mogen vergen.

Alweêr een Boerenwagen, een ossenwagen. Of hun gedachten ook bij huis zijn geweest, toen ze aan het knutselen gingen!

Daar een sjees, een zoogenaamde Cape-Car, daar een tilbury, het hardloopertje der Boeren zoowel als der Kaapbewoners.

Er naast een ploeg, ook al weêr den landbouw herinnerende en verder op die tafel, een droevig souvenir aan den oorlog, de ambulancewagen van het Roode Kruis. Zelfs het inwendige, de brancards hangende boven elkaar, is uitstekend weêrgegeven.

Een ander geeft ons een kanon met ammunitiewagen te zien, waarop de Tommies zijn gezeten, terwijl weêr anderen, gewoon aan fijner werk, hun geduld toonden door het maken van houten of beenen voorwerpen in den buik van een flesch, waarvan de nauwe hals ons doet vragen hoe het mogelijk is, dien trap met leuning, dat dwarshout en die wieken van een molentje er in te krijgen, goed op elkaâr passend en aan elkaâr gehecht.

Dat lichte, fijnbewerkte houten geraamte is een flesschen- of glazenbak, geheel uit plankjes van sigarenkistjes gemaakt. Ook een geduld werkje!

De maker van het volgende voorwerp, waarlijk de moeite waard met aandacht bekeken te worden, heeft waarschijnlijk gedacht aan huis, aan moeder de vrouw, toen hij die fijn gesneden, keurig gepolijste naaidoos maakte, waarvan het deksel bizonder fraai uitgesneden is. Nog zien wij andere naaidoozen en ook doozen die bij opening blijken lessenaars te zijn.

Verder nog tafeltjes, aschbakjes van uitgeholde kokosnooten, en last not least vijf tommies, gevangen genomen Engelsche soldaten, wien de spotter, die dit vervaardigde, één koord om de vijf halzen bond. Besluiten wij met te wijzen op een kunstig gesneden viool op natuurlijke grootte.

Nu hebben wij de voorwerpen op de tafels

bekeken en doen eens de rondte langs de muren, gevuld als 't ware met voorwerpen, waarvan de meeste op cartons geregen zijn, en waarboven de nummers van den Catalogus duidelijk zijn aangegeven. Dit is minder gedaan om de groote waarde dier vaak nietige zaken, dan wel om de namen te kunnen volgen der vervaardigers, welke zooveel mogelijk in den Catalogus zijn aangegeven.

Nu mag een onverschillige zeggen: wat raakt 't mij door wien deze of die servetring of penhouder is gesneden, 't is ons toch wel aangenaam even onze gedachten te bepalen bij namen als Botha, De Wet, Potgieter, Jooste, Theron, Joubert, Pretorius, Uijs, Erasmus, Steyn, Kruger, (Oom Pauls kleinzoon) en honderden namen meer, want de arme drommels deden toch wat ze konden!

Lang blijven we niet vertoeven bij de kaarten, gevuld met servetringen, penhouders, das- en doekspelden, vouwbeenen, horlogekettingen, doosjes, fluitjes, enz. enz., doch bekijken wel met aandacht de groote verscheidenheid wandelstokken en rijzweepen, in bevallige wanorde aan de muren gehecht, die alle met rood doek zijn bespannen.

Ook vinden we daar een verkleind model van het Mauser-geweer, en een groot aantal gebreide of gehaakte dassen in mengeling van kleuren.

Nu blijft ons nog over stil te staan voor vitrines midden in de zaal geplaatst, waarin de meest fijne voorwerpen zijn geborgen. Allerliefste houten banken en stoeltjes met houten of matten zitting, doosjes met bizondere sluiting, een geheel dominospel uit soepbeenderen gesneden, een schaakspel, keurig afgewerkte vouwbeenen, een schelp waarop vlaggen en wapens zijn geschilderd, en dan een aantal houten kruisen, die velen onzer hun jeugd herinneren, omdat we toen zeker ook wel eens zulk een mysterie ter hand namen, waar men bij het uittrekken van één stukje hout, het geheel uit elkaar doet vallen, terwijl het vaak een heele toer is, 't dan weder in elkaâr te zetten.

Aan de overzijde liggen nummers van de verschillende couranten door de gevangen Boeren, met verlof der Engelsche regeering, uitgegeven. Zelve hebben zij die vliegende blaadjes gedrukt, en slechts een er van, „de St. Helena Guardian, is in de Engelsche taal, terwijl „de Strever", Orgaan der krijgsgevangenen op Ceylon, „de Krijgsgevangene", dat van St. Helena en „de Kampkruimels", ons zuiver Hollandsch of Afrikaansch geven.

„De Strever" blijkt het best van alle geredigeerd te zijn, en hiervan zijn dan ook de meeste nummers voorhanden, loopende tot einde Mei, dus tot kort vóór den Vrede.

Er ademt een godsdienstige geest uit dit blaadje, aangeduid trouwens door „Voor Christus en Kerk" onder den titel gedrukt. Zijn de overige blaadjes meestal met den Trypograph gedrukt, „de Strever" beschikte over een letterkast die niets te wenschen overliet.

Ook de redaktie was in goede handen, en menig artikeltje in ballingschap geschreven en daarin opgenomen, behoeft zich zijn oorsprong volstrekt niet te schamen.

We hebben nog zoo veel te zien hier beneden, maar toch willen we even een kijkje nemen in enkele nummers.

Indien ge meent dat de geest die er ademt uit dit blaadje dweepziek stijf is, dan vergist ge u geheel; zeker, godsdienstig, vroom berustend is de toon en dat verwacht men van een volk dat vasthield aan het Geloof, trots bitter lijden en zware beproeving.

Willen wij samen dit stukje eens lezen dat onder den titel „Slaap en Dood" door J. H. de Ridder werd geschreven, in het nummer van 17 Mei l.l.? Luistert eens hoe rein die taal is en vraagt u zelven dan eens af, of zulk een lectuur niet weldadig moet werken op de gevangenen in een kamp, waar de Doodsengel ook zoo menigmaal zijn hand zwaaide over oud en jong.

„Broederlik vereenigd wandelden op eenen avond de engel des slaaps en de engel des doods over de aarde. Zy legerden

zich op een heuvel, niet ver van de woningen der menschen. Een weemoedige stilte heerschte in het rond en de avondklok van een verwyderd dorpjen liet zich niet meer hooren.

Stil en zwygend, zoo als zy gewoon waren, zaten de beide weldadige geesten der menschen, arm in arm, ter neder en reeds naderde de nacht. Toen verhief zich de engel des slaaps van zyn leger op en strooide met een zachte hand de onzichtbare slaapkorrels. De avondwind voerde ze naar de stille hut van den afgematten arbeider. Nu naderde de zoete slaap tot de bewoners der landelike hutten, van den grysaard af, die op zyn staf leunt, tot den zuigeling in de wieg toe. De zieke vergat zyne pynen, de treurende zyn kommer, de arme zyne zorgen. Aller oogen sloten zich. Na het voleindigen van zyn werk, vlijde zich de weldadige engel weder naast zijnen ernstigen broeder. „Als het morgenrood daagt," riep hij met vroolike onschuld, „dan prijzen mij de menschen als hunnen vriend en weldoener! *O, het is zoet, ongezien en heimelik wel te doen!* Hoe gelukkig zijn wij, onzichtbare boden van den goeden geest. Hoe schoon is ons stil beroep."

Zoo sprak de vriendelike engel van den slaap. De doodsengel zag hem met stillen weemoed aan, en een traan, zooals de onsterfeliken alleen storten, glinsterde in zijn, groot donker oog. „Ach!" sprak hij, „waarom mag ik mij niet, als gij, over vroolike dank verheugen? De aarde noemt mij haren vijand en rustverstoorder." „Mijn broeder," hernam de engel van den slaap, „zal ook niet bij het ontwaken, de goede in u zijn vriend en weldoener erkennen en u dankbaar zegenen? Zijn wij geene broeders en knechten van éénen Vader?" Zoo sprak hij. Toen glinsterde het oog van den doodsengel en teederder omarmden elkander de beide boden des vredes.

Uit de advertentiën, die vele zijn in dit blaadje en ook in de overige organen treft men recht „leuke" aan, en wilt ge gelooven dat een aandachtige blik op deze verscheidenheid ons juist de ware sfeer leert zien, waarin die duizende mannen in ballingschap leefden.

Enkele staaltjes geven wij ten beste:

De heer J. FRANCIS,
Tande Dokter,

Is nu gereed om eenige soort werk te doen, trekken, stoppen, of valsche tanden inzetten. Kantoor achter de biljaard-kamer. Uren 8—11 v. m. 2—4 n. m. Specialiteit: de zwart van tanden af te nemen.

A. du TOIT, Hut 60,

wenscht hiermêe bekend te stellen dat hij nu zyne vertooning van curios niet meer in Hut 60, maar wel in de

Gras-Zaal

heeft. Wil iemand gaarne iets in den lyn van

Curios,

beschouw dan altoos *eerst* zijn voorraad. PRIJZEN ZEER BILLIJK.

C. F. ROTHMAN, Hut 42.

KUNST-AFNEMER, RETOUCHEERDER, PORTRETSCHILDER in de Levenskleur. Eenig oud portret opgewerkt en vergroot. Pryzen zeer laag.

ROELOF v. d. MERWE,
Winkel No. 12,

Neemt orders aan voor MANSKLEEREN. Heeft een voorraad van alle benoodigheden.

Nog laten wij voor onze lezers volgen een uittreksel van het blaadje, den dood meldende van een jongen Boer.

IN MEMORIAM.

Op Woensdag avond kwart voor tien is alhier in 't hospitaal aan de maagkoorts J. P. Hartman van Patchoana, Thaba 'Nchu in zyn achttiende jaar overleden.

Zyn heengaan was zacht. Wy voelen met zyn broeders in Hut 39. In het Jongens' Te Huis' was de overledene velen tot zegen. Zyn lichaam is gestorven, zyn voorbeeld echter leeft en zal lang blyven leven.

Een laatste opmerking en wij nemen voor goed afscheid van deze hoogst belangrijke verzameling, nog opgeluisterd door de „Programma's" van het „Kerstfeest-Concert op Ceylon en van dat der Schermver. „de Wapenbroeders," Deadwoodkamp St. Helena.

De werkzame Boeren hebben namelijk in den beginne in deze kampen minder te duchten gehad van hun overheerschers dan van werkeloosheid, onverschilligheid en luiheid hunner makkers en vinden wij, alweêr in „de Strever", in een der eerste nummers een typisch, aardig, eenvoudig en daardoor zoo raak versje, opgenomen door de redactie en vervaardigd door onzen volksdichter Dr. E. Laurillard. Het is getiteld:

'DEN LUIAARDS.'

Spr. 6:6—11; 26: 13—16.

Gij luiaards, die den duren tijd
Met enkel ledigheid verslijt;
Die nimmer in uw aanschijns zweet,
Maar altijd 't brood der luiheid eet.

Ziet, al wat in de wereld is,
Dat houdt zich in bewegenis:
De wolken, sterren, zon en maan
In haren loop nooit stille staan.

Vuur, hagel, stormwind, damp en snee,
De bergen, boomen, al het vee,
't Gevogeltje en het wild gediert,
Doen 't werk, waartoe zij zijn getierd.

Zal dan de mensch, begaafd met reên,
Dus lui en ledig zijn alleen,
Die hier op aard' inzonderheid
Geschapen is tot arrebeid?

Al wie des Heeren zegen wacht,
Moet nemen zijn beroep in acht;
Den arbeid zegent God met goed,
Maar luiheid brengt tot arremoed.

Wat leert ook ledigheid of kwaad,
Gelijk men zien mag inderdaad,
Zoodat de spreuke gaat gewis,
Dat zij des duivels kussen is.

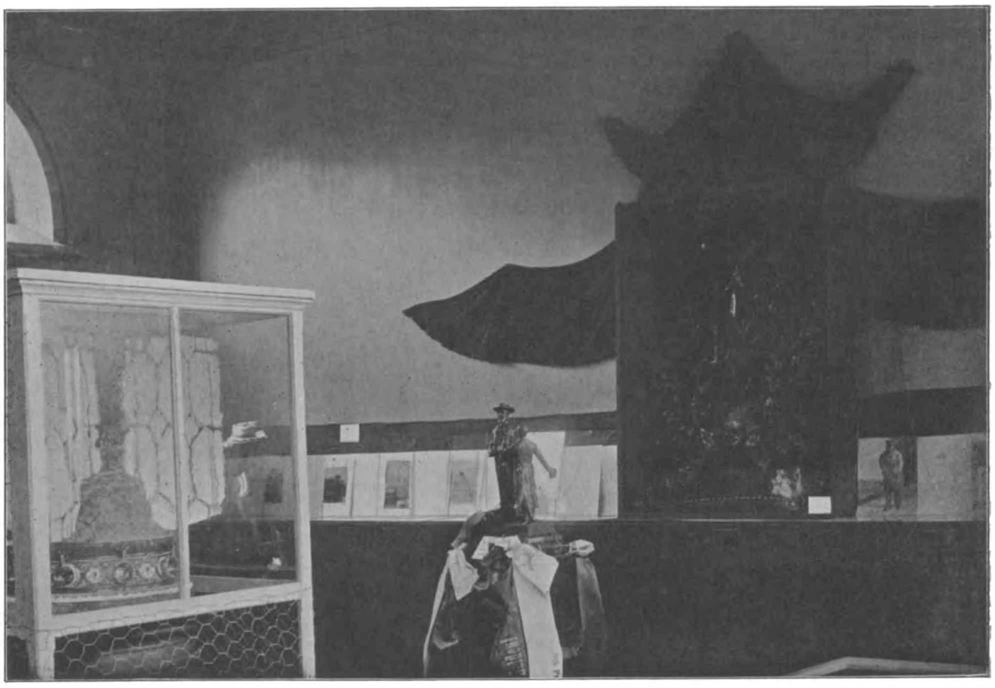

Zaal der internationale huldeblijken.

't Is ook een ingebeelde zaak,
Dat ledigheid zou zijn vermaak;
Een ledig mensch is vol onlust,
Ja niets dan *onrust* is zijn rust.

Gedurig valt de tijd hem lank,
Hij maakt zichzelven dikwijls krank,
En krijgt het hoofd vol zwarigheid,
Omdat hij nimmer arrebeidt.

Zijt wakker in uw werken al,
Geen krankheid u ontmoeten zal;
't Geeft 's avonds u een blij gemoed;
Des arrebeiders slaap is zoet.

Dr. E. Laurillard.

Nog even de brief-couverten bekeken door krijgsgevangenen naar hier afgezonden, voorzien van het stempel van den censor, of beplakt met de roode strook „Opened under Martial Law," en wij verlaten deze zaal als een plekje, dat zeker bij het bezoek van menig familielid als heilig zal beschouwd worden, als al dat lijden zal opgehouden zijn, als allen weêrgekeerd zijn naar hun huis en hof.

En nu naar de zaal hierachter, naar de meest kostbare, de meest weelderige aller zalen, naar die der „Internationale Huldeblijken".

Veel staat er in deze zaal niet, matig is is zij integendeel bedeeld, doch wat zij mist aan quantum, dat wint zij ontegenzeggelijk aan kwaliteit. Alles is hier rijk aan kunstwaarde, van het grootste tot het geringste der geschenken, den Helden aangeboden.

Geven wij eere wien eere toekomt, en bewonderen wij eerst de „Bratina" die in het midden der zaal in een glazen kast staat.

„Bratina" beteekent „verbroederingsschaal," Coupe de fraternité luidt de oorkonde, en deze Bratina, geheel van zilver, bevindt zich van binnen in het monument, waarvan wij nu onzen lezers een korte beschrijving zullen geven.

Het voetstuk is een breed en zwaar ovaalvormig blok hout, waarop hier de Russische adelaar levensgroot is uitgesneden, daar een paar duiven als symbool van den Vrede, en verder bladeren en bloemen ter versiering.

Op dit voetstuk ligt een rand van gepolijst rood Russisch marmer, daarboven verheffen zich rotsen, eveneens van rood marmer doch dof en rechts en links van een rivier gelegen. Die rivier is een golvende zilveren plaat, en dient eigenlijk als schuif boven de holte in het blok, waarin de Bratina geborgen staat. In de rotskloven ziet men Boeren liggen, loerende op een flink schot, terwijl boven op het hoogste rotspunt één Boer te paard staat, die een waar beeld geeft van mannelijke houding en kracht. Rondom de rotsen, geheel langs den buitenkant, werd een fraai geëmailleerden rand aangebracht in Russischen stijl, ingelegd met steen en glas in velerlei kleur, terwijl aan dien rand geëmailleerde metalen bekertjes hangen, ook volkomen in stijl met het geheel.

Men noemt dikwijls een bizonder geschenk een koninklijke of keizerlijke gift, doch waarlijk, men mag dit reuzengeschenk uit het rijk der Czaren wel dien naam geven, al is het bestemd voor den eenvoudigen Generaal Cronjé als loon voor zijn vaderlandsliefde, zijn moed en zijn vertrouwen. Er werd door niet minder dan 70.000 Russen aan bijgedragen en het merkwaardigste is stellig, de weelderige, vorstelijke wijze waarop dit geschenk de handteekeningen dier warme vereerders van Cronjé en zijne dapperen kenbaar maakt. Deze zijn namelijk vervat in zeven albums, gevuld met bladen, waarvan elk een aquarel, sepia- of penteekening geeft, en overal waar wij ons oog laten gaan op de tafels, tegen de muren, zien wij deze bladen zorgvuldig achter glas liggen en staan. Eere wien eere toekomt: Ds. Gillot, de predikant der Hollandsche gemeente te St. Petersburg was de ziel van deze vorstelijke geschenken!

Behooren, vraagt een uwer, die wat al te haastig de heerlijke Russische tafreeltjes voorbij liep, hierbij ook de bladen daar in zuiver Hollandsch neêrgeschreven?

Neen, die behooren niet meer tot de Rus-

sische geschenken, die wij eerst willen afhandelen alvorens de schoone bladen aandachtig te bekijken, die het Leyds-album vormen, een geschenk van Dordtenaren en Oud-Dordtenaren, die in Dr. Leyds den man zagen van wien op een der bladen staat geschreven:

„Men ontmoet in de geschiedenis zoo „zelden diplomaten, van wien men getuigen „kan, dat zij hun invloed aan hun edel „karakter te danken hebben, dat het een „genot is, in U een man te begroeten, die „zich vol zelfverloochening wijdt aan het „hooge levensdoel, dat hij zich heeft ge„steld."

Alvorens dus dit kunstwerk, dit unicum, dat geheel de achtertafel en den wand bedekt, te beschouwen, buigen we ons vooróver en bekijken eerst met aandacht het geelzijden vaandel in gindsche kast. Neen, wij behoeven ons niet er voor te buigen zooals elk rechtgeaard Rus dit zou doen, want het vaandel, waarin priesters en kruisvaarders zijn geweven met zeldzame fijnheid, is het „gezegend vaandel" uit het klooster van den heiligen Sergius. Er naast ligt het portret van den laatsten Patriarch dezer gewijde instelling.

Even willen wij nu bekijken de eeresabel die er bij ligt, hoewel deze een geschenk is der Fransche vereerders van Cronjé, maar, nietwaar, wie Rus en Franschman scheidt, loopt gevaar de halve wereld tegen zich te krijgen en daarom is 't ons zeker niet te doen!

Wat zegt ge van dit heerlijk kunstgewrocht, wat van het lemmet fijn gegraveerd, wat van het handvatsel zoo rijk geciseleerd, voorstellende een forschen Boer die den luipaard wurgt? 't Is Henri Rochefort, de woelige patriot, die de inschrijving in zijn blad de Intransigeant opende en daardoor zulk een kunstproduct wist te verkrijgen.

Nu weêr terug naar Rusland. Dat is maar een stapje. In de andere tafel liggen meer geschenken ten volle de moeite van een nauwkeurige beschouwing waard. Vooreerst de zilveren Lauwertak, door Moskou vereerd aan de nagedachtenis van Generaal Joubert. Er naast twee kerkgeschenken, het een, een Russisch Evangelie in zwaar vergulden band is een geschenk van Notaris Merz en zijn familie uit St. Petersburg, het andere een fraaie Christuskop, terwijl een derde kerkgeschenk heiligenbeelden voorstelt, wier koppen handen en voeten geschilderd zijn en kunstig overdekt met een raam van verguld metaal, waarop de kleederen van geheel het lichaam fijn gegraveerd zijn.

De Burgers der stad Moskou zonden aan Generaal Cronjé dien fraaien eerebeker, die jammer genoeg hier, voorloopig tenminste, in zijn fluweelen foudraal ligt.

En eindelijk er naast een breed vierkant album vol photo's van Moskou, eveneens Gen. Cronjé vereerd door de lezers — wij vermoeden ook door de lezeressen — van het Russische blad, het „Nieuws van den Dag", zouden wij vertalen. Vooral de zilveren band met het Kremlin er op gegraveerd dwingt ons eerbied af door zijn volmaaktheid.

Reeds lang rustte ons oog op die bronzen groep, staande achter de Bratina en voorstellende de lauwering van Gen. De Wet.

Het beeld zelf, het borstbeeld van Christiaan de Wet, wordt door een Duitschen Christiaan een lauwerkrans om het hoofd gelegd, want 500 Duitsche Christiaans boden dit geschenk den dapperen, nooit bereikbaren, vlug-als-de-wind Generaal der Boeren aan. Linten in velerlei kleuren doen ons zien van welke corporatiën deze huldiging uitging. 't Moet dunkt ons een heele toer geweest zijn 500 Christiaans te vinden!

Van de Wet sprekende, kunnen wij niet nalaten op een juweeltje van een gedicht te wijzen dat wij, jammer genoeg op onzen tocht door de Bibliotheek onopgemerkt voorbijgingen. Zeker zal ons de schrijver, Dr. G. van Vloten, niet boos aanzien zoo wij hier uit zijn gedicht vol geest en pit een paar coupletten overnemen, wetende dat dit pareltje dat niet in den handel is, anders door te weinig vereerders van den held zal bewonderd worden.

De woorden werden den schrijver inge-

geven, toen De Wet voor de zooveelste maal alweer ontsnapte, nu bij Sprinkhaansnek op 11 Dec. 1900:

Vooruit riep Steyn, vooruit, vooruit
En wilt niet langer dralen;
Zij hebben de Wetsdorp reeds bezet,
En wij kunnen Thabánchu niet halen.

Nu moeten wij over Sprinkhaansnek,
Daar zullen wel dooden vallen,
Maar de dood is zoet, die de vrijheid voedt
En dood gaan moeten wij allen.

. . . .

En achteraan kwam de slimme de Wet
Het eind van den stoet formeeren,
Hij bakte den Engelschman menigen poets
Van khaki waren zijn kleeren.

Zoo stormden zij door de Sprinkhaanpas
Met hun vijf en twintig-honderden;
Van rechts hen bestookt het Britsch geweer
En links de kanonnen donderden.

Ach wat een heerlijk gezicht was dat,
John Bull die knarste zijn tanden
Hij had die Boeren zoo gaarne gevat
In zijn leelijke grove handen.

. . . .

Zij braken heen door de Britsche lijn
En trotseerden de Britsche kanonnen,
Al verloren zij vijf en twintig man
Dat was niets, want de dag was gewonnen.

Alweêr is 't mis geweest, zei Knox
Wat zullen wij nu beginnen?
Hij verzette zijn pijn in Bloemfontein
En de Wet trok Ficksburg binnen.

Een schalksche teekening van Jan Toorop siert dit geestige gedicht.

Achter op de tafel, midden tusschen de platen van het Leyds-album dat wij straks zullen bespreken, staat een reuzenkrans, een waar kunstgewrocht van smeedwerk, waarvoor zich een Quentin Metsijs niet zou geschaamd hebben. Het is dan ook handwerk van diens landgenoot, den kunstsmid van Boeckel te Lier, en Pres. Kruger werd dit werk aangeboden te Utrecht, als souvenir aan zijn dóortocht door België, toen Z.H.Ed. nog een flauwe hoop koesterde bij de groote Germania stoffelijke hulp te zullen vinden. Nog ontving Z.H.Ed. de op gindsche tafel geplaatste Eeredegen, een waar kunststuk van Solinger smeedwerk. Op den degen lezen wij: Dem Hochverehrten Präsidenten von Transvaal Paul Krüger gewidmet, von den Kriegern der Feldzüge 1864/66, 1870/71 des Kreises und der Waffenstadt Solingen Deutschland. Het fraai bewerkte gevest waarop het wapen der Republiek prijkt, is bezet met een kostbaren steen.

(Slot volgt.)

VERHALEN

VAN DE

„Gold Star" Stoomboot-Maatschappij

DOOR

L. T. MEADE EN ROBERT EUSTACE.

IN DE KAKEN VAN DEN HOND.

Eenige dagen vóór Kerstmis van het jaar 1891 liet de North Star haar anker vallen bij Tilbury. Wij zouden daar blijven liggen tot den 6den Januari, ik had dus een vrij langen rusttijd. Ik overlegde reeds bij mij zelf, hoe ik mij dien vrijen tijd ten nutte zou maken, toen ik in mijn sociëteit een brief vond van een dame, die ik zeer goed kende. Hij luidde als volgt: —

The Red Grange Clapham.

Beste Mijnheer Conway,

Ik hoop, dat gij onze aangename kennismaking van het vorige jaar nog niet vergeten zijt. Ik zie zoo juist uit de courant, dat de North Star in Tilbury is aangekomen. Indien ge niet reeds uw woord hebt gegeven voor de Kerstdagen, zoudt gij mij veel genoegen doen, als ge die bij ons wildet doorbrengen. Wij verwachten vele logé's, ook den heer Moss Rucher, met wien mijne dochter Violet geëngageerd is. Zend mij s. v. p. telegrafisch bericht.

t. a. t.
HELEN HARLEY.

Ik las dien brief herhaalde malen over, voordat ik er toe kon komen om er op te antwoorden. Ik had nooit veel notitie genomen van mevrouw Harley, die een zeer bekrompen verstand en een arglistig karakter had. Ik had haar den vorigen zomer herhaalde malen ontmoet, maar zij had nooit een prettigen indruk op mij gemaakt. Hare dochter Violet evenwel vond ik een zeer lief meisje. Het kwam mij voor, dat zij alle goede eigenschappen bezat, die aan hare moeder ontbraken — zij was oprecht, zacht en deelnemend. Ik kon mij zeer goed voorstellen, dat een man haar hartelijk lief kon hebben, en bij onze laatste ontmoeting, meende ik, dat ik den waren Jozef ook reeds in hare omgeving had gezien. Dat was een zekere Charlie Bruce, een dokter, die naam begon te maken en een bijzondere studie maakte van de vergiften-leer. Bruce had een knap voorkomen, en wanneer men hem naast Violet zag staan, was het een alleraardigst paar, waar men met genoegen naar keek. Men behoefde haar maar aan te zien, om te weten hoe lief zij dien jongen man had.

Een formeel huwelijks-aanzoek had hij nog niet gedaan, maar ik verwachtte toch spoedig een kennisgeving van hun engagement te zullen ontvangen. 'k Was dus zeer verwonderd uit haar moeder's brief te vernemen, dat Violet Harley verloofd was met den heer Moss Rucher. Van den heer Rucher, den nieuwen millionnair — Money Rucher, zooals zij hem in de City noemden — had ik veel hooren spreken. Zijn ontzaglijk fortuin had hij te danken aan het exploiteeren van groote goudvelden in West-

Australië; de maatschappijen die daarvoor werden opgericht, droegen den naam van 't Rucher syndicaat. Hij ging dikwijls met onze booten naar Albany in West-Australië, maar hij was nog nooit met mij op dezelfde boot geweest. Ik had nooit iets vóór of tegen hem gehoord, behalve dat hij een geslepen financier was, wat tegenwoordig trouwens veelal gelijk staat met een persoon die niet al te nauwgezet is van geweten. Hij moest ongeveer veertig of vijftig jaar oud zijn; 't was mij dus een raadsel hoe de mooie achttienjarige Violet hem tot echtgenoot kon begeeren. De wensch om daarvan het ware te vernemen bracht mij tot het besluit om de uitnoodiging van mevrouw Harley aan te nemen.

Den volgenden avond kwam ik te Clapham aan en zag ik tot mijn verwondering, dat Bruce mij aan het station opwachtte. Ik bemerkte dadelijk, dat hij er zeer slecht uitzag.

„Violet dacht, dat gij misschien met dezen trein zoudt komen," zeide hij, „daarom kom ik u halen. Ik wilde u vertellen, dat ik den 6[den] met u mede ga naar Australië."

„Een uitstapje maken?"

„Neen, voor goed. Ik ben dit land moede. 't Is hier voor een dokter zeer moeilijk om praktijk te krijgen; daarom wil ik naar Nieuw Zuid-Wales gaan om er een nieuw leven te beginnen."

„Is het mogelijk!" riep ik uit. „Wat zijt gij dan ontzettend veranderd! Ik herinner mij nog zoo goed, dat gij verleden jaar zeidet, dat gij nooit te bewegen zoudt zijn om Londen te verlaten."

„Maar dit jaar staat niet gelijk met het vorige," hernam hij. Dan vervolgde hij zachter sprekende, „hoewel ik u nog niet dikwijls ontmoet heb, stel ik toch een onbepaald vertrouwen in u, mijnheer Conway. En om u de waarheid te zeggen — de reden waarom ik gaarne hier wilde blijven, is geheel vervallen. Hebt u gehoord, dat Violet geëngageerd is met den heer Rucher?"

„Haar moeder deelde het mij mede, toen zij mij uitnoodigde voor de Kerstdagen. Wat is het voor een man?"

„U zult hem zien, zoodra u op de Grange komt; 't is schandelijk."

„Gaat gij niet met mij mede?"

„Neen; ik geloof, dat ik niet zeer welkom zou zijn. Mevrouw Harley kent mijne gevoelens voor Violet en tracht ons zooveel mogelijk van elkander te verwijderen."

„Wat bedoelt gij met die uitdrukking, dat het schandelijk is?"

„Wel, in de eerste plaats is het zeker, dat Violet onder een zekeren druk met dien man in het huwelijk treedt."

„Maar dat is toch onmogelijk," riep ik uit. „Zulke dingen gebeuren toch niet meer in 't laatst van de negentiende eeuw. Bovendien heeft mejuffrouw Harley daartoe te veel karakter. Ik kan haast niet gelooven, dat haar moeder haar tot iets zou kunnen dwingen, dat zij niet goed vindt."

„Wie kan zeggen, welke druk er misschien op een jong meisje kan worden uitgeoefend? Violet houdt veel van haar moeder, al beschouw ik haar ook als een onwaardige vrouw. Toevallig heb ik vernomen, dat de financiën van mevrouw Harley langen tijd in een zeer kritieken toestand verkeerden, en ik ben vrij wel overtuigd, dat zij groote verplichting heeft aan den heer Rucher. Eén ding is in elk geval heel zeker — Violet geeft niets om hem; en ik geloof eigenlijk, dat zij een hekel aan hem heeft."

„Nu geloof ik toch, dat gij aan 't overdrijven zijt," zeide ik, „en dat gij de zaak door een zwarten bril bekijkt. Ik hoop van harte, dat gij u vergist; maar ik moet erkennen, dat het engagement van mejuffrouw Harley een teleurstelling voor mij was. Ik had gedacht —"

„Zeg niets meer," riep hij uit. „Als ik aan dat huwelijk denk, word ik razend."

Eenige oogenblikken later was ik in de breede laan, die leidt naar Red Grange, een oud gebouw, dat in vroeger tijd geheel „buiten" had gestaan, maar dat nu aan alle zijden was omgeven door nieuwerwetsche villa's.

Mevrouw Harley ontving mij zeer hartelijk, maar Violet en de andere gasten zag

ik eerst tegen etenstijd. Het groote salon binnengaande, merkte ik verscheidene personen op, die ik geen van allen kende. Een groote, forsche man stond op het haardkleed. Zijn gelaat trok dadelijk mijn attentie. Mevrouw Harley, die naast hem stond, wenkte mij om bij haar te komen.

„Mijnheer Conway," zeide zij, „mag ik het genoegen hebben u voor te stellen aan den heer Moss Rucher?"

Ik maakte een buiging en keek dien man onderzoekend aan. Maar wat ik zag, baarde mij een groote teleurstelling. Moest die aardige, lieve Violet opgeofferd worden aan een wezen, dat meer dan tweemaal zoo oud was als zij, en dat een terugstootend, onaangenaam voorkomen had? In zijn kleine, diepliggende oogen, zijn dunne lippen, las ik wreedheid en gierigheid. Rucher was goed gekleed en had wel iets beschaafds, maar toch maakte hij een onaangenamen indruk. Zijn lage denkwijze stond zoo duidelijk op zijn gelaat te lezen.

„Bij den hemel!" mompelde ik binnen's monds, „Bruce heeft gelijk; welk meisje zou met dien man willen trouwen, als zij er niet toe gedwongen werd? Hoe kan een moeder zoo iets doen?"

Ik was er zoozeer van vervuld, dat het mij moeite kostte mijn verwondering niet te doen blijken.

„Hoe vriendelijk van u om bij ons te willen komen, mijnheer Conway," zeide mijn gastvrouw, met een zenuwachtig lachje. „Ik begrijp niet waar Violet kan zijn; het zal haar genoegen doen u te zien."

„Ik heb reeds menige reis gedaan met de booten van uwe lijn, mijnheer Conway," zeide Rucher thans.

Ik wilde juist antwoorden, toen ik bemerkte, dat hij zijn blik op een der deuren vestigde; ik keek in dezelfde richting en zag Violet. Zij kwam langzaam naar ons toe, en gaf hem een flauw knikje, terwijl zij mij haar beide handen toestak.

„Wat ben ik blij, dat ik u weerzie, mijnheer Conway," riep zij uit. „Moeder, ik hoop dat de heer Conway mij aan tafel zal geleiden."

„Maar Violet," zeide de heer Rucher, „gij vergeet u — dat is mijn recht," vervolgde hij op .onaangenamen toon.

„Vandaag is het niet uw recht," hernam zij. „De heer Conway is een oud vriend van mij, en ik wil aan tafel naast hem zitten."

Rucher werd vuurrood van woede; hij verwijderde zich van haar en begon met mevrouw Harley te spreken.

„Ga met mij mede naar dat raam," zeide Violet tot mij; „'t is zoo warm van avond."

Zoodra wij bij het open venster waren gekomen, zeide Violet fluisterend: —

„Ik heb Charlie Bruce verzocht u aan den trein te ontmoeten; heb ik den juisten trein geraden?"

„Ja," hernam ik. „'t Speet mij dat Bruce niet met mij mede hierheen ging."

„Neen, hij ging dadelijk weer terug naar Londen."

„Wat is hij veranderd."

„Als hij maar eenmaal in Australië is, zal hij er wel weer beter uitzien," zeide zij langzaam, terwijl haar lippen trilden; „hij is heel knap en zal zijn weg wel vinden. Maar laten wij nu liever over iets anders spreken."

Het diner werd aangediend, en eenige oogenblikken later zat ik naast Violet aan een lange, fraai met bloemen versierde tafel. Zoodra het gesprek algemeen was geworden, zeide zij tot mij: —

„Hij gaat met uw boot."

Ik behoefde natuurlijk niet te vragen wien zij bedoelde.

„Ja," hernam ik.

„Misschien zult gij hem in Australië wel eens ontmoeten?"

„Dat zou ik haast niet denken, want hij heeft mij gezegd, dat hij naar Nieuw Zuid-Wales gaat, ver weg van de kust."

Ik zag, dat zij niets gebruikte, maar slechts een weinig speelde met haar eten; daarom nam ik op eens het besluit over een en ander met haar te spreken.

„Uw engagement met den heer Rucher heeft mij zeer verrast," zeide ik.

„He, waarom? Men zegt, dat ik een zeer goede partij doe."

Ik zweeg.

„Vindt gij dat ook niet?" vervolgde zij.

Ik keek haar aan en zeide langzaam —

„Als het bezit van veel geld een goede partij beteekent, hebt gij zeker gelijk, mejuffrouw Harley. Maar wanneer een waarborg voor geluk een goede partij is, dan geloof ik niet, dat gij die doet."

„Ik wist wel, dat gij iets dergelijks zoudt zeggen," zeide zij, „gij neemt Charlie's partij."

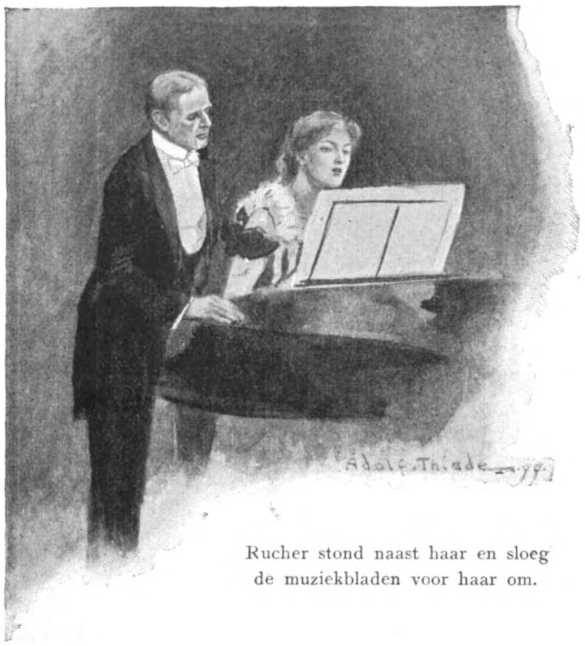

Rucher stond naast haar en sloeg de muziekbladen voor haar om.

„Zeker," hernam ik kortweg; „gij hebt hem lief en gij behoort met hem te trouwen."

„Een meisje kan niet altijd aan zichzelf denken. Doch zeg er nu maar niets meer van; dat zou mij zenuwachtig maken, en ik moet met den heer Rucher trouwen; ik doe het —"

„Terwille van uwe moeder."

„Gij weet reeds te veel, mijnheer Conway, maar ik zal u ruiterlijk antwoorden. Ja, ik doe het om mijn moeder. Daardoor bevorder ik haar geluk. Charlie zal mij wel spoedig vergeten, en ik — wel, de overtuiging, dat men goed gehandeld heeft, moet zeker tot tevredenheid stemmen."

„In dit geval toch zeker niet; maar zooals gij zelf ook zegt, is dit een zaak, die mij niet aangaat."

„Dat heb ik niet gezegd, doch laten wij er nu maar niet verder over spreken. Jonge meisjes kunnen niet altijd doen wat zij het liefst willen, en — ik heb er geen spijt van."

„Ik moet nog één ding zeggen, en dan beloof ik u er niet verder over te zullen spreken," hernam ik; „gij vergist u in uwe beweegredenen; gij doet iets verkeerds, in de hoop dat er iets goeds uit voort zal komen. Dat kan nooit goed afloopen."

De andere buurman van Violet Harley, wendde zich thans tot haar en knoopte een gesprek met haar aan. Zij antwoordde met een zekere levendigheid en sprak verder onder tafel geen enkel woord meer tot mij.

Toen ik het salon wilde verlaten om naar mijn slaapkamer te gaan, kwam zij plotseling weer bij mij.

„Hoe lang blijft gij hier?" vroeg zij.

„Morgen is het Kerstmis; en ik vertrek den daaropvolgenden dag."

„Morgen," zeide zij — „heb ik den geheelen dag geen tijd; en misschien vind ik geen andere gelegenheid. Zoudt gij mij wel iets willen beloven?"

„Zeker, zeer gaarne."

„Zorg dan goed voor Charlie, zoo lang hij op de boot is, en tracht hem wat op vroolijken." Er stonden tranen in haar oogen. Opeens hoorden wij de stem van mevrouw Harley.

„Violet! Violet! waar zijt gij?" zeide zij. „De heer Rucher vraagt of gij de Canadian Boat Song nog eens voor hem wilt zingen."

Zij verliet mij zonder een woord te zeggen; en weldra klonk haar lieve stem door 't vertrek. Rucher stond naast haar en sloeg de muziekbladen voor haar om.

Den volgenden dag zag ik mejuffrouw Harley bijna niet, en nooit alleen. Den

daarop volgenden morgen vroeg verliet ik de Grange en den 6den Januari vertrokken Bruce en ik naar Australië. Naar ik had vernomen zou Violet spoedig trouwen. Ik besloot er zoo weinig mogelijk over te spreken met mijn jongen vriend.

Gedurende het eerste gedeelte van de reis hadden wij ruw weer, en had ik het druk met mijn zorg voor al de passagiers; maar toen wij Colombo voorbij waren, had ik minder te doen en was ik veel in gezelschap met Bruce. Ik zag het hem aan, dat hij verlangde naar een vertrouwelijk gesprek, en op een avond, dat wij op en neer liepen, begon hij te spreken.

„'t Is vreeselijk," zeide hij, „dat er geen wet is om zulke dingen te verbieden."

„Wat bedoelt gij?" hernam ik.

„Gij weet wel, wat ik bedoel — natuurlijk het huwelijk van Violet; 't spreekt van zelf, dat zij niet gelukkig zal zijn. Zij is veel te edel om toe te laten, dat haar moeder arm wordt. En het is onmogelijk dat huwelijk te voorkomen, tenzij die vreeselijke Rucher eensklaps arm mocht worden; maar dat zou onmiddellijk moeten geschieden, daar zij spoedig zullen trouwen. Kon ik hem maar zijn geld ontnemen — hemel, wat zou ik het gaarne doen!"

„'t Zou vrij wat beter zijn als hij aan de kaak werd gesteld," zeide ik bedaard.

„Gij denkt evenzoo over hem als ik," zeide hij.

„Ik haat dien man," zeide ik met nadruk.

„Laten wij daarop elkander de hand reiken," riep de jonge man levendig uit, mijn hand grijpende en hevig schuddende.

„En bovendien ziet men dikwijls, dat menschen als Rucher hun geld even snel verliezen als zij het verdiend hebben," zeide ik nadenkend.

„Ik wenschte, dat hij al zijn geld verloor tot op den laatsten cent. En als dat dan maar geschiedde voordat hij trouwt, zou Violet gered zijn; maar dat zal natuurlijk wel niet gebeuren."

Ik trachtte hem zoo goed mogelijk op te vroolijken. Nadat hij geluisterd had naar mijne welgemeende pogingen om hem eenigen troost te bieden, zeide hij op een toon, die alle wederlegging onmogelijk maakte:

„Het helpt u niets, Conway; ik luister zelfs niet eens naar zulke alledaagsche troostredenen. 't Is de grootste slag, die een mensch kan overkomen. En gold het alleen mijn geluk, dan was het nog zoo erg niet, maar het hare is er ook mede gemoeid."

„Dat vrees ik ook," hernam ik; „want het is wel heel zeker, dat zij u bemint, en dat zij niet de minste liefde voelt voor dien schurk Rucher."

„Maar waarom trouwt zij dan toch met hem? Als ik dat jonge meisje was, zou ik me niet weg willen gooien aan zulk een wezen."

„Zij doet het om haar moeder."

„Dat is het juist, Conway, en dat maakt het nog erger. Violet is besloten ten einde toe vol te houden, maar zij weet niet half in welk een wespennet zij verzeild raakt; en een jonge man, die zijn leven voor haar zou willen geven, moet het maar aanzien zonder iets te kunnen doen. Ik zeg u, dat het verschrikkelijk is, en somtijds heb ik een gevoel, alsof ik het zal besterven."

Toen op eens kwam men mij roepen, en moest ik Bruce verlaten. Op de verdere reis sprak ik niet weer met hem over Violet; ik hoopte trouwens, dat hij door de drukke bezigheden die hem wachtten, zijn verdriet wel te boven zou komen.

Wij kwamen den 18den Februari aan in Sydney Harbour, ongeveer vijf uur 's avonds. Even vóór onze aankomst kwam Bruce in mijn hut om mij goeden dag te zeggen. Hij zag er zeer gedrukt uit, en zeide, dat hij er tegen op zag het schip te verlaten. 't Was hem, alsof hij voor altijd afscheid nam van zijn oude woonplaats en zijn vroeger leven. Het was zijn voornemen om zoo spoedig mogelijk verder door te reizen, maar ik beloofde hem, dat ik hem vóór zijn vertrek nog eens zou bezoeken, als ik er den tijd voor kon vinden.

„Bedenk één ding," zeide ik, toen wij elkaar tot afscheid de hand schudden, „dit

nl., dat een man zich niet mag laten afschrikken door tegenspoeden. Toon uwe liefde voor Violet Harley door uw leven zoo goed mogelijk te besteden, Bruce.”

„Ik zal het beproeven,” hernam hij. „Ik hoop u nog eens te zien, Conway. Ik neem mijn intrek in het Prince's Hôtel. Laat mij gedurig eens iets van u hooren, en als gij in Londen komt, meld mij dan eens hoe het haar gaat.”

Dat beloofde ik hem, en nauwelijks had hij mij verlaten, of er werd aan de deur geklopt, en een der bedienden trad binnen.

„Kapitein Meadows laat u verzoeken bij hem op het dek te komen, mijnheer.”

Ik antwoordde, dat ik onmiddellijk zou komen.

„Wel Conway,” zeide de kapitein, toen hij mij zag, „gelukkig, dat gij er zijt; men heeft ons beiden op het kantoor laten roepen, voor een dringende zaak; de sloep ligt klaar, ga dadelijk met mij mede.”

Eenigszins verwonderd volgde ik den kapitein. Zulk een ongewone oproeping was wel een bewijs dat er iets belangrijks was. Wij waren spoedig aan den vasten wal en reden toen dadelijk naar het kantoor van de Maatschappij in de Peter's straat, waar men ons verzocht naar de kamer te gaan van den directeur, den heer Aldridge. Nadat wij binnen waren gekomen, sloot hij de deur en daarna wendde hij zich tot ons.

„Het spijt mij zeer, dat ik u op zulk een ongewone wijze moest laten roepen,” zeide hij, „maar bijzondere omstandigheden maken het noodzakelijk, dat de North Star haar terugreis zoo spoedig mogelijk aanvaardt. In hoeveel tijd kan zij lossen?”

„Daar de lading juist zeer gering is, zou ik met meerdere werkkrachten in vier en twintig uur gereed kunnen zijn,” hernam kapitein Meadows. „Voor zoover ik weet, is er niets te kalefateren, dus zou de boot overmorgen kunnen vertrekken, wanneer er tenminste geen vrachtgoederen zijn.”

„Er is niets. De ballast zal dus uit steenkolen bestaan. Daar heb ik reeds mijn maatregelen voor genomen; en wilt u zoo goed zijn, mijnheer Conway om zoo spoedig mogelijk voor de levensmiddelen te zorgen. 't Is een hoogst belangrijke zaak van het Gouvernement; en als de North Star niet bijtijds gereed kan zijn, moet er een andere stoomboot worden uitgezonden, en dat zou een groot verlies zijn voor de maatschappij.”

Hij zweeg en wij keken hem beiden aan. Ongetwijfeld stond er groote verbazing op ons gelaat te lezen.

„Ik zal u de geheele zaak mededeelen,” vervolgde de heer Aldridge. „'t Is niet alleen een zaak van groot belang maar ook van stipte geheimhouding. Ik moet u dus verzoeken, mij plechtig te beloven, dat gij in geen geval aan iemand zult vertellen, wat ik nu zal zeggen.”

Wij legden beiden de plechtige verzekering af, en 't spreekt vanzelf dat wij thans dubbel verlangend waren te hooren wat er nu zou komen. De heer Aldridge ging vóór op zijn stoel zitten en begon zeer zacht te spreken.

„Gij hebt natuurlijk wel gehoord van het groote Rucher-syndicaat van de West-Australische goudvelden?”

Onwillekeurig ontsnapte een uitroep aan mijn lippen.

Hij keek mij met eenige verwondering aan.

„Hebt u er misschien eenig verlies door geleden, mijnheer Conway?”

„Neen,” antwoordde ik, „in dat soort van speculaties begeef ik mij nooit; maar ik heb natuurlijk wel over het syndicaat hooren spreken — en ik wil er zelfs eerlijk voor uitkomen, dat die zaak mij bijzonder interesseert.” Dan, daar hij mij nog geheel ontsteld bleef aanstaren, vervolgde ik, „ik ken toevallig iemand, die zich ook bijzonder interesseert voor het Rucher-syndicaat.”

„Dat spijt mij dan wel voor dien persoon, en het spijt mij evenzeer voor u, want volgens de belofte, die gij mij zoo juist hebt gedaan, hebt gij u verbonden hem niets te zeggen van het afschuwelijke van dat geheele ontwerp. 't Is niets dan een schandelijk bedrog, een echte oplichterij.”

„Wat!” riep ik uit.

„Ja, 't is een groote financieele zwendelarij en de onthulling van de geheele zaak

hangt voornamelijk daarvan af, dat wij een der hoofden van die bende veilig naar Engeland overbrengen. Na de verklaringen van dien man zal de geheele bende veroordeeld worden, en ik durf niet te zeggen hoeveel personen, die als rechtschapen en eerlijk bekend zijn, met die zaak in betrekking staan. 't Zal als een openbaring zijn voor het publiek. De minister van justitie heeft ons belast dezen man zoo spoedig mogelijk naar Engeland te brengen. Hij wordt nu overal vergezeld door politie, en twee detectives zullen met hem mede reizen. Gij ziet dus, dat het een gewichtige zaak is; maar wat de zaak nog veel ernstiger maakt, is de vrees van de autoriteiten dat zijn verraad bekend zal worden, en als dat mocht gebeuren, kunt gij verzekerd zijn, dat de schurken, met hunne enorme hulpmiddelen, niets onbeproefd zullen laten om te voorkomen, dat hij levend in Engeland komt. Zij staan voor niets. Maar is hij eenmaal aan boord, dan is hij veilig genoeg, daar men hier alle mogelijke voorzorgen neemt, dat alleen personen met uitstekende geloofsbrieven mede gaan met de *North Star*. Wij zullen kennis geven aan al onze agenten in de plaatsen waar wij aanleggen, en ik verzoek u, mijnheer Conway, de autoriteiten zooveel mogelijk de behulpzame hand te bieden, en u, kapitein Meadows, zorg te dragen, dat de boot gereed is om overmorgen uit te zeilen, of op zijn laatst op Vrijdagmorgen. Wij hebben de volgende maatregelen getroffen. Morgen zal er bekend gemaakt worden, dat de heer Dixon Boys voornemens is over land naar Albany te gaan om de Goudvelden te inspecteeren. Dat is natuurlijk een valsch bericht, en Donderdagavond zal hij heimelijk en vlug aan boord van de *North Star* gebracht worden, een oogenblik, voordat zij gereed is om te vertrekken. Mochten er nieuwe instructies komen, dan zal ik ze u zenden, kapitein Meadows."

„Ik zal mijn best doen," mijnheer Aldridge," hernam hij, „en hoe eerder ik mijn maatregelen neem, hoe beter."

Wij zeiden hem vaarwel, en de kapitein keerde onmiddellijk terug naar het schip, terwijl ik een rijtuig aanriep en haastig reed naar het Prince's hôtel. Vrouw Fortuna was onzen dokter toch nog te hulp gekomen. Wanneer het huwelijk van Violet nog kon worden uitgesteld tot na onze terugkomst, zou het spoedig gedaan zijn met het spel van haar moeder. Hoe dat nu gedaan te krijgen? Dat was de vraag, die ik mij stelde, terwijl ik naar het hôtel reed.

In 't hôtel vernam ik dat Bruce op zijn kamer was. Ik ging dadelijk naar hem toe en vond hem omgeven door allerlei soort van bagage. Hij was juist gereed met pakken en maakte de riemen vast van een grooten handkoffer. Toen ik binnen kwam, keek hij op.

„Wel, Conway," riep hij uit; „komt gij mij nog goeden dag zeggen? Over een half uur ben ik op reis naar Wallengabba."

„Neen, Bruce, dat is niet waar," hernam ik, tegenover hem plaats nemende.

Hij keek mij hoogst verbaasd aan.

„Wat ter wereld moet dat beteekenen?" was zijn antwoord.

Ik legde mijn hand op zijn schouder.

„Mijn beste kerel," zeide ik, „ik kom u een vriendelijk verzoek doen."

„Dat is reeds vooruit toegestaan," hernam hij, mij met zijn eerlijke, trouwe oogen aanziende.

„Maar gij moet mij volkomen vertrouwen."

„U vertrouwen? Dat doe ik zeker, Conway."

„Gij moet mij zoozeer vertrouwen, dat gij uw plan opgeeft en weer met mij terugkeert naar Engeland."

„Wat is dat nu?" zeide hij.

„Ik mag u niets zeggen, Bruce; het komt er thans dus op aan of gij vertrouwen in mij stelt. Ik verzeker u, dat gij er nooit berouw van zult hebben. Ik stel mij van uw toekomst zooveel goeds voor, dat ik er bepaald op moet aandringen dat gij mede gaat naar Engeland."

„Maar gij zult mij toch wel iets meer zeggen," riep hij uit. „Ik heb veel geld uitgegeven voor de reis, enz., ik heb al mijn vrienden vaarwel gezegd, en Violet is

voor mij verloren. Gij wilt toch niet zeggen," zeide hij plotseling opspringende, „gij wilt toch niet zeggen, dat die schurk zijn geld verloren heeft? Zeg? Is het dat?"

„Ik mag niets zeggen; ik ben gebonden door een plechtige gelofte. Gij moet dus óf mij vertrouwen en met mij medegaan, óf uw eigen weg volgen."

Hij wankelde een oogenblik, zoodat ik

Bruce maakte de riemen vast van een grooten handkoffer.

meende, dat hij op den grond zou vallen.

„Conway, gij maakt mij bijna krankzinnig; maar — ja, ik vertrouw u natuurlijk. Weet gij zeker dat ik dezen stap nooit zal berouwen?"

„Zoo zeker als een mensch dat kan zijn."

„Ik kan niet in Engeland wonen, als Violet daar getrouwd is met Rucher. Gij wilt dus zeggen," zeide hij op mij toe tredende, „dat zij nooit zijn vrouw zal worden?"

„Ik mag niets zeggen," hernam ik. „Maar ik zeg nog eenmaal: Neem passage op de *North Star*; dan zal ik er voor zorgen dat gij een hut krijgt."

„Maar die kan toch ieder krijgen, niet waar?" vroeg hij mij verbaasd aanziende.

„Neen, alleen met mijn goedkeuring. Maar doe nu wat ik u zeg en vraag mij niets meer. Welnu, wat is uw besluit?"

„Er blijft mij geen keus over; gij stelt de zaak zoodanig, dat ik niet kan weigeren. Ik begrijp u niet, maar ik ga met u mede."

„Het zal u nooit berouwen, mijn beste kerel; maar nu moet ik weg, want ik heb nog ontzaglijk veel te doen, daar wij uiterlijk Donderdag avond vertrekken. Doch zeg het aan niemand hier in 't hôtel. Hoe minder er over gesproken wordt, des te beter voor ons allen."

„Laat dat maar aan mij over, Conway. Al begrijp ik de zaak nog hoegenaamd niet, toch zal ik geheel en al uw raad opvolgen en morgen aan boord komen."

„Wat ik zeggen wilde, kunt gij mij ook den datum opgeven van het huwelijk van mejuffrouw Harley?"

„De 15de April; ik herinner het mij maar al te goed."

Ik dacht een oogenblik na.

„Dan zullen wij nog bijtijds terug zijn," zeide ik en daarop verwijderde ik mij haastig zonder te letten op de uitdrukking op zijn gelaat.

De matrozen en stuurlui hadden zeker reeds vernomen, dat wij zoo spoedig zouden vertrekken, want terugkomende op de boot zag ik ieder druk aan het werk. Ik had het ook zeer druk. Charlie Bruce kwam Donderdagavond om acht uur aan boord, maar ik had geen tijd om met hem te spreken. Om tien uur waren wij gereed om te vertrekken, en eenige minuten te voren kwam Boys op de boot. Hij was een kalme, slanke man, met diepliggende donkere oogen en een lang bleek gelaat. Om zijn mond was een uitdrukking van zwakheid en koppigheid. Hij keek eenigszins angstig om zich heen, maar hij had geheel en al het voorkomen van een heer. Het was bepaald noodzakelijk, dat hij op de boot

kwam als een gewoon passagier, en de detectives die hem vergezelden, werden door het scheepsvolk beschouwd, de een als zijn secretaris en de ander als zijn bediende. Hij zelf kreeg een eigen hut.

Nauwelijks was Boys de loopplank overgegaan of de *North Star* haalde het anker op en verliet ongemerkt de haven, zonder een enkel sein van vertrek te geven. Toen wij de Kaap omvoeren, en ik de havenlichten al doffer en doffer zag worden, uitte ik onwillekeurig een zucht van verlichting. De spanning en de angst, dat op 't laatste oogenblik nog eenige tegenspoed zou komen, had mij meer aangegrepen dan ik wel wilde erkennen, maar nu waren wij dan toch veilig en ging ik dadelijk naar beneden, want ik had behoefte aan slaap.

Vele reizigers schenen onwillekeurig te voelen, dat er iets geheimzinnigs was verbonden aan onzen tocht en aan den persoon van den heer Boys. Maar waarin dat geheimzinnige bestond, dat kon niemand gissen, daar alleen kapitein Meadows en ik het wisten. De gevangene genoot alle mogelijke vrijheid en maakte weldra kennis met verschillende passagiers. Vooral Bruce zocht dikwijls het gezelschap van Dixon Boys en hield gedurig lange gesprekken met hem. Op een keer deelde hij mij zijn opinie mede omtrent onzen medereiziger.

„Ik kan niet uit hem wijs worden," zeide hij, „'t is bepaald een interessante man, maar ook tevens een zonderling. Hij schrikt telkens op, alsof er een denkbeeldige vijand is, die hem vervolgt. Ook wil hij niets omtrent hem zelf vertellen. 'k Heb nog nooit iemand ontmoet, die zoozeer in zich zelf was gekeerd en toch schijnbaar weer niet in zich zelf gekeerd. Hij begint met iets te vertellen, maar eensklaps houdt hij op. Als ik ooit iemand heb ontmoet, die zich iets te verwijten heeft, dan is hij dat zeker."

„Neem dan niet te veel notitie van hem. Hoe minder gij u met hem inlaat, des te beter het voor u is."

Bruce keek mij vragend aan, en geruimen tijd later zeide hij eensklaps —

„Ik weet niet of ik wel verstandig gehandeld heb met die betrekking op te geven. Ik heb er heel wat geld voor gegeven — en 't is de vraag, wat ik er voor terug krijg."

„Vraag mij naar mijne opinie, zoodra wij weer een week in Engeland zijn," hernam ik. „Ik kan nu niets meer zeggen."

„Gij zijt bijna een even groot raadsel voor mij als Boys; weet gij dat wel, Conway? Ha, daar is hij; ik zal maar weer eens een praatje met hem maken."

De tijd spoedde voort, en wij gingen zoo snel mogelijk verder in Noordelijke richting. Den 5^{den} Maart kwamen wij te Colombo, waar wij slechts een uur stil hielden voor de mailbrieven.

't Was geloof ik ongeveer tien uur op een donkeren avond, dat Charlie Bruce en ik samen bij den achtersteven zaten. De lucht was zoo helder, als dat alleen onder de keerkringen kan zijn. Behalve de gewone deining was de zee zoo kalm mogelijk. Mijn metgezel was onrustig, en ik begreep zeer goed waaraan hij dacht. Ons gesprek werd dan ook telkens afgebroken. Eenmaal hoorde ik hem luid zuchten. Onwillekeurig legde ik mijn hand op zijn schouder.

„'k Heb medelijden met je, beste kerel," zeide ik. „Ik weet, dat die onzekerheid verschrikkelijk is, maar tenzij er iets zeer onwaarschijnlijks mocht gebeuren, kan ik je de verzekering geven, dat alles goed zal gaan."

„Iets onwaarschijnlijks!" riep hij uit. „Wat zijt gij toch vreeselijk geheimzinnig. Wat voor onwaarschijnlijks zou er dan kunnen gebeuren?"

Ik zweeg. Hij schoof dichter naar mij toe.

„Als ooit iemand geheimzinnig is," begon hij, „dan is het Dixon Boys."

„Zoudt gij denken?"

„Denken — ik weet het zeker. Ik heb nog nooit zulk een zonderling wezen ontmoet."

„Zou hij dan geen vertrouwen in u stellen?"

„Neen, bepaald niet. En ik zou het toch zoo gewenscht vinden, want somtijds ver-

beeld ik mij werkelijk, dat Dixon Boys heer en meester is over mijn toekomst."

Ik gaf geen antwoord. Bruce had de waarheid geraden, maar ik was te zeer door mijn belofte gebonden om hem iets te mogen zeggen.

„Wanneer gij in Engeland zijt, zult gij alles vernemen," zeide ik eindelijk; „maar

Hij trok den hond bij zijn halsband de valreep op.

doe toch vooral geen verdere moeite om Boys uit te hooren."

„Dus is er wel iets bijzonders met hem gaande?"

„Ja, Charlie; maar ik vind het unfair om nog meer pressie op mij te willen uitoefenen."

Nauwelijks had ik de woorden uitgesproken of de Lascar die in den bak op den uitkijk zat, luidde tweemaal de gong, daardoor te kennen gevende, dat er een licht bij den boeg was. Nauwelijks was het geluid uitgestorven of een zwaar kanongebulder weerklonk door het stille luchtruim.

In een oogenblik waren wij opgesprongen en wij kwamen nog juist bijtijds om een vuurpijl in een rechte lijn vlak boven ons te zien opgaan. Ze barstte uit in een overvloed van sterren, die naar beneden vielen en een voor een verdoofden.

„Mijn hemel! daar is een schip in nood," riep ik uit; „welk vaartuig zou dat kunnen zijn?"

't Kanongebulder had de passagiers haastig naar het dek gedreven. Ik hoorde dat er van af de brug bevelen werden gegeven, en het volgend oogenblik weerklonk onze fluit, en zonden wij tevens een vuurpijl af.

„Welke boot is het, kapitein?" vroeg ik, toen de kapitein ons haastig voorbij liep.

„Ik weet het nog niet; maar ik geloof, dat het een kaperschip is," antwoordde hij snel; „doch wij zullen het zoo dadelijk zien."

Wij gingen er recht op af, en dichtbij gekomen zijnde konden wij zien, dat het een klein stoomjacht was, van ongeveer vijfhonderd ton, dat blijkbaar in zinkenden toestand verkeerde. Er was geen oogenblik te verliezen, daarom werden er twee reddingsbooten en een sloep neergelaten. Zij waren nog juist bijtijds, want voordat zij met de bemanning halverwege terug waren gekomen naar de *North Star*, zagen wij het vaartuig kantelen, en met een luide ontploffing, waardoor het een oogenblik omgeven was door een wolk van stoom, verdween het in de watermassa. De opgewondenheid was intens, want waren wij een oogenblik later gekomen, dan zou de geheele bemanning ongetwijfeld omgekomen zijn.

De valreep werd thans neergelaten, en de geredde bemanning kwam op onze boot. Hun voorkomen was niet zeer aantrekkelijk, en kwam slecht overeen met het aristocratisch vaartuig, dat wij nog even gezien hadden. 'k Heb zelden gemeener gezichten gezien. De kapitein, een vreemdeling naar het scheen, kwam het laatst aan boord.

Hij had een afschuwelijken hond bij zich, dien hij bij zijn halsband de valreep opsleepte. Hij noemde zich Nicola Marini en zeide ons, dat hij afkomstig was uit Sicilië. Hij sprak evenwel vloeiend Engelsch, en hij kon ons zeer goed uitleggen, welke ramp hen getroffen had. De naam van het jacht, zeide hij, was de *Seagull*, een eigen jacht, dat hij van een Engelschman had gekocht. Marini had daarmede naar Bombay willen gaan. Zes uur te voren, zeide hij, hadden ze gestooten tegen een schip dat schipbreuk had geleden; daardoor waren enkele boegplaten gesprongen, en had al hun pompen hun niets meer mogen baten.

Ik trof dadelijk eenige schikkingen om onze onverwachte passagiers te herbergen. Tot mijn verbazing wilde de kapitein Marini den hond medenemen in zijn hut. Ik verzette er mij tegen, en na een heftige woordenwisseling, gaf hij eindelijk toe doch met een hoogst ontevreden gelaat.

Nadat de opgewondenheid een weinig bedaard was, en de passagiers weer naar hunne hutten waren gegaan, begaf ik mij naar mijn hut. Ik wilde juist in mijn bed stappen, toen kapitein Meadows binnen kwam. Hij zag er bijzonder ernstig uit.

„Is alles geregeld?" vroeg hij.

„Ja, mijnheer," hernam ik. „Ik heb ze tusschendeks ingekwartierd; ik veronderstel, dat wij ze mede moeten nemen naar Engeland."

„Dat denk ik ook," zeide hij. „Wat zegt gij van hen, Conway?"

„'t Lijkt me een zonderling troepje," hernam ik.

„Ja, bijna even zonderling als hun verhaal omtrent het gestrande schip. Onder ons gezegd, ik geloof er geen woord van — 't is de onmogelijkste geschiedenis, die ik nog ooit heb gehoord."

„Denkt gij dan dat het niet waar is?" vroeg ik ten hoogste verbaasd.

„Ik weet het niet; maar ik vind het toch iets zeer geheimzinnigs."

„Er kan toch wel een schip rondgezwalkt hebben," zeide ik langzaam.

„Het kan! O, ja, het kan — en ik wil ook niet al te achterdochtig zijn, maar gij weet wien wij aan boord hebben."

„Bedoelt gij Dixon Boys?"

Hij knikte.

Ik schrikte op en keek hem ontsteld aan, toen ik eindelijk zijn gedachtengang begreep.

„Denkt gij, dat het een vooraf beraamd plan is geweest? Maar dat is toch onmogelijk!" zeide ik ontsteld.

„Wie weet? er staan hier millioenen op het spel; het kan echter ook even goed niet zoo zijn."

„Hoe zouden zij het gedaan hebben?" riep ik uit.

„Dat is nog al niet zoo heel moeilijk? Zij kenden onze route. Zij behoefden ons slechts op te wachten, een vuurpijl af te schieten, en zoodra wij die beantwoordden, een gat te boren in het jacht. Wij waren natuurlijk verplicht hen op te nemen. Er zijn nog wel vreemder dingen gebeurd," vervolgde hij. „In elk geval, hoop ik, dat gij op uw qui vive zult zijn, Conway. Ik heb den eersten stuurman ook gewaarschuwd en hem mijn vermoeden medegedeeld. Ik kan mij natuurlijk zeer goed vergissen, maar wij moeten alle drie voortdurend op alles verdacht zijn. Dus goed op hen letten, dat is ons parool."

Met die woorden verliet hij mij, en ik bleef op den rand van mijn bed zitten, alles nog eens overdenkende. Het zou zeker nooit bij mij opgekomen zijn, dat menschen, hoe wanhopig zij ook waren, hun toevlucht tot zulk een middel zouden nemen om een slachtoffer midden op de zee in een hinderlaag te lokken. Maar de kapitein was een man, die zelden iets zeide zonder een bepaalde reden; ik was dus verplicht mij stipt aan zijn raad te houden.

Ik bracht een slapeloozen nacht door. Als de vermoedens van Kapitein Meadows juist waren, was niet alleen het leven van onzen gevangene in gevaar maar zou ook het aan-de-kaak-stellen van het Rucher-syndicaat verijdeld zijn, en daardoor zou het dan tevens gedaan zijn met het geluk van Bruce en Violet Harley. Het leven

van Dixon Boys had dus voor velen een zeer groote waarde.

Ik stond vroeg op en begaf mij naar het dek. De Lascars waren nog aan het schrobben en schuren, en nauwelijks zat ik op mijn gewone plaats of Bruce en Boys kwamen bij mij zitten. Dat deden zij elken morgen, en heden waren zij beiden bijzonder opgewonden. Spoedig liep het gesprek dan ook over de gebeurtenissen van den vorigen avond.

„De bemanning van de *Seagull* had een harden dobber," zeide Boys een sigarette aanstekende.

„Dat is zeker," hernam ik; „als zij tien minuten langer hadden moeten wachten, zou ik niet veel voor hun leven gegeven hebben. — Kijk, daar is de kapitein met dat monster van een hond."

Terwijl ik nog sprak, trad die man op ons toe. Ik had zelden een ongunstiger gezicht gezien; met zijn donkeren gelaatstint, zijn onregelmatige trekken, en zijn gluiperige oogen, zag hij er uit, alsof geen misdaad voor hem te zwaar was.

„Goeden morgen, heeren," zeide hij, naderbij komende en ongevraagd dicht bij ons een stoel nemende.

„Blijf hier liggen, Juan," zeide hij tot den hond. Het dier bromde eerst tegen ons en ging daarna aan de voeten van zijn heer liggen.

„Wat is dat toch voor een soort van dier?" vroeg Boys, den hond met een zekeren angst beschouwende.

„Hij is leelijk, dat moet ik erkennen," lachte de man, „maar ik kon hem toch niet achterlaten op ons schip. Hij is altijd een trouw vriend voor mij geweest, en hij kent alle mogelijke kunstjes. Zie maar eens. Sta op en loop in de rondte, Juan." Dat zeggende gaf hij den hond een schop. Het dier bewoog zich niet doch liet zijn tanden zien.

„Wilt gij niet, wilt gij niet?" riep Marini uit, onmiddellijk woedend wordende. Hij greep het beest bij zijn nekvel en begon hem geweldig met zijn vuist te slaan.

„Laat dat toch, schurk!" riep Boys met woedenden blik. „Laat dat, of ik zal —" Hij sprong op Marini toe, en de hond, die nu razend was geworden, en zijn meester toch nog wilde beschermen, vloog op Boys toe en beet hem onder de knie. Ten toppunt van woede, greep Marini nu den razenden hond en hem hoog boven zijn hoofd houdende, liep hij naar de verschansing toe om hem over boord te werpen. Maar nog voordat hij die euveldaad had uitgevoerd, was ik hem tegemoet geloopen en duwde hem achteruit tegen de mast, terwijl de hond huilende het dek afrende.

Het geraas van die schermutseling had Meadows in zijn rust gestoord, en toen hij haastig op het dek kwam, vertelde ik hem de geheele geschiedenis. De kapitein verbleekte, en hij wierp mij een verwijtenden blik toe, dien ik nooit zal vergeten. Dan wendde hij zich tot Marini. Wat hij tot hem zei, kan ik niet meer herhalen, maar de man verbleekte onder dien stortvloed van striemende woorden.

De hond was intusschen opgevangen door den eersten stuurman. Kapitein Meadows ging naar hem toe en zeide fluisterend eenige woorden.

„Draag vooral zorg, dat niemand bij den hond kan komen," waren zijn laatste woorden.

Juan werd nu aan een ketting weggebracht en opgesloten.

„En nu mogen wij ook wel eens om u denken, Boys," zeide ik tot den gewonde. „Ik hoop, dat de hondebeet niets zal beteekenen."

„O neen, 't is niets bijzonders," antwoordde hij. Hij stond op, doch zag er erg bleek uit.

„Ja, maar een beet is een beet," zeide Bruce eensklaps, „en 't is wel noodig, dat wij hem zoo spoedig mogelijk uitbranden, of wilt gij liever dat de scheepsdokter het doet?"

Op dat oogenblik kwam Dr. Martin, de scheepsdokter juist op het dek.

„Wat is er gaande?" zeide hij. „Ik hoor, dat gij gebeten zijt, Boys. Laat mij de wond eens zien. Ik heb den hond gezien; hij ziet er wonderlijk genoeg uit, en —"

„Goede hemel!" mompelde ik binnen's monds. Ik durfde de gedachte, die plotseling bij mij op kwam, niet uit te spreken.

Boys ging zitten, trok zijn pantalon op en liet de wond inspecteeren door Martin en Bruce. Zij was niet zoo diep als ik verwacht had, en nadat ze was uitgebrand, verbond Martin ze.

Bruce uit. Hij boog over hem heen en met het scherpe oog van een deskundige begreep hij opeens wat er gebeurd was.

Ik ontstelde van het vreeselijk gezicht; Boys' gelaat zwol op, zijn oogen puilden uit; hij mompelde voortdurend onverstaanbare klanken. Bruce keek hem even in de oogen en vloog naar zijn hut. Een oogen-

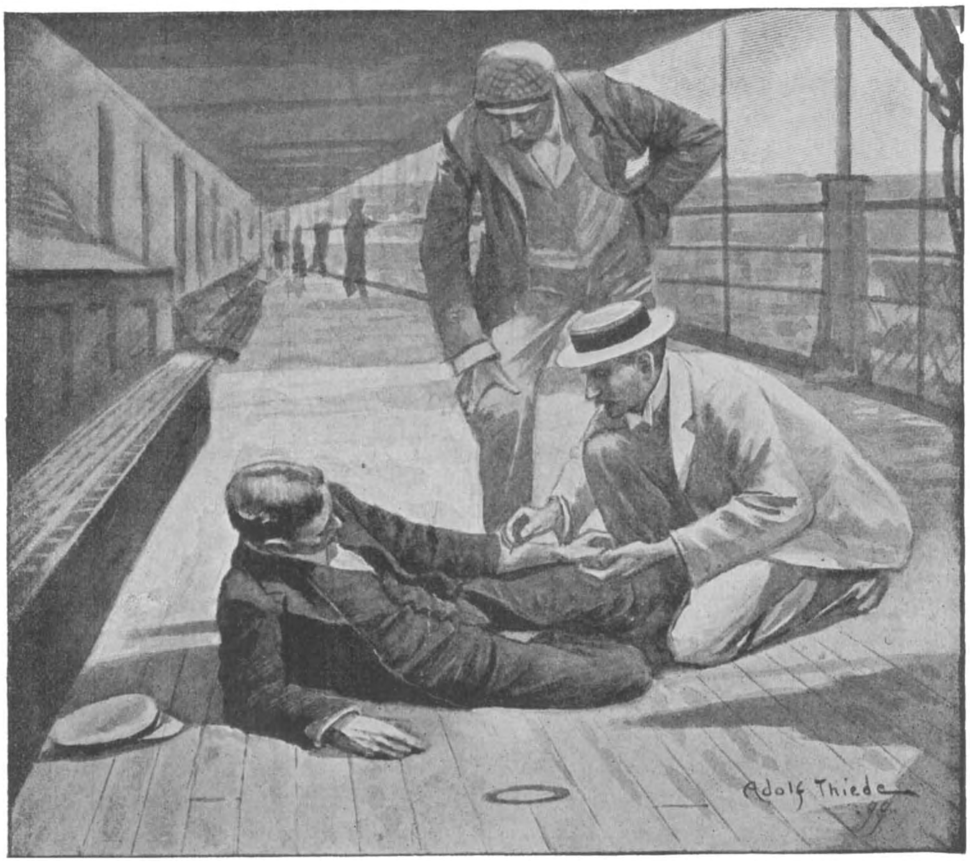

Hij spoot iets in zijn arm.

„Maak u maar niet ongerust," zeide hij tot Boys; „wij hebben de wond bijtijds uitgebrand. Nu zullen Bruce en ik u naar uwe hut brengen."

Boys stond op en de twee medici gaven hem ieder een arm. Maar nauwelijks had hij een paar stappen gedaan, of tot onzen grooten schrik begon hij te waggelen en viel op het dek neer.

„Mijn hemel! Hij is vergiftigd," riep

blik later kwam hij terug.

„Wat kan dat toch zijn?" vroeg ik hem.

„'t Is een vergif, dat tot de belladonnasoorten behoort. Ga wat uit den weg; dit is het eenige middel, dat hem misschien nog in het leven kan behouden!"

Hij knielde, schoof de mouw op van Boys' jas en spoot iets in zijn arm.

„Zoo; en laten wij hem nu naar zijn hut brengen," zeide hij zich tot Martin

wendende. „'t Is gelukkig, dat ik mijn kistje met tegengiften bij mij heb. Maar hij is er nog lang niet bovenop. 't Is een sterke dosis geweest."

Wij brachten den armen kerel naar zijn hut en legden hem op zijn bed. De kapitein was ons gevolgd. Bruce wendde zich tot mij.

„'t Is gelukkig, dat gij Marini belet hebt den hond over boord te werpen," zeide hij; „ik zou hem gaarne in zijn bek willen zien."

„Hij ligt beneden vast aan een ketting," zeide de kapitein; „maar gij denkt toch niet, dat hij dol is?"

„Dat kan het niet zijn; de verschijnselen kwamen veel te gauw. Misschien vergis ik mij, maar ik koester een zekeren argwaan. Ik moet den hond dadelijk zien; ik moet hem in zijn bek kijken!"

„'k Zal met u mede gaan. Ik vermoedde reeds iets van dien aard, maar ik dacht dat het watervrees was."

De twee doctoren, de kapitein en ik gingen nu naar beneden. De hond lag rustig aan den ketting met zijn kop tusschen zijn voorpooten; toen hij Bruce zag, begon hij te kwispelen. Bruce boog zich over hem heen, haalde hem aan, en met zijn eene hand de onderkaak vast houdende, lichtte hij de bovenlip op, en zijn bek openend, onderzocht hij de tanden een voor een.

„Ha, daar heb ik het!" riep hij uit. „Daarom wilde Marini hem dus overboord werpen. Wat een duivelsche gedachte!"

„Maar wat is het dan?" zeide de kapitein bukkende en evenzeer in den bek van het dier kijkende.

„Wel, dit," zeide Bruce op den grooten slagtand wijzende, „zie maar, 't is een valsche tand." Onder het spreken nam hij de tand tusschen vinger en duim en haalde er die zonder veel moeite uit. De tand was er bijzonder handig met een gouden plaatje ingezet, en door een vernuftig bedacht mechanisme, kon men een klein buisje dicht knijpen, door stijf te drukken op het spitse uiteinde. Daarin moest zich dus het vergif bevonden hebben, dat volgens Bruce's meening hoogstwaarschijnlijk hyoscyamine was.

„'t Is een volmaakte nabootsing van de tand van een ratelslang," zeide hij. „Wat voor bedoeling kunnen ze daarmede gehad hebben?"

De kapitein gunde zich geen oogenblik tijd meer.

„Ik laat al die mannen in boeien slaan!" riep hij uit, haastig de ladder oploopende. „Zie toch, dat gij Boys in 't leven houdt!"

Wij keerden terug naar de hut van den zieke, ten zeerste ontsteld door die vreeselijke ontdekking.

„Hij doet zijn oogen open — het bewustzijn keert weer terug!" zeide de scheepsdokter.

Op 't zelfde oogenblik verscheen de kapitein in den ingang van de hut.

„Nu?" zeide hij, „zou hij behouden blijven? Als hij sterft, zal Marini opgeknoopt worden. Ik zal het geheele schandelijke plan uiteen zetten, zoodra wij voet aan wal zetten."

„St!" zeide Martin. „Spreek niet zoo luid; ik geloof, dat hij alles kan verstaan."

De verdere geschiedenis is spoedig verteld. Marini en zijn scheepsvolk werden geboeid. Dixon Boys herstelde zeer langzaam onder de zorgvuldige verpleging van Bruce en Martin, en toen wij in Engeland kwamen, was hij bijna weer even gezond als vroeger.

En wij kwamen nog juist bijtijds. Het huwelijk had nog niet plaats gehad. Het syndicaat werd aan de kaak gesteld, en de schurk, Moss Rucher vond het 't veiligst om de vlucht te nemen. Ik ontmoette Violet eenige dagen later en zij beweerde, dat ze haar geluk aan mij te danken had. Ik geloof, dat zij wel wat al te gunstig over mij dacht, en dat zeide ik haar ook, maar zij bleef bij hare opinie.

Het Evangelie des Bloeds.

DRAMA IN EEN BEDRIJF

DOOR

PAUL HYACINTHE LOYSON.

(Vertoond 18 Mei 1902 door de Haagsche dilettanten-tooneelvereeniging A. D. O. op den herinneringsdag van het groote Internationale Vredes-Congres in 1899, te 's-Gravenhage.)

Door den dichter geautoriseerde vertaling naar de onuitgegeven Tooneelbewerking.

PERSONEN:

ADMIRAAL.
MELVILLE.
HIGGINS.
JANE.
VREEMDELINGE.

De handeling heeft plaats aan boord van het admiraalschip Forward, behoorende tot het Engelsche eskader, dat een groote stad aan de kust blokkeert. — Het tooneel stelt voor de kajuit van den admiraal. — Rechts een vastgeschroefde tafel, waarop papieren, kaarten en een bord met knoppen voor electrisch licht en signalen. — Links, tegenover de tafel, een dichtgestopte patrijspoort. — Daarachter een koffer. In het fond de deur van de kajuit, daarboven een groote chronometer. Tusschen de deur en de patrijspoort de couchetten, waarboven een plank met boeken. Het is nacht. Admiraal Jack Mansfield, van middelmatige grootte, goed gebouwd, met een grooten baard, in de veertig jaar oud, gekleed in een négligé uniform-buis na een nacht van hard werken. Een electrisch kelkje, met een kap omgeven, werpt zijn schijnsel op tafel; geen ander licht. Stille scène ; bij oogenblikken hoort men geluid van stemmen, hoort het loopen der matrozen over het dek en enkele bevelen, rammelen van kettingen, enz.

De admiraal zit onbeweeglijk; met het hoofd in de hand gesteund, bekijkt hij aandach-

tig eene landkaart; daarop schuift hij die weg en noteert een en ander op een blad papier, dat hij in een groote gele enveloppe doet; maakt die dicht en plaatst die aan zijn rechterhand onder zijn bereik. Daarop wil hij op een der electrische knoppen drukken, maar bedenkt zich plotseling, zakt terug in zijn stoel en heft het hoofd op.

ADMIRAAL. Een man blijkt ten slotte toch een mensch! Ik heb wel het recht een oogenblik met mijne gedachten bij haar te zijn.

(*Hij haalt uit zijne borstzak een photografie, nadert het licht en bekijkt die.*)

Neen, ik zie haar beter voor mij zonder de photografie.... zoo in mijne herinnering....

(*Hij zit eenige oogenblikken met het hoofd in de handen, steekt daarop het portret weder bij zich, scheurt een stuk van een vel papier, schrijft haastig eenige woorden, doet het papier in een enveloppe en legt die op tafel, maar aan den anderen kant. Daarop kijkt hij naar den chronometer boven de deur. — Korte pauze. — Er wordt geklopt.*)

„Binnen!"

(*Melville, jongste luitenant aan boord, komt binnen en groet. Hij is een jonge man van 25 jaar met een open en innemend uiterlijk; een klein blond snorretje.*)

MELVILLE. De barkas met de depêches is aangekomen; hier zijn de brieven van den minister. (*reikt ze over.*)

ADMIRAAL. (*verscheurt de enveloppe en leest ongeduldig*). Goed, goed.

(*Hij neemt rechts de gele enveloppe, die hij te voren verzegeld heeft.*)

Laat dit onmiddellijk bezorgen aan generaal Burnett. Hij kampeerde gisteren avond op twee kilometer ten zuiden van Amgor, verborgen in de Taxis-kloof. Deze dépêche moet over een uur in zijne handen zijn, *moet* tot iederen prijs. Onze telegraaflijn langs de kust is niet gestoord, wel?

MELVILLE. Neen, admiraal.

ADMIRAAL. Dank u.

(*Melville gaat heen. Hij is reeds over den drempel en wil de deur sluiten; de admiraal grijpt eensklaps de witte enveloppe en snelt hem na:*)

Och, hier, geef dit nog meê — een particulier telegram voor New-Haven.

(*Hij reikt hem de enveloppe toe, en roept Melville, die weder verdwenen is, nog in de duisternis na:*)

Kom zoo met-een nog eens even hier.

(*Stem van Melville uit de verte.*)

MELVILLE. Ja.... admiraal.

(*Alleen gebleven blijft de admiraal een oogenblik onbeweeglijk staan, zijne gedachten vervolgend; daarop gaat hij weder zitten en neemt een spreekbuis:*)

ADMIRAAL. Kapitein Vernon! (*men hoort onduidelijk eene stem die antwoordt*) De dépêche van den minister laat mij geheele vrijheid van handelen.

(*Stem van Vernon.*)

ADMIRAAL. Ja, wij volvoeren ons plan volgens de letter. Ik heb daareven aan Burnett getelegrafeerd.

(*Stem van Vernon.*)

ADMIRAAL. Neen, blijf maar boven, ik kom straks bij u.

(*De samenspraak is ten einde; de admiraal zet een voet op den stoel, steunt den elleboog op de knie en bestudeert wederom de kaart. Eindelijk gaat hij weder zitten om beter op te letten. — Nieuwe pauze. — Er wordt geklopt.*)

ADMIRAAL. Binnen.

(*Melville komt terug.*)

ADMIRAAL. Is alles in orde?

MELVILLE. Ja, admiraal. De barkas zal uit overmaat van voorzichtigheid door volle zee gaan; maar generaal Burnett zal de dépêche om 5 uur in handen hebben.

(*Korte stilte*).

ADMIRAAL. Weet u dat wij heden morgen de stad bombardeeren, Melville?

MELVILLE. Ik vermoedde het reeds, admiraal.

ADMIRAAL. De averij aan de Lightning is toch hersteld, hoop ik?

MELVILLE. Sedert een uur, admiraal.

ADMIRAAL. Hoe laat is 't, Melville?

(*Terwijl Melville op zijn horloge kijkt, ves-*

tigt de admiraal de oogen op den chronometer).

MELVILLE. Vijf minuten voor half vier, admiraal.

ADMIRAAL. Dan is het weldra tijd. Zoodra het dus licht genoeg zal zijn om met juistheid te kunnen richten.... vooral juist richten, denk er om, Melville?....

MELVILLE. Ja, admiraal.

ADMIRAAL. ....Zoodra het licht genoeg zal zijn, waarschuw mij dan. Ik zal zelf het sein tot den aanval aan het eskader geven. Om hoe laat gaat de zon vandaag op?

MELVILLE. Om 5 uur 18.

ADMIRAAL. Het wordt langzamerhand tijd. Laat de volgende orders door Ward in de sloep overbrengen. Vooral geen signalen. Denk er aan. Alle lichten moeten gedoofd blijven, behalve dit eene.

(*Hij wijst op het electrische kelkje*).

ADMIRAAL. Ward moet daarna hier komen om verslag te doen. Dank u.

(*Terwijl Melville de deur opent, ziet men eene lange silhouette buiten in 't duister en hoort eenige woorden. Melville keert terug*).

MELVILLE. Mijnheer Higgins laat vragen of hij mag binnenkomen.

ADMIRAAL. (*Staat op en schikt zijne papieren*). Met genoegen.

(*Melville gaat weder naar de deur, maar reeds is Higgins in de hut. Lang, droog en mager, een type als Chamberlain, een vaal en glad geschoren gezicht, een monocle in het rechteroog. Burgerkleeding. — Melville is weggegaan en heeft de deur gesloten*).

HIGGINS. Amice, ik heb een dutje gedaan, ik ben wakker geworden en nu begrijp ik er niets meer van....

ADMIRAAL. Wat is er dan?

HIGGINS. Iedereen sluipt haastig en stil over het dek, ik kan uit niemand een woord krijgen.... ik kan ook niet schrijven, want er mag geen licht aan in mijn hut.

ADMIRAAL. Dat is maar een voorzorgsmaatregel. Alle lichten moeten over het geheele eskader worden gedoofd, behalve het mijne en daar mijn deur naar zeekant open gaat bestaat daartegen geen bezwaar.

HIGGINS. Ik begrijp er nog steeds niets van.

ADMIRAAL. Ik geloof heusch dat je nog slaapt. Maar we zijn op slechts drie mijlen afstand van Amgor.

HIGGINS. ....Komaan!

ADMIRAAL. (*Opent het luikje van de patrijspoort*). Wacht even, ik zal het je laten zien. Doe het licht uit.

HIGGINS. (*Doet het electrische licht uit*). Wat ben je voorzichtig.

ADMIRAAL. (*Bij de patrijspoort*). Kijk, je kunt hier en daar de lichten zien.

HIGGINS. (*Buigt zich over de opening*). Waar dan?

ADMIRAAL. Daar ginds, heelemaal rechts.

HIGGINS. Ik zie niets.

ADMIRAAL. Welzeker, kijk maar goed.

HIGGINS. Het is waarachtig waar; maar wat denk je nu verder te doen?

ADMIRAAL. (*Sluit de patrijspoort en draait het licht aan*). De regeering laat mij geheel vrij. Lees maar.

(*Hij zoekt de dépêche om die aan Higgins te geven; zijn oog valt op de andere enveloppe, die Melville heeft medegebracht*). O, hier, deze brief is voor jou.

HIGGINS. (*Leest het adres*). Een brief van de redactie.... die kan ik straks wel lezen.... Waar is de dépêche van den minister?

ADMIRAAL. (*Overhandigt die*). Ziehier. (*Hij toont Higgins de ontvangen dépêche*).

HIGGINS. (*Leest*). „Wij laten het geheele plan van aanval gaarne over aan uw oordeel, wij verlangen alleen snelheid van handelen." Nu, wat voor plan heb je gemaakt?

ADMIRAAL. Het is zeer onwaarschijnlijk dat men aan de kust onze tegenwoordigheid ontdekt voor het gaat schemeren; de nacht is buitengewoon donker en zij hebben geen zoeklichten. Dus bij het aanbreken van den dag, dat is mijn recht ten opzichte van iedere oorlogshaven, maak ik een begin met bombardeeren.

HIGGINS. Drommels! Bravo! Bravo!

ADMIRAAL. En een uur later, te midden der algemeene verwarring, die daarop volgt, valt Burnett de stad van de landzijde aan.

HIGGINS. Schaakmat! Bravissimo! Maar ik meende dat Burnett zoo weinig troepen had?

ADMIRAAL. Des te beter, dat is besparing van krachten.

HIGGINS. (*Opgewonden den admiraal op zijn schouder kloppend*). Komaan, geef mij een handvol troepen en een man van genie!.... Je eerste zet is een meesterstuk!.... De situatie is eenig.... Hè, dank je, dat je me aan boord hebt genomen, oude jongen; eenmaal zal ik je dat vergelden en dank uit naam der drie millioen 500 duizend lezers van mijn blad!

ADMIRAAL. (*Spottend*). Lezers.... op papier?

HIGGINS. In onze registers, mijn waarde. Wij trekken gedurende den oorlog 3 oplagen, een in de Vereenigde Staten, een in Engeland en een op het Vasteland. Ziedaar onze lezers. Maar, zeg eens, ben je niet bang voor hunne torpedo's?

ADMIRAAL. Die arme ouderwetsche draken, die daarenboven nog 50 mijlen van hier zijn! Zij denken dat ik op 80 mijl afstand lig.

HIGGENS. Dus: op goed geluk! Loopen wij van onzen kant geen gevaar?

ADMIRAAL. Jawel, wij zijn binnen de vuurlinie van het Witte Fort en hun groote batterijen konden 't ons wel eens warm maken.

(*Er wordt geklopt*).

Binnen!

MELVILLE. (*Treedt haastig binnen*). Ik bemerk daar juist een klein bootje dat van de kust komt.

ADMIRAAL. (*Teleurgesteld*). Kom, waarlijk? Een zeilbootje?

MELVILLE. Neen, admiraal, een roeibootje; het heeft veel volk aan boord.

ADMIRAAL. Heb je wel goed gezien, Melville?

MELVILLE. Ik twijfelde eerst nog; maar thans is het bootje nog maar twee kabellengten van ons af; zelfs kan ik duidelijk zien dat zij de witte vlag voeren. (*Beweging van den admiraal*).

Kan ik het laten naderen?

HIGGINS. Laat de heele boot inpakken, dat is veel beter.

ADMIRAAL. Ben je zeker van de vlag, Melville?

MELVILLE. Zeer zeker, admiraal.

(*De admiraal denkt na; men hoort de matrozen aan dek heen en weêr loopen.*)

HIGGINS. (*Tot den admiraal*) Volg mijn raad en vertrouw het spel niet. Je hebt de duisternis tot verontschuldiging: boor het bootje in den grond en open het vuur op de stad.

ADMIRAAL. Neen, neen! Als zij de witte vlag voeren moet ik hen te woord staan. (*Tot Melville*). Laat naderen en houd mij op de hoogte. (*Melville af*).

HIGGINS. (*Teleurgesteld*). Ga je nu met hen onderhandelen?

ADMIRAAL. Stellig niet, nooit! Ik ontvang hun afgezant, indien het er een is, maar ik weiger iedere overeenkomst. En wat zou Burnett dan aanvangen? Hij rekent op mijn aanval.

HIGGINS. Sapristi! Dus het blijft zoo?

ADMIRAAL. Intusschen ben ik nieuwsgierig te vernemen of dit een toeval is, of dat zij de lucht hebben gekregen van mijne tegenwoordigheid.

HIGGINS. (*Den brief opnemende, die op tafel ligt*). Ik vraag mij af, wat mijn courant mij wel te schrijven kan hebben. (*Terwijl hij gaat zitten om zijn brief te lezen, gaat de admiraal naar de spreekbuis en spreekt met Vernon*).

ADMIRAAL. Melville signaleert me daar juist een bootje, dat langs zij komt.... (*stem van Vernon*). Ja, het is een tegenslag, enfin... Voor het geval dat men ons van de kust heeft gezien, moeten wij hen op een dwaalspoor brengen. (*Stem van Vernon*). Welke kruiser ligt op het oogenblik op den rechtervleugel?.... (*Antwoord*). Goed. En verder? (*Antwoord*). Goed. Laat aan Gladstone bevelen, het anker te lichten en hem schijnbaar zeilklaar te maken naar volle zee.... (*Hij luistert*). Neen. Binnen (*hij kijkt naar den chronometer*).... binnen vijf en twintig minuten. Hij moet in de slagorde terugkeeren, zoodra het vuren begint. (*Hij luistert*). Juist. Wat de Lincoln betreft, het is voldoende, dat hij op het zelfde oogenblik voor anker omzwaait. (*Hij luistert*). En laat Ward zijne ronde vervolgen. — Er is niets

veranderd. (*Hij laat de spreekbuis vallen; Higgins heeft eenige verbazing laten blijken onder het lezen van zijn brief en kijkt bezorgd*).

ADMIRAAL. Je krijgt daar toch geen slechte berichten, hoop ik?

HIGGINS. (*Ontwijkend*). Neen, wel neen. A propos, heb je in de laatste dagen brieven van je vrouw gehad?

ADMIRAAL. Sinds tien dagen niet.... En in den laatsten brief scheen zij zeer onder den indruk van den oorlog — ik begrijp niet waarom.... Maar wat scheelt er aan?

HIGGINS. Och, niets.... Haar ongerustheid is zeer natuurlijk, daar ze je in mogelijk gevaar weet.... En als men nog maar een jaar getrouwd is....

ADMIRAAL. De oorlogsverklaring kwam zoo onverwacht, dat ik geen tijd meer had naar New-Haven te gaan om afscheid van haar te nemen.... ik moet je daarenboven eens vertellen dat.... maar wat heb je dan toch.... er is.... iets....

HIGGINS. (*Losweg*). Maar ik heb niets. Je wilde me iets vertellen, zei je....

ADMIRAAL. Ja.... sedert jaren hadden we elkander uit 't oog verloren, toen ik haar, verleden jaar terug zag en wij ons verloofden. Zij heeft zich echter nooit kunnen gewennen aan het denkbeeld, dat ik tot de oorlogs-marine behoorde.... (*Hij houdt op en kijkt Higgins aan*).

HIGGINS. Welnu, dan is 't beter je te waarschuwen. Ik heb juist berichten omtrent je vrouw ontvangen van Johnston, mijn secretaris van redactie.... Ja, in dezen brief....

ADMIRAAL. (*Ontsteld*). Jane is toch niet ziek? (*Higgins aarzelt*). Maar spreek dan toch!...

HIGGINS. Neen, mijn arme vriend, zij is krankzinnig.... of ten minste iets dat daarop lijkt....

ADMIRAAL. Geef mij dien brief. (*Leest*). „Jane Mansfield zelve, wie zou dat gedacht hebben, voert thans met een troepje opgewonden vrouwen een schandelijken veldtocht tegen den oorlog."

HIGGINS. Arme, oude jongen....

ADMIRAAL. Kom, dat is lage laster en ik hoop dat jóuw courant die praatjes niet zal verspreiden.

HIGGINS. Lees verder.

ADMIRAAL. (*Leest*). „Reeds had zij aangenomen een groote protestvergadering van meer dan 2000 vrouwen te presideeren, die de vorige week moest plaats hebben. Haar plotseling vertrek naar een onbekende bestemming belette echter de uitvoering van dit voornemen."

HIGGINS. (*Neemt hem den brief uit de handen*). Lees maar niet verder.

ADMIRAAL. Ik verzoek dat mijn vrouw niet worde beschuldigd van dergelijke handelingen. Indien dit alles eenigen grond van waarheid had, zou de regeering mij daarvan hebben verwittigd. Daarenboven, Jane heeft New-Haven niet verlaten.

HIGGINS. Wie weet of Johnston, die altijd zoo snel en vertrouwbaar is ingelicht, het officieele onderzoek niet vóór is?

ADMIRAAL. Praatjes! Ik denk toch dat ik mijne vrouw wel ken.... ik weet waartoe zij in staat en vooral waartoe zij *niet* in staat is.

HIGGINS. Ook *ik* ken haar en weet haar vol hersenschimmen.... pardon, idealen, ik ken haar onstuimig, ontembaar karakter. Denk eens aan die veroordeelde werkstakers, wier gratie zij is gaan verzoeken, — en verkregen heeft.

ADMIRAAL. Jane is godsdienstig — indien dat is wat je meent, streng in de leer zooals hare voorvaderen de oude puriteinen en zooals haar vader de dominé. Overigens beschouw ik die bijeenkomst en dat presidium voor lasterpraat van mijn tegenstanders; daaraan ontbreekt het mij niet.

HIGGINS. Ik begrijp niet dat je nog tracht haar te verontschuldigen, als ik denk aan de moeilijkheden, die ze op je weg zaait.

ADMIRAAL. Men moge zeggen wat men wil, zoolang de feiten niet blijken waarheid te zijn, sla ik niet het minste geloof aan die geruchten.

HIGGINS. Ik erken dat zij als jong meisje een buitengewone aantrekkelijkheid bezat,

een enthousiaste natuur, zonder nog in luidruchtige opgewondenheid te vervallen, maar reeds zéér hooghartig. Deze groote bekoring heeft je medegesleept, tot je ongeluk.

ADMIRAAL. (*Ontstemd*). Och, je verveelt me met je praatjes en bovendien doe je mij mijn tijd verliezen: 'k heb wel wat anders te doen.

HIGGINS. Ja, je hebt gelijk, aan 't werk. Dus krijg ik nu den vuurdoop? Wel een beetje laat, op 40 jaar!

ADMIRAAL. Nu, waar wil je het gevecht volgen?

HIGGINS. Bij het groote kanon, op het middelste platform; ik wil alles zien en alles hooren, al moest ik er stokdoof van worden. In gedachten ben ik er al; de onzichtbare storm hoopt zich voor de uit-uitbarsting boven de stad opeen.... Wij zullen hem vuurrood en vlammend in de duisternis ontsteken. Wij zullen hun een helschen dageraad bereiden!

ADMIRAAL. (*Goedig*). Oh, oh, als *jij* eenmaal begint.... Dat voorspelt een gloeiende kroniek!...

(*Er wordt geklopt*). Binnen! (*Melville binnen*).

MELVILLE. Het bootje is gepraaid. De parlementaire, voor zoover wij die kunnen zien en naar de stem te oordeelen, is eene vrouw. Zij spreekt Engelsch, zeer goed zelfs.

HIGGINS. (*Terzijde*). Wel, wel.

ADMIRAAL. Waarlijk? Nu, wat wil die vrouw?

MELVILLE. Zij beweert zeer belangrijke voorstellen te komen overbrengen.

ADMIRAAL. Laat de valreep neer en laat haar aan boord komen.

MELVILLE. Goed, admiraal, maar zij stelt voorwaarden.

ADMIRAAL. En die zijn?

MELVILLE. Eerstens, de volkomen eerbiediging van hare rechten als parlementair.

ADMIRAAL. Dat spreekt van zelf — weet zij dat niet eens? — en vervolgens?

MELVILLE. Uw persoonlijk woord, dat zij zal kunnen terugkeeren zooals ze gekomen is en zoodra zij verkiest, indien u hare voorstellen niet aanneemt.

ADMIRAAL. (*Wrevelig*). Dit ligt in haar eerste verzoek opgesloten. Toegestaan. Laat haar aan boord komen.

MELVILLE. En wat moet ik haar antwoorden omtrent uw eerewoord?

ADMIRAAL. Niets. Dat is onnoodig.

MELVILLE. Maar als zij het eischt?

ADMIRAAL. Zeg.... dat ik haar persoonlijk mijn eerewoord geef. Trouwens, ik zal haar zelf zien en spreken....

MELVILLE. Dat zal u niet gelukken, admiraal. Zij heeft haar gezicht met een punt van haar mantel bedekt.

ADMIRAAL. (*van gedachten veranderend*). Nu ja, 't is nu genoeg. (*Hij kijkt naar den chronometer*). Gesluierd of niet, laat haar hier komen. Ik wacht. (*Melville af.*)

Wat een zonderlinge geschiedenis! Wie kan die vrouw zijn? Overgeloopen naar den vijand of eene uit Amgor, die toevallig onze taal kent — wat denk je?

HIGGINS. (*klopt hem op den schouder.*) Admiraal Mansfield, het land rekent op je trouw!

ADMIRAAL. Als het succes alleen afhangt van mijn plichtsgevoel, zal het er niet aan mankeeren. (*Er wordt geklopt*). Binnen.

MELVILLE. (*Treedt binnnen; hij geleidt eene vrouw, van 't hoofd tot de voeten gewikkeld in een langen, zwarten mantel. Achter haar ziet men twee matrozen met de buks op den schouder*). Hier is de vrouw, admiraal. (*Melville sluit de deur voor de matrozen, blijft zelf aan den uitgang staan*).

ADMIRAAL. (*Tot de vreemdelinge*). Wie u ook zijt, mevrouw, wees overtuigd dat wij u evenzeer uit medelijden als uit gevoel van plicht aan boord lieten komen. Spreek, mevrouw, maar ontdoe u van uw mantel. (*Zij wil antwoorden, maar bedenkt zich en zwijgt*).

Komaan, mevrouw. 't Is thans geen tijd voor melodrama's, ik heb haast, spreek.

VREEMDELINGE. (*Met bewogen stem*). Ik kan slechts spreken met u alleen.... admiraal, mijne instructies zijn zeer streng.... en van ernstigen aard....

HIGGINS. (*terzijde*). Zij is 't.

(*De admiraal onderdrukt bij het hooren dier stem eene beweging van schrik en verbazing. Higgins let scherp op*).

ADMIRAAL. Zooals u wilt, mevrouw; (*tot Melville en Higgins*) laat ons alleen, heeren.

MELVILLE. (*Langzaam achteruitgaande*). Admiraal, sta mij toe gedurende dit gesprek.... bij u te blijven.... Deze vrouw komt van den vijand. Ik vrees een nieuwe Charlotte Corday, nog stoutmoediger dan de eerste.

VREEMDELINGE. (*wendt zich tot Melville en vertoont even haar gelaat onder den mantel*). Helaas,.... mocht ik slechts haar moed hebben....! Maar hare daden volg ik niet na.

(*Melville is verbaasd over dit antwoord en meer nog over het zien van haar gelaat*; *de glans harer oogen schijnt zich op het zijne te weerspiegelen. Higgins noch de admiraal of het publiek hebben het kunnen zien. De vreemde bedekt haar gezicht weer*).

ADMIRAAL. (*Zijne aandoening verbergend*). Heeren, verwijdert u.

(*Melville en Higgins gaan heen; de laatste keert zich op den drempel om en neemt de vreemde van het hoofd tot de voeten op*).

ADMIRAAL. (*Langs haar heen gaande, roept in de deur naar het dek*). Melville, alles blijft als afgesproken: om 5 uur!

(*Op het hooren dezer woorden zoekt de vreemdelinge met de oogen den chronometer aan den wand. De admiraal komt haastig terug en op haar toegaande grijpt hij een slip van haar mantel om die weg te trekken*).

ADMIRAAL. In 's hemelsnaam — Jane, ben jij 't?

DE VREEMDE. (*Zich losmakend en zelf haar mantel afdoende, dien zij op het bed werpt*). Ja, ik ben 't! (*De vrouw die zich thans vertoont, is iets meer dan* 30 *jaar oud; zij is goed gebouwd, eer vermagerd dan mager; gebronsde teint, nu bleek van aandoening, kringen onder de oogen. Zwart haar; zij draagt een hoogst eenvoudige serge japon, vol moddervlekken aan den rand en met donkere vlekken gekleurd. Zij is zichtbaar aangedaan*).

ADMIRAAL. (*Ten uiterste verbaasd, niettegenstaande zijne vermoedens*). Jane! Maar dat is ongeloofelijk! Is het dan waar wat men je toedicht? Ben je krankzinnig, ben je misdadig?

JANE. (*vurig en opgewonden, de armen naar hem uitbreidend*). Nooit heb ik je zoo liefgehad! Nimmer heb ik zooveel van je verwacht! (*Zij omhelst hem met eene vervoering vol zielsangst*).

ADMIRAAL. (*Nog onder den indruk zijner verbazing*). Maar spreek: welk een heilloos spel is dit? Hoe gewaagd, zulk een list te baat te nemen om mij te spreken! (*Jane zwijgt*). Hoe konden onze posten aan de kust je een escorte meëgeven! Wat beteekent dit? (*Jane geraakt in verwarring*). Nooit heeft nog iemand zich zoo iets in 't hoofd gehaald!

JANE. (*Zich herstellende*). Niemand doet zoo iets, daarom heb *ik* het gedaan. Je weet, dat ik alléén mijzelf wil zijn. Ik wilde, ik moest je weerzien!

ADMIRAAL. Maar lieve kind, vermoed je dan niet hoezeer je mij medeplichtig maakt? Je onbezonnen tocht zal ruchtbaar worden, de regeering zal mij die wijten, je verliest je goeden naam en je vernietigt mijn toekomst. (*terzijde*). Goddank! Higgins heeft haar belasterd.

JANE. Jack, mijn Jack, ik zal niet trachten mijzelve te verontschuldigen. Er stond hier meer dan mijn leven op 't spel; ik moest je terugzien!

ADMIRAAL. Alleen eene vrouwengril, uit liefde, opgewonden vrouwtje!... En misbruik te maken van mijn naam om een geleide te verkrijgen! Men had het je niet moeten toestaan!

JANE. Men heeft mij dat bootje gegeven. Het was het eenigste middel om je te naderen. En — (*glimlachend*) het was nog niet geheel zonder gevaar ook.

ADMIRAAL. (*Angstig*). Je hebt toch geen letsel?

JANE. Neen, ik heb je lief, en je liefde beschermt me!

ADMIRAAL. Wat zie je bleek! Wat heb je 't koud! (*Hij neemt een karaf van tafel en vult een glas*).

JANE. Mijn hart is warm.

ADMIRAAL. Hier, drink dit.

JANE. Neen, ik wil niets nemen voor ik je alles gezegd, alles bekend heb.

ADMIRAAL. Ja, wat een tocht, wat een vreeselijke reis heb je gemaakt, dwaas kind. Maar, zeg eens: wie heeft je ingelicht omtrent mijn tegenwoordigheid hier?

JANE. Je laatste brieven hebben het geheim verraden. Ik heb tusschen de regels je plan gelezen!

ADMIRAAL. (*Ter zijde*). Hoe onvoorzichtig! (*Tot Jane*). Nu, dan kon je misschien uit die brieven mijne komst in deze streken afleiden, maar hoe was het je dan mogelijk van nacht hier te zijn? — Je komt zoo juist aan! Wat een onbegrijpelijke toevalligheid!

JANE. Ik heb den geheelen dag den horizon gadegeslagen en sedert het vallen van den avond in volle zee gekruist — vijf uren lang wacht ik je reeds. Eerst zooeven zag ik het eskader naderen.

ADMIRAAL. (*Haar in zijne armen nemend*). Kom, 't is toch nog al kranig. (*Hij kust haar*). Zie, dwaas liefje, ik had je juist geschreven.... Mijn voorlaatste gedachte was aan jou gewijd.

JANE. Waarlijk? — O, dank! (*Daarop weder wat ongerust*). En de allerlaatste?

ADMIRAAL. Vraag je dat nog? Aan het Vaderland....

Dus, kleine wilde arend, dan zal je nu ook den slag zien....

JANE. Je gaat dus slag leveren?

ADMIRAAL. Je kunt gerust zeggen dat wij op 't punt zijn te beginnen; daarom vooral keur ik *dat stoute stukje* van je af.

JANE. (*Snel*). Wanneer begint het?

ADMIRAAL. (*Den chronometer raadplegend*). Binnen een uur geef ik aan het eskader het sein tot den aanval.

JANE. Maar waartoe dient dat gevecht?

ADMIRAAL. (*Verbaasd*). Waartoe? — Je hebt het zelve geraden. Lees. (*hij overhandigt haar de dépêche*). De minister geeft mij volle vrijheid van handelen. Ik heb een aanvalsplan opgemaakt, dat, indien het slaagt, over den geheelen loop van den oorlog kan beslissen.

JANE. (*Verbleekend*). En heb jij dat plan gemaakt? Wat is het?

ADMIRAAL. Je praat alsof je er verstand van hebt! Laat ons geen tijd verliezen; je zult den loop der gebeurtenissen kunnen volgen.

JANE. (*Bleek en opgewonden*). Luister, ik heb je eene ernstige tijding mede te deelen. Maar voor alles is het van het hoogste belang voor onze zaak, dat zweer ik je, dat ik je plan ken. Wat is het?

ADMIRAAL. (*Onwillig, maar vriendelijk*). Je heldenstukje heeft je hoofd op hol gebracht, liefste. 't Was veel beter dat we je bootje maar weer naar wal zonden.

JANE. (*Krachtig*). Neen, neen! Zeg mij wat ik weten wil.

ADMIRAAL. (*Haar ontziende*). Als je het dan volstrekt weten wilt.... luister! Mijn plan is heel eenvoudig: bij het aanbreken van den dag overval ik de stad met een bombardement; een uur later maakt Burnett gebruik van de verwarring, die daarop zal volgen, om van de andere zijde aan te vallen; ik staak het vuren, hij verdubbelt daarentegen zijn aanval en de stad is ons.

JANE. Dus dit zal het eerste belangrijke treffen zijn?

ADMIRAAL. Ongeveer; de enkele schermutselingen van Burnett zijn van geen beteekenis....

JANE. En jij bent het, jij, mijn Jack, die dit eerste gevecht uitlokt en den slag levert?

ADMIRAAL. (*Verheugd*). Juist zooals je zegt. — Er ontbrak aan mijne overwinning niets, dan jij, mijn heldhaftig vrouwtje!

JANE. (*bevend*). Welke glorie bestemde je dan voor mij?

ADMIRAAL. (*Plotseling een gewaagd besluit nemend*). Nu je er eenmaal zijt, zullen we de schoonste tijden der oude legenden doen herleven! Nu zul je het gevecht ook zien, dat beloof ik je; je moogt het volgen op de brug, aan mijne zijde; wij zullen ons één voelen te midden van den kruitdamp; het zal onzinnig, maar verheven zijn; de levende overwinning is aan boord! (*De admiraal opent een kastje in den wand en haalt er een lang étui uit, dat hij opent*).

JANE. (*Alléén voor het voetlicht met gevouwen handen*). Mijn God .... geef mij moed en kracht! .... Een man zou nog terugdeinzen voor deze taak, eene heldin zou daarvoor noodig zijn .... en meer dan ooit ben ik vrouw .... eene zwakke vrouw .... en ik heb hem lief!

ADMIRAAL. (*Ontrolt een vlag van blauwe en roode zijde*). Zie eens, deze vlag hebben de vrouwen der officieren van het eskader eigenhandig voor mij vervaardigd. Wij zullen haar heden inwijden.

JANE. (*Droomerig*). Waarom is er altijd rood in alle vlaggen der wereld?

ADMIRAAL. Wat bedoel je daarmee? Wij hebben nog een uurtje den tijd; ik moet nog op allerlei het oog houden en jij bent zeker uitgeput. Ga een beetje op mijn bed liggen. (*Men hoort een geluid van stemmen, eene woordenwisseling, buiten. De admiraal wendt zich om, om te luisteren. Er wordt geklopt.*)

ADMIRAAL. (*Duwt Jane in den linkerhoek der hut*). Binnen!

MELVILLE. (*Treedt binnen; de admiraal wenkt hem op den drempel te blijven staan*). De roeiers weigeren zonder deze vrouw het schip te verlaten.

ADMIRAAL. Dat kan niet zijn?

MELVILLE. Het is zooals ik zeg, admiraal. (*Melville gaat heen.*)

ADMIRAAL. (*De admiraal tot Jane*). In 's hemelsnaam, Jane, wat beteekent dit alles?

JANE. (*Aanvankelijk met trillende stem, daarna vaster*). Je kent niet alle omstandigheden van mijn reis: ik kom niet van onze post aan de kust .... Je vergist je bovenal in mijn plannen: ik ben niet gekomen om het gevecht met je bij te wonen, veel minder om de koningin van den slag te zijn .... Ik kom protesteeren tegen den oorlog en ons land redden van eene overwinning!

ADMIRAAL. (*Ontsteld en verontwaardigd*). Je komt dus van Amgor! Die witte vlag was geen voorwendsel! Mijne vrouw heult met den vijand!

JANE. Ik sta aan de zijde der menschheid!

ADMIRAAL. (*In spanning*). Ach, rampzalige!

JANE. Wees gerust: ik kom hier niet uit naam van den vijand. Ik zal je aanstonds de redenen verklaren, die mij drongen naar Amgor te vertrekken.

ADMIRAAL. De Almachtige zij geprezen! Maar wie heeft je dan hierheen gestuurd?

JANE. (*Ontroerd en ernstig, toch met warmte in de stem*). Ik kom in naam van het tot zwijgen gebrachte gedeelte van ons volk, ja, maar toch het beste deel; uit naam dier minderheid, die waakt over het volksgeweten, en die, al is de oorlog uitgebroken, zich nog tegen den oorlog verheft.

ADMIRAAL. Ach, je stort ons in 't verderf.... Dus, die schaamtelooze veldtocht, die bijeenkomst .... Higgins sprak dus de waarheid?

JANE. Voor de eerste maal in zijn leven. (*Zij haalt een papier te voorschijn*).

ADMIRAAL. Maar wat beoogt men hiermee? Wat wil men?

JANE. Men wil den steun inroepen van alle invloedrijke en eerlijke mannen .... waartoe jij behoort .... ten einde ons land dezen schandelijken oorlog te besparen.

ADMIRAAL. (*Het manifest in de hand*). Hebben al die menschen hun verstand verloren? Wendt men zich daartoe tot mij, tot admiraal Mansfield?

JANE. (*Met stijgende geestdrift*). Men wendt zich tot den man met de bij uitstek eerlijke, geloovige ziel; tot het hart dat gloeit van menschen-liefde onder de enge uniform; men doet een beroep op het vlekkeloos geweten, dat anderen onder het masker van plicht willen medeslepen in hun misdrijf.

ADMIRAAL. En je wilt me doen gelooven, dat die mannen jouw onzinnig en verraderlijk aanbod hebben aangenomen en Jane Mansfield tot hun afgezante hebben gemaakt?

JANE. Ja, mij, de geringste, de zwakste der vrouwen van dat volk, dat zooveel hoogstaande echtgenooten telt, de zwakste, maar de vurigste tevens .... Op dit oogenblik klopt in mijn hart de verontwaardigdste ziel van gansch mijn volk, die mij voortdrijft en mij je doet toeroepen: Wee degenen die dezen schandelijken oorlog hebben uitgelokt!

(Slot volgt.)

BOEK EN TIJDSCHRIFT.

Droeve Uren, door J. Hora Adema.
(*Uitgave van J. Valkhoff & Co., Amersfoort.*)

Veel bladen telt dit boek niet en op de bladzijden staat evenmin veel — in een enkelen avond kan men 't best uitlezen — maar het boek zou nog minder van inhoudsdikte mogen zijn, indien elke bladzijde dan maar wat hooger in kunstwaarde stond. Niet in de volume steekt de kracht van 'n werk, wèl in de volkomen slaging.

„Droeve uren", noemde Hora Adema zijn boek; 't zijn een vijftal verhalen, die zonder bij elkaar te hooren, toch weer niet gescheiden zijn, alleen door de nummering uit elkaar zijn te houden: een soort boerenbedrog, om een bundel schetsen voor 'n roman te laten doorgaan. Een wijze van laten verschijnen, die niet ter navolging is aan te bevelen — en waarvoor ook geen enkele reden bestaat. Want, op 't oogenblik, dat mag wel even worden gekonstateerd, is er zeker evenveel animo voor het lezen van schetsenbundels dan tot het verorberen van 't zoogenaamde groote werk. De bundels van Cyriel Buysse, van Streuvels en van zoo veel anderen kunnen het bewijzen.

Het moderne proza leent er zich ook meer toe, en vooral 't zenuwachtig-gehaast leven, waardoor men niet spoedig ertoe komt een dikke roman ter lezing te nemen, vooral niet, als er in een jaar zooveel bijna tegelijk verschijnt. Maar bovenal, in een bundel schetsen ziet men van een auteur meer dan ééne zijde. Men krijgt de wereld, de omgeving, 't leven meer tot in zijn vele splitsingen te aanschouwen — en al mogen sommigen over schetsen nu nog smadelijk spreken van klein werk, het komt er slechts op aan hoe ze zijn geschreven — en eindelijk, om daar nog eens op terug te komen, bij schetsen zijn de lezers niet zoo zenuwachtig om 't verhaal, de intrige te leeren kennen; ze zullen dus niet, zooals helaas nog te veel gebeurt, de bladzijden maar half overzien om den voortgang van 't verhaal in zijn slakkengang wat vooruit te snellen; ze zullen bij schetsen, meer bedaardlijk lezend, er vanzelf toe komen de schoonheden der taal op te merken, het juiste gekozen woord te waardeeren, de goede observatie, het direkte uiten en alle andere kwaliteiten — indien aanwezig natuurlijk — in hun wezenskern na te peilen.

Voor een zich ontwikkelende literatuur, gelijk de onze is, zijn schetsen-schrijvers, vooral om 't publiek goed te leeren lezen, van niet gering te schatten waarde. Want de inhoud, het spannend verhaal heeft al veel menschen in de war gebracht, hun smaak bedorven.

Uit het hier vluchtig-aangestipte volgt, dat aan schetsen hooge literaire eischen mogen gesteld worden, willen ze tenminste voldoen, op die wijze voldoen, dat ze boven het lezen van 'n roman gaan.

't Werk van Hora Adema bereikt dit hoogtepunt niet. Vaak nadert de auteur het — en gemeenlijk is de *allure* aanwezig, maar meestal blijft hij er beneden. Dat komt vooral, omdat Hora Adema de dingen te geweldig, te melo-dramatisch ziet. Voor hem bestaan niet die eenvoudige gevallen, waarvan de schrijver een genot voor zichzelf en voor anderen weet te maken. Hij ziet de levensmomenten grof, bloederig aangezet, meent dat het leven alleen belangrijk is in zijn harde, vaak fatalistische schokken, al ontgaan hem de zachtertrillende, maar

daarom niet minder snijdende, gewaarwordingen niet. Dit blijkt b. v. bij dien ouden dokter, welke aan 't eind van zijn loopbaan wroeging krijgt over de wellicht door hem in 't graf geholpen patiënten. Deze schets is verreweg de beste. Hier spreekt werkelijk een fijnere studie van 't leven — en hier is ook de synthese goed begrepen.

Slecht, melodramatisch-slecht is bepaaldelijk het eerste verhaal — en 't laatste, de verongelukking op de hei van een bespanning veldartillerie, is teveel slagerswinkel en te verward erbij, om iets op den lezer te vermogen. Het aandoenlijke erin, wat gedeeltelijk de schets nog redt, zijn de twee laatste bladzijden over 't hondje, dat zich dood heeft laten vriezen op de plek waar 't paard werd afgemaakt. We begrijpen alleen niet, waarom wij al die andere omschrijvingen moeten lezen.

't Is zeker, de heer Hora Adema wil 't hoogste geven, maar wijl hij voldoende literaire *imaginatie* mist, waardoor een werk van reëele ziening eerst tot 'n kunsthoogte kan stijgen, brengt hij al de reëelgeziene dingen erbij — óók zonder dat ze bepaald noodig zijn voor 't gegeven. En aan den anderen kant verwerkt zijn verbeelding weer momenten, waarbij de lezer zich afvraagt, hoe kan de auteur dat in 's hemelsnaam weten. Zoo beschrijft hij nauwkeurig hoe de gezichten er uitzien als zijn menschen verdrinken, terwijl in datzelfde verhaal heel toevallig het zoo uitkomt, dat bij het verongelukken niemand aanwezig was.

De heer Hora Adema is een beetje in de war door de moderne schrijfbeweging — en zonder 't zelf wellicht te weten, volgt hij modellen. Hij heeft mogelijk hier of daar gelezen hoe iets wordt beschreven, brengt dit nu ook in zijn werk te pas en maakt er vreemde verschijningen van. Zeer voorzichtig moet hij b.v. ook wezen bij 't beschrijven van zielsaandoeningen van stervende menschen.

Het zoogenaamd naar den hemel stijgen, is een rijk van verbeelding, waarin ze al te welig gaan grasduinen; wie aan eenige sterfbedden heeft aangezeten, zal leeren zijn fantasieën 'n teugel aan te leggen.

Ieder wezen is anders — en waar men hoogst spaarzaam proefondervindelijk kan spreken, moet de auteur als psycholoog, voetje voor voetje verzetten.

Gewoonlijk schrijven de auteurs, vaak zonder dat ze 't weten, elkander na. En ze schijnen niet te begrijpen, dat de moderne ziel zoo geheel gewijzigd werd door de tijden. De sterfvisioenen van de van huis verdreven kinderen in het vierde verhaal, kan men dan ook best rangschikken onder de konventioneele mooiïgheden — en ook dan vragen we weer, wel drommel, hoe weet de auteur die dingen? Was je erbij, toen die kinderen stierven? Wel nee, want dan hadt je ze geholpen en opgenomen. Ze werden immers 's morgens doodgevonden. Als de auteur, of een ander door hem te beschrijven persoon, erbij was geweest, al leefden die kinderen nog maar een uur, en al blijft ook in dat geval alles maar bevroeden, takseeren, het gezond verstand van den lezer zou er niet zoo tegen opkomen. Tolstoï b.v. heeft beschreven in zijn meesterlijke novelle „Heer en knecht," het doodvriezen in een sneeuwjacht, maar die was verstandig zoo min mogelijk zielefantasie te geven, bepaalde zich tot het reëele ondergaan, worstelen, verstijven, kortom de vermelding der dingen, die, al zijn ze op andere objekten waargenomen, den lezer zeer waarschijnlijk blijven.

De heer Hora Adema — hij houde het ons ten goede — is met zijn beschrijven niet in evenwicht, noch met woorden, evenmin met 't verbeelden. Hij zweeft blijkbaar tusschen het oude en 't nieuwe in, heeft invloed van beiden ondergaan en wat slechter is: van beiden niet het beste, maar de fouten overgenomen.

Als Hora Adema iets wil beteekenen, dan moet hij eenvoudig verteller worden, zich vrijhouden van den wiekslag naar 't hooge — en wie weet, kan hij met zijn groote bekendheid van het Friesche plattelandsleven nog een behoorlijk novellenschrijver worden.

Zijn ros is geen vurige hengst maar een tam beestje — en ook als men zoo'n rossinant naar den eisch berijdt kan het je nog een heel eind brengen.

Het platteland van Friesland met zijn waterplassen is nog een braak gebleven terrein, waarvan Hora Adema, indien hij maar geen melo-dramatische effekten wil bereiken om grootsch te schijnen, ons nog goede verhalen kan geven.

G. v. H.

OVERZICHT VAN TIJDSCHRIFTEN.

De Gids. (*P. N. van Kampen & Zoon, Amsterdam*).

Iemand die niets te vertellen heeft en daarom een stortvloed van woorden loslaat, babbelde de vorige maand er maar op los, zonder iets van beteekenis te zeggen, zoo begint het gewoonlijk pittig, luchtig Buitenlandsch overzicht in De Gids, en met dezelfde worden kan men nu ook gevoegelijk karakteriseeren het driemaandelijksch letterkundig overzicht van W. G. van Nouhuijs. Hemel, hemel, wat een woorden en hoe weinig consistentie. Dertig volle bladzijden gevuld met niets. Het is dan ook een mal geval om elke drie maanden te gaan spreken over al wat de diverse uitgevers goed hebben gevonden op je schrijftafel te deponeeren. Of je wilt of niet, moet je op die manier er wel een causerietje, of hutspotje van maken, waarin je dan, om tot de zoogenaamde overstapjes te geraken, wel vergelijkingen gaat bijslepen, die er als lappen bij hangen. De heer v. Nouhuijs vertelt ons o. m., dat hij iets heel verblijdends vind in het samentreffen (lees tegelijkertijd verschijnen) van twee jonge auteurs, met een Vlaamschen kunstbroeder en een keur van wat de Nederlanders in het land van overzee hebben opgeleverd. Naast een Nederlandsch-Vlaamsche nog een Nederlandsche-Indische en een Zuid-Afrikaansche literatuur, roept hij opgetogen uit. Zou de toekomst dien schoonen droom tot werkelijkheid willen, of zou ze ons teleurstellen, gelijk de heer Kalff het mij deed met zijn Oost-Indisch Landjuweel? Hier hebben we nu een grappige bijeenvoeging van twee geheel verschillende begrippen. Het schoone in een literatuur valt dus, volgens v. Nouhuys weg, als iemand een mindergelukkige bloemlezing van dat schoone, wat natuurlijk een heel partikulier zaakje van zoo'n mijnheer is, in de wereld zend! Natuurlijk heeft hij het niet zóó bedoeld, maar het staat er toch, en dàt nog al van iemand die zoo naar logisch styleeren kijkt. Ja, dat komt ervan, als men zooveel en zooveel bladzijden wil volschrijven.

Zoo'n driemaandelijksch Letterkundig overzicht, waarin dan, naar het betaamt, zoowat de geheele santekraam verwerkt moet worden, wat in dien tijd gelieft te verschijnen en waarvan men niet te best kan zwijgen, is een ratjetoe. — Waarom schrijft van Nouhuys niet liever als het hart hem ertoe dringt en alleen over die werken, waarover hij meent iets *bijzonders* te kunnen zeggen, inplaats van zooals nu 'n soepje even te maken. Om de twee, of om de vier maanden zal de redactie, dunkt mij, hem gaarne de noodige plaats inruimen, wat toch wel te verkiezen zal blijven, boven het precies op tijd gaar kooken van geheel den voorraad.

Dezelfde opmerking kan ook gemaakt worden bij 't muziek-overzicht van Henri Viotta (er staat zoowaar muzikaal overzicht), want ook daar begint het te gelijken op een kauwing en nog eens herkauwing van 't zelfde. Men heeft nu maar te vergelijken zijn Parcifal-bespreking met dat van J. C. Hol in de XXe Eeuw, om dadelijk te ontwaren, dat Henri Viotta aan 't balletjes draaien is, theoretisch voortspringt om de Wagner-opvoeringen te Bayreuth heen, terwijl de andere zijn meening over het door hem zelf gehoorde direkt weergeeft.

Het opstel Poëzie en Arbeid, van Prof. B. Symons, met geen al te groote bescheidenheid gekompileerd uit Karl Bücher's „Arbeit und Rhytmus", beslaat niet minder dan 30 bladzijden, waarop volgt een tweede stuk van mej. I. Kooistra over de fantasie en de opleiding van den onderwijzer, een onderwerp, waarover we den vorigen keer al iets mededeelden.

Als een flits, een zonnelichting tusschen grauwe wolken, vinden we tusschen al dat dorre métier-proza, het heerlijk gedicht van W. F. Gouwe „Triton's Bruiloft, lied van het zeelichten."

Al dadelijk b.v. dit begin:

„Hoor... een toon uit Triton's horen —
en de dag-wind gaat terust,
leste vlaag van verre kust
stuwt een donkren wolke-toren
't lucht-gewelf in, waar nog gloren,
goud in blauw, de laatste sporen
van der zonne gulden voet.
Alle licht verduisteren moet,
want de waternymfen duchten,
glans van 't blanke maan-gelaat,
waarin eigen glans vergaat.

Weer een toon uit Triton's horen...
't Okeaninen-volk, dat sliep

in der waat'ren diepste diep,
waar de zilvren pijlers schoren
gouden grot en wulfselboog,
is ontwaakt, en zend bij 't hooren
van dien roep, in zachte koren
ruischend antwoord naar omhoog..."

Of b. v. dit beschrijven van golfgeklater:

„Zie ze men'glen, zie ze streng'len
hare' en armen bij 't gedein
van der lijven leen'ge lijn,
die goudbloeme' aan teng're stenglen
dragen 't hoofd in hellen schijn
van een weelde-kroon goud-lokkig,
oversproeid van schuim, blauw-vlokkig;
zie dat speelsche bezig-zijn:
webbe-spinsters, sluier-bindsters
van goud-draad en perel-snoer
weven ze eigen kleed vol glinsters
kleure' en glans van perelmoer,
hoe ze pralen, hoe ze stralen,
pareldraad en vonkel-kralen
zilver-flonk'rig, goud-geglim,
tint'lend tot de verste kim'.

Van Carel Scharten zijn er ook een paar bladzijden poëzie waarin de dichter heel veel mooi's en teers wilde leggen, maar... maar... waarin hij niet geheel zonder gezochtheid van woorden en gewilde uiting van sentiment bleef stokken.

In het tooneel-overzicht bespreekt Mr. J. N. van Hall dan nog de cabarets artistiques en Ueberbrettl-theater.

Blijft alleen nog te vermelden de roman „De Godin die Wacht" van Augusta de Wit.

XXe Eeuw. (*Scheltema en Holkema's Boekhandel, Amsterdam*).

De Septemberafl. van de XXe Eeuw is kranig, welgeslaagd.

Het hoofdnummer vormt een opstel van Fred. v. Eeden over woordkunst.

Het is goed, dat een man van gezag als v. Eeden, zich tot het vaststellen van waarheden zet. Alleen mag men het jammer noemen, dat hij het nu pas doet. Al wat hij konstateert werd reeds vroeger door jongeren gedaan, met het onderscheid, dat ze wat rumoerig en weinig nobel er op in hakten, een geheele richting aanvielen, waarvan ze zelf adepten en leerlingen waren, hun literaire ouders op den schouder sprongen, om daarmeê zelf erg groot te willen lijken, inplaats van met liefde en overleg het verval aan te wijzen.

Een andere fout van v. Eeden in dit opstel (er komen nog twee epistels) is, dat hij als een der vaders der literaire beweging van „80" nog te veel kijkt naar zijn tijdgenooten, waar hij eveneens scherp heeft rond te speuren in de gelederen die nu opkomen.

Wel gewaagt hij in 't vage van enkele jongeren — en mogelijk zal hij in een volgend nummer ook wel enkelen van hen nader toelichten, maar dit doet weinig af aan zijn betoog. Het is nu eenmaal een feit, dat de generatie van „80" met een paar uitzonderingen, wellicht door te overmatige inspanning, zoo goed als uitgeput is. Hiervan een verwijt te maken lijkt mij voor een psycholoog-medicus als v. Eeden, al heel vreemd. Het missen van de Godsvereering in hun werken, of het bestaan van sociale ongelijkheid als oorzaken aan te voeren, is niet minder zonderling. In elk geval, àls medicus, èn als psycholoog moest van Eeden de ware oorzaken van vroegtijdige uitputting, zoeken waar ze in waarheid te vinden zijn, dat is in de groote nerveuse krachtsverspilling, een verschijnsel wat niet alleen is waar te nemen bij artistieke menschen, maar evengoed te bespeuren valt bij den gewonen werker.

Waar in onze zoo rumoerige, aftobbende, afslovende samenleving, gezond-fysieke gestellen in enkele jaren tot schimmen en geraamten vervallen, waar de grondoorzaak van bijna alle ziekten krachtsuitputting blijkt te zijn, daar is het al heel vreemd, dat een medicus als Dr. van Eeden de overwerking niet laat gelden, als de oorzaak van teruggang.

Nemen we deze oorzaak evenwel aan, dan vervalt hiermeê ook alle verwijt. De generatie van 80 heeft haar plicht gedaan.

Deze mannen hebben wel niet vele jaren gewerkt, maar in de enkele jaren, dat ze produceerden veel gedaan. Ze hebben onze literatuur verrijkt met brokstukken van overweldigende schoonheid. Wat zij nu nog brengen heeft men te beschouwen als toegift — en het is het geslacht wat thans gaat rijpen, waarheen we onze oogen hebben te vestigen.

Dit geslacht moet kritisch geleid worden, want, zooals bij alles, volgt op herleving allicht nadoenerij en verflauwing, of minstgenomen stilstand.

Dit kritisch leiden is de plicht, de taak van de generatie, die zelf door felle inspanning te vroeg werd uitgeput om zelf blijvend nog te produceeren, een plicht die van Eeden, al is het wat laat en al doet hij het eenigszins beperkt en eenzijdig, nu toch voelt en ook tracht te volbrengen.

Met voorbeelden toont van Eeden nu de moeielijkheden, om echte van nagedane kunst

te onderscheiden. Wie zal, zoo vraagt hij, verstandelijk uiteenzetten waarom het ééne echt is en het andere niet. Beeldspraak, visie, klank, stemming, alles is soms aanwezig en toch... *men fühlt die Absicht und ist verstimt.*

Het gaat met de echtheid van poëzie als met iemands eerlijkheid. De scherpe waarnemer voelt, zonder te weten hoe, of iemand hem bedriegt of niet. Men moet woordkunst *gelooven* om haar te verstaan.

Dit is van v. Eeden heel juist gezegd. Want, sedert de literatuurherleving van „80" zijn er een tal van dichters en prozaschrijvers gekomen, die zich de manier, de truc, van z.g. artistiek werk wisten eigen te maken — en zie, waar zich nu het scherpe oor van den zuiver-voelenden, kunstbevoegden te luisteren diende te leggen, om veel te onderscheiden, het echte van het nagedane, daar hebben ze allen (v. Deijssel nu en dan uitgezonderd) gezwegen, tot nu, al vrij laat, van Eeden eindelijk dit koor van zwijgers verbreekt.

Het is, omdat er zoo velen zijn gekomen, die gingen werken naar 't zelfde procedee, tokkelen op dezelfde snaren van de generatie van „80", dat de verwarring is ontstaan, wijl in krant en tijdschrift menschen welke iets van denzelfden klank en dezelfde woordbeelding en visie in dat nieuwe werk bespeurend, ook maar lukraak zijn gaan opkammen al wat van dat zoogenaamde moderne werk verscheen.

Het gevaar zit daarin, dat menschen met overigens groote bekwaamheden, maar niet tot de modern-voelenden hoorende, toch modern willen doen, zich als 't ware naar boven hijschen aan de halzen der jongeren, alles maar lovend, natuurlijk wel met een zekere restriktie, wat aan de oppervlakte komt — en een nog grooter koor vluchtig werkende menschen in dagbladen praten na, wijl dezen al mooi vinden de sfeer, al is 't zonder kern, waartoe ze zelf nooit kunnen geraken.

Het gevaar zit niet in 't geen deze menschen afkeuren, maar wel in 't vele onrijpe wat ze ophemelen. En grappig was het daarentegen weer te zien de verontwaardiging van deze zelfde menschen, toen v. Deijssel Couperus in zijn „Langs Lijnen van Geleidelijkheid," want Couperus is voor velen het hoogste, afkeurde.

In vorige afl. hier ter plaatse, hebben we reeds herhaaldelijk geklaagd over de slapheid van de kritiek, die (Querido uitgezonderd) niet oordeelt, maar napraat, daarmeê oorzaak wordt, dat onze literatuur inplaats van zich te verheffen, opnieuw zal dalen.

En in zooverre kan men van Eeden dankbaar zijn, dat hij het kwaad aantast, want juist voor de menschen waarbij het schuilt, geldt hij als een man van gezag.

Onder deze inzichten kan men nu wel benieuwd zijn, het oordeel van v. Eeden te vernemen over de in deze zelfde afl. gepubliceerde schets van Frans Coenen, „Laatste Morgen." Hierin zijn zoowat alle kwaliteiten, die men aan goed werk stelt als: scherpe visie, zuivere beelding, stemming, sentiment, enz. aanwezig, terwijl ik voor mij, deze schets, die pijn doet van zorgvuldige bewerking, alles behalve superieur, maar nagedaan, geknutseld werk zou moeten noemen, wijl dat ééne, het onontbeerlijke, wat men wel eens onderstroomig noemt, maar wat in waarheid is het tot eenheid maken van schoonheid en wijsheid, wat de intuïtive dichter-schrijver van aanleg in zich heeft en hem onderscheidt van den plat-aangestreken verwerker, die wel verhalen kan verzinnen, woorden kunstig samenvoegen, levensmomenten reëel afbeelden, maar die toch blijft missen de fijne vingeren waarmeê hij het nog onbegrepene, het nog ongekende aanroert, naar boven brengt, wat in den chaos van ons samenleven verscholen ligt. Deze schets van Coenen kan men als werk van virtuozen aard bewonderen, de gevorderde eenheid van schoonheid en wijsheid ontbreekt.

Indien deze schets niet werd geschreven was de wereld niets armer en nu ze wel geschreven is, zijn we niets rijker, niets wijzer, niets beter geworden. Dit is het bewijs dat Coenen deze schets gemaakt, niet gevoeld heeft, want in het tegenovergestelde geval zou hij, zonder het zelf te weten, datgene erin gelegd hebben, wat er nu in ontbreekt n.l. den onbewusten samenhang der dingen.

Deze zelfde fout kleeft ook gedeeltelijk 't meeste werk van Heijermans aan, ondanks al diens habiliteit en drukte van tendenz; ze zijn teveel volgers van een deel der N. Gidsrichting. Eerst wat later kwam als: Herman Robbers, Marg. Antink, Gerard van Eckeren grijpen al wat dieper, verbinden wijsheid met schoonheid, hebben iets in zich wat hen voortdrijft, doorzieden hun werk, waardoor ze kunnen komen tot een hooger plan van werken, waarin v. Eeden hen voorging en wat Verweij nu nog tracht te bereiken.

Verder in de afl. een opstel van Prof. G. J. P. Bolland over „Het Recht"; van Jac. v. Looy, een vervolgstuk van de Wonderlijke Avonturen van Zebedeus; verzen van Karel

v. d. Woestijne met echten klank en ook breedgedragen, maar waarin men het plastische wat scherper van beelding zou willen zien; van denzelfden auteur een beschrijving van de tentoonstelling van Primitieven te Brugge en van Jos. Loopuit een opstel over het vraagstuk van de Waarde en de socialisten. Dan nog een opstel over muziek door J. C. Hol n.l. over de Bayreuthvertooningen.

Over 't zelfde onderwerp waarover v. Eeden het heeft, maar dan in wat anderen zin, vinden we overbodig.

De literaire generatie van 1880.

Nog twee bijdragen, n.l. in de Nieuwe Paedagogische Bijdragen en in Jong Holland.

In Jong Holland is het Arnold Huisman, een der opkomenden, die een waardeerend overzicht van wat de generatie van '80 ons schonk, tracht te geven, terwijl in de N. Paedagogische Bijdragen de heer J. Uit den Bogaerd het verschijnsel van uit een christelijk oogpunt beschouwend, tot de konklusie komt, dat deze richting heeft gebracht stukken van verkwikkende frischheid, van ontroerende schoonheid, al kan hij, van een kristelijk standpunt uit, niet meegaan met de persoonsvereering, die uit dit werk spreekt. In hoeverre vraagt hij aan 't eind van zijn opstel kan nu de Kristen de produkten der Jonge Generatie genieten?

De onontwikkelde, of hij die niet zeer vast in zijn schoenen staat, meent hij, zal licht meegesleept worden, maar ook anderen loopen het gevaar, waarin zij als kinderen der twijfelzieke en aan verstrooiïng zoo rijke negentiende en twintigste eeuw verkeeren, om van den eenvoud des geloofs af te wijken.

De thèse die hier gesteld wordt is wel een weinig foutief, want zoodoende heeft men te spreken van een religieuse en van een on-religieuse literatuur en dit raakt niet de kunst zelf, maar de tendenz, de strekking, de overwegingen die er naast liggen. Het kenmerk van de Nieuwe Gidsrichting nu is, dat zij kunst om de kunst stelde. Het was geen uiten in dienst van liberale, radicale, anti-religieuze of welke andere richting; zij liet volkomen vrijheid aan ieder beoefenaar zijn eigen maatschappelijk of godsdienstig innerlijk in zijn werk te leggen, ja stelde tot eisch, dat men niet naar scablonen of vaste voorbeelden zou werken, maar dat ieder eenvoudig terug had te geven wat in hem gistte.

Betrekkelijk was het dus een gewoon toeval, dat onder de N. Gidsmannen geen geesten waren die hunne stemmingen en hunne aspekten putten uit godsdienstige overwegingen. Overigens is de heer Uit den Bogaerd reeds een half overtuigde. Alleen, als er luide gewaarschuwd wordt voor 't een of andere nieuwe produkt, zegt hij, laat ik die literatuur liggen; voor 't overige houdt hij zich sterk genoeg om in toepassing te brengen: onderzoekt alles en behoudt het goede, wat dan ook hier heel gemakkelijk kan, want nog eens: de literaire richting van 1880, heeft zich nooit tegen den godsdienst gericht, zich alleen ten doel gesteld verbeelding of realiteit, realiteit vooral, te geven, vrij van alle bijoogmerken, vrij van alle vooroordeelen, zuiver en echt, zoo uit den oorsprong naar boven gebracht, zonder zien naar links of rechts — en het is juist dit eerlijke, onomwonden zich geven, waartegen thans vele, (niet alle), socialistische literatoren opstormen, die wenschen dat ieder schrijver zich in dienst gaat stellen van een partij.

Maar het blijft duidelijk en eenvoudig tevens: in de literatuur van een volk, als de spiegel van zijn tijd, is plaats voor alle geledingen, niet tegenover maar naast elkaar, zijnde uitingen van datzelfde volk. Wie nu is bekrompen en klein van geest, zwak van gevoel, leest alleen wat met zijn innerlijk overeenstemt. Wie ruim wil zien en denken, leest alle uitingen . . . en behoudt het goede.

In de N. Paedagogische Bijdragen is dan nog een opstel over 't kinderspel, beginnend bij dat der Grieken, waar de opvoeding ten doel had, dat elke knaap zich harmonisch zou ontwikkelen tot een staatsburger, die zijn leven zonder eenig voorbehoud in dienst van het vaderland stelde, tot op onzen tijd, nu zooveel verschillende stemmen zich laten hooren.

In Jong Holland treffen we aan een meditatie of wel klachtschets van J. Tersteeg, eenigszins in aanhef herinnerend aan de nagelaten bekentenis van Marc. Emants, maar missend dat eenvoudig-klare, dat juist en strak weergeven der feiten, waardoor elk begrip van literatuur-maken wegvalt en de openbare bekentenis het karakter van waar-zijn en eerlijkheid erlangt. Aan 't slot van deze brief krijgen we, en dan nog maar vaag, de zonde te hooren, waaruit zijn klaagzang opwelde — en onwillekeurig zeggen we tot den schrijver: waarom het vorige niet weggelaten. Maar we mogen den auteur 't niet te lastig maken, want hijzelf dateerde het als werk van 1895 en bovendien, er zijn ook vloeiend-mooie zinnen in deze zijn strafrede. Verder bijdragen van Karel v. d. Oever, W. Graadt van Rogge, Lode Baekelmans, Annie Salomons, Frans Deckers, Ary

Delen enz., waarvan wij de meesten vroeger hebben ontmoet in De Arbeid, het maandblad wat werd opgericht, zoo gezegd, om de N. Gidsrichting te bestrijden, terwijl hun werk nu naast een gloeiende lofrede op diezelfde N. Gidsrichting voorkomt. Ze zijn dan nu ook op den goeden weg: niet schreeuwen en schetteren en anderen wegduwen om zelf een plaatsje te vinden, maar zelf naar 't hoogste streven, goed werk leveren, dat kan ze er brengen, waar ze graag willen komen — en daar wint oud en jong en iedereen bij.

De Arbeid. (*C. A. J. van Dishoeck, Amsterdam*).

De inhoud van dit literaire tijdschrift bestaat uit een novelle van Henri Bakels, waarin nog al breedsprakerig, zoogenaamd lyrisch, een liefde wordt onder woorden gebracht.

Een der verliefden, het meisje, wordt vergeleken bij een groote machtige zomer, waarin de boomen staan gezwollen van weelde en het koren in ernstige rust te rijpen hangt enz. enz.

Men denkt bij zoo'n beeld onwillekeurig, dat deze juffrouw midden tusschen de korenvelden woont, een dochter van een heereboer is b. v., en men kijkt wel een weinig vreemd op als je merkt, dat ze de Keizersgracht bewoont, dochter van een direkteur van een Verzekeringsmaatschappij is. Enfin, er komt nog een vervolg, we kunnen nader zien.

Dan een fragment van Lodewijk Schutter uit „Het Vleesch dat zwak is", wat te oordeelen naar deze frazen, maar pover en zwak blijft, brokstukken zonder eenigen samenhang, met groote woorden samengeflanst.

Broeder Henricus moet een fragment zijn van „Oberon". Wat de auteur, de heer M. Blokzijl, ermeê bedoelt is nu voorloopig nog niet uit te maken.

De verzen van Ary Delen zijn niet veel bijzonders. Onder die van Richard de Cneudt zijn er die van vorm en weeklaagsentiment lang niet kwaad zijn, maar men vraagt zich onwillekeurig af, wanneer zal onze dichtkunst uit dien treurklater van gebroken levens geraken, waarmeê nu de poeëten zichzelf trachten onsterfelijk te maken... Och arme! Grijpt dan niet een onzer dichters het leven zelf aan, bestaan er voor hem dan niet dezelfde stuivingen als voor den prozaschrijver? — en blijft hij maar aldoor zijn eigen lieve Ikheidje voor zoo belangrijk houden, dat hij dadelijk elk mistroostig stemminkje de wereld in moet zenden als levensverbeelding. Dat een dichterlijk aangelegd mensch zijn gevoelens, ook de onbeduidende, in maat en rhythme voelt... en ze neerschrijft is te begrijpen, maar daarom behoeven die toch niet allen gedrukt te worden.

Als Richard de Cneudt b. v. dicht:

„Van deze zware droefheid, die mijn Dag
maakt tot een lied van lichtelooze weemoed
dat tot geen Vreugd beschroomd vergroeien
mag."
„En — als mijn Zon weer morgen rijzen
gaat
Komt ook voor mij de nieuwe Dageraad."

Dan is men toch wel geneigd erbij te voegen: heel best mijnheer de Cneudt, heel best, dank u voor de mededeeling, ik hoop van harte dat die nieuwe dageraad komt, voor u zelf, voor ons als lezers, want die sonnetten van tegenwoordig, dat is toch maar een ware klink-klank, mooie woorden om een holle frase en van uitgedropen sentiment, zoogenaamd gevoelvol maar waarbij niemand 't geringste voelt.

Dan nog in de afl. een boekbespreking van Victor de Meyere over 't werk van Herman Teirlinck, en een brokje beschrijving van een zomerkermis door Frits Moerman, wat niet het minste van dit nummer uitmaakt hier ter plaatse.

Van den redacteur Ed. Verburgh merken we de laatste maanden niets. Hij laat zijn veulentjes trekken en ziet zelf toe. Maar daar zijn de beestjes lang niet sterk genoeg voor om dat te kunnen opknappen.

De Hollandsche Lelie. (*L. J. Veen, Amsterdam*).

In no. 8 van de Hollandsche Lelie, nu sedert eenigen tijd onder redaktie van Mej. Anna de Savornin Lohman, laat deze redaktrice zich allesbehalve gunstig uit over 't doel van Nellie van Kol, om een Bijbel voor kinderen te laten verschijnen. Het toelichtend artikel heeft haar niet bevredigd, noch overtuigd.

„Hoe men zegt, Anna de Savornin Lohman, over den Bijbel uit een godsdienstig oogpunt denken moge, laat ik hier geheel buiten, maar in elk geval heeft hij een diep-innerlijke waarde, bezit hij een schat van levenswijsheid, dwingt piëteit af. Zulk een boek te gaan verpassen en besnoeien, is een schennende daad, een aanmatiging die niet te pas komt. Dat Nellie van Kol zich zelve het recht toekent aan den inhoud van een voor volwassenen bestemd boek te peuteren, te verknippen, te bevijlen, en

dien pasklaar te maken voor kindergebruik, is een bewijs dat zij niet begrijpt hoe grondig zij daarmede het genot bederft, dat menschen van een latere kennismaking hebben kunnen. Want nu méénen ze te weten wat er in staat, en zullen hem in menig geval later ongelezen laten om die reden. In waarheid echter weten ze alleen wat mevrouw Nellie van Kol, in hare hooge wijsheid, heeft goedgevonden te laten staan of toe te lichten, krijgen ze van den Bijbel een onzuiver beeld, gezien à travers Nellie van Kol. — De Bijbel is, behalve uit een zuiver godsdienstig oogpunt, *geen* boek voor kinderen. Volwassenen daarentegen kunnen er een schat van levenslessen uit putten, en zich verkwikken aan menig literaire schoonheid b.v. van de psalmen. Nellie van Kol doet wel de belofte dat ze de verhalen ongerept zal laten, maar tegelijkertijd kent zij zichzelve het recht toe, weg te laten wat zij niet goed of oorbaar oordeelt voor kinderen, en toe te lichten, (op háre wijze natuurlijk,) wat naar hare meening toelichting noodig heeft. — Waarom laat ze ook niet maar meteen een Shakespeare- of een Goethe-uitgave voor kinderen verschijnen in „De Volksbibliotheek onder haar redactie?" Men moet maar durven. Het is eenvoudig een letterroof, een oneerlijke handeling, een boek te veranderen en te wijzigen en te besnoeien, onder het motto: Voor Kinderen."

In een volgend nummer laat zij evenwel, besprekend Nellie's heengaan als redaktrice van „De Vrouw", haar alle recht wedervaren.

In hetzelfde opstel, een weinig verder naar aanleiding van den Gulden Winckel, (kindernummer) wat ze zeer looft, zegt Mej. de Savornin Lohman.

„Voor kinderen schrijven is niet gemakkelijk. Een pedant, wijzig optreden is het beste middel om een kind, uit reactie, te brengen tot alle mogelijke kattekwaad. Ik herinner me, toen *ik* een kind was, een vriendin mijner mama, die mij steeds kwelde met allerlei verzinsels van door en door brave, nette, lieve, geduldige meisjes, wier hartverheffende deugdzaamheid ten slotte haar eindbelooning vond in een stichtelijken, vroegtijdigen dood. Wat kreeg ik van lieverlede een tegenzin om braaf, netjes, lief en geduldig te wezen! 't Stond voor mij vast, dat zulk vervelend vroegtijdig doodgaan dáármede onverbiddelijk samenhing. En bovendien, vond ik die brave, nette, lieve, geduldige kindertjes zóó onuitsprekelijk vervelend, dat ik volstrekt niet wenschte aan hen gelijk te worden. Als dat goede oude mensch, want ze méénde het héél goed in haar domheid, mijn éénige opvoedster was geweest, zou ik er me stellig op hebben toegelegd in alles het tegendeel te wezen, van 't geen zij mij wenschte te doen zijn.

Onze Eeuw. (*De Erven Bohn, Haarlem).*

Frappez, frappez toujours, of met een vrije Hollandsche vertaling, hamer, hamer aldoor en het onbuigzaamste ijzer schikt zich naar uw handen, dit is, wat de Engelsche regeerders bij den Zuid-Afrikaanschen oorlog in slechten zin hebben toegepast, leugens op leugens stapelend, ze telkens herhalend, zoodat er allicht iets van bleef hangen en wat ze nu Conan Doyle opnieuw laten verrichten, om hun onwaardig gedrag als groot volk te verdedigen. Maar ditzelfde frappez moet ook ons blijven kenmerken.

Door de Engelschen in al hun uitlatingen op den voet te volgen, is het alleen mogelijk hun lasterredeneeringen te ontzenuwen, de waarheid in 't licht te houden. De heer E. G. A. ten Siethoff begrijpt dit ten volle en zijn epistel, een klare uiteenzetting van het weinig nobele gedrag van Conan Doyle, die ter wille van de smeer, likt de vieze kandeleer, al zijn eerste en gunstige meeningen over het Boerenvolk, nu in zijn tweede boek, wat ook in 't Hollandsch werd vertaald, weet te verdraaien, deze weerlegging van ten Siethoff is waard, ook al blijkt alles wat erin vermeld staat, algemeen bekend, toch in ruimen, zeer ruimen kring, te worden gelezen. Niet alleen omdat de Boeren een stamverwant volk van ons zijn, en wij als klein volk eventueel een zelfde behandeling van een groot-mogendheid te wachten zijn, maar bovenal, wil de werkelijke beschaving eenigen voortgang maken, zal elk onrecht in 't scherpe licht *moeten* blijven, *moet* elke wereldschanddaad gegeeseld worden, opdat het besef van waarheid en recht langzamerhand bij de volkeren in al hunne geledingen doordringe, waardoor de kans ontstaat, dat eenmaal, inplaats van willekeur en geweld, rechtvaardigheid in politiek beleid naar voren komt. Het geweten der volkeren moet voortaan beslissen, en niet het drijven van gewetenlooze politici en wereldmachtveroveraars. Op flinke, klare wijze kwijt zich hier de heer ten Siethoff van zijn taak. 't Is goed telkens de feiten onverdraaid voor zich te zien, de oorzaken van dezen schandelijken oorlog te herlezen, om, waar het maar weer even te pas komt, de waarheid scherp en onverwrongen boven al het geknoei te stellen. Nederlander te zijn geldt nu in 't buitenland al als een eeretitel,

omdat het reeds is bekend, dat wij niet ophouden voor de Boeren op te komen — en zoo moet het blijven.... tot het onrecht wordt hersteld.

Een *hervorragend* opstel in deze afl. is verder Theorie en Ervaring op het gebied der afstammingsleer, van Prof. Hugo de Vries, algemeen bekend door zijn mutatie-theorie. Prof. de Vries toont in dit opstel, wat nog een vervolg krijgt, voornamelijk aan de progressie (vooruitgang) en ook de teruggang in het planten- en dierenrijk en soorten, die eerst tot den hoogsten bloei gekomen, langzamerhand vervallen, vaak te niet gaan.

Van Jhr. Mr. H. Smissaert is er een studie over werkliedenverzekering, als ontlasting van armwezen in Duitschland.

Voor het literaire gedeelte komen eenige verzen van Edw. B. Koster, waaraan men moeielijk de hoogste waarde kan toekennen.

Als de heer Koster b.v. zegt:
„de breedgebolde lage wolken hangen
in grauw-blauw hemelstijgen op de weiden."
dan begrijpen we wel zoowat, wat hij daarmeê zeggen wil, maar een sterke impressie krijgen we niet.

En wat daarop volgt als:

„Vlucht-schaad'wen komen stilverstrijkend breiden
Hun zwart geveeg op 't land vol lichtverlangen"
maakt het zeker niet beter.

Van Top Naeff is er een op zichzelf geen slechte schets over het ongelukkig afleven van twee vrouwen, waarvan de eene, de moeder, verlamd en daardoor aan haar stoel gebonden, niet tegenwoordig kan zijn als haar dochter, plotseling ziek wordt en op de kamer boven haar hoofd sterft. Als mej. Naef, met haar werk boven de gewone meisjesliteratuur wil uitkomen, waarmeê zij eenigen naam maakte, dan zal zij nog ernstig moeten werken, getuige zwakheid en kreupelheid in 't beelden. Zoo spreekt mej. Naef van een stil, grijs huis, dat *stond* als een deftige doode, tusschen de levendig-rood gedakte huisjes. Ik geef het echter een doode te doen, ook al is het een deftige doode, om te staan. Een regel verder spreekt ze van in- en uitgaan der huisjes. Dat zijn wel grappige huisjes, nietwaar, die in- en uitgaan. Dan geluidloos als de nacht. Een nacht kan stil zijn, maar nooit geluidloos. Integendeel, men spreekt van nachtgeluiden. Verder zegt ze: groen geblind. Wat is dat? Ze bedoelt waarschijnlijk dat er groene blinden voor een venster zijn. En dat staat nu allemaal in de eerste zeven regels. Onnoodig verder te gaan ontleden.

Hoe weinig zuiver mej. Naeff de sensaties voelt, althans ze op papier brengt, kan men afleiden uit het zinnetje, waar zij zegt, dat al het denken van Marie zich samentrok in de sterkgespannen angst: behouden of verliezen.

Dit is mogelijk goed uitgedrukt ten opzichte van een dobbelaar aan de speeltafel, maar niet voor een dochter bij 't ziekbed van een moeder. De sterkgespannen angst kent maar één zijde en dat is de mogelijkheid van verliezen. Op die mogelijkheid trekt zich alles samen, wat dan kan worden sterkgespannen angst.

Oppassen dus, Top Naeff, en vooral niet zoo ongedacht maar wat neerpennen!

Eigen Haard. (*Maatschappij Eigen Haard, Amsterdam*).

Eigen Haard heeft als veelal in den laatsten tijd groote ruimte afgestaan aan Indië, 't geen een zeer goed werk is om onze koloniën een weinig te populariseeren. Zoo schrijft de heer S. Kalff over Indische tijdgenooten, vertelt Bintang Djaoeh over Djambi, enz.

Over den Rotterdamschen burgemeester s' Jacob schrijft op deugdelijke wijze Henri Dekking. De heer Jero. de Vries vertelt ons verder nog eenige bijzonderheden over het bekende tuinhuisje van Betje Wolff en Aagje Deken te Beverwijk. In een bijschrift van een plaat (Verlaten) door een nog al bekend man, als literator gekenmerkt, vinden wij de vermelding, dat het arme hart in tranen uitbarst. De medici zullen van zoo'n hart wel vreemd opzien!

Vermelden we verder de novelle Elizabeth door L. E., een uitvoerige beschrijving van de Heldring-gestichten te Zetten door mej. M. W. Maclaine Pont, een van waardeering getuigend opstel van R. A. Sandick over den nieuwbenoemden Gouverneur van Suriname, den heer C. Lely, het eindgedeelte van Rössing over Royaards, een causerie over kermiswagens en kermismenschen, door E. van Gendt, dan zien we wel, dat veel en velerlei behoorlijk vertegenwoordigd ligt in deze afl.

G. VAN HULZEN.

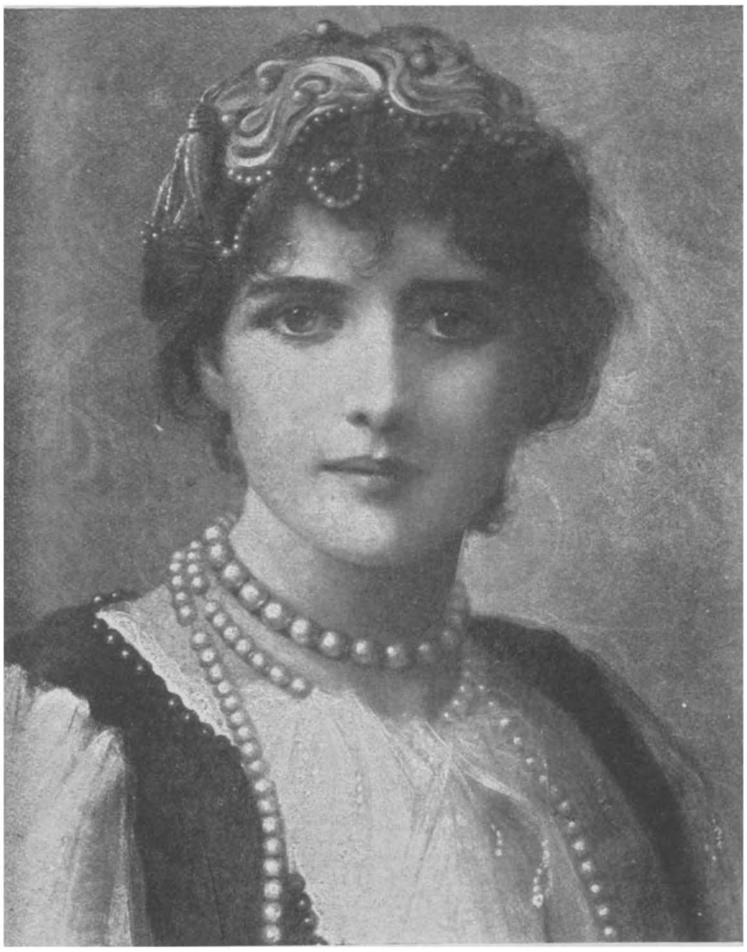

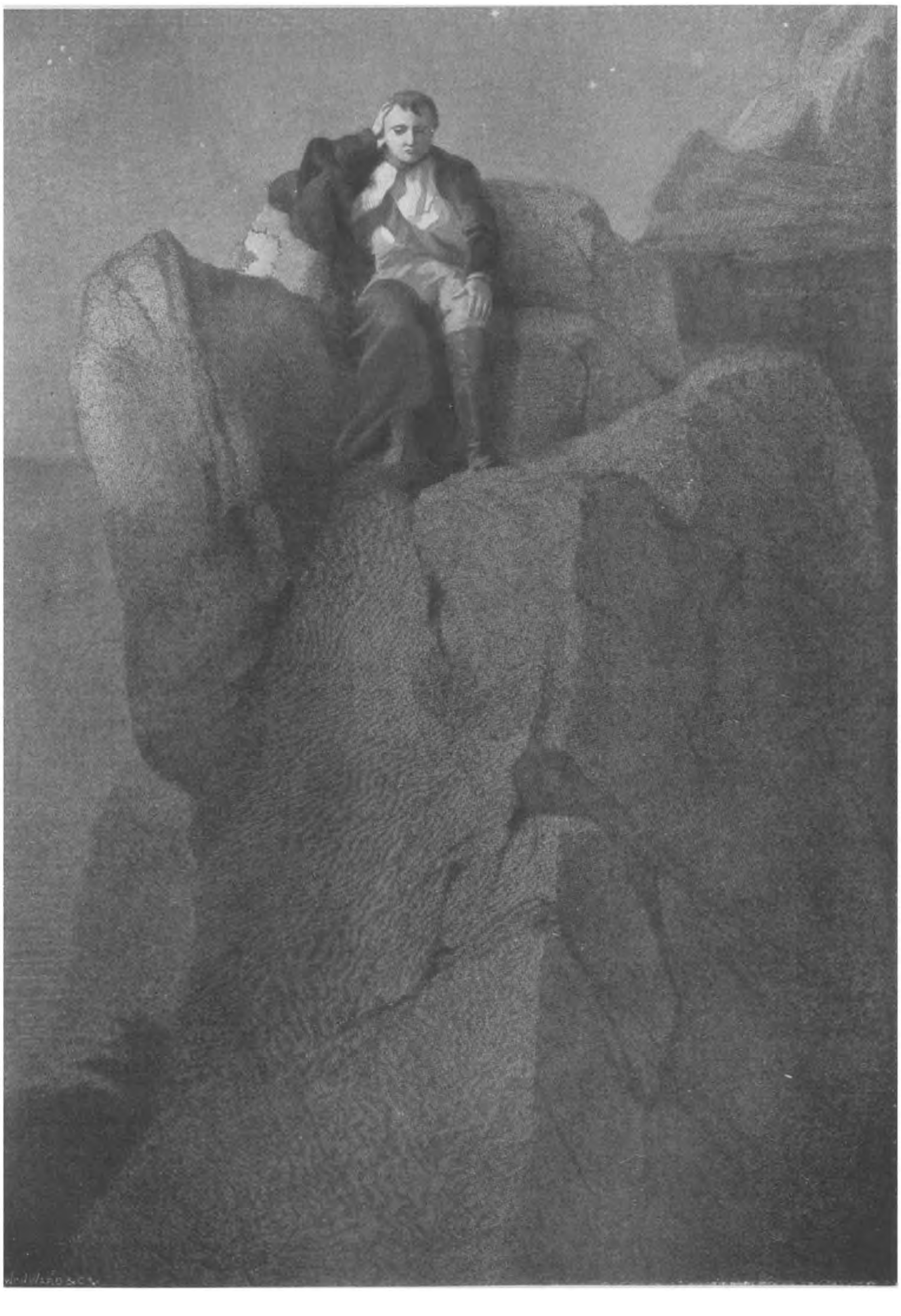

Napoleon op St. Helena.

Keizerlijke Bibliotheek, St. Petersburg.

De voornaamste Bibliotheken der Wereld

DOOR D. SMIT.

De meest beroemde bibliotheek der wereld is op 't oogenblik wel die van het Britsch Museum te Londen. Zij is evenwel niet de grootste, evenmin is zij de oudste. Ook bevat zij niet zooveel historische belangrijkheden als sommige der andere groote bibliotheken. Hare positie aan het hoofd van de acht of negen fraaiste bibliotheken op aarde, heeft zij voornamelijk te danken aan het uitstekend gebruik dat van hare schatten wordt gemaakt, door het Britsche volk in het algemeen en door de geleerden in 't bizonder; aan de bewonderenswaardige wijze waarop de catalogussen zijn ingericht en aan haar algemeen „up to date" karakter, in alles wat verwant is aan haar buitengewonen voorraad van oude en nieuwe wetenschappen en literaire reliquieën.

De grondslag tot deze rijke verzameling werd gelegd door aankoop van de bibliotheek van Sir Hans Sloane, bestaande uit 50.000 deelen, doch een werkelijk nationale bibliotheek van invloed werd zij eerst in 1757, toen koning George II haar de onschatbare en reusachtige verzameling boeken en handschriften schonk, welke door zijn voorgangers op den troon, vanaf Hendrik VII, was bijeengebracht. Hierbij waren ook de bibliotheek, vroeger het eigendom van den aartsbisschop Cranmer [1]) en die van andere beroemde Engelschen uit de middeleeuwen.

Naderhand gaf een andere vorst, George IV, aan de bibliotheek van het Britsch Museum de prachtige collectie werken door zijn vader — George III — gedurende diens leven verzameld en waarvoor deze meer dan £ 200.000 had betaald. — Deze aanzienlijke gift van het jaar 1823 werd gevolgd door die van den heer Thomas Grenville in 1846, die zijn buitengewoon kostbare bibliotheek van meer dan 20.000 deelen ten geschenke gaf. Sedert een wet bepaalt dat een exemplaar van elk boek dat op Statitoners' Hall [2]) inkomt, moet geschonken worden aan deze bibliotheek, gaat het aantal deelen met reuzenschreden vooruit.

Iedereen die de groote leeszaal binnentreedt, wordt getroffen door de volstrekte stilte die er heerscht. De lange rijen planken, over mijlen zich boven elkaar verhef-

[1]) Een der voornaamste kerkhervormers van Engeland. Werd 21 Maart 1556 verbrand.

[2]) De Londensche boekverkoopersbeurs.

fende, gevuld met de bijna twee millioen deelen die de bibliotheek thans bevat, zijn altijd weer een bron van bewondering voor de bezoekers. En die bewondering wordt er niet minder op als men hoort, dat deze boekenschat zoo volmaakt is gecatalogiseerd, dat de bibliothecarissen of hunne assistenten elk verlangd werk in een oogenblik kunnen vinden. In dit opzicht staat deze bibliotheek zeker bovenaan van de groote bibliotheken der wereld.

Tot zeker niet de minst kostbare bezittingen behooren twee oorspronkelijke copieën van de Magna Charta [1]); een van de vroegst bekende copieën van de Ilias en een ander van de Odyssee, of het beroemde Durham Boek, zijnde de Evangeliën in het latijn met aanteekeningen in het Saksisch; het geheel compleet gekomen in het jaar 720. *Wat zouden die nu wel op een boekverkooping opbrengen?*

Niet te vergeten dat het Britsch Museum

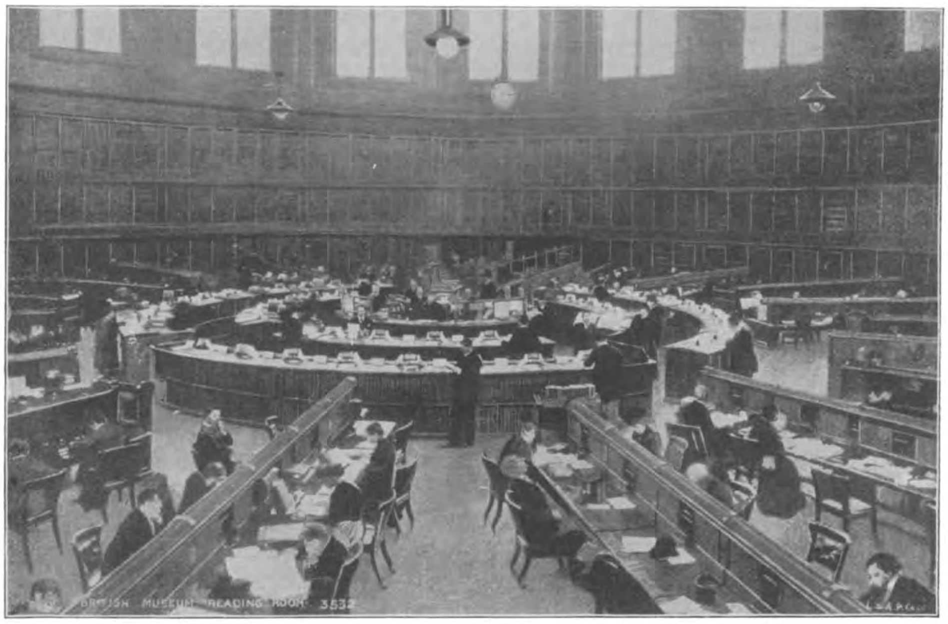

Leeszaal Britsch Museum.

Het is niet doenlijk ook maar eenigszins een beschrijving te geven van de meest kostbare werken in de Britsch-Museum-bibliotheek voorhanden. — De verzameling van oude Engelsche manuscripten, in 1700 door het Parlement van Sir Robert Catton aangekocht, is er eene waarop de Britten trotsch kunnen zijn, omdat geen andere natie zulk een complete en rijke collectie geschriften bezit over zijn vroegste geschiedenis en beschreven door tijdgenooten. De Angelsaksische papieren die daaronder zijn, en waarvan sommige dateeren van ongeveer twaalf honderd jaar terug, hebben lang de afgunst van andere bibliotheken opgewekt.

bezit de Codex Alexandrinus, een eenig manuscript van den Griekschen Bijbel, geschreven vóór het einde van de vijfde eeuw, en een eveneens uniek manuscript van de „Basilicon Doron" van koning James I, door dezen monarch zelf geschreven. Het aantal zeer oude Chineesche, Egyptische en Grieksche geschriften wordt zeker door geen andere bibliotheek ter wereld overtroffen. Bij elkaar zijn er in deze grootsche stichting meer dan 50.000 handschriften van alle volken en meer dan 47.000 oorkonden in alle soorten, behalve het enorme aantal boeken hierboven vermeld.

[1]) Vrijheidsbrief van koning Jan-zonder-land.

De grootste bibliotheek der wereld is de „Bibliothèque Nationale" te Parijs. Zij is gevestigd in het mooiste gebouw in de Rue Richelieu, en gold reeds in het begin van de 16e eeuw voor de best voorziene van alle bibliotheken. Oorspronkelijk droeg zij den naam „Bibliothèque du Roi", later die van „Bibliothèque Impérial" totdat men ten slotte, met het oog op den nogal afwisselenden regeeringsvorm, besloot haar den naam te geven welke zij thans draagt.

De kern van deze bibliotheek werd gevormd door Karel V, terwijl zij belangrijke schenkingen kreeg, belangrijk ten minste voor dien tijd toen boeken zeldzaam waren, van Lodewijk XI. De inventaris der bibliotheek in het jaar 1373, bestaande uit 973 nummers, is nog voorhanden. Onder de regeering van Lodewijk XIV klom het aantal boeken van vijf duizend tot zeventig duizend. Alle Fransche koningen hebben steeds gezorgd voor den bloei dezer bibliotheek, menig geschenk van oude of zeldzame werken is aan hunne vrijgevigheid te danken. In 1697 bracht de missie Bouvet uit China twee en zestig boeken mede in de Chineesche taal en schonk die aan de koninklijke bibliotheek. Deze boeken vormen de kern van eene verzameling, welke sedert dien tijd voortdurend in aantal is toegenomen.

Een collectie van vijf honderd Hebreeuwsche, Latijnsche en Grieksche handschriften werd in 1700 van den aartsbisschop van Reims ten geschenke ontvangen. In hetzelfde jaar werden te Rome een aantal Latijnsche handschriften, waaronder de werken van Catullus, Propertius en Tibullus voor de Fransche bibliotheek aangekocht.

Reeds van af 1617 bezit de bibliotheek het recht om van alle in Frankrijk verschijnende boeken, twee exemplaren gratis te ontvangen. Verder heeft zij groote uitbreiding gekregen onder de Fransche revolutie, toen een aantal bibliotheken van bizondere personen werden verbeurd verklaard en door de overheden aan de Nationale Bibliotheek werden geschonken. Niet minder dan 3.000.000 deelen en 100.000 handschriften zijn thans in deze prachtige bibliotheek aanwezig. De verzameling is echter niet zoo goed gecatalogiseerd als in Londen. De boeken worden noch in de Bibliothèque Nationale, noch in de Britsch Museum bibliotheek uitgeleend, zoodat zij steeds in het gebouw moeten worden geraadpleegd.

Het gehalte der bezoekers van deze beide groote bibliotheken te Parijs en te Londen is even verschillend en dikwijls even origineel. In de Fransche leeszaal, evenals in de Engelsche, ziet men naast schrijvers van naam, armzalige broodschrijvers, waarvan sommige in Londen als het Museum 's avonds wordt gesloten, op den thermometer en naar den windwijzer zien of het Hyde-Park dan wel een plaatsje onder de bruggen de beste slaapplaats voor dien nacht zal zijn.

De koninklijke bibliotheek te Berlijn is niet alleen de grootste van alle Duitsche bibliotheken, maar behoort ook tot de voornaamste der wereld. Ofschoon tamelijk oud, kan zij niet bogen op zulk een ouderdom of zulk eene grootte als de meer bekende onder hare mededingsters.

In den laatsten tijd is zij echter met groote stappen gekomen in de rij van de voornaamste bibliotheken der wereld, en kan thans een catalogus vertoonen met meer dan 1.000.000 boeken en 30.000 handschriften.

De bibliotheek is ontstaan uit de particuliere verzameling van den Grooten Keurvorst. Door de bibliotheken van het klooster te Maagdenburg en door den aankoop voor 1200 Thaler van eene collectie werken uit Luther's nalatenschap, (waardoor de bibliotheek in het bezit kwam van Luther's Hebreeuwsche bijbel· met kantteekeningen en verschillende zijner handschriften) verkreeg de verzameling zijn eerste belangrijke uitbreiding. Onder de verdere aanwinsten dienen vooral genoemd te worden, den aankoop van 848 Sanskrit-handschriften, de verzameling Arabische handschriften van Wetzstein en de collectie van 732 Perzische, Arabische en Armenische handschriften van Petermann. Sedert 1669 heeft de bibliotheek het recht een exemplaar van alle in Pruissen verschijnende boeken gratis te ont-

vangen. — De bibliotheek is gelegen op eene der beste punten van de stad, tusschen de Spree en de straat „Unter den Linden" dicht bij het keizerlijk paleis. De tegenwoordige keizer stelt veel belang in den bloei der bibliotheek, die hij meermalen bezocht.

Een andere Duitsche bibliotheek, die onder de groote bibliotheken van Europa een voorname plaats inneemt, is de Koninklijke Hof- en Staatsbibliotheek van Beieren, gevestigd te München. Van de bibliotheken in Duitschland is zij, hoewel niet de grootste, toch de voornaamste. Zij werd gesticht door Hertog Albrecht V, die de van zijn voorouders geërfde verzameling boeken, welke hij door belangrijke aankoopen nog vermeerderd had, ten geschenke gaf. Zijn opvolgers hebben allen hun belangstelling in den bloei der bibliotheek doen blijken. Keurvorst Ferdinand Maria verzekerde haar een present-exemplaar van alle in Beieren verschijnende boeken, welk recht zij nog bezit. Haar belangrijkste uitbreiding verkreeg zij in 1803 toen onder de regeering van Koning Maximiliaan Joseph een deel van de Pfalzer Hofbibliotheek te Mannheim er aan werd toegevoegd, benevens de beste boeken der in Altbayern opgeheven bisdommen en kloosters. Tegenwoordig bevat de bibliotheek circa 1.000.000 gedrukte boeken (waaronder 13.000 inkunabelen) en 40.000 handschriften.

De oudste der nog bestaande bibliotheken van de wereld is ongetwijfeld die van het Vatikaan, evenzeker als deze verzameling de meest kostbare litteraire schatten van allen bevat. Alleen de bibliotheek van het Britsch Museum kan, wat het laatste betreft, met haar concureeren, maar toch moeten de Britten zich in deze met de tweede plaats tevreden stellen. Op één zeer belangrijk punt verschilt de bibliotheek van het Vatikaan van alle andere groote bibliotheken n. l., zij is een particuliere, geen nationale; zij behoort werkelijk aan den regeerenden Paus en de toegang kan slechts verkregen worden met zijne toestemming. Een andere opvallende bizonderheid is, dat men bij het betreden der bibliotheek geen enkel boek of handschrift gewaar wordt. Al

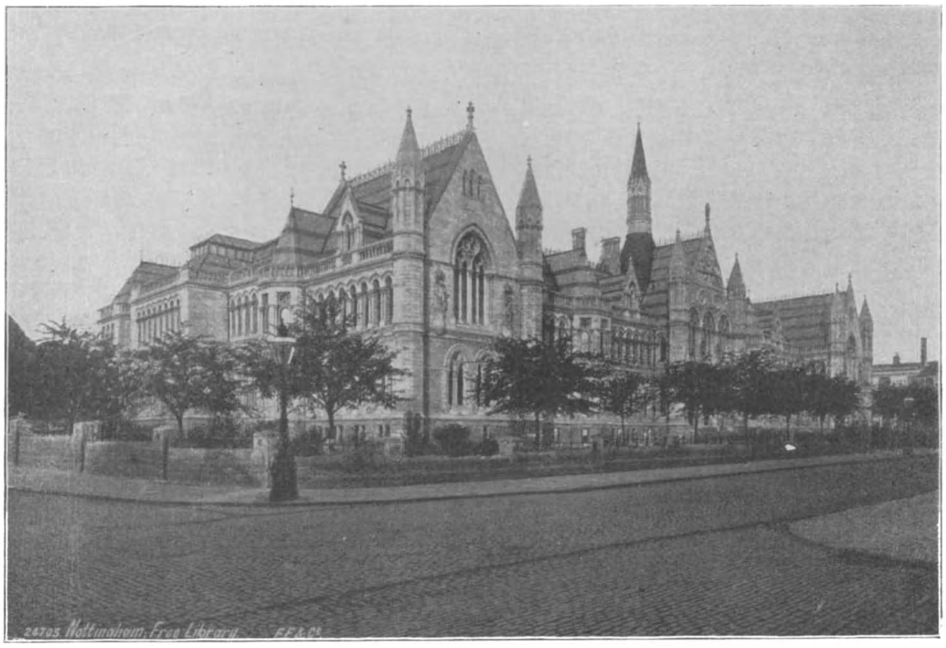

Openbare boekerij en museum te Nottingham.

deze zijn in geschilderde kasten opgeborgen die behoorlijk gesloten zijn, en niet zonder speciale vergunning mogen geopend worden.

Vergeleken bij de enorme hoeveelheden boeken in andere bibliotheken, schijnt de Vatikaan-bibliotheek ons klein toe. Zij bezit ongeveer 250.000 boeken en 25.700 zeer kostbare handschriften. Onder deze laatste zijn er verscheidene die voor de wereldgeschiedenis van het grootste belang zijn. Daar is b.v. de eenig bekende copie van het Nieuwe Testament geschreven vóór het einde van de vierde eeuw; daar is de origineele Dante; in die gesloten kasten is de oudste copie van Vergilius evenals een Terentius, welke teruggaat tot de vierde eeuw. De wonderen van de Vatikaan-bibliotheek zijn werkelijk talloos en het is volstrekt niet onmogelijk dat er nog even kostbare handschriften voorhanden zijn, welker inhoud men niet kent. Immers het catalogiseeren van deze oude bibliotheek, heeft altijd zeer veel te wenschen overgelaten en zekerlijk zijn er vele boeken in dezen voorraad die nimmer zijn verschikt of beschreven.

Het is bekend dat er een groot aantal inkunabelen en een menigte oude, zeer kostbare en zeer zeldzame kaarten zijn, van welker inhoud weinig bekend is bij hen, die het toezicht uitoefenen in de twee onmetelijke kamers, waarin deze bibliotheek is gehuisvest.

Reeds in het midden der vijfde eeuw bezat paus Hilarius in Rome eene bibliotheek. Paus Zacharias (± 752) die van afstamming een Griek was, vermeerderde haar met verscheidene Grieksche handschriften.

Openbare bibliotheek en museum te Preston.

In 1305 nam Clemens V de boeken mede naar Avignon waar zij bleven tot 1417, toen zij door Martin V weder naar Rome werden teruggebracht en sedert ook zijn gebleven. Vooral aan Nicolaas V heeft de bibliotheek veel te danken, hij vermeerderde haar met ruim 5000 handschriften. Ook Sixtus IV liet zich veel aan de bibliotheek gelegen liggen. Hij voegde in 1475 zijn eigen belangrijke verzameling boeken bij de reeds aanwezige en het tevens ruimte maken voor andere werken, die hij voornemens was bij de collectie te voegen.

Onder Sixtus V kwam het gebouw tot stand, waarin de bibliotheek nog is geborgen en welks zalen tot de fraaiste ter wereld behooren. Ten allen tijde heeft de Vatikaanbibliotheek van vrome Katholieken geschenken ontvangen van zeldzame en kostbare werken, voornamelijk op het gebied van bijbelsche en kerkelijke onderwerpen.

Onder het opperbestuur van Paus Leo XIII zijn verschillende belangrijke verbeteringen aangebracht. Sedert 1892 is aan de bibliotheek toegevoegd eene hand-bibliotheek, bevattende wetenschappelijke woordenboeken, regesta [1]) en naar de verschillende landen gerangschikte geschriften van Academiën en geleerde genootschappen. Iedereen die bij het bestudeeren der handschriften zulks behoeft, kan van de werken in deze hand-bibliotheek, die van uit de bibliotheekzalen te bereiken is, gebruik maken. In de arbeidszalen vindt men mooie portretten van sommige pausen en vele zeldzaamheden en geschenken hen door hunne onderdanen vereerd.

De toegang tot deze bibliotheek is na het vervullen van eenige formaliteiten voor ieder, zonder onderscheid van godsdienst, vrij.

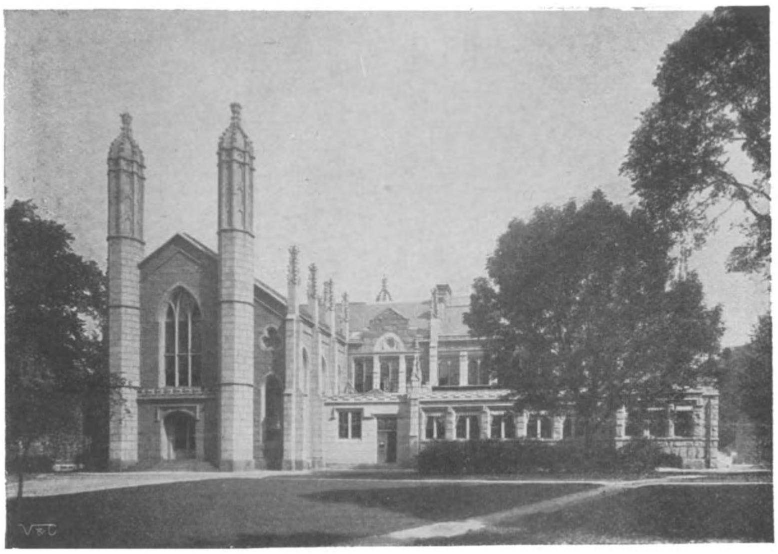

Openbare bibliotheek en teekenschool te Swansea.

Ofschoon Rusland over het algemeen wordt beschouwd als zeer ten achteren in ontwikkeling bij andere landen, kan het er zich toch op beroemen eene der grootste bibliotheken te bezitten. De Keizerlijke Openbare Bibliotheek te St. Petersburg, ofschoon de jongste der groote Russische bibliotheken, overtreft alle in aantal der boeken en handschriften. Zij is gevestigd in een groot, eenvoudig, stevig-uitziend gebouw, waaraan weinig aantrekkelijks is. Inwendig is zij uitstekend ingericht, de boeken zijn op uitnemende wijze gerangschikt en de catalogiseering is oneindig veel beter dan die van de Bibliothèque Nationale te Parijs en verschillende andere bibliotheken.

De kern van deze bibliotheek wordt gevormd door de Zaluskische bibliotheek die in 1794 door Suvorov te Warschau veroverd werd. Deze verzameling bestond uit 300.000 deelen, waaronder vele werken betreffende de Poolsche geschiedenis. Sedert 1814 ontvangt zij gratis twee exemplaren van alle boeken die in Rusland verschijnen. Op 't oogenblik bevat zij ongeveer 1.275.000 boeken en ruim 27.000 handschriften; zoodat zij rang neemt na de Bibliothèque Nationale te Parijs en de Britsch-Museum-bibliotheek te Londen. Het wordt een ieder, die van deze boekenschat gebruik wil maken, zoo gemakkelijk mogelijk gemaakt, wat door de bevolking wordt gewaardeerd door de bibliotheek druk te bezoeken.

Evenals Keizer Wilhelm, stellen ook de

[1]) Verzamelingen van pauselijke bullen.

Czaar en de Czarina veel belang in hunne nationale bibliotheek. Het kostbaarste werk van de groote St. Petersburgsche verzameling is de Codex Sinaïticus, welke niet alleen van groote waarde, maar ook werkelijk eenig is. Dit handschrift wordt met de grootste zorg bewaakt; zelfs de hoogste ambtenaren mogen het niet van zijn plaats nemen, zonder speciale vergunning.

De oudste en voornaamste Universiteit in Engeland, die te Oxford, is in het bezit van eene der mooiste en fraaiste bibliotheken. Zij werd in 1602 gesticht door Thomas Bodley en wordt naar hem de Bodleiaansche Bibliotheek genoemd. Men zegt dat deze staatsman £ 200.000 aan die boekerij besteed heeft, en bij zijn overlijden in 1612 bovendien nog een aanzienlijk kapitaal vaststelde tot bezoldiging van het personeel. Ook andere personen als de Graaf van Pembroke, Sir Thomas Roe, Aartsbisschop Laud enz. hebben door schenkingen van boeken of handschriften veel bijgedragen om deze bibliotheek te helpen maken tot wat zij nu is. De Bodleiaansche bibliotheek is gehuisvest in een gebouw, haren inhoud en de stad Oxford waardig.

De 500.000 boeken, die de goedbewerkte catalogus aanwijst, zijn alle uitstekend onderhouden. Bovendien bezit de bibliotheek kostbare handschriften. Het geheele aantal handschriften bedraagt 30.000. Deze verzameling wordt door geen andere overtroffen, vooral op het gebied van bijbelsche, joodsche en historische onderwerpen. Afschriften van zeldzame werken, unieke handschriften van de Evangeliën, Angel-Saksische documenten en papieren, waarvan geen andere copieën bekend zijn, maken al te zamen de Bodleiaansche bibliotheek tot eene der bizonderheden van Oxford en tot eene der voornaamste bibliotheken der wereld. Zij is toegankelijk voor alle Oxfordsche studenten; de boeken worden echter alleen met speciale vergunning van den bibliothecaris uitgeleend. De flinke leeszaal is gedurende den tijd dat de bibliotheek open is (van 9—3 of 4 uur) steeds goed bezocht. Een commissie van curatoren en professoren der hoogeschool vormen een raad van toezicht op de bibliotheek. De Bodleiaansche bibliotheek is eene der weinige bibliotheken die, evenals de bibliotheek van het Britsch Museum, recht hebben op één exemplaar van elk werk dat in Stationer's Hall inkomt.

Andere belangrijke bibliotheken in het Vereenigd Koninkrijk zijn: de Universiteitsbibliotheek te Cambridge, met ruim 500.000 deelen en 6500, meestendeels zeer belangrijke, handschriften en de Advocaten-Bibliotheek te Edinburg. Deze werd in 1680 gesticht door Sir George Mackenzie, deken der orde van advocaten. Zij bezit thans ruim 400.000 (meest rechtsgeleerde) boeken en ongeveer 3000 handschriften. Onder deze laatsten zijn er vele die van groot belang zijn voor de geschiedenis van Schotland. Verder bezit deze bibliotheek nog een zeer mooi exemplaar van de „Mazarin Bijbel" door Gutenberg gedrukt en het origineele manuscript van Scott's „Waverley". In het jaar 1700 is deze bibliotheek bijna geheel door brand vernield.

Een andere bibliotheek die geducht van het vuur heeft te lijden gehad, is de Amerikaansche nationale bibliotheek te Washington. Opgericht in het jaar 1800 ging zij in 1814 bijna geheel in vlammen op. Weder opgericht, ging in 1851 nogmaals een groot gedeelte van haren voorraad door brand verloren. Van de toen aanwezige 55.000 deelen bleven slechts 20.000 deelen over. Tegenwoordig telt ze ruim 1.000.000 deelen en 240.000 brochures. Ook is in hetzelfde gebouw ondergebracht de bibliotheek van het Smithsonian Instituut, welke ruim 155.000 banden bevat.

Sedert 1897 is deze bibliotheek in het bezit van een gebouw dat 15 millioen gulden heeft gekost. De oppervlakte van het gebouw, gelegen op ruim 300 M. van het Kapitool, beslaat ongeveer 1.5 H.A.

Waarschijnlijk is het 't grootste bibliotheeksgebouw der wereld. Er is plaats voor 4.500.000 deelen.

Zeer practisch is de pneumatische buisinrichting waardoor de boeken naar de verschillende afdeelingen worden gedreven. In

't geheel zijn 323 beambten aan deze bibliotheek verbonden.

De bibliotheek van Harvard College te Cambridge in de Ver. Staten behoort mede tot eene der voornaamste. Zij bestaat uit eene hoofdbibliotheek en elf afdeelings-bibliotheken die te zamen 576.000 boeken en 460.000 kleinere geschriften en kaarten bevatten. Stichter van dit College was John Harvard. Hij gaf tegen het einde van de zeventiende eeuw een collectie van 300 boeken en een bedrag van ± ƒ 9000. Door rijke schenkingen beschikt deze instelling thans over een kapitaal van 12 millioen dollars.

Harvard-bibliotheek. Vereenigde Staten van Noord-Amerika.

De K. en K. Hofbibliotheek te Weenen werd in 1440 door keizer Frederik III gesticht. Zijn opvolgers hebben haar allen belangrijk uitgebreid, terwijl ook een gedeelte van de overal verspreide bibliotheek van Matthias Corvinus, Koning van Hongarije, hier is bewaard. Tegenwoordig bevat de bibliotheek ruim 900.000 deelen (waaronder 8000 inkunabelen) en 24.000 handschriften.

Sedert 1808 worden alle boeken welke de uitgevers verplicht zijn aan de regeering af te staan, aan de Hofbibliotheek ten geschenke gegeven.

Ook de Universiteits-bibliotheek te Weenen is goed voorzien. Meer dan een half millioen werken op allerlei gebied worden er gevonden.

Tot de rijk voorziene bibliotheken behoort nog die te Kopenhagen, welke 550.000 deelen en 20.000 manuscripten bevat, waaronder zeer veel Noorsche en Oostersche. Deze bibliotheek is zeer rijk aan inkunabelen.

Verder die te Göttingen, in 1735 gesticht, waarin ruim 500.000 deelen en 6000 handschriften voorhanden zijn.

Bibliotheken met een half millioen en meer deelen, hebben we in ons land niet. Onze voornaamste boekerij is de Koninklijke Bibliotheek te 's-Gravenhage.

Deze bibliotheek was tot 1819 gevestigd in het Mauritshuis. In dat jaar werd door de Regeering besloten het tegenwoordig nog in gebruik zijnde gebouw daarvoor te bestemmen.

Sedert 1805 was het Rijk eigenaar van

het grootste der beide huizen, welke thans tot één vereenigd, tot berging van onze nationale bibliotheek zijn aangewezen.

Toen in 1813 de Prins van Oranje in ons land tot Souverein Vorst werd uitgeroepen, heeft hij dat huis bewoond totdat het oude Hof was hersteld, om een behoorlijk verblijf te zijn voor den nieuwen Koning. Daarna werd het betrokken door den Kroonprins, later Koning Willem II, totdat in 1817 het paleis op den Kneuterdijk gereed was. Het gebouw der bibliotheek maakt met zijn prachtigen hardsteenen gevel een monumentalen indruk en past geheel in het kader van de zoo stemmige Lange Voorhout, waarin het gelegen is. Zoodra men in de ruime vestibule komt, gevoelt men als het ware dat men een „koninklijk" gebouw is binnengetreden. De marmeren vloer alsmede de marmeren trap met koperen leuning die men voor zich ziet, vormen een deftig geheel. De leeszaal is klein maar uitmuntend ingericht. Een alphabetische kaart-catalogus stelt de bezoekers in staat in een oogenblik na te zien of eenig door hen verlangd boekwerk in de bibliotheek voorhanden is. De systematische catalogus is gedeeltelijk gereed, maar mag nog niet door het publiek gebruikt worden. Verder kunnen tal van werken, in de leeszaal aanwezig, door de bezoekers ter raadpleging uit de kasten worden genomen.

De marmeren trap opgaande komt men aan de, niet voor het publiek toegankelijke, lokalen, waar o. m. de inkunabelen worden bewaard. Deze zijn gedeeltelijk in glazen uitstalkasten neergelegd, waarboven bordjes zijn aangebracht met het verzoek om „bij dreigend brandgevaar allereerst den inhoud dezer kasten in veiligheid te brengen."

Openbare bibliotheek en schilderij-museum te Liverpool.

De bibliotheek is dagelijks, met uitzondering van Zon- en feestdagen, kosteloos geopend van 10 tot 3 uur in December en Januari en tot 4 uur in de overige maanden. Zij is bovendien van 15 September tot 15 Juni, na verkregen vergunning van den bibliothecaris, iederen Dinsdag-, Woensdag-, Donderdag- en Vrijdagavond van 7 tot 10 uur toegankelijk. Een half uur voor de sluiting behoeven geen boeken meer afgegeven te worden. Boeken kunnen door den bibliothecaris uitgeleend worden voor

twee weken aan personen te 's-Gravenhage woonachtig, en voor vier weken aan personen elders in Nederland gevestigd. Voor het uitleenen van boeken aan personen buiten Nederland woonachtig en van handschriften, wordt machtiging van den Minister van Binnenlandsche Zaken vereischt. Zeldzame, kostbare of dagelijks benoodigde boeken worden niet uit de bibliotheek afgegeven. Het aantal aanwezige deelen bedraagt circa 150.000, terwijl nog aanwezig zijn ruim het Kon. Aardrijkskundig Genootschap en van het Ned. Onderwijzers-Genootschap.

Het is bij velen nog onbekend dat iedereen, die zich ten genoegen van den bibliothecaris behoorlijk kan legitimeeren, uit deze bibliotheek boeken kan ter leen ontvangen.

Een kwaal waarmede alle bibliotheken bij tusschenpoozen te kampen hebben is plaatsgebrek. Behalve door het verloren gaan van enkele werken, die niet weder vervangen kunnen worden, wordt de voorraad boeken nooit

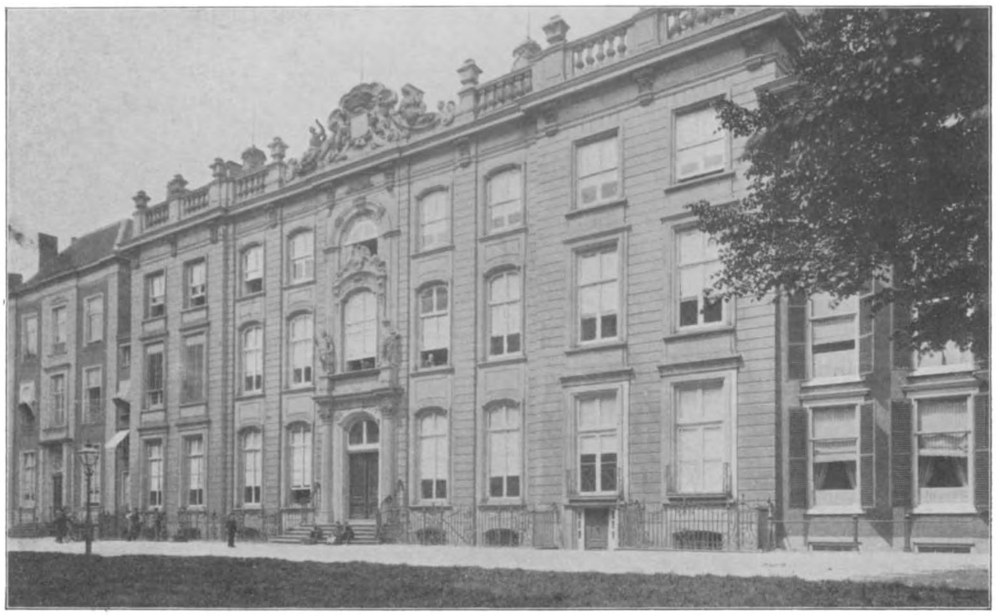

Koninklijke bibliotheek te 's-Gravenhage.

1500 inkunabelen, 2100 handschriften en 60.000 vlugschriften en politieke tractaten. Bibliothecaris der Koninklijke Bibliotheek is sedert 4 Maart 1895 Dr. W. G. C. Bijvanck.

Andere voorname bibliotheken in ons land zijn de Universiteits-bibliotheek te Leiden met ongeveer 190.000 deelen, 3400 Oosterschen 3000 andere handschriften, de Universiteitsbibliotheek te Utrecht met 200.000 en die te Groningen met 90.000 deelen.

De bibliotheek van de Gemeentelijke Universiteit is in de hoofdstad de voornaamste. Zij huisvest ook de boeken van

verminderd maar neemt gestadig toe. Het gebouw waarin thans de Amsterdamsche Universiteits-bibliotheek is gevestigd, is sedert lang te klein gebleken voor een behoorlijke plaatsing der boekwerken. Ten einde in de behoefte aan plaatsruimte te voorzien, zijn voor eenigen tijd een paar belendende perceelen aangekocht welke zullen worden afgebroken waarna op dat terrein een gebouw zal gezet worden van vijf verdiepingen. De kosten van een en ander worden op *f* 62.000 geraamd.

Sedert eenigen tijd is deze bibliotheek op werkdagen ook 's avonds geopend.

Een en ander over Parijs

DOOR R. D. NAUTA.

De groote wereldkermis te Parijs behoort tot 't verledene. Couranten, tijdschriften en illustratiën hebben volgestaan met beschrijvingen en afbeeldingen van de tallooze bezienswaardigheden, die dezen keer, driemaal elf jaar na 1867, in den omtrek van Trocadero, Champ de Mars en Esplanade des Invalides zijn geconcentreerd, uit alle hoeken der beschaafde en halfbeschaafde wereld. Iedereen spreekt over Parijs. Duizenden onzer kennen al het schilderachtige schoon van de Seinekoningin, tienduizenden hopen dat nog wel eens te zien te krijgen vóór hun dood; en wanneer men de Amerikanen mag gelooven, dan liggen de Champs Elysées en de Place de l'Etoile in de route, die regelrecht voert naar het Paradijs. Parijs, de „ville lumière". En terecht; één en al schitterende, breede, luchtige boulevards, vroolijke, drukke cafés, prachtige tempels ter eere van den Allerhoogste en van Mammon niet minder; de kunst hoog ten troon verheven, de Muziek in gloria; het Drama geïdealiseerd; het genot verpersoonlijkt, dit en nog meer zijn de karaktertrekken, die bij eene herinnering aan de stad des lichts, het diepst in ons geheugen blijken gegrift te zijn. Doch over dit alles willen wij thans eens het stilzwijgen bewaren. Dit alles heeft men, de laatste jaren, te kust en te keur kunnen zien en lezen, in de eerste de beste Fransche, Duitsche, Engelsche, Nederlandsche illustraties, die men verkoos op te slaan. Wij willen ditmaal wat dieper gaan. Wij wenschen ons niet te vergenoegen, met 't geen aan de oppervlakte ligt of staat.

Hoevele zouden er zijn, die wel eens hebben gedacht aan hetgeen er ligt *onder* die mooie, ruime, lichte straten; hoevelen van hen, die Parijs hebben bezocht, hebben ook maar gedroomd, dat er onder die straten iets is, dat waard is er eene gedachte aan te wijden? „Wel, riolen natuurlijk," zult ge zeggen; en mogelijk wel beerputten, bah! afschuwelijk. Ik heb dan ook boven mijn opstel maar niet gezet: „Parijs onder den grond" of iets in dien trant, uit vrees, dat die gedachte aan riolen en beerputten u het blad ongelezen zou doen keeren en uwe keus vestigen op een artikel met meer aanlokkelijk opschrift. En toch moet nu het hooge woord er uit: ik wensch inderdaad met u een bezoek te brengen aan riolen; maar riolen van wonderbaarlijke soort; riolen zoo mooi, zoo treffend grootsch in hunne geheele constructie, dat Jules Verne, met die riolen tot stramien, een verhaal zou kunnen borduren, dat even boeiend, even bekoorlijk zou zijn als zijn onverge-

lijkelijke „Twintigduizend mijlen onder de Zee". Want hier in dit netwerk van duistere tunnels, die zich uitstrekken onder de straten, zijn de zenuwen gespannen der vroolijke, roemruchtige stad; langs deze kanalen werkt onafgebroken de heldere, bedrijvige geest harer werkzame bevolking;

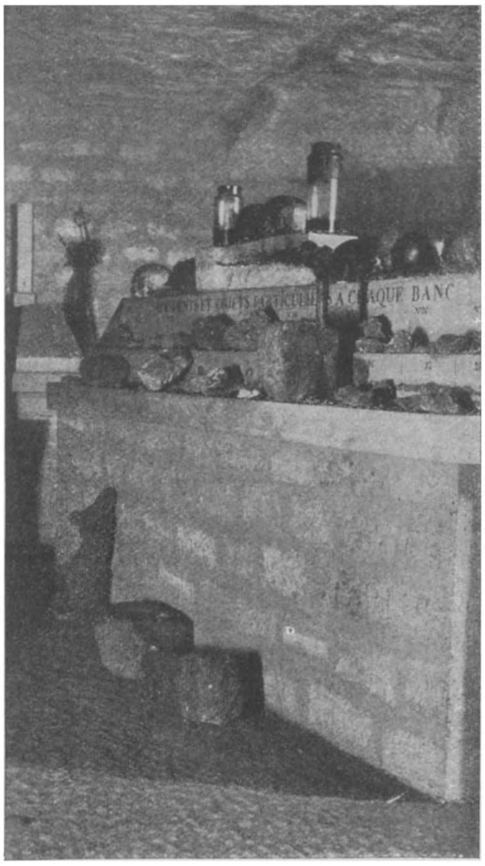

„Het Museum" der Catacomben, verzameling curiositeiten, gevonden onder de beenderen.

uit deze diepten schieten de flonkerende lichtbundels op, die de boulevards verlichten, wanneer de zon ter kimme duikt; hier ontspringt de borrelende watermassa, die de klaterende fonteinen voedt, en wijzers van den tijd zelfs worden bewogen van uit deze ondergrondsche gangen. Een tochtje door deze tunnels, waartoe wij onze lezers hier uitnoodigen, is in werkelijkheid niet zonder gevaar, vooral in 't kwade seizoen bij sterken regenval. 't Is zelfs gebeurd, dat door een hevige onweersbui, vergezeld van sterke plasregens, werklieden, die zich in de tunnels bevonden, onweerstaanbaar zijn meegesleept met den vloed van vuil straatwater, en twee uur gaans verder de Seine werden ingespoeld, jammerlijk verdronken, en in de Morgue terecht kwamen.

Als punt van uitgang kiest men gewoonlijk de Place du Châtelet [1]) een mooie square, die tot in het eerste jaar der 19e eeuw nog werd ingenomen door de beruchte gevangenis van dien naam. Er bevindt zich nog een plan van die oude gevangenis, het tooneel van zoovele afgrijselijkheden, die verband houden met de veelvuldige troebele tijden der Fransche historie, op den voorgevel van de Chambre des Notaires, die aan de linkerzijde staat, waar we ter rechterzijde het gebouw vinden, waar de afgebrande Opéra Comique een tijdelijk onderkomen kreeg.

Vóór ons hebben wij de „Fontaine de la Victoire", een van de vijftig monumentale fonteinen, die dienen om de atmosfeer van Parijs te verfrisschen. Achter ons, het vergulde beeld der „Overwinning" op de met palmen versierde zuil des „Roems". Bosio is de vader van de idee geweest, om Napoleon's eerste vijftien overwinningen te velde, er op te vereeuwigen. De namen dier veldslagen zijn op de zuil gegrift en 't geheel wordt getorst door vier sfinxen, die plechtig neerliggen in 't midden van 't bekken, en parelend water bieden aan den dorstigen voorbijganger. In deze omgeving verlaat men de oppervlakte der wereld en daalt men af langs een spiraaltrap van ongeveer 30 voet diepte. Een adjunct-ingenieur ontvangt u, en een half dozijn mannen staan geschaard om een soort karretje waarin zitplaatsen, bedekt met leeren kussens, en welks vier hoeken elk een olielantaarn dragen. Dit nu is een riool, maar 't lijkt veeleer op den grootschen ingang van een onderaardsch paleis uit 't wonderland.

---

[1]) J. J. Waller. Under the street of Paris.

zooals men ze vindt beschreven in de „Duizend en één nacht". En al voert deze gang niet naar tooverachtige tuinen, bezet met weelderig dragende vruchtboomen of ruime hallen, bekleed met goud en edelgesteenten, of schatkelders, flonkerend van diamanten en parelen, toch zijn er dingen om u heen, die bij ons, meer practische menschen uit latere eeuwen, de grootste belangstelling wakker roepen.

Gij bevindt u nu op de hoogte van 't waterniveau van de Seine, die dicht bij hare golven voortstuwt. Hier nu is het werkelijke bekken van de stad; dat laaggelegen gedeelte, waarop de stammen der oude Parisii hun *Loutonchezi* (Lutetia) bouwden, lange jaren voordat Saint-Denis den martelaarsdood stierf op den Mons Martyrum (Montmartre), tot straf voor zijne pogingen, om hen tot het christendom te bekeeren. Dit had plaats in 250 j. v. Chr. Thans, tegen het einde der 19e eeuw, bevat diezelfde plek den sleutel tot dat systeem van hygiënemaatregelen, die zoo bevorderlijk zijn voor den gezondheidstoestand van ongeveer drie millioen van hunne meer verlichte afstammelingen, en die het sterftecijfer tot 20 % hebben doen dalen, zoodat Parijs als een der gezondste steden van de wereld mag worden beschouwd. Twee groote hoofdriolen, waarvan elk de stad in tweeën snijdt, één aan den rechter- en één aan den linkeroever van de Seine, komen hier bijeen. Het eene loopt den boulevard St. Michel op, door 't „Quartier Latin" naar den top van Montrouge, het andere strekt zich uit langs den boulevard Sébastopol, naar de hoogere gronden in het noorden. Ge staat nu in dit laatste: een ontzettend groote tunnel, 11 voet hoog en 16 voet breed. Dezen tunnel zullen wij nemen als model ter verklaring van het geheele systeem. De ingenieur begint met uwe aandacht te vestigen op twee groote putten, gevuld met dikke steenen, gruis, zand, puin en vuil en hij vertelt u, hoe dat alles meegespoeld is door de tallooze zijkanalen, die uitmonden in de vergaarbakken en bezinken in dit bekken. Hoe tal van voorwerpen in de riolen zijn binnengekomen, is een onopgelost mysterie; maar er moet plaats voor gemaakt worden. Terwijl 't water afvloeit, verzamelt dat alles zich hier en hoopt zich op; en wanneer de putten vol zijn, komen er bakken (platte schuiten) en deze voeren den inhoud naar de monding van den tunnel, die hier dichtbij in de Seine uitkomt. Deze monding dient ook tot loozing voor den vloed van 't straatwater, bij stortregens en zware onweders.

Het overvloedige daglicht, dat hier den tunnel binnenstroomt, stelt ons in staat, een helder denkbeeld te vormen van den bouw dezer prachtige riolen, en al de onderdeelen in oogenschouw te nemen van de zeer onderscheidene doeleinden, waartoe zij worden gebezigd. Er zijn nog nooit foto's van genomen en dit is waarlijk jammer. Het zou de moeite loonen van dat alles eens de natuurgetrouwe afbeelding te kunnen bezichtigen, zooals alleen de fotografie ons die kan schenken. De riolen zijn gebouwd in massief metselwerk, overdekt met cement en zij zijn aan weerszijden voorzien van een voetpad, ten gerieve van de werklui, die voortdurend bezig zijn met het onderhoud en de reiniging. Deze werklui, die door de Parijzenaars *les rats* worden genoemd, zijn bijna allen uit Gascogne afkomstig. Zelden houden zij meer dan 15 jaar hun onderaardschen arbeid uit. Na dien termijn beginnen de meesten te kwijnen, terwijl slechts enkelen, in weerwil van duisternis en vocht, een hoogen ouderdom bereiken. Het rioolslijk stroomt in het middenkanaal tusschen de voetpaden, dat 5 voet diep en 3½ voet breed is. Alleen bij stortvloeden worden de voetpaden overstroomd. De uitrusting echter van het bovengedeelte van den tunnel is voor ons het meest interessant. Aan de rechterzijde loopt een ontzaglijke buis van 3,5 voet middellijn, gesteund op stoelen, die in 't metselwerk van den wand zijn geankerd. Dit is de buis van de drinkwaterleiding. Vlak boven deze buis loopt evenwijdig er mee een minder groote, die met de eerste van afstand tot afstand in verbinding staat. Dit is vernuftig uitgedacht, om te vermijden, dat de hoofdbuis

te dikwijls moet worden aangestoken, om de onderscheidene woningen te voorzien. De verbindingen met de huizen komen uit in de kleinere buizen. Dit is voor 't onderhoud en ook voor reparatiën gemakkelijker. Langs de linkerzijde loopt een ietwat kleinere buis, bestemd voor Seinewater, dat geleverd wordt voor industrieele doeleinden, tegen veel goedkooper tarief natuurlijk, dan het drinkwater. De kleinere buis boven deze bevat saamgeperste lucht, die de geheele stad doorgeleid wordt voor beweegkracht, en welke de Maatschappij verhandelt op dezelfde wijze als het gas en het water. Dit vernuftige stelsel is ontstaan uit een ander, waarvoor bij contract in 1881 door den gemeenteraad van Parijs aan de „Compagnie d'horloges pneumatiques" concessie werd verleend. Deze maatschappij kreeg verlof hare buizen te leggen in de riolen, op voorwaarde dat zij een aantal klokken zou aanbrengen op pleinen van de stad, en zich tevens verbond die uurwerken strikt bij den tijd te houden, die dagelijks om 12 uur 's middags door het Observatoire wordt aangegeven. De uurwerken worden bediend en in gang gehouden door saamgeperste lucht van het centrale bureau, en zijn een niet genoeg te prijzen gerief voor 't publiek. Twintig jaar na den datum van het contract worden zij stadseigendom. De concessie voor 't leggen der buizen in de riolen, met het doel saamgeperste lucht te leveren als beweegkracht, werd verleend voor 50 jaar. Hiervan wordt een zeer ruim gebruik gemaakt, want het bespaart den aankoop van eene machine of motor, en voorkomt tijd- en ruimteverlies. Alles wat er noodig is, bepaalt zich tot een meter en aansluitingsbuizen met de hoofdleiding. Men behoeft slechts een kraan om te draaien en de machine loopt. De handige werklui, artiesten zou men ze haast kunnen noemen, die de zoogenaamde *articles de Paris* fabriceeren, die snuisterijen en galanteriewaren, welke de wereld versteld doen staan door hunne fraaiheid en subtiele bewerking, vinden in de luchtbuis de drijfkracht voor hunne draaibanken en machines. De meesten dezer ambachtslieden werken bij zich aan huis, en velen bewonen *mansardes* op de zesde, of zevende verdieping. Toch krijgen zij hunne beweegkracht thuis, evenals hun gas en hun water; eene kleine buis brengt ze hun en zij betalen per kubieke meter. Er is niets in de geheele wereld, dat, op het gebied van kleine industrie, de vergelijking met dit fijne nijverheidje kan doorstaan. [1])

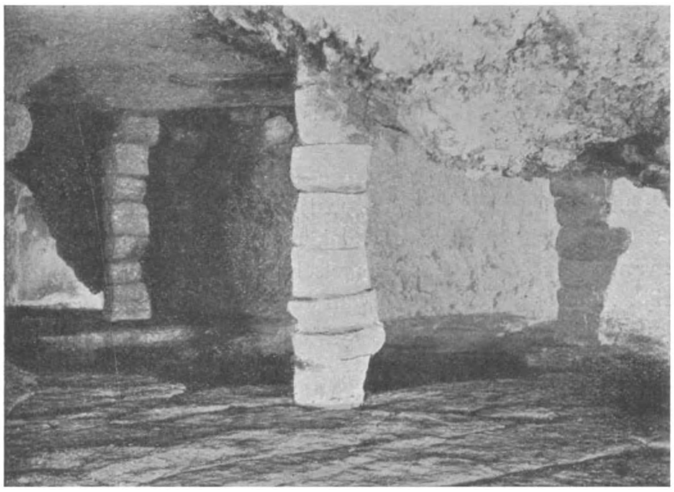

Primitieve stutten in de gewelven.

De twee vrij dunne buizen, onder de apex van den boog, vervullen ook al een even interessante taak. Luister maar eens even: een vliegend, scherp geluid, als 't sissend voorbijsnorren van een werpschicht, met een metaalachtigen naklank, doet zich van tijd tot tijd hooren. Dat is het koperen wagentje met de kaarttelegrammen en de *petits bleus*,

[1]) J. J. Waller, l. c.

dat de buis van de pneumatische telegraaf doorvliegt, de „onderaardsche schietblaasbalg" uit Hildebrand's Camera Obscura. Tien minuten na de aanneming kunnen de berichten in handen zijn van den geadresseerde. Alleen aan het voortreffelijke rioolstelsel is het te danken, dat dit handige middel tot berichtenvervoer tot stand en ontwikkeling is kunnen komen. Het is een vlugger middel van vervoer dan de electrische telegraaf, voor berichten binnen de stad, en 't zou de volmaaktheid nabij komen, wanneer de langzame, drentelende Parijsche *facteur* werd vervangen door den *boy messenger*, die in Londen zoo'n goeden naam heeft als onovertreffelijke briefbezorger. Ze zijn wonderbaarlijk geriefelijk die kaarttelegrammen, voor allerlei correspondentie; ze zijn meer geheim dan 't gewone telegram, er zijn geen vergissingen bij mogelijk, want de afzender schrijft ze zelf. Ernstiger zaken — de „pneumatique" wordt veel gebruikt voor amoureuse of rendez-vous, en visite-correspondentie — doorvliegen de bundels draden, die het overige van het tunneldak als bekleeden. Dat zijn namelijk de dradenbundels van de telegraaf en de telefoon, die over duizenden kilometers lengte de 240 postkantoren van de stad en de tallooze geabonneerden in onderling verkeer brengen. Het aanbrengen van telegraaf- en telefoondraden over de huizen is te Parijs verboden; en hoezeer de stad daardoor aan schoonheid wint, kunnen zij beoordeelen, die de leelijke en gevaarlijke, dwars over straten en huizen heen gespannen draden kennen van Londen, Amsterdam enz.

En wat een verschil tusschen 't telefoneeren te Parijs en te Londen! Het zachtste gefluister wordt te Parijs duidelijk overgebracht en waargenomen; in Londen is 't telefoneeren soms om wanhopig te worden.

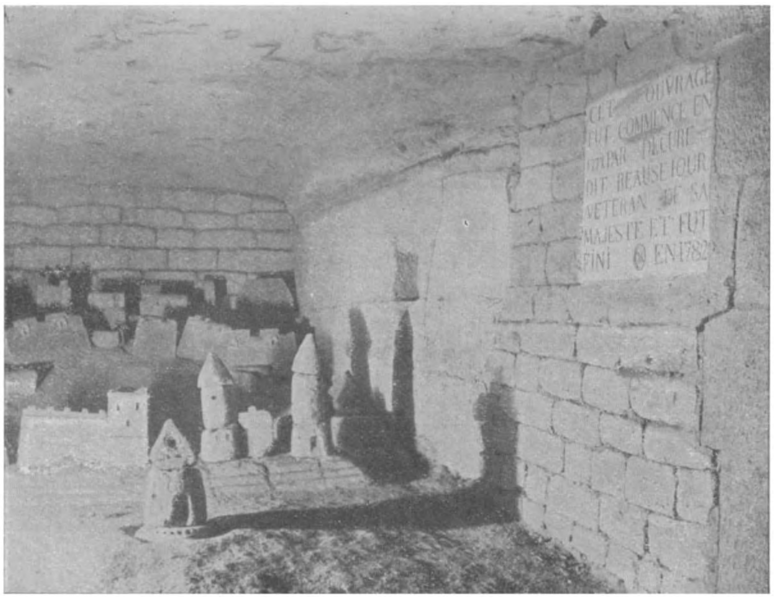

Model van fort St. Philippe te Port-Mahon en gedenksteen voor Decure dit Beau-séjour.

Een treffend bewijs, in dat opzicht, wordt geleverd door het feit, dat het zoo goed als onmogelijk is, om van Parijs uit te telefoneeren naar Londen, en dat, voordat het instrument practisch dienstbaar gemaakt kon worden voor 't overbrengen van eenigszins lange berichten, de twee groote *agences* voor buitenlandsch nieuws: Dalziel en Reuter, genoodzaakt waren speciale leidingen, onder den grond, aan te leggen van 't hoofdpostkantoor, St.-Martin's-le-Grand, naar hunne kantoren. Daarentegen wordt ieder bericht uit Londen overal in de Fransche hoofdstad duidelijk en gemakkelijk gehoord.

Hierin en in vele andere dingen kan John Bull nog vrij wat van Jacques Bonhomme leeren. [1])

Deze ruwe schets moge onzen waarden lezers een denkbeeld geven, van hetgeen de riolen te Parijs verrichten, boven hunne eigenlijke functie: het afvoeren van het vuil uit de stad. Laten wij nu nog een oogenblik dáárbij verwijlen. Wij hebben reeds melding gemaakt van de voet- of zijpaden, die zich boven niveauhoogte in elken tunnel bevinden, en die dienen voor 't verkeer der werklui. Deze paden worden zoo schoon gehouden, dat eene dame er langs kan wandelen, zonder vrees voor een spatje op hare japon. Ook de neus wordt er geenszins op bezwarende proeven gesteld, zooals men anders zeer terecht zou mogen verwachten; doch men dient te bedenken, dat Parijs nog niet heeft bereikt, het voor oogen gestelde doel van „*tout-à-l'égout*", en dat er boven de riolen nog tal van beerputten zijn, die als een gruwelijke last mogen worden beschouwd.

Wij keeren nu tot ons karretje met de vier olielantaarns terug en we stijgen daarin. Zoo'n wagentje heet daar *wagon-vanne*, sluiskarretje, en wordt gebruikt voor het reinigen der riolen, terwijl er in 't bovendeel zitplanken zijn aangebracht voor belangstellenden, die 't rioolsysteem wenschen te bezichtigen. Vernuftig van vinding, is 't toch ook weer een typisch Fransch ding. De Franschman, die graag comedie speelt, in welken stand of kring hij ook verkeert, heeft hier ook zelfs zijn riolen gemaakt tot een tooneel, een kijkspel, waar aan vreemden of aan bezoekers van eigen bodem eene vertooning wordt gegeven van hygiënische motieven. Het karretje nu rolt langs de meergemelde voetpaden, dat is te zeggen boven het middenkanaal, met één paar wielen op elken kant. In het midden steekt er onder uit een blad of tong, die, als ze wordt neergeschroefd, precies past in het middenkanaal, en dus, wanneer het karretje wordt voortgeduwd, 't zij door de kracht van den waterstroom, 't zij door mannen, de wanden en den bodem van dat kanaal volkomen schoon schraapt.

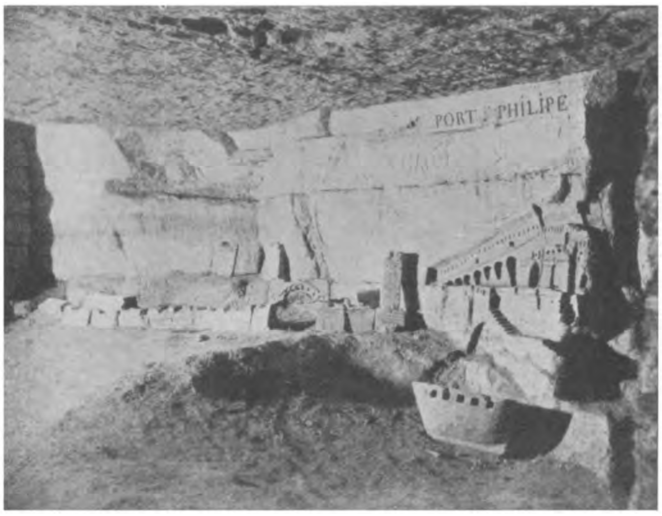

Model van 't fort St. Philippe te Port-Mahon.

Als 't alleen om bekijken te doen is, dan wordt de *wagon-vanne* tot *wagon-promenade* verheven; het blad wordt weggenomen en 't karretje rolt licht en vlug en rustig langs de effen randen der voetpaden, terwijl 't rioolslijk daar onder meestroomt in dezelfde richting. De stad heeft een twaalftal zulke karretjes laten maken, alleen voor de „kijkers" en 's zomers, in 't reisseizoen, wordt er druk gebruik van gemaakt.

Van de Place du Châtelet gaat 't nu, via de rue de Rivoli, naar de Madeleine, als eerste étape voor uw tochtje. De rue de Rivoli heeft een riool van den tweeden rang: 12 voet hoog en 7,5 voet breed, zoodat er maar juist ruimte genoeg is voor

[1]) J. J. Waller, l. c.

het karretje en voor de vier mannen, die het voortduwen aan lange handvatsels, die ter weerszijden uitsteken. Van afstand tot afstand staan er lantaarns, ofschoon onze eigen lichten ruim voldoende zijn. Wij glijden prettig en rustig voort, als op een nieuw aangelegde spoorbaan, en wij weten even nauwkeurig waar we zijn, als wanneer wij boven wandelden in de straat. Niet alleen staan alle straten en zijstraten aangegeven op geëmailleerde metalen borden, maar zelfs alle huizen, die in aansluiting staan met het riool, zijn door nummers aangeduid.

Hier zijt ge b. v. voor het Louvre, met al zijn kunstschatten, en aan de overzijde is ook een Louvre, n.l. de „Grands magasins du Louvre", de enorme winkel, die uit de boekjes, jaarlijks verspreid, bij ons te lande ook wel bekend is. Dan komen de tuinen van de Tuileriën.

Onder de Place de la Concorde komt ge aan het kruispunt van vier belangrijke riolen en neemt ge de gelegenheid te baat, om eens even een ouden zijtak op te wandelen, die vroeger in de Seine placht uit te monden, dicht bij de Pont de la Concorde, ongeveer bij de Obelisk van Luxor. Ge staat dan onder het midden van de square, juist onder het plekje, dat diende tot 't volvoeren van de afschuwelijkste aller misdaden van de Fransche revolutie — de openbare terechtstelling van Lodewijk XVI en van zijne gemalin Maria Antoinette.

Evenals nu de Place de la Concorde met hare prachtige monumenten, hare klaterende fonteinen, openbare tuinen en gouvernementsgebouwen, het groote centrum is van de drukte van 't stadsleven, zoo is ook daar ter plaatse, onder den grond, het algemeene punt van samenkomst voor het uitgebreide riolenstelsel van den linker Seineoever. Op dit punt komen de tweede rang kanalen, zooals dat, 't welk gij onder de rue Rivoli zijt doorgegaan, met tientallen kleinere uitloozingsbuizen, in één grooten *collecteur* uit, die van het Arsenaal, langs de kaden, de rue Royale oploopt, voorbij de Madeleine en vandaar langs de boulevard Malesherbes naar Asnières, waar hij uitmondt in de Seine, na een afstand te hebben doorloopen van twee uur gaans. Ge begeeft u nu langs de Rue Royale naar een punt, waar de stroomen van de „grands Boulevards" de slijkmassa geweldig doen aangroeien. Dan begint de grootste collecteur van alle, die, welke loopt van de Madeleine naar Asnières. Het middenkanaal wordt hier 9 voet breed, en uw *rij*toertje is uit. Er blijft echter nog een veel interessanter en treffender tocht over, want ge gaat nu langs dezen stroom tot aan het einde toe. Maar hoe? „Par ici," zegt de gids en ge hebt hem slechts te volgen. Onwillekeurig dringt ge u dicht langs den wand, ofschoon er ruimte te over is op het voetpad; maar ge zijt bang voor dien zwarten modderstroom naast u. Weldra noodigt de gids u nu uit in een boot te stappen, die zoowat de geheele breedte van den stroom beslaat. Een echte gondel lijkt het wel, met tapijten op den vloer, en zitplaatsen met kussens en groote lantaarns. 't Is wel minder schilderachtig dan de Venetiaansche *gondola*, maar veel lichter. Vier flinke kerels, in blauwe kielen, bemannen de boot, die riemloos, pagaailoos, roerloos is. 't Is al weer niets anders dan een rioolschraper op zijn Zondagsch: een *bateau-vanne*, een sluisboot, die in de groote collecteurs, hetzelfde nuttige werk verricht, dat de *wagon-vanne* doet in de kleinere. De tong, het blad, is aan de voorplecht aangebracht en kan neergeschroefd worden tot op den bodem van 't kanaal, dat aldus, onder 't voortbewegen van de boot, wordt schoongeschraapt. De beweegkracht is hier de stroom van 't water tegen het blad. 't Is een vreemde, eigenaardige gewaarwording, zoo door de ingewanden van een groote stad te varen. 't Herinnert een beetje aan 't afvaren van een zijstraat, in donkeren nacht, te Venetië, b. v. de Rio della Paglia; maar ook slechts een klein beetje, want er zou een zeer romantisch brein voor noodig zijn, om zich te verbeelden, dat de boog van 't tunnelgewelf de „Brug der Zuchten" was. Trouwens, men kan ook niet alles eischen, zelfs niet van een riool te Parijs.

Zoo glijden we zachtjes voort, met belangstelling kennis nemende van de namen der straten, die wij passeeren. Wij zijn nu onder de betere wijken, in den omtrek van het park Monceau. Plotseling echter wordt het geluid van het schuiven der houten tong, tegen de gecementeerde wanden van 't kanaal, overstemd door 't bruisen van water, dat uit alle zijkanalen met geweld in den collecteur binnenstroomt.

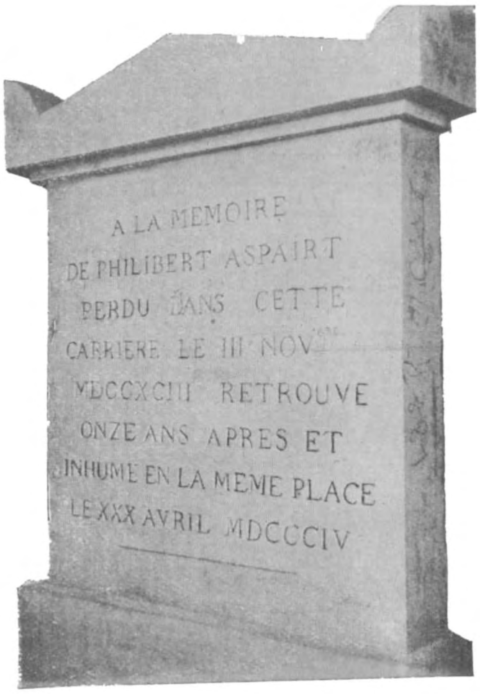

Monument ter gedachtenis aan den man die verdwaalde in de catacomben, en wiens skelet elf jaar later werd teruggevonden.

Onze snelheid is in een ommezien meer dan verdubbeld. „Wat is dat?" vragen wij, niet zonder angstige beklemdheid. „Een stortbuitje hier boven," is 't antwoord van onzen gids. Intusschen wast het water zichtbaar en scheppen wij bitter weinig vermaak in de wijze, waarop wij thans tegen wil en dank met snelheid worden voortgestuwd. Doch onze gidsen lachen in hun vuistje over onze vrees en wij zien dat wel. En nog iets anders doemt er op, dat ons schrik aanjaagt. Wat is die rosse zuilvormige gloed, dien wij daar voor ons uit op en neer zien gaan? 't Effect is allerschilderachtigst in deze donkergrijze omgeving, maar huiveringwekkend tevens. 't Blijkt, dat er een lek is gekomen in een van de waterbuizen, en dat de daaruit ontspringende straal op en neer danst, juist voor een roode lantaarn, die bevestigd zit aan den wand. 't Was echter een fantastisch gezicht, en als we er voorbijgaan, worden we leelijk bespat met ijskoud water, wat ons ook al niet aangenaam aandoet in 't eenigszins „vergevorderde" seizoen. Gelukkig is de bui gauw voorbij en zonder verdere ongevallen komen wij goed en wel aan te Asnières, waar deze collecteur per dag 300,000 kubieke meters vocht en drab uitstort in de Seine. Onderweg komt er nog een andere collecteur samenloopen met deze. Die komt van het riviertje de Bièvre, aldus genaamd naar de bevers, die er in vroegere jaren nog hunne woningen bouwden, en loopt naar de Place St. Michel en den Pont de l'Alma, waar hij met een syphon onder de rivier doorduikt. Wij kunnen niet nalaten hier met een enkel woord te gewagen van het vernuftige systeem, dat men volgt, om den syphon schoon te maken. Deze is ongeveer 170 M. lang en heeft drie voet middellijn. Het inwendige is met voorbedachten rade zeer glad en effen van oppervlakte gemaakt. Een houten bal, die precies in de buis past wordt er ingezet op den linker Seineoever; door den waterdruk wordt deze bal de buis ingedreven, onder de rivier door en komt er aan den anderen kant weer uit. Door zijn kleiner soortelijk gewicht komt hij boven drijven, nadat hij alle zand, steenen en gruis, die in de buis mochten zijn achtergebleven, voor zich uit naar beneden heeft geduwd.

Behalve de beide reeds vermelde collecteurs is er nog een derde, die begint bij het kerkhof Père-Lachaise, de buitenboulevards volgt en in de Seine uitloopt bij Saint-Denis. De Seine ontvangt op die wijze gemiddeld 1,000,000 kubieke meters rioolslijk per dag. De vaste stoffen daaruit worden naar de vlakte van Gennevilliers gebracht, ter verbetering van den bodem voor irrigatie.

En zoo voordeelig is het met deze landverbetering gegaan, dat de prijzen van het land aldaar nu reeds van 90 tot 450 francs per H.A. zijn gestegen. In 1881 sloot het gemeentebestuur van Gennevilliers dan ook een contract met Parijs, aangaande 't uitsluitend recht, om gebruik te maken van de rioolstoffen, gedurende een tijdperk van 12 jaar. Om het ideaal van „tout-à-l'égout" te bereiken, zal er nog, aan onderscheidene werken, de respectabele som van ruim honderd millioen francs moeten worden besteed, doch tot uitvoering zal het plan komen, vast en zeker; en wanneer éénmaal dat doel is bereikt, dan zal Parijs zonder den minsten twijfel recht hebben op den naam van de best gedraineerde stad van de wereld, wat het trouwens ook nu reeds is.

Dit gansche stelsel van hygiëne-maatregelen, waarvan wij gepoogd hebben onzen lezers, door het bovenstaande, een begrip te geven, is natuurlijk onder de straten van Parijs in het leven geroepen, ten bate van de levenden, van de huidige bevolking der hoofdstad, en voor het welzijn der toekomstige generatiën. Doch er is nog een andere wereld onder de straten van Parijs, die met de levende van 't tegenwoordige niets of weinig meer gemeen of uitstaande heeft, en die gemaakt en ingericht is met het doel, om de stoffelijke overblijfselen van millioenen Galliërs uit de grijze oudheid te conserveeren. Waarlijk, dit onderaardsche wonderland is niet minder belangwekkend dan het voorgaande, dat wij in ons karretje en met onze *bateau-vanne* zijn doorgetrokken. Wij hebben op het oog, menigeen zal 't reeds hebben geraden, de veel besproken en toch weinig bekende catacomben, oude steengroeven onder de faubourgs St. Germain en Saint Jacques, thans de laatste rustplaats van mannen en vrouwen, die vele honderden jaren geleden hebben geleefd, van priesters, wier sandalen de bochtige straten van la Cité betraden, voordat nog de groteske demonen en drakenfiguren hunne wanstaltige tronies uit de tinnen van de Notre-Dame in de lucht staken; van soldaten, die ontwapend in 't gelid stonden, toen in 't begin der 15e eeuw de Engelschen triomfantelijk Parijs binnenrukten, en die hebben meegeholpen, om ze zestien jaar later weer te verdrijven; van aard- en grondwerkers, die leefden en zwoegden, toen de fundamenten werden gelegd van 't aloude Louvre en van 't Luxemburg-paleis; van burgers, die tijdgenooten waren van de geboorte der boulevards, en die de Champs Elysées voor 't eerst met jonge boompjes zagen beplanten; en alles wat er overbleef van de martelaren, na de monsterslachting van den St. Bartholomeusnacht, en van de duizenden slachtoffers van de groote Revolutie, nu ruim honderd jaar geleden. [1])

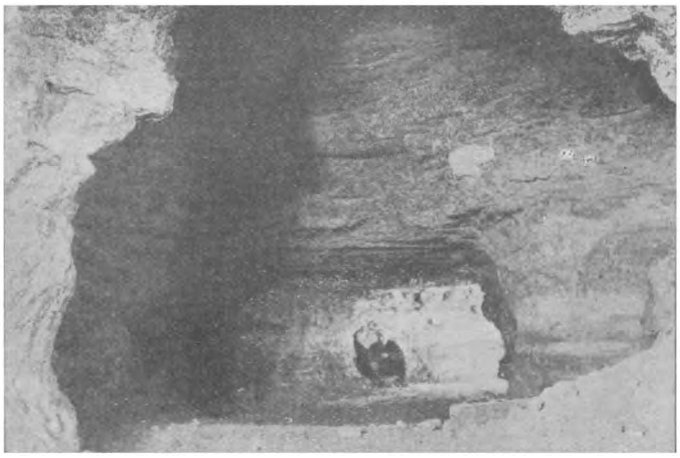

Eene verzakking of „*fontis*".

De *aediles* van de Ville-lumière dragen er zorg voor, hier, zoowel als overal elders, waar zij de wereld iets merkwaardigs kunnen

[1]) J. J. Waller, l. c.

laten zien, dat het zien zelf u niets kost, behalve uw vervoer naar den ingang dezer onderaardsche ruimten en de waskaars, die uw pad moet verlichten, gedurende uwe wandeling in het rijk der duisternis. Met de tram gaat ge 't best van de Boulevards naar de Place Denfert-Rochereau, waar de hoofdingang der Catacomben zich bevindt, en als ge bovenop plaats neemt, kunt ge meteen een mooi kijkje nemen op den boulevard Saint-Michel, de hoofdader van het Quartier Latin. Den tijd, dien ge op het plein moet doorbrengen, in afwachting van het openen der deuren, kunt ge aangenaam besteden met 't bezien van den majestueuzen „Leeuw" van Bertholdi — dezelfde kunstenaar, die ook het plan heeft gemaakt van het ontzaglijke Liberty-beeld, dat staat aan den mond van de haven van New-York — die daar is neergezet ter eere van de nagedachtenis aan de „Défense nationale" van 1870—1871. Een honderdtal personen hebben met u permissiebiljetjes ontvangen voor een bezoek aan de Catacomben, en ge kunt een glimlach niet bedwingen, wanneer ge daarbij een aantal grappige figuren opmerkt, gehuld in dikke overjassen, warme wollen bouffantes, gevoerde handschoenen en hooge waterlaarzen, toegerust alsof ze op 't punt stonden naar een extra koud hoekje van de Poolstreken te vertrekken, in plaats van naar een oord, dat blijken zal gedecideerd warmer te zijn dan de plek, waarop gij u thans bevindt: den top van Montrouge.

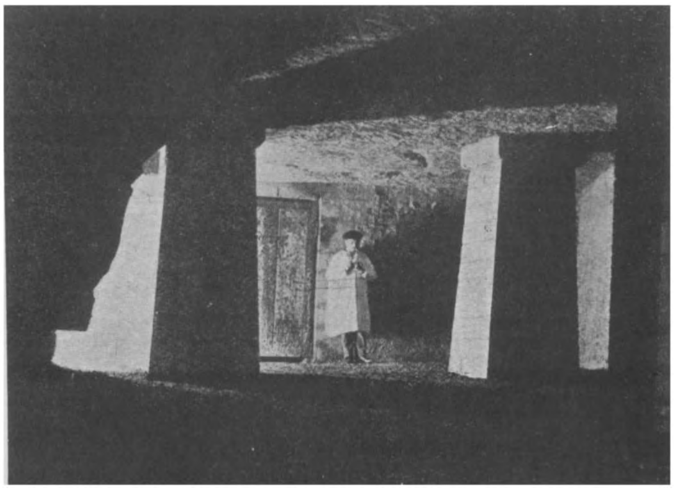

Ingang van de beenderengalerijen.

Wanneer wij een steenen wenteltrap van een 40-tal treden zijn afgedaald, en den ingang van de onderaardsche gangen hebben bereikt, kunnen we duidelijk voelen, dat de temperatuur dáár hooger is dan buiten. De Catacomben zijn dan ook geenszins koud, of kil en vochtig, vuil en vreeselijk somber, zooals ze maar al te dikwijls in de reisgidsen staan beschreven. Wij treden er binnen door een zwarte deur, waarboven het opschrift staat te lezen: „*Memoriae Majorum*" en ter weerszijden: „*Has ultra metas re quiescunt, beatam spem expectantes.*" Een zwarte lijn, getrokken door het midden van 't gewelf, dient tot Ariadnedraad in deze geheimzinnige groevengangen.

We hebben echter nog een kleine twintig minuten te loopen, vóórdat we aan de eigenlijke grafsteden komen, en krijgen dus ruimschoots gelegenheid, om het eigenaardige karakter op te nemen van die gangen, die zich welven onder den bodem van de geheele wijk van 't Luxembourg, het Observatoire en het Panthéon, even als zoovele cellen van een bijennest onder den grond. Wij loopen nu in de oude steengroeven, waaruit voor een groot gedeelte de blokken zijn gehakt, waarvan evengenoemde gebouwen, en nog tal van andere, indertijd zijn opgetrokken. De geheele stad staat op een uitgestrekt krijtbekken, waarin zich een overvloed van zachte kalksteen bevindt, die zich heel gemakkelijk laat bewerken en

spoedig hard wordt, zoodra hij aan de werking van de buitenlucht is blootgesteld. Tegen het einde van de vorige eeuw begonnen deze steengroeven groot gevaar op te leveren voor de bewoners, die in de straten woonden, welke er van lieverlede boven waren aangelegd; er begonnen verzakkingen *(fontis)* te komen, en 't werd noodig maatregelen te nemen, ten einde catastrofen af te wenden. Omstreeks dienzelfden tijd, werd door de overheid het besluit genomen, een aantal van de oudste kerkhoven te sluiten, en een geniale kop onder het edelachtbaar gemeentebestuur opperde het gelukkige denkbeeld, om de steengroeven in te richten tot knekelhuis. De overblijfselen der dooden, welke uit de graven werden te voorschijn gebracht, liet men diensvolgens voorzichtig, onder beschutting van 't nachtelijk duister, overbrengen. Godsdienstige plechtigheden werden bij deze transporten nauwgezet in acht genomen, en de priesters verrichtten onderweg, al zingende, den lijkdienst. Intusschen grepen er steeds meer en meer verzakkingen plaats en den stadsbouwmeester en ingenieur Héricourt de Thiéry, werd opgedragen, een project te maken voor de schoring der gevaarlijke en zwakke plaatsen. Van 1810 tot 1830 was hij voortdurend bezig met de uitvoering der plannen, die hij ter organisatie van dit uitgestrekte stelsel van onderaardsche gangen, welke nu de Catacomben vormen, had opgevat. Kilometers van deze gangen kronkelden en slingerden over eene oppervlakte van 596,000 vierkante meters, dat is ongeveer één tiende van de geheele oppervlakte der stad. De beenderen, die er reeds gedeponeerd waren, werden beter en netter gerangschikt en de overblijfselen van nog andere kerkhoven werden er aan toegevoegd, totdat er nu heden ten dage het stoffelijk overschot berust van meer dan 3,000,000 menschen.

Onder dit praatje zijn wij inmiddels aan het einde gearriveerd van de smalle gang, die naar de eigenlijke Catacomben voert. Door een smalle poort, ter weerszijden geflankeerd door steunbeeren, versierd met witte obelisken op zwarten grond, treden wij binnen en staan wij in de eerste, lange galerij van doodshoofden en beenderen. Tot dusverre is het tochtje van de troep kijkgrage rariteitenjagers, waarvan wij deel uitmaken, allervroolijkst geweest — met zijn honderden in den ganzenpas, allen achter elkaar, met een brandende kaars in de hand en meestal jong, luchthartig volkje — heeft het meer gehad van den ommegang van een fantastische stoet pretmakers in carnavalstijd, dan van een gezelschap ernstige christenen, die in den schoot der aarde afdalen, om de overblijfselen in oogenschouw te nemen van medemenschen, die eeuwen geleden reeds het tijdelijke hadden gezegend. Met al de vroolijkheid des harten, die zoo'n echt Fransche karaktertrek is, heeft zelfs een groepje jongelui ons onderweg onthaald op de nieuwste coupletten van het „Eden Concert" en de „Folies-Bergère!" Doch nu wij deze grafspelonken van bekkeneelen en beenderen binnen treden, neemt hun luidruchtig gejoel een einde, en schijnen ook zij tot 't besef te komen, dat 't hier voor dergelijke uitingen van hilariteit de plaats niet is. De rust duurt echter maar kort. Zij werpen een blik op de wanden der gang, en bevindende, dat dit schouwspel niet zoo afgrijselijk is als zij zich hadden voorgesteld, beginnen zij opnieuw. Doch nu is het een rillen en huiveren, een klappertandend gillen van gemaakten, nagebootsten angst, dat louter ten doel heeft, de dames, die van de partij zijn schrik aan te jagen. De schoone sexe ziet daarin echter niets koddigs en zij blijft ernstig onder allerlei kleine uitroepjes: Ah! mais ça me fait peur! Bon Dieu, comme tout ça est drôlement imaginé! C'est à vous donner des cauchemars pour une quinzaine! enz., enz.

De meer ernstigen vinden deze grafsteden intusschen indrukwekkend, ofschoon ze moeten bekennen, dat, nadat ze van het eerste effect van 't plotseling staan tegenover de brokstukken van zoovele duizenden menschelijke skeletten wat zijn bekomen, de aanblik over 't geheel niet zoo huiveringwekkend is als zij gemeend hadden. Dit is ongetwijfeld te danken aan de bewonde-

renswaardige wijze van ordonnantie, die men heeft gevolgd bij de berging dezer gebeenten. De gangen zijn ongeveer zes voet breed, met van afstand tot afstand pijlers, om het rotsgewelf te stutten. Op deze pijlers staat ook de herkomst opgeteekend van de overblijfselen in de nabijheid. Een rij schedels met de achterzijde naar voren is op den grond geplaatst en hierop zijn dijbeenderen horizontaal neergelegd; daarboven eene rij schedels met 't aangezicht naar voren, dan weer een rij dij- en armbeenderen en zoo beurtelings, tot aan den bovenkant der wand. Daarachter en daarboven zijn kleine beenderen opgestapeld door elkaar: ribben, wervels, spaakbeenderen, kuitbeenderen etc., die echter onzichtbaar blijven, tenzij men met zijne kaars omhoog tracht te gluren achter den voorwand. De holten zijn aangevuld met fragmenten van handen en voeten en losse kootjes. De geheele aanblik heeft niets akeligs, en hiervoor is dan ook wel met voorbedachten rade door den intelligenten Franschman gezorgd. Hij heeft gewild, dat zelfs de teergevoeligste, ongehinderd hier een kijkje zou kunnen nemen, zonder er huiveringwekkende souvenirs van mee te nemen. Zoo het niet was om de bekkeneelen, die u aangrijnsden, dan zou men deze, door den tijd gebruinde beenderen, kunnen houden voor opgestapeld brandhout, dat netjes in onderaardsche gangen is getast. In allen gevalle is hier de plaats der absolute gelijkheid. Niemand kan zeggen: Dit is het scheenbeen van een patriciër, dit de schedel eener hertogin; hier ziet gij den voet van een edelman, daar het bekken eener slavin.

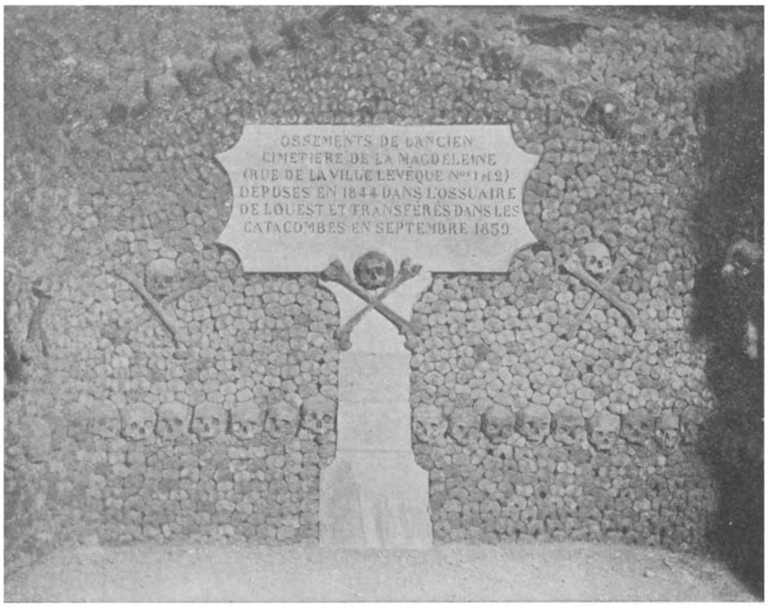

Doodsbeenderen afkomstig van het oude Madeleine-kerkhof.

Toen Héricourt de Thiéry zijn uitgebreid netwerk van gewelfde gangen had voltooid, heeft hij een altaar doen bouwen in een der ruime hallen, die, met het oog op de ventilatie, van afstand tot afstand zijn aangebracht. In 1856 werd aan dit altaar een plechtige inwijdingsdienst gevierd. Ter rechterzijde van dit altaar is een plank ingemetseld, waarop staat vermeld, dat de beenderen in den omtrek afkomstig zijn van het kerkhof van St. Etienne en dat zij in 't jaar 1856 hier zijn ondergebracht; maar aan de andere zijde bevinden zich de overblijfselen, die reeds honderd jaar geleden naar de steengroeven waren overgebracht. Die zijn afkomstig van het kerkhof der „Saints-Innocents", dat reeds werd aangelegd door de Romeinen en gesloten door

koning Philippe-Auguste in 1186. Het werd echter eenige jaren later heropend en vergroot en is eeuwen lang de geliefkoosde nekropolis der Parijzenaars gebleven. De Abbé Valentin Dufour maakt melding van dit kerkhof in zijn beroemd werk. [1]) Hij geeft daar enkele wetenswaardige bijzonderheden ten beste over de wijze, waarop men oudtijds de dooden begroef. Enkelen, zoo schrijft hij, werden gelegd in afzonderlijke steenen graven, vijf voet diep en twee en een halven voet breed, en een grafmonument werd daarop opgericht. De lijken der armen daarentegen werden in groote, gemeenschappelijke kuilen gelegd, die vijf of zes el diep en even lang en breed waren. Zij werden op den bodem uitgestrekt, een weinig aarde werd er over hen uitgestrooid en de kuil werd gesloten met planken, totdat er een tweede laag gelegd kon worden. Deze kuilen, wanneer er verscheidene waren, bleven aldus open, totdat zij eindelijk, nadat zij hun contingent, 1000—1200 lijken, hadden opgenomen, voor goed werden volgegooid en gesloten. Wij kunnen niet nalaten hier even terloops te vermelden, dat nog korte jaren geleden een dergelijke knekelkuil *in vollen gang* werd ontdekt, in een kleine gemeente van de Zee-Alpen, even boven Mentone. „Incredibile auditu!"

Het aantal menschen, dat op het kerkhof der Saints-Innocents werd begraven, wordt geschat op ruim een millioen, en niet voordat, in 1780, verscheidene personen bij gelegenheid van eene begrafenis door plotseling te voorschijn tredende miasmen den verstikkingsdood stierven, achtte men den tijd gekomen, om het voorgoed te sluiten.

Toen is de kiesche taak aangevangen, om de ontzaglijke opgehoopte massa's beenderen uit deze knekelkuilen naar de Catacomben over te brengen. De oudste schedels, die van de Saints-Innocents afkomstig zijn, hebben een donkerbruine kleur gekregen en zijn, voor meer dan de helft, vergaan tot stof. Wanneer wij er zoo voor staan te kijken, dan dringen zich allerlei gedachten, aan lang vervlogen eeuwen, op aan onzen geest, doch wij hebben geen tijd om stil te staan, de „gardien de la paix", die onzen stoet sluit, herinnert er ons aan, dat, als we niet doorloopen, wij wel eens zouden kunnen achterblijven.

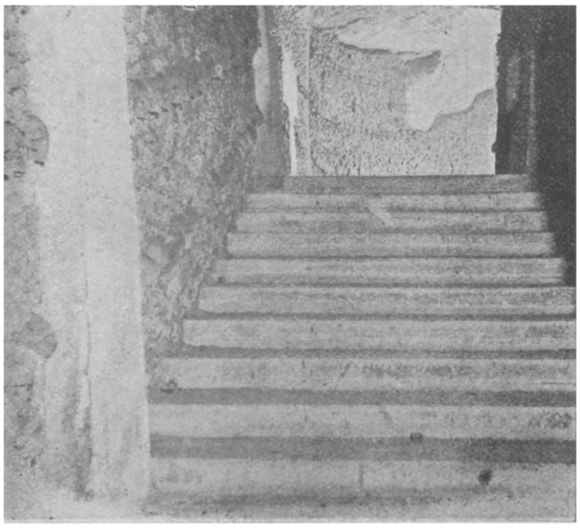

Wandversiering met doodsbeenderen.

Het lustige, luchtige troepje jonge Franschen, waarvan wij reeds hebben melding gemaakt, heeft nu de tweede der ruime hallen bereikt, die genoemd wordt „la Chapelle de la lampe sépulcrale". Zij schijnen het gepast te oordeelen andere muziek ten gehoore te brengen, dan die, welke ze tot nu toe hebben gezongen ; want de plechtige tonen van een Gregoriaansche plain-chant bereiken ons oor. Zij houden, gedurende het gezang, hunne kaarsen dicht bij elkaar boven de brandende lamp, die in 't midden der ruimte staat, en vormen op die wijze

---

[1]) Paris à travers les âges, par l'Abbé Valentin Dufour.

een schilderachtig, zeer lichtgevend candelabrum met hunne armen en handen.

Deze lamp, die hier geplaatst is in 't hartje der Catacomben, doet ons sterk denken aan de Hebreeuwsche idee van de lichtwacht over de graven der dooden, al is 't hier nu niet precies „de lamp, die onafgebroken zal branden van louter reine olie uit olijven, geslagen voor dit licht." 't Is anders vreemd, dat dit niet gebeurt, al was 't maar alleen uit effectbejag binnen de Catacomben, in een land, waar de teraardebestellingen met zooveel druk ceremonieel gepaard gaan. Doch wij moeten niet uit het oog verliezen, dat Frankrijk eene democratische republiek is, waar twijfelzucht en vrijheid van gedachte reuzenschreden doen, terwijl alle „ouderwetsche" denkbeelden van piëteit ter zijde worden geschoven. Immers, politieagenten begeleiden ons door de Catacomben in plaats van priesters, en de bezoeken der vreemden en andere belangstellenden zijn gereglementeerd op dezelfde wijze als het bekijken der „égouts", of der „Banque de France" of van „l'Institut" enz.

Nog een bewijs voor de bijna alom heerschende geringschatting van godsdienstige instellingen en gebruiken wordt ons geleverd, een eindje verder, onder de Catacombengewelven, wanneer de bezoekers zich bevinden voor de muurplaat, waarop vermeld staat, dat de beenderen rondom die plaat afkomstig zijn van „nonnen uit de oude „kloosters". Al spoedig klinkt het: Ah ça! Voilà donc les petites religieuses!" en allerlei kwinkslagen en ongepaste grappen worden er geslingerd naar de schedels der lang ontslapene gebenedijde zusters. De grootste schedel wordt door „een loustie" van 't gezelschap toegesproken als „Madame la Supérieure", doch de politieman noopt weldra den speecher tot doorloopen. Een eindje verder staan wij, voor 't geen ik zou willen beschouwen, als de meest indrukwekkende van alle funeraire versieringen, die in de eentonige somberheid dezer graven afwisseling aanbrengen. 't Is een groot kruis, opgebouwd van de schedels van monniken, en naar den aard van mozaiekwerk ingelegd op een grond, die gevormd wordt door hunne dij- en armbeenderen. Doodshoofden met gekruisde dijbeenderen flankeeren het groote kruis en verhoogen den indruk, als symbolen van de broosheid des levens en der hope op de eeuwigheid. De schedels, waaruit het kruis bestaat, zijn merkwaardig ook uit een phenologisch oogpunt, en hebben zeker wel eens de vreugde uitgemaakt van Gall in eigen persoon, of van eenige zijner

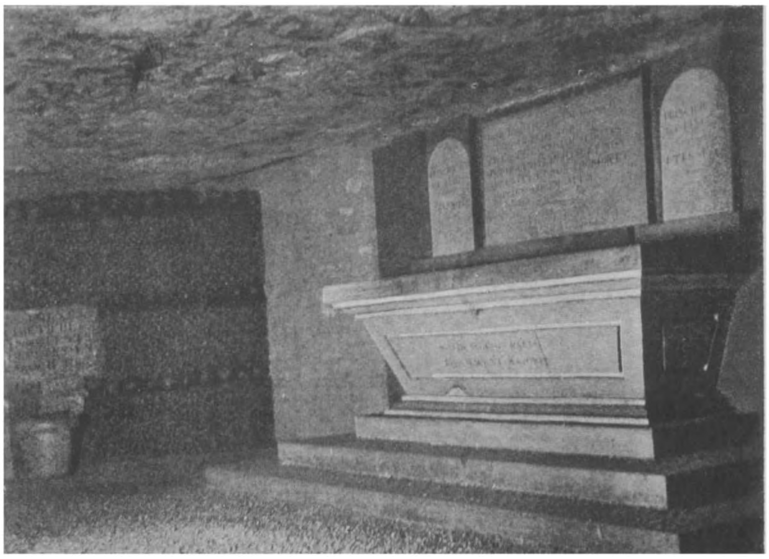

Sarkophaag ter gedachtenis aan de slachtoffers van de Revolutie.

volgelingen. Velen er van vertoonen een merkwaardig sterk ontwikkeld schedelgewelf, en dat is volgens de theorie der schedelgeleerden een teeken van vroomheid en eerbied. Een tweede physiologische merkwaardigheid, die ons bij enkele dezer schedels opvalt, is de naad, die enkelen hebben in het voorhoofdsbeen, een eigenaardig overblijfsel, schijnt het, van de groote fontanel, want, tot nog toe, hebben wij bij volwassen schedels nooit anders gezien dan een volmaakt effen voorhoofdsbeen.

Bij elke schrede in de Catacomben stuiten wij op de een of andere sombere reliek uit den vreeselijken worstelstrijd, waarin de troon van Lodewijk XIV werd omvergeworpen, en zijn kleinzoon ter openbare terechtstelling verwezen. Wij zijn nu genaderd aan het grafteeken, dat de rustplaats aanduidt van de slachtoffers van het gevecht bij de „Manufacture de Reveillon" in de voorstad St. Antoine, den 28^{en} April 1789. Daaromheen zijn opgestapeld de schedels van ongeveer 5000 menschen, die omkwamen bij de bloedige bestorming van de Tuileriën, toen de Zwitsersche Garde werd vermoord, op den 10^{en} Augustus 1792, in de dagen, toen de laatste kans op behoud van den koning was verspeeld, en Parijs was overgeleverd aan de woede van het losgebroken, bloeddorstige grauw. Bijna iedere belangrijke gebeurtenis uit die groote volksbeweging heeft hier hare slachtoffers. Merkwaardig is het te zien, hoe groot het aantal gekneusde en gebarsten schedels hierbij is. Enkele er van vertoonen duidelijk gaten, die zeker kogelgaten zijn; andere vertoonen weer eigenaardige afwijkingen, veroorzaakt door de nawerking van kruit en lood. Zoo ergens in de Catacomben, dan is hier ter plaatse het woord van Jean Baptiste Rousseau van toepassing, waar wij het dan ook vinden in marmer gegrift: „C'est par la malice du démon, que la mort est entrée au monde." Allerlei citaten en gevleugelde woorden uit groote schrijvers, en passende teksten uit de Heilige Schrift zijn hier geboekstaafd op de hoekpijlers van elke gang. Vermaningen omtrent de broosheid des levens, en de gewisheid des doods, maken een krachtigen indruk op de meer ernstige bezoekers, te midden van deze plechtig sombere omgeving. Enkele dezer teksten bieden vertroosting, andere wekken hoop: „Après la mort l'esprit est heureux". Toen Oscar van Zweden, destijds nog prins Oscar, in 1867 de Catacomben bezocht, sprak hij bij die gelegenheid eene zeer gelukkige gedachte uit, die sedert vereeuwigd is in marmer. Zij staat daar in

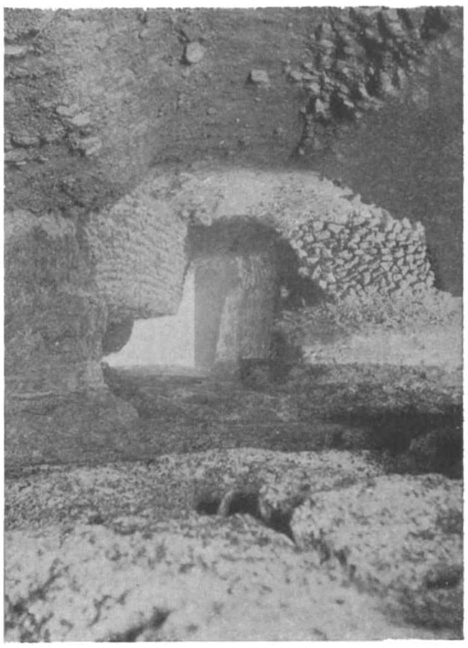

De put des doods.

de taal zijns lands en luidt vertaald: „Alle leven heeft zijn dood, alle dood heeft zijn leven."

Iets verder staan wij rondom „le puits profond de la mort", in het midden van een vierkante zaal, met wanden van bekkeneelen en doodsbeenderen, en op de hoeken groote marmeren monolithen, die als gedenksteenen dienst doen van de onbekenden, wier overblijfselen hier berusten. Meer dan ergens anders in de Catacomben, gevoelen wij hier, hoe dun ons levensdraadje is gesponnen. Onwillekeurig komt ons hier Drydens uitgeputte pelgrim voor den geest, die:

„ . . . . op den oever staand
Eerst neemt in oogenschouw den stroom, waarover hij wil gaan,
Dan met zijn pelgrimsstaf de diepte tracht te peilen,
En met gesmoorden zucht, zijn staf terugtrekt."

Geen der bezoekers schijnt begeerig te zijn, om lang in de duistere diepte te kijken. Allen spoedden zich er vandaan met een huivering en voelen zich verlicht, wanneer zij weer in de knekelgangen zijn. Er schijnt aan die gangen geen einde te zullen komen. Maar ze zijn dan ook gemaakt van de geraamten van drie millioen menschen!

Diep gevoelen wij nu de waarheid van het gezegde: Allen, die op de aarde wandelen, zijn slechts een handvol, bij de talloozen, die sluimeren in haren schoot." Deze grafspelonken leiden onze gedachten, bij wijze van vergelijking ook weer in andere banen, naar een ander beeld, dat zoo indrukwekkend is geschilderd in den Bijbel, waar Ezechiël spreekt over de Wederopstanding: „De hand des Heeren was op mij, en de Heer voerde mij uit in den geest en zette mij neder in het midden eener vallei: dezelve nu was vol beenderen" (XXXVII, 1.) . . . . en er ontstond een geluid als ik profeteerde en zie, eene beroering! en de beenderen naderden elkander, (elk) been tot zijn been (XXXVII, 7). Dan, profeteerende tot den wind: Zoo zegt de Heere Heere: Gij geest! kom aan van de vier winden, en blaas in deze gedooden, opdat zij levend worden. En ik profeteerde gelijk hij mij bevolen had. Toen kwam de geest in hen, en zij werden levend en stonden op hunne voeten, een gansch zeer groot heir (XXXVII, 9—10). En, als om dat visioen nog kracht bij te zetten, terwijl het oprijst in onzen geest, treft een tweede marmeren plaat ons oog met de woorden: „Au son de la trompette, les morts ressusciteront."

Wat een „beroering" zal dat geven in dit uitgestrekte knekelhuis, wanneer de groote dag des Oordeels aanbreekt! Welk een geklepper van beenderen, welk een geruisch van wind, wanneer in een oogwenk deze millioenen van vrouwen en mannen zullen opstaan onvergankelijk, en 't kleed zullen omhangen der onsterfelijkheid!

Doch het einde van onzen tocht is nabij. Wij zijn aan den uitgang van dit beenderenlabyrinth. Bij dien uitgang staat weer een agent met een lantaarn in de hand, om te zien, dat er niemand achterblijft, en dat geen verzamelaar van curieuse relieken, een schedel meedraagt ter gedachtenis aan zijn bezoek. Onze „sergeant de ville" was echter niet zoo waakzaam, of een van de bezoekers moffelde wel gauw een kuitbeen in den binnenzak van zijn overjas, dat hij doodleuk had weggepakt van een wandstapel in de laatste gang. Verbeeld u, lezer, als ge hier eens achterbleeft! Als ge hier eens veertien dagen moest doorbrengen, — bezoeken van 't publiek aan de Catacomben worden alleen maar toegestaan op den 1e en den 3en Zaterdag van elke maand — te midden van 't gebeente van menschen, die dit aardsche reeds meer dan honderd jaar geleden hebben verlaten! Zonder voedsel, zonder licht, zonder vuur, zonder middelen, om te ontkomen uit dezen kerker vol vreeselijke spookgestalten! Wat een „danses macabres" zouden uwe droomen verontrusten, wanneer tenminste slapen hier mogelijk was, zelfs wanneer oververmoeienis ten slotte 't afgematte lichaam in verdooving deed wegzinken. Eén uur zou dan een eeuwigheid zijn, en twee uren misschien voldoende, om een gevoelig wezen aan de grens van den waanzin te brengen. En toch heeft een moordenaar het, onder deze omstandigheden, verscheidene dagen in de Catacomben uitgehouden, in de hoop de straf voor zijne wandaad te ontloopen, doch de „danse macabre" heeft hem eindelijk toch weer naar buiten gejaagd; de schimmen der afgestorvenen hebben hem onbarmhartig bestookt, totdat zij hem hadden gedreven, waar hij behoorde: in den greep der justitie.

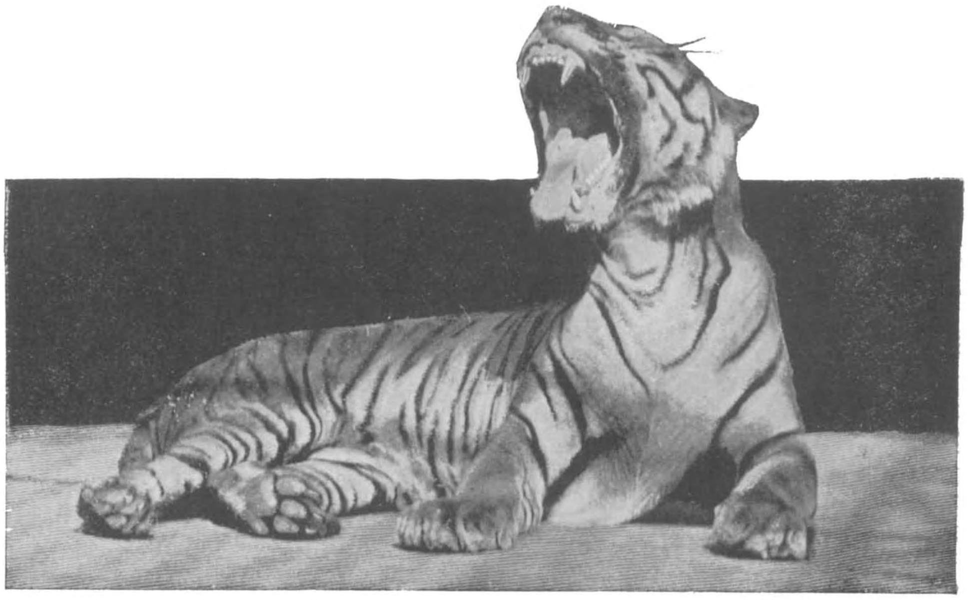

De invloed van Muziek op de Dieren

GEÏLLUSTREERD NAAR FOTOSTUDIES VAN H. GAMBIER BOLTON.

De invloed van muziek op de dieren is altijd eene belangwekkende studie, en hoewel het niet ieder gegeven is om, zooals de schrijver van dit artikel eenmaal heeft gedaan, gedurende een onweersbui op het Afrikaansche *veld* te liggen en te luisteren naar het brullen van de leeuwen als een antwoord op het statig rommelen van den donder, zoo kunnen wij toch op een eenvoudiger en minder gevaarlijke manier gevangen exemplaren op de proef stellen, en dan staan wij verbaasd over de resultaten, die wij verkrijgen, wanneer wij geluiden, waaraan zij niet gewoon zijn, onder hunne aandacht brengen.

Evenals bij de menschen, zoo heeft de muziek ook bij de dieren een verschillenden invloed bij verschillende karakters. Bij sommige wekt zij de hartstochten op en zonderlinge uitingen van opgewondenheid; bij andere heeft zij een kalmeerenden invloed, die tot tevredenheid stemt; enkele dieren luisteren wel naar de muziek, maar schijnen er niets voor te voelen, terwijl er ook weer andere zijn, op wie de muziek niet den minsten invloed heeft.

Nu zal ieder licht begrijpen, dat het geen gemakkelijke taak is, te onderzoeken welken invloed de muziek op vele honderden dieren heeft. 't Bleek evenwel een zeer interessante taak te zijn, die menigmaal een zonderlinge en geheel onverwachte uitwerking had.

Voordat men begon met het nemen van proeven, diende men eerst te bepalen welk instrument wel het meest geschikt zou zijn. Men bemerkte weldra, dat zachte muziek veel eerder de aandacht trok van de dieren dan luide en schelle geluiden. Het blazen op de trompet en de lage tonen van de bas wekken in hooge mate hunne woede op, terwijl zij niet de minste notitie namen.

Het kostte dezen aap de grootste zelfbeheersching om zoo rustig te blijven zitten.

van de cornet of de fluit, maar de muziek van den doedelzak en de viool werd gewoonlijk met eenige belangstelling aangehoord. Zonderling genoeg, viel het geluid, waarmee de faizanten en eenden gelokt worden door de stroopers en degenen, die jacht maken op wild, zeer in den smaak van vele vogels en andere dieren, die niet de minste aandacht schonken aan een of ander muziekinstrument.

Een weinig zenuwachtig!

Wij hebben proeven genomen met verscheidene diersoorten en onder verschillende omstandigheden.

Het eerste vraagstuk, dat wij wenschten op te lossen, was welken invloed de muziek wel zou uitoefenen op den gevoeligen aard van de apen. Nu is muziek iets geheel nieuws voor de apen; vandaar dat de muzikant en de photograaf menig onrustig uur doorbrachten, eerstgenoemde om die dieren met hun woesten aard eenigszins tot bedaren te brengen met zijne liefelijke geluiden, laatstgenoemde om instantané opnamen te verkrijgen van de karakteristieke poses, die zij aannamen. Enkele van die opnamen zijn op deze bladzijden afgebeeld.

Ik zou onmogelijk den indruk kunnen beschrijven, die te weeg werd gebracht toen de tonen van een viool zich op eens deden hooren te midden van het gesnater van de apen. Onze muzikant begon met een levendige wijs, die alle bewoners van dat gebouw noopte een oogenblik hun geraas en hun spel te staken en daarna zoo snel mogelijk de wijk te nemen naar hunne kooien. De muziek van de viool was blijkbaar te kras voor de zenuwen van de apen; daarom verzochten wij den muzikant er niet mee door te gaan.

Een paar dagen later evenwel, bezochten wij het gebouw van de apen opnieuw, en terwijl de muzikant zijn repertoire op een paar andere instrumenten afspeelde, werden er eenige interessante photografieën genomen.

Een van de apen luisterde met gespannen aandacht naar de tonen van de fluit, die te zijner eere werd bespeeld, zijn handen en voeten stijf tegen zich aandrukkende, als kostte het hem de grootste zelfbeheersching om er zoo kalm bij te blijven zitten. Een andere aap luisterde met open mond en trok telkens een leelijk gezicht tegen den mu-

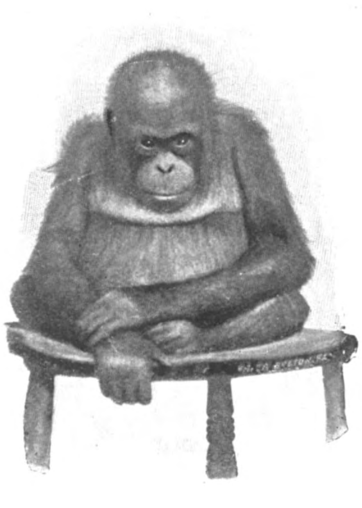

De orang-oetang houdt van muziek.

zikant, zich tegelijkertijd stijf vasthoudende aan zijn goedhartigen bewaker.

Een werkelijk dankbaren toehoorder vonden wij in den orang-oetang, die bedaard op een klein houten stoeltje ging zitten. Zachte melodieën deden hem blijkbaar veel genoegen, hoewel het hem vrij onverschillig scheen te zijn of de muziek levendig of ernstig was. De muziek schonk hem genot, en hij zat onbewegelijk van onder zijne zware wenkbrauwen naar ons te kijken, geheel ineengedoken en zijne handen gekruist in zalig genieten. En toen de muzikant eindelijk vertrok, gilde de orang-oetang van woede en teleurstelling.

De arend is vrij belangstellend.

Nadat onze proefnemingen ons vrij wel op de hoogte hadden gebracht omtrent de soort van muziek, die in den dierentuin het meest werd gewaardeerd, speelden wij ook eens voor de arenden. Die groote vogels waren zeer gewillige toehoorders, en al wond de muziek hen volstrekt niet op, en al werden zij integendeel steeds kalmer en ernstiger, het was toch duidelijk te zien, dat zij bijzonder genoten.

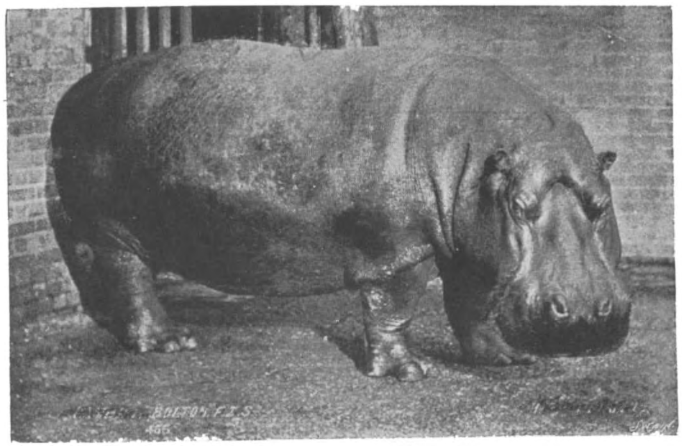
De belangstelling van den hippopotamus is een oogenblik opgewekt.

Een van de arenden deed juist zijn middagdutje, toen onze muzikant zacht naar hem toeging en uit zijn instrument „gluck—gluck—gluck,” deed hooren.

Het dier ontwaakte bij den eersten toon en vestigde zijn groote oogen langzaam op den speler, zonder eenige notitie te nemen van de bewegingen met de camera, die hem anders wellicht verontrust zouden hebben. Hij bleef den muzikant onafgewend aanstaren, totdat de laatste tonen wegstierven; toen deed hij zijne oogen weer dicht en hervatte kalm zijn dutje. De gieren in de aangrenzende kooien toonden geen grooter belangstelling; zij staken hunne koppen op, rekten hunne halzen uit en keken ons nieuwsgierig aan met hunne wreede oogen.

Van de olifanten verwachtten wij niet veel succes en wij verkregen het ook niet, hoewel de muzikant zoo luid mogelijk en langen tijd achtereen zijn levendigste wijzen en zijn krijgsmuziek voor hen speelde. Zij zwaaiden nu en dan met hunne snuiten en staarten en schuifelden onrustig met hunne pooten, als om te kennen te geven, dat het hun zeer aangenaam zou zijn als wij weggingen.

De olifanten uit de Zoö zijn ook al het minst geschikt voor die proeven; zij zijn

gewoon aan allerlei gezang en geroep van de kinderen, die zij op hun rug dragen. En er zal zeker niet licht iemand te vinden zijn, die er zich aan wil wagen bij wilde olifanten een proef te nemen, welken invloed de liefelijke tonen der muziek op hen zullen uitoefenen.

Onze muzikant was onvermoeid in zijn pogen om met zijn muziek genoegen te verschaffen aan de verschillende dieren. Op een keer gaf hij zijn voornemen te kennen om beslag te leggen op den hippopotamus en den rhinoceros. Wij trachtten hem van dat denkbeeld af te brengen, want wie zou nu kunnen veronderstellen, dat een hippo

De rhinoceros staat gereed om een uitval te doen naar den muzikant.

uit zijn eeuwigdurenden slaap te wekken.

Ieder kent natuurlijk wel de geliefkoosde houding van het nijlpaard. Het staat soms uren achtereen in een hoek van zijn erf te slapen met den grooten kop op den grond geleund. Wij dachten, dat slechts een aardbeving in staat zou zijn het uit zijn onverstoorbaarheid te wekken; maar — de muzikant slaagde er in, hoewel slechts voor één enkel oogenblik.

De speler kreeg zijne belooning eerst toen zijn gezicht reeds vuurrood was van inspanning. Op eens zag men het nijlpaard zijn kop bewegen; het hief hem langzaam op van den grond, keerde hem even op zij en bracht hem daarna

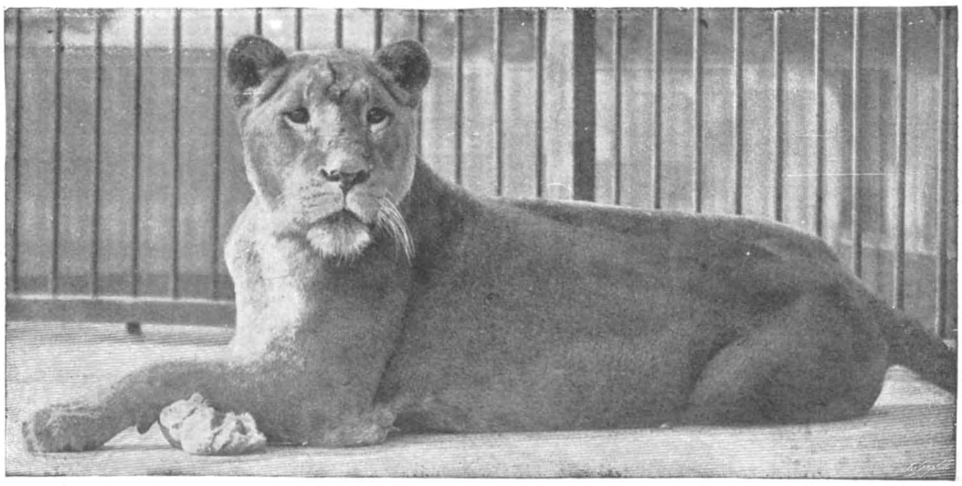

De leeuwin is in groote spanning.

van muziek zou houden? Hij was evenwel niet van zijn plan af te brengen en hij zeide, dat hij tot aan den „dag des oordeels" door zou spelen, wanneer hij er niet in mocht slagen dat groote beest

weer even langzaam in de gewone houding. De muzikant triomfeerde, en toen bij zijn volgende proefneming de rhinoceros zijn ooren spitste, zijn neus en zijn afschuwelijken horen oprichtte en onverwachts op

ons toeliep, al verwijderde hij zich dan ook haastig weer, was de man ten toppunt van vreugde.

De vleeschetende dieren in hunne groote hokken, ontvingen ons op verschillende wijzen. De groote leeuwin lag lang uit op den grond en sliep gerust, doch op hetzelfde oogenblik, dat de muzikant begon te spelen, ontwaakte zij en luisterde in groote spanning, zooals op de hierbij gaande photographie duidelijk te zien is. Van al de instrumenten, scheen de doedelzak haar het meest te treffen. Bij de eerste tonen van die eigenaardige muziek, kwam zij vlak bij de tralies in een half kruipende, half verschrikte houding, terwijl zij ten slotte woest door haar hok galoppeerde, toen de muziek scheller en luider werd.

De alligator glimlacht.

De tijgers lagen achter in hun hok te slapen, toen wij hen begroetten met „Home, sweet Home." Bij de eerste tonen werden zij wakker, gingen opzitten en keken om zich heen; daarna kwamen zij naar voren en luisterden hoogst voldaan met hunne koppen tusschen de pooten. Maar toen er een levendiger wijs werd gespeeld, werden zij toornig en bewogen zij zich snel van het eene einde van hun kooi naar het andere.

Reizigers hebben dikwijls meegedeeld welk een zonderlingen invloed de muziek op wolven en jakhalzen had in de streek, waarin zij thuis behoorden; hoe zij zich in een kring schaarden en langen tijd achtereen met genot zaten te luisteren naar de muziek van een viool of eenig ander instrument Die verhalen mogen heel waar zijn, maar de uitwerking van muziek op een gevangen wolf of jakhals is geheel verschillend. Onze muzikant speelde allerlei muziek op allerlei instrumenten en steeds met hetzelfde gevolg — bij 't geluid van de eerste tonen vlogen de dieren achter in hunne hokken en bleven daar staan met de staarten naar beneden, het haar op hun rug recht opstaande, hunne ooren plat, hunne witte tanden schitterend achter hunne opgetrokken lippen — toonbeelden van de grootst mogelijke angst en woede.

De tijgers en luipaarden namen onze pogingen om hen met wilde melodieën aangenaam en nuttig bezig te houden zeer verschillend op. De oude tijger lag op zijn gemak voor in zijn kooi, toen onze muzikant begon te spelen en het bleek weldra, dat alleen zachte muziek indruk op hem maakte. Zoodra er een zachte melodie langzaam werd gespeeld, uitte hij zijn gevoel door nu en dan geducht te geeuwen, dan weer eens op te staan en zich uit te rekken als een kat; nu en dan wreef hij zijn rug tegen de tralies als om te toonen, dat hij de muziek ten volle waardeerde.

De slangen toonden een bepaalde voor-

keur voor den doedelzak, zacht bespeeld, die in melodie scheen overeen te komen met de geluiden van den Hindoe. Een van de cobra-slangen was blijkbaar in Indië reeds afgericht, want bij het hooren van de muziek ontrolde hij zich haastig, en zijn kop opheffende, begon hij op de maat van de muziek verschillende bewegingen te maken.

De photographie van den grooten alligator toont op welsprekende wijze welken invloed de muziek op hem heeft. Hij glimlachte -- hij lachte ons toe van uit het water, met zijn schrille, vischachtige oogen knippende en ons zijn groote tanden toonende. Hij luisterde eerst een tijdlang aandachtig, daarna evenwel verdween hij in het water en mocht het ons niet gelukken hem weer terug te zien komen.

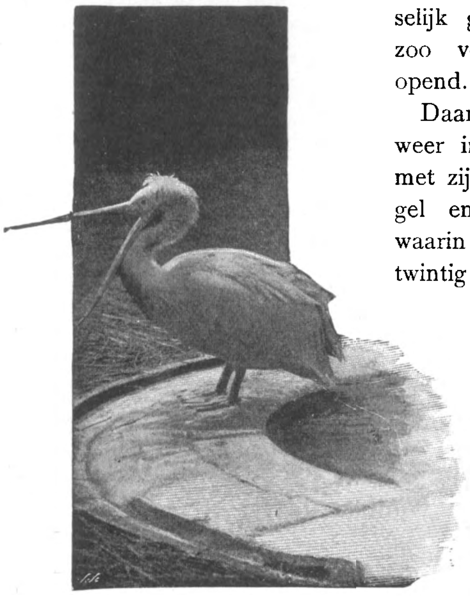

De pelikaan gaapt.

Een onzer laatste proeven in den Zoölogischen Tuin was op een ouden pelikaan, die in zijn omheinde ruimte stond te slapen. Onze photographie heeft het effect meegedeeld — een vreeselijk gegaap, waarbij de bek zoo ver mogelijk werd geopend.

Daarna sliep de pelikaan weer in, en wij verlieten hem met zijn snavel onder zijn vleugel en in dezelfde houding waarin hij de laatste vijf en twintig jaar van zijn leven heeft doorgebracht.

Men ziet hieruit, dat het nemen van proeven om den invloed van muziek op de dieren na te gaan, een zeer interessante studie is. Daartoe behoeft men evenwel niet altijd naar een Dierentuin te gaan. Op een pachthoeve, of op de huisdieren kan men telkens nieuwe en belangwekkende proeven nemen, waaruit blijkt, dat er eenige overeenstemming bestaat tusschen de muziek en het dier.

Merkwaardigheden uit het Rijk der Levende Natuur.

AAN HET STRAND.

Een wandeling langs het strand, als de Octoberstormen de oppervlakte der zee verheffen en krommend voortstuwen, is minstens even interessant als in den tijd, dat de kermisachtige zomerdrukte onze kust beheerscht.

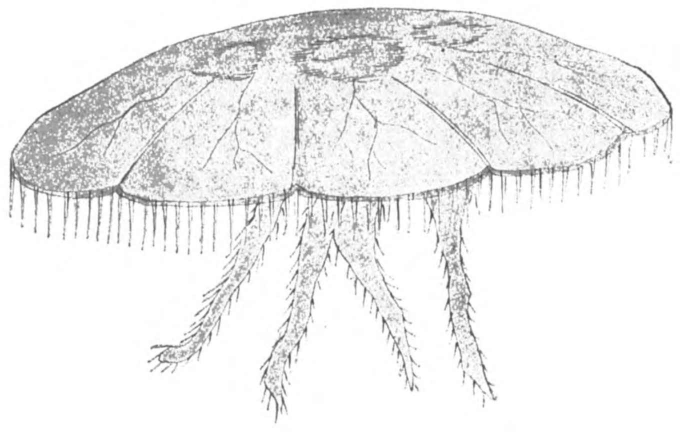

Fig. 1.

Ik houd van ons strand en het eenzaam turen over de „oneindige" en alle onnatuurlijke drukte hindert me. Wanneer de golven woest opbruischen en het zoute water opspatten tot schuim, tot damp, en worstelend met het zand aan de kust tot machteloos geklots verwoelt, dan voel ik me thuis aan den voet van het duin. Met een ongekend genot loop ik bij eb over het zuigende zand en zoek belangstellend naar de geheimzinnige producten van het leven der zee, die door de golven zijn losgerukt en neergesmakt op het natte zand.

Neen, men behoeft waarlijk niet te behooren tot de geschoolde zoölogen, om mee te genieten van de grillige vormen, onder welke de flora en fauna der zee zich aan ons vertoonen. Grillig zijn ze, en geheimzinnig tevens. Kijk, daar vlak voor u ligt op het zand een glasachtig hoopje, een geleiachtige massa, een . . . ja, inderdaad lezer, een dier. Hoe vreemd het ook in ons oor klinken moge, 't is een vertegenwoordiger van het dierenrijk. Hier is het trouwens niet in zijn element: de zee spoelde het daar straks aan en liet het bij haar terugtreden achter op het strand. Het weeke, doorschijnende lichaam (zie fig. 1) is een zeekwal, die den wetenschappelijken naam van Medúsa auríta draagt.

't Geheel lijkt wel iets op een planconvexe lens, waar aan de platte zijde eenige vangarmen zijn bevestigd. Soms gebeurt het, dat de zeekwal iets blauw getint is. Een moeielijke vraag is het, hier den mond te vinden. Zonder wegwijzing is deze niet op te sporen, en al weet men ook, dat hij zich aan de onderzijde tusschen de vangarmen bevindt, dan nog moet men in het bezit van een paar uitstekende oogen zijn om hem te zien. Zoo'n kwal zwemt vrij in zee rond om haar voedsel te zoeken, alleen op jeugdigen leeftijd is zij gebonden aan de plaats, waar zij eenmaal vastgehecht is en leidt in den volsten zin des woords een plantenleven.

't Gebeurt wel eens, dat men in het lichaam een vischje ziet; het bevindt zich daar in de maagholte en wordt door de kwal geconsumeerd.

Eigenaardig is de wijze, waarop zoo'n dier zijn prooi bemachtigt: langs den rand van het lensvormig lichaam hangen een rij draden omlaag, die, in aanraking met dierlijke lichamen gekomen een bijtend vocht afscheiden, dat de prooi verlamt.

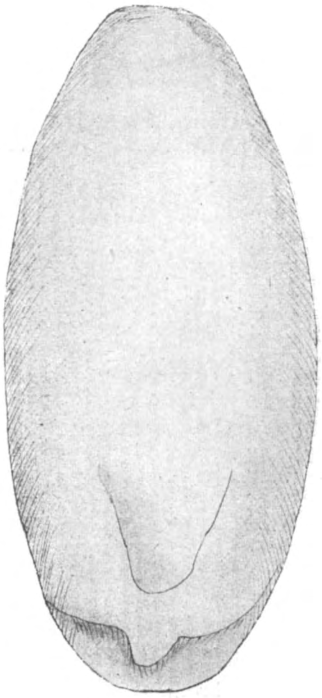

Fig. 3.

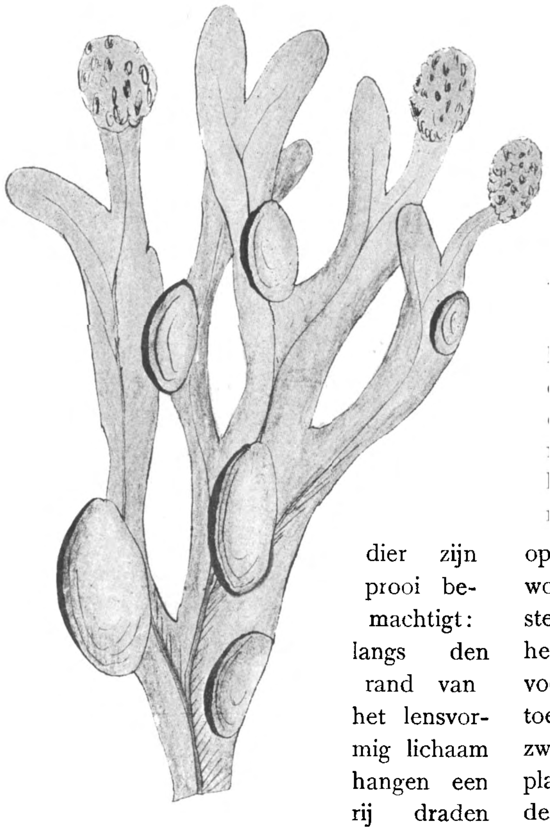

Fig. 2.

Zeker heeft ieder, die wel eens in de zee baadde, dit brandnetel-gevoel opgemerkt, als hij met dezen onzichtbaren vijand in aanraking geweest was.

Nog menigvuldiger dan zeekwallen liggen langs het strand de takken van den zeeëik verspreid. Stel u niet voor, dat ge iets te zien krijgt als den „koning van het woud"! De zeeëik is een laag ontwikkelde plant, een wier, die naar de eigenaardige blaasjes, welke er op voorkomen, ook wel blaaswier genoemd wordt (zie fig. 2). Waar aan de kust steenen of palen voorkomen kan men hem vinden. Een sober plekje is genoeg voor dezen „koning der zee." Vroeger, toen de zeep nog niet zoo algemeen in zwang was, zochten de strandbewoners deze planten op, verbrandden ze en gebruikten de asch tot reiniging van lichaam en linnengoed. Een soortgelijke wier is het, die de

Sargassozee in den Atlantischen Oceaan helpt vormen. Die wieren zitten vast op den bodem en toch bereikt het bovenste deel nog de oppervlakte, ja, drijft er met een groote lengte op. Soms bedraagt de geheele lengte dier planten 300 M.! Over een groote oppervlakte is de zee met die wieren bedekt, doch het verhaal, dat schepen soms belet worden in hun vaart, mag vrij naar het land der fabeltjes worden verwezen. Vooral de Engelsche kust met haar rotsen is bij uitstek rijk aan wierengroei. Op onze zandige zee-oevers is de flora lang zoo rijk niet en bepaalt zij zich in hoofdzaak tot de houten en steenen zeeweringen.

Dat deze plant zich zoo gemakkelijk drijvende houdt komt door de blazen, welke met lucht gevuld, natuurlijke zwemgordels vormen.

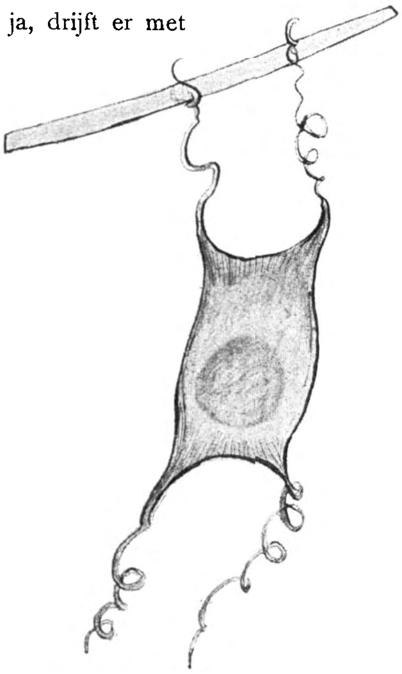

Fig. 4.

Een ander merkwaardig zoölogisch produkt vertoont ons fig 3. 't Lijkt precies een lange dikke schelp, als ze zoo op het strand liggen, maar inderdaad is 't een geraamte en wel van de bekende inktvisch.

De reuzen-inktvisch à la Jules Verne moge bestaan in de onbekende zeeën, de inktvisch, die in onze zeeën leeft is lang zoo groot niet, wat trouwens dit geraamte aanwijst. Toch is de naam geraamte ook minder juist: 't is het eenig harde gedeelte in het lichaam. Op de rugzijde gezeten, dient het waarschijnlijk tot bescherming. Men zoekt het wel eens langs het stand om 't in volière's tusschen de tralies te steken. De vogels pikken er graag in, terwijl het ook gebezigd wordt tot het bereiden van tandpoeder. Onder den naam van „Sepea" gaat het de handelswereld door.

Figuur 4 stelt een „zeemuis" voor, zooals ze bij honderden langs onze kust voorkomen. Wat men in het algemeen „zeemuizen" noemt zijn eieren van visschen. Dikwijls worden de eieren van haaien en roggen beiden met dezen knaagdieren-naam saamgevat. Toch is er nog eenig verschil op te merken. Beide lijken ze in vorm op een hoofdkussen, doch de roggeneieren zijn meer vierkant dan die der haaien, terwijl deze laatste aan de vier hoeken lange spiraalvormige draden bezitten, waarmede ze aan de waterplanten zijn bevestigd. Aan beide einden van het ei vindt men een spleet, waardoor het water toegang heeft. In het begin van den winter legt het wijfje van den haai de eieren in de nabijheid der kust en eenige dagen na het leggen kan men den vorm van den toekomstigen haai reeds duidelijk herkennen en zijne bewegingen volgen. Is hij geheel ontwikkeld, dan wordt het omhulsel verscheurd en de jonge haai kiest het ruime sop.

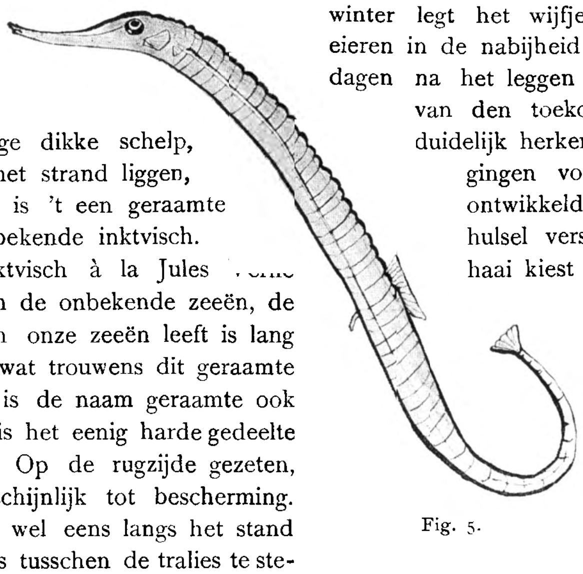

Fig. 5.

Een zeer merkwaardig dier is nog de zeenaald (fig. 5), die met het zeepaardje (fig. 6) te zamen een afzonderlijke groep van visschen vormt. De laatste grillig gevormde diertjes leven niet

in onze zeeën, doch de zeenaalden wel en worden ook vaak op het strand aangespoeld. Eigenaardig is hier de wijze, waar-

Fig. 6.

op de jongen groot worden gebracht. Moeder-zeenaald legt hare eieren in den broedzak, die zich bij het mannetje aan de buikzijde van het lichaam bevindt. Hierin komen de jongen uit en nog langen tijd blijft de broedzak een toevluchtsoord in tijden van nood. Geen wonder, dat er weinig jongen verongelukken, de kans tot instandhouding der soort is dus vrij groot doch daar staat tegenover, dat het aantal eieren gering is. De zeenaald leeft vooral te midden van planten, waarin zij met haar slanken vorm uitstekend kan rondrennen. Het zeepaardje hecht zich gewoonlijk met zijn staart aan zeeplanten vast en valt door zijn grilligen vorm moeilijk in het oog. Door middel van zijn rug- en borstvinnen, die trillende bewegingen maken, verplaatst het zich, doch uiterst langzaam. Zijn naam dankt het aan den vorm van den kop, die iets op dien van een paard gelijkt.

De millioenen schelpjes, die hier en elders bij elken golfslag worden aangevoerd zijn in hoofdzaak de strandschelp (máctra) en de zandschelp, (Cárdum édule). Hun bewoners worden wel gegeten, hoewel ze nu juist geen fijn gerecht vormen. Aan onze kusten opgevischt dienen de schelpjes tot het branden van kalk en het harden van tuinpaden, Op grootere schelpen hechten zich vaak kolonies van kleinere schelpdieren vast die wegens

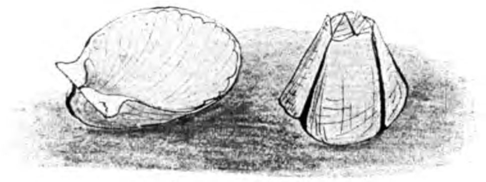

Fig. 7.

hun eigenaardigen vorm „zeepokken" heeten. Onze slotteekening geeft ze beide te zien.

AGRESTIS.

VERHALEN

VAN DE

„Gold Star" Stoomboot-Maatschappij

DOOR

L. T. MEADE EN ROBERT EUSTACE.

DE GELE VLAG.

Op een warmen avond in September 1896 gebruikten Dr. Martin, onze scheepsdokter, en ik, ons diner in het Caulfield Hotel in Melbourne. De *North Star* zou den volgenden dag de reis naar Engeland aanvaarden, en over alles en nog wat discussieerende, kwam ons gesprek als van zelf op de reizigers, die wij op de boot verwachtten en de avonturen, die wij wellicht weer zouden beleven.

Wij waren juist op 't punt om van tafel op te staan, en in een andere zaal onder 't genot van een sigaar een kop koffie te gaan gebruiken, toen ik Martin plotseling half luid hoorde zeggen:

„Als hij dat nu niet in eigen persoon is, dan is het toch zeker zijn schim."

„Wat zegt gij toch!" riep ik uit, zijn blik volgende.

„Ziet gij dien heer, die rechts van u zit — een donker gelaat met pikzwart haar? Dat is òf mijn oude vriend Dudley Wilmot, òf diens schim. Ik heb Wilmot in geen jaren gezien, en ik begrijp niet, wat hij hier te maken heeft. Ik heb hem 't laatst in Londen ontmoet; 't is een alleraardigste jonge man, maar hij heeft wel wat wilde haren. Ik geloof, dat hij zich schuldig heeft gemaakt aan een jeugdige dwaasheid, die op zichzelf eigenlijk niets beteekent, maar die zijn familie toch genoopt heeft hem buiten 's lands te zenden. Bij den hemel! hij is 't; hij heeft ons ook opgemerkt en komt reeds naar ons toe."

Terwijl Martin nog sprak, trad een groote, breedgeschouderde jonge man glimlachend op ons toe.

„Wel, Dudley! Waar in de wereld komt gij vandaan?" zeide Martin opstaande en hem de hand schuddende. „Ik meende reeds, dat gij het waart; laat ik je voorstellen aan den heer Conway."

Wilmot maakte een buiging voor mij en nam plaats aan ons tafeltje.

„Ik ben pas eergisteren uit Queensland aangekomen," zeide hij. „En ik heb al heel wat doorgemaakt, sedert ik u vijf jaar geleden bij mijn oom heb ontmoet."

„Wat hebt gij al dien tijd gedaan?"

„Ik heb als naar gewoonte den geheelen aardbol afgereisd; maar ik begin er nu meer dan genoeg van te krijgen. Ik ga morgen op reis naar Engeland. En zijt gij nog altijd dokter op de *North Star?*"

„Ja."

„Dat treft heerlijk, want ik reis ook met die boot. Ik begin werkelijk te gelooven, dat alles mij nu medeloopt," zeide hij opgewonden, terwijl er een diepe blos op zijn wangen kwam.

„Wat ziet gij er opgewekt uit," zeide Martin; „gij hebt zeker een buitenkansje gehad."

„Gij wilt zeker wel eens vertrouwelijk met elkander spreken," zeide ik opstaande.

„Hoegenaamd niet," riep Wilmot uit; „het zou mij integendeel zeer aangenaam zijn, als gij ook wildet luisteren, mijnheer Conway."

„In dat geval zal ik met genoegen deelnemen aan het gesprek," hernam ik opnieuw plaats nemende.

„'t Is een allerzonderlingste geschiedenis," begon hij. „Ik heb moeilijke tijden doorleefd, en ik heb heel wat vervelende baantjes moeten aanpakken — krantejongen, winkelbediende, stalknecht, huurkoetsier — dan op een zomer begon het mij mede te loopen en kocht ik een kleine schapenfokkerij. Een jaar lang ging alles uitstekend — water en gras in overvloed, en een groote voorraad wol. Daarop kwam verleden jaar de droogte, en dan plotseling de stortregens. Dat is hier bijna altijd zoo. 't Is hier altijd luk of raak met het weer; en ik verloor natuurlijk al wat ik bezat. De vorige maand ging het mij zelfs zoo slecht, dat ik mijn woning moest verhuren, en ik dacht dat ik geen penny meer over zou houden. Maar.... nu juist veertien dagen geleden, terwijl mijn vrouw en ik ons avondeten gebruikten, keek zij plotseling verrast op uit de courant en las mij een advertentie voor uit een blad, dat wij uit Brisbane hadden ontvangen. Ik wist dan ook werkelijk niet wat ik hoorde."

Onder het spreken haalde hij een courant uit zijn zak, reikte haar toe aan Martin en verzocht ons ze in te zien.

„Dat is de paragraaf," zeide hij.

Martin las het volgende voor:

„Wanneer Henry Dudley Wilmot, de zoon van David Wilmot, van Grey Towers, Winchester, Engeland, of Dr. Albert Dollory, zijn neef, die beiden Engeland verlieten in 1891, in correspondentie willen treden met Fisher Sands en Co., procureurs, Long Street, Melbourne, zullen zij een bericht vernemen, dat hun zeker zeer aangenaam zal zijn. Er zal een belooning worden gegeven aan dengene die mededeeling kan doen omtrent hun verblijfplaats."

„Wat zou dat beteekenen?" zeide Martin; „het lijkt nog zoo kwaad niet."

„Dat zal ik u zeggen," hernam hij. „Zooals gij allicht zult begrijpen, begaf ik mij zoo spoedig mogelijk naar Fisher en Co. Zij lieten mij een brief zien van hun firma in Engeland, met het verzoek om ons op te sporen. Gij weet misschien, dat ik nooit meer iets uit Engeland hoorde. Mijn vader wilde niets meer van mij weten en verbood ieder aan mij te schrijven. Het schijnt, dat mijn vader verleden jaar overleden is, en zooals ik wel verwachtte, heeft hij mij geheel onterfd. Maar mijn oude oom, de broeder van mijn moeder, William Seaforth, een echte zonderling, maar toch door en door goedhartig, stierf drie maanden geleden en vermaakte in zijn testament al zijn bezittingen aan mij of aan zijn anderen neef, Dr. Albert Dollory, indien een van ons beiden er vóór den 4den November van dit jaar zijn aanspraken op deed gelden. Indien wij geen van beiden vóór of op dien dag op het kantoor van Lincoln's Inn verschenen, verviel het geld aan het St. Thomas-Ziekenhuis. Nu moet gij weten, dat niemand wist of wij nog een van beiden in leven waren, want Dollory had ongeveer tegelijk met mij Engeland verlaten. En verder staat er in het testament, dat diegene van ons beiden, die het eerst in Engeland komt en zijn aanspraken op de erfenis doet gelden, het geld in eigendom moet ontvangen — een groote som moet het zijn, ongeveer zeventig duizend pond, naar ik hoor."

„Mijn hemel! Dat is de moeite waard," zeide ik. „En hebt gij iets vernomen omtrent uw neef?"

„Dollory is gisteren komen opdagen," zeide Wilmot, zijn schouders ophalende. „Ik sprak Fisher hedenmorgen en hij vertelde mij, dat Dollory de advertentie had gezien en dat hij er alles van vernomen had."

„En hebt gij hem ook reeds gesproken?" vroeg Martin.

„Neen, maar hij moet hier toch in de stad zijn en ik veronderstel dat hij ook met de *North Star* naar Engeland zal gaan."

„Dan zal het wel tot een wedstrijd komen?" zeide ik.

„Ik hoop van niet. Mij dunkt, dat wij een overeenkomst moesten treffen en de buit verdeelen. Ik heb mijn vrouw getelegrafeerd, dat ik naar Engeland ga, en dat zij zich niet over mij moet verontrusten; maar als Dollory niet van een schikking wil hooren, zal het een wonderlijke zaak worden, vindt gij ook niet?"

„Dat vrees ik ook," zeide ik.

„Als het mij tegenloopt, ben ik totaal geruïneerd," vervolgde hij. „Ik heb mijn laatsten wissel getrokken, en ik heb geld geleend om den overtocht te betalen — nog wel eerste klasse, want tot op heden morgen, toen ik Fisher sprak, was ik vast overtuigd, dat ik Dollory vóór zou zijn. Nu is de stand van zaken op eens geheel veranderd, en heb ik nog slechts de kans dat hij niet met de *North Star* medegaat. Ik wou, dat mijn oom een behoorlijk testament had gemaakt, maar hij is altijd een zonderling geweest."

Wilmot klopte wild de asch uit zijn pijp, stond op en liep gejaagd op en neer.

Martin en ik keken elkaar aan en gedurende een oogenblik zwegen wij alle drie; daarop zeide Martin —

„Ga weer zitten, Hal, en luister eens naar mij. Gij moest van avond reeds aan boord gaan; dan kunnen wij samen de passagierslijst nakijken en zien of Dollory's naam er op staat. Weet ge misschien iets van hem? hebt gij hem ooit ontmoet?"

„Ik heb hem zelfs nooit gezien, maar des te meer heb ik van hem gehoord. Twee jaar geleden vernam ik iets zoo vreeselijks, dat ik haast niet kan begrijpen, dat hij ooit weer in Australië durfde komen. Want in de koloniën worden de moordenaars even goed opgehangen als in Engeland."

Martin begon te fluiten en keek Wilmot strak aan.

„Wat bedoelt gij, Hal?" zeide hij.

„'t Is een leelijke zaak. Want een inboorling is toch ook een mensch. En men zegt, dat hij een zijner arbeiders doodgeranseld heeft, en dat de vrouw van dien ongelukkigen man van droefheid krankzinnig is geworden en gestorven. Zij wachtte juist haar eerste kindje, en dat kind is ook gestorven. Ik noem het een schandelijken moord."

Ik huiverde onwillekeurig.

„Zulk een wezen behoort tot het schuim van de menschheid," vervolgde Wilmot; „en ik moet eerlijk bekennen, dat het denkbeeld om ter wille van de erfenis met hem een race aan te gaan, mij niet bijzonder toelacht."

„Als hij u maar geen kwaad doet," zeide ik onwillekeurig.

„Ja, dat is het juist; dat zal hij stellig probeeren. Ik moet steeds om en bij hem zijn en mij op alles voorbereid houden."

„Wat is hij?" zeide Martin eensklaps.

„Hij heeft in de medicijnen gestudeerd, maar ik geloof dat hij niet hard heeft gewerkt. Hij heeft zoowat de geheele wereld rondgereisd; en een tijdlang is hij in het binnenland geweest, maar na die zaak met den inboorling, durfde hij daar niet weer te komen. Ik hoor, dat hij in den laatsten tijd voortdurend heeft rondgezworven tusschen Singapore, Hong-Kong, Colombo, Port-Saïd, enz. 't Vorige jaar heeft hij een tijdlang een aanstelling als arts gehad in een ziekenhuis in Port-Saïd, maar men heeft daar zeker spoedig ingezien wie en wat hij was, en daarna is hij, geloof ik, een handel in edelgesteenten begonnen. Hij is in elk geval niet de man, die gemakkelijk te vinden zal zijn voor een overeenkomst of de een of andere schikking."

Martin stond op.

„Haal nu uw bagage en ga dadelijk mede naar de boot," zeide hij.

„Ja, dat is zeker het beste, dat gij doen kunt," voegde ik er bij; „het interesseert mijzelf evenzeer als u of de naam van Dollory op de passagierslijst staat."

Wilmot ging naar zijn kamer, terwijl Martin en ik in de zaal op hem bleven wachten. Eenige oogenblikken later wandelden wij gezamenlijk naar den wal en gingen aan boord. Ik belde om den eersten hofmeester en verzocht hem mij de passagierslijst te geven. Wij lazen haar haastig door. Ja,

daar stond de naam, bijna onderaan de lijst, en buiten de alphabetische volgorde, waaruit bleek, dat Dollory eerst kort geleden zijn passage had ingeschreven. Daar stond de naam — Dr. Albert Dollory, en daaronder Mevrouw Dollory.

„Getrouwd!" riep Wilmot verbaasd uit. „Daar had ik niets van gehoord. 't Spijt mij voor zijn vrouw."

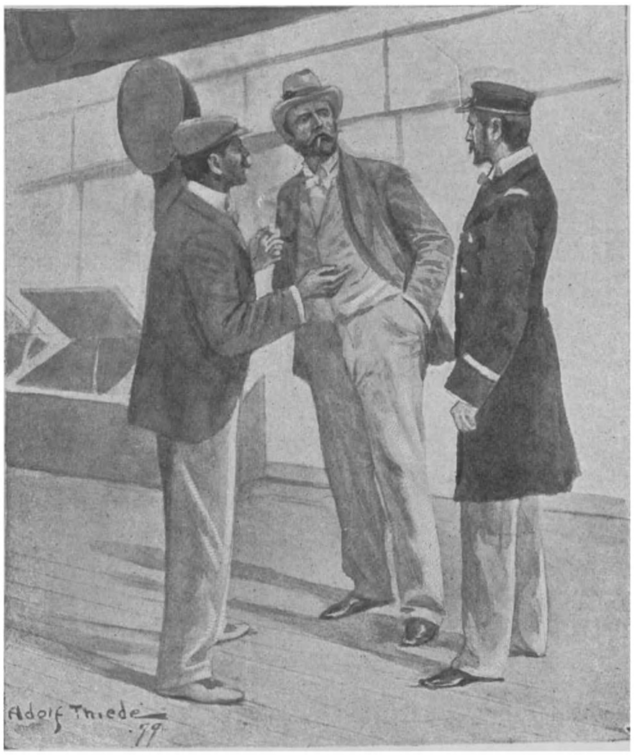

Dollory keek mij onderzoekend aan.

„Misschien geeft dat nog wel een gelukkige wending aan de zaak," hernam ik.

Geheel terneer geslagen verwijderde hij zich en ik ging heen om mij aan mijne werkzaamheden te wijden. De volgende vier en twintig uur had ik het te volhandig om aan Wilmot en diens aangelegenheden te denken, en eerst den volgenden avond zag ik voor 't eerst Dr. Albert Dollory. Hij rookte een sigaar en was in een ernstig gesprek gewikkeld met Wilmot; nauwelijks zag laatstgenoemde mij of hij zeide op levendigen toon —

„Ha, Conway, zijt gij daar? Mag ik u voorstellen aan mijn neef, Dr. Albert Dollory?"

Dollory gaf mij dadelijk een hand en keek mij tevens onderzoekend aan. Op het eerste gezicht vond ik hem bijzonder knap. Hij was lang en breedgebouwd; zijn gelaat was donker en fraai gevormd en hij droeg een zwaren baard. Maar toen ik hem wat nauwkeuriger opnam, zag ik een diep litteeken over zijn voorhoofd, dat aan zijn gelaat iets sinisters gaf. Niettemin had hij geheel en al het voorkomen en de manieren van een gentleman.

„De heer Conway is geheel op de hoogte van onze zonderlinge positie," vervolgde Wilmot. „Ik heb gisteravond de geheele zaak besproken met den heer Conway en met den scheepsdokter Martin, een oud vriend van mij. Ik ontmoette hen in het Caulfield Hotel."

Dollory trok even zijn wenkbrauwen op, maar zeide niets.

„Ik hoop, dat gij het mij niet kwalijk neemt, dat ik mij in deze aangelegenheid meng," zeide ik, „maar ik zou het een groot geluk vinden, als gij tot een schikking kondet geraken om de erfenis te deelen."

„Gij zijt wel vriendelijk," hernam Dollory, „maar wij zijn nog niet tot een besluit gekomen."

Er was iets laatdunkends in zijn stem, en hij keerde zich een weinig van mij af. 't Was duidelijk, dat mijne bemoeiingen hem onaangenaam waren, maar uit bezorgdheid voor Wilmot kon ik toch niet nalaten nog een enkel woord meer te zeggen.

„Het zou zeker de beste oplossing van de

geheele zaak zijn, te meer omdat gij beiden op denzelfden dag in Engeland komt, en.... men heeft meer aan een half ei dan aan een leege dop."

„Dat ben ik niet met u eens," hernam Dollory. „Ik voor mij, vereenig mij geheel met de bepalingen van het testament van mijn oom. En dat zult gij ook moeten doen, Wilmot, want ik zal nooit toestemmen in een verdeeling van de erfenis. Wij zullen een wedstrijd moeten houden; en ik houd wel van een kleine opwinding."

Een half uur later trad Wilmot op mij toe.

„Ik heb niet tot een schikking met mijn neef kunnen komen," zeide hij.

„Maak u maar niet ongerust," hernam ik; „de advocaten zullen toch hoogstwaarschijnlijk wel aandringen op een minnelijke schikking."

„Als wij ten minste tegelijkertijd aankomen," hernam Wilmot. „Nadat gij vertrokken waart, zeide Dollory, ‚men kan nooit weten wat er nog gebeuren kan.' Dan keek hij mij strak aan en vervolgde: ‚Ik zou het al heel dwaas vinden om een overeenkomst te treffen waar de kansen zoo geheel gelijk staan.' "

„Wat wil hij daarmede zeggen?" zeide ik.

Voordat Wilmot kon antwoorden, zagen wij een jonge dame met een vriendelijk blozend gelaat en levendige oogen op ons toetreden.

„Weet gij ook waar mijn echtgenoot is?" vroeg zij. „Ik moet hem spreken over een belangrijke zaak."

„Ik verliet Dollory op het achterdek," hernam Wilmot. „Maar, mag ik het genoegen hebben, mevrouw Dollory, u voor dat gij heen gaat, voor te stellen aan mijn vriend, den heer Conway?"

Mevrouw Dollory keek mij onderzoekend aan, als wilde zij tot in mijn binnenste lezen. Zij was ongeveer dertig jaar oud; om haar mond lag een uitdrukking van vastberadenheid en uit haar donker bruine oogen spraken eerlijkheid en trouwhartigheid; toch zag ik er één ondenkbaar kort oogenblik een uitdrukking van angst in. Misschien was het ook verbeelding, want door de zonderlinge omstandigheden was ik wellicht geneigd om overal iets verdachts in te zien. Een

Wij zagen een jonge dame met een vriendelijk blozend gelaat op ons toetreden.

oogenblik later was al mijn vrees ten minste weggevaagd door haar vroolijken, helderen lach.

„Wat zegt u toch wel, mijnheer Conway, van het eigenaardig avontuur, dat wij waarschijnlijk zullen beleven? Doch het is toch maar aardig, dat ik daardoor kennis heb gemaakt met mijn neef Dudley. Ik stel natuurlijk het grootste belang in dat zonder-

linge testament; maar ik wil u wel de verzekering geven, dat ik er op gesteld ben, dat alles eerlijk in het werk gaat."

Zij knikte Wilmot vroolijk toe en ging verder om Dollory te zoeken.

„Wat is dat een lief persoontje!" zeide hij mij aanziende. „Ik heb bijzonder veel met haar op."

„Ik zie haar vrij wat liever dan haar echtgenoot," hernam ik. „Op uw neef heb ik het volstrekt niet begrepen, Wilmot. Ik hoop, dat gij 't mij niet kwalijk neemt, dat ik dat zeg."

„Kwalijk nemen?" antwoordde Wilmot. „Ik haat Dollory; hij is een aartsschurk! Ik beklaag die arme vrouw. Ik begrijp niet hoe zij met zulk een man kon trouwen."

De eerstvolgende dagen zag ik de Dollory's bijna niet; toen, op een namiddag, terwijl ik met Wilmot stond te praten, kwam mevrouw Dollory onverwacht bij ons. Zij zeide niets bijzonders, en ik herinner mij niet veel meer van het gesprek; maar toen zij vertrokken was, keek ik Wilmot aan.

„Wat een verandering!" zeide ik. „Ik zou haar bijna niet herkend hebben."

Zij was werkelijk heel wat ouder geworden; de ronde wangen waren ingevallen en haar gezonde frissche kleur was bijna geheel verdwenen. Hare donkere oogen schenen weggezonken te zijn, en nu kwam de angstige uitdrukking duidelijk te zien.

„'t Is of zij ziek is geweest," zeide Wilmot.

„Zij is bepaald ouder geworden," hernam ik; maar dat kan wel 't gevolg zijn van zeeziekte; de meeste passagiers gevoelen zich de eerste dagen op de boot niet heel wel."

„Neen, dat is het niet," zeide Wilmot — „ik geloof dat er meer achter zit. Zij heeft iets dat haar hindert. Toen wij op de boot kwamen, was zij fleurig en wel, en nu ziet zij er echt mistroostig uit. Ik gaf wat als wij reeds goed en wel in Londen zaten. Hoe meer ik van Dollory zie, des te meer heb ik een afschuw van hem. 't Lijkt mij niet alles om zijn vrouw te zijn; 't is waarlijk geen wonder dat het arme schepseltje er zoo slecht uitziet."

„Heb gij nog geen overeenkomst getroffen?" vroeg ik.

„Omtrent het geld? Neen; hij is zoo koppig als een ezel. Ik ben waarlijk geen lafaard, Conway, maar eerlijk gezegd, ik geloof niet, dat hij er wars van is om mij een poets te spelen."

„Dat zou te gevaarlijk voor hem zijn," hernam ik, „omdat Martin en ik uwe verhouding kennen. Als u iets overkwam, zou er alle reden zijn om hem zijn erfenis te betwisten."

„Maar één ding is toch zeker — hij staat voor niets en daarom zal ik hem terdege nagaan. Wanneer wij beiden tegelijk in Londen aankomen, zullen de advocaten er ongetwijfeld op aandringen om de nalatenschap te verdeelen."

„Dat ben ik geheel met u eens," hernam ik.

„Dat is dan toch een troost voor mij." Wilmot zuchtte, „ik wou dat ik niet telkens dat treurig gelaat van mevrouw Dollory voor mij zag; ze is mij haast geen oogenblik uit de gedachte."

„Zij verontrust zich over een of ander," hernam ik; „Dollory heeft haar zeker bang gemaakt."

„Door een plan om zich van mij te ontdoen," zeide Wilmot.

„Wij moeten er het beste maar van hopen, Wilmot, en Dollory zooveel mogelijk in het oog houden."

De reis vloog om. Over 't geheel hadden wij prettige reizigers, en er werd menig amusement georganiseerd.

Na de eerste twee dagen, waarin mevrouw Dollory een zeer aangenamen indruk maakte op de andere dames, bleef zij meestal in haar hut. En bij de gemeenschappelijke maaltijden sprak zij bijna tot niemand anders dan haar echtgenoot, en voelde zij zich blijkbaar niet op haar gemak in tegenwoordigheid van mij, Wilmot of Martin.

Omstreeks dien tijd begon ik op te merken, dat Dollory zeer dikwijls in gesprek was met een jongen matroos op de boot, die tot het blanke scheepsvolk behoorde. 't Was een aardige, rondborstige jongen, Philbeach genaamd. Op een keer, toen hij meende,

dat er niemand op het dek was, zag ik duidelijk, dat Dollory zijn hand in zijn zak stak en den jongen matroos een geldstuk gaf. De jongen nam het aan, bloosde van pleizier, en vertrok een oogenblik later. Ik trad op Dollory toe.

„Ik zag, dat gij iets aan Philbeach gaaft," zeide ik; „maar gij weet misschien niet, dat het in strijd is met de voorschriften om geld aan het scheepsvolk te geven — in elk geval mag dat niet voordat de reis is afgeloopen."

Hij staarde mij aan en ging een weinig achteruit.

„Ik wist niet, mijnheer Conway," zeide hij, „dat ik aan u rekenschap was verschuldigd omtrent mijne handelingen. Wanneer ik iemand iets wil geven, is dat toch zeker wel mijn eigen zaak."

Hij zweeg een oogenblik, toen vervolgde hij op vriendelijker toon, „ik stel belang in Philbeach. Hij heeft een zieke moeder en jonge zusjes. Ik heb voor hem wat geld ingezameld, en ik gaf hem nu nog een souverein om er dien bij te doen. Maar thans," vervolgde hij terwijl zijn gelaat op eens vuurrood werd, „wil ik er geen woord meer van zeggen."

Hij verwijderde zich en riep zijn vrouw, die beneden zat, toe —

„Alice, ik moet u spreken. Waarom komt gij toch niet op het dek?"

„Ik kom Albert," antwoordde zij onmiddellijk. Zij kwam vlug de trap op en trad op hem toe. Hij legde zijn hand zwaar op haar schouder terwijl zij voortliepen in de richting van de machinekamer.

Intusschen waren Martin en ik steeds op den uitkijk. Het was nu wel heel zeker, dat hij slechte bedoelingen had, maar ik dacht niet, dat hij met al zijn schranderheid een middel zou kunnen vinden om een boos opzet te volvoeren. Hij was zeer omzichtig, en over 't geheel was hij zeer gezien bij de overige passagiers. Hij was een goed *raconteur* en hij had een voorraad humoristische verhalen, die zijn mede-passagiers dikwijls deden schudden van het lachen. Ook had hij altijd veel attenties voor de dames.

Maar zijn arme vrouw werd met elken dag magerder en bleeker. Ik merkte op, dat zij bijna niets at, dat zij ieders blik vermeed, en als haar echtgenoot tot haar sprak, ontstelde en beefde zij. Ongetwijfeld werd zij gefolterd door een vreeselijken angst. Wat kon dat toch zijn? Waren wij werkelijk aan den vooravond van een tragedie? Wie zou het zeggen, maar ieder die Wilmot's geheim kende, was wel verplicht hem zoo weinig mogelijk alleen te laten.

'k Herinner mij nog, dat ik op een avond in de Roode Zee, toen wij allen onder den indruk waren van de vreeselijke hitte, Wilmot en mevrouw Dollory bij elkaar zag staan. Zij waren in een ernstig gesprek gewikkeld. Eenige oogenblikken later ging mevrouw Dollory de trap af, maar Wilmot bleef waar hij was, over de verschansing leunende en turende naar de zee. Hij was blijkbaar in gedachten verdiept, want hij keek niet om, toen hij mijne naderende voetstappen hoorde, en ik moest hem herhaalde malen op den schouder tikken, vóórdat hij opkeek.

„Gij schijnt geheel terneer geslagen te zijn," zeide ik. „Hebt gij iets vernomen? Is er soms een ontknooping?"

Wilmot zweeg een oogenblik, daarop zeide hij fluisterend —

„Ja, en een zeer zonderlinge. Er wordt een afschuwelijk spel gespeeld. 'k Wilde dan ook gaarne uw raad inwinnen."

„Wat heeft mevrouw Dollory u gezegd?" vroeg ik.

„Ik begrijp hoegenaamd niet wat zij bedoelt, maar zij kwam zoo straks bij mij; zij had tranen in haar oogen, en verzocht mij dringend de boot te Port-Saïd te verlaten."

„De boot te Port-Saïd te verlaten?" hernam ik. „Wel, mijn beste Wilmot, nu zou ik toch werkelijk gaan gelooven, dat zij het geheel eens is met haar echtgenoot."

„Dat schijnt wel zoo op 't eerste gezicht, maar ik geloof het toch geen enkel oogenblik. Die ongelukkige vrouw is eerlijk, of er is geen eerlijkheid meer op de wereld. Zij is zeer ongelukkig en zeide, dat zij zeer veel op 't spel zette door met mij te spre-

ken, maar zij voelde, dat zij het moest doen. Gij begrijpt, dat ik haar verbaasd aankeek en haar verzocht zich nader te verklaren. Zij antwoordde niet dadelijk, maar daarop zeide zij, dat ik de erfenis zou verliezen, wanneer ik haar raad niet opvolgde. Bovendien smeekte zij mij er niets van te zeggen

Ik zag, dat Dollory den jongen matroos een geldstuk gaf.

aan haar echtgenoot. ‚Door u te waarschuwen waag ik veel,' zeide zij, ‚veel meer dan gij denkt, maar ik kan de gedachte niet verdragen, dat aan al uwe verwachtingen de bodem wordt ingeslagen. Gij zijt een goed mensch en hij —' Zij voegde er niets meer bij, maar de uitdrukking van haar gelaat zeide genoeg. Wij hoorden u naderen en toen ging zij heen. Het ziet er donker voor mij uit, vindt gij niet?"

„Ik weet haast niet wat ik denken moet," hernam ik; „maar het lijkt me zeer verkeerd haar raad op te volgen. 't Zou krankzinnigenwerk zijn om de boot te Port-Saïd te verlaten. 't Spreekt van zelf, dat Dollory dat gaarne zou zien om vóór u in Engeland te komen, en hij heeft waarschijnlijk zijn vrouw weten over te halen om u voor dat plan te winnen. 't Is nu zaak om op te passen, Wilmot, en op uw post te blijven. Ik zal mijn oogen ook goed open houden, maar zet in 's hemels naam dat Port-Saïd-plan toch geheel uit uw hoofd. 't Is een gemeene stad, vol schurken, en aan boord van de *North Star* zijt gij zoo veilig mogelijk, wat Dollory ook tegen u mag ondernemen."

„Dat is zeker; ik ben blij, dat ik met u gesproken heb, en ik ben het geheel met u eens," hernam hij. „Ik zal uw raad opvolgen, maar ik zal toch zoo overgelukkig zijn, als die geheele zaak is afgewikkeld, hoe dan ook. Al die geheimzinnigheid begint mij deerlijk te vervelen. Maar... hebt gij wel opgemerkt, hoe druk Dollory het altijd met den jongen matroos Philbeach heeft? Wat zou dat moeten beteekenen?"

„Niets. Ik geloof dat gij nu wel wat al te achterdochtig wordt. Doch ga nu naar uw kajuit en tracht wat te slapen. Ik denk, dat ik niet aan slapen toe zal komen; ik hoor, dat de thermometer bij de machine op 120° staat."

Den 7den October kwamen wij te Port-Saïd aan, en volgens mijn gewoonte bleef ik bij die stad op de boot. Dollory evenwel met verscheidene andere passagiers ging aan wal, maar Wilmot volgde mijn raad op en bleef

aan boord. Tegen den middag moest de boot haar reis vervolgen, en toen het bepaalde uur van vertrek naderde, kwamen alle passagiers in troepjes terug. Wilmot stond met mij op het dek en zag hen belast en beladen met de verschillende inkoopen de valreep opgaan. Wij waren op het punt van te vertrekken — de valreep was reeds ingehaald — toen mevrouw Dollory haastig naar ons toe kwam. Zij was in Port-Saïd niet aan land gegaan en zag er nu zeer ontdaan uit. Haar gelaat was aschkleurig, en in haar oogen lag een woeste uitdrukking van schrik en ontsteltenis; zij ademde snel in haar vreeselijke agitatie.

„Mijn echtgenoot!" riep zij uit. „O, mijnheer Conway, hebt gij hem niet gezien? Is hij op de boot gekomen? Ik kan hem nergens vinden. Hij kan toch niet in Port-Saïd blijven. Och, laten wij toch niet zonder hem vertrekken. Wat moet ik beginnen als hij achterblijft?"

Wanhopig keek zij mij aan.

„Ik weet werkelijk niets van uw echtgenoot, mevrouw Dollory," hernam ik. „'k Heb hem weliswaar niet met de andere passagiers op de boot zien komen, maar ik zal er dadelijk onderzoek naar laten doen."

De boot kwam reeds in beweging. Wilmot ging evenals ik haastig de trap af naar het salon. Daar zag ik den eersten hofmeester.

„Weet gij misschien ook of de heer Dollory op de boot is gekomen?" vroeg ik.

„Ik weet het niet, mijnheer," zeide hij, „maar ik zal er dadelijk onderzoek naar doen en het u laten weten." Hij vertrok en gaf aan een anderen hofmeester last de geheele boot te doorzoeken. Op datzelfde oogenblik viel mijn blik toevallig op Wilmot's gelaat. Ik zag er een eigenaardige uitdrukking op van verwondering en ingehouden genot. Hij wilde mijn blik niet ontmoeten, en wendde zich af om zijn aandoening te verbergen. Ik legde mijn hand op zijn arm.

„Wat is er gaande?" vroeg ik.

„Wel, bij den hemel!" riep hij uit, „als Dollory de boot gemist heeft, heeft hij afgedaan — dan ben ik 't eerst in Engeland." Zijn lippen trilden en hij sloeg zijn hand tegen zijn voorhoofd, want in zijn vreeselijke spanning parelden er dikke zweetdroppels op zijn voorhoofd.

„Nu zal ik natuurlijk het eerst in Engeland zijn," herhaalde hij.

„Dat ben ik met u eens," hernam ik; „maar ga eens met mij mede naar mijn hut — 't komt mij alles zoo vreemd voor."

Ik nam hem met mij mede, omdat ik mevrouw Dollory liefst wilde ontwijken. In de hut gekomen, viel hij nu eens op een rustbank neer, en dan weer sprong hij op, als iemand, die zich niet meer weet in te houden.

„Gij hebt er geen begrip van welk een gevoel het geeft," zeide hij, „als men opeens bevrijd is van zulk een overstelpenden angst. Als Dollory de boot gemist heeft, ben ik een man van geld."

„Ik zou mijn verwachtingen nog maar niet te hoog stellen," hernam ik; „uw neef is er allerminst de man naar om een dommen streek te begaan; maar zoodra de hofmeester ons bericht brengt, zullen wij ten minste weten, waaraan wij ons te houden hebben."

Een half uur later ongeveer trad de hofmeester Mallinson de hut binnen.

„Dr. Dollory is niet op de boot, mijnheer," zeide hij; „'t geheele schip is doorzocht. Hij is stellig achtergebleven in Port-Saïd. Hij is in de stad geweest, want Philbeach is met hem mede gegaan en heeft een glas bier met hem gedronken."

„Dat moet ik mevrouw Dollory dadelijk gaan vertellen," zeide ik. Ik verliet mijn hut zonder naar Wilmot om te zien, en ik ontmoette mevrouw Dollory onder aan de trap. Blijkbaar zocht zij mij:

„Ja, mijnheer Conway, ik heb het gehoord," zeide zij; „mijn man is niet op de boot. 't Is juist wat ik vreesde; maar vraag mij niets, want ik wil niets zeggen." Zij sprak met gebroken stem en keek strak vóór zich. Voordat ik haar kon antwoorden, was zij mij gepasseerd op haar weg naar haar hut. Hoogst verbaasd en met een vaag

voorgevoel van naderende ellende, ging ik Philbeach zoeken. Hij was aan het werk en keek op toen ik hem naderde.

„Hoe komt het, Philbeach," zeide ik, „dat Dr. Dollory niet teruggekomen is op de boot?"

„Dat weet ik niet, mijnheer," was zijn antwoord. „Hij gaf mij in Port-Saïd een glas bier, en zeide dat hij bijtijds terug zou komen."

„Ik geloof, dat gij iets voor mij verbergt," zeide ik op strengen toon. „Is er iets gaande?"

Philbeach ging rechtop staan en keek mij openhartig aan.

„Zeker niet, mijnheer," hernam hij. „De dokter is een goed vriend van mij. Hij stelt belang in mijne familie; hij is een van de beste menschen, die ik ooit heb ontmoet."

„Ja, dat denk je maar," dacht ik. Ik ging weer naar mijn eigen hut, waar ik Wilmot en Martin vond. Ik deelde Martin alles mede.

„Dat is nu toch de zonderlingste zaak, waar ik nog ooit van gehoord heb," hernam hij.

„Ik begrijp er niets van," zeide ik.

Wilmot begon nu opeens luidruchtig en zenuwachtig te lachen.

„Wel, daar zie ik nu toch niets buitengewoons in," zeide hij. „Zelfs de schranderste menschen kunnen wel eens een fout begaan. Dollory heeft zich vergist in den tijd, of, misschien — wie zal het zeggen? — is hij in die gemeene stad in een dievenhol gekomen. Maar hoe dat ook zij, één ding is duidelijk; hij heeft den wedstrijd verloren en ik heb hem gewonnen."

„Dat moet de tijd leeren," hernam ik.

„Maar dat is toch zoo duidelijk als 't maar kan," sprak hij gejaagd. „Ik begrijp niet, waarom gij en Martin zoo ongerust zijt. Dollory kan nu toch onmogelijk bijtijds in Engeland zijn."

„Mevrouw Dollory's gezicht bevalt mij niet," antwoordde ik. „'k Heb nog nooit iemand zoo ontsteld gezien."

„Daar hebt gij gelijk in," hernam de dokter; „maar misschien speelde zij nu ook een rol. Gij zeidet, Wilmot, dat zij moeite had gedaan om u te bewegen om in Port-Saïd aan wal te gaan, niet waar?"

„Dat is waar," hernam hij; „maar ik stel toch het volste vertrouwen in haar."

„Gij kunt in een dergelijk geval nooit op den schijn afgaan," zeide de dokter. „Naar alle waarschijnlijkheid was zij het werktuig van haar man, en werd zij tegen haar zin gedwongen om u te misleiden. Als gij haar raad hadt opgevolgd, zou het nu uit zijn met uw erfenis, en zij is ongetwijfeld zoo wanhopig, omdat zij ziet, dat het gedaan is met het spel van haar echtgenoot."

Wilmot wreef zich vergenoegd in de handen.

„Ik wou, dat ik deze tijding even aan mijn vrouw kon mededeelen," zeide hij. „Ja, ja, ik heb het gewonnen, en nog wel op hetzelfde oogenblik dat ik dacht, dat alles verloren was. Ik voel mij zoo licht als een veer, dat verzeker ik u."

Wilmot stond op en verwijderde zich, zoodat de dokter en ik alleen achterbleven. Wij keken elkander aan.

„'t Komt mij ongeloofelijk voor, dat Dollory de boot met opzet zou gemist hebben," zeide ik nog eens. „Welke reden zou hem toch genoopt hebben in Port-Saïd achter te blijven, waar zulke belangrijke zaken op 't spel staan?"

„Dat is meer dan ik u kan zeggen," hernam Martin. „De geheele zaak is mij een raadsel; doch ik moet erkennen dat het mij genoegen doet, dat Wilmot nu toch de winnende partij zal zijn. Maar misschien is het een streek van Dollory, waarvan wij thans het rechte nog niet inzien."

Nadat wij de zaak nog eens van alle kanten bekeken hadden, stonden wij op om ieder zijns weegs te gaan.

De dagen gingen voorbij zonder dat er iets bijzonders voorviel, maar er was één omstandigheid, die alle passagiers opviel. Mevrouw Dollory weigerde haar hut te verlaten of iemand te ontvangen. Haar maaltijden werden haar dáár gebracht, en men kon geen enkel woord uit haar krijgen. Martin informeerde een paar maal of zij

ongesteld was, maar hij ontving altijd tot antwoord, dat zij zeer wél was. Van haar kon men dus geen verklaring verwachten. Wij konden voorloopig niets anders doen dan de zaak te laten rusten. Wilmot zeide, dat hij in Brindisi waar wij over twee dagen zouden komen, van de boot af wilde gaan, om dan over land door te reizen naar Londen.

„Ik ben recht in mijn nopjes," zeide hij. „Ik zal het geld ontvangen, en dan ga ik met de eerste boot, die ik krijgen kan, onmiddellijk terug naar mijn vrouw."

Hij zag er zoo stralend uit, dat ik onwillekeurig dacht aan het oude spreekwoord van den beker en de lippen. Ik voelde mij buitengewoon gedrukt, zonder dat ik er een reden voor wist te vinden, maar ik zeide niets aan Wilmot uit vrees van ook hem terneer te slaan.

Eindelijk kwam de dag, waarop wij de haven van Brindisi binnen stoomden. Wilmot was vroeg op; zijn gelaat straalde van genot.

„Ik heb al mijn goed gepakt," zeide hij. „Wat zal ik blij zijn als ik in den trein zit! Die onzekerheid is bijna niet meer te dragen."

Nauwelijks had hij die woorden uitgesproken, of ik zag tot mijn groote verwondering den eersten officier de trap afkomen, onmiddellijk gevolgd door Dr. Martin. Martin was zoo gejaagd, dat hij tegen mij aanviel, en ons voorbijvloog zonder een enkel woord te zeggen.

„Wel, Martin, wat beteekent dat?" riep ik hem na. Maar de beide mannen waren in een oogwenk in de hut van den kapitein verdwenen.

Een oogenblik later werd de klok geluid en hield het dreunen van de schroef op. Wij waren nog ruim twee mijlen van de kust verwijderd. Zoo op eens stil te liggen was al iets zeer ongewoons.

„Wat kan dat toch beteekenen?" zeide Wilmot.

„Dat moeten wij maar eens onderzoeken," hernam ik.

Wij gingen het dek over. Een oogenblik later zag ik iets, dat mij het bloed in de aderen deed stollen. Bij de groote mast stond een matroos een touw op te halen, en boven ons, steeds hooger en hooger wapperend, zag ik een gele vlag — de *quarantaine-vlag!* Ik keek er naar zonder te spreken, totdat ze den top van de mast had bereikt. Wilmot keek er ook naar; toen zeide hij:

„Wat beteekent dat, Conway? Waarom hijschen zij een gele vlag?"

„Dat beteekent, dat wij „en quarantaine" liggen," hernam ik. Toen begaf ik mij naar de hut van den kapitein, waar de eerste officier en Martin waren.

„Kom binnen, Conway!" riep de kapitein, zoodra hij mij zag. „Ik heb juist om u gezonden. Wij hebben hier een leelijke zaak! Er is op de boot een geval van pest; geen enkele passagier mag hier aan wal gaan."

„Is het een van de passagiers?" vroeg ik.

„Neen; een van de matrozen," zeide Martin — „de jonge Philbeach. Ik begrijp er niets van of hij moet het in Aden hebben opgedaan; maar in dat geval zouden de verschijnselen zich toch wel eerder geopenbaard hebben.".

Ik was zeer ontsteld, en een schema van een wel overdacht plan begon langzaam voor mij op te doemen. Dollory was belachelijk intiem geweest met Philbeach, en zij waren samen te Port-Saïd geweest.

„Als hij die ziekte had opgedaan in Port-Saïd —?" vroeg ik.

„Ja!" hernam Martin. „In dat geval zou de ziekte nu uitkomen."

Zonder een enkel woord meer te zeggen keerde ik terug naar Wilmot, die gebleven was waar ik hem had achtergelaten. Ik geloof niet, dat hij den toestand reeds geheel doorzien had, maar de tijding was als een loopend vuur door 't geheele schip gegaan, en onder de passagiers begon reeds een paniek te ontstaan.

„Er is op de boot een geval van pest," zeide ik tot hem. „Tot mijn spijt moet ik u zeggen, dat gij nu niet aan wal moogt gaan; gij moet thans met ons mede reizen tot Plymouth."

Hij sprong ontsteld achteruit.

„De pest?" herhaalde hij. „Hoe vreeselijk! Maar waarom mag ik niet aan land gaan? Hoe eerder ik vertrek des te beter het is!"

„Dat is in strijd met de quarantaine-wetten," hernam ik. „Gij moet blijven waar gij zijt. 't Spijt mij Wilmot, maar daar is niets aan te doen." Ik zag, dat hij moeite deed om zich goed te houden.

„Den 28sten moeten wij in Plymouth zijn," zeide hij mij ontsteld aanziende. „Dat kan dan toch nog juist, niet waar?"

„De wet schrijft voor, dat wij vijf dagen in quarantaine moeten liggen," hernam ik.

Hij bleef een tijdlang zwijgen.

„Ook dát kan nog," zeide hij daarop. „Dan komen wij den 2den November aan — een korte tusschentijd. Maar ook dan zal ik nog niet te laat zijn, of Dollory moest mij vóór zijn en het eerst aankomen. 'k Zou wel eens willen weten, of dat zou kunnen als hij met een andere boot gaat? Wat een vreeselijke toestand!"

Ik durfde hem mijn vermoedens nog niet mede te deelen, en begaf mij haastig naar den kapitein.

„Mijnheer, kunt gij mij ook zeggen, of kort na ons een andere boot Port-Saïd heeft verlaten?"

„Ja," hernam hij — „de *Evening Star*, een van onze booten op de Indische Lijn; ze is vlak achter ons." Hij hield zijn hand boven de oogen en keek naar zee. „Daar komt ze reeds aan," vervolgde hij. „Maar waarom vraagt gij dat?"

„Dat zal ik u dadelijk zeggen, mijnheer," hernam ik.

Ik ging de trap af en begaf mij onmiddellijk naar mevrouw Dollory. Ik tikte aan de deur van haar hut. Een stem van de binnenzijde riep —

„Wie is daar?"

„Ik ben het — Conway," hernam ik. „Ik moet u noodzakelijk spreken."

„Kom binnen, ik zal u ontvangen," hernam zij.

Ik trad binnen. Mevrouw Dollory stond midden in de hut. Zij staarde op de deur, en haar oogen zagen er glazerig uit. Haar gelaat was zoo aschkleurig, dat het veel van dat van een lijk had — op elken trek stond een intense angst te lezen.

„Wat scheelt u?" riep ik onwillekeurig uit. „U ziet er ernstig ziek uit. Wat is er toch? Spreek dan toch in 's hemels naam!"

Door het treurig voorkomen van die ongelukkige vrouw vergat ik een oogenblik de gele vlag en de vreeselijke teleurstelling van Wilmot.

„Wat scheelt u?" vroeg ik andermaal.

Zij schudde haar hoofd, en haar lippen stamelden een woord, dat ik niet verstond.

„Hebt gij het treurig nieuws vernomen?" vroeg ik daarop.

Zij sprong op, sloeg haar handen ineen, en vond eindelijk de woorden om te kunnen spreken.

„Nieuws?" riep zij uit met verstikte stem; „dit is geen nieuws voor mij. Ja, mijnheer Conway, ik zal spreken. Mijn echtgenoot heeft mij veel doen lijden, maar dit is toch al te erg. Zou die arme jongen sterven? Denkt Dr. Martin, dat hij zal sterven?"

„Dat weet ik niet; ik heb het hem nie gevraagd," hernam ik. „Ik denk aan Wilmot. Door deze quarantaine-geschiedenis zal hij te laat in Engeland komen en zal hij de erfenis misloopen. Hoe is toch alles zoo gekomen?"

„Het was alles vooruit beraamd," hernam zij; „de quarantaine was beraamd ten einde Wilmot op te houden."

„Wat bedoelt gij?" vroeg ik. Ik ontstelde bij de gedachte aan de slechtheid, die hier aan den dag werd gelegd.

Zij sloeg haar handen in elkaar.

„Och, als de heer Wilmot mijn raad maar had opgevolgd en te Port-Saïd aan wal was gegaan, zou alles goed gegaan zijn," vervolgde zij; „en ik zette zooveel op het spel met het hem te zeggen. Hij geloofde mij niet en hij wilde niet gaan, en ik kon hem de zaak niet duidelijker maken. Och, ik ben een diep ongelukkige vrouw!"

„Wilt gij zeggen, dat dit alles vooruit beraamd is?" vroeg ik.

„Zeker, op een duivelsche manier beraamd

door mijn echtgenoot," antwoordde zij op plechtigen toon. „Al ben ik ook zijn vrouw, ik zal toch getuigenis tegen hem afleggen. Ik heb reeds veel geleden, maar dit draag ik niet langer."

Zij rilde over haar geheele lichaam.

„Mevrouw Dollory," zeide ik, „wanneer gij in deze zaak iets goeds kunt doen, bedenk dan toch vooral, dat er geen oogenblik te verliezen is."

„Wat bedoelt gij? Is die arme jongen werkelijk in levensgevaar?"

„Daar weet ik niets van, maar dit alleen kan ik u zeggen — wij moeten vijf dagen en quarantaine liggen, en uw echtgenoot reist waarschijnlijk met de *Evening Star*, die ons binnen een half uur zal passeeren."

Zij rilde wederom.

„Hij zou mij dooden, als hij wist wat ik nu zal doen; maar het leven is mij toch ondragelijk geworden. En wat het geld betreft — och, wat begaan de menschen toch een zonden terwille van dat ongelukkige geld, dat toch eigenlijk zoo weinig waarde heeft!"

„Ga verder," zeide ik.

Zij drukte haar beide handen voor haar oogen, en vervolgde wat minder gejaagd:

„Gij weet welk een zonderlinge vriendschap er ontstond tusschen mijn man en dien armen, jongen matroos, Philbeach. Ik hoorde, dat mijn echtgenoot hem voorstelde te Port-Saïd met hem mede aan wal te gaan, maar ik weet niet met welke bedoeling. Ik weet alleen, dat hij mij zeide, dat als hij kon slagen in een zekere wijze van handelen, die hij voor zich zelf had ontworpen, dat hij dan niet weer op de boot zou komen. Ik antwoordde op die zonderlinge woorden. ‚Dan zult gij misschien te laat komen.' "

„ ‚Neen, ik zal bijtijds komen,' hernam hij; ‚ik heb alles goed berekend. Wilmot haalt niet bij mij, waar het op vindingrijkheid aankomt. Ik zal het eerst in Engeland komen,' " vervolgde hij, zich de handen wrijvende.

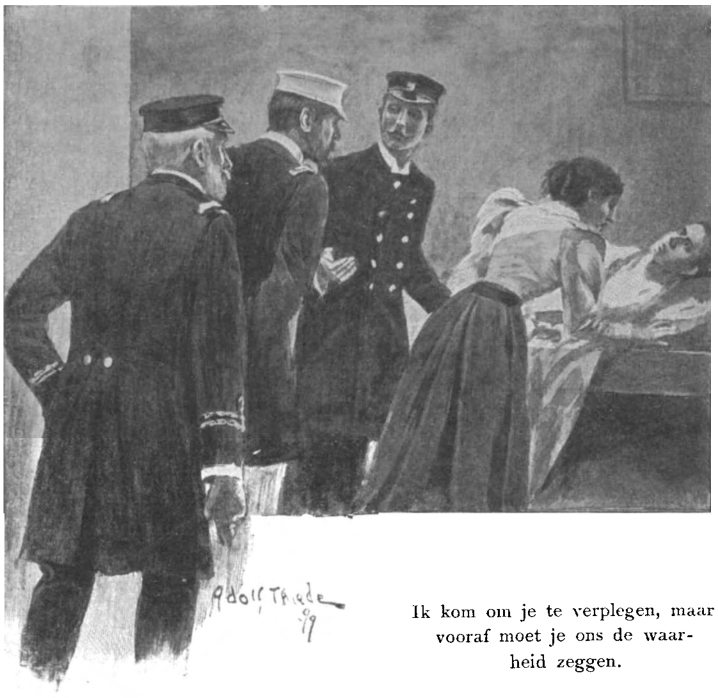

Ik kom om je te verplegen, maar vooraf moet je ons de waarheid zeggen.

„‚Als 't mij gelukt, kom ik niet weer op de boot,' zeide hij. ‚Als ik niet terugkom, weet gij dus, dat mijn plan goed geslaagd is.'

„O, mijnheer Conway, gij hadt eens moeten weten, hoe angstig ik was, toen hij niet terugkwam; maar ik zou u niet kunnen zeggen wát er gebeurd is, hoewel ik het toch gedeeltelijk wel kan gissen. Wanneer een man in de medicijnen heeft gestudeerd en hij tevens een slechte inborst heeft, wat voor schandelijke dingen kan hij dan niet volvoeren? Maar wilt gij het niet aan den armen jongen zelf vragen? Misschien zal hij u wel de waarheid zeggen?"

„Ik zal dadelijk naar hem toe gaan,” zeide ik. „Als hij hoort, dat u ons reeds zooveel hebt verteld, zal hij ons misschien wel het verdere mededeelen. Wilt u zelf ook niet naar hem toe gaan?”

„Ik ben niet bang voor besmetting,” zeide zij; „mijn eenige wensch is slechts, dat mijn echtgenoot zijn welverdiende straf zal ontvangen voor al zijn misdaden.”

Zij ging met mij mede naar Martin en Kapitein Meadows, die er dadelijk in toestemden ons te vergezellen naar den zieken Philbeach.

Ik behoef hier geen beschrijving te geven van de verschijnselen van die vreeselijke ziekte. Hij leed zeer veel en verkeerde in levensgevaar, maar hij was bij volle bewustzijn. Hij keek naar ons met groote onverschilligheid, maar mevrouw Dollory ziende, namen zijne oogen zulk een eigenaardige angstige uitdrukking aan als dat met velen het geval was, die in aanraking kwamen met Dollory zelf.

„Is er iets dat niet goed is?” zeide hij zacht fluisterend.

Mevrouw Dollory boog over hem heen.

„Ik kom om je te verplegen, Philbeach, en je weer gezond te maken,” zeide zij, „maar ik verzoek je vooraf ons de waarheid te vertellen. Ik ben de vrouw van dokter Dollory, en ik beveel je uit zijn naam, ons de waarheid te zeggen.”

„Dat zal ik natuurlijk doen,” zeide de arme jongen. „Ik ben aan land gegaan met Dr. Dollory. Ik deed het met een bepaalde bedoeling. Hij zeide, dat hij veel gedaan had aan tatoueeren, en dat hij daarvoor een nieuwe, prachtige inktsoort had gevonden. Ik had er altijd naar verlangd een anker op mijn arm getatoueerd te hebben even als Jack de stuurman, en Dr. Dollory bood mij aan het voor mij te doen, als ik mede ging naar Port-Saïd. Wij gingen naar een klein hôtel, waar hij het in een afzonderlijk vertrek deed. Kijk, hier heeft hij het gedaan. Nadat de bewerking was afgeloopen, gaf hij mij vijf pond. Ik weet niet waarom, maar hij zeide mij dat hij weldra veel geld zou krijgen, en dat hij dacht, dat ik het wel gebruiken kon. Dit is de arm, waar hij het op gedaan heeft; hij doet mij vreeselijke pijn. Hoe zou het toch komen, dokter, dat hij zoo'n pijn doet?”

„Goede hemel!” riep Martin uit, „is het hier?”

„Ja, waar het zoo is opgezwollen.”

't Gelaat van Dr. Martin werd lijkkleurig.

„Dollory gaf hem de pest,” fluisterde hij mij toe. „Die plek is de pestbuil, de typische pestbuil; daar is niet de minste twijfel meer aan.”

„Kunt gij daar een eed op afleggen, Philbeach,” zeide ik. „Martin schrijf zijn verklaring toch dadelijk op.”

Martin deed het. De kapitein en ik begaven ons zoo snel mogelijk naar het dek. De *Evening Star* was nu dicht bij ons. Zelfs op den afstand, die de twee groote booten van elkander scheidde, kon ik de gestalte onderscheiden van Albert Dollory, alleen op het dek staande, niet ver van den voorsteven; op hetzelfde oogenblik hoorde ik Wilmot's stap achter mij.

„O, Conway, het is met mij gedaan,” zeide hij; „ik ben geruïneerd, geheel geruïneerd. Ziet gij Dollory wel op de *Evening Star*? Hij zal in Brindisi aan land gaan en acht en veertig uur later in Londen zijn.”

„Neen, dat zal hij niet; laat dat maar eens aan ons over,” zeide ik. „Ik zal u later alles uitleggen.”

De kapitein en ik begaven ons nu haastig naar de valreep; de sloep lag op zij van de boot, en de machinist stond reeds op de onderste trede.

Kapitein Meadows schreef vlug eenige woorden op een stuk papier en wierp het den man in de handen.

„Ga met volle stoom naar de *Evening Star*,” zeide hij, „en geef dit aan kapitein Baker. 't Is een zaak van leven en dood. Ik zal een sein geven, dat men stilhoudt, voordat de boot aan wal komt.”

De sloep stak onmiddellijk in zee, en bereikte weldra de *Evening Star*. De boot hield plotseling stil en de sloep ging naar stuurboordzijde.

„Wat hebt gij geschreven?" vroeg ik den kapitein.

„Dit," hernam hij. „Ik heb den kapitein verzocht Dollory onmiddellijk terug te zenden. Hij is *onze* passagier en moet zich bij mij verantwoorden omtrent die aanklacht."

In minder dan een kwartier was de sloep reeds terug en bracht ze Dollory mede. Hij was geboeid. Daaruit maakten wij op, dat hij zich in zijn ontsteltenis verweerd had aan boord van de *Evening Star*.

„Nooit zal ik het tooneel vergeten, dat toen volgde.

Toen hij gewaar werd, dat zijn eigen vrouw tegen hem getuigd had, kende zijn woede geen grenzen meer.

Doch wel inziende, dat het uit was met zijn rijk, bekende hij alles wat hij gedaan had, zonder evenwel de minste spijt te toonen.

„Als het mij gelukt was, zou ik mijzelf beschouwd hebben als den gelukkigsten hond hier op aarde; zoo als het nu is —" hij wendde zijn hoofd af.

De verdere geschiedenis is in weinig woorden meegedeeld. Dank zij de groote zorg die mevrouw Dollory en dokter Martin aan hem wijdden, herstelde Philbeach; maar aan Dollory werd met recht het spreekwoord bewaarheid, wie een kuil voor een ander graaft, valt er dikwijls zelf in, want de eenige persoon op de *North Star*, die de pest kreeg, was Dollory zelf. Men stelde natuurlijk alles in het werk om hem te redden, maar hij stierf nog vóórdat wij Gibraltar bereikten. Ik geloof niet, dat er iemand was, die zijn verlies betreurde.

Wij hielden quarantaine te Plymouth, maar Wilmot kwam toch nog juist bij tijds om zijn erfenis te ontvangen. Hoewel hij het ontkende, weet ik toch bijna zeker, dat een gedeelte van dat geld naar mevrouw Dollory ging, die door haar schandelijken echtgenoot in armoede werd achtergelâten.

Een kijkje in de Zuid-Afrikaansche Nederzetting.

Het Zuid-Afrikaansch Museum te Dordrecht

DOOR

J. L. KOUWENAAR.

Eindelijk het Leyds-album. Wilden wij u hiervan een volledige beschrijving geven, wij konden een boekdeel vullen, want meer dan vijftig personen, meest kunstbroeders en zusters, gaven ten beste wat pen of penseel, wat hoofd en hart ingaf. Beginnen wij met de kinderen van Dordt, die in het buitenland of in andere plaatsen van ons land den roem der oude stad als kunststad hoog houden.

Noemen wij in de eerste plaats Mej. Cornelie van Zanten die enkel zegt, „President Kruger's troost is de Bijbel. Zijn zoeklicht is Dr. Leyds."

Hoe volgaarne wij geheel den inhoud zouden weêrgeven, we kunnen en mogen 't niet doen, omdat onze rol gebakend is, en het Z.-A. Museum nog meer van ons vraagt.

Bekijken we dus met de aandacht die zij verdienen de teekeningen en aquarellen der Dordtsche Meesters en Dilettanti, bewonderen we den eenvoud van Jan Veth in zijn Boerinneke, Willy Sluiter's Boer te paard, Lary's roodkrijt-teekening, Dirk Nyland's kanaalzicht en Cocural's penteekening, plus de vele andere die wij noode overslaan. Staan wij ook stil bij de compositiën of stille gedachten van een Vink, een Willem Kes, een Bouman, een Arnold Spoel, een van der Linden, een Morks, een Orelio, een Dr. van Oven, een Dr. van Geer, een Croin, een Koopmans met zijn — „want niet dit is de zaak: er te *zijn*. De zaak is: er te *komen*" — een Mr. Meyroos, welke laatste zoowaar is als hij zegt: Volken en Staatslieden maken de geschiedenis welke wij, Journalisten, in haar wording volgen en trachten op te teekenen. Zelden greep dat hoofd en hart zóó aan als nu het

gold Uw Volk gade te slaan in wat het deed voor zijn vrijheid, U, in wat Gij voor Uw Volk hebt verricht, om te eindigen met het kernachtige woord van Dr. Kiewiet de Jonge die Dr. Leyds aldus aanspreekt:

Werk er om door, het is niet om u op te houden dat wij Dordtenaren tot u spreken; vervolg uw taak, met onbezweken trouw, met eerlijke scherpzinnigheid, met zelfbeheerschend krachtsbetoon, werk er om door, uw levensdoel voor oogen: onbeperkte zelfstandigheid der Republieken, uitbreiding van het Nederlandsch taalgebied, verheffing van den Nederlandschen stam.

. . . .

Laat bij zorg en arbeid Dordrechts hartelijke bedoeling U een verkwikking zijn.

Toch zou 't onvergeeflijk wezen, indien wij Dordrecht's afgevaardigde ter Tweede Kamer, den heer S. M. Hugo van Gijn, vergaten, die voor hem en zijn Echtgenoote met den eenvoud die hen kenmerkt, het korte „Ende desespereert niet" neerschreef voor den grooten leider.

Willen wij nu afscheid nemen van de Zaal der Huldeblijken, doen wij dit „met een leugen". Ge keurt dit af? Och, 't is een Engelsche leugen; een die Mr. Van Overvoorde neerschreef op een blad van het Leydsalbum, toen hij, de bekende archivaris der stad Leiden, nog die functie vervulde te Dordt, waar hij in de perkamenten rollen der 17e eeuw, de volgende woorden vond in het Reisverhaal van Jan van Riebeeck, den stichter der Kaapkolonie (1659). Dagverhaal III, blz. 3, onder het opschrift „Engelsche Oorlogstelegrammen:" „doch „wat eygentlijcq van de waerheyt sij, sal „cunnen ervaren worden, alsoo hieronder „wellicht wat scaeteringhe (geschetter) van „deze vrienden mochten loopen."

Niets is nieuw onder de zon, zei Salomo!

Terug door de zaal der krijgsgevangenen wacht de fraaiste, de Eerezaal, ons bezoek: „Chapeaux bas," Hoeden af, staat op een der kolommen, tien in getal, die hier onder een hemel zijn opgesteld als een herinnering aan het verblijf te Parijs, waar men ze met de meest vurige vereering als 't ware overlaadde met opschriften, nu eens geestig, dan ironisch, nu vinnig, dan humoristisch, wel eens voornaam dédaigneux over Engeland spreken, ook weêr overdreven afbrekend alles wat „English" is.

Maar wie kent ze niet die kolommen, waartusschen Pres. Kruger's borstbeeld van den Franschen beeldhouwer Hiolin, levensgroot prijkt. Kransen, den Ouden Pelgrim geschonken, aan den voet van zijn beeldtenis gelegd, bleven behouden en vormen met die op 1 Juli 1902 er bijgevoegd, een plechtig geheel.

Er naast tegen den wand der keurig getapisseerde „Eerezaal" hangt het levensgroot portret, ten voete uit, van Pres. Steijn, crayonteekening van onzen landgenoot den heer Mulders van Amsterdam. Verder zijn de wanden versierd met het portret in een lijst van „Het Driemanschap", de heeren Wolmarans, Fischer en Wessels door den kunstschilder den heer P. Rink; met een portret in olieverf van Pres. Kruger door Mej. Neumans, met portretten der Generaals Botha, De Wet, De la Reij en Joubert, kol. Villebois de Mareuil en van Dr. Leyds.

De verdere versiering werd wijselijk aanaangebracht door prachtige vellen en reusachtige geweien van dieren van Zuid-Afrika.

Rijk en toch sober, ziedaar de indruk dien wij verkrijgen van dit zaaltje, waarin op 1 Juli j.l. de heer Hidde Nyland zijn openingsrede hield en bij het nederleggen van een frisschen krans zoo juist zeide: „Wat wij aan de toekomst vragen, wat wij verlangen van haar, is gerechtigheid, geen wraak."

Wat zouden wij gaarne meer portretten zien van die helden figuren die ons voor den geest staan, maar wat niet is, kan worden. Nu zien wij overal langs den wand op net geschreven cartons — het werk der ongens van Dordrecht's Ambachtsschool onder leiding van hun leermeester den heer Reinhard — de namen der gevallen en nog levende helden in dezen strijd om Vrijheid en Recht.

Vergeten wij niet onze handteekening in het groote perkamenten register ginds in

den hoek, te voegen bij de duizenden die reeds sedert 1 Juli het Z.-A. Museum met hun bezoek vereerden.

Wat er nu nog voor ons te zien overblijft, is waarlijk niet het minst bezienswaardige, het is de Boerenhoeve of de bekende „Voortrekkerswoning," staande in haar natuurlijke grootte op de binnenplaats en volkomen gelijk aan de woningen in Transvaal en Oranje Vrijstaat, toebehoorende aan den gegoeden Boer. Zelfs de kleur van den steen en van het hout zoo buiten als binnen, beantwoordt volkomen aan de eischen.

Reeds in 1900 te Parijs tentoongesteld. werd daar de „ferme des Boers" door duizenden en duizenden bezocht, niet enkel, zooals dit het geval was met Kruger's beeld, uit sympathie voor de zaak die elk rechtgeaarde ter harte ging, maar vooral om het waarlijk curieuse, het eenvoudig praktische van zulk een woning, die men zich natuurlijk denken moet daarginds geheel buiten, zoodat weiland, bouwland en boomgaard er omheen liggen, dus niet in een der straten van Pretoria of Bloemfontein.

Deze woning stond in 1901 geruimen tijd te Scheveningen en later te Rotterdam, van waár zij naar hier werd gevoerd en geheel werd gerestaureerd.

De deur vóór ons is niet de eigenlijke ingang, daar wij dan „met de deur in het huis" zouden vallen en dadelijk in de slaapkamer der kinderen zouden zijn. Nu wij er echter eenmaal zijn, vervolgen wij van hieruit onzen tocht.

Alles is eenvoud wat hier heerscht, ledikanten, gemeenlijk van ijzer, bedden met stroo gevuld, en hoogst zelden met veeren of dons.

Hier staan wij in de kamer der kinderen van den Boer, waarin soms een, soms meer bedden staan.

Voor den vreemdeling — gastvrijheid wordt er zeer in eere gehouden — bevindt zich vaak nog een dusdanig kamertje aan de andere zijde der woning, waar dan de rustbedden staan, zooals we er hier een zien opgeslagen. Eenvoudig, doodeenvoudig zijn deze, bestaande uit een of twee schragen, verbonden met sterke touwlatten, of zooals hier bedekt met één stevige lap van gebreid touw, ongeveer als onze hennepzeel. Behalve een spiegeltje hier, of een eenvoudig plaatje daar, zijn de wanden helder gewit.

Van hier komen wij in het eigenlijke woonvertrek der familie, liggende midden in de woning met een deur die, als onze ouderwetsche deuren, half geopend wordt met een klink, en waarvan de onderste helft alleen dàn wordt ontsloten, wanneer er „hoog bezoek" komt. Die deur namelijk ligt onder de veranda, voor elke woning groot of klein aangebracht, en deze veranda is de voorkant van het huis, gemeenlijk liggende aan den grooten landweg of er op uitziende. Komt nu een vriend of vreemdeling aan, dan plaatst de Boer of de vrouw des huizes zich vóór deze halve deur, heet van daar den aankomende welkom, en ontsluit dan eerst de tweede helft. Valt de nieuw aangekomene niet in de termen op een groote onderscheiding te mogen rekenen, hij treedt het huis binnen door de keuken, die wij straks zullen bezoeken.

Indien wij de lijst der voorwerpen nagaan in den Catalogus onder de Nos. 1—171 vermeld, dan vinden wij daar een varia, wel de moeite waard te bekijken.

Weelde moeten wij er niet zoeken, wel gemak en degelijkheid. Zooals wij nu de tafel gereed zien staan, moet gij u niet verbeelden zij altijd klaar staat, als tafeltje wel bereid, doch de eigenaar der hoeve en zij die hem hielpen, wenschten alles zoo duidelijk mogelijk ons bezoekers voor te stellen, en hadden derhalve gelijk, alles zooveel mogelijk buiten de kasten en op de tafel te plaatsen.

Zooals wij nu de tafel zien, kunnen wij dadelijk mee aanvallen want alles staat er op gereed voor het middag- of avondmaal. De groote kast daar in den hoek, de schapraai is dan ook ledig, maar de houten vierkante tafel is gevuld met zeer eenvoudige borden, schalen, lepels, vorken, messen enz. De stoelen staan er dicht omheen. Die moeten wij wat naderbij zien want de

zittingen komen ons zoo vreemd voor. Ja, die zittingen der stoelen, ook der banken, houten rustbanken met leuning tegen de muren geplaatst, alsook de krukjes voor de jongeren gebruikt, zijn van eenvoudig bruin hout, terwijl de zittingen bestaan uit smalle reepen nijlpaardhuid bij de stoelen en banken kruiselings aangebracht, bij de krukjes in één richting.

Op die rustbank, ginds in den hoek naast een der beide achtervensters, hangt een prachtig dierenvel, door den Boer of zijn huisgenooten vervaardigd en nu gebruikt als versiering. Er naast staat een klein tafeltje met een stoel er voor, enkel bestemd voor den lezer, want op de tafel ligt een schat door allen hoog in eere gehouden, daar ligt de Bijbel, de troost van den Boer en zijn gezin, vaak, zooals hier in een ouwerwetschen band met koperen sloten. De bril ligt er bij, in oud zilveren monteering. Voor het andere raam der achterzijde staat gewoonlijk zooals hier het huisorgel dat bij de godsdienstoefeningen door een der leden van het gezin of door den huisonderwijzer wordt bespeeld. Ja, voor hen die te Pretoria of elders in of bij de groote steden wonen, is het zeer gemakkelijk ter kerke te gaan, maar zij wier hoeve vaak uren verwijderd is van den tempel, zij moeten hun binnenkamer wel tot kerk inrichten, want ge weet hoezeer de Boer aan zijn godsdienst hecht.

Het geschenk van 70.000 Russen aan Piet Cronjé.

Die hangklokjes, kleine friesche klokjes met kettingen en gewichten zooals we er hier zien hangen, geven ons een nieuw bewijs, hoezeer de ware Boer hecht aan ouwe hollandsche zeden en gewoonten. En dat houten plankje vragen we, waartoe

dient dat? Wel, dat is een zeer primitieve Boer-kalender, die wij juist om zijn eenvoud niet ongemerkt willen voorbijgaan. Vooreerst staan de namen der 12 maanden er op geschreven en naast elke maand bemerken wij een rond gaatje in het hout. Verder de dagen der week ook met een gaatje naast elken dag en de cijfers van 1—31 voor de dagen in één maand, ook alweêr met even zooveel gaatjes.

Nu zitten er drie pennetjes van hout in de gaatjes en deze worden geregeld verzet — geregelder dan wij vaak onzen scheurkalender aftrekken — elken morgen door de trouwe zorg der huismoeder, die daar bijna altijd thuis is. Hier staat de kalender op 1 Juli 1902 den dag der opening van het Z.-A. Museum.

Aan den muur zien wij ons onbekende zaken. Behalve geweren en buksen hangt hier een waterzak, o zoo dood eenvoudig. De Boer breit die zelf van touw doch zoo dicht dat geen droppel water er door kan. Bovenaan laat hij een zeer kleine opening ter grootte van den hals eener wijnflesch, slaat van zoo'n flesch het bovenste stukje af, bindt dit heel stevig in zijn gaatje, doet er een eenvoudige kurk op en bevestigt aan het geheel een ijzeren of touwen hengsel. Zoo neemt hij die zak vaak meê op kleine rijtochten, maar voor grootere met den wagen dient gindsch watertonnetje van hout gekuipt, dat aan zijn „Ossewa" een vaste plaats heeft.

Aan den zolder hangt aan een ruwe spar, die dwars door de kamer loopt „biltong" het „hijschje rookvleesch" uit ons land of het „zijdje spek" of pekelvleesch onzer Boeren; hooger tegen den zolder hangt de tabak te drogen.

Van deze grootste kamer naar de slaapkamer van het echtpaar is maar één stapje en alles wat wij hier zien is al weer dood eenvoudig, volstrekt niet weelderiger dan bij de kinderen. Alleen een zeker voorwerp, dat gewoonlijk onder het bed staat (bij hen die er geen klein vierkant kastje op na houden) is er wel eens een van zilver, hier van blinkend tin.

Ziet, daar staat ook het houten kistje, de zoogenaamde reisdoos, waaraan de Boer nog hecht als souvenir aan zijn „trekkerstijd" toen hij en zijn gezin blootgesteld stonden aan onmiddellijke verhuizing. Dan bevatte die reisdoos alles wat maar noodig was aan medicamenten, naaibehoeften enz.

Van de slaapkamer komen wij in de keuken, waar knecht en meid, maar ook de kaffer huishoudt, want is de Boer voor zijn blank personeel heel wat toeschietelijker dan wij in onze vele standen, den kaffer en zijn gezin veroorlooft hij niet het betreden der kamers zooeven door ons bezocht. Over den drempel noch vóór noch achter mogen de zwartjes ooit komen.

Ook hier in de keuken treft ons de praktische eenvoud die wij even vaak bi onze landbouwers vinden, alles is hier noodig, alles nuttig, alles voor het gemak.

Er tegenover, met de veranda er tusschen, ligt het groote berghok, waar tuigen van paarden, muilen en ossen hangen, waar graan, zooals maïs, haver, gerst en tarwe in zakken voor het gebruik gereed staan, waar steeds een baal schapenwol staat en een groote zak met stroohalmen. Niets gaat hier verloren, zooals wij reeds vroeger zeiden.

En nu de veranda. Onder het ver vooruitstekend dak, dik met riet belegd, zit het gezin hier het liefst, omdat dan het oog dwaalt langs wegen en over velden, wachtende op bezoekers of huisgenooten. Hier rusten allen uit van den vermoeienden veldarbeid of jachttocht, van de uren lange reizen naar „Oom" die of „Neef" die als zij „baing moe" zijn.

Hier wordt behalve de Heilige Schrift ook voorlezing gedaan van de dagbladen, die bij verafgelegen hoeven zoo maar te hooi en te gras aankomen, door de Kafferloopers of renners gebracht.

Die bladen zijn meestal in „di Afrikaanse taal" gedrukt en voor ons Hollanders, klinken die uitdrukkingen wel wat zonderling.

Stelt u voor dat wij ons, door onzen leverancier van het een of ander artikel in zijn prijs-courant, aldus hooren aanspreken:

„As jij jou Orders na hom stuur, is dit „seker dat jij sal tefrede wees."

Een ander wil zijn waren, bestaande in zak- en andere uurwerken u zoo gaarne „aansmeeren", en zegt dan heel gemoedelijk, zonder er doekjes om te winden:

„Wil jij 'n goeie horlosi koop? Of wil jij „ou goud of silver ferkoop of ferruil? Ja? „Gaat dan naar Spolander & Co.

„Die firma bestaat nou al 64 jare, en „onse ou'ers het almal getuig fan hulle eer-„like behandeling.

„Behalve goeie horlosiis, kan jij daar ook „te koop krij alle soorten Juweliirsware, „Brille en Ooglase, Weerglase en Instru-„mente fer Landmeters, Termometers, Tijd-„meter, ens.

„Alle gebreekte goed word op di plek „reggemaak en Sakhorlogiis en Tijdmeters „word spoedig gereguleerd. Alles teen billike „terme.

„Di beste pleet-ware word ook in foor-„raad gehou."

Voor de dames zijn de verkoopsters naar onze opvatting ook al niet heel vormelijk, ten minste een advertentie zegt ons:

„Skrijwe of kom kijk self.

„Laatste Modes en nuwighede. Di tuine „kontante Modemaakster het 't pragtige „assortiment fan di laatste Somer nuwighede, „waaronder Mantels, Baatjiis, Hoedjiis-op-„maakgoed, Dresstoffe, Dames- en Kinder „uitrustings, Stewels en Skoene in grote „verskijdenhijd.

Dames, indien het u verveelt steeds de Hollandsche pot te kooken, en nadat het u gebleken is, dat uw echtgenoot — de weg naar het hart gaat immers door de maag — ook al genoeg heeft van de Fransche of Duitsche keuken, schaft u dan eens aan:

„Di Suid Afrikaanse kook- koek- en „resepte Boek."

„Di boek wat reeds so 'n gunstige repu-„tatie ferkrij het.

„Omtrent 650 goeie resepte in di Kook-„kuns, en fer ferskillende soorten van gebak: „bijeenfersameld, geskrijwe en aanbefeel deur „Mej. E. J. Dijkman."

Dit lijvig boekdeel kost u „per pos" 3 shilling, maar er komt nog meer bij, want de uitgever zegt u verder:

„Asoek ruim 600 resepte fer allerlei men-„selike kwale; met nog 150 recepte — zeker „als de veearts ver van uw huis woont — „teen fésiiktes."

Om u een bewijs te geven dat er ook gedrukt wordt in de Afrikaansche taal, dat meer nut moet stichten dan bovengenoemde advertentiën, stippen wij de titels aan van een paar oorspronkelijke boeken.

„Deur Hoogmoed Mislij," is de titel fan „'n ferhaal wat in „Ons Klijntji" was, 'en „nou in 'n mooi boeki afgedruk is. Di „ferhaal befat 'n nuttige waarskuwing teen „hoogmoed bij jonge mense, en wijs hoe „dit imand in di ongeluk stort."

En later bij de verschijning van een geschiedkundig werk heet het:

„Dis 'n nuttige boeki fer skoolkinders en „andere wat wil tuis wees in di geskidenis „fan ons ije land."

Een sensatieboek is zeker het werk getiteld:

„Dit Prinses Velkappi," ten minste de uitgever zegt ons:

„Di waarlijk boeiende verhaal, wat so „lekker lees is in 'n boeki gedruk en an „di Paarlse Drukkerij te krij fer 9 Pence „per pos. Kontant."

Kent ge nu „di taal"? Moeielijk is ze niet, en wij willen afscheid nemen van onze geduldige lezers en lezeressen, met de overname van een stukje Afrikaansche proza dat duidelijk weêrgeeft, niet alleen de taal van het Volk, maar ook zijn wijze van leven en zijn liefde tot de zijnen.

De titel luidt:

Bowennatuurlike Bewaring fan 'n ferdwaalde dogtertji in Transvaal.

Fóór ongeveer 35 jare was Mnr. A van Staden, met syn frou en 3 kindertjiis, uitgespan an di Krokodilrifiir, op rys fan Sterkstroom, Distrik Rustenburg, na Apiisrifiir, Distrik Pretoria, om Nuwejaar by syn skoonouers te gaan fiir.

Dit was 'n ferre afstand, sonder mense, wat hulle moes aflê, 'n grote dagrys per ossewa.

Hulle was daar uitgespan om di osse te laat water suip in di rifiir. Di fader gaat met di osse na di water. Di moeder gaat ook na di rifiir om doeke uit te was. Di 3 kinders laat hulle by di wa bly. Di oudste dogtertji had di sorg o'er di suigeling, wat lastig werd, en so ging sy met di klyntji na di moeder.

Di twede dogtertji, toen ongeveer 3 jaar oud, leg te slaap in di wa. Sy werd intusse dog sy was nerrens te finde. Di fader span weer uit; loop na di water en begin te duik en te soek, menende dat di kind molik ferdrink was. Dog gen spoor was te finde.

Hij maak toen di gebeurde an di naaste bure bekend, wat algar kom help soek, met kaffers. Di fader was radeloos; waar hy by di water kom, spring hy met klere en al daarin, om di kind op te duik.

Bijbellezing in de voortrekkerswoning.

wakker, siin nimand; begin te loop, en neem 'n verkeerde koers.

Toen di fader met di osse fan di water terug kom, roep hy di moeder, om haastig in te span. Hy was nou druk besig met inspan. Di moeder kom terug fan di water, en maak haas om alles in orde te maak, om ferder te rys, terwyl sy trag om met sing di klyntji stil te hou.

Toen 4 osse reeds ingespan was, klim di moeder op di wa, en fraag dadelik na di ander kind.

Hulle begin toen te roep en te soek, Di Sendeling Berends werd oek geroep, en kom dadelik met 40 kaffers, om te help soek. Ses da'e lank werd gesog, met 10 tot 12 man te pêrd, met 40 kaffers dag en nag.

Op di fyfde dag was hulle fêr uiteen, in ferskillende rigtings soekende toen een fan di manne op een afstand fan ongefeer 'n uur te pêrd, by 'n kui water kom. Hy wil water drink, maar daar dit langs di kant modderig was, moes hy met syn hand op di modder druk, om di water te beryk.

Op di follende dag kom een fan di andere

soekers, en siin di foetspoor fan di kind op di merkteken, deur di hand in di modder gedruk, waar sy oek kom water drink het. Di was di eerste teken waaruit hulle bemerk dat di kind nog leef.

Dit werd dadelik bekend gemaak; meer mense opgeroep, en met nuwe ywer gesog.

Di follende dag neem iedereen 'n stuk kos met sig, hopende nou di kind te finde. Nadat hulle 'n halwe dag gesoek het, fêr uiteen, in ferskillende rigtinge, siin 'n sekere Mnr. Senekal di mysi op enige afstand staan; sy was and' wilde bessiis eet.

Mnr. Senekal meen eers dat hy 'n miirhoop siin. Mar an di beweging bemerk hij dat dit di mysi was.

Hy jaag al harder na haar toe; tel haar hoog op in di lug; en begin hard te roep. Di een skré nou na di ander, kaffers sowel as blanke; dit was 'n freselike geskré en gefluit. Algar jaag nou toe. Toen werd di arme kind befrees.

Sij sag daar erf ferplunderd uit; haar kappi en tabbertji was ferskeurd. Sij werd toen eers klyne stukkiis te ete gegé en na haar moeder gebreng, wat te gemoet gehaal werd. Di bure kwam bijeen. Hulle huil somar van blijdschap.

Di mysi kon reeds goed praat. Toen nou alles tot bedaring kom, fraag hulle haar, of daar dan in al di tyd gen wilde dire by haar was (want di land was toen nog fol leeus en andere roofdire), en of sy ni bang was ni.

Sy ferklaar toen dat sy ni bang was ni, en oek ni las had fan wilde dire ni; want daar was twe grote honde, wat haar opgepas het; hulle het oval met haar saamgeloop; lek haar hande; en as sy slaap, leg hulle weerskante fan haar, om haar aldus te bewaak en te beskerm. En fan di wilde bessiis het sy geleef.

De Zuid-Afrikaansche Nederzetting.

Een Kafferkraal.

Hoewel deze „Nederzetting," dit Afrikaansch Dorp niet van langen duur zal zijn, zooals wij van het Z.-A. Museum verwachten, wij mogen onze schets van het een niet de wereld inzenden zonder met een enkel woord van het andere te spreken.

Gij kent ze immers die groote ruime binnenplaatsen onzer Gestichten, het eenige „buiten" voor de ongelukkige lijders die er verzorgd worden? Welnu, een ervan, de grootste, naast het Museum gelegen, stond de stad Dordrecht gedurende drie maanden af aan het Bestuur van Vak en Kunst, die deze havelooze vlakte in korten tijd herschiep in het dorado dat nu zooveel bezoekers trekt.

De lage muren werden verhoogd met houten staketsels, waartegen een bekwame hand, die van den heer Schotel, tafreeltjes uit Zuid Afrika's natuur schilderde, die een zeer gelukkig effekt maken met de echte woningen en tentjes, hier en daar op het terrein geplaatst onder de leiding van den architect den heer Van der Kaa. Dat terrein vertoont ons nu b.v. een beekje of spruit, welke de voortzetting is van dat stroompje, dat daar van de bergen komt rollen over rotsen en door kloven. Die planten zijn de planten van Zuid-Afrika en daarginds wordt uw oog getroffen door den ingang van een mijn.

Wat echter de aantrekkingskracht is van de Nederzetting, dat is de Kraal, die ginds ligt.

Hier, over dit bruggetje, gaan wij enkele winkels voorbij, Jansen's Boerenwinkel met den „Ossewa" er naast, een sigarenwinkel en komen dan aan de Kraal,een zestal hutten in een diepte gelegen en bewoond door een „echte" Kaffer.

Hij voelt er zich thuis de man, en wij gelooven dat enkel zijn vrouw hem ontbreekt, want zijn kippen en geit loopen op het erf rond, maar zelf moet het zwartje zijn eten kooken. Gewapend met schild en assegaai is hij wel eens de schrik der kleinen, die dan ook alleen aan de hand der ouders dit vreemde schepsel durven naderen.

Een flink restaurant van den heer Hendriks staat naast de Kraal, alles in Z.-Afr. stijl gebouwd. Daar naast Van Asperen's „Lekkergoed" winkel, dan Van Rijswijk's

comestibelwinkel en een boekwinkel van de H.H. Morks en Geuze, die, door de u ook hier afgedrukte foto's, het kortstondig leven der Nederzetting hopen te vereeuwigen!

BESLUIT.

Uw Cicerone neemt geen afscheid van u, zonder een laatste woord gewijd te hebben aan het

ZUID-AFRIKAANSCH MUSEUM

der toekomst, d. w. z. aan het Museum zooals het worden moet, niet zooals het nu is.

Ziet ge, waarde lezeres en lezer, wat het *Zuid-Afrikaansch Museum* worden moet, dat hangt zeer veel af van *uw* goeden wil door het bekend te maken in wijder kring.

Wat nu te Dordrecht staat is slechts een begin van hetgeen er, hopen wij, eens tot stand zal komen. De basis is gelegd en ze is solied, zooals Oud-Holland ze meer kan aanwijzen, maar op die basis moet gebouwd worden.

Het Museum moet worden een *Museum van Land- en Volkenkunde* der beide Republieken. Wat wij ons voorstellen dat hier te zien zal zijn, 't moet wezen een herinnering aan het verleden, toen de namen „Transvaal" en „Oranje Vrijstaat" nog klonken, toen de Vierkleur er nog woei, toen het nog mocht gezegd worden wat de Voortrekker ons in zijn „Litji" voor zong: „ons sal gen vreemde juk meer dra."

Het Museum te Dordrecht moet worden:

„Een heilige plek ter bedevaart."

„Een bron die nooit ophoudt te stroomen."

„Een toetssteen voor het nageslacht, dat trotsch wil zijn op het werk der Vaderen."

„Een Mausoleum waar Vrijheid en Recht begraven liggen tot den dag der Opstanding."

Ziet, dat alles moet het zijn en dat kan het worden door u, door mij, door elk die wil, door een ieder die in zijn klein wereldje rondkijkt of er ergens ook iets schuilt dat herinnert aan Zuid-Afrika, aan het Leven der Boeren, aan den bodem van hun land, aan den Kaffer die er den Witmensch dient of er tegen den blanke strijdt, aan den oorlog die eindigde met verachting der Londensche politiek, met vereering van hen die voor het ruw geweld der overmacht moesten zwichten.

Dit alles, liefst zoo uitgebreid mogelijk, moet het Z.-A. Museum ons in de toekomst geven in voorwerpen of bescheiden. Een aanschouwelijk beeld vragen wij van het verleden, een geschiedkundig monument en dat zal het worden, indien het bij ons niet blijft bij een pelgrimstocht naar Dordrecht, maar wanneer wij zenden wat onze hand te zenden vindt.

Het is ons genoeg bekend dat er bij velen uwer bouwsteenen of steentjes liggen, die o zoo goed op hun plaats zouden zijn in dit Museum. Welnu, volge een ieder die iets bezit, het voorbeeld van hen, wier namen reeds in den Catalogus vermeld staan of in den nieuwen druk vermeld zullen worden, en de Stichter kan met voldoening nederzien op zijn koene daad.

DORDRECHT, September 1902.

Een Keizerlijke Banneling

DOOR J. G. R. VOS.

Sir Hudson Lowe had dezen stap van de Commissarissen volstrekt niet verwacht. De Oostenrijksche, Von Sturmer, had zich tot nog toe op den achtergrond gehouden; de Russische, De Balmain, was smoorlijk verliefd op de dochter van Lady Lowe, en wijdde zich geheel aan de zorg om haar te behagen, en de Fransche, De Montchenu, hield te veel van de goede diners op Plantation House, om eenige onafhankelijkheid te toonen.

Op de vertoogen van de Commissarissen antwoordde Lowe: „Ik zal de zaken zoo regelen, dat hij te paard kan stijgen; ik wil niet, dat hij aan een aanval van beroerte zal sterven, dat zou mij en ook het Gouvernement zeer in verlegenheid kunnen brengen. Ik wil veel liever, dat hij aan eene langzame ziekte zal sterven, die onze dokters als natuurlijk kunnen constateeren. Eene beroerte zou tot te veel praatjes aanleiding kunnen geven."

De 1ste Januari 1817 brak aan, maar was treuriger dan de vorige Nieuwjaarsdag. Het vertrek van Las Cases had pijnlijke indrukken achtergelaten. De bannelingen droegen zorg, gelijk steeds op gedenkdagen, om allen gezamenlijk Napoleon hunne hulde te komen bewijzen: eerst Mevrouw Bertrand en Mevrouw De Montholon met hare echtgenooten en hare kinderen, benevens generaal Gourgaud, en daarna Marchand met de bedienden, die hun meester naar St. Helena gevolgd waren. Napoleon gaf aan elk nieuwjaarsgeschenken, aan de kinderen van Bertrand, peetkinderen van hem en van Hortense, het eerst. Daar het zeer mooi weder was, ontbeet hij met zijne lotgenooten onder de tent van den schout-bij-nacht Malcolm, en bracht daar een groot gedeelte van den dag door. De kinderen hield hij ook ten eten met hunne ouders. Toch zou deze dag vergald geworden zijn, zoo Gourgand niet tot den volgenden dag de mededeeling had bewaard, dat hij door een soldaat gedurende een uur gevangen gehouden was.

Een van de schildwachts, die zijn consigne slecht had begrepen, arresteerde Gourgaud, die eerst zijne vrijheid herkreeg, toen de schildwacht door den korporaal werd afgelost. De grootmaarschalk Bertrand haastte zich bij Sir Hudson Lowe dienaangaande eene klacht in te dienen, maar deze vergenoegde zich met te antwoorden, dat het eene vergissing was, die niet weder zou plaats hebben. Acht dagen later evenwel hernieuwde zich dezelfde vergissing. De reden was, dat Sir Hudson Lowe persoonlijk consignes gaf aan de schildwachts, terwijl de commandanten er slechts kennis

van kregen door het rapport van den korporaal, wanneer deze den schildwacht afloste, aan wien het consigne gegeven was.

Deze en dergelijke dingen hadden eene slechte uitwerking op de gezondheid van Napoleon, want hij bleef dan hardnekkig in zijne vertrekken, die hij eerst verliet, wanneer de behoefte aan beweging zich door het zwellen zijner beenen en door hoofdpijnen levendig deed gevoelen. Napoleon meende dan steeds, dat een bad van eenige uren en nachtelijke arbeid de groote geneesmiddelen waren van het ongemak, door gebrek aan beweging veroorzaakt.

Daar O'Meara in zijne hoedanigheid van Engelschman niet aan dezelfde regelen onderworpen was als de andere bewoners van Longwood, bewees hij aan Napoleon wel eens den dienst van brieven over te brengen, die niet door de handen van Lowe waren gegaan. Zoo was Napoleon de vrijspraak van Drouot, de ontsnapping van Lavallette enz. te weten gekomen. Hij had ook van zijne familie brieven ontvangen. Sommige deelden hem mede, dat zijn zoon zich wel bevond en zichtbaar groeide; andere, dat zijne moeder, zijne zuster Pauline en zijne broeders zich bij hem wenschten te voegen, en hunne fortuinen te zijner beschikking stelden. Napoleon, getroffen door deze aanbiedingen, weigerde ze evenwel.

De kwellingen, waaraan Napoleon onderworpen was, hielden echter niet op. De vrees, dat hij mocht ontsnappen, vervolgde Lowe steeds, en 135 schildwachts stelden hem niet gerust. Eindelijk bracht een schip het met zooveel ongeduld verwachte hek, dat Longwood moest afsluiten van het overige gedeelte van het eiland; de sleutels van dat hek moesten steeds onder zijne bewaring blijven.

De plotselinge temperatuursveranderingen hadden altijd invloed op de gezondheid van Napoleon. Kenteekenen van dyssenterie openbaarden zich; men vreesde zelfs voor zijn leven. Hoeveel moeite Lowe ook aanwendde, om dit voor de Commissarissen verborgen te houden, zij vernamen het en vroegen officieele mededeelingen aangaande de gezondheid van Napoleon; ook hernieuwden zij hun aanzoek om tot hem toegelaten te worden. Lowe gaf niet toe, dat zij eene vrije gemeenschap met Longwood zouden onderhouden, maar wilde wel eene kopie geven van de bulletins, die hij van den dokter ontving. Dit was het begin van zijne twisten met dokter O'Meara. Hij wenschte, dat deze bulletins zou uitgeven naar zijn wil, hetgeen O'Meara weigerde. Daarop liet hij aan de Commissarissen valsche bulletins overhandigen, hetgeen door De Montholon toevallig werd ontdekt, toen deze met den baron Von Sturmer en den graaf De Balmain bij Montchenu ontbeet.

Meermalen kwamen er op St. Helena schepen uit Indië en van de Kaap, met Engelsche en ook Hollandsche passagiers, ten einde versche levensmiddelen in te nemen; verschillende passagiers wenschten dan Napoleon te zien. Tot groot verdriet van Lowe wendden zij zich dan slechts tot den grootmaarschalk Bertrand, om de eer te verzoeken aan Napoleon te worden voorgesteld, en gewoonlijk werd hun dat toegestaan. De voornaamsten vroegen hem, of zij hem in Europa van dienst konden zijn. Ik belast u met niets, was dan zijn antwoord, maar zeg aan uwe Ministers, wat gij gezien hebt. Ik ben hier op eene rots, die men voor mij nog kleiner gemaakt heeft, dan de natuur ze gevormd had, en waarop ik zelfs niet te paard kan rijden, na mijn geheele leven te paard gezeten te hebben. Ik woon onder een dak van planken, waar ik nu eens verteerd word door de warmte, en dan weder door eene doordringende vochtigheid. Ik kan niet uitgaan zonder omringd te worden door de politiedienaren van een meedoogenloos gevangenbewaarder. Ik kan niet aan mijne familie schrijven, noch tijding van haar ontvangen, zonder dien gevangenisbewaarder tot vertrouweling te hebben. De commandant van een dier schepen stelde zich geheel ter beschikking van Napoleon, en bood aan hem te brengen, waar hij wilde. Hij zeide, dat zijne verontwaardiging over het gedrag van Lowe hem daartoe aan-

dreef, eene verontwaardiging die algemeen was in Engeland in alle klassen der maatschappij, behalve bij eenige vrienden van de Ministers.

Ook een officier van het garnizoen vatte een plan tot ontsnapping op, waarvan de uitslag vrij zeker scheen te zullen zijn. Hoewel, gelijk wij gezien hebben, Napoleon nooit beloofd had, dat hij geenerlei poging tot ontsnapping zou aanwenden, en ook niet van plan was zulk eene belofte af te leggen, moet men tot zijne eer erkennen, dat hij beide plannen zonder aarzeling verwierp. Misschien ook rekende hij ze niet veilig genoeg.

Twee schepen, het eene uit Engeland, het andere uit China, brachten nieuwe redenen tot twist met Sir Hudson Lowe. Een konstabelmajoor, Rudowich genaamd, die zich aan boord van de *Baring* bevond, had zich belast met aan Napoleon eene mooie marmeren buste van diens zoon aan te bieden. Die buste was te Florence vervaardigd, volgens de bevelen van Maria-Louise, naar men zeide. Lowe evenwel zag er eene geheele samenspanning in; de buste kon eene correspondentie bevatten van het hoogste staatkundig belang. Zes dagen gingen er voorbij, zonder dat de buste naar Longwood gebracht werd, hoewel Napoleon, van den dag na aankomst van de *Baring* af, van de zending kennis droeg. Eindelijk kwam Sir Hudson Lowe bij den grootmaarschalk Bertrand en zeide hem met groote verlegenheid, dat een beeldhouwer van Livorno eene slechte buste van den zoon der aartshertogin Maria-Louise gemaakt had, en met de *Baring* naar St. Helena had gezonden met een brief, waarin hij erkent, dat de prijs er voor hem betaald is, maar dat hij honderd louis verwacht van de edelmoedigheid van generaal Bonaparte tot aanvulling van den prijs. Deze eisch was Lowe zoo overdreven voorgekomen, dat hij de buste niet had aangenomen, want het was blijkbaar eene schandelijke speculatie van den een of anderen slechten Toskaanschen beeldhouwer. Bertrand liet zich echter niet om den tuin leiden; hij verzekerde den Gouverneur, dat Napoleon een groot verlangen had de trekken van zijn zoon weder te zien, en hij verzocht hem nog dienzelfden avond de buste naar Longwood te zenden. Zij kwam echter eerst den volgenden dag. Napoleon liet aan Ruddowich een wissel van 300 pond sterling ter hand stellen, die hem echter eerst bijna twee jaren later werd uitbetaald.

Aan boord van de *Baring* bevond zich nog een ander geschenk voor Napoleon. Bij Quatre-Bras had deze het leven gered van den Engelschen kapitein Elphinstone, die zwaar gewond op het slagveld lag, en nu zond diens broeder hem uit dankbaarheid een ivoren schaakspel van een verwonderlijk maaksel, eene ivoren fichesdoos met dito mandje en twee prachtige ivoren korven van zeer groote afmeting, geheel opengewerkt. Elk dezer voorwerpen droeg de keizerlijke kroon, arenden en N's.

Deze geschenken dienden weder tot voorwendsel voor levendige redetwisten tusschen Lowe en Bertrand, en meer dan eene maand verliep er, alvorens zij aan Longwood werden afgegeven. Lowe vreesde, naar hij zeide, dat de stukken van het schaakbord dienden tot eene geheime briefwisseling, en was tegen de afgifte, omdat de voorwerpen kenteekenen droegen van de souvereiniteit van Napoleon.

Aan boord van het schip, dat uit China was gekomen, bevond zich Lord Amherst, die in dat land eene zending had volbracht. Daar deze vroeg om door Napoleon ontvangen te worden, werd alles gereedgemaakt als bij de eerste ontvangst van Sir Hudson Lowe. Het gevolg van Lord Amherst werd daarna voorgesteld. De uitslag der audiëntie was, dat Lord Amherst beloofde aan den Prins-Regent niets te verzwijgen; ook bood hij eerbiedig aan bij Sir Hudson Lowe bemiddelend op te treden. „Dat zou nutteloos zijn," antwoordde Napoleon, hem in de rede vallende, „misdaad en haat tegen mij strijden om den voorrang in den aard van dezen man. Hij heeft er behoefte aan mij te kwellen, gelijk de tijger om zijne klauwen in de prooi te slaan, waarvan hij er genoegen in schept den doodsstrijd te verlengen."

Aan den avond van deze audiëntie zeide Napoleon tot zijne omgeving: „Lord Amherst is niet geslaagd in zijne zending; toch is hij een diplomaat van verstand en kennis."

Het jaar 1818 begon onder treurige voorteekenen voor Napoleon's lotgenooten. Zijne gezondheid ging merkbaar achteruit, en Lowe begon zich ongerust te maken, daar hij vreesde, dat men hem dien achteruitgang zou toeschrijven. Wederom werden er vervalschte bulletins uitgegeven. Zoodra Napoleon dit vernam, weigerde hij de zorgen van O'Meara, omdat hij geen geneesheer wilde hebben, die aan de militaire discipline onderworpen was. Langdurige redetwisten hadden er over deze zaak plaats, want ook de Commissarissen hadden het uitgeven van valsche bulletins ernstig opgenomen. Zij begaven zich naar Plantation House, waar de baron Von Sturmer heftig protesteerde. De markies De Montchenu verklaarde zich te vereenigen met het door zijn Oostenrijkschen collega gesprokene, en de graaf De Balmain noemde de handeling laakbaar. Hij was met zijne positie verlegen, omdat hij op het punt stond de dochter van Lady Lowe te huwen.

Sir Hudson Lowe zwichtte, en er werd bepaald, dat geen bulletin zou worden uitgegeven, alvorens aan Bertrand of aan Montholon te zijn medegedeeld. Om te vermijden, dat een bulletin tot eene beleediging aanleiding zou kunnen geven, werd er tevens bepaald, dat daarin gesproken zou worden van den *zieke.*

Daar Napoleon aan eene vrij ernstige catarrhale aandoening leed, nam O'Meara dokter Stokoe van de *Conqueror* in consult en stelde hem aan Napoleon voor. Bij het tweede bezoek van dezen geneesheer werd hij evenwel aan zulke bepalingen onderworpen, dat hij aan den Schout-bij-nacht schreef, dat het hem onmogelijk was weder naar Longwood te gaan.

Nu Napoleon niet meer uit rijden ging, dewijl hij niet zonder gesurveilleerd te worden, te paard kon stijgen, en Lowe dat verbod niet wilde opheffen, dacht deze, dat eene verandering van woning een voldoend geneesmiddel zou zijn. Hij besloot daarom het huis, waarvan de materialen aanwezig waren, te laten bouwen, maar evenzeer op het plateau van Longwood, dewijl dat gemakkelijk te bewaken scheen. Hij deelde Napoleon dit voornemen mede, en zond hem alle plannen, opdat hij er de veranderingen in zou kunnen maken, die hem goeddachten. Napoleon antwoordde, dat elke woning in dat gedeelte van het eiland voor zijne gezondheid noodlottig zou zijn, dat er voor den bouw drie of vier jaren benoodigd waren, en dat hij dan een graf en geen huis noodig zou hebben.

Lowe liet zich door dit antwoord niet ontmoedigen en begon werkelijk te bouwen. Hij koos de plek uit, die voor den zuidoostenwind het meest beschut was, en liet een muur van zoden oprichten, die het gezicht en het gedruisch van eene werkplaats voor de oogen en de ooren benam.

Een nieuw verlies wachtte Napoleon. Wij hebben vroeger gezien, dat Gourgaud naijverig was op Las Cases, en daar Napoleon na diens vertrek meestal werkte met Montholon, verdroot dit Gourgaud, die nu zijne jaloezie op dezen overbracht, zelfs zóó, dat Napoleon dikwijls tusschen beiden moest komen. Misschien ook gaf de slechte staat van de gezondheid van Gourgaud tot zijn slecht humeur aanleiding. Hierbij kwam, dat hij ongunstige tijdingen aangaande den gezondheidstoestand van zijne moeder ontving. In allen gevalle hij vertrok, en verkreeg van Lowe, dat hij niet eerst naar de Kaap de Goede Hoop behoefde te gaan, maar zich kon inschepen op een vaartuig, dat terstond naar Engeland koers zette. Ook vertrok ongeveer dien tijd de Schout-bij-nacht Malcolm, die aan Sir Hudson Lowe mishaagde, omdat hij het lot van Napoleon meermalen trachtte te verzachten. Hij scheidde van Napoleon als vriend, en werd als stationschef in de wateren van de Kaap door den Schout-bij-nacht Plampin opgevolgd, die weinig geneigd was Longwood te bezoeken. Na het vertrek van Gourgaud kwam de kamerdienaar Marchand meer in het vertrouwen van Napoleon. Hij

werd nu door den laatste gewoonlijk „mijn zoon" genoemd.

De dood van den hofmeester Cipriani, die eenigen tijd vóór het vertrek van Gourgaud overleden was, was een gevoelig verlies voor de Fransche kolonie. Hij diende het diner van Napoleon op, toen hij plotseling zulke hevige pijnen gevoelde, dat het hem onmogelijk was alleen zijne kamer te bereiken. Vier en twintig uren later werd hij op het kerkhof van Plantation House begraven; vele kolonisten en officieren van het garnizoen woonden de teraardebestelling bij. Napoleon betreurde hem en dicteerde een treffenden brief aan zijne weduwe, terwijl hij haar tevens een pensioen verleende, als bewijs van zijne tevredenheid over de goede diensten van haar echtgenoot. Cipriani was nog jong, maar had zich aan Napoleon doen kennen door zijne toewijding en door de wijze, waarop hij moeilijke zendingen voor de zaken van Napels en van Opper-Italië had volbracht. Hij behoorde toen tot de geheime politie; eerst nadat Napoleon van Elba was ontvlucht, was hij in de hoedanigheid van hofmeester in diens dienst getreden.

Zonderlinge speling van het toeval. Lowe en Cipriani, die zich op de rots van St. Helena bij elkander bevonden, hadden beiden eene zoo verschillende rol gespeeld bij de verovering van het eiland Capri door de Franschen, in 1806. Lowe commandeerde toen als luitenant-kolonel op het eiland een legioen, gevormd uit Corsikaansche en Napolitaansche uitgewekenen, en de Engelschen stelden veel belang in het bezit van het eiland. Door toedoen van Cipriani, die een spion van Lowe, Suzannelli geheeten, omkocht, viel Capri door verraad in handen der Franschen. Lowe heeft de toedracht der zaak nooit geweten.

Napoleon was gewoon geraakt aan dokter O'Meara, die hem tijdingen bracht en hem een nauwkeurig verslag gaf van de Engelsche dagbladen. Daar Sir Hudson Lowe dit ontdekt had, had hij geëischt, dat O'Meara hem zijne gesprekken met Napoleon zou mededeelen. Dokter O'Meara had dit geweigerd, zeggende, dat, als goed en getrouw Engelschman, hij wel zou zeggen, wanneer er sprake was van een plan van ontsnapping, maar dat hij zijne plichten van geneesheer kende, en als zoodanig zijn zieke niet zou verraden door de bijzonderheden, die hij aan zijn vertrouwen verschuldigd was, mede te deelen. Na eene hevige woordenwisseling op Plantation House kreeg O'Meara bevel, zich op Longwood als in arrest te beschouwen, en evenals de Franschen het niet te verlaten zonder gevolgd te worden. Napoleon zeide, dat zijn geneesheer hem moest toebehooren en dat, zoo men, om hem vrij te laten, eischte, dat hij van den Gouverneur zou afhangen, hij hem niet langer wilde hebben. Drie maanden lang duurde de strijd, gedurende welken O'Meara beurtelings van Napoleon werd weggenomen, aan hem werd teruggegeven en wederom werd weggenomen. Toen werd hij met geweld naar Europa ingescheept. Napoleon vroeg hem zich naar Maria-Louise te begeven, en aan zijn broeder Jozef het pak brieven te gaan vragen, dat, zooals wij gezien hebben, hij dezen te Rochefort had ter hand gesteld, die brieven, geschreven door de keizers van Rusland en Oostenrijk, den koning van Pruisen enz., uit te geven, en de schrijvers aldus aan de kaak te stellen. Maar O'Meara kon geen verlof krijgen om zich naar Maria-Louise te begeven, en de brieven waren toevertrouwd aan ontrouwe handen, welke ze voor hoogen prijs hadden verkocht aan de souvereinen, die er zooveel belang bij hadden ze te doen verdwijnen.

Sir Hudson Lowe vreesde nu voor de verantwoordelijkheid, die hij op zich had geladen, door O'Meara te doen vertrekken, en wenschte, dat Napoleon zich zou doen behandelen door dokter Baxter, chef van den geneeskundigen dienst van het eiland. O'Meara had Napoleon ook dezen dokter aanbevolen, als iemand van talent en van een onberispelijk karakter. Maar Napoleon had geen vertrouwen in dokters, behalve in zijn vroegeren geneesheer Corvisart en later ook in O'Meara. Hij wilde sterven

aan zijne ziekte, was hij gewoon te zeggen, en niet aan de geneesmiddelen, en Baxter werd geweigerd. Lowe was nu ook beroofd van een getuige, op wien hij zich kon verlaten, van de tegenwoordigheid van den gevangene. Die tegenwoordigheid was nu moeilijk vast te stellen, daar Napoleon zich somtijds in geene acht dagen vertoonde, en de officier van dienst de deur van de kamer niet met geweld durfde openen, omdat Napoleon zijne bedienden had doen wapenen en bevel had gegeven, den eersten den besten overhoop te schieten, die met geweld zou willen binnendringen. Lowe had over die zaak dikwijls een langdurig onderhoud met Montholon, die, om alle moeilijkheden te voorkomen, den officier ging waarschuwen, wanneer Napoleon van plaats zou veranderen, of van het eene vertrek naar het andere zou gaan, waarop deze kwam aansnellen, om hem te zien en van zijne aanwezigheid verslag uit te brengen.

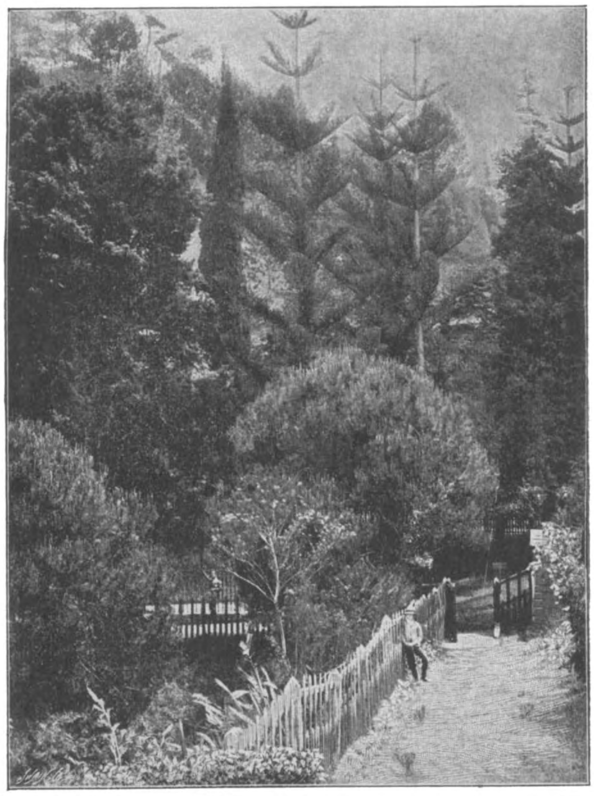

Het graf van Napoleon op St. Helena.

In de eerste dagen van November 1818 deelde Sir Hudson Lowe aan Montholon eene depêche van Lord Bathurst mede, inhoudende dat uit Italië zouden vertrekken twee priesters, een geneesheer, een hofmeester en een kok, gezonden door den kardinaal Fesch, oom van Napoleon, maar eerst den 21sten September van het jaar 1819 kwamen zij aan. Die tijding werd met levendige vreugde ontvangen, want het gebrek aan geneeskundigen bijstand werd, den achteruitgang van Napoleon's gezondheidstoestand in aanmerking genomen, levendig gevoeld. Ook de Commissarissen lieten geene gelegenheid na, om ongerustheid te toonen. Op aanhouden van Montholon en Marchand beproefde hij eenige tochtjes te paard. Men bood hem een klein paard aan, gemakkelijk te bestijgen, en hij vond in die tochtjes een genoegen, dat hij niet verwacht had. Hij gevoelde zich dan ook wat beter. Tegen het einde van December verergerde zijn toestand weder. Den 1sten Januari 1819 kon hij zijne kamer niet verlaten, de zwelling zijner beenen en zijner gewrichten belette hem zich te kleeden; den 9en viel hij in zwijm, te midden van zijn arbeid; den 16en en 17en nieuwe crisis. Op den avond van laatstgenoemden dag schreef de Grootmaarschalk aan dokter Stokoe van de *Conqueror* op Longwood te komen; maar hij kwam eerst den 19en, en verontschuldigde zich over zijn uitblijven, dewijl hij zooveel moeilijkheden had ondervonden, alvorens verlof te krijgen het admiraalschip te verlaten. Na zijn bezoek schreef hij dan ook aan Bertrand, dat hij alle reden had te gelooven, dat, op bevel van zijne chefs, zijn dienst bij Napoleon hem zoo onaangenaam zou worden gemaakt, dat hij zich

verplicht zag, voor de eer dien te vervullen te bedanken. Daar de leverontsteking, waaraan Napoleon leed, niet verwaarloosd kon worden in een klimaat als dat van St. Helena, drong hij er ernstig bij Bertrand op aan van Napoleon de toestemming te verkrijgen, dokter Werling van de artillerie te ontvangen. Napoleon weigerde evenwel zijne toestemming te geven, en daar dokter Stokoe niet meer kwam, ontving hij gedurende verscheidene maanden geene geneeskundige hulp. Een strenge leefregel, amandelmelk en baden hielden den voortgang van het kwaad tegen; zijne lichamelijke krachten herstelden zich een weinig, en daarmede ook zijne geestelijke.

In den toestand, waarin hij zich bevond, had hij bijna den arbeid opgegeven. Hij had er niet meer aan gedacht zijne veldtochten te dicteeren; het scheen, dat zijn eigen leven hem verveelde. Hij ontving evenwel omstreeks dezen tijd historische werken betreffende de groote veldheeren van alle tijden, en hij vatte het plan op hun leven te beschrijven. Hij zette zich aan het werk en had weldra het leven van Frederik den Grooten, van Turenne en Cesar bestudeerd. Hij begon met de beschrijving van het leven van Cesar, welke hij Marchand dicteerde. Maar een nieuw verlies wachtte hem. Mevrouw De Montholon had door hare lieftalligheid er veel toe bijgedragen om zijn gevangenschap te verzachten; maar ook zij werd door eene leverziekte aangetast, die snelle vorderingen maakte. Zij vreesde ook voor hare kinderen en moest noodzakelijk vertrekken. Napoleon wilde, dat haar echtgenoot haar tot reisgezel zou dienen; maar deze, den toestand van zijn meester inziende, weigerde, en zij scheepte zich alleen met hare kinderen in. Sedert dien tijd gebruikte Napoleon steeds het middagmaal met De Montholon, want tengevolge van de oneenigheid tusschen Gourgaud en Montholon at hij ook des Zondags alleen.

Ook Bertrand sprak er dikwijls over, dat zijne kinderen eene Europeesche opvoeding noodig hadden. In hun binnenste verlangden hij en zijne vrouw zeer, ook naar Europa terug te keeren, zoodat Napoleon den tijd voorzag, waarop hij vrij wel alleen zou zijn.

Ondertusschen verergerde de kwaal van Napoleon hoe langer hoe meer, en dikwijls gingen er dagen achtereen voorbij, zonder dat hij door de Engelschen werd gezien. Lowe, getrouw aan zijne instructiën, stelde alle pogingen in het werk, om hieraan een einde te maken. Hij wilde, dat de ordonnansofficier hem alle dagen zou zien op de wijze, waarop het hem behaagde. Bertrand en Montholon verzekerden hem, dat, wanneer de verblijfplaats van Napoleon geschonden werd, er zekerlijk bloed zou vloeien. Tot nog toe was de correspondentie steeds gevoerd tusschen Lowe en Bertrand als grootmaarschalk. Lord Bathurst, meenende, dat die wijze van handelen aan Napoleon te veel het voorkomen van een souverein gaf, had vroeger reeds bevolen, dat de mededeelingen, die voor hem bestemd waren, hem persoonlijk zouden worden overhandigd, en nu besloot Lowe dat bevel ten uitvoer te brengen, als een zeker middel om Napoleon te zien. Hij kwam vergezeld van een grooten staf, liet Montholon en Marchand roepen, deelde hun zijne orders mede, en verklaarde, dat de eerste, die tegenstand bood, naar de Kaap zou worden gezonden. Hij kreeg tot antwoord, dat niets veranderd zou worden aan de gebruiken voor Napoleon vastgesteld. Lowe vertrok vol spijt, zeggende, dat hij met geweld den wil van het Britsche gouvernement zou doen eerbiedigen. Werkelijk kwam den volgenden dag een goed begeleid officier, richtte zich tot de bedienden, zeggende, dat hij eene boodschap aan Napoleon Bonaparte over te brengen had, en dat men hem de deur moest openen. Men verwees hem naar Marchand, die hem op zijne beurt naar Bertrand verwees. Aldus afgewezen, begon hij het huis te doorloopen, aan de deuren te kloppen, en naderde die van Napoleon. Deze zat rustig te lezen met zijne pistolen vóór zich, terwijl alle bedienden gewapend achter de deur

stonden. Daar deze op het kloppen niet geopend werd, steeg de officier weder te paard en ging naar Plantation House, zonder zijne zending volbracht te hebben.

Voorloopig werden de Franschen met rust gelaten, maar den 29sten Augustus deelde Lowe aan Montholon mede, dat hij den ordonnansofficier had bevolen, zich dagelijks aan de deur van Napoleon te vertoonen, en iedereen, die zich er tegen zou verzetten, te arresteeren, om terstond ingescheept te worden.

Sir Hudson Lowe voerde evenwel zijne bedreigingen niet uit. Zijne instructiën in aanmerking genomen, kan men niet zeggen, dat het hem aan lankmoedigheid ontbrak. Den 4en September kwam hij Montholon aankondigen, dat het hem voldoende was, wanneer deze zijn woord van eer wilde geven, dat Napoleon nog op Longwood was. Montholon aarzelde dienaangaande niet. Deze staat van zaken duurde tot den 21sten September, toen eindelijk de personen aankwamen, door den kardinaal Fesch gezonden. Het waren de Italiaansche geneesheer Antomarchi, een jong mensch, die eenig vernuft, weinig ondervinding en veel verwaandheid bezat; de abt Buonavita, een goede oude priester, en de abt Vignali, een jong geestelijke, — beiden brave menschen, maar zonder geleerdheid en met weinig verstand, — een hofmeester en een kok. Napoleon liet nu voortaan door deze geestelijken des Zondags de mis vieren, en hoewel hij niemand dwong daarbij tegenwoordig te zijn, zag hij toch gaarne, dat zijn personeel er bij tegenwoordig was. De geestelijken verhaalden hem ook van zijne moeder, van zijne zuster Pauline en van zijne broeders Lucien en Jozef, die zij gesproken hadden.

Met het schip, dat de bovengenoemde personen had overgebracht, waren ook verscheidene kisten boeken aangekomen. Volgens sommigen bevond zich in eene dier kisten het portret van zijn zoon, naar de natuur geschilderd, volgens anderen werd hem dit door Antomarchi ter hand gesteld. Hoe het zij, Napoleon beschouwde het langen tijd met oogen vol tranen, vervolgens een Racine nemende, sloeg hij het treurspel Andromaque op. „Andromaque", zeide hij, „is het stuk der ongelukkige vaders." Daarop begon hij eenige regels te lezen, maar het boek viel hem uit de hand, toen hij las:

„Je passais jusqu'aux lieux où l'on garde mon fils,
Je ne l'ai point encore embrassé d'aujourd'hui."

De gedachte aan dien zoon hield hem dikwijls bezig, en dat was ook de reden, waarom een van zijne grootste genoegens was, de kinderen van Bertrand bij zich te roepen, hunnen spelen bij te wonen en hunne geschillen te beslechten.

Het einde van het jaar 1819 was kalm. Aan Antomarchi had Napoleon weder verklaard, dat hij wilde sterven aan zijne ziekte en niet aan de geneesmiddelen. Op één punt evenwel stemde Antomarchi met O'Meara en Stokoe overeen, namelijk, dat beweging voor zijne beterschap noodzakelijk was, en dat, wanneer hij niet te paard wilde stijgen, omdat hij door een officier gevolgd moest worden, eene bearbeiding van den tuin even goed was. Dadelijk besloot hij zich aan die nieuwe oefening te wijden, en hij verplichtte de geheele kolonie hem daarbij behulpzaam te zijn. Hij wilde een tuin aanleggen bij zijne vensters, en de minste bedienden, ja zelfs de Chineezen, moesten onder zijn opzicht werken. Hij zou daarin beschutting vinden tegen de onaangenaamheid van den passaatwind en een weinig schaduw. Iedereen moest te 4 uren opstaan en de spade ter hand nemen. Werkelijk bracht deze bezigheid eenige verbetering in zijne gezondheid teweeg, en daar nu de ordonnansofficier verscheidene gelegenheden had om hem te zien, bedaarde de vrees van Lowe, en hoorde men alleen over hem spreken door zijne correspondentie met dokter Antomarchi, die verscheidene twisten met de schildwachts had, omdat hij zich niet aan de bepalingen wilde onderwerpen. Lowe vergrootte ook de plek, waarop Napoleon kon

rijden zonder gevolgd te worden, en deze kreeg weer lust in het paardrijden.

Zoo naderde de 1ste Januari 1820, die nog een gelukkige dag voor Napoleon was. Hij verzekerde dan ook aan zijne omgeving, dat hij zich in langen tijd niet zoo wel had gevoeld. Het weder was in het laatst van 1819 en in het begin van 1820 zeer fraai, en dat had ook een gunstigen invloed op hem en moedigde hem aan. Des morgens te 4 uren was hij reeds met de spade in de hand, een grooten strooien hoed op het hoofd en rood marokijnen pantoffels aan de voeten, aan het werk, of bestuurde dat van anderen, vooral van de Chineesche werklieden. Te 10 of 11 uren werd de warmte te lastig, dan dineerde hij onder de tent met zijn volk aan twee tafels, éëne voor zijne voornaamste lotgenooten, en éëne voor zijne bedienden. Na het diner namen allen rust, daarna eindigde hij den dag met lezen of dicteeren. In weinige dagen was hij er in geslaagd, om van graszoden twee ringvormige wallen van elf of twaalf voet hoogte te doen oprichten, die tot verlenging van de muren van zijne slaapkamer en van de bibliotheek dienden. Toen dit werk geëindigd was, liet hij vier en twintig groote boomen koopen, waaronder citroenboomen en een eik, die door artilleristen met behulp van honderden Chineezen naar Longwood werden overgebracht. Napoleon liet die boomen tot eene laan planten, waarin men uit de bibliotheek kon komen, en bestuurde dat werk zelf. Een enkele was gestorven, toen de Franschen St. Helena verlieten. Daar er geen water op Longwood was, iet hij het afleiden uit het reservoir, dat Lowe aan de Piek van Diana had laten maken, en na weinig tijds groeide alles welig.

De roep, die van de tuinen uitging, had Suzanna Johnson, de jongste dochter van Lady Lowe, den moed gegeven, om alleen naar Longwood te gaan en Montholon te verzoeken haar de nieuw geschapen tuinen te laten zien. Montholon, die er zeker van meende te zijn Napoleon niet in den tuin te ontmoeten, bood haar den arm aan, en geleidde haar er heen. Maar nauwelijks hadden zij tien stappen gedaan, of voorbij een prieel gaande, bevonden zij zich tegenover hem, zittende op eene bank. Napoleon sprak zeer minzaam tot Suzanna, liet haar een presenteerblad met suikergoed brengen, sprak geen woord, dat haar er aan kon herinneren, dat zij van Plantation House kwam, en plukte bij haar vertrek eene roos, die hij haar aanbood, als eene herinnering aan hetgeen zij haar pelgrimstocht noemde.

In het begin van Mei nam de ongesteldheid van Napoleon weder toe, zoodat hij weinig uit rijden ging. Het nieuwe huis vorderde overigens snel; bijna dagelijks kwam Lowe door zijne tegenwoordigheid de werklieden aansporen. „Het zal mij tot graf dienen," was Napoleon gewoon te zeggen, wanneer er over gesproken werd.

Verjaardagen waren altijd oorzaak, dat de gedachten van Napoleon teruggevoerd werden naar de gebeurtenissen, waaraan zij herinnerden. Den 18en Juni brachten zijne herinneringen hem op den slag van Waterloo terug. Hij wilde nog eens lezen, wat hij aan Gourgaud gedicteerd had, en bracht acht dagen door met het verhaal hier en daar te veranderen. Inlichtingen aangaande eenige belangrijke feiten hadden zijne meening gewijzigd. De eerste rapporten, b.v., hadden vermeld, dat de woorden: „De garde sterft en geeft zich niet over!" door Cambronne waren geuit; maar de maarschalk Bertrand verzekerde, dat hij ze gehoord had uit den mond van generaal Michel. Nu had Gourgaud van St. Helena eene kopie medegebracht, van hetgeen Napoleon hem over den veldtocht had gedicteerd, en deze als zijn werk uitgegeven. Hetzelfde verhaal, hier en daar door Napoleon gewijzigd, is ook afgedrukt in de verzameling van diens werken.

Den 25sten, toen hij met de revisie gedaan had, zeide hij tot Montholon: „Laten wij er niet meer aan denken, neem al dat werk weg en laat mijne paarden voorkomen; een tochtje te paard zal mij goed doen." Hij doorreed daarop de plaats voor zijne vrije tochten toegestaan, en dineerde vervolgens goed.

Ieder schip uit Europa, dat brieven, kisten met boeken of instructiën van het Engelsche gouvernement aanbracht, was voor Lowe de aanleiding tot een bezoek aan Longwood. Nu kwam hij den 6en Juli 1820 bij Montholon met eene depêche van Lord Bathurst aangaande Bertrand, welke inhield, dat maarschalk Bertrand en diens echtgenoote van plan waren te vragen naar Europa terug te keeren, en het gezelschap van generaal Bonaparte op Longwood, tengevolge van hun vertrek, zeer zou verminderen. Daarom was zijne Britsche Majesteit geneigd aan het verlangen van Napoleon te voldoen, en zijne toestemming te geven tot hunne vervanging door een ieder, wiens aankomst op Longwood den Generaal aangenaam zou zijn. Zoo generaal Bonaparte de keuze liever aan kardinaal Fesch of aan prinses Pauline de Borghèse wilde overlaten, zou Lord Bathurst hun onmiddellijk eene mededeeling te dien opzichte doen toekomen. Maar de personen, die naar Longwood werden gezonden, moesten zich aan dezelfde reglementen onderwerpen, als vastgesteld waren voor diegenen, die zij kwamen vervangen. Montholon weigerde den inhoud der depêche aan Napoleon over te brengen, en trachtte Lowe te overtuigen, dat Lord Bathurst aangaande de plannen van Bertrand verkeerd was ingelicht, want dat deze er nooit aan had gedacht naar Europa terug te keeren. Lowe vertrok daarop, de depêche medenemende, maar zond den volgenden dag aan den abt Buonavita een afschrift er van, met verzoek dit aan generaal Bonaparte te overhandigen. De abt Buonavita bracht beide brieven aan Montholon, die hem overhaalde er niet over te spreken, maar ze terstond in handen stelde van Bertrand, die er ten hoogste over verwonderd was. Hij kon het zenden van de depêche alleen toeschrijven aan het schenden van het brievengeheim. Hij had werkelijk aan zijn ouden vader geschreven, dat het hem zeer leed deed, dat hij zich in de onmogelijkheid zag aan zijne kinderen die lessen te doen geven, die hunne opvoeding gebiedend eischte, en dat het noodzakelijk zou kunnen worden, dat hij eene reis naar Europa ondernam, om ze bij hem te brengen, wanneer de gebeurtenissen niet spoedig een einde maakten aan de gevangenschap van den Keizer.

Bertrand bracht alles bij Napoleon. Zijne zoo natuurlijke verklaringen werden begrepen, en de beide brieven kregen eene plaats in de archieven, die Montholon bewaarde, terwijl de abt Buonavita bevel kreeg aan Lowe te antwoorden, dat hij diens brieven had overhandigd, en met geen enkel antwoord was belast geworden.

Dit voorval had evenwel een ongunstigen invloed op den toestand van Napoleon. Hij was zelfzuchtig genoeg om te denken, dat zijne omgeving hem boven alle anderen liefhad, en hoewel Bertrand en diens vrouw tot aan zijn dood op St. Helena bleven, was hij toch door dit geval onaangenaam aangedaan.

De laatste verjaardag van Napoleon, 15 Augustus 1820, was nog eens voor hem een gelukkige dag. Als gewoonlijk gaf hij iedereen geschenken, en de luidruchtige vreugde, welke die geschenken bij Napoleon en Hortense, kinderen van Bertrand, teweegbrachten, was hem aangenaam. Spoedig daarop werd hij weder lijdend en werkte niet meer; ternauwernood verliet hij zijne canapé. Hij klaagde steeds over hetgeen hij zijn „messteek" onder de linkerborst noemde. Den 2en September liet hij door Bertrand een brief schrijven aan Lord Liverpool, den opvolger van Lord Bathurst, om dien de vrijheid te vragen in Engeland of in eenig ander land, dat men hem zou aanwijzen, minerale baden te gaan gebruiken. Aanvankelijk wilde Lowe den brief niet verzenden, omdat hij verzegeld was, maar eindelijk gaf hij toe. Het antwoord bleef echter uit.

(Slot volgt.)

MENSCHEN EN SIGAREN.

AMSTERDAMSCHE SCHETS DOOR A. ILSEN.

Zijn Vondel, Milton, Dante, Camoëns, Cicero, Socrates, Sophocles, Homeros of Koning Salomo niet allen menschen, die hun land en hun tijdperk tot eer verstrekten?

Zijn, of beter waren ze niet allen bollebozen op hun gebied?

En toch — ondanks alles, houd ik staande, dat géén van die allen mij kan overtreffen in de bewerking van dit *mijn* onderwerp en titel.

Waarom?

Ja, in hun tijd, ziet u, bestonden er wèl menschen, maar — gèen sigaren en dus...

— Morgen, M'neer!

— Morgen Bocker! Ik moet sigaren hebben, maar betere dan de vorige; die waren zoo gemeen mogelijk. Hoe kan je mij nu zulke sigaren geven?

„Ja, ja! Ik weet het, lekker waren ze niet, er werd meer over geklaagd. Och! ik zit er niet in en u kunt van mij toch niet verlangen, dat *ik* alleen de slechte oprook. 'n Segaar, M'neer, is een raar iets. 'n Segaar is percies 'n minsch. Toen ik jong was, zeê ik: een segaar is net een meissie. De één wil een dikke, wéer één 'n dunne, dié weer een lichte, een ánder wil een zware; er zijn d'r, die op een lange en ook wel die op een korte segaar vallen. Dan hê-je minsen zonder smaak; nou, die stop je wat leelijks in de handen. Dezelfde soorten meissies vragen ze ook, waar of niet? Afijn, nou bin ik oud. Ik bin in mijn drie-en-zeuventigste, ik weet nou meer van de wereld, nou zeg ik: een segaar is net een mins.

„Perbeert u deuze onderwijl 'res; da's een nuw merk, dan sel ik u vertellen, waarom een segaar percies een mensch is."

Ik wou ditmaal secuur in mijn keus zijn en weten wat ik kocht, daarom nam ik het voorstel aan. Eerst werd de sigaar zorgvuldig aangestoken, een paar forsche trekken, een rookwolkje passeerde mijn reukorganen en toen keek ik het kooltje vuur even aan, dat zich reeds in een aschlaagje hulde.

— Dat nieuwe merk is nog zoo slecht niet, merkte ik voorzichtig op.

— Ja, M'neer! het zit ook in een heel eenvoudig kissie, de verpakking is niks mooi; wat zijn er niet veel menschen, die er heel eenvoudig in de kleeren uitzien, en toch goed, degelijk zijn, zoo gaat het met sigaren ook dikkels, mooie lintjes, goud, medailles, heele schilderijtjes, dat alles moet van de segaar af en de kwaliteit wordt minder.

— Bocker, dat merk bevalt me!

— Dat doet me plezier, M'neer! Maar van merreke gesproken. Zijn er niet een hoop slechte merreke bij de minsen ook? Om u één voorbeeld te noemen: een jongen, die nog zoowat in de perremetaosie van me is, een gemeene zuiplap, een dagdief, die gapte van z'n moeder de sjente, die ze met hard werken verdiende. In plaats dat het geld hem in zijn zak brandde, voelde hij zich rijk en liet dat geld rollen. Die lammeling komt verleden week in *mijn* winkel om segaren te koopen. Die zijne niet voor jou te koop, zee-ik, ga jij je rookertjes maar halen in die verdachte segarenwinkeltjes. Zoo'n merk als jij mot segaren halen, waar een luchie an is, bij dames, die ook merreke zijn. Al mijn segaren zijn nog te goed voor een merk, voor uitschot...

— Goeden morgen, vriend! klinkt het afgepast en kwasi-deftig achter mij.

Onwillekeurig zie ik om en griezel bijna. Wat een vent! van den bol van zijn hoed tot zijn voetzolen, overal geeft hij ergernis, een verschijning om hem zijn hoed over de oogen te slaan. Wat grazen die lange vingers in zijn groote portemonnaie, om er ten laatste een dun dubbeltje uit te halen. Bocker geeft hem de sigaren, hij steekt gelijk over en laat het dubbeltje eerst dan los als hij de sigaren in handen heeft. Portemonnaie en sigaren worden uiterst zorgvuldig opgeborgen, zoo diep mogelijk. Bij het openen dichtknoopen van z'n overjas laat hij ons het zwarte pak en witte das bewonderen en bekennen moet ik, er heerscht een vlekkelooze harmonie in kleeding, stem en houding van dat vervelende wezen.

Hij verdwijnt, dat lucht op.

— Die denkt zeker op zijn pantoffeltjes den hemel binnen te wandelen. Jammer dat hij daar „en negligé" komt, ik geloof, dat zijn godsdienst in zijn kleeren alleen zit.

— Och wat! Boerenbedrog, M'neer! U docht zeker, dat-ie een soort cattegeseermeester was? Nee, hoor! Hij is zakwaarnemer.

— Zaakwaarnemer, bedoel je, Bocker!

— Nee, m'neer! hij is zakwaarnemer. Die hooge hoed, dat zwarte pak en die witte stropdas, dat is allemaal fut, dat zit van buiten ... percies as bij een segaar het dekblad. Soms is zoo'n dekblad erg mooi en fijn, maar vraag niet wat voor vulles er onder zit. Zie je M'neer, het binnenwerk — dat is bij een sigaar en een mensch 't voornaamste.

Dàt soort menschen is gevaarlijk. Voor dieven kan je de deur sluiten, maar voor zoo'n merk, in zoo'n verpakking, met zoo'n dekblad en zulk slecht binnenwerk, dat haal je in huis tot je schade en schande. Hem ken ik op een prikkie, vroeger was-ie op ...

— Bocker, nou is die sigaar verstopt.

— Knijpen, Meneer! knijpen! Ja, een segaar is net een mensch. Mijn vrouw was van morgen ook verstopt in d'r hoofd. Kind, zeg ik (zij is pas vijf-en-zestig), kind, neem een snuifie. Ze deed het, nieste en klaar was ze.

— Nu ja, verstopt kan een mensch ook wezen, maar lek ... ?

— En dan Natte Heintje, M'neer! die vent met die rooie neus. Als die niet lek was, waar liet-ie dan al de jenever? — Maar van wat ànders gesproken, kent u den zoon van den kruier op den hoek? Die is waarachtig koloniaal geworden. Van morgen was-ie in den winkel, een heel oppassende jongen, maar hij kon maar geen werk krijgen, toen teekende hij. Ja, ik docht toe weer, 'n segaar is net een mins. As je op de Nieuwmarkt segaren koopt, tien voor een dubbeltje en één toe, dan zeg ik, laat de kwaliteit niet best zijn, heel veul geld is het toch ook niet. U kent dien jongen, vindt u ook niet, dat het land een schijntje geld voor zoo'n kerel betaalt? Z'n ouwers hebben heel wat meer aan hem ten koste gelegd. Schande, dat je menschen kan krijgen, die zich voor een paar honderd gulden laten doodschieten. En dan — 't is kemiek, maar het end van menschen en segaren is ook percies eender. 'n Beetje stof of asch, da's alles wat er van overblijft.

— Ja, maar Bocker, een sigaar kan b.v. toch niet pianospelen.

— De meeste menschen, goddank ook niet en die het wel kennen, doen het om te geuren. Nou, dat kan een segaar ook, soms welles heel leelijk en dat er van segaren en van menschen de puntjes afgaan als hun laatste uurtje bijna slaat, dat merkt u aan mijn praten.

— Het binnenwerk in je hoofd is nog goed gemêleerd, Bocker, zeg ik vertroostend.

— 'n Kissie van deuze thuisbrengen, M'neer?

— Goed Bocker! maar laat je sigaren in het vervolg op goeie menschen lijken, asjeblieft. Dag, Bocker!

— Dag, M'neer!

(*Het vertooningsrecht van alle in dit tijdschrift voorkomende tooneelstukken wordt voorbehouden volgens de Wet van 28 Juni 1881 en kan worden verkregen door tusschenkomst van den heer J. A. Holtrop, Sarphatipark 32, Amsterdam, of rechtstreeks van de auteurs.*)

Het Evangelie des Bloeds.

DRAMA IN EEN BEDRIJF

DOOR

PAUL HYACINTHE LOYSON.

(Vertoond 18 Mei 1902 door de Haagsche dilettanten-tooneelvereeniging A. D. O. op den herinneringsdag van het groote Internationale Vredes-Congres in 1899, te 's-Gravenhage.)

Door den dichter geautoriseerde vertaling naar de onuitgegeven Tooneelbewerking.

PERSONEN:

ADMIRAAL.
MELVILLE.
HIGGINS.
JANE.
VREEMDELINGE.

ADMIRAAL. Luister, kind; uit liefde voor jou wil ik voor de laatste maal herhalen: wat ook mijne intieme gevoelens over den oorlog mogen zijn, hier ben ik admiraal Mansfield, hier ken ik slechts één plicht: mijn consigne. De oorlog is verklaard.

JANE. Wie heeft je dat consigne voorgeschreven? Eene regeering, een kabinet dat ieder oogenblik kan vallen.... Trouwens, de oorlog is nog niet begonnen.... je hebt het daareven zelf gezegd; de enkele geweerschoten tellen niet.

ADMIRAAL. Ik herhaal: het is onmogelijk. In ieder geval is mijn eerste, mijn naaste plicht: zoodra de dag ontbreekt slag te leveren.

JANE. Je eenige plicht is gehoorzaamheid: hier behoeft echter geen enkel bevel te worden opgevolgd; je handelt geheel op eigen gezag. — Je zoudt dus in geen enkel opzicht aan je opdracht te kort doen door heden nog niet aan te vallen!

ADMIRAAL. Maar zie toch in, mijn arm kind, dat dit niets dan uitstel zou zijn, de oorlog is verklaard.

JANE. Nog een enkel oponthoud en wij zullen hem beletten. Het volksgeweten ontwaakt .... de stem der gerechtigheid begint weder luider te spreken .... Ziedaar, lees, de eerlijke getuigenissen, de woorden der helderzienden .... (*zij gaat naar het bed, neemt uit den zak van haar mantel een pak couranten en vestigt er zijne aandacht op*) Lees de titels dezer artikelen .... zie de kentering in de publieke opinie. (*leest*) „De laatste hoop der regeering" .... „De aanstaande val van het ministerie" .... en vooral dit „God geve, dat het eerste schot niet valt!"

ADMIRAAL. (*Wijst de couranten af*). Ah, bah, courantengeschrijf ....

JANE. Lees dan dit verzoekschrift; dat is niet geteekend door journalisten, maar door de eerste mannen van het land.

(*Mansfield neemt werktuigelijk het verzoekschrift en gaat zitten, het hoofd in de handen.*)

JANE. Zie .... daar .... en daar .... Je ziet toch, dat ik geen droomster ben. De goede trouw van het land is begoocheld door de oude, kletterende phrasen over vaderlandsliefde, die het listig worden voorgepraat; de regeering is gedwongen door eene bende bandieten; de meerderheid van ons volk heeft zijn ziel prijsgegeven .... Maar nu herneemt zij hare rechten weder en het verontwaardigde land werpt zijn tijdelijke gevoelloosheid van zich om die ellendelingen te doen boeten voor deze schandelijke afdwaling! .... Lees .... lees toch, de oorlog is niets dan eene speculatie: het is de verovering van het goud door menschenbloed; de Napoleons der nijverheid waren op 't punt om de zonen van ons volk, de legerhoofden — om onbewust ook jou, de rechtvaardige christen — te verlagen tot het werktuig hunner misdaad!

ADMIRAAL. (*Het lezende*). Heeft Hartford geteekend?!

JANE. Ja, Hartford, onze grootste rechterterlijke autoriteit, heeft ook geteekend. Hij kwam nog op 't laatste oogenblik aan het station, toen ik New-Haven ging verlaten. (*Korte stilte*).

ADMIRAAL. Sherbank ook? Maar hij maakt toch geen oppositie tegen de regeering?

JANE. Juist daarom. Bij alle partijen zijn al degenen, die het wel meenen, tegen dezen oorlog.

ADMIRAAL. Wat? De oude Norban ook?

JANE. Ja, onze eerwaardige patriarch teekende bovenaan. Ik ben naar hem toegegaan; je weet dat hij verlamd is, en terwijl hij met zijn wasgele hand zijn naam teekende, scheen het mij, alsof de dood dien ouden man spaarde om ons te smeeken rechtvaardig te zijn!

ADMIRAAL. Het is te laat.... over het geheele eskader zijn op ieder schip de kanonnen geladen.

JANE. Door een gezegend toeval, ben jij alléén meester! Spreek één woord en de schoten vallen niet! Je meent met dit gevecht je land te dienen. Indien je mijn smeeken wil verstaan, zal je er twee, zal je véél meer landen redden.... Wees groot, mijn Jack; wees waardig — niet mij, ik durf van mijzelf niet spreken —, maar waardig de zeer groote liefde die ik je toedraag!...

ADMIRAAL. (*Droevig*). Waarom ben je hier gekomen? Zonder iets aan mijn daden te veranderen, heb je mijn overtuiging doen wankelen en zal je mij wroeging achterlaten.

JANE. Ik ben gekomen om je zielestrijd te brengen — maar eer ik heenga, kan ik, indien je wilt, je eene groote, reine vreugde achterlaten.

ADMIRAAL. Je doet mij eene noodelooze kwelling aan, mijn arm kind, en de pijnlijkste is, dat ook ik verplicht ben je 't hart te breken: want de illusie van je kinderlijke, heldhaftige ziel, mijn liefste, die hoop is ijdel, onmogelijk.

JANE. Neen Jack, zij is vruchtbaar: je houdt haar als een heilige zaadkorrel in je eigen hand. Voor de gansche wereld kan daaruit een groote zegen ontkiemen, voor ons den vollen bloei onzer liefde, bevlek die niet met bloed!

ADMIRAAL. (*Strekt zijne handen naar haar uit*). Jane, mijn Jane! Ik mag niet! Je woorden vallen als gloeiende droppels op mijn hart! — (*ziet naar den chronometer*).

Nog maar een half uur! een enkel half uur!

JANE. (*Omklemt hem*). Een half uur is voldoende om alles te redden: stuur Burnett een tegenorder.... Herinner je, — toen je mij den eersten kus gaf, zei je dat je in mijn oogen de dingen der toekomst zag lichten, maak die woorden heden tot werkelijkheid....

ADMIRAAL. Ik kan niet, ik mag niet.... Je woorden verscheuren mijn hart!

JANE. (*Laat hem los*). Welnu, ik smeek je niet meer voor onszelven, voor onze heilige, bedreigde liefde, dat was bijna laf, niet waar? Ach, ik zal ook niet langer je medelijden inroepen voor het arme vaderland.... Maar in naam der menschheid! In naam van deze ten doode verwonde, die sedert honderden jaren de handen aan zichzelve slaat, zich het hart uit den boezem rukt, en met ten hemel geheven armen de onmachtige Godheid vervloekt! In naam van alle smarten, alle opofferingen die haar hebben omhooggeheven, doe ik een beroep op jezelf, op je geweten.

ADMIRAAL. (*droomerig*). Helaas, op dit oogenblik heb ik tweeërlei geweten!

JANE. Dat kan niet zijn! Uit de diepste duisternis klinkt slechts één stem: in naam der menschheid. Denk dat duizenden zich thans geestdriftig vereenigen om haar hooger te trekken, en dat zijzelve in de voorbijgegane eeuwen nog nimmer hare wonden heeft beschouwd met den heilzamen afschuw van heden!

ADMIRAAL. Ach, hersenschimmen, oppervlakkige idealen.... de tijd dringt, kom....

JANE. Idealen, die morgen werkelijkheid zullen zijn, mijn Jack! O, hoor.... hoor het smachten der wereld naar Vrede, hoor den klaagzang van het uitgeputte menschenras, die in mijn hart geweldiger klinkt dan straks de zeewind boven onze hoofden loeide, en indien je naar getuigenissen zoekt van dien jammer over de gansche wereld, welnu, laat ik je dan zijn tot waarborg en bewijs — ja, ik, de hooghartige, aan wie je als Koningin de hulde van heel je wezen hebt gebracht, — zie mij op mijn beurt hier als smeekelinge aan je voeten!

ADMIRAAL. (*Grijpt hare handen, die zijne knieën willen omvatten*). Kind, kind, je bent een engel des hemels, die een mensch komt verzoeken!

JANE. (*Steeds geknield*). Stil.... Laat mij!... Ten laatste maal bezweer ik je! Denk er aan, dat weldra de vreeselijkste wonden de lichamen zullen verscheuren, dat afgrijselijk gekwetsten zullen nederstorten op 't dek van dit schip, dat menschen die elkaâr nooit gezien hebben, elkander vol haat zullen vermoorden, dat een zinnebegoochelend, bloedrood visioen alle harten zal verblinden.... dat voor het aangezicht des hemels het leven zelf zal ontheiligd worden door het afschuwelijke dat gaat gebeuren!... Jack, ach, hoor mij in naam der dochters en zusters, der moeders en echtgenooten zooals ik, die je werk zullen vervloeken; in naam der pas ontloken levens, die vernietigd zullen worden; in naam van de ziel der wereld, die je wilt dompelen in rouw.... in naam van den menschgeworden zoon Gods; in naam der menschheid! in naam der menschheid!

ADMIRAAL. (*Brengt zijn handen aan zijn hoofd, terwijl Jane geknield blijft*). Het is mij als stond ik voor God om van mijn leven.... en het verleden der wereld verantwoording te doen in de voleindiging der tijden. (*Hij reikt Jane beide handen toe*). Sta op, sta op! (*Jane laat zich opheffen en leunt tegen de tafel. De admiraal loopt zwijgend en onrustig heen en weer. Er wordt geklopt. De admiraal gaat naar de deur. Het is Melville*).

MELVILLE. (*Op den drempel*). Ik heb vergeten u te vragen admiraal of men ook de stukken tusschendeks klaar moest maken.... ik moet dat weten voor de verdeeling der ammunitie.

ADMIRAAL. (*Verward*). Ik weet het niet... wacht. Luister. Laat weten dat ik nog een half uur met den aanval wil wachten. (*Hij sluit de deur achter Melville en blijft er voor staan, de armen naar achteren, zwijgend. Jane, die met hijgenden adem hem strak heeft aangestaard, gaat met wankelende schreden op hem toe, met de uitdrukking eener stervende, wier hoop op levensbehoud herleeft*).

JANE. Niet enkel een half uur, mijn Jack, maar minstens een dag.... of een week en de Vrede, die in het donkere water ging verzinken, zal er zegevierend uit te voorschijn komen. (*De admiraal zwijgt nog steeds*).

JANE. (*Met groote stemverheffing*). Je aarzelt.... je stemt toe, God zij geloofd!...

ADMIRAAL. (*In zich zelven, met veranderde stem*). Burnett een tegenbevel sturen? (*Tot Jane, langzaam*). Ik durf nog niet toestemmen!

JANE. Ja, je stemt toe, je stemt toe! Maar dit is niet alles; ik bied je iets veel schooners! Laat mij je met heel mijn ziel kunnen beminnen! Je gaat krijgsroem offeren voor de hoogere glorie van menschenliefde, maar dat is niet genoeg.... Verwerp de menschelijke traditie, wier schakels gesmeed zijn in broeder-moord; leef vrij en onafhankelijk in het ideaal der ziel. Ik heb je het voorbeeld gegeven: volg mij, doe zooals ik, iederen dag op deze kust.

ADMIRAAL. (*Gretig*). Wat, wat heb je gedaan? Kom je dan niet van ons huis?

JANE. Sedert veertien dagen ben ik te Amgor.

ADMIRAAL. (*Belangstellend*). Waarlijk? Dus breng je de nachten door op 't water om mij op te wachten?

JANE. Misschien.... (*Mansfield ziet haar oplettend aan en bemerkt eerst thans haar bevlekt en morsig kleed en de zwarte kringen onder hare oogen*).

JANE. (*Gelukkig en trotsch op zichzelve*). Ja, ja, bekijk mij gerust: mijn witte zijden bruidsjapon met al de schitterende diamanten, was een minder koninklijk kleed dan heden deze leelijke serge japon vol modder en bloedvlekken.

ADMIRAAL. Dus ben je niet alleen naar Amgor gegaan om dit bootje te halen?

JANE. Neen, ik ben er heengegaan om de plicht te leeren, die je met mij zult volbrengen;.... ik verliet mijn veilig huis, waar ik de verre geschiedenis van het leven in mijn droomen terug riep; ik verliet mijn kerk, waar men de herinnering levendig houdt aan werken van barmhartigheid, duizenden jaren geleden door anderen gedaan, om te treden in het werkelijke leven, dat zoo tragisch en zoo eenvoudig is.... daarin ben ik verzonken,.... tot aan de enkels in modder en bloed!....

ADMIRAAL. Kind, kind, heb je dat gedaan? Maar zeg me, wist men in Amgor wie je was?

JANE. Zij wisten alléén, vanwaar ik kwam, maar zij beseften mij met hen van dezelfde menschheid.

ADMIRAAL. En wat heb je gedaan?

JANE. Ik heb ulieden vrij gekocht. Hen, die uwe kogels hadden gewond, heb ik verbonden — ik heb hun bloeddroppels met eerbied aangeraakt als juweelen van groote waarde.... Eene weduwe, die 's morgens haar beide zonen verloren had, kwam mij 's avonds in de loopgraven zoeken. Toen zij mij aanzag droogden de tranen in hare oogen. Er bleef niets dan een vochtig floers, dat langzaam verhelderd werd door eene nieuwe gedachte.... en eensklaps begroette zij mij met de naïve woorden: Onze Lieve Vrouwe van den Vrede.... Spoedig werd die eerenaam mij door allen gegeven, en thans verwachten zij alles van mij, tot zelfs het onmogelijke; zij hebben gevoeld — wat ook deze bloedvlag moge beweren — (*zij wijst op de vlag, die op tafel ligt*) dat de vrouwen van den vijand niet de hunne zijn, maar dat alle vrouwen zich binnenkort zullen vereenigen om den oorlog in boeien te slaan, en ziende hoe hare zusteren zegenend naar haar de handen uitstrekten achter de bajonetten, hebben zij mij in hun naam gezonden,.... een handvol vrouwen heeft mij in dat bootje hierheen gebracht.

ADMIRAAL. (*Verbaasd*). Wat?!... zijn die roeiers vrouwen?

JANE. Ja, visschersvrouwen,.... vrouwen van Amgor; in de jekkers van hunne mannen zijn ze onkenbaar, maar toen ik zooeven de valreep besteeg, heb ik haar lippen gevoeld op mijne voeten.... (*Jane's stem verheft zich als een stijgende vloedgolf en daalt weder*). En hier ben ik, mijne ziel vindt weerklank in de hunne, sleept hen als een smartvol spoor mede in den duisteren

nacht en ik kom je méér afsmeeken dan uitstel van den slag, mijn liefste..., ik vraag het onmogelijke.... het onmogelijke dat toch zoo licht te verwezenlijken is.

ADMIRAAL. (*Getroffen door de tragische bekoring, die van haar uitgaat*). Jane, welke geest is in je gevaren? Nooit heb ik je zóó gekend.... (*slaat den arm om haar heen; Jane maakt zich los, schijnt grooter te worden, vurig, reeds bij voorbaat genietend van haar triomf*).

JANE. Neen, maar je hebt dit in mij gevoeld. Gansch mijn ziel heb ik je nog nimmer gegeven.... mag ik dat nu doen? (*met innige overtuiging*). Weiger alle verder bloedvergieten, hijsch de witte vlag, wend het roer naar het westen, breng je eskader terug in de haven en leg in handen van je volk je degen weder neer, onbezoedeld door broederbloed.

ADMIRAAL. Maar dat zou waanzinnigheid zijn, dat is landverraad!....

JANE. (*Zonder aarzelen*). Het is de trouw aan onze hoogere beginselen, het is de liefde. De menschheid smacht naar een levenwekkenden godsdienst, naar een nieuw goddelijk voorbeeld: biedt haar *het einde der slachtingen!* Gevoel je niet dat die sombere nachtmerrie, die zich zelve overleeft, die slechts voortduurt door de kracht van het verleden, die zich, iedere menschen-liefde ten spijt, nog handhaaft alleen door den afschuw, dien zij inboezemt.... dat de *oorlog* ten laatste zal worden bezworen en verbannen? Voer je eskader in de haven terug. (*Zij bemerkt eene aarzeling in de oogen van den admiraal*). Laat anderen dit goddeloos werk volbrengen, dat staat hun vrij.... maar jij, mijn Jack,.... geef een voorbeeld, dat de geheele aarde zal bevruchten.... Breng eerlang je eskader terug in de haven.

ADMIRAAL. (*Steeds peinzend, droomerig*). En wat zou daarvoor mijn loon zijn volgens menschen-wetten? Weet je dat.... kind? De dood!

JANE. (*Door dit woord tot de hoogste opgewondenheid gebracht*). Welnu, wat beteekenen ten slotte de aardsche gevolgen onzer daden? Denk je dat ik niets op het spel heb gezet?... Ook ik heb die onder de oogen gezien toen ik dit werk begon! Herinner je het woord van den eerwaardigen grijsaard: Laat onze natie ondergaan, wij zullen de wereld verbaasd doen staan!... O, mijn Jack, indien alle groote overwinningen altijd en alleen betaald worden door het martelaarschap... laat ons dat aanvaarden... het ras der martelaren is niet uitgestorven... en indien het land je miskent, wees der gansche wereld een held, wees *mijn* held, ik volg je, ik geleid je, als je wilt.... of neen, laat ons samen gaan, hand in hand, opdat onze liefde één zij tot het einde... opdat zij omkleed worde, als met levenden tooi, met de liefde tot onze naasten, als eene glorierijke lijkwade met den dank der toekomstige tijden, opdat zij volmaakt zij en vrij.... tot in den dood en onsterfelijkheid.... (*Zij zwijgt, stralend en als verheerlijkt, een glorieschijn op het gelaat. Jack is stap voor stap rond de tafel gegaan en haar genaderd, aangetrokken door de geestdrift die van haar uitgaat; hij steekt reeds zijn armen naar haar uit. Jane, fluisterend, steekt hem de handen toe*). Ja, geef mij dien kus.... wij zullen één zijn voor eeuwig!

ADMIRAAL. (*Zonder haar omhelsd te hebben, keert zich af*). Je bent bezield door eene heilige razernij.... ik moet slag leveren zoo dadelijk....

JANE. (*Droevig, met een overblijfsel van warmte in hare stem*). Voor dien kus zou ik den dood hebben getrotseerd! (*Zij verbleekt: haar gelaat verandert langzaam. Er wordt geklopt. Beweging van Jack. Hij snelt naar het bed en neemt den mantel zijner vrouw. Jane wijkt even terug, bekijkt een oogenblik droevig den mantel en laat zich dien dan door haar man omhangen*).

ADMIRAAL. (*Tracht zich eene houding te geven*). Binnen! (*Ward treedt binnen, hij werpt een verbaasden blik op Jane en wendt zich onmiddellijk tot den admiraal*). Je kunt vrij spreken.

WARD. Admiraal, de Abraham Lincoln en Gladstone zijn klaar om te beginnen.

ADMIRAAL. En de geest onder de bemanning?

WARD. Uitmuntend, admiraal; de heele equipage verlangt er op los te gaan.

ADMIRAAL. Goed. Laat deze vlag (*hij neemt de vlag van de tafel*) aan den grooten mast hijschen en verzamel de bemanning voor het gebed. Ik kom .... (*Jane, in haar mantel gehuld, is op den koffer neergezonken, zij verroert zich niet, ook niet als Ward is weggegaan .... Jack neemt een boek van de plank boven zijn bed, en zegt, terwijl hij eene passage daarin zoekt:*) Zie je, liefste, ik begrijp dien aandrang van je hart .... (*Hij doorbladert het boek*) en ja, ik vind dien dwazen droom heerlijk .... (*zichzelve in de rede vallend*) elkander begrijpen, is dat niet de eerste voorwaarde, de prijs onzer liefde? (*Hij wendt zich tot haar*). Maar weldra zal zal je 't zelf erkennen .... wat je wilde was ondoenlijk .... onmogelijk.

JANE. (*De kap van haar mantel valt terug op de schouders, het hoofd is onbeweeglijk, de oogen staren in de ruimte, het gelaat is verwrongen, vol rimpels, de oogen met zwarte kringen, zij is tien jaar verouderd*). Ach, dat onmogelijke!.... dat blijft bestaan en dat men niet wil omver halen!.... De vermolmde vesting uit het verleden, waarop je niet wil schieten. (*Men hoort het geloop der matrozen op het dek*).

ADMIRAAL. (*Naast haar, verlegen, een vinger in den gesloten bijbel*). Ja, het onmogelijke.

JANE. (*Brengt een vinger aan de lippen*). Oh, — (*luistert*), hoor je?

ADMIRAAL. (*Snel*). Wat is er?

JANE. (*Staat op, geheimzinnig*). De tempel onzer liefde die ineenstort!

ADMIRAAL. (*Met schaamte, toch geërgerd*). Geen woord meer daarover, hoor je? Thans kan niets mij meer terughouden van wat ik mijn plicht acht. Bedenk waar wij zijn en wie ik ben. Ik verlaat je een oogenblik, wacht mij hier. Moet ik je laten bewaken? (*Als eenig antwoord slaat Jane de oogen naar haar man op met een blik vol zachte fierheid. Jack ontwijkt dien blik en verlaat de hut*).

JANE. Alleen. (*nà een oogenblik....*) De vrees voor eigen levensbehoud had ik reeds overwonnen, waarom moet die herleven? (*Zij zinkt op den koffer neêr*). Gedachten aan hem, ach, zijn thans dood voor mij! (*Zij weent zacht, droogt zich de oogen, staat op en schrijdt langzaam voorwaarts*). Maar zij, de arme vrouwen, die daarboven op mij wachten — vol hoop — naast het groote, zwijgende monster.... gedreigd door de verraderlijke golven.... En de stad daarginds.... en de wereld.... en al de ellende van het leven.... (*Zij luistert*). O, die sombere stilte, die verscheurd zal worden door snikken, door vloeken en kermen, zoodra de dood deze kust zal bestormen.... En niets te kunnen doen! Niets, niet één minuut die wijzer te kunnen terughouden. (*zij kijkt naar den chronometer*) die maar voortkruipt, voort naar het oogenblik waarop de ramp zal losbarsten!.... O, hier te moeten zijn te midden der gereedliggende kogels... en niet met beide handen de losbranding te kunnen tegenhouden, de noodlottige lont te kunnen uitblusschen, dáár, daarginds (*zij maakt een gebaar van wanhoop*) — Ja, toch — toch kan ik nog iets doen, — nog veel zelfs. Ik ontruk mij aan hem, — ik neem mijn leven in mijn eigen handen, evenals vroeger sta ik geheel alleen — ik zal weder naar eigen inzicht mijn leven uitbeelden, ik zal mijzelf ten voorbeeld stellen, ik wijd mijzelf ten doode, — ik zal ons bevrijden.... (*Zij gaat vast besloten aan de tafel zitten en schrijft snel. Stilte; men hoort op dek tallooze voetstappen, daarop een diepe stilte en de stem van den admiraal:*

Psalm 18 : 11.

Mijn voet hebt gij doen in de ruimte treden,
Mijn gang werd vast, ik ben niet uitgegleden,
De vijand week, ik volgde en trof hen aan
En keerde niet tot ik hen had verdaan:
Mijn spies doorstak al wie mij tegenstonden,
Zoodat zij zich niet meer herstellen konden;
Dus zag ik door uw bijstand hen verplet
En mijnen voet hen op den nek gezet.

(*Jane houdt op met schrijven en luistert met aandacht; naarmate de admiraal de volgende verzen leest, neemt haar gelaat een uitdrukking aan van diepe verontwaardiging*).

Vers 5.

Hij deed vol kracht hen voor zijn pijlen zwichten,
Verschrikte hen voor bliksemschicht op schichten,
De diepste kolk droogd' op een oogenblik
En 't hart der aard' ontblootte zich van schrik.
Wanneer gij scholdt, uw adem fel ontstoken
Deed dus, o Heer, en land en water rooken.
Hij zond mij hulp, Hij nam mij op mijn bêe
En trok mij uit een groote jammerzee....

JANE. (*Met opeengeklemde tanden*). Schande, schande!

(*De stem van Mansfield*).

Vers 12.

Gij hebt mij, Heer, met kracht omgord tot strijden;
Mijn vijand moest, vernederd, straffen lijden;
Hij vlood vol schrik, wijl hij geen kracht behield;
Mijn hater werd door mijne hand vernield.
Zij riepen wel, maar zonder hulp te krijgen,
Zelfs tot den Heer, maar Hij vond goed te zwijgen;
Toen heb ik hen als stof vergruisd, verjaagd
En als het slijk der straten weggevaagd....

JANE. (*Is met schrijven gereed en doet den brief in eene enveloppe, die zij op tafet laat liggen*). Wee over ons! Oh, het diepe, donkere water, het trekt mij onweerstaanbaar aan. — Ik wil niet meer zijn — nu ik gezien heb, wàt het leven is.

(*De geheele bemanning zegt den Admiraal na*): „En vergeef ons onze schulden, gelijk ook wij vergeven onze schuldenaren.... leid ons niet in verzoeking.... maar verlos ons van den booze.... Amen! (*Het laatste „amen" is door allen met verheffing van stem uitgesproken.*

JANE. (*Opstaande*). O, dat is te veel.... (*Zij vouwt de handen en heft die omhoog*). O, Godheid der toekomst, die worstelt om licht in de duisternis der menschelijke laagheden, vergeef Gij hem, indien het U mogelijk is!.... ik kan het niet!

ADMIRAAL. (*Terugkeerend met Higgins*). Ja, zij is 't, hier is zij.

HIGGINS. Mevrouw Mansfield.

JANE. (*Snelt naar den admiraal en rukt hem den bijbel uit de hand*). Geef mij dien bijbel!

ADMIRAAL. (*Verbaasd*). Wat nu?

JANE. Het is het boek van Christus. Hij is jou gevangene.... Zijn plaats is niet hier, ik bevrijd Hem. (*Zij gaat naar de patrijspoort en opent die*).

ADMIRANL. (*Boos op haar toegaande*). Waanzinnige, wat wil je doen?

JANE. Ik bevrijd Hem, zeg ik je! Behoud vrij het Evangelie des Bloeds om het met kanonschoten aan de wereld te onderwijzen; — maar dit maak ik vrij — ik geef het terug aan de natuur, aan den waren God.... aan de Liefde!

HIGGINS. (*Sarcastisch en luid*). Pardon, mevrouw, u vergeet het Oude Testament: dat eisch ik op!

JANE. Gij hebt gelijk, behoud het! *Zij breekt het boek tegen haar knie doormidden en scheurt het in tweeën; Jack wil haar de eene helft ontnemen, maar zij ontsnapt hem en werpt het Nieuwe Testament in zee. — Daarop zich tot den admiraal wendend*). En thans, nu je den bloeddorstigen God hebt gehoond, den God in wien ik niet meer geloof — nu ga ook ik heen, ik volg het Evangelie — te water! — (*Zij wikkelt haar mantel om zich heen en gaat naar de deur — Jack heeft ongezien de sleutel omgedraaid en in zijn zak gestoken*).

ADMIRAAL. (*Beslist*). Thans weet ik wat mij te doen staat. (*Tot Higgins*) Higgins, wij hebben nog maar tien minuten. (*Hij neemt de spreekbuis en geeft verscheidene orders.*)

JANE. (*Met een uitdagenden blik aan Jack en vooral aan Higgins.... op weg naar de deur*). Huichelaars, goudverslinders — of hunne onbewuste werktuigen — ik verlaat u! Laat straks het Evangelie op de borst uwer soldaten doorboren door de laatste kogels der vrije mannen! Misschien zult ge als boete voor die misdaad de wereld moeten afstaan aan minder waardigen — misschien zal er éénmaal te midden uwer reusachtige steden uit het slijk een donkere gestalte oprijzen, die u zijn wraak zal spuwen in 't aangezicht.... Vervloekt zij de gouden buit, verkregen ten koste van menschenbloed! Vervloekt de huichelarij, die

wanneer gij den voet hebt gezet op het verwoeste land.... op die met bloed gedrenkte velden, u uwe kerken zal doen bouwen! (*Zij nadert de deur*).

ADMIRAAL. (*Nog aan de spreekbuis*). Stuur mij Melville met twee mannen.

JANE. (*Ziende dat de deur gesloten is*). Ah, dat is te erg! Je zult die deur onmiddellijk voor mij openen of ik schreeuw mijn naam uit en zeg wie ik ben ten aanhoore van de geheele bemanning. Ik zal harder schreeuwen dan gij beiden,.... als eene die men beleedigt! (*Er wordt geklopt, de admiraal gaat opendoen; Melville komt binnen met twee mannen. Melville, die Jane voor de tweede maal ziet, schijnt haar, binnenkomende, met de oogen te zoeken*).

ADMIRAAL. Melville, sluit deze vrouw op in de kajuit der officieren. (*De twee mannen willen op Jane toegaan; Melville houdt hen met een onwillekeurige beweging even terug*).

JANE. (*Trotsch en ongenaakbaar*). Een oogenblik! (*Tot Melville*). Mijnheer Melville! — zoo heet u immers? — wees zoo goed admiraal Mansfield te verzoeken dat hij zijn eerewoord gestand doe.

ADMIRAAL. Dat is onnoodig, mevrouw. Mijne beloften kom ik na. (*Tot Jane, vóór op het tooneel*). Jane, voor de laatste maal.

JANE. (*Nog hijgend, maar bedaard*). Neen, Jack, ook dit is onmogelijk.

ADMIRAAL. Ik smeek je Jane.... ik bid je....

JANE. Neen, het is onmogelijk.... Na mijn vertrek zal je dien brief lezen.... Voor 't oogenblik is ons beider wil als twee zwaarden, die tegen elkander zijn getrokken.

ADMIRAAL. (*Neerslachtig*). Laat mij je dan eenigen van mijn mannen mêegeven om te roeien.

JANE. Ook dat niet: wij kwamen alleen en zullen ook alleen vertrekken.

ADMIRAAL. (*Met luide, maar trillende stem*). Ik wil het!

JANE. (*Als hij*). Neen!

ADMIRAAL. Welnu, haast je dan, (*hij denkt na*) roei naar de Kleine Kaap, rechts; ons geschut draagt niet zoo ver.... Begrepen?

JANE. Neen, Jack: ik keer terug naar het Witte Fort.

ADMIRAAL. Neen, daarheen vooral niet. Daarop wordt het hevigste vuur gericht, zonder van dat van den vijand te spreken.

JANE. Dus dààr zal de meeste verwoesting worden aangericht.... de gewonden zullen mij noodig hebben, men wacht mij.

ADMIRAAL. Jane, dat wil ik niet, dat verbied ik.

JANE. Geen macht ter wereld zal mijn besluit doen wankelen. Het is mijn plicht.

ADMIRAAL. Luister, een wonder allèèn kan je redden. Amgor zal heden in onze handen zijn. Ik zal je van avond op het stadhuis afwachten. Is dat afgesproken? En wacht.... voor het geval dat jij en die vrouwen in onze handen zoudt vallen.... (*Hij zoekt in zijn borstzak, haalt er een zakboekje en bij ongeluk ook de photografie uit*). Ziehier! (*schrijft eenige woorden op*).

JANE. (*Wil hem eerst beletten te schrijven, maar bedenkt zich en neemt het briefje aan*). Het kan geen kwaad.... Dank. (*De admiraal tracht haar portret te verbergen, maar het valt op den grond. Jane houdt hem tegen, en raapt het zelf op; na het een oogenblik beschouwd te hebben, geeft zij het terug*).

JANE. Arme vrouw! (*Higgins die met Melville sprak, is weggegaan en Melville nadert den admiraal*).

MELVILLE. Ik moet u zeggen, admiraal, dat meneer Higgins naar de roeisters van de sloep is gegaan.... weet u dat het vrouwen zijn?... en haar geld wil geven om van den terugtocht af te zien.

ADMIRAAL. (*Na eene zeer korte aarzeling, naar de deur*). Dat mag niet, dat is eene laagheid.

JANE. (*Tot den admiraal, zonder zich tot hem te wenden*). Laat hem gaan: ik aanvaard de proef! (*De beide matrozen zijn buiten de deur gegaan om den admiraal te laten voorbijgaan.... Melville blijft met Jane alleen. Een oogenblik stilte*).

MELVILLE. (*In militaire houding maar zichtbaar aangedaan*). Mevrouw.... Mevrouw, ik gevoel, ik begrijp.... (*Jane staat steeds onbeweeglijk, voor zich uitstarend en zwijgend.*

Melville herneemt, steeds meer ontroerd). Wat vreemde daad kwam u ons voorstellen! (*Aarzelend nadert hij Jane, om haar in 't gezicht te kunnen zien. Jane keert zich om en ziet hem aan. Melville maakt eene beweging naar zijn borst en vervolgt:*)

MELVILLE. Zie, ik vraag mij voor het eerst af, of deze uniform niet... een dwangbuis kan worden... (*Jane ziet hem aan met een blik vol zachtheid*) Dit is de eenige ontmoeting, die ik in mijn leven met u zal hebben.... (*aarzelend*) Zoudt u mij willen veroorloven? (*Hij ziet naar hare handen*).

JANE. (*Strekt de handen naar hem uit, half geopend, alsof zij een onzichtbaren last droeg*). Mijn handen, kind? Ik wil ze uitstrekken naar de geheele wereld — (*de vuisten ballend*). Naar het kwade nooit!

MELVILLE. (*Buigt zich en kust haar de handen*). O, vrouw, gij zijt.... groot.... mijn hart bewondert u... kon ik maar....

JANE. (*Ontroerd en met moederlijke teederheid*). Mijn kind, dit zijn de eenige woorden die ik tot u zal zeggen: geef altijd gehoor aan uw beste gedachten; indien een ieder dat deed, hoe groot zou dan de wereld zijn! (*Higgins en de admiraal komen terug in eene heftige woordenwisseling*).

HIGGINS. Een beetje goud zou voldoende zijn geweest! En zonder roeisters geen terugtocht!

ADMIRAAL. Ik zou haar nog liever mijn eigen mannen meêgeven, zeg ik je.

JANE. (*Bijtend, tot Higgins*). Wat?.... weigeren die arme vrouwen?

ADMIRAAL. (*Krachtig*). Niemand heeft haar een voorstel gedaan.

JANE. (*Wil vertrekken, neemt de handen van haar man in de hare*).

ADMIRAAL. (*Met zachte stem*). Tot wêerziens — Jane.

JANE. (*Droevig en ernstig*). Vaarwel, mijn liefste. Tusschen ons verheffen zich de grauwe golven, de klagende wind en de fluitende kogels. (*Zij is vreeselijk bleek; haar gelaat is verwrongen; hare wijdgeopende oogen hebben een vochtig floers; echter zonder tranen.*

ADMIRAAL. *Keert zich om, tracht zich goed te houden en zegt tot Melville*): Breng haar naar de valreep en laat haar vertrekken.

(*Melville en de matrozen gaan met haar heen; langs Higgins gaande, die bij de deur is blijven staan, begint Jane spottend te lachen.*

JANE. Ik zal uw artikel niet kunnen lezen, meneer Higgins. (*Higgins verbleekt en bijt zich op de lippen*). Maar ik voorzie dat het het meesterstuk van uwe carrière zal zijn. — Wees overtuigd, dat ik er het meeste belang in stel. (*Zij gaat de deur uit, Jack en Higgins volgen haar. Op het hooren van haar stem, gaat er van de vrouwen uit de sloep een gemurmel van vreugde op, men hoort vaag sommige woorden*):

STEMMEN. Onze lieve Vrouwe van den Vrede; — Onze Zuster; — Onze Vrouwe van de Genade.

(*Alvorens voor den toeschouwer te verdwijnen, staat Jane stil op de brug; een lantaren boven haar hoofd gehouden verlicht haar en zij verschijnt nog éèns, rechtop in haar zwarten mantel, bleek onder het roodachtig schijnsel — met de zee tot achtergrond.*

JANE. (*Vandaar tot den admiraal, de officieren en de bemanning*): Vaarwel, heeren —, vaarwel, mijne kinderen —, de ziel van uw schip gaat u verlaten. (*gemurmel onder de bemanning*) De ziel van uw vloot, de ziel der geheele natie gaat met mij. (*Een officier en een paar mannen brengen haar naar de trap en zij verdwijnt plotseling*).

ADMIRAAL. (*komt alleen weder binnen*). Had ik haar maar niet laten vertrekken! Men is niet gebonden tegenover een krankzinnige. Waar is die brief? (*Hij vindt den brief op tafel. Admiraal neemt hem langzaam op en leest halfluid*). Aan Jack Mansfield. Voor het geval dat een gevaar mij dreigt. (*Maakt hem open*). Liefste! Uwe Jane blijft U hare liefde schenken. Maar ik onderga de ergste der martelingen, nu ik, ik die U liefheb, niet langer in U het Ideaal kan aanbidden. Misschien zullen eenmaal Uwe oogen opengaan voor de heiligheid mijner zaak — misschien zal in later tijd de wereld de eenzame van heden

in 't gelijk stellen.... Weldra (*Jack ontstelt en laat zijne hand zakken; daarop vervolgt hij*) weldra zou een derde ons geluk zijn komen volmaken. Ik heb ons beiden een laatste smart willen besparen, door U dat straks niet te zeggen — maar het kind onzer zielen zal nooit geboren worden — dat kind sterft met mij. — Mijne arme vriend, — vaarwel! (*Losbarsting eener kanonnade in de verte*).

ADMIRAAL. (*Aan de spreekbuis*). Wat is dat?

HIGGINS. (*Komt haastig binnen*). De vijand is ons vóór. Burnett wordt aangevallen. Hij heeft zoo weinig troepen, haast je!

ADMIRAAL. Alles is gereed.

HIGGINS. (*Wijst op den knop, die het sein aan den grooten mast moet overbrengen*). Jack! Vooruit.

ADMIRAAL. (*Op het punt op den knop te drukken, trekt haastig zijne hand terug.*) Jane's bootje!

HIGGINS. (*Houdt hem tegen*). Geen nood, het bootje is de volle zee ingegaan en zij roeien flink.

ADMIRAAL. Waarheen?

HIGGINS. (*Met toonlooze stem*). In de richting van de Kleine Kaap.

ADMIRAAL. (*Leest den leugen in zijn oogen*). Dat is niet waar! Je liegt.... (*Grijpt hem bij den arm*). Zweer me dat het waar is.

HIGGINS. Zoo veel je maar wil. Ik meende het in die richting te zien verdwijnen.

ADMIRAAL. (*Eenigszins kalmer*). Des te beter, maar als je me voorliegt uit berekening, weet dan dat je je vergist. Tusschen mijne vrouw en mij staat mijn plicht.

HIGGINS. Dan deed je beter, in plaats van mij te verdenken, een sloep te sturen om haar terug te halen.

ADMIRAAL. Ik gaf mijne vrouw mijn eerewoord.

(*Nieuwe losbarsting van het geschut in de verte. Plotseling verzamelen zich verscheidene mannen voor de open deur; hunne bloote hoofden en gestalten verschijnen vaag door den mist; zij komen naief en verlegen den admiraal vragen:*)

Stemmen. Zij schieten op ons, admiraal, mogen wij beginnen.

ADMIRAAL. (*Toornig*). Allemaal vier en twintig uur in de boeien. (*Hij gaat weder naar de verschansing om naar de zee te kijken*).

HIGGINS. (*Spottend tot den admiraal, die is teruggekomen en de deur achter zich laat dicht vallen*). Als iemand anders dan ik dat gezien had, kwam je voor den krijgsraad, vriendje! Burnett is teruggeslagen.

ADMIRAAL. (*Driftig*). Zwijg, zeg ik je.... ga heen... (*Higgins kruipt in zijn hoekje*). (*Admiraal kijkt strak voor zich heen, ernstig, maar niet ontsteld*). Mijn plicht.... mijn plicht!.... Zij kende de hare.... ik doe de mijne. Ik zal haar weder waardig worden. (*Daarop gaat hij langzaam naar de tafel en drukt met een gebaar vol beslistheid op den knop van het signaal aan den grooten mast. Een schel, blauw licht verlicht eensklaps de duisternis en op 't zelfde oogenblik wêerklinkt een vreeselijke losbarsting. Het schip wordt door den schok opgenomen en schijnt te sidderen*).

HIGGINS. (*Met vlammende oogen*). Bravo, Jack!

ADMIRAAL. (*Droomerig, alsof hij eene inwendige stem hoorde*). Het Evangelie des Bloeds! Het Evangelie des Bloeds! (*Nieuwe losbranding over de geheele vloot, gekraak en gerommel door de echo's weêrkaatst. Gejuich en hoerageroep door de bemanning; daar tusschen kermen van enkelen*).

HIGGINS. (*In dezelfde houding*). Eindelijk! Te denken dat ik mijn levenlang op deze émotie heb gewacht! (*Hij maakt eene beweging naar den admiraal. Eenige seconden stilte. Plotseling komt Melville zonder kloppen binnen met wankelende schreden, zijn gelaat teekent eene diepe ontroering*).

MELVILLE. Admiraal.

ADMIRAAL. Hun bootje, Melville, heb je 't gezien?

MELVILLE. (*Zijne beheersching verliezend*). Het is vreeselijk.... admiraal, het is afschuwelijk....

ADMIRAAL. (*Buiten zichzelve*). Wat? Wat is er? Zijn zij dan niet geland?

MELVILLE. (*Dof*). Met het eerste schot is het bootje getroffen.

ADMIRAAL. Onmogelijk! Wij vuurden er over heen!

MELVILLE. Ja, het was nog vrij ver van de kust, maar een van onze bommen is er vlak boven ontploft.

ADMIRAAL. (*Snelt naar de deur, en sleept Melville mede*). Een sloep in zee, gauw, dadelijk.... En twaalf van de flinkste mannen er in, Melville! Die vrouw moet tot iederen prijs gered worden.... het koste wat het wil, versta je?! Zelfs onder een kruisvuur. Denk eens aan: een parlementair! Maar haast je, haast je!

MELVILLE. (*Verslagen*). Het is niet meer noodig, admiraal: het bootje is gezonken.

ADMIRAAL. *Smoort een kreet en verbleekt; een oogenblik sluit hij de oogen en houdt zich vast aan de tafel. Higgins is verdwenen. Melville ziet den admiraal aan, zwijgend, strak en als verstijfd door zijne bovenmenschelijke geestkracht*).

MELVILLE. Ik stond op den brug, admiraal.... ons vuur vloog honderd meter boven het bootje voorbij.... toen dat projectiel plotseling uiteenspatte.... het bootje zonk onmiddellijk, in minder dan twintig tellen.... Met mijn kijker kon ik die vrouw zich zien oprichten te midden der anderen.... Wat was zij schoon.... admiraal.... wat was zij schoon in die houding!... De anderen omvatten hare knieën, maar zij maakte zich uit die omstrengeling los en wendde zich naar ons eskader.... Een granaatsplinter had haar aan 't voorhoofd getroffen en het bloed stroomde uit een hoofdwond.... Het was ontzettend, maar schoon.... schoon als de dood.... Haar beeld scheen als gewijd, geheiligd. Zoo is ze ten onder gegaan, kalm, zonder eenig gebaar.... En het was alsof de zon, haar schijnsel op haar voorhoofd werpende, het bloed als gloeiend purper deed vlammen, en nog nadat de golven haar hadden verzwolgen, schouwden haar groote oogen ons tegen uit de zee.... (*Mansfield wankelt.... Melville, zelf diep ontroerd, wil de armen naar hem uitstrekken, maar de admiraal wijst hem terug, neemt den steek, die op tafel ligt, en, den officier met een gebaar de deur wijzende, volgt hij hem zonder een woord te spreken. Het scherm valt*).

De Bootjesman.

Een Sprookje van het Strand door USER.

Rein glanst de hemel — Een wolkje drijft op,
„'t Blijde gelaat door een zorg overschaûwd,"
Zon strekt een goudenen scepter, doorblauwt
Damp, als een vreugde in droeve oogen een drop;
't Wolkje doortrillen haar stralen met schittren;
Vallen op golfjes; in lichtklaar ze klittren;
Stroomende voort op het glijdende deinen
Spiegel beglinstren van wit, dat verblindt,
Wit als op de Alp zelfs zijn weerglans niet vindt,
Glad als een gletscher, ontelbaar in lijnen.

Bij 't zonnegespiegel
Ook scheepjesgewiegel.

Opschuimend nevels van goud, klieft een boeg
Dwars door die flikkring een recht-lichtend spoor;
Huppelend danst hij de wateren door,
Argeloos kind dat naar vreugde slechts vroeg.
Ziet hoe hij stoeit met der golfjes gestuwel!
Hoor hoe hij lacht bij der windjes geluwel!
Blij klapt het doek. Op de zee zijn slechts rimpels.
Blij zingt de zeeman in 't schommelend want;
Na komt hij eindlijk het heerlijkste strand,
't Strand van zijn vaderland! Wapprende wimpels

Naast klapprende vlaggen
Op masten en staggen

Teeknen met kleuren, op blijde muziek
Stemmen de vreugde, waar 't harte van brandt —
Eensklaps weerklinkt uit de fokmars het „land,
Land" en doorschokt hem als draad de elektriek.
Turende spiedt hij. Daar... heel in de vert',
Waar aan het zeevlak een uitweg verspert
Koeplende hemel, daar speurt hij een flauw
Waas, als van wolkstrepen scheemrig gedoezeld.
't Waas wordt steeds dichter; het flauwe vergroezelt;
Lijnen omsluiten het opdoemend grauw.

Wat ademt hij ruim!
Na zwaar ongestuim

Keert hij toch eindelijk, eindelijk weer,
Golven en winden, uw krachten ten spijt.
Bang was de kamp vaak op zeeën zoo wijd,
Alles behouden, zoo schatten als eer!
Wondere ontroering van binnen. Wat beven
D'handen, wat kloppen de slapen! „O steven,
Wees mij gezegend, o God, zij geprezen!" —
God, o mijn God, na het raadsel van dood
Geen als uw roede in 't geluk is zoo groot.
Waarom geluk tot ellende verwezen?

. . . .

Tampende tonen doortrillen zijn ooren.
D'uitvaart der moeder, het opgaan der bruid,
't Wijden der kindren, het zeegnend „Vaart uit,
God sta u bij," 't was de klok van den toren,
Die met haar plechtig weergalmenden slag
't Al begeleidde als de zonne den dag.
Maar 't was een kalm en een ernstig geleiden;
D'wilde metaalkreet der kerkklok duidt brand.
Hangt daar geen rook, aan den stuurboordschen kant?
't Schip is te traag met zijn leidelijk glijden;

Hij werpt zich van scheep
Langs vliegenden reep,

Springt in de sloep, en de buigende riemen
Duwen met immer versnellende vaart
't Water terug; 't is als zweept hij een paard
Voorwaarts geprest door steeds fellere striemen.
Rug reikt steeds lager; zijn armspieren knappen;
Borst raakt de knieën; het zweet gutst bij tappen;
't Zand schuurt de bodem; hij plast'naar den wal,
Rent op de plek toe, waar vlammen zich kronken,
Lekken de binten, doorsproeien met vonken
Wolkenden rook, na een krakkenden val.

De vlammenzee flakkert
Door storm aangewakkerd.

't Wolkje was voorboo van 't aanrukkend heir;
Donkre kolonnes verzwartten de zon;
Hooren deed raatlend zich rollend kanon;
't Trillende flikkren sneed blindend terneer;
De adem van 't leger is storm. En de vlagen
Doen het wild zwaaiende vuur verder jagen,
Grijpen het huis van den stuurman. — Verkoold
Ploffen de balken op sintels vol roet.
't Is wat er blijft uit den gulzigen gloed;
Weg 't loon, waarom hij had jaren gedoold

Van zeeën tot zee
Van reeën tot ree.

't Vlammen daar buiten wordt in hem tot branden;
Vuur schieten de oogen; hij vliegt naar de boot,
Roeit naar de zee, in een zekeren dood.
D' golven zijn wolven, die aan willen randen
D' hemel; wit schuim heft zich hoog; als geloof
Roept het naar 't zwarte daar boven. 't Is doof.
D'angst'gen op strand zien den „Bootjesman" dalen . . .
Rijzen . . . weer dalen . . . En telkens als brand
Slaat uit een woning daar ginds op het strand,
Ziet men den „Bootjesman" rijzen . . . weer dalen . . .

BOEK EN TIJDSCHRIFT.

Van de vorige maand bleef nog heel wat tijdschriftnieuws onbesproken, of beter gezegd, ongeplaatst. De ruimte voor de rubriek hier beschikbaar, blijkt gewoonlijk te klein — en zoo gebeurt het, dat men zich wel eens tot vermelden moet bepalen of dat een gedeelte blijft liggen. Het beste is nu maar te beginnen met 't geen overbleef.

Cosmos. (*C. A. J. v. Dishoeck, Bussum.*)

In dit polyglottisch tijdschrift kwamen voor, als gewoonlijk, vele bijdragen in vele talen, de eene wat meer, de andere wat minder belangrijk.

In onze taal was er in de vorige afl. het vervolggedeelte van „Het leger van Magere Mie," door Thorn Prikker.

Vluchtig gelezen, zoo lijkt deze schets goed geschreven. Gaat men nauwkeurig te werk — en vergelijkt men het b.v. met kinderschetsen van wijlen Roosdorp, dan komt Thorn Prikker nog al te kort. De geheele schets blijft aan den buitenkant, en telkens worden we door een verkeerd woord uit de stemming getrokken. Zoo bezigt de auteur bij een bedelkind van acht jaar de term business-ernst, wat allermalst doet, en laat hij magere Mie haar leger van bedelkinderen terugvinden in schilderachtige houding ergens tegen een blinden muur geïnstalleerd, wat de auteur natuurlijk zelf schilderachtig kan vinden, maar waaraan de betrokken persoon, die haar medeplichtige zoekt, zeker allerminst zal denken. Een ander keer plaatst hij naast realistische uitdrukkingen van „kreng", stadhuiszinnen om bij te verstijven, als: „Een jaar lang, vóór ze nog langs onwettigen weg in het eigen onderhoud voorzagen" enz.

In 't kort gezegd, vlekkeloos is deze proeve van realistisch werk niet, maar het geval laat zich, ook al blijft het maar aan den buitenkant, wel lezen.

In de laatst verschenen afl. een mooi gedeelte van een schets uit het boerenleven, door J. Everts.

Den Gulden Winckel. (*Hollandia-drukkerij, Baarn*).

Den Gulden Winckel kan blijkbaar de bijzondere hoedanigheden, welke deze winkel zou kunnen karakteriseeren, niet vinden.

We hebben reeds vroeger er op gewezen, dat voor de literaire kritiek men naar iemand moet zoeken, die door alle richtingen en partijen kan worden aanvaard — en dat verder de inhoud hoofdzakelijk kon bestaan uit wetenswaardigheden omtrent auteurs, fragmenten van nieuw te verschijnen boeken, een zorgvuldig aangelegde kroniek, enz. enz. Het zou b.v. interessant te lezen zijn, al wat over een of ander auteur ten voordeele en ten nadeele gezegd werd, interessant ook na te gaan hoe de meenmgen zich wijzigen, kortom studies over auteurs en boeken, waar een gewoon kritikus niet spoedig komt.

Den Gulden Winckel zou op deze wijze een geheel eigen terrein verkrijgen, waardoor het een vraagbaak voor leek en letterkundige werd. Nu doet het tijdschrift niet veel anders dan aan wat goedkoope kritiek en pluimstrijkerij, een en ander zonder eenig verband.

Zoo b. v. in afl. 8 waar de redakteur wel een beetje al te veel met onzen goeden Nicolaas Beets koketteerde. Daar waren nu maar liefst twee fascimiles van hem in de afl. afgedrukt, waarvan het eene een niet veel

zeggend felicitatiebriefje is van 1878 toen dr. Jan Hartog tot theologisch Doctor promoveerde, (alsof dat een wereldfeit was) en het tweede briefje van 1902 is notabene een pluimpje op eigen hoed van den Gulden Winckel. Neen, heusch, dat is een beetje al te mal!

Moet hiermee nu opgesierd worden het opstel van den redacteur over dr. Jan Hartog? Het gaat vreemd in zijn gang om met zulke projektielen de letterkundige waarde van den arbeid eens theoloogs te gaan opvoeren.

Aan 't eind van het opzichzelf zeer lezenswaardig opstel zegt de heer Smit Kleine over de werken van dr. Jan Hartog dan het volgende:

„Slechts bij uitzondering is buiten academische en theologische kringen op dezen stylist en historicus de aandacht van onze beschaafde lezerscirkels gevestigd. Was het in de middeleeuwen een hooge eeretitel in reuk van heiligheid te staan of in de nieuwere tijden tot de letterkundige dominé's in ons vaderland te behooren, daar is sinds de laatste 25 jaar, nu de woordkunstenaars den literairen codex hebben uitgegeven, van lieverlede het literair proza van den theoloog en zijn dichtwerk, naar hoedanigheid, in veler oog, gedaald tot de quantités négligeables, maar de jongere studenten der XIXe eeuwsche letteren zullen wèl doen, met verwaarloozing van onzegbaar veel gemeens en grofs, pafferigs en slaps, dezen ongemeenen, kernigen prozaïst hunne aandacht te schenken."

Volgt een bespreking van A. W. Stellwagen over de Brieven en Gedenkschriften van Gijsbert Karel van Hogendorp, een dito over het boek van president Roosevelt. Dan van F. Bezemer een goedmoedige vergelijking, toch niet zonder ironie, over leerboeken van Aardrijks- en geschiedkundige beschrijving van vroeger, waarin hij aantoont het prenterige en preekerige, zichzelf bevettend van dien zoogenaamden goeden ouden tijd, waarbij het frissche boek van Jan Ligthart „Op de fiets door Nederland" nu zoo gunstig afsteekt.

Verder nog van W. G. van Nouhuijs een brokje vertaling uit het Italiaansch „De Legende van het meer" door E. A. Marescotti.

In afl. 9 is een bespreking der twee brochuren van H. de Wilde over Dr. Kuyper en zijn werk, door Mr. G. J. Grashuis, gevolgd door een overvloed van boekbeoordeelingen, waarvan we de volgenden vermelden:

Uit Java's Binnenland door Boeka, besproken door Paucis Verbis.

Marie Eugenie delle Grazie en Van zon en zomer van C. S. Adema van Scheltema, beiden berecenseert door Piet Vluchtig, Ernst van Hélène Lapidoth Swarth door M. Constant en hare gedichten weer besproken door F. Smit Kleine. Verder Machteloozen van G. van Hulzen, gekarakteriseerd door L. Simons.

Leliane van Borel door M. Constant. Het boek over den Oorlog van Dr. W. van Everdingen door C. K. Elout. Dan fragmenten uit het te verschijnen werk van Gerard van Eeckeren, uit Liefde van della Grazie, enz.

In de laatstverschenen afl. een kritiek van M. S. Brusse over Adolphe Brissen wat als opstel door klaarheid van betoog, zeer pakt.

Hier is een journalist-literator aan 't woord over zijn Franschen collega, eveneens journalist-literator — en de opmerkingen die hij maakt, hebben dus een bijzondere waarde.

Over Troelstra als journalist schrijft A. Moresco zeer typies, hoewel men zou kunnen zeggen, dat voor een vakblad Troelstra te veel hier als algemeen portret werd uitgeteekend, waar het meer te doen moest zijn zijn literaire en journalistieke bekwaamheden in 't licht te stellen. De verschillende kwaliteiten zijn in een persoon als Troelstra wel moeilijk te scheiden, maar het uitgangspunt kon anders zijn genomen.

Elsevier. (*Maatschappij Elsevier, Amst.*)

Elsevier van de vorige maand was nog al mat. De literaire bijdragen, o. a. een reisbeschrijving van J. Eigenhuis over de streek aan den Berkel en het begingedeelte van een novelle „De viooltjes" van J. C. Sonneborn, waren beiden zoo slap en onbeduidend, dat ze de moeite van 't lezen nauwelijks waard bleken.

Wat Ph. Zilcken over Johan Thorn Prikker vertelde is ook al niet veel meer als ieder van dezen schilder reeds kan weten.

Zilcken was zoo handig om in zijn beschrijving gewoon over te nemen heele brokstukken uit de bekende, in druk verschenen brieven van dezen schilder aan Borel. 't Is misschien een goede manier hem recht te laten wedervaren en praktisch tevens, want het kost niet veel moeite, maar erg op-wekkend voor den lezer mag deze manier van persoonsbeschrijving niet genoemd worden.

Dan komt nog een opstel van Lacomblé over de bekende katoendrukkerij van de heeren van Vlissingen & Co. te Hel-

mond, waaraan voorafgaat een soort geschiedkundig overzicht, de kunst van katoendrukken betreffend, want hoe degelijk en deugdelijk, en met kennis van 't onderwerp geschreven toch geenszins excelleert. Verder nog te vermelden de rubriek van Max Rooses: Hollandsche meesters in de Ermitage te St. Petersburg, deze keer behandelend Aart v. d. Neer. Ook Max Rooses was niet bijzonder op dreef, vermeldde en katalogiseerde meer dan hij, zooals gewoonlijk, met warmte en gloed beschreef. Lapidoth dwaalde wel een weinig af door in plaats van een literair werk een boekje over tooneeltoestanden v. mej. Eva Westenberg te bespreken en te weerleggen, wat in een dagblad en door hem als tooneelverslaggever, heel juist ter plaatse kan zijn, maar hier in dit tijdschrift wel een beetje vreemd aandeed.

Deze bemerking dient teruggenomen te worden, nu uit de laatstverschenen afl. blijkt, dat Elzevier, bij monde van den heer Lapidoth een heusche tooneelrubriek gaat inluiden. Hiervoor is zeker iets, is zelfs veel te zeggen, want de dramatische kunst heeft niet minder recht op belangstelling als b.v. de literaire of de schilderkunst.

In onze tijdschriften wordt wel wat schaarsch over het tooneel gesproken. Lapidoth begint nu zijn opstel met aan te toonen het onderscheid wat er bestaat als er gerecenseerd wordt over café-chantant en over een tooneelvertooning.

Telkens, wanneer het specialiteitengezelschap met een nieuw programma optreedt, gaan de verslaggevers van de plaatselijke bladen kijken. En telkens deelen zij hun lezers mede, dat er wezenlijk heel wat bijzonders wordt gegeven. Te oordeelen naar hun mededeelingen zijn de slangenmenschen altijd heel buitengewoon, de danseressen uiterst gracieus, de coupletzanger hoogelijk begaafd, terwijl de goochelaars altijd komen met nieuwe toeren en de Engelsche clows met even nieuwe stompen schop-combinaties.

Het standpunt van vele redakties in deze is, dat men het specialiteiten-theater niet beoordeelt, maar het publiek eenvoudig op de hoogte brengt van hetgeen er te zien is. De verslaggevers doen niet meer dan de annonce der direktie nog wat mooier maken en de potsierlijke reklamezinnen nog wat toelichten.

Daarentegen pleegt de tooneelverslaggever zijn taak zeer ernstig op te vatten. Minstens doet hij toch alsof... en in het laatst gesteld geval is zijn toon nog wat barscher dan die van den nauwgezetten en deskundigen beoordeelaar. Diezelfde menschen die jaar in, jaar uit, slangenmenschen en papegaaien hooren roemen, lezen jaar in, jaar uit, dat er van onze tooneelgezelschappen maar luttel goeds te zeggen valt. Dezelfde menschen, die opgewonden hooren gewagen van de prachtige programma's der specialiteitentheaters, hooren voortdurend klagen, dàn over de slechte keus der stukken, dán over de onverstandige rolbezetting, dan over het gebrekkige der vertooning, telkens wanneer de tooneelverslaggever aan het woord is.

En toch moet de verstandige lezer, zich wel afvragen, hoe in naam van Thalia het komt, dat in alle variëteiten-theaters de papegaaien goed gedresserd, de akrobaten onovertroffen, de danseressen guitig en vol gratie, de koupletzangers verrassend geestig zijn, en de ballet-kostuums en decor aan een tooverland doen denken, terwijl in den schouwburg maar enkele spelers deugen, maar enkele stukken de aandacht waard zijn en maar bij enkele opvoeringen de mis-en-scène te roemen valt.

Wat Lapidoth hier opmerkt, verdient zeker volle aandacht, hoewel het moeielijk zul blijken hierin veel verandering te brengen, want ook als dit zich kan wijzigen, zullen de menschen lichter naar het luchte café-chantant, dan naar het ernstig-bedoelde theater loopen. De oorzaak schuilt elders, ligt veel dieper, hoewel het onberedeneerd ophemelen van 't café-chantant natuurlijk het noodige ertoe bijdraagt.

De inhoud van deze afl. bestaat verder uit een bespreking van de Zwerver", het verblijf van den teekenaar, etser, en houtsnijder W. O. J. Nieuwenkamp en van zijn werken, het opstel door B. P. van Ysselstein geschreven en met vele afbeeldingen veraanschouwelijkt.

Dan een opstel van S. Kalff, over personen en toestanden van 't oude Batavia, waarin de schrijver doet uitkomen, hoeveel de Duitschers, als individuen tot den bloei van onze koloniën hebben bijgedragen.

Max Rooses bespreekt in zijn serie: Schilderwerken uit de Ermitage te St. Petersburg de daar aanwezige stukken van Nicolaas Berchem.

Verder in de afl. het vervolg van de novelle „de Viooltjes" door J. C. Sonneborn en een schetsje uit Davos door G. van Hulzen.

XXe Eeuw. (*Scheltema en Holkema's Boekhandel, Amsterdam*).

Na het erop loshakkend, weinigen uitziend opstel van Fred. v. Eden over Woord-

kunst in de vorige afl. komt nu van Deyssel ons vergasten met een overdaverend-prachtigen uitval, een hoonende, kritische ontboezeming op den redakteur van den Gulden Winkel, een brok lyrisch proza zoo overstelpend en meesleepend, dat men het niet één enkele keer, maar wel tienmaal achtereenvolgens kan lezen.

't Is of we weer in de eerste dagen der nieuwe Gidsen zijn teruggekeerd en de literaire stormloop opnieuw begint. Als dat zoo doorgaat zal menigeen, die weer zoetjesaan op een voetstukje is geklauterd, zijn hart van vrees kunnen vasthouden. Want, er zijn meer dan een, die vroeger in den hoek zijn gesmeten, en nu over onze literatuur maar weer het hoogste woord meêspreken.

Het overige gedeelte in deze aflevering is eveneens van waarde en kan tot het beste worden meêgerekend. Zoo b.v. van Ary Prins de bladzijden merkwaardig proza „De Heilige Tocht"; van J. Everts het slotgedeelte van zijn novelle „Boerengezin". wat behoort tot het beste wat deze auteur tot dusverre schreef en waarmeê hij Stijn Streuvels terzijde komt.

Van H. Bouman is er een brok goede observatie „In 't stadje", maar nog missend dat breedere en diepere wat observatiewerk tot levende kunst stempelt. „Primavere", een tragedie in drie bedrijven, op klassieken bodem spelend, door Nico van Suchtelen is wel zeer bijzonder, de speelwaarde laat evenwel bij een enkele lezing zich niet dadelijk bepalen maar hoe ook, er komen prachtige gedeelten in voor, zooals b.v. dat lentekoor van Syrakusische maagden:

Heil Tyratensa!
Helder omhulde,
Glanzen-vervulde,
Goud-bestulpte stad!
Die in des middags brandend licht
Fonklende, stralende,
Vreugden-pralende,
Oplaakt met ontwaard gezicht.

Rustende, rustende in 't blank zonneblindende
Strand als een zuiver, argeloos kind
Dat wonne-drinkende
Roerloos ligt en geen woorden vindt.
Voor 't nieuw verlangen; het voelt alleen:
„De lente, de lente blinkt om hem heen."

Dan nog „Zomernacht" een breed, voldragen vers van Albert Verwey, een vervolggedeelte van de Kunstbeschouwingen over de Primitieven te Brugge, door Karel v. d. Woestyne en de slotbladzijden uit het Bayreuther-dagboek, dat de muziekkritikus J. C. Hol ons voorlegt, aan 't eind besprekend, de opvoeringen van Fliegende Holländer en Parcifal, waarover hij zich allerminst gunstig gestemd betoont.

De Gids. (*P. N. van Kampen en Zn., Amst.*)

De inhoud van De Gids, is, wijl er veel opstellen in voorkomen waaruit weinig is over te nemen, deze keer gauw verteld.

Eerst het vervolggedeelte van den Indischen roman „de Godin die wacht" van Augusta de Wit, waarin scherp-geteekende brokstukken voorkomen.

Dan een opstel van G. Busken Huet over den oorsprong van sprookjes en vertellingen, òf de onzen uit Indië komen.

Van Dr. D. C. Hesseling een studie over Grieksche en Nederlandsche spreekwoorden.

Van Mej. G. H. Marius een pittige, kleurrijke bespreking over enkele primitieven, zooals die waar te nemen waren op de tentoonstelling te Brugge.

Dr. W. G. C. Byvanck gaf No. 2 uit zijn serie profielen, nu over William Hazlitt, een Engelsch humorist uit de 19e Eeuw.

Van Hélène Lapidoth zijn er weer een trits sonnetten, waaronder zeer veel mooi's, vooral in het „Als na een bui", terwijl Henri Viotta in zijn muziek-rubriek ons veel leerrijks mededeelt over het ontstaan en de waarde van de muziek Capella.

Militant, zich verweerend, is Mr. J. N. van Hall in zijn letterkundige kroniek, waar hij opkomt, tegen de beweringen van Van Eeden, die in zijn opstel over woordkunst, o. a. meer had gezegd, dat er in De Gids de laatste jaren geen enkel waar gedicht had gestaan, tenzij uit rein toeval.

Mr. Van Hall toont het tegendeel aan met vele gedichten van Hélène Lapidoth Swarth, en Boutens — en 't is zeker, de bewering van Van Eeden zou te bont zijn, indien het zoo werd opgevat. Maar dit was v. Eeden's bedoeling niet, als wij hem tenminste goed begrijpen. Hij heeft een gedicht van Hélène Lapidoth Swarth maar genomen om aan te toonen tot hoe ver het bederf gaat — en hoe moeielijk men aan verval ontkomt als een literatuur alleen op vormschoon steunt, wat weerniet wegneemt, dat zijn uitdrukking voor de groote menigte een verkeerd begrip teweeg kan brengen, zoodat het zeer begrijpelijk is, dat Mr. v. Hall hiertegen in verzet komt. Er wordt zoo spoedig, vooral als een man als v. Eeden iets zoodanigs zegt, een misverstand geboren.

Heeft De Gids, zoo vraagt Mr. van Hall verder, zich soms er voor te schamen, dat zij niet blind is gebleven voor de evolutie die in 't laatste gedeelte van de vorige eeuw in het Nederlandsche vers heeft plaats gegrepen.

De Arbeid. (*C. A. J. van Dishoeck, Bussum.*

Jeanne C. van Leijden, waarvan we tot dusverre slechts zwakke novellistiek kenden, komt hier nu uit met eenige verzen, die naar verhouding, zooveel beter zijn dan haar schetsen. Vooral het eerste gedicht „Van onveranderlijk schoon" geheeten, wat aan 't eind alleen een weinig banaal uitloopt, mag er zijn.

Ook J. Rodenrys en Herman Krans, Victor de Meijere en R. de Cneudt leverden in poëzie hunne bijdragen.

Verder het vervolggedeelte van „Een zomer" door Henri Bakels en een brokstuk van Reimonds Stijns, dat als fragment gelezen maar moeilijk te begrijpen is. Voor een fragment mag men toch als eerste eisch stellen, dat het afgerond is, enfin iets wat op zich zelf leesbaar en begrijpbaar blijkt, anders is het beter er meê te wachten tot het als geheel kan verschijnen.

In zijn Vlaamsche kroniek bespreekt Victor de Meijere de verzen van Prosper van Langendonck. Na dezen dichter te hebben vrij gewreven van de blaam, alsof hij Kloos zou imiteeren, getuigt hij, dat de tijd niet ver van ons kan liggen, waarin het werk van dezen man hoog verheven zal uitkomen boven datgene wat tegenwoordig in Vlaanderen dicht en schrijft. Hij was de eerste — en dat is schier ongeweten — die aan de jongeren over Gezelle ging spreken, dezen dichter naar waarde deed schatten. Hij was tevens ook, voor velen, een meester. Immer beminde bij jonge dichters. Voor velen was hij een opvoeder, hielp ze vormen door zijn verheven gedachte over poëzie en kunst, zonder er vaste axiomen op na te houden. Op een leeftijd dat iedereen de waarheid buiten zich zoekt, trachtte hij allen te overtuigen dat hun zekerheid uit hun eigen moest voortspruiten.

Voor het Nederlandsche gedeelte bekritizeert R. van Genderen Stort „Scheiding" van Frans Hulleman en „Machten" van Ina Bakker, waarvan hij tracht de goede kwaliteiten in 't licht te stellen.

Hij schaart zich verder aan de zijde van Hulleman, die in een antikritiek optrok tegen den heer C. van Nievelt (J. v. d. Oude), die in 't Nieuws v. d. Dag niet altijd mild en gunstig, vaak wel eens al te eenzijdig oordeelt over 't werk van jongere schrijvers, wat voor den betrokken persoon natuurlijk niet aangenaam is.

Maar, och kom, wat hindert dat welbeschouwd, nu eigenlijk? Door den een wordt men te erg opgehemeld, door een ander te laag geschat, aan 't eind komt alles toch terecht, als men werkelijk maar iets beteekent — en dit iets beteekenen kan men niet met een of twee bundels schetsen bewijzen, tenzij dezer zoodanig excelleeren dat alles er bij wegvalt, wat bij Hulleman, volgens zijn eigen lofredenaar, nog volstrekt niet het geval schijnt te zijn. Waarom dan die stormloop tegen een v. d. Oude, die met zijn pseudoniem al verklaart tot de ouderen te behooren? Vooral jonge auteurs moeten begrijpen, dat men uit een ongunstige kritiek van een tegenstander vaak meer kan leeren dan uit tien, twintig, lofredenen van gelijkgestemden, wat wel eens wordt vergeten.

Over 't algemeen is onze kritiek nog veel te gunstig, zoodat een enkele dwarsdrijver er best bij kan om het evenwicht te behouden.

Europa. (*Blussé en Co., Dordrecht.*)

Europa van deze maand heeft een aardig, wel wat sentimenteel schetsje over Kalverliefde, door M. J. Brusse. Dan van mevr. Andreas Salomé een navrant-schrijnend verhaal, van een jonge vrouw, die zich aan vrouwen-rechten en plichten wijdt, op een gegeven oogenblik bemerkt, dat het schoonste wat een vrouw kan deelachtig worden, haar ontgaat, maar ondanks dàt, haar weg vervolgt, getroost en gesterkt in 't besef dat wat ze doet, vruchten zal dragen voor anderen die na haar komen.

Van Ouïda is een novelle vertaald, vol romantische hoedanigheden ook al tracht de schrijfster hier de realiteit zoo dicht mogelijk bij zich te houden. Het is een liefdesgeschiedenis uit de bergstreken van Italië — en gelijk Ouïda dat kan, boeiend geschreven.

In een boekenpraatje gordt de redakteur zich aan tegen de literaire strafpredikatie van Fred. van Eeden, en meent dat niet alles champagne en pâté de foie gras behoeft te wezen — wijl er een groot aantal menschen bestaan en zullen blijven bestaan, die zich met ander voedsel tevreden stellen, een stelling die iedereen zal toegeven, mits die menschen dan maar geen muffe leverworst voor frische pâté de foie gras en geen appelnat voor champagne aan den man trachten te brengen, waar het hier toch eigenlijk omgaat.

De belangrijkste bijdrage in de vorige afl. was „de Kans" van Maurice Maeterlinck door Davida J. van Heeckeren van Brandsenburg, vertaald uit Le Temple enseveli.

Daarbij was nog een schetsje van Louise Ahn, een aardige ironie, leuk opgezet, maar dat toch een weinig zwak uitloopt. Verder een novelle „Geholpen", naar 't Zweedsch van Wilna Lindhé en van Marianne Wittich „Een Vrijage in Oost-Pruisen", wat op den naam af een humoreske zou kunnen zijn, maar het volstrekt niet is.

Het boekenpraatje van den redacteur liep over Schetsen van Jeanne Reijneke van Stuwe, Nacht-Silene van Marie Marx-Koning en 't werk Landbouw en Industrie van Kropotkin.

De nieuwe Gids. (*A. E. v. d. Heyde, Haarlem*).

De nieuwe Gids heeft met den nieuwen jaargang weer een nieuw kleedje gekregen, is thans gewikkeld in een donkergroen, aangenaam-aandoend omslag, maar wat meer zegt, met den nieuwen jaargang worden vermeld een nieuw aantal medewerkers om gevoegd te worden bij de reeds bestaande staf. In een circulaire doet de uitgever een beroep op het publiek, het publiek wat nog al eens de N. Gids beoordeelt en veroordeelt zonder een enkele afl. behoorlijk te hebben doorgelezen.

In de twee eerste afl. van dezen nieuwe jaargang is veel schetswerk en novellestiek: van Herman Robbers een uiterst getrouwe beschrijving van een verjaardag, wat is bedoeld als een studie van stemming, maar waarover eerst te oordeelen valt als het geheel is opgeleverd. Reyneke van Stuwe, schreef een „Verloving", n. l. een schets in schetsen vlug en kwiek neergepend werk, waarschijnlijk een antwoord op hen, die beweren, dat zij haar romans wel eens wat veel laat uitdeien. J. Reddingius gaf een schets „Een middag", getiteld, een gebeurtenis uit het schoolleven met al het onrustig-wilde van jongensdrift er in. Dan van Frans Coenen een gedurfde, leuke schets, een prachtig-geobserveerd geval uit de nieuwe buurt van Amsterdam, geheel afwijkend van Coenen's gewone methode — en mogelijk daardoor juist zoo frisch, zoo raak in weinig woorden, al herinnert het met enkele zinnen aan Falklands grappigheden — en al is ook het fransch wat er als dialoog in voorkomt niet zonder bedenking.

Verzen zijn er van Willem Kloos, van J. H. de Veer en van W. van Meurs, terwijl Dr. H. J. Boeken in beide afleveringen eenige, als altijd merkwaardige aanteekeningskens geeft, in 't eerste nummer over Houston Stewart Chamberlain's boeken „Die grundlagen des Neunzehnten Jahrhundert, en in de andere afl. over Plato, naar aanleiding van Dr. van der Hoek's werk over de Groote denkers der Eeuwen.

In de literaire kroniek bespreekt Willem Kloos de Lanseloet en de verzen van C. S. Adema van Scheltema. Kloos maakt dan een vergelijking tusschen het werk van dezen socialistischen dichter en dat van Herman Gorter en Henriette van der Schalk, en zegt van deze beide laatsten dat ze altijd geklonken hebben een beetje als onderaardsche, bovenaardsche stemmen. Van der Schalk's talent, in haar beste momenten, klonk als een zwaar-gestemd, diep-hoog orgel, welks tonen breed stuwden tusschen en rondom de hooge naven van een overoude, statige kathedraal, terwijl dàt van Gorter, fijner en rijker, al tonenreeksen kon doorloopen van een vol vioolorkest; maar zij misten beiden, in hun machtige passie van geluid-en-verbeelding, één groote eigenschap, het dus genoemd-menschelijke in hun kunst. Zoo stonden zij daar en zongen hoogop, niet als menschen maar als half-goden — en toen zij dus in aanraking kwamen met de werkelijkheid, toen zij zich begaven in het harde ruwe leven, tusschen de stugge dingen dezer aarde, werden hunne ideale persoonlijkheden als te zamen gedrukt en gekneusd en verplet; en niets bleef toen over dan twee gewone, bedaarde menschen, die in heel weinig maar zich onderscheiden van de overige leden hunner partij.

Maar Adama van Scheltema staat, als artist, met zijn voeten weer op den vasten en door-menschen-beganen grond. Hij ziet de werkelijke werkelijkheid zooals zij er uitziet, en haalt haar niet over, zooals zijn twee groote geestverwanten dat in hun tijd hebben gedaan, door een subtiel proces, geheel onbewust, van psychisch filtreeren, waardoor de geschakeerde schoonheid van 't reëele werd omgetooverd tot een ons niet zoo familiare schoonheid van vorm en kleur, van verbeelding en diep inwendig sentiment. Neen, hij ziet en zegt de dingen zelve, hij laat ze staan op den grond, den stevigen bodem, waar zij thuis behooren, maar geeft ze toch tegelijkertijd, natuurlijkerwijze, omdat hij een artiest en geen nuchterschrale waarnemer is.

Alleen heeft hij te vermijden de technische slordigheden, die hem nu tusschenbeiden ontglippen, en die dan even hinderlijk klinken als een onvolkomen akkoord in een overigens schoone kompozitie.

Onze Eeuw. (*De Erven Bohn, Haarlem*).

Onze Eeuw handhaaft haar karakter van „degelijkheid en samenvatting" ook in de October-Aflev. Veel professoren-werk en veel betrekkelijk kleine artikelen. Prof. Blok opent met de behandeling der vraag: Wat men te verstaan heeft onder „Geschiedenis". En hij onderscheidt tusschen hem, die vraagt wat het vroegere leven is geweest en hem die vraagt wat *in* dat leven voor onzen tijd de belangrijkste gevolgen gehad heeft. — Wie de geschiedenis van een „volk" schrijft, moet op het eerste standpunt staan; wie die onzer „geestelijke voorouders" wil onderzoeken, moet het tweede innemen. De geschiedenis van de verschillende tijdvakken zal verschillend behandeld moeten worden; in 't eene zal het politieke, in 't andere het religieuse, in weer een ander het sociale leven voor alles de aandacht vragen. De historische wetenschap moet ten slotte het veelzijdige leven der menschheid buiten elke formule onderzoeken en beschrijven.

Prof. Hugo de Vries zet dan het verslag voort van zijn onderzoekingen omtrent het ontstaan van soorten, een verslag dat bovenal bewondering wekt voor de volharding, 't geduld en de nauwgezetheid waarmee die onderzoekingen op tienduizenden plantjes bijkans 15 jaar lang zijn volgehouden. Hoe die moeite beloond is, weet men: door de ontdekking van het plotseling ontstaan van nieuwe soorten uit oude, zonder dat de oude soort in haar eigen leven gestoord werd. Dus: een variatie in den ontwikkelingsgang bij plotselinge sprongen; geen overgang van de eene soort in de andere, met opoffering van de moedersoort. Daarmee wordt de theorie der gemeenschappelijke afstamming bevestigd en een der laatste en grootste bezwaren tegen de leer opgeheven.

Nadat Catharina Bruining Hauptmann's Versunkene Glocke besproken en in gedeeltelijke vertaling weergegeven heeft, en scheikundig aangelegde lezers zich hebben kunnen verlustigen aan een beschouwing van Dr. Tjaden Modderman over „begeleidende Alkaloiden in tabak," worden we naar militair gebied geleid door den heer W. F. Pop, die betoogt hoe noodig het is, om den onderofficieren en ons leger na een zekeren diensttijd een bepaald recht toe te kennen op het bezetten van burgerbetrekkingen bij onze ministeries. Aldus wekken wij op tot in dienst treden, blijven niet in het leger al te lang met oude instructeurs zitten en hebben voor de burgerbetrekkingen het voordeel menschen te krijgen van wie we weten wat ze waard zijn en die een goede tuchtschool achter zich hebben. — Er schijnt veel voor het stelsel te zeggen.

Als eindelijk Prof. Chantepie de la Saussaye ons Allard Pierson's beeltenis uit zijn verspreide geschriften gaat teekenen, gevoelen we hoe hier een man aan het woord is, die maar half met zijn sujet sympathiseert. Inderdaad was Pierson zoo veelzijdig, dat hij onvermijdelijk wel hier en daar oppervlakkig moest worden. Bovendien bleef hij door zijn gemoeds-gebondenheid aan het oude halfslachtig in veel van zijn meegaan met het nieuwe. Maar het zijn deze halfslachtigen die in een periode van zoeken en tasten voor hun tijdgenooten, mits zij zulke hooge eigenschappen als Pierson hebben, wel veel invloed kunnen oefenen. Pierson mag geen wegbereider geworden zijn, hij heeft velen toegankelijk gemaakt voor de nieuwe denkbeelden en door de hoogte van zijn denken en voelen hen voor het wegzinken in aardsche kleinheid bewaard.

Nederland. (*Loman en Funke, Amsterdam*).

Is. Quérido zet zijn studie over Frans Coenen voort, in detail behandeld „Verveling" en „Studies", waarop nu volgen moet een kritiek op „Bleeke Levens."

In aanmerking genomen, dat er vermoedelijk geen tien bladzijden van eenzelfden schrijver bestaan, waarop geen aanmerkingen door een kritisch-aangelegd, weinig welwillend persoon te maken zijn, zoo blijft de lezing van deze kritiek op zichzelf voor leeken en voor literatuurmenschen een spitsvondig genot. Zeker, de literatoren hebben elkaar niet te sparen. Door scherp te ontleden, het hoogste te eischen, is teruggang in onze letterkunde te voorkomen, bestaat de mogelijkheid tot werkelijke meesterwerken te geraken. In 't andere geval wordt het knoeien zonder einde. Vooral in dezen tijd nu iedereen zich de N. Gidswoorden heeft eigen gemaakt.

De andere bijdragen in deze afl. zijn:

Frits van Raalte, Nachtleven; mevr. van Hasselt—Willem's, Leed; van Virginie Loveling een Boerenidylletje.

Poëzie is er van W. Macalester Loup, van Nelly Bohn en Richardt de Cneudt.

Onze Kunst. (*L. J. Veen, Amsterdam, J. P. Buschman, Antwerpen*).

Afl. no. 9 ziet er weer verzorgd uit. Bij het vervolgopstel van Hendrik de Marez over de tentoonstelling van Vlaamsche primitieven te Brugge, zijn eenige prachtige reproduktiën van Memlinck's werken.

In een wat lang-gerekt en zich nog al eens herhalend opstel (de schrijver meent zelf dat hij persoonlijk doet) bespreekt Ed. Thorn Prikker de meubelen van „Onder den 's Maarten," waarvan nu ook een werkplaats te Haarlem gevestigd werd. De bijgevoegde teekeningen getuigen anders van een primitiefheid, die aan een timmermanswerkplaats herinneren. De schrijftafel o. a., met zijn zwevende laden, welke maar aan één zijde een rustpunt hebben, is alles behalve gelukkig te noemen, evenmin sommige stoelen met paalstijve leuningen. De architekten en ingenieurs, die zich nu met meubelen bemoeien, vergeten wel eens, dat de eenigszins gebogen lijn met houtmateriaal volstrekt niet strijdig is, mits het hout naar den draad wordt genomen. Wijl een meubel voor alles dient om gebruikt te worden en niet om theorieën er aan op te hangen, volgt dat een stoel zoodanig gekonstrueerd dient te worden, dat voldaan wordt aan den eersten eisch: een rust- of zitplaats te zijn. De architekten en ingenieurs-meubelmakers van tegenwoordig zouden ons wel wijs willen maken, dat er alleen recht-opgaand hout groeit, wat een paskwil is.

In een epistel „Duitsche of Nederlandsche kunst" verzet zich de heer L. Simons tegen het tijdschrift Deutsche Kunst und Dekoration, wat ons de eereplaats op de Turijnsche tentoonstelling toekennend, tegelijkertijd onze kunst gaat inlijven bij Groot-Duitschland. Het gaat hier, zegt de heer Simons, om heel wat hoogers dan een nationale ijdelheid, want niet wij hebben Duitschland te volgen, maar wel Duitschland, zoo het dat wil, wijl wij door traditie de kleurgave en de voornaamheid bezitten, die zich niet aanstelt, noch zich aan het uiterlijk der dingen vergaapt. Het Duitsche volk heeft de menschheid reeds zooveel gegeven (muziek, wetenschap, literatuur), dat het zijn *kulturellen* Bedeutung mag geacht worden te hebben bereikt, en wat de Germaansche stam in schilderkunst beteekende en nu in sier en bouwkunst nog geven zal, dient te komen onder de vlag van *Nederland*.

Onder de kunstberichten worden vermeld twee droeve tijdingen, n.l. de dood van Gustaaf van Aise en van Taco Mesdag.

Gustaaf van Aise te Gent geboren en gestorven, zegt zijn levensbeschrijver, werd niet aangemoedigd zooals hij het verdiende. Het meer nerveuse dan krachtige gestel werd ondermijnd door strijd, verdriet, ontberingen en zelfs ellende. Op het laatst oogenblik, toen de dood hem neêrvelde, ging het staatsbestuur hem eindelijk een groote bestelling doen, was er ook sprake een zijner groote historische stukken voor het museum te Brussel te koopen.

Van Taco Mesdag, die evenals zijn broeder H. W. Mesdag, eerst in den handel was, wordt terecht gezegd, dat hij het karakter der Noorderlingen had, gesloten en niet voor het uiterlijk vermaak toegankelijk, terwijl de lust tot heldere nauwgezetheid door zijn vroegere werkzaamheid kan versterkt zijn. Iemand, die achter een schijn van onbewogenheid een teer gemoed, dat hij zeer kwetsbaar wist, verborg en een innige belangstelling toonde voor alles wat buiten hem zelf stond. Klopte men bij hem aan om steun, dan hielp hij op zoo'n kiesche wijze dat soms zijn huisgenooten er niets van vermoeden. Met den zeeschilder had hij gemeen, ondanks alle verschil, dat hij zich voelde getrokken naar de grootsche eenzaamheid der natuur. Waar H. W. Mesdag de zee bespiedt, trok Taco naar de vlakke, noordelijke heide, de witgewolde zee met haar wisselend en verschietend licht aan den einder en hare stillere en aandoenlijker melankolie, waar hij de motieven tot weerspiegeling zijner gevoelens vond, zoodat den natuurminnaar in wien een opmerkelijk talent sluimerde, niet *te* moeielijk was die kwaliteiten te ontwikkelen, die hem zijn goede naam in de kunstwereld spoedig zouden verzekeren.

Album der Natuur. (*H. D. Tjeenk Willink, Haarlem*).

Het Album der Natuur viert feest, het vijftigjarig bestaan van het tijdschrift.

Het was in 1851, dat Dr. Lubach met W. M. Logeman en Dr. P. Harting het plan beraamden, tot het oprichten van een tijdschrift voor natuurwetenschappen, ten dienste van beschaafde lezers uit alle standen, met het gevolg dat in 1852 de eerste aflevering van het *Album der Natuur* verscheen, waarvan de uitgaaf tot op dit oogenblik heeft stand gehouden, zoodat het tijdschrift met den thans loopenden jaargang zijn tweede halve eeuw is ingetreden.

Naar aanleiding van dit halve eeuwfeest geeft Prof. R. S. Tjaden Modderman een kleine beschouwing terug, waaruit o. m. blijkt, dat de eerste redaktieleden niet minder dan 33 jaar gezamenlijk de leiding behielden, terwijl één van hen, Dr. D. Lubach, zelfs het vijftigjarig jubileum als redakteur kon meêvieren, wel een zeldzaam verschijnsel. Onder de vele opstellen in dien tijd verschenen treffen we aan: levensbeschrijvingen van Nederlandsche natuuronderzoekers, enkelen uit de vorige, de meeste uit de 17de en

18de eeuw. Zoo o. a. van Snellius, Huygens, van Musschenbroek, 's-Gravensande, van Swinden, Boerhaave, Deiman, Brugmans, Camper, Leeuwenhoek, Swammerdam, Goedaert, Lyonet, Vlack.

In deze afl. is nu ook weer een interessant opstel van Prof. Hugo de Vries over het driekleurig viooltje. Dan van Prof. R. S. Tjaden Modderman over der historischen samenhang tusschen Deltons atoomtheorie en de wet der veelvoudige evenredigheden.

Van dr. E. v. d. Ven een bespreking over het telegrafeeren zonder draad. Dan van dr. P. F. Abbink Spaink, een overzicht van de vorderingen der geneeskunde in de laatste jaren, wat op zichzelf al een zeer belangrijk onderwerp uitmaakt.

Vragen v. d. Dag. (*S. C. v. Looy, Amst.*)

Een belangrijk, zooal niet nieuw onderwerp, wordt hier gepubliceerd over het Rijnsleepvaartbedrijf door C. J. van Geel.

De pit, het merg, de ziel van den Nederlandschen handel, zegt de schrijver, — men moge het prettig vinden of niet — is de transito-handel, die Duitschland en Belgie zoo van levensbehoeften als van grondstoffen voor de industrie voorziet, en van dien transito-handel, klopt in Rotterdam de hartader. Vriend en vijand — en Rotterdam heeft vijanden — zullen dat moeten erkennen.

Er is maar één stad die gunstiger ligt, dat is Dordrecht, maar wier waterweg naar zee in slechten toestand verkeert.

De heer Geel gaat vervolgens na hoe het er met onzen transito-handel vóór een vijftig jaar uitzag, om dan de revue te laten passeeren, de reuzenvooruitgang der laatste jaren, zoodat hiermeê het geheele bedrijf der Rijnsleepvaart voor ons als een opengeslagen boek te lezen is, met de niet zeer lichtende zijde, dat de toestand voor de Rijnsleepvaarders alles behalve gunstig is, tengevolge der buitengewone uitbreiding van het materiaal, door handelskrisis en lage loonen. Inderdaad een zeer lezenswaard opstel! Dan nog te vermelden een epistel over Krankzinnigheid en krankzinnigenverpleging te Veldwijk; van T. J. Bezemer een vervolg van zijn bespreking der Javaansche literatuur; en eindelijk buiten de rubriek van „maand tot maand" nog een opstel uit het Duitsch van Dr. B. Weinstein over de wisselingen op wetenschappelijk gebied.

Taal en Letteren. (*M. N. Kapteijn, Leiden*).

Afl. 8. bevat een vervolg gedeelte van dr. Scheper's Bragi door Jacob Eck. Dan van J. Koopmans een studie over Theophilus, een middel-ned. gedicht der XIVe eeuw, nu door Dr. J. Verdam opnieuw uitgegeven. Vervolgens nog verschillende boekaankondigingen.

Landbouwkundig Tijdschrift. (*J. B. Wolters, Groningen*).

Voor vakmenschen en voor allen wie aan landbouw doen, is hier een belangrijk opstel over den invloed van voedingsmiddelen bij varkens, op de kwaliteit van vleesch en spek. De heer L. Broekema, die de opdracht kreeg verschillende proefnemingen te doen, publiceert hier zijn ervaringen.

Van niet zeer algemeene bekendheid is mogelijk het feit, dat men het fijnste varkensvleesch in Paracquai vindt. Daar laat men de dieren weiden onder de oranjeappelboomen. De vele afvallende vruchten welke als voedsel dienen, geven aan 't vleesch en spek een bijzondere malschheid.

Van P. van Houwelingen is er een opstel over het niet-koken der erwten. J. Ritsema Bos bespreekt in gunstige zin het boek van dr. Blink over de geschiedenis van den boerenstand en den landbouw in Nederland.

Dan nog een epistel van R. W. Tuinzing over de werking van kali op de planten — en vele kleine mededeelingen.

De Aarde en Haar Volken. (*H. D. Tjeenk Willink, Haarlem*).

Een groot gedeelte van deze afl. wordt ingenomen door een beschrijving van Fransch-Guyana van Henri Coudreau. Wijl Engelsch-, Fransch- en Nederlandsch-Guyana veel punren van overeenkomst hebben, kan deze beschrijving ten opzichte van onze kolonie Suriname zijn beteekenis hebben. In 1900 liet *de Indische Mercuur* zich zeer gunstig over dit opstel uit, wat een reden te meer werd voor de redactie om deze beschrijving in haar tijdschrift over te nemen.

Over de bekende Grot van Han in de Belgische Ardennen, schrijft J. Erdman Schmidt op onderhoudende wijze. Veel reproduktiën naar fotografieën verlevendigen dit opstel. Trouwens de geheele afl. is ruim geïllustreerd.

Halfcirkelvormig steekt de Kjedelen, zwart uit boven de sneeuwvelden.

Röjshjem in het Baevradal.

De Galdhöpig (Noorwegen) beklommen

DOOR S. J. E.

Het ontzaglijke hoogplateau dat zich over geheel Noorwegen uitstrekt, door talrijke fjords ingesneden, verheft zich ten Oosten van de schoone Sognefjord tot het Jotunheim, het „land der reuzen" van de Edda.

't Is een woest bergland, slechts van einde Juni tot begin September bewoond door weinige Foekarle, de herders die hun vee tegen de bergruggen weiden en overnachten in de Stöler, de Noorsche Sennhütten; in Juli en Augustus doorkruist door eenige toeristen, die gewend zijn aan het leven in de clubhutten, die geen paden noodig hebben maar hun weg kunnen vinden op aanwijzing van de „varden" — de teekens gevormd door twee of drie los op elkaâr geplaatste steenen — zoowel over het eentonige kale fjeld als door de uitgestrekte sneeuwvelden.

Drie groote waterplassen, het Gjende-, het Tyin- en het Bygdinmeer maken het hoogland eer woester dan liefelijker.

Geen boomgroei langs de onbewoonde oevers. Van de steil opstijgende bergen, die de meren nauw insluiten, dalen groote sneeuwvelden vaak tot in het water af, dat lichtblauw kleurend.

De dalen liggen boven de boomgrens, missen daardoor het vriendelijk voorkomen van de Zwitsersche, en hebben veelal op hun hoogste punt, op den pas, een klein meer, dat soms door den onmerkbaren overgang van het eene dal in het andere, zijn water in beide richtingen zendt. De hoogste top van het gebergte is tevens de hoogste van Noorwegen, 't is de Galdhöpig 2560 M.

De trotsche verheffing van het Ymesfjeld, het steile hoogplateau dat slechts aan één

zijde met de andere bergen van het Jotunheim saâmhangt en aan drie zijden recht afvalt in de dalen der Lejra, der Visa, der Baevra, wordt tot de Juvva's hut, het punt waar de wegen samenkomen en de gletschertocht begint, van die drie kanten beklommen.

Vooreerst van uit Spiterstulen, de eenzame Saeter, de hoogste Sennhütte van het Visdal; dan van uit de Elvesaeter, de flinke clubhut, bekend door zijn jachttropeeën, waarlangs de rijweg door het Lejrdal voert naar het derde uitgangspunt, Röjshjem in het Baevradal, van waar uit ook mijn reisgenoot en ik de bestijging ondernamen.

Onder leiding van den gids Anders Knudsen hadden wij van af Skjolden, — het eindstation voor de booten die de Sognefjord bevaren, — over het woeste Sognefjeld en door het drassige Lejrdal, den afstand tot de Elvesaeter te voet afgelegd; daar verwisselden we het loopen tegen een rit in een stolkjaerre. Want van de Elvesaeter naar Röjshjem is een rijweg, maar of de weg inderdaad berijdbaar is, mag betwist. Althans den rit dien we dien middag maakten, vergeet ik niet licht. Knudsen had onder een der hutten, die hoog boven den grond op palen rusten, een stolkjaerre gevonden, het paard dat tot nu toe onze bagage droeg er voorgespannen en ons verzocht voorin plaats te nemen.

Die boersche stolkjaerre [1]) was, beter geveerd, heel geschikt voor handkar, maar voor het vervoer van drie menschen wel wat klein.

De Juvvashytte.

We zaten op het bankje met opgetrokken knieën en hielden ons stevig aan de leuning vast. De gids ging achter ons staan, gestut tegen onze schouders, en toen ging het er vandoor, nu steil naar boven, dan even steil naar beneden in woeste vaart, dat zand en steenen ons om de ooren vlogen. Want die kleine sterke paardjes kunnen loopen en die Noorsche bergbewoners zijn uitstekende koetsiers.

[1]) Stolkjaerre: klein wagentje op twee wielen.

Zulke landwegen zijn wel met veel zaakkennis bij Rutschbahnen vergeleken — alleen ontbreken de rails! In drukker bezochte streken heeft de ouderwetsche stolkjaerre plaats gemaakt voor de meer modern gebouwde, en ook zijn de groote nieuwe skydsstraten [1]) minder bakket. [2])

Maar zonder ongelukken bereikten we vóór het avondeten Röjshjem, het doel onzer reis.

bepaalde zich echter tot de kamers en de bedden, want onze maaltijd bestond uit de karakteristiek Noorsche spijzen, waarbij de toeristen in het Jotunheim leven, en — *goed* leven.

Daar was vooreerst, om met de minder begeerlijke te beginnen, het smörbröd, een dor zuur brood en het fladbröd, dat veel overeenkomst heeft met een uitgedroogd flensje, en ook de myseost, een Noorsche

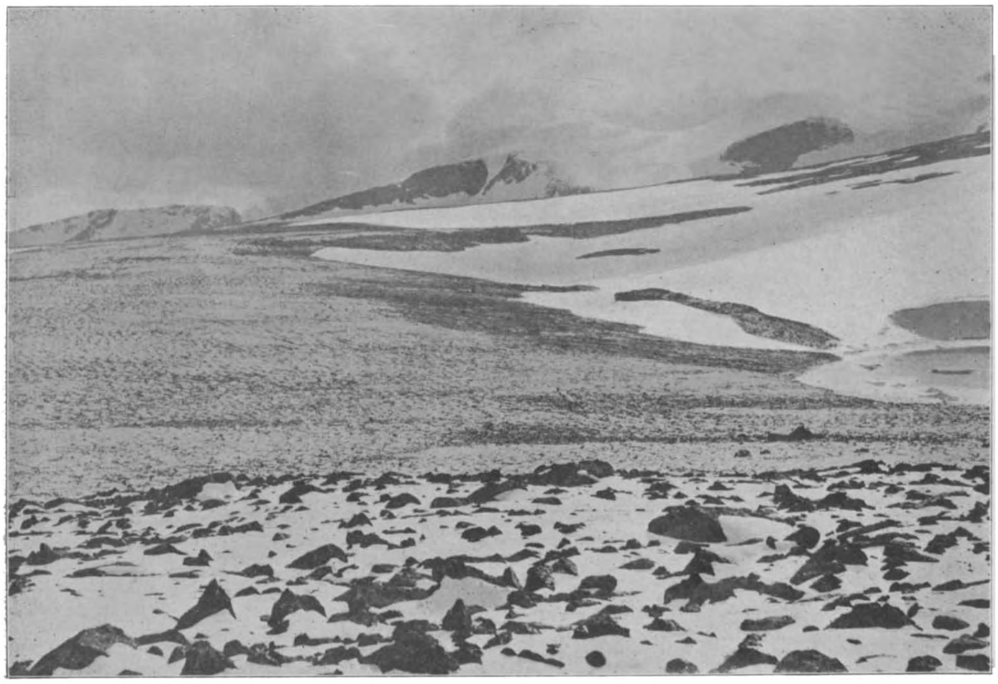

Links van dien afgrond daalt een gletscher glooiend tot op het fjeld af.

Ole Halvorssen Röjshjem, de eigenaar van het zestal gebouwen, dat het dorpje van zijn naam vormt, ontving ons in zijn goed ingericht hotel, dat ons bij de clubhutten, waarin we de laatste nachten doorbrachten, grootsch en prachtig leek. Het verschil tusschen dit hotel en de clubhutten

kaas, door haar zoetheid voor Hollandsche tongen ongenietbaar; maar we kregen ook de skryller op tafel, een lekker bros gebak, en vooral niet te vergeten de prachtige Lax (zalm) en de overheerlijke Örret (forel), verder nog Bergsche ansjovis, Deensche kaas, aardbeien- en frambozenjam en groenten uit het blik.

We waren de eenigen die aan de „table d'hôte" aanzaten en de eenige logeergasten; konden dus de grootste en mooiste kamer in gebruik nemen, een kamer die door twee ramen uitzicht gaf op het dal, dat rustig

---

[1]) Skydsstraat: wegen door den Staat aangelegd. Op afstanden van 10—25 K.M. zijn skydsstationer kleine hotels, waar tevens van paarden gewisseld wordt.

[2]) Bakket: heuvelachtig.

lag, in alle onderdeelen scherp afteekenend in het heldere schijnsel van de maan, die haast bolrond, hoog rees aan een prachtigen sterrenhemel.

't Was een dier lichte Noorsche zomernachten, waarin het fjeld in den fantastischen schemer breed en ver zichtbaar blijft en de ongelijke heuveltoppen een flauw contour tegen de donkerblauwe lucht trekken, als de majesteitelijke stilte slechts wordt verbroken door het gebruis van een beek, die,

Hij ziet er dreigend genoeg uit...

aan de gletschers ontsprongen, het dal doorstroomt.

De zon, nauw onder, steeg weêr als vuurbol boven de heuvels op, die het uitzicht begrensden en koesterde alras berg en bosch met haar warme stralen, wekkend de vogels in de takken der boomen.

Ook Röjshjem ontwaakte.

Een stralende morgen beloofde een schoonen dag, en „Pigveir", — weder gunstig voor een beklimming van den Noorschen bergenvorst....

„Wer reisen will,
Der schweig fein still,
Geh steten Schritt,
Nehm nicht viel mit,
Tret an am 'frühen Morgen
Und lasse heim die Sorgen."

Zoo zông voor drie eeuwen Philander von Sittewald, dit raadt Baedeker in al zijn reisgidsen, en ook dien zonnigen morgen volgden wij de voorschriften van dat versje, want we waren reeds vroeg op pad.

Alleen Anders Knudsen had zijn verliefde zorgen niet thuis gelaten. Uit den overvloed zijns harten sprak zijn mond, toen hij op een weemoedig wijsje, met zijn heldere stem begon te zingen van een „smukke pige," „een aardig meisje"; een versje waarvan het refrein telkens luidde: „Jeg elsker Dig!" „ik heb je lief!"

„Hè, mr. Knudsen," zeiden we, „is het zóó laat?" Hij lachte en zong op vroolijken toon zijn volkslied, den zang van Björnson:

„Ja vi elsker dette landet
„Söm det stiger frem." [1])

en van deze liefde konden we met hem meêzingen, dat 't luide klonk tegen de

[1]) Ja wij beminnen dit land, zooals 't steil uit de zee opstijgt.

berghellingen die het Baevradal insluiten. Makkelijker dan den vorigen dag het rijden viel ons het gaan over den hobbeligen landweg, dien we volgen moesten tot een groote boerenplaats, de Mongjel Ödegaard, waar een bergpad links afsloeg het bosch in. De zon tusschen dicht gebladerte doorschijnend, plekte geelglanzende lichtvakken op den groenen mosgrond. Een zacht koeltje wiegelde de takken der boomen dat de blaren tegen elkaâr ritselden.

Het bergpad werd steiler en nauwer. Voor de groote takken bukkend, de kleinere op zij buigend, kwamen we slechts langzaam voort. Knoestige dikke boomwortels, dunne vezelige wortels van struiken, strengelden verward ineen over het zandige pad en bemoeilijkten nog de toch al warme beklimming. Even dieper in het bosch sijpelde in niet breede stralen water af langs de rotsige helling.

De gids week rechtsaf, hij bukte op de knieën, het hoofd in het gras, hij liet het ijskoude water loopen over zijn roodwarm gezicht, slurpte dan met gretige lippen het gletscherwater.

Weêr opstaande woelde hij met de handen door zijn natte haren en geheel verfrischt strekte hij zich gemakkelijk uit in lang gras. Hij trok den breeden slappen hoed diep in de oogen en bleef liggen lui achterover, droomerig starend tusschen de hoogstammige boomen door naar de helder blauwe lucht.

Graag volgden we zijn voorbeeld.

Rond ons was 't een gezoem van insecten die af- en aanvliegend de talrijke geurende bloemen bestormden, ons echter niet stoorden in onze rust. Die kleine opfrissching was niet overbodig, want op het schaduwrijke bosch volgde eene kale grasvlakte, waar de zon brandend heet scheen.

Een smal platgetreden voetpad bracht ons in een uur aan de Raubergsstule. Een deel van het schuin oploopende grasveld is afgepaald door een hooge steenen wering. Naast een houten hek dat toegang geeft binnen de afgeschutte ruimte, staat een kleine herdershut, waarachter een paar ruwe stallen en veehokken.

Op hard geblaf van een grooten hond, die los rondliep tusschen koeien, geiten, schapen, varkens en kippen, kwam de Sennerin naar buiten.

Ze opende het hek en liet ons in de hut, waar we ons te goed konden doen aan geitenmelk, myseost en fladbröd.

In de woonkamer, tevens keuken, die met de voorraadskamer de beschikbare ruimte in de hut eerlijk deelde, hingen bontgekleurde Bijbelsche voorstellingen tegen de ruwhouten wanden. Het ameublement bestond uit een tafel en eenige stoelen, maar het ruime vergezicht over de groene glooiïngen, begrensd door hooge sneeuwbergen, trok de aandacht naar buiten.

Na vriendelijk afscheid van de gastvrije herders vervolgden we onze beklimming langs een zigzagpad steil naar boven door laag struikgewas tot op de kale met steenen bedekte Galdehöi — het hoogplateau dat, schoon 1600 M. hoog, geen ander uitzicht biedt dan ruwe steenige bergvlakten en oostelijk door den Glittertind [1]) wordt afgesloten — de weg eindigde en de vardenreeks begon.

Groote sneeuwvelden bedekten den top, in diepe inzinkingen van den bodem groeide het dorre grasachtige rendiervoedsel. In de sneeuw waren de sporen van rendieren aan hoefvormige afdruksels herkenbaar. Ook ten Zuiden van het Jotunheim, op het fjeld bij Nystuen, troffen we nog groote kudden rendieren, eigendom van de Lappen die in hun „darfe goattek" [2]) aan den voet van den Suletind wonen.

Over de rotsblokken, glibberig door de sneeuw die er aan klompte, was 't op de met ijzer beslagen bergschoenen moeilijk gaan en 't kostte nog anderhalf uur om de Juvvashytte te bereiken, waar een stevig maal en een lange rust voor een warm haardvuur ons bekwaamden voor den gletschertoer.

De hut ligt op 1900 M. hoogte. Alleen

---

[1]) tind : berg.

[2]) darfe-goattek : Lappenhut.

's zomers wordt ze bewoond door den eigenaar, Knud Vole, zijn zoon en een drietal meisjes die er het huishouden doen.

Knud Vole is een bekend man in Scandinavië. Zijn naam is haast onafscheidelijk verbonden aan dien van den Galdhöpig. Zoowel de Juvvashut als de vluchthut op den top zijn door hem gebouwd en zijn eigendom. Al verscheidene jaren trekt hij in het begin van den zomer van Lom in het Gudbrandsdalen, waar hij de wintermaanden doorbrengt, naar zijn hut op het en een Drikkepenge [1]) als bewijs onzer tevredenheid.

Met een „mange tak" [2]) en een flinken handdruk nam hij afscheid.

Intusschen had Knud Vole zich gereed gemaakt voor den tocht. Met de Eisaxt in de hand en het gletschertouw op den rug ging hij ons voor over een slecht pad, dat iets minder oneffen was dan het steenige plateau waarover het voerde. Achter ons ging een tweede gids, die in een grauwen zak een behoorlijke hoeveelheid brandhout droeg.

De vluchthut op den Galdhöpig 2560 M.

Ymesfjeld, om den reiziger door het Jotunheim de geheimen van het hooggebergte te ontsluieren.

Hij is forsch gebouwd, met een paar heldere moedige oogen in zijn prettigen ruwen kop. Een gezellig prater is hij ook, jammer voor velen dat hij slechts Noorsch spreekt. Koning Oscar II eerde zijn verdienste door het schenken eener ridderorde.

Hij nam als gids het werk van Knudsen over die nu naar Skjolden terug kon gaan, na het volle loon van een gids te hebben ontvangen, daar hij „voxen mand" [1]) was,

Eerst nu was de kolos geheel goed zichtbaar. Half cirkelvormig steekt de Kjedelen, een hooge steile rotswand, zwart uit boven de sneeuwvelden. Aan de zijde naar de hut gekeerd, rijst de Galdhöpig haast loodrecht op als kale rots, maar links van dien afgrond daalt een gletscher glooiend tot op het fjeld af, over dien gletscher wordt de top bereikt.

In grillige lijnen teekent de witte kruin scherp af tegen de blauwe lucht. Hij ziet er dreigend genoeg uit, maar de beklimming is niet buitengewoon zwaar.

[1]) Volwassen man.

[1]) Fooi.

[2]) „Vriendelijk dank."

Op een afstand van ongeveer anderhalf uur van de Juvva'shut begon bij de varde aan de Styggebrae, [1]) de gletschertoer. Knud Vole bond ons aan zijn Reb [2]) en we zetten de gletscherbrillen voor de oogen.

Meer en meer komt de techniek in Zwitserland gevolgd bij beklimmingen in het hooggebergte, ook in Noorwegen in zwang.

In de sneeuw bij de varde lagen een paar Skies, de sneeuwschoenen die Vole op zijn eenzame tochten door sneeuw en ijs gebruikt.

De bovenste sneeuwlaag was nog al hard, de sneeuw knarste onder onze schoenen, nooit zakten we er diep in weg, en de spleten die de gletscher scheurden, konden we zonder moeite overspringen.

In een goed uur hadden we de gletscher overgestoken, toen we stonden voor een met losse steenen overdekten rotskant. Vaak op handen en voeten klommen we tegen de steile rots op.

Soms lieten bij een misstap de steenen los, en we hadden nog juist even tijd om op een ander rotsblok te springen voor de steenen ratelend afstortten.

Na den rotskant kwam een moeilijk te bestijgen, zeer steil oploopend sneeuwveld, waarin onze voeten diep wegzakten, en dat op hardgevroren gedeelten treden houwen met de Eisaxt noodzakelijk maakte.

Na drie uur klimmen kwam de kleine houten hut in zicht, waarin we al spoedig een schuilplaats vonden.

't Ziet er in die vluchthut typisch uit.

Ruw uit planken opgetrokken is ze niet meer dan drie meter in het vierkant. De vier wanden en het dak, zoo van den grond af te bereiken, zijn geheel en al volgespeld en vol-

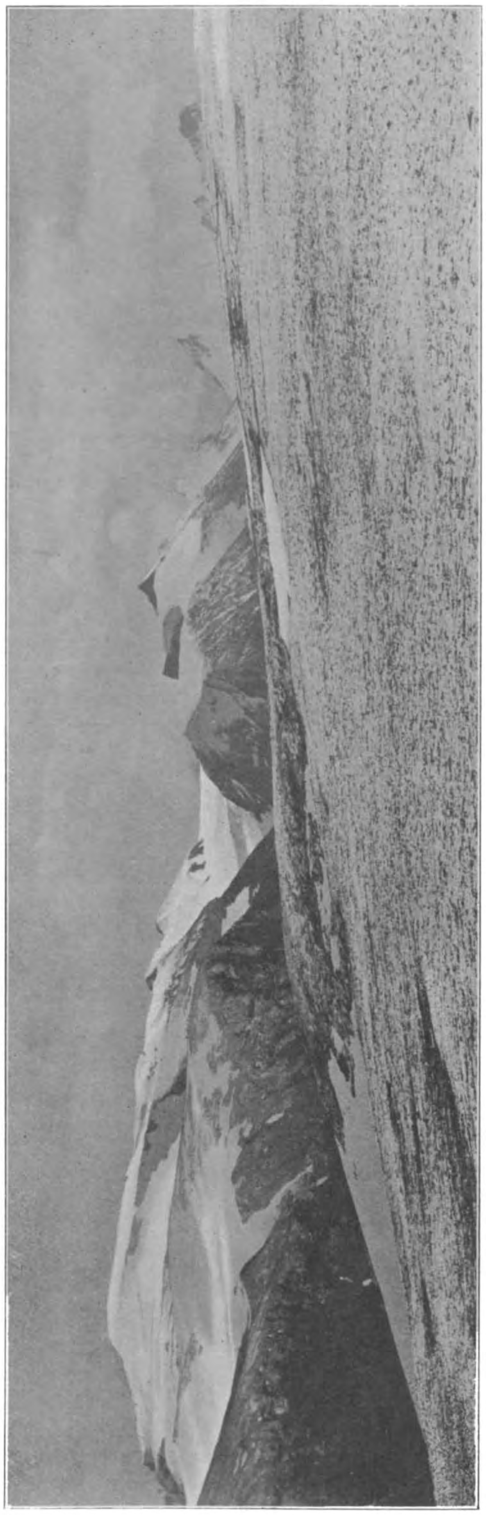

Niets dan ijs en rots.

[1]) Brae: gletscher.

[2]) Gletschertouw.

geschreven met de naamkaartjes en de handteekeningen der bezoekers. Een paar vreemdelingenboeken die op de tafel, in den hoek liggen, bevatten menige verzuchting over slecht weer en koude, maar ook meer dan één ontboezeming van poëtisch aangelegde naturen, als deze:

„Wer zählt die Völker, nennt die Namen
Die jemals hier zusammen kamen?"

vuur aangelegd, dat al aardig warmte begon te geven. Daarna ging de andere gids naar buiten en kwam terug met twee kopjes vol sneeuw.

De sneeuw wierp hij in den ketel, dien Vole had opgezet. Van lieverlede begon het in den ketel te borrelen, het sneeuwwater ging koken. Toen stond Vole weer op, nam uit een zakje wat gemalen koffie en wierp die in het water dat een lichtbruine tint aannam.

Langs hetzelfde steenachtige pad.

't Is waar, er zijn menschen van verscheidene nationaliteiten in die hut geweest, maar de Hollandsche namen zijn nog heel gemakkelijk te tellen. Op de tafel tegenover het kleine venster, waardoor de hut licht krijgt, staan Champagne- en Portflesschen, eenige koffiekopjes en een oude verroeste ketel.

Langs de wanden staan rondom houten banken. Terwijl we bezig waren de hut te bekijken, had Knud Vole in het armzalige overschot van een klein fornuis een hout-

De koffie werd geschonken in gebroken kopjes, klontjes suiker gingen uit den toeristenzak van onzen gids in de kopjes over en we dronken een warm kop koffie. Heusch, 't wàs lekker. In de hut was 't goed, maar toen we weêr buiten kwamen, vroor 't dat 't kraakte. Bij dien helderen hemel echter was 't uitzicht heerlijk schoon. Het geheele Jotunheim ontrolde zich voor onze blikken. In het Westen schitterden de witte ruggen van de grootste gletscher van Europa, de

Jostedalsbrae, daar achter rezen de bergen rond de Nordfjord op, in het Zuiden staken de gevaarlijke Horunger de kruinen hoog in de blauwe lucht, zelfs de Gausta die twee honderd kilometer ver ligt, was boven de lagere Uladalstinder zichtbaar.

Maar hoe ver de blik reikte, de groote cirkel, waarvan we het middenpunt waren, toonde niets dan ijs en rots.

Geen bewoond dal was te ontdekken, geen groen punt. Alom hooge bergen, met den hoogsten wedijverend in hoogte.

De woestheid maakte het panorama slechts te indrukwekkender.

Knud Vole had de deur der hut weer gesloten door er een groot rotsblok tegen te wentelen. Nu bond hij ons weer aan zijn lang sterk touw en ging voorop de sneeuw in.

Het dalen was, althans over de sneeuwvelden, makkelijker dan het klimmen. Soms ging het sullend of in groote sprongen naar beneden. Het steile rotsige eind echter leverde nu meer moeielijkheden dan straks; daar werd het „langzaam maar zeker" in toepassing gebracht, doch dit verlies aan tijd werd ruimschoots vergoed door de snelheid waarmeê we de Styggebrae overstaken.

Bij de varde werden we weer losgebonden en langs hetzelfde steenachtige pad bereikten we de Juvva'shut.

Daar bleven we 's nachts.

In een kleine kamer, die we langs een trap van buitenaf binnenklommen, stond een ijzeren ledikant met zakken stroo gevuld. Aan zulke bedden waren we in de andere saeters gewend geraakt, maar het dek was primitiever dan we het nog hadden bijgewoond. Het bestond uit een schapenvacht met de wol naar binnen aan drie kanten dichtgenaaid. We kropen er in, hopende dat het goed gezuiverd was, bij de ondervinding onzer reukorganen echter wetend, dat men bij mogelijke zuivering in alle geval den onfrisschen geur niet had kunnen verdrijven.

Maar 't hinderde ons niet, want toen 't in onze kamer, waar gordijnen het licht niet uitsloten, donker werd, doordat dikke sneeuwwolken voor de heldere maan trokken, zong ons de wind, die de sneeuwvlokken tegen de ruiten deed dwarrelen en gierend om de kleine hut loeide, al spoedig in diepen slaap. — — —

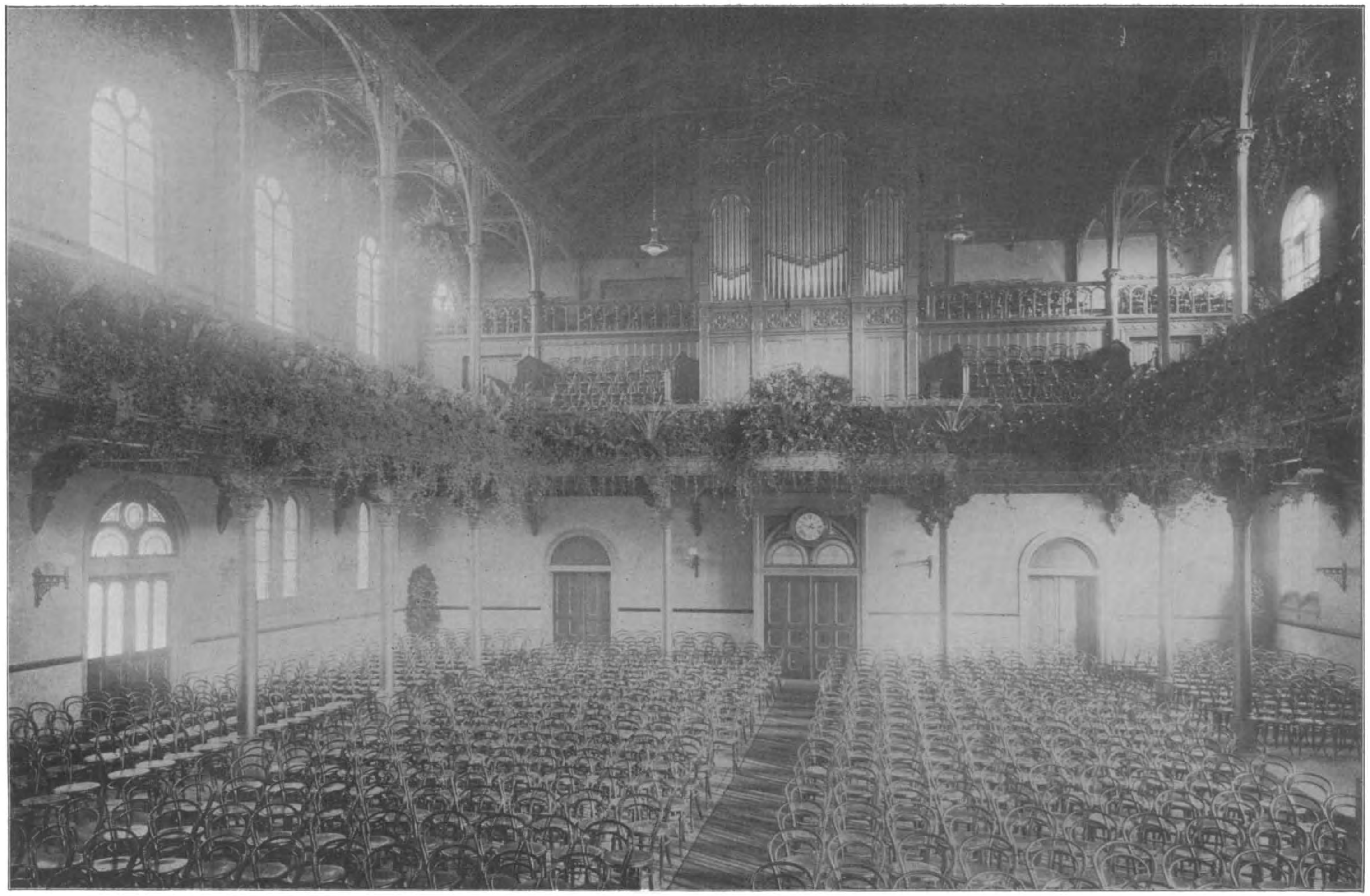

Het interieur van het gebouw der Vrije Gemeente voor de inwijding van het orgel.

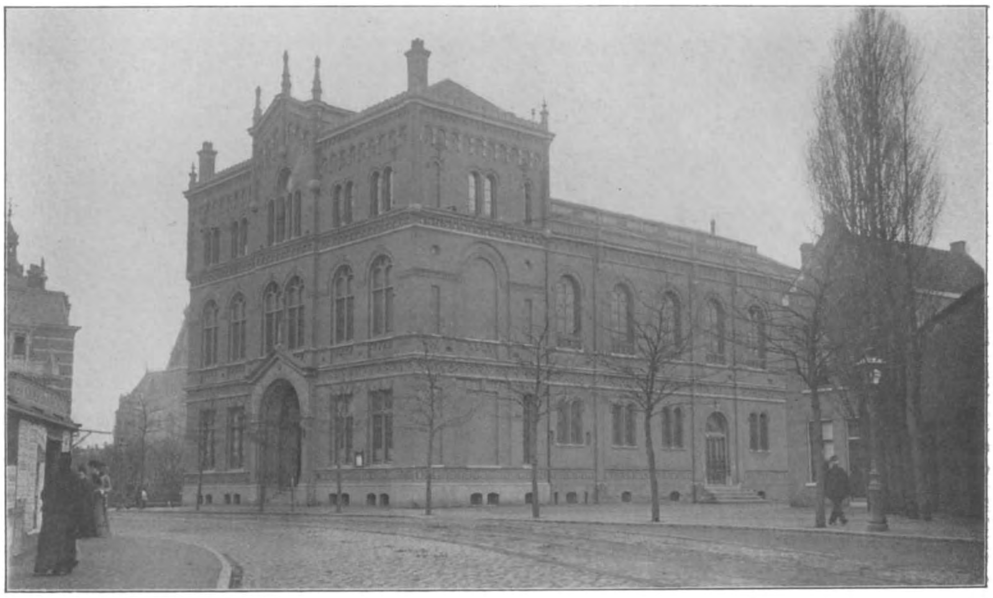

Het gebouw van de Vrije Gemeente.

De vrije Gemeente

DOOR

C. NANNES GORTER.

Op den dag, dat dit nummer van „Boon's Magazijn" verschijnt, bestaat de Amsterdamsche „Vrije Gemeente", thans gevestigd in het gebouw aan de Weteringschans, bij het Leidsche plein, een kwart eeuw. Dat die herinneringsdag niet onopgemerkt zal voorbijgaan, behoeft wel geen betoog en in de dagbladen zal men hieromtrent wel te lezen krijgen.

Met dit artikel stel ik mij ten doel een en ander mede te deelen, omtrent het ontstaan der „Vrije Gemeente" en haar ontwikkeling in de hoofdstad des Rijks. Een uitstekende leiddraad vond ik hiervoor weer in de keurige collectie van den heer A. Th. Hartkamp, die met een prijzenswaardigen ijver alles heeft verzameld wat op de „Vrije Gemeente" betrekking heeft.

In het *Algemeen Handelsblad* van 30 October 1877 kwam een bericht voor van den volgenden inhoud:

„De predikanten Ph. R. Hugenholtz en P. H. Hugenholtz Jr. hebben bij den algemeenen kerkeraad der Ned. Hervormde Gemeente alhier kennis gegeven, dat zij met het oog op de jongste synodale besluiten, in verband met geheel den kerkelijken toestand, tegen 1 Februari e.k. hun ambt wenschen neder te leggen.

Mede naar aanleiding hiervan heeft reeds een samenkomst van honderd daartoe uitgenoodigde gemeenteleden plaats gehad, waar, na ernstig debat, een 60-tal zich bereid verklaard heeft om de Ned. Hervormde Kerk te verlaten op nader vast te stellen tijd en dan tevens te bepalen op welke wijze zij het godsdienstig gemeenteleven wenschen voort te zetten. Terwijl nu reeds bij de leden van een daartoe aangewezen comité gelegenheid bestaat om zich bij deze verklaring aan te sluiten, zal eerlang eene openbare vergadering worden gehouden,

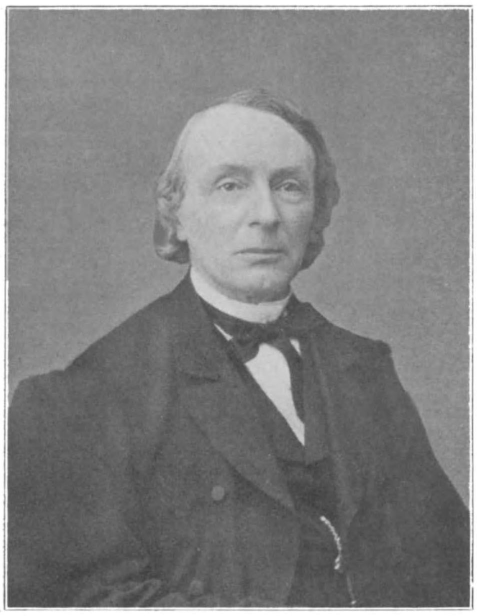

De heer Ph. R. Hugenholtz, een der stichters van de Vrije Gemeente.

om de zaak in ruimeren kring te behandelen."

Dit ontslag der heeren Hugenholtz droeg, gelijk te verwachten was, de goedkeuring weg van de *Standaard*, die het volgende opmerkte:

„Er kan een aftocht zijn, die u beter eert, dan het moedigste stand houden. Zulk een aftocht is het zelf gevraagd ontslag van de heeren Hugenholtz uit hun predikambt te Amsterdam.

Er ligt in dien stap een bewijs van zedelijken moed, van nobelheid van karakter, van veerkracht tot initiatief, die hun aanspraak geven op ieders waardeering. Zij breken door een weefsel van leugen, om waar te worden tegenover zichzelf. Zij geven niet onaanzienlijke voordeelen prijs, om het zedelijk gevoel hunner persoonlijke vrijheid te herwinnen. Zij redeneeren en parlementeeren niet, maar tasten door, eer zij nog weten wie hen zullen volgen.

Naar het zich laat aanzien, zullen die volgers, althans onder de moderne predikanten, verre van velen zijn.

Er is onder die heeren meest een doodend conservatisme heerschende, dat het reeds tamelijk sterke conservatisme der orthodoxe predikanten nog verre achter zich laat."

De vergadering, waarvan boven sprake is, werd gehouden den 9[en] November 1877 in het lokaal „de Keizerskroon", bij de Munt, en de oproep daartoe was, behalve door de heeren Hugenholtz, onderteekend door de heeren W. C. Mees, J. A. Molster, A. Roland Holst, Johs. v. d. Berg, W. Degenhardt, W. M. Gunning, P. J Nibbrig en W. Tetterode.

Deze bijeenkomst was buitengewoon druk bezocht, waaronder vele personen van elders. Hoewel de bijeenkomst eerst te acht uur was belegd, was reeds te 7 uur de zaal tot in de uiterste hoeken gevuld, zoodat een groot aantal personen geen toegang konden verkrijgen. Het kostte den leden van het comité lichamelijke inspanning om door die opeengepakte menschenmassa naar de voor hen bestemde plaatsen aan het einde der zaal te komen en menig hunner bleef in het gedrang steken. Het resultaat dezer bijeenkomst was, dat den 30[en] November de *Vrije Gemeente* werd gesticht, waartoe ongeveer 150 mannen en vrouwen meewerkten.

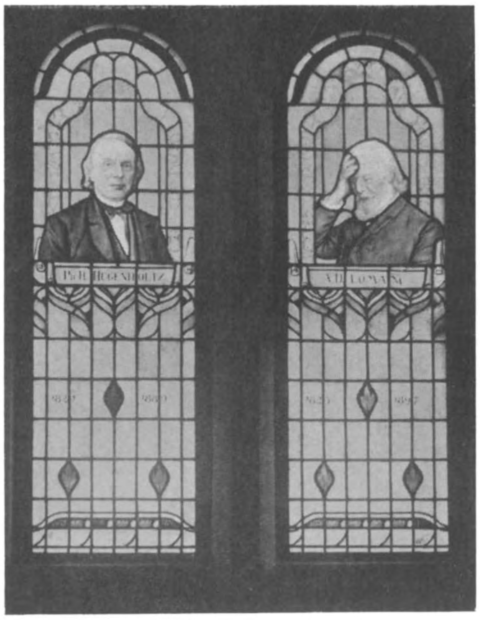

Een raamversiering in het gebouw.

Wat nu de „Vrije Gemeente" wilde, vind ik beknopt uiteengezet in een boekske, dat elkeen op aanvrage bij het bestuur kan bekomen.

Zij wil natuurlijk allereerst eene *gemeente*, d. w. z. eene vereeniging van gelijkgezinden op godsdienstig gebied. Op allerlei gebied hebben de menschen behoefte om zich bij elkaar aan te sluiten.

„'t Is niet goed dat de mensch alleen zij." Vereende kracht is dubbele kracht. De beoefenaars en vrienden van wetenschap en kunst, van handel en nijverheid, leggen de handen ineen om door onderlinge aaneensluiting elkaar voor te lichten en te versterken. Zou dan die behoefte niet bestaan op 't hoogst en heiligst levensgebied?

Uit haar werden de verschillende kerken geboren. Doch deze ontaardden maar al te zeer in bovennatuurlijke heils-inrichtingen met een geijkte leer, een officieelen priesterstand en voorgeschreven plechtigheden. Daartegenover heeft de Vrije Gemeente een onkerkelijk karakter. Zij werd geboren uit den strijd tegen de Kerk en gesticht door een groep van mannen en vrouwen, die in de Ned. Hervormde Kerk geen bevrediging vonden voor hun godsdienstige behoeften, die daar stuitten op leerstellingen en instellingen, op plechtigheden en gewoonten, niet meer van dezen tijd; geboren uit de overtuiging, dat de moderne richting, zal zij zich vrij en consequent ontwikkelen, zich van alle kerkelijke banden heeft los te maken.

Zij verzette zich allereerst tegen het streven, door de Synode van 1877 voortgezet, om een dogmatische belijdenis, hoezeer dan ook verflauwd en verwaterd, als voor allen verplichtend voor te schrijven. In één woord: de Vrije Gemeente wil niets weten van een Kerk, die een bovennatuurlijke heilsinstelling is, eene belichaming van het Godsrijk. Dat is bovenal de R. K. Kerk, die, als de moeder der geloovigen, hare kinderen begeleidt van de wieg tot het graf. Maar ook in de Protestantsche Kerkgenootschappen bleef nog altijd iets over van deze R. K. opvattingen. De Vrije Gemeente wil zijn eene zuiver-menschelijke, geheel natuurlijke vereeniging van dezulken, die uit vrije keus en eigen overtuiging het godsdienstig zedelijk leven willen aankweeken. Uit dit beginsel vloeit voort de terzijdestelling van den Doop en het Avondmaal, van de aanneming van lidmaten en het Attestatie-wezen. Als gevolg van haar onkerkelijk beginsel mag de Vrije Gemeente zich niet belasten met de verzorging van hare behoeftige leden en staat zij in geen enkele officieele betrekking tot den Staat. Voorts heeft de Vrije Gemeente een tijdelijk bestaan. Begint zij te eeniger tijd levensvatbaarheid te missen, welnu, dan zal zij sterven om door iets anders en beters te worden vervangen. De zaak der religie is aan geen enkele instelling gebonden. Zij heeft haar wortelen in de menschelijke natuur.

Een *algemeen-menschelijke* roeping heeft de Vrije Gemeente.

Van haar standpunt moet zij een open oog hebben voor alle zijden van het rijke menschenleven en aan wetenschappelijke behoeften tracht zij te voldoen, door aan de critiek het woord te gunnen en verschillende godsdienstvormen door deskundigen te doen bespreken.

Aan esthetische behoeften heeft zij voorts recht te doen wedervaren, alsmede belangstelling te toonen voor de sociale zijde van het leven.

* * *

Tijl Uilenspiegel van 24 November 1877, in die dagen evenals nú veel gelezen, schreef in verband met dit optreden der heeren Hugenholtz het volgende, dat wij nu met belangstelling hérlezen:

„Het gebeurde in het jaar 1877 / dat er groote beroeringe was in de Kerk / dewelke genoemd werd Nederduitsch Hervormde. Daar waren partijen / die elkander niet verdragen konden / ende de ééne haatte de andere.

Ende die het bestuur voerden over de Kerk stonden er op / dat allen gelooven zouden ende belijden wat in de formulieren

was voorgeschreven. Die niet gelooven ende belijden konden gelijk was voorgeschreven / zouden uitgeworpen worden.

Dit besluit van de Vaderen der Kerk bracht grooten schrik ende ontsteltenis te weeg onder de mannen / die flauw waren van geloof.

Ende zij staken de hoofden bij elkander / vragende: wàt zullen wij doen?

Velen waren er / die meenden / dat er wel een mouw aan te passen zoude zijn. Zij wilden niet uitgeworpen worden. Doch daar waren anderen / die zeiden: Het wordt ons te eng binnen deze kerkmuren. Wij willen heengaan en laten de gemeenschappelijke bezittingen aan die ons uitwerpen.

Te dien tijde nu woonden in het land tusschen IJ en Amstel twee broeders. Zij waren predikers en hun naam was Hugenholtz.

Ende zij stonden op en spraken tot de schare: Ziet / wij hebben u geleerd en zijn u voorgegaan / meenende dat het zóó goed was. Maar de machtigen in de Kerk zeggen / dat het niet goed is. Wij hebben u gedoopt tot den naam / en men wil van ons / dat wij doopen in den naam. Dat nu willen wij niet. Daarom / laten wij een anderen tempel bouwen en daarin den Heer dienen op onze wijs."

In een ingezonden stuk in „Asmodée" van 31 Jan. 1878 liet de schrijver „Van Styrum" zich door de omstandigheden van dien tijd zóó meesleepen, dat hij schreef:

„De heer P. H. Hugenholtz Jr., vroeger predikant bij de Protestantsche Gemeente te Amsterdam — en toen noemden wij hem zijn *WelEerwaarde* — is thans van de gemeente vrij; de nobele man wierp zijn muts en toga weg en verbond zich aan de Nederlandsche Tooneelschool als onderwijzer en aan eenige liefhebbers, die in de koffiekamer van 't danshuis genaamd: „Maison Stroucken", kerkjen wilden houden, als voorganger."

In eene vergadering van den Algemeenen Kerkeraad der Ned. Hervormde Gemeente werd besloten, aan de heeren Hugenholtz

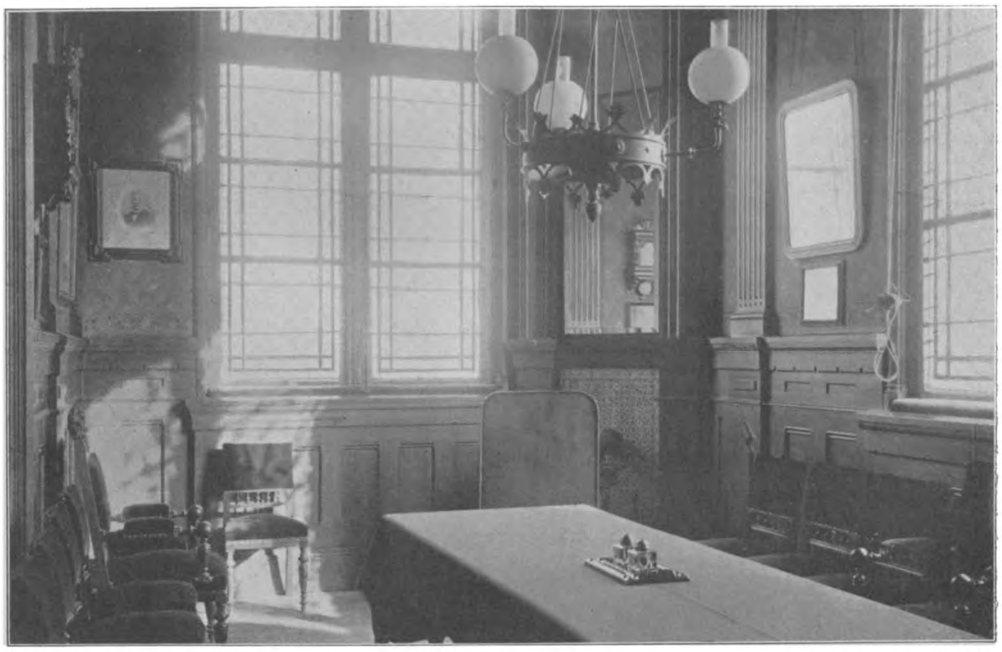

De bestuurskamer van de Vrije Gemeente.

het door hun gevraagde ontslag te verleenen, doch de woorden uit het formulier: op eervolle wijze, daaruit weg te laten.

In verband hiermede bevat het blad *De Vrijheid* van 2 Februari 1878 een ingezonden stuk van den heer O. G. Smit, die o. m. schrijft dat het weigeren van eervol ontslag z. i. alle perken te buiten gaat en hij zich volkomen gerechtvaardigd achtig te zijn en daarom protesteeren zij openlijk en verklaren dat de Kerkeraad, die ook hen vertegenwoordigt in de Gemeente, in dezen op schromelijke wijze zijn mandaat heeft misbruikt en moeten zulke daden huns inziens leiden tot algeheelen ondergang der Gemeente.

* * *

De voorganger, Dr. P. H. Hugenholtz Jr., in zijn studeerkamer.

acht om achter het woord „eerwaarde" voor zulk een Kerkeraad, een vraagteeken te plaatsen.

Onder de rubriek „Kerknieuws" van 't *Handelsblad* van 6 Februari 1878, vond ik een bericht, waarin gemeld wordt, dat er bij verschillende boekhandelaren een adres ter teekening ligt, waarin deze daad van den Kerkeraad onchristelijk en ten eenenmale in strijd met de leer der liefde genoemd wordt.

De onderteekenaars willen niet geacht worden door hun stilzwijgen daaraan deel-

De 9e Februari 1878 was voor de Vrije Gemeente een gewichtige dag. Toen werd de eerste godsdienstoefening in een der zalen van „Concordia", het tegenwoordige „Bellevue", gehouden. Ongeveer 900 personen vulden de zaal en zongen den voorganger, toen hij op het preekgestoelte had plaats genomen, de eenigszins gewijzigde woorden van Gez. 213 vs. 2 en 3 toe. De heer Hugenholtz hield daarna naar aanleiding der woorden: „Vrees niet, gij klein kuddeke," een rede, die voor belangstellenden te vinden is in het Tijdschrift

der Vereeniging „Stemmen uit de Vrije Gemeente", jaargang 1878.

Deze bijeenkomst werd gesloten met het zingen van het bekende lied van koning Gustaaf Adolf van Zweden:

„Wees niet vervaard, gij kleine stoet!
Hoe luid des vijands overmoed,
Zijn zegelied doet klinken;
Hij rekend' op uw ondergang,
Maar voedt dien ijdlen waan niet lang,
Laat gij den moed niet zinken!

„Het kleine kuddeke" heeft den moed niet laten zinken, onder leiding van zijn bestuur nam het steeds in omvang toe en daardoor begon de behoefte aan een eigen gebouw zich hoe langer hoe sterker te doen gevoelen.

Welk een vreugde er onder de leden der Vrije Gemeente heerschte, toen zij het volgend krantenbericht lazen, laat zich begrijpen:

„Door een ingezetene van Amsterdam is aan de Vrije Gemeente, voor den bouw van een lokaal, kosteloos aangeboden een terrein in het beste gedeelte der nieuwe stad, dat als bouwgrond een aanzienlijke waarde zou hebben."

Dank zij veler anderer steun en medewerking, kon de Vereeniging den 2den Mei 1880 haar eigen gebouw betrekken, ontworpen door den heer G. B. Salm. Het koor der Vereeniging zong bij die gelegenheid een cantate, op woorden van de gebroeders Hugenholtz, getoonzet door den heer Dan. de Lange, waarin o. a. deze woorden:

Daar ruischt door alle hemelstreken,
Een zucht, een klank, een bede, een lied,
In duizend talen 't eene teeken
Van 't geen niet eene kon vertolken
En toch in 't hart van alle volken
Zich altijd weder hooren liet.

Het is de kreet van 't menschenharte,
Bij 't angstig worst'len met het lot,
Om licht, om steun, om troost in smarte,
Het is, wat wiss'len moog' of keeren,
De kreet van 't innigst zielsbegeeren,
Het is de kreet naar U, o God!

Sedert dien tijd is de Vereeniging kalm haar weg gegaan en telt nu reeds over de 2000 leden en begunstigers. Niet alleen dat geregeld godsdienstige samenkomsten plaats hadden, zij plaatste zich ook op ruimer standpunt en hield avondbijeenkomsten, waarin voordrachten werden gehouden over sociale en letterkundige onderwerpen met ethisch beginsel ten grondslag. De Vereeniging heeft thans ook een versieringscomité, dat zich ten doel stelt op plechtige dagen het gebouw een prettig, waardig aanzien te geven en dat voortzet de verwezenlijking van het denkbeeld, door den voorganger bij de herdenking van het 20jarig bestaan der Vereeniging ontwikkeld, om in de vensters onder de galerij aan te brengen een reeks van beelden van voorgangers en leidslieden op godsdienstig zedelijk gebied. Nevens dit versieringscomité mag de Vereeniging wijzen op een koorcommissie, die zorgt voor goeden zang bij bepaalde plechtigheden en een welvoorziene bibliotheek, waarvan druk gebruik wordt gemaakt.

Ter herdenking van het 25jarig bestaan heeft zich nu eene feestcommissie gevormd met den heer F. Olie aan het hoofd, die een fonds heeft bijeengebracht, waaruit men de groote zaal een prettiger aanzien heeft kunnen geven door haar geheel in zachte tinten met bloemen, decoratiën en symbolische figuren te laten schilderen. Waar lieflijke koorzang de menschen menigmaal sticht, waar planten en bloemen de zaal versieren, daar moet ook de aanblik van het geheel stemmen tot hetgeen schoon en welluidend is en daarom is dit fonds het bestuur der Vrije Gemeente zeer welkom geweest.

Ten slotte eene aardigheid omtrent de plaats, waar de Vrije Gemeente aan de Weteringschans is gevestigd. Haar gebouw staat vlak voor de „Onvrije Gemeente" — de gevangenis — en tegenover de „Vrijende Gemeente" — het gymnasium en de industrieschool voor meisjes. —

Deze mededeeling valt een beetje buiten het kader van dit artikel, doch wellicht is hier het woord van toepassing: lest, best.

Het bouwen van een „Skyscraper.”

„Een stalen brug, die overeind staat, met wagons die op en neer gaan aan de binnenzijde.”

Dat is de eigenaardige definitie van een „Skyscraper” die mij gegeven werd door een architect, die evenzeer bekend is wegens zijne bondige wijze om zich uit te drukken, als om de hooge gebouwen welke hij laat verrijzen.

Het klinkt wel dwaas om een gebouw een nieuwe uitvinding te noemen, omdat er bijna evenlang gebouwen zijn geweest, als er menschen waren; en toch is het feit, dat een „Skyscraper” werkelijk veel meer een brug is dan een gebouw, en dat er werkelijk aan de binnenzijde waggons op loodrechte rails loopen, een van de grootste vindingen van dien ingenieur.

Reeds duizenden jaren werden alle groote gebouwen opgetrokken met dikke stevige muren van metselwerk, ten einde een steun te geven aan de inwendige inrichting van vloeren en balken! Dat was een degelijke methode van bouwen waarin men, naar het scheen, geen wijziging behoefde te brengen. Maar op eens doet een stoutmoedig ondernemer de wereld verbaasd staan door een geheel nieuw denkbeeld, om namelijk de tegenwoordige wijze van bouwen om te keeren, en een inwendig lijstwerk te bouwen, dat sterk genoeg is om de buitenmuren van metselwerk staande te houden. Die uitvinding had dadelijk succes, zoodat naar een schrijver zeer terecht opmerkt, tegenwoordig het optrekken van een hoog gebouw geen „bouwkunde” is, maar „fabriekswerk, door een steenen mantel omgeven.”

Twaalf jaar geleden bestond er op de geheele wereld nog geen „Skyscraper”; tegenwoordig zijn ze in de Amerikaansche steden reeds bij twintigtallen te vinden; de hoogte van die gebouwen wisselt van 7 tot 30 verdiepingen; ze zijn dus met recht de grootste gebouwen, welke de hand van den mensch gewrocht heeft. Men zegt dat het denkbeeld om een huis als een brug te bouwen is uitgegaan van de stad Chicago; men heeft er dan ook den naam van „Chicago-gebouw” aan gegeven. De eerste gebouwen volgens het ontwerp van de stalen-kooi waren het Tacoma, het Insurance en de Rookery gebouwen te Chicago, en het Drexel gebouw te Philadelphia. Bijna al die gebouwen werden opgetrokken ondanks groote tegenwerking, en de voorspellingen van ervaren bouwkundigen, dat de onderneming niets dan teleurstelling zou baren.

Elke uitvinding heeft haar reden van bestaan. Wanneer er geen behoefte aan bestaat, zal niemand op het denkbeeld komen. Zoo is het ook met den skyscraper.

Groote steden waren in korten tijd ont-

staan; handels- en beursgebouwen waren te klein geworden; handelslieden wenschten in de nabijheid te wonen van de gebouwen waar de meeste zaken te doen waren, enz. enz....

De eigenaars van woningen zeiden toen, „wij kunnen de stad niet verder uitbreiden, dus moeten wij de hoogte ingaan."

gemetselde huizen. En last not least, men had de hedendaagsche lift uitgevonden. Ik herinner mij nog een gesprek met een ouden conducteur van een lift in één van de eerste skyscrapers. Hij had blijkbaar heel wat nagedacht, terwijl hij jaar in, jaar jaar uit zich op en neer bewoog op zijn loodrechten spoorweg.

Het bouwen van een skyscraper — de eerste van een serie fotografieën, die om de veertien dagen werden genomen. Men ziet hieruit hoe buitengewoon vlug zulk een skyscraper kan gebouwd worden.

In New-York is een halve hectare ruim 7 millioen dollars waard. Wanneer men zulk een kostbaren grond bezette met gebouwen van een gewone hoogte zouden de kosten niet goed gemaakt kunnen worden. Daarom kwam men ook in New-York tot de conclusie: wij moeten de hoogte ingaan. Bovendien hadden de machinerieën en de verschillende processen om staal te vervaardigen, een groote vlucht genomen; het staal was betrekkelijk goedkoop en een stalen geraamte voor een gebouw kostte minder en vereischte minder ruimte dan de groote

„Hebt gij wel ooit bedacht," vroeg hij, „dat skyscrapers een onmogelijkheid zouden zijn als er geen liften bestonden? Dat is toch werkelijk waar. Want stel u nu eens een man van zaken voor, die acht verdiepingen of meer moet klimmen om op zijn kantoor te komen." En als het waar is, dat de skyscraper levensvatbaarheid heeft door de lift, dan staat daar weer tegenover, dat de lift door het bestaan van den skyscraper groote verbeteringen heeft ondergaan; zij zijn beiden in constructie zoozeer vooruitgegaan, dat zij bijna de volmaaktheid nabij zijn.

Het bouwen van een hedendaagschen skyscraper is een zware taak, waarbij men voor vele moeielijke problemen staat, waarvoor nog vrij wat meer scherpzinnigheid vereischt wordt dan voor het bouwen van een groot stoomschip, een groote brug of zelfs het aanleggen van een spoorweglijn. Wanneer de architect weet hoe hoog het gebouw moet worden, moet hij naar de soort van grond waarop de skyscraper komt te staan, bepalen hoe diep de grondslagen moeten gaan. In New-York hebben vele groote gebouwen zulke diepe fondamenten, dat zij rusten op een hechte rots, die zich 75 voet onder de oppervlakte bevindt, en daar zijn 2 à 3 verdiepingen onder den grond, terwijl er 20 à 30 boven den grond zijn. In Chicago rusten alle groote gebouwen op zoogenaamde platboomers of vlotten. Chicago is inderdaad een drijvende stad, — drijvende op een bedding van los zand en modder. De platboomers of vlotten worden gemaakt van groote balken, die loodrecht in den grond geheid worden, of ook van stalen rails of stalen dwarsbalken, die in alle mogelijke richtingen gelegd worden en aangevuld met cement, totdat zij een groote massa van ijzer en steen vormen. Zooals licht te verwachten is hellen die vlotten wel eens een weinig naar één zijde, zoodat vele groote skyscrapers evenmin als de bekende toren van Pisa, zuiver loodrecht blijven

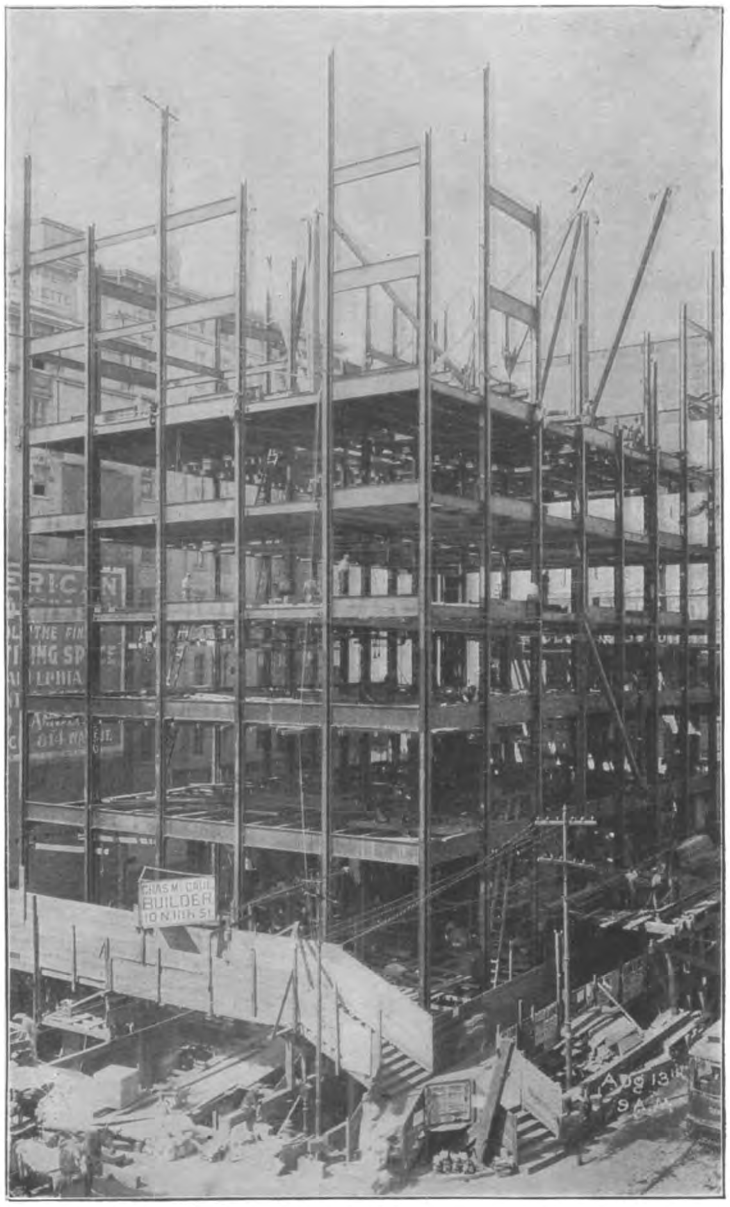

De skyscraper op 13 Augustus.
Het geraamte zeven verdiepingen boven den grond.

staan; toch hellen zij niet zoozeer, dat het gevaar kan opleveren.

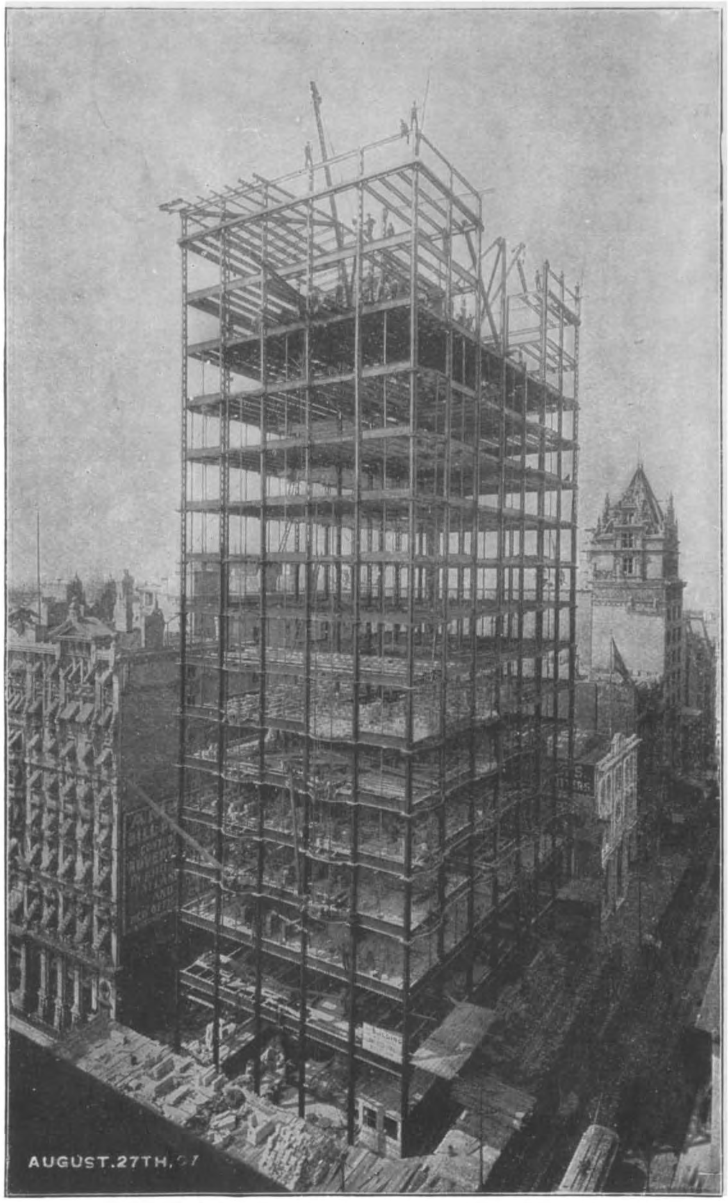

De skyscraper op 27 Augustus.
Het geraamte is vijftien verdiepingen boven den grond.

Men verwacht dat alle groote gebouwen zullen verzakken en nu tracht men die verzakking zooveel mogelijk voor alle gelijk te maken. In New-York zijn de hooge gebouwen die op een grondslag van vochtig zand rusten, van een-vierde tot negen-zestiende duim verzakt. Bij het Marquette gebouw in Chicago en het St. Paul gebouw in New-York heeft men bij de fondamenten van de zuilen voorzorgsmaatregelen genomen, om ze met hydraulische kracht op te kunnen lichten ten einde er vierkante stukken staal onder te leggen, indien zij te veel mochten verzakken.

Men ziet hieruit hoe moeilijk het voor den bouwmeester is een hechten grondslag te verkrijgen, voor dát gedeelte van de brug dat in den grond komt. Hij moet niet alleen tot op een ton na meten hoeveel het geheele gebouw zal wegen, maar hij moet ook meten hoeveel elk deel er van zal wegen, ten einde den geheelen last gelijkelijk over de grondslagen te verdeelen, daarbij elke neiging tot overhellen voorkomende. Hij moet ook rekening houden met al wat in het gebouw zal gebracht worden, zooals meubels, bewoners enz. In Chicago, waar de ondergrond uit klei bestaat, kan men op een oppervlakte van een vierkanten voet niet meer gewicht brengen dan hoogstens $1\frac{1}{2}$ ton de hechte rotsachtige bodem van New-York daarentegen kan heel

wat meer dragen. Dan moet de bouwmeester nog nauwkeurig bepalen hoeveel spanning elke stalen balk, elke kolom, zelfs elke klinknagel kan dragen. Indien hij één enkele balk te veel belast, brengt hij zijn geheele gebouw in gevaar. Ook moet hij nog rekening houden met den winddruk en met den hoek, waaruit de wind daar meestal waait; hij moet voorzorgsmaatregelen nemen om de hoogste verdiepingen van water te voorzien, omdat het water van de waterleiding niet zoo hoog reikt; hij moet ruimschoots voorzien tegen mogelijk brandgevaar — en dat is een van de moeilijkste vraagstukken; hij moet trachten te voorkomen, dat het staal gaat roesten; hij moet zorg dragen voor behoorlijke ventilatie en verlichting, zoodat elk vertrek zijn vensters heeft, zoo mogelijk met het uitzicht op de straat; hij moet zelfs rekening houden met het dreunen van zware wagens op de straat; en in de eerste plaats moet hij zich nauwkeurig houden aan de plaatselijke verordeningen omtrent het bouwen.

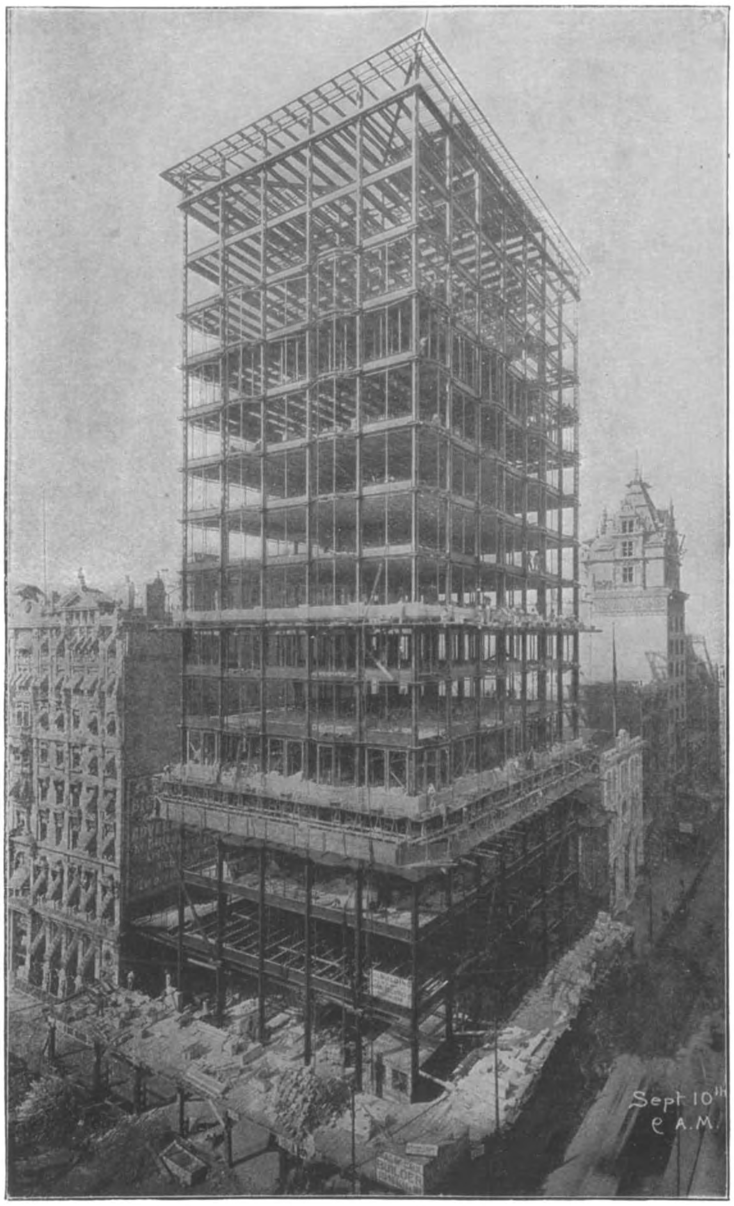

De skyscraper op 10 September.
Het geraamte is voltooid. — Men is met de muren begonnen.

Dit zijn slechts eenige van de duizenden bezwaren, waarmede de bouwmeester te worstelen heeft, de belangrijke quaestie van de enorme onkosten nog daargelaten; en dan worden hem toch nog wel verwijten toegevoegd, wanneer hij aan zijn stalen toren, met zijn honderden rechthoekige vensters, geen architectonische sierlijkheid verleent.

Uit de illustraties, die wij bij dit artikel voegen, kan men uitnemend goed de vor-

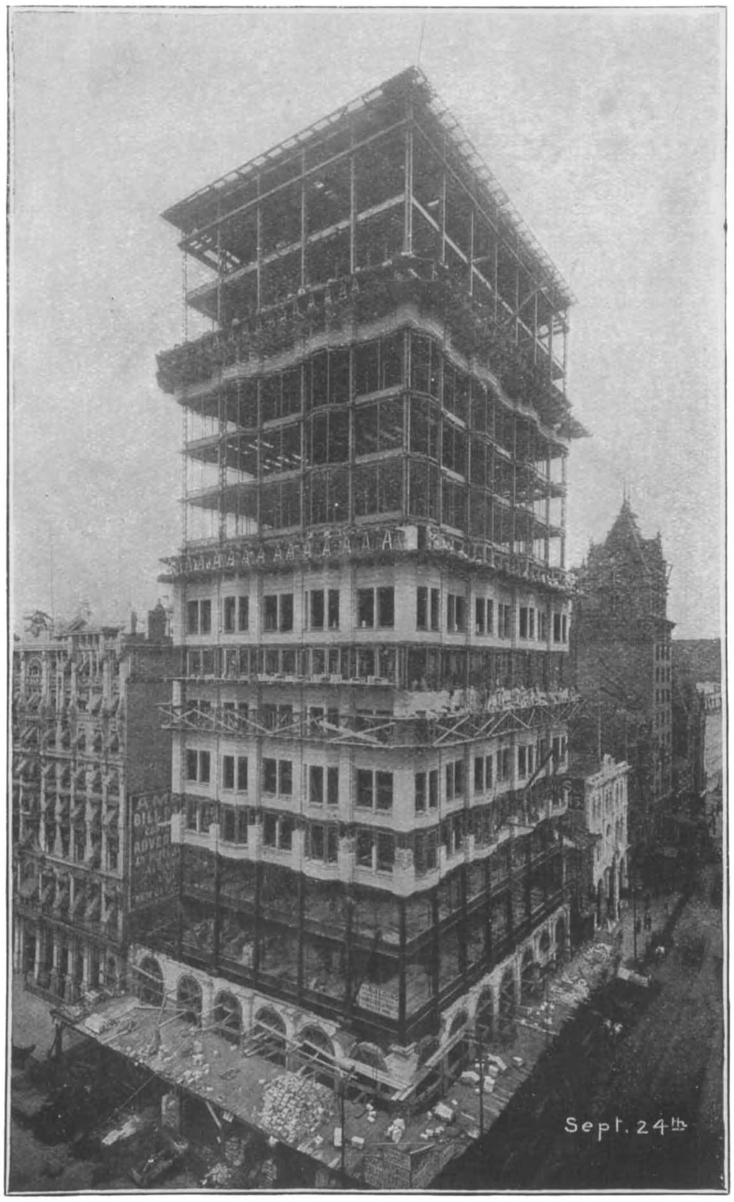

De skyscraper op 24 September.
Men is op vijf verschillende punten met de muren begonnen.

deringen nagaan van het bouwen van een skyscraper.

Misschien kunnen wij het best een denkbeeld geven van hetgeen zulk een gebouw werkelijk is, wanneer wij een en ander mededeelen omtrent het Park Row gebouw in New-York, dat niet alleen het grootste is van alle nieuwerwetsche gebouwen, maar inderdaad ook het hoogste bewoonde gebouw van de geheele wereld. Het ontwerp daartoe werd gemaakt door den heer Robertson, en het staat daar nu als een van de grootste monumenten van den ondernemingsgeest van dien Amerikaanschen bouwmeester. Men ziet het van uit de verte, in New-Yersey, van uit het Staten-eiland, van uit Long-Island, en elk schip, dat de haven binnen komt, ziet het als een machtigen toren boven zijn buren uitsteken.

Het gebouw bestaat uit negen en twintig verdiepingen en is drie honderd negentig voet hoog. Dus is het meer dan honderd voet hooger dan de koepel van het Kapitool te Washington, vijf en tachtig voet hooger dan het beeld van de Vrijheid, en slechts eenige voeten lager dan de hoogste pyramides. Zelfs deze getallen zijn nog geen volledige opgaven van die buitengewone afmetingen. De vlaggestokken boven het gebouw zijn zeven en vijftig voet hoog. De fondamenten zijn vier en vijftig voet diep. Het nieuwe

gebouw heeft dus van af de basis zijner fondamenten tot aan den top van zijn vlaggestokken een afmeting van vijf honderd en één voet, of ongeveer een tiende van een mijl.

De restauratie, boven in het gebouw, is 308 voet boven den beganen grond, terwijl de hoogste vertrekken, die allen groot en ruim zijn, 340 voet hoog zijn. Men heeft van daar het uitzicht over een uitgestrektheid van 40 mijlen.

Het gebouw heeft een gevel van 103 voet in de hoofdstraat, van 23 voet in een zijstraat en van 47 voet in een steeg. Het gebouw is ongeveer vier maal zoo hoog als de gevel breed is. Het bezwaar om aan de onderdeelen de juiste verhouding te geven, is reeds een architectonisch probleem op zichzelf.

Het is natuurlijk overbodig te zeggen, dat men bij het optrekken van zulk een gebouw een ontzaglijke hoeveelheid staal en steen, glas en andere bouwstoffen noodig heeft. Het gebouw weegt ongeveer 20.000 ton. Met de bouwstoffen welke men daarvoor gebruikt heeft, zou men al de huizen van een stad van middelmatige grootte kunnen optrekken, terwijl er dan nog genoeg overbleef om er een behoorlijke kerk bij te bouwen.

De skyscraper op 8 October.
De muren zijn voor de helft voltooid.

Evenals bij alle skyscrapers verdient ook de inrichting van het fondament van het Park Rose gebouw de meeste belangstelling. Er werden heel wat bunders land van hun

boomen beroofd om de twaalf honderd groote stapels dennenboomen te leveren, die in den grond geheid werden. De heipalen liggen in rijen, op afstanden van twee voet onder de verticale kolommen, die het gebouw steunen. Zij werden met een hei-

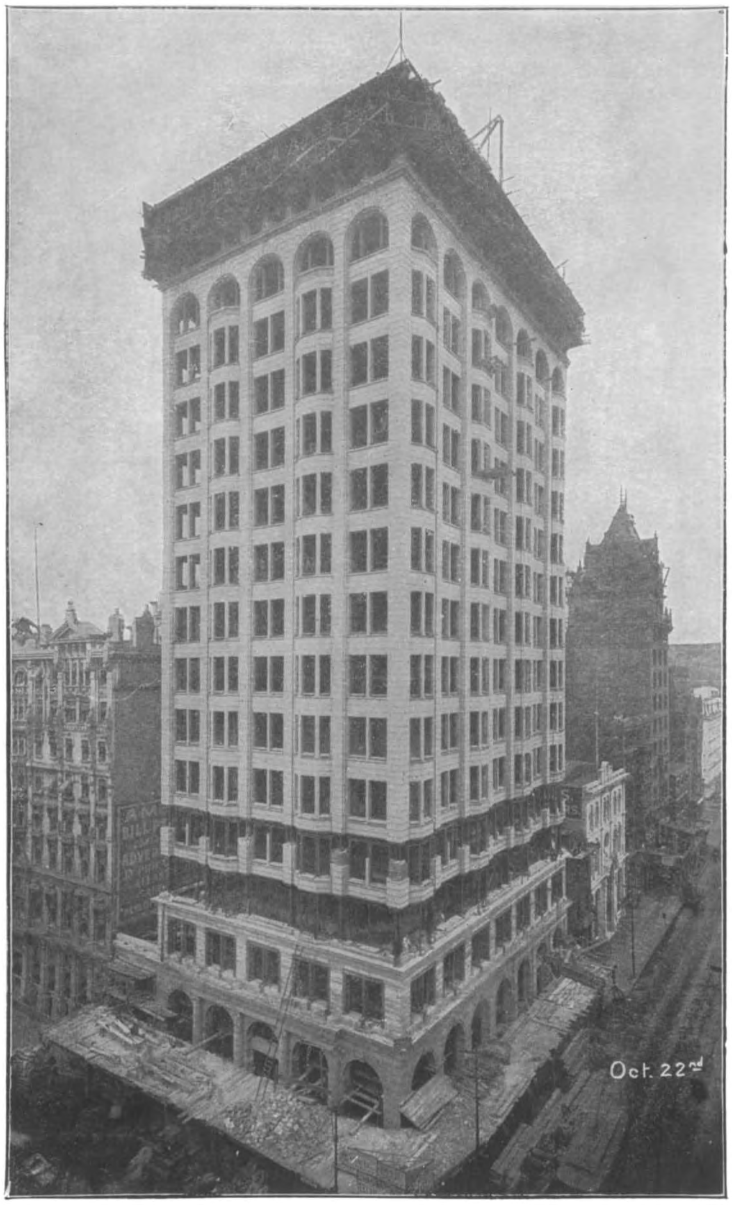

De skyscraper op 22 October.
Het dak is bijna gereed.

blok van één ton zwaarte in den grond gedreven. Zij kunnen een gewicht dragen van 20 ton, hoewel zij nooit zwaarder belast worden dan met 16 ton. Bovendien liggen zij onder den waterspiegel en zijn zij dus voor bederf bewaard.

Wanneer die heipalen zoo ver mogelijk in den grond gedreven zijn, worden de toppen afgezaagd, en het zand waarin zij staan, voor een gedeelte weg genomen; daarna wordt er beton op gelegd, waardoor een harde rotsachtige oppervlakte gevormd wordt. Op dien grondslag worden groote graniet blokken gelegd en daarop het zoogenaamde bruggehoofd.

De zwaarte van het gebouw mag niet onmiddellijk rusten op de granietblokken. Daarom wordt ze verdeeld door het systeem van stalen onderleggers, waarvan enkele 8 voet middellijn hebben en 47 voet lang zijn. Dat zijn als het ware groote bruggen, welke men tusschen de fondamenten en de verticale kolommen geplaatst heeft om de zwaarte gelijkelijk te verdeelen. De zwaarste onderlegger van het gebouw weegt meer dan 52 ton.

Boven den grond is het gebouw niet

veel meer dan een stalen geraamte — een groote stalen doos. De muren zijn betrekkelijk dun, daar zij niet veel meer zijn dan een bedekking van het geraamte, en zonderling genoeg werd het metselwerk van de tweede en eenige nog hoogere verdiepingen, opgetrokken voordat men de fondamenten voor den buitenmuur had gelegd; het werd dus geheel gesteund door het stalen geraamte. Zooals ik reeds gezegd heb, weegt het gebouw op zich zelf ongeveer 20.000 ton. Maar wanneer men er het maximum gewicht bij voegt, dat naar alle waarschijnlijkheid moet gedragen worden door de 29 verdiepingen, zal de totale zwaarte van het geheel ongeveer 61.400 ton bedragen. Er zijn 950 vertrekken in het gebouw. Wanneer men voor elk vertrek vier personen rekent, wordt dat voor het geheele gebouw 4000 bewoners dus evenveel als in menige kleine stad.

De kosten van het gebouw waren 2400.000 dollars, maar de opbrengst zal elk jaar zeker vrij wat meer bedragen dan van menige goedbevolkte streek. Indien zulk een groot en hoog gebouw volgens de oude bouworde was opgetrokken, zou het veertienmaal zooveel gekost hebben en aan het benedengedeelte van de muren had men zulk een dikte moeten geven, dat er weinig of geen ruimte zou overgebleven zijn voor vertrekken en kantoren.

De skyscraper op 5 November.
De gevel is geheel voltooid.

Wellicht zullen mettertijd gebouwen

verrijzen nog hooger dan dit. Er is geen enkele reden waarom men niet een gebouw van 50 verdiepingen zou kunnen optrekken, maar het is niet waarschijnlijk dat ons menschelijk oog dat nog zal aanschouwen.

Verscheidene Amerikaansche steden hebben reeds verordeningen uitgevaardigd om de hoogte van de gebouwen te bepalen. Bovendien zal menige eigenaar van huizen eerst eens willen afwachten hoe het den skyscraper op den duur gaat — of het staal zal gaan roesten, of de fondamenten normaal blijven, enz. enz. De meeste skyscrapers zijn nog slechts eenige jaren oud; maar uit een onderzoek van stalen kolommen, die 10 jaar geleden werden geplaatst en met cement omgeven, en van onderleggers onder den waterspiegel, is gebleken, dat zij hoegenaamd niets geleden hadden. Men kan dus gerust zeggen, dat die stalen gebouwen even lang zullen blijven bestaan, als zij blijven voldoen aan de eischen van de bewoners.

Zulk een groot gebouw is werkelijk een stad onder één enkel dak. Het heeft zijn eigen inrichting voor de electrische verlichting en somtijds ook nog een inrichting voor gasverlichting; het heeft een eigen waterleiding met een groote standpijp bij het dak om de verschillende verdiepingen van water te voorzien, en somtijds heeft het ook nog een artesische put onder den grond; het heeft een eigen brandwacht, en op elke verdieping zijn slangen en chemische extincteurs; het heeft zijn eigen politiekorps, want bij elk groot gebouw worden detectives aangesteld, die waken voor dieven en zakkenrollers en die bedelaars en marskramers weren. Het gebouw wordt bestuurd evenals een stad; want het hoofd is de mayor die gezag voert over een groot aantal werklieden, die altijd bezig zijn corridors en trappen schoon te houden. In zijn liften heeft het een volledig systeem van electrische spoorwegen, en nog wel een zeer eigenaardig en ingewikkeld systeem met automatische toestellen om de deuren te openen en te sluiten, ten einde nauwkeurig op te geven op welke hoogte de lift zich bij het stijgen en dalen bevindt, en ten einde ongelukken te voorkomen.

Vele gebouwen hebben ook een telefooninrichting en tevens verbindingen naar buiten.

In elken skyscraper is een lange buis, waardoor men van uit elke verdieping een brief kan werpen in de groote brievenbus onder in het gebouw.

In verscheidene nieuwe gebouwen vindt men op elke verdieping een badkamer en een restauratie en op een van de bovenverdiepingen een kiosk, waar men de laatste couranten en tijdschriften, sigaren en kaarsen enz. kan koopen. Verder heeft men veelal in de benedenverdieping een afgesloten ruimte voor de fietsen.

De toekomst zal nog moeten leeren of de skyscrapers levensvatbaarheid hebben; intusschen ligt het op den weg van den bouwmeester om aan die hooge gebouwen, die door hun vorm dikwijls aan hooge schoorsteenen doen denken, meer sierlijkheid te geven door het aanbrengen van hoeken met beeldhouwwerk, balcons, enz.

Beverwijksche conservenfabriek met achterliggende tuinen.

Nog een tak van Nationale Industrie

DOOR

FRANS NETSCHER.

Kinderen van het geslacht van heden, die in den nazomer wel eens bij hun grootouders gelogeerd hebben, kunnen zich een eigenaardige drukte in het huis dier oudjes nog wel herinneren.

We spreken hier opzettelijk van het kindergeslacht van *heden*, omdat een volgend geslacht dat mogelijk niet meer zal kunnen beleven.

En dàt niet zoozeer omdat de kinderen maar wel de „grootjes" veranderen.

Maar we hadden 't over een eigenaardige drukte en willen niet afdwalen in overpeinzingen over generatie-verschillen.

Die drukte dan... Mogelijk snapt men al welke we bedoelen, wanneer men den tijd in aanmerking neemt, waarin ze plaats vond.

Welnu, 't ligt voor de hand, dat we de inmaak-drukte op het oog hebben.

Er heerschte dan een ongewone bedrijvigheid in het huis onzer grootjes. De huiskamer is in rep en roer. Op de tafel ligt een wit laken, op den grond ook. Hier en daar bulten stapels groenten op, in manden en op den vloer. Grootje zelf helpt mee, en de dienstboden zijn druk in de weer; bovendien is er extra hulp gerekwireerd en zijn de dochters van een goeden buur een handje komen helpen. En rappe handen haasten zich de groenten schoon te maken, de boontjes af te halen, de uitjes te schillen, terwijl in de keuken groote potten water staan te borrelen en te koken.

De rest weet men of kan men zich nog wel voorstellen.

In gedachte ziet men de groote Keulsche potten nog wel, bedekt door een linnen lapje, een plankje en een zwaren steen er boven-op, die met de winterprovisie naar den kelder verhuisden. En hoe Grootje den geheelen winter dan werk had om haar

potten na te gaan, de linnen doekjes uit te wasschen, en na te zien welke pot 't eerst aan de beurt moest komen, omdat ze teekenen begon te geven, dat 't tijd werd... En de trots van 't oudje als men 's winters haar snijboontjes, of andijvie, of uitjes roemde....

Wie heeft ook niet eens van de reusachtige hoeveelheden gehoord, van de fabelachtige kwantiteiten, die door de echtgenooten van kostschoolhouders of door de moeders der

Vrouwenwerkzaal. (Het schoonmaken der groenten).

weeshuizen voor den winter werden ingemaakt? Men hoorde dan niet meer spreken van Keulsche *potten*, maar van *vaten* zuurkool, *tonnen* roode kool, enz.

En nu?

Wat is dit alles veranderd!

De hedendaagsche huismoeder duikt in den winter niet meer naar haar kelder, maar ze draait eenvoudig de sleutel der kast in de huiskamer om, steekt haar hand uit en te voorschijn komt een blikje; er hangt een sleuteltje aan, waarmee ze een blikken bandje of draad losdraait, of anders neemt ze een mesje om blikken open te snijden, en in een oogenblik is het klaar. Eenige minuten wordt het blik in het kokende water gezet, en, terwijl mogelijk buiten de sneeuwvlokken langs de ramen dwarrelen, rollen de heerlijkste jonge doperwtjes in een schaaltje of komen de lekkerste slierasperges er uit glijden. En is de voorraad blikjes, die ze heeft ingeslagen, uitgeput, dan is de jongen van den comestibles-handelaar in een oogenblik met de fiets voor de deur, om in een mandje van eenige kubieke centimeters inhoud genoeg voedsel en lekkernijen te brengen voor een groot aantal lunchen, diners of soupers.

„Die goeje, oude tijd!" bromt de een of ander, die nog aan de batterij Keulsche potten in zijn grootmoeder's kelder denkt. Maar laat ons niet murmureeren. Die „goeje, oude" tijd *moest* veranderen; zijn doodvonnis was reeds bij zijn leven geteekend; hij moest zijn plaats aan een „beteren, jongen" tijd inruimen.

En zoo is geschied.

Veranderde levens- en maatschappelijke omstandigheden hebben de noodzakelijkheid

eener gewijzigde en beter op de hoogte des tijds zijnde alimentatie-methode met zich gebracht.

En de ontwikkeling der toepassing van de wetenschap op de dingen der dagelijksche praktijk heeft tegelijkertijd mogelijk gemaakt op afdoende wijze in die nieuwe behoeften te voorzien.

Het zou toch een onmogelijkheid wezen de grootere agglomeraties der hedendaagsche samenleving, de zich uitbreidende steden, de métropolen der oude en nieuwe wereld op dezelfde manier te alimenteeren als de kleine, kalme, slof-slof gaande dorpjes en stedekens van vroegere eeuwen. En zie ook eens de grootere en snellere verplaatsbaarheid der menschen van nu en voor honderd jaar. Denk eens aan de reusachtige restaurants en spoorwegstations, waar dag aan dag een nimmer stilstaande stoet van reizigers die haast hebben, in weinige oogenblikken gespijzigd moeten worden. Hoe zou dat mogelijk wezen, indien er op die plaatsen nog op de ouderwetsche manier in de keukens gekokkereld werd en zoo het „blik" den kok niet tot een duizendkunstenaar kon maken? Ja — en we overdrijven niet — het is de vraag of de moderne manier van oorlogvoeren en het op de been brengen en houden van een leger van een paar maal honderdduizend man, het zenden van snel verplaatsbare kolonnes naar onherbergzame binnenlanden, waar geen voedsel voor den Europeaan te vinden is — gelijk wij in onze O. I. koloniën doen — we zeggen, dat 't de vraag is, of dit alles mogelijk zou wezen, indien het „blik met de geconserveerde levensmiddelen" er niet was, de legers en de kolonnes dus verplicht waren in hun tros groote kudden runderen en schapen mee te voeren. Zijn de Boeren in den Zuid-Afrikaanschen oorlog niet telkens belemmerd door het vee, dat zij mee moesten opjagen, en hebben de Duitsche legerkorpsen in den oorlog van '70 geen prachtig snelle marschen kunnen maken, dank zij voor een deel het ration geconserveerd voedsel, dat de soldaten in hun ransel konden meedragen!

Vóór-Binnenplaats
met snijboonenmolens waaraan 16 personen tegelijk kunnen werken.

Maar zie ook eens den modernen stedenbouw! Waar is in de hedendaagsche woning, met haar afzonderlijke boven- en benedenhuizen, of die verdieping per verdieping verhuurd wordt, plaats tot berging der rijen Keulsche potten van onze grootmoeders, die een koelen en drogen kelder noodig hebben om goed te blijven? Maar bezitten al die huizen en étages niet de noodige kasten, die een groote hoeveelheid blikjes kunnen bergen, wier inhoud niet bederft!"

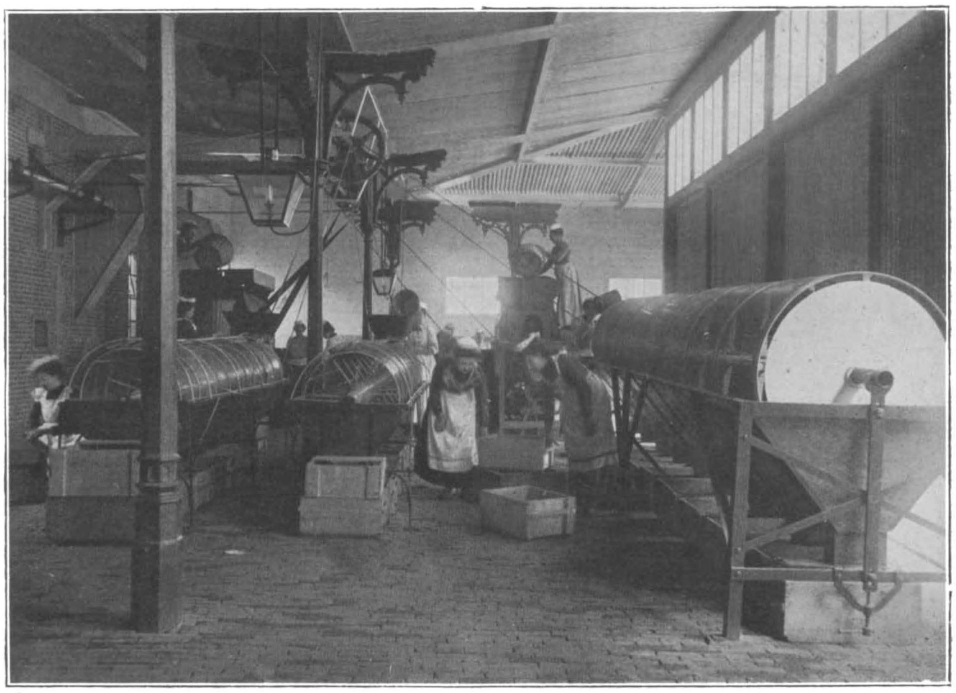

Achter-Binnenplaats.
Het machinaal doppen en sorteeren van doperwten.

En wat een comfort bieden ze ook aan! Vroeger namen de zeilschepen, die een reis naar Indië aanvaardden, ten behoeve der passagiers een paar koeien en wat klein vee mee. Maar vóórdat de straat van Gibraltar was bereikt, waren deze beesten reeds geslacht en verorberd, en moesten de passagiers 't verder op de reis met pekelvleesch en allerlei minder smakelijke gerechten stellen. Thans genieten de reizigers naar den Oost in de Roode zee en in den Indischen Oceaan nog van alle heerlijkheden eener Europeesche tafel, en kan de kok hen, dank zij de hulp onzer conserven-fabrieken, voor een oogenblik in den waan brengen, dat zij Restaurant Riche te Amsterdam, of de smulpaleizen der Parijsche boulevards nog niet verlaten hebben.

Maar genoeg hierover; een ieder, die verder dan den horizont van een Hollandsch dorp gezien heeft, kan de gevallen, dat het comfort van het huiselijk en maatschappelijk leven verhoogd is door de cullinaire wonderen van het „blikjesvoedsel", gemakkelijk met nog een groot aantal vermeerderen.

Men dient hierbij echter niet uit het oog te verliezen, dat 't niet alleen de kok of keukenmeester is geweest, aan wien we dezen vooruitgang op het gebied van 't conserveeren van levensmiddelen te danken hebben. Ook de man der wetenschap komt een deel dier erkentelijkheid toe.

In de eerste plaats zijn we hem voorschriften verschuldigd, geput uit zijn kennis der baktereologie, die 't thans mogelijk maken kookmethodes toe te passen, die bij behoorlijke afsluiting der blikken, het bederven — het zoogenaamde zuur en muf worden, en het schimmelen — tot het rijk der onmogelijkheden terug dringen.

Maar aan den man der wetenschap — en thans in den vorm van den werktuigkundige — danken we in de tweede plaats de uitvinding en de verbetering van handenhoeven te worden, en dus de zindelijkheid tot een maximum en de verontreiniging tot een minimum opvoeren.

Wie zingt eens het „Loflied op het Blik" ?

Deze gedachten en overwegingen kwamen in ons op, toen we onlangs een bezoek brachten aan de „Beverwijksche Conservenfabriek", welke op het gebied der conservenfabrikage een der eerste plaatsen bekleedt in dezen tak van nationale industrie, welke in de laatste jaren in ons land zulke aanzienlijke afmetingen is gaan aannemen.

Groentenkeuken. (Het koken en vullen).

arbeid-sparende machinerieën, die den fabrikant in staat stellen in korten tijd enorme bestellingen uit te voeren; ovens te konstrueeren met goede warmteverdeeling en konstante temperatuur; zelf zijn blikken in alle gewenschte afmetingen te maken; hakmachines, kookketels, mengmachines, dopwerktuigen, enz. te gebruiken, die 't hem dus mogelijk maken in een bepaalden tijd hoeveelheden te verwerken, waaraan hij vroeger (toen hij uitsluitend van handenarbeid afhankelijk was) niet denken kon, maar die ook voorkomen, dat de verwerkte ingrediënten door menschenhanden gemanipuleerd be-

Om eens een treffend beeld te geven van den aard, beteekenis en omvang van deze fabriek, kunnen we niet beter doen dan iets mede te deelen, dat denken doet aan de Amerikaansche machine, nog zoo lang geleden niet in een der humoristische bladen afgebeeld, waar men de levende varkens aan den eenen kant zag inmarcheeren, om ze aan den anderen kant in den vorm van worstjes er uit te zien komen.

Welnu — dit was natuurlijk als een grap bedoeld — men heeft in de maand November van dit jaar in bovengenoemde fabriek door één ingang sukcessievelijk 300

stuks koeien kunnen zien binnen gaan en door een anderen ingang wagenvrachten blikken platen kunnen zien binnen rijden. En in Februari a. s. zullen de soldaten van het Indische leger, in de binnenlanden van Atjeh of Djambi, op een rust, bij het vervolgen van den vijand, deze 300 beesten in den vorm van smakelijke ballen gehakt kunnen oppeuzelen!

We twijfelen niet of men zal wel nieuwsgierig zijn, eens te vernemen wat er met zulk een kudde gebeurt in den tusschentijd, dat zij de fabriek levend binnenwandelt en ze verpakt in blikken bussen weer verlaat.

Bijkeuken. (Het vullen der bussen).

Maar eerst een enkel woord over de plaats, waar deze fabriek gelegen is.

Het spreekt vanzelf, dat een dergelijke fabriek niet in het hartje van Drenthe of op de heide van Noord-Brabant gevestigd zou kunnen worden. Evenals iedere andere industrie is ook zij aan lokale eischen verbonden.

Zij moet natuurlijk gelegen zijn in een streek, gunstig voor haar bestaansvoorwaarden. En de hoofdvoorwaarde — die, welke allen overheerscht — is, dat zij op de plaats van haar vestiging de grondstoffen, die zij voor haar bedrijf noodig heeft, gemakkelijk, goedkoop en in groote hoeveelheid verkrijgen kan

En wanneer het voldoen aan deze bestaansvoorwaarde op zich zelve reeds voldoende ware, om het sukces van een tak onzer nationale industrie te verzekeren, dan zou het slagen der onderneming van de „Beverwijksche Conservenfabriek” nooit aan eenigen twijfel onderhevig kunnen zijn geweest.

De naam der fabriek duidt toch immers al aan, dat zij te Beverwijk gevestigd is.

Beverwijk is — gelijk we bekend mogen veronderstellen — de hoofdplaats van Noord-Kennemerland, welke streek alom beroemd is wegens haar tuinierderijen en warmoezierderijen. Het is een groentenstreek. En Beverwijk is de markt- en verzendingsplaats der groenten van den ganschen omtrek. Vandaar uit worden per schuit, per trein en per stoomboot groote ladingen en partijen naar de steden vervoerd. De „Wijker” groentenboertjes, de „Wijker” groenten — onder welken in het bizonder de „Wijker doppertjes” — hebben, vooral onder de Amsterdamsche huismoeders, een groote vermaardheid.

Het ligt dus voor de hand, dat bovengenoemde fabriek, gevestigd op de plaats eener belangrijke markt, zich de voor haar bedrijf noodige groenten gemakkelijk, niet te duur, in groote hoeveelheden en, waar 't hier óók zeer op aankomt en voor het fabrikaat van het hoogste belang is, *versch* kan aanschaffen.

Daar Beverwijk tevens het middelpunt vormt van een distrikt, waar ook de veeteelt beoefend wordt — het Noord-Hollandsch vee is beroemd — en bovendien niet ver verwijderd is van Velsen, Alkmaar, Purmerend en Hoorn, waar belangrijke veemarkten gehouden worden, is de fabriek eveneens in staat zich het benoodigde vleesch in gunstige omstandigheden te verschaffen.

Een voor een dergelijke industrie beter uitgekozen, ja als 't ware aangewezen plaats laat zich in ons land moeilijk denken.

waarvan we daareven verhaalden, die er in levenden lijve inwandelden en er in blikken op een wagen uitkwamen.

Natuurlijk zullen we niet beginnen met den „blikvormigen" toestand der beesten, maar bij het oogenblik, dat ze in het bezit der eigenaren van de fabriek komen.

Het gold hier een order van het Ministerie van Koloniën, ten behoeve van het leger in Indië. Vandaar, dat de partij koeien zoo groot was en dat zij in een betrekkelijk korten tijd verwerkt moest worden.

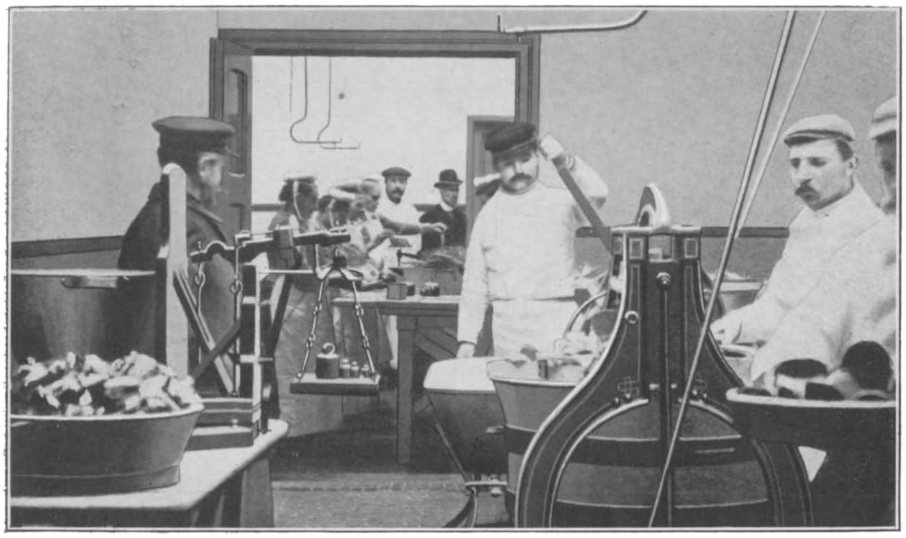

Het machinaal bereiden van gehakt voor het „Departement van Koloniën".

Dit dus wat de fabriek aangaat ten opzichte van haar ligging, die óók nog voordeelen aanbiedt, in verband met den afvoer van afgewerkte produkten, daar spoor en water aan Beverwijk een kommunikatie met alle streken van binnen- en buitenland verschaffen, terwijl door overlading in de havens van het nabij gelegen Amsterdam en door middel der stoomschepen verbinding bestaat met overzeesche landen en onze bezittingen in Oost en West.

En nu het een en ander over het, ja, hoe zullen we het zeggen? — over het meer *technische* gedeelte van de fabriek.

We meenen daarvoor niet beter te kunnen doen dan de koeien eens te volgen, Maar juist de uitvoering van zúlk een order stelt ons in staat een indruk te krijgen van de kapaciteit dezer fabriek, en dat wel in nog slechts één harer afdeelingen, nml. in die der vleeschverwerking, terwijl tegelijkertijd het inmaken van groenten (eigenlijk de hoofdzaak) lustig zijn gang ging en massa's wortelen, andijvie, spruitjes, selderie, diverse kolen, appelmoes enz., in bussen verdwenen.

We deden echter nog beter door in plaats van te beginnen op het moment, dat de beesten in het bezit der fabrieks-eigenaren overgaan, op een tijdstip daaraan voorafgaande. Want vóórdat 't zoo ver is, gebeurt er eerst nog iets met de dieren: ze worden nml. door den veearts aan een nauw-

keurig veterinair onderzoek onderworpen, om zekerheid te hebben, dat alleen gezond vee de onderscheiding te beurt zal vallen in de maag der konsumenten der „Beverwijksche Conservenfabriek" terecht te komen. Alleen die beesten, waaromtrent het advies onvoorwaardelijk gunstig luidt, worden in den koop begrepen.

En dan is over hun lot beslist. De fabriek, die aan een der zijstraten der Breestraat is gelegen, heeft in die straat een afzonderlijke ingang. Door dèze entree wordt het vee binnen gedreven, zoodat voorkomen wordt, dat het de fabriek door hoeft. Maar die entree voert hen ten doode, want op het einde van die gang is de slachterij gebouwd.

De hoofdslachter en zijn knechts staan het daar op te wachten, en met een vakvaardigheid, die bewondering afdwingt, dooden zij de beesten, snijden ze open en ontdoen ze van de huid. En dan wordt er wéér halt! geroepen. Vóórdat de slachters hun werk mogen vervolgen, moet eerst de veearts nóg eens komen, om te onderzoeken of de beesten van binnen ook volkomen gezond zijn. Is dat examen eveneens met gunstig gevolg doorstaan, dan worden ze aan haken opgehangen, om het vleesch te doen besterven. Dit vereischt natuurlijk ook zijn tijd.

Is die verstreken, dan verhuizen de stukken naar een andere afdeeling, waar ook eenige slachters aan den arbeid zijn, die niets anders hebben te doen dan het vleesch „uit te beenen", waardoor het vanzelf en tevens in kleinere stukken wordt verdeeld.

Dit alles is nog *handenarbeid* geweest. Maar dan maken de machinerieën zich verder van het vleesch meester.

Op bakken wordt het naar een derde lokaliteit vervoerd, waar eenige machines staan te beuken en te daveren. Het zijn er drie, wier taak het is het vleesch tot gehakt om te werken. De eerste, waar de stukken dadelijk ingeworpen worden, bevat eenige messen, die rechtstandig in een bak op en neer slaan. Deze bak kan draaien terwijl de messen op dezelfde plaats op en neer blijven dansen. En zoo komt het vleesch herhaalde malen onder de messen en wordt het fijner en fijner gehakt.

Ondertusschen staat daarnaast een jongen aan een andere machine, waarin hij door een opening beschuiten werpt, die tot een poeder worden gemalen.

Maar het vleesch is inmiddels fijn genoeg geworden en wordt nu in een, aan de andere zijde staande derde machine overgestort. Dit is het mengtoestel, want hierin

Vleeschkeuken, Braadovens en Conserveer-gebouw.

worden beschuit, zout, peper en kruiden, kortom alle ingrediënten, die voor een smakelijk voedsel noodig zijn, bij het gehakte vleesch gevoegd en door het werktuig machinaal dooreen geroerd.

Thans is de tijd aangebroken, om het vleesch naar een vierde afdeeling te doen verhuizen, waar uitsluitend vrouwen werkzaam zijn en de eenige plaats is, waar het met de menschelijke hand een kleine bewerking ondergaat. Onmiddellijk wordt men hier getroffen door de groote zindelijkheid, welke er heerscht, zoowel op de werkbanken als op den vloer. Water wordt hier dan ook niet gespaard; er wordt zelfs overbodig mee geboend, geschuierd en gemorst; op een emmertje meer of minder mag niet gelet worden, want zindelijkheid en reinheid zijn hoofdvereischten in zulk een fabriek, en men kan gerust zeggen, dat 't hier zindelijker toegaat dan in het kookatelier van menige dienstbode in de Hollandsche huisgezinnen.

Maar we hadden 't over gehakt.... Welnu, de bakken gehakt en gemengd vleesch worden hier binnen gebracht en aan de zorg der vrouwen toevertrouwd. Deze hebben nu tot taak het gehakt in ballen van een voorgeschreven gewicht af te wegen — waarbij rekening moet worden gehouden met het gewichtsverlies tengevolge van het braden — en er met de hand eenigszins, in het rond, een vorm aan te geven.

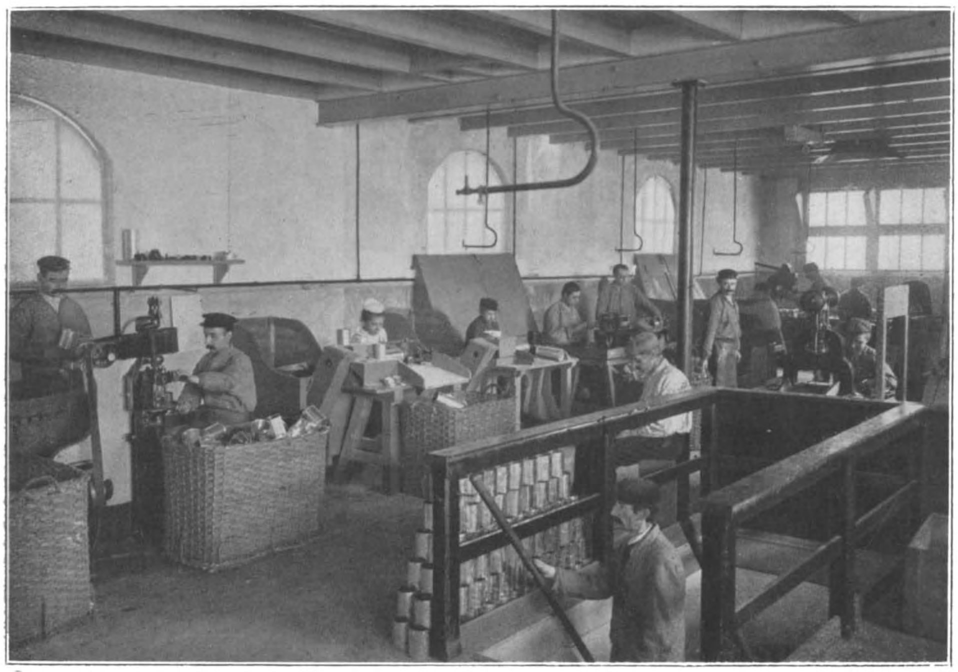

Blikslagerij. — Boven-afdeeling. (Het maken der bussen).

De kok staat ondertusschen met ongeduld te wachten. En zoodra is er niet een voldoende hoeveelheid gereed of de ballen worden op braadpannen geplaatst, terwijl de gloeiende ovenopening reeds gaapt om ze te ontvangen.

Komen ze uit dit bakproces, dan zijn ze echter toch nog niet gereed. Maar om niet te wijdloopig te worden, moeten we de verdere tribulatiën van dit produkt vlug opsommen. Welnu, alvorens de ballen zijn afgekoeld, worden ze in een verdere afdeeling in bussen gedaan — twee in één

bus, hetwelk juist het rantsoen voor drie man te velde vormt — en dan door een luik in een volgende afdeeling weggeschoven, waar mannen achter machines zitten, die er het deksel op bevestigen. Vandaar verhuizen ze, in groote ijzeren manden geplaatst, langs een spoorbaantje naar het nastoom-vertrek. Een loopkraan neemt daar de manden van de wagentjes en plaatst ze in de met water gevulde autoclarven (groote ijzeren ketels), die daarna hermetisch worden afgesloten. Nu wordt de stoom weer te hulp geroepen om het water te verhitten en in den ketel een verhoogde spanning teweeg te brengen, die, evenals de tijd welke de bussen er in moeten verblijven, afhankelijk is van het artikel dat geconserveerd wordt. Het is in hoofdzaak deze bewerking, die den inhoud der bussen tegen bederf moet vrijwaren.

Maar terwijl onze bussen met gehakt in de ketels staan, zullen we van dien tijd profiteeren, om even een bezoek aan een ander gedeelte der fabriek te brengen.

We zeiden immers hierboven, dat terwijl aan den eenen kant het vee het gebouw werd binnen gedreven, aan den anderen kant wagens bezig waren platen blik te lossen. En ook hier zijn dadelijk menschen klaar om ze verder te behandelen. Naar boven gebracht, staat een rij draaiende, snorrende en stampende machinerieën gereed, om op ze aan te vallen. Hier is een machine, die de platen opslikt, er deksels uitsnijdt en ze tegelijk in den gewenschten vorm ponst. Daar is er een bezig, die met een zacht glijdend geluid een scherp mes door de platen jaagt en ze in stukken verdeelt, juist groot genoeg voor den omvang van den cylinder. Een volgende perst het door een rol, die er den cylindervorm aan geeft; een ander buigt den lengte-rand aan den eenen kant naar binnen en aan den anderen kant naar buiten om, zoodat ze in elkander kunnen haken; en een derde slaat de in elkander gehaakte randen vast, zoodat de cylinder gereed is. Dan krijgt een werkman — een soldeerder — den cylinder, om den naad der samenhaking uit de hand te soldeeren. En dit is ook het éénige soldeer, dat aan de bussen komt, want de rest geschiedt geheel machinaal. Zoo is er een machine die een gutta-percha randje in het deksel legt, ten behoeve der luchtdichte afsluiting; zoo is er een ander, die een nummer in het deksel slaat, hetgeen noodig is, aangezien men anders, als de bus gesloten is, niet meer zou weten wat ze inhield, wat door dit cijfer nu ten allen tijde wel is na te gaan, daar het cijfer in het deksel korrespondeert met de cijfers op lijsten in de fabriek aanwezig, die allen betrekking hebben op artikelen, die gefabriceerd worden: — ieder

Blikslagerij. — Beneden afdeeling.
(Het sluiten der bussen en het maken der deksels).

artikel heeft zijn eigen en vast nummer; en zoo zijn er ook nog machines, die de bodems aan de cylinders bevestigen en er naderhand de deksels op vast maken — alles natuurlijk zonder soldeer.

Het is nu echter tijd om weer naar onze blikken met gehakt terug te keeren.

Als we weer in het nastoomvertrek komen, zien we met behulp van de loopkraan het zware deksel van den ketel verwijderen. De bussen worden er vervolgens uitgehaald, étiket, worden vervolgens in papieren gewikkeld en ten slotte nog van een buiten-etiketje voorzien, waarop de inhoud vermeld staat.

Wat onmiddellijk verzonden moet worden, wordt verpakt in de inmiddels in de, mede aan de fabriek verbonden kistenmakerij, gereed gemaakte kisten, en vindt dan dadelijk zijn weg naar de wagens, die bij den uitgang der pakkamer staan te wachten, en de rest verhuist naar de reusachtige

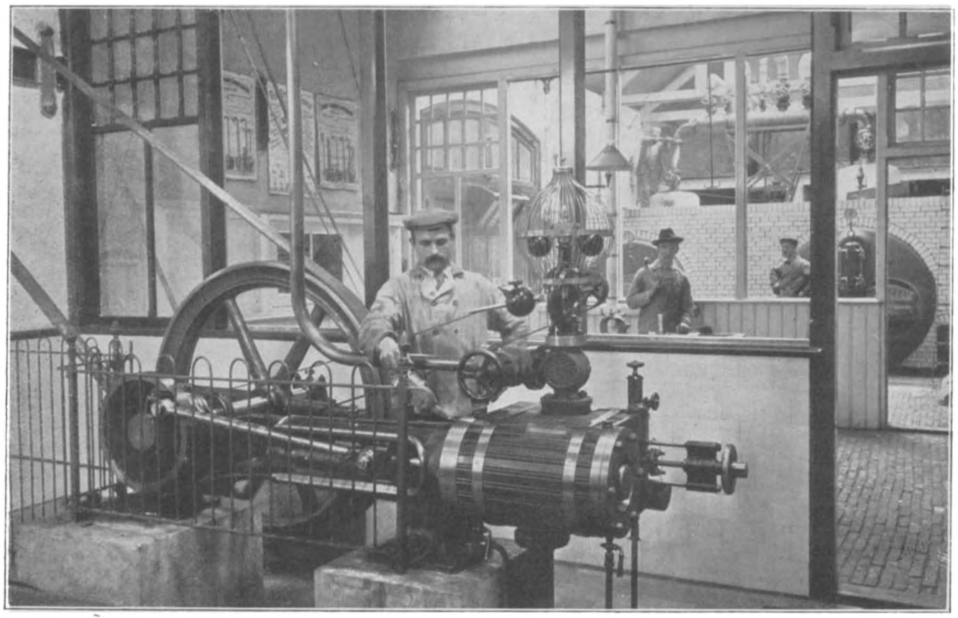

Machinekamer, Reparatie-werkplaats en Ketelhuis.

en men merkt dadelijk op, dat de deksels, door de spanning binnen de bus, bol staan. Zijn ze afgekoeld, dan zakt het deksel natuurlijk weer in zijn normalen stand terug. Dan wordt bus voor bus geïnspekteerd om na te gaan of ze niet lek gesprongen en goed hermetisch gesloten zijn. Wanneer degenen, waaraan iets mankeert, er uit geschoten zijn, worden de overigen door vrouwen gereinigd en naar de verpakkingsafdeeling geëxpedieerd. Hier worden de bussen, die voor de tropische klimaten bestemd zijn, met een bepaald soort verf overstreken, en krijgen allen een zolders, waar het door middel van lifts op en af gebracht wordt, en waar het verblijft tot het voor een volgende verzending wordt opgeëischt.

We dienen hier evenwel op te merken, dat wat we hierboven in het midden brachten over de bewerking van één bepaald produkt, in hoofdtrekken ook van toepassing is op alle artikelen, welke door deze conserven-fabriek behandeld en afgeleverd worden. In hoofdtrekken, zeggen we, omdat 't voor de hand ligt, dat ieder artikel zijn eigen eischen heeft. Zoo zal de fabriek natuurlijk een blik met doperwtjes niet op

dezelfde wijze kunnen behandelen als een bus, waarin zich een gelardeerde haas of een patrijs bevindt, evenmin als dat ze een blik met oxtailsoep dezelfde bewerking kan doen ondergaan als een bus met peulen en ham. Maar er zijn toch eenige beginselen. die de behandeling van àlle artikelen gemeen hebben.

Als zoodanig noemen we een zeer scherpe kontrole bij aankoop der grondstoffen op die bij de aanschaffing van nieuwe werktuigen gewicht in de schaal leggen. Maar het hoofdmotief is toch hierin te vinden, dat machinerieën een grootere zindelijkheid waarborgen dan handenarbeid, wat natuurlijk van overwegend belang is bij een konsumptie-artikel. En dáárvoor doet men aan de „Beverwijksche Conservenfabriek" alles; dáár bezuinigt men niet op; als de zindelijkheid in 't spel komt, wordt er op geen geld

Een der magazijnen. (Diverse artikelen).

deugdelijkheid en kwaliteit; het toepassen der laatste uitvindingen der wetenschap, om de conserven totaal kiemvrij te maken; en het vervangen der menschenhand bij den arbeid en het verwerken der produkten door de machine.

En we willen hier speciaal doen uitkomen, dat de machine niet uitsluitend wordt ingevoerd als een zoogenaamd „labour saving" middel, dat den arbeid goedkooper levert en daardoor van invloed is op de prijzen en op de konkurrent-fähigkeit der fabriek. Zeker, dit zijn wel twee motieven, gekeken. En het zindelijkheids-ideaal · „dat men van den grond kan eten," wordt hier, bij wijze van spreken, bereikt

Duidelijk blijkt dit wanneer men de dop- en sorteermachines eens in werking ziet.

Laten we voorop zetten, dat in den drukken tijd der doperwten ongeveer twaalf duizend kilo erwtjes per dag verwerkt worden. Om dezen door meisjes te doen doppen, zou een onbegonnen werk wezen; men zou er handen voor te kort komen en bovendien, ze zouden met menschenhanden in aanraking komen, wat geen absolute zindelijkheid

waarborgt. En daarom worden ook hiervoor machines gebruikt, die slechts door weinige personen bediend behoeven te worden.

Deze hebben niets anders te doen, dan de doperwten, zooals ze geplukt in de fabriek komen, in een opening der machine te storten. Vanzelf worden ze dan gekneusd, zoodat de erwtjes uit de schillen vallen. Het is alleraardigst om te zien hoe nauwkeurig deze machines zich van hun taak kwijten; de erwtjes, groot en klein komen dansende te voorschijn en worden in bakken opgevangen, terwijl de schillen aan de achterzijde worden uitgeworpen en onmiddellijk van het terrein worden verwijderd.

De opgevangen erwtjes verhuizen vervolgens naar de sorteermachine, groote ronddraaiende cylinders waarom zeven zijn gespannen met verschillende openingen; door middel van een automatische inrichting worden de erwten daarin geregeld aangevoerd en vinden zij alnaar gelang hunner grootte door die zeven hun weg in daaronder geplaatste bakken, de fijnere door de kleine, de groote door de groote gaatjes. Zoo krijgt men 4 verschillende soorten.

Ook deze machines geven dus reeds eenig begrip van wat er omgaat in deze fabriek.

Maar nòg beter kan men dat door een bezoek aan de zolders krijgen, want hier kan men zien wat er in deze fabriek geproduceerd wordt, wat er uit gaat, waar het bedrijf over loopt en welke kapitalen er mee gemoeid zijn.

Deze zolders zijn enorm groot. Wanneer men weet, dat ze bijna over de geheele oppervlakte der gebouwen loopen en dat deze een uitgestrektheid hebben van ± 3095 □ M., dan kan men zich in zijn verbeelding een denkbeeld vormen van den tijd, dien 't kost ze geheel over te wandelen.

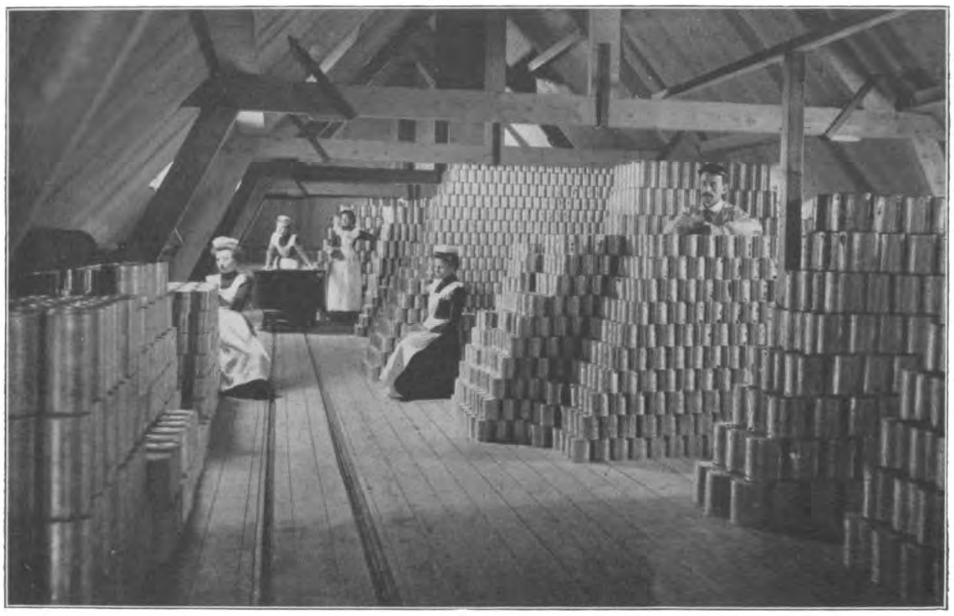

Bussen-zolder. (Afdeeling doperwten).

'tZou dan ook ondoenlijk wezen over zulk een uitgestrektheid de goederen, die er voortdurend op gebracht en dagelijks door middel der liften weer afgehaald worden, door arbeiders te doen dragen. Daarom zijn er over alle zolders rails voor smal spoor gelegd, waarover wagentjes de blikken en kisten in alle richtingen kunnen vervoeren. En wanneer men het spinneweb van

al die rails, met hun wissels en draaischijven ziet, dan heeft men meer het idee op het rangeerterrein van een station in het land der Lillyputters te zijn, dan op de zolders van één enkele fabriek in de straat eener kleine Hollandsche stad.

Een gedeelte der zolders is bestemd voor bewaarplaats der leege bussen en flesschen, waarvan de aanmaak en aankoop nimmer stil staat, aangezien men daarvan steeds groote hoeveelheden in voorraad moet hebben, ten einde op elk oogenblik in staat te wezen alle inkomende groote en kleine orders direkt te kunnen uitvoeren. Bovendien zouden de keukens niet kunnen voortwerken of de groenten en vleezen bederven indien er op bussen en flesschen gewacht moest worden. Doch niettegenstaande in deze afdeeling ongeveer honderd soorten van bussen en flesschen, in verschillende afmetingen en van verschillenden inhoud, aanwezig zijn, is een bezoek aan deze zolders toch minder interessant.

Maar onder den indruk komt men eerst recht in de afdeeling der gevulde bussen.

Den loop der rails volgend, wandelt men de eene straat van blik in de andere uit; aan beide zijden stapelen zich de wallen en pyramides van bussen op. Hier is het half duister, daar schiet het licht plotseling door een venster binnen. Onverwacht rommelt een lift naar beneden, volgeladen met bestellingen, die naar de pak- en expeditiekamers moeten. En op een andere plek komt een tweede lift zacht naar boven, een nieuwe aanvoer van een artikel loozend. Eenige wagentjes ratelen over de rails door de straten; om een hoek ziet men mannen aan het sjouwen; bij een groot rek zijn een paar vrouwen bezig. Men kan 't niet meer gelooven op een zolder te zijn.

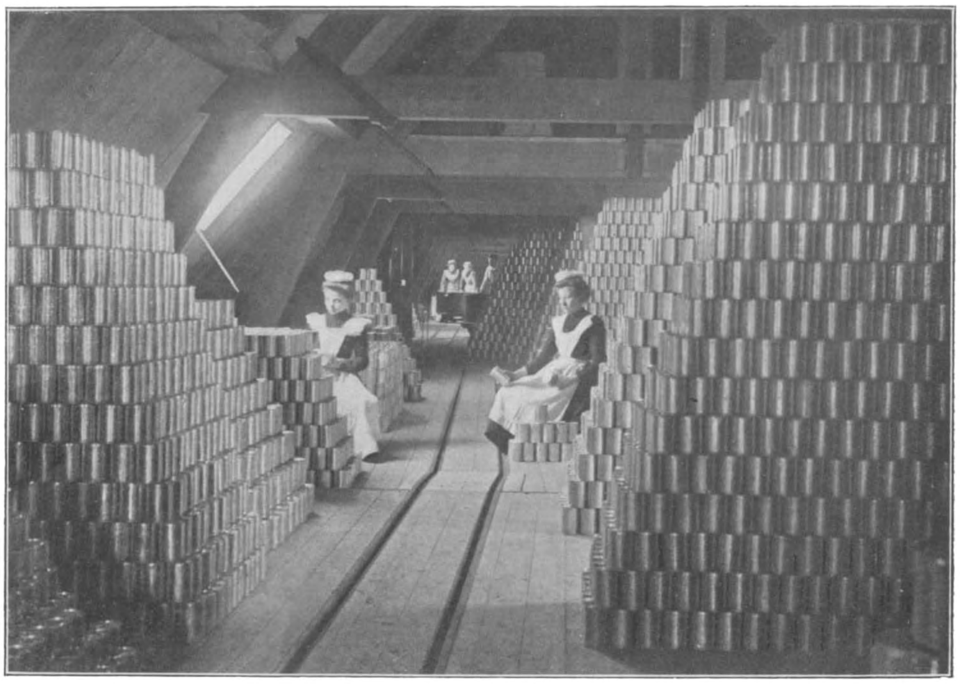

Kijkje op een der zolders. (Gevulde bussen).

En wanneer men eens in al die bussen kijken kon! Hier zou men stapels bussen vinden, die bij elkaar gehouden worden, omdat zij tot één groote order behooren en allen hun eigen, afgesproken teeken in

het deksel dragen; daar weer kleinere pyramiden van artikelen waar minder navraag naar is, maar toch konstant weg gaan. Men zou, in de blikken kunnende zien, er de délikatessen voor den meest verwenden smulpaap tot den „burgerpot" van den kleinen man in aantreffen: houtsnippen, faizanten, kwartels, leeuweriken, pasteien, salmis, zalm, elft, keeltjes en lipjes, kalfstong, tête de veau, schildpadsoep, londonderry, dop-

Men denke nu niet, dat de aanwezigheid van zulke groote voorraden — op sommige gedeelten drukt een gewicht van 2000 K.G. op den □ M.! — een bewijs is, dat de fabriek gebrek aan omzet heeft en daarom zooveel op haar zolders heeft gestapeld.

Neen, integendeel, is dit bij een conservenfabriek, wanneer, zooals hier het geval was, alles van het laatste inmaakseizoen dateert, een blijk van welvaart en druk debiet.

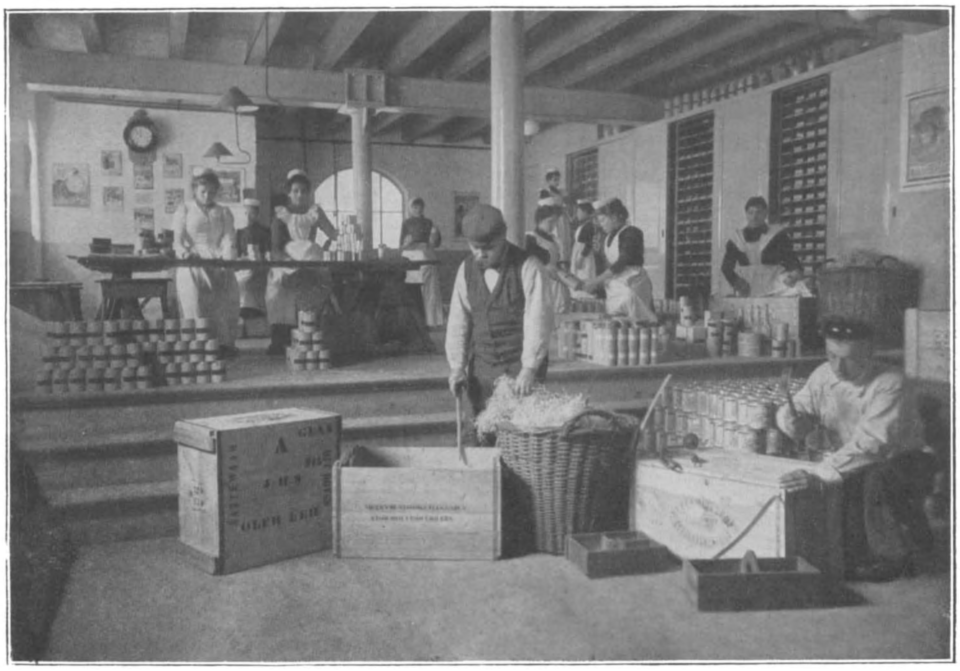

Verzendingslokaal. (Etiketteering en verpakking).

erwtjes met duif, asperges — maar óók: pekelworst, bloemkool met saucijsjes, erwtensoep, roode kool met rolpens, boerenkool met rookworst, zuurkool met spek, hutspot met vleesch, gele rapen, knolletjes, grauwe erwtjes en nog héél wat méér. Ja, als we zeggen, dat er bij de zeshonderd geconserveerde artikelen in verpakkingen van verschillende afmetingen (heele en halve blikken, 2, 1, ½ en ¼ liter blikken, fleschen, fleschjes, enz.) te vinden zijn, dan kan men zoo een idee krijgen wat er in de maag van Nederland en zijn afnemers verdwijnt.

Men denke er om, dat sommige artikelen — zooals bijv. de groenten en de vischsoorten — aan een bepaald seizoen verbonden zijn, en dat zij in het seizoen, in hetwelk ze geplukt of gevangen worden, ook moeten worden geconserveerd, terwijl de vraag er naar het geheele jaar door gaat. Zoo zal, om maar iets te noemen, een huismoeder er niet aan denken, om doperwtjes uit het blik te nemen zoolang zij ze nog versch geplukt van den groentenboer aan de deur kan koopen, daar gaat zij pas in het najaar of den winter toe over. Dat men ze inmiddels in den zomer op den

zolder eener conservenfabriek in hooge stapels aantreft, is dus een bewijs, dat de fabriek er in het daarvoor bestemde jaargetijde groote navraag naar heeft: anders zou zij ze niet opslaan. Bovendien moet de fabrikant er ook voor zorgen, dat hij steeds meer maakt dan het vorige jaar werd afgenomen, daar slechts voor een gedeelte de bestellingen vóór den inmaak plaats hebben en toch aan alle inkomende orders onmiddellijk dient te kunnen worden voldaan. En andere stapels behooren tot groote bestellingen van het Rijk of van maatschappijen, die op bepaalde tijden de partijen geleverd moeten hebben, en hier dus ook tijdelijk onder gebracht zijn.

Een welvoorziene zolder is bij een conservenfabriek dus een blijk van welvaart, en wanneer ze moet gaan bijbouwen, om haar bergruimten te vermeerderen, is dat een bewijs, dat haar bedrijf prospereert.

Inmiddels vereischen die voorraden groote zorg en oppassing, daar ze, in het belang van den inhoud der bussen, aan geen aanzienlijke temperatuurverschillen mogen worden blootgesteld; vooral in den winter is oppassen de boodschap.

Daarom heeft de „Beverwijksche Conservenfabriek" haar voorraadzolders van centrale stoomverwarming voorzien — die bediend wordt van uit het machinehuis, dat ook de stoom voor het drijven der werktuigen en de verwarming voor de kookketels en de lokalen levert, — zoodat 't haar mogelijk is de temperatuur in haar opslagplaatsen steeds te regelen.

Wie van kleuren en kunstig drukwerk houdt, kan zijn hart in deze fabriek ook ophalen. Hij behoeft dan slechts een kijkje te gaan nemen in de afdeeling der reklame en etiketten, waarvoor een afzonderlijke kamer is ingericht, die geheel door vakkasten omringd is, welke een kleurrijken inhoud van bij de duizend etiketten voor bussen en verpakking bevatten: een bibliotheek op zich zelve, waarvan zelfs een catalogus of klapper bestaat!

Afdruk van een etiket voor Export.

* * *

Zoo maalt en stampt en kookt deze fabriek, zonder verpoozen, van 1 Januari tot 31 December van ieder jaar voort.

Ze vervult als het ware de rol van een maag — van een vóórmaag — der maatschappij, daarin het voedsel een eerste bewerking ondergaat, om dan later, na een nieuwe bewerking, het eet- en voedingsgenot in zijn vollen omvang te verschaffen.

In het samenstel van het huidige maatschappij-lichaam zijn die vóórmagen nu reeds onmisbaar geworden.

De Geschiedenis van een Kerst-pakket.

Het diner, dat aan 't verkeerde adres werd bezorgd.

In de Van Rennesstraat, No. 17, waar het geheele huis bij verdiepingen werd verhuurd, waren alle bewoners druk bezig met de toebereidselen voor de viering van het Kerstfeest.

De groote familie op de tweede verdieping spreidde kermisbedden in een der kamers om verscheidene neven en andere jongelui van buiten te kunnen logeeren; een alleen wonende dame had een paar kennissen bij zich gevraagd om de Kerstdagen gezellig met haar te vieren; het jong getrouwde paar was de stad uitgegaan om een bezoek te brengen aan de familie. Op de vierde en vijfde verdieping evenwel was niets van die algemeene levendigheid te bespeuren, want voor den heer Eduard Gordon, een ongetrouwd dokter, met een drukke praktijk, was de éene dag ook al precies gelijk aan den anderen, terwijl de broeder en zuster, die samen op de vijfde verdieping woonden, geen geld hadden voor festiviteiten.

Gerard lag op de sofa en zuchtte. Hilda keek uit het raam en trommelde met haar vingers op de vensterruit.

„Kerstavond, en ieder druk aan het feest vieren! Op straat ziet men niets dan menschen, die belast en beladen zijn met pakken, en daar komt de postbode met zijn wagen met postpakketten. Duizenden brieven en cadeautjes, en nooit iets voor ons! En dan spreken ze nog van een vroolijke Kerstmis! 't Is de treurigste tijd voor ieder die geen geld heeft."

„Arme Hilda! Je bent overspannen door het vele nachtwaken bij mijn bed en door al dat naaiwerk van de laatste weken. Geen wonder, dat je verdrietig bent. 't Is ook hard om ieder feest te zien vieren, en zelf niets te kunnen doen. Ik zal blij zijn, als de dag voorbij is. Konden wij maar vergeten, dat het Kerstmis is!"

Hilda verwijderde zich van het raam en ging bij het bed van haar broer zitten. Zij had nog tranen in haar oogen, maar zij glimlachte niettemin en hernam op levendigen toon:

„Dat is een goede gedachte! Wij zullen niet aan de Kerstmis denken. Wij doen maar, alsof het een gewone Zondag is. Dat zal ons niet veel moeite kosten, want wij hebben niets feestelijks — niet eens een lekker middagmaal. Ik had zoo gaarne een of ander gevogelte gekocht, maar alles was zoo duur, dat ik het niet durfde doen. En een podding zou allicht te zwaar voor je zijn."

„Dat is wel mogelijk," zeide de reconvalescent zuchtende, want hij was juist in dat stadium, waarin een herstellende dikwijls zulk een geduchten honger heeft. „Maar weet je, wat je doen moet? Zie uit de bibliotheek twee mooie boeken te krijgen, dan gaan wij gezellig bij den haard zit-

ten en bekommeren wij ons verder nergens om."

„En dan koop ik ook een ons flikjes, en voor jou een lekkere sigaar. Ik zal maar dadelijk gaan, dan kan ik ook nog eens kijken naar al de mooie dingen, die uitgestald liggen voor de ramen en verbeeld ik me maar dat ik er een cadeautje uit moet zoeken."

Hilda keek uit het raam en trommelde met haar vingers op de vensterruit.

„Misschien krijgen wij nog wel iets van tante Marie; weet je wel, dat zij beloofd heeft ons met Kerstmis iets te zullen sturen?"

„Ja, tante Marie; ze wilde ons „iets zenden tot veraangenaming van den dag," waren dat niet haar woorden? Wie weet, of ze niet een kaartje stuurt of een motto om aan den muur te hangen! Zij is zoo vreeselijk gierig en kan er nooit toe komen om iemand eens iets goeds te geven."

Zuchtende stond Hilda op; ze deed haar manteltje aan, zette haar hoed op en keek in den spiegel of alles goed zat, terwijl haar broeder met groote bewondering naar haar keek. Arm zijn en er arm uitzien, daar hield Hilda niet van. Zij was bijzonder mooi en had een eigenaardig slag om van de eenvoudigste stof iets smaakvols te maken; daardoor zag zij er altijd zoo elegant uit, dat menig meisje, dat veel rijker was, dikwijls met afgunst naar haar keek.

Op de vierde verdieping stond een deur open, en toen zij de trap afkwam, stapte dokter Gordon juist zijn zitkamer uit. 't Was misschien toevallig, maar Hilda had het reeds zoo dikwijls opgemerkt, dat hij zeer dikwijls uit zijn kamer kwam, wanneer zij de trap afging. Zij groetten elkander en gingen daarna te zamen naar beneden.

„Gaat u niet uit met de Kerstdagen?"

„Neen, wij blijven thuis. En u — gaat u uwe familie niet eens opzoeken?"

„Neen, ik heb het te druk. Maar 't spijt mij wel, want het is de eerste Kerstdag, dien ik in eenzaamheid zal doorbrengen."

„Ik hoop maar, dat het weer goed zal zijn," hernam Hilda. Zij waren nu op straat gekomen en stonden besluiteloos tegenover elkander.

„Waar gaat gij heen?" vroeg Gordon.

„Ik moet boodschappen doen," hernam Hilda ontwijkend, tevens den conducteur van de tram die juist naderde, een teeken gevende.

Gordon keek eerst naar de tram, daarop naar haar verlegen gezicht.

„Kan ik u misschien met een of ander behulpzaam zijn?" vroeg hij haastig.

„Neen, dank u," zeide zij hem vriendelijk toeknikkende en plaats nemende in de tram. Gordon vervolgde langzaam zijn weg en Hilda zeide bij zich zelf:

„Zou hij boos zijn? Hij hoopte dat ik hem zou uitnoodigen om morgen bij ons te komen eten. Gerard zou het ook heerlijk gevonden hebben, en ik zeker niet minder...," liet zij er zuchtend op volgen. „Maar dat mocht ik niet doen; hij beweegt zich in een geheel anderen kring dan wij en hij mag nooit weten, dat ik hem lief heb."

Zij drukte hare lippen op elkaar en deed haar best om kalm te blijven.

. . . .

Thuisgekomen van haar wandeling zag zij de deur van hare verdieping open staan en haar broer druk bezig met het onderzoeken van een adres op een mand. De bode die het gebracht had, stond er bij en zeide:

„Een mand, juffrouw, voor iemand hier in huis. De naam is er afgescheurd, maar het komt uit Wageningen. Ik heb alle andere bewoners reeds gesproken, maar niemand weet er iets van, en deze heer zegt, dat u een pak uit Wageningen verwacht."

Hilda en Gerard keken elkander overgelukkig aan.

„Wageningen, ja, dat is natuurlijk voor ons!" riep Hilda uit. Zij bekeek het gedeeltelijke adres en vervolgde, „o ja, 't is tante haar schrift. Het is voor ons, bode, daar is geen twijfel aan."

„Gelukkig, dat het terecht is," hernam de bode aan zijn pet tikkende en de trap afgaande, terwijl Hilda en Gerard snel met de mand naar de huiskamer togen. Zij

„Gaat gij niet uit de stad met de Kerstdagen?" vroeg Gordon.

sneden vlug het touw door en spreidden den inhoud op de tafel uit — kalkoen en knakworstjes, Engelsche plumpodding, pasteitjes, een krans van letterbanket, een potje oranjemarmelade en een heerlijke zandtaart. Verder nog gekristalliseerde gember, geconfijte vruchten, een flesch oude port — een echte Kerstmand, waarin bovendien nog

verscheidene zakjes lagen met flikjes, amandelen, rozijnen, enz.!

Gerard stak een geconfijte abrikoos in zijn mond en Hilda kraakte een paar

„Een mand, juffrouw, voor de een of ander hier in huis."

amandelen en knikte haar broeder hoogst voldaan toe.

„Nu zal ik toch nooit weer een ongunstig oordeel voor iemand uitspreken," riep zij luid uit. „'t Is schandelijk van mij, om zoo straks nog te zeggen, dat tante Marie gierig is; maar hoe kon ik ook denken, dat ze zoo goed voor ons zou zijn. Zulk een pak hebben wij nog nooit gehad, en dan alles gekookt en gebraden! Wat zullen wij morgen een heerlijk diner hebben —"

Gerard keek zuchtende naar de pendule. „Nog vier en twintig uren, voordat wij er mee kunnen beginnen! Die kalkoen ziet er bijzonder uitlokkend uit. Ik had wel trek om er dadelijk een begin mede te maken. Die typhus heeft mij zoo'n allervreeselijksten honger gegeven, dat ik bepaald niet te verzadigen ben. „Kalkoen en podding en een glas port —"

Zijn zuster keek hem lachend aan. „Je wilt zeggen, dat je er nu wel eens een proefje van wilt hebben, hé? Maar waarom zou je het ook niet nemen. Je hebt al lang genoeg honger geleden, arme jongen, en je hebt nu behoefte aan goede voeding. Weet je wat wij zullen doen? Wij gebruiken nu ons Kerstmaal en dan eten wij morgen de restjes op. Ga nu maar een oogenblikje slapen, dan zal ik je wekken, als ons diner gereed is."

Om zes uur was alles gereed en stond er een keurig diner op de tafel. Gerard peuzelde met den meesten smaak de borst van den kalkoen op, terwijl Hilda zich vergastte aan een heerlijke bout. Nadat zij zich beiden te goed hadden gedaan aan hun diner, begonnen zij met het dessert; Gerard dronk het eene glas port na het andere, terwijl Hilda van de confituren zat te smullen.

Zij waren innig gelukkig, niet alleen door het onverwachte bezit van al die goede gaven, doch meer nog bij de gedachte, dat ook zij feest mochten vieren evenals alle andere menschen.

Den volgenden morgen stond Gerard neuriënd op, en toen hij zijn zuster in de eetkamer ontmoette, gaf hij haar een kus, zeggende: —

„Ik voel me vandaag een heel ander mensch, Hilda; als ik nu bij de lunch nog eens weer een goed stuk kalkoen gebruik met een glas port, geloof ik, dat ik wel spoedig geheel hersteld zal zijn. Wil je wel gelooven, dat de „keuken-medicijn" van Tante Marie mij meer goed heeft gedaan dan al de drankjes van den dokter?"

„Wij zullen haar gezondheid drinken met een glas portwijn," zeide Hilda, en het woord bij de daad voegende, namen zij samen plaats aan de lunchtafel en maakten zulk een goed gebruik van de verschillende gerechten, dat er bij 't einde van den maaltijd niet veel meer van over was gebleven.

Een luid tikken van den postbode noodzaakte Hilda eindelijk om op te staan, en weldra kwam zij terug met een zestal brieven in de eene hand en een klein onooglijk pakje in de andere.

„Als het niet te dwaas was, zou ik zeggen, dat het —" Zij knipte het touwtje door en deed het grauwe papier open. „Dát is! Een paar nietige takjes hulst, waarvan bijna alle bladeren gekneusd zijn! Wie in de wereld durft ons zoo iets te zenden? Laat ik eens naar het adres kijkeu. Wacht, daar staat iets achter op het adres. Wat zou dat zijn?"

Twee paar oogen lazen met groote ontsteltenis: „Met de hartelijke groeten van tante Marie, ter veraangenaming van den Kerstdag. Geplukt in den ouden tuin van „Veldzicht" om de huiskamer recht gezellig te maken."

„Dat schreef ze precies eender in haar brief," zeide Hilda. „Een takje hulst... Als dit takje hulst alles is, wat ze ons stuurt, wie — zou dan — wie —"

Gerard werd bleek van schrik.

„Ja, wie zou dan die mand gezonden hebben?" Hij keek naar de tafel en zei plotseling, „*Niemand heeft de mand aan ons gezonden!* Van wie anders dan van tante Marie konden wij een pakje verwachten, en wij kennen haar toch genoeg om te weten, dat zij nooit zoo gul zou kunnen zijn. Nu begin ik er alles van te begrijpen. De mand was niet voor ons bestemd, maar voor die groote familie! Zij vroegen hunne neven te logeeren, en uit „tegen-beleefdheid" zonden die een mand versnaperingen voor het Kerstdiner. Je zult zien, dat we daar onaangenaamheden door krijgen."

„Dat zou verschrikkelijk zijn! Zeg, wat moeten wij toch beginnen?"

„Wij moeten maar uitgaan," zei Gerard. „Is er niemand, dien wij een bezoek kunnen brengen? Over een paar dagen wil ik hun wel vertellen, hoe alles is toegegaan, maar vandaag zou het mij onmogelijk zijn. Stil... daar hoor ik al voetstappen op de trap... Ons uur heeft geslagen! Jij — jij moet er heen. Jij bent een meisje; ze zullen jou de trap niet afgooien. Ik durf niet; ik durf hem niet te ontmoeten."

Zijn zuster keek hem aan met een veelzeggenden blik. In dien blik was zoo duidelijk haar minachting te lezen voor de mannen, die in hun ontaarding en hun zelfzucht lafaards zijn in tijd van nood.

„Neem het mij niet kwalijk, dat ik u stoor," zoo klonk opeens Gordon's stem door het vertrek, „maar ze hebben mij gezegd, dat gij er misschien wel iets van weet. Gij moet weten dat mijn moeder mij schrijft, dat zij een Kerstmand voor mij heeft verzonden, die stellig reeds sedert lang is

aangekomen. Ik informeer er beneden naar, en nu hoor ik, dat hier gisteren een bode is geweest met een mand, waarvan het adres half verscheurd was." Hij keek Hilda vragend aan en zag tot zijn groote verbazing,

„Neem het mij niet kwalijk, dat ik u stoor," zeide Gordon, „maar ik wacht een mand, die nog niet gekomen is, hoewel hij gisteren reeds hier behoorde te zijn."

dat zij een hooge kleur had en dat haar oogen schitterden.

Hilda zei niets, maar zij greep hem bij zijn arm en trok hem mee naar het midden van de kamer.

„*Daar!*" zeide zij luid, met haar vinger op de tafel wijzende, — „daar is de inhoud van uw Kerstmand! Wij hebben bijna alles opgegeten."

Gordon begreep er niets van. Er heerschte een akelige stilte. Dan plotseling barstten zij alle drie in een zenuwachtig lachen uit. De tranen biggelden hun over de wangen... Daardoor was er opeens een groote verandering gekomen in hun wederzijdsche verhouding. Tot nu toe waren zij bekenden geweest, thans waren zij vrienden geworden; hoe het zoo gekomen was, wisten ze later geen van drieën te verklaren, maar het was een feit, dat alle verlegenheid als in een ommezien was verdwenen.

„Dat is nu alles goed en wel," zeide Hilda eindelijk, „maar met dat al zijt gij uw diner kwijt."

„Ik zie dat er gelukkig nog wel wat over is gebleven," zeide Gordon, „en nog wel een prachtige kalkoenpoot —"

„Dat is waar," zeide Gerard, „Hilda, weet je wat je doen moest? Warm vlug alle restjes op en zie er nog een smakelijk dineetje van te maken."

„Zoudt gij dat willen doen?" riep Gordon uit.

„Gaarne!" hernam Hilda, de verschillende gerechten van tafel nemende om ze in de keuken op te warmen.

Twintig minuten later zat Gordon reeds aan tafel en liet zich alles uitstekend smaken; en terwijl Hilda de gerechten binnen bracht, schonk Gerard een glas Beiersch bier in, dat hoog over den rand schuimde.

„Zoo heerlijk heb ik nog nooit gegeten," riep Gordon eindelijk hoogst voldaan uit. „En nu help ik juffrouw Hilda om alle borden en schalen naar de keuken te brengen en af te wasschen."

„Wij zullen het met ons drieën doen,"

zeide Hilda, haar broer aanziende; tegelijkertijd evenwel ving Gerard een blik op van Gordon, die hem tot het besluit bracht rustig op de sofa te blijven zitten.

Inwendig lachende bij het zien van Gordon, die telkens met een stapel borden of schalen naar de keuken liep, ging hij nog eens na wat er dien dag al zoo was voorgevallen.

de herinneringen aan vroegere betere tijden.

„Heb ik je doen schrikken, liefste? Wees er maar niet boos om; we zullen spoedig samen uitgaan om een prachtig servies terug te koopen!" riep Gordon uit.

Hilda gaf de borden aan Gorden, die ze met een bordendoek afdroogde.

Plotseling werd hij opgeschrikt door een vreeselijk gerinkel, en haastig naar de keuken gaande zag hij Gordon over Hilda's gelaat gebogen en zijn arm om haar middel geslagen, en op den vloer lagen de scherven van hun prachtig eetservies, een van

Ziende, dat hij best gemist kon worden, ging Gerard weer heel zacht naar binnen.

„Nooit weer een eenzame Kerstdag!" zeide hij zich in de handen wrijvende van geluk. „Nooit weer een eenzame Kerstdag. Leve die verrukkelijke Kerstmand!"

Een Keizerlijke Banneling

DOOR J. G. R. VOS.

(Slot).

Daar de beweging van het paardrijden hem goed deed, gaf hij zich aan deze oefening over. Den 11en October evenwel dwongen hevige maagpijnen hem stapvoets te gaan gedurende een groot gedeelte van den weg, en des avonds had hij eene braking van een slechten aard. Hij nam toen zijne toevlucht tot een middel, dat Corvisart hem in een dergelijk geval had voorgeschreven. Den 14en October liet hij zich aan den linkerarm een fistel aanleggen.

Dit middel scheen eene goede uitwerking te hebben; althans de behoefte aan beweging deed zich weder gevoelen. Toen hij, den 1sten November te huis komende, bemerkte, dat er geene werklieden aan het nieuwe huis bezig waren, bekroop hem de lust om de vertrekken er van te bezichtigen. Zij bevielen hem zeer, en hij kon niet nalaten te zeggen, dat hij er beter zou zijn dan in het oude Longwood, en dat hij eigenlijk zou handelen als de kinderen, die uit koppigheid niet willen eten, wanneer hij weigerde het te gaan bewonen, wanneer het voltooid zou zijn. Hij maakte een paar aanmerkingen, en vroeg Montholon die aan Lowe mede te deelen, maar als komende van hem zelven en niet van Napoleon.

Maar het was aan Sir Hudson Lowe bekend geworden, dat Napoleon het nieuwe huis had bezichtigd, en toen hij aan Montholon vroeg, hoe generaal Bonaparte zijne nieuwe woning gevonden had, en Montholon deze vraag had overgebracht, was Napoleon uitermate knorrig, en dicteerde aan dezen een brief vol bitterheid om te verklaren, dat hij niet anders dan gedwongen door geweld de ijzeren kooi zou binnentreden. Hij had daarmede het hek op het oog, dat bestemd was om den tuin te omringen, eene soort van terras, in het midden waarvan het huis was gebouwd. Lowe verloor evenwel zijn geduld niet, maar stelde eene andere richting van het hek voor, waardoor de circulatie met de tuinen van het oude Longwood vrij zou blijven. Napoleon liet echter antwoorden, dat het hem niet schelen kon, of het hek bleef of niet, omdat hij toch nooit een voet in dat huis zou zetten. Zoo maakte Napoleon zelf zijn lot nog onaangenamer.

De maand December had voor Napoleon een slecht verloop. Geregeld gevoelde hij, hetgeen hij zijn „messteek" noemde. Voorts kreeg de abt Buonavita een aanval van beroerte. Antomarchi was gelukkig op Longwood en redde hem voor het oogenblik. Ten slotte vernam Napoleon uit de dagbladen den dood van zijne zuster Eliza, gewezen groothertogin van Toskane. Hoe-

wel haar karakter en dat van Napoleon zooveel van elkander verschilden, dat er nooit intimiteit tusschen hen had bestaan, was hij toch zeer aangedaan. „Zij wijst mij den weg," zeide hij, „ik moet haar volgen; het was eene wakkere vrouw."

Van 1 Januari 1821 af maakte zijne ziekte snelle vorderingen; elken dag gevoelde hij zich minder geneigd tot oefening van het lichaam of van den geest. Van tijd tot tijd wandelde hij nog te voet of te paard, waardoor Lowe hem dan zag, want deze bevond zich dikwijls bij het nieuwe huis. Hij wilde het meubelen en sprak er dikwijls over tot Montholon, die echter geene keuze wilde doen, omdat Napoleon hem had bevolen, zich niet met de zaak te bemoeien. Den 27sten deelde Lowe aan Montholon mede, dat Antomarchi aan Sir Thomas Reade zijn voornemen had kenbaar gemaakt den dienst van Napoleon te verlaten, en den 31sten schreef Antomarchi zelf aan Montholon, dat hij naar Europa wenschte terug te keeren, omdat hij zijne onmacht gevoelde, om het vertrouwen van Napoleon te verwerven. Dien avond liet Napoleon hem weten, dat hij zich tot den commandeerenden officier op St. Helena kon wenden, om zijn overtocht te vergemakkelijken, en dat, wanneer het mogelijk was, dat de abt Buonavita met hetzelfde schip vertrok, hij hem van groot nut kon zijn.

Bertrand en Montholon verkregen echter van Napoleon, dat Antomarchi kon blijven, en van 10 Februari af zijn dienst op het uur van het bad zou hervatten, terwijl Buonavita met de eerste gelegenheid zou vertrekken. Een geneesheer was dan ook zeer noodig, want eene algemeene vermoeidheid was over Napoleon gekomen. Hij zat uren achtereen op een ruststoel, zijne oogen stonden hol, zijne maag gaf alle spijzen terug, vergezeld van zwarte stoffen. Het licht vermoeide hem; hij dicteerde niet meer, maar liet zich van tijd tot tijd Homerus of de oorlogen van Hannibal uit Titus Livius voorlezen.

Sir Hudson Lowe werd ook hoe langer hoe ongeruster en verzocht, dat Antomarchi een Engelschen dokter van het leger o van de marine in consult zou nemen. Dokter Arnold van het 20ste regiment kwam daarop Montholon bezoeken, die de zaak aan het oordeel van Napoleon onderwierp. Napoleon had Arnold eenmaal bij Montholon ontmoet, toen deze ziek was, en zeide, dat, wanneer hij werkelijk Antomarchi moest wegzenden, hij liever dokter Arnold zou willen hebben dan eenig ander.

Den 17en Maart verliet de abt Buonavita het eiland. Antomarchi wilde zijn landgenoot naar Jamestown vergezellen, en was ongelukkig nog niet terug, toen Napoleon zich zeer onwel gevoelde en hevige brakingen kreeg, waarbij ook bloed te voorschijn kwam. Antomarchi's afwezigheid maakte hem gemelijk, en toen hij kwam, werd hij niet ontvangen. De nacht was evenwel goed; hij bracht dien door met werken en praten tot 6 uren, toen Antomarchi werd binnengelaten en geen spoor van het ongeval van den vorigen dag bemerkte. Te 4 uren in den namiddag maakte hij zelfs een toertje in zijne koets. Maar den 19en, toen hij weder in zijn tuin was op weg naar zijn rijtuig, kwamen de brakingen opnieuw, zoodat hij nauwlijks kon blijven staan. Hij leed weer aan zijn messteek op twee duim onder de linkerborst, en het noodlot wilde, dat Antomarchi weder afwezig was. Deze beschouwde trouwens het geval niet als ernstig; hij meende, dat het alleen een gevolg was van gebrek aan beweging. Maar toen Napoleon den 21sten wederom zwarte stoffen uitbraakte, veranderde hij van gevoelen en verklaarde, dat er ontegenzeggelijk bewijzen van maagontsteking waren, en dat hij de geneeswijze, door dokter Alibert voorgeschreven, moest volgen, namelijk het gebruik van limonade, waarin een braakmiddel.

Dit geneesmiddel had juist eene tegenovergestelde uitwerking. Den volgenden dag werd Napoleon, na het gebruik er van, allerbenauwdst. Hij rolde al zuchtende over den grond, en keerde tot zijne gewone medicijn terug, namelijk oranjebloesem, waardoor hij het overige van den dag vrij

kalm was. Des nachts herzag hij zelf zijne aanteekeningen van zijne laatste oorlogen, en dicteerde Montholon een paar uren. Maar toen hij den 23sten des morgens zich minder wel gevoelde, stemde hij er in toe, limonade in plaats van orgeade te gebruiken, op voorwaarde dat er geen braakmiddel in zoude zijn. Daar hij Antomarchi niet vertrouwde, liet hij den hofmeester Pierron roepen, en gaf zelf zijne bevelen. Maar zoodra hij het glas aan de lippen had, zeide hij, dat hij er eene ongewone lucht aan bemerkte, waarop Montholon het glas nam om van den inhoud te proeven. Tien minuten later werd deze zoo misselijk, dat hij de kamer moest verlaten en ternauwernood de zijne kon bereiken. Napoleon was woedend; hij liet Antomarchi komen, noemde hem moordenaar, en verklaarde, dat hij hem niet meer wilde zien.

Gelukkig kwam dien dag eene kist met boeken afleiding geven. Napoleon wenschte zelf de kist te openen, en schepte veel behagen in het doorbladeren der boeken. Den volgenden dag wilde Napoleon eenige aanmerkingen dicteeren op de boeken, die hij doorbladerd had, maar daar hij zich minder wel gevoelde, was er geen samenhang in zijn werk, en verscheurde hij eindelijk, wat hij had gedicteerd.

Den eenen dag was Napoleon iets meer, den anderen dag iets minder ziek, en hoewel Bertrand en Montholon hem bijna smeekten de hulp van Antomarchi in te roepen, hij was daartoe niet te bewegen. Den 30sten kwam Sir Hudson Lowe tweemaal, en Sir Thomas Reade éénmaal, om mede te deelen, dat hij en de twee Commissarissen zekerheid wilden hebben, dat Napoleon nog op Longwood was. De Oostenrijksche commissaris was door zijn gouvernement teruggeroepen, daar dit wel begreep, dat Engeland hem niet meer zou laten ontsnappen; het liet zich nu door De Montchenu vertegenwoordigen. Den volgenden dag kwam Lowe terug, en gaf aan den officier van dienst bevel de deur van Napoleon's kamer te forceeren, als het moest, om zich van zijne tegenwoordigheid te overtuigen. De officier van dienst deelde aan Montholon en Marchand zijne verlegenheid mede, verzekerde, dat hij het bevel om de deur te forceeren niet zoude uitvoeren, maar verzocht hem uit de verlegenheid te helpen, door hem in de gelegenheid te stellen Napoleon te zien. Montholon kwam toen met dien officier overeen, dat deze zich aan een der vensters zoude plaatsen; vervolgens opende hij dat venster op het oogenblik, waarop de zieke van het eene bed naar het andere werd overgebracht, zoodat de officier hem kon zien, en aan Lowe zijne bevinding kon mededeelen.

Den 1sten April, des avonds, schreef Bertrand aan dokter Arnold, dat Napoleon hem wenschte te zien, en een uur later was deze dokter aanwezig. Hij constateerde eene zeer hevige ontsteking in de maagstreek, en schreef pappen en medicijnen voor. Den 3en April bezocht hij hem weder, en Antomarchi mocht bij dat bezoek tegenwoordig zijn. De pappen werden in trekpleisters veranderd. Den 5en April, toen dokter Arnold de zwarte stoffen zag, die Napoleon uitgebraakt had, zeide hij, dat er verzwering was in de maag, en dat het leven van Napoleon in groot gevaar verkeerde.

Tot overmaat van ramp werd Marchand ook ziek, en moest hij het bed houden, zoodat alleen Bertrand en Montholon elkander aan de sponde van den zieke afwisselden. Antomarchi was weder in ongenade gevallen, want toen op den 8sten April Napoleon hem liet roepen, om iets aan het verband van den trekpleister te veranderen, was hij uit rijden gegaan, en kwam eerst tegen het eten te huis.

Den 13en April zeide Napoleon des morgens tot Montholon: „Ik zal u heden mijn testament dicteeren, kom tegen 12 uren terug.” Toen Montholon teruggekomen was, moest hij de deur grendelen, en gedurende twee uren zonder ophouden schrijven. Na aan Napoleon te hebben voorgelezen, wat deze gedicteerd had, moest hij het overschrijven, om het den 15en April aan Napo-

leon te dicteeren, opdat deze het eigenhandig zou kunnen schrijven.

Nu hebben wij gezien, dat hij zes millioen francs bij Laffite geplaatst had, voordat hij in 1815 Parijs verliet, die sedert dien tijd 5 % rente hadden gedragen. Eenige betalingen waren daaruit op order van Napoleon reeds gedaan. Hij maakte Bertrand, Montholon en Marchand tot uitvoerders van zijn laatsten wil. Over vijf millioen zeshonderd duizend francs beschikte hij ; het overblijvende moest als gratificatie worden verdeeld onder de gewonden van Waterloo en de officieren en soldaten van het bataillon van het eiland Elba, volgens een staat, opgemaakt door Montholon, Bertrand, Drouot, Cambronne en den chirurgien Larrey. Ingeval van overlijden moesten die legaten uitbetaald worden aan de weduwen en weezen, die zij hadden achtergelaten; bij gebrek aan dezen zouden zij in de massa komen. Hetgeen hij nog bezat van de 400,000 francs, die hij, gelijk is medegedeeld, heimelijk naar St. Helena had overgebracht, deelde hij uit onder Montholon, Bertrand, Marchand en zijne andere dienaren, om hun de middelen te verschaffen, naar Europa terug te keeren en er zich te vestigen. Van de vijf millioen zeshonderd duizend francs, waarover hij beschikte, vermaakte hij o. a. twee millioen aan De Montholon, vijfhonderd duizend aan Bertrand, honderd duizend aan Las Cases, honderd duizend aan Vignali, vierhonderd duizend aan Marchand.

Zijn privaat domein, waarvan, voor zooverre hij wist, geene Fransche wet hem had beroofd, en waarvan de baron Labouillerie de tresorier was, liet hij voor de eene helft na aan de nog levende officieren en soldaten van de Fransche legers, welke van 1792 tot 1815 gestreden hadden, en voor de andere helft aan de steden en streken, die door den eenen of anderen inval hadden geleden. Hij berekende, dat het ruim twee honderd millioen francs moest bedragen. Den 15^en^ April schreef Napoleon zijn testament eigenhandig en teekende het.

Den volgenden dag drong dokter Arnold er zoodanig op aan, dat Napoleon Antomarchi zou ontvangen, dat hij toegaf. Den 19^en^ bracht dokter Arnold de dokters Short en Mitchels mede, om met hem en Antomarchi te consulteeren. Des nachts wenschte Napoleon den abt Vignali te spreken, maar Montholon moest zorgen, dat niemand het bemerkte. De Abt kwam en bleef ongeveer een uur bij Napoleon, die daarop rustig insliep. Van dien tijd af verliet hij evenwel het bed nagenoeg niet meer. Hij dacht veel na over zijn testament, waaraan hij eenige bijlagen toevoegde. Deze dicteerde hij eerst aan Montholon, en vervolgens las Montholon ze aan hem voor en teekende hij ze. Hij deed zulks door zijn papier op een stuk carton te leggen, terwijl Montholon den inktkoker vasthield.

Napoleon wilde ook den inventaris van zijne cassettes opmaken, en terwijl Marchand dien opschreef, nam hij uit eene dezer een diamanten halssnoer en gaf hem dat, zeggende, dat koningin Hortense het hem had gegeven, toen hij Malmaison verliet, denkende, dat hij aan de waarde er van behoefte kon hebben, welke ongeveer tweehonderd duizend francs was. Hij gaf Marchand den raad het snoer om zijn lichaam te winden en zoo te verbergen, en drukte den wensch uit, dat deze zou huwen met eene weduwe, zuster of dochter van een officier zijner oude garde. Napoleon benoemde hem, kort voor zijn dood, tot graaf, wanneer Marchand dacht, dat hij nog het recht daartoe had.

Napoleon dicteerde Marchand ook nog twee brieven, één aan Laffitte en één aan den baron Labouillerie, om hun mede te deelen, wie zijne executeurs waren. Daarna dicteerde hij er een aan Montholon, welke aan Sir Hudson Lowe moest worden gezonden, zoodra hij overleden was.

Den 30^en^ April verklaarde Arnold, dat er geene hoop meer was. Antomarchi waakte nu voortdurend in de eetzaal, en Montholon en Marchand aan zijn ziekbed ; maar Marchand was van zijne ziekte nog niet volkomen hersteld, zoodat de grootste zorg op Montholon neerkwam. Bertrand werd in

den laatsten tijd door Napoleon minder geacht. Toen hij des morgens voorstelde in plaats van Montholon te waken, antwoordde Napoleon: „Ik heb u reeds gezegd, Montholon is mij voldoende; het is uwe schuld, als ik gewoon ben geraakt aan zijne zorgen, die voor mij die van een zoon zijn. Heden wil ik geene andere meer; hij zal mijn laatsten snik ontvangen, dat zal de belooning zijn van zijne diensten. Spreek er mij niet meer over."

Van dag tot dag ging Napoleon achteruit; hij werd door de koorts verteerd. Somtijds ijlde hij. Den 2en Mei waande hij zich aan het hoofd van het leger in Italië en riep: „Steingel, Desaix, Masséna, allez, courez, prenez la charge, ils sont à nous." In den nacht van den 4en op den 5en Mei ijlde hij voortdurend, tegen twee uren in den morgen riep hij: „France, armée, tête d'armée, Joséphine." Op hetzelfde oogenblik sprong hij uit zijn bed met zulk eene kracht, dat hij Montholon omverwierp en hem over den grond medesleepte. Hij drukte hem daarna met zooveel kracht, dat hij niet om hulp kon roepen. Gelukkig waakte Archambault in het naburige vertrek, en snelde toe om Montholon te helpen en Napoleon in zijn bed te leggen. Dit was dan ook reeds geschied, toen Bertrand en Antomarchi, die op eene canapé in de bibliotheek lagen, kwamen aanloopen. Hij scheen daarna rustig te slapen tot zes uren in den morgen, toen hij begon te reutelen. Hij maakte een teeken, dat hij wilde drinken, maar hij kon niet meer slikken. Men kon zijn dorst alleen lesschen, door hem eene spons met suikerwater op de lippen te houden. Dat duurde zoo tot tien minuten vóór zessen in den avond, toen hij den adem uitblies. Marchand, die den mantel, welken hij in den slag van Marengo droeg, naar St. Helena had medegebracht, bedekte het lijk er mede. Onmiddellijk schreef Montholon den brief aan Lowe over, dien Napoleon hem had gedicteerd, en verzond dien terstond, terwijl hij tevens dokter Arnold en den ordonnansofficier het overlijden liet mededeelen. Dezen kwamen om den dood te constateeren. Te zeven uren vereenigden zich Bertrand, Montholon en Marchand, om van den dood van Napoleon proces-verbaal op te maken.

Den 6en Mei te zeven uren kwam Sir Hudson Lowe, gevolgd door zijn geheelen staf, op Longwood, om het lijk van Napoleon te zien. Alles was voor deze treurige plechtigheid in orde gebracht. Noverraz had hem geschoren, en Marchand en St. Denis hadden hem de uniform van de jagers te paard van zijne keizerlijke garde aangetrokken, terwijl de mantel van Marengo zijne voeten dekte; een crusifix lag op zijne borst. Bertrand stond aan de rechterzijde, Marchand aan de linkerzijde van het bed; de abt Vignali was in gebed aan het voeteneinde, toen Montholon Sir Hudson Lowe binnenleidde, die vergezeld was van den markies De Montchenu, den schout-bij-nacht Lambert, commandant van het eskader, den brigade-generaal Cofin, die de landtroepen commandeerde, de heeren Brook en Thomas, leden van den Kolonialen Raad van het eiland, twee kolonels van het eskader en vijf officieren van gezondheid, onder welke Arnold. Sir Hudson Lowe boog zich eerbiedig, en dat voorbeeld werd door alle personen, die hem vergezelden, gevolgd.

Nauwelijks evenwel was Sir Hudson Lowe de kamer uit, of hij verklaarde, dat volgens zijne instructiën de geneesheeren onmiddellijk tot de lijkopening zouden overgaan. Bertrand en Montholon protesteerden daartegen; maar dit protest zou weinig gebaat hebben, wanneer De Montchenu niet geholpen had door te verklaren, dat hij handelde in zijne dubbele hoedanigheid van Commissaris van Frankrijk en van Oostenrijk. Hij eischte, dat men de gebruiken van het eiland ten opzichte van begrafenissen zou volgen. Nu eischten die gebruiken, dat er kenteekenen van ontbinding moesten zijn, wanneer begrafenis binnen 24 uren zou plaats hebben, en dat zou geëerbiedigd worden.

Tegen den middag verklaarde Antomarchi, dat de ontbinding snelle vorderingen maakte, en dat het dringend noodig was, tot de

lijkopening en de balseming over te gaan. Lowe evenwel verzette zich, overeenkomstig de bevelen van zijn Gouvernement, tegen de balseming, alsmede tegen het sluiten van het hart in eene zilveren vaas met wijngeest, welke, volgens order van Napoleon, naar Maria-Louise zou worden gezonden. Alleen de maag zou worden bewaard, om naar Engeland te worden overgebracht.

Na hevigen woordenstrijd kwam men eindelijk overeen, dat zoowel het hart als de maag in eene zilveren vaas gesloten en in de doodkist gezet zouden worden, en dat daaraan eene verzameling van gouden munten van Napoleon's regeering zou worden toegevoegd.

Toen de lijkopening was afgeloopen, werd het lijk opnieuw gekleed en in het gewaad van de jagers der garde tentoongesteld op zijn veldbed, in de kamer vóór zijn gewone slaapkamer. Een crucifix werd op de borst gelegd. Bertrand, Montholon en Marchand stonden om het bed; de abt Vignali was in gebed, toen de regimenten van het garnizoen en vele detachementen der equipages van het eskader in groot tenue, maar zonder wapenen, om het lijk defileerden. Allen, zoowel officieren, soldaten als matrozen, bogen daarbij eene knie ter aarde. Nog denzelfden avond vertrok kapitein Crokat van het 20e regiment, ordonnansofficier op Longwood, aan boord van de *Law-Heron*, om naar Engeland de tijding van den dood van Napoleon en het proces-verbaal van de lijkopening over te brengen.

Den 7en Mei des morgens werd het lijk voor de bevolking van St. Helena tentoongesteld; iedereen kwam het bezichtigen. Te 2 uren in den namiddag was alles gereed, om het stoffelijk overschot in de doodkist te plaatsen. Deze bestond uit eene blikken kist, met wit satijn gevoerd, en een kussen en matras van dezelfde stof, waarin ook het hart, de maag en de munten geborgen werden. Nadat de kist gesloten was, werd zij in eene looden gezet, die, nadat zij evenzeer was toegesoldeerd, in eene mahoniehouten werd geplaatst.

Den 9en Mei, toen nauwelijks de grafkelder aan den voet van de Piek van Diana in het dal Stane, nabij de fontein Colbett, door militaire werklieden gemaakt, gereed was, liet Lowe weten, dat de begrafenis juist te elf uren zoude plaats hebben. Van het nieuwe huis had Napoleon gezegd, dat het hem tot graf zou dienen, en werkelijk moest men er steenen van gebruiken, om den grafkelder te bouwen.

Te elf uren verliet de stoet Longwood tusschen twee rijen soldaten onder de wapenen. Hij was samengesteld als volgt: de abt Vignali in priestergewaad, de dokters Antomarchi en Arnold, 24 Engelsche grenadiers, die de kist in den grafkelder moesten doen dalen, vervolgens de lijkwagen. De slippen van het lijkkleed, in dit geval den mantel van Marengo, werden gedragen door Bertrand, diens zoon Napoleon, Montholon en Marchand. Mevrouw Bertrand en het geheele huis van Napoleon omringden den lijkwagen, die gevolgd werd door het paard van Napoleon. Daarna kwamen eenige Engelsche zee- en landofficieren, vervolgens de leden van den Raad van het eiland, generaal Coffin, de markies De Montchenu, de graaf De Balmain, de Schout-bij-nacht en Sir Hudson Lowe. Hierna volgden Lady Hudson Lowe en hare dochters in een rijtuig, in zwaren rouw gekleed, en drie duizend man troepen. Daar de weg niet toeliet, dat de lijkwagen bij het graf kwam, droegen de Engelsche grenadiers de kist op hunne schouders, waar de wagen niet meer kon rijden.

Te twaalf uren werd, nadat de abt Vignali den grafkelder had gewijd, de kist er in neergelaten, onder het gedruisch van twaalf salvo's van de forten en van het eskader. De kelder werd vervolgens toegemetseld en verzegeld, in tegenwoordigheid van den begrafenisstoet, en eene eerewacht werd er bij geplaatst.

NASCHRIFT.

Het zal den lezer wellicht niet onaangenaam zijn te weten, wat de levensloop is geweest van de voornaamste personen van

dit verhaal, vóór en na hun verblijf op St. Helena. Wij zullen dien daarom in hoofdtrekken hier laten volgen.

Bertrand.

Henri Gratien Bertrand werd den 28sten Maart 1773 bij Châteauroux geboren. Bij het begin der Fransche Omwenteling trad hij in de nationale garde van Parijs, en hij bevond zich den 10en Augustus 1792 als vrijwilliger bij de twee bataljons, die Lodewijk XVI op de Tuileriën tegen de aanvallen van het volk moesten verdedigen. Vervolgens ging hij tot het geniekorps over, diende in 1795 en 1796 als onderofficier in het leger der Pyreneeën en in de Italiaansche legers, en maakte den tocht naar Egypte mede. Hier leerde Napoleon hem, als leider van den vestingbouw van Alexandrië kennen en hoogschatten, en weldra klom Bertrand op tot brigade-generaal. Na den slag bij Austerlitz, 2 December 1805, benoemde Napoleon hem tot adjudant-generaal en later tot graaf. In 1806 werd hij divisie-generaal, en noodzaakte hij Spandaw tot de overgave, terwijl hij in 1809 niet weinig medewerkte tot de overwinning bij Wagram. In 1812 trok hij met het groote leger naar Rusland, en voerde het volgende jaar het bevel over de reserve bij Lutzen en Bautzen. Na den dood van Duroc benoemde Napoleon hem tot grootmaarschalk van het paleis. Aan de spits van zijn korps vocht hij in de slagen van Grossbeeren en Dennewitz, en den 3en October verdedigde hij bij Wartenburg den overgang over de Elbe tegen Blucher. In den slag van Leipzig verdedigde hij den 16en en 18en October te Lindenau den straatweg naar Thuringen, en dekte na den slag bij Hanau den terugtocht over den Rijn bij Mainz. In 1814 werd hij adjudant-generaal van de Nationale Garde te Parijs, en vergezelde vervolgens Napoleon naar Elba. Met dezen naar Frankrijk teruggekeerd, aanvaardde hij terstond weder zijn ambt als grootmaarschalk, en werkte met kracht aan de organisatie van het leger. Bij Ligny en Waterloo week hij niet van de zijde van Napoleon, en hij volgde hem naar St. Helena. Den 7en Mei 1816 veroordeelde de krijgsraad hem ter dood, wegens verraad, maar Engeland leverde hem niet uit, en de openbare meening dwong Lodewijk XVIII dat vonnis te vernietigen. Na den dood van Napoleon keerde hij naar Frankrijk terug, waar hij in zijn rang werd hersteld. Hij leefde ambteloos op zijn buitenverblijf bij Chateautoux toen de Julirevolutie hem weder tot den actieven dienst riep. Hij werd nu ook tot afgevaardigde naar de Kamer gekozen, waar hij zich bij de liberale partij aansloot. In 1834 trok hij zich weder op zijn landgoed terug. In 1840 werd hij met het schip *La belle Poule*, onder den Prins van Joinville, naar St. Helena gezonden, om het stoffelijk overschot van Napoleon naar Parijs over te brengen. Hij overleed den 31sten Januari 1844. Zijn naam leeft onder het volk nog voort, als het symbool van getrouwheid in het ongeluk en van edele toewijding.

Montholon.

Charles Tristan de Montholon, graaf van Lee, werd den 21sten Juli 1783 te Parijs geboren. Nog zeer jong trad hij als adelborst in de Fransche marine, en muntte als zoodanig uit onder den admiraal Truguet, tijdens de expeditie naar Sardinië, maar reeds in 1798 ging hij naar de cavalerie over en vocht in Italië, Duitschland, Polen en de Nederlanden. Tot ritmeester benoemd, als belooning voor den ijver, dien hij aan den dag legde, om Napoleon te helpen in zijne eerzuchtige plannen tijdens den staatsgreep van den 18en Brumaire (9 Nov. 1799), werd Montholon weldra adjudant van den maarschalk Macdonald, en trad hij vervolgens in den staf van den maarschalk Berthier. Hij onderscheidde zich door zijne onverschrokkenheid, vooral in de slagen van Jena, waarin hij gewond werd, van Heidelberg, bij de inname van Madrid in 1808, van Eckmühl in 1809, waar eene schitterende charge van de cavalerie hem den titel van baron deed verwerven, en van Wa-

gram, waarin hij vijf wonden ontving. Napoleon benoemde hem toen tot graaf en kamerheer en gaf hem eene dotatie. Hij werd vervolgens voor verschillende diplomatieke zendingen gebezigd, en in het begin van 1812 naar het hof van den groothertog Ferdinand van Würzburg gezonden, in de hoedanigheid van gevolmachtigd minister. Van daar deelde hij aan zijn Gouvernement de coalitie mede, die zich tegen Napoleon vormde. In 1814 tot commandant van het departement der Loire benoemd, hield hij er bij den inval der Bondgenooten eene Oostenrijksche divisie tegen. Na den afstand van Napoleon begaf hij zich naar Fontainebleau, om zich te zijner beschikking te stellen; hij werd niettemin door Lodewijk XVIII tot maarschalk benoemd. Zoodra evenwel de tijding van den terugkeer van Napoleon naar Frankrijk bekend was, ijlde hij hem tegemoet en werd gedurende den veldtocht van 1815 diens adjudant-generaal. Hij woonde den slag van Waterloo bij en vertrok met Napoleon naar St. Helena.

Na den dood van Napoleon in Europa teruggekeerd, leefde hij afgezonderd tot 1831, toen hij weder in het kader der officieren werd opgenomen. In 1839 werd hij in activiteit hersteld; maar in 1840 nam hij deel aan de onbezonnen onderneming van den lateren Napeleon III te Boulogne, en werd door de Kamer der Pairs tot 20 jaar gevangenisstraf en tot het verlies van zijn rang en zijn titel veroordeeld. Hij werd toen met dien Napoleon te Ham opgesloten, doch herkreeg zijne vrijheid in 1846. Na de revolutie van 1848 maakte Montholon deel uit van de propaganda-comité's, die er veel toe bijbrachten om den eerzuchtigen Karel Lodewijk Napoleon Bonaparte tot president van de Republiek te doen verkiezen. De kiezers van het departement Neder-Charante verkozen hem in 1849 tot volksvertegenwoordiger in de Wetgevende Vergadering, waarin hij slechts eene onbeteekenende rol speelde. Hij ontving toen het pensioen van generaal. De twee millioen francs, die hij van Napoleon geërfd had, had hij in gewaagde speculatiën verloren. Vóór zijn dood zag hij den aanslag van den 2en December gelukken, die Frankrijk onder het juk van het keizerlijk despotisme plaatste. Hij stierf den 24sten Augustus 1853.

GOURGAUD.

Gaspard Gourgaud, in 1783 te Versailles geboren, werd op 16jarigen leeftijd leerling van de Polytechnische school, en trad in 1803 in het 6e artillerie-regiment. Hij maakte alle veldtochten van Napoleon mede, werd in 1811 diens ordonnans, en redde hem tweemaal het leven, de eerste maal te Moskou, waar hij eene mijn ontdekte, die op het punt was het Kremlin in de lucht te doen vliegen, de tweede maal te Brienne in 1814, toen hij met eigen hand een kozak doodde, wiens zwaard het hoofd van Napoleon bedreigde. Hij verliet Napoleon eerst, nadat deze te Fontainebleau afstand van den troon had gedaan, om in de lijfwacht van Lodewijk XVIII over te gaan; maar bij de terugkomst van Napoleon hernam hij zijne functiën, en streed te Fleurus en te Waterloo.

Nadat hij in 1818 St. Helena had verlaten, ging hij naar Engeland, en richtte in datzelfde jaar treffende brieven, maar die nutteloos bleken, aan Maria-Louise, aan de keizers van Rusland en Oostenrijk, om hen te smeeken zich op de bijeenkomsten van het congres te Aken het lot van Napoleon aan te trekken. Het verhaal van den veldtocht van 1815, dat Napoleon hem had gedicteerd, en hij in het licht gaf, mishaagde aan Wellington. Dientengevolge werden zijne papieren in beslag genomen, en moest hij alleronaangenaamste handelingen ondergaan. In 1821 werd hem veroorloofd naar Frankrijk terug te keeren, waar hij tot de omwenteling van 1830 in afzondering leefde, toen hem het bevel over de artillerie te Parijs en te Vincennes werd toevertrouwd. In 1835 werd hij tot luitenant-generaal benoemd, en in 1840 maakte hij deel uit van de commissie, die het stoffelijk overschot van Napoleon van St. Helena naar Frankrijk

moest overbrengen. Na zijn terugkeer werd hij tot lid van de Kamer der Pairs verkozen, waar hij met de ministerieëlen stemde; ten gevolge van de gebeurtenissen van 1848 werd hij gepensionneerd. Na de Junidagen werd hij verkozen tot kolonel van het eerste legioen der Nationale Garde, en in het volgende jaar door de gematigde partij naar de Wetgevende Vergadering afgevaardigd. Vrij treurig eindigde hij zijne politieke loopbaan. Door zijne verdediging op de tribune van de geweldenarijen, die door de Nationale Garden van zijn legioen op den 13en Juni 1850 in de drukkerij Boulé bedreven waren, moest hij zijn ontslag nemen. Hij stierf in 1852.

Las Cases.

Emmanuël Augustin Dieudonné, graaf van Las Cases, werd in 1766 op het slot Las Cases, niet verre van Revel in Languedoc geboren. Vóór de Revolutie diende hij als luitenant-ter-zee, maar in 1791 nam hij zijn ontslag, en maakte in 1792 met de Uitgewekenen en de Pruisen den veldtocht in Frankrijk mede. Na den ongelukkigen uitslag van dien veldtocht vluchtte hij naar Engeland. Toen Napoleon in 1799 aan de Uitgewekenen den terugkeer naar Frankrijk veroorloofde, vestigde Las Cases zich te Parijs als boekhandelaar, en trok door zijn „Historischen, Chronologischen, Geographischen en Genealogischen Atlas” de aandacht van Napoleon, die hem in 1808 tot rijksbaron, en in 1809 tot kamerheer en requestenmeester in de Marine-sectie van den Staatsraad benoemde. Bij den inval der Bondgenooten in 1814 commandeerde hij een legioen van de nieuw opgerichte Nationale Garde. Na het vertrek van Napoleon naar Elba ging hij naar Engeland, doch bij den terugkeer van dezen spoedde hij zich naar Parijs, en trad weder in den Staatsraad.

Den 27sten November 1816 werd Las Cases met zijn zoon van Napoleon gescheiden en naar Europa teruggezonden. Hij vestigde zich toen te Frankfort a/d Main. Zijne bemoeiingen om, evenals Gourgaud, op het Akensche congres de monarchen tot eene verlichting van het lot van Napoleon te bewegen, waren vruchteloos. Na de Julirevolutie werd Las Cases als afgevaardigde naar de Kamer gezonden. waarin hij aan de uiterste linkerzijde plaats nam. Den 15en Mei 1842 overleed hij.

Marchand.

Lodewijk Jozef Narcissus Marchand werd in 1791 te Parijs geboren en trad in 1811 in dienst van Napoleon. Hij volgde hem eerst naar Elba en vervolgens naar St. Helena. Toen Napoleon op zijn sterfbed lag, belastte hij Marchand aan zijn zoon, die den titel van hertog van Reichstadt droeg, bij diens meerderjarigheid verschillende voorwerpen over te brengen.

In Frankrijk teruggekeerd, huwde hij in 1823, volgens den wensch van Napoleon, gelijk wij gezien hebben, de dochter van den generaal Brayer, en vestigde zich te Straatsburg. Zijne zending bij den Hertog van Reichstadt mocht hij niet vervullen; na diens dood overhandigde hij aan den Hertog van Padua de voorwerpen, die men hem belet had, aan den jongen vorst te doen toekomen. In 1840 werd hij met Bertrand en Gourgaud als commissaris toegevoegd aan den Prins van Joinville, om aan boord van het schip *La belle Poule* de overblijfselen van Napoleon naar Frankrijk over te brengen, en bij zijne terugkomst werd hij tot ridder van het Legioen van Eer benoemd. Toen den 2en April 1861 het stoffelijk overschot van Napoleon in het gewelf der Invaliden werd bijgezet, werd hij tot officier van het Legioen van Eer bevorderd. Hij stierf te Rome den 20sten Juli 1876.

Sir Hudson Lowe.

Sir Hudson Lowe werd geboren te Galway in Ierland op den 28sten Juli 1769. Zijn vader was chirurgijn-majoor van het 50ste regiment, waarbij Lowe in 1787 als

2e luitenant in dienst trad. Hij werd vervolgens met zijn regiment naar Corsica gezonden, waar hij te Ajaccio in garnizoen kwam. Korten tijd daarna werd hij naar Porto-Ferrajo op Elba overgeplaatst. In 1795 werd hij kapitein en naar Lissabon verplaatst, en van daar naar Minorca, waar een groot aantal Corsikaansche en Napolitaansche uitgewekenen aangekomen waren, die hij tot een korps organiseerde, waarmede hij als majoor naar Egypte trok.

Lowe bleef bijna aanhoudend aan het hoofd van dat korps, dat bewijzen gaf van groote dapperheid. In 1808 commandeerde hij op het eiland Capri, dat, gelijk wij gezien hebben, door verraad in handen van den Franschen generaal Lamarque viel. Lowe was gelukkiger op de Jonische eilanden, waar hij het hoofd werd van het Voorloopig Bewind, en zich meester maakte van het eiland Sante-Maura, dat door de Franschen werd verdedigd.

In 1815 werd hem het bevel over de Engelsche troepen toevertrouwd, die te Genua vereenigd waren. Die troepen moesten in het zuiden van Frankrijk ageeren, met het Oostenrijksch-Sardinische leger en het eskader van den vice-admiraal lord Exmouth. Te Marseille vernam hij in Augustus 1816 zijne benoeming tot gouverneur van St. Helena. Vóór zijn vertrek van Marseille bood hem de gemeenteraad dier stad eene zilveren urn aan, als bewijs van hoogachting, nu hij benoemd was tot een eerepost, die de rust van Europa moest verzekeren door de bewaking van hem, die die rust zoo dikwijls had verstoord.

Na zijne terugkomst van St. Helena werd hij in 1823 tot gouverneur van de Bermuda's en in 1830 tot luitenant-generaal benoemd. Den 10en Januari 1844 overleed hij.

O'MEARA.

Barry Eduard O'Meara werd in 1786 in Ierland geboren, en trad als achttienjarig jongeling in het leger als aide-chirurgijn. Eenigen tijd daarna ging hij bij de Marine over, en was dokter aan boord van de *Bellerophon*, toen Napoleon zich aan de Engelschen overgaf. Daar de Fransche dokter Mengeaud weigerde Napoleon te vergezellen, stelde Savary aan O'Meara voor, met Napoleon naar St. Helena te gaan. O'Meara nam dat aanbod aan, vroeg en verkreeg toestemming van den admiraal Keith, en machtiging om in zijn land terug te keeren, wanneer hij verkoos; bovendien zou hij zijn rang in de Marine behouden.

Daar Napoleon O'Meara dagelijks zag, verhaalde hij hem de gebeurtenissen van zijn leven, en O'Meara schreef die gesprekken, die van belang zijn voor de geschiedenis, steeds op. Wij hebben gezien, wat aanleiding gaf tot het vertrek van O'Meara, en welke opdrachten Napoleon hem gaf. Nauwelijks had dan ook O'Meara voet aan wal gezet, of hij zond den 28sten October 1818 een brief, die berucht geworden is, aan de Admiraliteit. In dien brief zette hij krachtig uiteen, wat hij het onwaardige gedrag van Sir Hudson Lowe ten opzichte van Napoleon noemde. De lords van de Admiraliteit antwoordden op dien brief met O'Meara af te zetten, en hem zelfs van het pensioen te berooven, waarop hij recht had. Ook kon hij niet verkrijgen, dat hij zich naar Maria-Louise mocht begeven, en bij den gewezen koning Jozef was hij, gelijk wij gezien hebben, niet gelukkiger. Hij leefde voortaan in de afzondering in de nabijheid van Londen, en gaf alle aanteekeningen in het licht, die hij op St. Helena had verzameld. Hij heeft er zekerlijk het meest toe bijgedragen, om van Sir Hudson Lowe eene soort van hatelijken tiran te maken. In 1836 overleed hij.

Een Kerstvertelling

DOOR

ADRIAAN ILSEN.

„Neen Pasman, ik ga naar huis," zegt notaris Wilzer. „De vrouw en de jongens wachten me; meer bier drink ik niet om mijn smaak niet te bederven, want het is thuis groot feest. Kinder-en familiefeest natuurlijk, anders was je mijn gast, hé? Nu, amice! amuseer je maar wat. Salut!"

De notaris verlaat de zaal van de societeit „De Kroon." Hij loopt voor zijn leeftijd en deftig ambt, zelfs wat te vlug, alsof hij vreesde, dat Pasman hem door een verleidelijk voorstel tot langer blijven zou dwingen.

Het is stil in de zaal.

Op andere avonden hoort men het geklikklak der biljartballen, gestamp met keuen, het geschoffel met dominosteenen, gepraat, gelach, geroezemoes, overal leven en beweging. Gerrit, de societeitknecht, een langopgeschoten boerenjongen, had dan druk werk en nu.... nu staat hij bij de deur half te druilen, half te soezen.

Hij denkt aan zijn ouders, aan de boerderij, die hij verliet, omdat het werk hem te zwaar viel. Hij ziet ze thuis weer allen zitten om den breeden schouw. Vader rookt en vertelt of leest iets voor, zijn bedrijvige moeder zit tegenover hem en breit. Hij hoort Jan, den ouden knecht, die op het vuur past, weer vragen: „Baes, sal ik d'r nog een koud stukkie hout opsmaiten?"

Na verkregen toestemming pakt hij een zwaar blok hout op, beziet het en dan klinkt het wijsgeerig: „Al hold je zoo'n blokkie hout 'n stonde lang in de hand, je markt niks van de hitz, maer smait ik 't in het vuur, dan vuul je 't krek."

Ja! Gerrit ziet dat drietal en nog heel wat bekende gezichten terug in zijn verbeelding. In dat oude huis, daar was het heerlijk rusten na gedaan werk. En — morgen, heerlijke dag, heerlijk Kerstfeest!

Droom maar lang voort, want er zijn droomen, die de menschen beter en gelukkiger maken. —

Ziet! de eenig-overgeblevene bezoeker van „de Kroon", Pasman, gevoelt zich niet op zijn gemak. Het Kerstnummer van den „Figaro illustré" wordt neergeworpen; met iets als een zucht drinkt hij zijn glas uit; hij laat het hoofd zwaar op den arm vallen en staart doelloos voor zich uit. De vrouwen vinden hem een erg knap, net mensch, de mannen 'n flinken, fideelen kerel, een aanwinst voor het stadje en vooral voor de „Soos."

Drie jaar geleden is hij als ontvanger in Holmhuizen benoemd en heeft dadelijk veel opgang gemaakt door zijn prettigen conversatietoon.

Hij was in alle families als een prins ontvangen. Neen, nòg hartelijker, want in de oogen van de vèrziende mama's was hij nu juist zoo'n goeie man voor haar Lotje, Betje, Marie of hoe de huwbare dochter ook heeten mag.

Moeders zien hare dochters gaarne goed getrouwd! Nu, wie kan dat laken? Het is een verkapt compliment aan de heeren der schepping!

In één familie was hij vooral hartelijk ontvangen, die ontvangst en de reden, waarom die vriendschappelijke betrekkingen verbroken werden, maken thans het onderwerp zijner droefgeestige mijmerij uit.

„Verleden jaar, dus peinst hij, hoe genoot ik toen het familieleven bij dokter Hartz. Bij ieder huiselijk feest was ik de welkome gast en hoewel ik mijn liefde voor de lieve, blonde dochter verzwegen had, zij voelde, zij begreep mijn geheim. Toen kwam het Kerstfeest. Als een familielid werd ik genoodigd, dit heerlijke kinderfeest bij te wonen en hoe dankbaar was ik den ouden dokter voor deze vriendelijkheid.

Die kleine nichtjes, fleurig en kleurig als van een prentje weggeloopen, daarbij de eenige kleinzoon van den dokter, die in staat is zijn grootvader jeugdige dwaasheden te laten doen, wat een levenslustig troepje! Hoe lief klonk hun gezang, als Anna haar gevoelvolle altstem daarbij verhief en, met mijn arm om haar middel geslagen, had ook ik meegezongen ter eere van het Kindeke in de kribbe:

't Staat in 't Moederoog te lezen,
Maar de wereld weet het niet;
't Kindje zal eens Koning wezen,
Onbegrensd zijn rijksgebied!

„Altijd als ik dit lied hoor, zal ik aan dezen avond denken, lieveling!" had hij haar toegefluisterd. „Het Kerstfeest heeft ons samengebracht, vereenigd voor het geheele leven, dat lied brengt ons geluk aan."

Zij had zijn Kerstgeschenk lieftallig aanvaard, zij keek hem zoo diep in de oogen, dat hij haar in de armen sloot en een kus op het blanke voorhoofd drukte. Op Kerstfeest was hun verloving begonnen; de oude dokter en zijn vriendelijke vrouw hadden hem gaarne hun jongste lieveling toevertrouwd, maar hem tevens ernstig op 't hart gedrukt, haar lief te hebben met heel zijn hart en plechtig had hij het beloofd. Wat een gelukkige avond, hoe rooskleurig lachte hem de toekomst tegen!

Den daaropvolgenden dag had hij zijn verloving op de Societeit gevierd en zijn vrienden in het bitteruur getracteerd. In een levenslustige, overmoedige stemming verliet hij met zijn vrienden de „Soos".

Op straat duurt de pret voort, men plaagt en lacht en Pasman gaat zonder nadenken de weddingschap aan, de eerste „maagd," die zij zouden ontmoeten te kussen. De meid van den notaris, een stevige deern met vuurroode koonen was het gewillig slachtoffer geworden. Toen zij zich losrukte wreef zij zich met den rug van de hand de kus weg en gaf hem een goeden raad, waarvan hij de draagkracht nog niet kon waardeeren.

„Heerschap, ge deedt beter te wachten tot het duuster was," had ze gezegd en hartelijk lachte hij met zijn vrienden om die woorden.

Dat was de laatste lach om die daad. Anna had het gezien en gevoelde zich diep gegriefd. De man, dien zij vereerde is van zijn voetstuk gevallen. Zij gelooft zijn hart niet onverdeeld te bezitten; zij wil geen kus ontvangen van hem, die anderen dat liefdeblijk opdringt; zij wil zijn liefde alléén voor zich. Is dat niet mogelijk, dan is scheiding beter. Alles moet uit zijn, hoe heerlijk haar toekomst scheen. Moedig heeft ze geweigerd hem te ontvangen, hoe haar 't hart ook bloeden moog'. Op zijn berouwvolle brieven volgt geen vergiffenis. De oude dokter mocht zijn voorspraak zijn, Pasman's fout begrijpen en vergeven, — zij niet!

Wat verschijnt zij hem hedenavond weer begeerlijk voor zijn geestesoog, aangevuurd als hij is door hare weigering.

Zou er thans een ander bij haar zijn? Het bloed stijgt hem naar 't hoofd als hij aan die mogelijkheid denkt. Hij staat driftig op om die gedachten van zich te zetten, loopt heen en weer, mompelt iets als een zelfverwensching tusschen de tanden.... Hij wil man wezen en toonen, dat hij zich kan amuseeren zonder haar.

Gerrit denkt, dat zijn eenige klant ook weggaat en komt naderbij, grabbelend met de hand in de lederen geldtasch.

„Ken je biljarten, Gerrit?" klinkt het. „Drink wat je wilt; we maken een partij van honderd caramboles."

„Best, m'neer! Asjeblieft! Ik speel heel aardig, al zeg ik het zelf."

Pasman speelt slecht dien avond, terwijl

Gerrit bizonder gelukkige momenten heeft. Pasman is ook te zeer vervuld van zijn sombere gedachten. Telkens ziet hij boven het groene laken het blondgelokte hoofd van Anna.

„M'neer is van den avond niet gelukkig in 't spel, zeker erg gelukkig in de liefde," meent Gerrit in zijn eenvoud.

'n Keu valt ratelend op 't biljart.

Haastig schiet Pasman zijn overjas aan, betaalt den verbaasden Gerrit erg royaal en snelt de deur uit, alsof hij zijn geluk kon achterhalen.

Zou Gerrit gelijk hebben — gelukkig in de liefde?

De koude avondlucht doet hem zwaar ademhalen. 't Is prachtig winterweer!

De sterretjes, trantelende lichtschitteringen, als blijde, guitige oogen; de maan, lichtgietend de reinheid van engelenkleeding over de sneeuw; de hemel, diep blauw, niet bekrompen gedekt met wolken, maar eindeloos als het heelal, als de eeuwigheid.

'n Warme gloed kleurt de ramen der pastorie. Rein en plechtig klinkt de Engelenzang den eenzamen wandelaar tegemoet:

Vrede op aarde,
Alles loov' wat adem heeft
God heeft in den mensch behagen.

Hij snelt voort. — Wat hij zeggen zal, weet hij niet, maar spreken wil hij haar, spreken van zijn liefde, van zijn verloren geluk!

Nu staat hij voor de woning van den dokter. Haastig haalt hij den koperen scheltrekker over. De oude dokter opent zelf de deur, verwachtend dat zijn hulp voor een patiënt ingeroepen wordt. Verbaasd ziet hij den laten bezoeker aan, om ten slotte uit te roepen:

„Goed dat je komt! Dat is een treurig Kerstfeest voor me. De kinderen zongen een eenvoudig Kerstliedje, je weet wel, haar lievelingslied en toen is Anna in tranen uitgebarsten en kort daarna bezwijmd. Het duurde gelukkig niet lang. De vrouwen zijn bezig haar een weinig te kalmeeren."

„Zij heeft me dus nog lief!" roept Pasman in zijn verliefde logica uit. „Och, dokter! mag ik haar nog eens spreken?"

„Als geneesheer weet ik niet of het goed of slecht is. 'k Zal eens kijken, maar veel hoop geef ik niet. Blijf hier maar wachten."

De dokter gaat naar de groote huiskamer en laat Pasman in minder aangename stemming achter. Hoe gaarne was hij den ouden man gevolgd, om zijn Anna te smeeken een enkel dwaas oogenblik te vergeven. Wat duurt die onzekerheid toch lang. — Eindelijk gaat de kamerdeur open, de dokter staat hoofdschuddend op den drempel.

„Ik begrijp er niets van, Pasman!" zegt hij, „kom binnen, Anna wil je spreken."

„Goddank," roept hij verlicht uit. Hij snelt zijn ouden vriend voorbij, groet vluchtig de goedige doktersvrouw, zijn oog zoekt Anna. Daar is zij. Hij staat voor haar, grijpt hare handen en vraagt met trillende stem, in korte, afgebroken zinnen, of zij voor hem verloren was, altijd, of één proefjaar niet lang genoeg duurde, of de liefde, die bij den Kerstboom ontkiemde, nooit tot ontwikkeling mocht komen, of die harde les nu nog niet genoeg was....

Ja, het wàs genoeg geweest! Vanavond had ze gevoeld, hoe lief zij hem had. Zij vergaf hem alles en beschuldigde zich zelf te streng geweest te zijn, iets wat door hem weer verworpen werd en een kus bezegelde het nieuwe verbond!

Ziet den Kerstboom stralen met zijn tallooze lichtjes; vreugde en geluk heerschen in het huis van den dokter.

De kinderen juichen en joelen in den helderen lichtglans, maar het jonge paar trekt zich terug in het halfduister en weer zingen zij, hij den arm om haar middel geslagen, het lied van het kindeke in de kribbe, van het kindeke, dat hen thans opnieuw vereenigde op zijn heerlijk feest.

VERHALEN

VAN DE

„Gold Star" Stoomboot-Maatschappij

DOOR

L. T. MEADE EN ROBERT EUSTACE.

Van alle menschen, die ik op mijne vele zeereizen leerde kennen, is gedurende lange jaren niemand grooter raadsel voor mij geweest dan Michael Quentin.

Hij was een man van middelbaren leeftijd, zeer onderhoudend in gesprek en algemeen ontwikkeld. Hij had een hoog voorhoofd en een eenigszins lang en smal gelaat; zijn oogen hadden een scherpe, schrandere uitdrukking, waarin bij wijlen een duivelsche gloed flikkerde, maar meestal hadden ze iets slaperigs en onverschilligs. 't Was een man, die zich gemakkelijk onder de menschen bewoog, en blijkbaar behoorde het tot zijn *rôle*, veel beleefdheden te bewijzen en vele vrienden te hebben. Bijgevolg was hij populair, en de meeste menschen beschouwden hem als een rechtschapen man. Hij had tegelijk met mij menige reis op de *North Star* gedaan, en ik wist nooit of het mij genoegen deed of dat het mij speet, als ik zijn naam op onze passagierslijst zag. Die man was en bleef een raadsel voor mij, mij beurtelings afstootende en aantrekkende. Omtrent zijn persoonlijke aangelegenheden was hij buitengewoon terughoudend. Hij had altijd zaken in Colombo, en nu en dan ging hij met ons mede tot Sydney, maar hij vertelde ons bijna nooit waarom hij die reizen deed of die afgelegen streken bezocht. Bij één gelegenheid evenwel, deelde hij mij mede, dat hij een geheim agent was van vele Europeesche kooplieden in Oostersche schatten — onder het spreken ging hij mij voor naar zijn hut, waar wij een interessant uur doorbrachten met het beschouwen van zijn kunstschatten en curiositeiten.

Daaronder waren een tal van ivoor-snijwerken, kostbare edelgesteenten, zeldzame munten, vreemde muziek-instrumenten, en zelfs oorlogswapenen van wilde stammen.

„Besteedt gij al uw tijd aan dit soort van voorwerpen?" vroeg ik onwillekeurig.

„Hm ... ik heb nog wel meer pijlen op mijn boog," was zijn dubbelzinnig antwoord, en opziende ving ik een uitdrukking op in zijn oogen, die mij met verbazing vervulde. Er lag een scherpe, bijna bloeddorstige gloed in. Ik kwam toen opeens tot het besluit, dat ik niet hield van Quentin, maar toen ik later nog eens weer gelegenheid had om een langdurig gesprek met hem te voeren, ging weer de oude bekoring van hem uit, en wanneer hij niet op de boot was, betrapte ik er mijzelf menigmaal op, dat ik aan hem zat te denken.

In het laatst van den herfst van 1897 evenwel trof mij het lot, den sluier te lichten van deze zonderlinge persoonlijkheid en den man te leeren kennen, zooals hij werkelijk was. Schijnbaar toevallig werd ik verwikkeld in eenige aangelegenheden die op zoo treurige wijze eindigden. Voordat ik weer een van mijn reizen naar Sydney aanvaardde, bracht ik een week in Londen

door. Op een namiddag besloot ik eens een oud vriend te gaan opzoeken. Die vriend was niemand minder dan professor Birchell, de groote conchologist. Eenige jaren geleden had ik hem een geringen dienst bewezen, en hij had mij dikwijls verzocht hem eens een bezoek te brengen. Ik wist dat Birchell weinig fortuin bezat, maar hij had een manie om schelpen te verzamelen, en hij had mij wel eens verteld, dat hij een van de fraaiste verzamelingen had, die er in Europa te vinden waren. Ik reed nu naar zijne woning, en op mijn vraag of de Professor thuis was, ontving ik een bevestigend antwoord. Ik kwam eerst in een donkere, sombere vestibule, maar een oogenblik later bracht men mij naar een ruim, vierkant vertrek, dat geheel bezet was met kleine tafeltjes, waarop verscheidene kistjes stonden met glazen deksels; en ik zag dadelijk dat zich daarin een groote verscheidenheid van schelpen bevond.

Birchell stond achter in het vertrek, met zijn zwart fluweelen mutsje op het hoofd. Hij was juist met iemand in een ernstig gesprek gewikkeld. In het schemerlicht kon ik niet zien wie het was, maar naderbij komende herkende ik tot mijn verwondering Michael Quentin.

„Wel, Conway," zeide Birchell, zoodra hij mij in het oog kreeg, „wat doet het mij een genoegen u eens te zien. Dus komt gij nu toch eens eindelijk uwe belofte vervullen. Quentin mag ik u voorstellen aan mijn vriend, den heer Conway."

„Wij hebben elkaar reeds meermalen ontmoet," zeide Quentin, met dien bijna onmerkbaren glimlach, die aan zijn gezicht altijd iets onaangenaams gaf. Hij stak mij zijn hand toe. Birchell keek van den een naar den ander.

„Het treft al heel toevallig, dat gij nú juist bij mij komt," zeide hij. „Als ik uw adres geweten had, zou ik reeds aan u geschreven hebben. Gij zoudt mij een groot genoegen kunnen doen."

„Daartoe ben ik gaarne bereid," hernam ik.

„De *North Star* zeilt over een week uit, niet waar?"

„Aanstaanden Donderdag," hernam ik.

„Mijn kleindochter, Lucy Borrodale, behoort tot de passagiers. Zij reist alleen en ik heb zoo juist den heer Quentin verzocht een weinig op haar te letten, wat hij met genoegen wil doen, maar wanneer de administrateur van de boot ook nog zorg draagt voor haar, behoef ik mij zeker hoegenaamd niet over haar te verontrusten."

„Ik beloof u zooveel mogelijk zorg te dragen voor mejuffrouw Borrodale," hernam ik. „Maar wat hoor ik, Quentin," vervolgde ik mij tot hem wendende, „gaat gij al weer op reis naar Sydney?"

„Ik ga dezen keer niet verder dan Colombo," gaf hij ten antwoord; „ik heb daar eenige zaken af te doen, die mij niet lang zullen ophouden. Hoogstwaarschijnlijk ga ik weer met u mede, als de boot terug komt."

„En ik hoop vurig, dat Lucy ook weer mede terugkomt," zeide de oude man. „Ik kan haar moeilijk missen, en haar verblijf te Colombo zal zeker heel kostbaar zijn. Maar 't doet mij in elk geval zeer veel genoegen, dat gij beiden zorg voor haar zult dragen," vervolgde hij vergenoegd zijn handen wrijvende.

„Heeft mejuffrouw Borrodale kennissen in Colombo?" vroeg ik een poos later.

„Daarop kan ik ‚ja' en ‚neen' zeggen, mijnheer Conway," hernam Birchell. „Eenige oude vrienden van haar moeder zullen haar zeker vriendelijk ontvangen. Zij neemt introductiebrieven voor hen mede, maar zij is belast met een belangrijke zending, een hoogst belangrijke zending." Bij die woorden keek hij naar Quentin. Om Quentin's mond kwam weer die onaangename glimlach en in zijn oogen zag ik opnieuw dien eigenaardigen gloed.

„Daar Quentin er alles van weet en gij met hem bevriend zijt, mijnheer Conway, zou ik u ook gaarne op de hoogte brengen van de geheele zaak," zeide de oude Birchell. „Wat dunkt u, Quentin?" Quentin antwoordde niet dadelijk, dan zeide hij langzaam —

„Daar kan ik natuurlijk niets tegen heb-

ben. En ik geloof eigenlijk ook, dat het wel goed zou zijn als de heer Conway van alles op de hoogte was."

„Wees dan zoo goed plaats te nemen," zeide Birchell, „dan zal ik trachten alles zoo kort mogelijk voor u uiteen te zetten."

Hij bood mij een stoel aan en ging zelf tegenover mij zitten. Quentin bleef staan.

„Hebt gij ooit gehoord, mijnheer Conway," zeide mijn gastheer, van de groote Kalkana Chank ?"

„Van wat?" riep ik uit.

„Van de groote Turbinella Fusus met de spiraallijn ter rechterzijde, die vijftien jaar geleden gestolen werd uit den tempel te Kalkana in Indië?"

„Nooit," hernam ik; „uwe woorden klinken mij in de ooren, alsof ze Latijn of Grieksch zijn."

„Dan zal ik het u uitleggen. De Turbinella is een soort van schelp, die door duikers werd gevonden in de nabijheid van de Andaman-eilanden. Al die schelpen hebben een zekere spiraallijn, meestal van links naar rechts, die de linksche spiraal wordt genoemd. Doch groote schelpen met een rechtsche spiraal — dat is van rechts naar links — zijn zeer zeldzaam en daarom ook zeer kostbaar. De weinige exemplaren, die men heeft gevonden, worden in de Hindoe-tempels door de priesters gebruikt om er wierook op te branden voor hunne afgoden. Zij worden als heilig beschouwd en Chanks genoemd. Nu moet ge weten, dat er in 't laatst van de vorige week een enorme Chank werd gevonden, die bijna twaalf duim lang was. Die werd aan den Nizam te Kalkana verkocht voor vijftig duizend gouden ropijen — dat is vijf duizend pond. Maar laat ik nu terugkomen op hetgeen mij persoonlijk aangaat in deze geschiedenis. Ik heb één dochter gehad — en die is tweemaal getrouwd geweest. Toen zij nog heel jong was, trouwde zij met den heer Harrison, een ambtenaar bij de belastingen, die eenige jaren later stierf en haar een zoon naliet; twee jaar later deed ze een huwelijk, dat van een financieel oogpunt als zeer goed werd beschouwd. Haar echtgenoot heette Borrodale, en was Engelsch resident te Kalkana. Daar werd hun een dochter geboren, dezelfde Lucy Borrodale, die de bootreis met u mede zal doen. Mijne dochter erfde mijne manie om schelpen te verzamelen. De schelpen, die gij hier om u heen ziet, zijn grootendeels door haar verzameld. De groote Chank was toenmaals in den tempel te Kalkana; mijne dochter wilde haar gaarne in bezit hebben, omdat het een geheel eenig exemplaar was. Wàt er mede gebeurd is, heeft nooit iemand vernomen, maar 't is een feit, dat de groote Chank is verdwenen. Men voedde achterdocht omtrent mijn dochter, en de Nizam maakte er ontzaglijk veel ophef van. Borrodale en zijn vrouw waren zelfs genoodzaakt Kalkana te verlaten, en toen bleek dan ook werkelijk, dat zij haar in bezit had. Maar nog voordat zij in Engeland kwam, was de schelp opnieuw verdwenen, doch niemand wist wie haar gestolen had.

„Dat raadsel is nog altijd niet opgelost; maar één ding is zeker.... de Chank is nooit weer teruggebracht naar Kalkana.

„Juist ten tijde van den diefstal had de Nizam gebrek aan geld, en Borrodale was zeer rijk. Ten einde een openbaar schandaal te vermijden, leende Borrodale den Nizam, drie honderd duizend ropijen, terwijl de Nizam hem een verklaring gaf, dat hij het geld terug zou ontvangen, zoodra de schelp weer aan den tempel werd terug gegeven. Borrodale moest zich wel tevreden stellen met die verklaring, die door getuigen geteekend werd; en ook de tegenwoordige Nizam heeft beloofd er zich aan te zullen houden, zoodra de schelp door een der familieleden teruggebracht wordt naar den heiligen tempel te Kalkana.

„Al zeer spoedig na den diefstal verloor Borrodale door een reeks van tegenspoeden, zijn ontzaglijk fortuin, zoodat hij arm gestorven is. Zijn vrouw overleefde hem niet lang, en toen is Lucy bij mij gekomen. Borrodale heeft in zijn testament gezegd, dat de ropijen, die de Nizam zou betalen, indien hij de Chank ooit terug kreeg, het

erfdeel moesten zijn van Lucy en haar kinderen, maar indien Lucy mocht komen te sterven zonder kinderen na te laten, dan moest dat geld het eigendom worden van Walter, het oudste kind van mijn dochter. Kunt gij de geschiedenis volgen?”

„Zeer goed,” hernam ik. „'t Is een buitengewone geschiedenis, maar de wijze waarop gij haar vertelt, maakt haar toch zeer duidelijk.”

„Dan zal ik maar verder gaan. Jaren achtereen hebben wij niets meer gehoord van de Chank, maar in de laatste twee weken is er iets buitengewoons voorgevallen. Ik ontving een kabeltelegram van een man uit Colombo, een handelaar in parelen, een Pers die algemeen bekend is en Bahajee heet. Wij hebben reeds langen tijd met elkaar gecorrespondeerd, en ik houd hem voor een flinken, betrouwbaren man. Van tijd tot tijd heeft hij mij kostbare schelpen gezonden, en ik heb nooit bespeurd, dat hij mij bedroog. Het kabeltelegram diende om mij te doen weten, dat hij berichten had ontvangen omtrent de groote Chank en hij verzocht mij zoo spoedig als maar eenigszins mogelijk was, in Colombo te komen. Dat bericht verraste mij zeer en ik sprak er over met Lucy en Walter. Walter kon zijn kantoor in de stad niet verlaten, en ik ben te oud om zulk een groote reis te ondernemen. Daarom besloot Lucy, die een heel flink meisje is, zelf op die zaak af te gaan. Ik verkocht voor dat doel een mijner effecten, en nu heeft zij passage genomen aan boord van de *North Star* en gaat ze aanstaanden Donderdag met u op reis. Wanneer de Chank wordt teruggevonden, ontvangt zij ongeveer dertig duizend pond.”

„Mijn hemel!” riep ik uit; „dat is nog eens de moeite waard.”

„Dat is het zeker: maar dat neemt niet weg, dat ik Lucy toch ongaarne zie vertrekken. Zij is nog jong en zij weet nog zoo weinig van de wereld. Als de Challoner's, die bevriend waren met haar moeder, nog te Colombo wonen, zullen zij haar zeker met hun raad ter zijde staan; maar is dat niet het geval —”

„Hebt gij telegrafisch gevraagd of zij daar nog wonen?” vroeg ik.

„Neen, mijnheer Conway,” hernam de oude man; „kabeltelegrammen zijn kostbaar, en Lucy moet toch in elk geval gaan, of de Challoner's daar nog wonen of niet. Als zij ze niet ontmoet, moet zij in het Oriëntal Hotel haar intrek nemen, en ik heb haar gezegd, dat zij dan de hulp moest inroepen van Bahajee.

„'t Is natuurlijk in zijn belang als hij de Chank voor haar opspoort, want ik heb hem een groote som beloofd, wanneer hij de zaak tot een goed einde brengt.”

„Intusschen dank ik u zeer, mijnheer Birchell, voor het in mij gestelde vertrouwen, en ik kan u de stellige verzekering geven, dat ik uwe kleindochter zooveel mogelijk behulpzaam zal zijn.”

„En ik beloof u ook, dat ik voor uwe kleindochter zal doen, wat maar eenigszins in mijn vermogen is,” zeide Quentin.

De oude professor drukte ons allebeî de hand.

„Daar ben ik van overtuigd,” hernam hij; „ik stel in u beiden het volste vertrouwen. Uw bezoek is een groot geluk voor mij geweest, Conway, want ik weet, dat mijn kleindochter veilig zal zijn onder de hoede van twee zulke flinke mannen. Maar ga mèt mij mede naar mijn huiskamer; ik zou u gaarne aan haar voorstellen.”

De oude professor Birchell ging ons vóór naar de deur, opende haar en geleidde ons naar een kleiner vertrek aan de andere zijde van de gang. Die kamer was zeer schraal, haast armoedig gemeubeld. De gordijnen voor de ramen waren geheel verbleekt, en het patroon van het tapijt was geheel uitgesleten, maar niettemin had het vertrek toch iets aantrekkelijks en gezelligs.

Toen wij binnen kwamen, stond een jong meisje met een oud, shabby, zwart japonnetje bij de theestoof. Onze voetstappen hoorende, keerde zij zich om en zette een koperen ketel, dien zij in de hand hield, op de theestoof neer.

„De thee is nog niet geheel gereed, grootvader,” zeide zij, Birchell aanziende.

„Dat doet er niets toe, Lucy," hernam hij, „wij hebben nog den tijd. Ik breng u hier twee bezoekers, die op reis uwe metgezellen zullen zijn. Mag ik ze aan u voorstellen — de heer George Conway, administrateur op de *North Star*. Aan hem kunt gij u gerust toevertrouwen; hij is een uitstekend mensch, wien ik hooge achting toedraag, en — bij de volgende woorden keek hij naar Quentin — de heer Michael Quentin, die geen vreemdeling meer voor u is."

Het gerimpelde oude gelaat keek bij die laatste woorden Quentin eenigszins angstig aan.

„De beide heeren weten alles van uw reis naar Colombo; gij kunt dus steeds met hen overleggen en een en ander bespreken, Lucy," zeide Birchell; „maar geef ons nu ook een kop thee, mijn kind."

Na met een enkel woord geantwoord te te hebben op haar grootvaders introducties, wijdde Lucy opnieuw haar zorg aan het zetten van de thee. Zij bewoog zich kalm en rustig, en haar blik getuigde van grooten ernst. Tusschen haar wenkbrauwen was een diepe rimpel, die sprak van zorg en angst, terwijl de lijnen om haar kleinen, frisschen mond, aan het geheele gelaat iets zeer aantrekkelijks en sympathieks gaven. Wanneer zij goed gevoed en gekleed was geweest, zou zij zeker heel mooi geweest zijn, want haar oogen waren groot en vol uitdrukking; maar haar gelaat was te bleek en haar wangen waren te hol om haar nu zelfs maar knap te noemen.

Zij had juist drie kopjes thee ingeschonken, toen ik de voordeur met geweld hoorde dichtslaan, en tegelijkertijd zag ik een vluchtig rose kleurtje op mejuffrouw Borrodale's bleeke wangen:

„Wat zou dat zijn?" dacht ik, terwijl mijn belangstelling gaande werd gemaakt.

„Hé," zeide de oude heer, terwijl een verdrietige uitdrukking over zijn gelaat gleed, „waarom zou Walter zoo vroeg thuis komen?"

Nauwelijks had hij die woorden uitgesproken of de deur werd luidruchtig open gedaan, en een jonge man van ongeveer acht en twintig jaar trad de kamer binnen.

„Welzoo!" riep hij uit, Quentin gewaar wordende, „gij hier? Dat treft goed. Ik dacht reeds, dat gij van middag hier zoudt komen, daarom ben ik opzettelijk wat vroeger weggegaan van het kantoor. Heb je nog wat thee voor mij, Lucy? Wat is 't hier warm! Waarom stook je toch zoo hard?"

„Grootvader heeft het koud; daarom moet de kamer altijd goed warm gehouden worden, Walter," zeide het jonge meisje op ernstigen toon.

„Walter," zeide de heer Birchell, „laat ik je voorstellen aan mijn vriend, den heer Conway."

Harisson keek naar mij de wenkbrauwen fronsende. H ij deed mij de eer aan mij even toe te knikken en ging toen dicht bij Quentin op de sofa zitten. Hij begon fluisterend met Quentin te spreken, terwijl de oude heer voorover boog en met eenlettergrepige woorden antwoordde. Walter Harrison's voorkomen had al zeer weinig aantrekkelijks voor mij. Hij had dikke, volle lippen en een gluiperige uitdrukking in zijn oogen. Hij gaf mij geheel en al den indruk van een mauvais sujet.

Mijn kop thee geledigd hebbende stond ik op om afscheid te nemen.

„Ik hoop u dus aanstaanden Donderdag op de boot te ontmoeten, mejuffrouw Borrodale; en waar ik u van eenigen dienst kan zijn, houd ik mij ten zeerste aanbevolen."

„Gaarne," hernam zij, mij vriendelijk toelachende.

„Dank u, Conway," zeide de professor. „'t Is een groote rust voor mij, dat gij haar onder uwe hoede neemt. God zegene u."

Ik verliet het huis; maar den ganschen verderen dag doemden telkens weer Lucy's bleek, sympathiek gelaat en haar grootvaders angst voor mij op, evenals de eigenaardige, zonderlinge uitdrukking, die ik op Quentin's gelaatstrekken had waargenomen. Wat was het een zonderlinge zaak, waar dat jonge meisje op uitging! Zou er niet iets

achter schuilen? En.... wat voor man zou die Harrison toch zijn, en waarom zou hij vroeger thuis gekomen zijn om nog een enkel woord met Quentin te wisselen? Toen ik vertrok, was Quentin nog bij de familie gebleven.

Al de verschillende punten opsommende van de geschiedenis, die ik zooeven had vernomen, kwam ik tot het besluit, dat Walter Harrison niet te vertrouwen was, en dat hij het onaangenaamste gelaat had, dat ik nog ooit had gezien.

De eerstvolgende dagen vlogen om, en Donderdag morgen om acht uur kwam mejuffrouw Borrodale aan boord van de North Star. Quentin was reeds vroeger gekomen. Toen ik op het dek kwam, zag ik hem met haar spreken. De oude professor had zijn kleindochter niet begeleid, maar Harrison was met zijn zuster medegegaan.

„Goed succes, Lucy!" waren zijn laatste woorden. „Zie maar gedaan te krijgen, dat de Nizam je de ropijen uitbetaalt, dan kom je terug als een rijke dame." Haar tot afscheid met gemaakte vriendelijkheid toelachende, verwijderde hij zich en verzocht Quentin hem tot aan de loopplank te vergezellen. Zij fluisterden nog een oogenblik met elkander, de bel werd geluid als een teeken dat allen die geen passagiers waren, de boot moesten verlaten, en weldra stoomden wij weg.

Gelukkig hadden wij onderweg geen enkel avontuur, en had ik gelegenheid menig gegezellig uurtje met mejuffrouw Borrodale door te brengen. Al zeer spoedig had zij haar verlegenheid tegenover mij overwonnen en keuvelde zij met mij over haar grootvader en haar huiselijk leven.

„Hij is vreeselijk arm, mijnheer Conway," zeide zij op een keer. „Hij mist al de genietingen van het leven. Hij ontzegt zich letterlijk alles. Ik heb hem reeds zoo dikwijls en zoo dringend gevraagd een betrekking te mogen zoeken om wat geld te verdienen, maar daar wil hij niet van hooren. Hij gaat maar voort met zich alles te ontzeggen en van tijd tot tijd zijn kostbare schelpen te verkoopen. Ik weet zoo goed als zeker, dat hij eenige zeldzame exemplaren heeft verkocht om mij het geld voor deze reis te verschaffen; maar als ik de groote Chank verkocht heb, zal ik alle schelpen weer voor hem terugkoopen. En ik wil slagen in mijn onderneming," vervolgde zij met een zekere levendigheid, die haar bijzonder goed stond. „Ik zweer, dat ik niet terug kom bij mijn grootvader zonder het geld van de groote Chank."

„Nu zijt gij wel wat voorbarig," hernam ik. „Hebt gij wel ooit de moeilijkheden overwogen, die u wachten?"

„Zeker wel, maar ik weet ook, dat ik een onbedwingbare energie bezit; ik geloof dus niet, dat ik mij licht door eenig gevaar zal laten afschrikken."

„Dat hoor ik met genoegen," hernam ik; want met geestkracht kan men 't ver brengen in de wereld. Wanneer gij de Chank terug krijgt, is uw fortuin gemaakt."

„Ja," hernam zij; „en ik zeg het nog eens, dat ik zonder dat geld niet terugkom bij mijn grootvader."

Ik merkte zeer goed op, dat mejuffrouw Borrodale Quentin zooveel mogelijk vermeed. Hij trachtte telkens zich aangenaam te maken bij haar, maar zijn aardigste anecdotes en zijn levendigste verhalen vermochten nooit een glimlach op haar ernstig gelaat te brengen. Als hij naderde, ging zij altijd weg; zij was niet bepaald onbeleefd tegen hem, maar altijd koel en geretireerd. Op een keer, toen wij reeds dicht bij Colombo waren, sprak hij er met mij over.

„Wat heeft mejuffrouw Borrodale toch?" zeide hij; „'t heeft er veel van of zij mij wantrouwt."

„Dat is toch zeker onmogelijk," hernam ik; „zij kent u ternauwernood."

„Dat is waar, want zij kent mij heelemaal niet," hernam Quentin; „maar, hoe dat ook zij, in Colombo zal zij mij toch wel noodig hebben; daarom is 't heel dwaas van haar om zich zoo op een afstand te houden."

Ik moest bij mijzelf erkennen, dat het niet zeer verstandig van haar was; daarom sprak ik er haar over op den dag vóórdat wij in Colombo kwamen.

„Waarom ontwijkt gij altijd Quentin?" vroeg ik. Zij ontstelde zichtbaar bij die woorden, doch zeide daarop bedaard —

„Omdat ik hem wantrouw."

„En hebt gij er een bepaalde reden voor?"

„Ja. 't Is deels een persoonlijke intuïtie," hernam zij, „en deels omdat hij een vriend is van mijn halfbroeder, Walter Harrison."

„Zoo! Gij spreekt nooit over uw broeder," zeide ik.

„Mijn stiefbroeder, mijnheer Conway." Zij aarzelde, dan vervolgde zij met zachte stem, „'t is vreeselijk om ongunstig over eigen familie te spreken, maar Walter is de vloek geweest van mijn grootvaders leven en van het mijne. Hij is een slecht mensch. Ik begrijp het niet, dat hij de zoon kan zijn van mijn moeder; maar, zij heeft helaas ook verkeerd gehandeld, vreeselijk verkeerd, toen zij de Chank wegnam. Waarom heeft zij dat toch gedaan? Zelfs al krijgen wij de ropijen nooit terug, dan moet de Chank toch nog teruggegeven worden aan den Nizam; dat is het eenige middel om de verkeerdheid goed te maken. Maar om op Walter terug te komen — hij is een man zonder beginselen en hij drinkt; ik haat hem en ik ben bang voor hem."

„Dat is vreeselijk," zeide ik.

„Laat ik u eens iets zeggen, mijnheer Conway," vervolgde het jonge meisje. Zij legde haar hand een oogenblik op mijn arm. „Als de Chank terug is gevonden, en de Nizam zich aan zijn woord houdt, erft Walter na mijn dood de geheele som, dertig duizend pond. De heer Quentin kent de geschiedenis van de Chank — Walter en de heer Quentin zijn van af den dag, dat ik kennis met u maakte tot op het oogenblik, dat ik op de boot kwam, altijd bij elkaar geweest. Wat zij besproken hebben, weet ik niet, maar één ding is toch zeker, dit nl., dat ik nooit eenig vertrouwen zal stellen in Michael Quentin."

„Nu geloof ik toch, dat gij de dingen overdrijft," hernam ik. „'t Is verkeerd, dat gij u de diensten van den heer Quentin niet ten nutte maakt. Hij kent Colombo zeer goed. En als uwe vrienden daar nog wonen, is het niets, maar verondersteld, dat zij er niet meer zijn? Dan zoudt gij zonder hulp geheel alleen staan."

„Neen, zeker niet; de heer Bahajee, een oud vriend van mijn grootvader, een handelaar in edelgesteenten, zal mij helpen. Maar hoe dat ook zij, mijnheer Conway, ik herhaal het nog eens, dat ik nooit vertrouwen zal stellen in den heer Quentin."

Wij kwamen in Colombo aan, en daar vernamen wij tot mijn leedwezen en tot groote teleurstelling van mejuffrouw Borrodale, dat de familie Challoner reeds zes maanden geleden de stad had verlaten.

„Wat nu te doen?" zeide ik tot haar. Op haar verzoek was ik mede aan wal gegaan en zouden wij te zamen ons tweede ontbijt gebruiken in het Oriental Hôtel.

„Ik blijf hier," gaf zij rustig ten antwoord; „ik ben hier geheel veilig. Bahajee zal mij wel zeggen wat ik moet doen, en ik zal al het mogelijke in 't werk stellen om de Chank terug te krijgen."

„Ik vind het met dat al toch zeer onaangenaam u hier alleen achter te laten," zeide ik.

„O, heb daar maar geen zorg voor," hernam zij; „ik heb het veel te druk om angstig te zijn, en wat zou er ook kunnen gebeuren?"

„Als ik maar wist, dat gij en Quentin het goed met elkaar kondet vinden, en ik u min of meer onder zijn hoede achterliet —" hernam ik.

„Ik ben juist zeer blij, dat gij mij niet onder zijne hoede achterlaat, mijnheer Conway, want dan zou ik werkelijk reden hebben om mij angstig te maken."

„Het spijt mij toch geducht," zeide ik haar hand in de mijne nemende, „dat ik weg moet gaan; maar zoudt gij mij niet een brief naar Batavia willen zenden? dan vind ik dien daar op de terugreis. Wie weet of gij dan niet reeds geslaagd zijt in uwe onderneming; doch wat er ook moge gebeuren, vergeet niet het aan mij te schrijven. Wanneer wij weer in Colombo komen, kom ik u hier opzoeken."

Zij bedankte mij hartelijk voor die woor-

den en beloofde mij aan mijn verzoek te voldoen.

Zij deed mij uitgeleide tot aan de voordeur van het groote hotel en glimlachte toen ik de straat haastig afliep. Zij scheen zeer welgemoed te zijn, maar het hinderde mij toch haar alleen achter te moeten laten — het doel van haar reis was een geduchte onderneming, en zoo licht kon zij in aanraking komen met degenen, die haar van haar rechten wilden berooven. Zij was evenwel zeer verstandig en gevat, zoodat ik vertrouwde, dat zij zich wel zou weten te redden in geval er onverhoopt iets mocht voorvallen.

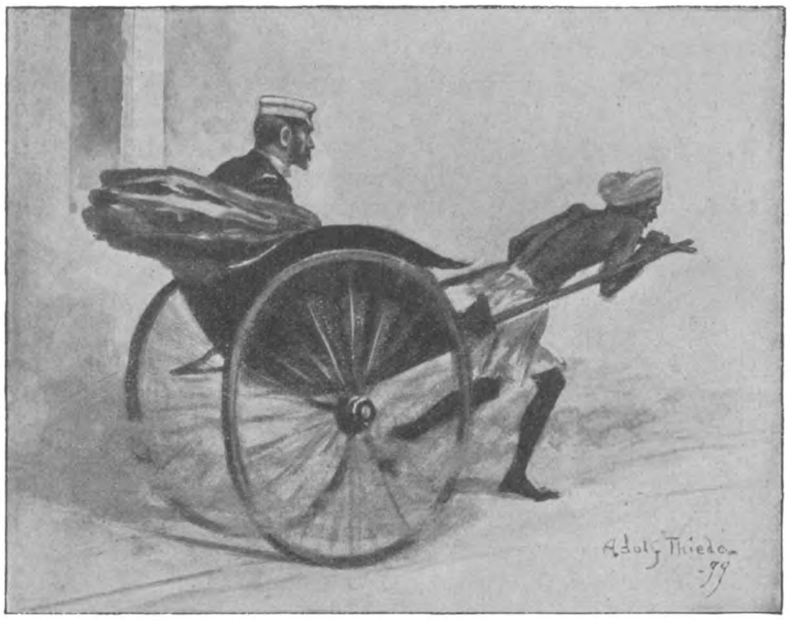

Ik sprong in de jinrickshaw, en weldra was ik in de stad.

Onze stoomboot verliet de haven van Colombo en ging verder Zuidwaarts. Wij kwamen bijtijds te Sydney, en op onze terugreis zag ik verlangend uit naar onze komst te Batavia en naar den brief, dien ik daar hoopte te vinden. Ik begaf mij onmiddellijk naar het kantoor van onze agenten en vroeg of er brieven voor mij waren. Men gaf er mij één. ’t Was de brief van mejuffrouw Borrodale. Ik scheurde hem open en las het volgende:

„Waarde heer Conway, — Alles begint nu naar wensch te gaan, en ik vertrouw, dat ik met een en ander geslaagd zal zijn, wanneer gij weer hier aan wal komt. De heer Bajahee, de oude agent van mijn grootvader, is zeer vriendelijk voor mij geweest en beweegt hemel en aarde om mij bij mijn onderzoek behulpzaam te zijn. ’t Spoor dat hij meende gevonden te hebben en waarover hij een kabeltelegram aan mijn grootvader zond, is helaas op niets uitgeloopen, en in ’t eerst kon hij mij niets bepaalds zeggen dan alleen dit feit, dat de Chank onlangs in Colombo is geweest; maar in de laatste dagen heeft er een hoogst belangrijke wending in de zaak plaats gehad. Bajahee heeft mij meegedeeld, dat hij gelooft, dat hij nu toch inderdaad het spoor van de Chank heeft gevonden. Het schijnt dat men gewaar was geworden, dat de schelp in ’t bezit was van een ouden koopman alhier, een Amerikaan, die alleen woonde en onlangs overleden is. Vreezende dat de aanhangers van den Nizam de Chank zouden vinden en stelen, begroef hij ze in een verborgen hoek van de „Cinnamon Gardens”, — zoo zegt men ten minste. ’t Geheim van die plek is naar het schijnt met den ouden koopman begraven; maar een Cingalees, een vriend van Bahajee, vertelde hem gisteren, dat de koopman een manie had ten opzichte van die schelp, en dat hij het geheim van die plek voortdurend bij zich zelf herhaalde. Hij woonde

alleen, met slechts één metgezel, een grooten grijzen papegaai. De Cingalees staat er voor in, dat de papegaai de woorden van 't geheim van zijn meester heeft opgevangen, en dat hij ze gedurig herhaalde; zoodoende amuseerde hij den ouden man door het geheim telkens onverwachts voor hem op te dreunen; maar na den dood van den koopman heeft de vogel die dingen nooit weer herhaald, hoewel de Cingalees overtuigd is, dat zij een deel zijn van zijn repertoire. Bahajee meent, dat men misschien op de een of andere wijze den vogel zou kunnen overhalen om het geheim te herhalen, en maakt nu een plan, om met mij te zamen naar het huis van den ouden koopman te gaan. Dat gaat niet zoo heel gemakkelijk, omdat de bloedverwanten van den ouden man dag en nacht den vogel bewaken, daar zij de Chank natuurlijk gaarne zelf zouden vinden, en zij veronderstellen dat zij den vogel nog wel zullen nopen hun het geheim mede te deelen.

Nu wil Bahajee die menschen zien te verschalken of af te koopen. Op welke wijze hij te werk wil gaan, zou ik niet precies kunnen zeggen; maar hij houdt zich overtuigd, dat het hem zal gelukken, en 't is mijn voornemen zijn raad in alles op te volgen. Gij weet, dat ik de gelofte heb gedaan niet weer terug te keeren naar mijn grootvader zonder de Chank of de ropijen, en ik heb er nu alles voor over om mij aan die gelofte te houden. Wanneer gij in Colombo komt, hoop ik dat mijne pogingen met een goeden uitslag bekroond zullen zijn. Overtuigd van uwe goede wenschen voor mijn geluk noem ik mij gaarne,

Uwe U toegenegen Lucy Borrodale."

„P. S. — De heer Quentin is nog steeds in Colombo; ik ontmoette hem gisteren middag. Hij vroeg mij of ik vorderde met mijn onderzoek, maar ik heb hem niets verteld. Ik wantrouw hem meer dan ooit."

Ik las den brief van mejuffrouw Borro-

„Als gij iets te zeggen hebt, zeg het dan vlug."

dale herhaalde malen over. Er was iets in den inhoud, dat mij niet beviel. De geschiedenis van den papegaai kwam mij al zeer verdacht voor, en ik kwam meer en meer tot het vreeselijk vermoeden, dat men Lucy een valstrik legde. Hoe meer ik er over dacht, des te onrustiger werd ik. Maar ik kon niets anders doen dan te wachten totdat ik weer in Colombo kwam.

Eindelijk, juist tegen zonsondergang, kwamen wij bij Ceylon. Ik had den kapitein medegedeeld, dat ik dadelijk aan wal wenschte te gaan, omdat ik een belangrijke zaak had af te doen. Hij maakte geene tegenwerpingen, en nauwelijks had ik den voet op de loopplank gezet of een Indische jongen trad op mij toe en overhandigde mij een briefje.

„Den heer Conway, sahib, van den heer Bahajee. Jinrickshaw staat hier voor u klaar, mijnheer," zeide hij.

Ik las vlug den inhoud van het briefje. „Kom dadelijk bij mij," schreef Bahajee, „er is onraad."

Ik ontstelde en een vaag vermoeden greep mij aan. Ik sprong in de jinrickshaw en de voorlooper snelde zoo haastig mogelijk naar de stad. In tien minuten was ik bij de woning van Bahajee, waar een van de bedienden mij ontving. Hij bracht mij in een vertrek, dat bijna geheel donker was, behalve in één hoek waar een kleine lamp op een tafel stond. In het schemerig licht zag ik een lage rustbank waar Bahajee op lag. Ik ontstelde door de groote verandering, die er in zijn voorkomen had plaats gehad. De donkere huid was strak getrokken over het vermagerd gelaat, de wangbeenderen staken vreeselijk uit, en de glazige, donkere oogen schitterden als sterren. Toen hij mij zag, deed hij een poging om op te staan, maar met een kreet van smart viel hij weer achterover.

„Gelukkig, dat gij hier zijt gekomen, mijnheer Conway," zeide hij; „ga zitten, ik moet u een en ander mededeelen."

Ik boog over hem heen.

„Ja, Bahajee," zeide ik; „spreek. Als gij mij iets te zeggen hebt, doe het dan vlug." Zijn oogen keken het vertrek angstig door.

„Hier is niemand anders," zeide ik; „spreek dus zoo spoedig mogelijk."

„Dat wil ik gaarne doen," hernam hij; „maar mijn hoofd is niet helder meer — ik ben stervende. Ik kan niet meer denken. Ja, nu herinner ik het mij — 't is de Engelsche miss — zij verkeert in gevaar."

„Wat? Hoe? Wat bedoelt gij?" zeide ik, hem in de rede vallende.

„Er is een plan om haar te dooden," vervolgde de oude man. „Ik doe mij zelf verwijten. Ik werd omgekocht, en ik heb geholpen om haar zand in de oogen te strooien. Gij komt nog juist bij tijds om haar te redden."

„Vertel mij meer, Bahajee, en doe het vlug," zeide ik. „Wilt gij zeggen, dat het leven van mejuffrouw Borrodale in gevaar verkeert — nu op dit oogenblik in gevaar verkeert?"

„Ja, nu," hernam hij, „nu. Misschien wel op ditzelfde oogenblik! Ik telde de dagen, totdat gij weer hier zoudt komen. Ik meende, dat de boot hier van daag zou zijn. Ik zond mijn bediende om u te verzoeken hier te komen. De Engelsche miss is lief en goed — zij redde mijn kleinzoontje, dat naar mij genoemd is. Drie dagen geleden kreeg de kleine Bahajee een harde koorts en ik meende, dat hij zou sterven, maar de jonge Engelsche miss kwam in mijne woning en verpleegde hem den geheelen avond en nacht; zij heeft zijn leven gered. Toen heb ik de plechtige gelofte gedaan, dat zij niet het slachtoffer zou worden van listen en lagen. Ik kan u niet veel meer zeggen; maar ga naar haar toe om haar te redden."

„En waart gij ook in dat complot?" riep ik uit.

„Ik werd omgekocht," hernam hij flauw, en half schreiende; „werkelijk, omgekocht — een groote som. Maar ik ben nu stervende, hij kan mij geen kwaad meer doen."

„Wien bedoelt gij?"

„Ik noem geen namen," zeide de oude man; „maar — maar de Engelsche miss zal de heilige Chank nooit krijgen — nooit — en *haar leven is in gevaar.* Ga naar het huis met den papegaai. De papegaai weet

niets, 't is niets dan een complot om haar zand in de oogen te strooien. Ga er dadelijk heen.”

„Maar waar is dat huis dan toch?” vroeg ik in mijn doodelijken angst. „Zeg het mij dadelijk!”

De stervende keek mij geheimzinnig glimlachend aan.

„De jongen van de jinrickshaw zal het u zeggen; hij zal er u brengen. Zeg dat Bahajee hem verzoekt het — zoo vlug mogelijk te doen. Daar op de tafel ligt een revolver — steek die in uw zak. En ga nu; dan komt gij nog juist bij tijds.”

Zonder een enkel woord te zeggen greep ik de revolver en verliet ik het vertrek. Zijn blik volgde mij tot aan de deur. Ik sloot haar achter mij, vloog naar buiten, sprong in de jinrickshaw en beval den jongen mij naar het huis te brengen, waar de grijze papegaai was.

De jongen liep zoo vlug als hem maar eenigszins mogelijk was. Wij vlogen als het ware door de straten. Ik bemerkte weldra dat hij mij naar de wijk van de inboorlingen bracht. Dan kwamen wij op een weg, waar aan weerszijden een rij palmen stond; onder de schaduw van een dier boomen verzocht de jongen mij uit te stappen en steeds door hem voorgegaan, liepen wij een kleinen zijweg door totdat wij bij een vrij groot huis kwamen. Zonder een enkel woord te zeggen klopte de jongen op de voordeur, die dadelijk werd open gedaan door een oude Inlandsche vrouw, die ons met zekeren achterdocht aankeek, maar voordat zij ons den weg kon versperren, was ik reeds in de gang.

„Ik weet, dat een Engelsche dame, miss Borrodale, hier is,” zeide ik. „Breng mij onmiddellijk bij haar.”

Zij glimlachte, schudde het hoofd en wees naar buiten.

„Hier is geen Engelsche miss,” zeide zij.

„Gij liegt oude tooverheks,” hernam ik; „breng mij dadelijk bij haar.” Onder 't spreken haalde ik mijn revolver uit mijn zak. Dat hielp, want het afschuwelijke wezen viel ontsteld tegen den muur aan.

„Zeg haar,” zeide ik mij tot den jongen wendende, „dat ik haar doodschiet, als zij mij niet dadelijk bij miss Borrodale brengt.”

De Inlander bracht mijne woorden over in de Cingaleesche taal. Blijkbaar voegde hij er nog een en ander bij, want de vrouw bood geen verderen tegenstand, maar ging ons voor langs een lange gang, en plechtig naar een deur wijzende, verdween zij door een anderen uitgang.

„Gij moet met mij medegaan,” zeide ik tot den jongen, „en in geval van nood moet gij mij behulpzaam zijn. Ik sta u borg dat u niets kwaads zal worden aangedaan.”

De jongen keek mij aan met een paar schitterende, vriendelijke, donkere oogen, en volgde mij zonder een enkel woord te zeggen. Wij stonden nu op den drempel van een groot vertrek. In 't eerst meende ik, dat het geheel leeg was; dan evenwel zag ik een gezicht, dat ik niet licht zal vergeten. In het flauwe schijnsel van een ver-af geplaatste lamp bemerkte ik de gestalte van mejuffrouw Borrodale. Zij stond in een luisterende houding dicht bij een tafel, waarop een groote kooi stond met een prachtigen, West-Afrikaanschen, grijzen papegaai met een mooie roode staart. De vogel wreef met zijn bek tegen de houten latjes van zijn kooi, nu en dan klapte hij met de vleugels alsof hij iets wilde zeggen, en dan bedacht hij zich weer. Dicht bij het meisje, op zijn knieën gehurkt en een opiumpijp rookende, was een afzichtelijke Cingalees — de damp van de opium trok naar de kooi van den vogel.

Lucy Borrodale was één en al aandacht. Zij had niet de minste notitie genomen van mijn onverwachte komst; zij lette alleen maar op den papegaai. Zou hij haar zijn geheim openbaren of zou hij koppig blijven zwijgen?

Ik trad vlug op haar toe en legde mijn hand op haar schouder.

„Mejuffrouw Borrodale,” zeide ik, „ik ben gekomen om u te halen. Dank den hemel dat ik nog bijtijds kom! gij moet dadelijk met mij mede gaan.”

„Neen, neen,” zeide zij op verdrietigen toon; „waarom komt gij mij storen? De

papegaai wilde juist beginnen te spreken — en ik ga hier niet vandaan voordat hij mij zijn geheim openbaart. Stoor mij toch vooral niet weer."

„Gij moet dadelijk vertrekken," zei ik gebiedend; „de papegaai kent geen geheim — dat is een verzinsel — niets dan een verzinsel; gij moet dadelijk van hier gaan."

Terwijl ik die woorden zeide, stond de Cingalees op, legde zijn pijp neer en naderde mij. Ik zag dat hij tevens zijn hand in zijn gordel stak, en ik begreep dat zijn dolk het volgend oogenblik mijn hart zou doorboord hebben. Maar ik was hem te vlug. Met een plotselinge beweging greep ik zijn handen en hield ze stijf vast.

„Ga hier vandaan, mejuffrouw Borrodale," gilde ik haar toe. „Ga onmiddellijk; ik kom bij u, zoodra ik met dezen kerel heb afgerekend."

Hoe dapper zij ook was, toch zag ik in haar oogen een blik van schrik en afgrijzen.

„Maar ik kan u zoo toch niet alleen laten," zeide zij.

„Ga heen! ga heen!" gilde ik.

Zij begreep, dat ik meende wat ik zeide, en verliet het vertrek met tegenzin. De jongen van de jinrickshaw stond bij den ingang.

„Breng de dame dadelijk terug naar het Oriental Hôtel, en kom dan terug om mij te halen," zeide ik. Hij greep Lucy's hand en liep haastig met haar het vertrek uit.

„Welnu, oude schurk," zeide ik, mij tot den Cingalees wendende, „wat moet dit beteekenen?"

„Laat mij heengaan," smeekte hij.

„Niet vóórdat gij knielende de waarheid hebt gezegd. Wat deedt gij met de Engelsche dame?"

„Niets."

„'k Heb een revolver bij mij en 'k schiet je op de plaats dood, als je me niet dadelijk de waarheid vertelt. Als je mij alles mededeelt, zal ik je leven sparen."

Hij keek mij vlak in 't gezicht, en ziende, dat met mij niet te spotten viel, knielde hij.

„Ik werd er voor betaald," zeide hij. „Zij moest van nacht hier blijven, en als zij dan bewusteloos was geworden door den opiumdamp, moest ik haar —" Hij maakte een veelzeggend gebaar.

„En wie heeft u dat gelast?" vroeg ik.

Maar vóórdat hij kon antwoorden, bijna nog vóórdat de woorden over mijne lippen waren gekomen, ontstond er buiten een hevig rumoer — ik ontstelde, en de Cingalees maakte gebruik van het oogenblik, dat ik zijn handen wat minder stijf vasthield; hij trok zijn handen los en vluchtte uit het vertrek. In zijn angst liet hij gelukkig de deur achter zich open. Ik liep de gang in en een oogenblik later had ik het huis verlaten. Ik ging recht door naar het Oriental Hôtel, waar mejuffrouw Borrodale zich bevond. Ik vond haar in een toestand van hoogst zenuwachtige opgewondenheid.

„Waarom zijt gij gekomen?" zeide zij, „waarom kwaamt gij mij storen? Ik begrijp niets van al wat er is voorgevallen — en de papegaai zou mij zijn geheim verteld hebben. Hij klapte juist met zijn vleugels en ik kon zien, dat hij op het punt was om te spreken. Bahajee was ziek en kon niet met mij medegaan, en ik was te ongeduldig om langer te wachten. Ik wilde de Chank zoo gaarne in mijn bezit hebben en met u op de *North Star* naar Engeland terugkeeren. Ik drong er op aan om heden avond alleen naar het huis te gaan waar de papegaai werd bewaard. Bahajee deed zoo vreemd en trachtte mij te weerhouden, maar ik wilde niet naar hem luisteren. Ik betaalde dien ouden Cingalees om de opiumpijp te rooken, zooals de koopman, die overleden is, zoo dikwijls deed. Ik hoopte dat de damp van de opium den papegaai zou bewegen om zijn geheim mede te deelen. Hij begon aan mij te wennen, en zou zeker spoedig gesproken hebben; maar nu hebt gij alles bedorven, mijnheer Conway. Dat zal ik u nooit vergeven." Bij die woorden sprongen het jonge meisje de tranen in de oogen.

„Luister nu eens naar mij," zeide ik. „Alleen op verzoek van Bahajee ging ik naar u toe in het huis met den papegaai."

„Op verzoek van Bahajee? Wat wilt gij daarmede zeggen?"

„Wat ik u mededeel. Toen ik heden avond aan wal stapte, wachtte een Inlander mij op om mij een brief van hem te overhandigen. De oude man was stervende en bekende mij alles." Daarop vertelde ik haar de geschiedenis, die de stervende Bahajee mij met afgebroken zinnen had medegedeeld.

„De papegaai was een verzinsel," zeide ik tot besluit; „het geheele plan was beraamd — door wien, dat weet God alleen! Maar één ding is zeker, als ik niet bijtijds was gekomen, zoudt gij die plaats nooit levend verlaten hebben."

Zij werd doodsbleek. Een tijdlang zweeg zij, dan zeide zij ernstig — „En ik maakte mij boos en geloofde niet aan uw vriendelijkheid. Wilt gij het mij vergeven?"

„Er is niets ter wereld waarvoor ik geen vergiffenis zou willen schenken, nu uw leven maar gered is," hernam ik. „Ik moet u zeggen, mejuffrouw Borrodale, dat ik van avond doodsangsten heb uitgestaan — ik zou die uren niet gaarne nog eens willen doorleven."

Ik zag hoe haar handen trilden en hoe droevig de uitdrukking van haar gelaat was. Eenige oogenblikken later zeide zij, „wat moet ik nu doen?"

„Er is thans nog slechts één ding te doen," hernam ik; „gij moet met mij terug gaan naar Engeland."

„Wat! zonder de Chank?"

„Ik ben vast overtuigd, dat gij nu de Chank nooit meer zult krijgen. Ik geloof, dat uwe meening omtrent Quentin zeer gemotiveerd is, en als iemand haar in zijn bezit heeft dan is hij het."

„En zou ik dan onverrichter zake terugkeeren naar Engeland?"

„Gij komt ten minste toch nog terug. Als onze reis vertraagd was, als ik niet vernomen had.... mejuffrouw Borrodale, ik huiver nu nog bij de gedachte wat uw lot had kunnen zijn."

„Ik zie thans wel in, dat het een dwaasheid van mij was daarheen te gaan," hernam het jonge meisje; „maar gij weet niet half hoe mooi alles mij werd voorgesteld. Bahajee gaf mij de verzekering, dat de papegaai het geheim kende en het zeker zou mededeelen, als wij maar een middel konden bedenken om het verleden in zijn herinneringsvermogen op te wekken. Bahajee bedacht de opium-pijp, en toen werd de geheele zaak geregeld.

Hij keek om zich heen en greep mij plotseling bij mijn arm.

„Ik zou vanavond met hem naar het huis zijn gegaan. Maar twee dagen geleden werd zijn kleinzoon ziek. Nu geloof ik, dat Bahajee van niemand anders op de wereld houdt

dan van dien kleinen jongen; hij was dan ook doodelijk ongerust over 't kind. Gelukkig was ik bekend met ziekenverpleging; ik nam de zorg voor den kleine op mij en met Gods hulp is het mij gelukt den jongen in 't leven te behouden. Toen werd Bahajee zelf gisteren ernstig ongesteld, ik geloof een beroerte, en toen ik heden morgen naar hem toe ging, was hij te ziek om met mij mede te gaan, en bemerkte ik tot mijn verbazing, dat hij van gedachten veranderd was en wenschte, dat ik ook niet zou gaan. Daar wilde ik niets van hooren. Ik wilde de Chank nu eenmaal hebben; dit scheen de laatste kans te zijn om haar te vinden, en ik verlangde er naar om mijn grootvader voor zijn verdere levensdagen wat meer comfort te geven."

„Ik zie nu wel in, dat gij daar heen moest gaan," hernam ik; „maar nu moet ik u een oogenblik alleen laten — over een uur ongeveer hoop ik weer bij u te zijn."

Ik ging regelrecht naar Bahajee's woning. Ik verlangde er naar Bahajee te noodzaken mij den naam te noemen van den man, die een aanslag had gewaagd op het leven van mejuffrouw Borrodale, maar ik kwam te laat. Ik ontving het bericht, dat Bahajee een half uur te voren den laatsten adem had uitgeblazen. Ik ging naar het slaapvertrek en zag hem. De jinrickshawjongen was er, en het kleinzoontje zat op het bed van den ouden man. Hij speelde met een stuk speelgoed, dat de Engelsche miss hem had gegeven, en zag er vroolijk en gezond uit, wel een contrast met het doode gelaat, dat er in zijn laatsten slaap afschuwwekkender uitzag dan ooit te voren.

Nadat ik den jinrickshawlooper een flinke fooi had gegeven, verliet ik het huis en keerde terug naar het hotel.

„En nu kom ik met een verzoek tot u," zeide ik tot mejuffrouw Borrodale.

„En wat is dat?"

„Ik verzoek u nog heden avond met mij mede te gaan naar de *North Star.*"

„Van avond nog mede gaan naar de boot?"

„Ja; wij vertrekken weliswaar eerst morgen ochtend om negen uur, maar ik heb geen rust vóórdat gij veilig en wel aan boord zijt. Gij staat in betrekking met menschen, die niets of niemand ontzien en de Chank heeft een groote waarde. Kom, ga vlug uw koffers pakken, dan zal ik in dien tijd een rijtuig bestellen."

Aarzelend keek zij mij aan, toen zeide zij kortaf:

„Ik geloof, dat gij gelijk hebt."

In minder dan een half uur had mejuffrouw Borrodale alles gepakt, en zaten wij in het rijtuig, dat ons naar de boot bracht. Toen ik in mijn eigen hut te bed lag, had ik de voldoening te weten, dat mejuffrouw Borrodale veilig aan boord was van de *North Star.* Ik was te opgewonden om te kunnen slapen, en al was het Engelsche jonge meisje ook gered, ik bleef toch nog onder den indruk van een buitengewone en onverklaarbare gedruktheid.

Den volgenden dag, even vóór het vertrek van de boot, kwam Quentin aan boord. Ik stond niet ver van mejuffrouw Borrodale, toen hij de loopplank over ging. Hij keek op en zag ons beiden. Eén enkele blik op zijn gelaat was voldoende om de geheele zaak te begrijpen. Zijn gelaat werd lijkkleurig, zijn lippen beefden, hij wankelde bijna, maar plotseling zich herstellende trad hij op ons toe.

„Dat treft bijzonder," zeide hij. „Ik voelde haast, dat gij met dezelfde boot zoudt terugkeeren als ik, mejuffrouw Borrodale. Hoe gaat het u? En hoe is 't u gegaan met uw onderzoek — zijt gij goed geslaagd?"

Zij beantwoordde zijne woorden slechts met een lichten hoofdknik. Ik keek naar haar, en bemerkte, dat zij doodsbleek was.

„Mejuffrouw Borrodale gevoelt zich onwel," zeide ik ernstig.

Eerst dacht ik er over Quentin vast te grijpen, hem zijn verraad in de ooren te schreeuwen, en den kapitein te verzoeken hem gevangen te nemen en veilig over te brengen naar Engeland, maar bij nader indenken kwam ik tot het besluit, dat ik niet het recht had dat te doen; bovendien

schoot mij eensklaps het denkbeeld te binnen, dat hij naar alle waarschijnlijkheid de Chank in zijn bezit had en met zijn bagage mede naar Engeland nam. Als dat waar was, moest ik op mijn qui-vive zijn en zou mejuffrouw Borrodale misschien toch nog den schat terug kunnen krijgen.

Ik ging naar mijn hut om alles nog eens goed te overdenken. Wij waren reeds op onze terugreis. Over eenige dagen zouden wij weer in Engeland zijn. Quentin had er in 't minst geen idée op dat ik hem verdacht. Ik besloot dan ook hem niets te laten merken van mijne ware gevoelens. Ik ging naar mejuffrouw Borrodale toe en zeide haar hoe zij zich tegenover hem moest gedragen. „Blijf zooveel mogelijk in uwe hut," zeide ik. „Gij haat dien man en ik wantrouw hem ook. Hij was ongetwijfeld de ziel van het verraderlijk plan om u te dooden, dat ik nog juist bij tijds heb kunnen verhoeden. Maar het is nu ons doel om in 't bezit te geraken van de Chank, die ik vast geloof, dat hij bij zijn bagage heeft. Hij zou ze evenwel liever in zee werpen dan dat ze in uwe handen kwam, doch als het eenigszins mogelijk is, zullen wij er hem in laten loopen."

„Wat zijt gij voornemens te doen? En waarom kunt gij hem niet op den man af beschuldigen?" vroeg het jonge meisje.

„Omdat ik niet het minste bewijs heb," hernam ik, „en zonder bewijs heeft alle mogelijke argwaan niet de minste waarde. Ik ben bijna overtuigd, dat hij de Chank heeft. Zij was natuurlijk in Colombo te vinden, en een jong meisje, zooals gij, dat eerlijk te werk gaat, kan zich in vindingrijkheid niet meten met zulk een geslepen man als Quentin."

Zij zeide verder niets, en ik verwijderde mij om een middel te bedenken waardoor ik Quentin in de val kon laten loopen. Hij was een schrander man, die een groote zelfbeheersching bezat, en die voor zoover ik wist ook een goed karakter had, en toch was er niet de minste twijfel aan of hij was schuldig in deze zaak, het was bepaald zijn toeleg geweest om het jonge meisje te laten vermoorden. Er was alle reden om te gelooven, dat de Chank in zijn bezit was. Op welke wijze kon men haar nu doen overgaan naar de rechtmatige bezitster?

Plotseling, op een avond, kwam mij iets in de gedachte dat veel van een bezieling had. Als dat gelukte, waren wij er op eens. Volgens mijn plan moest de bagage van Quentin nauwkeurig onderzocht worden, zonder dat hij in het minst idée had, dat het met een bepaald oogmerk geschiedde. Bij 't begin van de reis had hij eens gezegd, dat hij bij Plymouth de boot wilde verlaten. Dicht bij Plymouth gekomen, begaf ik mij op het dek, want ik wist, dat ik op een gegeven oogenblik vlug moest handelen. Wij zouden daar vier en twintig uur blijven alvorens door te gaan naar Londen. Als altijd kwam de haven-detective Vernon aan boord, vergezeld door nog een tweeden agent.

„Ik kom uwe hulp inroepen," zeide ik.

„Met genoegen, mijnheer Conway," hernam hij.

„Ik heb nu geen gelegenheid," vervolgde ik, „om u alles uit te leggen, maar ik zou gaarne zien, dat de bagage van elken passagier die hier de boot verlaat, bij de douanen zeer nauwkeurig werd onderzocht."

„Contrabande goederen?" vroeg hij.

„Gij kunt het zoo noemen, als gij wilt," hernam ik, „maar ik kan op dit oogenblik niets meer zeggen, dan dat van deze zaak heel wat belangrijker dingen afhangen dan gij met mogelijkheid kunt gissen. Kunt gij mij behulpzaam zijn? Kunt gij er iets van zeggen aan de douanebeambten?"

„Dat geloof ik wel," antwoordde hij langzaam. Hij vertrok en ik deelde den kapitein mede, dat ik met de andere passagiers mede aan wal ging, daar ik een particuliere zaak had af te doen. Naar de loopplank gaande werd ik opgehouden door Quentin, die mij zijn hand toe stak.

„Vaarwel, oude jongen," zeide hij; „doe vooral mijn complimenten aan mejuffrouw Borrodale. Dit is een treurige reis voor haar geweest; ik hoop maar, dat zij niet te zeer teleurgesteld zal zijn."

„'t Is nog geen vaarwel," antwoordde ik; „ik ga met u mede naar Plymouth."

„Werkelijk," hernam hij; „voor zaken?" Over zijn gelaat gleed een bijna onmerkbare uitdrukking van angst.

„Ja," antwoordde ik. „Maar nu moeten wij gaan — zij wachten op ons."

Hij zeide verder niets. Wij stonden weldra op de kade en wij keken naar de ba-

„En dat alles heb ik aan u te danken," zeide zij.

gage van de passagiers, die werd overgebracht naar de douanen-loods.

„Hier komt mijn bagage," zeide Quentin. „Daar moet ik natuurlijk bij zijn — adieu!"

„Ik heb niets geen haast," zeide ik; „ik ga met u mede."

„Waarom?" vroeg hij, zich plotseling naar mij omkeerende. Er was iets onbeschofts in zijn toon, dat mij dadelijk opviel, en met mijn blik zocht ik Vernon, die vlak achter mij was. Mijn hart bonsde toen ik hem zonder een enkel woord te antwoorden in de loods volgde.

Quentin trad snel op de bank toe, waar men zijn bagage had neergezet. Een ambtenaar naderde hem en ik zag, dat Quentin den man handig een souverein in de hand stopte. De ambtenaar kreeg een hooge kleur, toen hij Vernon in 't oog kreeg — hij had hem blijkbaar eerst niet gezien, en gaf Quentin vlug het geld terug.

„Ik mag het niet aannemen, mijnheer; het is in strijd met de voorschriften," zeide hij zacht — daarop met een luide stem: „Hebt gij iets te declareeren?"

„Ja," hernam Quentin, zijn hand op zijn portemanteau leggende, „in dit pak zijn twee honderd sigaren."

De man deed de riemen los en Quentin nam er het kistje uit.

„Anders niet," vervolgde hij. Ik keek naar zijn gezicht. Dat was doodsbleek. 't Was hem duidelijk aan te zien, dat hij wist, dat ik hem gadesloeg.

„Wij hebben last om alles na te zien, mijnheer," zeide de ambtenaar. „Ik denk, dat men bevreesd is voor 't smokkelen van kant. Wees dus zoo goed al uw bagage open te maken."

Quentin keek om zich heen. Hij zag, dat de bagage van al de andere passagiers even nauwkeurig werd doorzocht. Er was dus geen ontduiken mogelijk. Met woesten blik keek hij om zich heen; op eens greep hij mij bij den arm en trok mij ter zijde. Ik voelde, dat zijn hand beefde.

„Ik moet u een oogenblik spreken," zeide hij.

„Wat is er?" vroeg ik.

„'t Is met mij gedaan! Mijn hemel! klaag mij niet aan. Als gij alles maar eens wist! Ik verkeerde in groote financieele moeielijkheden, en de verzoeking was te groot, de omkoopsom zoo ontzaglijk ruim! Ik ben geruïneerd, geheel geruïneerd!"

„Quentin, gij heb zoo laf hartig, zoo slecht, zoo gemeen gehandeld als maar eenigszins mogelijk is, maar het ligt niet op mijn weg om u aan de justitie over te leveren. Als ik het deed, zou ik zeker kunnen bewijzen —"

„Och, doe dat niet, doe dat niet!" zeide hij. Hij beefde zoozeer, dat hij tegen den muur moest leunen om niet op den

grond te vallen. De passagiers begonnen het reeds op te merken.

„Geef mij de schelp," zeide ik fluisterend, „dan kunt gij voor mijn part naar den duivel loopen; maar zorg, dat ik u nooit weer zie."

Hij zweeg een oogenblik, toen trad hij op den ambtenaar toe, die zijn bagage onderzocht. Er werden geen contrabandegoederen gevonden, maar in één groote doos, zorgvuldig in watten gepakt, was de heilige Chank. Quentin overhandigde ze mij zonder iets te zeggen, en daarop verliet hij de loods.

. . . .

Wat daarop volgde kan ieder zich beter voorstellen dan dat ik het kan beschrijven. Ik zal niet licht vergeten hoe overgelukkig mejuffrouw Borrodale was. Toen ik onlangs iets van Birchell en zijn kleindochter hoorde, waren zij menschen van geld, en waren zij in een grooter huis gaan wonen, want de Chank was teruggezonden aan den Nizam, die zijn belofte had gehouden, en de ropijen terug had gegeven, die Borrodale aan zijn vader had geleend. Mejuffrouw Borrodale is nu dus heel rijk, maar Quentin is voor goed uit Engeland verdwenen; en met Walter Harrison is het van kwaad tot erger gegaan; een paar maanden geleden werd hij gearresteerd wegens oplichterij. Hij moet dus zijn tijd uitzitten in de gevangenis. Nadat ik van mijn laatste reis was teruggekeerd, ging ik mejuffrouw Borrodale een bezoek brengen.

„En dat alles heb ik aan u te danken," zeide zij bij die gelegenheid. „Waarmede kan ik u toch mijn dankbaarheid toonen?" Ik meende, dat dit zeer wel mogelijk was op een wijze, die ik haar later zou uiteenzetten, maar tot nu toe heb ik dat nog niet gedaan.

(Het vertooningsrecht van alle in dit tijdschrift voorkomende tooneelstukken wordt voorbehouden volgens de Wet van 28 Juni 1881 en kan worden verkregen door tusschenkomst van den Redacteur, (Sarphatipark 32, Amsterdam), of rechtstreeks van de auteurs.)

De getruffeerde Kip.

EEN BEDRIJF

DOOR

JOZEF DE VREKER.

PERSONEN:

OSCAR.
SOPHIE, zijn vrouw.

Een net gemeubelde kamer.

EERSTE TOONEEL.

Oscar, Sophie.

Oscar, (*zit rechts voorgrond in een armstoel een dagblad te lezen*).

Sophie, (*is bezig de tafel te dekken voor drie personen*).

Sophie, (*na een oogenblik*).

Ziezoo, alles in orde! Als onze vriend Kieleman nu maar gauw komt?

Oscar, (*op zijn horloge ziende*).

Ja, 't is kwart vóór vijven.

Sophie.

Hij heeft toch gezegd dat hij vóór vijven hier zou zijn, niet? (*er wordt gebeld*) Ha!... daar is hij! (*af*).

TWEEDE TOONEEL.

Oscar, (*alleen*).

Goddank! Ik heb een razenden honger. Ah! die Kieleman is toch een oprecht vriend. Hij weet dat ik een dol liefhebber ben van kip met truffels en gisteren zond hij me zoo'n diertje, met een briefje er bij dat hij vandaag bij ons komt eten.

DERDE TOONEEL.

Oscar, Sophie.

Sophie, (*binnenkomende*).

Hij is 't niet.

Oscar.

Niet?

Sophie.

Neen, 't is een brief.... van hem, geloof ik.

Oscar, (*het schrift beziende*).

Ja. (*opent het briefje*) Hm! (*leest*)

Beste vrienden!

Een belangrijke zaak belet mij heden bij u te komen eten. Ik zal morgen het ontbijt bij u komen gebruiken; bewaar één enkel vleugeltje van de kip voor mij.

Uw oude, trouwe

KAREL KIELEMAN.

Sophie, (*uit het veld geslagen*).

Ah!... hoe jammer.

Oscar.

We zullen de kip heelemaal voor morgen bewaren.

Sophie.

Natuurlijk!... Een vriend als *hij* is...!

Oscar.

Aan wien we ons fortuin te danken hebben!

Sophie.

Die jou het leven heeft gered....

Oscar.

Die ons herhaaldelijk bewijzen van oprechte vriendschap heeft gegeven....

Sophie, (*beslist*).

We bewaren het kippetje tot morgen!

Oscar, (*evenzoo*).

Ja, heelemaal!

Sophie.

Ik heb nog ham in den kelder, nog wat koud vleesch van gisteren ook, we zullen ons daar vandaag dan maar eens mêe behelpen.

Oscar.

Goed, haal dat, en neem de kip maar meê.

(*Sophie af met de kip*).

VIERDE TOONEEL.

Oscar, (*alleen*).

We zouden wel ondankbaar zijn, als we dat kippetje zonder onzen vriend opaten.... 't Is wel jammer dat hij niet kan komen. Ik was er werkelijk op verlekkerd.... Maar, enfin!... we hebben 't nu toch morgen, bij het ontbijt.

VIJFDE TOONEEL.

Oscar, Sophie.

Sophie, (*op met een schotel, waarop koud vleesch, en een met ham*).

Er is meer dan genoeg. Kom, Oscar, ga aan tafel zitten, dan kunnen we dadelijk beginnen.

Oscar, (*gaat aan tafel zitten, doet zijn servet aan en bedient zich van koud vleesch en brood. Na eenige oogenblikken*):

Zeg, Phie, zou dat kippetje morgen niet bedorven zijn?

Sophie.

Welneen, man!

Oscar, (*na een oogenblik*).

Het smaakt me niet.

Sophie.

Die ham is wel wat zout.

Oscar, (*eet niet meer, zit peinzend voor zich uit te staren*).

Sophie.

Waar denk-je aan, Oscar?

Oscar.

Ik?... ik dacht aan.... aan.... (*maakt met het hoofd een beweging naar de middendeur*).

Sophie.

Ik ook!

Oscar, (*snuffelend*).

Ruik-je het niet?

Sophie.

Ja, 't is net of ik de truffels ruik.

Oscar.

Je hebt de deur van den kelder toch wel goed dicht gedaan? Als de kat eens....

Sophie, (*verschrikt*).

Hè?... of ik.... (*denkt na*). 'k Weet niet.... Toe, Oscar, ga eens even zien.

Oscar, (*onder het heengaan*).

Verbeeld-je dat de kat.... (*af*).

ZESDE TOONEEL.

Sophie, (*alleen*).

Wij bewaren het voor morgen en de kat zou.... Ik mag er niet aan denken. (*oogenblik stilte*).

(*Dan gaat Sophie naar de middendeur en roept naar buiten*).

Oscar! Oscar! Was ze dicht? (*Oscar bromt achter iets van: „Wel ja!"*)
Hoe kon ik zoo nalatig zijn om die deur open te laten staan.

ZEVENDE TOONEEL.

Sophie, Oscar.

Oscar, (*komt op met de kip*).

't Is niets! 't is niets!... De deur was dicht. Maar ik vind toch dat het kippetje hier veiliger is dan in den kelder. (*Hij heeft de schotel intusschen op de tafel gezet.*)

Sophie.

't Ziet er smakelijk uit, hè?

Oscar.

Ja!... en te meer daar we bijna van honger sterven.

Sophie.

Dat is onze eigen schuld. Kieleman laat ons toch vrij er naar goedvinden over te beschikken.

Oscar.

Als we maar één vleugeltje voor hem bewaren, 't is zoo.... 't Is ook het beste wat er aan is.

Sophie.

Kieleman is een kenner van fijne brokjes.

Oscar.

Zeg liever dat het gulzigheid van hem is.

Sophie, (*vergoëlijkend*).

O!... Hij stelt zich tevreden met één vleugeltje, en de kip is toch heelemaal van hem.

Oscar,

Jawel!... We mogen er naar kijken, maar aankomen niet.

Sophie.

Er aan komen mogen we wel; hij schrijft het toch.

Oscar.

Dan zie ik ook niet in waarom we.... Allo, allo! Ik ken Kieleman, 't is een beste kerel, hij zal het ons niet kwalijk nemen.

Sophie.

O, wat dat betreft.... ik ben zeker dat hij niets zeggen zal als we er elk een klein stukje van nemen.

Oscar.

Elk een klein stukje, ja!... Weet je wat, we zullen hem zeggen dat jouw moeder ons onverwacht op het lijf is gevallen en hier is blijven dineeren.

Sophie.

Waarom?... 't Schijnt wel dat je bang bent voor Kieleman.

Oscar.

Bang?... ik?... Laat hij eens een haar van mijn hoofd krenken.... dan zal je zien of ik bang voor hem ben. Ik ken Kiel.... al dertig jaar.... ik kan hem dus best beoordeelen. 't Is een goeie, beste, brave kerel, dat stem ik toe, maar moedig?!.... ça c'est une autre affaire!

Sophie.

'k Heb het wel altijd gedacht. Hij bluft veel te veel op zijn moed.

Oscar.

O ja, bluffen kan hij.... en liegen niet minder.

Sophie.

Weet je wat we zouden kunnen doen?

Oscar.

Wel?

Sophie.

Elk een goed stuk van de kip nemen; we zullen dan zeggen dat mijn broer met mijn moeder is meêgekomen.

Oscar.

Laten we maar dadelijk beginnen. Desnoods kunnen we zeggen dat je broer's vrouw er ook bij was.

Sophie.

Ja! Maar.... aan de truffels komen we niet.

Oscar, *begint te snijden.*

Neen, o neen, die bewaren we voor Kieleman.

(*Beiden etcn met smaak.*)

Sophie, (*na eenige oogenblikken*).

Welke wijn zullen we hem morgen bij het kippetje geven? Ik had gedacht: als we een flesch van onze oude bourgogne....

Oscar.

Hoe kom je daarbij? We hebben er nog maar zes flesschen van. Laten we die maar bewaren als er vreemden komen. Als we ons voor dat stukje kip moeten ruïneeren, dan is het geen cadeau meer.

Sophie,

Ja.... maar Kieleman verdient het toch wel dat we....

Oscar.

Als men voor een vriend complimenten moet maken, dan is 't de moeite niet waard vrienden te hebben.

Sophie.

Jawel, 't is zoo, maar.... een goed glas wijn doet toch altijd plezier.

Oscar.

Maar, menschlief, hij mag immers geen wijn drinken; de dokter heeft het hem verboden! Hij mag alleen maar water drinken.

Sophie, (*verbaasd*).

Is hij dan ziek?... Kieleman?... Daar heb ik nooit iets van gehoord of bemerkt.

Oscar.

Geen wonder, hij houdt zich zoo goed hij kan; hij zet zijn beste beentje altijd voor, als hij onder de menschen is. Men leidt niet ongestraft een leventje, zooals hij achter den rug heeft.

Sophie.

Hoe dat?

Oscar.

Jaren lang heeft hij er zijn werk van gemaakt zich in gelukkige huishoudens te dringen en.... er zijn vele ongelukkige huishoudens, die hij op zijn geweten heeft.

Sophie.

Wat vertel je daar?... Ik moet eerlijk zeggen: tegenover mij heeft hij zich altijd zeer betamelijk gedragen, hoogst gepast.

Oscar.

Dat geloof ik wel!.... Omdat hij wist dat ik hem kende en een oog in 't zeil hield. Maar mevrouw Van Heul.... is hij tegenover haar ook altijd zoo betamelijk geweest?

Sophie.

O, ja.... maar dat is een weduwe.

Oscar.

Hij heeft er genoeg meê te koop geloopen. Die broche van 500 pop, die hij haar op haar verjaardag cadeau heeft gegeven.... De heele stad wist het.

Sophie, (*verontwaardigd.*)

500...!! Een cadeau van 500 gulden aan die nuf!! En op mijn verjaardag geeft hij mij, de vrouw van zijn besten vriend....

Oscar.

Een vriendschap, die al dertig jaar duurt....

Sophie.

Mij geeft hij een ringetje van hoogstens 50 gulden!!

Oscar.

Ja, maar wij zijn ook maar vrienden van hem! Als jij een mevrouw Van Heul was....

Sophie, (*van uit de hoogte*).

Oscar! ik verbied u mij met die vrouw te vergelijken. Zoo'n schepsel!

Oscar, (*na eenige stilte*).

Zeg, Fietje, wat zou je er van denken.... als we elk nog een achterboutje namen? (*Snijdt twee achterboutjes af, waarvan hij er één aan Sophie geeft en de andere zelf neemt. Als hij enkele oogenblikken heeft zitten eten.*) Zie, als ik er goed over nadenk, dan moet ik toch zeggen dat hij een verduivelde égoïst is. Toen hij ons dat kieken zond, heeft hij tot zichzelf gezegd: ik stuur die kip, vraag mezelf bij hen te dineeren, dan geven zij me daarbij: soep, twee plats groenten, dessert en een goed glas wijn. O, ik ken hem! 't Is een égoïst.

Sophie.

Maar....

Oscar.

Als hij geen égoïst was, zou hij dan zoo gehandeld hebben? Noem je dat een kip geven als je jezelf er bij vraagt om hem te helpen opeten? Had hij dat niet gedaan en 'm ons gewoon gegeven, dan hadden we het beest tot Zondag kunnen bewaren. We krijgen dan juist lui te dineeren; we hadden dan goedkoop een plat gehad waar we eer meê zouden inleggen: een getruffeerde kip. Ach, praat er me niet van. 't Is een égoïst! Duizenden malen heeft hij er me de bewijzen van gegeven.

Sophie.

Toch heeft hij ons een grooten dienst bewezen met dat geld in onze zaken te steken.

Oscar, (*luchtigjes*).

O ja, die 25,000 gulden, die hij ons geleend heeft. Maar dat was geen dienst die hij ons bewees!... Dat deed hij om het recht te hebben zijn neus in mijn zaken te steken. En wat heeft hij er niet op aangedrongen dat ik de fabriek zou overdoen en van onze rente gaan leven.

Sophie.

Wel, dat was toch goed van hem gemeend.

Oscar.

Ja.... jawel!... goed gemeend!... Hij was bang — als ik in den handel bleef — dat wij rijker zouden worden dan hij. Hij is zoo gelukkig als hij anderen met zijn fortuin kan verpletteren!... Ik neem wat truffels. Hij heeft geschreven dat we maar één vleugeltje voor hem moeten bewaren. (*Hij heeft truffels genomen, eet even, dan*) Hij heeft zeker gedacht dat we erg bedroefd zouden zijn omdat hij vandaag niet komt. Hij beeldt zich zeker in dat we morgen van vreugde om de tafel dansen, als hij komt.

Sophie.

Hij is er dom genoeg voor om dat te gelooven.

Oscar.

Zeg dat wel!... hij heeft waarachtig het buskruit niet uitgevonden. Zij hebben hem er al wat dikwijls in laten loopen.... de vrouwen vooral! Zij kunnen trouwens alles van hem gedaan krijgen.... Als hij een hond ziet met een vrouwenhoed op, dan gaat-ie er achteraan. Een rok rond den grooten mast van een schip gebonden, zou hij nazwemmen tot in China.

Sophie.

Een bewijs dat hij een goed zwemmer is.

Oscar.

Een goed zwemmer.... hij?... O!... o ja!... je meent van toen.... Jij gelooft dus ook al dat ik hem het leven verschuldigd ben?

Sophie.

Dat is dan toch ook zoo.

Oscar.

Neen, dat is niet zoo! Ik was niet op het punt van te verdrinken, ik lag op den bodem na te denken wat ik doen moest. Hij beeldde zich in dat ik bedwelmd was en daarom onder bleef.... Hij dook me

op, maar ik verkeerde niet in levensgevaar. En daarbij.... destijds was hij verliefd op een rijk meisje, en hij hoopte haar hart te zullen veroveren als op zijn borst een medalje prijkte van moed en zelfopoffering.

Sophie.

Ik heb werkelijk altijd gedacht dat hij je het leven had gered.

Oscar.

Ik heb hem toch ook het leven gered. (*op een beweging van Sophie*). Wel ja! Op zekeren dag dat hij in onze fabriek was, ging hij te dicht bij het tandwiel staan en toen schreeuwde ik hem uit alle macht toe: „Pas op! pas op!" — We zijn dus quitte.

Sophie.

Ja.... maar hij heeft zijn leven voor jou in gevaar gebracht.

Oscar, (*met nadruk op elk woord*).

Zijn-leven-voor-mij-in-gevaar?! Was ik dan soms niet aan het gevaar blootgesteld?... voor het gerecht te moeten verschijnen als hij door de machine verpletterd was?

Sophie, (*toestemmend knikkend*).

Daaraan heb ik niet gedacht.

Oscar.

O zoo!... (*na een stilte*) Geef me nog een stukje kip.

Sophie.

Er is niet meer.

Oscar.

Wat?... is 't op?... Maar dan was het niet anders dan vel en been!

Sophie.

Er is nog maar alleen dit éene vleugeltje voor Kieleman.

Oscar.

Neen, neen, neen!... dat blijft voor hem!

Sophie.

Hij mag het hebben.

Oscar.

Als hij morgen soms niet komt, dan laten we het naar zijn huis bezorgen.

Sophie.

En veronderstel nu eens dàt we het opaten.

Oscar, (*streng*).

Sophie, zeg dat niet!

Sophie.

Ik zeg niet dat we het zullen doen, ik veronderstel het maar. Wat zou het dan nog?

Oscar, (*droogjes.*)

Veronderstel het zelfs niet.

Sophie.

Ik wil er alleen maar mee zeggen: dat een ander, in onze plaats, honderd goeie uitvluchten zou vinden om....

Oscar, (*bedenkelijk*).

Honderd uitvluchten.... en goeie?... dat zou, dunkt me, moeilijk zijn. Of.... je zou hem onmogelijke dingen op zijn mouw moeten spelden.

Sophie.

Volstrekt zoo onmogelijk niet! Als we nu, bijvoorbeeld, eens aan Kieleman zeiden, dat we zijn briefje niet ontvangen hebben

Oscar, (*bestraffend*).

Sophie!

Sophie.

Ik zeg nog eens: 't is een veronderstelling.

Oscar, (*na een stilte opeens*).

Sophie, laten we trekken wie van ons tweeën het vleugeltje opeet.

Sophie.

Neen, dat niet, ik moet er ook mijn deel van hebben. We zullen het samen opeten.

Oscar.

Mij goed! (*snijdt het vleugeltje in tweeën; de eene helft geeft hij aan Sophie, de andere helft behoudt hij voor zich*).

Sophie.

Dus, 't is afgesproken, hè? we hebben zijn briefje niet ontvangen.

Oscar.

Neen, we hebben niets ontvangen.

(*Zij eten gulzig terwijl het gordijn valt*).

BOEK EN TIJDSCHRIFT.

De rondwandeling is weer gebeurd. Nu ga ik verhalen van mijn ontmoetingen. Allereerst weer

DE ARTIKELEN.

In **De Gids** en in **Onze Eeuw** elk een politiek artikel.

In *Onze Eeuw*, dat het maandblad van den oud-liberalen vleugel blijft, geeft de Redacteur der Nieuwe Courant, mr. K. J. Plemp van Duiveland, een beschouwing over het nieuwe Kabinet, die met bedoeling den titel draagt „De Kuyper-koers".

Want het Kabinet dat wij nù hebben, is vooral een éénhoofdig. De leider en bezieler ervan is dr. Kuyper.

Niemand, zegt mr. Plemp, heeft er een oogenblik aan gedacht, onzen minister van Buitenl. Zaken in 't debat te betrekken, omtrent het bekende optreden onzer Regeering in de Boerenzaak.

Had Min. Cruys moeten aftreden omdat hij zijn schip niet kreeg, werd onze min. v. Waterstaat of van Oorlog door een ander titularis vervangen, het kabinet zou hetzelfde blijven, want — het is hèt ministerie van onzen Premier, naar diens eigen wensch en eerzucht, gelijk de schrijver wil aantoonen.

Hij gaat dan na wat het ministerie beleefde en wat het nog naliet, en komt dan tot de slotsom, dat waarschijnlijk dr. Kuyper zal beproeven de eerste vier jaar van zijn ministerieel bestaan door te komen onder vermijding van al wat zijn coalitie-ministerie uiteen zou kunnen rukken of de kiezers in 't algemeen verschrikken. Om dan, vaster in 't zadel en vrij van de afhankelijkheid van Christ.-Historischen en Vrij-A.-R., voor den dag te kunnen komen met zijn eigenlijk program, de Christelijke democratie te bevredigen naar Pruisisch-autoritair model, en vermoedelijk ook met protectionisme.

Daarom meent mr. Plemp, dat de liberalen die in Amsterdam IX den heer Bijleveld hielpen kiezen, daarover nog wel berouw konden krijgen.

„Aan deze beschouwingen (eindigt hij te bekennen) ontbreekt de conclusie, met name betreffende hetgeen de naaste toekomst voor de liberalen bevat. Er is onder hen een nog half bedekte gisting ontstaan, die eenmaal tot een of meer nieuwe verschuivingen en formaties kan leiden van de bestanddeelen der half ontbonden — maar daarom nog allerminst ten doode bestemde — liberale partij. Voor hen, Unie-liberalen of niet, is de politieke toestand thans moeilijker dan ooit; hun beste troost is voor het oogenblik, dat zij tot de minderheid behooren."

„De meerderheid, haar voortbestaan zoowel als haar politiek succes, hangt voor een onberekenbaren tijd van éénen man af, dr. Kuyper. Hij dekt haar onvoldoende regeerkrachten, haar gemis aan samenhang en eenheid van doel, haar grove onhandigheid (het amendement De Waal Malefijt bij de behandeling der Militaire Straf- en Tuchtwetten!) door zijn persoon. Men denke zich voor één oogenblik hoe het daar gesteld zou zijn, indien hij plotseling van het tooneel verdween!"

„Wat ook de toekomst voor de „liberale partij" in zich verborgen houdt — en dat het eens weer een aandeel in de regeering des lands zal zijn, houd ik voor zeker — voorshands heeft zeker niet één van haar

groepen reden om te wenschen, dat zulk een verdwijning nabij zij."

* * *

In *De Gids* is het 't optreden van onzen nieuwen kolonialen Minister Van Idenburg dat den heer mr. C. Th. van Deventer aanleiding geeft nog eenmaal Nederland's Eereschuld aan Indië te bespreken, en met een „bemiddelings-voorstel" voor den dag te komen.

Door aanhalingen levert hij eerst het bewijs dat de nieuwe Minister aan zijn zijde staat, wat betreft onze zedelijk-geldelijke verplichtingen jegens Indië. De heer Idenburg heeft erkend dat het onrechtvaardig is, dat Nederland Indië 4 millioen p. jaar laat betalen voor zijn schuld van 100 millioen gulden, terwijl Indië vóór 1877 140 millioen gulden aan Nederland heeft moeten afstaan.

Mr. Van Deventer gaat nu nà, dat Indië die 4 millioen gulden jaarlijks broodnoodig heeft voor het afschaffen van heerendiensten en het verzekeren van behoorlijk ambachtsonderwijs. Maar dan komt in de tweede plaats een kapitaal van èen honderd millioen, voor Indië benoodigd tot de uitvoering van irrigatie-werken en de verbetering van de haven van Soerabaja.

En hoewel Mr. Van Deventer meent, dat Indië er recht op zou hebben aan het moederland beide dingen te vragen, erkent hij dat er geen sprake van zou wezen, dit nu gedaan te krijgen.

Daarom komt hij nu voor den dag met wat hij zijn bemiddelingsvoorstel noemt. Dit zou hierin bestaan: Nederland neemt de bestaande Ind. leening geheel voor zijn rekening en sluit voor Indië een nieuwe leening van 100 millioen gulden, onder bepaling dat Indië in elk geval de eerste tien jaar de rente en aflossing op haar rekening krijgt.

Feitelijk dus komt dit bemiddelingsvoorstel eenvoudig neer op het leenen door ons land van *ƒ* 100.000.000, ten behoeve van Indië.

Wij worden belast met 4 millioen p. jaar doch Indië niet met dit bedrag òntlast.

En wil men dus 4 millioen p. jaar aan afschaffing van heerendiensten en ambachtsonderwijs besteden, dan zal dit moeten gebeuren uit de gewone middelen, op te brengen door de Ind. bevolking.

Heeft die zooveel méer draagkracht?

* * *

Grenzend aan de politiek: het artikel van Jhr. Mr. Smissaert in *Onze Eeuw* over feministische pleidooien.

Dat zijn het reeds bekende boek van de Amerikaansche Mrs. Swiney (vertaald door Martina G. Kramers) „Het ontwaken der Vrouw". — En een brochure van Anna Polak: „Vrouwenwerk in Nederland".

Het laatste komt deze maand nog niet aan de beurt. Maar het Amerikaansche wordt door Jhr. Smissaert uit en door elkaar gehaald, met 't gevolg dat er een hoop tegenstrijdigheden te voorschijn komen. Mrs. Swiney vindt de vrouw zoo voortreffelijk, zoo hoog staand, en tegelijk intellectueel toch weer ten achterstaand bij den man; zij verheerlijkt haar om haar moederschap en wil haar tegelijk in de Staatkunde brengen. En 't eind van haar uitvoerig betoog schijnt dat zij den lezer (misschien de gevleide lezeres niet!) geheel in de war laat.

En de politiek?

Die schijnt vooral in de later te behandelen brochure van Anna Polak de eereplaats te hebben.

* * *

Het Kortrijksch Nederlandsch Taal- en Letterkundig-Congres doet nog nagalmen hooren in onze tijdschriften.

Onze Eeuw brengt er een hoogst enthousiast artikel over van onzen Leidschen geschiedenis-professor P. J. Blok.

Prof. Blok kan zich eigenlijk maar niet begrijpen, waarom zooveel ouderen en jongeren op die Congressen blijven neerzien. Omdat er vermakelijkheden aan vastzitten? Omdat men veel doet aan gezelligheid? Omdat wijsneuzige journalisten er eenmaal den draak mee steken? Omdat men er niets zou leeren? Omdat ze tot niets ernstigs deugen? — Maar volgens den zeer rose-gebrilden Hoogleeraar is dat gezellig samenzijn met stamverwanten juist heel nuttig! — Viel er wèl wat te leeren! — Was het verschijnen van al die Noord-Nederlanders vooral in het half-verfranschte Kortrijk een uitnemende aansporing voor het insluimerende Vlaamsche leven, en werd het Congres hoogst belangrijk door de behandeling van Stambelangen, vooral voor Zuid-Afrika!

Al wat de hoogleeraar hier opsomt, heeft zeker zijn betrekkelijke waarde. Maar dat is dan ook te danken aan het feit dat dit laatste Congres eindelijk al weer een voorzichtigen stap verder zette in de nu eenig mogelijke richting.

Het *Letterkundig*-Congres is dood, morsdood. Maar er is alle reden van bestaan voor een *Algemeen Nederlandsch Congres*, dat dan wel ook het oog moet houden op onze letterkunde, wat haar verspreiding en bekendmaking betreft, maar zich onthouden van alle „aesthetisch" gezeur er over. Een Congres dus van belangstellenden, voorgelicht door deskundigen, waar noodig; maar dat geen deelnemer *per se* tot een „letterkundige" stempelt.

Dan kan men er weer komen zonder zich te compromitteeren.

Een *tweede* nagalm laat zich hooren in *Vragen v. d. Dag*, waarin de heer K. ter Laan probeert een indruk te geven van de herdenkingsfeesten van den Gulden Sporenslag en Kortrijk, en hij in 't vervolg ook nog van dat Congres zal gaan vertellen.

Heel erg interessant is dit evenwel niet.

* * *

Over het bodemvraagstuk wordt gehandeld in *De Vragen des Tijds* en in het *Landbouwkundig Tijdschrift*.

In *Vr. d. T.* is het een Haarlemmer, de heer K. Reyne, die *Onteigening* en *Grondbelasting* samen neemt, omdat hij meent dat beide niet afzonderlijk te behandelen zijn.

Onze grondbelasting, zegt hij, geheven van de belastbare „*opbrengst*", is dus feitelijk een belasting op het inkomen, maar gansch onzuiver, omdat aftrek van hypotheekschuld niet is toegelaten, en de belasting met de *werkelijke* opbrengst geen rekening houdt. Toch is 't geen bedrijfsbelasting, want de eigenaar, niet hij die den grond behandelt of bebouwt, betaalt. Ook wordt zij niet geheven met 't oog op 't speciale voordeel, den landeigenaar uit den groei der gemeenschap toevallend; is zij geen administratieve heffing, geen verbruiks- of verteringsbelasting. Aldus hangt zij als belasting geheel in de lucht en is alleen te verklaren als een overblijfsel der landsheerlijke rechten, toen de bodem eenvoudig als zekerst belasting-object gebruikt werd. Haar groote fout is bovendien, dat zij allerminst de waarde-vermeerdering, door maatschappelijke invloeden ontstaan, treft, en zich niet in alle zwaarte doet gevoelen, zoodra de handelswaarde stijgt boven de gebruikswaarde, en dus conjunctuurwinst voor den eigenaar ontstaat.

Nadat hij nu tevens in het licht heeft gesteld, hoe de Onteigeningswet practisch ten gevolge heeft, dat de Gemeenschap, die voor gebruikswaarde haar belasting heft, bij onteigening de hoogere handelswaarde te betalen krijgt, gaat schr. — geheel in de richting van mijn brochure „*De Nood der Gemeenten*" — er toe over, een grondbelasting volgens eigen aangifte te verdedigen, die tevens maatstaf voor onteigening zou wezen; de heffing te innen naar klasse-indeeling onder klimmend percentage en met aftrek van verschuldigde hypotheekrente.

Dit laatste, hoewel oogenschijnlijk billijk, opent natuurlijk de deur heel wijd voor een algeheele ontduiking der belasting.

* * *

In het *Landb. Tijdschr.* is het 't slot van de Studies des heeren A. J. van Schermbeek, te Wageningen, over *de Wetgeving* en *de Bodemkultuur* in ons land. Hoe dood-jammer dat de heer S. absoluut de kunst niet verstaat helder door te denken en zijn gedachten uit te drukken! Hij heeft zeker belangrijke dingen te zeggen, maar rammelt zoo in het vertellen, dat een argeloos lezer er 't hoofd bij verliest. Nog gezwegen van zijn stijlbloempjes als deze: „dat onder den invloed van het Romeinsche Recht de plicht (om het eigendomsrecht ook dienstbaar te maken aan het algemeen belang) *als evenknie van het recht op den voorgrond trad!*"

Je ziet 't zóo gebeuren.

De heer Schermbeek, voor zoover ik zijn bedoeling vatten kon, wil het eigendomsrecht van den bodem verbinden aan het gebruiksrecht. Het pachtstelsel leidt tot grove onbillijkheid en het verdeelen der gronden op verkeerde wijze belemmert de cultuur. Daarom zou hij willen bepaald zien, dat alleen hij grond kan koopen, die hem ook bebouwen wil; dat samenhangende gronden, die tot heden een bedrijfseenheid vormden, bij verkoop niet gesplitst mogen worden. Hypotheken mogen alleen worden ingeschreven ten name van zedelijke lichamen; aflossing van hypothecaire schuld kon alleen geëischt worden, als de op de registers ingeschreven interest onbepaald bleef. — De pachter moet bij 't opgeven van zijn pacht de gebouwen tegen schatting overdoen. Hij moet ook koopmansboeken houden. De schrijver hoopt, dat de maatregelen, welke hij voorstaat, afdoende zullen zijn. (hij schrijft: „doortastend", doch ik geef wat hij blijkbaar bedoelt.) Beter dan een grondbelasting acht hij een inkomstenbelasting, die met de uitkomsten van het bedrijf rekening kan houden. Wat voorts het kadaster aangaat, bepleit hij samenwerking van de landtriangulatie, de militaire verkenners en

de landmeters van het kadaster, die elkaar hun uitkomsten meedeelend, ons ten leste aan een kadaster met bewijskracht zouden kunnen helpen. In den arbeider-landbouwer ziet hij een ietwat gevaarlijk concurrent met den echten kleinen landbouwer, daar die arbeider, steunend op zijn inkomsten, alvast een opdrijving der grondwaarden zou kunnen veroorzaken. Hij zou hem echter willen toelaten als vruchtgebruiker van den grond, die zijn *loonheer* (!) blijft toebehooren; een sociaal monstrum, waardoor de arbeider geheel in de macht van dien loonheer (!) vallen zou, en dat de heer S. nog wel eens nader bekijken mag. Dat geen ontginning begonnen moet worden, als er geen plan bestaat die voort te zetten, kan men hem echter toegeven, en hij geeft verstandige opmerkingen over hetgeen de Gemeenschap als groot-grondeigenaar ook voor onze recidivisten met haar onginningen zou kunnen doen. Eindelijk besluit hij met eenige opmerkingen over 't geen het Hooger Landbouwonderwijs zou moeten wezen, en hoe het vooral zou moeten doen kennen de „Stelling" (lees: de plaats), die het bedrijf der bodemkultuur in 't geheele volkshuishouden behoort in te nemen.

In ditzelfde nummer van het *Landbouwkundig Tijdschrift* geeft de heer J. Smid het eerste deel eener beschouwing over het klein Landbouwbedrijf, naar aanleiding van een opstel van een Duitsch socialistisch auteur Dr. Alfred Nossig: *„Die moderne Agrarfrage"* — waarin deze tot de erkentenis komt, dat het klein bedrijf in den landbouw in Frankrijk en Duitschland het gewonnen heeft van het groot bedrijf. Een verschijnsel dat ongetwijfeld de theorie van Marx in dit opzicht niet staaft — en dat niet weinig te danken is aan den invloed der Co-operatie, door beide auteurs uitvoerig nagespeurd.

* * *

Een kleine rubriek van bespiegelende artikelen:

In *Onze Eeuw* een polemiek van Dr. J. D. v. d. Waals over: het vrije wils-probleem, bestrijding eener beschouwing van den Groningschen Hoogleeraar Heymans, onlangs in *De Gids* verschenen. Prof. Heymans heeft toen een onderscheid gemaakt tusschen fatalisme en determinisme. Het fatalisme verklaart dat de oorzaken der handelingen buiten den mensch liggen; het determinisme zoekt die in den mensch. Daarom behoeft dan de loochening der vrijheid van den wil geen ontkenning der moraal te worden. Doch dr. v. d. W. noemt, wat de fatalisten aanduiden als gelegen buiten den mensch, „voorwaarde" geen „oorzaak" van het gevolg; ontkent daarmee dat de deterministen de verwijten tegen hun leer zouden mogen afschuiven op het fatalisme, en besluit dat wie determinist wil zijn zonder de moraal te loochenen, zich, als Dr. Bierens de Haan en de profeet Paulus, toen die de Voorbeschikking verkondigde, de oorzaak onzer handelingen in een mystieke kracht buiten ons zal hebben te zoeken.

Eenigszins gelijksoortig het artikel in de *XXe Eeuw* van dr. de Boer over de Geschiedbeschouwing van een Arabisch schrijver Ibn Chaldoen (1332—1406). Er is daarin veel, dat nu nog waarheidsbeteekenis voor ons heeft, van een vooruitzienden geest:

„Alle eigenaardigheden van het kultuurleven vertoonen zich het duidelijkst in de steden. Deze vertegenwoordigen het derde en laatste stadium in de ontwikkeling der maatschappij. Dat de stad van lateren oorsprong is blijkt reeds daaruit, dat de meeste stedelijke familiën afkomstig zijn van het land of uit kleine dorpen, *vanwaar voortdurend nieuw bloed moet worden toegevoerd.* Sommigen zetten zich in de stad neder om er vredig hun leven te genieten, anderen om er een bestaan te vinden. De produkten van het stedelijk handwerk worden geruild tegen de voortbrengselen van den landbouw, eerst direkt, al spoedig echter door middel van geld. Met de opkomst van steden komt namelijk het geld- en muntwezen op. Door de verdeeling van den arbeid tusschen stad en land eenerzijds, tusschen de verschillende beroepen in de stad anderzijds, stijgt de produktie aanvankelijk snel. Hoe meer dientengevolge de bevolking toeneemt, des te hooger klimt de welstand. Na het noodzakelijke wordt er nu naar het nuttige gestreefd, na het nuttige ontstaat de wensch naar het overbodige. Zoover gekomen wordt dit streven op den duur verderfelijk, doordat de onnatuurlijke behoeften sneller aangroeien dan het vermogen om ze te bevredigen. Dan worden er schulden gemaakt, die ten ondergang voeren.

„Oorspronkelijk is eerlijke arbeid de hoofdbron van welvaart geweest. Naarmate men zich echter van de eenvoudige natuur afwendt, schept men andere bronnen van bestaan.

„De stadslucht maakt niet vrij. Behalve armen maakt zij ook rijke slaven, omdat welstand de wortel is van weelde en weelde verweekelijkt. Met de door de vaders verworven rijkdommen spelen de kinderen.

Het karakter van den mensch-in-weelde is het verpersoonlijkste kwaad. De mensch is geen mensch meer, als hij zich zelf niet meer kan verschaffen wat voor hem noodig en nuttig is, als hij niet langer van zich kan afweren wat hem schadelijk zou zijn. De arme rijke komt in zijn weelde om: als de zijdeworm spint hij om zich heen een kostbaar weefsel, om daarin te sterven. Weinig beweging, slechte lucht, onmatigheid in spijs en drank en liefdegenot maken den stedeling ziek, lichamelijk en geestelijk. De man is verwijfd, goed gekleed en geestig geworden. Achter zijn muren met sterk garnizoen zich veilig wanend, verliest hij behalve de kracht ook den moed om zich te verdedigen. Schoolmeester en politieagent ontnemen hem dan nog het geringste zelfvertrouwen, alle onafhankelijkheidsgevoel is er uit."

Het is noodig dat frissche woestijnlucht de kultuuratmosfeer ontsmet."

En zoo meer. Wat Ruskin in de 19e eeuw met andere woorden weer heeft kunnen herhalen. —

De wereld draait! —

* * *

Ik kom nu aan de „wetenswaardigheden".

Daar is allereerst het zeer uitvoerig artikel in *Onze Eeuw* van Dr. J. H. Holwerda over: „Een Grieksch Lourdes", alweer dus een soort lesje in den cirkelgang der menschheid. Want reeds vier eeuwen v. Chr. kwamen de Grieken met hun kwalen naar den tempel van Asklepios, den geneesgod, te Epedauros, om daar een nacht door te brengen waarin hun, als uit gevonden opschriften blijkt, in een visioen de God verscheen en op zeer drastische wijze genezing aanbracht, door bijv. hun hoofd af te snijden, 't kwade bloed te laten wegloopen en dan het hoofd er weer op te zetten. Wie belang stelt in de geschiedenis der menschelijke geneeszoekerij, moet vooral dit artikel niet overslaan.

Dan, in *Vragen v. d. Dag,* Dr. H. Blinks overzicht van wat Nederland op het gebied van ontdekkingsreizen en aardrijkskundig onderzoek verricht heeft. Beginnend met de 16e eeuwers, met de beoefenaars der Aardrijkskunde, als den Amst. predikant Petrus Plancius, Willem Blaeu, den grooten kaartuitgever, Marcator (Kremer) den eersten zeevaart-kaartenmaker (Marcators projecties) krijgen we dan v. Linschoten, die van Portugal uit Indië bereisde, Houtman, v. Heemskerk. die naar de Pool togen, en de eerste Sumatra ontdekte. Voorts zeilde Olivier v. Noordt in 1598 de wereld rond, maakten Schouten en Le Maire hun bekende reis om de wereld, deed Pieter v. d. Broek tochten door Afrika en door Arabië tot Voor-Indië. Australië werd grootendeels door Nederlanders ontdekt, China en Japan door onze landgenooten meer bekend gemaakt enz. Natuurlijk in de 18e eeuw een stilstand, die duurde tor 1873, toen het Aardrijkskundig Genootschap gesticht werd. En toen geleidelijk de voortgezette onderzoekingstochten in onze eigen Oost en West, waarbij de bekende jongste niet vergeten worden. Schr. eindigt met de belangstelling te vragen voor het Veth-fonds, dat men nu tot èen ton wil opvoeren als stamkapitaal voor verdere onderzoekingstochten. Over welk fonds *Eigen Haard* ook nog een stukje heeft.

De heer T. Pluim behandelt voorts: de Zigeuners, vertellend dat hun stamland in Midden-Azië moet liggen; van hun zwerftochten sinds 450 v. Chr.; hun levenswijs en karakter en bovenal van den overlast, sinds 't begin der 15e eeuw tot ongeveer 't midden der 18e eeuw in ons land van hen geleden. Men moest soms legertjes tegen deze plunderaars en brandstichters, ten getale van 300 à 500 personen samen optredend, uitzenden en behandelde, als men er ving, de lieden niet malsch. Toch duurde het, gelijk gezegd, eenige eeuwen, eer men voor hun strooptochten zich beveiligd mocht rekenen.

Voor scheikundig-aangelegden geeft 't zelfde Maandblad dan nog een vertaalde beschouwing over de Industrie der teerverfstoffen.

* * *

Na in *Elzevier* even een artikel, met goede illustraties, over Soestdijk aan eventueel belangstellenden te hebben aangewezen, kom ik terug tot *De Gids*, waar nog Prof. Quack een interessant overzicht geeft van een vroeg 19e-eeuwsch geschrift van sterk socialistische neiging, afkomstig van een zelf in de schuldgevangenis overleden Londenschen armen-dokter: Charles Hall. Het grond-denkbeeld is natuurlijk alweer, dat de armen altijd armer, de rijken steeds rijker worden. En dat rijkdom macht beteekent over den arbeid van anderen. De Regeering houdt zich bezig met Staatsfinanciën, met het leger, met den handel; maar hoe 't met de groote massa des volks staat, hoe de kleine luiden, gevoed, gekleed worden en wonen, daarom bekommert zij zich

niet. En toch is hun ellende groot, en worden zij in knechtschap gehouden, om weelde-artikelen voor de rijken te fabriceeren. Er is hier inderdaad een strijd van belangen, waarbij niet alleen de vraag te berde komt, welk nut de armen voor de rijken hebben, doch omgekeerd: de rijken voor de armen. En zoo meer, al te maal belangwekkende beschouwingen, die na Hall, wiens boek nu zoo moeilijk te krijgen is, nog veelvuldig in de 19e eeuw herhaald zijn, en zullen worden.

* * *

Om nu even *Eigen Haard* in zijn verscheidenheid van wetenswaardige, geïllustreerde artikelen recht te laten wedervaren: Daar is in aflev. 10 het volgende bijeen: 't Slot der mededeeling over de kunstmestfabrieken te Zwijndrecht; de drinkwaterleiding te Soerabaya; een heel aardige mededeeling over een in elkaar te zetten „Studie-klok" voor kinderen en grooteren, uit de fabriek Junghaus en voor *f* 2.— verkrijgbaar bij de firma Kluyskens, Nieuwendijk 116, te Amsterdam; een ideaal van een St. Nicolaas-cadeau!

Het 25-bestaan der Amsterd. Droogdok-Maatschappij wordt herdacht met een portret van den Ingenieur-Directeur W. Fenenga, een mooie afbeelding van een van Wenckenbach's beste schilderijen, en een allerzotst kiekje van de directie op den feestdag. Heel vervelend ook altijd zulke opgemaakte portretten van acteurs in rollen, gelijk hier ter eere van Orelio; met bijschrift van Van Milligen. Beesterzwaag, de kerk te Harmelen (voor en na den brand) en Hoorn worden vervolgens in bijschrift en afbeeldingen getoond.

Met een letterkundige en een artistieke „wetenswaardigheid" komen we nu gaandeweg naar Kunst en Letterkunde.

* * *

't Letterkundige is van den Groninger Hoogleeraar Van Hamel over Victor Hugo in Nederland. Eerst hoe hij vroeg bekend, vroeg vertaald, straks om zijn „onzedelijkheid" verafschuwd is; daarna persoonlijk ingehaald, daarna weer eens „geniepig" is afgemaakt (dit zegt de tegenwoordige mederedacteur van de Gids van een voorganger, — of men nu zelfs ook durft!) — Over de vertalers en vertalingen, vooral met onderlinge nogal interessante vergelijkingen, hooren wij ook wat — (waarbij Ten Kate er maar weer niet al te best afkomt), en over den invloed van Hugo op Schimmel, wat men wel wat uitvoeriger gewenscht kon hebben.

De „kunst"-wetenswaardigheid is in *Elzevier,* waar Ph. Zilcken nog eens uitvoerig uiteenzet het verschil tusschen etsen en graveeren, en de techniek ervan, zoowel als de moeilijkheden van het afdrukken der etsplaten, doet uitkomen. Velen zullen dit geïllustreerd artikel met belangstelling lezen; al weten zij wel wat die twee technieken beduiden, zij zullen hier graag nog eens de bizonderheden van een zoo wèlervarene als Ph. Zilcken vernemen. Jammer intusschen dat er in den cliché-druk van twee etsen niets meer van het ets-achtige is overgebleven: de ets van Witsen doet denken aan een foto, en de heerlijke ets van Thijs Maris: De Zaaier, is zwart en zonder onderscheiding afgedrukt.

* * *

Voor ik met de Kunsttijdschriften verder ga.

Of nee, dat artikel over Jacques Perk van Mej. dr. Alida Nyland is 'n heel goeie overgang, straks, naar de literatuur.

Ik blijf dus nog even bij de kunst. En noteer:

In *Onze Kunst:* Dr. Max Rooses zet zijn artikelen voort over de Teekeningen der Vlaamsche Meesters. Heeft het ditmaal over de Romanisten, die onder invloed van de Italiaansche renaissance werkten. De voorbeelden van het werk van Jan Gossaert van Mabuse doen, door de kunstvaardigheid, te sterker den wansmaak der overlading van deze navolgers zien.

Mr. Frans Coenen zet eveneens voort zijn mededeelingen over het Museum — Willet-Holthuijsen te Amsterdam. Ditmaal heeft hij het over het daar aanwezige aardewerk, waarvan de fraaiste exemplaren afgebeeld zijn. Zijn bijschrift doet uitkomen hoe het in de 18e eeuw ingevoerd procédé van het inbakken van het ornament in *klein-vuur,* nadat de glazuur eerst in grootvuur was opgebracht, heel de oude pottebakkerskunst deed verloopen. Er was nu geen bizondere geoefendheid en zekerheid meer noodig bij het beschilderen.

Schr. laat ten slotte vooral uitkomen, dat wie van deze oude pullen en vazen genieten wil, dat vooral moet doen met zijn *zinnen.* Genieten van het lijn- en kleurmooi het malsch aanvoelen van de stof. Alleen aldus komt men eerlijk te staan tegenover onze nieuwe kunst.

Over de drie-jaarlijksche tentoonstelling

te Gent schrijft, met illustraties, ten slotte de zoon van den uitgever van het tijdschrift, Buschmann. In de Overzichten der tentoonstellingen, de Kunstkroniek, worden nog afbeeldingen van 't werk van Isaac Israëls gegeven.

In *Elzevier* zet Dr. Max Rooses zijn beschouwingen over de Hollandsche Meesters in de Ermitage voort, met eene beschouwing van het werk van Jacob Duck, geboren omstreeks 1600 te Utrecht en in 1660 nog in Den Haag in leven, en niet te verwarren met een Dierenschilder uit Den Haag, Jan le Duc. Duck schilderde soldeniers en juffertjes van licht leven, gelijk andere meesters uit dien tijd, die ook liever de liederlijke brooddronkenheid dan de eerzame burgers op doek brachtten. Maar zij idealiseerden de lichtekooien en puimden alles af. Zoo ook Duck, een zilverschilder, licht van kleur scheidend, toon van verf, die een kunstvaardigheid in zijn eigen schilderwijze toonde welke niemand hem nadeed.

* * *

Persoonsbeschrijving krijgen we nog in *Elzevier* zoowel als in *Eigen Haard*, van onzen pas overleden landgenoot Prof. Stokvis. *Elzevier* geeft een uitnemende reproductie van het portret van Jozef Israëls; heel slecht is 't portret van *Eigen Haard*. Ook het bijschrift in *Elzevier* is aantrekkelijker. 't Is van Dr. v. Leersum, hoogleeraars assistent.

't Volgende hieruit teekent den hoogleeraar zeker 't best, al kon 't aardiger verteld zijn:

„Daar was eens een patiënt, die hem, in een onbewaakt oogenblik, de bekentenis van een gevaarlijk hartlijden had afgeperst. De zieke was wanhopend, had sedert dat oogenblik rust noch duur.

Dit komt Stokvis ter oore, en begaan met de kwellingen van den arme, geeft hij de bloedverwanten den raad een bekend collega te consulteeren. Onderwijl schrijft hij dezen den patiënt toch vooral op 't hart te drukken, dat Professor Stokvis zich schromelijk vergist heeft.

De goede uitwerking bleef niet uit. De zieke herkreeg wel niet zijn gezondheid, doch voelde zich gerust gesteld. En al schimpte hij op den professor, die naar 't scheen had misgetast, dit deerde dezen niet!"

* * *

Persoon-studie is 't artikel van dr. Nyland over Jacques Perk. —

Zij heeft zich geheel in de levensbeschouwing ingeleefd, welke hem den Mathildecyclus doet schrijven; een levensbeschouwing, die op Plato steunt, door Dante en Petrarca aanvaard was, en door Shelly was belichaamd in zijn gedichten. Aldus verklaart zij nu ook Perk's gedachten-gang in zijn cyclus en komt er toe, onderscheidene zijner verzen anders te ordenen dan Kloos tot nu toe deed. 't Is een methode van dichter-beschouwing, die vooral op moderne Kunstenaars weinig wordt toegepast, doch die ook in dezen tijd, waarin de kritiek — wel wat al te subjectief van indrukken — alleen wil uitgaan, ongetwijfeld haar eigenaardige waarde behoudt.

* * *

En zoo kom ik tot het allerpersoonlijkste werk in onze tijdschriften: de voortgezette zelf-openbaringen van Frederik van Eeden, onder den titel *woordkunst*, in de *XXe Eeuw*.

Kloos die in de *Nieuwe Gids* over het eerste stuk van Van Eeden schrijft, heeft daarin met een mengeling van superbe ironie en gemoedelijke welwillendheid zijn ouden medicus en vriend in bescherming genomen tegen het verwijt dat hij, v. Eeden, zich zelf niet gelijk gebleven was. Dit lag ook niet in 's mans natuur.

„Dit heeft men steeds in het oog te houden: de heer Van Eeden is geen man van machtige convictie's, die, door krachtige intuïtie geholpen, voelend en denkend te weten komt, hoe hij over alles te oordeelen heeft."

„Een sterk, uit zich-zelf gegroeid, door toevallige dingen weinig aantastbaar gevoelszijn of gedachten-leven zal een latere wat dieper-ingaande, psychologische geschiedschrijver onzer hedendaagsche letteren hem onmogelijk kunnen of willen toeschrijven; maar wèl zal die man, als hij onpartijdig wil zijn, met ruim-geestige bewondering van hem moeten erkennen, dat Van Eeden kranig-versatiel is geweest, van alles gebruikmakend, wat hij kon beetpakken, en het bestudeerde resultaat van veel lectuur en peinzen vaak treffend-plastisch weergevend in een van valsche beeldspraak smaakvolvrijen, zacht-gedistingeerden stijl."

Verder:

„De heer Van Eeden is noch als kunstenaar, noch als mensch, een naïeve, spontane natuur. Hij is veel-eer te noemen, in den goeden zin des woords, bijna-altijd, diep-inwendig kranig-gewikst."

„Hij ziet van alle dingen, wel lang niet alle, maar — om den spijker op den kop

te treffen — vaak toch twee heel verschillende kanten, die diametraal tegenover elkaêr staan, welke geestelijke gesteldheid hem duchtig bij 't samenstellen van drama's dient."

En ten slotte:

„Neen, nogmaals, als de heer Van Eeden zich zelven soms schijnt tegen te spreken, dan is het *niet* zijn eigenlijk Binnenste, zijn waarachtige Essentie, die 't zoo doet. 't Is alleen maar dat de mantel, de nuancenrijke mantel, waarin zijn ziel zich aan de menschen vertoont, voor een oogenblik op een bijzondere wijze door hem omgeslagen, op den schouder b.v. een tevoren niet bij hem opgemerkte kleur laat zien."

„De slotsom is: men behoeft niet alles, wat de heer Van Eeden zegt, zoo serieus op te vatten, want zoo serieus is het ook *niet* door hem bedoeld. En van hem-iets-vreeslijk-kwalijk-te-nemen kan dus geen sprake zijn, eigenlijk-gezegd. Bovendien, en tengevolge daarvan, als hij u niet bevalt, zooals hij zich voordoet, als gij 't niet eens zijt met wat hij beweert, dan hebt gij hem maar een beetje om te draaien, een ander oogenblik van hem te nemen, een andre bladzij van hem op te slaan, en gij zult dat tot uwe vreugde bemerken, dat hij beter, echter en juister-voelend, d. i. niet zoo van oppervlakkige stemmingen geheel afhankelijk in waarheid is, als hij, door zijn hierboven genoemde opstel, aan velen is geleken te zijn."

* * *

Wie deze kenschets gelezen heeft, en wie daarenboven zoo gelukkig is, dat hij zelf geheel buiten den strijd staat, kan v. Eeden's verdere bespiegelingen zeer goed met kalme ontvankelijkheid lezen.

Ik voor mij geloof dat wie v. Eeden begrijpen wil, allereerst dit moet zien, dat bij hem de ziele*drang* om *groot* en *krachtig* te wezen, sterker is dan de ziele*macht*.

Hij wil als een profeet doen, en spreken als een zijner geliefkoosde dichter-profeten van het Oude Testament, die toornen konden en macht hadden om diep in de zielen te roeren. En hij *is* een man van zachte droom-aandoeningen.

Hij wil een natuur-mensch wezen. En zit vast aan veel overbeschaving.

En nu is hij zich niet bewust van wat hem ontbreekt. En gelijk een lyrisch tenor die den helden-tenorist vervangen wil, forceert hij zijn stem, zijn houding, zijn toon. Wie hem aldus beschouwen wil, store zich niet aan zijn gebaren, lachen of spotten met zijn valsch-profetendom en zijn „aanstellerigheid". En — ze zijn zeer geneigd te vergeten dat deze mislukte *fort-tenor* als „lyrisch tenor" een kunstenaar van zuivere begaafdheid is.

In deze stukken in de XXe eeuw wil v. Eeden nu weer doen als v. Deyssel in zijn felsten ironie-lust. Spelen met zijn tegenstanders en ze er in laten loopen. Maar hij kan dat toch niet, en maakt dan flauwe moppen of geeft dan flauwen nàbauw van Multatuli.

Hoofddeel voor hem blijft evenwel het onderscheid te laten gevoelen tusschen een woordkunst, die echt is, en een die valsch blijft. Valsch, vooral, omdat zij uit een maatschappij stamt, die zelf valsch is. En, heel natuurlijk, komt dan v. Eeden weer als de profeet der landbouw-kolonies te voorschijn, waar de mensch voor zijn brood werkt in de natuur. Iets wat we zoo pas ook van dien 14e-eeuwschen Arabier Ibn Chaldoen en van den vroeg-19e eeuwschen armen-dokter Hall gehoord hebben.

Maar Van Eeden heeft daarbij nu eenmaal zijn volle bevrediging gevonden en zoekt die ons allen te brengen. Wie kan daar boos om worden?

Uit het ironisch deel van zijn stuk wel het aardigste, deze karakteristiek van wat *De nieuwe Gids* nu is:

„Tegenwoordig doet de *Nieuwe Gids* mij denken aan het hof van den koning van Polen te Parijs. Polen is verloren en de kromme sprongen van hem die het verloren deed gaan, zijn gedaan. Nu wordt de zaak meer op huiselijken voet, met de bescheiden middelen die uit het failliet zijn overgebleven, in een gezellige wereldstad voortgezet. De tradities blijven gehandhaafd, er zijn galakoetsen, recepties, audienties en de lakeien zeggen „sire!" Een zonderling gemengd gezelschap vult de salons. Daaronder zijn eerwaardige oude getrouwen, leegloopers en gelukzoekers, jonge hovelingen met geestdriftige heroveringsplannen. De vorst zelf is even minzaam en voorzichtig als hij vroeger trotsch en despotisch was, en strooit met titels en orde-linten. Het zijn allen graven van Warschau en markiezen van Krakau en er worden onophoudelijk zeer belangrijke wissels op de toekomst getrokken. Maar of de nieuwbakken edelen ooit hunne staten zullen binnentrekken en de wissels zullen worden gehonoreerd, dat wordt met den dag minder waarschijnlijk."

* * *

Ik kom nu eindelijk aan de *Letterkundige Bijdragen*.

Van veel belang zijn die, bijeengenomen

niet. Voorop blijft, vooral om den schrijftrant, het vervolg van Augusta de Wit's roman: „*De Godin die wacht*" in *De Gids*.

Augusta de Wit's beschrijvingen zijn niet als die van onze realisten en impressionisten dadelijke klankverbeeldingen van geziene dingen; haar beschrijvingen zijn, als bijv. die van Potgieter, suggereerend met behulp van beeldspraak en vergelijkingen, ook met bekend geachte andere waarnemingen. Zooals waar zij, van een regen vertellend, zegt: „Overstelpend stroomde de regen *een regen zonder dondergeweld en vreeselijken bliksem* (d. i. gelijk we anders gewend zijn, L. S.) *zonder windrukken of plotselinge vlagen*, rustig, gestadig, zwaar, een onafgebroken neerstorten van stralige watermassa's, *alsof een geheele zee, die in de lucht had gehangen, te zwaar geworden voor haar oevers van wolken en bodem van wind, omlaag kwam zakken op de stevige (?) aarde*" (een vergelijking te hulp geroepen, om ons de wording en hevigheid van den regen indirect tot bewustzijn te brengen.)

De regenbeschrijving krijgt, verder op, veel gang, blijft echter meer opsommend en suggestief dan dadelijk uitbeeldend.

Dan weer direct opmerkend, de dag-brake:

„De geelgrijze koepel, dien een weifelige klaarte afscheidde van vlak gespreid bruin, kreeg in zijn Oostelijke welving een scheur *(kreeg een scheur!!) — waardoor rossig schijnsel naar binnen kwam glijden;* het werd purper na eenige oogenblikken, en de scheur verwijdde tot een bres waar straks een somberrood driehoekig brok vuur in opschroeide. *De ontstoken wolken begonnen te smeulen en verbrandden rookerig.* Het grijs van den hollen sfeer werd wittig, het bruin van wat vlak en laag was, verdeelde zich in groen en vaal en blank. Het was dag geworden."

Dat is wel 't beste wat in den ouden trant bereikbaar lijkt. Ofschoon een teekenend trekje als 't volgende 't toch nog aardiger doet:

„De bewoners kwamen luisterend de deuren uit, hun kleeren strak om zich heen trekkend, *wie sprak had zijn adem als een wolkje om het hoofd.*"

Dit doet denken aan den gelukkigen trant van den jongen schilder Bilders, in zijn dagboek: een teekenaar.

* * *

Mej. Marie Ramondt, die in *Onze Eeuw* een schets geeft met weidschen titel: *wereldbrand* blijft natuurlijk ook geheel bij vroegeren schrijftrant.

Maar het begin opent al heel wonderlijk verwarrend, om het telkens verspringen van het denk-zien der schrijfster:

„De jolige onstuimigheid van April had al het droomerige van 't blauw der lucht weggevaagd: het liet vroolijk de bolwitte wolken langs zich heengaan, die, uitbundig gemaakt door den wind, met de zon speelden, haar soms beletten op een stukje land te schijnen en dan weer verder stoven als zeeschuim. Hoe durfden ze, die wolken — spelen met de zon, die zoo verheven is! Maar het blauw, de wind, de wolken en de oude, warme zon, ze waren allen jong en vroolijk. *En de grauwe aarde voelde in 't diepst van haar wezen weerklank van al de jeugd in de sfeer, en o, nu zou er iets komen, een wonderbare gebeurtenis, ze voelde het, iets komen, iets moois, iets levends, iets dat kracht zou uitstroomen naar alle kanten.*"

(De lezer, met den grootschen titel nog in 't hoofd, denkt nu inderdaad dat er iets met *De Aarde* gebeuren gaat. Dan, in 't volgende, opeens, neer; *de Aarde* verdwijnt, we krijgen een heel klein brokje er van, met — een fluitenden jongen er op!):

„Over de verre weiden met de ruige boomen in groepen, gleden de wolkenschaduwen en over 't kerkhof, dat lag tusschen de grazige en de omgewoelde velden, die veilig rustten in den gebogen arm van een weg. Aan dien weg stonden de eerste wingerd-omrankte huisjes der stad, op dien weg stapte een jongen lustig tegen den wind in. Hij floot — lustigjes, lustigjes. Achter om de heg heen, die een der tuintjes afscheidde van de velden liep hij en zag uit over de akkers, het kerkhof en de weiden met de wiegende-wagende olmen en de korte, stevige heestergroepen. Tegen de lucht aan stond het kerkhofkruis met een Jezusbeeld en op al de graven stonden grauwsteenen kruisen. Daar kwam een diepe schaduw glijden over 't kerkhof en de velden. De schaduw bleef; alleen ver weg was nog licht, als een zonnige herinnering. Het spel was uit, 't werd ernst." (En nu krijgen we opeens weer die verbeeldingssprong naar *De Aarde*, de groote, terug!) *En de aarde voelde, dat het wonderbare niet komen zou in lachen en spelen alleen.* Over de verre weiden kwamen de donkere en wolkenstapels aanrukken, de witte werden mee grauw van ontzetting: het was een woeste, snelle overwinning van de duisternis over het licht, dat nu en dan nog een straal schoot. Het was, of bij die donkerte de kruisen wit waren."

Ook in den ouden trant is zulk een „gespring-in-'t-verbeeldingsveld" ongepermitteerd. L. S.